KULDĪGA

ARHITEKTŪRA UN PILSĒTBŪVNIECĪBA
ARCHITECTURE AND URBANISM

kld.indb 1 12.12.2013. 13:04:13

KULDĪGA

ARHITEKTŪRA UN PILSĒTBŪVNIECĪBA
ARCHITECTURE AND URBANISM

Apkopojums un vispārējā redakcija: **Jānis Krastiņš**

Summarized and edited by **Jānis Krastiņš**

Kuldīgas novada pašvaldība, 2013

0-0KuldigaGN.indd 3 18.12.2013. 9:42:20

Grāmata “Kuldīga : Arhitektūra un pilsētbūvniecība”
The book “Kuldīga : Architecture and Urbanism”

Izdevējs / Publisher : Kuldīgas novada pašvaldība / Kuldīga District Municipality, 2013

Grāmata izdota ar Valsts Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas
Kultūras mantojuma zinātniskās padomes ieteikumu (2013. gada 27. augusta sēdes Nr. 11 lēmums).
The book is published according to the Recommendation of the Scientific Council for Cultural Heritage of the State Inspection for Heritage Protection, Republic of Latvia (Decision Nr. 11 of 27th August, 2013).

Recenzenti / Reviewers:
Dr habil.chem., Dr.hist.h.c. Jānis Stradiņš, Dr.hist., Dr.habil.art. Juris Urtāns, Dr.arch. Juris Dambis

Atbalstītāji / Supported by:

Valsts Kultūrkapitāla Fonds
State Cultural Fundation

VALSTS KULTŪRKAPITĀLA FONDS

UNESCO Latvijas Nacionālā Komisija
UNESCO Latvian National Commission

Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija
UNESCO Latvijas Nacionālā komisija

Kultūras Pieminekļu Aizsardzības Inspekcija
State Inspection of Heritage Protection

VKPAI

SIA RBSSKALS

RBSSKALS

SIA AVA

AVA

Tulkojums angļu valodā / Translation into English: Filips Birzulis
Angļu valodas redakcija / Editing of English: Filips Birzulis, Jānis Krastiņš
Speciālo terminu vārdnīca / Glossary: Jānis Krastiņš
Tekstā minētās celtnes / Index of Buildings Mentioned in the Text: Jānis Krastiņš
Personu rādītājs / Index of Persons: Jānis Krastiņš
Grafiskais iekārtojums / Layout: Gints Šteins, Iveta Bambere
Korektore / Proofreeeding: Edīte Cinkus

© Jānis Krastiņš

Iespiests: Jelgavas tipogrāfija
ISBN 978-9984-49-964-2

SATURS
CONTENT

Ievads
Introduction *J. Krastiņš* 6

Viduslaiku Kuldīga
Medieval Kuldīga *J. Asaris, M. Lūsēns, J. Jākobsone* 9

Kuldīga jaunākajos laikos : Pilsētas plāni un pilsētainava
Kuldīga in Modern Times : Town Plans and Townscape *J. Jākobsone* 31

Kuldīga jaunākajos laikos : Pilsētas saimniecība un labiekārtojums
Kuldīga in Modern Times : Town Management and Utilities *J. Jākobsone* 71

Kuldīga jaunākajos laikos : Pilsētbūvnieciskie projekti un apbūves noteikumi
Kuldīga in Modern Times : Town planning projects and building regulations *J. Jākobsone* 79

Kuldīga jaunākajos laikos : Senās ēkas mūsdienu pilsētvidē
Kuldīga in Modern Times : Old Buildings in Contemporary Urban Environment *J. Jākobsone* 109

Kuldīga zem Kuldīgas
Kuldīga beneath Kuldīga *J. Asaris, M. Lūsēns* 133

Pilsētas parki un dārzi
Town Parks and Gardens *J. Jākobsone* 173

Satiksmes ceļi un transports Kuldīgā • Ventas ūdensceļš • Kuldīgas ceļi un tilti • Dzelzceļš Kuldīgā
Roads and Transport in Kuldīga • The Venta Waterway • Kuldīga's Roads and Bridges • Railway in Kuldīga
A. Biedriņš, J. Jākobsone 189

Kuldīgas arhitektūra : Kulta celtnes
The Architecture of Kuldīga : Kuldīga's Ecclesiastic Buildings *J. Zilgalvis* 233

Kuldīgas arhitektūra : Dzīvojamās ēkas
The Architecture of Kuldīga : Residential Buildings *I. Dirveiks, J. Krastiņš* 291

Kuldīgas arhitektūra : Publiskās ēkas
The Architecture of Kuldīga : Public Buildings *A. Eniņa* 379

Kuldīgas arhitektūra : Ražošanas ēkas
The Architecture of Kuldīga : Industrial Buildings *A. Antoniška, A. Biedriņš* 441

Tēlniecība Kuldīgas celtnēs un pilsētvidē
Sculpture in the buildings and town environment of Kuldīga *O. Spārītis* 471

Nobeiguma vietā : Kuldīga šodien un rīt
Conclusion : Kuldīga today and tomorrow *I. Bērziņa* 492

Grāmatā lietotie saīsinājumi
Abbreviations used in the Book 498

Speciālo terminu vārdnīca 499
Glossary 504

Tekstā minētās celtnes 510
Index of Buildings Mentioned in the Text 514

Personu rādītājs 518
Index of Persons 525

Grāmatas autori
Authors of the Book 530

KULDĪGA. ARHITEKTŪRA UN PILSĒTBŪVNIECĪBA

Kurzemes pērle – senā Kurzemes galvaspilsēta Kuldīga – gleznaini iegūlusies Ventas krastā pašā Kurzemes vidienē. Galvenie lielceļi no Rīgas uz citām lielākajām Latvijas pilsētām Liepāju un Ventspili aptek tai patālu garām, taču katram, kas vēlas iepazīt Latvijas kultūru, dabu, mākslu un vēsturi, ir vērts mērot lielāku līkumu, lai iegrieztos arī Kuldīgā. Tā priecēs ar savām senajām ēkām, rāmo, bet stingro dzīves plūdumu un neparasto dabu. No sarkanos ķieģeļos tērptā tilta pavērsies neaizmirstams skats uz Ventas rumbu – par Eiropā platāko uzskatīto ūdenskritumu. Tiesa, pasaules vērienu baudījušam ceļotājam tā būs vien krāce, taču nārsta laikā tā sniedz izrādi, kādu citur redzēt nevar – lidojošās zivis. Ja rumba šķiet par zemu, tad turpat var baudīt arī ūdens krituma lielāku augstumu: netālu no tilta Ventā no vairāk nekā četru metru augstuma gāžas Alekšupīte. Augstāk, aiz dzirnavu aizsprosta un dīķa tā izvijas cauri pilsētas centram, gluži kā Venēcijā cieši apskauta ēku sienām. Kādreiz Ventas krastā slējās arī viduslaiku pils, tomēr arī bez tās pilsētā ir ko redzēt atliku likām.

Īpašu pievilcību Kuldīgai piešķir nelielās, kārniņiem apjumtās mājiņas, kas savirknējušās gar gleznaini izliektajām ieliņām. Tajās senatnes elpu jūt ik uz soļa, kaut pašas ielas tagad klāj gluži svaigs bruģis. Dažviet slejas arī staltāki divu vai trīs stāvu mūra nami. To lielākā daļa ir 20. gadsimta sākuma pienesums, kas itin labi sadzīvo ar iepriekšējo gadsimtu mantojumu. Vēlākie laiki pilsētas sejā iecirtuši vienu otru brūci, taču to nav pārāk daudz.

Savulaik Kuldīgas vārds skanēja arī Latvijas ražojumu klāstā. Vēl pietiekami svaigā atmiņā ir „Vulkānā" tapušie sērkociņi, bet par ietērpu sil-

KULDĪGA. ARCHITECTURE AND URBANISM

Kuldīga, the ancient capital of Kurzeme, is located on the picturesque banks of the Venta River. The main highways from Riga to the largest cities of Latvia – Liepāja and Ventspils – bypass Kuldīga, but it is worth taking a detour to drop into Kuldīga for anyone who wants to get acquainted with Latvian culture, nature, art and history. The town delights with its old buildings, tranquil pace of life and unusual natural scenery. The red brick bridge offers an unforgettable view of the Ventas Rumba, the widest waterfall in Europe. While it it may be just an ordinary rapid for seasoned travellers, during the spawn, the Ventas Rumba offers a show, which cannot be seen elsewhere –flying fish. If the rapid seems to be low, there is also an opportunity to enjoy a higher water fall; not far from the bridge across the Venta river, the Alekšupīte (*Aleksis-river*) falls from a height of more than four meters. Up higher, behind the milldam and the pond, it runs through the town centre, just like in Venice, closely embraced by the walls of buildings. A Medieval castle was once situated on the bank of the Venta River, but there are still a lot of things to see in the city even without it

The small houses with tile roofs which line up along the curved streets impart special charm to Kuldīga. The breath of olden times can be felt at every step in these streets, even though the streets are now covered with completely new paving. Lofty two- or three-storey masonry houses rise up in some places. Most of these were built in the ear-

kld.indb 6 12.12.2013. 13:04:15

tumu gādāja tūku fabrika. Pilsētā izgatavoja adatas, vārīja ziepes un miecēja ādas. Kuldīznieki varēja atspirdzināties ar visa veida pašmāju dzērieniem, sākot ar galda ūdeni un beidzot ar pašiem grādīgākajiem, bet dzērienu pudeles rotāja Kuldīgā iespiestas, neparasti krāsainas un greznas etiķetes.

Kuldīgas dievnamu durvis vienmēr vaļā. Pilsētas vecajā Rātsnamā katrs var apbrīnot Kurzemes daiļamatu meistaru prasmi, bet turpat Rātsnama pagrabiņā nobaudīt vietējās virtuves gardumus. Netālu, gandrīz pusotru gadsimtu vecajā jaunajā Rātsnamā, kas no jauna saposts jau 21. gadsimtā, pilsētas saimnieki pastāvīgi rūpējas par Kuldīgas šodienu un rītdienu.

Šī grāmata ir pirmais mēģinājums radīt zinātniski pamatotu Kuldīgas attīstības kopējo ainu, stingri izvairoties no pieņēmumiem, minējumiem un nostāstiem, kas līdz šim bieži vien ceļojuši no vienas publikācijas uz nākamo. Grāmata ir vēstījums par Kuldīgu un tās celtnēm, par noslēpumiem, kas glabājušies zem zemes, par to, kā pilsēta tapusi un augusi, kas tajā zudis vai saglabājies tikai senos attēlos, kas pārtapis un kas radies no jauna. Kuldīgas pilsētbūvnieciskā vēsture un arhitektūras mantojums līdz šim tik vērienīgi un zinātniski pamatoti nav ticis pētīts. Gan pieredzējuši, gan jaunākās paaudzes speciālisti – arhitekti, mākslas zinātnieki, arheologi un vēsturnieki – apkopojuši vienuviet ne mazumu no līdz šim zināmā, bet daudz vairāk – to, kas iepriekš nebija zināms. Tas atklāts, caurskatot senu dokumentu kalnus Latvijas arhīvos, muzejos un bibliotēkās, vārda tiešā nozīmē ieskatoties zem zemes vai redzīgāk ielūkojoties lietās, kas ikdienā šķitušas ierastas vai kurām vienkārši paiets garām. Grāmatas tekstā lietoti profesionāli arhitektūras termini, no kuriem daudzi varbūt nav pazīstami plašam lasītāju lokam. Terminu skaidrojumi līdz ar grāmatā lietotajiem saīsinājumiem un tekstā minēto Kuldīgas celtņu un personu rādītājiem atrodami grāmatas pielikumos. Cerams, ka šis darbs ikvienam lasītājam atklās ko jaunu un saistošu mūžam senajā un jaunajā pilsētā.

Jānis Krastiņš

Kuldīga. Pasta iela. (J.Krastiņa foto. 2013)

---

ly 20th century, and they co-exist quite well with structures from previous centuries. Later years left some scars on the face of the town; yet, there are not much of them.In its time, the name of Kuldīga was given to a range of Latvian products. People still remember the matches produced by "Vulkāns" (*Volcano*) and the cloth factory's warm clothing. The town produced needles, boiled soap and tanned leather. The inhabitants of Kuldīga could refresh themselves with all kinds of locally-made drinks, from table water to alcoholic drinks, and the bottles were decorated with unusually colourful and luxuriant labels printed in Kuldīga.

The doors of Kuldīga churches are always open. Everyone can admire the skill of Kurzeme applied arts masters at the old Town Hall and enjoy local cuisine in a small cellar. Nearby, in the new Town Hall, built fifty years ago and refurbished in the 21st century, the town managers take care of Kuldīga's today and tomorrow.

This book is the first attempt to describe Kuldīga's development in a scientifically substantiated way, strictly avoiding the assumptions, guesses and stories that have been copied from one publication to another. The book is the story of Kuldīga and its buildings, about secrets kept underground, the growth of the town, things preserved only in old pictures, what was remade and what was created anew. The history of Kuldīga and its architectural heritage has not been investigated to such an extent and in such a scientific manner before. Experienced and young specialists– architects, art historians, archaeologists and historians – summarized not only a lot of already known, but even more unknown facts. They were discovered by reviewing piles of old documents in the archives of Latvia, museums and libraries or by examining the things, which seemed usual in everyday life or which were simply passed by, and literally looking beneath the earth. Hopefully, this work will reveal something new and exciting to everybody about the life in the always old and new town.

Jānis Krastiņš

kld.indb 7 12.12.2013. 13:04:16

Viduslaiku Kuldīga

Medieval Kuldīga

Jānis Asaris,
Mārtiņš Lūsēns,
Jana Jākobsone

Kuldīgas pils mūris Ventas krastā un pils sarga namiņš Pils ielā 4 (M. Rubeņa foto. 2011)

Wall of the Kuldīga Castle on the bank of Venta River and the house of the Castle-guard (Photo by M. Rubenis. 2011)

Cilvēki tagadējā Kuldīgas pilsētas teritorijā dzīvojuši jau sirmā senatnē. Par to liecina atsevišķi akmens cirvju atradumi. Šādi darbarīki bija raksturīgi bronzas laikmetā, 1500–500 gadu pirms Kristus. Savukārt pilsētā atrastās 2.–3. gadsimta romiešu monētas liecina par apkārtnes apdzīvotību pirmajos gadsimtos pēc Kristus dzimšanas.

10.–11. gs. starp Alekšupītes ieteku Ventā un Ventas rumbu droši vien bijusi jau kāda senajām ziemeļzemju amatnieku un tirgotāju apmetnēm vīkiem līdzīga apdzīvota vieta. Tas izriet gan no aprakstiem par dāņu vikinga Hadinga (latīņu: *Hadingus*) dēla Frodi (latīņu: *Frotho*) 9. gadsimta beigās veiktajiem sirojumiem kuršu zemēs, gan arī no tā, ka Ventas vārds minēts kādā ar 11. gadsimtu datētā rūnakmenī Gotlandē, bet Ventas krastos atrasts salīdzinoši daudz senu skandināviskas izcelsmes ieroču un rotu. Vieta ir arī stipri līdzīga tām, kādās vīki atradās citviet Baltijas jūras piekrastes zemēs. Pieņēmuma pamatotību netieši apliecina arī Ventas krasta nogāzē pie Rumbas paviljona veiktajos arheoloģiskajos izrakumos iegūto ogļu un koksnes paraugu datējumi.

Detalizētākas rakstīto avotu liecības par Kuldīgu un arī visu Kurzemi jeb Kursu saistāmas ar kuršu un vācu iebrucēju savstarpējām cīņām. Zināms, ka pirmās sadursmes starp viņiem bijušas 1210. gada pavasarī, kad kurši pieveikuši bīskapa Alberta (latīņu: *Adalbertus Canonicus Rigensis*) karotājus jūras kaujā, kas notikusi starp Kursu un Sāmsalu. Tā paša gada jūlijā viņi centās ieņemt Rīgu, bet tas neizdevās.[1] Tomēr jau 1228. gadā kurši kopā ar zemgaļiem izpostīja Daugavgrīvas klosteri.[2] Vācieši atbildi parādā nepalika un iebruka Kurzemē. Tas piespieda Kurzemes austrumu un ziemeļrietumu daļas kuršus 1230. gada beigās noslēgt līgumu ar pāvesta vicelegātu Alnas Balduīnu (vācu: *Balduin von Alna)*, līdz ar to apņemoties kristīties un pakļauties Romas pāvestam un maksāt attiecīgas nodevas bīskapam līdzīgi tam, kā to jau darīja gotlandieši.[3] Kurši par to saņēma tiesības saglabāt savus īpašumus. Šāda notikumu gaita neapmierināja ordeņbrāļus, un 1232. gadā viņi no jauna iebruka Ziemeļkursā. Kurši devās sūdzēties uz Romu,

1 *Indriķa hronika* (Ā. Feldhūna tulkojums, Ē. Mugurēviča priekšvārds un komentāri). Rīga: Zinātne, 1993. XIV:1., 133., 135.lpp; XIV:5., 137., 139. lpp.

2 *Senās Latvijas vēstures avoti.* Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgādiens, 1937. II sēj., 1. burtn., 128. lpp. (Dokuments Nr. 154).

3 Turpat, Nr. 161,162., 140.–142. lpp.

People have lived in the territory of present Kuldīga since the distant past. This is shown by recovered stone axes common during the Bronze Age, 1500–500 B.C, while 2nd–3rd century Roman coins found in the town testify that the surroundings were inhabited during the first centuries A. D.

In the 10th–11th centuries, a populated place similar to old settlements of craftsmen and traders from northern lands was probably, located between the estuary of the Alekšupīte River into the Venta and Ventas Rumba (the Venta Rapid). This is shown by the descriptions of the forays of Frotho, son of the Danish Viking Hadingus, in Curonian lands at the end of the 9th century, as well as from the fact that the name of the Venta is mentioned on an 11th century rune stone in Gotland. Quite a few weapons and adornments of Scandinavian origin have been found on the banks of the Venta. This site is very similar to the places in which *vicus* were located in the coastal lands of the Baltic Sea. This is substantiated by the dating of coal and wood samples obtained during the archaeological excavations performed on the bank slope of the Venta near the Rumba pavilion.

Earliest detailed written reports about Kuldīga and across Kurzeme (or Kursa) go back to the period of the wars between the Curonians and German invaders. It is known that the first conflicts took place in spring 1210, when the Curonians killed warriors of the Bishop Albert (Latin: *Adalbertus Canonicus Rigensis*) in a sea battle which occurred between Kursa and Saaremaa. In July of the same year, they tried to occupy Riga, but failed.[1] Then in 1228, the Curonians together with the Semigallians destroyed the Daugavgrīva cloister.[2] The Germans did not leave a favour unanswered and invaded Courland, forcing the Curonians in eastern and north-western Courland to conclude an agreement at the end of 1230 with Papal Vice-Legate Balduin von Alna, undertaking to get baptized, to obey the Pope and to pay tribute to the bishop like the inhabitants of Gotland.[3]

1 *Indriķa hronika* (*Livonian Chronicle of Henry*) (Translation by Ā. Feldhūns, preface and comments by Ē. Mugurēvičs). Riga: Zinātne, 1993. XIV:1., p. 133, 135; XIV:5., p. 137, 139.

2 *Senās Latvijas vēstures avoti.* (*Sources of Ancient History of Latvia*). Riga: Latvijas Vēstures institūta apgādiens, 1937. Vol. II, file 1, p. 128. (Document No. 154).

3 Ibid., No. 161, 162, p. 140-142.

kld.indb 10 12.12.2013. 13:04:18

bet viņu sūtņi jau no Gotlandes tika piespiesti atgriezties. Attiecības vēl vairāk saasinājās pēc 1234. gada, kad Alnas Balduīna pretinieki panāca viņa atcelšanu no amata un par Kurzemes bīskapu iecēla Engelbertu (vācu: *Engelbert*). Pēc 1236. gada, kad Saules kaujā žemaiši un zemgaļi sakāva Zobenbrāļu ordeni, no tā kontrolētās teritorijas līdz ar sāmsaliešiem un zemgaļiem atkrita arī daļa kuršu, atsakoties arī no pieņemtās kristīgās ticības.

Zobenbrāļu paliekas iekļāva Vācu ordenī, un tā jaunizveidotais atzars Livonijas ordenis atbildēja ar jaunu iebrukumu Kursā. Par svarīgāko atbalsta punktu turpmākajās cīņās pret dienvidkuršiem kļuva Kuldīgas pils, kuru ordenis uzcēla 13. gs. četrdesmito gadu pirmajā pusē. Pils atradās vietā, no kuras varēja labi kontrolēt satiksmes ceļus starp Livoniju un Prūsiju.

1260. gadā kurši kopā ar žemaišiem Durbes kaujā atkal smagi sakāva ordeni un sākās plaša kuršu sacelšanās. Vairākus gadu desmitus turpinājās nežēlīgas cīņas. To gaitā kurši zaudēja vairākas savas pilis (Dzinari, Lažu, Merķi, Grobiņu). Tostarp 1267. gadā tika noslēgts līgums starp kuršiem un ordeņa mestru Oto fon Luterbergu (vācu: *Otto von Lutterberg*).[4] Saskaņā ar to Kurzemes ziemeļu daļa zaudēja politisko neatkarību, bet senās kuršu augstmaņu dzimtas (ķoniņi) paturēja zināmas privilēģijas, ko apstiprina arī Kurzemes bīskapijas 14. gadsimta sākuma dokumentos minētās tā sauktās kuršu lēņu tiesības. Droši vien arī virkne kuršu piļu vai vismaz to tuvumā esošo apmetņu palika kuršu rokās. Par samērā ilgstošu veco un jauno apdzīvoto centru līdzās pastāvēšanu liecina arī arheoloģiskie pētījumi.[5]

Vāciešiem kuršus pilnīgi pieveikt neizdevās līdz pat 13. gadsimta nogalei. Kuršiem it kā „vajadzēja saprast, ka jāmaksā nodevas jaunajai valdīšanai uz zemes un jākalpo jaunajai ticībai debesīs", taču viņi visai bieži, „katrā izdevīgā brīdī no jaunās ticības un paklausības atkal atkrita".[6] Cīņā par kuršu pakļaušanu ordenis un

4 Sīkāk par Kursas pakļaušanu skat. **Biļķins, V**. *Kursa un kuršu cīņas.* Linkolna: Pilskalns, 1967. 285 lpp.; *Kurši senatnē = Coureninans in antiquity* (teksta autori J. Asaris, V. Muižnieks, A. Radiņš, I. Virse, I. Žeiere). Rīga: Latvijas Nacionālais vēstures muzejs, 2008. 143.–149. lpp.

5 **Mugurēvičs, Ē.** Latvijas viduslaiku piļu klasifikācijas un arheoloģiskās izpētes jautājumi. *Arheoloģija un Etnogrāfija*, Nr. XIV. Rīga, 1983, 5.–6. lpp.; **Asaris, J.** Pilskalnu loma Kurzemes viduslaiku centru izveidē. *Ventspils muzeja raksti : II*. Rīga: Ventspils muzejs, 2002. 119.–127. lpp.

6 **Hennig, E.** *Geschichte der Stadt Goldingen in Kurland* (Kurländische Sammlungen. Herausgegeben von Ernst Hennig). Mitau: Steffenhagen, 1809. Ersten Bandes, erster Theil., S. 19.

In return, the Curonians were granted the right to keep their properties. Such a course of events did not satisfy the Order's brothers, and in 1232 they invaded northern Kursa again. The Curonians went to complain to Rome, but their envoys were forced to return when they had reached Gotland. Relations became even more strained after 1234, when opponents of the Balduin von Alna had him dismissed, and Engelbert was appointed as Bishop of Courland. After 1236, when the Zemaitians and Semigallians defeated the Livonian Brothers of the Sword at the Battle of Saule, a part of the Curonians along with Saaremaa inhabitants and Zemaitians separated from the territory controlled by the Order, refusing to accept the Christian faith.

The remaining Sword Brothers were included in the Teutonic Order, and a newly-created branch, the Livonian Order, was responsible for the new invasion of Kursa. Kuldīga castle, which was constructed by the Order in the first half of the 1240's, became an important support base in further battles against the southern Curonians. The castle was located in a place where the roads between the Livonia and Prussia could be easily controlled.

In 1260, the Curonians along with the Zemaitians once again defeated the Order in the Battle of Durbe, and an extensive revolt of the Curonians started. Brutal fighting continued for several decades. During these struggles, the Curonians lost several of their castles (Dzinari, Laži, Merķi, Grobiņi). In between battles, in 1267 an agreement was concluded between the Curonians and the Master of the Order Otto von Lutterberg.[4] According to it, the north part of Courland lost its political independence, but the old families of Curonian aristocrats (Curonian Kings) reserved certain privileges, certified by the so-called rights of Curonian fiefs referred to in the documents of the Bishopric of Courland from the beginning of the 14th century. Many Curonian castles or at least settlements located in the vicinity thereof were kept by the Curonians. The coexistence of old and

4 More on conquest of Kursa refer to **Biļķins, V**. *Kursa un kuršu cīņas.* (*Kursa and Couronian Battles*).Linkolna: Pilskalns, 1967. p. 285; *Kurši senatnē = Coureninans in antiquity* (text authors J. Asaris, V. Muižnieks, A. Radiņš, I. Virse, I. Žeiere). Riga: Latvijas Nacionālais vēstures muzejs, 2008. p. 143–149.

kld.indb 11 12.12.2013. 13:04:18

bīskaps apvienojās, sadalot Kurzemes teritoriju – viena trešdaļa pienācās bīskapijai, bet divas trešdaļas – ordenim.

Kurzemes sarežģītā senatne atspoguļojas arī Kuldīgas pilsētas tapšanā un attīstībā. Pilsētas pašos ziemeļos, Pilskalna ielas galā, paceļas kuršu pilskalns, pie kura bijusi arī priekšpils un apmetne. Visās mūsdienu kartēs tas atzīmēts kā „Veckuldīgas pilskalns". Tas ir arī oficiālais vietvārds, taču vārds „Veckuldīga" saistās ar priekšstatu par mūsdienu pilsētas vecāko daļu, kā, piemēram, Vecrīga. Tāpēc šo pilskalnu pareizāk būtu saukt par „Veckuldīgas kuršu pilskalnu". Savukārt mūsdienu Kuldīgas vēsturiskais kodols veidojies no trim galvenajām daļām – Kalnamiesta, Livonijas ordeņa pils un apmetnes pie tās, ko mēdz saukt par Vecpilsētu, kā arī Pilsmiesta. Par to liecina gan pēdējā laika arheoloģiskie atradumi, gan rakstītie avoti.

Ir vairākas versijas par to, kā radies Kuldīgas nosaukums. Vācbaltu mācītājs Augusts Bīlenšteins *(August Bielenstein)* izteicis uzskatu, ka Kuldīgas nosaukums nācis no pagānu laikiem un nav vācu dots – tā izcelsmi Bīlenšteins skaidro ar lībiešu un karēļu vārdu „kuld" vai gotu „gulth", kas nozīmē zelts.[7] Oriģinālu domu par Kuldīgas vārda izcelsmi izteicis Latvijas pilskalnu pētnieks Ernests Brastiņš. Pēc viņa domām visvecākajā formā vārds izrunāts kā Kurdika. „Dika" esot radniecīga ar latīņu „dux" jeb „ducis", kas nozīmē vadoni jeb valdnieku. Līdz ar to nosaukumu varētu tulkot kā „kuršu valdnieku mājokli".[8] Līdz pat Pirmā pasaules kara beigām Kuldīgas oficiālais nosaukums bija „Goldingen".

Veckuldīgas kuršu pilskalns (**1**. un **2**. attēls) atrodas Ventas kreisajā krastā nepilnu 3 km attālumā no tagadējā Pilsētas laukuma. Pilskalnu veido 15–20 m augsts zemes rags starp Krāčupīti, ko sauc arī par Veckuldīgas upīti, un Ventu. Pilskalnam ir nolīdzināts, apmēram 90x100 m liels plakums. Dienvidrietumu pusē tas no pārējā Ventas senlejas augstā krasta atdalīts ar gandrīz 100 m garu, 20 m platu un ap 6 m augstu valni un grāvi, gar kura ziemeļrietumu galu vedusi uzeja

7 **Bielenstein, A.** *Die Grenzen der lettischen Volksstammes und der lettischen Sprache in der Gegenwart un im 13.Jahrhundert.* St.Petersburg: Eggers&Co, 1892, S. 211.

8 **Brastiņš, E.** *Latvijas pilskalni. I. Kuršu zeme.* Rīga: Latvijas Senatnes pētītāju biedrība, 1923, 12. lpp.

new inhabited centres is also proven by archaeological studies.[5]

The Germans failed to conquer the Curonians even up to the end of the 13th century. The Curonians supposedly "needed to understand that tribute had to be paid to the new government of the land, and they had to serve the new faith", but often they "rejected the new faith and obedience whenever there was an opportunity".[6] In the battle against the Curonians, the Order and the Bishop collaborated by dividing the territory of Courland, with one third for the Bishopric and two thirds for the Order.

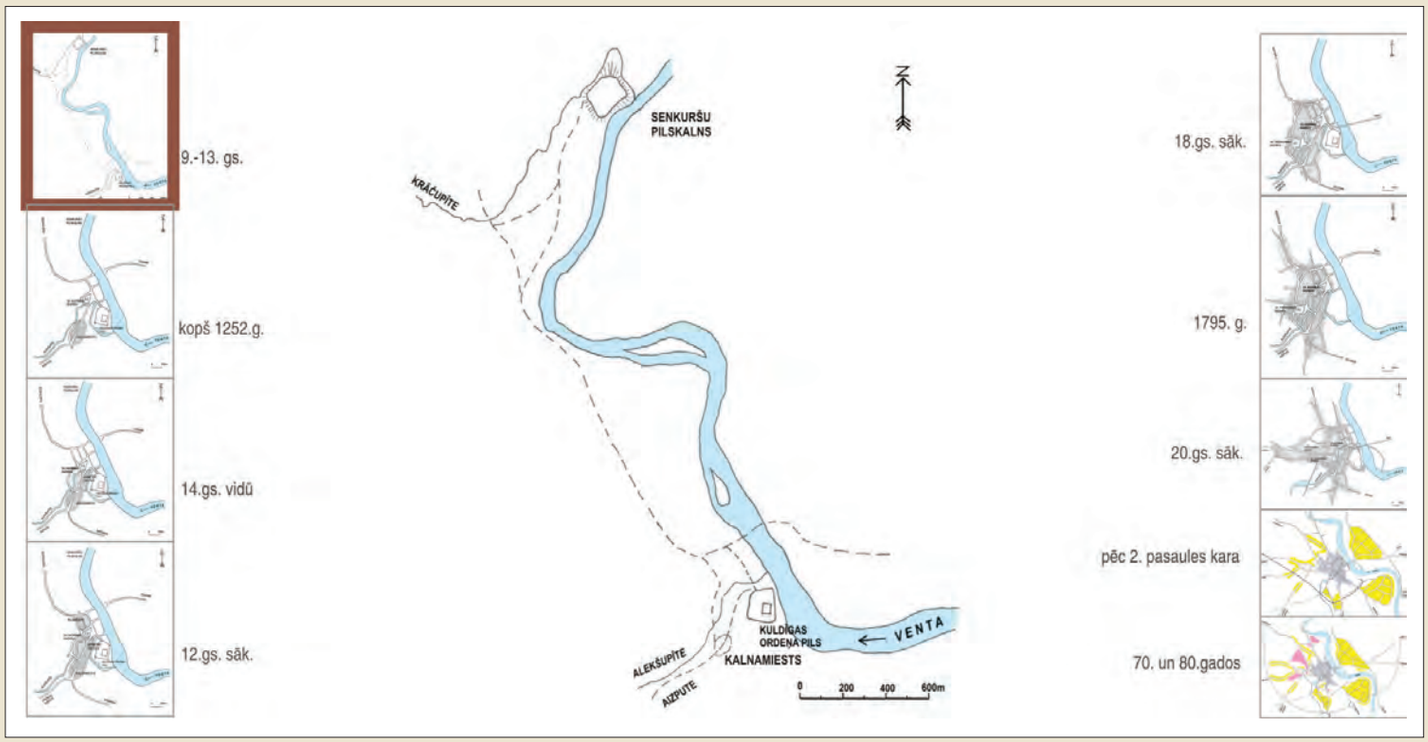
The complex early history of Courland was reflected in the establishment and development of Kuldīga town. In the very north of the town, at the end of Pilnskalna iela (Castle Mound Street), there is a Curonian castle mound, near which the fore-part of the castle and a settlement were located. In all modern maps this is marked as the "Castle Mound of Old Kuldīga". This is an official place-name, but the name "Old Kuldīga" is usually connected with the notion of the oldest part of a modern town such as, such as Old Riga. Therefore, it would be more correct to call this castle mound the "Curonian Castle Mound of Old Kuldīga". Conversely, the historic core of modern Kuldīga consists of three main parts – Kalnamiests (Mountain hamlet), the castle of the Livonian Order and the settlements near it (which tends to be called the Old Town), as well as Pilsmiests (Castle hamlet). There are several versions of how the name of Kuldīga originated. The Baltic German priest, August Bielenstein, believed that the name of Kuldīga came from pagan times and was not given by the Germans. Bielenstein saw its origin by the Liv and Karelian word "kuld" or the Gothic "gulth", which means "gold".[7]

5 **Mugurēvičs, Ē.** Latvijas viduslaiku piļu klasifikācijas un arheoloģiskās izpētes jautājumi (Issues of Classification and Archaeological Research of Medieval Castles of Latvia).*Arheoloģija un Etnogrāfija* (*Archaeology and Ethnography*), No. XIV. Riga, 1983, p. 5–6.; **Asaris, J.** Pilskalnu loma Kurzemes viduslaiku centru izveidē (The Role of Pilnskalns in Development of Medieval Centres of Courland). *Ventspils muzeja raksti* (*Articles of Ventspils Museum*)*: II*. Riga: Ventspils muzejs, 2002. p. 119–127.

6 **Hennig, E.** *Geschichte der Stadt Goldingen in Kurland* (Kurländische Sammlungen. Herausgegeben von Ernst Hennig). Mitau: Steffenhagen, 1809. Ersten Bandes, erster Theil., S. 19.

7 **Bielenstein, A.** *Die Grenzen der lettischen Volksstammes und der lettischen Sprache in der Gegenwart un im 13. Jahrhundert.* St.Petersburg: Eggers&Co, 1892, S. 211.

kld.indb 12 12.12.2013. 13:04:18

1. **Veckuldīgas kuršu pilskalns. 9.–13. gs. (A. Orniņa un J. Jākobsones rekonstrukcija. 2011)**

The Curonian castle mound of Old Kuldīga. 9th-13th century (Reconstruction by A. Orniņš and J. Jākobsone. 2011)

2. **Veckuldīgas kuršu pilskalns ar priekšpili (J. Normana aerofoto. 1995)**

The Curonian castle mound of Old Kuldīga with the fore-past of the castle (Aerophoto by J. Normann. 1995)

kld.indb 13 12.12.2013. 13:04:19

pilskalnā. Uz dienvidrietumiem no vaļņa un grāvja, senlejas krasta turpinājumā atradusies ap 130 m gara un 40–90 m plata priekšpils, kas dienvidu daļā bijusi norobežota ar tagad daļēji aizmilzušu grāvi. No tā uz dienvidiem, mūsdienu Kuldīgas centra virzienā, arī konstatēts kultūrslānis, kas liecina par šeit bijušu apmetni. Tā aizņēmusi apmēram 9,5 hektārus.

Arheoloģisko pārbaudes izrakumu gaitā atrastās senlietas un trauku lauskas liecina, ka pilskalns ar priekšpili un apmetni visintensīvāk apdzīvots 12. un 13. gadsimtā, tomēr iespējams, ka apmetnē cilvēki mituši līdz 14. gadsimta vidum. Vietējo iedzīvotāju apmetnes, kas joprojām bijušas pie militāro un politisko nozīmi jau zaudējušiem pilskalniem, kā arī apmetnes pie vācu celtajām mūra pilīm arheoloģiskajos pētījumos konstatētas arī citos Kurzemes senajos centros – Sabilē un Talsos. Par Veckuldīgas kuršu pilskalna, priekšpils un apmetnes nozīmi visā Kursā liecina arī šo seno dzīvesvietu lielā kopējā platība, kas pārsniedz 10 hektārus. Līdz ar Jersiku, Mežotni un Tērveti tas bija viens no ievērojamākajiem Latvijas senajiem administratīvi-politiskajiem centriem.

Mūsdienu Kuldīgas vēsturiskajā kodolā, kā liecina jaunākie pētījumi, senākā apdzīvotā vieta ir bijis **Kalnamiests**. Tas atrodas pakalnā abpus tagadējās Kalna ielas dienvidu galam. No ziemeļrietumu puses to apskalo Alekšupīte, veidojot dabīgu nocietinājumu. Atšķirībā no pārējām pilsētas vēsturiskā kodola daļām Kalnamiesta teritorija Kuldīgas pilsētas audumā joprojām labi saskatāma (**3**. un **4**. attēls). Apkārtējo ielu tīklā tā iezīmējas kā ovāls, kuru veido Rumbas un Jelgavas ielas trases. Regulārā forma liek domāt, ka senatnē Kalnamiestu ietvērusi nocietinājumu līnija. Dažādos avotos Kalnamiests tiek dēvēts arī par Jaunpilsētiņu,[9] Kalna ciemu vai Pilsētu uz kalna.[10] Pilsētas šīs daļas izveidošana tradicionāli tiek saistīta ar Livonijas ordeņa mestra Arnolda fon Fitinghofa (*Arnold von Vietinghoff*) 1361. gada 30. aprīlī izdoto privilēģiju,[11] kurā

9 **Juškevičs, J.** *Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē.* Rīga: Valsts papīru spiestuve, 1931. 362. lpp.

10 **Straubergs, J.** Materiāli Kuldīgas celtniecības vēsturei [publ. saīs.]. *Kurzemnieks,* 1992, Nr. 73–77. (Oriģinālais manuskripts glabājas Latvijas Nacionālajā bibliotēkā.); **Hennig, E.** *Geschichte der Stadt Goldingen in Kurland* (Kurländische Sammlungen. Herausgegeben von Ernst Hennig). Mitau: Steffenhagen, 1809. Ersten Bandes, erster Theil, S. 22.

11 Turpat, Nr. 985.

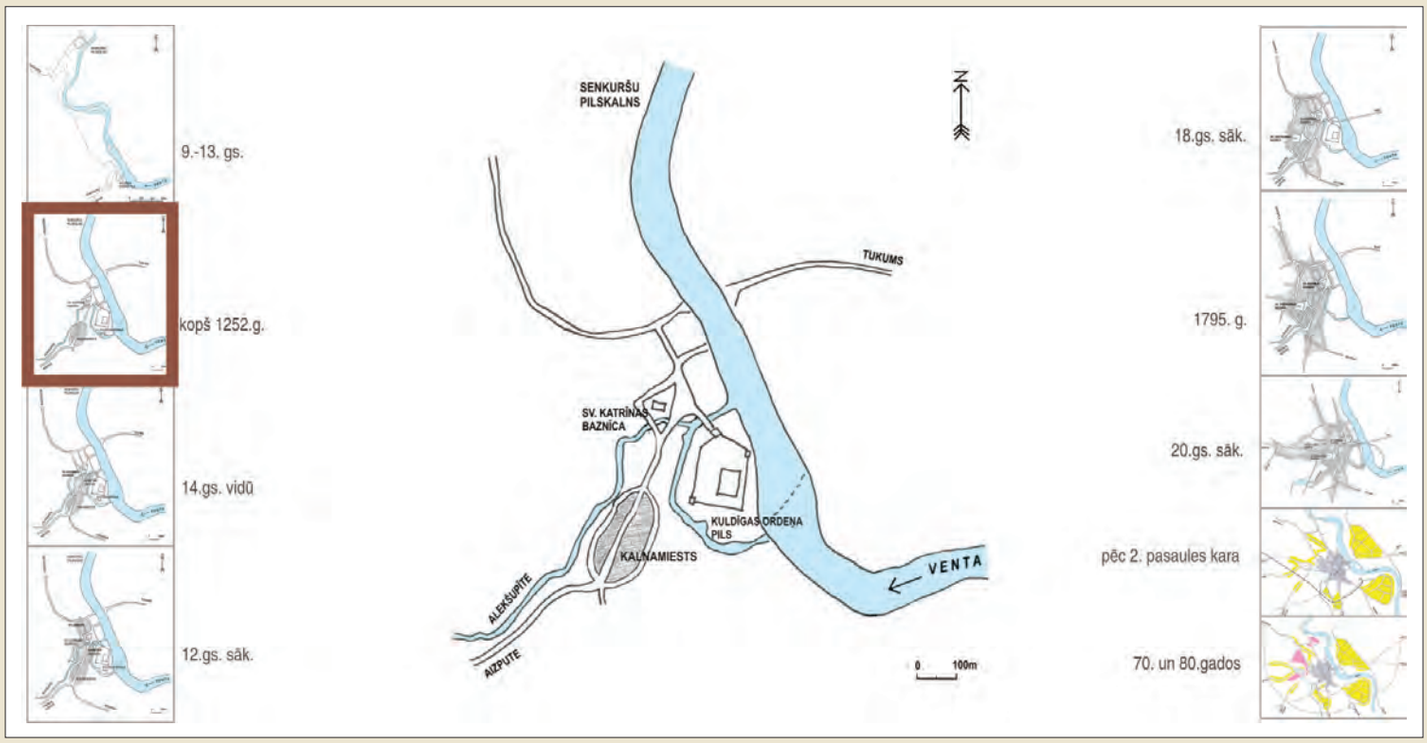
An original idea about the origin of the name was put forward by the Latvian researcher of castle mounds Ernests Brastiņš. According to Brastiņš, in its oldest form the word is spelled as Kurdika. “Dika” is related to the Latin word “dux” or “ducis”, which means “leader” or “ruler”. Thus, the name may be translated as “home of Curonian rulers”.[8] Until the end of World War II, the official name of Kuldīga was “Goldigen”.

The Curonian castle mound of Old Kuldīga (Pictures **1** and **2**) is located on the left bank of the Venta at a distance of almost 3 km from the present Pilsētas laukums (Town Square). The castle mound is formed by a 15-20 m high cape between the Krāčupīte (Rapid River), which is also called the Old Kuldīga Nullah, and the Venta. The castle mound has a smoothed plateau of approximately 90 x 100 m. From the south-west side, it is separated from the rest of the high bank of the primeval hollow of the Venta by an almost 100 m long, 20 m wide and approximately 6 m high dam and a ditch, along the north-west end of which an ascent to the castle mound used to lead. To the south-west of the dam and ditch, on the bank of the primeval hollow there was an approximately 130 m long and 40-90 m wide fore-part of the castle, which in the south part was fenced off with now partially sanded ditch. To the south of this, in the direction of the modern centre of Kuldīga, a cultural layer has been found testifying that there was a settlement there. It used to occupy approximately 9.5 hectares.

The antiques and dish chippings found during the archaeological test excavations established that the castle mound together with the fore-part of the castle and the settlement was most densely populated in the 12th and 13th centuries; however, it is possible that people inhabited the settlement up to the middle of the 14th century. The settlements of local inhabitants, which were still located in the vicinity of castle mounds that had already lost their military and political significance, as well as the settlements in the vicinity of the stone castles built by the Germans, were also discovered during archaeological studies in other

8 **Brastiņš, E.** *Latvijas pilskalni. I. Kuršu zeme.* (*Castle Mouds of Latvia. I. The Land of the Couronians*). Riga: Latvijas Senatnes pētītāju biedrība, 1923, p 12.

kld.indb 14 12.12.2013. 13:04:19

3. Kalnamiests kopš 12. gs. sākuma (A. Orniņa un J. Jākobsones rekonstrukcija. 2011)
Kalnamiests at the beginning of the 12th century (Reconstruction by A. Orniņš and J. Jākobsone. 2011)

4. Kādreizējā Kalnamiesta teritorija ap Kalna ielu (A. Orniņa foto. 2002)
Former territory of Kalnamiests around Kalna iela (Photo by A. Orniņš. 2002)

kld.indb 15 12.12.2013. 13:04:19

paziņots, ka apdomīgiem un godīgiem pilsoņiem jaunajā pilsētā „līdz Dzirnavu upei" ar ordeņa brāļu padomu un piekrišanu tiek piešķirtas visas tās tiesības un brīvības, kādas tie baudījuši viņu vecajā pilsētā.

Šis dokuments tapis tikai sešus gadus pēc iepriekšējā ordeņa mestra Gosvīna fon Herikes (vācu: *Goswin von Herike*, latīņu: *Gosvinus von Ercke*) izdotām līdzīga satura privilēģijām, kas, visticamāk, attiecas uz Pilsmiestu – pilsētas daļu, kura atrodas uz ziemeļrietumiem no Svētās Katrīnas baznīcas. Tāpēc teksts nevieš skaidrību, kura pilsēta tā bijusi un kas bijuši tās iedzīvotāji, ja drīz vien pēc Pilsmiesta iespējamās dibināšanas tie it kā atkal pārcelti jaunā vietā. Arhitekte Inga Dimbira to mēģinājusi skaidrot kā kādu atlikušo Veckuldīgas kuršu pilsētiņas daļu vai stihiski izveidojušos priekšpilsētu.[12] Savukārt vēstures pētnieks Ernsts Hennigs (*Ernst Hennig*), piekrītot uzskatam par Pilsmiesta dibināšanu 1355. gadā, ko saista ar kuršu pilsētas iespējamo pārcelšanu, norāda, ka viņš arī „negrib iebilst pret tiem, kas šajā kūru pilsētā saredz pilsētas daļu uz kalna".[13]

Vēsturisko dokumentu tulkojumi ir dažādi, taču, visticamāk, ka 14. gadsimta piecdesmito un sešdesmito gadu dokumentos vienkārši fiksēts vienas vai otras jau esošas un pietiekami blīvi apdzīvotas vietas juridiskais statuss un noteiktas iedzīvotāju tiesības. Skaidri noprotams vien tas, ka šajā laikā Kuldīga strauji paplašinājusies un par tās pilsoņiem kļuvuši daudzi apkārtnes kurši. Kalnamiesta pirmsākumi patiesībā ir krietni vien agrāki nekā uzskatīts līdz šim. Senākās celtnes šeit bijušas jau 12. gadsimta otrajā pusē, ko pierāda arī 2008. gadā veiktajā arheoloģiskajā izpētē iepretim ēkām Kalna ielā 7 un 9 iegūto ogļu paraugu analīze (skat. 147.–150. lpp.).

Vairākus gadsimtus varenākā un nozīmīgākā celtne Kuldīgā bija **Ordeņa pils**. Tā celta saskaņā ar pāvesta legāta Modenas Vilhelma atļauju, kuru viņš izdeva 1242. gada 19. aprīlī Balgas cietoksnī, bijušajā Austrumprūsijā (tagadējā Kaļiņingradas apgabalā). Šajā dokumentā teikts, ka Vācu ordenis var celt „kādā vietā pie

12 VKPAI PDC. Kuldīgas vēsturiskais centrs : Vēsturiskās izpētes materiāli. 1.sēj., I. daļa. (Autore I. Dimbira; Kultūras pieminekļu restaurācijas un projektēšanas kantoris, 1984). 38. lpp.

13 **Hennig, E.** Op. cit., S. 24.

ancient centres of Kurzeme, for example, in Sabile and Talsi. The Curonian castle mound of Old Kuldīga, its fore-part and settlement were also important in Kursa, as the total area of these ancient inhabited places was larger than 10 hectares. Along with Jersika, Mežotne and Tērvete, this was one of the most outstanding ancient administrative and political centres of Latvia.

According to the latest studies, the oldest inhabited place in the historical core of modern Kuldīga was **Kalnamiests**. It is located on a hill on either side of the south end of the present Kalna iela (Mountain Street). From the north-west side, it is bathed by the Alekšupīte (Aleksis river), creating a natural fortification. Unlike other parts of the town's historic core, the territory of Kalnamiests is still clearly distinguishable in the town scenery of Kuldīga (Pictures **3** and **4**). In the network of surrounding streets, it stands out as an oval, which is formed by the roads of Rumbas iela (Rapid Street) and Jelgavas iela. The regular shape suggests that in ancient times Kalnamiests was included in the fortification line. In different sources, Kalnamiests is also called Jaunpilsētiņa (New Town),[9] Kalna ciems (Hill Village) or Town on a mountain.[10] The establishment of this part of the town is traditionally related to the privilege issued on April 30, 1361 by Master of the Livonian Order, Arnold von Vietinghoff,[11] which announced that prudent and honest citizens in the new town "up to the Dzirnavu river" were granted all rights and freedoms they enjoyed in their former town by the advice and consent of the Order's brothers.

This document was issued only six years after similar privileges issued by the previous Order Master Goswyn von Herike (Latin: *Gosvinus von Ercke)*, which, most likely, referred to Pilsmiests – the part of the town which apparently was located to the north-west of St. Catherine's Church. The text does not say

9 **Juškevičs, J.** *Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē.* (*The Age of Duke Jacob in Courland*). Riga: Valsts papīru spiestuve, 1931, p. 362.

10 **Straubergs, J.** Materiāli Kuldīgas celtniecības vēsturei [publ. saīs.]. (Materials on Construction History of Kuldīga [concise ed.]). *Kurzemnieks*, 1992, No. 73–77. (Original manuscript is stored in the National Library of Latvia.); **Hennig, E.** *Geschichte der Stadt Goldingen in Kurland* (Kurländische Sammlungen. Herausgegeben von Ernst Hennig). Mitau: Steffenhagen, 1809. Ersten Bandes, erster Theil., S. 22.

11 Ibid., No. 985.

kld.indb 16 12.12.2013. 13:04:20

Ventas pili vai pilsētu kristietības aizstāvēšanai, pie kam šīs pilsētas vietu, 2 jūdzes apkārtmērā, nodot ordenim līdz ar visām brīvībām, tiesas varu un desmito tiesu".[14] Arī Livonijas „Atskaņu hronikā" („*Livländische Reimchronik"*) teikts, ka ordeņa pils Kuldīgā uzcelta 1242.–1245. gadā ordeņa mestra Dītriha fon Grīningena (*Dietrich von Grüningen*) laikā.[15] Dažādos dokumentos pils dēvēta dažādi. 1245. gadā tā saukta par Jēzuspili (*castrum Guldinge modo Iesusborc*), 1252., 1253. un 1259. gadā – par Goldingenu (*castrum Goldinghen; Gholdinghen; Goldinghen, Guldingen*), bet 1263. gadā – atkal par Jēzuspili (*Ihesusborg*).[16]

Vācu ordenis savas pilis Latvijā cēla gan vietējo tautību agrāko piļu vietās, kā, piemēram, Koknesē, Turaidā, Lielvārdē, Rēzeknē un citur,[17] gan arī netālu no tām. Uzskatāms piemērs ir Tērvete, kur ordeņa pils drupas joprojām stāv burtiski blakus zemgaļu pilskalnam. Pilis cēla stratēģiski izdevīgās vietās. Kuldīgā tāda bija ne tikai Veckuldīgas kuršu pilskalns, bet arī Ventas kreisais krasts vietā, kur 350 m attālumā viena no otras Ventā ietek divas nelielas upītes – Alekšupīte, kuru senāk sauca par Dzirnavupīti, un Pipevalks (*Pipewalke*). Abās pirms ietekas Ventā ir augsti ūdenskritumi. E. Hennigs minējis vēl vairākas šīs vietas priekšrocības, tostarp to, ka Venta šajā vietā ir šaurāka un tāpēc ir vieglāk uzcelt tiltu pār to.[18] Pils būvniecībai varēja izmantot arī turpat Ventā iegūstamu dolomītu. Ziemeļrietumu pusē, kur pili neaizsargāja dabīgās ūdensteces, izveidoja dziļu aizsarggrāvi. Kad jau bija uzcelta ordeņa pils, vēl kādu laiku pastāvēja arī kuršu pils Veckuldīgas pilskalnā.

Par Kuldīgas pils vēsturi, apbūvi un nozīmi citu Livonijas piļu vidū rakstījis gan E. Hennigs[19], kas 19. gadsimta sākumā vēl pats savām acīm skatījis lielāko daļu no pils brūkošajām

14 *Latvijas vēstures avoti*: 2. *sēj. Senās Latvijas vēstures avoti (1238.–1256. g.).* (Red. A. Švābe.) Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 1940. 2. burtn., 238. lpp.

15 *Livländische Reimchronik = Atskaņu hronika*. Rīga: Zinātne, 1998. 2405.–2422. sleja.

16 **Caune, A., Ose, I.** *Latvijas viduslaiku pilis: IV* (Latvijas 12. gadsimta beigu–17. gadsimta vācu piļu leksikons). Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2004. 274. lpp.

17 **Mugurēvičs, Ē.** Latvijas viduslaiku piļu klasifikācijas un arheoloģiskās izpētes jautājumi. *Arheoloģija un etnogrāfija.* Rīga, 1983. XIV laid., 8. lpp.

18 **Hennig, E.** Op. cit., S. 14.

19 **Hennig, E.** Op. cit., 384 S.

which town it was and who its inhabitants were, in the event that soon after the possible foundation of Pilsmiests they were once again transferred to a new place. The architect Inga Dimbira speculated that this was a remaining part of the Curonian town of Old Kuldīga or a spontaneously formed suburb.[12] Also, historian Ernst Hennig, supporting the opinion about the foundation of Pilsmiests in 1355 related to possible displacement of the Curonian town, notes that he "does not object against those who see a part of the town on a hill in this Curonian town".[13]

Although the interpretations of historical documents are different, it is most likely that the documents from the 1350's and 1360's simply specified the legal status and certain rights of inhabitants of one or another already existing and rather densely populated place. We know for certain that at that time Kuldīga rapidly expanded, and many Curonians from the suburbs became its citizens. The origins of Kalnamiests date from much earlier than was believed up to now. The oldest structures were already there in the second half of the 12th century, as is proven by coal samples obtained during the archaeological study performed in 2008 opposite the buildings at Kalna iela 7 and 9 (see p. 147–150).

The Order Castle was the most powerful and important structure in Kuldīga for several centuries. It was built according to the permit of the Papal Legate Willhelm, issued on April 19, 1242 in Balga Fortress in the former East Prussia (present Kaliningrad Region). This document stated that the Teutonic Order was allowed to construct "in a place near the Venta, a castle or a town for the protection of Christianity, under condition to transfer this town place, within a perimeter of two miles, to the Order along with all freedoms, legislative power and the tithe".[14] The Livonian "Rhymed

12 SIHP MDC. Historical centre of Kuldīga: Materials of historical research. Vol. 1, Part I. (Author I. Dimbira; Office for Restoration and Designing of Cultural Monuments, 1984). p. 38.

13 **Hennig, E.** Op. cit., S. 24.

14 *Latvijas vēstures avoti : 2. sēj. Senās Latvijas vēstures avoti* (*Sources of History of Latvia : Vol 2. Sources of Ancient History of Latvia (1238–1256)*) (Ed. A. Švābe.). Riga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 1940, file 2, p. 238.

kld.indb 17 12.12.2013. 13:04:20

5. Kuldīgas panorāma. J. G. Veigants. 1729 (KNM, Inv. Nr.6128)
Panorama of Kuldīga. J. G. Weygandt. 1729 (KDM, Inv. No.6128.)

celtnēm, gan ievērojamie piļu pētnieki Karls fon Lēviss of Menārs (*Karl von Löwis of Menar*)[20], Bernhards Šmids (*Bernhard Schmid*)[21] un Armīns Tūlse (*Armin Tuulse*).[22] Savukārt vēsturnieks Agris Dzenis, balstoties uz dažādiem avotiem, mēģinājis izvērtēt Kuldīgas pils stratēģisko, administratīvo un saimniecisko nozīmi plašākā Baltijas reģiona vēstures kontekstā.[23]

Par ordeņa pils sākotnējo izskatu lielākoties var spriest vienīgi pēc atsevišķiem seniem attēliem. Tajos visos redzama tipiska tā dēvētā konventa nama celtne. Tas bija viens no izplatītākajiem viduslaiku nocietināto piļu galveno ēku plānojuma tipiem. Tam raksturīgs ir regulārs telpu kārtojums ap taisnstūrveida vai kvadrātisku iekšējo pagalmu. Šādas pilis bija visā Eiropā. Latvijā raksturīgākās ir Cēsīs,

20 **Löwis of Menar, K.** Zur Baugeschihte der Komtureien des Deutschen Ordens in Kurland. *Sitzungsberichte der kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst aus dem Jahre 1895*. Mitau, 1896. S. 33–58.

21 **Schmid, B.** Die Burgen des deutschen Ritterordens in Kurland. *Zeitschrift für Bauwesen*. Berlin, 1921 (Jg.71), Heft 7–9, S. 199–238.

22 **Tuulse, A.** *Die Burgen in Estland und Lettland*. Dorpat: Dorpater Estnischer Verlag, 1942. 342 S.

23 KNM, Kuldīgas pils vēsturiskā izpēte. 2004, 98 lpp.(autors A. Dzenis). Pieejams arī www. pusdziva-vesture-*dzenis.blogspot.com/.../agris-dzenis*

Chronicle" (*"Livländische Reimchronik"*) also said that the Order Castle in Kuldīga was built in 1242-1245 during the reign of Order Master Dietrich von Grüningen.[15] In various documents, the town has different names. In 1245 it was called Jēzuspils (Jesus City) (*castrum Guldinge modo Iesusborc*), in 1252, 1253 and 1259 Golginghen (*castrum Goldinghen; Gholdinghen; Goldinghen, Guldingen*), and in 1263 once again Jēzuspils (*Ihesusborg*).[16]

The Teutonic Order built its castles in Latvia on the sites of ancient Latgallian, Livonian, Semigallian and Curonian castles, for instance in Koknese, Turaida, Lielvārde, Rēzekne and elsewhere,[17] as well as in their vicinity. A good example is Tērvete, where the ruins of the Order Castle are still standing literally next to the Semigallian castle mound. The castles were built in strategically advantageous places. In Kuldīga, these included not only the Curonian castle mound of Old Kuldīga, bet also the left bank of the Venta where two small rivers – the Alekšupīte, which was earlier called the Dzirnavupīte (Mill river), and the Pipevalks (*Pipewalke*) – flow into the Venta at a distance of 350 m from each other. High waterfalls are located on both rivers before the estuary into the Venta. Hennig mentioned several advantages of this site, including that the Venta was narrower in this place and therefore it was easier to build a bridge across it.[18] Dolomite from the Venta could be used for the construction of the castle. On the north-west side where the castle was not protected by natural water courses, a deep defensive ditch was constructed. After the Order Castle was built, the Curonian castle remained for some time on the castle mound of Old Kuldīga.

Both Hennig[19], who at the beginning of the 19th century saw most of the collapsing structures

15 *Livländische Reimchronik = Rhymed Chronicle.* Riga: Zinātne, 1998, column 2405–2422.

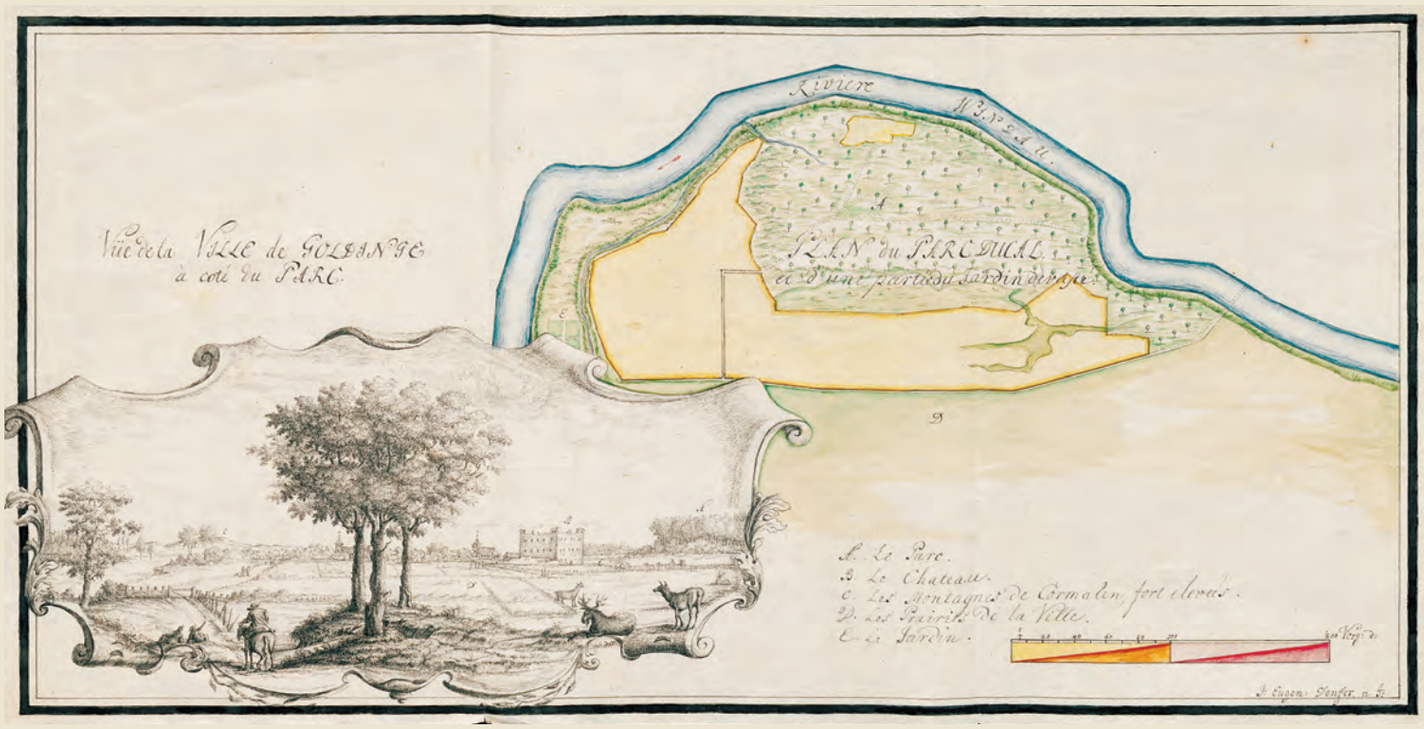
16 **Caune, A., Ose, I.** *Latvijas viduslaiku pilis: IV* (*Medieval Castles of Latvia: IV*) (Lexicon of German castles of the end of the 12th century–17th century in Latvia). Riga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2004, p. 274.

17 **Mugurēvičs, Ē.** Latvijas viduslaiku piļu klasifikācijas un arheoloģiskās izpētes jautājumi (Issues of Classification and Archaeological Research of Medieval Castles of Latvia). *Arheoloģija un Etnogrāfija* (*Archaeology and Ethnography*). Riga, 1983. Issue XIV, p. 8.

18 **Hennig, E.,** Op. cit., S. 14.

19 **Hennig, E.,** Op. cit., 384 S.

kld.indb 18 12.12.2013. 13:04:21

6. Kuldīgas pilsētas skats. J. E. Denfera zīmējums. 18. gs. otrā puse
(Denffer, A. fon. Līdz šim nezināms Kuldīgas skats. *Latvijas Arhīvi*, 2009, Nr. 1/2, 53. lpp.)
View of Kuldīga town. Drawing by J. E. Denffer. Second half of the 18th century
(Denffer, A. fon. Līdz šim nezināms Kuldīgas skats (Still unknown view of Kuldīga). *Latvijas Arhīvi*, 2009, Nr. 1/2, p. 53.)

of the castle himself, and prominent castle researchers Karl von Löwis of Menar[20], Bernard Schmid[21] and Armin Tuulse[22] wrote about the history, construction and significance of Kuldīga castle among other Livonian castles. The historian Agris Dzenis tried to assess the strategic, administrative and economic significance of the Kuldīga castle in the wider historical context of the Baltic region.[23]

Several old pictures are all we have to judge the appearance of the Order Castle. In all of them, the typical so-called convent house can be seen. This was one of the most widespread types of layout for the main buildings of fortified medieval castles. They are characterized with regular arrangement of premises

7. Kuldīga. H. F. Vēbera akvarelis. 1804.
(KNM, Inv. Nr. 19.153. Akvarelis, papīrs, 38,3 x 55 cm)
Kuldīga. A water-colour painting by H. F. Weber. 1804.
(KDM, Inv. No.19.153. Water-colour, paper, 38.3 x 55 cm)

20 **Löwis of Menar, K.** Zur Baugeschihte der Komtureien des Deutschen Ordens in Kurland. *Sitzungsberichte der kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst aus dem Jahre 1895*. Mitau, 1896. S. 33–58.

21 **Schmid, B.** Die Burgen des deutschen Ritterordens in Kurland. *Zeitschrift für Bauwesen*. Berlin, 1921 (Jg.71), Heft 7–9, S. 199–238.

22 **Tuulse, A.** *Die Burgen in Estland und Lettland*.Dorpat:Dorpater Estnischer Verlag, 1942. 342 S.

23 KDM, Historical study of Kuldīga castle. 2004, 98 p. (author A. Dzenis). Also available at www. *pusdziva-vesture-dzenis.blogspot.com/.../agris-dzenis*

kld.indb 19 12.12.2013. 13:04:25

Rīgā, Jaunpilī, Ventspilī un citur.[24] Konventa nama pils plānojums un forma parasti tika pielāgota katras konkrētās vietas īpatnībām un apstākļiem. Kuldīgā konventa nama apjomu apjoza arī otra aizsargmūru josla, kuras konfigurāciju noteica Venta, Alekšupīte un Pipevalks. Laika gaitā pils vairākkārt paplašināta un vairākkārt arī postīta, tomēr to arvien atjaunoja. Pēc Livonijas ordeņa sabrukuma tā kļuva par Kurzemes hercoga rezidenci. 1658. gadā pili izlaupīja zviedru karaspēks. Pēc zviedru–poļu kara, tātad acīmredzot ne ātrāk kā 1668. gadā, to atjaunoja pēdējo reizi. 1702. gadā, Ziemeļu kara laikā, pils bijusi ļoti sliktā tehniskā stāvoklī. Kopš 1709. gada tā vairs nav bijusi apdzīvojama. 1717. gadā iebrucis pils ziemeļu daļas jumts. Notikušas daudzas ielaušanās un laupīšanas. 1729. gadā pilnīgi aizgājusi bojā ziemeļu daļā esošā Deju zāle. Iepriekš tā saukta par Kuģu zāli, jo uz tās griestiem gleznotājs Eihorns *(Eichorn*) bija uzgleznojis visus hercogistes kuģus, kuri kopš 1652. gada uzbūvēti Ventspilī.[25] Pavisam uzbūvēti 59 kuģi. No tiem 44 bijuši aprīkoti ar lielgabaliem. Uz dažiem kuģiem bijuši 24 lielgabali, bet uz viena – pat 60.[26]

1735. gadā pils teritorijā uzbūvēta mājiņa sargam. Tautas mutē tā joprojām tiek dēvēta par pils sarga namiņu. Dažos tekstos to kļūdaini mēdz saukt par Bendes namiņu, taču tas, kā liecina 1798. gada Kuldīgas apkārtnes plāns[27], atradies otrā pusē Alekšupītei, pie pašreizējās Upes ielas. Tikmēr pilī, kas bija „atstāta laika zoba varā, ziemeļu daļas priekšējā siena pati par sevi atdalījās un 1743. gada maijā sabruka".[28] Pils sāka pārvērsties drupās, kaut arī Kuldīgas apriņķa vietvaldis (vāciski *Landmarschall*) un virstiesnesis (vāciski *Oberhauptmann*, ko vēsturnieki dažkārt dēvē par „pilskungu") von Koškulls (*von Koschkull*) nav ļāvis tajā neko

24 **Krastiņš, J., Strautmanis, I., Dripe, J.** *Latvijas arhitektūra no senatnes līdz mūsdienām.* Rīga: Baltika, 1998., 312 lpp. ISBN 9984-91783-5.

25 **Radovičs, A**. *Kurzemes–Zemgales hercogistes 7 brīnumi.* Rīga: Jumava, 2008., 48. lpp. ISBN 9789984385235.

26 **Hennig, E.,** Op. Cit., S. 36, 37.

27 LVVA, 1679. fonds, 162. apraksts, 62. lieta. (Kuldīgas apkārtnes plāns, 1798).

28 **Caune, A., Ose, I.** *Latvijas 12. gs. beigu –17. gs. vācu piļu leksikons* [Latvijas viduslaiku pilis. IV]. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2004., 274.–280. lpp. ISBN 9984601072.

around a rectangular or quadratic courtyard. Such castles could be found across the whole of Europe. In Latvia, the most typical ones are located in Cēsis, Riga, Jaunpils, Ventspils and elsewhere.[24] The planning and shape of the convent house castle was usually adjusted to the peculiarities and conditions of each particular place. In Kuldīga, the convent house was surrounded by the second defensive masonry wall, the configuration of which was determined by the Venta, the Alekšupīte and the Pipevalks. In the course of time, the castle was extended several times and also destroyed several times, but it was always restored. After the collapse of the Livonian Order, the castle became the residence of the Duke of Courland. In 1658, the castle was plundered by the Swedish army. After the Swedish-Polish War, hence not earlier than in 1668, it was restored for the last time. In 1702, during the Great Northern War, the castle was in a very bad condition. As of 1709, it was no longer inhabited. In 1717, the roof of the north part of the castle collapsed. Many burglaries and robberies took place. In 1729, the Dance Hall located in the north part was completely destroyed. Earlier it was called the Ship Hall, because the painter Eichorn painted all the ships of the Duchy constructed in Ventspils as of 1652 on its ceiling.[25] In total, 59 ships were constructed, and 44 of these were equipped with canons. Several ships had 24 canons, and one had as many as 60.[26]

In 1735, a lodge for the guard was built in the castle territory. The people still call it the lodge of the castle guard. In several texts, it is mistakenly called the executioner's lodge, yet, the plan of Kuldīga's surroundings of 1798 testifies[27] that this was located on the other side of the Alekšupīte, next to the present Upes iela (River Street). Meanwhile, the castle "was put at the mercy of time, its front north

24 **Krastiņš, J., Strautmanis, I., Dripe, J.** *Latvijas arhitektūra no senatnes līdz mūsdienām* (*Latvian Architecture from Antiquity to Nowadays*). Riga: Baltika, 1998., 320 p. ISBN 9984-91783-5.

25 **Rudovičs, A**. *Kurzemes–Zemgales hercogistes 7 brīnumi* (*7 Wonders of the Duchy of Courland and Semigallia*). Riga: Jumava, 2008, p. 48. ISBN 9789984385235.

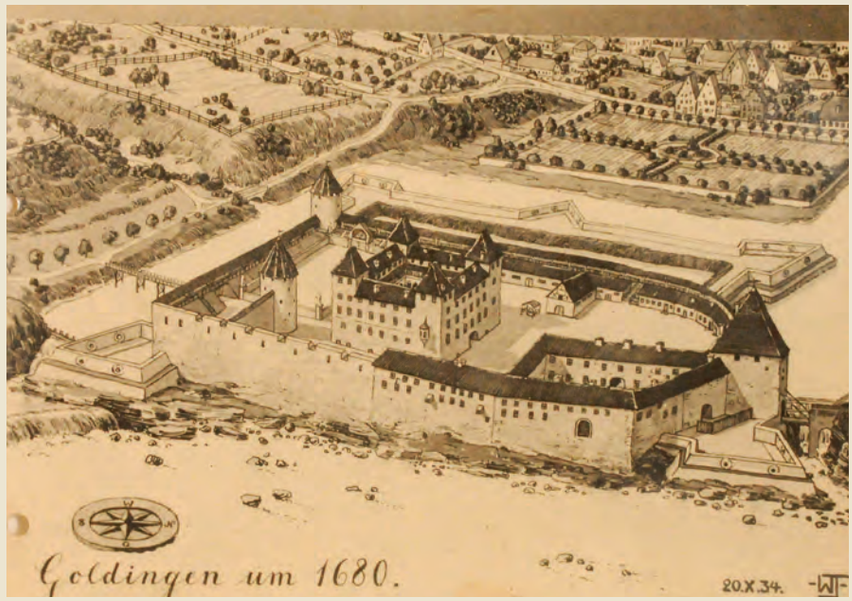
26 **Hennig, E.,** Op. Cit., S. 36, 37.

27 LSHA, fund 1679, description 162, case 62. (Plan of Kuldīga surroundings, 1798).

kld.indb 20 12.12.2013. 13:04:25

8. **Skats uz Kuldīgas pilsdrupām ap 1770. gadu. Nezināma autora glezna. 19. gs. (KNM, Inv. Nr.25.541)**
The view of the Kuldīga castle ruins in approximately 1770. A painting by an unknown author. The 19th century (KDM, Inv. No.25.541.)

9. **Kuldīgas pils ap 1680. gadu. Rekonstrukcijas zīmējums. V. Fromholds-Treijs. 1932 (KNM, Inv. Nr.6115)**
Kuldīga castle in approximately 1680.
A reconstruction drawing. W. Fromhold-Treu. 1932
(KDM, Inv. No.6115)

kld.indb 21 12.12.2013. 13:04:27

jaukt. Toties Gideons Heinrihs fon Zass (*Gideon Heinrich von Sass*), kas no 1787. līdz 1803. gadam bija viņa pēctecis šajā augstākajā administratīvajā un tiesu amatā, to atļāvis.

1794. gadā sākti jaukt priekšpils mūri, bet 1807. gadā – pils rietumu puses siena.[29] E. Hennigs savā 1809. gadā publicētajā grāmatā norāda, ka pirms diviem gadiem lielākā daļa no tās vēl bijusi, pirms gada tā sabrukusi, bet „tagad palikusi pāri vienīgi daļa no priekšpils austrumu puses, pret Ventu pavērstās sienas un ziemeļu spārna sānu sienas fragments".[30] Pilsdrupu akmeņus pilsētas iedzīvotāji it kā esot izmantojuši kā lētu būvmateriālu savu dzīvojamo namu celtniecībai, bet citu nostāstu vidū klīst arī leģenda, ka četrsimt pajūgi ar akmeņiem esot pārdoti pat uz Vidzemi.[31]

29 **Löwis of Menar, K von**. *Burgenlexikon für Alt-Livland : 1. Teil. Die hölzernen Wallburgen der Urzeit; II. Teil. Die Steinburgen des Mittelalters; Anhang. Burgen und Städte alt Münzstätten in Alt-Livland*. Riga: Walters un Rapa, 1922. 130 S., 55 Ill.

30 **Hennig, E.** Op. Cit., S. 89.

31 Pilssarga namiņš (Bendes namiņš) [tiešsaiste]. *Wikimapia*. Pieejams: http://wikimapia.org/9014405/lv/Pilssarga-nami%C5%86s-Bendes-nami%C5%86%C5%A1; **Fromhold-Treu, W.** Die Komturei Goldingen : Versuch einer Rekonstruktion. *Kurland*, 1999. Nr.7, S. 3–31. (Gröbenzell: Vereinigte Kurländische Stiftungen im Auftrag der Kurländischen Ritterschaft.)

Senāko līdz šim apzināto Kuldīgas attēlu izgatavojis aptiekārs un akvarelists Johans Georgs Veigants (*Johann Georg Weygandt*) 1729. gadā. Tajā redzama pilsēta ar pili, kas atzīmēta ar 4. numuru, un citām nozīmīgākajām celtnēm (**5**. attēls). Dots arī ievērojamāko celtņu un vietu atšifrējums. Norādīta pils, luterāņu baznīca, katoļu baznīca, rātsnams, „zvēru dārzs" un Ventas rumba. Zvēru dārzs bija 17. gadsimta nogalē izveidota publiska atpūtas vieta, bet tur audzēja arī briežus, tāpēc to nereti sauca arī par Briežu dārzu. Vēlāk šajā vietā, tagadējā Vienības ielā 46, bijusi Putnu muiža. Saplūstot abiem vēsturiskajiem nosaukumiem, izveidojies mūsdienu vietvārds Putnudārzs. Pils attēlota visā apjomā, bet priekšpils aizsargmūri redzami tikai austrumu un ziemeļu pusē. No Pipevalka un pilsētas puses to vairs nav.

Nākamie zināmie attēli tapuši 18. gadsimta otrajā pusē. Starp 1760. un 1770. gadu ievērojamā Kurzemes mācītāja un dabaszinātnieka Johana Heinriha fon Denfera (*Johann Heinrich von Denffer*, 1700–1770) dēls Johans Eižens fon Denfers (*Johann Eugen von Denffer*, 1734–1801) Kuldīgu attēlojis rakursā, no kura to

wall split off and collapsed in May 1743".[28] The castle started to fall into ruin, even though the local potentate of Kuldīga district (German: *Landmarschall*) and supreme judge (German: *Oberhauptmann*, sometimes called "lord of the manor") von Koschkull did not allow any demolition. However, his successor in this highest administrative and court position from 1787 to 1803, Gideon Heinrich von Sass, allowed this.

In 1794, the demolition of the stone wall of the fore-part of the castle was started, then in 1807 the demolition of the west wall of the castle began.[29] In his book published in 1809, Hennig noted that two years earlier most of the castle still stood, a year previously it collapsed, and "now only a part of the east side of the castle front walls facing the Venta and a fragment of the side wall of north wing have survived".[30] The inhabitants of the town may have used the stones of the castle ruins as a cheap construction material for their residential buildings, but other legend claim that four hundred carts with stones were sold to Vidzeme.[31]

The oldest known picture of Kuldīga was made by apothecary and water colour painter, Johann Georg Weygandt in 1729. It depicts a town with a castle, which is marked with the number 4, and other important structures (Picture **5**). The names of the most significant structures and places are given as well. The castle, the Lutheran church, the Catholic church, the town hall, the "animal garden" and Ventas Rumba are indicated. Zvēru dārzs (Animal garden) was a public recreation place created in the late 17th century, but since deer were also bred there, it was often called Briežu dārzs (Deer garden). Later, Putnu muiža (Bird manor) was located at this site on present Vienības iela (Unity Street) 46. As the two

28 **Caune, A., Ose, I.** *Latvijas 12. gs. beigu –17. gs. vācu piļu leksikons* (*German Castles of Latvia of the End of the 12th Century - 17th Century*) [*Latvijas viduslaiku pilis. IV (Medieval Castles of Latvia. IV)*]. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2004, p. 274–280. ISBN 9984601072.

29 **Löwis of Menar, K von**. *Burgenlexikon für Alt-Livland: 1. Teil. Die hölzernen Wallburgen der Urzeit; II. Teil. Die Steinburgen des Mittelalters; Anhang. Burgen und Städte alt Münzstätten in Alt-Livland*. Riga: Walters un Rapa, 1922. 130 S., 55 Ill.

30 **Hennig, E.,** Op. Cit., S. 89.

31 Maisonnette of the castle's guard (Bende maisonnette) [online]. *Wikimapia*. Available at: http://wikimapia.org/9014405/lv/Pilssarga-nami%C5%86s-Bendes-nami%C5%86%C5%A1; **Fromhold-Treu, W.** Die Komturei Goldingen: Versuch einer Rekonstruktion. *Kurland*, 1999. No.7, S. 3–31. (Gröbenzell: Vereinigte Kurländische Stiftungen im Auftrag der Kurländischen Ritterschaft.)

kld.indb 22 12.12.2013. 13:04:27

parasti nezīmē (**6**. attēls).[32] Priekšplānā redzams Briežu dārzs ar visiem briežiem, bet fonā – pilsēta ar abu dievnamu torņiem un pili. Tās galvenā ēka izskatās vēl gandrīz pilnā apjomā, jo toreiz jau sabrukusī ziemeļu siena šajā skatā nav redzama.

18. gadsimta nogalē un 19. gadsimta sākumā tapusi virkne attēlu, kuri acīmredzot cits no cita pārzīmēti. Tajos redzama Kuldīgas pils skatā no Ventas labā krasta. Divos ar 1770. un 1804. gadu datētajos attēlos redzamas konventa nama austrumu, dienvidu un rietumu sienas, kā arī priekšpils sienas fragmenti ar torni, kas pavērsts uz Alekšupītes pusi. Abi gleznojumi (**7**. un **8**. att.) ir identiski, tikai agrākajā, nezināma autora darbā priekšplānā gleznota latviešu sieviete. Šie attēli ir daudzkārt pārreproducēti, visvairāk – masu metienu pastkartēs.

Izmantojot šos vēsturiskos attēlus un E. Henniga aprakstus,[33] Kuldīgas vācu pamatskolas direktors un novadpētnieks Valfrīds Fromholds-Treijs (*Walfried Fromhold-Treu*) izstrādājis pils rekonstrukcijas zīmējumu (**9**. attēls). Pils tajā attēlota izskatā, kāds tai varēja būt ap 1680. gadu. Attēls publicēts 1932. gadā. Rekonstrukcijas paskaidrojuma oriģinālais teksts palicis manuskriptā un 1945. gadā gājis bojā. 1947. gadā V. Fromholds-Treijs šo darbu, kas joprojām uzskatāms par nopietnāko Kuldīgas pilij veltīto pētījumu, uzrakstījis atkārtoti. Vēlāk tas publicēts ar nosaukumu „Kuldīgas komtureja. Rekonstrukcijas mēģinājums".[34] Rekonstrukcijas zīmējumā skaidri nolasāma pils telpiskā struktūra. Centrā paceļas konventa nama tipa apjoms ar plānā kvadrātiskiem torņiem visos stūros. Savukārt plašo priekšpili aptver masīvas sienas, bet priekšpils ziemeļaustrumu kaktu aizņem konventa namam līdzīgs apjoms. No Alekšupītes puses priekšpili sargā iespaidīgs donžons. Caur to, vispirms pa tiltu šķērsojot Alekšupīti, vedusi galvenā ieeja pilī.[35]

32 **Denfers, A. fon**. Līdz šim nezināms Kuldīgas skats [par zīm. „*Vue de la Ville de Goldinge á coté du Parc*"]. *Latvijas Arhīvi,* 2009., Nr.1/2, 52.–65. lpp. Pieejams arī tiešsaistē: http://www.arhivi.lv/sitedata/ZURNALS/zurnalu_raksti/Denfers.pdf [skatīts 29.01.2011].

33 **Hennig, E.,** Op. cit., S. 3–18.

34 **Fromhold-Treu, W.** Op. cit.

35 Livonijas ordeņa pils un tās teritorija Kuldīgas vēsturē, 1242–2005 [tiešsaiste]. *Kuldīgas novada muzejs* [skatīts 17.02.2010.]. http://vecabiblio.kuldiga.lv/faili/File/KNM/LV/index_files/page0001.htm112.

historical names merged, the contemporary toponym Puntudārzs (Bird garden) appeared. The castle is depicted in full size, whereas, the defensive walls of the fore-part of the castle can be seen only on the east and north sides. No defensive walls are seen from the side of the Pipevalks and the town.

The next known pictures were created in the second half of the 18th century. Between 1760 and 1770, Johann Eugen von Denffer (1734–1801), the son of the prominent Courland priest and the nature scientist Johann Heinrich von Denffer (1700–1770), portrayed Kuldīga from an unusual perspective (Picture **6**).[32] Briežu dārzs and the deer are in the foreground, whereas the town with towers of both churches and the castle form the background. Its main building is still almost in full size, because the already collapsed north wall could not be observed in this view.

In the late 18th and early 19th centuries, a range of pictures which were obviously copied from each other were created. They depict Kuldīga castle from the right bank of the Venta. In two pictures dated 1770 and 1804 respectively, he east, south and west walls of the convent house, as well as wall fragments of the fore-part of the castle with a tower turned to the side of the Alekšupīte are depicted. Both paintings (Picture **7** and **8**) are identical, except that the earlier one by an unknown author – has a Latvian woman depicted in the foreground. These pictures were reproduced many times, most often in postcards printed in bulk.

Using E. Hennig's[33]historical pictures and descriptions Kuldīga German Primary School director and a regional ethnographer Walfried Fromhold-Treu created a reconstruction drawing of the castle (Picture **9**). The drawing depicts the castle as it might have looked in approximately 1680. The picture was published in 1932. The original text of the reconstruction explanation was in a manuscript that was lost in 1945,but in 1947, Fromhold-Treu wrote the explanation

32 **Denffer, A. von**. Up to now unknown view of Kuldīga [about the drawing „*Vue de la Ville de Goldinge á coté du Parc*"]. *Latvian Archives*, 2009, No.1/2, p. 52-65. Also available on the online: http://www.arhivi.lv/sitedata/ZURNALS/zurnalu_raksti/Denfers.pdf [viewed on 29.01.2011].

33 **Hennig, E.,** Op. cit., S. 3–18.

kld.indb 23 12.12.2013. 13:04:27

Droši vien, izmantojot V. Fromholda-Treija rekonstrukcijas zīmējumu un aprakstu, kā arī 18. gs. attēlus, 1945. gadā savas vīzijas ir radījis arī kāds nezināms autors. Priekšpilī viņš sazīmējis daudz vairāk torņu un citu būvju nekā redzamas V. Fromholda-Treija zīmējumā (**10**. attēls). Tā ir brīva, romantiska fantāzija, droši vien pieņemot, ka pēc 17. gadsimta piecdesmitajos gados notikušajām laupīšanām un postījumiem pilī ne viss atjaunots: dekoratīvā uzrakstā virs attēla norādīts, ka Kuldīgas pils tā esot izskatījusies 1640. gadā. Kādā citā zīmējumā šis autors attēlojis priekšpils mūru ziemeļaustrumu stūra daļas drupas, uzrakstā norādot, ka tā tās it kā izskatījušās ap 1710. gadu (**11**. attēls), līdz ar to savā iztēlē pili nopostot vēl agrāk, nekā tas noticis īstenībā.

Starp bijušās ordeņa pils teritoriju un Alekšupīti uz ziemeļiem no Kalnamiesta atrodas bijusī **apmetne pie Ordeņa pils**. Tā ir pilsētas senā daļa abpus tagadējai Kalna ielai. Alekšupīte to aptek no rietumu un ziemeļu puses (**12**. attēls). Dažādās publikācijās šī apmetne saukta atšķirīgi – par Kuldīgu[36], Vecpilsētu[37] vai vienkārši Pilsētu.[38] Minēti arī dažādi datējumi, kad tā sākusi attīstīties. Vieni uzskata, ka tas ir jau 13. gadsimta sākums, jo šī gadsimta vidū minēta pilsēta, kurā esot bijusi jāparedz mājvieta arī bīskapam.[39] Tomēr atbilstoši Kurzemes sadalīšanas starp bīskapiju un ordeni principam, 1252. gada 19. aprīlī ticis parakstīts dokuments, saskaņā ar kuru „Kursas bīskaps atsakās no visām prasībām uz Kuldīgas pili un tās novadu 2 jūdžu apkārtnē".[40] Citi rakstnieki un pētnieki pilsētas tapšanu datē ar 1277. gadu[41] vai pat 14. gadsimta sākumu.

Iespējams, ka apmetne pie pils ir vieta, kura jau 1263. gadā minēta kā nocietināta pilsē-

36 **Juškevičs, J.,** Op. cit., 362. lpp.

37 VKPAI PDC, Kuldīgas vēsturiskais centrs : Vēsturiskās izpētes materiāli. 1.sēj., I. daļa (Autore I. Dimbira; Kultūras pieminekļu restaurācijas un projektēšanas kantoris). Rīga,1984. 36.,42. lpp.

38 *Kuldīga.* (Teksta autori D. Antoniška, N. Gailāne, A. Gustovskis, A. Marcinkēvičs.). Rīga: Kuldīgas Tūrisma informācijas centrs, Nordik, 2005. 104 lpp. ISBN 9984-751-81-3.; **Celmiņš, A., Radovičs, A.** *Kuldīgas rajons: Tūrisma maršruti.* Rīga: Avots, 1990. 183 lpp.

39 **Caune, A., Ose, I.,** Op. cit., 275. lpp.

40 *Senās Latvijas vēstures avoti.* Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgādiens, 1940. 2. burtn., 313. lpp. (Dokuments Nr. 345).

41 **Juškevičs, J.,** Op. cit.; **Skujenieks, M**. *Latvija. Zeme un iedzīvotāji.* Rīga: Valsts statistiskā pārvalde, 1920. 554. lpp.

again, and it is still considered to be the most significant study devoted to Kuldīga castle. Later it was published with the title "Kuldīga Commandry. Reconstruction Attempt".[34] The spatial structure can be clearly distinguished in the reconstruction drawing. The convent house is in the centre and it has quadratic towers in all corners. The large fore-part of the castle is surrounded by massive walls, while the north-east corner of it is occupied by a structure similar to the convent house. From the side of the Alekšupīte, the fore-part of the castle is protected by an impressive donjon. The main entrance into the castle leads through this donjon, after first crossing the Alekšupīte.[35]

An unknown author created another vision in 1945, probably on the basis of the reconstruction drawing and Fromhold-Treu's description, as well as 18th century pictures. . He drew a lot more towers and other structures in the fore-part of the castle than in Fromhold-Treu's work (Picture **10**). It is a romantic fantasy, because after the robberies and destruction which took place in the 1650's, only a part of the castle was restored. The decorative inscription above the picture states that this is how Kuldīga castle looked in 1640. In another drawing, this author depicted the ruins of the north-east corner of the fore-part of the castle stone wall, indicating in the inscription that this is how it looked like in approximately 1710 (Picture **11**), thus destroying the castle in his imagination even earlier than it was in reality.

A former **settlement near the Order Castle** is located between the former site of the Order Castle and the Alekšupīte, to the north from Kalnamiests. This is an ancient part of the town on either side of Kalna iela. The Alekšupīte runs around it from the west and north (Picture **12**). In different publications, this settlement is called Kuldīga[36], Old Town[37],

34 **Fromhold-Treu, W.,** Op. cit.

35 Livonian Order's castle and its territory in the history of Kuldīga, 1242-2005 [online]. *Kuldīga district museum* [cited 17.02.2010.]. http://vecabiblio.kuldiga.lv/faili/File/KNM/LV/index_files/page0001.htm 112.

36 **Juškevičs, J.** Op. cit., p. 362

37 SIHP MDC. Historical centre of Kuldīga: Materials of historical research. Vol. 1, Part I (Author I. Dimbira; Office for Restoration and Designing of Cultural Monuments). Riga, 1984. p. 36, 42.

kld.indb 24 12.12.2013. 13:04:27

ta (*oppidum*).[42] Nocietinājumi, visticamāk, bijušas palisādes. Tādas attēlotas arī kādā shematiskā zīmējumā, kas tapis 18. gadsimta beigās (**13**. attēls).[43] Zīmējuma priekšplānā redzama palisādēm apjozta pilsētiņa ar baznīcu, bet fonā – vizuāli atpazīstama Kuldīgas pils.

Viena no Kuldīgas pilsētas senākajām daļām **Pilsmiests** atrodas starp Svētās Katrīnas baznīcu, tagadējo Mazo Upes, Upes, Ventspils un Policijas ielu (**14**. attēls). To min arī kā Kuršu pilsētiņu[44], Pils slabadu[45] un Pils ciemu.[46] Tās izveidošanās saistāma ar Kuldīgas izaugsmi 14. gadsimta vidū. 1355. gada 28. aprīlī Livonijas ordeņa mestrs Gosvīns fon Herike apstiprinājis jaunas pilsētas robežu

42 *Liv-, Esth- und Curländisches Urkundenbuch nebst Regesten. Erster Band : 1093–1300.* (Herausgegeben von Friedrich Georg von Bunge.) Reval: Kluge und Ströhm, 1853. Dok. CCCLXXXIII.

43 LVVA, 4038. fonds, 2. apraksts, 14. lieta. (Kuldīgas pilsētas plāns: zīmējums pie izrakstiem no senas Livonijas hronikas: 18. gs. beigu rokraksts no Bergmaņa bibliotēkas).

44 **Celmiņš, A., Radovičs, A.,** Op. cit., 183 lpp.

45 **Juškevičs, J.,** Op. Cit., 362. lpp. J. Juškevičs norāda: "Slabada patiesībā bija kuršu vecpilsēta".

46 **Straubergs, J.** Materiāli Kuldīgas celtniecības vēsturei: [publ. saīs.]. *Kurzemnieks,* Nr.73–77, 1992., 11., 14., 16, 18., 21. jūl., 2. lpp. Oriģ. manuskripts glabājas Latvijas Nacionālajā bibliotēkā.

10. **Kuldīgas pils ap 1640. gadu. Nezināma autora rekonstrukcijas zīmējums. 1945 (VKPAI PDC, Inv. Nr.52, 1. lapa)**
Kuldīga castle in approximately 1640. A reconstruction drawing by an unknown author. 1945 (SIHP MDC, Inv. No.52, page 1)

or simply Town.[38] Different dates of when it started to develop are also mentioned. ome people assume it was at the beginning of the 13th century, because in the middle of that century a town was mentioned in which a dwelling for the bishop had to be planned.[39] However, according to the principle of division of Courland between the Bishopric and Order, on April 19, 1252 a document was signed, and according to this document "the Bishop of Kursa declined all rights to Kuldīga Castle and its district in the surrounding two miles".[40]Other writers and researchers date the creation of the town to 1277[41] or even to the beginning of the 14th century.

It is possible that the settlement near the castle is a place mentioned in 1263 as a forti-

38 *Kuldīga.* (Text authors D. Antoniška, N. Gailāne, A. Gustovskis, A. Marcinkēvičs.). Riga: Tourist information centre of Kuldīga, Nordik, 2005, 104 p. ISBN 9984-751-81-3.; **Celmiņš, A., Radovičs, A.** *Kuldīgas rajons: tūrisma maršruti (Kuldīga Region: Tourist Routes).* Riga: Baltika, 1990, 183 p.

39 **Caune, A., Ose, I.** Op. cit., p. 275.

40 *Senās Latvijas vēstures avoti. (Sources of Ancient History of Latvia).* Riga: Latvijas Vēstures institūta apgādiens, 1940, file 2, p. 313. (Document No. 345).

41 **Juškevičs, J.** Op. cit.; **Skujenieks, M**. *Latvija. Zeme un iedzīvotāji (Latvia. Land and Inhabitants).* Riga: Valsts statistiskā pārvalde, 1920, p. 554.

11. **Kuldīgas pils drupas ap 1710. gadu. Nezināma autora rekonstrukcijas zīmējums. 1945 (VKPAI PDC, Inv. Nr. 5, 1. lapa)**
The Kuldīga castle ruins in approximately 1710. A reconstruction drawing by an unknown author. 1945 (SIHP MDC, Inv. No. 5, page 1)

kld.indb 25 12.12.2013. 13:04:31

aprakstu.[47] Šajā dokumentā, kura tulkojumu devis vēsturnieks Jānis Straubergs, teikts: „Vispirms ienākot pilsētā, upe, ko sauc par Dzirnavu upīti, iet cauri pilsētas mūriem, no turienes gar upi uz augšu līdz lēņu zemes aplokam, tad gar aploka sētu līdz akmens krustam, kas uzcelts uz upes pie hospitāļa, no krusta sekojot upei uz ceļu, kas ved uz Alšvangu līdz krustam pie Ludolfa Hakenkeren zemes, no turienes, ejot pa ceļu pie Pētera kapsētas, līdz ceļam, kas iet uz Ventspili. Arī pilsētas brīvības pilnīgi paliek spēkā, kā pilnīgai pilsētas atjaunošanai un atkaluzbūvei, kā pie laukuma, ko apbūvē pilsēta, tā pie laukuma, ko katrs apbūvē kuršu pilsētas celšanai un paplašināšanai Kuldīgas pilsētas robežās, vadoties no agrāk minētajām pilsoņu brīvībām, kas ir pieņemtas un par ko rūpēsies ar pilnīgi visu pilsoņu un arī komūnas piekrišanu un vēlēšanos."[48] Teksts šodien vairs nedod iespēju tajā norādītās robežas precīzi nospraust dabā, taču liecina, ka šajā vietā jau 14. gadsimtā ritējusi pietiekami attīstīta saimnieciskā un sabiedriskā dzīve, jo tajā minēta gan Dzirnavu upīte (*molen becke*), tātad darbojušās dzirnavas, gan hospitālis (*spittale*), tātad bijusi publiska nespējnieku patversme vai dziednīca.

Šī dokumenta teksts tomēr radījis vēstures faktu visdažādākās interpretācijas. Rakstnieks un vēsturnieks Jānis Juškevičs izsaka pieņēmumu, ka uz Pilsmiestu pārcēlušies iedzīvotāji no senkuršu pilskalna un apmetnes. Arī vēlākie pētnieki bez dokumentāriem pierādījumiem apgalvo, ka kurši pārcēlušies uz viņiem ierādīto teritoriju tuvāk ordeņa pilij, jo pēc vācu iebrukuma Baltijas jūrai piegulošajās valstīs beigusies intensīvā kuršu kuģošana un tirdzniecība, un savu nozīmi bija zaudējusi arī senkuršu osta, kura it kā esot bijusi pie Veckuldīgas kuršu pilskalna.[49] Tomēr diez' vai konkrētajā sociāli politiskajā vidē notika veselas iedzīvotāju kopienas pārcelšanās no vienas vietas uz citu, kas turklāt atrodas samērā tuvu.

Ilgus gadsimtus katrai no Kuldīgas pilsētas trīs senākajām daļām – Kalnamiestam, apmet-

47 *Liv-, Esth- und Curländisches Urkundenbuch nebst Regesten. Zweiterer Band : 1301–1367.* (Herausgegeben von Friedrich Georg von Bunge.) Reval: Kluge und Ströhm, 1855. S. 613, 614. (Dok. CMLVII).

48 VKPAI PDC. Materiāli Kuldīgas celtniecības vēsturei. (Autors J. Straubergs; Rīga, 1961). 11.–12. lpp.

49 **Bākule, I.** *Rātsnami Latvijas pilsētās*. Rīga: Zinātne, 2001. 128. lpp. (Latvijas Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrība).

fied town (*oppidum*).[42] The fortifications were most likely stockades. They are also depicted in some schematic drawing created at the end of the 18th century (Picture **13**).[43] A small city with a church surrounded by stockades can be seen in the foreground of the drawing, whereas Kuldīga Castle can clearly be seen in the background.

One of the oldest parts of Kuldīga town, Pilsmiests, is located between St. Catherine's Church, Mazā Upes iela (Small River Street), Upes iela, Ventspils iela and Policijas iela (Police Street) (Picture **14**). It has also been called the Curonian burg[44], Town sloboda[45] and Town Village.[46] It was created as Kuldīga grew in the middle of the 14th century. On April 28, 1355, the Master of the Livonian Order, Goswin von Herike approved the new town borders.[47] This document translated by the historian Jānis Straubergs says: "Before entering the town, the river, which is called the Dzirnavu upīte, runs through the stone walls of the town; from there along the river upwards to the enclosure, then along the enclosure fence to the stone cross built on the river next to the hospital; from the cross, following the river to the road leading to Alšvanga, to the cross near the land of Ludolf Hakenkeren; from there, taking the road near the Peter's cemetery, to the road leading to Ventspils. Town rights are still effective to restore in full and build again the town near the square, which is built-up by the town and near the square, which is built-up by everyone for construction and extension of the Curonian town within the borders of Kuldīga town, adhering to the aforementioned freedoms of the citizens, which are accepted and which are taken care of with the consent and will of completely

42 *Liv-, Esth- und Curländisches Urkundenbuch nebst Regesten. Erster Band : 1093–1300.* (Herausgegeben von Friedrich Georg von Bunge.) Reval: Kluge und Ströhm, 1853. Dok. CCCLXXXIII.

43 LSHA, fund 4038, description 2, case 14. (Kuldīga town plan: drawing to the extracts from the old Livonian Chronicle: manuscript of the end of the 18th century from the Bergman Library).

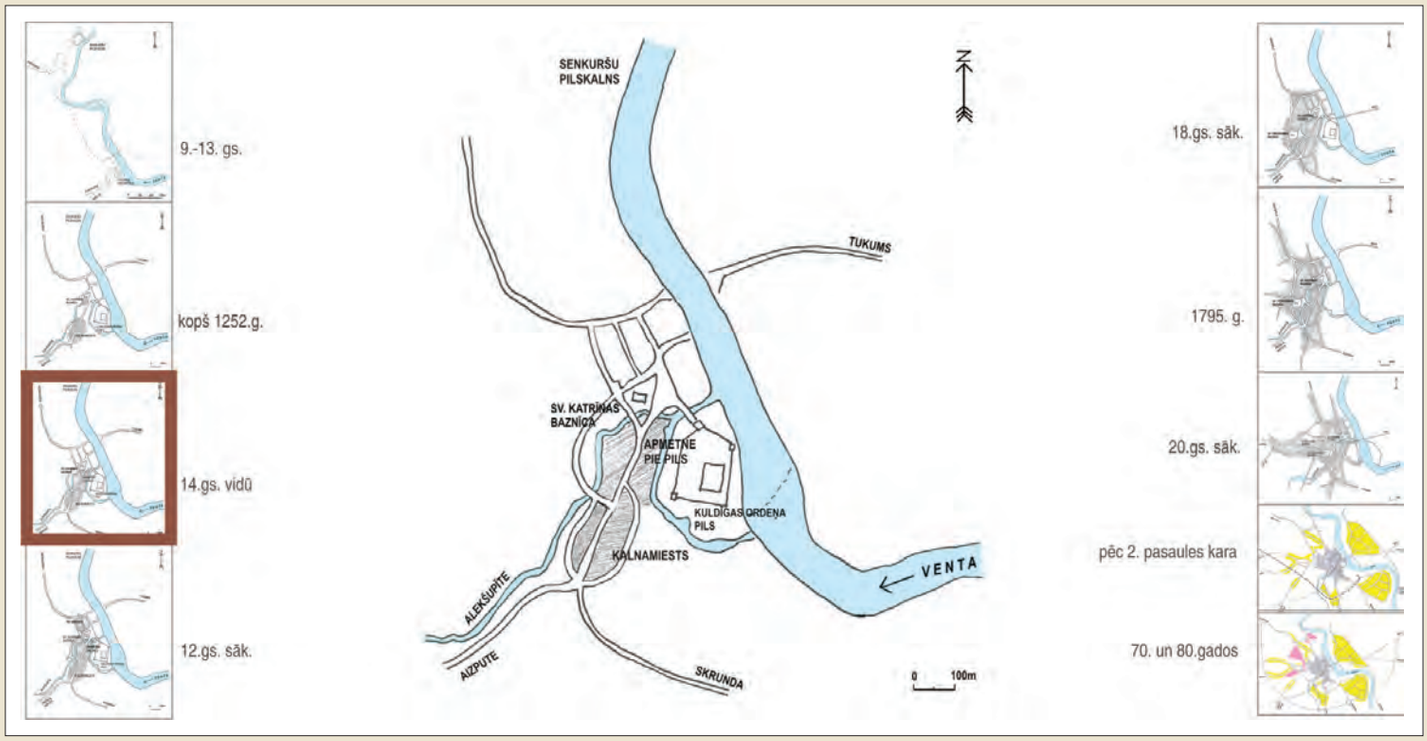
44 **Celmiņš, A., Radovičs, A.,** Op. cit., 183 p.

45 **Juškevičs, J.,** Op. Cit., p. 362. Juškevičs points out that "Sloboda" actually was the Curorian Old Town.

46 **Straubergs, J.** Materiāli Kuldīgas celtniecības vēsturei [publ. saīs.]. (Materials on Construction History of Kuldīga [concise ed.]). *Kurzemnieks,* No.73–77, 1992, July 11, 14, 16, 18, 21, p. 2. Original manuscript is stored in the National Library of Latvia.

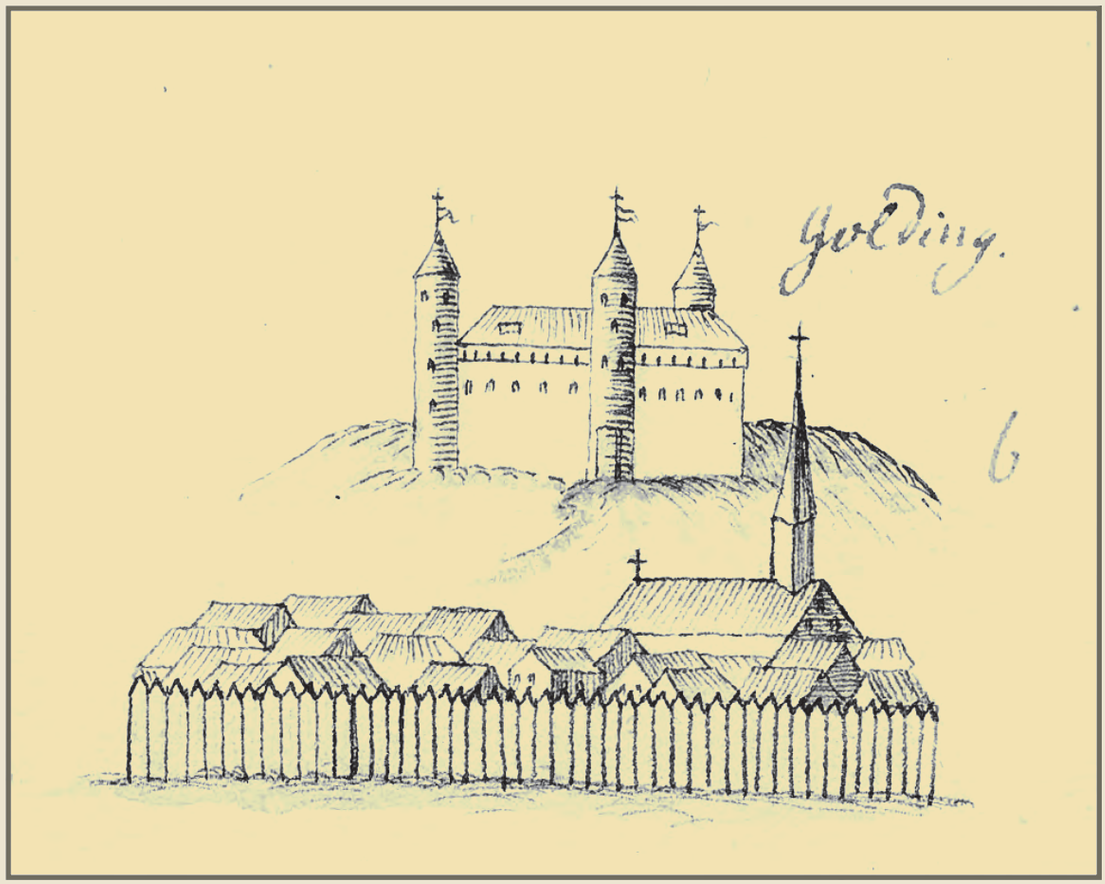
47 *Liv-, Esth- und Curländisches Urkundenbuch nebst Regesten. Zweiterer Band : 1301–1367.* (Herausgegeben von Friedrich Georg von Bunge.) Reval: Kluge und Ströhm, 1855. S. 613, 614. Dok. CMLVII).

kld.indb 26 12.12.2013. 13:04:31

12. Apmetne pie ordeņa pils kopš 1252 .g. (A. Orniņa un J. Jākobsones rekonstrukcija. 2011)
The settlement near the Order Castle as of 1252 (Reconstruction by A. Orniņš and J. Jākobsone. 2011)

13. Kuldīga 13. gadsimtā. Nezināma autora zīmējums. 18. gs. beigas (LVVA, 4038. fonds, 2. apraksts, 14. lieta)
Kuldīga in the 13th century. A drawing by an unknown author. End of the 18th century (LSHA, fund 4038, description 2, case 14.)

kld.indb 27 12.12.2013. 13:04:32

nei pie pils un Pilsmiestam – bijusi sava pārvalde un savas tiesības. 1599. gadā visas tās apvienotas.[50] Atsevišķos avotos gan minēts, ka Pilsmiestu pārējai Kuldīgai pievienoja tikai 19. gadsimtā pēc pils nojaukšanas, tādējādi šī pilsētas daļa it kā varējusi „ilgāk baudīt priekšrocības nodokļu un pamatbrīvības lietās".[51]

Kuldīgas pirmsākumu sakarā ir vēl vesela virkne nenoskaidrotu jautājumu, tostarp, kur atradās 13. gs. rakstītajos avotos vienīgā par karali (*rex*) dēvētā kuršu vadoņa Lamekina *(Lammekinus rex de Curonia)* pils – Kuldīgā,[52] kādā no Zlēku pilskalniem,[53] Talsos[54] vai kur citur. Rakstīto avotu nepietiekamība un pagaidām nelielais arheoloģiskais materiāls vēl neļauj pamatoti apgalvot, vai Kuldīga faktiski jau ir bijusi pilsēta pirms pilsētas juridisko tiesību iegūšanas. Agrīnās urbanizācijas jautājumi pēdējā laikā ir pietiekami populāri gan ārzemju, gan arī latviešu vēsturnieku pētījumos.[55]

Tomēr ļoti iespējams, ka Kuldīga bija nozīmīgs un pat starptautiski pazīstams kuršu saimnieciski-politisks centrs jau pirms tās nonākšanas vācu varā. Ne velti tieši šeit iebrucēji izveidoja savu pirmo un galveno atbalsta centru Kursā. Arī citās Baltijas tautu zemēs krustneši vispirms centās iekarot to nozīmīgākos vietējos centrus. Par Kuldīgas ievērojamo nozīmi ļoti sirmā senatnē liecina arī pagaidām gan vēl ne visai bagātie arheoloģisko pētījumu rezultāti.

50 **Dunsdorfs, E., Spekke, A.** *Latvijas vēsture, 1500–1600*. [Stokholma]: Daugava, 1964. 812 lpp.

51 **Straubergs, J.** Materiāli Kuldīgas celtniecības vēsturei: [publ. saīs.]. *Kurzemnieks,* Nr.73–77, 1992., 11., 14., 16, 18., 21. jūl., 2. lpp. Oriģ. manuskripts glabājas Latvijas Nacionālajā bibliotēkā.

52 **Balodis, F.** Senākie laiki. Latviešu senvēsture. *Latviešu vēsture.* I. sējums 1. daļa. Rīga: Valters un Rapa, 1938. 138. lpp.

53 **Mugurēvičs Ē.** Arheoloģiskie pētījumi Ventas... 83.lpp.

54 Kur atradusies ķēniņa Lamekina pils. *Rīts*, 1936. gada 5. jūnijs.

55 **Blomkvist, N.** *The discovery of the Baltic : The Reception of a Catolic World – System in the European North (AD 1075–1225).* Leiden, Boston, Brill, 2005, p. 481–484.; **Radiņš, A.** Pirmo pilsētu veidošanās problēma Latvijā. *Latvijas arheoloģija : Pētījumi un problēmas.* Rīga: Latvijas vēstures muzejs, 2002. 143.–151. lpp. (Latvijas Vēstures Muzeja Raksti, Nr. 8); **Šnē, A.** The Early Town in Late Prehistoric Latvia. *The Reception of Medieval Europe in the Baltic Sea Region.* (Papers of the XIIth Visby Symposium held at Gotland University, Visby). Visby: Gotland University Press, 2009, p. 127–136. (Acta Visbyensia, XII).

all citizens and also the commune."[48] Today, the text no longer allows us to accurately determine the actual borders specified in it, but it testifies that a developed economic and social life already existed in the 14th century. The text mentions the Dzirnavu upīte (*molen becke*), so we can assume that the mill was operating, and the hospital (*spittale*) indicates a public shelter or clinic for disabled persons.

The text of this document still provides scope for diverse interpretations of historical facts. The writer and historian Jānis Juškēvičs proposed that the inhabitants moved to Pilsmiests from the ancient Curonian castle mound and settlement. Later researchers state (without any documentary evidence) that the Curonians moved to the territory allocated to them closer to the Order Castle, because Curonian navigation and trade with other Baltic Sea countries had ended after the German invasion, and the ancient Curonian port believed to have been located near the Curonian castle mound of Old Kuldīga lost its significance.[49] However, migration by a whole community from one place to another nearby location could hardly have happened in the social and political environment of the time.

For many centuries, each of the oldest parts of Kuldīga town – Kalnamiests, the settlement near the castle and Pilsmiests – had its own administration and its own legal system. In 1599, all of these were combined.[50] However, some sources state that Pilsmiests was only annexed to Kuldīga in the 19th century after the demolition of the castle, thus this part of the town could "enjoy the advantages in matters of taxes and fundamental freedoms longer".[51]

Regarding the origins of Kuldīga, there is still a whole range of unexplained issues, including the location of the castle of the Curonian leader Lamekin (*Lammekinus rex de Curonia*), which was the only

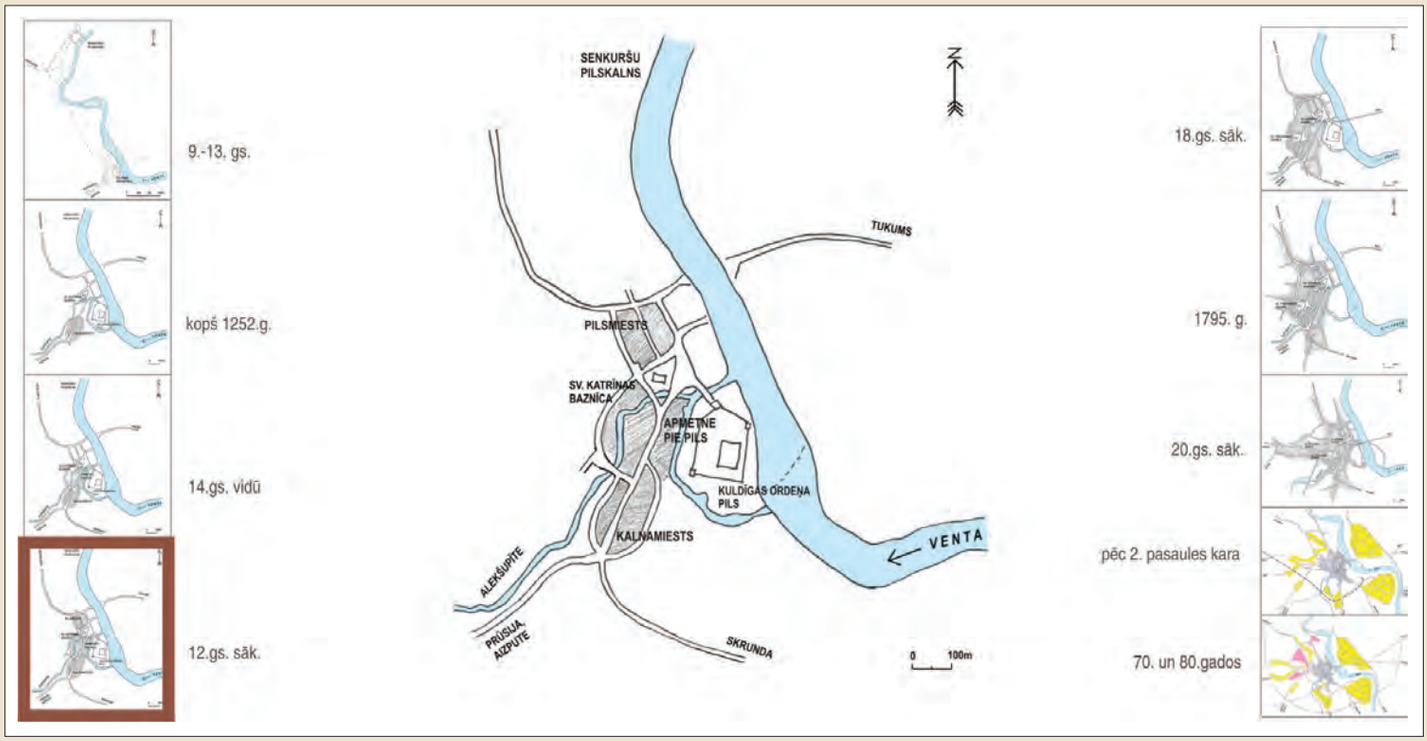
48 SIHP MDC. Materiāli Kuldīgas celtniecības vēsturei (Materials on Contrustion History of Kuldīga). (Author J. Straubergs; Riga, 1961). p. 11–12.

49 **Bākule, I.** *Rātsnami Latvijas pilsētās* (*Town Halls in Latvian Cities*). Riga: Baltika, 2001, p. 128. (Latvian Nature and Monument Protection Society).

50 **Dunsdorfs, E., Spekke, A.** *Latvijas vēsture, 1500–1600* (*History of Latvia, 1500-1600*). [Stokholma]: Daugava, 1964, 812 p.

51 **Straubergs, J.** Materiāli Kuldīgas celtniecības vēsturei [publ. saīs.]. (Materials on Contrustion History of Kuldīga [concise ed.]). *Kurzemnieks,* No.73–77, 1992, July 11, 14, 16, 18, 21, p. 2. Original manuscript is stored in the National Library of Latvia.

kld.indb 28 12.12.2013. 13:04:32

14. Pilsmiests – pilsētas paplašināšanās 14. gs. vidū (A. Orniņa rekonstrukcija. 2003)
Pilsmiests – town extension in the middle of the 14th century. (A reconstruction by A. Orniņš. 2003)

castle to be named after the ruler (*rex*) in sources written in the 13th century. It may have been in Kuldīga,[52] in one of Zlēka's castle mounds,[53] in Talsi[54] or somewhere else. The lack of written sources and currently limited archaeological material prevents us from reasonably ascertaining whether Kuldīga had in fact already been a town before obtaining the legal rights of the town. However, issues of early urbanization have been popular in studies by foreign and Latvian historians lately.[55]

Nevertheless, it is possible that Kuldīga was an important and even internationally-known Curonian economic and political centre before being ruled by the Germans. There was a reason why the invaders established their first and main support centre in Kursa precisely in Kuldīga. In other Baltic lands, the crusaders usually also tried to conquer the most important local centres first as well. The significance of Kuldīga in ancient times is also shown by the small number of archaeological studies conducted to date.

52 **Balodis, F.** Senākie laiki. Latviešu senvēsture. *Latviešu vēsture.* (Older Times. Ancient History of Latvians. *Latvian History*). Volume I, part 1. Riga: Valters un Rapa, 1938, p. 138.

53 **Mugurēvičs Ē.,** Op. cit., p. 83.

54 Where the castle of King Lamekin was located. *Rīts*, June 5, 1936.

55 **Blomkvist, N.** *The discovery of the Baltic : The Reception of a Catolic World – System in the European North (AD 1075–1225).* Leiden, Boston, Brill, 2005, p. 481–484.; **Radiņš, A.** Pirmo pilsētu veidošanās problēma Latvijā (The Problem of Creation of the First Cities in Latvia). *Latvijas arheoloģija : Pētījumi un problēmas.* (*Latvian Archaeology : Studies and Problems*). Rīga: Latvijas vēstures muzejs, 2002, p. 143–151. (Articles of History Museum of Latvia, No. 8); **Šnē, A.** The Early Town in Late Prehistoric Latvia. *The Reception of Medieval Europe in the Baltic Sea Region.* (Papers of the XIIth Visby Symposium held at Gotland University, Visby). Visby: Gotland University Press, 2009, p. 127–136. (Acta Visbyensia, XII).

kld.indb 29 12.12.2013. 13:04:32

LIETOT
APĢĒRB
Edis 2
Aleksis
HOTEL

Kuldīga jaunākajos laikos

Pilsētas plāni un pilsētainava

Kuldīga in Modern Times

Town Plans and Townscape

Jana Jākobsone

Kuldīgas jumti Baznīcas un Pasta ielā
(M. Rubeņa foto. 2011)

Roofs in Baznīcas and Pasta iela
(Photo by M. Rubenis. 2011)

kld.indb 31 12.12.2013. 13:01:31

Kuldīgas vēsturē uzplaukumus nomainījuši kritumi. Kopš 1368. gada Kuldīga bija Hanzas pilsēta. 1378. gadā Kuldīgai tika piešķirtas Rīgas pilsētas tiesības (*Rigisches Recht*)[1], kuras noteica rātes un landtāga tiesības, kā arī civiltiesību un krimināltiesību normas. 1538. gadā Kuldīgai tika piešķirtas tiesības rīkot iknedēļas tirgu.[2] Šādas tiesības jau bija Cēsīm un Valmierai. Kuldīga īpaši spoži uzplaukusi Kurzemes hercogistes laikā, kaut arī 81 gadu no hercogistes 233 gadu ilgās vēstures aizņēmuši kari un 110 bijuši neražas vai bada gadi.[3] Hercoga Jēkaba laikā Kuldīga bija Kurzemes "preču noliktava", kura spēja apgādāt ar tropisko zemju precēm un vietējiem ražojumiem gan apkaimes pilsētas, gan kaimiņzemes.

1561. gadā tika nodibināta Kurzemes hercogiste, kuras oficiālais nosaukums bija Kurzemes un Zemgales hercogiste (*Ducatus Curlandiae et Semigalliae*). Par tās hercogu tika iecelts Livonijas ordeņa pēdējais mestrs Gothards Ketlers (*Godthartt Kettler*). Viņam bija divi dēli – hercogs Frīdrihs (*Friedrich Kettler)* un hercogs Vilhelms *(Wilhelm Kettler*). 1596. gadā tika noslēgts līgums, ar kuru Kurzemes hercogiste tika sadalīta divās autonomās daļās: Kurzemē ar galvaspilsētu Kuldīgu un Zemgalē ar galvaspilsētu Jelgavu. Bija "2 galmi, 2 valdības, divējādas tiesības un divas saimniecības".[4] Līdz 1616. gadam Kuldīga bija hercogu oficiālā rezidence. Kuldīgā 1610. gadā dzimis hercoga Vilhelma un hercogienes Sofijas vienīgais dēls Jēkabs Ketlers (*Jacob Kettler*)[5], kurš 1642. gadā kļuva par Kurzemes hercogu – vienu no vispazīstamākajiem valdniekiem šīs valsts pastāvēšanas vēsturē. Kurzemes hercogistes laiks bija arī viens no Kuldīgas pilsētas uzplaukuma laikiem.

Dažādos laikos pilsētā jūtami mainījies iedzīvotāju un ēku skaits. Apkopojot arhīvos atrodamos materiālus un citus dokumentārus avotus,

1 **Apinis, K.** *Latvijas pilsētu vēsture.* Rīga: A. Gulbis, 1931. 280. lpp.**; Rusmanis, S., Vīks, I**. *Kurzeme.* Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1993., 103. lpp. ISBN 5899600306.

2 **Straubergs, J.** Materiāli Kuldīgas celtniecības vēsturei: [publ. saīs.]. *Kurzemnieks,* Nr.74, 1992., 14.. jūl., 2. lpp. (Rokraksts Latvijas Nacionālajā bibliotēkā).

3 **Caune, A., Ose, I.** *Latvijas 12. gs. beigu –17. gs. vācu piļu leksikons* [Latvijas viduslaiku pilis. IV]. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2004., 274.–280. lpp. ISBN 9984601072.

4 **Juškevičs, J.** *Kurzemes hercogi un viņu laikmets.* Rīga: Valters un Rapa, 1935., 77. lpp.

5 **Volanska, A.** *Kuldīga.* Rīga: Jāņa sēta, 1998., 128 lpp.

The history of Kuldīga has undergone alternating periods of prosperity and decline. As of 1368 Kuldīga was a Hanseatic town. In 1378, Kuldīga was awarded the rights of the city of Riga (*Rigisches Recht*)[1], which determined the rights of the town council and provincial assembly, as well as norms of civil law and criminal law. In 1538, Kuldīga was given a privilege to organize a weekly market.[2] Such privilege had been already granted to Cēsis and Valmiera. In particular, Kuldīga prospered within the Duchy of Courland, even though there were wars for 81 years and poor harvests and famine for 110 years out of the 233 year history of the Duchy. [3] During the reign of Duke Jacob, Kuldīga was a "warehouse of goods" of Courland, able to supply both local towns and neighbouring lands with goods from tropical lands and local produce.

The Duchy of Courland, the official name of which was the Duchy of Courland and Semigallia (*Ducatus Curlandiae et Semigalliae*), was founded in 1561. The last Master of the Livonian Order, Godthartt Kettler, was appointed as its duke. He had two sons, Duke Friedrich Kettler and Duke Wilhelm Kettler. In 1596, an agreement was concluded by which the Duchy of Courland was divided into two autonomous parts: Courland with its capital at Kuldīga and Semigallia with the capital Jelgava. There were "two courts, two governments, two legal systems and two economies".[4] Up to 1616, Kuldīga was an official residence of the dukes. In 1610, the only son of Duke Wilhelm and Duchess Sofia, Jakob Kettler was born in Kuldīga,[5] and in 1642 he became the Duke of Courland, one of the most famous rulers in the history of this state. The time of the Duchy of Courland was one of the most prosperous periods for Kuldīga.

At different times, the number of town dwellers and buildings significantly changed in the

1 **Apinis, K.** *Latvijas pilsētu vēsture* (*History of Latvian Cities*). Riga: A. Gulbis, 1931. p. 280.**; Rusmanis, S., Vīks, I**. *Kurzeme.* Riga: Latvijas enciklopēdija, 1993, p. 103. ISBN 5899600306.

2 **Straubergs, J.** Materiāli Kuldīgas celtniecības vēsturei: [publ. saīs.] (*Materials on the History of Construction of Kuldīga: [concise edition]*). *Kurzemnieks,* No 74, 1992, July 14, p. 2. (Manuscript in National Library of Latvia).

3 **Caune, A., Ose, I.** *Latvijas 12. gs. beigu –17. gs. vācu piļu leksikons* (*German Castles of Latvia of the End of the 12th Century - 17th Century*) [*Latvijas viduslaiku pilis. IV* (*Medieval Castles of Latvia. IV*)]. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2004, p. 274–280. ISBN 9984601072.

4 **Juškevičs, J.** *Kurzemes hercogi un viņu laikmets* (*Dukes of Courland and Their Age*).Riga: Valters un Rapa, 1935, p. 77.

5 **Volanska, A.** *Kuldīga.*Riga: Jāņa sēta, 1998, 128 p.

kld.indb 32 12.12.2013. 13:04:34

kā arī dažādu autoru nosauktus skaitļus,[6] iegūstama pilsētas attīstības kopaina, kura atspoguļota tabulā.

Pilsētas plāni un pilsētainava. Pilsētas vide un tēls ir ielas un laukumi, kuru telpiskos ietvarus veido celtnes, kā arī parki, dārzi, ceļi,

6 **Juškevičs, J.** Kuldīgas vēstures hronika. *Aizsargs*, 1933, Nr. 5/6, 246. lpp.; **Juškevičs, J.** *Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē*. Rīga: Valsts papīru sp., 1931. 671. lpp.;
Straubergs, J. Materiāli Kuldīgas celtniecības vēsturei [publ. saīs.]. *Kurzemnieks*, 1992, 11., 14., 16, 18., 21. jūl. (Nr. 73–77), 2. lpp. (Rokraksts Latvijas Nacionālajā bibliotēkā);
Latviešu Konversācijas vārdnīca : 10. sēj. Rīga: A. Gulbja apgāds, 1933. 18811. –18835. šķirklis;
Derschau, E. G., Keyserling, P. E. v. *Beschreibung der Provinz Kurland*. Citēts pēc: *Kuldīgas pilsētbūvniecība un arhitektūra no 19. gs. vidus līdz pirmajam pasaules karam* (bakalaura darbs Latvijas Mākslas akadēmijas Mākslas zinātnes katedrā, autors M. Rudovska, Rīga, 2006, 91. lpp.);
Bienenstamm, H. Beschreubung der kaiserlich-russischen Gouvernements Kurland und Semgallen. Citēts pēc: *Kuldīgas pilsētbūvniecība un arhitektūra no 19. gs. vidus līdz pirmajam pasaules karam* (bakalaura darbs Latvijas Mākslas akadēmijas Mākslas zinātnes katedrā, autors M. Rudovska, Rīga, 2006, 91. lpp.);
Bienenstamm, H. Geographischen Abriss der dautschen Ostseen provinzen Russlands. Citēts pēc: *Kuldīgas pilsētbūvniecība un arhitektūra no 19. gs. vidus līdz pirmajam pasaules karam* (bakalaura darbs Latvijas Mākslas akadēmijas Mākslas zinātnes katedrā, autors M. Rudovska, Rīga, 2006, 91. lpp.);
Krafts, Ž. Kuldīgas apriņķis. *Dzīve un Darbs*, 1937, 37.–38. lpp. Citēts pēc: *Kuldīgas pilsētbūvniecība un arhitektūra no 19. gs. vidus līdz pirmajam pasaules karam* (bakalaura darbs Latvijas Mākslas akadēmijas Mākslas zinātnes katedrā, autors M. Rudovska, Rīga, 2006, 91. lpp.);
Latvijas PSR Mazā enciklopēdija : 2. sēj. Rīga: Zinātne, 1968., 181.–184. lpp.;
CVVAS, 1288. fonds, 25. apraksts, 33. lieta, 1.–6. lapa.;
VKPAI PDC, Inv. Nr.22067, 5907–156. l., Nr.1031. 140 lpp. (Kuldīgas pilsētas vēsturiskā centra izpētes materiāls, 1984).

town. Having summarized the materials available in the archives and other documentary sources, as well as figures named by different authors,[6]

6 **Juškevičs, J.** Kuldīgas vēstures hronika (Historic Chronicle of Kuldīga). *Aizsargs* (*Guard*), 1933, No 5/6, p. 246;
Juškevičs, J. *Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē* (*Age of Duke Jacob in Courland*). Riga: Valsts papīru spiestuve, 1931, p. 671;
Straubergs, J. Materiāli Kuldīgas celtniecības vēsturei [publ. saīs.] (Materials on the History of Construction of Kuldīga [concise edition]). *Kurzemnieks*, 1992, July 11, 14, 16, 18, 21 (No 73–77), p. 2. (Manuscript in National Library of Latvia);
Latviešu Konversācijas vārdnīca : 10. sēj. (*Latvian Conversion Dictionary : Vol. 10*). Rīga: A. Gulbja apgāds, 1933. entry 18811.–18835;
Derschau, E. G., Keyserlingk, P. E. v. *Beschreibung der Provinz Kurland*. Quoted according to: *Town planning and architecture of Kuldīga from the mid-19th century to the First World War* (Bachelor's Thesis at Department of Art History of the Art Academy of Latvia, author M. Rudovska, Rīga, 2006, p. 91);
Bienenstamm, H. *Beschreubung der kaiserlich-russischen Gouvernements Kurland und Semgallen*. Quoted according to: *Town planning and architecture of Kuldīga from the mid-19th century to the First World War* (Bachelor's Thesis at Department of Art History of the Art Academy of Latvia, author M. Rudovska, Rīga, 2006, p. 91);
Bienenstamm, H. *Geographischen Abriss der deutschen Ostsee Provinzen Russlands*. Quoted according to: *Town planning and architecture of Kuldīga from the mid-19th century to the First World War* (Bachelor's Thesis at Department of Art History of the Art Academy of Latvia, author M. Rudovska, Rīga, 2006, p. 91);
Krafts, Ž. Kuldīgas apriņķis (Kuldīga District). *Dzīve un Darbs* (*Life and Work*), 1937, p. 37–38. Quoted according to: *Town planning and architecture of Kuldīga from the mid-19th century to the First World War* (Bachelor's Thesis at Department of Art History of the Art Academy of Latvia, author M. Rudovska, Rīga, 2006, p. 91);
Latvijas PSR Mazā enciklopēdija : 2. sēj. (*Small Encyclopedia of Latvian SSR : Vol. 2.*) Rīga: Zinātne, 1968, p. 181–184;
RSHAS, fund 1288, description 25, case 33, page 1–6 ;
SIHP MDC, Inv. No 22067, 5907–156. l., No1031. 140 p. (Material on research of the historical centre of Kuldīga town, 1984).

Kuldīgas pilsētas iedzīvotāju un ēku skaits
Number of inhabitants and buildings of the town of Kuldīga

Gads Year	Iedzīvotāju skaits Number of inhabitants	Ēku skaits Number of buildings	
		Mūra Masonry	Koka Wooden
13.–16. gadsimts 13th -16th century	1500–2000		
≈1640.	≤ 2000		
17. gs.		300	
1665.–1678.	1500		
1680.	≤ 3000		
17. un 18. gs. mija Turn of the 17th –18th century	≈ 1000		
1700.–1721.	≈ 500		
1796.	1176		
1800.	1276		
1802.	1352	128	
		8	120
1805.	1797	134	
		8	126
1818.		195	
1823.	2338	215	
		18	197
1825.	2799		
1841.	3829	208	
		25	183
1856	4818		
1862.	5215		
1865.		245	
1881.	8072		
1897.	9720		
1904.	9462		
1910.	9645		
1913.	10 778		
1914.	11 700		
1920.	4915	686	
1925.	6912		

kld.indb 33 12.12.2013. 13:04:34

15. Ēka tagadējā Policijas ielas laukumā 20. gs. sākumā (KNM, Nr. 32.241)

The building in the present square of Policijas iela at the beginning of the 20th century (KDM, No 32.241)

16. Senākais tirgus laukums tagadējā Policijas ielā 20. gs. sākumā (KNM, Inv. Nr. 2536)

The oldest market square at the present Policijas iela at the beginning of the 20th century (KDM, Inv. No 2536)

kld.indb 34 12.12.2013. 13:04:35

ūdeņi un tilti. Galvenais laukums pilsētās parasti ir rātslaukums vai laukums pie baznīcas. Lielākoties abi tika izmantoti arī tirgus vajadzībām. Šāda pilsētas auduma shēma ir raksturīga arī Kuldīgai. Sākotnēji te bijis tikai viens laukums – pie Svētās Katrīnas baznīcas. Tas ir tagadējās Policijas ielas sākuma posms. Kādā 20. gadsimta sākuma fotogrāfijā (**15**. attēls)[7] redzams, ka šī laukuma ziemeļrietumu malas vidū atrodas ēka, kuras tagad vairs nav. Atsevišķos pētījumos izteikti minējumi, ka šajā vietā jau 13. gadsimta pēdējā ceturksnī varētu būt bijis pilsētas rātsnams[8] vai ēka, kas atradās tagadējā Policijas ielas laukumā, "ir pats vecākais Kuldīgas pilsētas rātsnams".[9] Šī ēka droši vien nodegusi 1615. gada ugunsgrēkā, kas izpostīja pilsētu, taču tā tikusi atjaunota vai uzcelta no jauna. Vienā no visvecākajiem pilsētas plāniem, kas izgatavots 1797. gadā (**19.** attēls), norādīts, ka tā ir "māja, kurā bija iekšā policija (Ein Haus, welches die Polizeÿ inne hatte)." Tā redzama arī pilsētas vēlākajos plānos. Visticamāk, ka šī ēka zudusi Otrā pasaules kara laikā.[10]

17. gadsimta pirmajā pusē tirgus laukums pie Svētās Katrīnas baznīcas bija kļuvis par šauru, un tika izveidots jauns, plašāks tirgus laukums. Tas ir tagadējais Kuldīgas Rātslaukums. Vecajā laukumā (**16**. attēls.) līdz pat 20. gadsimta sākumam turpināja pārdot sienu, tāpēc to iesauca par "Siena tirgu". 1829. gada pilsētas plānā (ielīme 32. lpp.) šis laukums nosaukts par "Mazo tirgu".[11] Šajā laikā tā platība bija kļuvusi vēl mazāka, jo no laukuma ziemeļu puses tika nodalīts jauns zemesgabals, uz kura atrodas daļa no tagadējās ēkas Policijas ielā 1.

Jaunā laukuma austrumu malā, Alekšupītes krastā ap 1626. gadu sāka celt arī jaunu rātsnamu. Nav precīzi zināms, kad būvdarbi pabeigti. Vēl 1653. gadā Rāte sūdzējusies hercogam, ka iesāktajai būvniecībai trūkstot kaļķu.[12] Šī ēka shematiski attēlota J. G. Veiganta

7 KNM, 32.241. lieta.

8 **Bākule, I.** *Rātsnami Latvijas pilsētās* (Latvijas Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrība. Sērija "Latvijas arhitektūras un mākslas pieminekļi"). Rīga: Zinātne, 2001., 128. lpp.

9 **Antoniška, D.** Kuldīgas dārgumi. Siena tirgus. *Kurzemnieks,* 2004, 26. okt., (Nr.125), 9. lpp.

10 Kuldīgas arhitektūras pagātne un tagadne. *Literatūra un Māksla*, 1982., 2. aprīlis (Nr. 14), 16. lpp.

11 LVVA, 1679. fonds, 162. apraksts, 6723. lieta. (Kuldīgas pilsētas plāns, 1829)

12 **Bākule, I.** Op. Cit., 131. lpp.

the overview of the town development is obtained; it can be seen in the table below.

Town plans and townscape. Town scene and image are created by the streets and squares, while their dimensions are formed by buildings, as well as parks, gardens, roads, waters and bridges. The main square in towns was usually a town hall square or a square next to a church. Both of them were mostly used for the needs of the market. Such layout is typical for Kuldīga as well. Initially, the only square next to St. Catherine's Church. It is now the beginning of the present Policijas iela (Police Street). A photograph of the beginning of the 20th century (Picture **15**)[7] presents a no longer existing building in the centre of the north-western edge of this square. In some studies, it is speculated that already in the last quarter of the 13th century, this place might have had a town hall[8] i.e. a building which was located in the present square of Policijas iela, is "the oldest town hall of Kuldīga".[9] This building apparently burnt down during the fire of 1615, which ruined the town but it was restored or constructed anew. In one of the oldest town plans made in 1797 (Picture **19**), it is indicated as "a house, which had police inside of it (Ein Haus, welches die Polizeÿ inne hatte)". It is seen in later town plans as well. Most likely, this building was lost during World War II.[10]

In the first half of the 17th century, the market square next to St. Catherine's Church became too narrow, and a new, wider market square was created. It is the present Rātslaukums (Town Hall Square) of Kuldīga. Hay trading continued in the old square (Picture **16**) up to the beginning of the 20th century, thus it got the name of "Hay Market". In the town plan of 1829 (inset p. 32.), this square is named "Small Market"[11] At that time it had become even

7 KDM, case 32.241.

8 **Bākule, I.** *Rātsnami Latvijas pilsētās* (Latvijas Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrība.Sērija „Latvijas arhitektūras un mākslas pieminekļi") (*Town halls in Latvian Cities* (*Latvian Nature and Monument Protection Society. Series "Architecture and Art Monuments of Latvia"*).Riga: Zinātne, 2001, p. 128

9 **Antoniška, D.** Kuldīgas dārgumi. Siena tirgus (*Kuldīga Terasures. Hay market*). *Kurzemnieks,* 2004, October 26, (No 125), p. 9.

10 Kuldīgas arhitektūras pagātne un tagadne (*Past and Present of Kuldīga Architecture*). *Literatūra un Māksla* (*Literature and Art*), 1982, April 2 (No 14), p. 16.

11 LSHA, fund 1679, description 162, case 6723. (Kuldīga town plan, 1829)

kld.indb 35 12.12.2013. 13:04:35

1729. gadā izgatavotajā zīmējumā (**5**. attēls 17 lpp.). 19. gadsimtā tās vietā uzcelta jauna ēka, kuru tagad pazīst kā veco Rātsnamu.

17. gadsimtā jaunais Rātslaukums kļuva par pilsētas dzīves centrālo vietu. 18. gadsimta otrajā pusē laukuma rietumu malā uzbūvēja veikaliņus, kurus 19. gadsimtā nomainīja tagadējās ēkas Baznīcas ielā 2/4 un 6. Jaunajā apbūvē uz rietumiem no Rātslaukuma ieauga arī 1641. gadā celtā Svētās Trīsvienības katoļu baznīca (**17**. attēls). 1868. gadā laukuma dienvidu galā tika uzcelts jaunais Rātsnams, kas atbilstoši savai sākotnējai funkcijai tiek izmantots vēl šodien. Tirgus Rātslaukumā (**18**. attēls) darbojās līdz 1937. gadam,[13] kad ierīkoja jaunu tirgus laukumu – tagadējo Pilsētas laukumu.

Kuldīgai, atšķirībā no Kurzemes līdzenuma pilsētām Jelgavas, Liepājas vai Ventspils, ir izteikts reljefs. Tas labi jūtams Kalna ielā, Ventas krasta nogāzē un gar Alekšupīti. Reljefā iekļautajām ēkām pagalma pusē parasti ir vairāk stāvu nekā pret ielu. Īpašu šarmu Kuldīgas vēsturiskā centra pilsētvidei piešķir Alekšupīte. Tā sākas avotainā vietā netālu aiz pilsētas dienvidu robežas un tek cauri visai vecpilsētai. Upītes krasti lielākoties ir nostiprināti ar laukakmeņu krāvumiem vai mūri, kas vietām ir krastiem cieši piegulošo ēku pamati vai cokolstāvu sienas. Uz Alekšupītes izveidoti divi dīķi. Māras dīķis radies 17. gadsimtā pilsētas dzirnavu vajadzībām, bet Dzirnavu dīķis – jau 13. gadsimtā, kad tur iekārtotas pils dzirnavas. Šī dīķa aizsprosts ar slūžām uzcelts netālu no Alekšupītes ietekas Ventā, kur upītē ir 4,15 m augsts ūdenskritums. Tas ir augstākais dabīgais ūdenskritums Latvijā.[14]

Lai ērtāk izmantotu zemesgabalus un piekļūtu upei, no 18. gadsimta līdz 20. gadsimta sākumam Alekšupītes virzienā no Baznīcas tika veidotas nelielas iebrauktuves. Viena no šīm iebrauktuvēm vēlāk kļuva par tagadējo Skolas ielu.

Senāko šobrīd zināmo Kuldīgas pilsētas plānu 1797. gadā izgatavojis apriņķa mērnieks Frīderihs Babsts (**19**. attēls).[15] Tajā skaidri saskatāmi abi tirgus laukumi, vecais Rātsnams, Svētās Katrīnas baznīca un Svētās Trīsvienības

13 VKPAI PDC, Inv. Nr.4685-21, 21 lapa. (Apraksti par Kuldīgas vecpilsētu)

14 **Zalsters, A**. Kuģu būve senajā Kuldīgā. *Padomju Dzimtene,* 1981., 12. dec. (Nr.147), 3. lpp.

15 LVVA, 1679. fonds, 162. apraksts, 6722. lieta

smaller, as a new land plot, on which a part of the present building at Policijas iela 1 was located, was separated from the northern side of the square.

Around 1626, construction of a new town hall was started at the eastern edge of the new square, on the bank of Alekšupīte (Aleksis River). It is not certain when the construction works were finished. In 1653, the Town Council complained to the duke that there was lack of limestone for the initiated construction.[12] This building was schematically depicted in the drawing by J. G. Veigants in 1729 (Picture **5**, p. 17).In the 19th century, a new building, which is currently known as the old town hall, was constructed in its place.

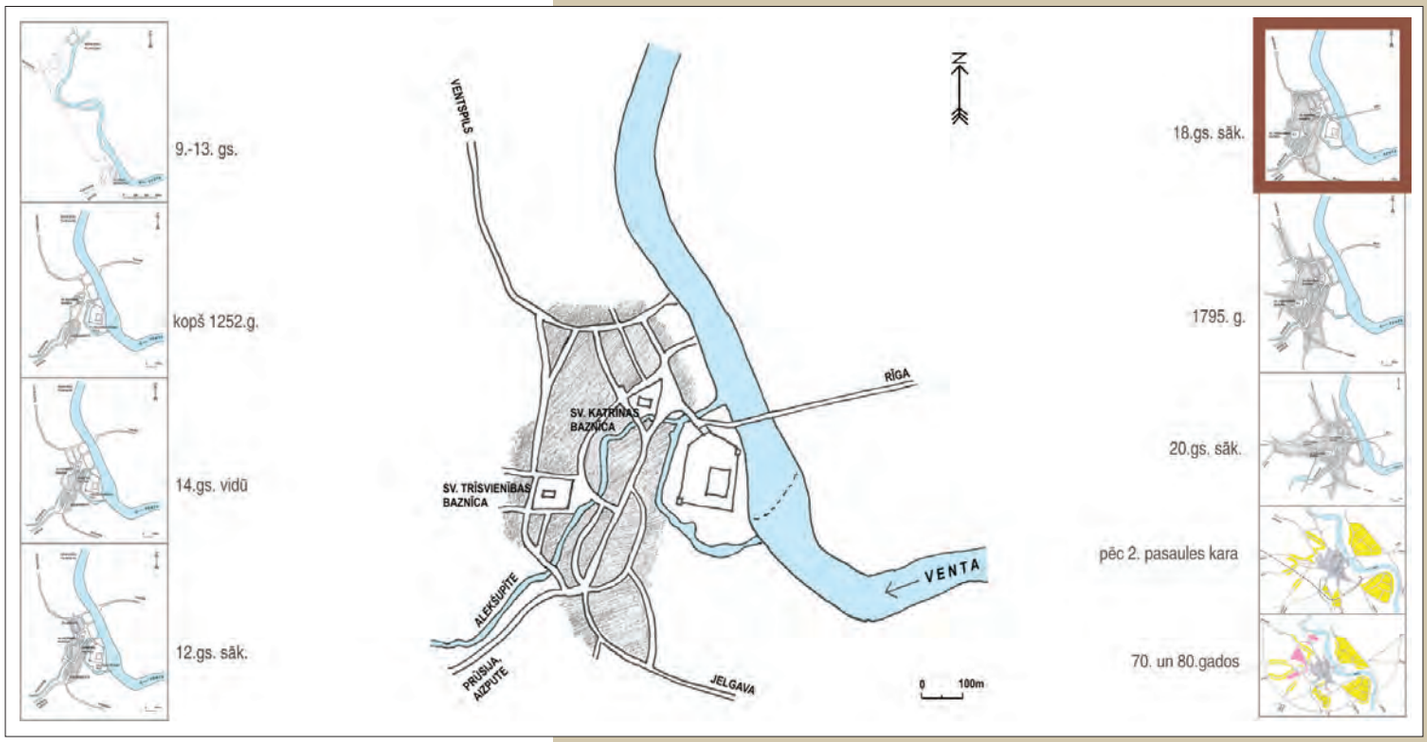
In the 17th century, the new Rātslaukums became the centre of town life. In the second half of the 18th century, small stores, which were replaced by the present buildings at Baznīcas iela (Church Street) 2/4 and 6 in the 19th century, were constructed at the western edge of the square. Holy Trinity Catholic Church built in 1641 also found its place to the west of the Rātslaukums (Picture **17**). In 1868, a new town hall was built at the southern end of the square; it is still used according to its initial purpose. The market in Rātslaukums (Picture **18**) operated till 1937,[13] when a new market square was constructed at the present Pilsētas laukums (Town Square).

Unlike other towns of the Kurzeme plain such as Jelgava, Liepāja or Ventspils Kuldīga, has a contrasting relief. This can be felt in Kalna iela (Mountain Street), on the bank slope of the Venta and along the Alekšupīte. The houses there have more floors from the side of the yard than from the side of the street. It is the Alekšupīte that creates special charm in the historical centre of Kuldīga. It begins in a place with several springs beyond the southern border of the town and runs through the old town. The banks of the ravine are mostly secured with boulder layers or masonry wall, which in some places form the foundations or the walls of the socle floors of the buildings closely adjacent to the banks. There are two

12 **Bākule, I.,** Op. Cit., **p.** 131.

13 SIHP MDC, Inv. No4685-21, 21 pages. (Descriptions about the old town of Kuldīga)

kld.indb 36 12.12.2013. 13:04:35

17. Kuldīgas teritorija 18. gs. sākumā (A. Orniņa un J. Jākobsones rekonstrukcija. 2011)

Territory of Kuldīga at the beginning of the 18th century (Reconstruction by A. Orninņš and J. Jākobsone. 2011).

18. Tirgus laukums (tagadējais Rātslaukums) Baznīcas ielā pie Rātsnama 20. gs. sākumā (KNM, Inv. Nr.34489)

Market square (present Rātslaukums) in Baznīcas iela next to the town hall at the beginning of the 20th century (KDM, Inv. No 34489)

kld.indb 37 12.12.2013. 13:04:36

Plan von der Kreisstadt Goldingen gemessen im Februar 1797

План уѣзднаго города Гольдингена измѣренъ въ февралѣ 1797 г.

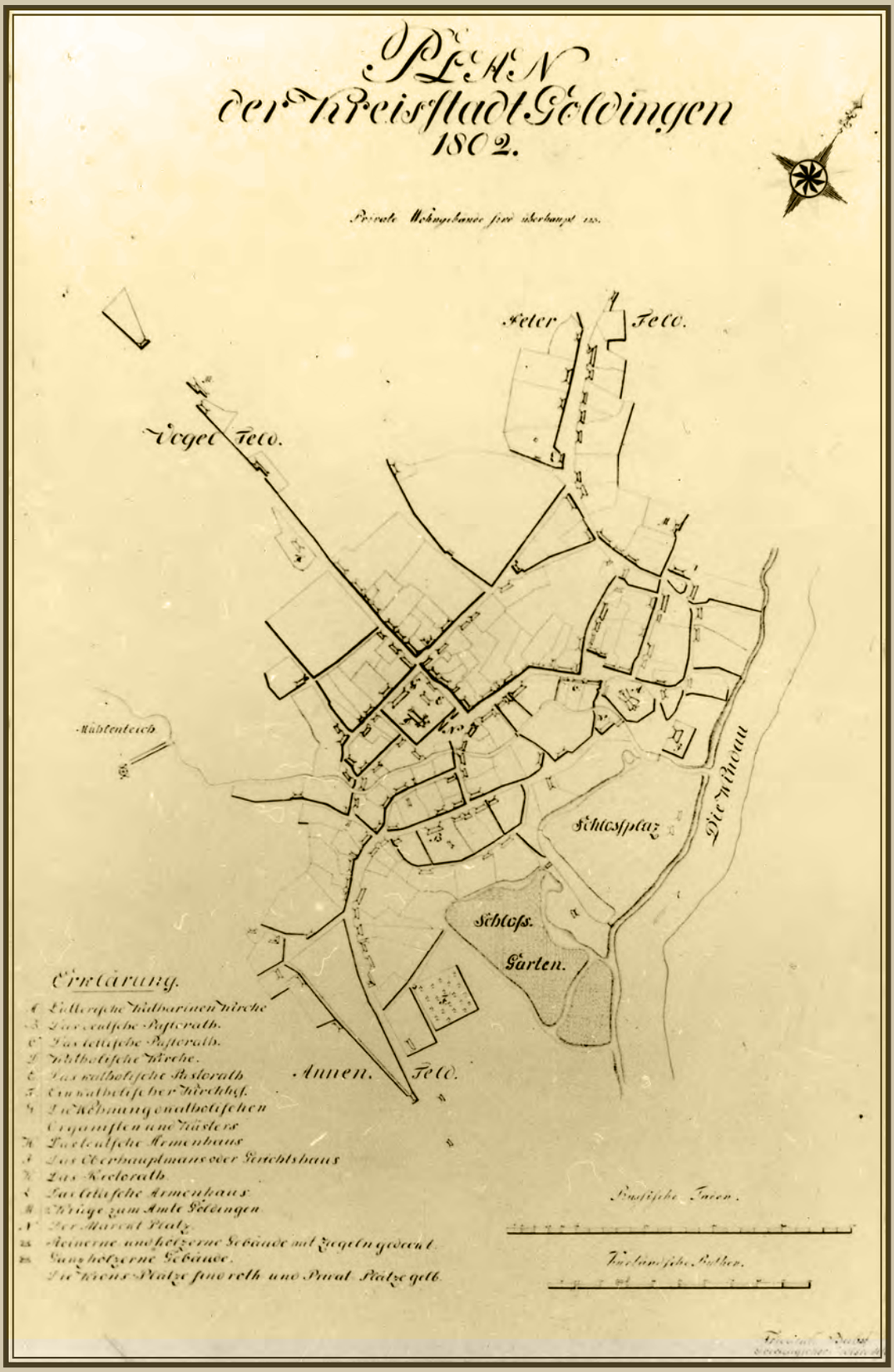
a. Publique zur Krone gehörige Gebäude und Gründe sind.
a. Die katholische Kirche samt Pastorath, Organisten und Küsterwohnung, wozu auch der ausser der Stadt belegene katholische Kirchhof gehöret.
b. Das katholische Pastorath (ein schlechtes Hauß)
c. Das katholische Armenhaus.
d. Das Oberhauptmanns- oder Gerichtshaus.
e. Die alte und neue Wohnung des Ministerials.
f. Die Wohnung des Nachrichters.
Zum Krugsgute Goldingen gehören
g. Der Hoggat Krug.
h. Der Annen Krug.
i. Die Mühle.
k. Der sogenandte Rummel.
l. Noch sogenandte Freiheiten, die auf Kronsgrund liegen und von Privatpersohnen bewohnt werden.
Die zur Stadt gehörigen öffentlichen Gebäude und Gründe sind.
m. Die lettische Gothardus Kirche, worzu sowohl die Krone als auch der Adel, welcher sich zu dieser Kirche hält, mit Antheil haben.
n. Das lettische Pastorath (ein schlechtes Hauß)
o. Das lettische Küsterath. (ebenfalls schlecht.)
p. Zwo Küster Wohnungen.
q. Schule, und
r. Ein dazu gehöriger Garten platz.
s. Das lettische Armenhaus.
t. Wohnung der Stadtknechte, wobei noch
u. ein Platz, wo eine Sandgrube, und der nach Sage eines hiesigen Bürgers Lehmann, mit dem Vermessen desselben, als Holz zur Krohne gehörig angegeben wurde, als Stadt hätte sollen die Hälfte davon
v. Wohnung des Vorstehers.
w. Ein Haus, welches der Krug inne hatte.
x. Ein Platz, wo das Rathhaus stand, welches in diesem Jahrhunderte niedergefallen worden, weil es von selbst zusammen fallen wollte.
y. Ein gewesener Radelstall, welcher vermuthen an verspielende Stadtbürger verkauft worden.
z. Predniger Krug, worzu die Krone und die Stadt gleichen Antheil haben.

38

Erklärung
Kommunale oder öffentliche Gebäude mit Angabe derselben.
Gemeinliche Kirche mit Angabe derselben.
Gang der vornehmsten Straßen
Zeichen der Kirche.
Zeichen eines ansehnlichen Gebäudes oder Palais.
Eine regulaire Bastion, Courtine, Ravelin, Contrescarpe.
Eine andere Befestigungs Art.
A. Markt Platz
B. Katholische Straße.
C. Hohenpothsche Straße.
D. Windausche Straße.
E. Kirchen Straße.
F. Pelzing Straße.
G. Kalck Straße.
H. Berg Straße.
I. Mitauische Straße.
K. Schmidensche Straße.
L. Mühlen Straße.
Die Summa aller in der Stadt befindlichen und numerirten Plätze, worunter die Bäche zu zweymahl 149.
Der nicht numerirten bebauten Plätze 10
Summa 159

100 Ruthen gemeine Länge
120 Ruthen decimal Maaß.

Geometrischer Maßstab Zu Friedrich Baisch. Landmesser.

19. Kuldīgas plāns. 1797
(LVVA, 1679. fonds,
162. apraksts, 6722. lieta)

Kuldīga plan in 1797
(LSHA, fund 1679,
description 162, case 6722)

20. Kuldīgas plāns. 1802
(VKPAI PDC, Nr. 3. I-10.013. Inv. Nr. 14900 III (3299-24). Oriģināls CVVAS 3. fonds,
23. apraksts, 3058. lieta, 1. lapa)

Kuldīga plan in 1802
(SIHP MDC, No 3. I-10.013. Inv. No 14900 III (3299-24). Original in RSHAS, fund 3,
description 23, case 3058, page 1)

kld.indb 39 12.12.2013. 13:04:54

21. Skats uz Kuldīgu 1809. gadā. A. fon Šrāders (KNM, Inv. Nr.21.725.)
View of Kuldīga in 1809. A. von Schrader (KDM, Inv. No 21.725)

22. Kuldīga 19. gadsimta pirmajā pusē (KNM, Inv. Nr.4525.)
Kuldīga in the first half of the 19th century (KDM, Inv. No 4525)

23. Kuldīga 1826. gadā. K. J. R. Minkelde (KNM, Inv. Nr. 21.726.)
Kuldīga in 1826. K. J. R. Minckelde (KDM, Inv. No 21.726)

katoļu baznīca. Pilsētas audumā nolasāmas arī visas trīs vēsturiskā centra senākās daļas – Kalnamiests, Pilsmiests un Livonijas ordeņa pils ar apmetni pie tās jeb Vecpilsēta. Šajā laikā pilsētā pavisam bijušas 146 ēkas.[16]

Pilsētas teritorija 19. gadsimta sākumā bijusi apmēram tikpat liela, taču apbūve tajā bija kļuvusi blīvāka. Tas skaidri redzams arī Kuldīgas 1802. gada plānā (**20**. attēls).[17] 1821. gadā pilsētā bijušas 205 ēkas. Lielākā to daļa bijušas koka un tikai 18 – mūra. Vairāk nekā pusei ēku bijuši salmu, dēļu vai lubu jumti. Kuldīgā tad bijis apmēram tikpat daudz ēku cik Ventspilī un Jēkabpilī, bet trīsreiz mazāk nekā Liepājā un divreiz vairāk nekā Cēsīs.[18]

19. gadsimta sākumā tapusi arī virkne attēlu, kuri dod zināmu priekšstatu par Kuldīgas pilsētvides vizuālo tēlu. Lielākā to daļa ir panorāmas skati no Ventas labā krasta. Viens no senākajiem attēliem datēts ar 1809. gadu (**21**. at-

16 VKPAI PDC, Inv. Nr.22067, 5907–156. l., Nr.1031. 140 lpp. (Kuldīgas pilsētas vēsturiskā centra izpētes materiāls, 1984).

17 VKPAI PDC, Nr. 3. I-10.013. Inv. Nr. 14900 III (3299-24). Oriģināls CVVAS 3. fonds, 23. apraksts, 3058. lieta, 1. lapa

18 **Jansons, G.** *Kurzemes pilsētu senās koka ēkas.* Rīga: Zinātne, 1982. 183. lpp.

ponds created on the Alekšupīte. Māras dīķis (Mara's Pond) was created in the 17th century for the needs of town mills, whereas Dzirnavu dīķis (Mill Pond) came into being in the 13th century, when a town mill was situated there. The weir of this pond with a sluice was constructed in the vicinity of the Alekšupīte estuary into the Venta, where the ravine has a 4.15m high waterfall. It is the highest natural waterfall in Latvia.[14]

Small drives were created in the direction of the Alekšupīte from Baznīcas iela from the 18th century until the beginning of the 20th century for a more convenient use of land plots and access to the river. One of the drives later became the present Skolas iela (School Street).

The oldest currently known town plan of Kuldīga was created in 1797 by the district surveyor Fridrihs Babsts (Picture **19**).[15] Both market squares, Old Town Hall, St. Catherine's

14 **Zalsters, A**. Kuģu būve senajā Kuldīgā (Construction of Ships in Ancient Kuldīga). *Padomju Dzimtene* (*Soviet Native Land*), 1981, December 12.(No147), p. 3.

15 LSHA, fund 1679, description 162, case 6722.

kld.indb 40 12.12.2013. 13:04:58

tēls), taču identisks zīmējums tapis nepilnus desmit gadus agrāk. To savā "Vecās Livonijas piļu leksikonā" publicējis pazīstamais vācbaltu vēsturnieks Karls fon Lēviss of Menārs (*Karl von Löwis of Menar*).[19] Šajos attēlos redzams, ka pilsētas apbūvē visvairāk ir vienstāva ēku, bet ir arī dažas pusotra un divus stāvus augstas ēkas. Visām ir stāvi divslīpju jumti. Priekšplānā izceļas pilsdrupas, bet starp ēkām paceļas Svētās Katrīnas un Svētās Trīsvienības baznīcu torņi. Atpazīstamas vēl tagad esošas ēkas, piemēram, tiesas nams Baznīcas ielā 34, Pils dzirnavas Baznīcas ielā 36 un abi dievnami.

Pēc pilsdrupu nojaukšanas 19. gadsimta sākumā galvenie akcenti pilsētas panorāmā palika baznīcu torņi. Tie labi redzami gan kādā Kuldīgas panorāmas zīmējumā, kas acīmredzot tapis 19. gadsimta pirmajā pusē (**22**. attēls), gan citos šī laika attēlos. Viens no tiem ir Karla Jakoba Reinholda Minkeldes (*Karl Jacob Reinhold Minckelde*) litogrāfija (**23**. attēls), kuru viņš izgatavojis 1826. gadā, bet viens no pazīstamākajiem publicēts Vilhelma Zigfrīda Štafenhāgena (*Wilhelm Siegfried Stavenhagen*) gravīru krājumā "Kurzemes skatu albūms" (**24**. attēls).[20]

Neparastā skatā Kuldīga attēlota nelielā eļļas gleznā (32x40cm), kuru 1851. gadā darinājis Frīdrihs Gotlībs Špērs (*Friedrich Gottlieb Spehr*). Tajā redzama Ventas Rumba un dažas ēkas upes labajā krastā (**25**. attēls). Ēkas šajā vietā atzīmētas jau pilsētas 1813. gada kartē.[21] Gadu gaitā tur radusies savstarpēji sabloķētu četru guļbūvju rinda. Ēkām ir akmeņu mūra pamati un raksturīgie lubu jumti ar slogojumu, kas veidots no apaļkokiem. F. G. Špēra gleznā redzamās ēkas mūsdienās ir "Rumbu" un "Krāču" mājas, un abās vēl saglabājušies apvalkdūmeņi.

Visi 19. gadsimtā zīmētie Kuldīgas skati ļauj spriest par pilsētas jumtu ainavu. Jumtu segumam vienmēr bijusi liela nozīme pilsētu likteņos: viegli degošie materiāli veicinājuši ugunsgrēkus, kas daudzkārt postījuši pilsētas. Savukārt solīdi materiāli, kuri ir arī ugunsizturīgāki,

19 **Löwis of Menar, K. von.** *Burgenlexikon für Alt Livland: Burgen und Städte als Münzstätten in Alt-Livland.* Riga: Walter und Rapa, 1922. 130 S., 55 Ill.

20 **Stavenhagen. W. S., Lange, G. G.** Album kurländischer Ansichten. Mitau: Selbstverlag des Herausgebers, 1866.

21 CVVAS, 1293. fonds, 168. apraksts, 5. lieta, 1. lapa (Kuldīgas pilsētas plāns 1813. gadā).

Church and Holy Trinity Catholic Church are explicitly marked in it. The three oldest parts of the historical centre can be distinguished in the town planning – Kalnamiests (Mountain Hamlet), Pilsmiests (Castle Hamlet) and the Livonian Order castle with a settlement next to it (also called the Old Town). At that time, the town had 146 buildings in total.[16]

At the beginning of the 19th century, the territory of the town was approximately the same size, but the coverage of buildings became denser. This can be clearly seen in the Kuldīga plan of 1802 (Picture **20**).[17] In 1821, the town had 205 buildings. Most of them were wooden buildings and only 18 were masonry ones. More than half of the buildings had straw, board or shingle roofs. At that time, Kuldīga had approximately as many buildings as Ventspils and Jēkabpils, but three times less than Liepāja and two times less than Cēsis.[18]

At the beginning of the 19th century, a range of pictures was created providing a certain idea of the visual image of the town scene of Kuldīga. Most of them are panoramic views of the right bank of the Venta. One of the oldest pictures is dated 1809 (Picture **21**), but an identical drawing was created less than ten years earlier. It was published by the famous Baltic-German historian Karl von Löwis of Menar in his "Lexicon of Old Livonian Castles".[19] The pictures show that most of the buildings in the town have one storey, but there are several one-and-a-half-storey and two-storey buildings. All of them have steep double-pitched roofs. The castle ruins stand out in the foreground, whereas the towers of St. Catherine's Church and Holy Trinity Church rise among the buildings. Still existing buildings can be seen as well, for example, a court house at Baznīcas iela 34, Castle mill at Baznīcas iela 36 and both churches.

After the demolition of the castle ruins at the beginning of the 19th century, the main

16 SIHP MDC, Inv. No 22067, 5907–156. I., No1031. 140 p. (Material on research of the historical centre of Kuldīga town, 1984).

17 SIHP MDC, No 3. I-10.013. Inv. No 14900 III (3299-24). Original RSHAS, fund 3, description 23, case 3058, p. 1.

18 **Jansons, G.** *Kurzemes pilsētu senās koka ēkas* (*Ancient Wooden Buildings of Kurzeme Cities*).Riga: Zinātne, 1982, p. 183.

19 **Löwis of Menar, K. von.** *Burgenlexikon für Alt Livland: Burgen und Städte als Münzstätten in Alt-Livland.*Riga: Walter und Rapa, 1922. 130 S., 55 Ill.

kld.indb 41 12.12.2013. 13:04:58

24. Kuldīga 1866. gadā. V. Z. Štafenhāgens (KNM, Inv. Nr.5343.)
Kuldīga in 1866. W. S. Stavehagen (KDM, Inv. No 5343)

paaugstina pilsētvides estētisko kvalitāti un ainavisko izteiksmību. Kuldīgas senākajos skatos jumtu ainava ir diezgan raiba. Redzami gan salmu, gan dēļiem vai baļķiem slogoti lubu, gan māla kārniņu jumti, bet dievnamu smailes tērptas ar skārdu. Senākajos laikos kārniņu jumti bija tikai nocietinātajām pilīm, sabiedriskajām ēkām un turīgāko pilsoņu namiem.

Galvenokārt ugunsdrošības nolūkā gandrīz visu 19. gadsimtu noritēja cīņa par jumtu kvalitātes uzlabošanu. Jau 1814. gada novembrī Kurzemes guberņas arhitekts Heinrihs Eduards Dihts (*Heinrich Eduard Dicht*) esot izteicis priekšlikumu "kā parastos salmu jumtus padarīt ne tikai izturīgākus, bet arī ugunsdrošākus."[22] Priekšlikumam lielas atsaucības neesot bijis, bet trīs gadus vēlāk pats Baltijas ģenerālgubernators marķīzs Filips Pauluči (*Filippo Paulucci*) izdeva likumu par ugunsdrošības paaugstināšanu pilsētās, kas paredzēja ēku jumta segumam izmantot tikai kārniņus.[23]

22 **Lancmanis, I.** Der kurländishe Gouvernementsarchitekt Heinrich Eduard Dicht. Studien zur Kunstgeschichte in Estland und Lettland (Hamburger Gespräche 1992 und 1993). Heft 14. Kiel: Herausgegeben von Lars Olof Larsson, 1995. S.140

23 **Jansons, G.** *Kurzemes pilsētu senās koka ēkas*. Rīga: Zinātne, 1982. 65. lpp.

highlights in the town panorama became the towers of the churches. They can be seen in a Kuldīga panorama drawing, which was, apparently, created in the first half of the 19th century (Picture **22**), and other pictures of that time. One of them is a lithography by Karl Jacob Reinhold Minckelde (Picture **23**) created in 1826, but one of the most famous ones was published in the collection of engravings by Wilhelm Siegfried Stavenhagen "Album of Courland Views" (Picture **24**).[20]

An extraordinary view of Kuldīga is captured in a small oil painting (32x40cm) made in 1851 by Friedrich Gotlieb Speer. The Ventas rumba (the Venta Rapid) and several buildings on the right bank of the river can be seen in it (Picture **25**). The buildings in this place were marked already in the town map of 1813.[21] Over the years, a row of four interconnected log buildings appeared there. The buildings have masonry foundation and typical shingle roof pressed with round beams. The buildings seen in the painting of F. G. Spehr are currently the houses "Rumbas" (Rapids) and "Krāces" (Shoots) and both of them still have mantel-chimneys.

Views of Kuldīga painted in the 19th century give an idea of the roof scenery of the town. Roofing had always been of great importance in the fate of the towns, as easily flammable materials promoted fires, which often destroyed towns, whereas solid materials, which are also fireproof, increase the aesthetic quality and expressiveness of the townscape. In the oldest views of Kuldīga, the roof scenery is rather diverse. There are straw roofs, board- or log-loaded shingle roofs, clay tile roofs; the spires of the churches are covered with tin. Earlier, tile roofs were only found in fortified castles, public buildings and the houses of the wealthiest citizens.

Almost the whole 19th century passed in a struggle for improvement of roof quality, mainly aiming at fire safety. In November of 1814, Heinrich Eduard Dicht, the Courland Government architect, had a suggestion "how to make simple

20 **Stavenhagen. W. S., Lange, G. G.** Album kurländischer Ansichten. Mitau: Selbstverlag des Herausgebers, 1866.

21 CVVAS, fund 1293, description 168, case 5, page 1 (Kuldīga town plan in 1813).

kld.indb 42 12.12.2013. 13:04:58

Kuldīgā 1821. gadā no 205 ēkām 115 bija segtas ar salmu, lubu vai dēļu jumtiem.[24] Apsekojis situāciju pilsētās, Kurzemes civilgubernators Kristofs Engelbrehts fon Breverns (*Christoph Engelbrecht von Brevern*) ziņoja Baltijas ģenerālgubernatoram Karlam Magnusam fon der Pālenam (*Karl Magnus von der Pahlen*), ka Kurzemes pilsētās, tostarp Kuldīgā, joprojām vairumam ēku ir ugunsnedroši jumti. 1828. gada 12. augustā Kuldīgā tika saņemts ģenerālgubernatora rīkojums par ielu bruģēšanu un lubu jumtu likvidēšanu. Rīkojumā norādīts, ka šādi jumti "tādās nelielās pilsētiņās kā Kuldīga nav pieļaujami, jo ir ārkārtīgi uguns nedroši." [25] Stāvoklis tomēr nav jūtami mainījies, 1832. gadā Breverns rakstiski brīdinājis maģistrātu, ka, ja iedzīvotāji nepakļausies rīkojumam, vietējās policijas priekšnieks tiks nodots tiesai. Augstais varas pārstāvis licis Kuldīgas maģistrātam arī palīdzēt iedzīvotājiem sagādāt materiālus, lai pavasarī varētu sākt jumtu iesegumu

24 VKPAI PDC, Materiāli Kuldīgas celtniecības vēsturei. 1931 (autors J. Straubergs, sagatavojis A. Jansons). Rīga, 1961. 19. lpp.

25 LUAB Rokrakstu un reto grāmatu nodaļa, Inv. Nr. Rx/59 (J. Straubergs. Vidzemes un Kurzemes pilsētas 19. gs. pirmajā pusē. Apcerējums Latvijas PSR vēstures 1. daļai. Rokraksts. Rīga, 1949, 56. lpp.)

25. **Ventas rumba. F. G. Špērs. 1851. Audekls, eļļa (KNM, Inv. Nr.13.953)**
Ventas rumba. F. G. Spehr. 1851. Canvas, oil (KDM, Inv. No 13.953)

straw roofs not only more durable, but also more fireproof".[22] The suggestion was not supported, but three years later Baltic Governor-General Marquis Filippo Paulucci passed a law on improvement of fire safety in cities, which used only tiles for roof covering of the buildings.[23]

In 1821, out of 205 buildings of Kuldīga 115 were covered with straw, shingle or board roofs.[24] Having inspected the situation, the Kurzeme Civil Governor Christoph Engelbrecht von Brevern informed the Baltic Governor-General Karl Magnus von der Pahlen that most of the buildings in Kurzeme towns, including Kuldīga, had fire-hazardous roofs. On August 12, 1828, Kuldīga received an order of the Governor-General on paving of streets and liquidation of shingle roofs. The order indicated that such roofs "are not allowed in such small towns as Kuldīga, because they are extremely fire-hazardous".[25] Nonetheless, the condition did not change significantly. In 1832, Brevern notified the magistrate in writing that, if the inhabitants did not subordinate to the order, the head of the local police would be committed to trial. Being the representative of authorities, he ordered the Kuldīga magistrate to help the inhabitants to get materials in order to be able to start replacing roofing in spring.[26] Despite all this, the problem of roofing remained topical for a long time. On June 17, 1878 Kuldīga Town Council made a decision that by June 15, 1879 all shingle roofs and board roofs in the town had to be covered with tiles.[27] This requirement was also enforced by the Council's order issued in 1893 on mandatory building regulations. They specified that the roof of any building had to be covered with tiles, tin or tar-paper.[28]

22 **Lancmanis, I.** Der kurländishe Gouvernementsarchitekt Heinrich Eduard Dicht. *Studien zur Kunstgeschichte in Estland und Lettland* (Hamburger Gespräche 1992 und 1993). Heft 14. Kiel: Herausgegeben von Lars Olof Larsson, 1995. S.140

23 Jansons, G. Kurzemes pilsētu senās koka ēkas (Ancient Wooden Buildings of Kurzeme Cities). Riga: Zinātne, 1982, p. 65

24 SIHP MDC, Materials on the History of Construction of Kuldīga. 1931 (author J. Straubergs, prepared by A. Jansons). Riga, Zinātne, 1961, p. 19

25 ULAL Department of Manuscripts and Rare Books, Inv. No Rx/59 (J. Straubergs. Cities of Vidzeme and Kurzeme in the first half of the 19th century. Review for the 1st part of the history of Latvian SSR. Manuscript. Riga, 1949, p. 56.)

26 LSHA, fund 7430, description 1, case 128, page 4 and 5. (On reconstruction of roofs of the private houses of Kuldīga. 1832).

27 *Курландские Губернские Ведомости*, 1878, № 60.

28 *Курландские Губернские Ведомости*, 1893, 29. декабря.

kld.indb 43 12.12.2013. 13:05:00

26. Kuldīgas plāns. 19. gs. septiņdesmitie gadi (LVVA, 6828. fonds, 6. apraksts, 979. lieta)
The plan of Kuldīga in the 1870's (LSHA, fund 6828, description 6, case 979)

nomaiņu.[26] Neskatoties uz visu to, jumtu iesegumu problēma tomēr vēl ilgi nezaudēja aktualitāti: vēl 1878. gada 17. jūnijā Kuldīgas pilsētas Dome lēma, ka līdz 1879. gada 15. jūlijam visi pilsētā vēl esošie skaidu un dēļu jumti jāiesedz ar kārniņiem.[27] Šis normatīvs tika nostiprināts arī 1893. gadā izdotajā Domes rīkojumā par obligātajiem būvniecības noteikumiem. Tajos norādīts, ka jebkurai būvei jumts jāsedz ar kārniņiem, skārdu vai papi.[28]

19. gadsimta pirmās trešdaļas nogalē Kuldīgā bija palielinājies mūra ēku īpatsvars: "Ap 1835. gadu Kuldīgā ir 38 mūra un 161 koka privātmāja, bez tām viena mūra un divas koka kroņa mājas, divas nespējnieku patversmes, viena slimnīca, divas baznīcas un viena sinagoga."[29] 1839. gadā izgatavotajā Kuldīgas plānā (**163**. attēls 194. lpp.)[30] redzams, ka apbūve galvenokārt attīstījusies gar galvenajiem ceļiem, kuri ved uz Ventspili un Liepāju.

26 LVVA, 7430. fonds, 1. apraksts, 128. lieta, 4. un 5. lapa. (Par Kuldīgas privāto māju jumtu pārbūvi. 1832).

27 *Курляндские Губернские Ведомости*, 1878, № 60.

28 *Курляндские Губернские Ведомости*, 1893, 29. декабря.

29 **Straubergs, J.** Materiāli Kuldīgas celtniecības vēsturei: [publ. saīs.]. *Kurzemnieks,* 1992, 21. jūl., (Nr.77), 2. lpp. (Manuskripts LNB)

30 LVVA, 1679. fonds, 162. apraksts, 6725. lieta

In the early decades of the 19th century, the proportion of masonry buildings in Kuldīga increased: "Around 1835, Kuldīga had 38 masonry buildings and 161 wooden private houses, as well as one masonry crown building and two wooden crown houses, two shelters for disabled persons, one hospital, two churches and one synagogue."[29] The Kuldīga plan developed in 1839 (Picture **163**, p. 194)[30] shows that the buildings were mainly built along the roads to Ventspils and Liepāja.

The next known plan was developed in the 1840's (Picture **143**, p. 175), and the next one in the 1870's (Picture **26**).[31] The most notable difference from the previous plan is the buildings erected along Jelgavas iela (Jelgava Street). Wooden buildings are in black, while masonry buildings are in red. The ratio between wooden and masonry buildings is 60 to 40, not taking into account that the outbuildings next to wooden and masonry buildings were mostly made of wood.

29 **Straubergs, J.** Materiāli Kuldīgas celtniecības vēsturei: [publ. saīs.] (Materials on the History of Construction of Kuldīga: [concise edition]). *Kurzemnieks,* 1992, July 21, (No77), p. 2. (Manuscript LNB)

30 LSHA, fund 1679, description 162, case 6725.

31 LSHA, fund 6828, description 6, case 979.

kld.indb 44 12.12.2013. 13:05:10

27. Kuldīgas plāns. 1879 (LVVA, 6828. fonds, 2. apraksts, 521. lieta)
The plan of Kuldīga in 1879 (LSHA, fund 6828, description 2, case 521)

kld.indb 45 12.12.2013. 13:05:18

28. Kuldīgai raksturīga pagalmu ainava 20. gs. sākumā (Publicitātes foto)

Courtyard scenery typical of Kuldīga at the beginning of the 20th century (Publicity photo)

29. Saimniecības ēkas pagalmā Baznīcas ielā 7 un 9 (Herdera Institūta attēlu katalogs, *Bildarchiv Wolff*, 226407)

In the courtyard of the household building at Baznīcas iela 7 and 9 (Herder Institute Picture Catalogue, *Bildarchiv Wolff, 226407*)

Nākamais zināmais plāns izgatavots 19. gadsimta četrdesmitajos gados (**143.** attēls 175. lpp.), bet pēc tam – septiņdesmitajos gados (**26**. attēls).[31] Pamanāmākā atšķirība no iepriekšējā plāna ir apbūve, kas attīstījusies gar Jelgavas ielu. Melnā krāsā parādītas koka, bet sarkanā – mūra ēkas. To skaitliskā attiecība, neņemot vērā to, ka piebūves gan pie koka, gan pie mūra ēkām galvenokārt bija tikai koka, ir aptuveni 60 pret 40.

1879. gadā parādījās vēl viens jauns plāns, kuru izgatavojis Sigismunds Kleins (*Sigismund Klein*) (**27**. attēls). Tas ir informatīvi visbagātākais Kuldīgas vēsturiskais plāns. Tajā ir ne tikai parādīta apbūve, bet arī norādīti zemesgabalu numuri un ielu nosaukumi. Norādīts arī, kuras ēkas ir galvenās, kuras ir palīgēkas un no kāda būvmateriāla tās celtas (akmens, koka vai jaukta materiāla).

19. gadsimta otrajā pusē Kuldīgas pilsētvidē joprojām dominēja vienstāva koka ēkas. Pētījumos minēts, ka 1883. gadā Kuldīga ir "labi apgādāta ar zemi".[32] Pilsētā bija ap 200 apbū-

31 LVVA, 6828. fonds, 6. apraksts, 979. lieta

32 **Straubergs, J.** Materiāli Kuldīgas celtniecības vēsturei [publ. saīsin.]. *Kurzemnieks*, 1992, 14. jūl. (Nr.74), 2. lpp. (Rokraksts Latvijas Nacionālajā bibliotēkā)

In 1879, a new plan was developed by Sigismund Klein (Picture **27**). It provides more information than any other historical plan of Kuldīga. It not only shows the buildings, but also indicates the numbers of land plots and names of the streets. It also indicates main and auxiliary buildings, as well as the materials they were built of (stone, wood or mixed material).

In the second half of the 19th century, one-storey wooden buildings still dominated in the townscape of Kuldīga. Studies mention that in 1883 Kuldīga was "well-supplied with land".[32] The town had approximately 200 land plots, and they occupied 43 dessiatines (1 dessiatine equals 1.0925 ha). Enclosures, gardens and fields occupied 218 dessiatines, and pastures and meadows 850 dessiatines. Each immovable property in the town consisted of a large land plot, on which cattle stables, other household buildings and a garden were situated in addition to the residential building. A large enclosure, distant meadow lot and

32 **Straubergs, J.** Materiāli Kuldīgas celtniecības vēsturei: [publ. saīs.] (Materials on the History of Construction of Kuldīga: [concise edition]). *Kurzemnieks*, 1992, July 14.(No74), p. 2. (Manuscript in NLL)

kld.indb 46 12.12.2013. 13:05:21

ves gabalu, un tie aizņēma 43 desetīnas (1 desetīna ir 1,0925 ha). Aploki, dārzi un lauki aizņēma 218 desetīnas, bet ganības un pļavas – 850 desetīnas. Katrs nekustamais īpašums pilsētā sastāvēja no plaša zemes gabala, kurā bez dzīvojamās ēkas parasti bija lopu staļļi, citas saimniecības ēkas un dārzs. Katram īpašumam piederēja arī plašs aploks, attālāks pļavas gabals un tiesības ganīt lopus kopējās pilsētas ganībās. Pilsētai paplašinoties, aploki tika atdalīti no zemes gabaliem un kļuva par atsevišķiem apbūves gabaliem.[33]

Ielu apbūves frontes veidoja samērā vienveidīgās ēku ielas fasādes. Pagalmu pusē ēkas parasti bija apaugušas ar piebūvēm, izbūvēm, lieveņiem, apjumtām vai atklātām ārējām kāpnēm un galerijām. Pagalmu priekšējo daļu bieži bruģēja, bet dziļākajā daļā bija dārzs. Kuldīgā katrs pagalms ir "īpaša neatkārtojama pasaule. Kuldīgā tās ir garas, cita citai galā piebūvētas saimniecības ēku rindas. Un arī bezgala rūpīgi, ar īpašu māku krautas malkas grēdas, tāpat kā klusie, saulainie stūrīši, kuru tik maz ielu ciešajā apbūvē."[34] Kuldīgai ir raksturīgas divstāvu saimniecības ēkas ar galeriju otrajā stāvā, kā arī ērberģi – zemesgabalu dziļumā novietotas nelielas dzīvojamās ēkas kalpotājiem (**18**. un **29**. attēls).

Kā Kuldīgas jaunāko laiku sākuma posma noslēgumu nosacīti var pieņemt Pirmo pasaules karu. Neilgi pirms tam, 1913. gadā arī tapis pēdējais šī perioda pilsētas plāns (**30**. attēls). To, izmantojot kādu senāku plānu, kuru jau 1873. un 1874. gadā bija izgatavojis apriņķa zemes mērnieks Bofemels (*Боффемель*), sastādījis Kuldīgas pilsētas zemes mērnieks K. E. Elševics-Šteingarts (*К. Э. Элъшевицъ Штейнгардтъ*). Tostarp, 1883. gadā, Kuldīgas pilsētas valde nolēma atļaut namīpašniekiem Šternam un Šenhofam ierīkot jaunu ielu, kas savieno Baznīcas un Kalna ielu, par saviem līdzekļiem izbūvējot arī tiltu pār Alekšupīti. Iela viņiem trīs gadus bija arī jāuztur par saviem līdzekļiem.[35] Tā ir tagadējā Skolas iela. 1889. gadā nostiprināta vienošanās starp

33 Turpat.

34 **Volanska, A.** *Kuldīga.* Rīga: Jāņa sēta, 1998., 128 lpp.

35 LVVA, 795. fonds, 2. apraksts, 1295., lieta, 288., 289. lapa (Kuldīgas pilsētas valdes 1883. gada 10. jūnija sēdes protokols).

the right to pasture cattle in joint town pastures belonged to each property. As the town expanded, enclosures were separated from the land plots and became individual building blocks.[33]

Rather uniform street facades of the buildings formed the fronts of the streets. From the side of the courtyard, the buildings were usually covered with outbuildings, porches, canopies or open external stairs and galleries. The interior part of the courtyards was often paved, whereas, the deeper part housed a garden. In Kuldīga, each courtyard is "a unique world. In Kuldīga, they have long rows of household buildings erected next to each other. And also stacks of firewood, piled up carefully and with special skill, as well as quiet, sunny corners, very few of which are found among densely built houses".[34] Kuldīga has typical two-storey household buildings with a gallery on the second floor, as well as farm houses and small residential buildings for servants located at the far end of the land plot (Pictures **28** and **29**).

World War I marked the end of the initial period of modern times in Kuldīga. Shortly before, in 1913 the last town plan of this period was created (Picture **30**). The land surveyor of Kuldīga town K. E. Elshevitz-Shteingardt developed it on the basis of an older plan created already in 1873 and 1874 by the district land surveyor Bofemel (*Боффемель*). In addition, in 1883 Kuldīga Town Board decided to allow the house owners Stern and Schönhof to construct a new street, which connects Baznīcas iela and Kalna iela, also building a bridge across the Alekšupīte at their own expense. They had to maintain the street for three years at their own expense.[35] This is the present Skolas iela. In 1889, an agreement between both house owners on opening the street was concluded.[36] This is the date of construction of Skolas iela, and not the year 1907 as mentioned

33 Ibid.

34 **Volanska, A.** *Kuldīga.*Riga: Jāņa sēta, 1998, 128 p.

35 LSHA, fund 795, description 2, case 1295, page 288, 289 (Minutes of the meeting of Kuldīga Town Board dated June 10, 1883).

36 LSHA, fund 2246, description 1, case 121, page 44. (Record in the Land Register, 1889.11.03) Quoted in the study *Historical Study of the Building Plots at Kalna iela 18 and Skolas iela 2 in Kuldīga*, 2009, 22 p. (Author N. Broks). Available in the Archive of Construction Department of Kuldīga District Municipality.

kld.indb 47 12.12.2013. 13:05:21

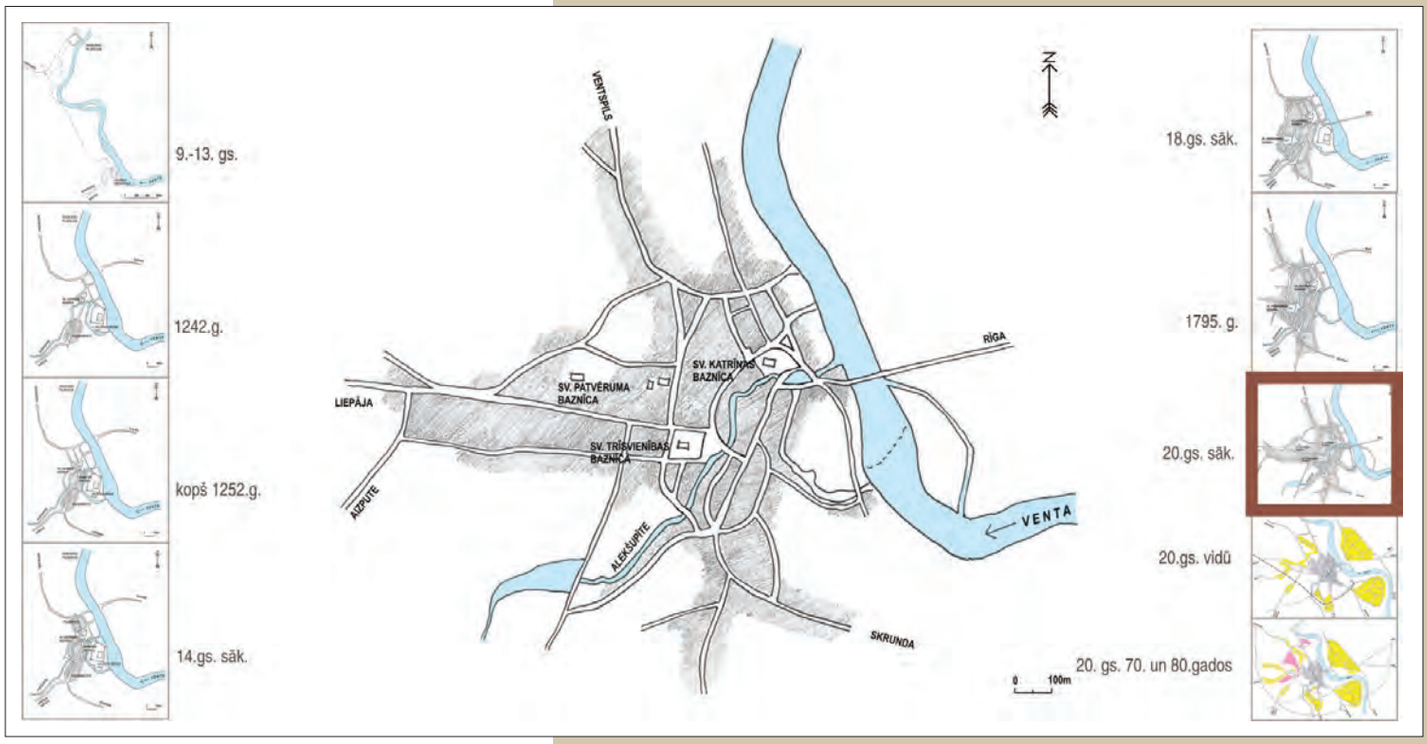

30. Kuldīgas plāns. 1913 (LVVA, 1679. fonds, 162. apraksts, 6726. lieta)
The plan of Kuldīga in 1913 (LSHA, fund 1679, description 162, case 6726)

32. Dzīvojamās ēkas Liepājas ielā 9–13, 20. gs. sākumā (KNP BNDFA)
The apartment buildings at Liepājas iela 9–13 at the early 20th century (KDM CDDPA)

kld.indb 48 12.12.2013. 13:05:31

31. Kuldīga 20. gs sākumā
(A. Orniņa rekonstrukcija. 2003)
Kuldīga at the beginning of the 20th century
(Reconstruction by A. Orniņš. 2003)

33. Dzīvojamā ēka Liepājas ielā 8.1913 (KNM, Inv. Nr.14928)
The apartment building at Liepājas iela 8, 1913 (KDM, Inv. No 14928)

kld.indb 49 12.12.2013. 13:05:31

34. Dzīvojamā ēka Kaļķu ielā 2. 1907. Skats 20. gs. sākumā (KNM, Inv. Nr. 4543) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)

The apartment building at Kaļķu iela 2. 1907. View in early 20th century (KDM CDDPA) and knowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013)

abiem īpašniekiem par ielas atvēršanu.[36] Tas, nevis dažos avotos[37] minētais 1907. gads, kad tikusi uzbūvēta ēka Skolas ielā 2, arī ir Skolas ielas tapšanas laiks. Šī iela skaidri redzama arī Kuldīgas 1913. gada plānā.

20. gs. sākumā (**31**. attēls) sāka mainīties pilsētas apbūves mērogs. Vairāk cēla divu vai trīs stāvu mūra namus, lielākoties iepriekšējo koka ēku vietā. Tādus uzcēla, piemēram, Liepājas ielā 9, 11 un 13 (**32**. attēls), Liepājas ielā 8 (**33**. attēls), Baznīcas ielā posmā no Policijas līdz Kaļķu ielai (**34**. un **35**. attēls) un citur. Jaunās celtnes – gan publiskās ēkas, gan bagātākie dzīvojamie nami – no senākās apbūves atšķīrās ne tikai ar apjomu izmēriem un arhitektūras raksturu, bet veidoja Kuldīgas pilsētvidē iepriekš neraksturīgu blīvu perimetrālo apbūvi. Pagalmos varēja nokļūt pa caurbrauktuvēm ēku pirmajos stāvos. Dažviet, it

36 LVVA, 2246. fonds, 1. apraksts, 121. lieta, 44. lapa. (Ieraksts zemesgrāmatā, 1889.11.03). Citēts pētījumā *Kalna iela 18 un Skolas iela 2 gruntsgabalu Kuldīgā vēsturiskā izpēte*, 2009, 22 lpp. (Autors N. Broks). Pieejams Kuldīgas novada pašvaldības Būvniecības nodaļas arhīvā.

37 KNP BNA, Kuldīgas pilsētas vēsturiskā centra Alekšupītes tiltu, pieguļošās teritorijas un rekonstruējamo ielu teritoriju arhitektoniski mākslinieciskā izpēte. (Rokraksts; autori J. Zviedrāns un K. Veinberga). Grobiņa, 2011, 18. lapa.

in different sources[37], when a building at Skolas iela 2 was constructed. This street can be clearly seen in the Kuldīga plan of 1913.

At the beginning of the 20th century (Picture **31**), the scale of construction in the town changed. Two- or three-storey masonry houses were built more often, instead of previous wooden buildings. Such houses were built, for instance, at Liepājas iela (Liepaja Street) 9, 11 and 13 (Picture **32**), Liepājas iela 8 (Picture **33**), in a section of Baznīcas iela from Policijas iela to Kaļķu iela (Lime Street) (Picture **34** and **35**) and elsewhere. The new structures – both public buildings and wealthy residential houses – differed from the older buildings not only due to the size and architectural characteristics, but they also created a dense perimeter line of buildings previously untypical for the town scenery of Kuldīga. The courtyards could be accessed via passages on the first floors of the buildings. In some places, particularly in Liepājas iela, these struc-

37 KDM CDA, Architecturally artistic study of Alekšupīte bridges of the historical centre of Kuldīga town, adjacent territories thereto and territories of the streets to be reconstructed. (Manuscript; authors J. Zviedrāns and K. Veinberga). Grobiņa, 2011, page 18.

kld.indb 50 12.12.2013. 13:05:33

īpaši Liepājas ielā, šīs celtnes nosaka visas apkārtējās vides vizuālo tēlu.

Ēkas dažkārt tika pārveidotas atbilstoši laikmeta stilistiskajām tendencēm. Jau 19. gadsimta otrajā pusē klasicismu nomainīja eklektisms, kas brīvi izmantoja visu iepriekšējo vēsturisko stilu formu valodu. Šis stils atšķirās ar vienmērīgi ritmisku un piesātinātu arhitektūru, kurā visām detaļām un arhitektoniskās apdares elementiem bija vienlīdz svarīga nozīme. Šādā garā "eklektizētas" tika vairākas senākās koka ēkas, piemēram, 1905. gada ielā 1 (**36**. attēls), Kalna ielā 21 (**112**. attēls 131. lpp.), Liepājas ielā 3 u. c.

Neatkarīgās Latvijas pirmos desmit gadus visā valstī galvenokārt aizņēma kara sagrautās tautsaimniecības atjaunošana. Celtniecība lielākoties izvērsās laukos, kur atjaunoja lauku sētas, pārbūvēja agrārreformā atsavinātās muižu pilis un cēla jaunsaimniecības. Pilsētās dziedēja kara brūces. Kuldīga Pirmajā pasaules karā cieta samērā maz, taču 1918. gadā lielu pilsētas daļu izpostīja ugunsgrēks.[38] Vienlaikus ar

38 **Skujenieks, M**. *Latvija. Zeme un iedzīvotāji.* Rīga: Valsts statistiskā pārvalde, 1920., 554. lpp.

tures formed the visual image of the whole surrounding environment.

The buildings were sometimes transformed according to the stylistic trends of the age. In the second half of the 19th century, Classicism was replaced by Eclecticism, introducing free usage of the shapes of all previous historical styles. The peculiarity of this style is rhythmical and satiated architecture, in which all details, architectural elements and finishes had equal significance. Several older wooden buildings, for instance, at 1905.gada iela 1 (Street of the Year 1905; Picture **36**), Kalna iela 21 (Picture **112**, p. 131), Liepājas iela 3, etc., were "made eclectic" by adding such elements and finishes.

Across the whole country, the first ten years of independent Latvia were mostly spent rebuilding the national economy destroyed in the war. Construction mostly occurred in the countryside as farmsteads were restored, estate castles which were alienated during the agrarian reform were reconstructed and new farms were built. In towns, war scars were healed. During World War I, Kuldīga didn't suffer greatly, but in 1918 a large part of the town was destroyed by

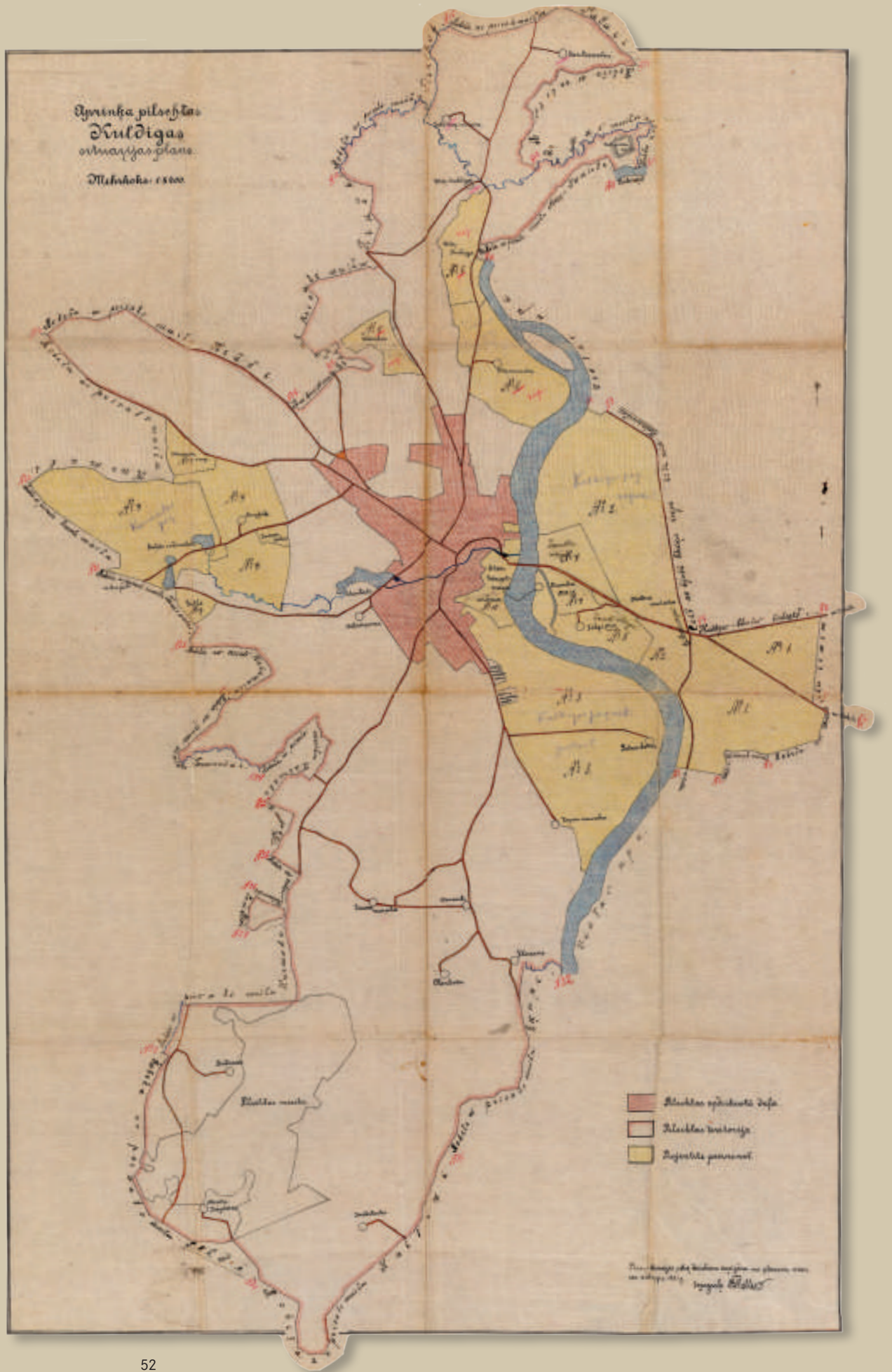

35. Dzīvojamā ēka Policijas ielā 1. Skats 1929. gadā (KNP BNDFA) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)
The residential building at Policijas iela 1. View in 1929 (KDM CDDPA) and nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013)

36. Ēka 1905. gada ielā 1 (J. Krastiņa foto. 2013)
The building at 1905. gada iela 1 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

kld.indb 51 12.12.2013. 13:05:37

kld.indb 52 12.12.2013. 13:05:51

38. **Kuldīgas pilsētas plāns. 1930 (LVVA, 1679. fonds, 162. apraksts, 6720. lieta)**
Kuldīga town plan in 1930 (LSHA, fund 1679, description 162, case 6720)

37. **Kuldīgas pilsētas plāns. 1921 (U. Melberga privātā kolekcija)**
The plan of Kuldīga town in 1921 (Private collection of U. Melbergs)

kld.indb 53 12.12.2013. 13:05:55

39. Tirgus laukuma betonēšanas darbi. 1937
(KNM, Inv. Nr.34.495-1 un KNM, Inv. Nr.34-491-2)
Concreting works in the market square. 1937
(KDM, Inv. No34.495-1 and KDM, Inv. No34-491-2)

atjaunošanu tika kaldināti arī nākotnē paredzamās attīstības plāni. 1921. gadā izstrādāts "Apriņķa pilsētas Kuldīgas situācijas plāns" (**37**. attēls). Tā faktiski ir plāna shēma, kurā parādītas pilsētas robežas un apzīmēta pilsētas apdzīvotā daļa. Iezīmētas arī teritorijas, kurās paredzēta pilsētas attīstība. Ventas kreisajā krastā tās plešas gar Ventas upi uz ziemeļiem un dienvidiem, kā arī Aizputes virzienā uz rietumiem no esošā pilsētas centra. Pārventā apbūves attīstība paredzēta Rīgas virzienā.

1930. gadā tapis jauns pilsētas plāns (**38**. attēls). Tajā detalizēti parādīta visa apbūve. Tā daudz neatšķiras no tās, kas redzama iepriekšējā, 1913. gada plānā. 1930. gadā Kuldīgā bijušas 868 ēkas, no tām jau 487 mūra. Tajās šajā laikā bijuši 2509 dzīvokļi.[39] Ievērojami pieaugušais mūra ēku skaits galvenokārt ir 20. gadsimta sākuma pienesums.

20. gadsimta trīsdesmito gadu otrā puse Latvijā bija aktīvas celtniecības laikmets. Valsts prezidentu Kārli Ulmani dažkārt dēvēja par lielo celtnieku. Visvairāk izmaiņu skāra galvaspil-

39 VKPAI PDC, Inv. Nr.22067, 5907–156. l., Nr.1031. 140 lpp. (Kuldīgas pilsētas vēsturiskā centra izpētes materiāls, 1984); **Celmiņš, A.** *Kuldīga* [prospekts]. Rīga: Liesma, 1972. 47 lpp.

fire.[38] While restoring the town, plans for future development were forged. In 1921, the "Situation plan of the district town Kuldīga" was developed (Picture **37**). This was an outline of the plan showing the town borders and marking the populated part of the town. Territories in which the development of the town was planned are also marked. On the left bank of the Venta, these territories stretch along the Venta River to the north and south, as well as towards Aizpute to the west from the existing town centre. In Pārventa, the construction of buildings was planned in the direction towards Riga.

In 1930, a new town plan was developed (Picture **38**). All buildings are shown in detail in it. It slightly differs from the plan of 1913. In 1930, Kuldīga had 868 buildings, out of which 487 were masonry ones. At that time there were 2,509 apartments in the masonry buildings.[39] The beginning of the 20th century saw the greatest increase in the number of masonry buildings.

38 **Skujenieks, M.** *Latvija. Zeme un iedzīvotāji* (*Latvia. Inhabitants and Land*). Riga: Valsts statistiskā pārvalde, 1920, p. 554.

39 SIHP MDC, Inv. No 22067, 5907–156. l., No1031. 140 p. (Material on research of the historical centre of Kuldīga town, 1984); **Celmiņš, A.** *Kuldīga* [prospectus]. Riga: Liesma, 1972. 47 p.

2-1KuldigaGN.indd 54 18.12.2013. 9:43:34

sētu Rīgu, taču pietiekami daudz būvēja arī citās pilsētās. 1936. gadā prezidents K. Ulmanis apmeklēja Kuldīgu, un "triju dienu vizītes laikā viņš pamatīgi iepazinās ar pilsētu un tās vēsturi, iepirkās veikalos, tikās ar kuldīdzniekiem, apmeklēja Riežupes smilšu "kambarus", pa jauno Kuldīgas–Alsungas dzelzceļu izbrauca ar mazbānīti uz Ēdoli un Alsungu un piedalījās svinībās Z. Meierovica skolā Kabilē."[40] Vizītes laikā K. Ulmanis esot vēlējis Kuldīgai ierīkot suvenīru tirgotavu pie pašas Ventas rumbas. 1938. gadā tik tiešām tika uzcelts Piena un tūrisma paviljons Ventas krastā, Pils ielā 4a (**452**. attēls 434. lpp).[41] Tas veidots šajā laikā populārā romantiskā tautiskuma formu stilistikā, kuru savos publicējumos aktīvi popularizēja Latvijas tālaika ietekmīgākais arhitekts Eižens Laube[42] un savās celtnēs iemiesoja daudzi arhitekti.

40 **Bērtiņš, A. G**. Pirms 60 gadiem Kuldīgā: [arī par K. Ulmaņa viesošanos 1936. g.]. *Bandava.* Nr.15, 1996, jūn., 3. lpp.

41 VKPAI PDC, Inv. Nr.56140-9, 4 lapas. (**Rusmanis, S.** Kuldīgas vēsturiskā centra attīstības vēsture).

42 **Laube, E**. Latvijas arhitektūras radīšana. *Latvijas Vēstnesis*, 1922, 28. septembris (Nr. 218), 1. lpp.; **Laube, E**. Latviskais arhitektūras stils tagadnē. *Dzīvei Pretim*. Rīga: Izglītības min. Mācību līdz. nod., 1936. 224.–232. lpp.; **Laube, E**. Nacionālā celtniecības stila izveidošana Latvijā. *Pēdējā Brīdī*, 1936, 15. janvārī (Nr. 11), 1. lpp.

40. Otrā pasaules kara laikā sagrauto ēku vieta pirms 1905. gada parka ierīkošanas (KNP BNDFA)

The place of the buildings destroyed during World War II before the construction of 1905. gada parks (KDM CDDPA)

Latvia enjoyed active construction in the second half of the 1930's. The state president Kārlis Ulmanis was often called the great builder. The largest changes affected Riga, but a lot was constructed in other towns as well. In 1936, Ulmanis visited Kuldīga, and "during his three-day visit he thoroughly acquainted himself with the town and its history, went shopping, met with Kuldīga inhabitants, visited the sand "chambers" of Riežupe, travelled across the new Kuldīga-Alsunga railway in a small train to Ēdole and Alsunga and participated in celebration at Z. Meierovics School in Kabile".[40] During his visit, Ulmanis suggested Kuldīga create a souvenir store by the Ventas rumba. In 1938, the Milk and Tourism Pavilion was constructed on the bank of the Venta at Pils iela (Castle Street) 4a (Picture **452**, p 434).[41] It was created in the romantic "national" style popular at the time, which was popularized in publications by the most influential Latvian architect of that time, Eižens Laube[42] and embodied in the constructions of many architects.

In the 1930's, a building of the Office of the Bank of Latvia was constructed in Kuldīga at Dzirnavu iela (Mill Street) 5 (1930), along with a German gymnasium at Pētera iela (Peter Street) 5 (1930), a narrow gauge railway station at Stacijas iela (Station Street) 2 (1936) and other public buildings. In 1937, a new, large market square (present Pilsētas laukums) was built according to a project by the engineer K. Vēbers. The market operated there until 1979.[43] Modern engineering and technical communications were installed in the square,[44]

40 **Bērtiņš, A. G**. Pirms 60 gadiem Kuldīgā [arī par K. Ulmaņa viesošanos 1936. g.] (60 years ago in Kuldīga [also on visit of K.Ulmanis in 1936]). *Bandava.* No15, 1996, June, p. 3.

41 SIHP MDC, Inv. No 56140-9, 4 pages. (**Rusmanis, S.** *Kuldīgas vēsturiskā centra attīstības vēsture* (*History of Development of the Historical Centre of Kuldīga*))

42 **Laube, E**. Latvijas arhitektūras radīšana (Creation of Latvian Architecture). *Latvijas Vēstnesis* (*Latvian Messenger*), 1922, September 28 (No 218), p. 1; **Laube, E**. Latviskais arhitektūras stils tagadnē (Latvian Style of Architecture in Present). *Dzīvei Pretim* (*Towards Life*). Rīga: Izglītības min. Mācību līdz. nod., 1936. p. 224–232; **Laube, E**. Nacionālā celtniecības stila izveidošana Latvijā (Development of National Construction Style in Latvia). *Pēdējā Brīdī* (*In the Last Moment*), 1936, January 15 (No 11), p. 1.

43 **Celmiņš, A., Radovičs, A.** *Kuldīgas rajons : tūrisma maršruti* (*Kuldīga Region: Tourist Routes*). Riga: Avots, 1990. p. 23. ISBN 5401003102.

44 **Grīniņa, I.** Savulaik viens no modernākajiem Latvijā [Par 1937. g. ierīkoto Pilsētas laukumu Kuldīgā (One of the Most Modern in Latvia at The Time [On Pilsētas Laukums Constructed in Kuldīga in 1937)]. *Kurzemnieks,* 2003. October 9 (No117), p. 6.

kld.indb 55 12.12.2013. 13:05:56

41. Raiņa ielā zudušās apbūves kvartāla jumtu ainava (KNP BNDFA)
Roof scenery of the block of lost buildings in Raiņa iela (KDM CDDPA)

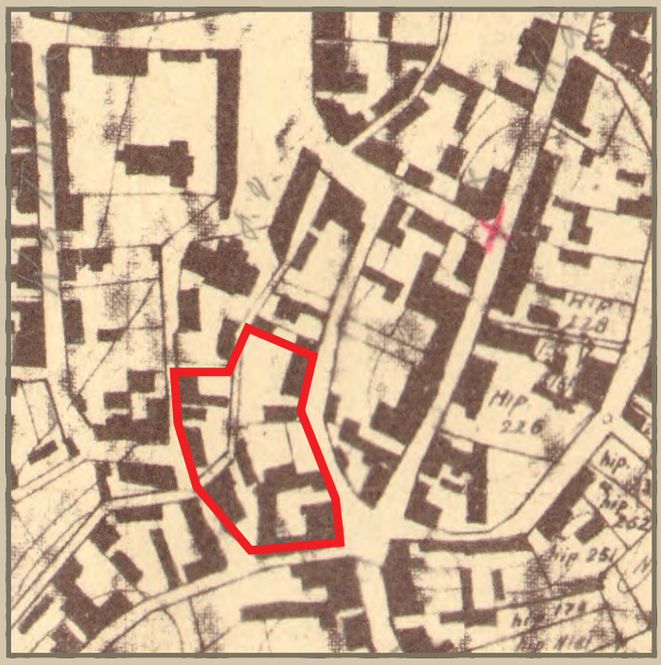
42. Drupu novākšana Kuldīgā.
Teodors Lakševics. 1945.
Kartons, eļļa (KNM, Inv. Nr. 13.762)
Removal of ruins in Kuldīga.
Teodors Lakševics. 1945.
Cardboard, oil (KDM, Inv. No 13.762)

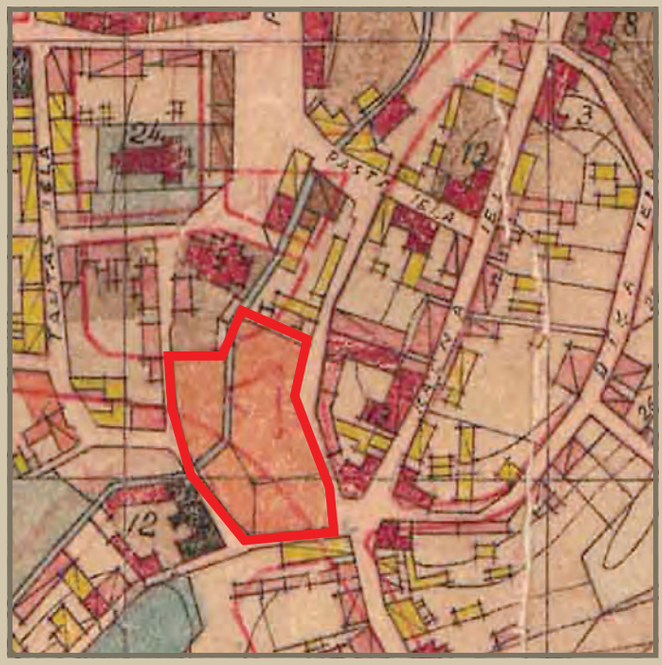
2-1KuldigaGN.indd 56 18.12.2013. 9:43:36

43. Kuldīgas attīstība pēc Otrā pasaules kara. Dzeltenā krāsā – jaunās apbūves zonas (J. Jākobsones rekonstrukcija. 2011)

Development of Kuldīga after World War II. In yellow - new built up areas (Reconstruction by J. Jākobsone. 2011)

44. Kvartāls pie Latviešu biedrības nama 1930. gadā un tā pati vieta ar 1948. gada pilsētas pārbūves plānā paredzēto un piecdesmitajos gados izbūvēto Mucenieku un Jelgavas ielas krustojumu (Kuldīgas pilsētas izbūves projekts: pamata plāns. KNP BNA)

The block next to the house of the Latvian Society in 1930 and the same place with the corner of Mucenieku iela and Jelgavas iela planned in the town reconstruction plan of 1948 and constructed in the 1950's (Development plan project of Kuldīga town: basic plan. Republican architecture planning workshop. KDM CDA)

kld.indb 57 12.12.2013. 13:05:58

45. Rātslaukums 20. gadsimta trīsdesmitajos un piecdesmitajos gados (KNP BNDFA)
Rātslaukums in the 1930's and 1950's (KDM CDDPA)

Trīsdesmitajos gados Kuldīgā uzcēla Latvijas Bankas nodaļas ēku Dzirnavu ielā 5 (1930), vācu ģimnāziju Pētera ielā 5 (1930), šaursliežu dzelzceļa staciju Stacijas ielā 2 (1936) un citas publiskās ēkas. 1937. gadā pēc inženiera K. Vēbera projekta izbūvēja jaunu, plašu tirgus laukumu (tagadējo Pilsētas laukumu). Tirgus tajā darbojās līdz 1979. gadam.[43] Laukumā ierīkojamod erna s inženiertehniskās komunikācijas,[44] bet tā virsmu 12 565 m² platībā nobetonēja (**39**. attēls). Būvdarbiem izlietoja 2749 m³ akmeņu, 465 m³ grants un 161 tonnu cementa. Par laukuma izbūvi, kas izmaksāja 113 000 latu,[45] tā laika periodikā atrodamas jūsmīgas atsauksmes. Laukums esot piemineklis ne tikai tagadējai, bet arī nākamajām paaudzēm.[46]

Kuldīgas vēsturiskā centra piesātināto un viengabalaino pilsētvidi vairākās vietās jūtami

43 **Celmiņš, A., Radovičs, A.** *Kuldīgas rajons : Tūrisma maršruti.* Rīga: Avots, 1990. 23. lpp. ISBN 5401003102.

44 **Grīniņa, I.** Savulaik viens no modernākajiem Latvijā [Par 1937. g. ierīkoto Pilsētas laukumu Kuldīgā]. *Kurzemnieks,* 2003. 9. oktobrī (Nr. 117), 6. lpp.

45 **Bērtiņš, A. G**. Pirms 60 gadiem Kuldīgā: [arī par K. Ulmaņa viesošanos 1936. g.]. *Bandava,* 1996, jūnijs (Nr. 15), 3. lpp.

46 Turpat.

and its surface area of 12,565 m² was embedded in concrete (Picture **39**). The construction works used 2,749 m³ of stones, 465 m³ of gravel and 161 tons of cement. Enthusiastic references to construction of the square, which cost 113,000 lats,[45]can be found in the periodicals of that time. The square is a monument not only to the present generation, but also to the next generations.[46]

The dense, sturdy town scenery of the historical centre of Kuldīga was significantly thinned out in some places by World War II. The Soviet army bombarded the buildings on the site of the present 1905. gada parks (Park of the Year 1905), where the Jewish "*Štetl*" was situated (Picture **40**). "Štetl" is the Yiddish (Jewish language of German origin) name for the parts of Eastern European cities in which the Jews lived according to the law of Judaism. Prior to war, a tight row of houses was located along 1905. gada iela (Ventpils iela back

45 **Bērtiņš, A. G**. Pirms 60 gadiem Kuldīgā [arī par K. Ulmaņa viesošanos 1936. g.] (60 years ago in Kuldīga: [also on visit of K.Ulmanis in 1936]). *Bandava,* 1996, June (No15), p. 3.

46 Ibid.

kld.indb 58 12.12.2013. 13:05:58

izretināja Otrais pasaules karš. Krievu armija sabombardēja ēkas tagadējā 1905. gada parka vietā, kur atradās ebreju kvartāls *Štetl* (**40**. attēls). Jidišā (ebreju ģermāņu cilmes valodā) tā dēvēja Austrumeiropas pilsētu daļas, kurās atbilstoši jūdaisma likumiem vienkopus dzīvo ebreji. Pirms kara gar 1905. gada (toreizējo Ventspils) ielu bija cieša namu rinda līdz pat Teātra (tagad J. Alunāna) ielas sākumam.[47] Uzskata, ka, ja šeit tiktu veikti arheoloģiskie izrakumi, tad droši vien tiktu atrasts daudz ebreju kultūrai raksturīgu sadzīves priekšmetu.[48]

Kara laikā tika izpostīta arī apbūve kvartālā starp Raiņa un Jelgavas ielu pie Latviešu biedrības nama (**41**. attēls). Drupu novākšanu šajā vietā 1945. gadā uzgleznojis kuldīdznieks, gleznotājs Teodors Lakševics (**42**. attēls). 20. gadsimta piecdesmitajos gados saskaņā ar 1948. gadā izstrādāto pilsētas izbūves projektu (91. lpp.) te izbūvēja jaunu (tagadējo Mucenieku) ielu (**44**. attēls). Pie tās krustojuma ar

47 Kuldīgas pilsētas plāns 1930. gadā. (LVVA, 1679. fonds, 162. apraksts, 6720. lieta)

48 **Volanska, A.** Parks uz ebreju kvartāla drupām. *Kurzemnieks,* 2009., 17. februāris (Nr.70), 10.–11. lpp.

then) up to the beginning of Teātra iela (Theatre Street; currently J. Alunāna iela).[47] It is considered that if archaeological excavations had taken place there, many household objects typical of Jewish culture might have been found.[48]

During the war, the buildings of the block between Raiņa iela (Rainis Street) and Jelgavas iela next to the House of the Latvian Society were also destroyed (Picture **41**). Removal of the ruins here was the subject of a 1945 painting by Kuldīga artist Teodors Lakševics (Picture **42**). In the 1950's, in accordance with the urban project developed in 1948 (p. 91) a new street, present Mucenieku iela (Barrel Maker Street) was built here (Picture **44**). A small public garden in which a sculpture was installed, was created next to its crossing with Leona Paegles iela (Leona Paegle Street) and Jelgavas iela. The trees in the small public garden are already grown by now.

47 Kuldīga town plan in 1930. (LSHA, fund 1679, description 162, case 6720)

48 **Volanska, A.** Parks uz ebreju kvartāla drupām (Park on the Ruins of the Jewish Block). *Kurzemnieks,* 2009, February 17 (No70), p. 10–11.

46. Ēka Liepājas ielā 17. Pa kreisi – nojauktās ēkas Liepājas ielā 19 un 21 (KNP BNDFA)
Building at Liepājas iela 17. On the left – demolished buildings at Liepājas iela 19 and 21 (KDM CDDPA)

47. Ēka Liepājas ielā 19 1984. gadā (KNP BNDFA) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)
The building at Liepājas iela 19 in 1984 (KDM CDDPA) and mowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013)

kld.indb 59 12.12.2013. 13:06:00

Leonas Paegles un Jelgavas ielu izveidoja skvēru, kurā tika novietots tēlniecības darbs. Koki skvērā šodien jau ir pārauguši.

Lai attīstītu Kuldīgas Kultūras centru, kas atrodas Latviešu biedrības namā, un kvartālā ap to sakārtotu pilsētas telpu, 1983. gadā tika izstrādāts šī nama pārbūves un paplašinājuma priekšlikuns. Tas netika īstenots.

Pēc Otrā pasaules kara sāka izplesties Kuldīgas nomales (**43**. attēls). Īstenojot dažādus ieplānotus celtniecības pasākumus, tika pārveidotas arī vairākas vietas pilsētas vēsturiskajā vidē. Vizuālo tēlu izmainīja Rātslaukums. Tika izlīdzināts laukuma reljefs, Rātsnama priekšā izveidota atbalsta siena, gar laukuma malām iestādītas liepas un vidū izveidota dekoratīva dobe ar postamentu, uz kura uzstādīja Krievijā izgatavotu Staļina statuju (**45**. attēls). To novāca 1956. gadā, bet liepas turpināja zaļot. Tās likvidētas 2002. gadā.[49]

Viena no destruktīvajām izmaiņām skārusi pilsētas galveno ielu – Liepājas (tolaik Ļeņina) ielu, kas mūsdienās atdota vienīgi gājējiem. To paredzēja pārveidot par pilsētas transporta maģistrāli. Šai nolūkā ielu vajadzēja paplašināt, nojaucot ēkas abās ielas malās. Tās tika atzītas par mazvērtīgām un nolietotām būvēm, kas vienīgi traucē pilsētas attīstību. Tika nojauktas vienstāva koka ēkas Liepājas ielā 19, 21 un 23 (**46**. attēls). Aiz tām ar pamatīgu atkāpi no vēsturiskās apbūves līnijas 20. gadsimta sešdesmitajos gados tika uzcelta trīsstāvu silikātķieģeļu ēka, kuru tautas mutē joprojām sauc par "progresu". Ēkas pirmajā stāvā atradās sadzīves pakalpojumu iestāde ar šādu padomju laikiem tipisko nosaukumu. 20. gadsimta deviņdesmitajos gados mēģināts šo ēku cik necik sasaistīt ar vides mērogu, tai priekšā izveidojot vienstāva izbūvi un arī nelielu paviljoniņu ar pseidovēsturisku tornīti (**47**. attēls).

Līdzīgi vides pārveidojumi notikuši arī kvartālā blakus 1905. gada parkam, starp 1905. gada un Alunāna ielu. Ēka kvartāla stūrī, kura vēl 20. gadsimta sākumā vizuāli noslēdza toreizējās Ventspils ielas skatu, acīmredzot aizgājusi bojā Otrā pasaules kara laikā līdz ar citām ēkām, kuras atradās tagadējā 1905. gada parka vietā, taču pārējās senās celtnes

49 **Hauka, E.** Rātslaukumā nozāģē liepas. *Kurzemnieks,* 2002., 11. jūlijs (Nr. 80), 1. lpp.

In order to develop the Culture Centre of Kuldīga located in the House of the Latvian Society and to arrange the town space in the block around it, a proposal for reconstruction and extension of this house was developed in 1983. It was never implemented.

After World War II, the suburbs of Kuldīga started to expand (Picture **43**).While implementing different planned construction activities, several places in the historical scenery of the town were transformed. Was changed the visual image of Rātslaukums. The relief of the square was deepened, a retaining wall was constructed in front of the town hall, lime trees were planted along the edges of the square and a decorative flower-bed with a pedestal was created in the centre. On the pedestal a statue of Stalin created in Russia was installed (Picture **45**). It was removed in 1956, whereas the lime trees continued to thrive. They were removed in 2002.[49]

One of the most destructive changes affected the main street of the town, Liepājas, then Ļeņina (Lenin's) iela, which is currently used only by pedestrians. It was planned to be transformed into the main thoroughfare of the town. For this purpose, the street had to be extended by demolishing buildings on either side of it. They were recognized as worn-out buildings of little value, which did nothing but hamper the development of the town. One-storey wooden buildings at Liepājas iela 19, 21 and 23 were demolished (Picture **46**). A three-storey building of silicate bricks, still called "Progress" by some people, was constructed behind them in the 1960's, significantly deviating from the historical build-up line. The first floor of the building used to house an institution of consumer services with a name typical for the Soviet times. In the 1990's, an attempt was made to fit this building into the environment scale to the extent possible by creating a one-storey structure in front of it and a small pavilion with a pseudo-historical turret (Picture **47**).

Similar transformations of the townscape took place in the block next to 1905. gada parks, between 1905. gada iela and Alunāna

49 **Hauka, E.** Rātslaukumā nozāģē liepas (*Lindens are Cut Down in Rātslaukums*). *Kurzemnieks,* 2002, July 11 (No 80), p. 1..

kld.indb 60 12.12.2013. 13:06:00

48. **Alunāna un 1905.g. ielas krustojums 20. gadsimta sākumā (KNP BNDFA) un 20. gadsimta vidū (KNP BNDFA)**

The crossing of Alunāna iela and 1905. gada iela at the beginning of the 20th century (KDM CDDPA) and in the mid-20th century. (KDM CDDPA)

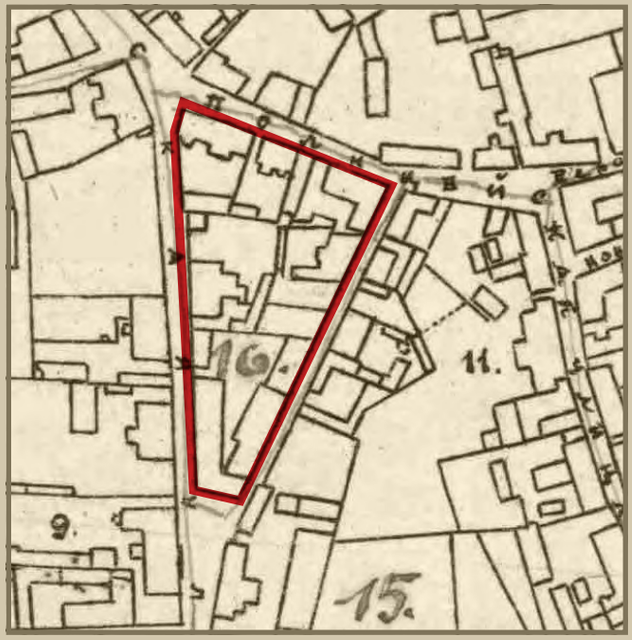
49. **Ēka 1905. gada ielā 17. (J. Krastiņa foto. 2013)**

The building at 1905. gada iela 17 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

50. **Apbūves kvartālā starp 1905. gada un Alunāna ielu 1913. un 2010. gada Kuldīgas plānā.**

The buildings in the block between 1905. gada iela and Alunāna iela in the Kuldīga plans of 1913 and 2010.

kld.indb 61 12.12.2013. 13:06:03

51. Universālveikals un restorāns “Venta” Pilsētas laukumā 1. 1960 (I. Freiberga foto. 1968, KNP BNDFA)

The department store and restaurant “Venta” at Pilsētas laukums 1. 1960 (Photo by I. Freibergs. 1968, KDM CDDPA)

52. Pilsētas laukums un Liepājas iela skatā no Policijas torņa Liepājas ielā 26. 1978. gada foto (KNP BNDFA)

Pilsētas laukums and Liepājas iela - the view from the Police Tower at Liepājas iela 26. Photo of 1978 (KDM CDDPA)

kvartālā bija saglabājušās (**48**. attēls). Vairākas no tām vēlāk nojauktas un 20. gadsimta sešdesmitajos gados to vietā, tikai nerēķinoties ne ar vēsturiskajām apbūves līnijām, ne vides mērogu, ne raksturu, uzcelta 316. sērijas tipveida trīsstāvu ķieģeļu māja 1905. gada ielā 17 (**49**. un **50**. attēls). Iedzīvotāji tajā “ienāca 1963. gada augustā. Pusi līdzekļu mājas celtniecībai bija devusi Iekšlietu ministrija.. Tāpēc šī māja tautā saukta arī par miliču māju.”[50] Vidē tikpat neiederīga ir 20. gs. septiņdesmitajos gados uzceltā 103. sērijas dzīvojamā ēka Skrundas ielā 18.

20. gadsimta sešdesmitajos un septiņdesmitajos gados telpiskus ietvarus ieguva arī Pilsētas laukums. Vispirms, jau piecdesmitajos gados laukumam pieguļošā teritorija gar Piltenes ielu, kur tagad atrodas ēkas Pilsētas laukumā 2 un 4, tika apzaļumota, un tajā starp dzīvžogiem apņemtiem zālieniem apaļas dobes vidū uzslieta ideoloģiska satura statuja (**53**. attēls, skat. arī 486 lpp.). Turpat uzstādīta arī padomju varas laikā visur obligātā goda plāksne ar sociālistiskā darba pirmrindnieku portretu

50 **Grīniņa, I.** Miliču māja. Kurzemnieks 2006, 28. febr. (Nr. 25), 9. lpp.

iela. The building in the corner of the block, which visually perfected the view of former Ventspils iela at the beginning of the 20th century, was destroyed during World War II along with other buildings, which were situated in the place of 1905. gada parks, but most of the old structures in the block survived (Picture **48**). A number of them were later demolished, and in the 1960’s a standard three-storey brick house of series 316 was constructed in its place at 1905. gada iela 17 without taking into account historical building-up lines, environmental scale or character (Picture **49** and **50**). Inhabitants “moved in there in August 1963. Half of resources for construction of the house was granted by the Ministry of the Interior (..) Therefore, this house was popularly called militiamen’s house”.[50] An apartment building of series “103” constructed in 1970’s at Skrundas iela 18 did not fit into the environment either.

In the 1960’s and 1970’s, Pilsētas laukums acquired spatial frames as well. The territo-

50 **Grīniņa, I.** Miliču māja (Militiamen’s House). *Kurzemnieks*, 2006, February 28. (No 25), p. 9.

kld.indb 62 12.12.2013. 13:06:05

galeriju. Nākamajā desmitgadē ap laukumu parādījās apbūve: “Jaunā tirgus laukuma rajonā sākas jaunā Kuldīga! 1960. g. uzcēla rajona universālveikalu un ēdnīcu – restorānu (**51**. attēls), 1963. g. nodeva ekspluatācijā jaunu sadzīves pakalpojumu kombināta ēku. Šogad nodos otru sadzīves pakalpojumu ēku, kurā būs kurpnieku darbnīca, mākslas austuve, klubs, veļas pieņemšanas punkts u. c. Laukuma otrā pusē pacelsies 4 stāvu administratīvā ēka, kurā būs apvienotas visas rajona izpildu komitejas nodaļas. To ekspluatācijā nodos 1967. g. Blakus administratīvajam namam tiks celta moderna 4 stāvu viesnīca ar 90 vietām.”[51]

Plašo laukumu no Liepājas ielas atdalīja tirdzniecības paviljoni (**52**. un **55**. attēls). Daļa no tiem tika nojaukti jau piecdesmitajos gados, bet pārējos likvidēja 1978. gadā (**56**. attēls).

1971. gadā izstrādāts laukuma un tam piegulošās apbūves pārveidošanas projekts (**54**. attēls.), kurā paredzēti risinājumi atbilstoši tajā laikā vispārpieņemtajiem paņēmieniem. Jebkurā Latvijas rajona centrā obligāti bija jā-

51 VKPAI PDC, Inv. Nr.46585-21, 17.–18. lapa. (Apraksti par Kuldīgas pilsētu).

53. Teritorija Liepājas un Piltenes ielas stūrī 20. gs. sešdesmitajos gados (I. Šķipsnas foto no bijušā universālveikala ēkas Pilsētas laukumā 1 jumta, KNM, Plg. 4474)

The territory at the corner of Liepājas iela and Piltenes iela in the 1960’s (Photo by I.Šķipsna from the roof of the former department store building at Pilsētas laukums 1, KDM, Plg. 4474)

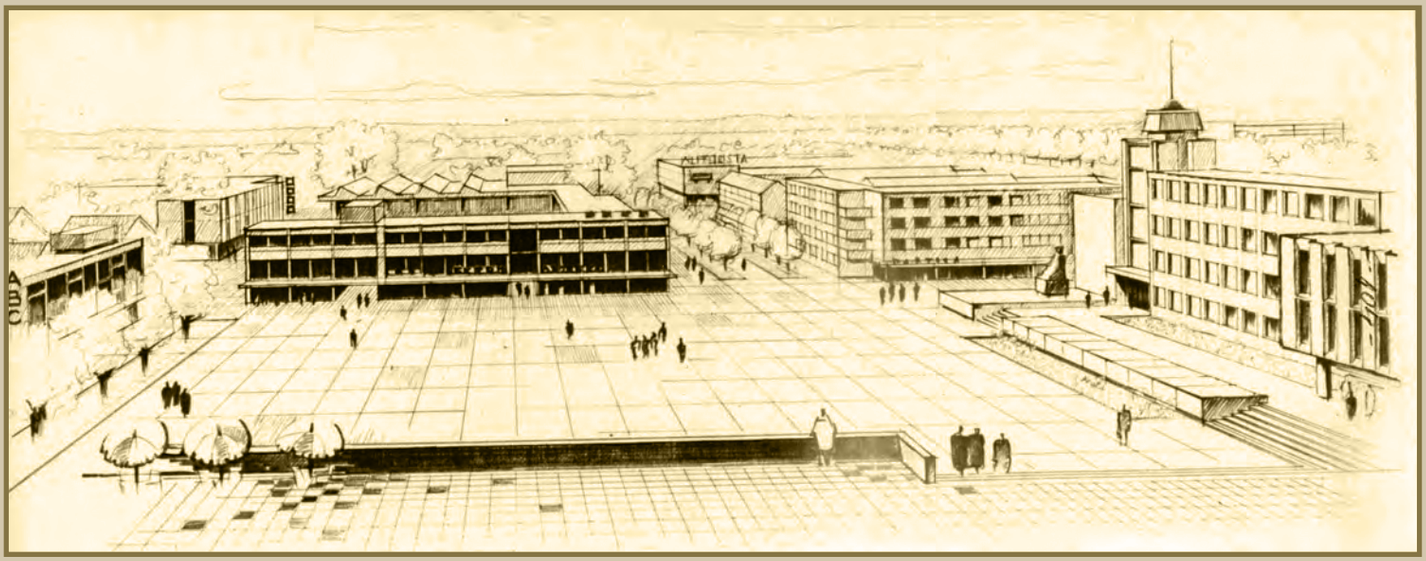
ry adjacent to the square along Piltenes iela where the buildings in Pilsētas laukums 2 and 4 are currently situated, was greened in the 1950’s, and a statue of ideological content was erected in the middle of a round flower-bed surrounded by lawns and green hedges (Picture **53**, see also p. 486). In the very same place, an honorary plaque with a gallery of portraits of the best workers of socialistic labour was installed, as was mandatory everywhere during the Soviet times. The buildings around the square were erected during the next decade: “In the district of the new market square, new Kuldīga begins! In 1960, a regional department store and a restaurant were built (Picture **51**); in 1963, a new building of consumer services was constructed. The second building of consumer services, which will have a shoemakers’ workshop, an art weaving-mill, a club, a laundry, etc., will be constructed this year. A four-storey administrative building, which will house all divisions of the regional executive committee, will rise on the other side of the square. It will be constructed in 1967. A modern four-storey hotel with 90 places will be built next to the administrative house.”[51]

The wide square was separated from Liepājas iela by market pavilions (Picture **52** and **55**). Some of these were demolished in the 1950’s, while the rest were liquidated in 1978 (Picture **56**).

In 1971, a plan was developed to transform the square and buildings adjacent thereto (Picture **54**); the plan envisaged solutions according to the generally-accepted methods of that time. In the centre of each region of Latvia, a Lenin monument had to be erected with appropriate surroundings, and it had to be properly maintained. It was planned to build a pedestal with Lenin’s statue in the town square of Kuldīga as well, whereas, the surface of the square was planned to be covered with new concrete slabs. In the late 1970’s, the contrast between people’s “lights of a better tomorrow” and historical buildings increased more and more significantly. Proper attention was not paid to them, and they physically deteriorated. Major funding was

51 SIHP MDC, Inv. No.46585-21, p. 17–18. (Descriptions about the town of Kuldīga).

kld.indb 63 12.12.2013. 13:06:05

54. Pilsētas laukuma apbūves projekts. 1971 (KNP BNDFA)
The project of Pilsētas laukums in 1971 (KDM CDDPA)

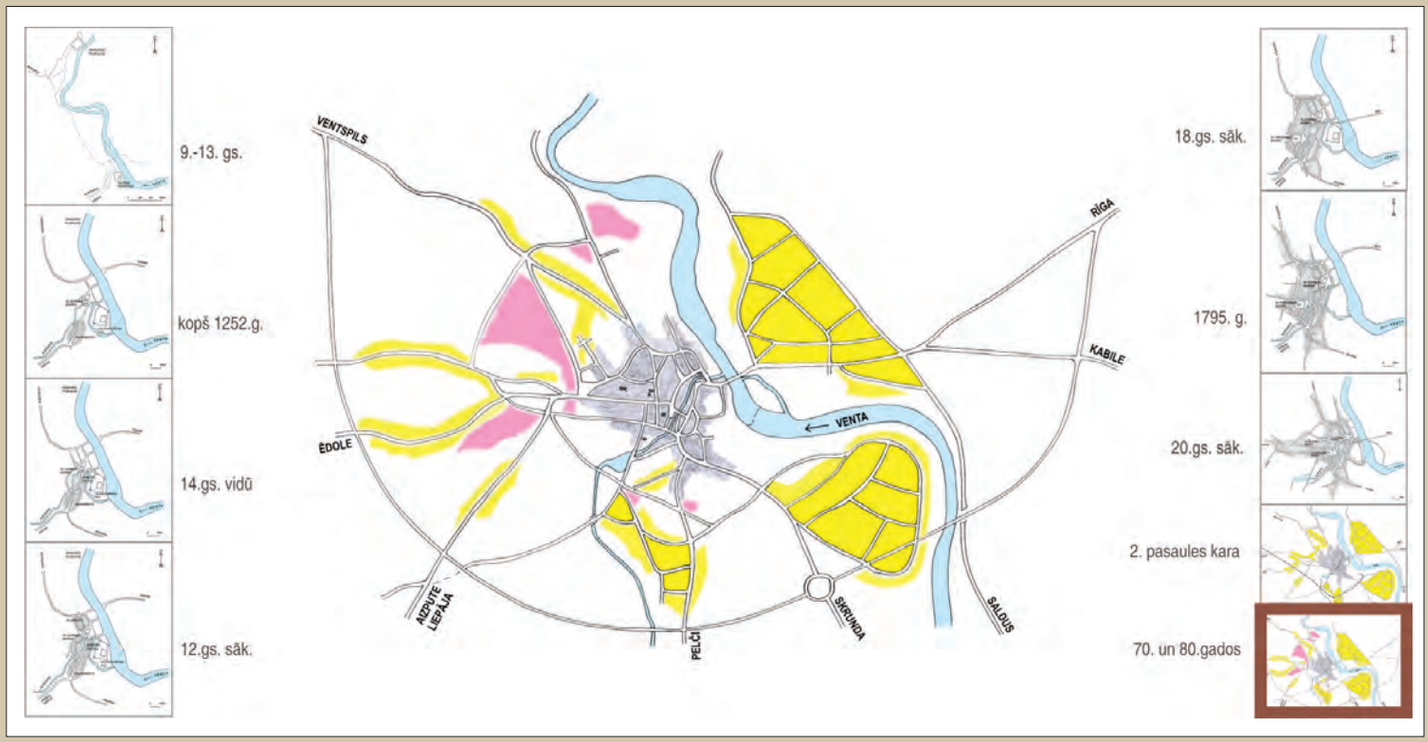

55. Tirdzniecības paviljoni Pilsētas laukumā. 1978. gada foto (KNP BNDFA)
Trade pavilions in Pilsētas laukums. Photo of 1978 (KDM CDDPA)

56. Paviljonu nojaukšana Pilsētas laukumā 1978. gadā (KNP BNDFA)
Demolition of pavilions in Pilsētas laukums in 1978 (KDM CDDPA)

kld.indb 64 12.12.2013. 13:06:06

57. Kuldīgas pilsētbūvnieciskā attīstība 20. gadsimta septiņdesmitajos un astoņdesmitajos gados. Sārtā krāsā – daudzstāvu daudzdzīvokļu ēku zonas. Dzeltenā krāsā – mazstāvu apbūve (J. Jākobsones rekonstrukcija. 2011)

The town planning development of Kuldīga in the 1970's and 1980's. In red – areas of multi-storey apartment buildings. In yellow – areas of low-rise buildings (Reconstruction by J. Jākobsone. 2011)

58. Lielmēroga dzīvojamais rajons starp Piltenes un Lapegļu ielu. 1978 (KNP BNDFA)

The large-scale housing district between Piltenes iela and Lapegļu iela. 1978 (KDM CDDPA)

kld.indb 65 12.12.2013. 13:06:07

59. **Ļeņina pieminekļa demontāža 1990. gada 23. augustā. (KNP BNDFA)**
Dismantling of Lenin statue on August 23, 1990. (KDM CDDPA)

60. **Ēku Pasta ielā 3 un 5 pagalms 20. gadsimta sākumā** (Herdera Institūta attēlu katalogs. Bilder_wolff/226417) **un mūsdienās (J. Jākobsones foto. 2010)**
The courtyard of the buildings at Pasta iela 3 and 5 at the beginning of the 20th century. (Herder Institute Picture Catalogue. Bilder_wolff/226417) and nowadays (Photo by J. Jākobsone. 2010)

būt Ļeņina piemineklim ar tam atbilstoši vērienīgu apkārtni, kuru vajadzēja pienācīgi uzturēt. Arī Kuldīgas pilsētas laukumā tika paredzēts postaments ar Ļeņina statuju, bet laukuma virsmu paredzēja iesegt ar jaunām betona plātnēm. Septiņdesmito gadu nogalē aizvien jūtamāk pieauga kontrasts starp tautas "gaišās rītdienas gaismekļiem" un pilsētu vēsturisko apbūvi. Tai neveltīja pienācīgu uzmanību un tā fiziski degradējās. Lielākais līdzekļu daudzums tika novirzīts memoriālu objektu iekārtošanai un daudzdzīvokļu ēku būvniecībai.

Saskaņā ar šo projektu tika nojaukta ēka pie Piltenes un Liepājas ielas krustojuma. Tās vietā uzstādīja Ļeņina pieminekli (**492**. attēls 484. lpp.) un ierīkoja apstādījumus. Lai plašo laukumu norobežotu no mēroga ziņā atšķirīgās Liepājas ielas, nojaukto tirdzniecības paviljonu vietās tika izbūvētas paaugstinātas puķu dobes. 1990. gadā pieminekli demontēja (**59**. attēls).

20. gadsimta septiņdesmitajos un astoņdesmitajos gados Kuldīgā parādījās arī iepriekš nepieredzēta, sveša mēroga jaunceltnes. Blakus vecpilsētai izauga lielmēroga dzī-

directed for installation of memorial objects and construction of multi-apartment buildings.

In accordance with this project, a building at the crossing of Piltenes iela and Liepājas iela was demolished. Lenin's statue was installed in its place (Picture **492**, p. 484) and greenery was planted. In order to zone off the wide square from Liepājas iela, which was different from the point of view of the scale, elevated flower-beds were constructed in places of demolished market pavilions. In 1990, the Lenin's statue was dismantled (Picture **59**).

In the 1970's and 1980's, newly-built structures of a previously unknown, strange scale appeared in Kuldīga. Large-scale districts of apartment houses and public buildings had appeared next to the old town (Picture **57**). The biggest large-scale housing district had grown to the north-west of the old town, between Piltenes iela and Lapegļu iela (Larch Street, Picture **58**). Such districts were also developed in the west from the old town between Mucenieku iela and Planīcas iela, and in the north next to Virkas iela. Construction of standard buildings created a uniform, prim-

kld.indb 66 12.12.2013. 13:06:08

vojamo namu rajoni un sabiedriskās celtnes (**57**. attēls). Lielākais lielmēroga dzīvojamais rajons izauga uz ziemeļrietumiem no vecpilsētas, starp Piltenes un Lapegļu ielu (**58**. attēls). Šādi rajoni izveidojās arī rietumos no vecpilsētas – starp Mucenieku un Planīcas ielu un ziemeļos – pie Virkas ielas. Tipveida ēku būvniecība ne tikai pilsētās, bet arī laukos radīja vienveidīgu, primitīvu, vidi ignorējošu urbāno vidi, kas lielākoties nerespektēja ne vietējās būvmākslas tradīcijas, ne reālo pilsētbūvniecisko situāciju.[52]

Neskatoties uz atsevišķiem apbūves zudumiem un sveša mēroga jaunceltnēm, Kuldīgas vēsturiskā centra apbūve saglabājusi gana daudz no savas senās gaisotnes un viengabalainības. Arhitekti Gunārs Jansons un Tatjana Vītola par pēckara apbūves attīstību rakstījuši: "Laimīgais apstāklis, ka jaunais centrs un daudzstāvu apbūve attīstās vecpilsētas perifērijā, saglabājis Kuldīgas seno panorāmu no vairākiem skatu punktiem, kur dominē iespaidīgie dabas ainavas elementi: ūdeņi, plienakmens

52 **Krastiņš, J., Strautmanis, I., Dripe, J.** *Latvijas arhitektūra no senatnes līdz mūsdienām.* Riga: Baltika, 1998. 194. lpp. ISBN 9984-91783-5.

itive, environment-ignoring urban environment not only in towns, but also in rural areas, which mostly disrespected local traditions of construction, art and town planning.[52]

Despite losses of certain buildings and newly-constructed buildings of a strange scale, the historical centre of Kuldīga has preserved quite a lot of its ancient atmosphere and wholeness. The architects Gunārs Jansons and Tatjana Vītola wrote about the development of the post-war buildings: "Luckily, the new centre and multi-storey buildings developed on the periphery of the old town, thus the ancient panorama of Kuldīga is preserved from several viewpoints, where impressive elements of natural landscape dominate: waters, outcrops of limestone rocks, greenery and red clay tile roofs of ancient buildings."[53]

However, in the course of time the buildings have been slightly ruined. Some streets have lost their initial significance as well. For exam-

52 **Krastiņš, J., Strautmanis, I., Dripe, J.** *Latvijas arhitektūra no senatnes līdz mūsdienām* (*Latvian Architecture from the Old Times to Nowadays*).Riga: Baltika, 1998. p. 194. ISBN 9984-91783-5.

53 SIHP MDC, Inv. No14900, 3299-24, p. 5. (Historical centre of Kuldīga town: passport, 20.12.1978);

61. Jelgavas ielas apbūve 20. gadsimta divdesmitajos gados (KNP BNDFA) un 2004. gadā (KNP BNDFA)

The buildings of Jelgavas iela in the 1990's (KDM CDDPA) and in 2004 (KDM CDA)

kld.indb 67 12.12.2013. 13:06:11

62. Ēka Liepājas ielā 10 1992. gadā (KNP BNA)
un ēkas vieta mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)
The building at Liepājas iela 10, in 1992 (KDM CDA)
and place of the building nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013)

iežu atsegumi, zaļumi un senās apbūves sarkanie māla kārniņu jumti".[53]

Tomēr laika gaitā apbūve vietām ir nedaudz izirusi. Arī dažas ielas zaudējušas savu kādreizējo nozīmi. Piemēram, Jelgavas iela no krustojuma ar Pasta ielu kādreiz droši vien ir turpinājusies līdz Rumbas ielai, veidojot loģisku Kalnamiesta apbūves ārējo kontūru. Tagad tur atrodas ēku Pasta ielā 3 un 5 pagalmi. Pēckara laikā tajos zudušas dažas celtnes, bet to vietā no silikātķieģeļiem samūrētas garāžas (**60**. attēls).

Vēsturiskās ēkas dažās vietās nojauktas to tehniskā stāvokļa dēļ vai pēc ugunsgrēkiem. Vietām tas diezgan manāmi samazinājis apbūves blīvumu. Piemēram, Jelgavas ielā zudušas visas ēkas no ielas 3. līdz 13. numuram (**61**. attēls), un viena ielas puse šajā posmā palikusi pilnīgi klaja. Tas nepavisam neatbilst vides vēsturiskajam raksturam un kvalitātei. Līdzīgi pārveidojumi notikuši Liepājas ielā 10 (ēka nojaukta 1992. gadā; **62**. attēls), Baznīcas ielā 16 u. c. Šādi "caurumi" ielu apbūves frontē jūtami

53 VKPAI PDC, Inv. Nr.14900, 3299-24, 5. lp. (Kuldīgas pilsētas vēsturiskais centrs: pase, 20.12.1978.);

ple, Jelgavas iela, apparently, used to run from the crossing with Pasta iela (Mail Street) up to Rumbas iela (Rapid Street), creating the logical external contour of Kalnamiests. Now there are courtyards of the buildings at Pasta iela 3 and 5. After the war, several structures disappeared in them, and garages of silicate bricks were built instead (Picture **60**).

Historical buildings were demolished due to their technical condition or after fires in several places. Occasionally, this rather noticeably decreased the density of the buildings. For example, at Jelgavas iela all buildings from number 3 to 13 have disappeared (Picture **61**), and one side of the street in this section became completely empty. It hardly complies with the historical character and quality of the environment. Similar transformations took place at Liepājas iela 10 (the building was demolished in 1992; Picture **62**), Baznīcas iela 16, etc. Such "holes" in the front of the street building-up significantly degrade the artistic expressiveness and attraction of the town scenery.

During Soviet times, the traditional dense and high fences between buildings, gates and

kld.indb 68 12.12.2013. 13:06:13

degradē pilsētvides mākslinieciskо izteiksmību un pievilcību.

Padomju laikā sistemātiski likvidēja tradicionālos blīvos un augstos žogus starp ēkām, vārtus un iebrauktuves. Pilsētvide zaudēja vizuālo noslēgtību, kas vēsturiskajām pilsētām piešķir īpašu šarmu. Pazuda ne tikai daudz kas no ārtelpas aprīkojuma elementiem, bet arī ēku apdares detaļas. Vairs nebija jūtamas zemesgabalu robežas, jo visi iekšpagalmi bija koplietojami. Kuldīgas vecpilsētā gandrīz pie katras ēkas bijuši vārti, bet mūsdienās saglabājušies tikai daži (**63.** attēls). Tiesa, ne visus vārtus iespējams atjaunot mūsdienu transportlīdzekļu izmēru dēļ.

Daudzviet vecais apaļo akmens bruģis pārklāts ar biezu asfalta kārtu. Tāpēc paaugstinājies ielu ieseguma līmenis un ēkas it kā iegrimušas zemē. Starpību var pamanīt, gan salīdzinot mūsdienu attēlus ar senākiem (**64**. attēls), gan vienkārši aplūkojot ēkas dabā. Zuduši pakāpieni pie ēku durvīm, kuras dažviet pat vairs nevar atvērt.

Nodrošināt ietvju iesegumu vēl 20. gadsimta pirmajā pusē bija katra namīpašnieka pienākums,

thoroughfares were systematically liquidated. The town environment lost its visual seclusion, which imparts special charm to historical towns. Many elements of external space also infrastructure and finishing details of buildings were lost. The borders of the land plots could no longer be felt, because all inner courtyards were of joint use. In the old town of Kuldīga, practically each building had a gate next to it, but only few of them have survived to this day (Picture **63**). In fairness, not all the gates could be restored due to the size of modern vehicles.

Old cobblestone paving was covered with thick asphalt layer in many places. Therefore, the level of streets increased and the buildings seemingly sank into the ground. The difference can be noticed both by comparing modern pictures with older ones (Picture **64**) and by simply observing the buildings on site. Steps have been lost next to the doors of the buildings, which are impossible to be opened in some places.

As already in the first half of the 20th century each house owner had the duty to provide the paving of the pavement; great diversity

63. Vārti pie ēkas Baznīcas ielā 14 20. gadsimta sākumā (KNP BNA) un vārtu paliekas mūsdienās (J. Jākobsones foto. 2010)

The gates next to the building at Baznīcas iela 14 at the beginning of the 20th century (KDM CDA) and remains of the gates nowadays. (Photo by J. Jākobsone. 2010)

kld.indb 69 12.12.2013. 13:06:15

tāpēc te valdīja liela dažādība. Ietvju segums bieži vien pie katras mājas bija citādāks. Bija gan akmens bruģis, gan betona plātnītes, gan betona lējums, gan ķieģeļi. Kopš 2008. gada ielu un ietvju bruģējums pilsētā tiek kompleksi atjaunots, mūsdienīgi interpretējot senās tradīcijas.

existed here. The paving of pavements often differed next to each house. There was stone paving, concrete slabs, concrete casting and bricks. As of 2008, the paving of the streets and pavements in the town is being restored in an integrated manner by interpreting ancient traditions from the modern point of view.

64. Ēkas Pasta un Jelgavas ielas krustojumā 1934. gadā (Publicitātes foto) un mūsdienās (J. Jākobsones foto)

The buildings at the corner of Pasta iela and Jelgavas iela in 1934 (Publicity photo) and nowadays. (Photo by J. Jākobsone 2010)

2-1KuldigaGN.indd 70 18.12.2013. 9:43:39

Kuldīga jaunākajos laikos

Pilsētas saimniecība un labiekārtojums

Kuldīga in modern times

Town Management and Utilities

Jana Jākobsone

Kuldīga. Liepājas iela (M. Rubeņa foto. 2013)

Kuldīga. Liepājas iela (Photo by M. Rubenis. 2013)

Kuldīgai, kas atrodas Kurzemes pašā vidienē Kurzemes lielākās upes krastā, laika ritumā vairākkārt bijusi ievērojama loma visas tuvākās un tālākās apkārtnes tautsaimniecībā. Kuldīgā bijusi koku zāģētava, ziepju vārītava, darvas tecinātava, stikla ražotne, ķieģeļu un kaļķu cepļi, pulvera dzirnavas, linu austuve un sedlinieku darbnīca.[1] Tur it kā bijušas arī Kurzemē pirmās papīra dzirnavas, kas darbojušās līdz 1838. gadam.[2] Publikācijās minēts, ka tās uzceltas 17. gadsimta četrdesmitajos gados, bet nav dokumentāru pierādījumu par dzirnavu atrašanās vietu. Zināms vien, ka 1710. gadā pilsētas dzirnavās (pie Māras dīķa) laboti miltu gaņģi, tātad papīra dzirnavas atradušās vai nu pils dzirnavās vai arī ārpus pilsētas.[3] Lielākā daļa ražotņu atradušās Pilsmiestā.[4] Kuldīgā bija 17 hercoga apstiprināti amati – galdnieki, mūrnieki, stiklinieki, atslēdznieki, namdari, skursteņslauķi, akmeņkaļi un citi.[5] Lielākā daļa amatnieku bija vācu tautības (tautība bija jāpierāda ar dzimšanas apliecību), bet jau hercogs Frīdrihs iedibināja vairākus amatus, kuros varēja darboties arī latvieši. Tie bija namdaru, linaudēju, mūrnieku, jumiķu, zāģeru, racēju un citi amati.[6] Daudz amatnieku Kuldīgā ieceļoja no Ziemeļvācijas, īpaši no Lībekas.[7] Viņi uz šejieni atveda arī savus amatniecības rīkus, paņēmienus un tradīcijas.

Nozīmīga loma bija zivju ķeršanai Ventas rumbā, izmantojot tačus, no kuriem upē ieliek murdus. Zivju ķeršanas nolūkā rumbas iežos tika izcirstas renes, kuras tajā redzamas arī šodien. Murdu likšana turpinājusies līdz 20. gadsimta trīsdesmitajiem gadiem, kad Ventā sāka pludināt baļķus. Zivju murdi redzami gan senākajā Kuldīgas grafiskajā zīmējumā – J. G. Veiganta 1729. g. zīmētajā

1 **Juškevičs, J.** *Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē.* Rīga: Valsts papīru spiestuve, 1931. 671 lpp.

2 **Celmiņš, A., Radovičs, A.** *Kuldīgas rajons*: tūrisma maršruti. Rīga: Avots, 1990., 34. lpp. ISBN 5401003102.

3 **Zalsters, A.** Senās Kuldīgas papīrdzirnavas: dažas jaunas ziņas Valsts Vēstures arhīvā. *Padomju Dzimtene*, 1983., 2. jūl.

4 VKPAI PDC, Inv. Nr.22067, 5907–156. l., Nr.1031. 140 lpp. (Kuldīgas pilsētas vēsturiskā centra izpētes materiāls, 1984).

5 **Scheffler, I**. *Beiträge zur Siedlungs und Bevölkerungsgeschichte der Stadt Goldingen in Kurland bis zum Ausgang der herzoglichen Zeit.* Würzburg-Aumühle: Druckerei wissenschaftlicher Werke Konrad Triltsch, 1940. 84 S.

6 **Antoniška, D.** Kuldīga kā Kurzemes hercogistes galvaspilsēta, 1596–1616. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls,* Nr.4, 1993, 147.–154. lpp.

7 **Scheffler, I**. *Beiträge zur Siedlungs und Bevölkerungsgeschichte der Stadt Goldingen in Kurland bis zum Ausgang der herzoglichen Zeit.* Würzburg-Aumühle: Druckerei wissenschaftlicher Werke Konrad Triltsch, 1940. 84 S.

Located in the very heart of Kurzeme on the bank of the largest river of Kurzeme, Kuldīga has over the course of time played a significant role in the economic development of its surrounding area. A sawmill, soap factory, tar-works, glass factory, brick factory and lime-kiln, powder mills, linen mill and saddlers' workshop were located in Kuldīga.[1] It also had the very first paper mill in Kurzeme, which operated until 1838.[2] Some sources say that it was built in the 1640's, but there is no documentary evidence on the location of the mill. It is known that in 1710 the flour mills of the city mill (near the Māra pond) were repaired; therefore, the paper mill was located either in the castle mill or outside the town.[3] Most of the factories were located in Pilsmiests.[4] Kuldīga had 17 trades approved by the Duke – carpenters, bricklayers, glass-cutters, locksmiths, woodworkers, chimney-sweepers, stone-cutters and others.[5] Most of the craftsmen were German (nationality had to be proved by the birth certificate), but Duke Friedrich introduced several trades for Latvians as well. Those were woodworkers, linen weavers, bricklayers, roofers, sawyers, diggers and others.[6] Many craftsmen came to Kuldīga from Northern Germany, particularly from Lübeck.[7] They brought their craft tools, methods and traditions here.

Fishing in the Ventas rumba (the Venta Rapid) using weirs from which fish-baskets were placed in the river, was an important occupation. In order to fish, grooves were cut in the rocks of the rapid, and these can still be observed today. Placement of fish-baskets was practised until the 1930's, when rafting of logs started in the Venta River. Fish-baskets can be seen in the Kuldīga panora-

1 **Juškevičs, J.** *Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē* (*The Age of Duke Jacob in Kurzeme*). Rīga: Valsts papīru spiestuve, 1931., 671 p.

2 **Celmiņš, A., Radovičs, A.** *Kuldīgas rajons* : *Tūrisma maršruti.* (*Kuldīga Region : Tourist Routes*) Rīga: Avots, 1990., 183 lpp.

3 **Zalsters, A.** Senās Kuldīgas papīrdzirnavas: dažas jaunas ziņas Valsts Vēstures arhīvā (Old Paper Mill of Kuldīga: Some New Information in State Historical Archives). *Padomju Dzimtene*, 1983., 2. jūl.

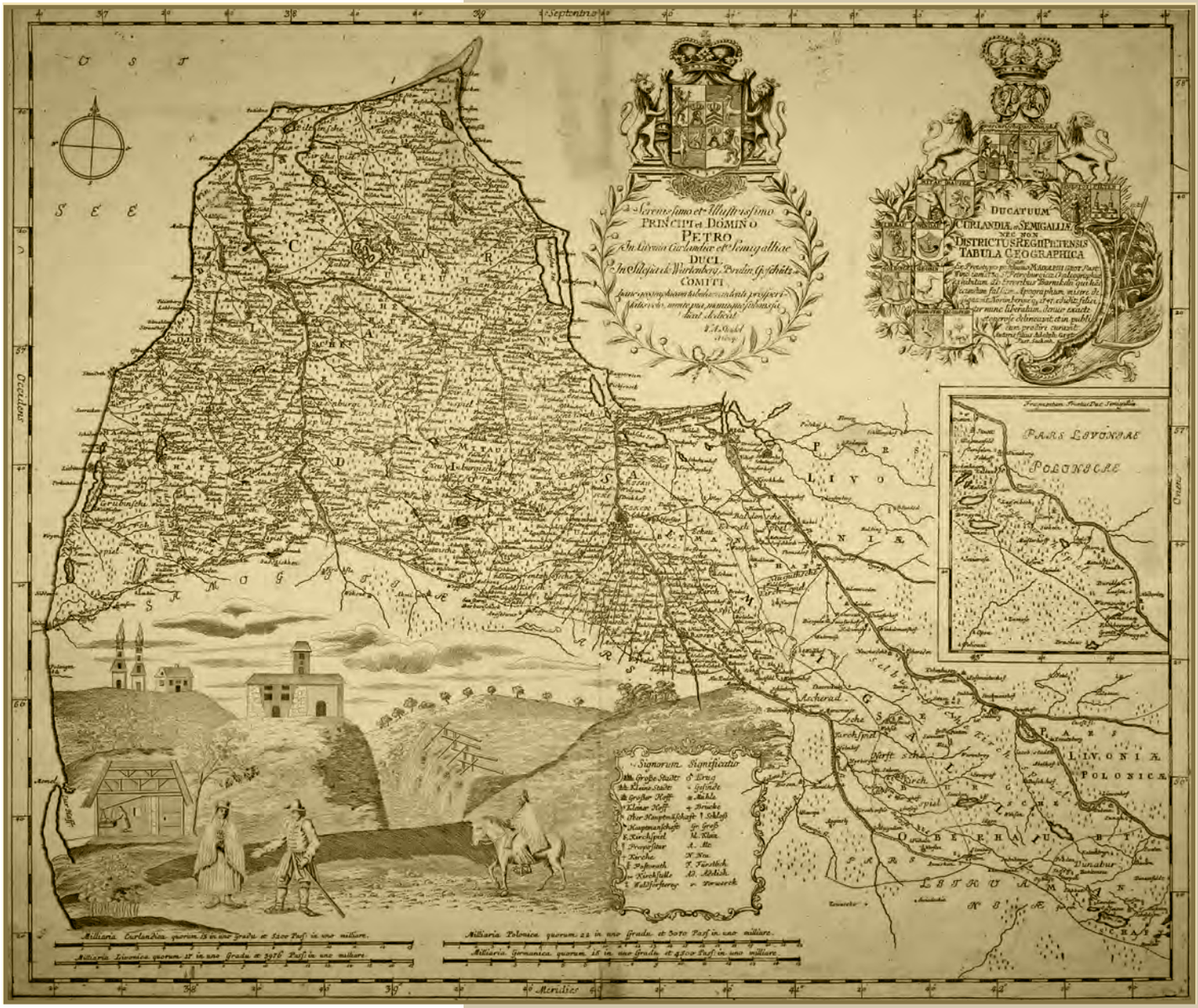
4 SIHP MDC, Inv. Nr.22067, 5907–156. l., Nr.1031. 140 lpp. (Kuldīgas pilsētas vēsturiskā centra izpētes materiāls, 1984).

5 **Scheffler, I**. *Beiträge zur Siedlungs und Bevölkerungsgeschichte der Stadt Goldingen in Kurland bis zum Ausgang der herzoglichen Zeit.* Würzburg-Aumühle: Druckerei wissenschaftlicher Werke Konrad Triltsch, 1940., 84 S.

6 **Antoniška, D.** Kuldīga kā Kurzemes hercogistes galvaspilsēta, 1596–1616 (Kuldīga as the capital of the Duchy of Courland, 1596-1616). *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls,* Nr.4, 1993, p. 147.–154.

7 **Scheffler, I**. *Beiträge zur Siedlungs und Bevölkerungsgeschichte der Stadt Goldingen in Kurland bis zum Ausgang der herzoglichen Zeit.* Würzburg-Aumühle: Druckerei wissenschaftlicher Werke Konrad Triltsch, 1940., 84 S.

kld.indb 72 12.12.2013. 13:06:19

65. Kurzemes hercogistes karte. 1747. (LNB. Kartes/PDF/169)
A map of the Duchy of Courland. 1747. (LNL. Maps/PDF/169)

ma painted by J. G. Weygandt in 1729 (Picture **5**, p 17), as well as in the Picture which decorates the map of the Duchy of Courland published in 1747 (Picture **65**),[8] and on a photograph from the early 20th century (Picture **66**).

The prosperity of Kuldīga was interrupted by the Polish-Swedish War (1655-1660), and after the Northern War (1700-1721) Kuldīga declined.[9] After the Duchy was annexed to the Russian Empire in 1795, Kuldīga became a district city.[10] Kuldīga superior court district (*Oberhauptmann Bezirk*) comprised

8 *Latvijas Nacionālā bibliotēka* [tiešsaiste 25.07.2011.]. http://data.lnb.lv/nba05/kartes/PDF/169.pdf

9 SIHP MDC, Inv. Nr.22067, 5907–156. l., Nr.1031. 140 lpp. (Kuldīgas pilsētas vēsturiskā centra izpētes materiāls, 1984).

10 **Rusmanis, S., Vīks, I**. *Kurzeme* (*Kurzeme*). Riga: Latvijas enciklopēdija, 1993, 239 p. ISBN 5899600306; **Dunsdorfs, E.** *Latvijas vēsture, 1710–1800* (*History of Latvia. 1710-1800*). Stokholma: Daugava, 1973. p. 260.

kld.indb 73 12.12.2013. 13:06:24

66. Zivju ķeršanas murdi Ventas rumbā 20. gadsimta sākumā (KNM, Inv. Nr.4550)

Fish-baskets in Ventas rumba in the early 20th century (KDM, Inv. No.4550)

67. AEG "arkas" lampa. 1907. P. Bērenss (Publicitātes foto)

AEG Arc-lamp. 1907. P Behrens (Publicity photo)

Kuldīgas panorāmā (**5**. attēls 17. lpp.), gan attēlā, kas grezno 1747. gadā publicēto Kurzemes hercogistes karti (**65**. attēls),[8] gan 20. gadsimta sākuma fotogrāfijās (**66**. attēls).

Kuldīgas saimniecisko uzplaukumu pārtrauca poļu–zviedru karš (1655–1660), bet pēc Ziemeļu kara (1700–1721) Kuldīga panīka.[9] Pēc hercogistes pievienošanas Krievijas impērijai 1795. gadā Kuldīga kļuva par apriņķa pilsētu.[10] Kuldīgas virstiesas apriņķī (*Oberhauptmann Bezirk*) ietilpa gan Kuldīga, gan Saldus, gan Ventspils tiesu apriņķi.[11] 19. gadsimtā Kuldīga pamazām atkopās. Šajā laikā tā bija "plašāka apgabala centrs, kurā darbojās apriņķa administratīvās iestādes, vairākas skolas un kurā labprāt koncentrējās Kurzemes muižniecība".[12]

8 *Latvijas Nacionālā bibliotēka* [tiešsaiste 25.07.2011.]. http://data.lnb.lv/nba05/kartes/PDF/169.pdf

9 VKPAI PDC, Inv. Nr.22067, 5907–156. l., Nr.1031. 140 lpp. (Kuldīgas pilsētas vēsturiskā centra izpētes materiāls, 1984).

10 **Rusmanis, S., Vīks, I**. *Kurzeme.* Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1993. 103. lpp. ISBN 5899600306; **Dunsdorfs, E.** *Latvijas vēsture 1710–1800.* Stokholma: Daugava, 1973. 260. lpp.

11 **Barons, K**. *Mūsu tēvzemes aprakstīšana un daži pielikumi īsumā saņemti*: grāmatiņa priekš skolām un mājām. Jelgava: G. A. Reyher, 1859., 66 lpp.

12 **Bokalders,** J. Latvijas pilsētas. Latvijas zeme, daba, tauta. Rīga: Valters un Rapa, 1937., 3. sēj., 267.–269. lpp.

Kuldīga, Saldus, and Ventspils court districts.[11] In the 19th century, Kuldīga started to gradually recover. At that time it was "a centre of a wider region, in which district administrative institutions and several schools were located and in which the nobility of Kurzeme was mostly concentrated".[12] The 19th century is often called a century of matches, electricity, internal combustion engines and great discoveries. It was also a century of tenement house construction. All of this found its place in the town scenery of Kuldīga. Factory buildings were erected, and tenement houses as well as educational and cultural institutions and other public buildings were built. The town needed utilities as well.

Quite a noticeable element of the town scenery is its streetlights. In older times, the streets were illuminated through transom windows above doors, behind which lamps were placed on a shelf. In the late 19th century, kerosene lamps were used; they were placed in lanterns attached to posts (Pic-

11 **Barons, K**. *Mūsu tēvzemes aprakstīšana un daži pielikumi īsumā saņemti* : *Grāmatiņa priekš skolām un mājām* (*Description of Our Fatherland and Some Appendices Briefly Received : a Book for School and Home*). Jelgava: G. A. Reyher, 1859, 66 p.

12 **Bokalders, J.** Latvijas pilsētas. *Latvijas zeme, daba, tauta* (Cities of Latvia. *Land, Nature and People of Latvia*). Rīga: Valters un Rapa, 1937, Vol. 3, p. 267–269.

kld.indb 74 12.12.2013. 13:06:25

19. gadsimtu nereti dēvē par sērkociņu, elektrības, iekšdedzes dzinēju un lielo atklājumu gadsimtu. Tas bija arī īres namu celtniecības gadsimts. Viss tas atspoguļojās arī Kuldīgas pilsētvidē. Radās rūpnīcu ēkas, cēla īres namus, kā arī mācību un kultūras iestādes un citas publiskās ēkas. Pilsētai bija nepieciešams arī atbilstošs labiekārtojums.

Visai pamanāmi pilsētvides elementi ir gaismas ķermeņi. Senākos laikos ielu izgaismošanai noderēja ēku durvju virslogi, aiz kuriem uz plaukta tika novietotas lampas. 19. gadsimta nogalē jau izmantoja petrolejas lampas, kuras ievietoja pie stabiem iekārtos lukturos (**68**. attēls). Dažās ielās, piemēram, Baznīcas un Kalna ielā, tos stiprināja uz konsolēm pie ēku sienām (**69**. attēls). Pirmā pasaules kara laikā Kuldīgā parādījās elektriskais apgaismojums.[13] Rātslaukumā, kā arī Liepājas un Baznīcas ielā pie koka stabiem tika piestiprināti elektriskie gaismas ķermeņi (**70**. un **71**. attēls). To dizains diezgan tieši atgādināja pasaulslavenā vācu arhitekta un rūpnieciskā dizaina pamatlicēja Pētera Bērensa radītās elektriskās lampas, kuru attēli (**67**. attēls) apstaigājuši daudzu publikāciju lappuses. Kuldīgas lampām specifisku savdabību turklāt piešķīra stikla kupolu, kas karājās zem lampas metāla korpusa, izveidojums. Kupolu augšdaļa bija caurspīdīga, bet apakšējā – matēta.

Kopš 20. gadsimta septiņdesmitajiem gadiem Kuldīgā sāka uzstādīt pie koka balstiem piestiprinātus apgaismes ķermeņus, kuru forma atgādināja 19. gadsimta nogalē lietotās petrolejas lampas. Vietējā presē par to rakstīts: "Mūsu pilsētas arhitektam Aivaram Brencim jābrauc pakaļ pēc senatnīgajiem lukturiem, ko izgatavojis mūsu rajona sadzīves pakalpojumu kombināts pēc mūsu pilsētas un rajona arhitektu skicēm. Tos mēs izvietosim apkārt bijušajai Katrīnas baznīcai – mūsu tagadējai koncertzālei (Kuldīgas Svētās Katrīnas evaņģēliski luteriskā baznīca – J.J.) un uz Ventas tilta līdz Padomju laukumam."[14]

2003. gadā visā pilsētā, tostarp arī vecpilsētā, 20. gadsimta septiņdesmitajos gados rūpnieciski ražoto tipveida gaismekļu vietā sāka uzstādīt jaunus gaismas ķermeņus. Pirmais no tiem novie-

13 **Skujenieks, M**. *Latvija : Zeme un iedzīvotāji.* Rīga: Valsts statistiskā pārvalde, 1920. 554. lpp.

14 Senā un Jaunā Kuldīga : Mūsu intervijas. *Cīņa,* 1971, 28. aprīlis.

ture **68**). In some streets, for example, Baznīcas iela (Church Street) and Kalna iela (Mountain Street), they were fixed to the consoles on building facades (Picture **69**). During World War I, electric illumination was introduced in Kuldīga.[13] Electric lights were fixed to wooden posts in the Town Hall Square, as well as in Liepājas iela (Liepaja Street) and Baznīcas iela (Pictures **70** and **71**). Their design quite accurately resembled electric lamps created by the world-famous architect and founder of industrial design, Peter Behrens, and the pictures of these lamps (Picture **67**) could be seen on pages of numerous publications. A specific feature of Kuldīga lamps was a glass shade, which was hung under the metal case of the lamp. The shade had a transparent bottom and a frosted top.

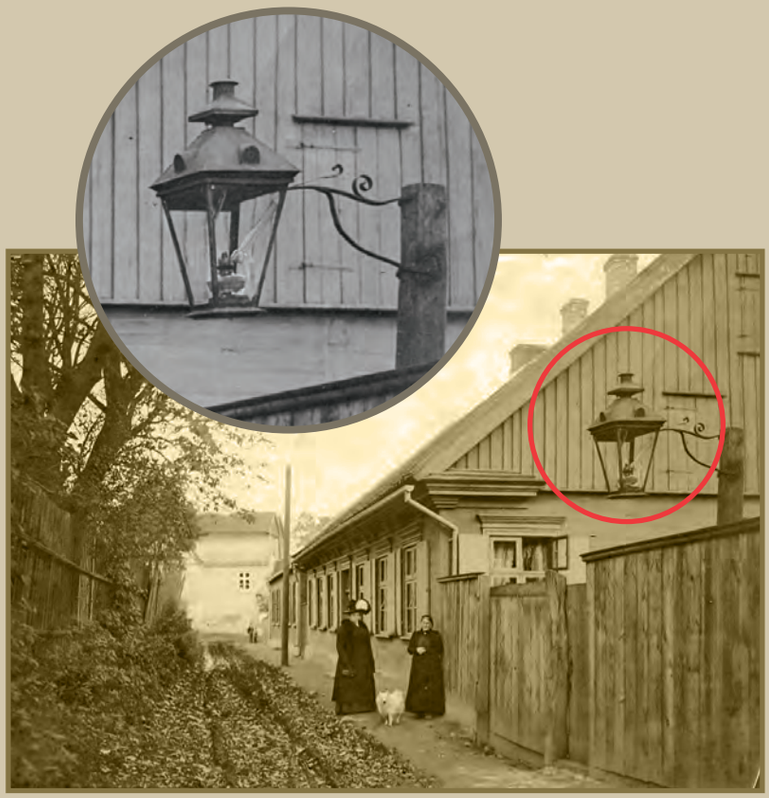
In the 1970's, installation of lights which were attached to wooden posts and the shape of which resembled the petroleum lamps used in the late 19th century was started in Kuldīga. The local press wrote: "Our town architect Aivars Brencis has to go for the antique lanterns manufactured by our regional consumer service establishment according to the sketches of the architects of our town and region. We will place them around the former Catherine's Church – our current concert hall (St. Catherine's Evangelically Lutheran Church of Kuldīga – J.J.) and on the bridge of the Venta up to the Padomju laukums (Soviet Square)".[14]

In 2003, installation of new lights in place of standard, factory-built lights from the 1970's was started across the whole city, including the Old Town. The first was installed opposite the "Talsu gaļa" (Talsi meat) store at the beginning of Liepājas iela. In designing this lantern, the Kuldīga town architect Aldis Orniņš was inspired by materials in the photo archive of the Kuldīga District Museum, in which townscape of Kuldīga at the end of the 19th century and beginning of the 20th century can be observed. Complying with the requirements of the modern manufacturing technology, they were not direct copies of the authentic prototypes, but the peculiarities of their visual image were replicated. The new lanterns were manufactured in Kuldīga by the LLC "Metālapstrāde" (Metal processing). "Juris Poļikovs is a good craftsman," said the Kuldīga town architect. "One lantern costs ap-

13 **Skujenieks, M**. *Latvija : Zeme un iedzīvotāji* (*Latvia : Land and Inhabitants).* Rīga : Valsts statistiskā pārvalde, 1920, 554 p.

14 Senā un jaunā Kuldīga (Old and New Kuldīga). *Cīņa*, 1971, 28. aprīlis.

kld.indb 75 12.12.2013. 13:06:25

68 Petrolejas lampa Upes ielā. 1910 (KNM, Inv. Nr. 20973)
A kerosene lamp in Upes iela (River Street). 1910 (KDM, Inv. No.20973)

tots iepretim veikalam "Talsu gaļa" Liepājas ielas sākumā. Veidojot šo laternu, pilsētas galvenais arhitekts Aldis Orniņš ierosmi smēlies no Kuldīgas novada muzeja fotoarhīva materiāliem, kuros redzama Kuldīgas pilsētvide 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā. Ievērojot gaismas ķermeņu izgatavošanas mūsdienu tehnoloģijas prasības, tie nav pilnīgi autentiskas prototipu kopijas, tomēr vizuālā tēla īpatnības ievērotas. Jaunās laternas izgatavotas Kuldīgā, SIA "Metālapstrāde". "Labs aroda meistars ir Juris Poļikovs," teica pilsētas galvenais arhitekts. "Viens lukturis maksā apmēram Ls 120. Vienpadsmit identiskus gaismas avotus pēc rekonstrukcijas novietos arī Raiņa un 1905. gada ielā."[15]

Pirms Pirmā pasaules kara tika uzsākta pilsētas kanalizācijas ierīkošana. To turpināja Latvijas pirmajā neatkarības laikā. Tad tika uzsākti un īstenoti arī citi pilsētas labiekārtošanas projekti: "..ierīkota kanalizācija 15. maija (tagad Jelgavas – J. J.) ielā, izbruģētas Lielā Dzirnavu (tagad Dzirnavu – J. J.) iela gar baznīcu, Pētera iela (ar kanalizāciju) un bez tam vēl izbūvētas Pilte-

15 **Hauka, E**. Kuldīgas ielās – jaunas vecās laternas. *Kurzemnieks*, 2003, 13. marts (Nr. 30), 3. lpp.

69 Petrolejas lampas Kalna ielā (1910, KNP BNDFA) un mūsdienu gaismas ķermenis Kuldīgas vecpilsētā (M. Rubeņa foto. 2011)
A kerosene lamp in Kalna iela (1910, KDM CDDPA) and contemporary street lamp in Kuldīga old town (Photo by M. Rubenis. 2011

proximately LVL 120. Eleven identical lamps will be also installed at Raiņa iela and 1905. gada iela after the reconstruction."[15]

Before World War I, construction of the town sewers was started. This continued during the period when Latvia was an independent republic for the first time. Back then, other town development projects were started and implemented: "..sewerage was constructed in 15. maija iela (15th of May Street; currently Jelgavas iela – J.J.), Lielā Dzirnavu iela (Big Mill Street; currently Dzirnavu iela – J.J.) along the church and Pētera iela (with sewerage) were cobbled, and apart from that, Piltenes iela, Skrundas iela, Virkas iela, Aploku iela, Hercoga Jēkaba iela were constructed, and preliminary works for construction of other new streets were performed."[16] An automatic petrol filling machine was installed in Liepājas iela (Picture **449**. p. 432).

In the 1930's, the administrative territory of the town of Kuldīga occupied 1,025 ha, of which 453 ha

15 **Hauka, E**. Kuldīgas ielās - jaunas vecās laternas (In Streets of Kuldīga – New Old Lanterns). *Kurzemnieks*, 2003, 13. marts (Nr. 30), 3. p.

16 *Latvijas pilsētas valsts 20 gados : Rakstu krājums ar visu Latvijas pilsētu aprakstiem un attēliem* (*Latvian Cities in 20 Years of the State : Collection of Articles with Description and Pictures of all Latvian Cities*) [sakopojis H. Asaris]. Rīga: Latvijas Pilsētu savienības izdevums, 1938., 291. p.

kld.indb 76 12.12.2013. 13:06:28

nes, Skrundas, Virkas, Aploku, Hercoga Jēkaba ielas un veikti priekšdarbi citu jauno ielu izbūvei."[16] Liepājas ielā iekārtots benzīna automāts (**449**. attēls 432. lpp.).

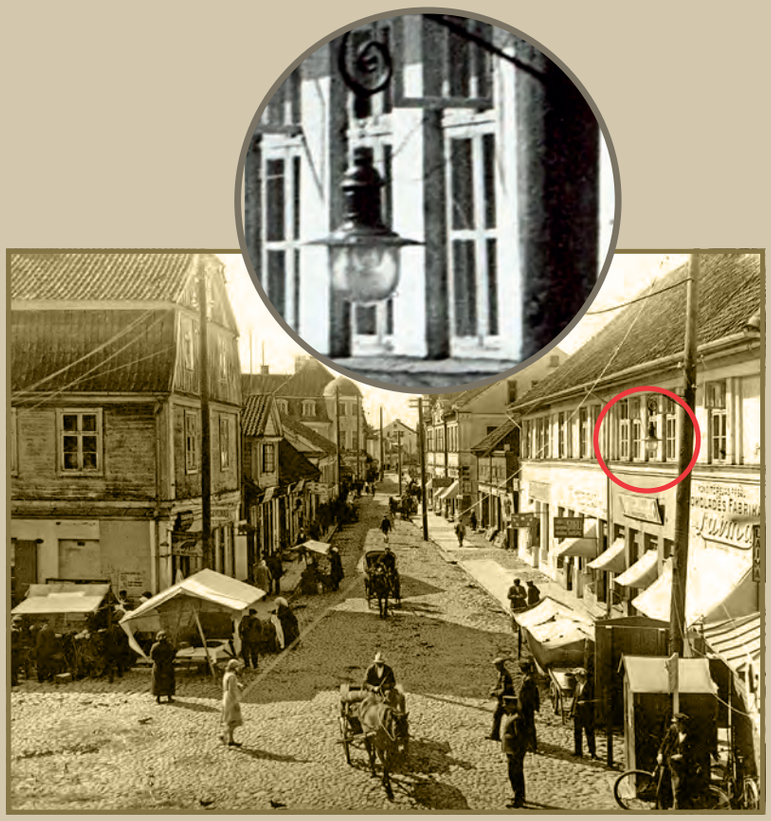
Kuldīgas pilsētas administratīvā teritorija 20. gadsimta trīsdesmitajos gados aizņēma 1025 ha, no kuriem 453 ha bija aramzeme un dārzi. Pilsētā bija 869 zemesgabali. No tiem 136 nebija apbūvēti. Dzīvojamā fonda labiekārtojuma līmenis vēl 1937. gadā bija diezgan tālu no mūsdienu prasībām. Elektriskā apgaismošana tad bijusi 32 % dzīvokļu. Centrālapkure reģistrēta tikai divos, bet atsevišķs ūdensvads ievilkts 17 dzīvokļos. 2,6 % dzīvokļu bijis pieejams vairākiem dzīvokļiem kopējs ūdensvads. Visvairāk (40 % dzīvokļu) lietoti vietējie sūkņi, 33,8 % dzīvokļu bijušas pieejamas akas, bet 23,3 % gadījumos ūdens ierīču nav bijis vispār. 51 % dzīvokļu labierīcības atradušās ārpus ēkas. Par Kuldīgas pārplānošanu šajā laikā spriests: "Kuldīgas dabas apstākļi izdevīgi pilsētas plānveidīgai izbūvei. Vecākā pilsētas daļa ar mūra ēkām grūti pa-

16 *Latvijas pilsētas valsts 20 gados* : *Rakstu krājums ar visu Latvijas pilsētu aprakstiem un attēliem* [sakopojis H. Asaris]. Rīga: Latvijas Pilsētu savienības izdevums, 1938. 291. lpp.

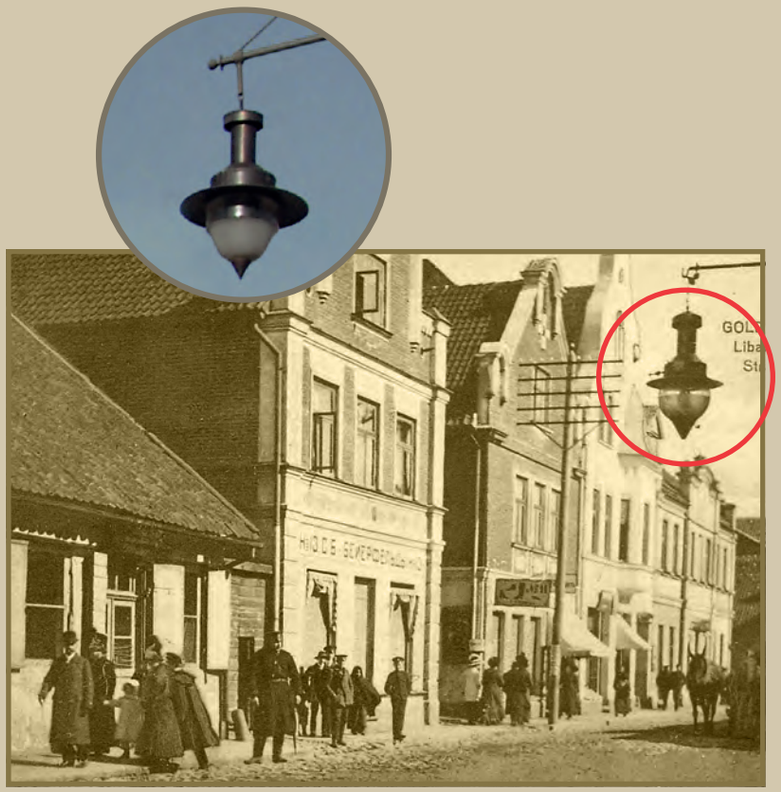
were arable lands and gardens. The town had 869 plots. One hundred and thirty six of them were not built-up. The amenities of the housing fund could hardly comply with modern requirements in 1937. Thirty two percent of flats had electric lighting. Central heating was registered only in two flats, while separate water-pipes were installed in 17 flats. Two point six percent of flats had a joint water-pipe for several flats. Mostly, local pumps were used (40% of flats). 33.8% of flats had access to a well, while in 23.3% of flats water equipment was not installed at all. 51% of toilets were located outside the buildings. The following was stated about the re-planning of Kuldīga at that time: "Natural conditions in Kuldīga are favourable for planned construction of the town. The oldest part of the town with stone buildings is troublesome for rational transformation. Taking into account the past of the town, it is mostly suitable to be an administrative and educational centre."[17]

The history of the town is reflected in the names of its streets. In old chronicles and other documents, before the time of the Dukes of Courland

17 **Bokalders, J.** Latvijas pilsētas. *Latvijas zeme, daba, tauta.* (*Cities of Latvia. Land, Nature and People of Latvia*). Rīga: Valters un Rapa, 1937, Vol. 3, p. 267.–269.

70 **Elektriskā lampa Liepājas ielā. 20. gs. sākums (KNM, Inv. Nr.4547)**
An electric lamp in Liepājas iela. Beginning of the 20th century (KDM, Inv. Nr.4547)

71 **Elektriskā lampa Liepājas ielā 20. gs. sākumā (KNM, Inv. Nr.15325) un mūsdienu gaismas ķermenis tajā pašā vietā (J. Krastiņa foto. 2011)**
An electric lamp in Liepājas iela in early 20th century (KDM, Inv. No.15325) and contemporary street lamp in the same place (Photo by J. Krastiņš. 2011

2-2KuldigaGN.indd 77 18.12.2013. 9:45:04

dodas racionālai pārveidošanai. Pilsēta, saskaņā ar tās pagātni, vairāk piemērota būt par administratīvo un izglītības centru."[17]

Pilsētas vēsture atspoguļojas arī tās ielu nosaukumos. Senajās hronikās un citos dokumentos līdz Kurzemes hercogu laikiem ielas sauktas pēc nozīmīgāko ēku īpašnieku uzvārdiem. Senākais vēl mūsdienās saglabājies ielas nosaukums ir Kalna ielai. Tas pirmo reizi esot minēts kādā hercoga rīkojumā 1740. gadā: "Kalna ielā pie Ummes ēkas atrodas tukša ēkas vieta, kur agrāk stāvēja vācu pastorāts."[18] Daudzas ielas nosauca pilsētas vai vietas, uz kuru tā ved, vārdā, piemēram, Liepājas, Ventspils, Jelgavas un Stendes iela vai Baznīcas iela. Tās visas ierakstītas pilsētas 1797. gada plānā. Nereti ielas nosaukumā minēts objekts, kas tajā atrodas, piemēram, Pasta, Tirgus (1829. gada plānā) un Dzirnavu (1797. gada plānā) iela. 1797. gada plānā ielu nosaukumi bija ierakstīti tikai pilsētas vecākajā daļā, taču jau 1828. gada plānā tie doti visām pilsētas ielām.

Atsevišķos periodos vairākas, it īpaši galvenās ielas pārdēvētas, to nosaukumos ieliekot ideoloģisku saturu. 20. gadsimta trīsdesmitajos gados Kuldīgas galveno ielu, kura jau kopš 18. gadsimta saukta Liepājas vārdā, cildinot valsts prezidenta Kārļa Ulmaņa nopelnus tautas labā, pārdēvēja par Vadoņa ielu. Otrā pasaules kara laikā tā bija Ādolfa Hitlera iela, bet pēc Otrā pasaules kara, tāpat kā gandrīz visu pilsētu galvenās ielas – Ļeņina iela. Vēl padomju okupācijas varas laikā, 1989. gadā atbilstoši Kuldīgas pilsētas Tautas deputātu padomes izpildkomitejas 25.10.88. sēdes lēmumam Nr.86/18 atjaunots ielas sākotnējais nosaukums – Liepājas iela.

Padomju laikā tika politizēti arī daudzu jo daudzu citu ielu un laukumu nosaukumi. Rātslaukumu pārdēvēja par Padomju laukumu, Smilšu ielu – par Pionieru ielu un Tirgus ielu – par M. Gorkija ielu. Kuldīgā bija arī Revolūcijas, Komjaunatnes, S. Kirova, Dzeržinska, 9. janvāra, 1. maija, 17. jūnija, Oktobra un citu komunistiskās ideoloģijas simbolu vārdos nosauktas ielas. 1989. gadā, tāpat kā Liepājas iela, tās visas atguva savus vēsturiskos nosaukumus.

17 **Bokalders, J.** Latvijas pilsētas. *Latvijas zeme, daba, tauta.* Rīga: Valters un Rapa, 1937., 3. sēj., 267.–269. lpp.

18 **Volanska, A.** *Kuldīga.* Rīga: Jāņa sēta, 1998. 38. lpp.

the streets were named after the most prominent owners of buildings. The oldest name of the street, which is still used nowadays, is Kalna iela. It was first mentioned in a decree in 1740: "In Kalna iela near the Ummes building is an empty space, where a German pastorate once stood."[18] Many streets were named after the town or place to which they lead, for example, Liepājas, Venstpils, Jelgavas and Stendes iela or Baznīcas iela. All of them were recorded in the town plan of 1797. Quite often the name of the street mentioned an object which was located in it, for example Pasta iela (Post Street) and Tirgus iela (Market Street) in a plan of 1829 and Dzirnavu iela in a plan of 1797. In the town plan of 1797, the names of the streets were recorded only in the oldest part of the town, but in the town plan of 1828, the names were given to all streets of the town.

During certain periods, many streets, particularly the main ones, were renamed, attaching certain ideological content to their names. In the 1930's, the main street of Kuldīga, which had been named after Liepāja as of the 18th century, was renamed Vadoņa iela (Leader Street) praising the merit of the then state president, Kārlis Ulmanis. During World War II it was Ādolfa Hitlera iela (Adolf Hitler Street), but after World War II, as in practically all cities it became Ļeņina iela (Lenin Street). During the Third Awakening, in 1989, the initial name of the street – Liepājas iela – was restored by the decision No.86/18 of Executive Committee of National Deputy Council of the Town of Kuldīga of 25.10.88.

During the Soviet times, the names of many other streets and squares were politicized. Town Hall Square was renamed Soviet Square, Smilšu iela (Sand Street) – Pionieru iela (Pioneer Street) and Tirgus iela – M. Gorkija iela (M. Gorky Street). Kuldīga had Revolūcijas iela (Revolution Street), Padomju iela (Soviet Street), Strādnieku iela (Workers Street), Sarkanarmijas iela (Red Army Street), Komjaunatnes iela (Komsomol Street), K. Marksa iela (Karl Marx Street), S. Kirova iela (S. Kirov Street), F. Dzeržinska iela (F. Dzerzhinskiy Street), 9.janvāra iela (9th of January Street), 1.maija iela (1st of May Street), Oktobra iela (October Street), and other symbols of Communism ideology used as the names for the streets. In 1989, similarly to Liepājas iela, all streets gained back their historic names.

18 **Volanska, A.** *Kuldīga.* Rīga : Jāņa sēta, 1998. p. 38.

kld.indb 78 12.12.2013. 13:06:31

Kuldīga jaunākajos laikos

Pilsētbūvnieciskie projekti un apbūves noteikumi

Kuldīga in Modern Times

Town Planning Projects and Building Regulations

Jana Jākobsone

Kuldīga.
(M. Rubeņa foto. 2011)

Kuldīga.
(Photo by M. Rubenis. 2011)

Pilsētas kā jebkuru apdzīvotu vietu cilvēki vienmēr veidojuši apzināti. Pilsētu plānu projekti un noteikti pilsētplānošanas principi bija jau zināmi gan senajā Ēģiptē, gan antīkās kultūras pasaulē. Ziemeļeiropā pilsētplānošanas kā atsevišķas disciplīnas vēsture nav tik sena, turklāt par to nav saglabājies daudz dokumentāri fiksētu liecību.

19. gadsimtā "Krievijas celtniecības nolikums" noteica, ka "pilsētas var tikt celtas ne savādāk, kā pēc noteiktā kārtībā saskaņotiem plāniem".[1] Kopš 18. gadsimta nogales izgatavotie zināmie Kuldīgas pilsētas plāni šajā kategorijā acīmredzami neietilpst, jo "noteiktā kārtība" parasti nozīmēja, ka uz plāna jābūt "visaugstākajam", tas ir, paša Krievijas cara apstiprinājumam.

Senākais zināmais Kuldīgas attīstības plāns, kas jau diezgan tieši atgādina mūsdienu plānošanas dokumentu, izstrādāts 1927. gadā, un tas saucas "Kuldīgas pilsētas apbūves plāns" (**72**. attēls).[2] Šajā plānā pilsētas centrālā daļa, kas aptver gan abus vēsturiskos tirgus laukumus (tagadējās Policijas ielas sākuma posmu un tagadējo Rātslaukumu), gan no jauna izveidojamo laukumu (tagadējo Pilsētas laukumu), nosaukta par saimniecisko centra zonu. To aptver privāto dzīvojamo ēku kvartāli, kas nosaukti par dzīvokļu joslu. Plānā bija paredzēts plaši apgūt perspektīvās apbūves teritorijas privātmāju celtniecībai tagadējā Pārventā un Putnudārzā. Tur paredzētas jaunas ielas un izdalīti zemes gabali. Plānā redzamas arī apzaļumotās platības, kas centrālajā pilsētas daļā nosauktas par kapsētām, zaļvietām, dārziem un sporta laukumiem, bet ap to – par dārzsaimniecības teritorijām. Kā rūpnieciskā zona uzrādīta vienīgi "Vulkāna" teritorija. Attēlota arī dzelzceļa līnija, kas cauri tagadējai Putnudārza teritorijai paredzēta līdz Ventas krastam. Acīmredzot bijusi ideja celt dzelzceļa tiltu pāri Ventai.

Tika plānotas arī ielu trašu izmaiņas viduslaiku pilsētas daļā. Paredzēta jauna iela, kas, nojaucot daudz vēsturisko ēku, savienotu senāko tirgus laukumu jeb pirmo Rātslaukumu ar Smilšu ielu, tādējādi uzlabojot satiksmi ar jaunizveidojamo tirgus laukumu. 1928. gada 23. maijā plāns ticis izskatīts Iekšlietu ministrijas Būvniecības pārval-

1 *Устав строительный* (Свод Законов, т. XII, ч. 1). Санктпетербург, 1900. Статья 177.

2 LVVA, 1679. fonds, 162. apraksts, 477-2. lieta. (Kuldīgas pilsētas apbūves plāna gaismas kopija 1927./28. g.).

People have always developed cities consciously. City plans and town planning principles were known both in ancient Egypt and other ancient cultures. In Northern Europe, the history of town planning as a separate discipline is not that old; moreover, not much documentary evidence has survived about it.

In the 19th century, "The Construction Regulations of Russia" determined that "cities may be built only in compliance with the plans agreed according to a certain procedure".[1] The first town plans of Kuldīga were developed at the end of the 18th century, but were not included in this category because "a certain procedure" usually meant that the plan had to have the "highest" approval i.e. to be approved by the Russian tsar himself.

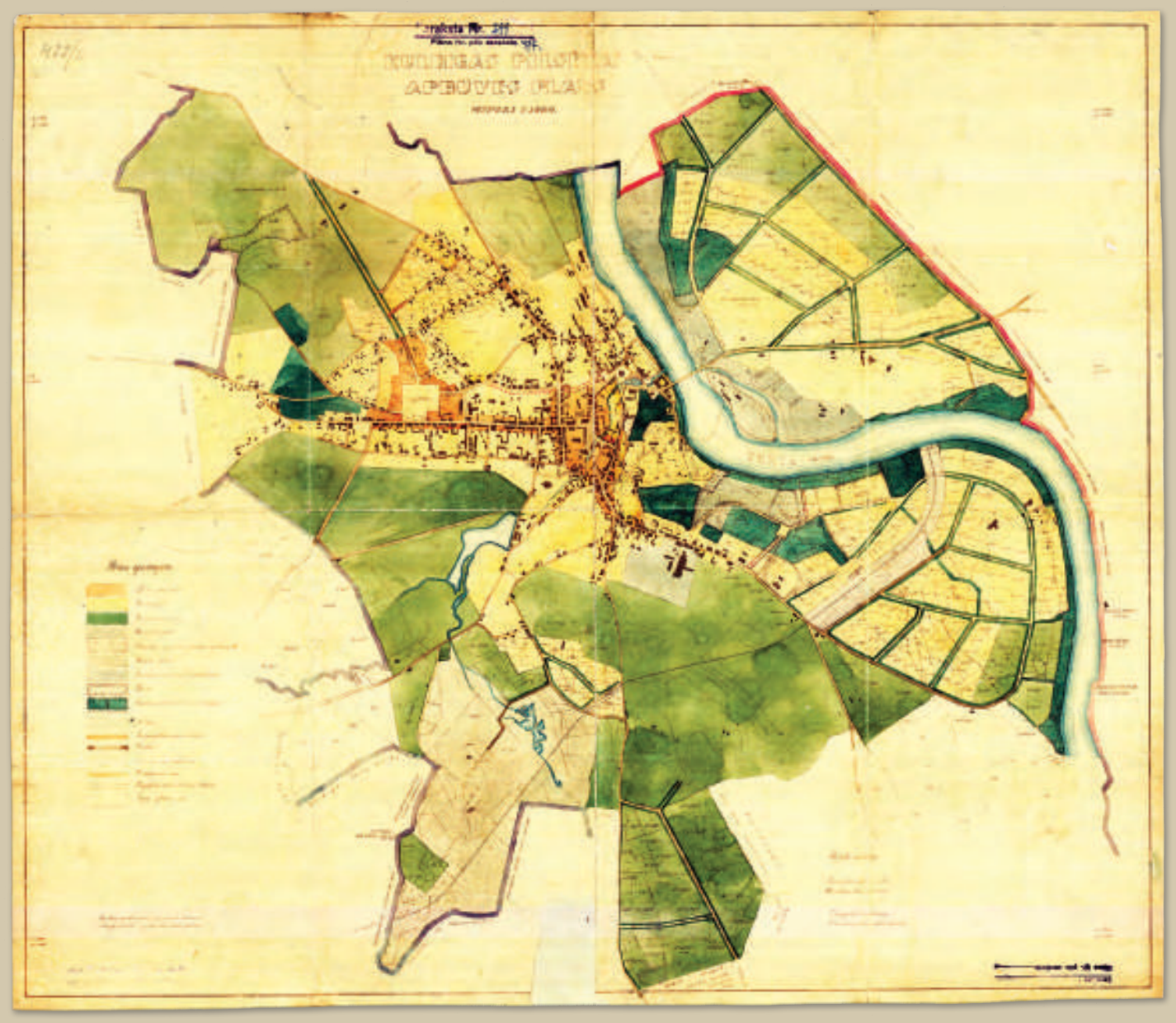
The oldest known development plan of Kuldīga resembling a modern planning document was developed in 1927, and it was called "The Building Plan of Kuldīga Town" (Picture **72**).[2] In the plan, the central part of the town, including both historical market squares – the beginning of the present Policijas iela (Police Street) and present Rātslaukums (Town Hall Square) – and a square to be constructed anew (present Pilsētas laukums (Town Square) was called the economic centre. It is surrounded by blocks of residential buildings called the apartment area. The plan intended to use the territory of present Pārventa (the area across the Venta) and Putnudārzs (Bird Garden) for construction of private houses. New streets were planned and land plots were divided there. The plan shows green areas which were called cemeteries, green places, gardens and sports grounds in the central part of the town, and areas of garden facilities around it. The territory of the Vulkāns factory was the only area to be marked as industrial. The railway line planned to run through the present territory of Putnudārzs to the bank of the Venta is depicted as well. Apparently there was idea to construct a railway bridge across the Venta.

Changes of street routes were also planned in the medieval part of the town. It was planned to construct a new street to connect the older market square or the first Rātslaukums with

1 *Устав строительный* (Свод Законов, т. XII, ч. 1). Санктпетербург, 1900. Статья 177.

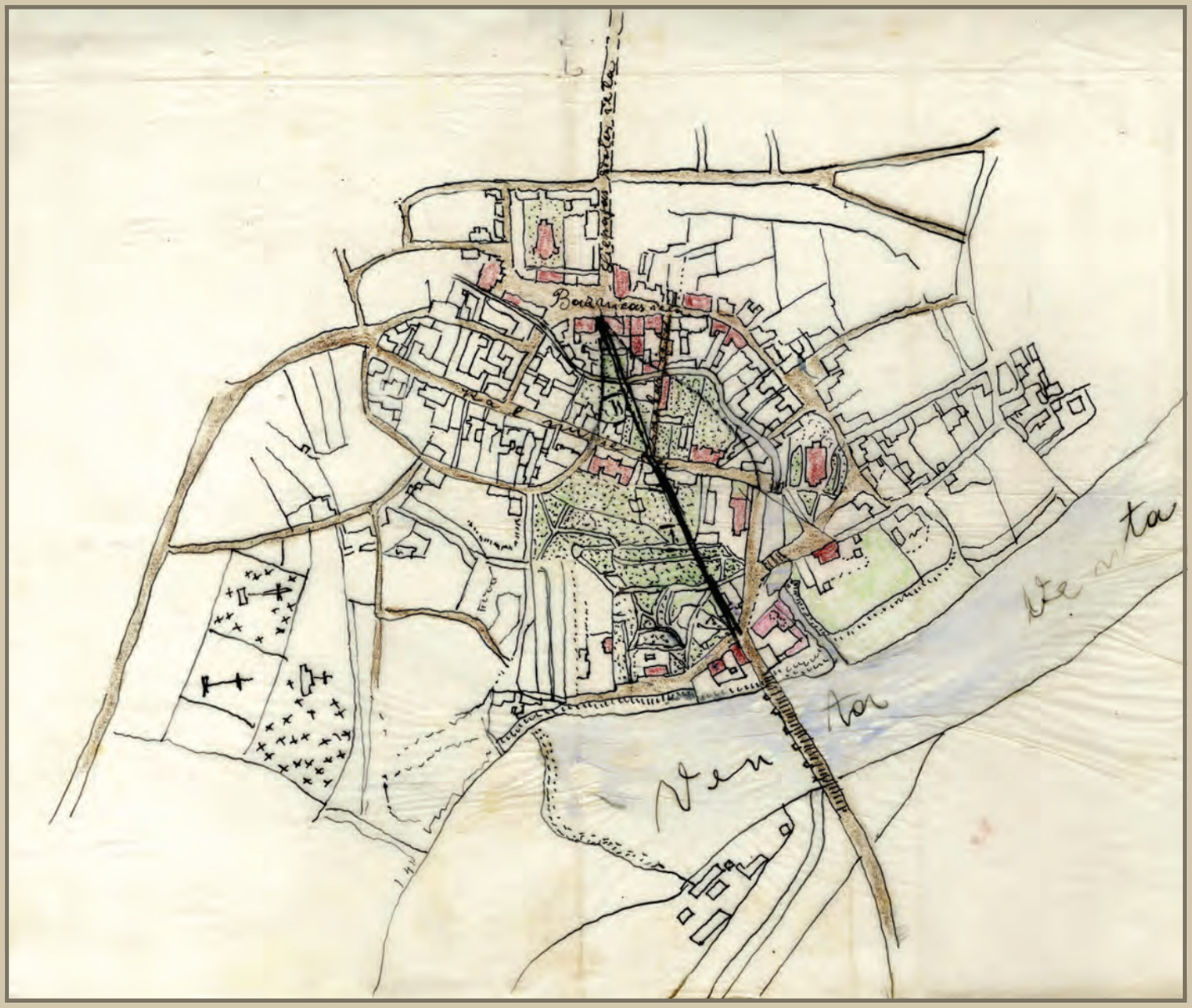
2 LSHA, fund 1679, description 162, case 477-2. (Blueprint of the building-up plan of Kuldīga town 1927/28).

kld.indb 80 12.12.2013. 13:06:32

72. Kuldīgas apbūves plāns. 1927 (LVVA, 1679. fonds, 162. apraksts, 477-2. lieta)
An urban plan of Kuldīga.1927 (LSHA, fund 1679, description 162, case 477-2)

kld.indb 81 12.12.2013. 13:06:41

73. Kuldīgas apbūves plāna korekcijas priekšlikums. 1927 (LVVA, 5542. fonds, 2. apraksts, 148. lieta)
A proposal for correction of the development plan of Kuldīga. 1927 (LSHA, fund 5542, description 2, case 148)

kld.indb 82 12.12.2013. 13:06:42

des Tehniskās padomes sēdē. Sēdes protokolā fiksēts, ka Tehniskās padomes loceklis, inženieris, profesors Kārlis Rezevskis atzinis, ka "nepieciešama dažu ielu regulēšana, un it sevišķi būtu nepieciešama galvenās ielas (tagadējās Liepājas ielas – J. J.) iztaisnošana, tāpat arī trotuāri ļoti šauri un neērti satiksmei (..) jāparedz būtu arī galvenie ceļi pa pilsētas teritorijā ietilpstošām privātām zemēm". Sēdē tika arī nolemts, ka "uz plāna jāuznes ielu regulēšana un jāparedz galvenās ielas iztaisnošana, kura iet no Ēdoles uz tiltu".[3]

Pilsētbūvniecisko ieceru plānveida realizāciju tomēr "kavēja atbilstoši sabiedrības interesēm nenoregulētās tiesiskās normas – pārāk brīva bija sīko zemes un namīpašnieku privātā iniciatīva, bet neattīstītās nodokļu sistēmas dēļ finansiālā ziņā pārāk vāji bija pašvaldības orgāni".[4] Ievērojamais tā laika pilsētbūvniecības speciālists Arnolds Lamze 1935. gadā norādīja: "Līdz šim mums nav jaunāko laiku prasībām atbilstošu tiesisko normu, piemēram, noteikumu par esošās apbūves sanāciju, kā arī par plānotajiem apbūves regulācijas pasākumiem nepieciešamo zemju atsavināšanas paņēmienu paātrināšanu un vienkāršošanu."[5] Arī kuldīdzniekiem bija iebildes pret attīstības plānā paredzēto. Kuldīgas pilsētas Domei adresētā vairāku namīpašnieku vēstulē norādīts, ka nebūtu vēlama tagadējās viesnīcas "Metropole" nojaukšana un ieteicamāk būtu divu no jauna paredzēto ielu vietā izbūvēt tikai vienu. Vērsta uzmanība uz to, ka iela, "kas iet uz tagadējo nespējnieku namu, paredzēta pa lielākai daļai gar Alekša upīti. Caur to ielas viena puse paliktu neapbūvēta un visa zeme līdz šai upītei paliktu dīkā. Šī iela paredzēta kā turpinājums tam ielas gabalam, kas ved no Ventas tilta gar Miertiesas namu (Kalna ielā 25 – J. J.), caur ko tiktu nodibināta līka iela. Bet līkas ielas pēc iespējas izbēgamas".[6] Savus apsvērumus namīpašnieki ilustrēja arī ar pievienotu plāna skici

3 LVVA, 5542, fonds, 3. apraksts, 211. lieta, 8. lapa. (Iekšlietu ministrijas Būvniecības pārvaldes Tehniskās padomes sēdes, kurā notiek Kuldīgas pilsētas apbūves plāna un būvnoteikumu otrreizēja caurskatīšana protocols, 23.05.1928.). Citēts pētījumā "Kalna ielas 18 un Skolas ielas 2 gruntsgabalu Kuldīgā vēsturiskā izpēte" (autors N. Broks, 2009), 22 lpp. Pieejams KNP BNA.

4 **Krastiņš, J.** *Latvijas republikas būvmāksla*. Rīga: Zinātne, 1992. 37. un 38. lpp. ISBN 5796608495.

5 Turpat, 38. lpp.

6 LVVA, 5542. fonds, 2. apraksts, 148. lieta. (Iesniegums Kuldīgas pilsētas valdei 05.07.1920. un Būvkomisijas protokols). Citēts pētījumā "Kalna ielas 18 un Skolas ielas 2 gruntsgabalu Kuldīgā vēsturiskā izpēte" (autors N. Broks, 2009), 22 lpp. Pieejams KNP BNA.

Smilšu iela (Sand Street) by demolishing a lot of historical buildings, thus improving the traffic to a newly created market square. On May 23, 1928, the plan was examined at the meeting of the Technical Council of the Construction Board of the Ministry of the Interior. The meeting minutes recorded that the member of the Technical Council, Engineer Professor Kārlis Rezevskis, admitted that "regulation of several streets is necessary, and the straightening of the main street (present Liepājas iela – J.J.) would be particularly necessary; likewise, the pavements are very narrow and inconvenient for the traffic (..) it would be also necessary to plan the main road across private lands included in the town territory". At the meeting it was decided that "regulation of the streets has to be marked on the plan and straightening of the main street running from Ēdole to the bridge has to be envisaged".[3]

Planned implementation of the urban transformations was "delayed by weak legal regulation not complying with the interests of society – private initiative of the owners of small lands and houses was too free, and municipal authorities were too weak in terms of finance due to an undeveloped tax system".[4] Prominent urban planner Arnolds Lamze wrote in 1935: "Up to now we have no legal regulation meeting the requirements of modern times, for example, regulations regarding recovery of existing buildings, as well as planned measures for regulation of construction, acceleration and simplification of methods of land alienation."[5] The inhabitants of Kuldīga had objections to the development plan as well. In a letter by several house owners addressed to the Kuldīga Town Council, it is indicated that the demolition of the Metropole Hotel would not be desirable and it would be more advisable to construct only one street instead of two planned new streets. It was point-

3 LSHA, fund 5542, description 3, case 211, page 8. (Minutes of the meeting of the Technical Council of the Construction Board of the Ministry of the Interior, at which the repeated examination of the building up plan of Kuldīga town and construction regulations occurs, 23.05.1928.). Quoted in a study "Historical research of sites at Kalna iela (Mountain Street) 18 and Skolas iela (School Street) 2 in Kuldīga" (author N. Broks, 2009), 22 p. Available at KDM CDA.

4 **Krastiņš, J.** *Latvijas republikas būvmāksla* (*The Art of Building of the Republic of Latvia*). Riga: Zinātne, 1992. p. 37 and 38. ISBN 5796608495.

5 Ibid., p. 38.

kld.indb 83 12.12.2013. 13:06:42

(**73**. attēls).[7] Gandrīz visi 1927. gada ielu trasējumu izmaiņu plāni palikuši ieceru līmenī.

Tūlīt pēc Otrā pasaules kara pastiprinājās interese par seno pilsētu apbūves kultūrvēsturisko vērtību. Šai, lielākoties speciālistu veicinātajai interesei nekavējoties tika pielīmēta ideoloģiska etiķete: "Īstenojot dzīvē komunistiskās sabiedrības diženo programmu kultūras jomā, mums vienmēr jāatceras, ka sociālistiskās kultūras pamatā ir ne vien padomju varas gados gūtie panākumi, bet arī daudzu iepriekšējo paaudžu radošais darbs – pagātnes kultūras mantojums."[8] Jau 1947. gadā Latvijas PSR Ministru Padomes Arhitektūras lietu pārvaldes Pieminekļu aizsardzības daļas arhitekte Maiga Celmarauga izstrādājusi Kuldīgas arhitektūras un arheoloģijas pieminekļu plānu (**74**. attēls). Tajā ietverta diezgan plaša vecpilsētas teritorija un attēlotas arī zudušās ēkas. Acīmredzot šī plāna kontekstā 1948. gadā periodikā rakstīts: "Rīgas vecpilsētas rajons, Cēsis un Kuldīga izsludinātas par arhitektūras rezervātiem. Latvijas PSR Ministru Padomes Arhitektūras lietu pārvaldes ekspedīcijas izpētījušas arhitektūras pieminekļus un sastādījušas to plānus."[9] Iespējamie kultūras pieminekļu aizsardzības pasākumi pilsētbūvnieciskā mērogā reālu juridisku pamatojumu gan ieguva tikai krietni vēlāk. 1948. gada 29. oktobrī Latvijas PSR Ministru Padome pieņēma lēmumu Nr. 1229 "Par kultūras pieminekļu aizsardzības uzlabošanu", taču saskaņā ar to kā aizsargājamas kultūras vērtības bija paredzēti tikai arhitektūras, mākslas un arheoloģiskie pieminekļi.

Pilsētbūvniecības pieminekļa kategorija Latvijā pirmoreiz parādījās 1967. gada 10. oktobrī, kad Latvijas PSR Ministru Padome pieņēma lēmumu Nr. 471 "Par valsts aizsardzības zonas izveidošanu Rīgas pilsētas viduslaiku daļā". Sekoja 29. decembra lēmums Nr. 596, kura 4. pielikums bija "Latvijas PSR pilsētu saraksts, kuru plānojuma, apbūves un rekonstrukcijas projekti jāsaskaņo ar Latvijas PSR Kultūras ministriju". Starp tajā uzskaitītajām 18 pilsētām bija arī Kuldīga. Nedaudz vēlāk, 1969. gada 6. augustā ar Latvijas PSR Ministru Padomes lēmumu Nr. 401 Cēsu un Kuldīgas vēsturiskie centri ieguva pilsētbūvniecības

7 Turpat.

8 Ievads. *Latvijas PSR kultūras pieminekļu saraksts* (Latvijas PSR Kultūras ministrija). Rīga, 1969. 3. lpp.

9 Valsts sargā arhitektūras pieminekļus (LTA). *Padomju Kuldīga,* 1948., 20. dec. (Nr.150), 1. lpp.

ed out that the street, "which runs to the present house of disabled persons is intended mostly along the Alekšupīte River. Thus, one side of the street would remain vacant and the whole land up to the river would lie unused. This street is planned as an extension of the street section leading from the Venta bridge along the Courthouse (Kalna iela 25 – J.J.), hence, a curved street would be created. But curved streets are to be avoided to the extent possible."[6] The house owners illustrated their assumption with an attached draft of the plan (Picture **73**).[7] Almost all of the 1927 plans for altering streets remained at the conceptual stage.

Interest in the cultural and historical value of the buildings of the old town increased after World War II. This interest was stimulated by specialists immediately attracted an ideological label: "When implementing grand program of the communist society in the area of culture, we always have to remember that socialistic culture is based not only on the achievements of the Soviet time, but also on creative work of previous generations – the cultural heritage of the past."[8] In 1947, the architect of the Monument Protection Department of the Administration of Architectural Matters of the Council of Ministers of the Latvian SSR, Maiga Celmarauga (Guseva), developed a plan of Kuldīga's architectural and archaeological monuments (Picture **74**). It encompassed a rather extensive area of the old town and also depicted lost buildings. In 1948, the newspapers wrote apparently in relation to this plan: "Riga Old Town, Cēsis and Kuldīga are proclaimed architectural reserves. Expeditions of the Administration of Architectural Matters of the Council of Ministers of the Latvian SSR studied architectural monuments and compiled their plans."[9] Possible measures for protection of cultural monuments on a town

6 LSHA, fund 5542, description 2, case 148. (Application to the Kuldīga Town Board of 05.07.1920 and protocol of the Construction Commission). Quoted in a study "Historical research of sites at Kalna iela (Mountain Street) 18 and Skolas iela (School Street) 2 in Kuldīga" (author N. Broks, 2009), 22 p. Available at KDM CDA.

7 Ibid.

8 Ievads. *Latvijas PSR kultūras pieminekļu saraksts* [Latvijas PSR Kultūras ministrija] (Introduction. *List of cultural monuments of Latvian SSR* [Ministry of Culture of Latvian SSR]). Riga, 1969, p. 3.

9 Valsts sargā arhitektūras pieminekļus (The state protects architectural monuments). *Padomju Kuldīga* (*Soviet Kuldīga*), 1948, December 20. (No.150), p. 1.

kld.indb 84 12.12.2013. 13:06:42

74. Kuldīgas arhitektūras un arheoloģijas pieminekļu plāns. M. Celmarauga. 1947 (VKPAI, PDC. Inv. Nr.08-04III-24-1022.)
A plan of architectural and archaeological monuments in Kuldīga. M. Celmarauga. 1947 (SIHP MDC. Inv. No.08-04III-24-1022)

planning scale obtained feasible legal justification only much later. On October 29, 1948, the Council of Ministers of the Latvian SSR passed Decision No. 1229 "On improvement of protection of cultural monuments"; yet according to this ruling, only protection of architectural monuments, art monuments and archaeological monuments was planned.

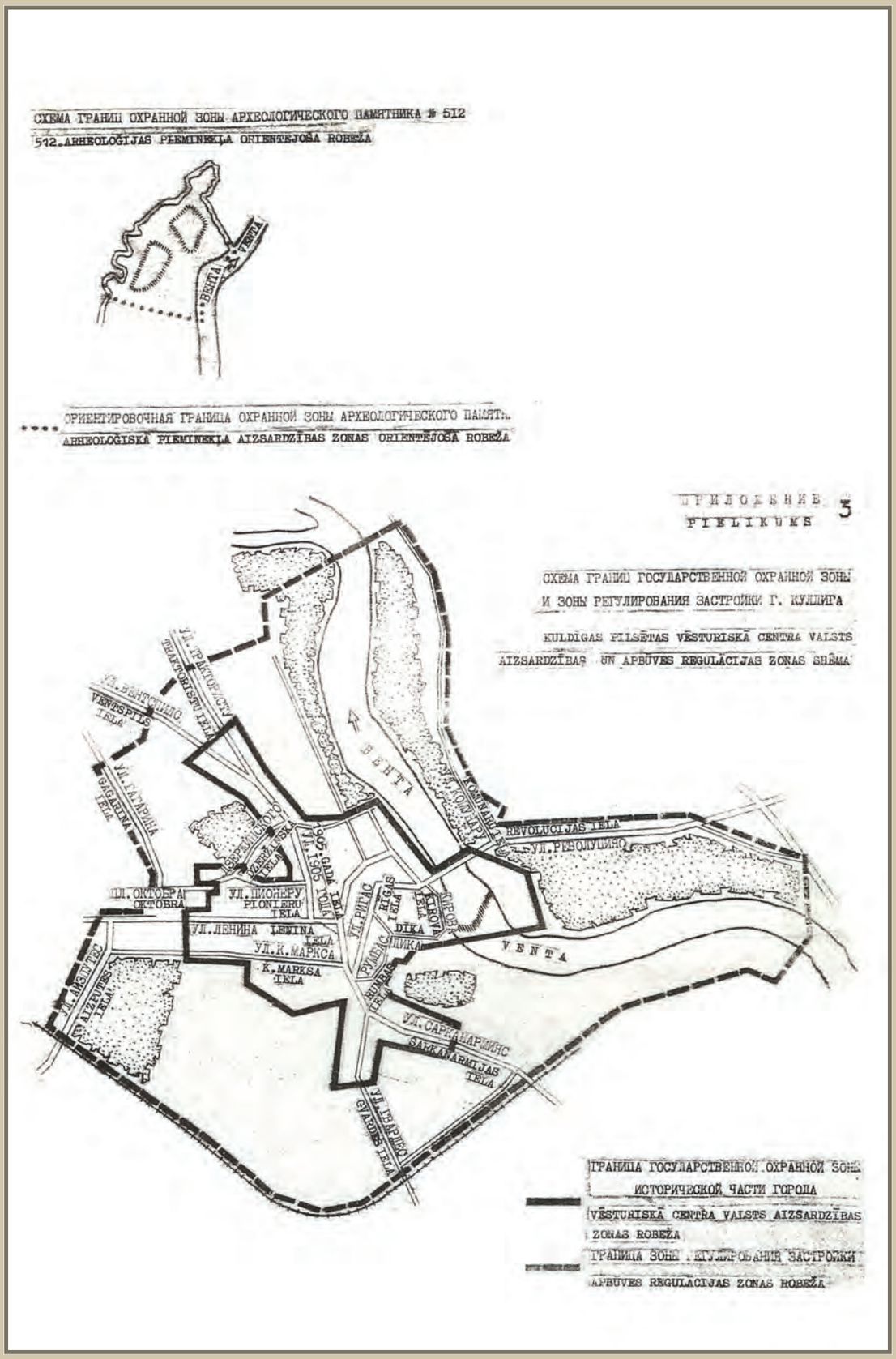
The category of town planning monument first appeared in Latvia on October 10, 1967, when the Council of Ministers of the Latvian SSR passed Decision No. 471 "On establishment of a state protected area in the medieval part of Riga City". It was followed by the Decision of December 29 No. 596 with Annex 4 "The list of the cities of the Latvian SSR, the planning, urban and reconstruction projects of which shall be agreed with the Ministry of Culture of the Latvian SSR". Kuldīga was among the 18 cities mentioned in it. On August 6, 1969, the Decision of the Council of Ministers of the Latvian SSR No. 401 granted the historical centres of Cēsis and Kuldīga the status of urban design monuments; moreover, buffer zones were created around the state protected areas in them. The decision was supplemented by respective regulations, which defined "the character and peculiarity of an ancient town as a historically formed whole/historical core of a modern town and all buildings and outdoor structures located within its borders having cultural, historical and architectural value, as well the urban texture, street network, cultural layers and landscape features" as the assets to be protected.[10] According to the regulations, "all new construction and reconstruction activities in the protected area usually have to be performed according to the reconstruction projects of the parts of historically formed cities and, in certain cases, according to the detail planning projects".[11] At the same time, a map of architectural and art monuments of local significance was developed. In Kuldīga, 108 objects were recognized as such.[12]The borders of the

10 *Nolikums par vēsturiski izveidojušos pilsētu valsts aizsardzības zonu un apbūves regulēšanas zonu Latvijas PSR republikā* (*Regulations on the state protected area of historically formed cities and construction regulation area in Latvian SSR*) [Ministry of Culture of Latvian SSR. Riga, 1969, p. 7]. Available at KDM CDA.

11 Ibid.

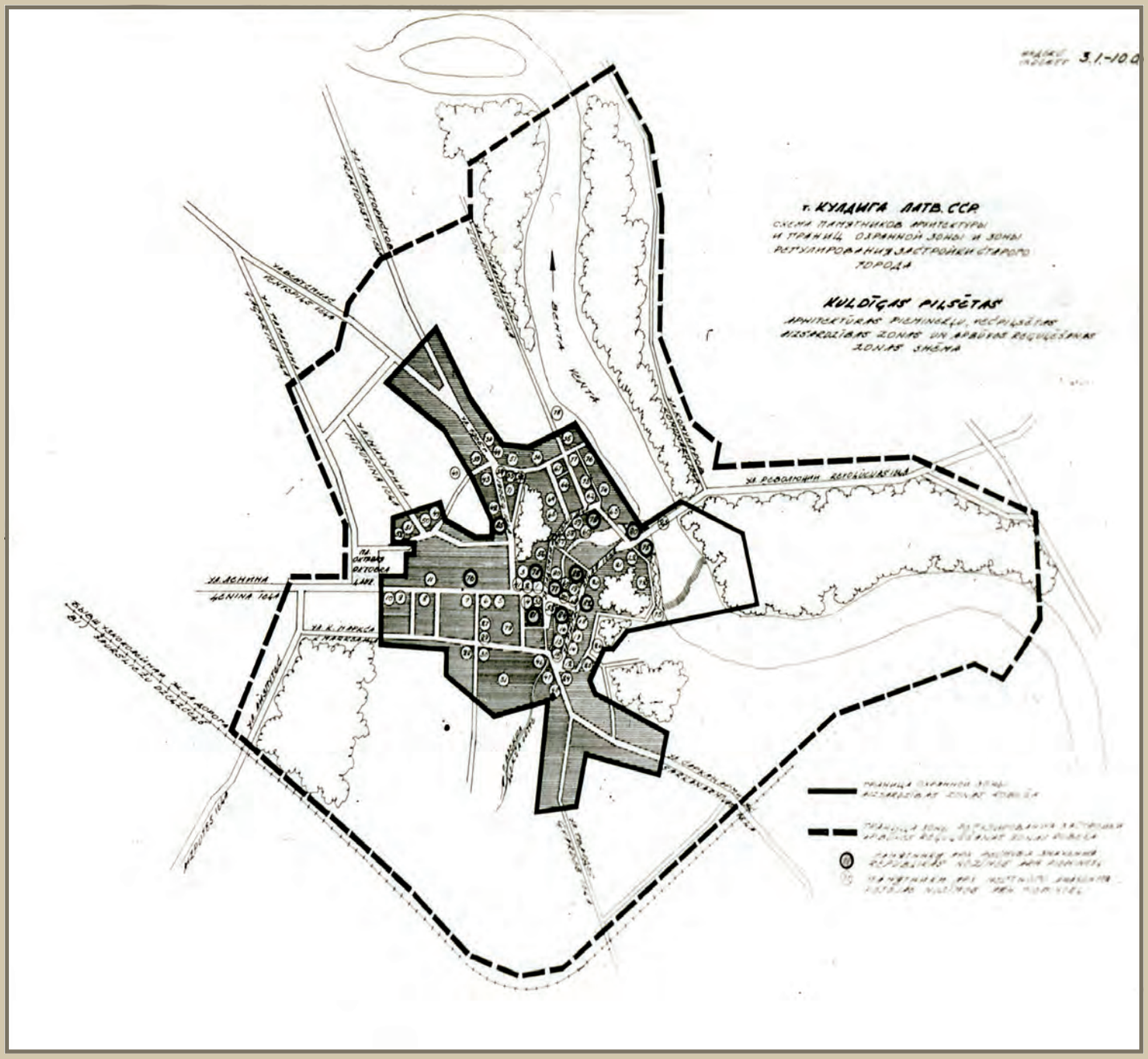
12 SIHP MDC, Inv. No.6762-130-KM, case Nr.08-04-II, III, IV–24-1021. (Building Regulations for Kuldīga. Kuldīga, 1977 [Executive committee of the Council of Deputies of Kuldīga District]. Appendix 3). Available also at KDM CDA

kld.indb 85 12.12.2013. 13:06:43

75. 1969. g. noteiktā vecpilsētas aizsargājamā zona
(Kuldīgas pilsētas apbūves noteikumi. Kuldīga, 1977 [Kuldīgas Rajona Darbaļaužu deputātu padomes Izpildu komiteja], 3. pielikums)
The protected area of old town established in 1969
(Building Regulations for Kuldīga. Kuldīga, 1977 [Executive committee of the Council of Deputies of Kuldīga District], Appendix 3)

kld.indb 86 12.12.2013. 13:06:44

76. Kuldīgas pilsētas vēsturiskais centrs. 1978 (VKPAI PDC, Inv. Nr.14846)
The historical centre of Kuldīga town. 1978 (SIHP MDC, Inv. No.14846)

kld.indb 87 12.12.2013. 13:06:44

pieminekļa statusu, turklāt tajos ap valsts aizsargājamo zonu tika izveidotas arī regulējamās apbūves zonas. Lēmumu papildināja atbilstošs nolikums, kas kā aizsargājamas vērtības noteica "senlaiku pilsētas raksturu un savdabību kā vēsturiski izveidojušos veselu/mūsdienu pilsētas vēsturisko kodolu un visas tās robežās esošās būves un ierīces, kurām ir kultūrvēsturiskā un arhitektūras vērtība, kā arī plānojuma struktūru, ielu tīklu, kultūras slāni un ainavas īpatnības".[10] Saskaņā ar nolikumu "visi jaunās celtniecības un rekonstrukcijas pasākumi aizsardzības zonā parasti jāveic pēc vēsturiski izveidojušos pilsētu daļu rekonstrukcijas projektiem un atsevišķos gadījumos pēc detaļplānojuma projektiem".[11] Tad tika izstrādāta arī karte, kurā atzīmēti vietējās nozīmes arhitektūras un mākslas pieminekļi. Kuldīgā par tādiem tika atzīti 108 objekti.[12] Kuldīgas centra valsts aizsargājamās zonas robežas aptvēra teritoriju, kas bija lielāka nekā arhitektes M. Celmaraugas izstrādātajā plānā (**75**. attēls).

20. gs. septiņdesmitajos un astoņdesmitajos gados tika sastādītas PSRS vēstures un kultūras pieminekļu pases. 1978. gadā tāda sastādīta arī Kuldīgas vēsturiskajam centram (**76**. attēls). Pasē norādīts "Kuldīga ir unikāls pilsētbūvniecisks veidojums, kas, pateicoties vairākiem labvēlīgiem faktoriem, saglabājis līdz mūsu dienām neskartu sena mazpilsētas centra plānojumu un apbūves struktūru, kurā koncentrēts arī lielāks skaits arhitektoniskā dekora un lietišķās mākslas darinājumu – vairāk kā jebkurā citā Latvijas senā mazpilsētā".[13] 1983. gada 18. oktobrī Latvijas PSR Ministru Padomē apstiprināts jauns "Latvijas PSR Republikas pilsētbūvniecības un arhitektūras pieminekļu saraksts".[14] Ar to kultūras pieminekļa statuss tika noteikts jau 33 Latvijas pilsētu vēsturiskajiem centriem vai apbūves fragmentiem.

10 *Nolikums par vēsturiski izveidojušos pilsētu valsts aizsardzības zonu un apbūves regulēšanas zonu Latvijas PSR republikā* [Latvijas PSR Kultūras ministrija. Rīga, 1969., 7 lpp.]. Pieejams Kuldīgas novada pašvaldības Būvniecības nodaļas arhīvā.

11 Turpat.

12 VKPAI PDC, Inv. Nr.6762-130-KM, lietas Nr.08-04-II, III, IV–24-1021. (Kuldīgas pilsētas apbūves noteikumi. Kuldīga, 1977 [Kuldīgas Rajona Darbaļaužu deputātu padomes Izpildu komiteja]. 3. pielikums). Pieejams arī KNP BNA.

13 VKPAI PDC, Inv. Nr.14900, 3299-24, 5 lp. (Kuldīgas pilsētas vēsturiskais centrs: pase, 20.12.1978.).

14 *Latvijas PSR vēstures un kultūras pieminekļu saraksts* [LPSR Kultūras min.; sast. J. Urtāns, Z. Ābola, Ģ. Jēkabsons, D. Čoldere]. Rīga: Avots, 1984., 293 lpp.

state protected area of Kuldīga centre encompassed the territory, which was greater than the one depicted in a plan developed by the architect Maiga Celmarauga (Picture **75**).

In the 1970's and 1980's, passports of historical and cultural monuments in the USSR were drawn up. In 1978, such a passport was created for the historical centre of Kuldīga (Picture **76**). The passport specified: "Kuldīga is a uniquely planned town, which, thanks to various favourable factors, has preserved to this day untouched layout of the centre of an ancient provincial town and an urban structure in which a large number of architectural decor and pieces of applied art work are concentrated – more than in any other ancient provincial town of Latvia."[13] On October 18, 1983, the Council of Ministers of the Latvian SSR approved a new "list of urban and architectural monuments of the Latvian SSR".[14] It granted the status of a cultural monument to the historical centres or urban fragments of 33 Latvian cities.

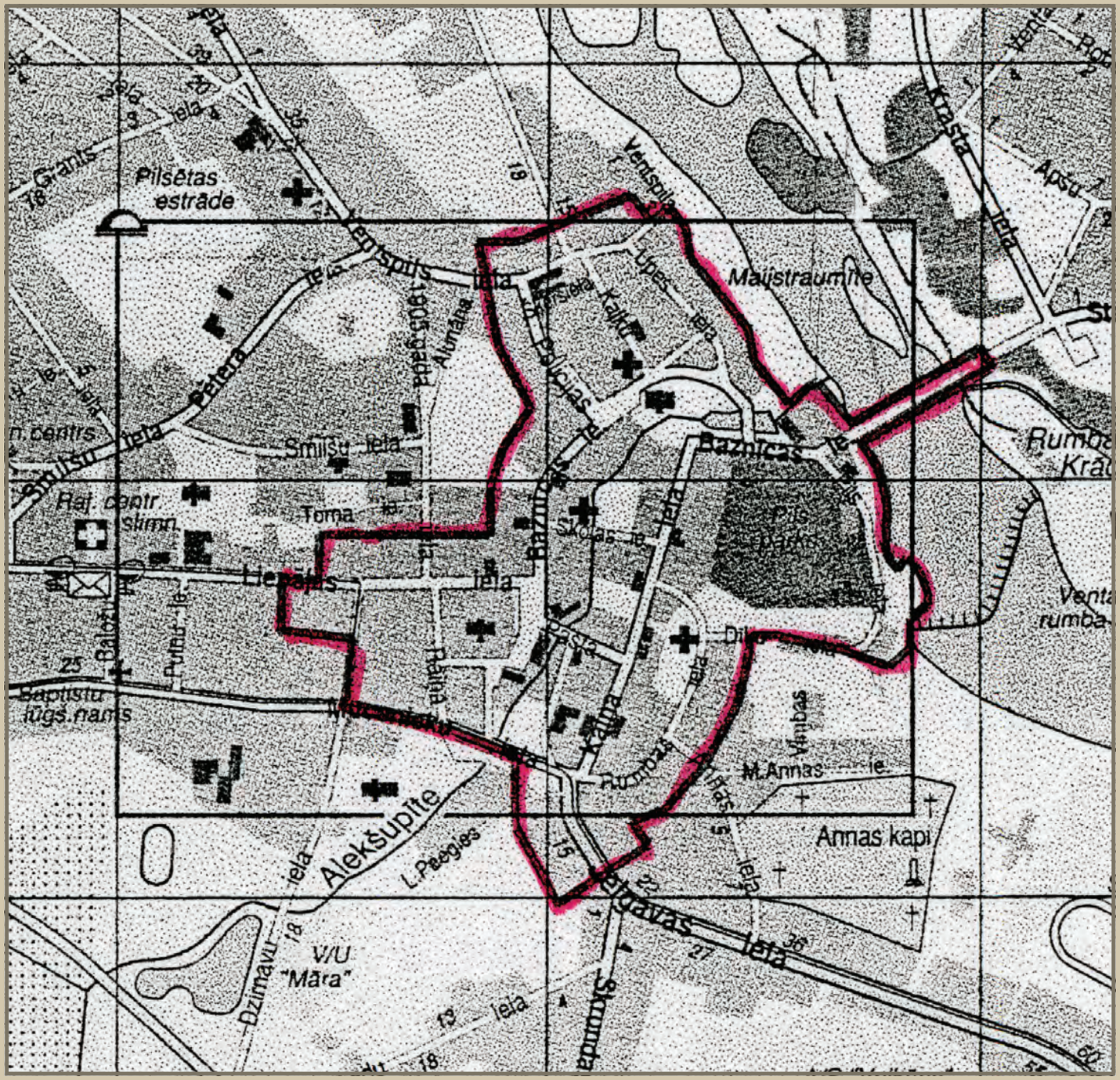
The territory of the protected historical centre of Kuldīga was significantly decreased in the new list. The territory no longer included the buildings along Jelgavas iela, Skrundas iela, Ventspils iela, Virkas iela, Smilšu iela and Mucenieku iela (Cooper Street), as well as the territory of 1905. gada parks (Park of the Year 1905) and the buildings along Liepājas iela from Liepājas iela 18 to Pilsētas laukums. There are practically no justified arguments for such reduction of the territory, because the quality of the townscape and ancient atmosphere is equally strongly perceptible in both – the reduced and previously established territory of the historical centre. The very same border of the historical centre was determined anew in 1997 in the state approved list of cultural monuments, in which Kuldīga was granted State Protection No. 7435 (Picture **77**).

On April 18, 2008, in Paris Kuldīga joined the silhouette of the historical centre of Riga and Rundāle Palace in being granted the European Heritage Label. This recognition is intend-

13 SIHP MDC, Inv. No.14900, 3299-24, 5 p. (Historical centre of Kuldīga town: passport, 20.12.1978).

14 *Latvijas PSR vēstures un kultūras pieminekļu saraksts* (*List of urban design and architectural monuments of Latvian SSR*) [LSSR Ministry of Culture; compiled by J. Urtāns, Z. Ābola, Ģ. Jēkabsons, D. Čoldere]. Riga: Avots, 1984, 293 p.

kld.indb 88 12.12.2013. 13:06:44

77. Kuldīgas pilsētas vēsturiskais centrs. 1997 (VKPAI PDC, Inv. Nr.15838-16, 1997)
The historical centre of Kuldīga town. 1997 (SIHP MDC, Inv. No.15838-16, 1997)

kld.indb 89 12.12.2013. 13:06:45

Kuldīgas aizsargājamā vēsturiskā centra teritorija jaunajā sarakstā ievērojami samazināta. Teritorijā vairs nav iekļauta apbūve gar Jelgavas, Skrundas, Ventspils, Virkas, Smilšu un Mucenieku ielu, kā arī 1905. gada parka teritorija un apbūve gar Liepājas ielu no ēkas Liepājas ielā 18 līdz Pilsētas laukumam. Pamatotu argumentu šim teritorijas samazinājumam faktiski nav, jo pilsētvides ainaviskā kvalitāte un senā gaisotne vienlīdz spēcīgi uztverama gan samazinātajā, gan iepriekš noteiktajā vēsturiskā centra teritorijā. Šīs pašas vēsturiskā centra robežas noteiktas 1997. gadā no jauna apstiprinātajā valsts kultūras pieminekļu sarakstā, kurā Kuldīgai piešķirts valsts aizsardzības Nr. 7435 (**77**. attēls).

2008. gada 18. aprīlī Parīzē, Francijā Kuldīgai līdz ar Rīgas vēsturiskā centra siluetu un Rundāles pili tika piešķirta Eiropas mantojuma zīme. Tā ir atzinība, kura kopš 2005. gada pēc Francijas Kultūras un komunikācijas ministrijas ierosinājuma un ar Eiropas Komisijas atbalstu popularizē kultūras mantojuma lomu vienotā Eiropā. Kā Eiropas mēroga vērtības Kuldīgā tika atzīmēts pilsētas viduslaiku plānojums, 18. un 19. gadsimta koka apbūve, viens no garākajiem ķieģeļu tiltiem Eiropā un Eiropā platākais ūdenskritums. Kuldīga tika raksturota kā pilsētvide, kurā cieši savijas Eiropas vēsturisko stilu evolūcija, vietējās celtniecības tradīcijas un īpatnēja, neatkārtojama, gadsimtu gaitā nemainīta sadzīviska situācija. Eiropas mantojuma zīme piešķirta arī Atēnu Akropolei, Kapitolija laukumam Romā un citiem pasaulslaveniem kultūras pieminekļiem.

2010. gadā UNESCO Latvijas Nacionālās komisijas Asambleja pieņēma lēmumu Kuldīgas vecpilsētu Ventas senlejā līdz ar Daugavas lokiem un Grobiņas arheoloģisko ansambli iekļaut UNESCO Pasaules mantojuma Latvijas nacionālajā sarakstā. Šī atzinība izteikta, ievērojot to, ka "vietai piemīt izcila ainaviskā vērtība un dažādu periodu apbūves harmoniska integritāte", turklāt "Kuldīgas vecpilsētai ir izstrādāta pārdomāta un kvalitatīva saglabāšanas un attīstības programma, un vietējās nozīmes plānošanas dokumentos kā viena no prioritātēm ir Kuldīgas vecpilsētas kultūrvēsturisko vērtību aizsardzība un autentiskuma saglabāšana".[15]

15 Latvijas nacionālais saraksts [tiešsaiste]. UNESCO Latvijas Nacionālā komisija [skatīts 03.03.2013.]. http://www.unesco.lv/lv/kultura/pasaules-mantojums/latvijas-nacionalais-saraksts/latvijas-nacionalais-saraksts-1/

ed to popularize cultural heritage in a united Europe, and dates from as of 2005 as an initiative of the Ministry of Culture and Communication of France with the support of the European Commission. The medieval layout of the town, wooden 18th and 19th century buildings, one of the longest brick bridges in Europe and the widest waterfall in Europe were marked as European-scale assets in Kuldīga. Kuldīga was described as having an urban environment in which the evolution of European historical styles, local construction traditions and a unique social situation that has not changed over the course of time are closely intertwined. The European Heritage Label was also awarded to the Acropolis of Athens, Capitoline Square in Rome and other world-renown cultural monuments.

In 2010, the Assembly of the Latvian National Commission for UNESCO passed a decision to include the old town of Kuldīga located in the primeval hollow of the Venta, as well as the nature park "Daugavas loki" (Daugava bends) and Grobiņa archaeological complex in the Latvian National Register of UNESCO World Heritage. These objects were recognized as having "excellent landscape value and harmonious integrity of urban development of different periods"; moreover, "a thought-out and qualitative protection and development program has been developed for the old town of Kuldīga, and planning documents of local significance set protection and authenticity preservation of cultural and historical values of the old town of Kuldīga as one of the priorities".[15]

The first development plan of the town after World War II was "Construction project of Kuldīga town".[16] It was approved in 1948. The newspapers of that time wrote: "This is the first time in the history of Kuldīga when a systematic construction project of the town is developed in this way, thus there are certain difficulties due to the chaotic location of the streets and buildings constructed in an unorganized way. (..) A new socialist town with wide streets, squares, parks, healthy apartments and technical utilities

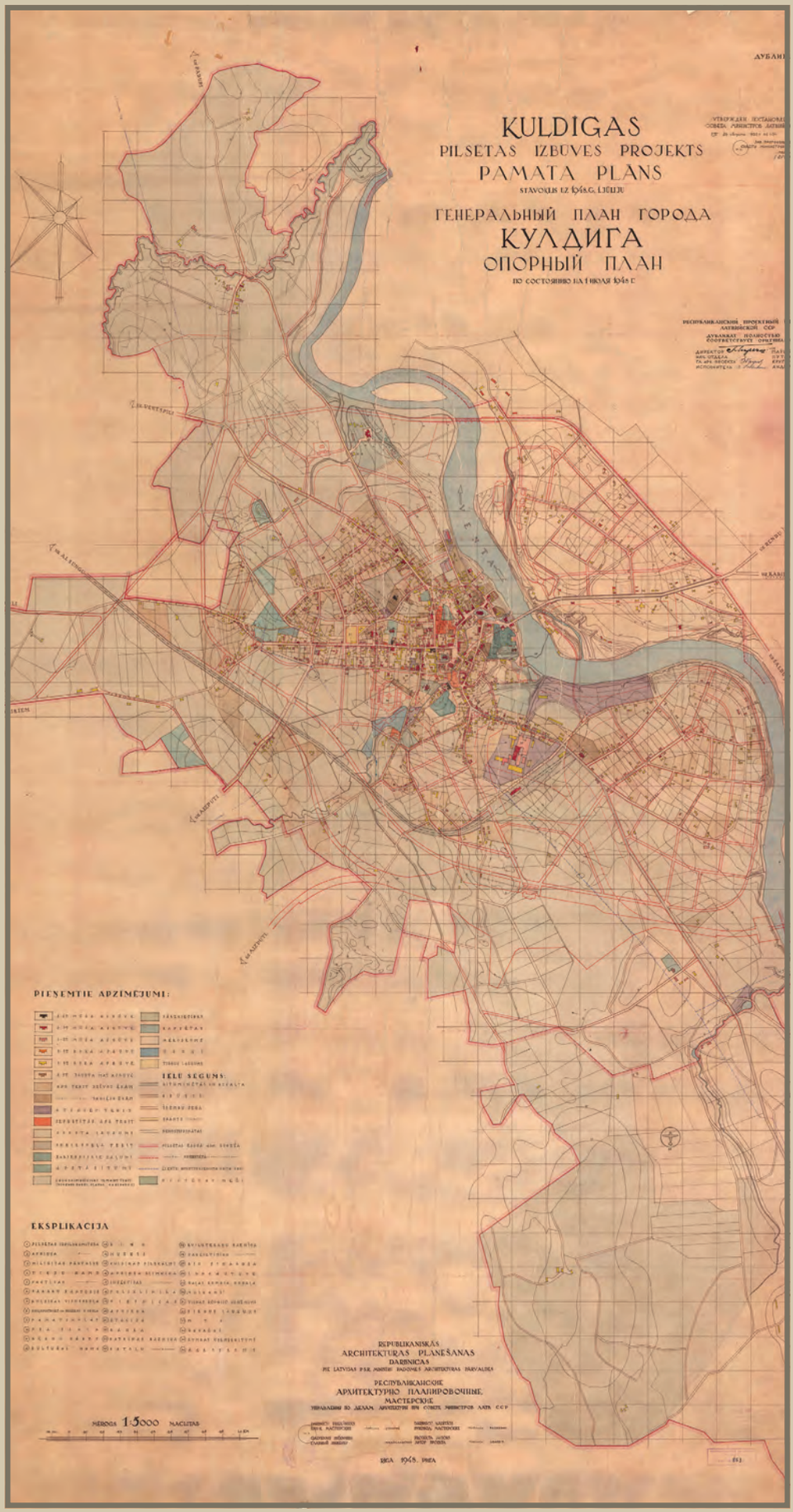
15 Latvian National Register [online]. Latvian National Commission for UNESCO [cited 03.03.2013.]. http://www.unesco.lv/lv/kultura/pasaules-mantojums/latvijas-nacionalais-saraksts/latvijas-nacionalais-saraksts-1/

16 KDM CDA, Development plan of Kuldīga town: basic plan. Condition as by July 1, 1948 [Republican workshop of architecture planning].

kld.indb 90 12.12.2013. 13:06:45

78. **Kuldīgas pilsētas izbūves plāns. 1948. (KNP BNA)**
Plāna fragments – ielīme 96. lpp.

Development plan of Kuldīga. 1948. (KDM CDA)
Fragment of the plan – inset p. 96.

kld.indb 91 12.12.2013. 13:06:48

Pirmais pilsētas vispārējais plānojums, kas izstrādāts pēc Otrā pasaules kara, bija "Kuldīgas pilsētas izbūves projekts".[16] Tas apstiprināts 1948. gadā. Tālaika periodikā par šo projektu rakstīts: "(..)Visā Kuldīgas pastāvēšanas laikā pirmo reizi šādā veidā tiek izstrādāts sistemātisks pilsētas izbūves projekts, kādēļ šis darbs saistīts ar zināmām grūtībām – pašplūsmas ceļā izveidojušos haotisko ielu situācijas un apbūves dēļ .. No senās viduslaiku Kuldīgas jāizveido jauna sociālistiska pilsēta ar plašām ielām, laukumiem, parkiem, veselīgiem dzīvokļiem un tehniskām labierīcībām".[17] Plānā bija paredzēta pilsētas centra vērienīga pārveidošana[18], daudz nerēķinoties ar vēsturisko apbūvi. Plāna autors arhitekts Pāvels Švābe norādīja: "Pussagruvušās nehigiēniskās ēkas nomaināmas ar jaunām, modernām dzīvojamām ēkām".[19] Par pietiekamu pamatu masveidīgai apbūves nojaukšanai uzskatīja seno ēku nolietojumu, kas pēc tā laika uzskatiem bija sasniedzis 60–70 %. Šajā plānā lielākais paredzētais pārveidojums pilsētas audumā bija jauna iela, kas vestu gandrīz taisnā līnijā no Ventas tilta uz jaunizbūvēto Mucenieku ielu, pilnīgi iznīcinot visu Alekšupītes labā krasta apbūvi (**78**. attēls). Saskaņā ar plānu, apbūve būtu jāiznīcina arī gar visām galvenajām ielām, jo bija paredzēta to paplašināšana. Ēka, kas 20. gadsimta sešdesmitajos gados uzcelta Liepājas ielā 19, atbilst šī plāna idejām.

Latvijas PSR Ministru Padomes Arhitektūras lietu pārvaldes Pieminekļu aizsardzības daļa par šo plānu izteikusi lūgumu vēlamības izteiksmē – saglabāt apbūves ainavu Alekšupītes krastos, seno ielu tīklu un ielu paplašināšanu pieļaujot tikai sevišķas nepieciešamības gadījumos un norādīja, ka nepieciešams saglabāt virkni arhitektūras pieminekļu (Liepājas ielā 1 un 17, Baznīcas ielā 2, 4, 5 un 7, Kalna ielā 23).[20] Ja visu to ņemtu vērā, tad 1948. g. plāns nevarētu tikt īstenots nevienā tā detaļā.

16 KNP BNA, Kuldīgas pilsētas izbūves projekts: pamata plāns. Stāvoklis uz 1948. g. 1. jūl. [Republikāniskā arhitektūras planēšanas darbnīca].

17 **Kapenieks, P.** Kuldīgas pilsētas rekonstrukcija. *Padomju Kuldīga,* , 1948., 19. jūl. (Nr.85), 1. lpp.

18 **Priede, K.** Pārveidosim Kuldīgu. *Padomju Kuldīga,* 1948., 28. jūl. (Nr.89), 2. lpp.

19 **Kapenieks, P.** Op. cit.

20 KNP BNA, Latvijas PSR Ministru Padomes Arhitektūras pārvaldes Pieminekļu aizsardzības daļas atsauksme par Kuldīgas pilsētas ģenerālā plāna projektu. Rīga, 1947., 2 lpp.

has to be created instead of medieval Kuldīga."[17] The plan envisaged extensive transformation of the town centre[18], without paying much consideration to the historical buildings. The author of the plan, architect Pāvels Švābe indicated: "Ramshackle unhygienic buildings are to be replaced with new, modern residential buildings."[19] Depreciation of old buildings, which had reached 60–70% in the opinion of that time, was considered to be a reasonable ground for mass demolition. In this plan, the largest transformation in the town environment was a new street which would lead from the Venta Bridge to the newly-constructed Mucenieku iela in an almost straight line, by completely destroying the entire urban build-up of the right bank of Alekšupīte (Picture **78**). According to the plan, the buildings along the main streets would have to be destroyed as well to facilitate their extension. The building which was erected at Liepājas iela 19 in the 1960's complies with the ideas of this plan.

The Monument Protection Department of the Administration of Architectural Matters of the Council of Ministers of the Latvian SSR expressed a request in relation to this project – to preserve the urban landscape on the banks of the Alekšupīte, ancient street network and to allow the extension of the streets only in extraordinary cases, and indicated that it was necessary to preserve a range of architectural monuments at Liepājas iela 1 and 17, Baznīcas iela (Church Street) 2, 4, 5 and 7, Kalna iela 23.[20] If all of that was taken into account, the plan of 1948 would be impossible to be implemented in any detail.

"Detail planning project of general plan and central part of Kuldīga town" (development plans were at the time called general plans) was approved by Decision No.92 of the Executive Committee of the Workpeople Deputy Council of Kuldīga region of June 12, 1973, and was the second town plan of the Soviet era. This plan (Picture **79**) along with building regulations in

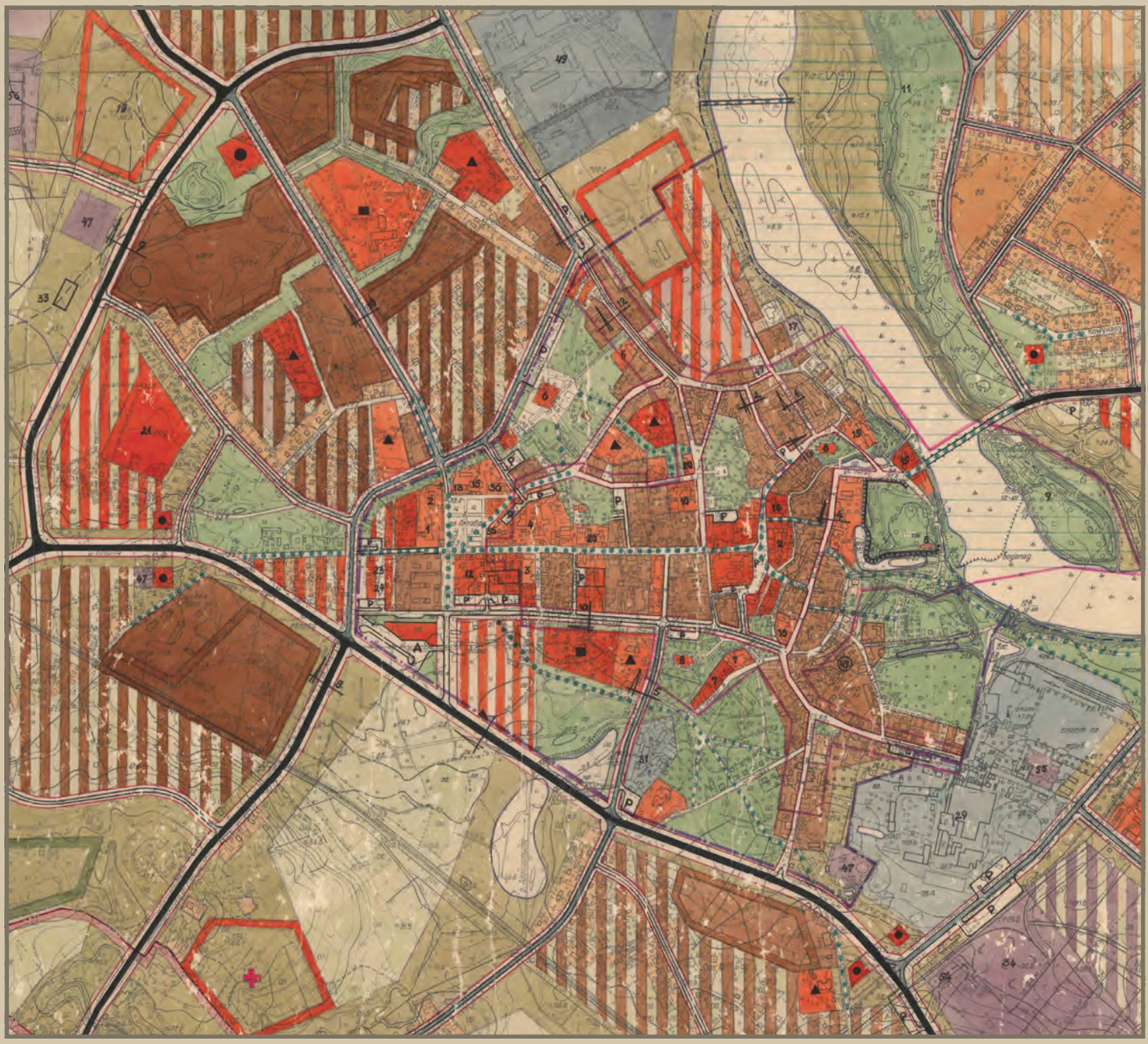
17 **Kapenieks, P.** Kuldīgas pilsētas rekonstrukcija (Reconstruction of Kuldīga town). *Padomju Kuldīga* (*Soviet Kuldīga*), 1948, July 19(No.85), p. 1.

18 **Priede, K.** Pārveidosim Kuldīgu (Let's transform Kuldīga). *Padomju Kuldīga* (*Soviet Kuldīga*), 1948, July 28 (No.89), p. 2.

19 **Kapenieks, P.** Op. cit.

20 KDM CDA, Review of the Monument Protection Department of the Administration of Architectural Matters of the Council of Ministers of Latvian SSR regarding the project of general plan of Kuldīga town. Riga, 1947, p. 2.

kld.indb 92 12.12.2013. 13:06:48

79. Kuldīgas ģenerālplāna fragments. 1973 (KNP BNA)
A fragment of the general plan of Kuldīga 1973. (KDM CDA)

kld.indb 93 12.12.2013. 13:06:56

Otrs padomju laika pilsētplānojums bija ar Kuldīgas rajona Darbaļaužu deputātu padomes izpildu komitejas 1973. gada 12. jūnija lēmumu Nr. 92 apstiprinātais "Kuldīgas pilsētas ģenerālā plāna un centrālās daļas detaļplānojuma projekts" (tolaik attīstības plānus dēvēja par ģenerālajiem plāniem jeb ģenerālplāniem). Šis plānojums (**79**. attēls) līdz ar Kuldīgas apbūves noteikumiem[21] bija izstrādāts Latvijas valsts pilsētu celtniecības projektēšanas institūtā pazīstamā arhitekta un pilsētplānotāja Gunāra Lūša-Grīnberga vadībā. Saskaņā ar plānu vēsturiskajā centrā bija jāsaglabā esošās apbūves līnijas. Tika paredzēta laika gaitā zaudēto ēku atjaunošana un Liepājas ielas pārveidošana par gājēju zonu. Tomēr atsevišķās vietās vēsturisko apbūvi bija paredzēts nomainīt ar autostāvvietām, piemēram, pie Mucenieku ielas starp tagadējo Mazo Piltenes un Baložu ielu, zonā, kas piekļaujas Smilšu ielai, un starp Semināra parku un Pilsētas laukumu. Tūlīt aiz aizsargājamā vēsturiskā centra teritorijas robežām daudzviet tika paredzēta ievērojama ielu paplašināšana un jauna apbūve. Tieši jaunās apbūves attīstīšanai plānā veltīta galvenā uzmanība. Tas atbilda vispārējai tā laika būvniecības politikai, kuru ar attiecīgiem norādījumiem diktēja komunistiskā partija un valdība. Arī Kuldīgas rajona arhitektei Ārijai Helmanei nācās uzsvērt, ka paralēli vecpilsētas atjaunošanai, kas prasa lielus kapitālieguldījumus, jāveido jauni dzīvojamie kvartāli, kuros dzīves apstākļus un sanitāri higiēniskās priekšrocības iedzīvotāji vērtēšot kā "pretstatu vecpilsētai".[22] Viena no pirmajām praktiskajām rīcībām atbilstoši ģenerālplāna principiem bija pilsētas vadības apstiprinātā programma "Par vēstures un kultūras pieminekļu atjaunošanu Kuldīgas pilsētā 1974. un 1975. g."[23] Tajā norādīti tuvākajā laikā plānotie darbi, tostarp ēku Kalna ielā 11 un Baznīcas ielā 5, kā arī Svētās Trīsvienības katoļu baznīcas fasādes kapitālais remonts un restaurācija.

Šajā plānā vecpilsētas tuvumā paredzēts saglabāt esošos lielākos ražošanas uzņēmu-

21 VKPAI, Inv. Nr.6762-130-KM lietas Nr.08-04-II, III, IV–24-1021. [Kuldīgas apbūves noteikumi, 1977]. Pieejams arī KNP BNA.

22 **Celmiņš, A.** Vēsturisko notikumu liecinieki. *Padomju Dzimtene*, 1970., 21. nov. (Nr. 138), 3. lpp.

23 LVVA, 473. fonds, 1. apraksts, 276. lieta, 61.–62. lp.

Kuldīga[21] was developed under the supervision of the architect and urban planner Gunārs Lūsis-Grīnbergs, who was well-known in the Construction and Designing Institute of Latvian cities,. According to the plan, existing building lines had to be preserved in the historical centre. Restoration of the buildings lost over the course of time and the transformation of Liepājas iela into a pedestrian area was planned. However, in certain places the historical built-up area was to be replaced with car parks, for example, near Mucenieku iela between the present Mazā Piltenes iela (Small Piltene Street) and Baložu iela (Dove Street), in the area adjacent to Smilšu iela, and between Semināru parks (Seminar Park) and Pilsētas laukums. Immediately beyond the borders of the protected historical centre, considerable extension of streets and new building-up was planned in many places. The main attention in the plan was devoted to new urban development. This complied with general construction policy dictated by the Communist Party and government at that time. The architect of Kuldīga Region Ārija Helmane also had to emphasize that it was necessary to construct new residential blocks alongside to the restoration of the old town, which required great capital investments; the living conditions and sanitary-hygienic advantages in the new residential blocks would be appreciated by the inhabitants as "a contrast to the old town".[22] The program approved by the town authorities "On restoration of historical and cultural monuments in Kuldīga town in 1974 and 1975" was one of the first practical actions according to the principles of the general plan.[23] It specified works planned in the immediate future, including capital repair and restoration of the buildings at Kalna iela (Mountain Street) 11 and Baznīcas iela 5, as well as the facade of Holy Trinity Catholic Church.

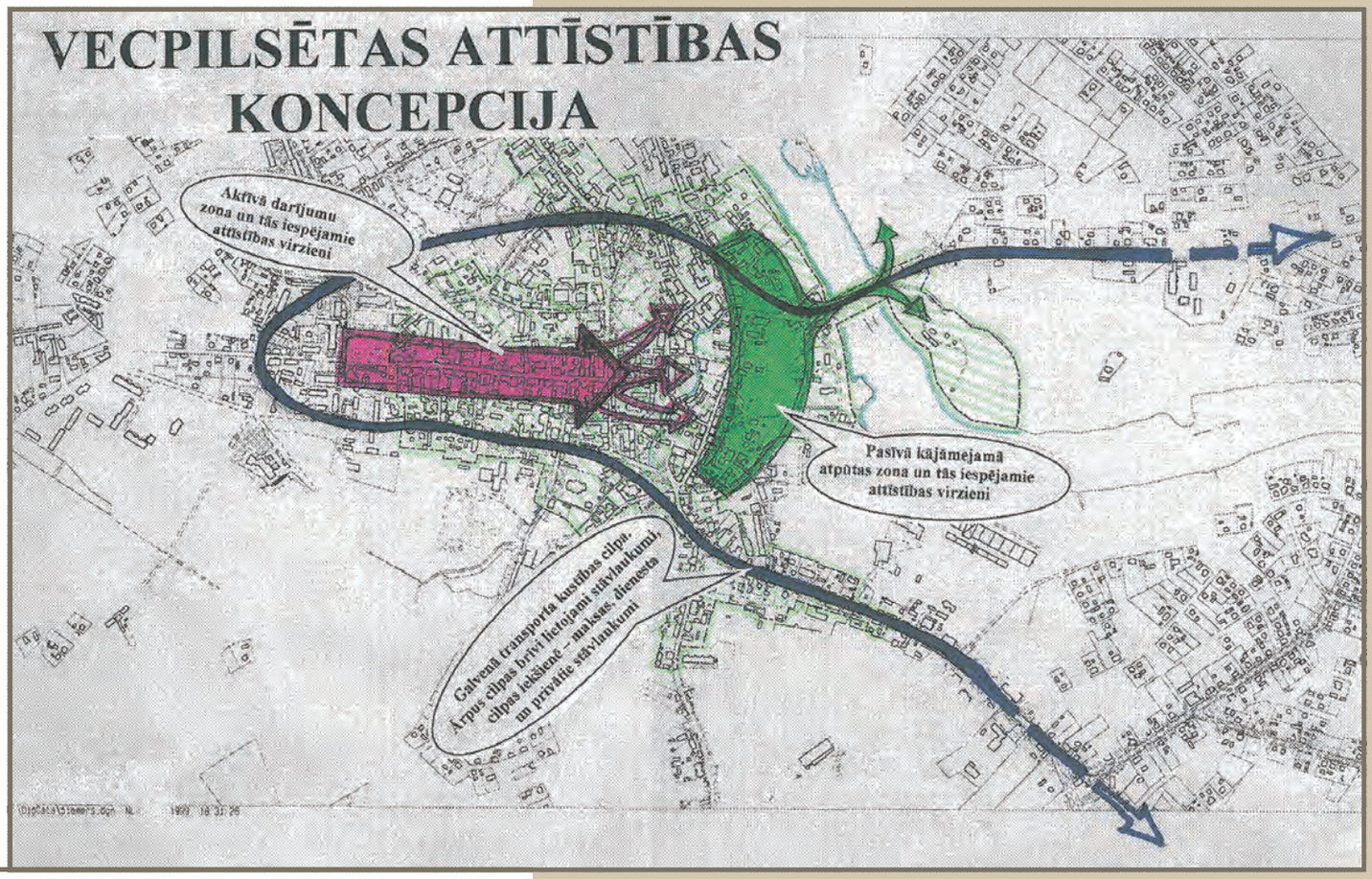
This plan stipulated the preservation of the largest industrial enterprises near the old town – the "Vulkāns" wood processing factory and the Kuldīga fabric factory – which are marked in

21 SIHP MDC, Inv. No.6762-130-KM case No.08-0 4-II, III, IV–24-1021. [Construction regulations of Kuldīga, 1977]. Available also at KDM CDA.

22 **Celmiņš, A.** Vēsturisko notikumu liecinieki (Witnesses of historic events). *Padomju Dzimtene* (*Soviet Homeland*), 1970, November 21 (No.138), p. 3.

23 LSHA, fund 473, description 1, case 276, p. 61–62.

kld.indb 94 12.12.2013. 13:06:56

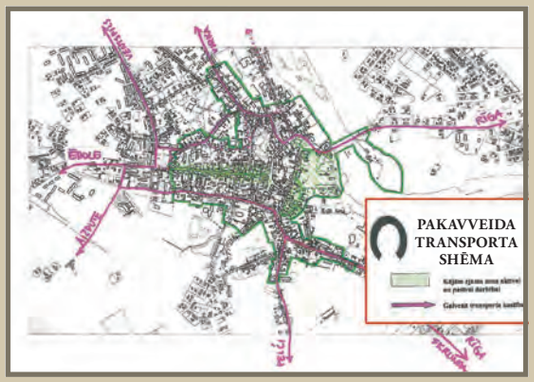
80. **Kuldīgas vecpilsētas attīstības shēma. 2000 (KNP BNA, Demonstrācijas projekts "Kuldīgas pilsētas vēsturiskās apbūves teritorijas detālais plānojums")**
Development plan of the old town of Kuldīga. 2000 (KDM CDA, Presentation project "Detail planning of historical built-up area of Kuldīga")

grey in the territorial plan. At that time, a number of utility and industrial plants operated in the historic centre of the town, for example the District Construction Board Technical Base at Kalna iela (Hill Street) 22, Motor Transport Enterprise No 7 at Kaļķu iela (Lime Stret) 18 (to which traffic headed through the old town and from Kaļķu iela) and the Communal Services Plant and Technical Base at Baznīcas iela (Church Street) 13. In accordance with the general plan, these were gradually removed from this area in the late 1980's under the leadership of town architect A. Orniņš.

After the restoration of Latvia's independence, town planning became the competence of local municipalities and obtained new accents. Extensive activities started in 2000. In the Architecture Department of Kuldīga Municipality, the architects Aldis Orniņš, Ineta Butāne and Inguna Kūliņa developed detail planning of the historical urban territory of Kuldīga town,[24] thus trying to sketch guidelines for homogenous spatial development of Kuldīga (Picture **80**). Great atten-

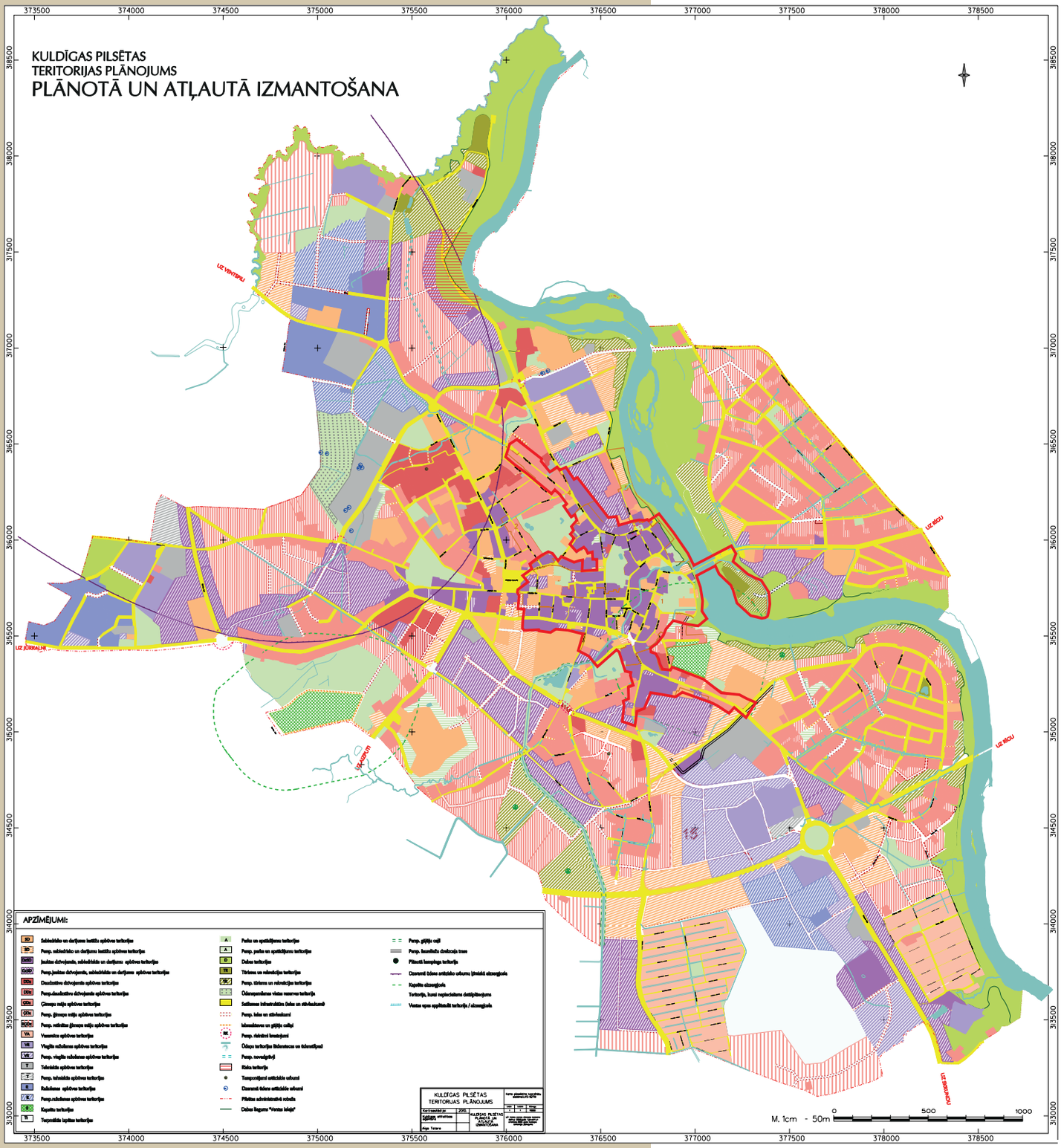

81. **Priekšlikumi transporta organizācijai Kuldīgas vecpilsētā. 2000 (KNP BNA, Demonstrācijas projekts "Kuldīgas pilsētas vēsturiskās apbūves teritorijas detālais plānojums")**
Proposals for organization of transport in the old town of Kuldīga.2000 (KDM CDA, Presentation project "Detail planning of historical built-up area of Kuldīga")

24 KDM CDA, Presentation project "Detail planning of historical built-up area of Kuldīga" [Kuldīga Town Council. Architecture Department].2000, 133 p.

kld.indb 95 12.12.2013. 13:06:58

82. Kuldīgas pilsētas teritorijas plānojuma plānotās un atļautās izmantošanas karte. 2002. Ar sarkano līniju iezīmēta Kuldīgas vecpilsētas robeža (KNP BNA)

The map of planned and permitted use of territory of Kuldīga town, 2002. The border of the old town of Kuldīga is marked with a red line (KDM CDA)

kld.indb 96 12.12.2013. 13:07:01

mus – kokapstrādes fabriku „Vulkāns" un Kuldīgas tūku fabriku, kuru teritorijas plānā atzīmētas pelēkā krāsā. Tolaik vairākas saimnieciska vai ražošanas rakstura iestādes darbojās arī pilsētas vēsturiskajā centrā. Tādas bija, piemēram, Rajona celtniecības pārvaldes tehnikas bāze Kalna ielā 22, Autotransporta uzņēmums Nr.7 Kaļķu ielā 18, uz kuru transporta plūsma veda cauri vecpilsētai un no Kaļķu ielas, Komunālo pakalpojumu kombināts un tehnikas bāze Baznīcas ielā 13 u.c. Saskaņā ar ģenerālā plāna ideju to izvākšanu no šīs teritorijas izdevās pakāpeniski realizēt pilsētas arhitekta A. Orniņa vadībā 20. gadsimta astoņdesmito gadu otrajā pusē.

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas pilsētplānošana nonāca vietējo pašvaldību kompetencē un ieguva jaunus akcentus. Plašas aktivitātes tika izvērstas 2000. gadā. Kuldīgas pašvaldības Arhitektūras nodaļā arhitekti Aldis Orniņš, Ineta Butāne un Inguna Kūliņa tad izstrādāja Kuldīgas pilsētas vēsturiskās apbūves teritorijas detālplānojumu, [24] ar to mēģinot ieskicēt Kuldīgas viengabalainas telpiskās attīstības vadlīnijas (**80**. attēls). Liela vērība veltīta transporta organizācijai. Izanalizēta iespēja izslēgt tranzīta kustību pa Kalna ielu, apvirzot to apkārt vēsturiskajam centram pa Mucenieku, Aizputes, Smilšu, Pētera, Ventspils, Policijas un Baznīcas ielu (**81**. attēls). Plānā iestrādāti arī priekšlikumi vecpilsētas jumtu ainavas sakārtošanai, ārtelpas detaļaprīkojumam, ielu segumiem un ēku fasāžu noformēšanai.

Tad arī sadarbībā ar Kuldīgas partnerpilsētu Gēsthahti (*Geesthacht*) Vācijā, piedaloties plānotājiem un arhitektiem no abām pilsētām, tika radīts komplekss darbs "Kuldīgas pilsētas teritorijas izpēte un priekšlikumi Kuldīgas pilsētas teritorijas plānojumam (2002–2014)". Tajā izanalizētas esošās pilsētbūvnieciskās problēmas un izstrādāti priekšlikumi transporta organizēšanai nolūkā nodrošināt ērtu visa veida motorizēto transportlīdzekļu, velosipēdistu un gājēju kustību. Liela vērība veltīta pilsētas ainavisko dotumu izvērtējumam un izmantošanai vides kvalitātes uzlabošanā. Tika izstrādāti arī Kuldīgas vecpilsētas apbūves noteikumu priekšlikumi, kas ņemti kā paraugs, nedaudz vēlāk

24 KNP BNA, Demonstrācijas projekts "Kuldīgas pilsētas vēsturiskās apbūves teritorijas detālais plānojums" [Kuldīgas pilsēts Dome. Arhitektūras nodaļa]. 2000., 133 lpp.

tion was paid to the organization of transport. An option to exclude transit movement via Kalna iela by directing it around the historical centre via Mucenieku iela, Aizputes iela, Smilšu iela, Pētera iela (Peter Street), Ventspils iela, Policijas iela and Baznīcas iela was analysed (Picture **81**). Suggestions for arrangement of roof landscape of the old town, equipping of the exterior, street paving and decoration of building facades were integrated into the plan.

A complex work "Study of the territory of Kuldīga town and suggestions for territory planning of Kuldīga town (2002–2014)" was created in cooperation with Kuldīga's partner city Geesthacht (Germany) with participation of planners and architects from both sides. Existing town planning problems were analysed and proposals for organization of transport were developed in order to ensure convenient movement of all motorized vehicles, cyclists and pedestrians. Great attention was devoted to the assessment and use of townscape assets for improvement of environment quality. Suggestions for building regulations of the old town of Kuldīga were developed; on the basis of these the development plan of Kuldīga town was worked out a little later. The project also included the summary of experiences in restoration of historical buildings, which can be used when determining the methodology for protection and restoration of the architectural heritage of Kuldīga.[25]

By complying with the planning suggestions developed in 2000, development plan of Kuldīga town and building regulations for 2002–2014 was developed.[26] On November 29, 2002, this plan was approved by Kuldīga Town Council. Great attention in this plan was paid to the issues of cultural and historical heritage. The building-up territory of old town of Kuldīga was established as a protected territory (Picture **82**). Its borders are almost the same as the borders of the protected area established in 1969 and thus include a considerably larger territory than the borders of the territory established by the state as the protected area (urban design monument), which have been valid as of 1983.

25 KDM CDA, Development plan of Kuldīga – town planning, transport and green area planning aspects in cooperation with the partner city Geesthacht [Geesthacht City Council, Kuldīga Town Council]. 2000, 33 p.

26 KDM CDA, Territory planning of Kuldīga town and construction regulations, 2002-2014 [Kuldīga Town Council]. Kuldīga, 2002. 25 p.

kld.indb 97 12.12.2013. 13:07:01

izstrādājot Kuldīgas pilsētas teritorijas plānojumu. Darbā iekļauts arī vēsturisko ēku atjaunošanas pieredzes apkopojums, kas izmantojams, nosakot Kuldīgas arhitektūras mantojuma aizsardzības un atjaunošanas metodiku.[25]

Ievērojot 2000. gadā izstrādātos plānojuma priekšlikumus, ir izstrādāts Kuldīgas pilsētas teritorijas plānojums un apbūves noteikumi 2002.–2014. gadam.[26] 2002. gada 29. novembrī šo plānu apstiprinājusi Kuldīgas pilsētas Dome. Liela vērība šajā plānā veltīta kultūrvēsturiskā mantojuma jautājumiem. Kuldīgas vecpilsēta ir noteikta kā aizsargājamās apbūves teritorija (**82**. attēls). Tās robežas praktiski sakrīt ar 1969. gadā noteiktajām aizsargājamās zonas robežām un līdz ar to aptver ievērojami plašāku teritoriju nekā kopš 1983. gada nemainīgi spēkā esošās valsts aizsargājamā pilsētbūvniecības pieminekļa robežas.

2002. gadā apstiprinātajam Kuldīgas teritorijas plānojumam regulāri veikti grozījumi vai izstrādāti papildinājumi. 2007. gadā detalizēta aizsargājamās apbūves teritorija: visapkārt valsts nozīmes pilsētbūvniecības piemineklim "Kuldīgas pilsētas vēsturiskais centrs" noteiktas vēl desmit atsevišķas zonas – Mālu ielas vēsturiskās apbūves zona, Smilšu ielas vēsturiskās apbūves zona, Ventspils ielas vēsturiskās apbūves un citas vēsturiskās apbūves zonas.[27] 2010. gadā papildus noteikta vēl viena zona – Pilsētas laukumam piegulošā apbūve. Katrai zonai ir atšķirīgi apbūves noteikumi. Tie reglamentē ēku augstumu un atsevišķu elementu izveidojumu. Piemēram, Mālu ielā, ņemot vērā esošo apbūves ainavu, nav atļauts veidot jaunas jumtu izbūves ielas frontē, bet Liepājas un Smilšu ielā ēku augstums ierobežots atkarībā no blakus esošo ēku augstuma.

Plānā fiksētas visas Kuldīgas kultūrvēsturiskās kvalitātes. Sārtā krāsā marķēti valsts nozīmes arhitektūras pieminekļi, bet brūnā – vietējas nozīmes kultūras un mākslas pieminekļi

25 KNP BNA, Kuldīgas attīstības plāns – pilsētbūvnieciskie, transporta un zaļo zonu plānošanas aspekti sadarbībā ar partnerpilsētu Gēshahti [Gēshahtes pilsētas Dome, Kuldīgas pilsētas Dome]. 2000., 33 lpp.

26 KNP BNA, Kuldīgas pilsētas teritorijas plānojums un apbūves noteikumi, 2002.–2014. [Kuldīgas pilsētas Dome]. Kuldīga, 2002. 25 lpp.

27 Kuldīgas pilsētas teritorijas plānojums un apbūves noteikumi. 6. grozījumi. 2010–2014 [tiešsaiste]. *Kuldīga. Kuldīgas pilsētas Dome* [skatīts 28.02.2010.]. http://www.kuldiga.lv/uploaded/ 5planosana /TP/Kuldigas_TIAN_2010.pdf

The Kuldīga territory plan approved in 2002 was regularly modified and amended. In 2007, the territory of the built-up area to be protected was developed in detail: ten more areas – the historical built-up area of Mālu iela (Clay Street), Smilšu iela, Ventspils iela and other historical built-up areas – were established all around the "Historical Centre of Kuldīga Town", as an urban monument of state significance.[27] In 2010, one more area – the built-up area adjacent to Pilsētas laukums – was additionally established. Each area has different building regulations. These regulate the height of buildings and shape of individual elements. For example, in Mālu iela, it is forbidden to construct roof gables in the street front, whereas in Liepājas iela and Smilšu iela the height of buildings is limited depending on the height of neighbouring buildings.

All cultural and historical assets of Kuldīga are marked in the plan. Architectural monuments of state significance are marked in red, whereas, cultural and art monument of local significance are in brown (Picture **83**).[28] The border of the protected area (urban design monument of state significance) is marked with a red line, and a 100 m wide buffer zone established by the law is marked with a dotted line of the same colour. The border of the archaeological monument of state significance "Ancient town of Kuldīga" is marked with a violet line, and the respective buffer zone with a dotted line of the same colour. The archeologically protected territory is greater than the territory of the urban monument. Taking into account that the area of built-up territory of Kuldīga never shrank, such a proportion has no justification.

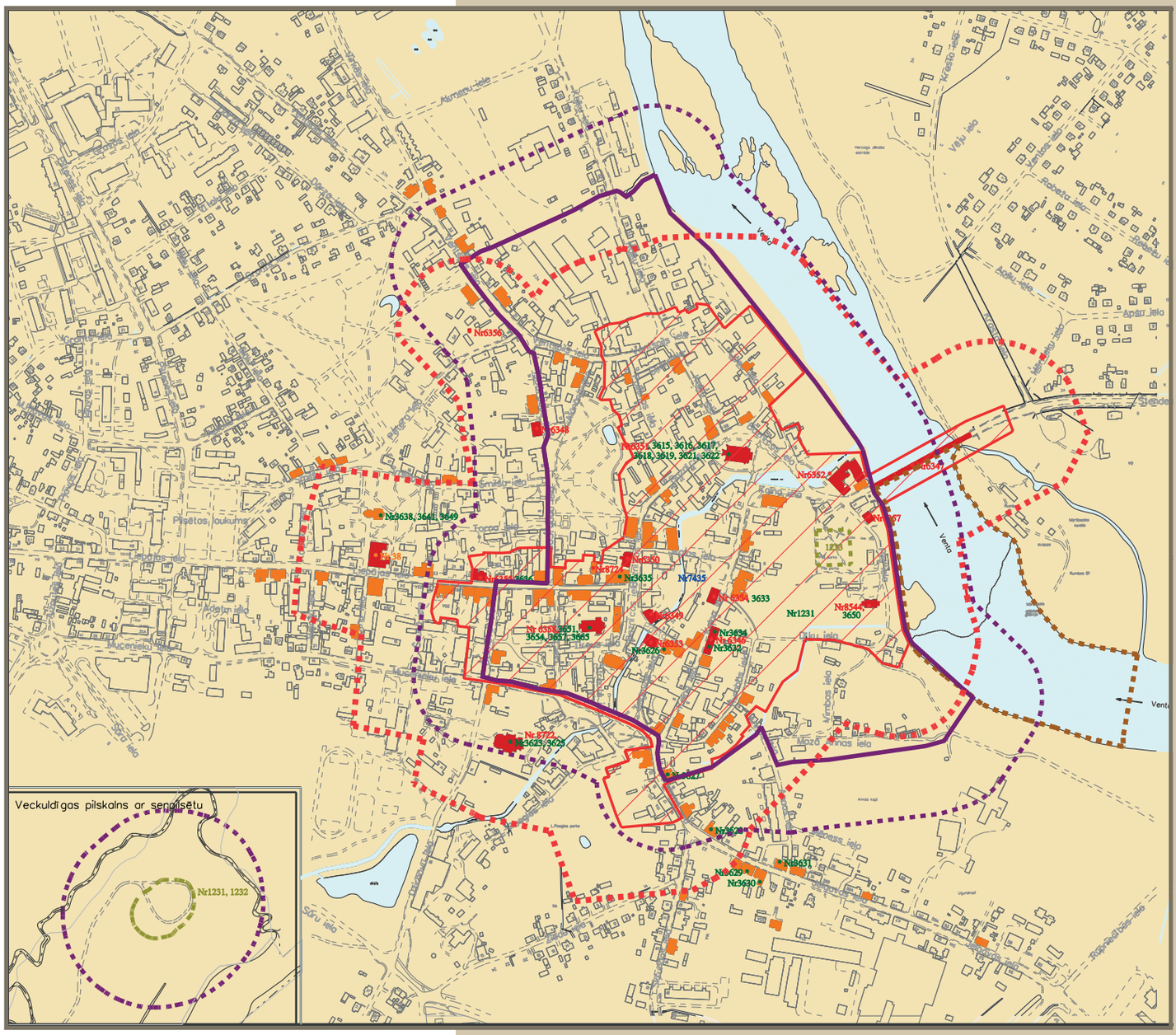
In 2003, Kuldīga Municipality developed a special program for protection and preservation of the old town.[29] Some components of it were devoted to the issues of cultural heritage study, education, protection, transport, economic issues and shaping of the town's image. This document was further refined in 2010.

27 Territory planning of Kuldīga town and construction regulations. Amendments No.6. 2010–2014 [online]. *Kuldīga. Kuldīga Town Council* [cited 28.02.2010.]. http://www.kuldiga.lv/uploaded/ 5planosana / TP/Kuldigas_TIAN_2010.pdf

28 Territory planning of Kuldīga town and construction regulations [online]. *Kuldīga. Kuldīga Town Council. 2007* [cited 20.03.2010.]. http://www.kuldiga.lv/index.php?cat=384

29 KDM CDA, Program for protection and preservation of the old town of Kuldīga.*Kuldīga District Municipality, 2010.*

kld.indb 98 12.12.2013. 13:07:01

83. **Kuldīgas plāns ar valsts nozīmes pilsētbūvniecības un arheoloģijas pieminekļu un to aizsardzības zonu robežām. 2010 (KNP BNA)**

Kuldīga plan with the borders of urban design and archaeological monuments of state significance and their protection areas. 2010 (KDM CDA)

kld.indb 99 12.12.2013. 13:07:10

(**83**. attēls).[28] Ar sārtu līniju iezīmēta valsts nozīmes pilsētbūvniecības pieminekļa robeža un ar tādas pašas krāsas punktētu līniju – ar likumu noteiktā 100 m platā aizsardzības josla. Savukārt ar violetu līniju iezīmēta valsts nozīmes arheoloģijas pieminekļa "Kuldīgas senpilsēta" robeža un ar tādas pašas krāsas punktētu līniju – atbilstošās aizsardzības joslas robeža. Kā redzams, arheoloģiski aizsargājamā teritorija ir plašāka nekā pilsētbūvniecības pieminekļa teritorija. Ņemot vērā, ka Kuldīgas apbūvētās teritorijas platība nekad nav sarukusi, šādai pilsētbūvnieciski un arheoloģiski aizsargājamo teritoriju attiecībai pamatojuma nav.

2003. gadā Kuldīgas pašvaldība izstrādājusi arī īpašu vecpilsētas aizsardzības un saglabāšanas programmu.[29] Atsevišķas tās sastāvdaļas veltītas kultūras mantojuma izpētes, izglītošanas, aizsardzības, transporta, ekonomiskajiem un pilsētas tēla veidošanas jautājumiem. Šis dokuments vēl sīkāk detalizēts 2010. gadā.

Saskaņā ar teritorijas kopējo plānojumu pašvaldības izstrādā atsevišķu teritorijas daļu detālplānojumus. Tajos detalizē un precizē plānoto (atļauto) izmantošanu, izmantošanas aprobežojumus un citus attīstības nosacījumus. Ir izstrādāti vairāku atsevišķu Kuldīgas vecpilsētas vietu, kurās paredzēta jaunu ēku vai iekškvartālu ielu izbūve, detālplānojumi. Tajos ņemtas vērā šo vietu apbūves vēsturiskās attīstības īpatnības. Viens no šādiem piemēram ir Skolas ielas zaļās zonas detālplānojums (**84**. attēls).[30] Tur paredzēts daļēji atjaunot zudušo apbūvi.[31]

2008. gadā apstiprināta Kuldīgas pilsētas attīstības programma. Šajā dokumentā atsevišķas sadaļas veltītas arī videi un pilsētbūvniecībai. Programmā noteiktais stratēģiskais mērķis ir, "veicinot savstarpēji līdzsvarotu pilsētas un dabas vides attīstību, saglabāt vecpilsētu kā nozīmīgu kultūrvēsturisko kompleksu, paaugstināt dzīves kvalitāti pilsētā, kā arī izveidot ilgtspējīgu, kombinētu transporta sis-

28 Kuldīgas pilsētas teritorijas plānojums un apbūves noteikumi [tiešsaiste]. *Kuldīga. Kuldīgas pilsētas Dome. 2007* [skatīts 20.03.2010.]. http://www.kuldiga.lv/index.php?cat=384

29 KNP BNA, Kuldīgas vecpilsētas saglabāšanas un attīstības programma. *Kuldīgas novada pašvaldība,* 2010.

30 Skolas ielas zaļā zona [tiešsaiste]. *Kuldīga* [skatīts 22.01.1013.]. http://www.kuldiga.lv/index.php?cat=138 (Pieejams arī KNP BNA)

31 KNP BNA, Viesnīcas projekta mets Kuldīgā, Kalna ielā 18 (autors Z. Bikše**).** Kuldīga, 2009., 8 lpp.

According to the general plan of the territory, the municipalities develop detail plans of individual territories where planned (permitted) use, limitations of use and other development conditions are refined and specified. Detail plans of several parts of the old town of Kuldīga are developed, and building of new edifices or inner block streets is planned there. The detail plan takes into account the peculiarities of historical development of the buildings in these places. Detail planning of the green area of Skolas iela (School Street) is one of such examples (Picture **84**).[30] It is planned to partially restore the lost buildings there.[31]

In 2008, the development program of Kuldīga town was approved. Several chapters of the document cover environment and town planning. The strategic aim of the program is "by stimulating balanced development of town scenery and natural environment, to preserve the town as an important cultural and historical complex, to increase the standard of town life, as well as to develop a sustainable, combined transport system which would ensure economic development and safety of movement".[32] The Investment plan included in the program envisages large investments for restoration of historical objects, streets, squares and facilities; yet, the question of funding for these works is still open. Programs for solutions of particular issues of preservation and restoration of the old town are being developed each year. The inhabitants are also acquainted with them by being invited to actively participate in cleaning up the town.

Several concepts for solution of particular issues have been developed in addition to the general planning documents. For example, in 2008 the concept for restoration of the streets and squares of the old town of Kuldīga and construction of the Alekšupīte promenade was developed.[33] It provides suggestions for implementa-

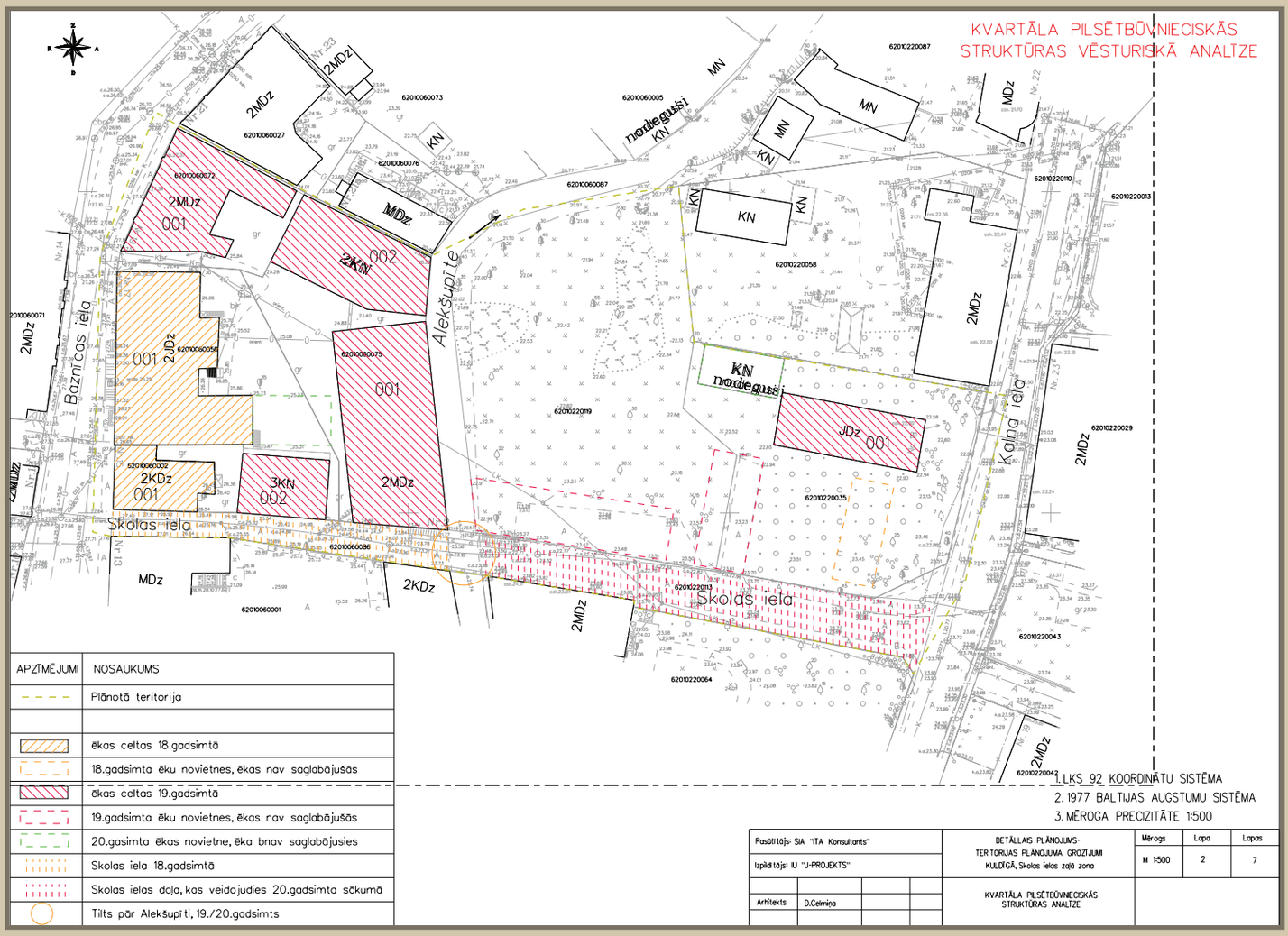
30 Green area of Skolas iela [online]. *Kuldīga* [cited 22.01.1013.]. http://www.kuldiga.lv/index.php?cat=138 (Available also at KDM CDA)

31 KDM CDA, Sketch of the hotel project in Kuldīgā, Kalna iela 18 (author Z. Bikše**).**Kuldīga, 2009, 8 p.

32 Territory development program of Kuldīga town [online].*Kuldīga.* Kuldīga Town Council. 2008 [cited 05.01.2009.]. Available at: http://www.kuldiga.lv/index.php?cat=199.

33 The concept of Alekšupīte and streets related thereto. Developed by G. Kalniņš [online]. *Kuldīga.* [cited 22.01.2013.]. http://www.kuldiga.lv/index.php?cat=248

kld.indb 100 12.12.2013. 13:07:10

84. Skolas ielas kvartāla apbūves analīze un atjaunošanas ieceres telpiskais modelis (KNP BNA)

Analysis of the building stock of Skolas iela block and spatial model of intended restoration (KDM CDA)

kld.indb 101 12.12.2013. 13:07:12

tēmu, kas nodrošinātu ekonomiskās attīstības iespējas un pārvietošanās drošību".[32] Programmas pielikumā iekļautajā investīciju plānā paredzēti apjomīgi ieguldījumi vēsturisko objektu, ielu, laukumu un labiekārtojuma atjaunošanai, tomēr šo darbu finansiālais nodrošinājums palicis atklāts jautājums. Katru gadu tiek izstrādātas vecpilsētas saglabāšanas un atjaunošanas konkrētu jautājumu risināšanas programmas. Ar tām tiek iepazīstināti arī iedzīvotāji, aicinot aktīvi līdzdarboties pilsētas sakopšanas darbā.

Papildus vispārējiem plānošanas dokumentiem ir izstrādātas arī vairākas konkrētu jautājumu risināšanas koncepcijas. Piemēram, 2008. gadā tapusi Kuldīgas vecpilsētas ielu un laukumu segumu atjaunošanas un Alekšupītes promenādes izveides koncepcija.[33] Tajā doti priekšlikumi arī apstādījumu un apgaismojuma ierīkošanai un transporta organizēšanai.

Viens no visos laikos visefektīvākajiem apbūves regulēšanas instrumentiem ir bijuši būvnoteikumi – katrai pilsētai savi. Latvijā senākie pazīstamie būvnoteikumi bijuši Rīgai, bet Kurzemē, šķiet, Liepājai. Tie ir "Nosacījumi, kas jāievēro pie būvēm Liepājā", kuri tika "nolemti no Liepājas pilsētas vietnieku sapulces 8. novembrī 1890. gadā un izsludināti "Kurzemes Guberņas Avīžu" 34. nr. 1. maijā 1891."[34] un stipri vēlāk publicēti arī atsevišķā izdevumā.[35]

Lielākā daļa šajos būvnoteikumos iestrādāto normatīvu balstīti uz Rīgas būvnoteikumu principiem. Rīgā tie bija spēkā kopš 1867. gada. Svarīgākie noteikumi bija dažādu apbūves elementu telpisko parametru (ēku augstuma, apbūves blīvuma, no fasādes plaknes izvirzīto elementu u. c.) ierobežojumi un prasības sanitāri higiēniskajiem apstākļiem un labierīcībām. Liepājas būvnoteikumos bez tam īpaša vērība bija pievērsta kvartāla stūru risinājumiem: "Ja divas ēkas saiet kopā, tad ielas stūri vajag nogriezt

32 Kuldīgas pilsētas teritorijas attīstības programma [tiešsaiste]. *Kuldīga*. Kuldīgas pilsētas Dome. 2008 [skatīts 05.01.2009.]. Pieejams: http://www.kuldiga.lv/index.php?cat=199.

33 Alekšupītes un ar to saistīto ielu koncepcija. Izstrādātājs G. Kalniņš [tiešsaiste]. *Kuldīga*. [skatīts 22.01.2013.]. http://www.kuldiga.lv/index.php?cat=248

34 Nosacījumi, kas jāievēro pie būvēm Liepājā. *Latvietis*, 1892, Nr. 20–24 (13. maijā–10. jūnijā).

35 *Обязательные постановления по строительной части для г. Либавы*. Либава, 1910. 24 с.

tion of greened areas and of lighting in the town and organization of transport.

Building regulations were one of the most effective tools of all times for regulation of construction in a town, as each city had its own regulations. In Latvia, the oldest known building regulations were in Riga, and in Kurzeme probably in Liepāja. These are "Conditions which shall be complied with when constructing buildings in Liepāja", which "were approved by the meeting of Liepāja city deputies on November 8, 1890 and announced in the issue of "Kurzemes Guberņas Avīzes" (Newspapers of Kurzeme province) No. 34 on May 1, 1891"[34] and were later published in a separate issue.[35]

Most of the norms included in these building regulations are based on the principles of building regulations of Riga. In Riga, they were valid as of 1867. The most important regulations were limitations of spatial parameters (height of the building, density of the build-up, projective elements of the facade, etc.) of different construction elements and requirements for sanitary-hygienic conditions and utilities. Apart from this the building regulations of Liepāja paid special attention to the solutions of block corners: "(..) if two buildings merge, the corners of the streets have to be cut in straight line in such a way as for this cut line to stand at right angle to the line, which divides the corners in two similar parts; moreover, this cut line must not be shorter than five feet (1.5 m – J.J.)."[36] It was also determined that all buildings "located near the street or open areas together with all relevant gates and fences had to be constructed with a facade according to the architectural laws and painted in colour similar to the colour of other houses located in the surroundings".[37]

The principles of building regulations of Liepāja were apparently used in other Kurzeme towns as well, particularly in Kandava. There are quite a lot of corner bevels created according to the requirements of Paragraph 28 of the building regu-

34 Conditions, which have to be complied with when constructing buildings in Liepāja. *Latvietis*, 1892, No. 20–24 (May 13 - June 10).

35 *Обязательные постановления по строительной части для г. Либавы*. Либава, 1910. 24 с.

36 Conditions, which have to be complied with, when constructing buildings in Liepāja., 28. §.

37 Ibid., 40. §.

kld.indb 102 12.12.2013. 13:07:12

taisnā līnijā tādā vīzē, ka šī griezuma līnija stāvētu taisnā leņķī (vinķelī) ar līniju, kas ielas stūri dala uz divām līdzīgām daļām, pie kam šī griezuma līnija nekad nedrīkst būt īsāka par piecām pēdām (*1,5m – J. J.*)."[36] Bija arī noteikts, ka visas ēkas "kas atrodas pie ielas vai atklātiem laukumiem vajag līdz ar visiem piederīgiem vārtiem un žogiem taisīt ar fasādi pēc arhitektūras likumiem, un nokrāsot tādā krāsā, kas līdzīga citu apkārtnē esošu namu krāsai".[37]

Liepājas būvnoteikumu principi acīmredzot izmantoti arī citās Kurzemes pilsētās, it īpaši Kandavā. Tur ir uzkrītoši daudz ēku stūru nošļaupumu, kas veidoti atbilstoši Liepājas būvnoteikumu 28. paragrāfa prasībām. Vairāki tādi ir arī Kuldīgā, piemēram, Jelgavas ielā 12, Dzirnavu ielā 10, Raiņa ielā 2, 6 un 8 u. c. (**85**. un **86**. attēls).

Sākot ar 20. gadsimta divdesmito gadu nogali, savus būvnoteikumus pakāpeniski ieguva Latvijas visas pilsētas. Kuldīgas būvnoteikumi apstiprināti Iekšlietu ministrijas Būvniecības pārvaldē 1936. gada 1. oktobrī un publicēti

36 Nosacījumi, kas jāievēro pie būvēm Liepājā.., 28. §.

37 Turpat, 40. §.

lations of Liepāja. Several such corner bevels can be found in Kuldīga as well, for instance at Jelgavas iela 12, Dzirnavu iela (Mill Street) 10, Raiņa iela (Rainis Street) 2, 6 and 8, and elsewhere (Pictures **85** and **86**).

As of the end of the 1920's, all Latvian towns gradually acquired their own building regulations. The building regulations of Kuldīga were approved by the Construction Board of the Ministry of the Interior on October 1, 1936 and published in 1937.[38] A generally accepted principle of building regulations of the time was zoning of the territory into areas in which the density of the build-up was reduced in the direction from the centre to the suburbs. According to the principles set out in the development plan of 1927, the territory of Kuldīga town was divided into economic, apartment, industrial, gardening and agricultural districts. Slightly different building methods were established for each of them. In the economic district, which is approximately the same territory as that of the old town today, closed building-up was allowed, facades of the buildings had to be

38 Kuldīgas saistošie būvnoteikumi (Compulsory building regulations of Kuldīga). *Valdības Vēstnesis*, 1937, January 16, (No. 12), p. 1–3.

85. Nošļauptie ēku stūri Raiņa ielā 2 un 8 (J. Jākobsones foto. 2010)
Beveled corners of the buildings at Raiņa iela 2 and 8 (Photo by J. Jākobsone. 2010)

kld.indb 103 12.12.2013. 13:07:17

86. Nošļauptie ēku stūri Dzirnavu ielā 10 un Alunāna ielā 7 (J. Krastiņa foto. 2013)

Beveled corners of the buildings at Dzirnavu iela 10 and Alunāna iela 7 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

1937. gadā.[38] Tā laika būvnoteikumu vispārpieņemtais princips bija teritorijas zonējums joslās, kurās apbūves blīvums virzienā no centra uz nomalēm tiek samazināts. Kuldīgas pilsētas teritorija visumā atbilstoši 1927. gada attīstības plānā noteiktajiem principiem, bija sadalīta saimnieciskos, dzīvokļu, rūpniecības, dārzniecības un lauksaimniecības rajonos. Katram no tiem fiksēti nedaudz atšķirīgi apbūves paņēmieni. Saimnieciskajā centrā, kas apmēram atbilst mūsdienu vecpilsētas teritorijai, bija pieļauta slēgta apbūve, ēku fasādēm bija jāatrodas uz iedibinātās apbūves līnijas, ēku augstums nedrīkstēja pārsniegt 13 metrus un tām nedrīkstēja būt vairāk nekā trīs stāvi. Dzīvokļu zonā netika pieļauta slēgta apbūve, maksimālais ēku augstums bija 9 metri un divi stāvi. Bija noteikts, ka īpaši jākopj priekšdārzi, tajos neko nedrīkstēja būvēt, izņemot verandas pie ēkām, un tiem bija jābūt ar blīvu žogu gar ielas fronti. Pilsētas publiskā telpa šajā laikā tika izteikti norobežota no privātās telpas un bija skaidri nolasāms zemesgabalu dalījums. Bija

38 Kuldīgas saistošie būvnoteikumi. *Valdības Vēstnesis*, 1937., 16. janv., (Nr. 12), 1.–3. lpp.

set on the established building line, the height of the buildings could not exceed 13 metres, and they could not have more than three floors. In the apartment area, closed building-up was not allowed; the maximum height of the buildings was nine metres and two floors. It was determined that particularly the fore gardens had to be maintained, and nothing was allowed to be built in them except for verandas near the buildings, and a dense fence along the street front had to be constructed. Public area of the town at that time was distinctly fenced off from the private area, and division of land plots was obvious. The size of their elements and projective architectural details were regulated. For example, “on sidewalks, which are narrower than 1 m, it is not allowed to construct steps next to the entrance door outside the wall; in case of greater width, it is allowed to put one up to 30 cm wide step with rounded corners. The windows located lower than 2.5 m above the sidewalks have to be constructed in a way as to be opened inwards, (..) supports of canopies (above doors) had to be installed in the form of consoles”.[39] It is still possible to find steps built according

39 Compulsory building regulations of Kuldīga, Article 28.

kld.indb 104 12.12.2013. 13:07:20

reglamentēti to elementu un arhitektonisko detaļu izmēri, kas izvirzīti no fasādes pamatplaknes. Piemēram, "uz ietvēm, kas šaurākas par 1 m nav atļauts likt pie ieejas durvīm kāpienus ārpus sienas, pie lielāka platuma atļauts uzlikt vienu līdz 30 cm platu kāpienu ar noapaļotiem stūriem. Logi, kas stāv zemāk par 2,5 m virs ietves, jātaisa uz iekšu verami (..) jumtiņu (virs durvīm) atbalsti jāierīko konsoļu veidā."[39] Kuldīgas pilsētvidē joprojām redzami gan šo noteikumu prasībām atbilstoši veidoti pakāpieni (**87**. attēls), gan uzjumteņi virs ēku ieejas durvīm (**88**. attēls).

Lai nodrošinātu harmonisku pilsētvides telpisko raksturu, bija noteikts, ka katra atsevišķa zemesgabala minimālajai platībai jābūt vismaz 1000 m², bet zemesgabala minimālais platums gar ielu ir vismaz 15 m. Bija arī stingri noteiktas prasības, kas jāievēro, ierīkojot ūdensapgādi un kanalizāciju, kā arī izbūvējot atejas, atkritumu tvertnes, akas, dūmvadus, kāpnes un citus labiekārtojuma elementus un ēku daļas.

Trīsdesmito gadu būvnoteikumi reglamentēja arī būvprojektu izstrādes, saskaņošanas

39 Kuldīgas saistošie būvnoteikumi, 28. pants.

87. Ēkas Baznīcas ielā 14 ieejas ar pakāpieniem (KNP BNDFA)
Entrances with steps of the building at Baznīcas iela 14 (KDM CDDPA)

to the requirements of these regulations (Picture **87**) and canopies above the entrance doors of the buildings (Picture **88**) in Kuldīga.

In order to ensure harmonious townscape, it was determined that the minimal area of each land plot had to be at least 1,000 m², whereas the minimal width of the land plot along the street had to be at least 15 m. There were also certain strict requirements when installing water supply and sewerage, as well as when constructing toilets, garbage bins, wells, flue pipes, stairs and other facilities and building parts.

Building regulations of the 1930's regulated the procedure of designing, approval of projects and execution of them: "The permit of the district construction inspector has to be requested: for construction of new buildings; for reconstruction or capital repair of the existing buildings; for division or merging of land plots; for construction of roads and streets; for construction of new street and border fences; for excavation of ditches and installation of sewerage, if its installation might involve the interests of neighbours or the town; and for construction of wells."[40] The projects had

40 Compulsory building regulations of Kuldīga, Article 2.

88. Uzjumtenis Kalna ielā 22 (KNP BNDFA)
Canopy at Kalna iela 22 (KDM CDDPA)

kld.indb 105 12.12.2013. 13:07:20

un būvdarbu izpildes kārtību: "Apriņķa būvinspektora atļauja jāizprasa: jaunbūvju celšanai, esošo ēku pārbūvei vai kapitālremontiem, zemesgabalu sadalīšanai vai apvienošanai, ceļu un ielu ierīkošanai, jaunu ielas un robežu žogu celšanai, grāvju rakšanai un kanalizācijas ierīkošanai, ja to ierīkošana aizskartu kaimiņu vai pilsētas intereses, un aku ierīkošanai."[40] Projekti bija jāizstrādā detalizēti, un tos drīkstēja izstrādāt vienīgi Iekšlietu ministrijas Būvniecības pārvaldē reģistrēti arhitekti, inženieri vai tehniķi.

Padomju laikā neuzskatīja, ka katrai pilsētai nepieciešami savi apbūves noteikumi, kuros būtu ievērotas katras vietas savdabība. Tajos nedaudzajos noteikumos, kuri tika izstrādāti, galvenā vērība veltīta nevis pilsētvides attīstības likumsakarību pēctecības nodrošināšanai, bet būvniecības procesa organizācijas birokrātiskajiem jautājumiem. Noteikumu tekstos tos nereti apaudzēja ar ideoloģiskiem saukļiem. Kuldīgas pilsētas apbūves noteikumus 1977. gadā izstrādāja Latvijas Celtniecības zinātniskās pētniecības un eksperimentālās tehnoloģijas institūts un apstiprināja Kuldīgas rajona Izpildu komiteja. Tā kā šajā laikā līdz ar Rīgu un Cēsīm tika atzīta Kuldīgas īpašā kultūrvēsturiskā vērtība, noteikumos liela vērība veltīta kultūras pieminekļiem un aizsargājamiem dabas objektiem. Uzskaitīti 2 arheoloģijas pieminekļi, 8 valsts un 9 vietējas nozīmes vēstures pieminekļi, 11 valsts un 12 vietējas nozīmes arhitektūras pieminekļi, 8 valsts nozīmes mākslas pieminekļi un 2 vietējas nozīmes dabas aizsardzības objekti. Pieminekļu sarakstos iekļauto objektu skaits laika gaitā vairākkārt mainījies, galvenokārt pieaugot, taču kultūras mantojuma sargiem padomā vienmēr bijis vairāk pieminekļu nekā apstiprinātajos sarakstos.[41]

Apbūves noteikumos bija aprakstīts arī mehānisms, ar kuru vietējiem padomju varas orgāniem jāīsteno pilsētbūvnieciskā kontrole Kuldīgas teritorijā. Lielāko daļu paredzēto būvniecības darbu bija jāsaskaņo ar Kuldīgas pilsētas Izpildu komitejas valsts aizsardzības zonas ar-

40 Kuldīgas saistošie būvnoteikumi, 2. pants.

41 VKPAI PDC, Inv. Nr.08-04-II, III, IV-24. (Melnraksta materiāls pieminekļu sarakstam : Kultūras ministijas priekšlikumi par Kuldīgu. Autors J. Plauciņš. Kuldīga. Vispārējais materiāls). 33 lapas.

to be developed in detail, and they were allowed to be developed only by the architects, engineers or technicians registered at the Construction Board of the Ministry of the Interior.

During Soviet times, it was not considered that each city required its own building regulations, which would take into account the uniqueness of each place. The main attention in those few regulations which were developed was paid to bureaucratic issues of construction procedures rather than to compliance with town development regularities. The texts of regulations were often filled with ideological jargon. The building regulations of Kuldīga town were developed in 1977 by the Latvian Institute of Scientific Research and Experimental Technology of Construction and approved by the Executive Committee of Kuldīga Region. Since at the time special cultural and historical assets of Kuldīga was recognized along with Riga and Cēsis, much attention in the regulations was paid to cultural monuments and natural objects to be protected. Two archaeological monuments, eight historical monuments of state significance and nine historical monuments of local significance, 11 architectural monuments of state significance and 12 architectural monuments of local significance, eight art monuments of state significance and two nature protection objects of local significance were listed. The number of objects included in the list of monuments changed several times in the course of time; it mostly increased, but the guardians of cultural heritage always had more monuments in mind than there was in the approved lists.[41]

Building regulations also described the procedures to be implemented by the local Soviet authorities to control urban planning in the territory of Kuldīga. Most of the planned construction work had to be approved by the architect of the state protected area of the Executive Committee of Kuldīga town.[42] Additional conditions were determined in the state protected area and areas where construction was limited, for example: "Durable and expressive finishing materials,

41 SIHP MDC, Inv. No.08-04-II, III, IV-24. (Draft material for the list of monuments: Suggestions of the Ministry of Culture about Kuldīga. Author J. Plauciņš. Kuldīga. General material). 33 pages.

42 SIHP MDC, Inv. No.6762-130-KM case No.08-04-II, III, IV–24-1021. (Building regulations of Kuldīga. Kuldīga, 1977. General material, 1976-1982). Page 38-64. Also available at KDM CDA.

kld.indb 106 12.12.2013. 13:07:20

hitektu.[42] Valsts aizsardzības zonā un apbūves regulēšanas zonā bija noteikti papildus nosacījumi, piemēram: "jālieto ilgizturīgi un izteiksmīgi apdares materiāli, kas saglabā savas dekoratīvās īpašības vai kuru dekoratīvās īpašības var periodiski atjaunot. Īpaša uzmanība, saskaņā ar pilsētas tradīcijām, jāveltī ieejas durvju individualizācijai. Objektu jumtiem jābūt segtiem ar kārniņiem(..)".[43] Bija arī noteikts, ka: "jaunas administratīvās un pārvaldes iestādes, sabiedriskās organizācijas, galvenās kultūras, tirdzniecības un sabiedriskās ēdināšanas, kā arī komunālās apkalpošanas iestādes parasti izvietojamas pilsētas centrā, un atsevišķos gadījumos šīs iestādes var izvietot valsts aizsardzības zonā".[44] Šiem noteikumiem bija noteikta loma kultūras mantojuma saglabāšanā un zināmā mērā arī pilsētvides attīstības tradīciju ievērošanā.

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas mēģināts likvidēt padomju laika radīto pārrāvumu pilsētvides veidošanas principu pēctecībā. Tomēr, saskaņā ar Latvijas teritorijas plānošanas likumu, pilsētu būvnoteikumi kļuvuši par attīstības plāna sastāvdaļu. Tāpēc tie mainās, mainoties attīstības plāniem. Lai pilsētas attīstībā nodrošinātu harmonisku pēctecību, plānus būtu jāizstrādā atbilstoši noteikumiem, nevis otrādi.

Kuldīgas jaunākie būvnoteikumi stājušies spēkā līdz ar 2002. gada attīstības plāna apstiprināšanu. Liela vērība šajos noteikumos veltīta pilsētvides vēsturiskās savdabības saglabāšanai. Noteikts, ka "vecpilsētā saglabā un, kur tas ir zudis, atjauno esošo ielu un laukumu tīklu, aizpildot izveidojušos tukšumus apbūvē. Vēsturiskā ielas apbūves līnija jeb būvlaide ir pilsētbūvniecības pieminekļa sastāvdaļa. Apbūves bojāejas gadījumā aizliegta parka, skvēra vai autostāvvietas izveidošana tās vietā, bet gan atjaunojama apbūve tās vēsturiskajā vietā".[45] Paredzēts, ka vēsturiskajā centrā jaunbūves ir pieļaujamas tikai zudušās apbūves vietās, kuras precīzi nosakāmas pēc vēsturis-

42 VKPAI, Inv. Nr.6762-130-KM lietas Nr.08-04-II, III, IV–24-1021. (Kuldīgas apbūves noteikumi. Kuldīga, 1977. Vispārējais materiāls, 1976–1982). 38.–64. lapa. Pieejams arī KNP BNA.

43 turpat.

44 turpat.

45 Kuldīgas pilsētas teritorijas plānojums un apbūves noteikumi [tiešsaiste]. *Kuldīga. Kuldīgas pilsētas Dome*. 2007 [skatīts 20.03.2010.]. http://www.kuldiga.lv/index.php?cat=384.

which preserve their decorative properties or the decorative properties of which may be periodically restored, shall be used. According to the town traditions, special attention shall be paid to the individual image of entrance doors. The roofing should be of tiles."[43] It was also determined that "new administrative and government institutions, public organizations, main cultural institutions, trade institutions and public catering institutions, as well as communal service institutions shall be usually located in the town centre and, in certain cases, these institutions might be built in the state protected area".[44] These regulations had a certain role in preservation of cultural heritage and compliance with the traditions of the development townscape.

After the restoration of Latvia's independence, there were efforts to eliminate the gaps in urban development dating from the Soviet era. However, according to the Spatial Planning Law of Latvia, building regulations of the cities became a part of the development plan. Therefore, they change as the development plans are modified. In order to ensure harmonious succession in town development, plans must be developed according to the regulations, rather than vice versa.

The latest building regulations of Kuldīga came into effect when the development plan of 2002 was approved. Much attention in these regulations is paid to the preservation of the historical uniqueness of the townscape. It is determined that "the existing network of streets and squares shall be preserved in the old town and restored in places where it was lost by filling gaps between the buildings. The historical street building line is a part of the protected area (urban design monument). In case of loss of the buildings, the creating of a park, square or car park in its place is forbidden; the building in its historical place shall be restored instead".[45] It is planned that the newly-constructed buildings are allowed in the historical centre only in places of lost buildings, which have to be accurately determined by historical documents and investigations on-site.

43 Ibid.

44 Ibid.

45 Territory planning of Kuldīga town and building regulations [online]. *Kuldīga. Kuldīga Town Council.* 2007 [cited 20.03.2010.]. http://www.kuldiga.lv/index.php?cat=384.

kld.indb 107 12.12.2013. 13:07:21

kiem dokumentiem un zondāžām dabā. Jaunbūves apjomam jāiederas konkrētās vides stilistikā un raksturā un jābūt saskaņā ar kādu no Kuldīgas vecpilsētā raksturīgajiem, noteiktiem sešiem apbūves tipiem. Vecpilsētas apbūves koncepcija paredz, ka publiskā ārtelpa tiek veidota 20. gadsimta sākuma stilistikā un veidolā. 2010. gadā veikti daži apbūves noteikumu grozījumi. Lai apbūves noteikumi būtu projektētājiem un iedzīvotājiem saprotamāki, tie tika ilustrēti ar logu detaļu, dzegu profilu un citu arhitektūras elementu rasējumiem.[46]

Katrs laikmets pilsētas sejā ievilcis savus vaibstus, to parasti bagātinot ar aizvien jaunām niansēm, bet dažreiz iecērtot arī rētas. Arhitektūras stilu vēsturē daudz atzītu augstāko sasniegumu periodi iedvesmu smēluši iepriekšējo laikmetu izteiksmes līdzekļu klāstā, taču neviens stils nekad nav bijis akls iepriekš zināmā atdarinājums. Visā pasaulē visatzītākajā kultūras pieminekļu aizsardzības metodikas konvencijā – "Starptautiskajā pieminekļu un vēsturisku vietu konservācijas un restaurācijas hartā" jeb tā dēvētajā Venēcijas hartā (*The Venice Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites*), kuru 1964. gada maijā Venēcijā pieņēma Otrais Starptautiskais arhitektu un tehnisko speciālistu kongress, teikts, ka jebkurā restaurācijā jaunām detaļām jānes sava laikmeta iezīmes (9. pants) [47], un stila vienotība nav restaurācijas galamērķis (11. pants). Vēsturiskajā vidē jāievēro tās mērogs un raksturs, taču nav jārada atdarinājumi. Arī Kuldīgai tikpat droši jāraugās nākotnē, kā to darījuši iepriekšējo laikmetu celtnieki, radīdami daudzveidīgu, bet viengabalainu pilsētas apbūves ansambli.

46 Kuldīgas pilsētas teritorijas plānojums un apbūves noteikumi. 6. grozījumi. 2010–2014 [tiešsaiste]. *Kuldīga. Kuldīgas pilsētas Dome* [skatīts 28.02.2010.]. http://www.kuldiga.lv/uploaded/ 5planosana /TP/Kuldigas_TIAN_2010.pdf

47 *Nozīmīgākie starptautiskie dokumenti par kultūras mantojuma aizsardzību* (UNESCO Latvijas Nacionālā komisija, Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija). Rīga: Mantojums, 2000. 6. lpp.

Newly-constructed buildings shall match the stylistics and character of the particular environment and comply with one of the established six building types typical for the old town of Kuldīga. The concept of development of old town envisages formation of public outdoor space according to the stylistics and image of the beginning of the 20th century. In 2010, several amendments to the building regulations were made. To make the building regulations easier to understand by designers and inhabitants, they are illustrated with drawings of window parts, cornice profiles and other architectural elements.[46]

Each century has added its own features to the image of the town, usually by enriching it with new nuances, or occasionally leaving scars. In the history of architectural styles, many periods of the highest achievements derived inspiration from the range of means of expression of previous centuries; yet, no style was ever a blind copy of the previous one. The most internationally recognized convention for preservation of cultural monuments, the Venice Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites, which was accepted in May 1964 in Venice by the Second International Congress of Architects and Technical Specialists, states that in any restoration new details have to embody the features of their century (Article 9)[47], and the unity of style shall not be considered the ultimate goal of the restoration (Article 11). In the historical environment, scale and character must be respected, but replicas do not have to be created. Kuldīga also must bravely look to the future, as the builders of previous centuries did in creating a diverse, yet homogenous urban ensemble.

46 Territory planning of Kuldīga town and construction regulations. Amendments No.6.2010–2014 [online]. *Kuldīga. Kuldīga Town Council* [viewed on 28.02.2010.]. http://www.kuldiga.lv/uploaded/ 5planosana /TP/Kuldigas_TIAN_2010.pdf

47 *The most important international documents on protection of cultural heritage* (Latvian national Commission for UNESCO, State Inspection for Heritage Protection). Riga: Kuldīga, 2000. p. 6.

kld.indb 108 12.12.2013. 13:07:21

Kuldīga jaunākajos laikos

Senās ēkas mūsdienu pilsētvidē

Kuldīga in Modern Times

Old Buildings in Contemporary Urban Environment

Jana Jākobsone

Kuldīga. Liepājas iela
(M. Rubeņa foto. 2011)

Kuldīga. Liepājas iela
(Photo by M. Rubenis. 2011)

kld.indb 109 12.12.2013. 13:07:22

Jebkuras pilsētas apbūve ir dzīvs organisms. Kuldīgas centrā gan šķiet, ka aiz katra stūra dus aizsnaudusies senatnes elpa, tomēr katrs laikmets nācis ar savu pienesumu. Dažādos laikos dažādi pārveidojumi skāruši gandrīz vai jebkuru senāko celtni, labāk vai sliktāk saglabājot kultūrvēsturiskās vai cita veida vērtības vai, gluži pretēji, dažkārt uzgriežot muguru tām. Pārveidojumu pieredzes izvērtējums ir labākā pilsētas rītdienas veidošanas skola.

Pamanāmākie un mūsdienu skatījumā nozīmīgākie pārveidojumi Kuldīgas vecpilsētā notikuši 20. gadsimta septiņdesmitajos un astoņdesmitajos gados. Zināmā mērā to veicināja valsts aizsardzības zonas izveidošana 1969. gadā. Tika piešķirti līdzekļi ēku atjaunošanai. Tos paredzēja piecu gadu periodam, jo padomju laika tautsaimniecības attīstība tika plānota pa piecgadēm. Līdzekļus izlietoja pilsētas Dzīvokļu saimniecības pārvalde, kura arī noteica objektu atjaunošanas secību. Līdzekļu gan pietika parasti ne vairāk kā vienam objektam gadā. Savā laikā Kuldīgas pilsētas arhitekts Aldis Orniņš, norādot, ka vecpilsētā ir 350 ēku, pamatoti jautāja: cik gados ar šādu ātrumu iespējams atjaunot pilsētu? Aprēķinot nepieciešamo summu visu vecpilsētas ēku atjaunošanai (ap 30 miljonu rubļu), tika meklēti citi risinājumi. Vairākas ēkas tika nodotas dažādām iestādēm, lai tās veiktu atjaunošanas darbus par saviem līdzekļiem. Šādā veidā tika atjaunotas, piemēram, ēkas Baznīcas ielā 12b un 13. Tiesa, būvdarbu kvalitāte, kā jau tas bija ierasts padomju laikā, bieži vien bija tālu no vēlamās, jo "pasūtītājam – Dzīvokļu saimniecības pārvaldei – maz interesē pasūtījumu izpilde un izmaksas. (..) ļoti neapmierinoša remonta kvalitāte, nepamatoti augstas izmaksas, nepieciešams vēl papildu darbs, materiāli un līdzekļi, lai šo brāķi pēc dažiem gadiem labotu no jauna".[1]

Lai uzlabotu Kuldīgas vēsturisko ēku atjaunošanas darbu, 1972. gadā tika nodibināts Latvijas PSR Kultūras ministrijas Zinātniskās restaurācijas pārvaldes Kuldīgas iecirknis. Zinātniskās restaurācijas pārvaldi Padomju Latvijā uzskatīja par vienīgo būvorganizāciju, kura cik necik spēj nodrošināt darbu izpildes kvalitāti. Tomēr ne vienmēr un ne visur. 1977. gadā vienā

1 **Kenerts, V.** Neviens neredzēja. *Padomju Dzimtene*, 1979., 2. aug. (Nr. 21), 3. lpp.

The buildings of any city are living organisms. It seems that the atmosphere of old times is present at every turn in Kuldīga's centre, yet, each century has made its own contribution. In different periods, various transformations affected almost every old structure by preserving – for better or worse – cultural and historical assets or, on the contrary, by turning their back to them. Mature analysis of these transformations is the best way to gain knowledge for developing the city's future.

The most noticeable and significant (from the modern point of view) transformations in the old town of Kuldīga took place in the 1970's and 1980's. These were promoted by the establishment of a state protected area in 1969. Resources were allocated for restoration of buildings. These were planned for periods of five years, since the development of the national economy during the Soviet times was planned in five years. The resources were used by the Housing Facilities Administration, which determined the sequence of restoration of objects. However, the resources were sufficient for not more than one object a year. At that time, Kuldīga town architect Aldis Orniņš noted that there are 350 buildings in the old town, and asked: in how many years will it be possible to restore the town at this speed? Having calculated the necessary sum for restoration of all old town buildings (approximately 30 million roubles), other solutions were searched for. Several buildings were transferred to the supervision of different institutions so that they were able to perform restoration work at their own expense. For example, the buildings at Baznīcas iela (Church Street) 12 b and 13 were restored this way. Unfortunately, the quality of construction work (as usual during the Soviet era) was often far from adequate, because "the commissioning party – Housing Facilities Administration – had little interest in fulfilment of orders and expenses. (..) Highly unsatisfactory quality of repair, unjustifiably high expenses, additional work, materials and resources are required in order to fix these defects anew in a few years".[1]

In order to improve the restoration of Kuldīga's historic buildings, the Kuldīga Department

1 **Kenerts, V.** Neviens neredzēja (No one saw). *Padomju Dzimtene* (*Soviet Homeland*), 1979, August 2 (No. 21), p. 3.

kld.indb 110 12.12.2013. 13:07:22

no Latvijas PSR Kultūras ministrijas kolēģijas lēmumiem norādīts: “Restaurācijas darbi Kuldīgas iecirkņa objektos rit gausi. Darbu kvalitāte zema .. Vietējās nozīmes arhitektūras pieminekļu saraksta trūkuma dēļ nav iespējams diferencēt ēkas, kurām nepieciešama restaurācija ar restaurācijas iecirkņa spēkiem, un ēkas, kas remontējamas ar vietējās remonta celtniecības organizācijas palīdzību.”[2] Savukārt vietējā presē rakstīts: “Kā zināms, Kuldīgas vecpilsēta atzīta par aizsargājamu arhitektūras ansambli. Tieši ansamblis dod vispilnīgāko ieskatu kāda laikmeta sociālajā dzīvē un arhitektūras attīstībā. Bet atsevišķi arhitektūras pieminekļi paši par sevi vien nekādu ansambli veidot nevar. Piemēram, laukuma apbūvi Padomju ielas paplašinājumā (tagad Rātslaukumā – J. J.) veido galvenokārt 18. un 19. gadsimta dzīvojamās ēkas, no kurām tikai viena tiek uzskatīta par arhitektūras pieminekli. Bet kāda gan būtu loma šai ēkai, ja tā nebūtu skatāma kā visa laukumu apbūves sastāvdaļa? Tieši no šī viedokļa raugoties,

2 VKPAI PDC, Inv. Nr.6762-130-KM lietas Nr.08-04-II, III, IV– 24-1021, 17. 33 lapa. (Latvijas PSR Kultūras ministrijas kolēģijas lēmums Nr.6 “Par Zinātniskās restaurācijas pārvaldes Kuldīgas iecirkņa darbu”, 1977. Kuldīga. Vispārējais materiāls, 1976–1982).

of the Scientific Restoration Office of the Ministry of Culture of the USSR was founded in 1972. In Soviet Latvia, the Scientific Restoration Office was considered to be the only construction organization able to ensure at least somewhat qualitative work. But not always and not everywhere... In 1977, one of the decisions of the Board of the Ministry of Culture of the Latvian SSR indicated: “Restoration works in the objects of Kuldīga Department go slowly. The quality of works is low. (..) Due to the lack of the list of architectural monuments of local significance, it is impossible to distinguish between the buildings which need to be restored at the expense of the restoration department, and buildings which are to be repaired with the help of the local repair construction organization.”[2] The local press wrote: “As it is known, the old town of Kuldīga was recognized as a protected architectural ensemble. It is the ensemble that provides full insight into the social life of a particular century and architectural development, whereas

2 VKPAI PDC, Inv. No.6762-130-KM case No.08-04-II, III, IV– 24-1021, 17. Page 33. (Decision of the Board of the Ministry of Culture of the Latvian SSR No. 6 “On the Activity of the Kuldīga Department of the Scientific Restoration Office”, 1977, Kuldīga, General material, 1976–1982).

89. Upes iela 1 20. gs. sākumā (attēls no grāmatas **Jansons, G.** *Kurzemes pilsētu senās koka ēkas*. Rīga: Zinātne, 1982. 124. lpp.) un mūsdienās (J. Jākobsones foto. 2010)

Upes iela 1 at the beginning of the 20th century (picture from the book **Jansons, G.** *Kurzemes pilsētu senās koka ēkas* (*Old Wooden Buildings of Kurzeme Cities*). Riga: Zinātne, 1982, p. 124.) and nowadays (Photo by J. Jākobsone. 2010)

kld.indb 111 12.12.2013. 13:07:24

90. Ēka Baznīcas iela 7, Kuldīgā 1976. gadā (KNP BNA, Nr. 199) un pēc restaurācijas 1984. gadā (KNM, Inv. Nr.34797)

The building at Baznīcas iela 7 in 1976 (KNP BNA, No. 199) and after restoration in 1984 (KNM, Inv. No.34797)

restaurēšanas kantora Kuldīgas iecirkņa uzdevums ir praktiski saglabāt un atjaunot vecpilsētas arhitektoniskā ansambļa ēkas."[3]

Lielākā vērība tika pievērsta valsts nozīmes kultūras pieminekļiem. 1977. gadā Kuldīgā bija 11 šajā kategorijā ieskaitītu ēku.[4] Tās pēc iespējas tika restaurētas. Izstrādājot un apstiprinot restaurācijas projektus, tika izvērtēta attiecīgā pieminekļa loma pilsētbūvnieciskajā struktūrā. Lielākoties tika izvēlēts kompromisa risinājums, par obligātu uzskatot fasāžu restaurēšanu to sākotnējā izskatā, kā arī seno ieejas mezglu, kāpņu un apvalkdūmeņa saglabāšanu. Tika pieļauta bēniņu izbūve dzīvokļu vajadzībām, jumta logus ierīkojot pēc iespējas neuzkrītoši vai veidojot jumta izbūves. Ja vien tehniskā stāvokļa dēļ bija iespējams, tika saglabātas autentiskās nesošās konstrukcijas un detaļas – logu un durvju vērtnes, apkalumi un dekori.

Ēkām, kurām nebija piešķirts arhitektūras pieminekļa statuss, paredzēja kapitālo remon-

3 **Paupe, N.** Pēc restaurācijas – jaunā kvalitātē. *Padomju Dzimtene,* 1972., 17. jūl. (Nr.72), 3. lpp.

4 VKPAI, Inv. Nr.6762-130-KM lietas Nr.08-04-II, III, IV–24-1021., 38.–64. lapa. (Kuldīgas apbūves noteikumi, 1977. Kuldīga. Vispārējais materiāls, 1976–1982). Pieejams arī KNP BNA.

architectural monuments alone are unable to form any ensemble. For example, there are mostly residential buildings of the 18th and 19th century in the square of the extension of Padomju iela (Soviet Street) (now Rātslaukums (Town Hall Square) – J.J.), but only one of these is considered to be an architectural monument. But what would be the role of this building, if it was not considered as a part of the whole square? From this point of view, the task of the Kuldīga Department of the restoration office is to preserve and restore the buildings of the architectural ensemble of the old town."[3]

The greatest attention was paid to the cultural monuments of state significance. In 1977, Kuldīga had 11 buildings in this category.[4] They were restored to the extent possible. While developing and approving the restoration projects, the role of the respective monument in the structure of town planning was assessed.

3 **Paupe, N.** Pēc restaurācijas – jaunā kvalitātē (After Restoration – in New Quality). *Padomju Dzimtene* (*Soviet Homeland*), 1972, July 17 (No. 72), p. 3.

4 SIHP MDC, Inv. No. 6762-130-KM case No.08-04-II, III, IV–24-1021., page 38-64. (Building Regulations of Kuldīga, 1977, Kuldīga, General material, 1976–1982). Also available at KDM CDA.

kld.indb 112 12.12.2013. 13:07:25

tu. Tā kā liela daļa ēku bija stipri nolietojušās, tad remontēšana šajā laikā bieži vien pārvērtās par ēku nojaukšanu un uzbūvēšanu no jauna. Dažreiz šāda veida jaunceltnes tika atvirzītas no vēsturiskās apbūves līnijas, saglabājot vides mākslinieciskо tēlu, bet deformējot vides telpisko struktūru. Lielākoties no jauna uzcēla iepriekšējo ēku replikas, bet atsevišķos gadījumos – no iepriekšējām ēkām atšķirīgas celtnes.

Raksturīgākie ēku restaurācijas piemēri ir Upes ielā 1 un Baznīcas ielā 7 un 10. Atjaunojot ēku Upes ielā 1 (**89**. attēls), kuras celtniecības laiks datēts ar 18. gadsimtu, saglabāta ēkas apjoma autentiskā forma ar raksturīgo pusvalma jumtu. No autentiskās materiālās substances saglabājās ap 40 %, jo ēka no koka celtnes faktiski tika pārveidota par mūra celtni, kurā no vecās celtnes palika vienīgi pagalma ārsiena, iekšsienas un oriģinālās detaļas – durvis, kāpnes un daži logi. Tika uzbūvēts jauns apvalkdūmenis.

1982. gadā pēc arhitektes Tatjanas Vītolas projekta[5] tika veikta dzīvojamās ēkas

5 KNP BNA, Nr.199. (Arhitektūras pieminekļa – Kuldīga, Padomju ielā Nr. 7 – restaurācijas un rekonstrukcijas projekts. Arhitektūras - celtniecības daļa. 1. sējums. Autors T. Vītola. Rīgā, 1976. 51. lpp.).

91. Ēka Baznīcas iela 10 20. gs. trīsdesmitajos gados (KNM, Inv. Nr.32239)
The building at Baznīcas iela 10 in the 1930's (KNM, Inv. No.32239)

92. Ēka Baznīcas ielā 10 restaurācijas laikā 20. gs. astoņdesmitajos gados (KNP BNDFA) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013). Skats no pagalma
Building at Baznīcas iela 10 during the restoration in the 1980's (KNP BNDFA) and nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013). View from the courtyard

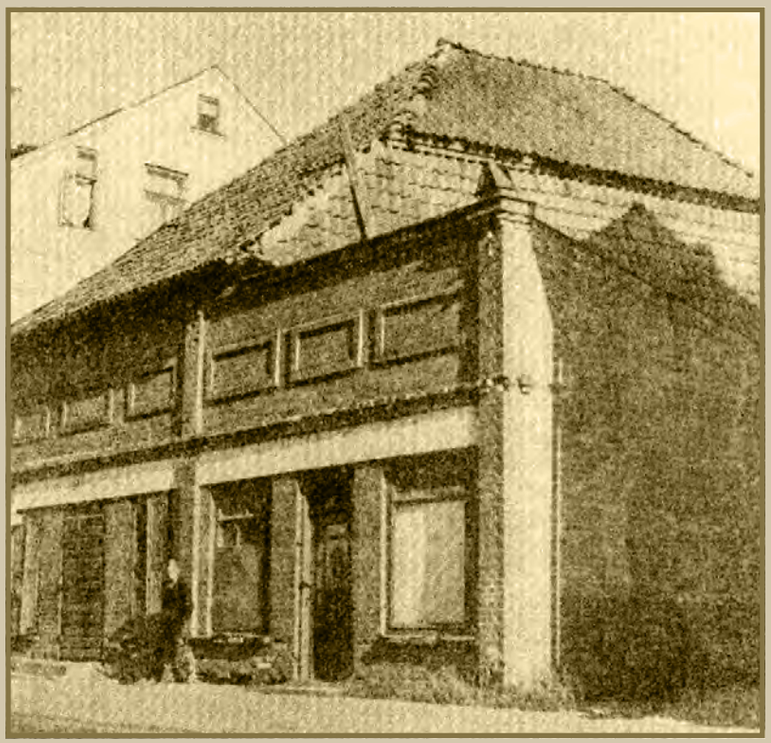

A compromise solution was chosen in most cases, but restoration of facades in their original appearance, as well as preservation of old street units, stairs and chimneys was mandatory. Construction in attics was permitted to transform them into flats, constructing invisible roof windows if possible or forming roof gables. Unless it was impossible due to technical condition, authentic load-bearing structures and parts (window and door leaves, fittings and decors) were preserved.

Renovation was planned for buildings which were not awarded the status of an architectural monument. Since many buildings were severely dilapidated, they were demolished and constructed anew. Sometimes new buildings of this type deviated from the historical building line, preserving the artistic image of the scenery, but deforming the spatial structure of the environment. Replicas of previous buildings were mostly built anew, but in certain cases totally different structures were constructed.

Typical examples of restored buildings are located at Upes iela (River Street) 1 and Baznīcas iela 7 and 10. During restoration of the 18th century

kld.indb 113 12.12.2013. 13:07:27

93. Ēka Liepājas ielā 3 20. gs. sākumā (attēls no grāmatas **Jansons, G.** *Kurzemes pilsētu senās koka ēkas*. Rīga: Zinātne, 1982. 164. lpp.) un septiņdesmitajos gados (KNP BNDFA)

The building at Liepājas iela 3 at the beginning of the 20th century (picture from the book **Jansons, G.** *Kurzemes pilsētu senās koka ēkas* (*Old Wooden Buildings of Kurzeme Cities*). Riga: Zinātne, 1982, p 164.) and in the 1970's (KDM CDDPA)

Baznīcas ielā 7 (**90**. attēls) atjaunošana. Ēku uzskata par vienu no vecākajām Kuldīgā. 1742. gadā tā ieguva pašreizējo apjomu, bet 19. gadsimta sākumā – tipisko klasicisma stila veidolu, kas saglabājies līdz mūsdienām. Atjaunošanas gaitā tika labotas gan nesošās konstrukcijas, gan apdares detaļas, tomēr saglabājās gandrīz puse no ēkas autentiskās substances. Dažas jaunās koka detaļas, salīdzinot ar oriģinālajām, ir vienkāršotas. Piemēram, dažu logu apmaļu stūros trūkst oriģinālo reljefo piramīdiņu, bet starpdzegai ir no oriģinālā atšķirīgs profils. Ņemot vērā krāsojuma slāņu zondāžas rezultātus, tika mēģināts atjaunot ēkas sākotnējo krāsojumu, kas bijis "zelta okers". Astoņdesmitajos gados koka ēku krāsošanai vēl nebija pieejama lineļļas krāsa dažādos toņos, tādēļ šīs ēkas krāsošanai lietota baltā krāsa, kurai nepieciešamā toņa piešķiršanai piejaukti tipogrāfijas krāsu pigmenti.[6] Tāpēc ēkas koloristika iznāca nedaudz spilgtāka, nekā bija paredzēts projektā.

Astoņdesmitajos gados atdzima arī ēka Baznīcas ielā 10 (**91**. un **92**. attēls). Viens no

6 Pēc arhitekta Alda Orniņa stāstījuma (24.03.2011.).

building at Upes iela 1 (Picture **89**), the authentic shape of the building and its typical roof were preserved. Around 40% of the authentic materials were preserved, because the building was actually transformed from a wooden structure into a stone structure with the external wall of the courtyard, internal walls and original parts (doors, stairs and several windows) being the only things preserved from the old structure. A new chimney was built.

In 1982, the residential building at Baznīcas iela 7 was restored according to a project by the architect Tatjana Vītola[5] (Picture **90**). The building was considered to be one of the oldest in Kuldīga. It obtained its present shape in 1742, and typical Classicism image at the beginning of the 19th century –, which is preserved to this day. During restoration, both load-bearing structures and finishing details were fixed, but almost half of the authentic materials of the building were preserved. Several new wooden details were simplified in comparison to the

5 KNP BNA, No.199. (Project of Restoration and Reconstruction of the Architectural Monument – Kuldīga, Padomju iela No. 7. Architecture - Construction Part, Volume 1. Author T. Vītola. Riga, 1976, p. 51.).

kld.indb 114 12.12.2013. 13:07:28

senākajiem attēliem kurā redzama šī ēka, ir fotogrāfija, kas tapusi 20. gadsimta trīsdesmitajos gados. Šī pildrežģa konstrukcijā veidotā celtne tad bijusi apmesta, bet dienvidu galā, kur agrāk bijusi caurbrauktuve uz pagalmu, izveidota piebūve. Tāda, starp citu, bijusi arī Baznīcas ielā 7 un pie daudzām citām ēkām. Astoņdesmitajos gados tapušajā fotogrāfijā vairs nav redzama piebūve un jūtami augstāks kļuvis ielas ieseguma līmenis. Ēka tad bija nonākusi tehniski kritiskā stāvoklī. Uzsākot atjaunošanu, tika nolemts noņemt apmetumu, atsedzot pildrežģa konstrukciju. Restaurācijas gaitā pildrežģa konstrukcijas daļēji protezētas, pamati un ārsienu mūra aizpildījumi remontēti un bojātie logi nomainīti ar kopijām.[7] Ēka atguva izskatu, kāds tai bijis, iespējams, vēl 19. gadsimtā. Tā ir vienīgā pildrežģa konstrukcijā veidota šāda apjoma ēka Kuldīgā un līdz ar to – savdabīga pilsētas vietzīme.

Viens no neparastākajiem un mūsdienu skatījumā arī pretrunīgākajiem restaurācijas piemēriem ir kādreizējās labības noliktavas ēkas

7 Pēc arhitekta Alda Orniņa, kurš uzraudzīja atjaunošanas darbus, stāstījuma (24.03.2011.).

94. Ēka Liepājas ielā 3 20. gs. sākumā. Skats no pagalma (KNP BNDFA)
The building at Liepājas iela 3 at the beginning of the 20th century. View from the courtyard (KDM CDDPA)

original ones. For example, the corners of several window frames lack original relief pyramids, whereas the inter-cornice has a different profile in comparison to the original one. Taking into account the results of probing of painting layers, attempts were made to restore initial colour of the building, which used to be "golden ochre". In the 1980's, linen seed oil paints of different shades were not available for wooden buildings; therefore white paint with typographic paint pigments to add the required shade was used to paint this building.[6] Thus the colour of the building turned out to be slightly brighter than was planned in the project.

In the 1980's, the building at Baznīcas iela 10 were also revived (Pictures **91** and **92**). One of the oldest pictures of this building is a photograph taken in the 1930's. The building's filled framework structure was then plastered, whereas at the southern end, where a pass to the courtyard used existed earlier, an outbuilding was erected. The same type of outbuilding was also found at Banzīcas iela 7 and next to many other buildings. The outbuilding is no longer seen in the photograph taken in the 1980's, and the level of street paving became significantly higher. The building then ended up in bad condition. When restoration started, it was decided to remove plastering, uncovering the filled framework structure. During restoration, the filled framework structures were reinforced, the foundation and masonry fillings of the external walls were repaired and the damaged windows were replaced with their copies.[7] The building regained the appearance it probably had in the 19th century. It is the only building of this size in Kuldīga constructed using filled framework structures, hence it is a unique landmark of the town.

One of the most unusual and controversial (from the modern point of view) examples of restoration is the transformation of the former crop warehouse building at Liepājas iela 3 in the 1970's (Pictures **93** and **94**). The restoration project of the building was developed by the architect Gunārs Jansons in 1970. During the investigation study he discovered that at the beginning of the 20th century the wooden warehouse building was reconstructed for trade functions by

6 By the account of the architect Aldis Orniņš (24.03.2011.).

7 Renovation works supervised by architect Aldis Orniņš.

kld.indb 115 12.12.2013. 13:07:30

95. Ēka Baznīcas ielā 28 pirms nojaukšanas (KNP BNDFA) un mūra jaunbūve bijušās koka ēkas vietā (J. Krastiņa foto 2013)

The building at Baznīcas iela 28 before the demolition (KDM CDDPA) and the masonry building built in the place of the former wooden one (Photo by J. Krastiņš. 2013)

Liepājas ielā 3 pārvēršanās 20. gadsimta septiņdesmitajos gados (**93**. un **94**. attēls). Celtnes restaurācijas projektu 1970. gadā izstrādājis arhitekts Gunārs Jansons. Pirmsprojekta izpētē viņš konstatējis, ka 20. gadsimta sākumā no koka celtās noliktavas ēka tikusi pārbūvēta tirdzniecības funkciju nodrošināšanai, austrumu pusē uzceļot piebūvi un visai celtnei izveidojot jaunu divstāvīgu ķieģeļu fasādi ar veikalu durvīm, skatlogiem un figurāli izmūrētām aklo ailu apmalēm. Par celtnes pārveidošanu tā laika presē rakstīts: "Tādā izskatā šo ēku arī pazinām, kā guļkoku un ķieģeļu savādu konglomerātu (..) Visus šī objekta celtniecības darbus veiks LPSR Kultūras ministrijas Zinātniskās restaurācijas un remontu kantora Kuldīgas iecirkņa celtnieki (..) Ēka Ļeņina (tagad Liepājas – J. J.) ielā 3 tai būs pirmā nopietnā spēku un iespēju pārbaude".[8] Atjaunojamās ēkas pirmajā stāvā tika paredzēta suvenīru tirgotava, bet otrajā – tūristu klubs. Restaurācijas laikā tika nojaukta visa ķieģeļu fasāde un piebūve, jo tolaik par neapstrīdamu patiesību uzskatīja pieņēmumu,

8 **Paupe, N.** Pēc restaurācijas – jaunā kvalitātē. *Padomju Dzimtene*, 1972, 7. jūn., 3. lpp.

constructing an outbuilding on the eastern side and a two-storey brick facade with shop doors, shop-windows and figuratively marked frames of false openings for the whole structure. The press of that time wrote: "We know this building as a peculiar conglomerate of horizontal logs and bricks. (..) All construction work of this object will be performed by the builders of Kuldīga Department of the Scientific Restoration and Repair Office of the LSSR Ministry of Culture. (..) The building at Ļeņina iela (now Liepājas iela – J.J.) 3 will be the first serious test of the strengths and abilities of the builders."[8] The first storey of the building to be restored was planned to house a souvenir store, and the second storey a tourist club. During the restoration, the whole brick facade and an outbuilding were demolished, because at the time it was assumed as incontestable truth that the architecture of the second half of the 19th century and beginning of the 20th century was worthless heritage, to be got rid of as soon as possible. The size of the structure was restored in its original shape. The street facade initially did not

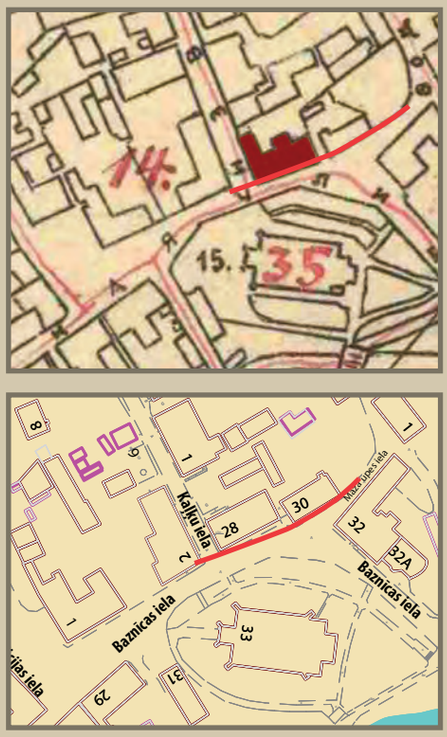
8 **Paupe, N.** Pēc restaurācijas – jaunā kvalitātē (After Restoration – in New Quality). *Padomju Dzimtene* (*Soviet Homeland*), 1972, June 7, p. 3.

kld.indb 116 12.12.2013. 13:07:31

ka 19. gadsimta otrās puses un 20. gadsimta sākuma arhitektūra ir nevērtīgs mantojums, no kura pēc iespējas drīzāk jāatbrīvojas. Celtnes apjoms tika atjaunots formā, kāds tai it kā bijis sākotnēji. Lai nodrošinātu funkcionālās prasības, ielas fasādē, kurā sākotnēji nav bijuši logi, jo noliktavai tie nebija vajadzīgi, tika saglabāti jau izveidotie skatlogi pirmajā stāvā un tādi paši izveidoti arī otrajā. Projekta autors atjaunošanas risinājumu uzskatīja par kompromisu, kas vienlaikus ar ieguvumu (celtnes bojāejas novēršanu) tomēr esot zaudējums, vienlaikus gan uzsverot, ka logu izveidojums fasādē ir "pietiekami vienkāršs un nosacīts, lai radītu pārliecību, ka tas ir nepieciešamības diktēts mūsdienu darinājums".[9] 2000. gadā pēc arhitekta Alda Orniņa projekta celtnei sānos piebūvēta nojume, kas toreiz tika domāta kā pagaidu būve.

Būvniecības principus, neglābjami nolietoto ēku vietā būvējot jaunas, lielā mērā iespaidoja ar Latvijas PSR Kultūras ministra 1969. gada 14. novembra pavēli Nr. 403 apstiprinātā "Noliktuma par vēsturiski izveidojušos pilsētu valsts

9 **Jansons, G.** *Kurzemes pilsētu senās koka ēkas.* Rīga: Zinātne, 1982. 166. lpp.

96. Ēka Baznīcas ielā 28 Kuldīgas 1913. gada un 2010. gada plānā.
vēsturiskā apbūves līnija

Building at Baznīcas iela 28 in the plans of Kuldīga of 1913 and 2010.
historical building line

have any windows as they were not necessary for the warehouse, but to ensure functional requirements of the restored building, the already created shop-windows were preserved on the first storey and similar ones were constructed on the second storey. The author of the project considered the restoration solution to be a compromise, which although being a benefit (it prevented destruction of the building) was still a loss. He also emphasized that the construction of the windows in the facade is "rather simple and conventional to give confidence that it is a modern product dictated by necessity".[9] In 2000, a lean-to was constructed next to the building according to a project by the architect Aldis Orniņš. Then it was proposed only as tomporary structure.

Unlike worn-out buildings which were impossible to restore, the construction principles of new structures were significantly influenced by the "Regulations on state protected area and construction regulation area of the historically formed cities in the Latvian Soviet Socialistic Republic" approved by the order of the Minister of Culture of the Latvian SSR of November 14, 1969 No. 403. Section 4 of Chapter Two "Protection regime in force in the protected area" of the regulations stated inter alia: "Historically formed topography of the town and landscape, planning and spatial structure, street network, total scale of building-up, (..)architectural traditions and colouring, facade finishing, artistic details – frames, portals, door leaves, weathercocks, etc. have to be preserved in the state protected area." When interpreting these regulations as a requirement to conserve the city environment in completely unchanged appearance, the local architectural service issued instructions; newly-constructed buildings had to be built in their historical size and by reproducing earlier facade composition i.e. demolished buildings had to be replaced by their replicas.[10]

Many replicas were built in Kuldīga, for example, at Baznīcas iela 28, Kaļķu iela (Lime Street) 7 and 11, and Policijas iela (Police Street) 13. Replicas of these buildings differed from the originals rather significantly, but they did not resemble of the structures of the 1980's, but rather some-

9 **Jansons, G.** *Kurzemes pilsētu senās koka ēkas.*(*Old Wooden Buildings of Kurzeme Cities*). Riga: Zinātne, 1982. p. 166.

10 By the order of the architect Aldis Orniņš (24.03.2011.).

kld.indb 117 12.12.2013. 13:07:33

97. **Kaļķu iela 7 pirms pārbūves (KNP BNDFA) un mūsdienās (J. Krastiņa foto)**
Kaļķu iela 7 before the reconstruction (KDM CDDPA) and nowadays (J. Krastiņa foto)

98. **Kaļķu ielas 7 ēkas būvniecība septiņdesmitajos gados (KNP BNDFA)**
Construction of the building at Kaļķu iela 7 in the 1970's (KDM CDDPA)

aizsardzības zonu un apbūves regulēšanas zonu Latvijas Padomju Sociālistiskajā Republikā" noteikumu izpratne. Nolikuma otrās sadaļas "Aizsardzības zonā spēkā esošais aizsardzības režīms" 4. pantā cita starpā teikts: "Valsts aizsardzības zonā jāsaglabā pilsētas un ainavas vēsturiski izveidojusies topogrāfija, plānojums un telpiskā struktūra, ielu tīkls, apbūves kopējais mērogs, .. arhitektūras tradīcijas un kolorīts, fasāžu apdare, mākslinieciskās detaļas – apmales, portāli, durvju vērtnes, vējrāži u. tml." Šos noteikumus tulkojot kā prasību iekonservēt pilsētvidi absolūti nemaināmā izskatā, radās vietējā arhitektūras dienesta izdoti nosacījumi, saskaņā ar kuriem no jauna celtās ēkas jābūvē to vēsturiskajā apjomā un atveidojot agrākās fasādes kompozīciju, citiem vārdiem – nojaukto ēku vietā jārada to replikas.[10]

Kuldīgā tomēr tapa ne viena vien replika, piemēram, Baznīcas ielā 28, Kaļķu ielā 7 un 11 un Policijas ielā 13. Šo ēku replikas vietām diezgan ievērojami atšķiras no oriģināla, taču ikdienas vērotājam tā atgādina nevis 20. gadsimta astoņdesmito gadu celtnes, bet gan kaut ko

10 Pēc arhitekta Alda Orniņa stāstījuma (24.03.2011.).

thing a lot older. Thanks to this construction policy, the scale of the historical buildings and at some point even the character of the scenery was preserved in the town, even though it is formed by slightly dated but still relatively new structures that acquired a certain patina.

The transformation of the building at Baznīcas iela 28 was controversial (Pictures **95** and **96**). The building project was developed in the design institute "Komunālprojekts" and approved on November 14, 1972,[11] and the construction work was performed in 1974 and 1975. The local newspaper wrote: "Serious disputes had taken place about the building located opposite St. Catherine's Church. Remember, it instantly opened a peculiar view upon entering Kuldīga. (..) During the restoration of the building, it was moved by three meters from the street since it hindered the traffic as it was located in the bend. At the moment, only the foundation of the masonry wall can be seen, because the works had to be stopped when the builders ran out of wood panelling. We finally decided that the masonry plaster-

11 Reconstruction projects of Baznīcas iela 28 [online]. *Kuldīga* [cited 11.07.2011.]. http://www.ekas.kuldiga.lv/ apskats/ ?id=54

kld.indb 118 12.12.2013. 13:07:35

šķietami senāku. Pateicoties šādai būvniecības politikai, pilsētvidē tomēr ir saglabājies vēsturiskais apbūves mērogs un zināmā mērā pat vides raksturs, kaut arī to veido nu jau nedaudz novecojušas un zināmu apsūbējumu ieguvušas, taču samērā jaunas celtnes.

Skaļas atskaņas ieguva ēkas Baznīcas ielā 28 pārveidošana (**95**. un **96**. attēls). Ēkas projekts tika izstrādāts projektēšanas institūtā "Komunālprojekts" un apstiprināts 1972. gada 14. novembrī,[11] bet būvdarbus īstenoja 1974. un 1975. gadā. Vietējā avīzē par to rakstīts: "Pamatīgi strīdi notika par ēku pretim Katrīnas baznīcai. Vai atceraties, tā uzreiz pavēra savdabīgu skatu, iebraucot Kuldīgā .. restaurējot ēku, tā atvirzīta 3 metrus no ielas – līkumā tā traucēja satiksmi. Tagad redzami tikai mūra pamati, jo darbs aizķērās – pietrūka koka apšuvuma. Beidzot nolēmām, ka derēs arī Kuldīgai rakstur īgais mūra apmetums.."[12] No jauna uzceltajai ēkai ir vēsturiskajai celtnei līdzīga apjoma kompozīcija, kā arī durvju un logu izkārtojums un vizuālais izskats, taču vairs nav fasādes koka apdares, nav slēģu, nav logu un durvju autentisko apkalumu un kopumā trūkst senā amatnieciskā pieskāriena smalkuma. Vispārinātā pilsētbūvnieciskā skatījumā šis aptuvenais atdarinājums sevišķi jūtamus zaudējumus videi nav radījis. Tas ir tipisks sava laika produkts, kādus var atrast ne vienā vien senā pilsētā arī Eiropas citās zemēs. Piemēram, Gotlandes (Zviedrijā) galvenajā pilsētā Visbijā ir desmitiem šādu atveidojumu, taču tūristi plūst straumēm apbrīnot šo senatnes šķietamību.

Ar jaunbūvēm tika nomainītas arī ēkas Kaļķu ielā 7 un 11, taču tās uzcēla precīzi iepriekšējās vietās. Ēka Kaļķu ielā 7 (**97**. un **98**. attēls) ir nojauktās celtnes atveidojums, kuru vizuāli tikpat kā nevar atšķirt no oriģināla. Zinātniskās restaurēšanas pārvaldes Kuldīgas iecirkņa speciālisti, kas izpildīja būvdarbus, jaunceltnē precīzi atveidojuši arī iepriekšējās ēkas vairākas detaļas, piemēram, slēģus. Tas viss piešķir celtnei augstas ticamības jeb "īstuma" iespaidu.

Kalna ielā ar jaunceltnēm aizstāts vesels seno ēku puduris (**99**. attēls). Ēkas Kalna ielā 8

11 Baznīcas ielas 28 pārbūvju projekti [tiešsaiste]. *Kuldīga* [skatīts 11.07.2011.]. http://www.ekas.kuldiga.lv/ apskats/ ?id=54

12 **Botmane, I.** Sirmo spāru svētki. Maza saruna ar Kuldīgas pilsētas arhitektu Vladimiru Nikolajevu. *Padomju Jaunatne*, 1974, 13. nov. (Nr. 54), 3. lpp.

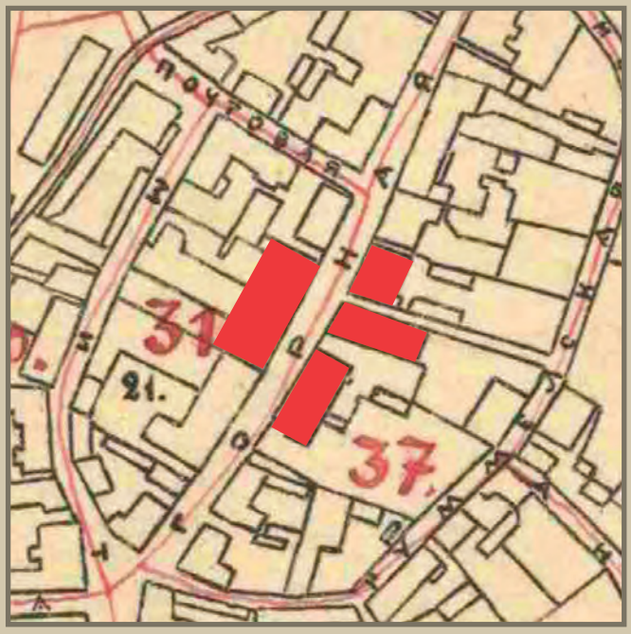
ing typical for Kuldīga will do as well."[12] The newly-constructed building has a composition similar to the one of the historical structure, as well as the arrangement of doors and windows and visual appearance; yet, there is no more wood finishing of the facade, no shutters, no authentic fittings of windows and doors, and in general there is a lack of refinement characteristic of old artisanal tradition. In general, this approximate reproduction did not cause particularly susceptible loss to the town architecture. It is a typical product of its time, which can be found in many old cities elsewhere in Europe. For example, there are dozens of such reproductions in Visby, the main city of Gotland (Sweden), yet, the tourists still flock to admire this semblance of olden times.

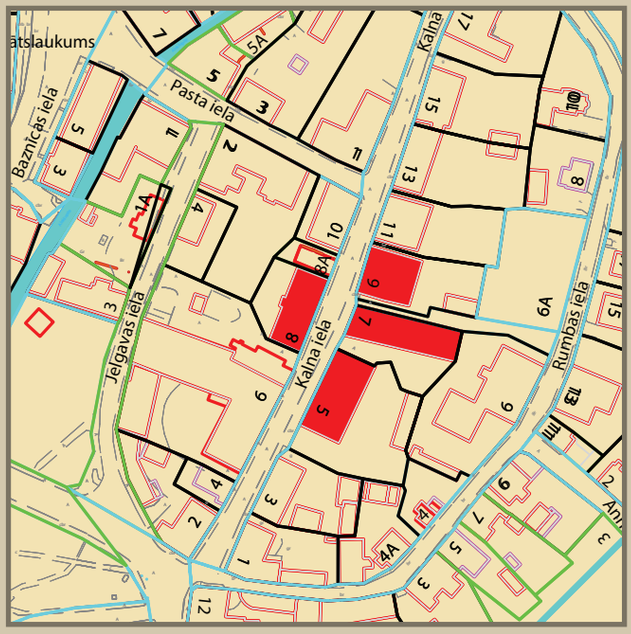
The buildings at Kaļķu iela 7 and 11 were also replaced with newly-constructed structures, but they were built in exactly the same places. The building at Kaļķu iela 7 (Pictures **97** and **98**) is a reproduction of the demolished structure, which is almost indistinguishable from the original. Specialists of the Kuldīga Department of the Scientific Restoration Office, which performed the construction work, accurately reproduced many details of the old building, for example the shutters, in the newly-constructed structure. All of this imparts a feeling of undisputed credibility or "genuineness" to the structure.

In Kalna iela (Hill Street), a whole range of old buildings were replaced with the newly-constructed structures (Picture **99**). The buildings at Kalna iela 8 and 9 were constructed exactly in in the same places. The newly-constructed structure at Kalna iela 9 (Picture **100**) can almost be classified as a restoration; but its antiquity is an apparition since the architectural forms of the previous building have been reproduced rather freely, for example, a big dormer was constructed instead of the gable end. The newly-constructed structures at Kalna iela 5 and 7 were moved from the historical building line. Their sizes and configuration were also changed in the plan; moreover, architecturally valuable building in filigree Eclectic style at Kalna iela 7 was replaced by a typical construction product of the 1970's without any artistic features of architecture (Picture **101**).

12 **Botmane, I.** Sirmo spāru svētki. Maza saruna ar Kuldīgas pilsētas arhitektu Vladimiru Nikolajevu (Grizzled Ridgepole Celebrations. Small Talk with the Kuldīga town architect Vladimir Nikolayev). *Padomju Jaunatne* (*Soviet Youth*), 1974, November 13. (No. 54), p. 3.

kld.indb 119 12.12.2013. 13:07:35

99. Ēkas Kalna ielā 5, 7, 8 un 9 Kuldīgas 1913. gada plānā (LVVA, 1679. fonds, 162. apraksts, 6726. lieta) un Kuldīgas 2010. gada plānā (KNP BNA. Pētījums "Kuldīgas pilsētas vēsturiskā centra apbūves inventarizācija". Izstrādātājs: AIG [B. Eglāja, D. Lēvalde, Z. Bikše u. c.], 2009)

The buildings at Kalna iela 5, 7, 8, and 9 in Kuldīga plan of 1913. (LSHA, fund no. 1679, description no.162, case no.6726) and in Kuldīga plan of 2010 (KDM CDA. Study "Investigation of the Historical Centre of Kuldīga" by AIG [B. Eglāja, D. Lēvalde, Z. Bikše etc.]. 2009)

100. Dzīvojamā ēka Kalna ielā 9 pirms nojaukšanas 1984. gadā (KNP BNDFA) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)

The residential building at Kalna iela 9 before the demolition in 1984 (KDM CDDPA) and nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013).

kld.indb 120 12.12.2013. 13:07:38

un 9 uzceltas precīzi senajās vietās. Jaunceltni Kalna ielā 9 (**100**. attēls) gandrīz varētu klasificēt kā restaurētu, taču tās senatnīgums tomēr ir šķietamība – iepriekšējās ēkas arhitektoniskās formas atveidotas visai brīvi, piemēram, frontona vietā izveidota liela lukarna. Jaunceltnes Kalna ielā 5 un 7 savukārt atvirzītas no vēsturiskās apbūves līnijas. Mainīti arī to izmēri un konfigurācija plānā, turklāt Kalna ielā 7 arhitektoniski augstvērtīgās un filigrānās eklektisma stila ēkas vietā nācis tipisks astoņdesmito gadu būvniecības produkts bez jebkādām arhitektūras mākslinieciskajām pazīmēm (**101**. attēls).

Pilsētvides vizuālajā tēlā liela nozīme ir ēku jumtiem. Kopējā jumtu ainava var piešķirt īpašu šarmu un pievilcību visai pilsētai. Kuldīgai izsenis bijuši raksturīgi kārniņiem iesegti divslīpju jumti. Padomju laikā kārniņi daudzviet nomainīti ar viļņotajām azbestcementa loksnēm (**102**. attēls). Pēc tam, kad 1969. gadā Kuldīgai tika noteikts pilsētbūvniecības pieminekļa statuss, sāka pievērst uzmanību kārniņu jumtu saglabāšanai. Remontējot ēkas, kārniņus centās izmantot atkārtoti vai iegūt no citām vēsturiskām celtnēm. Jau 1971. gadā Kuldīgas

Building roofs are of great importance in the town scenery. The general roof scenery imparts special charm and attraction to the whole town. Double-pitch roofs covered with tiles have been characteristic of Kuldīga since long ago. During the Soviet era, tiles were replaced in many places with waved asbestos cement roof sheets (Picture **102**). After Kuldīga obtained the status of a cultural monument town in 1969, attention was paid to preserving the tiled roofs. During repair of building, attempts were made to reuse tiles or to obtain them from other historical structures. In 1971, the chairman of the Executive Committee of the Working People's Deputy Council of Kuldīga, Jānis Rautiņš, noted: "The red tiled roofs typical of Kuldīga must be preserved. They are now starting to manufacture tiles in Cēsis, and this year we will receive certain amount as well. But for now, when demolishing old sheds, craftsmen have to treat each tile very carefully."[13] Until 1983, when the historic centres of Riga, Cēsis and Kuldīga were granted the status of state protected

13 **Celmiņš, A.** Vēsturisko notikumu liecinieki (Witnesses of Historic Events). *Padomju Dzimtene*. (*Soviet Homeland*), No. 138, 1970, November 21, p. 3.

101. Ēka Kalna ielā 7 20. gs. trīsdesmitajos gados (KNP BNDFA) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)

The building at Kalna iela 7 in the 1930's (KDM CDDPA) and nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013)

kld.indb 121 12.12.2013. 13:07:40

102. **Kuldīgas jumtu ainava. Skats no Svētās Katrīnas luterāņu baznīcas torņa (KNP BNDFA)**

Kuldīga roof landscape. The view from St. Catherine's Lutheran Church tower (KDM CDDPA)

104. **Ēka Baznīcas ielā 3. Skats no Alekšupītes 20. gs. sākumā (KNP BNDFA) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)**

The building at Baznīcas iela 3. View from Alekšupīte at the begining of the 20th century (KNM CDDPA) and nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013)

kld.indb 122 12.12.2013. 13:07:41

103. Ēka Baznīcas ielā 3 skatā no Rātslaukuma 20. gs. sākumā (fragments no 20. gs. sākuma pastkartītes) un mūsdienās (M. Rubeņa foto. 2010)

The building at Baznīcas iela 3. View from Townhall Square at the begining of the 20th century (fragment of early 20th century postcard) and nowadays (Photo by M. Rubenis. 2010)

kld.indb 123 12.12.2013. 13:07:45

105. Ēka Kalna ielā 22 1910. gadā (KNP BNDFA) un ēka tās vietā mūsdienās (J. Jākobsones foto. 2010)

The building at Kalna 22 in 1910 (KDM CDDPA) and the building in its place nowadays (Photo by J. Jākobsone. 2010)

pilsētas darbaļaužu deputātu padomes Izpildu komitejas priekšsēdētājs Jānis Rautiņš norādījis: "Kuldīgai raksturīgie sarkanie dakstiņu (tas ir, kārniņu – J. J.) jumti ir jāsaglabā. Cēsīs dakstiņus tagad sāk ražot, šogad zināmu daudzumu saņemsim arī mēs. Bet pagaidām, vecos šķūnīšus nojaucot, katru dakstiņu amatnieki tikpat kā ar cimdiem nones".[13] Līdz 1983. gadam, kamēr valsts aizsargājamā kultūras pieminekļa statuss bija noteikts tikai Rīgas, Cēsu un Kuldīgas vēsturiskajiem centriem, padomju laika ārkārtīgi ierobežotās būvmateriālu pieejamības apstākļos Kuldīgas jumtu ainavu cik necik uzturēt izdevās tikai uz citu pilsētu rēķina: ievērojami daudz kārniņu uz Kuldīgu attransportēja no Aizputes un Talsiem, kur tos "ieguva" no remontējamo seno ēku jumtiem. Taču arī to nepietika visām Kuldīgas vēsturiskajām ēkām, un daudzviet jumtus iesedza ar azbestcementa loksnēm. Mūsdienās šie iesegumi ir nolietojušies, un saskaņā ar normatīvajiem aktiem, tostarp Kuldīgas pilsētas apbūves noteikumiem, tos no tā paša materiāla nedrīkst atjaunot.

13 **Celmiņš, A.** Vēsturisko notikumu liecinieki. *Padomju Dzimtene*, Nr. 138, 1970., 21. nov., 3. lpp.

cultural monuments, the characteristic roof scenery of Kuldīga was preserved at the expense of other towns. Due to limited access to construction materials during the Soviet times, quite a few tiles were transported to Kuldīga from Aizpute and Talsi where they were "obtained" from the roofs of old buildings under repair. However, this was not enough for all the historical buildings of Kuldīga, and the roofs were covered by asbestos cement roof sheets. Today, the asbestos cement sheet roofs have worn out, and, according to regulations, including construction regulations of Kuldīga town, they shall not be restored using asbestos cement roof sheets.

Not only was the material and shade of the roof covering important, but so was the shape. Many roofs of old town buildings not only had their covering changed, but also had large single-pitch roof gables constructed in order to adapt high roof premises for living. Most of these changed the architecture of the building rather unsuccessfully, for example, at Baznīcas iela 3 (Picture **103** and **104**), where historical and finely constructed dormers were replaced with wide gables in the 1970's.

kld.indb 124 12.12.2013. 13:07:49

Svarīgs ir ne tikai jumtu ieseguma materiāls un tonis, bet arī forma. Daudziem vecpilsētas ēku jumtiem ne tikai nomainīts segums, bet nolūkā pielāgot apdzīvošanai augstās jumta telpas izveidotas lielas, ar vienslīpņu jumtu pārsegtas jumtu izbūves. Tās lielākoties neveiksmīgi izmainījušas ēkas arhitektūru, kā, piemēram, Baznīcas ielā 3 (**103**. un **104**. attēls). Tur vēsturiskās, pietiekami smalki veidotās lukarnas 20. gadsimta septiņdesmitajos gados nomainītas ar plašām izbūvēm.

Septiņdesmitajos gados vēsturiskajā pilsētvidē vairākas neveiksmīgas izmaiņas ienesa arī dažas jaunas publiskās ēkas. Tāds, piemēram, ir vēsturisko koka ēku vietā Smilšu ielā 5 uzbūvētais tirdzniecības nams, kas ir divstāvu mūra celtne ar dzelzsbetona paneļu savietoto jumtu. Fasādes bija apšūtas ar melnām keramikas flīzēm. 2005. gadā celtne pārplānota un 2007. gadā – pārbūvēta.[14] Ekspluatācijas apstākļu uzlabošanas nolūkā fasāžu apdare nomainīta uz apmetumu. Nomainīti arī logi un durvis, bet viss pārējais, ieskaitot ēkas apjomu un izvietojumu ar izteiktu atkāpi no vēsturiskās apbūves līnijas, saglabāts kā laikmeta zīme.

Astoņdesmito gadu otrajā pusē arhitektūrā strauji "ienāca" postmodernisms, kas lūkoja atjaunot modernās kustības ienesto pārrāvumu vēstures stilu attīstības pēctecībā. Tika atjaunota izpratne par vides kontekstu. Ēku proporcijas un lietotos materiālus tuvināja vēsturiskajiem paraugiem. Postmodernisma piemēri redzami arī Kuldīgas vecpilsētā, piemēram, pēc arhitektu Alda un Anitas Orniņu projekta 1987. gadā uzbūvētā Ūdensvada un kanalizācijas saimniecības pārvaldes ēka Kalna ielā 22.[15] Šajā vietā starp Kalna ielu un Alekšupīti bijusi divstāvu koka ēka – pirmā Kuldīgas skola (**105**. attēls). 1985. gadā izstrādātā un apstiprinātā projekta paskaidrojuma rakstā teikts: "Noliktavu – garāžu apjoms izvietots gar Rīgas (tagadējo Kalna – J. J.) ielu. Tā ir daļa no visas paredzētās apbūves (..) ēkas ziemeļu galā paredzēta bloķēšana ar perspektīvo divstāvu apjomu, kas citē bijušās vēsturiskās apbūves

14 KNP BNA, Nr.6271. (Veikala ēkas renovācija Smilšu ielā 5, Kuldīgā: tehniskais projekts. Autors V. Bērziņš).

15 VKPAI PDC, Inv. Nr.56140-9, 4 lapas. (Kuldīgas vēsturiskā centra attīstības vēsture. Autors S. Rausmanis).

In the 1970's, several unsuccessful changes in historical town scenery were added by several new public buildings. One of them, for instance, is a trade house – a two-storey masonry building with a roof of reinforced concrete panels – that replaced a historical wooden building at Smilšu iela (Sand Street) 5. The facades were panelled with black ceramic tiles. In 2005, the building was re-planned, and in 2007 it was reconstructed.[14]Aiming at improving the building's maintenance, facade finishing was replaced with plastering. Windows and doors were also changed, but the rest, including the size and location of the building with explicit deviation from historical building line, was preserved as a symbol of the era.

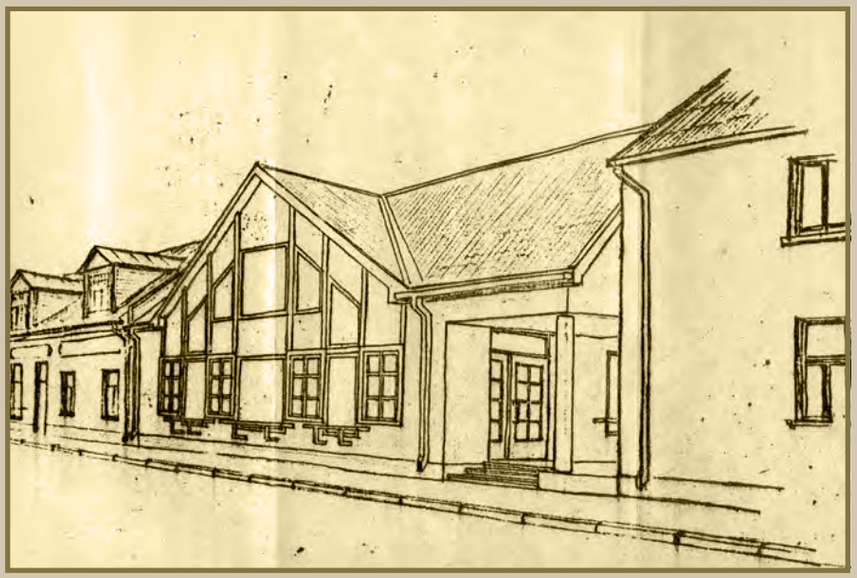
The second half of the 1980's saw the influence of post-modernism rapidly increase, as attempts were made to restore the successive development of historic styles disrupted by the modernist movement. Attention was again paid to the environment context. Building proportions and materials closely resembled historical examples. Examples of post-modernism can be observed in the old town of Kuldīga, for example the building of the Water Supply and Sewerage Utilities Board built at Kalna iela 22 in 1987 according to a project by architects Aldis and Anita Orniņš.[15] Here, between Kalna iela and the Alekšupīte, a wooden two-storey building – the first school of Kuldīga – was located (Picture **105**). The explanatory note of the project developed and approved in 1985 said: "(..) the warehouses-garages are located along Rīgas (now Kalna – J.J.) iela. This is a part of the whole planned built-up area, (..)including blocking by a perspective two-storey building, which resembles the character of the former historical setting, planned at the north end of the building."[16] The building was partially constructed on the historical foundation (Picture **105**), but the foundations of the remaining part were temporarily secured. The project for the restoration of the whole building was not developed, and this part of the town has yet to be put in order.

14 KDM CDA, No.6271. (Renovation of the store building at Smilšu iela 5, in Kuldīga: Technical Project. Author: V. Bērziņš).

15 SIHP MDC, Inv. No.56140-9, 4 pages. (The history of the development of the historical centre of Kuldīga. Author: S. Rausmanis).

16 KDM CDA, No.1337. (General repair of warehouses-garages, in Kuldīga, Rīgas iela No. 20. Author: A. Orniņa).

kld.indb 125 12.12.2013. 13:07:49

106 **Lauksaimniecības produktu veikals Liepājas ielā 22. Tehniskā projekta varianti (KNP BNA)**

The agricultural products store at Liepājas iela 22. Alternatives of the technical project (KDM CDA)

107. **Ēka Liepājas ielā 22 pirms nojaukšanas (KNP BNDFA) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)**

The building at Liepājas iela 22 before the demolition (KDM CDDPA) and nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013).

kld.indb 126 12.12.2013. 13:07:54

raksturu."[16] Ēka izbūvēta daļā no vēsturiskā apjoma (**105**. attēls), bet pārējās daļas pamati pagaidām nostiprināti. Projekts visas ēkas atjaunošanai nav izstrādāts, un šī vieta pilsētvidē vēl nav sakārtota.

Postmodernisma ideju un formu valodas zīmē attīstījās arī Lauksaimniecības produktu veikala ēkas Liepājas ielā 22 projekts. To pilsētas galvenajā ielā, kas tolaik vēl bija atvērta transportam, paredzēja celt katastrofālā stāvoklī nonākušas vienstāva ēkas vietā. 1986. gadā arhitekta Haralda Krama vadībā izstrādāti vairāki jaunceltnes vizuālā izskata varianti (**106**. attēls).[17] Ēkas iecerētajā arhitektoniskajā tēlā variētas dažādas tolaik visai populārās un nenoliedzami laikmetīgās formālo izteiksmes līdzekļu klišejas. Pēc tam, 1987. gadā, tika veikta esošās ēkas izpēte, kurā pasludināts, ka tā ir raksturīgs 19. gadsimta otrās puses koka ēku celtniecības paraugs un tajā saglabājies gan tradicionālais

16 KNP BNA, Nr.1337. (Garāžu – noliktavu kapitālais remonts, Kuldīgā, Rīgas ielā Nr. 20. Autore A. Orniņa).

17 KNP BNA, Lauksaimniecības produktu veikals Ļeņina ielā 22. Tehniskas darba projekts. Latvijas Kolhozu projektēšanas institūts. Autori H. Krams, H. Vīksna, I. Bloks. Rīga, 1985. 30 lpp.

The project of the agricultural products store at Liepājas iela 22 was developed based on post-modernist ideas and shapes . It was planned to replace a one-storey building in very poor condition on the main street of the town, which at the time was accessible to transport. In 1986, several alternative visual images of the new building were developed under the supervision of architect Haralds Krams (Picture **106**).[17] Various popular and undeniably contemporary clichés of formal means of expression were attempted in the planned architectural image of the building. In 1987, a study of the existing building was conducted; the study established that it is a typical example of wooden buildings of the second half of the 19th century and it preserved both traditional planning and original finishing details.[18] Taking into account these conclusions, the new construction project was altered and an approximate reproduction of the former building was built using red bricks (Picture **107**).

17 KDM CDA, Store of agricultural products at Ļeņina iela 22. Technical Project. Latvian Institute of Kolkhoz Design. Authors H. Krams, H. Vīksna, I. Bloks. Riga, 1985, 30 p.

18 KDM CDA, Residential building in Kuldīga, Ļeņina iela 22. Preliminary study: text, drawings. Authors A. Cinis, P. Blūms, Z. Bēts et alia. 1987, 51 p.

108. Ēka Rumbas ielā 10 1992. gadā (KNP BNDFA) un jaunbūve 2003. gadā (KNP BNDFA)
The building at Rumbas iela 10 in 1992 (KDM CDDPA) and the newly-constructed building in 2003 (KDM CDDPA)

kld.indb 127 12.12.2013. 13:07:56

109. Ēka Skolas 6 1992. gadā (KNP BNDFA) un 2009. gadā (KNP BNDFA)
The building at Skolas iela 6 in 1992 (KDM CDDPA) and in 2009 (KDM CDDPA)

plānojums, gan oriģinālās apdares detaļas.[18] Ņemot vērā šos atzinumus, jaunbūves projekts tika izmainīts, un no sarkaniem ķieģeļiem uzcelts bijušās ēkas apjoma aptuvens atdarinājums (**107**. attēls).

20. gadsimta deviņdesmito gadu sākumā Kuldīgā, tāpat kā visur citur Latvijā pēc valstiskās neatkarības atgūšanas un sociālistiskās ekonomiskas sabrukuma, lielākoties veica tikai ēku nelielas pārbūves vai cēla jaunas ēkas zudušo apjomu vietās. Pārveidoja interjerus un ēkas pielāgoja jaunām funkcijām – birojiem, veikaliem un kafejnīcām. Valsts pārraudzīto projektēšanu, kas koncentrējās "Pilsētprojektā", "Komunālprojektā" un citos lielajos projektēšanas institūtos, nomainīja arhitektu privātprakse. Vairāku Kuldīgas ēku projektus šajā laikā izstrādājuši vietējie arhitekti Aldis Orniņš, Anita Orniņa, Diāna Zalāne u. c.

Zobārstniecības kabineta ēka Rumbas ielā 10, kas uzcelta 20. gadsimta deviņdesmito gadu sākumā pēc arhitekta A. Orniņa projekta,

18 KNP BNA, Dzīvojamā ēka Kuldīgā, Ļeņina ielā 22: pirmsprojekta izpēte: teksts, rasējumi. Autori A. Cinis, P. Blūms, Z. Bēts u. c. 1987., 51 lpp.

After the restoration of national independence and the collapse of the socialist economy, in the early the 1990's only insignificant reconstructions or new buildings were built in places of lost ones in Kuldīga, just as in many other places in Latvia,. Interiors were changed and buildings were adjusted to new functions e.g. offices, stores and cafes. State-supervised design institutes such as "Pilsētprojekts" (Town Project), "Komunālprojekts" (Communal Project) and other large design institutes was replaced by architects working privately. Many Kuldīga building projects of the time were developed by local architects Aldis Orniņš, Anita Orniņa, Diāna Zalāne and others.

The building of the dentist's office at Rumbas iela (Rapid Street) 10, which was built at the beginning of the 1990's according to a project by Aldis Orniņš, combines regional architectural shape formation and individual details typical of post-modernism. A wooden household building was originally located here (Picture **108**). The explanatory notes of the project specified that its physical condition was unsatisfactory, and the building was not suitable for reconstruc-

kld.indb 128 12.12.2013. 13:07:59

ir reģionālo formveides paņēmienu un atsevišķu postmodernismam raksturīgo detaļu savietojuma piemērs. Šajā vietā atradās koka saimniecības ēka (**108**. attēls). Projekta paskaidrojuma rakstā norādīts, ka tās fiziskais stāvoklis ir neapmierinošs un ēka nav piemērota pārbūvēšanai. Tāpēc "projekts paredz tās nojaukšanu un jaunas ēkas būvi, ievērojot pilsētbūvnieciskās prasības šajā teritorijā".[19] Mūra jaunbūves apjoms apmēram atbilst vecās ēkas apjomam, bet ēkas arhitektūra ir nepārprotama sava laika mākslinieciskās domāšanas lieciniece.

2005. gadā līdzīga pārvērtība notikusi Skolas ielā 6 (**109**. attēls), kur uzcelta jauna mūra dzīvojamā ēka. Projekta autore arhitekte D. Zalāne norādījusi, ka jaunā ēka novietota vecās koka ēkas vietā, "jauno apjomu pēc izmēra veidojot līdzīgu nojauktās ēkas apjomam. Starp galvenās ēkas apjomu un blakus ēku dienvidu pusē izmantojams vienstāva apjoms bijušā ēku savienojuma mezgla vietā".[20]

19 KNP BNA, Nr.440. (Dzintras Ozoliņas zobārstniecības kabinets Kuldīgā, Rumbas ielā 10: Tehniskais projekts. Autors A. Orniņš).

20 KNP BNA, Nr.3007. (Dzīvojamā ēka, Skolas ielā 6, Kuldīgā : Tehniskais projekts Autore D. Zalāne. 2000.g.).

tion. Therefore, "the project plans its demolition and construction of a new building complying with the town planning requirements in this territory".[19] The size of the new masonry building roughly corresponds to the size of the old building, but the architecture of the building is evidence of artistic thinking of that time.

In 2005, a similar transformation took place at Skolas iela 6 (Picture **109**), where a new masonry residential building was built. The author of the project, architect Diāna Zalāne, noted that the new building was erected in place of the old wooden building "of a size similar to that of the demolished building. Between the main building and the neighbouring building from the south, a one-storey structure shall be used in place of the former connection node of the buildings".[20] The newly-constructed building has the size characteristic of the specific environment but speaks in the language of the architecture of the time of its construction.

19 KNP BNA, No.440. (Dentists office of Dzintra Ozoliņa in Kuldīga, Rumbas iela 10: Technical project. Author: A. Orniņš).

20 KNP BNA, No.3007. (Residential building, Skolas iela 6, in Kuldīga: Technical Project. Author: D. Zalāne. 2000).

110. Zirgu pasta ēka Upes ielā 2 1984. gadā (KNP BNDFA) un 2009. gadā (KNP BNDFA). Skats no ielas

Horse mail building at Upes iela 2 in 1984 (KDM CDDPA) and in 2009 (KDM CDDPA). View from the street

kld.indb 129 12.12.2013. 13:08:01

111. Ēkas Upes ielā 2 1984. g. (KNP BNDFA) un 2009. gadā (KNP BNDFA). Skats no pagalma

The building at Upes iela 2 in 1984. (KDM CDDPA) and in 2009 (KDM CDDPA). The view from the courtyard

Jaunceltne ar konkrētajā vidē iederīgo apjomu runā savam tapšanas laikam atbilstošā arhitektūras valodā.

2003. gadā no drupām atdzima senā Zirgu pasta ēka Upes ielā 2 (**110**. un **111**. attēls).[21] Tā celta 19. gadsimta vidū. 1985. gadā veikti detalizēti uzmērījumi. Celtni atjaunojot, tajā izbūvēta vieņģimenes dzīvojamā māja (arhitekti A. un A. Orniņi). Saglabāts vēsturiskais apjoms, divu ārējo sienu apdare un daļēji arī plānojums. Izveidoti vairāki jauni logi ielas fasādē un rizalīts pagalma pusē.[22] Vecajā veļas mazgātavā, saglabājot gan tās apjomu, gan apdari, ierīkota garāža. Senā ēka dzīvo jaunā tērpā, kas harmoniski iederas vēsturiskajā vidē.

Samērā diskutabls seno ēku pārveidošanas piemērs ir ēka Kalna ielā 21 (**112**. attēls). Tur esošā ēka tika nojaukta un tās vietā uzbūvēta jauna (2003, arhitekts Juris Andersons), taču mēģinot pēc iespējas precīzi atveidot iepriekšējo eklektisma stila ielas fasādi. Jaunās

21 VKPAI PDC, Inv. Nr.56140-9, 4 lapas. (Kuldīgas vēsturiskā centra attīstības vēsture. Autors S. Rusmanis).

22 KNP BNA, Nr.19/2000. (Dzīvojamā ēka, garāža, saimniecības ēka Kuldīgā, Upes ielā 2: Tehniskais projekts. Autors A. Orniņa. 2000).

In 2003, the old horse mail building at Upes iela 2 was revived from ruins (Pictures **110** and **111**).[21] It was built in the middle of the 19th century. In 1985, detailed surveys were performed. During the restoration of the structure, a residential building for one family was built (architects Anita and Aldis Orniņš). Historical size, the finishing of two external walls and partial layout were preserved. Several new windows in the street facade and an avant-corps from the side of the courtyard were created.[22] A garage was constructed in an old laundry, preserving both its size and finishing. The old building has gained a new appearance, which harmoniously blends into the historical environment.

A rather controversial example of the transformation of old buildings is the house at Kalna iela 21 (Picture **112**). There, the existing building was demolished and replaced by a new one (2003, architect Juris Andersons), attempting to reproduce the former street facade in Eclectic

21 SIHP MDC, Inv. No.56140-9, 4 pages. (The history of the development of the historical centre of Kuldīga. Author S. Rusmanis).

22 KDM CDA, No.19/2000. (Residential building, household building in Kuldīga, Upes iela 2: Technical Project. Author A. Orniņa. 2000).

kld.indb 130 12.12.2013. 13:08:01

ēkas apjomam dziļāk aiz tās ir pavisam cits, mūsdienīgs raksturs.

Viens no jaunākajiem seno ēku pārveidojumiem Kuldīgā ir grāmatnīca Mucenieku ielā 33 (2011, arhitekte D. Zalāne). Faktiski tā ir jaunbūve (**113**. attēls), kurā virs mūsdienīgos materiālos atveidotas tur kādreiz bijušās ēkas apjoma kontūras izveidots jauns stikla būvķermenis. Dažādi vērtējamais risinājums – citāts uz neitrāla fona – atspoguļo mūsdienās populāru izpratni par "vecā" un "jaunā" līdzāspastāvēšanu.

112. Ēka Kalna ielā 21 20. gs. sākumā (KNP BNDFA) un 2009. gadā (KNP BNDFA)
The building at Kalna iela 21 at the beginning of the 20th century (KDM CDDPA) and in 2009 (KDM CDDPA)

style as precisely as possible. The shape of the new building deeper and has a completely different, modern character.

One of the latest transformations of old buildings in Kuldīga is the book store at Mucenieku iela 33 (2011, architect D. Zalāne). In fact, it is a newly-constructed building (Picture **113**) with glass construction matching the outline of the shape of the building once located there. The new building's modern materials mean it is perceived differently. As an expressive object against a neutral background, it reflects the currently popular understanding of coexistence between "the old" and "the new".

113. Grāmatnīca Mucenieku ielā 33 (J. Krastiņa foto. 2012)
Book store at Mucenieku iela 33 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

kld.indb 131 12.12.2013. 13:08:05

Kuldīga zem Kuldīgas

Kuldīga beneath Kuldīga

Jānis Asaris,

Mārtiņš Lūsēns

Kuldīga. Alekšupīte pie Skolas ielas (M. Rubeņa foto. 2009)

Kuldīga. Alekšupīte at Skolas iela (Photo by M. Rubenis. 2009)

kld.indb 133 12.12.2013. 15:08:08

Kuldīgas vārds (vāciski *"Goldingen"*) kopš 13. gadsimta vidus bieži minēts kā rakstītajos vēstures avotos, tā arī gandrīz visos Latvijas viduslaiku vēsturei veltītajos pētījumos.[1] Taču informācija par pilsētas teritorijas apdzīvotību līdz 13. gadsimtam ir visai skopa, jo arheoloģisko atradumu, kas ir svarīgākais avots par šo laika posmu, ir salīdzinoši maz.

Agrākās liecības par apdzīvotību tagadējā Kuldīgas teritorijā saistāmas ar akmens kātcauruma cirvju savrupatradumiem no Mucenieku un Jelgavas ielas, kā arī Veckuldīgas kuršu pilskalna apkārtnes (**114**. attēls). Lielākā to daļa tapusi bronzas laikmetā (1500.–500. g. pr. Kr.). To izplatība saistīta ar straujāku zemkopības attīstību, jo tieši šie cirvji bija galvenais darbarīks ar līdumu līšanu saistītajos darbos – krūmu un koku izciršanā, stumbru atzarošanā un sagatavošanā dedzināšanai. Domājams, ka tos izmantoja līdz pat senākam dzelzs laikmetam (500. g. pr. Kr.–Kristus dzimšanas laiks), kad akmens darbarīkus pakāpeniski nomainīja no dzelzs izgatavotie.[2] Tomēr kādas konkrētas šo laikmetu cilvēku apmetnes paliekas Kuldīgā līdz šim nav konstatētas.

Dažas Kuldīgā atrastas romiešu monētas netieši liecina par agrā dzelzs laikmeta cilvēku klātbūtni, taču arī šī laikmeta apdzīvotības konkrētas paliekas nav atrastas. Divas bronzas monētas – imperatora Lūcija Vera sievas Lucillas (164–169) un Aleksandra Severa (209–235) 19. gadsimta vidū atrastas vietās, kuras nav precīzi fiksētas,[3] bet viena, iespējams, imperatora Antonija Pija (138–161) sudraba monēta 1943. gadā atrasta dārzā Rīgas ielā 15.[4]

1 *Atskaņu hronika* [V. Bisenieka atdzejojums no vidusaugšvācu valodas, Ē. Mugurēviča priekšvārds, Ē. Mugurēviča un K. Kļaviņa komentāri]. Rīga: Zinātne, 1998. 389 lpp.; *Vartbergas Hermaņa Livonijas hronika* [Ē. Mugurēviča tulkojums no latiņu valodas, priekšvārds un komentāri]. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2005. 334 lpp.; **Schlözer, A. L., Gebhardi, L. A.** *Geschichte von Lithauen, Kurland und Liefland.* Halle: Gebauer, 1785–1789., S. 374; **Friebe, W. C.** *Hanbuch der Gescichte Liv-, Ehst-, und Curlands, zum Gebrauch für Jedermann.* Bd.1. Riga: Hartknoch, 1791, S. 170; **Richter, A.** *Geschichte der dem russischen Kaiserthum einverleibten deutschen Ostseeprovinzen bis zur Zeit ihrer Vereinigung mit demselben.* Bd.1. Riga: Verlag von Nicolai Kymmel`s Buchhandlung, 1857, S. 159; **Kallmeyer, T.** Die Begründung deutscher Herrschaft und christlichen Glaubens in Kurland während des dreizehnten Jahrhunderts. *Mittheilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Ehst- und Kurlands.* Bd. 9, Hft.2. Riga, 1859, S. 201–202.; **Schwartz, Ph.** *Kurland im dreizehnten Jahrhundert bis zum Regierungsantritt Bischof Emund`s von Werd.* Leipzig: Bidder, 1875. S. 50.

2 **Vasks, A., Vaska, B., Grāvere, R.** *Latvijas aizvēsture.* Rīga: Zvaigzne ABC, 1997. 115. lpp.

3 **Кропоткин, В. В.** Клади римских монет на территории СССР. *Археология СССР : Свод археологических источников.* Г4-4. Москва: Издательство Академии Наук СССР, 1961. С.102.

4 LNVM, lieta Nr. CVVM 239459 (A. Gusāra ziņojums 30.05.1960.).

The name of Kuldīga (German "*Goldingen*") is often mentioned as of the mid-13th century in written historical sources and almost all studies devoted to the medieval history of Latvia.[1] ButInformation about the population of the town up to the 13th century is rather scanty, because there are few archaeological findings, the most important source about this period.

The earliest evidence about the population in the present territory of Kuldīga is stray finds of stone shaft hole axes from Mucenieku iela (Barrel Maker Street) and Jelgavas iela (Jelgava Street), as well as from the surrounding territories of the Couronian castle mound of Veckuldīga (Old Kuldīga; Picture **114**). Most of them were made during the Bronze Age (1500–500 BC). They spread due to a more rapid development of agriculture, as these axes that were the main tool for woodland clearance work for the purpose of tillage i.e. cutting of bushes and trees, pruning and preparation of trunks for burning. It is assumed that they were used up to the late Iron Age (500 BC–around Christ's birth), when stone tools were gradually replaced by those made of iron.[2] However, no remains of any specific settlement of the people of that age have been established in Kuldīga up to this day.

Several Roman coins found in Kuldīga indirectly show the presence of people of the early Iron Age,, but no specific remains of population of this age have been found. Two bronze coins – one of the wives of the Emperor Lucius Vera, Lucilla (164–169) and one of Alexander Severus (209–235) – were found in the mid-19th century in places which are not accurately filed,[3] while one

1 *Atskaņu hronika* (*Rhyme Chronicle*) [Translation by V.Bisenieks from Middle High German, preface by Ē.Mugurēvičs, comments by Ē.Mugurēvičs and K.Kļaviņš]. Riga: Zinātne, 1998. 389 p.; *Vartbergas Hermaņa Livonijas hronika* (*Livonian Chronicle of Hermann von Wartberge*) [Translation by Ē. Mugurevičs from Latin, preface and comments thereof]. Riga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2005. 334 p.; **Schlözer, A. L., Gebhardi, L. A.** *Geschichte von Lithauen, Kurland und Liefland.* Halle: Gebauer, 1785–1789, S. 374; **Friebe, W. C.** *Hanbuch der Gescichte Liv-, Ehst-, und Curlands, zum Gebrauch für Jedermann.* Bd.1. Riga: Hartknoch, 1791, S. 170; **Richter, A.** *Geschichte der dem russischen Kaiserthum einverleibten deutschen Ostseeprovinzen bis zur Zeit ihrer Vereinigung mit demselben.* Bd.1. Riga: Verlag von Nicolai Kymmel`s Buchhandlung, 1857, S. 159; **Kallmeyer, T.** Die Begründung deutscher Herrschaft und christlichen Glaubens in Kurland während des dreizehnten Jahrhunderts. *Mittheilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Ehst- und Kurlands.* Bd. 9, Hft.2. Riga, 1859, S. 201–202.; **Schwartz, Ph.** *Kurland im dreizehnten Jahrhundert bis zum Regierungsantritt Bischof Emund`s von Werd.* Leipzig: Bidder, 1875. S. 50.

2 **Vasks, A., Vaska, B., Grāvere, R.** *Latvijas aizvēsture* (*Prehistory of Latvia*). Riga: Zvaigzne ABC, 1997. p. 115.

3 **Кропоткин, В. В.** Клади римских монет на территории СССР. *Археология СССР. Свод археологических источников.* Г4-4. Москва: Издательство Академии Наук СССР, 1961. С.102.

kld.indb 134 12.12.2013. 13:08:08

Lielāku skaidrību par Kuldīgas pilsētas teritorijas apdzīvotības pirmsākumiem varētu dot plašāki pētījumi ievērojamākajā no pilsētā esošajiem arheoloģiskajiem pieminekļiem – Veckuldīgas kuršu pilskalnā. Jau 1809. gadā pārdomas par tā izcelsmi izteicis senākā un līdz šim arī plašākā Kuldīgas vēsturei veltītā pētījuma autors Ernsts Hennigs (*Ernst Hennig*).[5] Analizējot Kuldīgas mūra pils (*Jesusburg*) celtniecības laiku un vietu, Hennigs norādījis, ka ceturtdaļjūdzi no pilsētas atrodas vieta, kur ir pilskalns (*Schloßberg*) un kuru joprojām sauc par Veckuldīgu (*Alt-Goldingen*). Viņš devis arī īsu pilskalna atrašanās vietas aprakstu, norādot, ka nekādas redzamas pils paliekas šajā pakalnā (*Anhöhe*) nav saskatāmas, izņemot vaļņus, kuros māņticīgi ļaudis dažkārt meklējot apslēpto mantu (*innerhalb deren der Aberglaube noch manchmal nach vermeinten Schäzzen gräbt*).[6] Hennigs arī piemin, ka pēc vecu ļaužu apgalvojumiem kalna pakājē Ventas pusē bijušas mūru paliekas, un viņa laikā pilsētas birģermeistara Štafenhāgena (*Stavenhagen*)

5 **Hennig, E.** *Geschichte der Stadt Goldingen in Kurland* (Kurländische Sammlungen. Ersten Band, I.Theil). Mitau: Steffenhagen, 1809. 384 S.

6 Turpat, S. 12.

silver coin, probably of the Emperor Antonius Pius (138–161), was found in 1943 in a garden at Rīgas iela (Riga Street) 15.[4]

Greater clarity about the time when people started to inhabit the territory of Kuldīga might be provided by wider studies of the most outstanding archaeological monument in the town – the Couronian castle mound of Veckuldīga. Already in 1809, ideas about its origin were expressed by Ernst Hennig, the author of the oldest and then most extensive study devoted to the history of Kuldīgaby.[5] Analysing the time of construction and the place of the masonry castle of Kuldīga (*Jesusburg*), Hennig pointed out that a quarter mile from the town was a place where a castle mound was located (*Schloßberg*) and which was still called Alt-Goldingen. He also briefly described the location of the castle mound, specifying that no visible remains of the castle could be seen on this hillock (*Anhöhe*), except for dams, in which superstitious people often searched for treasure (*innerhalb deren der Aberglaube noch manchmal nach vermeint-*

4 LNHM, case No CVVM 239459 (Report of A. Gusārs on 30.05.1960).

5 **Hennig, E.** *Geschichte der Stadt Goldingen in Kurland* (Kurländische Sammlungen. Ersten Band, I.Theil). Mitau: Steffenhagen, 1809, 384 S.

114. **Kuldīgā atrastie akmens cirvji (KNM, Inv. Nr. 24899, 1217, 1218 un 1228)**

Stone axes found in Kuldīga (KDM, Inv. No 24899, 1217, 1218 and 1228)

kld.indb 135 12.12.2013. 13:08:08

115. Veckuldīgas kuršu pilskalns (20. gs. divdesmito gadu sākuma pastkartīte)
Couronian castle mound of Veckuldīga (Postcard of the beginning of the 1920's)

116. Veckuldīgas kuršu pilskalns. A. Gusāra uzmērījums 1945. gada 16. maijā
Couronian castle mound of Old Kuldīga. Survey by A. Gusārs on May 16, 1945

uzdevumā vairākās pilskalna vietās veikti pārbaudes rakumi, kuros trīs – četru pēdu dziļumā atsegts sadedzis koks.[7]

Par pilskalna izcelsmi Hennigs izteicis divus pieņēmumus. Pirmais ir, ka pils celta jau pagānu laikos un to izpostījuši kristieši, bet otrais, ko viņš uzskata par ticamāku, – ka pili šeit 1225. gadā bīskapam Engelbertam ierīkojis ordenis, bet jau 1229. gadā to izpostījuši kurši. Tajā pašā laikā viņš pieņem, ka vietas latviskais vārds Kuldīga ir izcēlies jau pirms ordeņa iebrukuma Kurzemē.[8] Nezināmu iemeslu dēļ iespaidīgo Veckuldīgas kuršu pilskalnu nav apmeklējis pazīstamais Kurzemes pilskalnu apzinātājs, vācbaltu mācītājs Augusts Bīlenšteins (*August Bielenstein)*, kurš savos ievērojamākajos darbos to piemin,[9] bet plašākus aprakstus nesniedz.

1922. gada 16.–17. augustā Veckuldīgas kuršu pilskalnu (**115**. attēls) uzmērījis un vēlāk pir-

7 Turpat, S. 13.

8 Turpat, S. 14.

9 **Bielenstein, A.** Die altlettischen Burgberge Kurlands. *Magazin, herausgegeben von der Lettisch- Literärischen Gesellschaft,* Bd. XIV, H.2. Riga, 1869. S. 126; **Bielenstein, A.** *Die Grenzen der lettischen Volksstammes und der lettischen Sprache in der gegenwart und im 13. Jahrhundert.* St.Petersburg: Eggers&Co, 1892. 548 S.

en Schäzzen gräbt).[6] Hennig also mentioned that, according to statements from elderly people, remains of the masonry wall used to be located at the foot of the hill from the side of the Venta, and in his time by order of the town Burgomaster Stavehagen test excavations were performed in several places at the castle mound, during which burnt wood was uncovered at a depth of three-four feet.[7]

Hennig had two assumptions about the origin of the castle mound. The first is that the castle was built already during pagan times, and it was destroyed by Christians, while the second assumption, which he considered to be more credible, was that the castle was constructed in 1225 by the Order for Bishop Engelberts, but was destroyed by the Couronians in 1229. He also assumed that the Latvian name of Kuldīga originated before the invasion by the Order into Courland.[8] For unknown reasons, the impressive Couronian castle mound of Veckuldīga was not visited by the famous researcher of Courland castle

6 **Hennig, E.** Op. cit., S. 12.

7 Ibid., S. 13.

8 Ibid., S. 14.

kld.indb 136 12.12.2013. 13:08:13

mo tā plašāko aprakstu devis pazīstamais Latvijas pilskalnu pētnieks Ernests Brastiņš. Viņš šo pilskalnu, "kurš atrodas Kurzemes centrā un pie tam ir visslielākais kuršu apcietinājums" izraudzījies arī par "pieturas punktu, no kura skaitīti visu pārējo pilskalnu attālumi un virzieni".[10] Bez pilskalna apraksta Brastiņš min arī "pilsētas vietu" un piedāvā savu versiju par Kuldīgas vārda izcelsmi. No apkārtējām iespējamajām senvietām Brastiņš min "zviedru kapus" pie Rudenieku mājām, dzelzs kausētavu pie Rūšu mājām un varkaļa darbnīcas vietu Katlauku māju robežās.[11]

1924. gada 19. decembra sēdē Pieminekļu valde nolēma Veckuldīgas kuršu pilskalnu ierakstīt valsts aizsargājamo pieminekļu sarakstā.[12] Līdzīgi kā citiem nozīmīgākajiem valsts aizsardzībā ņemtajiem pieminekļiem, arī Veckuldīgas kuršu pilskalnam tika nozīmēts savs pārraugs – vispirms A. Feldmanis, bet kopš 1928. gada 29. augusta – Kuldīgas apriņķa mērnieks K. Rubulis, kuru vēlāk Pieminekļu valde pilnvarojusi arī izdot pilskalnā notiekošo "izrīkojumu atļaujas".[13] Pēc Otrā pasaules kara pilskalnu vairākkārt apsekojis Arvīds Gusārs (**116**. attēls). Viņš fiksējis kara laika tranšejas gar pilskalna dienvidaustrumu malu un valnī, kā arī norādījis, ka 1948. gada jūlijā sakarā ar novada dziesmu svētkiem vaļņa pusē postīta uzeja, to paplašinot līdz trim metriem.[14]

Līdz šim plašākie pētījumi Veckuldīgas kuršu pilskalnā un apmetnē notikuši no 1950. gada 22. maija līdz 16. jūnijam arheoloģes Emīlijas Brīvkalnes vadībā. Tie veikti saskaņā ar Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Vēstures un materiālās kultūras institūta 1950. gada 17. maijā izdoto atļauju Nr. 5 (**117**. attēls). Pilskalnā un priekšpilī tika izrakti nelieli pārbaudes laukumi, kā arī attīrīti un fiksēti kara laika ierakumos pārraktie slāņi. Tika atsegtas no akmeņiem un māla veidotas krāsns paliekas, virs kuras atrasts plāns bronzas ripveida piekariņš.[15] Tam analogs piekariņš atrasts arī Asotes pilskalna pirmajā slānī, kas datējams ar 12. un 13. gadsimta miju. Līdzīgi piekariņi Kurzemē atrasti

10 **Brastiņš, E.** *Latvijas pilskalni. I. Kuršu zeme.* Rīga: Latvijas Senatnes pētītāju biedrība, 1923. 11.–14. lpp.

11 Turpat, 13. lpp.

12 LNVM, Inv. Nr.: VN 9665. (Pieminekļu valdes protokolu grāmata).

13 LNVM, Inv. Nr. CVVM 239445 (08.09.1932.dokuments).

14 LNVM, Inv. Nr. CVVM 239445, 22.–23.lpp.

15 LVI, Inv. Nr. Pd:343, 9. lpp. (E. Brīvkalne. Komandējums uz Kuldīgu 1950. g. Zondējumu veikšanas dienasgrāmata un protokoli.).

mounds, Baltic German priest August Bielenstein, who mentioned it in his most significant works,[9] but did not provide any detailed descriptions.

On August 16–17, 1922, the Couronian castle mound of Veckuldīga (Picture **115**) was surveyed and later described in more detail for the first time by another famous researcher of Latvian castle mounds, Ernests Brastiņš. He selected this castle mound, "which was located in the centre of Courland and, in addition to that, was the greatest Couronian fortification", as a "starting point from which the distances and directions of all other castle mounds were measured".[10] Apart from the description of the castle mound, Brastiņš also mentioned "castle place" and suggested his own version about the origin of the name of Kuldīga. Out of surrounding possible archaeological sites, Brastiņš named "the Swedish cemetery" next to Rudenieki house, the iron foundry next to Rūši house and the copper-smith's workshop within the border of Katlauki house.[11]

At the meeting of December 19, 1924, the Cultural Monument Board decided to include the Couronian castle mound of Old Kuldīga in the list of state-protected monuments.[12] Like other important monuments protected by the state, the Couronian castle mound of Old Kuldīga had its own supervisor appointed, initially A. Feldmanis, but as of August 29, 1928 the surveyor of Kuldīga district Kārlis Rubulis, who was later authorized by the Cultural Monument Board to issue "permits for events" taking place in the castle mound.[13] After World War II, Arvīds Gusārs inspected the castle mound several times (Picture **116**). He recorded war-time trenches along the south-eastern side of the castle mound and in the dam, and indicated that in July 1948, for the purpose of a regional song festival an ascent from the side of the dam was damaged, extending it to three metres.[14]

9 **Bielenstein, A.** Die altlettischen Burgberge Kurlands. *Magazin, herausgegeben von der Lettisch- Literärischen Gesellschaft,* Bd. XIV, H.2. Riga, 1869. S. 126; **Bielenstein, A.** *Die Grenzen der lettischen Volksstammes und der lettischen Sprache in der gegenwart und im 13. Jahrhundert.* St.Petersburg: Eggers&Co, 1892. 548 S.

10 **Brastiņš, E.** *Latvijas pilskalni. I. Kuršu zeme* (*Castle Mounds of Latvia. I. Land of Couronians*). Riga: Latvijas Senatnes pētītāju biedrība, 1923. p 11–14.

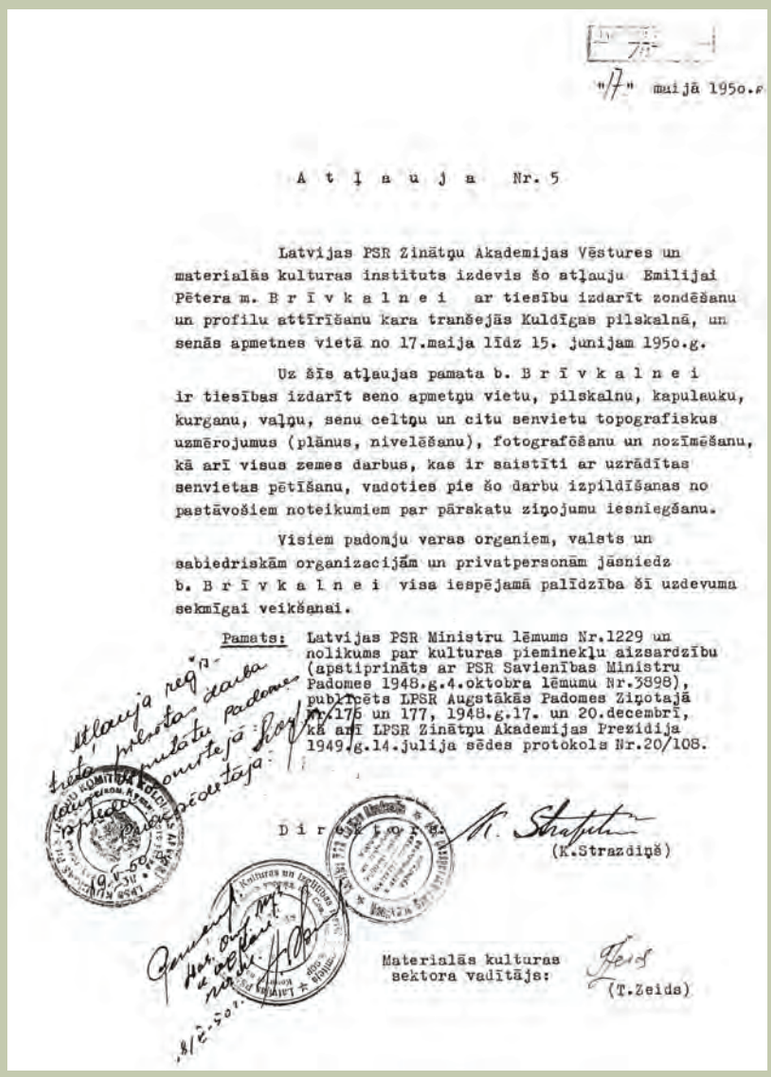
11 Ibid., p. 13.

12 LNHM, Inv. No: VN 9665. (Book of protocols of the Cultural Monument Board).

13 LNHM, Inv. No CVVM 239445 (Document of 08.09.1932).

14 LNHM, Inv. No CVVM 239445, p. 22–23.

kld.indb 137 12.12.2013. 13:08:13

"17." maijā 1950.g.

A t ļ a u j a Nr. 5

Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstures un materiālās kulturas institūts izdevis šo atļauju Emilijai Pētera m. B r ī v k a l n e i ar tiesību izdarīt zondēšanu un profilu attīrīšanu kara tranšejās Kuldīgas pilskalnā, un senās apmetnes vietā no 17.maija līdz 15. junijam 1950.g.

Uz šīs atļaujas pamata b. B r ī v k a l n e i ir tiesības izdarīt seno apmetņu vietu, pilskalnu, kapulauku, kurganu, valņu, senu celtņu un citu senvietu topografiskus uzmērojumus (plānus, nivelēšanu), fotografēšanu un nozīmēšanu, kā arī visus zemes darbus, kas ir saistīti ar uzrādītas senvietas pētīšanu, vadoties pie šo darbu izpildīšanas no pastāvošiem noteikumiem par pārskatu ziņojumu iesniegšanu.

Visiem padomju varas organiem, valsts un sabiedriskām organizacijām un privatpersonām jāsniedz b. B r ī v k a l n e i visa iespējamā palīdzība šī uzdevuma sekmīgai veikšanai.

Pamats: Latvijas PSR Ministru lēmums Nr.1229 un nolikums par kulturas piemineklu aizsardzību (apstiprināts ar PSR Savienības Ministru Padomes 1948.g.4.oktobra lēmumu Nr.3898), publicēts LPSR Augstākās Padomes Ziņotajā Nr.176 un 177, 1948.g.17. un 20.decembrī, kā arī LPSR Zinātņu Akadēmijas Prezidija 1949.g.14.julija sēdes protokols Nr.20/108.

Direktors (K.Strazdiņš)

Materiālās kulturas sektora vadītājs: (T.Zeids)

117. E. Brīvkalnei izdotā arheoloģiskās izpētes atļauja (1950)
Permit for archaeological study issued to E. Brīvkalne (1950)

118. Veckuldīgas kuršu pilskalns. 2011. gada izrakumos atsegtais pavards (U. Kalēja foto)
Couronian castle mound of Old Kuldīga. Hearth discovered during the excavations of 2011 (Photo by U. Kalējs)

arī Alsungas Kalniņu, Raņķu Kapenieku, Piltenes Pasilciema un Talsu Vilkumuižas ezera senkapos, bet īpaši raksturīgi tie ir Daugavas un Gaujas lībiešiem. Veiktajos zondējumos 15 vietās konstatēts 0,4–1,5 m biezs kultūrslānis, kas intensīvāks un dziļāks (līdz 1,65 m) ir vaļņa tuvumā. Priekšpilī veiktajos 22 zondējumos konstatētais kultūrslānis ir 0,15–1,5 m dziļš. Apmetnes vietā veikti 56 zondējumi, lai noteiktu tās teritoriju. Pēc izpētes autores domām, tā aizņēmusi ap 9,5 hektārus. Vidējais kultūrslāņa biezums šajā teritorijā ir 0,4–0,7 m, pie nogāzēm sasniedzot 1,35 m.[16] Ekspedīcijas laikā arheologa Ādolfa Stubava vadībā veikta arī pilskalna, priekšpils un apmetnes uzmērīšana mērogā 1: 4000.

2011. gada rudenī, lai precizētu senvietu attīstības hronoloģiju, kā arī kultūrslāņa izplatību, Veckuldīgas kuršu pilskalnā, priekšpilī un apmetnē jeb senpilsētā arheologa U. Kalēja vadībā veikti pārbaudes izrakumi (**118**. attēls) un pārbaude ar ģeoloģisko zondi. Konstatēts, ka kultūrslāņa biezums pilskalnā sasniedz 1,48 m, priekšpilī – 1,27 m, bet senpilsētā – 0,5 m. Tas liek domāt, ka senpilsēta ir bijusi apdzīvota visai

16 Turpat, 4.–5.lpp.

Up to now, the most extensive studies of the Couronian castle mound of Old Kuldīga and its settlement took place from May 22 to June 16, 1950 under the management of the archaeologist Emīlija Brīvkalne. They were performed in accordance with Permit No. 5 issued by the Institute of History and Material Culture of the Academy of Science of the Latvian SSR on May 17, 1950 (Picture **117**). Small test areas were excavated in the castle mound and castle-front, and layers dug anew during war-time excavations were cleaned-up and recorded. The remains of a stove made of stones and clay were uncovered, and a thin bronze disc-pendant was found.[15] An analogous pendant from the turn of the 12th and 13th century was also found in the first layer of the Asote castle mound dated. In Kurzeme, similar pendants were found in Kalniņu senkapi (Kalnini Ancient Burial Site) in Alsunga, Kapenieku senkapi (Kapenieki Ancient Burial Site) in Raņķi, Pasilciema senkapi (Pasilciems Ancient Burial Site) in Piltene and Vilkumuižas ezera senkapi (Ancient Burial Site of Vilkumuiza Lake) in Talsi, but mostly they were used

15 LHI, Inv. No Pd:343, p. 9. (Ē. Brīvkalne. Business trip to Kuldīga in 1950. Diary and protocols on performance of probing.).

kld.indb 138 12.12.2013. 13:08:16

izklaidus un droši vien neilgu laiku. Arheoloģiskie atradumi liecina, ka pilskalns un priekšpils apdzīvota vēlā dzelzs laikmeta otrajā pusē un, iespējams, arī vēl 13. gadsmita sākumā[17] (**119**. attēls).

Nozīmīga ir arī jebkura informācija par Veckuldīgas kuršu pilskalna apkārtnē atrastām senlietām un citas ziņas, kas varētu liecināt par iespējamiem vēlā dzelzs laikmeta senkapiem. E. Brastiņš minējis "zviedru kapus", kas atradušies apmēram 2 kilometrus uz dienvidrietumiem no pilskalna, pie Rudenieku mājām, bet, domājams, nopostīti saimnieciskās darbības rezultātā 20. gadsimta otrajā pusē. Par šo kapu iespējamo datējumu nav saglabājušās nekādas konkrētas liecības. Atsevišķi senlietu savrupatradumi iegūti arī tuvāk pilskalnam. 1932. gadā ap 300 m uz ziemeļrietumiem no pilskalna pie bijušajām Vēversātu mājām atrasta samērā neliela (61 x 36 mm) bronzas bruņrupučsakta. Tā glabājas Latvijas Nacionālajā vēstures muzejā.[18] Saktas virsmas ornaments gar kupola pamatni sadalīts četros ovālos laukumos,

119. Dzelzs slēdzene. Atrasta 2011. gadā veiktajos izrakumos Veckuldīgas kuršu pilskalna priekšpils vietā (U. Kalēja foto)

Iron lock found during the excavations of 2011 inCastle-front of the Couronian castle mound of Old Kuldīga (Photo by U. Kalējs)

17 VKPAI PDC, Veckuldīgas pilskalns ar senpilsētu. Pārskats par 2011. gada arheoloģiskās izpētes darbu rezultātiem (autors U. Kalējs). Rīga, 2012. 33. lpp.

18 LNVM, Inv. Nr. A 7902.

by the Livonians of the Daugava and the Gauja Rivers. During probing performed in 15 places, a 0.4–1.5 m thick cultural layer was established, which is more intensive and deeper (up to 1.65 m) in the vicinity of the dam. A cultural layer established in 22 probing places in the castle-front is 0.15–1.5 m deep. In total, 56 probings were performed in the place of the settlement in order to determine its area. According to the author, it occupied approximately 9.5 hectares. The average thickness of the cultural layer in this territory is 0.4–0.7 m, reaching 1.35 m near the slopes.[16] During the expedition under the supervision of Ādolfs Stubavs, a survey of the castle mound, castle-front and settlement was performed on a scale of 1: 4000.

In autumn 2011, in order to specify the chronology of the development of the archaeological sites, as well as distribution of the cultural layer, test excavations (Picture **118**) and geological probe tests were performed in the Couronian castle mound of Old Kuldīga, castle-front and settlement under the supervision of the archaeologist U. Kalējs. It was established that the thickness of the cultural layer reaches 1.48 m in the castle mound,1.27 m in the castle-front, and 0.5 m in the settlement . This suggests that the ancient town used to be inhabited in a rather scattered manner and, apparently, for a short period of time. Archaeological findings certify that the castle mound and the castle-front were inhabited in the second half of the Late Iron Age and probably at the beginning of the 13th century[17] (Picture **119**).

Information about antiques found in the surroundings of the Couronian castle mound of Old Kuldīga and other clues about possible ancient burial sites of the Late Iron Age is important. E. Brastiņš mentioned the "Swedish cemetery" which used to be next to Rudenieki house, approximately 2 kilometres south-west of the castle mound, but it is assumed that it was destroyed due to economic activity in the second half of the 20th century. No particular evidence has been preserved about the dating of this cemetery. Some stray finds of antiques were obtained closer to the castle mound as well. In 1932, a comparatively small (61 x 36 mm) bronze tortoise fibula

16 Ibid., p. 4–5.

17 SIHP MDC, Castle mound of Old Kuldīga with an ancient town. Review on the results of the archaeological study works of 2011 (author U. Kalējs). Riga, 2012, p. 33.

kld.indb 139 12.12.2013. 13:08:17

120. "Vēversātos" atrastā bruņrupučsakta. (Attēls no grāmatas Spirģis, R. *Bruņrupuču saktas ar krūšu važiņrotām un lībiešu kultūras attīstība Daugavas lejtecē 10.–13. gadsimtā*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2008.)

Tortoise fibula found in "Vēversāti".(Picture from the book Spirģis, R. *Bruņrupuču saktas ar krūšu važiņrotām un lībiešu kultūras attīstība Daugavas lejtecē 10.–13. gadsimtā* (Tortoise Fibulas with Breast Chain Decorations and Development of Livonian Culture in the Lower Reach of Daugava in the 10th-13th Century). Riga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2008.)

bet vidējā daļā ir rombs ar apaļu izvirzījumu centrā (**120**. attēls). Arheologs Roberts Spirģis, kurš analizējis bruņrupuču saktu izplatību Latvijā un veicis to tipoloģiskos salīdzinājumus, izteicis pieņēmumu, ka sakta "visdrīzāk datējama ar 10. gadsimtu un tā ir kāda skandināvu izcelsmes meistara Kurzemē uz vietas izgatavota rota".[19] Savukārt, 1993. gadā apmēram 250 m uz rietumiem no pilskalna, Katlauku māju teritorijā, līdzinot starp meliorācijas grāvjiem izraktā dīķa zemi, atrastas divas bronzas lentveida aproces. Tās glabājas pie atradēja Ulda Gannusa.[20] Spriežot pēc senlietu zīmējuma, aproces varētu datēt ar 12. gadsimtu. Divas lentveida aproces, kas glabājas pie kuldīdznieka Andra Pelēkā, atrastas "Ventas krastā pie sacīkšu trases uz pilskalna pusi".[21]

Nedaudz tālāk, apmēram 2 km uz ziemeļaustrumiem no pilskalna, Ventas pretējā krastā pie Upesostu mājām atrasts āvas cirvis.[22] Vēl

19 **Spirģis, R.** *Bruņrupuču saktas ar krūšu važiņrotām un lībiešu kultūras attīstība Daugavas lejtecē 10.–13. gadsimtā.* Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2008. 341. lpp.

20 LNVM, Arheoloģijas departamenta Kuldīgas apr. Padures pag. lieta (J. Cigļa 22.07.1993. ziņojums).

21 LNVM, Inv. Nr. CVVM 239458 (G. Zemīša 21.11.1994. ziņojums).

22 **Atgāzis, M.** Āvas cirvji Latvijā. *Arheoloģija un etnogrāfija*, XIX laid. Rīga, 1997. 54. lpp., 1. att., 14.

was found approximately 300 m to the north-west of the castle mound, next to the former Vēversāti house. It is kept in the National History Museum of Latvia.[18] The ornament of the fibula surface is divided into four oval areas along the dome base, while in the middle part there is a rhombus with a round protrusion in the centre (Picture **120**). The archaeologist Roberts Spirģis, who analysed the spread of tortoise fibulas in Latvia and compared types thereof, assumed that the fibula "is, most likely, dated back to the 10th century, and it is a decoration made by some craftsman of Scandinavian origin in Courland".[19] In 1993, two bronze ribbon-like bracelets were found while levelling the soil of a pond dug out between amelioration ditches approximately 250 m west of the castle mound, in the territory of Katlauki house,. They are kept by the finder Uldis Gannuss.[20] Judging by a drawing of the antiques, the bracelets might be dated back to the 12th century. Two ribbon-like bracelets which are kept by Kuldīga resident Andris Pelēkais were found "on the bank of the Venta next to a racing track in the direction of the castle mound".[21]

A battle-axe was found approximately 2 km to the north-east of the castle mound, on the opposite bank of the Venta next to Upesostas house.[22] Another 500 metres away, in the vicinity of the old school of Padure, the so-called Tēviņi or Swedish cemetery was located, where cemetery antiques were also found in the 1920's and 1950's.[23]

Important evidence about possible Couronian cremation graves was obtained in the territory of the former "Vulkāns" (Volcano) factory, approximately 3 km south-east of the castle mound. On May 24, 1930 "Vulkāns" workers found several antiques typical for burial places of Couronian soldiers while constructing piers for a bridge "on the left bank of the Venta, approximately 400 m from

18 LNHM, Inv. No A 7902.

19 **Spirģis, R.** *Bruņrupuču saktas ar krūšu važiņrotām un lībiešu kultūras attīstība Daugavas lejtecē 10.–13. gadsimtā* (*Tortoise Fibulas with Breast Chain Decorations and Development of Livonian Culture in the Lower Reach of Daugava in the 10th-13th Century*). Riga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2008. p. 341.

20 LNHM, Case of Padure parish of Kuldīga district of Archaeology Department (Report by J. Ciglis on 22.07.1993).

21 LNHM, Inv. No CVVM 239458 (Report by G. Zemītis on 21.11.1994).

22 **Atgāzis, M.** Āvas cirvji Latvijā (*Battle-Axes in Latvia*). *Arheoloģija un etnogrāfija* (*Archaeology and Ethnography*), issue XIX. Riga, 1997. p. 54, pic. 1, 14.

23 LNHM, Case of Padure parish of Kuldīga district of Archaeology Department.

kld.indb 140 12.12.2013. 13:08:18

500 metru tālāk, netālu no Padures vecās skolas atradušies tā sauktie Tēviņu vai Zviedru kapi, kuros 20. gadsimta divdesmitajos un piecdesmitajos gados arī atrastas senlietas.[23]

Nozīmīgas liecības par iespējamiem kuršu ugunskapiem iegūtas bijušās akciju sabiedrības "Vulkāns" rūpnīcas teritorijā, ap 3 km uz dienvidaustrumiem no pilskalna. "Vulkāna" strādnieki, rokot tiltam balstus, "uz Ventas kreisā krasta, apmēram 400 m no Kuldīgas pilsētas pēdējās mājas dārza"[24] 1930. gada 24. maijā atraduši vairākas kuršu karavīru apbedījumiem raksturīgas senlietas. Saglabājusies Pieminekļu valdes 1930. gada 5. jūnijā arheologam Hugo Riekstiņam izdota apliecība "izdarīt izziņas rakumus a/s "Vulkan" zemē",[25] bet nav saglabājusies nekāda dokumentēta informācija par to rezultātiem. Kuldīgas novada muzejā atrodami tikai divi tā laika fotoattēli. Mūsdienās atradumu vieta vairs nav precīzi konstatējama, šķiet, ka iespējamie senkapi atrodas zem biezas no "Vulkāna" teritorijas ilgstoši izvesto zāģu skaidu kārtas.

"Vulkāna" teritorijā atrasto senlietu klāstā ir bruņucepures fragmenti.[26] Tos detalizēti analizējis arheologs Māris Atgāzis. Viņš uzskata, ka bruņucepure sastāvējusi no 0,9–1,2 mm biezām trijstūrveida dzelzs plāksnēm un tai bijusi smaila augšdaļa un stīpota, nevienāda platuma apakšmala. Ņemot vērā, ka turpat atrasti arī divi lielāki (8,0 un 12,3 cm) riņķīšu bruņu fragmenti, M. Atgāzis pieņēmis, ka bruņucepurei bijis arī kakla aizsargs.[27] Līdz šim Latvijā atrastas pavisam piecas fragmentāri saglabājušās 12.–13. gadsimta bruņucepures, tostarp divas Lībagu Sāraju un pa vienai Piltenes Pasilciema un Durbes Dīru senkapos. Tāda atrasta arī Pavirvītes–Gūdu senkapos Lietuvā. Ņemot vērā, ka visi šie atradumi ir kuršu apdzīvotajās teritorijās, nav izslēgts, ka šīs cepures izgatavojuši vietējie kuršu amatnieki.[28]

23 LNVM, Arheoloģijas departamenta Kuldīgas apriņķa Padures pagasta lieta.

24 LNVM, Inv. Nr. CVVM 239452 (Pieminekļu valdes līdzdarbinieka K. Rubuļa 04.06.1930. ziņojums).

25 LNVM, Arheoloģijas departamenta Kuldīgas apriņķa Kuldīgas pilsētas lieta.

26 LNVM, Inv. Nr. A 8467:13.

27 **Atgāzis, M.** Vairogi, bruņucepures un bruņas Latvijā 10.–13. gadsimtā. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls,* 2002, Nr. 3, 37. lpp.

28 **Asaris, J.** Couronian helmets. *Humanities and social sciensis : Latvia*, 2003., Nr.2(39), p.5–17.

the garden of the last house of Kuldīga town".[24] A certificate issued by the Cultural Monument Board on June 5, 1930 to the archaeologist Hugo Riekstiņš "to perform cognitive excavations in the land of JSC "Vulkan"" has been preserved,[25] but no documentary information about their results remains. Only two photographs from that time can be found in the Kuldīga District Museum. Nowadays, the place of findings can no longer be accurately established, as it seems that some ancient burial sites are located beneath the thick layer of sawdust removed over a long period from "Vulkāns".

The antiques found in the territory of "Vulkāns" include fragments of a helmet,[26] which was analysed in detail by the archaeologist Māris Atgāzis. He considered that the helmet consisted of 0.9-1.2 mm thick triangular iron plates and had a pointed upper part and a hooped lower section of uneven width. Taking into account that two bigger (8.0 and 12.3 cm) fragments of ring armour were found in the same place, M. Atgāzis assumed that the helmet used to have a neck protector.[27] Up to now, five partially-preserved helmets of the 12th–13th century have been found in Latvia, including two in Sāraji senkapi (Sāraji Ancient Burial Site) of Lībagi, one in Pasilciems senkapi of Piltene and one in Dīri senkapi of Durbe. Such a helmet was also found in Pavirvīte-Gūdi senkapi in Lithuania. Taking into account that all of these items are found in the territory of the Couronians, it is probable that the helmets were made by local Couronian craftsmen.[28]

Among other findings in the territory of "Vulkāns", an iron double-edged sword is worthy of special attention.[29] It was broken into several pieces according to the traditions often observed in Couronian cremation graves (Picture **121**). Inscriptions on the blade of the sword help to date this artefact. On one side is the inscription "INNOMINEDOMINI+", while on the other there is "GICELNI

24 LNHM, Inv. No CVVM 239452 (Report by the co-worker of the Monument Board K.Rubulis in 04.06.1930).

25 LNHM, Case of Kuldīga town of Kuldīga district of Archaeology Department.

26 LNHM, Inv. No A 8467:13.

27 **Atgāzis, M.** Vairogi, bruņucepures un bruņas Latvijā 10.–13. gadsimtā (*Shields, Helmets and Armours in Latvia in the 10th-13th Century*). *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls* (*Magazine of the Institute of Latvian History*), 2002, No 3, p. 37.

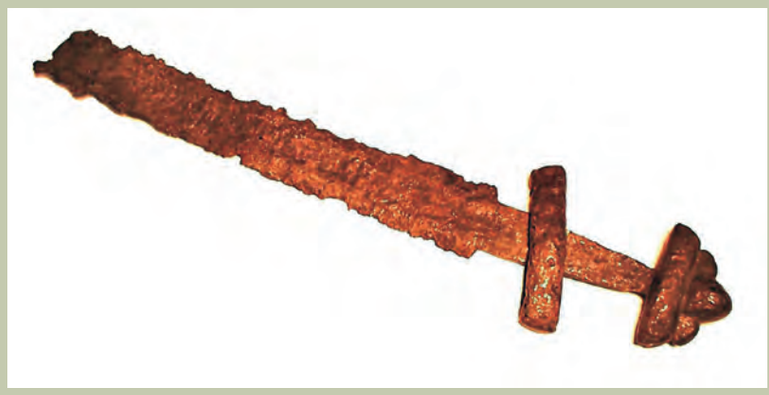
28 **Asaris, J.** Couronian helmets. *Humanities and social sciences : Latvia*, 2003., Nr.2(39), p.5–17.

29 LNVM, Inv. No A 8467:1.

kld.indb 141 12.12.2013. 13:08:18

121. Bijušā "Vulkāna" teritorijā atrastie zobena fragmenti (A. Holma foto)
Fragments of a sword found in the former territory of "Vulkāns" (Photo by A. Holms)

122. Pie bijušās Cepurīšu muižas atrastais zobens (KNM)
Sword found next to the former Cepurīši estate (KNM)

123. Bijušā "Vulkāna" teritorijā atrastie pieši, cirvji un šķiļamdzelzs (A. Holma foto)
Spurs, axes and fire steel found in the former territory of "Vulkāns" (Photo by A. Holms)

Starp atradumiem "Vulkāna" teritorijā īpašas ievērības cienīgs ir dzelzs divasmens zobens.[29] Tas pēc kuršu ugunskapos bieži novērojamās tradīcijas salauzts vairākās daļās (**121**. attēls). Zobena asmenī saglabājušies uzraksti, kas palīdz šo priekšmetu datēt. Vienā pusē ir uzraksts "INNOMINEDOMINI+", bet otrā – "GICELNI ME FECIT+". Zobeni ar līdzīgiem uzrakstiem atrasti arī Rudbāržu Lēņu, Piltenes Pasilciema senkapos un citviet Kurzemē, kā arī Somijā, Vācijā un Anglijā. Tos lielākoties datē ar laiku ap 1200. gadu.[30] Uzraksts latviski varētu nozīmēt: "Tā kunga (DOMINI) vārdā (IN NOMINE) mani (ME) gatavoja (FECIT) Gicelins (GICELNI)". Vēsturnieks un viduslaiku latīņu valodas speciālists D. Drboglavs, kurš veicis paleogrāfiskus pētījumus, apzinot 15 šādus Eiropā atrastus zobenus, uzskata, ka meistara vārds ir Etcelins.[31] Atšķirīgās rokturu formas liecina, ka zobenu šķērši un pogas gatavoti atsevišķi, iespējams, pēc zobenu asmeņu īpašnieku speciāla pasūtījuma jau vietējiem

29 LNVM, Inv. Nr. A 8467:1.

30 **Anteins, A.** *Melnais metāls Latvijā*. Rīga: Zinātne, 1976. 51. lpp.

31 **Дрбоглав, Д. А.** *Загадки латинских кльейм на мечах IX–XIV веков.* Москва: Издательство Московского университета, 1984. С. 109.

ME FECIT+". Swords with similar inscriptions were found in Lēņi senkapi in Rudbārži, Pasilciems senkapi in Piltene and other places in Kurzeme, as well as in Finland, Germany and England. They are mostly dated back approximately 1200.[30] The inscription might mean the following: "I (ME) was prepared (FECIT) by Gicelin (GICELNI) in the name of (IN NOMINE) that master (DOMINI)". The historian and specialist of Medieval Latin D. Drboglav, who performed palaeographic studies of 15 such swords found in Europe, believed that the name of the craftsman was Etcelin.[31] Different shapes of handles certify that the cross-bars and knobs of the swords were made separately, probably by local craftsmen according to special orders by the owners of the sword blades. In terms of its shape, the iron handle of the Kuldīga sword with its bulky three-part knob and slightly curved lower cross-bar corresponds to type "Z" of the classification developed by Norwegian archaeologist J. Petersen

30 **Anteins, A.** *Melnais metāls Latvijā* (*Black Metal in Latvia*). Riga: Zinātne, 1976. p. 51.

31 **Дрбоглав, Д. А.** *Загадки латинских клейм на мечах IX–XIV веков.* Москва: Издательство Московского университета, 1984. С. 109.

kld.indb 142 12.12.2013. 13:08:23

meistariem. Kuldīgas zobena dzelzs rokturis ar samērā masīvu trīsdaļīgu pogu un nedaudz izliektu apakšējo sadursmi pēc savas formas atbilst norvēģu arheologa J. Petersena izstrādātās klasifikācijas "Z" tipam un tiek uzskatīts par hronoloģiski vēlāko šī tipa paraugu. Citi Baltijā, Skandinālijā, Polijā un Anglijā atrastie eksemplāri lielākoties tiek datēti ar periodu no 10. gadsimta otrās puses līdz 12. gadsimtam.[32] Nedaudz tālāk uz dienvidiem no "Vulkāna" teritorijas, pie bijušās Cepurīšu muižas Ventas krastā atrasts arī zobens,[33] kas atbilst J. Petersena izstrādātās klasifikācijas "T" tipam (**122**. attēls). Visvairāk šī tipa zobenu vienā vietā – veseli pieci – atrasti Piltenes Pasilciema senkapos. Tie atrasti arī citviet Latvijā, Lietuvā, bijušajā Austrumprūsijā, Polijā, kā arī Skandinālijas zemēs. Tie tiek datēti ar 9.–12. gadsimtu.[34]

"Vulkāna" teritorijā atrasto senlietu komplektā ir arī divi izskatā līdzīgi dzelzs pieši, tikai viens no tiem ir deformēts (**123**. attēls). Tie ir samērā masīvi, ar diezgan gariem, šķērsgriezumā gandrīz četrstūrainiem dzelkšņiem un pieder pie krievu arheologa A. Kirpičņikova izstrādātās klasifikācijas 3. tipa. Abiem piešiem konstatētas sudraba rotājumu paliekas.[35] Līdzīgi pieši atrasti Lībagu Sāraju, Raņķu Kapenieku un Talsu Vilkumuižas senkapos. Starp atradumiem "Vulkāna" teritorijā ir arī 12. gadsimta nogalei un 13. gadsimta sākumam raksturīgas dzelzs uzmavas un iedzīņa šķēpu gali (**124**. attēls), dzelzs platasmens cirvji, ovālā šķiļamdzelzs un divi bronzas gredzeni ar tordējumu.

Informācijas par senvietām un arheoloģiskajiem atradumiem Kuldīgā un tās tuvākajā apkārtnē apkopojums, kā arī citu Latvijas un Baltijas jūras reģiona agro pilsētveida apmetņu attīstības tendenču analīze ļauj radīt hipotētisku redzējumu par pilsētas pirmsākumiem. Venta kā kuģojama upe jau kopš vikingu laikiem bija labi pazīstama ne tikai kuršiem, bet arī kaimiņu tautām. Par to liecina gan salīdzinoši lielais skandināviskas cilmes ieroču un rotu atradumu skaits Zlēku

32 **Kazakevičius, V.** *IX–XIII a. baltų kalavijai.* Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 1996. pl. 74–78.

33 KNM, Inv. Nr. 3672.

34 **Kazakevičius, V.** Op. cit. pl. 44–53.

35 **Svarāne, D.** Ievads Kurzemes tausijas tehnikā ornamentēto dzelzs piešu apskatā salīdzinājumā ar analoģiskiem Daugavas krastos atrastiem agro viduslaiku piešiem. *Pētījumi kuršu senatnē.* Rīga: Latvijas Nacionālais vēstures muzejs, 2008. 77.–78. lpp. (Latvijas Nacionālā Vēstures Muzeja Raksti, Nr. 14.).

and is considered to be chronologically the youngest example of this type. Other specimens found in the Baltic region, Scandinavia, Poland and England mostly date back to the period from the second half of the 10th century to the 12th century.[32] A sword,[33] which corresponds to type "T" (Picture **122**), was also found a bit further south of the territory of "Vulkāns", next to the former Cepurīši estate on the bank of the Venta River. All five of the swords of this type were found on Pasilciems senkapi in Piltene. They were also found elsewhere in Latvia, Lithuania, former East Prussia, Poland, as well as in Scandinavia. They are dated back to the 9th–12th century.[34]

The antiques found in the territory of "Vulkāns" also include two similar iron spurs, one of them is deformed (Picture **123**). They are quite massive, with long, almost four-cornered thistles, which, belong to the 3rd type of the classification developed by the Russian archaeologist A. Kirpichnikov. Remains of silver decorations were established for both of the spurs.[35] Similar spurs were found in Sāraji senkapi in Lībagi, Kapenieki senkapi in Raņķi and Vilkumuiža senkapi in Talsi. Among the findings in "Vulkāns", there are also iron sockets and tanged spearheads typical for the late 12th century and beginning of the 13th century (Picture **124**), iron broad-blade axes, oval fore steel and two bronze rings with toreutic work.

The antiques and archaeological findings in Kuldīga and its surroundings, as well as analysis of development tendencies of other early town-like settlements of Latvia and the Baltic Sea region gives a hypothetical insight into the time when the town started its development. The Venta was well-known as a shipping river not only by the Couronians, but also by neighbouring peoples in the time of the Vikings. This is confirmed by the comparatively large number of findings of arms and decorations of Scandinavian origin in the surroundings

32 **Kazakevičius, V.** *IX–XIII a. baltų kalavijai.* Vilnius: Lietuvos isorijos institutas, 1996. p.74–78.

33 KDM, Inv. No 3672.

34 **Kazakevičius, V.,** Op cit. p. 44–53.

35 **Svarāne, D.** Ievads Kurzemes tausijas tehnikā ornamentēto dzelzs piešu apskatā salīdzinājumā ar analoģiskiem Daugavas krastos atrastiem agro viduslaiku piešiem (Introduction to Review of Iron Spurs of Courland Ornamented Using Damascening Technique in Comparison to Analogous Spurs of Early Middle Age Found on the Banks of Daugava). *Pētījumi kuršu senatnē* (*Researches in Couronian Ancient Times*). Riga: Latvijas Nacionālais vēstures muzejs, 2008, p. 77–78. (Articles of National History Museum of Latvia, No 14.).

kld.indb 143 12.12.2013. 13:08:23

124. Bijušā "Vulkāna" teritorijā atrastie šķēpu gali un nazis (A. Holma foto)
Spearheads and a knife found in the former territory of "Vulkāns" (Photo by A. Holms)

125. Šonhemas rūnakmens (Attēls no grāmatas Jansson, S. B. F. *Runes in Sweden*. Värnamo: Gidlunds, 1987.)
Sjonhem rune stone (Picture from the book Jansson, S. B. F. *Runes in Sweden*. Värnamo: Gidlunds, 1987.)

apkārtnē,[36] gan arī sāga par dāņu vikinga Hadinga dēla Frodi 9. gadsimta beigās veiktajiem sirojumiem uz Baltiju un cīņām pie kuršu karaļa Dorņa pilsētas, kas bija izvietota lielas upes krastā.[37] Gotlandē, Šonhemas *(Sjonhem)* baznīcā atrodas ar 11. gadsimta sākumu datējams rūnakmens (**125**. attēls), kas izkalts par godu kādam Liknatam. Viņš miris pie Ventas, kā var atšifrēt no latīņu alfabētā pārrakstītā nosaukuma *a:uitau*, vai Ventavas novadā.[38]

Ventas ūdensceļa lielākais dabīgais šķērslis vietā, kur upes gultne no dolomīta pāriet smilšakmenī, ir rumba, tādēļ tās tuvumā varēja kontrolēt ūdensceļu gan augšup uz iekšzemi, gan lejup uz Baltijas jūru. Skandināvi, domājams, līdz šai vietai bija nonākuši. Arī Daugavas krastos kā stratēģiski nozīmīgi punkti tika izmantotas vietas, kur upē ir krāces vai ieplūst pietekas, un tieši tur veidojās

36 **Mugurēvičs, Ē.** Arheoloģiskie pētījumi Ventas lejteces apgabala dzelzs laikmeta un viduslaiku pieminekļos : Izrakumi Zlēkās. *Arheoloģija un etnogrāfija,* XX laidiens. Rīga, 2000, 83. lpp.

37 **Andersons, E.** Dānijas sakari ar Baltijas zemēm no IX līdz XIII gadsimtam vēstures avotu gaismā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis,* 1990, Nr. 1(510), 36. lpp.

38 **Jansson, S. B. F.** *Runes in Sweden.* Värnamo: Gidlunds, 1987. P.53, 56; **Kursis, A.** Latvijas vietvārdi Zviedrijas rūnakmeņos. *Arhīvs*, 1968, Nr.VIII, 83.–84. lpp.

of Zlēkas,[36] as well as by the saga about the forays of the son of a Danish Viking Hadingus, Frodi to the Baltic region at the end of the 9th century and battles next to the town of the Couronian King Dornis, which was built on the bank of a large river.[37] In Gotland, the Sjonhem church keeps a rune stone dated back to the beginning of the 11th century (Picture **125**), which was cut to honour of one Liknat. He died next to the Venta or in Ventava region, as can be deciphered from the title rewritten in Latin alphabet *a:uitau*,.[38]

The greatest natural obstacle on the Venta waterway is the place where the river bed changes from dolomite into sandstone i.e. the rapid, where the waterway could be controlled both up-

36 **Mugurēvičs, Ē.** Arheoloģiskie pētījumi Ventas lejteces apgabala dzelzs laikmeta un viduslaiku pieminekļos : Izrakumi Zlēkās (Archaeological Researches in the Region of Lower Reach of Venta in the Monuments of the Iron Age and Middle Ages: Excavations in Zlēkas). *Arheoloģija un etnogrāfija* (*Archaeology and Ethnography*), Issue XX. Riga, 2000, p. 83.

37 **Andersons, E.** Dānijas sakari ar Baltijas zemēm no IX līdz XIII gadsimtam vēstures avotu gaismā (Link of Danmark with Baltic Region from IX to XII Century in the Light of Historical Sources). *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis* (*Messenger of the Latvian Academy of Science*), 1990, No 1(510), p. 36.

38 **Jansson, S. B. F.** *Runes in Sweden.* Värnamo: Gidlunds, 1987. P. 53, 56; **Kursis, A.** Latvijas vietvārdi Zviedrijas rūnakmeņos (Latvian Place-Names in Rune Stones of Sweden). *Arhīvs* (*Archive*), 1968, No VIII, p. 83–84.

kld.indb 144 12.12.2013. 13:08:26

lielākie centri.[39] Pie Ventas rumbas, iespējams, jau 10.–11. gadsimtā bija izveidojies tā saucamais vīks – amatnieku un tirgotāju apmetne. Tas varēja atrasties vai nu stāvajā Ventas krastā starp rumbu un Alekšupītes ieteku vietā, kur vēlāk uzcēla ordeņa pili, vai arī dabīgi nocietinātajā rumbas kalnā, kur konstatēts līdz šim precīzāk nedatēts kultūrslānis un izlīdzināts, ap 30 metrus plats un 50 metrus garš plakums. Vīki parasti atradās pie svarīgiem tirdzniecības ceļiem, bet attālu no jūras piekrastes, to apbūve bija brīvi plānota, tie ne vienmēr bija nocietināti, un iedzīvotāju skaits tajos mainījās atkarībā no sezonas. Tas viss zināmā mērā atbilst arī Kuldīgas situācijai. Skandināvijā vīku uzplaukums bija 8.–10. gadsimtā, bet 11. gadsimtā tie pakāpeniski izzuda.[40] Latvijā vīki saglabājās vēl 12. gadsimtā.[41] Varbūt tieši tādēļ kādā 1245. gada dokumentā, kurā teikts par ordeņa pils celtniecību, lietots termins "*olim Guldinge, modo Iesusborc*",[42] kas latviski nozīmē "agrākā Guldinga, tagad Jezusburga". Ideju, ka Jesusburga celta senas pagānu pils vietā, jau 1857. gadā nolasītā referātā izteicis Landzes un Užavas mācītājs, vēsturnieks T. Kalmeijers, proti, ka tā celta "uz vecas pagānu pils drupām" (*"auf den Ruinen einen alten heidnischen Burg"*).[43] Iespējams, ka senais vīks ordeņa pils celtniecības laikā vairs nav eksistējis vai arī tur bijusi kāda vietējo iedzīvotāju mazāka apmetne, tomēr vēsturiskas atmiņas par to saglabājušās. Nedaudz vēlāk, iespējams, pēc tam, kad ap 11. gadsimta nogali vai 12. gadsimta sākumu etnisko kuršu spiediena rezultātā tika pamests Padures pilskalns un apmetne, kuru galvenokārt apdzīvoja Baltijas somugru ciltis (lībieši vai vendi),[44] veidojies jauns apdzīvots centrs Veckuldīgas kuršu pilskalnā. To zināmā mērā apliecina fakts, ka līdzšinējos pētījumos ne pilskalnā, ne priekšpilī vai apmetnē nav iegūti atradumi,

39 **Radiņš, A.** Daugavas ceļš un Daugmale. *Cauri gadsimtiem : Rakstu krājums veltīts Valdemāram Ģinteram (1899–1979).* Rīga: Latvijas Vēstures muzejs, 2000. 106.–107.lpp. (Latvijas Vēstures muzeja raksti, Nr. 7.)

40 **Лебедев, Г. С.** *Эпоха викингов в Северной Европе: Историко-археологические очерки.* Ленинград: Издательство Ленинградского университета, 1985. С. 105.

41 **Zemītis, G.** *Ornaments un simbols Latvijas aizvēsturē.* Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2004. 150. lpp.

42 *Senās Latvijas vēstures avoti,* II sēj., 2. burtn., Nr. 275. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgādiens, 1940. 260. lpp.

43 **Kallmeyer, T.** Op. cit., S. 201.

44 **Vasks, A.** Kurši Padurē? *Pētījumi kuršu senatnē.* Rīga: Latvijas Nacionālais vēstures muzejs, 2008. 156. lpp. (Latvijas Nacionālā Vēstures Muzeja Raksti, Nr. 14).

stream to the hinterland and downstream to the Baltic Sea. Scandinavians supposedly reached this place. River shoots or tributaries were also strategically important points on the bank of the Daugava, and it was there that the greatest centres formed.[39] Next to the Ventas rumba (Venta Rapid), possibly already in the 10th–11th century there was a so-called *vicus*, a settlement of artisans and traders. It could have been located either on the steep bank of the Venta between the rapid and the Alekšupīte (Aleksis River) estuary in the place where the Order's castle was later built, or on a naturally-fortified rapid hill, where the most accurately dated cultural layer and a levelled, approximately 30m long and 50 m long plateau were established. A *vicus* was usually located next to important trade centres, but far from the seaside they were planned freely and always fortified, and the number of their inhabitants changed depending on the season. All of this corresponds to a certain extent to the situation in Kuldīga. In Scandinavia, the *vicus* enjoyed prosperity thein the 8th–10th centuries, but in the 11th century they gradually disappeared.[40] In Latvia, *vicus* remained until the 12th century.[41] This may be why the term "*olim Guldinge, modo Iesusborc*",[42] which means "earlier Guldinga, now Jezsusburga", is used in a document of 1245 describing the construction of the Order's castle. The idea that Jesusburg was constructed in the place of an ancient pagan castle appeared in the report of 1857 by the priest of Landze and Užava, historian Theodor Kallmeyer, namely that it was built "on the ruins of an old pagan castle" ("*auf den Ruinen einen alten heidnischen Burg*").[43] It is possible that the ancient *vicus* no longer existed during the period of construction of the Order's castle, or some smaller settlement of local inhabitants was locat-

39 **Radiņš, A.** Daugavas ceļš un Daugmale (Daugava Waterway and Daugmale). *Cauri gadsimtiem : Rakstu krājums veltīts Valdemāram Ģinteram (1899–1979)* (*Through Centuries: Collection of Articles Dedicated to Valdemars Ginters 1899-1979*). Riga: Latvijas Vēstures muzejs, 2000, p. 106–107. (Articles of the Museum of Latvian History, No 7.)

40 **Лебедев, Г. С.** *Эпоха викингов в Северной Европе: Историко-археологические очерки.* Ленинград: Издательство Ленинградского университета, 1985. С. 105.

41 **Zemītis, G.** *Ornaments un simbols Latvijas aizvēsturē* (*Ornament and Symbol in the Prehistory of Latvia*). Riga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2004. p. 150.

42 *Senās Latvijas vēstures avoti* (*Sources of Ancient History of Latvia*), Vol. II, file 2, No. 275. Riga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 1940, p. 260.

43 **Kallmeyer, T.,** Op. cit., S. 201.

kld.indb 145 12.12.2013. 13:08:26

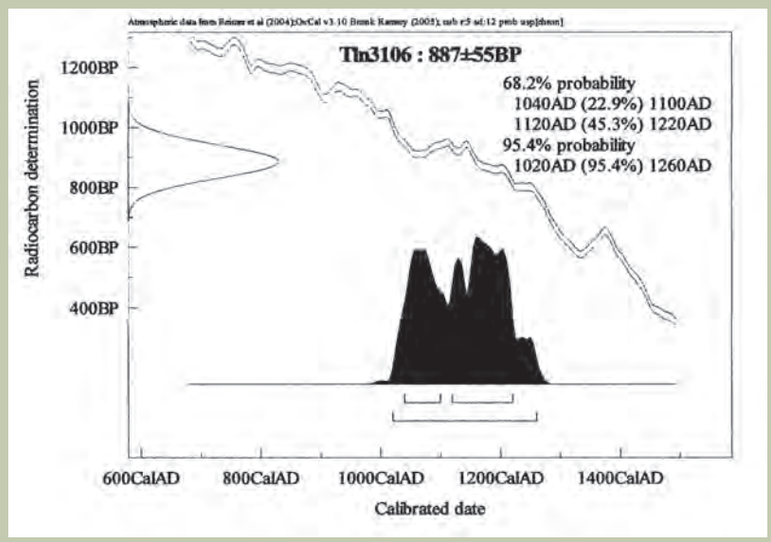
126. Senā Kalnamiesta teritorija mūsdienu Kuldīgā. Skats no ziemeļiem (J.Urtāna foto. 2002)

Ancient territory of Kalnamiests in modern Kuldīga. View from the north (Photo by J. Urtāns. 2002)

127. 12. gs. otrās puses –13. gs. sākuma celtnes vieta Kalna ielā (M.Lūsēna foto)

Place of the structure in Kalna iela in the second half of the 12th century - beginning of the 13th century
(Photo by M. Lusēns)

128. Kalna ielā iegūtā ogļu parauga (Tln 3106) vecuma 887 +- 55 BP kalibrēšanas grafiskais attēls

Graphic image of calibration of the age 887 +- 55 BP of a coal specimen (Tln 3106) collected in Kalna iela

kas datējami agrāk nekā ar 12. gadsimtu. Kopš 13. gadsimta otrās puses līdz pat 14. gadsimta vidum līdzīgi kā citās vietās Kurzemē paralēli pastāvējušas apmetnes gan pie ordeņa pils, gan kuršu pilskalna.[45] Pagaidām tā ir tikai hipotēze, bet to, ka tagadējā Kuldīgas vēsturiskā centra teritorija bija apdzīvota jau pirms 13. gadsimta, pierāda arī pēdējo gadu arheoloģisko pētījumu rezultāti.

Arheoloģiskās uzraudzības un izpētes darbi divpadsmit gadu laikā aptvēruši gandrīz visu Kuldīgas vēsturiskā centra teritoriju. Livonijas ordeņa Kuldīgas pils vietā vairākus gadus veikto arheoloģiskās uzraudzības darbu gaitā dokumentētas seno celtņu paliekas. 13.–16. gadsimta kultūrslānis pētīts Vecpilsētas, Pilsmiesta un Kalnamiesta teritorijā – Baznīcas ielā no Alekšupītes līdz Liepājas ielai, zaļajā zonā starp Alekšupīti un Svētās Katrīnas baznīcu, Baznīcas ielas ēku 10 un 7, 9 un 11 pagalmos, Kaļķu, Ventspils, Skolas ielā un Upes ielas apkārtnē. Pārbaudes izraku-

45 **Asaris, J.** Talsi – from Curonian Central Place to Medieval Town. *Lübeck Style? Novgorod Style? Baltic Rim Central Places and Arenas for Cultural Encounments and Urbanistation 1100–1400 AD.* CCC papers : 5. Riga: Nordik, 2001, p. 75; **Mugurēvičs, Ē.** Burg und Burgsiedlung Sabile (Zabeln) im 11.–16. Jh. *Lietuvos archeologija,* T. 21. Vilnius: Diemedžio, 2001. S. 63–72., **Asaris, J.** Pilskalnu loma Kurzemes viduslaiku centru izveidē. *Venspils muzeja raksti : II.* Rīga: Venspils muzejs, 2002. 119.–127. lpp.

ed there, but historical memories about it have been preserved. Somewhat later, possibly after Padure castle mound and settlement (mostly inhabited by Baltic Finno-Ugorian tribes –- Livonians or Vends) were abandoned around the late 11th century or early 12th century as a result of pressure from the Couronians,[44] a new inhabited centre formed in the Couronian castle mound of Old Kuldīga. This is demonstrated by the fact that during previous studies, findings dated earlier than the 12th century were found neither in the castle mound, nor castle-front and settlement. As of the second half of the 13th century up to the mid-14th century, like in other places in Courland, settlements next to the Order's castle and the Couronian castle mound existed concurrently.[45] This is

44 **Vasks, A.** Kurši Padurē? (Couronians in Padure?). *Pētījumi kuršu senatnē* (*Researches in Couronian Ancient Times*). Riga: Latvijas Nacionālais vēstures muzejs, 2008, p. 156. (Articles of National History Museum of Latvia, No 14).

45 **Asaris, J.** Talsi – from Curonian Central Place to Medieval Town. *Lübeck Style? Novgorod Style? Baltic Rim Central Places and Arenas for Cultural Encounments and Urbanistation 1100–1400 AD.* CCC papers : 5. Riga: Nordik, 2001, p. 75; **Mugurēvičs, Ē.** Burg und Burgsiedlung Sabile (Zabeln) im 11.–16.Jh. *Lietuvos archeologija,* T. 21. Vilnius: Diemedžio, 2001, p. 63–72., **Asaris, J.** Pilskalnu loma Kurzemes viduslaiku centru izveidē (The Role of Castle Mounds in Formation of Medieval Centres of Courland). *Venspils muzeja raksti : II* (*Article of Ventspils Museum : II.*) Riga: Venspils muzejs, 2002, p. 119–127.

kld.indb 146 12.12.2013. 13:08:29

mi veikti zaļajā zonā Kalna un Skolas ielas krustojumā. Kultūrslānis apsekots Kalna un Rumbas ielas visā garumā un daļēji arī Pasta un Jelgavas ielā. Arheoloģiskie uzraudzības darbi notikuši 17.–18. gadsimtā celtajā pilsētas daļā – Dzirnavu, Tirgus, Strautu, 1905. gada, Torņa, J. Alunāna un Liepājas ielā. Precizējot apdzīvotības hronoloģiju, atsevišķās vietās pētījumi veikti arī tajā pilsētas daļā, kas veidojusies 19.–20. gadsimtā – Smilšu ielā, Semināra parkā un Šaurajā ielā.

Arheoloģiskā izpēte pilsētas ielās papildinājusi senās Kuldīgas rekonstrukcijas un lokalizācijas mēģinājumus, kas līdz tam galvenokārt bijuši balstīti uz rakstītajos avotos rodamajām ziņām. Izpēte palīdzējusi precizēt gan senāko pilsētas daļu robežas, gan iegūt jaunas atziņas par atsevišķu pilsētas daļu plānojumu viduslaikos.

Arheoloģiskie izrakumi vienā no senākajām pilsētas apdzīvotajām daļām – kādreizējā **Kalnamiestā** (**126**. attēls) – mainījuši līdzšinējo priekšstatu nozīmīgajā jautājumā par apdzīvotības pirmsākumiem Kuldīgā. 2008. gada septembrī Kalna ielas braucamajā daļā arheoloģiski izpētīti divi izrakumu laukumi. Viens no tiem atradās iepretim ēkai Kalna ielā 12, bet otrs – reljefa augstākajā vietā starp ēkām Kalna ielā 7 un 9. Abās vietās kultūrslāņa dziļākajās kārtās konstatētas apbūves paliekas.

Kalna ielā 12 izrakumu laukuma ziemeļu daļā kādas celtnes vietu iezīmēja izplūdusi pelēcīga māla grīdas klona paliekas. Tā vidusdaļā atradās četrstūraina staba vietas bedre, bet ziemeļu pusē kā iespējams pavards iezīmējās 1,0 x 0,8 m liels pelnaini ogļains plankums. Domājams, ka šī ēka bijusi vieglas konstrukcijas stabu būve, varbūt vaļēja nojume. Izpētītajā laukumā atradās gan mazākā tās daļa, tāpēc droši precizēt atklātās celtnes nozīmi nebija iespējams. Savukārt izrakumu laukumā iepretim ēkām Kalna ielā 7 un 9 kultūrslāņa pašā apakšējā kārtā virs cilvēka darbības neietekmētās gaišo smilšu pamatzemes atklājās kādas koka guļbūves paliekas (**127**. attēls). Arī šīs ēkas vietu laukumā iezīmēja pelēcīgas nokrāsas māla klons. Tas pletās ārpus pētītās platības austrumu un rietumu virzienā, tāpēc celtnes pilnos izmērus precizēt nevarēja. Pie laukuma austrumu robežas klonā atklājās intensīvs pelnu un ogļu slānis ar uguns skartiem, ap 10 cm lieliem granīta akmeņiem tajā. Acīmredzot tur atradusies

currently only a hypothesis, but the fact that the present historical centre of Kuldīga was inhabited before the 13th century is proved by the results of archaeological studies of recent years.

Two decades of archaeological supervision and investigations encompassed almost the whole historical centre of Kuldīga. In the course of archaeological supervision works performed for several years on the site of the Livonian Order's castle, the remains of ancient structures were documented. The cultural layer of the 13th–16th century was studied in the territory of Vecpilsēta (Old Town), Pilsmiests (Castle Hamlet) and Kalnamiests (Mountain Hamlet), respectively in Baznīcas iela (Church Street) from the Alekšupīte to Liepājas iela (Liepaja Street), in the green zone between the Alekšupīte and St. Catherine's Church, in the courtyards of the buildings at Baznīcas iela 10 and 7, 9 and 11, in Kaļķu iela (Lime Street), Ventspils iela (Ventspils Street), Skolas iela (School Street) and in the surroundings of Upes iela (River Street). Test excavations were performed in the green zone at the crossing of Kalna iela (Mountain Street) and Skolas iela. The cultural layer was inspected along the whole length of Kalna iela and Rumbas iela (Rapid Street) and partially in Pasta iela (Post Street) and Jelgavas iela (Jelgava Street). Archaeological supervision works took place in the part of the town built in the 17th–18th century i.e. in Dzirnavu iela (Mill Street), Tirgus iela (Market Street), Strautu iela (Brook Street), 1905. gada iela (Street of the Year 1905), Torņa iela (Tower Street), J. Alunāna iela (J. Alunans Street) and Liepājas iela. Specifying the chronology of population, in some places studies were also performed in the part of the town which formed in the 19th–20th centuries i.e. in Smilšu iela (Sand Street), Semināra parks (Seminar Park) and Šaurā iela (Narrow Street).

Archaeological investigations of the town streets supplemented the reconstruction and localization of old Kuldīga, which was mostly based on information found in written sources. The research helped to specify the borders of older parts of the town and to obtain new information about the planning of different parts of the town in medieval times.

Archaeological excavations in one of the oldest inhabited parts of the town – the former **Kalnamiests** (Picture **126**) – changed accepted ideas about when people started to live in Kuldīga.

kld.indb 147 12.12.2013. 13:08:29

pavarda vieta, kas izjaukta vēlāko celtņu būvniecības laikā. Klona vidusdaļā atklātie divi 2,10 un 2,80 metrus garie baļķi, visticamāk, ir izpostīto guļbaļķu sienu pārpalikumi. Apakšējais slīpi guļošais baļķis atradās daļēji jau māla slānī, bet pāri tam austrumu–rietumu virzienā bija nokritis kāds cits baļķis. Atsevišķi mazāki dēļu fragmenti atradās arī klona ziemeļu pusē. Intensīvs ogļu piejaukums bija ne tikai pavarda vietā, bet arī pelēcīgajā augsnes kārtā klona dienvidu pusē. Ap celtnes paliekām atradās diezgan daudz uz podnieka ripas darinātu neglazētu māla trauku lausku. Lauskas bija samērā biezas. Trauku izgatavošanai lietotajā māla masā bija konstatējams liels zvirgzdu piejaukums. Dažiem traukiem ārējā virsma rotāta līkloča vai nagu iespiedumu ornamentiem. Atrastie keramikas paraugi ir ļoti līdzīgi tām trauku atliekām, kādas sastopamas Kurzemes vietējo iedzīvotāju 10.–14. gadsimta dzīves un apbedījumu vietās.

Celtnes vietā un ap to 1,08–1,18 m dziļumā tika paņemti trīs ogļu paraugi. Tos ar radioaktīvā oglekļa datēšanas metodi analizēja Tallinas Tehniskās augstskolas Ģeoloģijas institūta (*TTU Geoloogia Instituut*) laboratorijā, izmantojot Groningenas (Nīderlande) Izotopu izpētes centra izstrādāto oglekļa datu apstrādes programmu. Radioaktīvā oglekļa datēšanas metodi lieto, lai noteiktu arheoloģisko vai ģeoloģisko objektu absolūto vecumu. Tas atkarīgs no radioaktīvā oglekļa izotopa ^{14}C daudzuma oglēs, koksnē, kaulos, augu un dzīvnieku atliekās, kūdrā, kaļķakmens iežos un citos oglekli saturošos materiālos. Izotopi ir viena ķīmiskā elementa atomi, kuriem ir gandrīz vienādas ķīmiskās īpašības, bet atšķirīgas kodola īpašības un masa. Dabā ir sastopami trīs oglekļa izotopi – ^{12}C, ^{13}C un ^{14}C.

Par radioaktīvo jeb radiooglekli (angliski: *radiocarbon*) to dēvē tāpēc, ka ^{14}C izotops atšķirībā no pārējiem oglekļa izotopiem ir nestabils jeb radioaktīvs. Stabilo izotopu kodolu uzbūve laika gaitā nemainās, turpretī nestabilie izotopi, izstarojot enerģiju, zaudē daļu savas masas. Oglekļa radioaktīvo atomu sākotnējais skaits samazinās uz pusi aptuveni 5730 gados. Šo laika periodu sauc par oglekļa radioaktīvo atomu pussabrukšanas periodu. Dabā ^{14}C izotops gan izzūd, gan veidojas arvien no jauna, un starp abiem procesiem pastāv līdzsvars. Jaunie ^{14}C izotopi kosmiskā starojuma ietekmē rodas atmosfēras augšējos slāņos

In September 2008, two excavation areas were archaeologically studiedinvestigated in the roadway of Kalna iela. One of them was situated opposite the building at Kalna iela 12, while the second was in the highest point of the relief between the buildings at Kalna iela 7 and 9. In both places, the remains of the buildings were found in the deepest parts of the cultural layer.

At Kalna iela 12, in the northern part of the excavation area, the location of some structure was marked by the remains of dim greyish clay paved floor. A pit at the site of a four-corner post was located in the central part, while there was a 1.0 x 0.8 m ashy coaly spot silhouetted as a possible hearth on the northern side. It is assumed that this was a building of light structure posts, perhaps an open lean-to. Only a small part was located in the excavation area, therefore, it was impossible to accurately determine the significance of the discovered structure. The remains of a wooden log cabin were discovered in the excavation area opposite the buildings at Kalna iela 7 and 9, in the lowest part of the cultural layer above the light sand subsoil unaffected by human activity (Picture **127**). The location of this building was also marked by greyish clay paved floor. It extended outside the studied area in to the east and west, therefore, the full size of the structure could not be accurately determined. In the paved floor near the eastern border of the area, an intensive layer of ashes and coal containing burnt, approximately 10 cm sized granite stones was discovered. Clearly a hearth was located there, which was demolished later during construction of the buildings. Two 2.10 and 2.80 metres long logs discovered in the centre of the paved floor are, most likely, the remains of walls of horizontal logs. The lower, askew-lying log was partially located in the clay layer, while another log fell on it in the east-west direction. Some smaller fragments of boards were located on the northern side of the paved floor. An intensive coal admixture was found not only in the hearth, but also in the greyish soil layer on the southern side of the paved floor. Numerous chippings of non-glazed clay dishes made on a throw were found around the remains of the structure. An admixture of gravel was established in the clay mass used to make the dishes. Several dishes had their external surface decorated with zigzag or fingernail-imprint ornaments. The samples of ce-

kld.indb 148 12.12.2013. 13:08:29

un fotosintēzes procesā pa barības ķēdi nonāk visu augu, dzīvnieku un arī cilvēku organismos.

Pārstājot funkcionēt, dzīvie organismi līdz ar elpošanas un barības vielu pārtraukšanu izbeidz uzņemt arī jaunus oglekļa radioaktīvos izotopus. Turpinoties iepriekš uzņemto ^{14}C izotopu sabrukšanas procesam, to skaits pakāpeniski samazinās, un, zinot oglekļa atomu pussabrukšanas perioda ilgumu, var aprēķināt organisma atmiršanas sākuma laiku jeb tā absolūto vecumu. Paraugu vecuma noteikšanai parasti izmanto apzīmējumu BP (no angļu *Before the Present* – pirms mūsdienām). Oglekļa vecums dažādu faktoru ietekmē neatbilst kalendārajiem gadiem, tāpēc rezultātu precizēšanai iegūtos datus kalibrē un oglekļa vecumu pārveido kalendārajos gados.[46] To nosaka nevis kā noteiktu gadu, bet kā divus laika periodus, uz kuriem precīzais datējums attiecināms vai nu ar aptuveni 68% vai 95% varbūtību. Īpaši izstrādātas datorprogrammas kalibrēšanas rezultātus pārveido grafiskos attēlos (**128**. attēls).

Analizētā parauga kalendārais datējums ar lielāko varbūtību (45,3%) iekļaujas laika intervālā starp 1120. un 1220. gadu. Arī abu pārējo Kalna ielā iegūto paraugu (Tln3107 un Tln3108) kalibrētie jeb kalendārie datējumi bija ļoti līdzīgi, tāpēc var apgalvot, ka tiem nav nejaušības raksturs un iegūtie rezultāti ir pietiekami ticami. Senākās celtņu paliekas Kalna ielas rajonā tātad datējamas ar 12. gadsimta otro pusi – 13. gadsimta sākumu, tas ir, ar laiku pirms vācu nostiprināšanās Kuldīgas apkārtnē. Tā bijusi vienlaikus ar 3 km attālo kuršu senpilsētu pie Veckuldīgas kuršu pilskalna apdzīvota vieta.

Kalna ielas atradumu ticamību pastiprināja turpmāko Rumbas ielā veikto pētījumu rezultāti. 2010. gadā ielas braucamajā daļā iepretim ēkai Rumbas ielā 15 zem 17. gadsimta bruģa seguma arī atklāja daļu no celtnes vietas. To iezīmēja iegarens, līdz 50 cm pamatzemē ierakts padziļinājums, kas pletās ārpus izrakumu laukuma dienvidu un rietumu virzienā, un saimniecības bedre tā rietumu galā. Bedres forma bijusi konusveida, tās diametrs augšdaļā sasniedza 2,1 m, bet apakšdaļā bija 30 cm. Bedres pildījuma melno smilšu kultūrslānī bija diezgan daudz ogļu. Apakšdaļā kopā ar oglēm atrada vairākas vāji apdedzinātu māla trauku lauskas. Trauki bijuši izgatavoti no rupjas

46 **Zunde, M.** Par radioaktīvā oglekļa (^{14}C) datēšanas metodi un tās pielietošanu arheoloģijā. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls,* 2011, Nr. 4, 95.–119. lpp.

ramics are similar to the remains of dishes which can be found in 10th––14th century Kurzeme the homes and burial places.

Three samples of coal were collected at a depth of 1.08–1.18 m in and around the building. They were analysed by radiocarbon dating in the laboratory of the Institute of Geology at Tallinn University of Technology (*TTU Geoloogia Instituut*), using software for processing carbon data developed by the Groningen (Netherlands) Centre for Isotope Research. Radiocarbon dating is used to estimate the absolute age of archaeological or geological objects, which depends on the amount of radioactive carbon isotope ^{14}C in coal, wood, bones, remains of plants and animals, peat, limestone rock and other carbon-containing materials. Isotopes are atoms of one chemical element which have almost identical chemical properties, but different nucleus properties and mass. There are three carbon isotopes – ^{12}C, ^{13}C and ^{14}C.

It is called radioactive or radiocarbon because, unlike other carbon isotopes, the ^{14}C isotope is unstable or radioactive. The structure of the nucleus of the stable isotopes does not change over time, whereas unstable isotopes radiate energy and lose part of their mass. The initial number of radioactive carbon isotopes halves is approximately 5,730 years. This period is called the half-life period of radioactive carbon atoms. ^{14}C isotopes disappear and are replenished naturally, and there is a balance between both of these processes. New ^{14}C isotopes are developed under the influence of cosmic radiation in the upper layers of the atmosphere and end up in the organisms of all plants, animals and humans via the food chain in the process of photosynthesis.

Having stopped functioning, living organisms stop ingesting new radioactive isotopes of carbon along with interruption of breathing and nutrition. As the process of decay of previously ingested ^{14}C isotopes continues, their number gradually decreases, and, knowing the length of the half-life period of carbon atoms, it is possible to estimate the beginning of die-away of the organism or its absolute age. The age of the specimens usually is i.e.denominated with symbol BP (Before the Present). The age of carbon under the influence of different factors does not correspond to calendar years, therefore, in order to make the results more precise the data obtained are calibrated and

kld.indb 149 12.12.2013. 13:08:30

129. 13–15. gs. kultūrslānis Kalna ielā (M. Lūsēna foto)
Cultural layer of the 13th-15th century in Kalna iela (Photo by M. Lusēns)

māla masas ar ievērojamu zvirgzdu piejaukumu. Lauskas bija ļoti līdzīgas trauku paliekām, kuras atrada Kalna ielas izpētes laukumu apakšējās kārtās. Bedres pildījumā atrada arī jostas dzelzs sprādzi, aužamo stāvu atsvaru – apaļu māla ripu ar caurumu vidusdaļā – un salūzuša dzelzs platasmens cirvja pieta daļu. Paņemtā ogļu parauga (Tln3286) datēšanas rezultāti ar 67,2% ticamību noteica, ka bedres pildījuma apakšējā slāņa un līdz ar to arī celtnes pastāvēšanas laiks attiecināms uz laiku no 12. gadsimta vidus līdz 13. gadsimta septiņdesmitajiem gadiem. Šis datējums ir gan nedaudz vēlāks nekā Kalna ielā iegūtajiem paraugiem, tomēr kopumā tas nostiprina pārliecību par Kalnamiesta agrajiem apdzīvotības pirmsākumiem. Mūsdienu Kalna ielas rajonā acīmredzot sākotnēji atradusies apmetnes jeb ciema centrālā daļa, kas apbūvēta pirmā, bet perifērijā, tagadējās Rumbas ielas rajonā celtnes parādījušās nedaudz vēlāk. Gan vienā, gan otrā vietā atrastās senlietas un keramikas trauku paliekas ir raksturīgas vietējo maztautu – kuršu vai Kurzemes lībiešu (vendu) materiālajai kultūrai.

Kalnamiests ir paprāvs, samērā lēzens, smilšains paugurs, kuru austrumu pusē aptek Alekš-

the age of the carbon is re-estimated into calendar years.[46] It is estimated not as a certain year, but rather as two periods of time, to which the precise dating is referred to or with probability of approximately 68% or 95%. The calibration results are transformed into graphic images by specially developed software (Picture **128**).

Calendar dating of the specimen collected fits into the time interval between 1120 and 1220 with the greatest probability (45.3%). Calibrated or calendar dating of the other two specimens obtained in Kalna iela (Tln3107 and Tln3108) were very similar, therefore, it could be concluded that they are not accidental, and the results obtained are sufficiently credible. Hence, the oldest remains of the structures in the area of Kalna iela are dated back to the second half of the 12th century–beginning of the 13th century i.e. before German consolidation in Kuldīga. It was a populated area like the Couronian ancient town located 3 km away next to the Couronian castle mound of Old Kuldīga.

The credibility of the Kalna iela findings was reinforced by the results of further studiesinvestigations performed in Rumbas iela. In 2010, a part of the place of a structure was discovered in the roadway opposite the building at Rumbas iela 15, under the 17th century pavement surface. It was marked by a longish dug-out at a depth of up to 50 cm in the subsoil, which extended outside the area of excavations in the southern and western direction, and by a household pit in the western end. The form of the pit was conical, and its diameter reached 2.1 m in the upper part and 30 cm in the lower part. The dark sand cultural layer of the pit had a considerable quantity of coal. In the lower part, several chippings of slightly burnt clay dishes were found along with coal. The dishes were made of a coarse clay mass with a significant admixture of gravel. Chippings were very similar to the remains of dishes which were found in the lower layers of the investigated areas in Kalna iela. The iron buckle of a belt, the weight of a loom (a round clay puck with a hole in the middle) and part of the butt of a broken iron broad-blade axe were also found in the pit. The results of the dating of the collected coal specimen (Tln3286) with

46 **Zunde, M.** Par radioaktīvā oglekļa (^{14}C) datēšanas metodi un tās pielietošanu arheoloģijā (About Radiocarbon (14C) Dating Method and Its Application in Archaeology). *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls* (*Magazine of the Institute of Latvian History*), 2011, No 4, p. 95-119.

kld.indb 150 12.12.2013. 13:08:36

upīte, bet dienvidu un rietumu pusē – strauts, kas šodien pazīstams kā Pipevalks. Arheoloģisko uzraudzības darbu laikā pētītajos zemes slāņos uz ziemeļiem no paugura, bet it īpaši austrumu pusē no tā līdz Ventai, konstatēts augsts gruntsūdens līmenis. Senatnē šīs vietas bijušas purvainas un mitras un acīmredzot paugurs bijis apkārtnes augstākā un sausākā vieta, kuru senākie iedzīvotāji tāpēc izvēlējušies savai apmetnei. Kultūrslāņa pētījumi ļāvuši daļēji precizēt kādreizējās apmetnes platību. Kalna ielā intensīvi tumšs, organiskajām vielām piesātināts slānis ziemeļu–dienvidu virzienā konstatēts 160 m garā posmā, sākot no ēkas Kalna ielā 2 līdz ēkai Kalna ielā 15 (**129**. attēls). Tuvāk apmetnes robežām kultūrslānis ir 30–40 cm biezs, bet centrālajā daļā tas sasniedz 80 cm biezumu.

Rumbas ielā agrās apdzīvotības pēdas konstatētas gandrīz 100 m garumā, sākot no zemesgabala Rumbas ielā 1 vidusdaļas līdz ēkas Rumbas ielā 6 dienvidrietumu stūrim.[47] Pašreizējā pētījumu stadijā nav precīzāk zināmas

47 VKPAI PDC, Kuldīga : J. Alunāna, Annas, Dīķu, Dzirnavu, Kaļķu, Mazā Annas, Rumbas, Vimbu, Ventspils ielas. Arheoloģiskā uzraudzība 2010. g. (autors M. Lūsēns). AIG, 2011, 27. lpp. Pārskats glabājas arī AIG arhīvā.

130. 13. gs. otrās puses – 14. gs. celtnes paliekas iepretim ēkām Kalna ielā 7 un 9 (M. Lūsēna foto)

Remains of a structure of the second half of the 13th century – 14th centuries opposite to the buildings at Kalna iela 7 and 9 (Photo by M. Lusēns)

credibility of 67.2% determined that the lower layer of the pit filling and hence the structure existed in the time period from the mid-12th century to the 1270's. This dating is slightly later than the one of the specimens collected in Kalna iela, but in general it confirms the hypothesis that Kalnamiests was inhabited very early. The central part of the settlement or the village where the buildings were constructed first was, apparently, initially located in the area of modern Kalna iela, while in the periphery, in the area of present Rumbas iela the structures appeared a bit later. Antiques and remains of ceramic dishes found in both the first and the second location are typical of the material culture of local peoples, Couronians or Courland Livonians (Vends).

Kalnamiests is a large, flat, sandy hillock; the Alekšupīte runs around its eastern side and the brook known as Pipevalks, flows on the southern and western side. A high ground water level was establishedfound in the soil layers north of the hillock investigated during the archaeological supervision works, particularly in the eastern part to the Venta,. In olden times, these places were marshy and wet, and apparently the hillock was chosen by the oldest inhabitants for their settlement as the highest and the driest place in the surrounding area . StudiesInvestigations of the cultural layer made it possible to partially specify the area of former settlement. In Kalna iela, an intensely dark layer saturated with organic substances was establishedfound in a 160 m long section in a north-south direction from the building at Kalna iela 2 to the building at Kalna iela 15 (Picture **129**). The cultural layer closer to the borders of the settlement is 30–40 cm thick, whereas in the central part it reaches a thickness of up to 80 cm.

In Rumbas iela, traces of early inhabitants were found at a length of almost 100 m, starting from the middle of the land plot of the building at Rumbas iela 1 to the south-western corner of the building at Rumbas iela 6.[47] At the present stage of research, the border of the western side of the inhabited territory is not known precisely, but a cultural layer of organic substances up to 40 cm thick found at a depth of two metres under the modern street in Jelgavas iela opposite to the

47 SIHP MDC, Kuldīga : J. Alunāna, Annas, Dīķu, Dzirnavu, Kaļķu, Mazā Annas, Rumbas, Vimbu, Ventspils ielas. Archaeological supervision in 2010 (author M. Lusēns). AIG, 2011, p. 27. Review also stored in AIG archive.

kld.indb 151 12.12.2013. 13:08:38

131. Izrakumos Kalna ielā atrastās 13.–14. gs. senlietas (M. Lūsēna foto)
Antiques of the 13th-14th centuries found in excavations in Kalna iela (Photo by M. Lusēns)

apdzīvotās teritorijas rietumu puses robeža, taču līdz 40 cm bieza organisko vielu kultūrslāņa kārta, kas divu metru dziļumā zem mūsdienu ielas līmeņa konstatēta Jelgavas ielā iepretī ēkai Jelgavas ielā 2, liecina, ka arī šī vieta bijusi cilvēku apdzīvota. Apmetnes vieta 13. gadsimtā kopumā varēja aizņemt ap 160 x 135 m jeb 2,1 ha lielu platību. Droši vien tā nav bijusi visur vienādi intensīvi apbūvēta, un tā laika iedzīvotāju daudzumu nevar lēst pat aptuveni. Spriežot pēc kultūrslāņa sastāva un tajā esošajām koka apbūves paliekām, blīvāk apdzīvota bijusi apmetnes centrālā daļa ap tagadējo Kalna ielu. Savukārt austrumu malā gar Rumbas ielu celtnes atradušās izklaidus, samērā tālu cita no citas un ar aktīvu saimniecisko darbību saistīts kultūrslānis starp tām nebija izveidojies.

Arheoloģiskie dati liecina, ka Kalnamiesta apdzīvotība turpinājusies arī pēc tam, kad Livonijas ordenis uzcēla savu nocietinājumu Ventas krastā un līdzās tam sāka veidoties vāciskā pilsētas daļa – Vecpilsēta. Izrakumos iegūtie materiāli gan neliecina neko par abu nākamās pilsētas daļu savstarpējām attiecībām, taču no rakstītiem avotiem zināms, ka "ciems kalnā" savu neatkarību pratis

building at Jelgavas iela 2, certifies that this place was also inhabited by people. The place of the settlement in the 13th century might have occupied a total area of approximately 160 x 135 m or 2.1 ha. Apparently, this was not equally densely inhabited, and the number of inhabitants of that time cannot be estimated even approximately. Judging by the composition of the cultural layer and the remains of wooden buildings found in it, the central part of the settlement around the present Kalna iela was the most densely inhabited area. Conversely, in the eastern part along Rumbas iela the structures were located in a scattered manner, rather far from each other, and the cultural layer of active economic activity had not been found among them.

Archaeological data certify that Kalnamiests was inhabited also after the Livonian Order constructed its fortification on the bank of the Venta, and building of the German part of the town – Vecpilsēta – was started next to it. Materials obtained in the excavations give no evidence of the interrelations of both parts of the future town, but it is known from written sources that "a hamlet in the mountain" knew how to preserve its inde-

kld.indb 152 12.12.2013. 13:08:40

saglabāt visu Livonijas ordeņvalsts pastāvēšanas laiku un pat vēl pēc tam. Pilsētas jurisdikcijā tas iekļauts tikai Kurzemes un Zemgales hercoga Frīdriha Ketlera valdīšanas laikā 1599. gadā.[48] Priekšstatu par tā laika pilsētas apbūvi sniedz kādas celtnes paliekas, kuras atklātas Kalna ielā iepretim ēkām Kalna ielā 7 un 9 (**130**. attēls).

Ēkas vieta izrakumu laukumā atklāta ap 11 m garumā. Ēkas rietumu daļā atradies 70–90 cm dziļš puspagrabs. Iedziļinātās daļas griestus savulaik veidojis 15–18 cm resnu apaļkoku klājums, bet puspagraba sienu apakšējā daļa bijusi izlikta ar plēstiem dēļiem. Uz austrumiem no puspagraba atklājās divās līdz trijās kārtās cita virs cita liktu baļķu un plēstu dēļu krāvuma paliekas. Sākumā šķita, ka tas ir ielas senākais iesegums, kas vairākkārtīgi labots un atjaunots, tomēr tā virsma bija pārāk nelīdzena, lai būtu piemērota iešanai vai ratu kustībai. Šis krāvums vairāk atbilda kādas sabrukušas ēkas konstrukciju paliekām. Iespējamā celtne kopā ar puspagrabu būtu jāuztver kā vienots veidojums. Nevienā baļķī vai krāvumā esošajā kokā nebija guļbūves celtnēm raksturīgie savienojumu iecirtumi. Vistiecamāk, tā bijusi stabu konstrukcijas būve. Precīzāku nozīmes skaidrojumu tomēr varētu sniegt tikai jauni pētījumi.

Izpētes laukumā vairumā atrastie purva dzelzsrūdas gabali un dzelzs redukcijas procesam raksturīgie sārņi norādīja uz tuvumā bijušu domnu un dzelzs pirmapstrādes darbnīcu. Iespējams, ka atklātās konstrukcijas ir šāda metalurģijas kompleksa palīgēku paliekas. Savukārt ārpus izrakumu laukumiem kultūrslānī atrasta ar meistara zīmi marķēta metālu kausējamā tīģeļa apakšējā daļa. Tā liecina, ka līdztekus dzelzs ieguvei Kalnamiesta iedzīvotāji nodarbojušies arī ar krāsaino metālu kausēšanu un apstrādi. Kultūrslānī ap celtnes vietu atrasts arī jātnieka piesis, jostas sprādze, no plienakmens darināta vērpjamās vārpstas skriemeļa fragments un trauku lauskas, starp kurām bija arī akmens masas keramikas paraugi (**131**. attēls). Šīs senlietas atklāto konstrukciju ļauj datēt ar 13. gadsimta otro pusi – 14. gadsimtu.

Koku krāvums, kas iezīmē senas būves paliekas, 1,2–1,6 m dziļumā zem mūsdienu ielas līmeņa konstatēts arī iepretim ēkai Kalna ielā 5. Livonijas perioda apdzīvotības liecības ielas braucamajā

48 **Hennig, E.,** Op. cit., S. 24.

pendence during the period of the Livonian Order state and even after. It was included in the town jurisdiction only during the reign of Duke of Courland and Semigallia Friedrich Kettler in 1599.[48] The idea about the building-up of the town of that time is provided by the remains of structures which were discovered in Kalna iela opposite the buildings at Kalna iela 7 and 9 (Picture **130**).

The site of the building was discovered in an excavation area along a length of approximately 11 m. A 70–90 cm deep semi-basement was located in the western part of the building,. The ceiling of the deepened part was formed by a 15–18 cm thick frame of round beams, while the lower part of the walls of the semi-basement was cladded with cutted boards. Remains of the stack of logs and cutted boards put in two to three layers on top of each other were discovered east of the semi-basement. At first it seemed that this is the oldest paving of the street, which was repaired and restored several times, but its surface was too uneven to be suitable for walking or movement of carts. This stack rather resembled the remains of the structures of some collapsed building. The possible building along with the semi-basement had to be perceived as integrated structure. No log or wood present in the stack had connection cuts typical for log structures. Most likely, it was a building of post structure. A more precise explanation of the purpose of the building might be provided by new studiesinvestigations.

Pieces of marsh ironstone and slag typical for the process of iron reduction, which were found in great amounts in the research area, indicated that a blast furnace and an iron pre-processing workshop were located in the vicinity. It is possible that the discovered structures are the remains of auxiliary buildings of a metallurgy complex, while outside the excavation areas, the lower part of a metal melting crucible marked with a craftsman's sign was found in the cultural layer. This shows that along with iron mining the inhabitants of Kalnamiests were engaged in smelting and processing non-ferrous metals. In the cultural layer around the settlement, a rider's spur, a buckle of a belt, a fragment of a spindle whorl made of limestone and dish chippings, which included samples of stone mass ceramics, were found as well (Picture **131**). These antiques allow dating the discovered

48 **Hennig, E.,** Op. cit., S. 24.

kld.indb 153 12.12.2013. 13:08:40

daļā atklātas arī iepretim ēkai Kalna ielā 12. Tās bija divas saimniecības atkritumu bedres, kuru pildījumā starp dažādu organisko vielu atliekām atrastas senlietas un keramikas trauku atliekas. Tās datējamas ar 13. gadsimta otro pusi – 15. gadsimtu. Abu bedru vietās paņemto augu atlieku paraugos galvenokārt bija vairāku sugu balandu, nātru, savvaļas skābeņu, grīšļu un citu nezāļu sēklas, labības salmu atliekas, pārogļoti rudzu un kviešu graudi, kā arī zivju zvīņas un asakas, dažādi mājdzīvnieku un putnu kauli un citas pārtikas atliekas. Augu atlieku paraugus Latvijas Universitātes Ģeogrāfijas un zemes zinātņu fakultātes Ģeoloģijas nodaļas Kvartārvides laboratorijā analizēja Dr. biol. Aija Ceriņa.

Senākajā šobrīd zināmajā Kuldīgas pilsētas plānā (**19**. attēls 38. lpp.), Kalna ielas kontūra jau gandrīz pilnībā atbilst mūsdienu ielas topogrāfijai. Arheoloģiskajā izpētē Kalna ielas braucamajā daļā atklātās ēku paliekas norādīja, ka 13.–16. gadsimtā iela bijusi vai nu krietni šaurāka, vai arī atradusies citā vietā nekā 1797. gada pilsētas plānā iezīmētā. Ierobežotā pētījumu platība neļāva pārliecinoši spriest par Kalnamiesta galvenās ielas un ap to bijušo zemesgabalu plānojumu apdzīvotību senākajā posmā, tomēr atklātās saimniecības atkritumu bedres varētu būt netieša liecība tam, ka sākotnēji tur atradušies gar ielas malu izvietoto ēku pagalmi.

Viduslaikiem raksturīgais tumšais organisko vielu kultūrslānis ārpus Kalnamiesta atklāts Baznīcas ielā, Kaļķu ielas sākuma posmā un Policijas ielā. Šī teritorija ietilpst pirmo vācu kolonistu dibinātajā Kuldīgas **Vecpilsētā**. Baznīcas ielā 13.–16. gadsimta kultūrslāni varēja izsekot ap 300 m garā posmā starp ēkām Baznīcas ielā 14 un Baznīcas ielā 32. Savukārt ziemeļu virzienā Vecpilsētas apdzīvotības un apbūves robeža pilsētas pastāvēšanas agrīnajā posmā meklējama ap 80–130 m no Baznīcas ielas, iepretim ēkām Kaļķu ielā 3 un Policijas ielā 11.

Kultūrslānī atrastās augu atliekas un putekšņi ļāva rekonstruēt 13.–16. gadsimta pilsētas un tās tuvākās apkārtnes vides apstākļus. Augu putekšņu un makro atlieku analīzi Latvijas Universitātes Ģeogrāfijas un zemes zinātņu fakultātes Ģeoloģijas nodaļā veica Dr. geol. Aija Ceriņa un Mg. geol. Daiga Āboltiņa. Starp koku sugām toreiz dominējušas priedes un bērzi, mazāk izplatīti bijuši ozoli, skābarži, alkšņi un gobas. Laukos sētas auzas,

structure back to the second half of the 13th century–14th centuries.

The stack of wood which marks the remains of an ancient structure was established at a depth of 1.2–1.6 m under the level of the modern street opposite the building at Kalna iela 5. Proof of inhabitancy during the Livonian period was discovered in the roadway opposite the building at Kalna iela 12 as well. These were two pits for household waste, in which antiques and remains of ceramic dishes were found among different remains of organic substances. They can be dated back to the second half of the 13th century–15th century. The specimens of plant remains collected in both pits mostly comprised seeds of different species of goosefoot, nettle, wild sorrel, sedge family plants and other weeds, remains of crop straw, charred rye and wheat grains, as well as fish scales and fish-bones, different bones of domestic animals and birds and other food remains. The specimens of plant remains were analysed in the Laboratory of Quaternary Environment of the Geology Department of the Faculty of Geography and Earth Science at the University of Latvia by Dr. biol. Aija Ceriņa.

In the oldest currently known plan of Kuldīga town (Picture **19**, p. 38), the line of Kalna iela almost completely corresponds to the modern topography of the street. The remains of the buildings discovered in the roadway of Kalna iela during the archaeological study indicated that in the 13th–16th century the street was either significantly narrower or it was located in a different place than the one marked in the town plan of 1797. The limited area of research did not allow for confident judging about the planning of the main street of Kalnamiests and land plots located around it in the earliest period of inhabitancy, but the discovered pits of household waste might be indirect evidence that the courtyards of buildings located along the street side were initially located there.

A dark cultural layer of organic substances typical for medieval times was discovered outside Kalnamiests in Baznīcas iela, at the start of Kaļķu iela and in Policijas iela (Police Street). This territory is included in **Vecpilsēta** of Kuldīga founded by the first German colonists. The cultural layer of the 13th–16th centuries in Baznīcas iela could be inspected in the section of approximately 300 m between the buildings at Baznīcas iela 14 and

kld.indb 154 12.12.2013. 13:08:40

kaņepes, mieži, kvieši un pārtikas rudzi. Apkārtnes atklātās lauksaimniecības ainavas raksturu apliecināja arī dažādu pļavu lakstaugu – pieneņu, nātru, balandu, vībotņu u.c. – ziedputekšņi, kuru bija ievērojami vairāk nekā koku ziedputekšņi. No svešzemju augiem Kuldīgas apkārtnē jau 13.–16. gadsimtā bijušas sastopamas driģenes, melnās naktenes, sīkās nātres un salvijas, kuru pamatizplatības areāls ir Viduseiropa un Dienvideiropa. Mūsdienās tās jau tiek pieskaitītas pie vietējās floras.

Viens no galvenajiem rādītājiem, kas raksturo pilsētas attīstības pakāpi un atšķir to no citām tā paša laikmeta dzīves vietām, ir labiekārtojums. Ar to saprot pilsētas ielu un laukumu iesegumu, kā arī kanalizāciju, ūdens apgādi un citus infrastruktūras elementus.

Arheoloģiskās liecības par pilsētas kanalizācijas iekārtojumu iegūtas vāciskajā Vecpilsētā, senākā pilsētas tirgus laukuma teritorijā. Tur tagadējās Baznīcas ielas ziemeļu pusē pazemes inženiertehnisko komunikāciju ierīkošanas laikā 2011. gadā starp Kaļķu un Policijas ielu atklāja vaļēja drenāžas vai kanalizācijas notekūdeņu novadīšanas kanāla paliekas. Kanāls bijis izbūvēts

132. 13.–16. gs. notekūdeņu kanāla paliekas Baznīcas ielā (M. Lūsēna foto)

Remains of the wastewater channel of the 13th–16th centuries in Baznīcas iela (Photo by M. Lusēns)

Baznīcas iela 32, while in the northern direction the border of the inhabitancy and building-up of Vecpilsēta in the early period of the town's existence was searched for approximately 80–130 m from Baznīcas iela, opposite the buildings at Kaļķu iela 3 and Policijas iela 11.

Vegetation remains and dust found in the cultural layer made it possible to reconstruct the environmental conditions of the town and its surroundings in the 13th–16th centuries. Analysis of plant dust and macro remains was performed at the Geology Department of the Faculty of Geography and Earth Science at the University of Latvia by Dr. biol. Aija Ceriņa and Mg. geol. Dagnija Āboltiņa. Pines and birch-trees dominated the species of trees at that time, while oaks, hornbeams, alders and elms were less widespread. Oats, hemp, barley, wheat and food rye were sown in the countryside. The idea of the character of the discovered agricultural landscape of the surroundings was supplemented by pollen of different meadow caulescent plants – dandelions, nettle, goosefoot, mugwort, etc. – the amount of which significantly exceeded the amount of tree pollen. Of foreign plants, hebanes, black nightshades, small nettle and sage, the area of primary distribution of which is central and southern Europe, could be encountered in Kuldīga's surroundings already in the 13th–16th centuries. Nowadays, they are considered as local flora.

One of the main indices which characterizes the development stage of the town and distinguishes it from other places of living of the same age is facilities. "Facilities" mean the paving of town streets and squares, as well as sewerage, water supply and other elements of infrastructure.

Archaeological evidence about the installation of the town sewerage was obtained in German Vecpilsēta, in the territory of the oldest market square of the town. There, on the northern side of the present Baznīcas iela, the remains of an open drainage or sewerage channel for drainage of wastewater were discovered during the installation of underground engineering and technical communications in 2011 between Kaļķu iela and Policijas iela. The channel was constructed of horizontal logs. Its depth differed in various places. Closer to Kaļķu iela, six horizontal logs were obliquely put one atop of another in the side walls of the channel, whereas opposite

kld.indb 155 12.12.2013. 13:08:43

guļbaļķu konstrukcijā. Tā dziļums dažādās vietās bijis atšķirīgs. Tuvāk Kaļķu ielai kanāla sānu sienās ieslīpi cits virs cita likti seši guļbaļķi, savukārt iepretim Policijas ielai sienu augstums ir mazāks – līdz trim guļbaļķiem. Kanāla platums augšdaļā bija 95 cm, bet lejas daļā – ap 55 cm. Baļķi tā sienās savstarpēji bijuši savienoti pārlaidu tehnikā un kanāla iekšpusē vietām papildus nostiprināti jūgkoku konstrukcijā – ar vertikāli zemē dzītiem mietiem vai nelieliem koka pāļiem. Atsevišķās vietās baļķos redzamie guļbūvēm raksturīgie stūra pakšu iecirtumi norādīja uz otrreiz izmantotiem kokmateriāliem. Konstrukcija daļēji bijusi iedziļināta sarkanīgajā morēnas smilšmālā, bet kanāla dibens ieklāts ar mitrumu aizturošu zilā māla kārtu (**132**. attēls). Domājams, kanāls izbūvēts 13. gadsimta beigās vai 14. gadsimta pirmajā pusē, jo pirms tā celtniecības ielā abpus kanālam jau bija paspējis uzkrāties ap 20 cm biezs kūtsmēslu un koka skaidu slānis. Arī pēc tam uz ielas turpinājās dažādu sadzīves atkritumu un kūtsmēslu izbēršana, kā rezultātā ielas līmenis strauji paaugstinājies. Pilsētnieki nav bijuši čakli jaunās labierīcības uzturētāji un tīrītāji. Kanāla iekšpusē pakāpeniski uzkrājusies tāda pati atkritumu kārta kā ārpusē uz ielas. Tomēr notekūdeņu novadīšanai kanāls kalpojis ilgstoši. Tikai pēc tā pilnīgas aizsērēšanas un augšējo baļķu apbēršanas iela paplašināta un pirmo reizi nobruģēta ar nelielu izmēru neapstrādātiem laukakmeņiem un pelēkā dolomīta gabaliem. Kultūrslānī virs bruģa atrastās keramikas trauku lauskas datējamas ar 16. gadsimta otro pusi un 17. gadsimta sākumu. Tātad kanāls savu uzdevumu pildījis līdz pat Livonijas sabrukumam.

Baznīcas un Policijas ielā atklāti arī senākie Kuldīgas ielu iesegumi. Līdzīgi kā citās viduslaiku pilsētās, tie bijuši ielu braucamajās daļās likti apaļkoku klājumi. Iepretim ēkai Baznīcas ielā 22 šāda klājuma paliekas atklātas divu metru dziļumā zem mūsdienu ielas līmeņa. Klājums bijis perpendikulāri mūsdienu ielas asij, uz divām biezām, paralēli novietotām brusām cieši cits pie cita likti 15–18 cm resni, mizoti priežu baļķi. Policijas ielā 4 konstatēti pat divi dažādi seno ielu klājumi. Vecākais atrodas divus metrus zem mūsdienu ielas līmeņa. Tajā paralēli ielas asij uz tai perpendikulāriem paliktņiem cieši cits pie cita guldīti ap 10–12 cm resni, mizoti priedes koka baļķi. Pirmā iela bija ne vairāk kā pusotru metru plata.

to Polcijas iela the walls are lower with up to three logs. The width of the channel in the upper part was 95 cm, whereas in the lower part it was approximately 55 cm. The logs in the walls were interconnected by shift technique, and they were fixed using draw a beam structure in some places from the inside of the channel with a stake or wooden pile vertically driven into the soil. Corner cuts typical for log structures, which can be observed in some places in the logs, indicated that wooden materials were reused. The structure was partially sunk into reddish moraine loam, whereas the bottom of the channel was covered with a moisture-retaining layer of blue clay (Picture **132**). It is assumed that the channel was constructed at the end of the 13th century or in the first half of the 14th century, because an approximately 20 cm thick layer of manure and sawdust piled up in the street on either side of the channel before its construction. Pouring out of different household waste and manure on the street continued even after that, and as a result the level of the street rapidly increased. The inhabitants of the town were not diligent maintainers and cleaners of the new amenity. Inside the channel, the layer of the same waste gradually piled up just as on the street. However, the channel for drainage of wastewater operated for a long time. Only after the channel got completely clogged and its upper logs were buried was the street expanded and paved with small-sized unprocessed boulders and pieces of grey dolomite for the first time. Chippings of ceramic dishes found in the cultural layer above the paving can be dated back to the second half of the 16th century and beginning of the 17th century. Hence, the channel fulfilled its task up to the collapse of Livonia.

In Baznīcas iela and Policijas iela, the oldest covering of the streets of Kuldīga was also found. Like in other medieval towns, it was made of round beams in the roadway of the streets. Opposite the building at Baznīcas iela 22, the remains of such covering were discovered at a depth of two metres under the contemporary street level. The paving was athwart the axes of the street, with 15–18 cm thick debarked pine logs laid tightly to each other on two thick, concurrently placed beams. At Policijas iela 4, two different pavings of ancient streets were found. The oldest one is

kld.indb 156 12.12.2013. 13:08:43

Segumam nolietojoties un virs tā uzkrājoties kultūrslānim, izveidots jauns ielas segums (**133**. attēls). Tajā baļķi klāti perpendikulāri ielas virzienam un klājuma platums jau pārsniedz trīs metrus. Līdzās jauniem, īpaši šim nolūkam sagatavotiem kokiem ielas nostiprināšanai izmantoti arī materiāli no nojauktām būvēm.

Abās vietās koka klājumi izbūvēti tikai pēc tam, kad ielas trasē jau bija uzkrājušies kūtsmēsli un citi vāji sadalījušies organisku vielu atkritumi. Iepretim ēkai Baznīcas ielā 22 kultūrslāņa biezums zem koka klājuma bija 30 cm, bet pie ēkas Policijas ielā 4 – vietām pat 50 cm. Klājumi datējami ar 13. gadsimta otro pusi – 14. gadsimtu. To mūžs nav bijis pārāk ilgs, jo intensīvā atkritumu izbēršana ielās turpinājusies, un baļķu klājumus ātri vien apracis jauns kultūrslānis. Baznīcas ielā virs ielas koka klājuma līdz 15. gadsimta beigām jau bija paspējis izveidoties 1,0–1,2 m biezs, blīvs organisko vielu atkritumu slānis. Policijas ielā virs koka klājuma uzreiz veidots akmeņu bruģis.

Ar 13. gadsimta otro pusi – 14. gadsimta vidu datējams arī kāds ielas jeb ceļa ieseguma fragments, kas pilsētas pastāvēšanas pirmsākumos savienojis Kalnamiestu ar Livonijas ordeņa pili

133. 13.–14. gs. ielas koka klājums Policijas ielā 4 (M. Lūsēna foto)
Wooden paving of the 13th–14th century at Policijas iela 4 (Photo by M. Lusēns)

located at a depth of two metres under the contemporary street level. Approximately 10–12 cm thick, debarked pine wood logs closely placed to each other on supports situated athwart to the axis of the street. The width of the first street did not exceed a metre and a half. As the paving wore out, and the cultural layer accumulated atop of it, a new paving of the street was created (Picture **133**). The logs in it were placed athwart to the street direction, and the width of the paving already exceeded three meters. Along with new logs prepared specifically for this purpose, materials from demolished structures were also used for strengthening the street.

In both places, the wood paving was constructed after manure and other poorly decayed waste from organic substances had accumulated on the street. Opposite the building at Baznīcas iela 22, the thickness of the cultural layer under the wooden flooring was 30 cm, while next to the building at Policijas iela 4 it was up to 50 cm in some places. The paving can be dated back to the second half of the 13th century–14th centuries. Their lifecycle was quite short, because the waste was intensely poured out on the streets, and the logs were quickly buried by a new cultural layer. In Baznīcas iela, by the 15th century the layer of organic waste above the wooden paving was 1.0–1.2m thick. In Policijas iela, a stone paving was constructed above the wooden one.

A fragment of a street or road paving which connected Kalnamiests with the Livonian Order's castle on the bank of the Venta at the time when the town was just established, can be also dated back to the second half of the 13th century–mid-14th centuryies. Its remains were discovered at a depth of 1.35–1.40 m under the contemporary street level along an almost 80 m long section between the south-western corner of the building at Kalna iela 19 and the northern end of the building at Kalna iela 23.[49] The oldest road paving was made of small-sized pebbles directly atop moraine loam. Pebbles were placed densely to each other in several layers. The total thickness of the paving is 15 cm.

Special street or road pavings were not widespread during the first century of the town's

49 SIHP MDC, Kuldīga : Kalna iela. Archaeological supervision in Kuldīga 2008 (author M. Lusēns). AIG, 2009, p. 12, plan 11. Review also stored in AIG archive.

kld.indb 157 12.12.2013. 13:08:56

Ventas krastā. Tā paliekas 1,35–1,40 m dziļumā zem mūsdienu ielas līmeņa atklātas gandrīz 80 m garā posmā starp ēkas Kalna ielā 19 dienvidrietumu stūri un ēkas Kalna ielā 23 ziemeļu galu.[49] Senāko ceļa iesegumu tur veidoja tieši virs morēnu smilšmāla likts nelielu olīšu bruģis. Akmentiņi novietoti blīvi cits pie cita vairākos slāņos. Bruģējuma kopējais biezums ir 15 cm.

Īpaši veidoti ielu vai ceļu iesegumi pilsētas pastāvēšanas pirmajos gadsimtos nav bijuši izplatīti, un arheoloģiskajos pētījumos atklātie fragmenti drīzāk uzskatāmi par atsevišķiem izņēmumiem. Lielāko tiesu pilsētas ielas bijušas bez ieseguma, klātas dažādiem pilsētnieku atkritumiem un lopu mēsliem. Lietus laikā tās kļuva grūti izbraucamas un gandrīz neizbrienamas.

Plašākos apmēros ielu labiekārtošana aizsākās tikai pēc Livonijas sabrukuma, kad Kuldīgas pils kļuva par vienu no jaunās Kurzemes un Zemgales hercogistes valdnieku rezidencēm. Pilī laiku pa laikam ilgstoši apmetās hercogi ar pavadošo galmu. Kuldīgas apkārtnē sāka attīstīties manufaktūru rūpniecība, aktīvāki kļuva vietējie un ārzemju tirdznieciskie sakari. Auga pilsētas iedzīvotāju skaits, satiksme kļuva intensīvāka, un pilsētas galvenos satiksmes ceļus pakāpeniski nobruģēja. Bruģa un žagaru iesegumu paliekas, kas datējamas ar 17. gadsimtu, arheoloģiskās izpētes laikā atklātas Liepājas, Baznīcas, Dzirnavu, Rumbas, Kaļķu, Kalna un Policijas ielā.

Liepājas ielā senākā dolomīta oļu bruģa paliekas 80 cm dziļumā zem mūsdienu ielas līmeņa atradās iepretim ēkām Liepājas ielā 14 un 16.[50] Bruģis bijis ieklāts tieši virs sarkanīgā morēnu smilšmāla. Rumbas ielas vidus posmā starp ēkām Rumbas ielā 6 un 17 bruģējumā vairāk izmantoti sīki laukakmeņi un atsevišķi ķieģeļu gabali (**134**. attēls). Ielas iesegums tur vairākkārt atjaunots un papildināts ar jauniem akmeņiem. Ādas apavu fragmenti un melni glazēto trauku lauskas kultūrslānī virs šī bruģa ir arheoloģiskie atradumi, kas datējami ar 17. gadsimta otro pusi un 18. gadsimta sākumu. Oļu segums atklāts arī Kaļķu ielā iepretim ēkām Kaļķu ielā 21 un 23. Tur akmentiņu izvietojums bruģī ir haotisks. Ie-

49 VKPAI PDC, Kuldīga : Kalna iela. Arheoloģiskā uzraudzība Kuldīgā 2008. g. (autors M. Lūsēns). AIG, 2009, 12. lpp., 11. plāns. Pārskats glabājas arī AIG arhīvā.

50 VKPAI PDC, Kuldīga : Arheoloģiskā uzraudzība Baznīcas un Liepājas ielā 2002. g. (autors M. Lūsēns). AIG, 2003, 12. lpp. Pārskats glabājas arī AIG arhīvā.

existence, and the fragments discovered during archaeological researches should be considered to be individual exceptions. Most of the town streets did not have any paving, and they were covered by waste and cattle manure. During rain, they became almost impassable.

Large-scale improvement of streets started after the collapse of Livonia, when the castle of Kuldīga became one of the new residences of the rulers of the Duchy of Courland and Semigallia. Dukes with their court resided in the castle from time to time. Manufactories started to develop in Kuldīga's surroundings, and local and foreign trade became more active. The number of town inhabitants increased, traffic became more intensive, and the main roads of the town were gradually paved. Remains of paving and brushwood surfacing which can be dated back to the 17th century were discovered during the archaeological investigations in Liepājas iela, Baznīcas iela, Dzirnavu iela, Rumbas iela, Kaļķu iela, Kalna iela and Policijas iela.

In Liepājas iela, the remains of the oldest dolomite pebble paving are located at a depth of 80 cm under the contemporary street level opposite the buildings at Liepājas iela 14 and 16.[50] The pavingt was installed directly atop reddish moraine loam. In the middle section of Rumbas iela between the buildings at Rumbas iela 6 and 17, mostly small boulders and separate pieces of bricks were used in the paving (Picture **134**). The street covering there was restored and supplemented with new stones several times. Fragments of leather shoes and chippings of black glazed dishes in the cultural layer above this paving can be dated back to the second half of the 17th century and beginning of the 18th century. Pebble paving was also discovered in Kaļķu iela opposite the buildings at Kaļķu iela 21 and 23. The arrangement of stones in the paving is chaotic. In some places the paving is 15–20 cm thick, whereas in others it is only 5 cm. The paving was found only on one side of the street and in some of its sections. Apparently, the street covering next to each land plot was formed by house owners individually.

Different pavings were used in the 17th century in Dzirnavu iela, in the section of Rum-

50 SIHP MDC, Kuldīga : Archaeological supervision in Baznīcas iela and Liepājas iela in 2002 (author M.Lusēns). AIG, 2003, p. 12. Review also stored in AIG archive.

kld.indb 158 12.12.2013. 13:08:56

segums vietām ir 15–20 cm, citviet tikai 5 cm biezs. Bruģējums konstatēts tikai vienā ielas pusē un atsevišķos posmos. Acīmredzot ielu iesegumu pie katra atsevišķa zemesgabala veidoja ēku īpašnieki.

Citāds iesegums 17. gadsimtā izmantots Dzirnavu ielā, Rumbas ielas posmā starp ēkām, kuru adreses ir Kalna ielā 17 un 19 (**135**. attēls), un Kaļķu ielas nobeigumā pie Ventspils ielas. Tie bijuši sīku žagaru klāsti, kas vienmēr likti perpendikulāri ielas asij. Žagari parasti bijuši krauti vienā kārtā, reizēm atsevišķās vietās arī divās un trijās kārtās. Žagari bija ne resnāki kā 1–4 cm un ne garāki kā 60–120 cm. Atsevišķās vietās, piemēram, Kaļķu un Ventspils ielas krustojumā un Rumbas ielā, virs žagaru klāstiem uzbērti nelieli akmentiņi vai ķieģeļu šķembas.[51]

Nozīmīgs labiekārtojuma elements viduslaiku dzīves vietās bijusi ūdens apgādes sistēma. Tādas esamība konstatēta Livonijas ordeņa pils vietā.[52] Uzraudzības darbu laikā netālu no austrumu aizsargsienas Ventas krasta nogāzes augšējā

51 Turpat, 20. lpp.

52 **Kalējs, U., Lūsēns, M.** Arheoloģiskās uzraudzības darbi Kuldīgā. *Arheologu pētījumi Latvijā 2008, 2009*. Rīga: Nordik, 2010. 144. lpp.

134. 17. gs. bruģējums iepretim ēkai Rumbas ielā 15 (M. Lūsēna foto)
Pavement of the 17th century opposite the building at Rumbas iela 15 (Photo by M. Lusēns)

bas iela between the buildings at Kalna iela 17 and 19 (Picture **135**), and at the end of Kaļķu iela next to Ventspils iela. Those were small brushwood stacks, which were always laid athwart to the street axis. Brushwood was usually stacked in one layer, sometimes in two and three layers. The thickness of the brushwood did not exceed 1–4 cm and its length did not exceed 60–120 cm. In some places, for example at the crossing of Kaļķu iela and Ventspils iela and in Rumbas iela, small stones or brick chippings were poured atop of the brushwood stacks.[51]

The water supply system was an important amenity in medieval dwelling places. Such a system was established in the Livonian Order's castle.[52] During the supervision works, remains of a well were discovered at a depth of 1.25–-1.40 m under the modern pavementcontemporary paving of Pils iela (Castle Street) in the vicinity of the eastern defensive wall in the upper part of the slope of the Venta bank, next to the south-western corner

51 Ibid., p. 20.

52 **Kalējs, U., Lūsēns, M.** Arheoloģiskās uzraudzības darbi Kuldīgā (Archaeological Supervision Works in Kuldīga). *Arheologu pētījumi Latvijā 2008, 2009* (*Researches of Archaeologists in Latvia in 2008, 2009*). Riga: Nordik, 2010, p. 144.

135. 17. gs. ielas iesegums Rumbas ielā iepretim ēkām Kalna ielā 17 un 19 (M. Lūsēna foto)
Street surfacing of the 17th century in Rumbas iela opposite the buildings at Kalna iela 17 and 19 (Photo by M. Lusēns)

kld.indb 159 12.12.2013. 13:09:03

daļā pie 1937. gadā celtā koka paviljona dienvidrietumu stūra 1,25–1,40 m dziļumā zem mūsdienu Pils ielas bruģa tika atklātas kādas akas paliekas. Tās forma atgādināja austrumu–rietumu virzienā nedaudz izstieptu, 2,7 x 2,2 m lielu ovālu. Ap pusmetru augstā akas pamatne, kas apmēram 80 cm iedziļināta sarkanīgajā mālā, mūrēta no divās kārtās liktiem neapstrādātiem laukakmeņiem, bet sienu būvniecībai izmantoti galvenokārt 28,5 x 13,5 x 9 cm lieli sarkanā māla ķieģeļi. Kā izlīdzinošais materiāls starp ķieģeļiem vietām likti arī mēles tipa jumta dakstiņu fragmenti. Akas sienu biezums ir 13–14 cm. Ziemeļu un dienvidu pusē tās saglabājušās 1,5 m, bet rietumu pusē – 95 cm augstumā (**136**. attēls). Virs sienu konstrukcijas ķieģeļu daļas no laukakmeņiem un dolomīta akmeņiem izmūrēti pusmetru plati sienu pamati. Tie liecina, ka aka nav bijusi atklāta, bet virs tās atradusies kāda vieglas konstrukcijas celtne.

Virs māla slāņa, kurā iedziļināta akas pamatne, laika gaitā sakrājies ap divus metrus biezs būvgružu slānis. Par akas celtniecības laiku pagaidām tiešu liecību nav. Neviendabīgais būvmateriālu klāsts, dažādo izmēru ķieģeļi un mūrēšanas kvalitāte nebija raksturīgas 13.–14. gadsimta būvju iezīmes. Arī mēles tipa dakstiņu fragmenti akas sienās norāda uz vēlāku celtniecības laiku, drīzāk 15.–16. gadsimtu. Kā ūdens ņemšanas vieta tā beigusi pastāvēt 17. gadsimta beigās – 18. gadsimta sākumā, kad, nojaucot pils celtnes, tā aizbērta ar būvgružiem. Aizbēruma augšējā kārtā atrasti vairāki nelieli krāsns podiņu fragmenti ar 17. gadsimta otrajai pusei raksturīgo treljāža motīvu.

Kuldīgas vēstures pētnieks Valfrīds Fromholds-Treijs (*Walfried Fromhold-Treu*) savā pils rekonstrukcijai veltītajā darbā minējis vēl divas citas akas. Viena no tām atradusies pie rietumu aizsargmūra un aizbērta 1860. gadā. Otra atradusies priekšpilī pie ziemeļu mūra un vēl 1934. gadā bijusi redzama. No dolomīta gabaliem izbūvētās apaļās akas diametrs bijis 1,60 m un dziļums – 20 m.[53]

Arheoloģiskajos pētījumos liecības par Kuldīgas pilsētas ūdens apgādes sistēmu 13.–16. gadsimtā līdz šim nav izdevies iegūt. Domājams, ka,

53 **Fromhold-Treu, W.** Die Komturei Goldingen : Versuch einer Rekonstruktion. *Kurland. Mitteilungen der Vereinigten Kurländischen Stiftungen*. Heft 7. Köln,1999. S. 25

of the wooden pavilion constructed in 1937,. Its shape resembled a 2.7 x 2.2 m big oval, slightly protruding in an east-west direction. The approximately half a metre high foundation of the well, which is sunk at a depth of 80 cm into reddish clay, was constructed from unprocessed boulders in two layers, whereas, 28.5 x 13.5 x 9 cm big red clay bricks were mostly used for the construction of the walls. Fragments of tongue-shaped roof tiles were used between the bricks in some places as a smoothening material. The thickness of the walls of the well is 13–14 cm. On the northern and southern side, they have remained at a height of 1.5 m, and on the western side at a height of 95 cm (Picture **136**). Half a metre wide wall foundation was constructed from boulders and dolomite stones atop the brick part of the wall structure. This means that the well was not open, but a building of light structure used to be atop of it.

Over the course of time, an approximately two metre thick layer of debris accumulated atop of the clay layer, in which the foundation of the well was sunk. There is currently no direct evidence about the time of construction of the well. Fragments of tongue-shaped tiles in the walls of the well indicate that it was constructed later, most likely in the15th–16th centuries. It ceased to serve as a place of water supply at the end of the 17th century–beginning of the 18th century, when it was filled up with debris when demolishing the castle structures. Several small tile fragments of the stoves with a trellis motive typical for the second half of the 17th century were found in the upper layer of the filling.

Kuldīga historian Walfried Fromhold-Treu mentioned another two wells in his work devoted to reconstruction of the castle. One of them used to be located next to the western defensive wall and was filled up in 1860. The second one used to be located in the castle-front next to the northern wall and could still be seen in 1934. The diameter of the round well constructed from dolomite pieces was 1.60 m and the depth was 20 m.[53]

There is no evidence found during archaeological studiesinvestigations of a water supply system of Kuldīga town in the 13th–16th centuries. It is assumed that, as in other medieval towns, citizens mostly used individual wells for water supply. The

53 **Fromhold-Treu, W.** Die Komturei Goldingen : Versuch einer Rekonstruktion. *Kurland. Mitteilungen der Vereinigten Kurländischen Stiftungen*. Heft 7. Köln,1999. S. 25

kld.indb 160 12.12.2013. 13:09:03

tāpat kā citur viduslaiku pilsētās, pilsoņi ūdens ieguvei lielāko tiesu lietojuši individuālās akas. Dzirnavu upei (vēlākajai Alekšupītei) tuvāko zemesgabalu īpašnieki šim nolūkam varēja izmantot arī šīs upes ūdeni. Pēc atradumiem Rīgā[54] un citās Hanzas savienības pilsētās[55] zināms, ka paralēli individuālajām ūdens ieguves vietām, kas galvenokārt ierīkotas pilsoņiem piederošajos zemesgabalos, pastāvējušas arī publiski pieejamās akas. Tās ierīkoja un pārvaldīja pilsēta, un parasti tās atradušās lielāko ielu krustojumos vai pie tur esošo māju stūriem. Kādā ar 16. gadsimta otro pusi datētā sarakstā Lībekā uzskaitītas pat astoņas šādas publiski pieejamas akas.[56]

Interesanta ziņa par ūdensapgādes sistēmu 15. gadsimta Kuldīgā saglabājusies rakstītajos avotos. Livonijas ordeņa mestrs Johans Volthūzs

136. 15.–16. gs. akas paliekas Kuldīgas pilī (M.Lūsēna foto)

Remains of a 15th–16th century well in the castle of Kuldīga (Photo by M. Lusēns)

54 **Lūsēns, M.** Arheoloģiskā izpēte un uzraudzība Vecrīgā. *Arheologu pētijumi Latvijā 1998. un 1999. gadā*. Rīga: Vēstures institūta apgāds, 2000. 246.–247. lpp.

55 **Grewe, K.** Wasserversorgung und -entsorgung im Mittelalter. Ein technikgeschichtlicher Überblick. *Die Wasserversorgung im Mittelalter : Geschichte der Wasserversorgung*. Bd.4. (Frontinus Gesellschaft, Hrsg.). Mainz, 1991, S. 56.

56 **Grabowski, M., Schmidt, G.** Und das Wasser fließt in Röhren : Wasserversorgung un Wasserkünste in Lübeck. *Archäologie des Mittelalters und Bauforschung im Hanseraum : Eine Festschrift für Günter Fehring.* (Manfred Gläser, Hrsg.). Rostock,1993, S. 222.

owners of the land plots closest to the Dzirnavu upe (Mill River; later the Alekšupīte) could use the water of the river for this purpose. According to findings in Riga[54] and other towns of the Hanseatic League[55] it is known that apart from individual places of water supply, which were mostly constructed in the land plots belonging to the citizens, public wells also existed. They were constructed and managed by the town, and they were usually located at the crossings of the biggest streets or next to the corners of the houses located there. In Lubeck, eight such public wells were included in a list dated back to the second half of the 16th century.[56]

Interesting information about the water supply system in Kuldīga of the 15th century can be found in written sources. In 1470, Master of the Livonian Order Johann Wolthus von Herse issued an order by which Kalnamiests citizens were exempted from tax payment for the needs of the garrison of the Order's castle of Kuldīga. In return, it was determined for the citizens that "none of them will be allowed to create more gardens and to construct more buildings than has belonged to his house since old times, and everyone has to clear away and maintain access roads and water-main roads in order".[57] At the beginning of the 19th century, Kuldīga historian E. Hennig noted that "water-main roads" were wooden pipes placed in the ground, via which potable water was transferred from the hill to the castle well. They were connected under the south-western corner of the castle rampart.[58] Sometimes several metres long, such pipes were manufactured from 25–30 cm thick pine logs by drilling lengthwise 5–10 cm thick channels in the middle. The sections were connected with lead clutches. Small sections of wooden water-main pipe were discovered during archaeological supervision works to the east of the main building of the castle at a depth of

54 **Lūsēns, M.** Arheoloģiskā izpēte un uzraudzība Vecrīgā (Archaeological Study and Supervision in Old Riga). *Arheologu pētijumi Latvijā 1998. un 1999. gadā* (*Researches of Archaeologists in Latvia in 1998 and 1999*). Riga: Vēstures institūta apgāds, 2000, p. 246–247.

55 **Grewe, K.** Wasserversorgung und -entsorgung im Mittelalter. Ein technikgeschichtlicher Überblick. *Die Wasserversorgung im Mittelalter : Geschichte der Wasserversorgung*. Bd.4. (Frontinus Gesellschaft, Hrsg.). Mainz, 1991, S. 56.

56 **Grabowski, M., Schmidt, G.** Und das Wasser fließt in Röhren : Wasserversorgung un Wasserkünste in Lübeck. *Archäologie des Mittelalters und Bauforschung im Hanseraum : Eine Festschrift für Günter Fehring.* (Manfred Gläser, Hrsg.). Rostock,1993, S. 222.

57 **Hennig, E.,** Op. cit., S. 22–23.

58 **Hennig, E.,** Op. cit., S. 23.

kld.indb 161 12.12.2013. 13:09:06

fon Herse (*Johann Wolthus von Herse*) 1470. gadā izdevis rīkojumu, ar kuru Kalnamiesta pilsoņi turpmāk tika atbrīvoti no nodokļu maksas Kuldīgas ordeņa pils garnizona vajadzībām. Par to pilsoņiem noteikts, ka "neviens no viņiem nedrīkstēs izveidot vairāk dārzu un celt vairāk ēku nekā no veciem laikiem pie viņa mājas piederējis un katram jāatbrīvo un jātur kārtībā ejas un ūdensvada ceļi".[57] Kuldīgas vēstures pētnieks E. Hennigs 19. gadsimta sākumā atzīmējis, ka ar "ūdensvada ceļiem" saprastas zemē ieguldītas koka caurules, pa kurām dzeramais ūdens no kalna aizvadīts uz pils aku. Tās esot savienotas zem pils vaļņa dienvidrietumu stūra.[58] Šādas reizēm pat vairākus metrus garas caurules izgatavoja no 25–30 cm resniem priedes baļķiem, to viducī garenvirzienā izurbjot 5–10 cm resnus kanālus ūdens tecēšanai. Atsevišķus posmus savienoja ar svina uzmavām. Neliels ūdensvada koka caurules posms arheoloģiskās uzraudzības darbos uz austrumiem no pils galvenās ēkas vietas atklāts ap 2 metru dziļumā. Spriežot pēc pils 1653. gada inventāra apraksta, šajā vietā atradusies pils virtuve.[59] Ūdensvada koka cauruļu fragmenti Kuldīgā atrasti arī Liepājas ielā un J. Alunāna ielā, taču šis ūdensvads tapis Kurzemes un Zemgales hercogistes laikā 17. vai 18. gadsimtā. Livonijas lielākajās pilsētās centralizēta ūdensapgāde ierīkota samērā vēlu. Rīgā pirmo ūdensvadu atklāja tikai 1663. gadā.[60] Daudzās Hanzas pilsētās cauruļvadu ūdenspiegāde radās krietni agrāk – Lībekā tās pirmsākumi konstatēti jau 13. gadsimta beigās.[61]

Līdztekus pētniecības darbiem Kuldīgas senpilsētā arheoloģiskā izpēte vairākus gadus nelielā apjomā veikta arī **Livonijas Ordeņa** (vēlāk Kurzemes un Zemgales hercogu) **pils** vietā. Tie galvenokārt bijuši uzraudzības darbi pazemes inženiertehnisko komunikāciju ierīkošanas laikā, kuros fiksētas un dokumentētas dažādos periodos tapušās pils apbūves paliekas. Domājams, ka pašos pirmsākumos pils vieta bijusi tikai ar zemes vaļņiem un grāvjiem ietverts laukums, kurā krustneši uzbūvējuši vienu vai vairākas koka dzīvojamās un saimniecības ēkas. Taču visai drīz no

57 **Hennig, E.,** Op. cit., S. 22–23.

58 Turpat, S. 23.

59 LVVA, 554. fonds, 2. apraksts, 3007. lieta, 2.–11. lp.

60 **Broce, J. H.** *Zīmējumi un apraksti. 1.sēj. : Rīgas skati, ļaudis un ēkas*. Rīga: Zinātne, 1992. 267. lpp.

61 **Grabowski, M., Schmitt, G.,** Op. cit., S. 217.

approximately 2 metres. Judging by the description of the property of the castle' of 1653, there was a castle kitchen at this place.[59] Fragments of water-main wooden pipes in Kuldīga were also found in Liepājas iela and J. Alunāna iela, but this water-main was manufactured during the times of the Duchy of Courland and Semigallia in the 17th or 18th century. In the largest towns of Livonia, central water supply was constructed considerably later. In Riga, the first water-main was opened only in 1663.[60] In many towns of the Hanseatic League, water supply appeared a lot earlier, for example in Lübeck it was present at the end of the 13th century.[61]

Along with research works in the ancient town of Kuldīga, a small-scale archaeological investigation was performed at the site of the **Livonian Order's castle** (later – the castle of the Duke of Courland and Semigallia) for several years. This mostly involved supervision of the installation of underground engineering and technical communications, during which the remains of the castle buildings constructed in different periods were identified and documented.

It is assumed that at the beginning the castle was a site , in which the crusaders constructed one or several wooden residential and household buildings, surrounded only by earth ramparts and ditches. But very soon a masonry fortification wall and the main building of the castle were constructed of grey dolomite easily extracted from the banks of the Venta. The external masonry fortification wall or ring wall formed an approximately 170 m long and 120 m wide rectangle. On the southern and western side it stretched along the side of a defensive wall surrounding the castle, whereas in the eastern side it was constructed on the slope of the Venta bank. On the northern side, in the middle part of the masonry wall facing the Alekšupīte a quadrangular gate tower was located, and this this gate served as the main entrance into the castle via the drawbridge.

During the archaeological supervision work, the remains of the ring wall were uncovered in several places. In the street roadway of the castle next to the rampart of later earth fortifications

59 LSHA, fund 554, description 2, case 3007, p. 2-11.

60 **Broce, J. H.** *Zīmējumi un apraksti. 1.sēj. : Rīgas skati, ļaudis un ēkas* (*Drawings and Descriptions. Vol. 1 : Riga Views, People and Buildings*). Riga: Zinātne, 1992, p. 267.

61 **Grabowski, M., Schmitt, G.,** Op. cit., S. 217.

kld.indb 162 12.12.2013. 13:09:06

Ventas krastos viegli iegūstamā pelēkā dolomīta uzcelts nocietinājumu mūris un pils galvenā ēka. Ārējais nocietinājumu mūris jeb apkārtmūris veidojis ap 170 m garu un 120 m platu taisnstūri. Dienvidu un rietumu pusē tas stiepies gar pili ietverošā aizsarggrāvja malu, bet austrumu pusē bijis izbūvēts Ventas krasta nogāzē. Ziemeļu pusē pret Alekšupīti pavērstā mūra vidusdaļā bijis plānā četrstūrains vārtu tornis, caur kuru pa paceļamo tiltu vedusi galvenā ieeja pilī.

Arheoloģisko uzraudzības darbu laikā apkārtmūra paliekas atsegtas vairākkārt. Pils ielas braucamajā daļā līdzās vēlāko zemes nocietinājumu valnim pie Kuldīgas novada muzeja ēkas precizēts mūra novietojums dienvidu pusē. Mūra pamatnes platums bijis 2,2 m. Tas celts gan no neapstrādātiem granīta laukakmeņiem, gan Ventas dolomīta. Vietām ieķīlēti arī sarkanā māla ķieģeļu fragmenti. 3,5 m iekšpus dienvidu puses apkārtmūra bijis otrs aizsargmūris. Šaurā josla starp abiem mūriem ir vācu ordeņa pilīm raksturīgs aizsardzības sistēmas elements – tā sauktais parhams. Tas samazina iespēju uzbrucējiem iekļūt pils iekšienē un vienlaikus atvieglo pils aizstāvju pārvietošanās iespēju visapkārt galvenajai pilij. Arī parhama iekšējā mūra pamatos kā būvmateriāli izmantoti laukakmeņi un gaiši pelēkie vietējie dolomīti, tā biezums nepārsniedz 1,8 metrus. Būvmateriāli un kaļķu javas tonis abos mūros ir līdzīgs. Tāpēc, visticamāk, tie celti vienlaikus jau Kuldīgas pils būvniecības pirmajā periodā – 13. gadsimta vidū un otrajā pusē. Dienvidu puses mūru pamatnes rietumu virzienā turpinās zem nocietinājumu vaļņa. Tas ir pretrunā ar V. Fromholda-Treija rekonstrukcijas zīmējumā (**9**. attēls 23. lpp.) redzamo: tajā aizsargmūris dienvidu pusē vienā variantā iezīmēts virs zemes vaļņa, bet ar 1947. gadu datētā rekonstrukcijas labojumā[62] valnis un aizsargmūris jau attēloti līdzās viens otram kā vienlaikus pastāvoši aizsardzības sistēmas elementi. Arheoloģiskie atklājumi skaidri parādīja, ka sākotnējais aizsargmūris dienvidu pusē nojaukts jauno zemes nocietinājumu izbūves laikā 17. gadsimta pirmajā pusē, kad virs veco aizsardzības mūru pamatiem uzbērts līdz 4 m augsts zemes valnis.[63]

62 **Fromhold-Treu, W.** Op. Cit., Bild 18.

63 VKPAI PDC, Kuldīga : Pils iela. Viduslaiku pils teritorija. Arheoloģiskās uzraudzības darbi 2008. g. (autors M. Lūsēns). AIG, 2009, 7.–8. lpp. Pārskats glabājas arī AIG arhīvā.

near the building of Kuldīga District Museum the precise location of the masonry wall in the southern side was specified. The width of the foundation of the masonry wall was 2.2 m. It was built of unprocessed granite boulders and Venta dolomite. Fragments of red clay bricks were also integrated in some places. The second defensive wall was situated 3.5 m inside the ring wall on the southern side. A narrow belt between both walls is an element of the defensive system typical for German Order castles, the so-called parcham. It made it more difficult for invaders to get inside the castle and at the same time allowed the castle guards to move around the main castle. Boulders and light grey local dolomite were used as building materials in the foundation of the internal masonry wall of the parcham; its thickness does not exceed 1.8 metres. Building materials used and the shade of lime mortar in both walls are similar. Therefore, most likely, they were built at the same time in the first construction period of the Kuldīga castle,in the middle and second half of the 13th century. The foundation of the southern side masonry walls in the western direction continues under the fortification dam. It contradicts the reconstruction drawing by W. Fromhold-Trey (Picture **9**, p. 23): the defensive wall in the southern part is marked above the earth dam in one version; whereas, in the correction of the reconstruction dated to the year 1947[62] the dam and the defensive wall are already depicted next to each other as parallel elements of the defence system. Archaeological findings clearly indicate that the initial defensive wall in the southern part was demolished during the time of construction of new earth fortifications in the first half of the 17th century, when a 4 m high earth dam was heaped up atop of the foundation of the old defensive wall.[63]

The foundation of the western defensive wall was discovered in a small section under the roadway of Kalna iela. It was constructed solely from boulders. The width of the foundation reaches 2.5 metres. From the north-western corner of the castle, the masonry wall continues in an eastern direction towards the middle part of the former mill building at Baznīcas iela 36, and in the south-western

62 **Fromhold-Treu, W.,** Op. cit., Bild 18.

63 SIHP MDC, Kuldīga : Pils iela. Territory of Medieval Castle. Archaeological supervision works in 2008 (author M. Lusēns). AIG, 2009, p. 7–8. Review also stored in AIG archive.

kld.indb 163 12.12.2013. 13:09:06

Rietumu puses aizsargmūra pamati nelielā posmā atklāti zem Kalna ielas braucamās daļas. Tie mūrēti tikai no laukakmeņiem. Pamatu platums sasniedz 2,5 metrus. No pils ziemeļrietumu stūra mūris turpinās austrumu virzienā pret bijušo dzirnavu ēkas Baznīcas ielā 36 vidusdaļu, bet dienvidrietumu virzienā – zem ēkas Kalna ielā 27.[64] Austrumu puses aizsargmūra pamatu fragments saskatāms vēl mūsdienās. Tas ir 2 m garš un līdz 50 cm augsts baltā kaļķu javā samūrētu dolomīta akmeņu posms Ventas kreisā krasta stāvajā nogāzē (**137**. attēls) zem 1938. gadā uzceltā koka paviljona Pils ielā.

Vairums pētnieku, kas rakstījuši par Kuldīgas pils būvvēsturi, nešaubās, ka arī lielais, plānā četrstūrainais vārtu tornis apkārtmūra ziemeļu galā ir bijis viena no pils senākajām celtnēm. Iespējams, ka tas celts reizē ar aizsargmūri 13. gadsimta vidū. 1729. gadā tapušajā J. G. Veiganta zīmējumā tornim redzami divi stāvi un neregulāras formas četru slīpņu jums. Pils 1653. gada inventāra aprakstā[65] minēts, ka torņa augšstāvā bijis apgabala tiesneša (*Hauptmann*) "ļoti skaistais" dzīvoklis, bet pa labi no torņa atradušās pils dzirnavas. Par dzirnavu pastāvēšanu jau Livonijas laikā liecina Dzirnavu strauta nosaukums, kas pirmo reizi dokumentos pieminēts 1355. gadā.[66] Torņa drupas nojauktas īsi pirms 1806. gada, kad daļēji virs tā pamatiem uzcelta jaunā dzirnavu ēka. Vēl mūsdienās bijušo dzirnavu ēkas Baznīcas ielā 36 ziemeļu puses pagraba sienā redzams no liela izmēra laukakmeņiem mūrēts torņa pamatu fragments (**138**. attēls).

Vēl divi apaļi torņi atradušies priekšpils dienvidaustrumu un dienvidrietumu stūros. E. Hennigs pils aprakstā dienvidaustrumu torni dēvējis par Pulvertorni, jo tas izmantots šaujamā pulvera glabāšanai. Torņa pagrabā atradies cietums. Kad 1807. gadā torņa drupas nojauktas līdz pamatiem, zemē atrasti cilvēku kauli.[67] Dienvidrietumu stūra torni pēc līdzās esošās celtnes E. Hennigs nodēvējis par "torni pie jātnieku staļļa stūra". Apaļo torņu izmantošana aizsargmūru stūros Livonijas pilīs plašāk ieviesās tikai līdz ar šaujamo ieroču parādīšanos 15. gadsimta vidū

64 VKPAI PDC, Kuldīga : Kalna iela Arheoloģiskā uzraudzība Kuldīgā 2008. g. (autors M. Lūsēns). AIG, 2009, 15.lpp. Pārskats glabājas arī AIG arhīvā.

65 LVVA, 554. fonds, 2. apraksts, 3007. lieta, 2.–11. lp.

66 *Liv-, Esth- und Kurländische Urkundenbuch*. II. Band,1855. S. 957.

67 **Hennig, E.** Op. Cit., S. 28.

direction under the building at Kalna iela 27.[64] A fragment of the foundation of eastern defensive wall can be seen nowadays. It is a 2 m long and up to 50 cm high section of dolomite stones built using white lime mortar on the steep slope of the left bank of the Venta (Picture **137**), at the wooden pavilion constructed in 1938 in Pils iela.

Most of the researchers writing about the construction history of Kuldīga castle conclude that the big, quadrangular gate tower in the northern end of the ring wall was one of the oldest structures of the castle. Possibly, it was built along with the defensive wall in the mid-13th century. In a drawing by J. G. Veigants from 1729, the tower had two storeys and a hipped roof of irregular shape. The description of the castle's property of 1653[65] says the upper storey of the tower used to house a "very beautiful" apartment for the regional judge (*Hauptmann*), while on the right of the tower a castle mill was situated. The name Dzirnavu strauts (Mill brook) mentioned in the documents for the first time in 1355[66] proves the existence of the mill in the times of Livonia. The ruins of the tower were demolished shortly before 1806, when a new building of the mill was partially constructed atop of its foundation. Even today, a fragment of the tower foundation built from large-sized boulders is present in the wall of the northern side basement of the former mill building at Baznīcas iela 36 (Picture **138**).

Another two round towers were situated in the south-eastern and south-western corners of the castle-front. In the description of the castle, E. Hennig named the south-eastern tower as Powder Tower, because it was used for storage of gunpowder. A prison was located in the basement of the tower. When in 1807 the ruins of the tower were demolished to the foundations, human bones were found in the earth.[67] E. Hennig named the tower of south-western corner "a tower at the corner of the stable," as the stable was next to it. The use of round towers in the corners of defensive walls in Livonian castles became widespread along with the advance of small-arms in the mid-

64 SIHP MDC, Kuldīga : Kalna iela. Archaeological supervision in Kuldīga 2008 (author M. Lusēns). AIG, 2009, p. 15. Review also stored in AIG archive.

65 LSHA, fund 554, description 2, case 3007, p. 2-11.

66 *Liv-, Esth- und Kurländische Urkundenbuch*. II. Band, 1855. S. 957.

67 **Hennig, E.,** Op. cit., S. 28.

kld.indb 164 12.12.2013. 13:09:07

–16. gadsimtā,[68] un, jādomā, arī Kuldīgas pilī to būvniecība attiecināma uz šo laika periodu. Mūsdienās abu apaļo torņu sākotnējā atrašanās vieta, izmēri un konstruktīvā uzbūve bez plašākiem arheoloģiskajiem pētījumiem nav nosakāma. Iespējamā Pulvertorņa vieta dabā varētu būt tagadējās Kuldīgas novada muzeja ēkas pagalma ziemeļaustrumu daļā pie Pils ielas. Arheoloģisko uzraudzības darbu laikā tur 2,2 m dziļumā atklāti no liela izmēra laukakmeņiem mūrēti, vairāk nekā 2 m plati sienas pamati.[69] Ņemot vērā E. Henniga nelielo piezīmi Pulvertorņa aprakstā, par netiešu norādi pamatu saistībai ar nojaukto torni var uzskatīt arī atsevišķos cilvēku kaulus, kuri tika atrasti būvgružu slāņos virs pamatiem. Līdz šim tā bijusi vienīgā vieta pils teritorijā, kur tādi uzieti.

Pils galvenā celtne kastela atradusies ar apkārtmūri ietvertā pagalma vidusdaļā. E. Hennigs 19. gadsimta sākumā minējis, ka celtnei bijuši četri spārni, katrs 180 pēdas (ap 60 m)

68 **Ose, I.** *Ordeņpilis Latvijā : Latvijas viduslaiku pilis : III.* Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2002. 34. lpp.

69 VKPAI PDC, Kuldīga. Pils iela 5. Arheoloģiskā uzraudzība 2005. g. (autors M. Lūsēns). AIG, 2006., 6.–7.lpp. Pārskats glabājas arī AIG arhīvā.

137. Kuldīgas pils austrumu puses aizsargmūra pamatu fragments Ventas krasta nogāzē (M. Lūsēna foto)

Fragment of the foundation of defensive wall of the eastern side of Kuldīga castle on the slope of the bank of the Venta (Photo by M. Lusēns)

15th century–16th century,[68] and it may be assumed that in Kuldīga castle they were constructed at this time as well. Today, the initial location, size and structure of both round towers cannot be determined without archaeological research. The Powder Tower might actually have been located in the north-eastern part of the courtyard of the present building of the Kuldīga District Museum, next to Pils iela. During archaeological supervision work, a more than 2 m wide wall foundation built of large-sized boulders was discovered there at a depth of 2.2 m.[69] According a note by Hennig in the description of Powder Tower, some human bones found in the layers of debris above the foundation may be considered an indirect reference to the demolished tower. Up to now, this is the only place in the territory of the castle, where these bones were found.

The main building of the castlethe , used to be located in the middle of the courtyard surrounded

68 **Ose, I.** *Ordeņpilis Latvijā : Latvijas viduslaiku pilis : III* (*Order's Castles in Latvia : Medieval Castles of Latvia : III*). Riga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2002, p. 34.

69 VKPAI PDC, Kuldīga. Pils iela 5. Archaeological supervision in 2005 (author M. Lusēns). AIG, 2006, p. 6–7. Review also stored in AIG archive.

138. Kuldīgas pils vārtu torņa pamatu paliekas ēkas Baznīcas ielā 36 pagrabā (M. Lūsēna foto)

Remains of the foundation of the gate tower of the Kuldīga castle in the basement of the building at Baznīcas iela 36 (Photo by M. Lusēns)

kld.indb 165 12.12.2013. 13:09:17

garš. Mūru biezums – 5 līdz 6 pēdas (ap 2 m). Pils augstums bijis 100 pēdas (ap 33 m). Ieeja iekšējā pagalmā vedusi pa lielajiem vārtiem, kas atradušies ziemeļu spārnā. Pagalma labajā pusē izbūvētas lielas kāpnes. Pa tām varēts uzkāpt galerijā, kura apjozusi pagalmu. Zem galerijas bijušas velvētas telpas, kas kalpojušas gan provianta, gan ieroču glabāšanai. E. Hennigs atzīmējis, ka neliela daļa no ziemeļu spārna velvēm jaunākajos laikos ir atrakta un tiek izmantota kā apriņķa tiesu izpildītāja pagrabs. Mūsdienās tas apskatāms zem uzkalna pils parka ziemeļu daļā.

Analizējot pieejamos pils palieku attēlus, V. Fromholds-Treijs savā rekonstrukcijas zīmējumā kastelu attēlojis kā virs augsta pagrabstāva esošu divstāvu kvadrātisku celtni ar torņiem stūros. Atšķirībā no rekonstrukcijas zīmējuma, kur galvenā pils ēka attēlota kā savrupa, brīvi stāvoša celtne, arheoloģiskie pētījumi liecina, ka austrumu spārna ārpusē atradušās vairākas ēkas. Vienai no tām atklāta neliela, plānā trīsstūraina, 2,40 m dziļa pagraba telpa ar kāpnēm ziemeļrietumu stūrī. Pakāpieni mūrēti no ķieģeļiem un ieklāti ar neglazētām sarkanā māla flīzēm. Pretim kāpnēm telpas dienvidrietumu stūrī ir 1,8 m augsta durvju aila, kas pārsegta ar apaļloka arku. Durvis vedušas uz kādu citu pagraba telpu. Ailas sānu malu apakšējās daļās mūrētie ķieģeļi raksturīgi diviem periodiem – 15.–16. gadsimtam un 17. gadsimtam. Pagraba sienas būvētas no pelēkajiem Ventas krasta dolomīta akmeņiem, bet grīda ir dolomīta akmeņu bruģis.[70]

Pagrabam austrumu pusē atrasta vēl viena 13,5 x 8 m liela telpa, kas piekļāvusies kastelas austrumu spārna ārsienai. Šī telpa savulaik aizbērta ar nojaukto pils krāšņu atliekām. Aizbērumā atrasts vairāk nekā 500 veselu un fragmentāru podiņu no krāsnīm, kuras pils telpu apsildei lietotas no 16. gadsimta pirmās puses līdz 18. gadsimta sākumam.

Vismaz divu celtņu pamatu fragmenti, kas mūrēti no dolomīta akmeņiem, atklāti arī teritorijā starp kastelas austrumu spārnu un Ventas krasta krauju iepretim tagadējai ēkai Pils ielā 1 (**139**. attēls). Celtņu izmērus un savstarpējo saistību ierobežotajā pētījumu platībā tomēr nevarēja precizēt.

70 VKPAI PDC, Kuldīga. Pils iela. Viduslaiku pils teritorija. Arheoloģiskās uzraudzības darbi 2008. g. (autors M. Lūsēns). AIG, 2009. 10.–11.lpp. Pārskats glabājas arī AIG arhīvā.

by the wall. At the beginning of the 19th century, Hennig mentioned that the structure had four wings, each 180 feet (approximately 60 m) long. The thickness of the masonry walls is 5 to 6 feet (approximately 2 m). The height of the castle was 100 feet (approximately 33 m). The entrance into the inner courtyard led via large gates, which were located in the northern wing. In the right side of the courtyard, large stairs were constructed. The gallery which surrounded the courtyard could be reached via them. Vaulted premises, which were used for storage of provisions and arms, were situated under the gallery. Hennig noted that a small part of the vaults of the northern wing were dug out in modern times and used as a basement for a regional bailiff. Nowadays, it can be seen under the hill in the northern part of the castle park.

Analysing the available pictures of the castle remains, in his reconstruction drawing W. Fromhold-Treu depicted the main structurebuilding of the castle as a two-storey quadratic structure with towers in the corners situated atop of the high basement. Unlike the reconstruction drawing, where the main building of the castle is depicted as a detached, free-standing structure, archaeological studiesinvestigations prove that several buildings were located outside the eastern wing. In one of them a small, triangular, 2.40 m deep basement room with stairs in the north-western corner was discovered. The steps were built in bricks and covered with non-glazed red clay tiles. Opposite the stairs, in the south-western corner of the room there was a 1.8 m high door aperture spanned with a round arch. The door used to lead to another basement room. Bricks in the lower parts of the side edges of the aperture are typical for two periods – the 15th–16th century and the 17th century. The basement walls were constructed of grey dolomite stone of the Venta bank, while, the floor is paved with dolomite stone.[70]

In the eastern part of the basement another 13.5 x 8 m big room was found adjacent to the external wall of the eastern wing of the main structurebuilding of the castle. This room was filled with the remains of the demolished castle stoves.

70 SIHP MDC, Kuldīga. Pils iela. Territory of Medieval Castle. Archaeological supervision works in 2008 (author M.Lusēns). AIG, 2009, p. 10-11. Review also stored in AIG archive.

kld.indb 166 12.12.2013. 13:09:18

Kādas celtnes paliekas zemes darbu laikā atklāja arī iepretim ēkai Pils ielā 4. No tās atsedza pagraba daļas ziemeļaustrumu stūri – līdz 1,5 m augstus austrumu un ziemeļu sienu fragmentus. Ēka bijusi novietota ziemeļrietumu–dienvidaustrumu virzienā. Tās pamatakmeņi 25–30 centimetrus iedziļināti pamatzemes sarkanīgajā mālsmiltī, bet 50–55 centimetrus platās sienas augstāk mūrētas no ķieģeļiem un nelieliem pelēkā dolomīta gabaliem. Izmantotie ķieģeļi bija raksturīgi senākajā būvperiodā – 13.–14. gadsimtā. Ēka, visticamāk, bijusi koka vai pildrežga tehnikā darināta būve. Ēkas tuvumā konstatētie sīkām oglītēm, deguma paliekām un dzelzs redukcijas procesa sārņiem piesātinātie slāņi norādīja, ka te notikusi dzelzs kausēšana vai bijusi kalēja darbnīca.[71] Analizējot kultūrslāņa sastāvu dažādās vietās Ventas krastmalā, par dzelzs apstrādes darbnīcas esamību priekšpils ziemeļaustrumu daļā jau 20. gadsimta trīsdesmitajos gados bijis pārliecināts arī V. Fromholds-Treijs.[72]

71 Turpat, 16.–17.lpp.

72 **Fromhold-Treu, W.** Die Komturei Goldingen : Versuch einer Rekonstruktion. *Kurland* : *Mitteilungen der Vereinigten Kurländischen Stiftungen*. Heft 7. Köln, 1999, S. 19–20.

139. Kādas celtnes pamatu fragments starp pils austrumu malu un Ventas krasta nogāzi (M. Lūsēna foto)

A fragment of the foundation of a structure between the eastern side of the castle and the slope of the bank of the Venta (Photo by M. Lusēns)

140. Sienu dekoratīvās apdares flīzes: Kuldīgas pilī atrastais fragments un sienu rotājums Traķu pilī Lietuvā (M.Lūsēna foto)

Decorative finishing tiles of the walls: A fragment found in Kuldīga castle and a wall decoration in Trakai castle (Lithuania) (Photo by M. Lusēns)

In the filling, more than 500 whole and fragmentary tiles of the stoves were found; the stoves were used for heating the castle premises from the first half of the 16th century to the beginning of the 18th century.

The fragments of foundations of at least two structures built in dolomite stones, were discovered in the territory between the eastern wing of the castle and steep bank of the Venta opposite to the present building at Pils iela 1 (Picture **139**). However, the size of the structures and interrelation thereof could not be established in the limited research area.

The remains of some structure were also discovered during excavation work opposite the building at Pils iela 4. The north-eastern corner of the basement – up to 1.5 m high fragments of eastern and northern walls – was uncovered there. The building was situated north-west–south-east. Its foundation stones were sunk into reddish sandy loam subsoil at a depth of 25–30 centimetres, while 50–55 centimetre wide walls were built in bricks and small pieces of grey dolomite. The bricks were typical of an older construction period, i.e. the 13th–14th century. The building, most

kld.indb 167 12.12.2013. 13:09:27

Arheoloģiskajos uzraudzības darbos pils teritorijā iegūtās daudzās dažādu būvmateriālu un būvdetaļu paliekas devušas priekšstatu par pils ēku arhitektonisko apdari un atsevišķiem iekštelpu iekārtojuma elementiem. Starp atrastajiem jumtu ieseguma materiāliem ap 85% bija veseli vai fragmentāri klostera tipa kārniņi, kādus lietoja 13.–15. gadsimtā, ap 5% – lielākoties 15. un 16. gadsimtā izmantoto mēles tipa kārniņu fragmenti un 10% – 17. un 18. gadsimtā izplatīto S-veida kārniņu fragmenti. Pagaidām nav pārliecinoša izskaidrojuma faktam, ka atrasto paraugu klāstā ievērojamā pārsvarā ir agrākajam periodam raksturīgo formu kārniņi. Vairāk nekā 500 gadu ilgajā pils pastāvēšanas laikā celtņu jumtus noteikti nācās labot ne reizi vien, bet daļa pils ēku celtas jau pēc Livonijas sabrukuma. Parasti būvniecībā izmanto savam laikam raksturīgus materiālus. Iespējams, ka Kuldīgas pils jumtu iesegšanai ilgāk nekā citviet Latvijas teritorijā lietoti arhaisku formu kārniņi. Vairākiem atrastajiem kārniņu fragmentiem bija saglabājusies tumši zaļgana glazūra. Augstajos un stāvajos viduslaiku pils jumtos ar dažādu nokrāsu ieseguma materiāliem varēja veidot dekoratīvus rakstus līdzīgi kā Vācu ordeņa virsmestra rezidencē Marienburgas pilī, kurā zaļu un dzelteni glazētu kārniņu joslas rotājušas pils galvenās ēkas ziemeļu spārna jumtu.

Dekoratīvu rotājumu joslas greznojušas arī pils ēku sienas. Par to liecina atrastie nelielie robotu māla flīžu fragmenti. Ar šādām flīzēm varēja izveidot reljefas ģeometrisku rakstu kompozīcijas. Kuldīgas flīzēm līdzīgas 13. gadsimta beigās –14. gadsimtā izmantotas Traķu pils (Lietuvā) pagalma sienu rotāšanai (**140**. attēls). Arī Kuldīgā atrastās flīzes acīmredzot tapušas ap to pašu laiku.

No iekštelpu apdares elementiem arheoloģiskajos uzraudzības darbos atrasts daudz grīdas ieseguma flīžu. Vairums no tām darinātas no sarkanā māla un nav glazētas. Tās ir kvadrātiskas, ar 17,5–20 cm garām malām un 5,5–6,5 cm biezas. Šis materiāls ir raksturīgs 17. gadsimta izstrādājums. Tas minēts arī pils 1699. gada inventāra aprakstā. Tajā norādīts, ka galvenās ēkas apakšējā jeb saimniecības stāvā vairākas telpas ir ar "sliktu flīžu grīdu" vai "apdedzinātu flīžu grīdu".[73] Otrajā stāvā, kur to-

73 LVVA, 6999. f., 44. apr., 368. lieta, 23.–30. lp.

likely, was a structure made of wood or in half-timber technique. Layers saturated with small coals, burning remains and slag of iron reduction process found in the vicinity of the building indicated that iron smelting had taken place or a smithy was located here.[71] Analysing the composition of the cultural layer in different places on the banks of the Venta, writing in the 1930's W. Fromhold-Trey was also convinced of the existence of an iron processing workshop in the north-eastern part of the castle-front .[72]

Numerous traces of different building materials and architectural details obtained during archaeological supervision works in the territory of the castle give an idea of the architectural finishing of the castle buildings and some elements of the interior. Approximately 85% of the roof materials found were barrel tiles or their fragments used in the 13th–15th centuries, approximately 5% were fragments of "beaver tail" type tiles mostly used in the 15th and 16th centuries, and 10% were fragments of pantiles widespread in the 17th and 18th centuries. At present, the experts cannot explain convincingly why so many specimens typical of earlier periods were found. As the castle existed for more than 500 years, the roofs of its structures definitely had to be repaired more than once, but some of the castle buildings were constructed after the collapse of Livonia. Materials typical of a particular age are usually used in construction. It is possible that tiles of archaic shapes were used for roofing of Kuldīga castle longer than in any other place in the territory of Latvia. Several tile fragments have dark greenish glazing. Decorative patterns could be created using covering materials of different colours in the high and steep roofs of the medieval castle, as in the residence of the Grand Master of Teutonic Order, Marienburg castle, where the roof of the northern wing of the main building is decorated with green and yellow glazed tile belts. The walls of the castle buildings had decorative belts as well. Small fragments of notched clay tiles found there testify it. Such tiles could be used for relief compositions of geometric patterns. At

71 SIHP MDC, Kuldīga. Pils iela. Territory of Medieval Castle. Archaeological supervision works in 2008 (author M.Lusēns). AIG, 2009, p. 16-17.

72 **Fromhold-Treu, W.** Die Komturei Goldingen : Versuch einer Rekonstruktion. *Kurland* : *Mitteilungen der Vereinigten Kurländischen Stiftungen*. Heft 7. Köln, 1999, S. 19–20.

kld.indb 168 12.12.2013. 13:09:28

laik atradušās hercoga un hercogienes telpas, bijušas ēvelētu dēļu grīdas. Jādomā, ka māla flīžu grīdu iesegumi bijuši ne tikai pilī, bet arī dažādajās saimniecības un kalpotāju ēkās, kas atradušās ārpus pils.

Līdz šim atrasts tikai nedaudz akmens būvdetaļu. Ir kāda ovālas formas kolonnas bāze, kas darināta no pelēkā Sāmsalas dolomīta, un neliels balta kaļķakmens kolonnas fragments. Acīmredzot šī kolonna bijusi kādā divdaļīgā vai trīsdaļīgā gotiskajā logailā.

Arheoloģiskie pētījumi pils vietā pierādījuši, ka seno celtņu skaits un izvietojums ne vienmēr bijis tāds, kā tas attēlots V. Fromholda-Treija vai citos pazīstamajos rekonstrukcijas zīmējumos. Pils austrumu daļā starp galveno ēku un aizsargmūri atradušās vismaz trīs vai četras ēkas. Savukārt zem vaļņa atklātās senākā aizsargmūra paliekas dienvidu pusē liecina, ka ne visas zīmējumos redzamās būves pastāvējušas vienlaikus. Būvmateriāli ēku pamatos un mūrēšanas paņēmieni lietoti vismaz divos dažādos periodos, taču kopējā pils apbūves attīstība bijusi krietni vien sarežģītāka. Līdzšinējā pētniecības metode – uzraudzības darbi pazemes komunikāciju ierīkošanas vietās un atrakto mūru palieku fiksācija – ļāvusi vienīgi spriest par apbūves blīvumu vai atsevišķos gadījumos precizēt kādas celtnes novietojumu. Precīzākas atziņas par pils būvvēsturi un plānojumu var dot vienīgi lielākās platībās īstenoti sistemātiski pētījumi.

Atsevišķi ordeņa pils elementi zem zemes tagadējā Pilsētas dārza teritorijā gandrīz nemainītā izskatā saglabājušies līdz mūsdienām. Zem viena no pauguriem joprojām ir pils galvenās ēkas ziemeļu korpusa pirmā stāva telpa, kas pārsegta ar cilindrisku, no dolomīta kvadriem mūrētu velvi (**141**. attēls). Šo telpu 1934. gadā zīmējis arī V. Fromholds-Treijs.[74] Šodien grūti konstatēt ejas, kas vedušas no tās uz citām pils telpām. Pēc iedzīvotāju nostāstiem vēl 20. gadsimta piecdesmitajos gados esot bijušas pieejamas ejas uz Kuldīgas dzirnavām. Pa ejām zagti milti, tādēļ to gali aizmūrēti.[75] Septiņdesmitajos gados Kuldīgas pilsētas vadībai

74 KNM, Inv. Nr.Plg13.705. (Kuldīgas pils ziemeļu korpusa pagraba velves zem galerijas. V. Fromholds-Treijs. 1934. Fotokopija. Fotopapīrs 8,5 x 13,5 cm).

75 KNP BNA, Kuldīgas rajona Darbaļaužu deputātu padomes Izpildu komitejas priekšsēdētāja vietnieka E. Lankenberga vēstule Latvijas PSR Vēstures institūta Arheoloģijas sektoram 29.08.1972.

the turn of the 13th and 14th century, similar tiles were also used for decoration of the courtyard walls of Trakai castle in Lithuania (Picture **140**). The tiles found in Kuldīga were apparently made at approximately the same time.

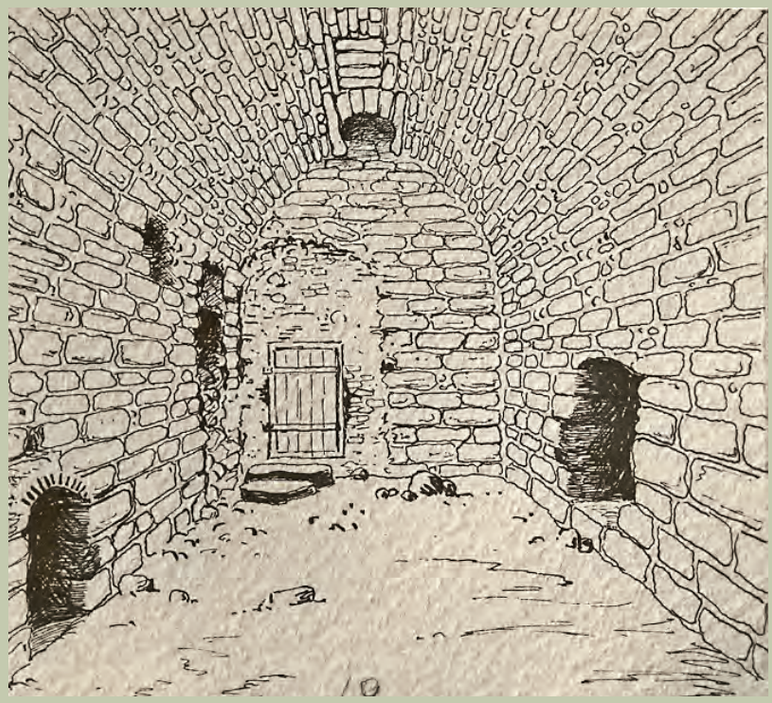
A lot of floor covering tiles, used as interior finishing elements, were found during the archaeological supervision works. Most of them were made of red clay and were not glazed. They are quadratic, 5.5–6.5 cm thick with 17.5–20 cm long sides. This material is typical of the 17th century. It is also mentioned in the description of the castle property in 1699. It indicates that several rooms on the lower or household floor of the main building had "bad tile floors" or "burnt tile floors".[73] The second floor, where the premises of the duke and duchess were situated at that time, had planed board floors. It is to be assumed that the clay tile floors were found not only in the castle, but also in household and servants' buildings, which were located outside the castle.

Only a few masonry details have been found up to now. There is an oval-shaped column base made of grey Saaremaa dolomite, and a small fragment of a white limestone column. Apparently, this column was located in a two-light or three-light Gothic window opening.

Archaeological studies at the castle site proved that the number and arrangement of the ancient structures was not always the same as the ones depicted in the reconstructions of W. Fromhold-Treu or other well-known drawings. At least three or four buildings were located in the eastern part of the castle between the main building and the defensive wall. However, the remains of an older defensive wall discovered under the rampart in the southern part testify that not all structures seen in the drawings existed at the same time. The construction materials in the foundation of the buildings and bricklaying methods were characteristic of at least two different periods, but the general development of the castle buildings was far more complicated. The research method – supervision of installation of underground communications and fixation of uncovered remains of masonry walls – used until now only allowed judgement of the density of the buildings or their arrangement in some cases. More precise information about the construction

73 LSHA, fund 6999, description 44, case 368, p. 23–30.

kld.indb 169 12.12.2013. 13:09:28

141. Kuldīgas pils galvenās ēkas ziemeļu korpusa telpa 1934. gadā (KNM, Inv. Nr.Plg13.705) un 2001. gadā (KNP BNDFA)

The room of the northern block of the main building of the Kuldīga castle in 1934 (KNM, Inv. No.Plg13.7055) and in 2001 (KDM CDDPA)

bijusi iecere "eju atsegt un nokārtot organizētu pils telpas, ejas un dzirnavu ratu telpas kompleksa apskati".[76]

2001. gadā pils apbūves atrašanās vietas precizēja ģeologs Georgijs Sičovs. Viņš izmantoja grunts slāņu radiolokācijas metodi, kuras pamatā ir noteikta garuma radio viļņu atstarošanās no dažāda blīvuma pazemē slēptiem objektiem. Ar pārvietojamo antenu pārstaigājot pils kādreizējo teritoriju, tika noteiktas gan pils mūru un citu zemē slēpto celtņu atrašanās vietas, gan atklāta kāda ziemeļu–dienvidu virzienā vērsta pazemes anomālija. G. Sičovs to uzskata par 18 m dziļumā esošu pazemes eju (**142**. attēls).[77]

2002. gadā, veicot aerālo izpēti, pils būvju atrašanās vietas mēģināja precizēt arī arheologs Juris Urtāns. Noteiktā leņķī un noteiktā apgaismojumā no lielāka augstuma iespējams saskatīt reljefa paaugstinājumus un atšķirības augu valstī. Šīs pazīmes ļauj noteikt vietas, kur zem zemes atrodas mūru un celtņu paliekas.

76 *Turpat.*

77 KNP BNA, Kuldīgas pilsdrupu teritorijas radiolokācijas zondēšana (autors G. Sičovs (RLZO darbi). Rīga, 2001, 30 lpp.

history and planning of the castle may be provided by systematic research implemented in greater areas.

Some elements of the Order's castle under the earth in the present territory of Pilsētas dārzs (Town Garden) have survived up to this day almost unchanged. Under one of the hillocks, there is still a room of the first storey of the northern wing of the main building of the castle, which is covered with barrel vault made of dolomite ashlars (Picture **141**). This room was drawed by W. Fromhold-Treu in 1934.[74] Nowadays, it is difficult to establish the passages, which used to lead from the room to other castle premises. According to the stories of the inhabitants, passages to Kuldīga mill were still found in the 1950's. Stolen flour was taken away via the passages, therefore, their ends were bricked up.[75] In the 1970's, the management of Kuldīga town had a plan "to uncover

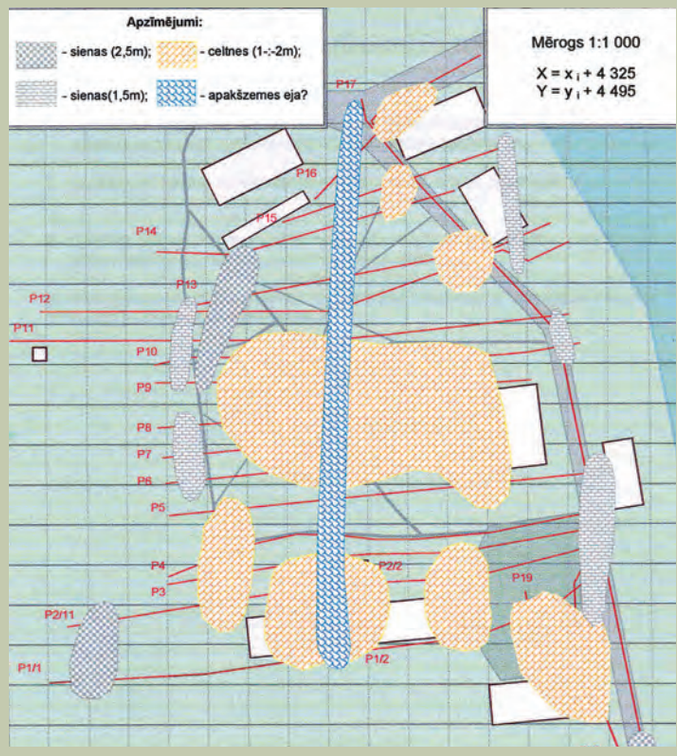
74 KDM CDA, Inv. NoPlg13.705.(Basement vaults of the northern block of the Kuldīga castle under the gallery. W. Fromhold-Trey. 1934. Photographic copy. Photography paper 8.5 x 13.5 cm).

75 KDM CDA, Letter of the Deputy Chairman of the Executive Committee of the Work People's Deputy Council of Kukdīga region E.Lankenbergs to the Archaeology Sector of the History Institute of Latvian SSR dated 29.08.1972.

kld.indb 170 12.12.2013. 13:09:31

Tomēr pētījums nesniedza gaidītos rezultātus, jo pils teritorija toreiz bija blīvi apaugusi ar kokiem un krūmiem.

Arheologa iespējas ielūkoties pilsētas pagātnē visā tās daudzveidībā Kuldīgas pilsētas vēsturiskajā centrā pagaidām ierobežojis pētniecības nelielais mērogs. Tikpat kā nav pētīta kvartālu iekštelpa. Plašāki arheoloģiskās pētniecības darbi varētu būt nākotnes uzdevums, kas senās pilsētas pagātnē pavērtu jaunas un, iespējams, vēl interesantākas lappuses nekā līdz šim.

142. **Kuldīgas pilsvietas ģeofizikālās apsekošanas rezultāti. Zilā krāsā – apakšzemes eja, pelēkā – mūri, dzeltenā – celtnes.**
Results of geophysical inspection of the castle place of Kuldīga. Blue– underground passage, grey– masonry walls, yellow– structures.

the passage and inspect the castle room, the passage and millwheel room".[76]

In 2001, the locations of the castle buildings were specified by the geologist Georgijs Sičovs. He applied radiolocation on soil layers, a method based on reflection of radio waves of certain length from the objects of different density hidden in the ground. Having walked across the former territory of the castle with a mobile antenna, the location of the castle masonry walls and other structures hidden in the ground were determined, and an underground anomaly stretching in north-south direction was discovered. G. Šicovs considered it to be an underground passage at a depth of 18 m (Picture **142**).[77]

In 2002, while performing aerial research, archaeologist Juris Urtāns tried to specify the locations of the castle structures. It was possible to notice relief elevations and differences in flora at a certain degree and under certain illumination. These signs allow determining places where the remains of the masonry walls and structures are located under the ground. However, the research did not achieve the anticipated results, because the castle territory at that time was densely covered in trees and bushes.

The opportunities for archaeologists to look into the town's past in all its diversity in the historical centre of Kuldīga are currently limited by the small scale of the research work. The inner areas of the building blocks are not examined either. More extensive archaeological research might open new and possibly even more interesting pages of the past of this ancient town.

76 *Ibid.*

77 KDM CDA, Radiolocation probing of the territory of the Kuldīga castle ruins (author G. Šicovs (RLZO works). Riga, 2001. p. 30.

kld.indb 171 12.12.2013. 13:09:34

Pilsētas parki un dārzi

Town parks and gardens

Jana Jākobsone

Kuldīga. Pils parks (M. Rubeņa foto. 2011)

Kuldīga. Pils parks (Photo by M. Rubenis. 2011)

kld.indb 173 12.12.2013. 15:09:41

Kuldīga ir zaļa pilsēta. Senākais Kuldīgas dārzs ir atradies Ventas krastā uz dienvidiem no ordeņa pils. Acīmredzot tas bijis 14. gadsimtā izveidots sakņu dārzs. 1844. gada 19. maijā Jelgavā izgatavotā Kuldīgas plānā (**143**. attēls) tas vēl atzīmēts kā pils dārzs (*Schloßgarten*). Kurzemes hercogu valdīšanas gados iekopti vismaz vēl divi dārzi. Viens bijis augļu dārzs, kas atradies iepretim tagadējai ēkai Kalna ielā 22, bet otrs – tā sauktais zvēru dārzs jeb briežu dārzs. Tas atradies Ventas ielokā starp tagadējo Vienības un Avotu ielu. Dārza novietnes plāns attēlots J. E. fon Denfera zīmējuma (**6**. attēls 19. lpp.) labā augšējā stūrī, bet aprakstu atstājis E. Hennigs. Viņš norādījis, ka tas bijis "viens no skaistākajiem parkiem, ar kādiem Kurzeme jebkad varējusi lepoties, kā arī vienīgā un patīkamākā Kuldīgas iedzīvotāju izpriecu vieta. To izveidoja hercogs Frīdrihs Kazimirs 1690. gadā. (..) Hercogs par lielu naudu sagādāja kokus un lika tos šeit iestādīt. 1720. gadā nākamā Krievijas ķeizariene Anna lika visus briežus nogādāt Sanktpēterburgā (..), tomēr skaistais zvēru dārzs ar sarga mājiņu turpināja pastāvēt".[1] Tagad atmiņas par dārzu saglabājušās tikai daļā no vietas tagadējā nosaukuma Putnudārzs.

Pilsētas dārzs

Viena no senākajām apzaļumotajām teritorijām Kuldīgā ir Pilsētas dārzs. Tas atrodas bijušās ordeņa pils vietā, kas tieši ar tādu nosaukumu (*Schloßplatz*) arī atzīmēta pilsētas 1844. gada plānā. Savukārt pilsētas 1879. gada plānā (**27**. attēls 45. lpp.) skaidri saskatāms, ka šajā vietā jau ir vairāk vai mazāk labiekārtots dārzs. 1913. gada pilsētas plānā redzams nedaudz citādāks dārza celiņu tīkls. 20. gadsimta sākumā Pilsētas dārza teritorijā uzcēla koka ēku – Bangerta villu (**138**. attēls.), kurā tagad atrodas Kuldīgas novada muzejs. Pilsētas dārzs tika norobežots ar žogu, bet pauguriņā, kas paceļas kādreizējo pils drupu vietā, uzcelta lapene (**145**. attēls). No tās pavērās gleznains skats uz apkārtējo ainavu (**146**. attēls). 20. gadsimta

1 **Hennig, E.** *Geschichte der Stadt Goldingen in Kurland* (Kurländische Sammlungen. Herausgegeben von Ernst Hennig). Mitau: Steffenhagen, 1809. Ersten Bandes, erster Theil., S. 14.

Kuldīga is a green town. The oldest garden of Kuldīga used to be located on the bank of the Venta to the south of the Order Castle. Apparently, this was a vegetable garden planted in the 14th century. It is marked in the Kuldīga plan (Picture **143**) created in Jelgava on May 19, 1844 as the castle garden (Schloßgarten). During the era of the Duchy of Courland, at least two more gardens were created. One of these was a fruit garden opposite the present building at Kalna iela (Mountain Street) 22, while the second was the so-called animal garden or deer garden. It used to be located in the Venta bend between present Vienības iela (Unity Street) and Avotu iela (Spring Street). The garden plan is depicted in the right upper corner of the J. E. von Denffer's drawing (Picture **6**, p. 19.), while the description was made by E. Hennig. Hennig indicated that it was "one of the most beautiful parks, for Kurzeme to be proud of, as well as the only and the most pleasant entertainment place of Kuldīga inhabitants. It was created by Duke Friedrich Casimir in 1690. (..) The Duke bought trees spending a lot of money and ordered them planted there. In 1720, the next Russian Tsarina Anna ordered to deliver all the deer to Saint-Petersburg (..); yet, the beautiful animal garden with a guard's lodge still existed".[1] Today, memories of the garden are preserved in the present name of its place, Putnudārzs (Bird Garden).

Pilsētas dārzs (Town Garden)

One of the oldest greened territories in Kuldīga is Pilsētas dārzs (Town Garden). It is located in the place of the former Order Castle, which is marked in a town plan of 1844 under the same name (*Schloßplatz*). In the town plan of 1879 (Picture **27**, p. 45.) one can clearly see that there is a more or less improved garden at this place. The town plan of 1913 shows a slightly different network of garden paths. At the beginning of the 20th century, a wooden building was erected in the territory of Pilsētas dārzs – Bangerta villa (Picture 138), in which the Kuldīga District Museum is currently located. Pilsētas dārzs was zoned off with a fence, while a pergola was built on the hill located on the site of the former castle (Picture **145**). It discloses a picturesque view of the surrounding

1 **Hennig, E.** *Geschichte der Stadt Goldingen in Kurland* (Kurländische Sammlungen. Herausgegeben von Ernst Hennig). Mitau: Steffenhagen, 1809. Ersten Bandes, erster Theil., S. 14.

kld.indb 174 12.12.2013. 13:09:42

143. Kuldīgas pilsētas plāns. 1844. A. Brīlings (KNM, Inv. Nr.25.275.)
The Kuldīga town plan. 1844. A. Brieling (KDM, Inv. No 25.275.)

kld.indb 175 12.12.2013. 13:09:49

144. Bangerta villa pils parkā. Pils ielā 5 20. gs. sākumā (KNM, Inv. Nr.36.712 311)
Villa Bangert in the castle park at Pils iela 5 at the beginning of the 20th century (KDM, Inv. No 36.712 311)

145. Lapene Pilsētas dārzā. 20. gs. trīsdesmito gadu pastkarte (KNM, Inv. Nr.9710.)
The pergola in Pilsētas dārzs. A postcard from the 1930's (KDM, Inv. No 9710.)

146. Pils aizsargvaļņa daļas pils dārzā. 20. gs. trīsdesmito gadu pastkarte (KNM, Nr.12.299.)
Parts of the castle rampart in the castle garden. A postcard from the 1930's (KDM, No 12.299.)

trīsdesmitajos gados apstādījumi ap lapeni bijuši diezgan blīvi saauguši.

Pilsētas dārzā uzbūvēja arī estrādi un kafejnīcu, pie kuras atradās deju grīda zaļumballēm (**147**. un **148**. attēls). 20. gadsimta divdesmitajos gados Izglītības ministrijas pieminekļu valde acīmredzot aizrādījusi kuldīdzniekiem par senvietas stāvokli, uz ko Kuldīgas pilsētas galva atbildējis: "Vietā, kur senāk bijusi Kuldīgas bruņniecības pils, pašlaik atrodas Pilsētas dārzs, kurš atrodas Kuldīgas pilsētas valdes lietošanā un pārziņā. Ievērojot to, ka nav nekā atlicis, kas norādītu uz pagājušo, nekādi notiekošie un draudošie postījumi nevar būt."[2] Pie ieejas parkā pāri celiņam pie pils sarga namiņa Pils ielā 4 uzcelti ar dekoratīvu niedru jumtiņu segti koka vārti. Vēlāk katrā vārtu pusē novietotas puslodes formas betona vāzes puķu stādījumiem. Sarīkojumi Pilsētas dārzā notikuši līdz 1969. gadam, kad uzbūvēja jauno estrādi tagadējā Pilsētas estrādes parkā.[3] Pamazām parkā nolietojās un beidza kalpot arī publiskās

2 **Volanska, A.** Kuldīgas parki. *Kurzemnieks,* , 2007., 13. nov. (Nr.126), 9. lpp.

3 Pēc arhitekta Alda Orniņa stāstījuma (24.03.2011.).

landscape (Picture **146**). In the 1930's, there was a dense growth of trees and shrubs around the pergola.

In Pilsētas dārzs, a stage and a cafe were constructed, and a dance floor for open-air parties was located nearby, (Pictures **147** and **148**). In the 1920's, the Office for Monuments of the Ministry of Education apparently reproached Kuldīga's over the condition of the archaeological site, to which the head of Kuldīga town replied: "The place, where the castle of Kuldīga knighthood used to be situated earlier, currently hosts Pilsētas dārzs, which is used and supervised by the Kuldīga Town Board. Taking into account that nothing has survived from the past, no on-going and imminent devastations can take place."[2] Next to the park entrance, across the path near the guard's lodge at Pils iela (Castle Street) 4, wooden gates covered with decorative reed roofs were constructed. Later, hemispheric concrete vases for planted flowers were put on either side of the gates. Social gatherings in Pilsētas parks were held up to 1969, when

2 **Volanska, A.** Kuldīgas parki (Parks of Kuldīga). *Kurzemnieks*, 2007, Nov. 13 (No126), p. 9.

kld.indb 176 12.12.2013. 13:09:54

ārtelpas labiekārtojuma elementi un no koka veidotās detaļiekārtas.

20. gadsimta septiņdesmitajos gados parkā sāka izvietot tēlnieces Līvijas Rezevskas skulptūras un skulpturālās grupas. Tagad to parkā ir vairāk nekā 20. 2010. gadā pēc projekta, kuru izstrādājis SIA "Diānas Zalānes projektu birojs", uzsākta parka atjaunošana un pārveidošana. Pils galvenās ēkas jeb konventa nama vieta iezīmēta dabā ar klinkera plātnīšu iesegumu un apaļu akmeņu bruģējumu. Publikai pieejama ir vienīgā telpa, kas saglabājusies no pils – galvenās ēkas ziemeļu korpusa pirmā stāva velvētā telpa (**141**. attēls 170. lpp.). Uz Bangerta villas palīgēkas pretuguns mūra parkā tiek regulāri rādīts brīvdabas kino. Rekonstruēta lapene, bet pils aizsarggrāvju vietā izveidoti dīķi ar strūklakām un romantiskiem tiltiņiem (**149**. un **150**. attēls).

Semināra parks

Pašā pilsētas centrā, starp Liepājas un Smilšu ielu, aiz kādreizējās Skolotāju semināra ēkas atrodas Semināra parks (**151**. attēls). Tajā

147. Kuldīgas patērētāju kooperatīva "Darbs" rīkotie bērnu svētki Kuldīgas Pilsētas dārzā 20. gs. trīsdesmitajos gados (KNM, Inv. Nr.6352)

A children's festival organized by Kuldīga cooperative society of consumers "Darbs" (Labour) in Kuldīga's Pilsētas dārzs in the 1930's (KDM, Inv. No 6352)

a new stage was constructed in the present Pilsētas estrādes parks (Town Stage Park).[3] The facilities of the public park and the wooden outdoor furniture gradually deteriorated and stopped being used.

In the 1970's, sculptures and sculptural groups by sculptress Līvija Rezevska were installed in the park. At present, there are more than 20 of these in the park. In 2010, according to a project developed by the SIA "Diānas Zalānes projektu birojs" (Project Bureau of Diāna Zalāne), restoration and transformation of the park was started. The site of the main building of the castle and the convent house was marked with clinker plates and paved with cobblestones. The public can access the only room to have survived from the castle, the voulted room on the first floor of the north wing of the main building (Picture **141**, p. 170). Open-air movies are regularly shown on the firewall of the auxiliary building of Bangerta villa located in the park. The pergola was reconstructed, while the castle moat was replaced with a pond with fountains and romantic little bridges (Pictures **149** and **150**).

3 According to story by the architect Aldis Orniņš (24.03.2011.).

148. Kuldīgas Pilsētas dārza estrāde 1940. gada jūnijā tautas sapulces laikā (KNM, Inv. Nr.18.443)

The stage of Kuldīga's Pilsētas dārzs in June 1940 during a rally of the people (KDM, Inv. No 18.443.)

kld.indb 177 12.12.2013. 13:09:57

149. Lapene Pilsētas dārzā pēc atjaunošanas (E. Tabaka foto. 2011)
The pergola in Pilsētas dārzs after restoration (Photo by E. Tabaks. 2011)

paceļas 1877. gadā uzceltā Svētās Dievmātes Patvēruma pareizticīgo baznīca (**152**. attēls). Parks bijusi noslēgta teritorija starp ēkām. Semināra dārzu no visām pusēm iekļāvis metāla režģu žogs, kas esot izgatavots Sanktpēterburgā.[4] Oriģinālais žogs saglabājies Liepājas ielas pusē. 1928. gadā parku jūsmīgi aprakstījis dzejnieks Valdis: "Plašs, parka veidīgs dārzs – teicama atpūtas vieta, ko radījuši un iekopuši audzēkņi."[5]

Parka teritorija kalpojusi kā semināra rekreācijas telpa, bet tajā bijuši arī audzēkņu izglītībai domāti sakņu un augļu dārzi, vingrošanas rīki un meteoroloģiskā stacija ar visdažādākajiem termometriem, barometriem un citiem laika apstākļu mērīšanas aparātiem.[6]

1948. gada Kuldīgas pilsētas izbūves projektā (**78**. attēls 91. lpp.) paredzēta šīs teritorijas kā pilsētas zaļās zonas paplašināšana. Starp celiņiem tika iekārtoti divi volejbola laukumi

4 **Celmiņš, A., Radovičs, A.** *Kuldīgas rajons* : *Tūrisma maršruti.* Rīga: Avots, 1990. 23. lpp.

5 **Valdis [Zālīte, V.]**. *Kurzemē* : *Ceļotāja piedzīvojumi un vērojumi Dievzemītes sētās un ārēs.* Rīga: A. Gulbis, 1928. 198. lpp.

6 **Volanska, A.** Stāsti par parkiem. *Kurzemnieks*, 2007, 25. sept. (Nr.111), 9. lpp.

Semināra parks (Seminary Park)

Semināra parks is located in the heart of the town centre, between Liepājas iela (Liepaja Street) and Smilšu iela (Sand Street) behind the former Teaches' Seminary (Picture **151**). The Orthodox Church of the Intercession of the Most Holy Mother of God (erected in 1877) proudly rises there (Picture **152**). The park used to be a closed territory between the buildings. Semināra dārzs (Seminary Garden) is surrounded from all sides by a metal grid fence manufactured in Saint-Petersburg.[4] The original fence has survived on the Liepājas iela side. In 1928, the poet Valdis enthusiastically described the park: "A wide, park-type garden – a perfect place for recreation, which was created and tended by students."[5]

The territory of the park served as a recreation space for the seminary, but it also had vegetable and fruit gardens intended for educating the students, sports equipment and a meteor-

4 **Celmiņš, A., Radovičs, A.** *Kuldīgas rajons*: *Tūrisma maršruti.* (*Kuldīga Region: Tourists' Routes*). Riga: Avots, 1990, p. 23.

5 **Valdis [Zālīte, V.]**. *Kurzemē : Ceļotāja piedzīvojumi un vērojumi Dievzemītes sētās un ārēs.* (*In Kurzeme : Traveller's Adventures and Observations in Yards and Rural Areas of Holy Land*). Riga: A. Gulbis, 1928. p. 198.

150. Dīķis bijušā pils aizsarggrāvja vietā (I. Jansones foto. 2011)
The pond on the site of the former castle moat (Photo by I. Jansone. 2011)

4-0KuldigaGN.indd 178 18.12.2013. 9:46:12

ar dēļu grīdām.[7] Semināra parks savu tagadējo izskatu ieguvis 20. gadsimta astoņdesmitajos gados. Tad Kuldīgā ik gadus notika radošie semināri "Dizains Kuldīgai"[8], kuros viens no uzdevumiem bija izveidot parka labiekārtojumu. Šajā laikā pēc arhitekta Oļģerta Ostenberga skices tika pārveidots parka celiņu tīkls. Tika izstrādāts arī mets piemineklim Baltijas skolotāju semināra audzēkņiem,[9] taču tas palicis nerealizēts.

Riteņdārzs

20. gadsimta sākumā netālu no fabrikas "Vulkāns" teritorijas, starp tagadējo ēku Skrundas ielā 16 un dzelzceļa stigu (**153**. attēls), atradās plašs sporta komplekss ar futbola laukumu, tenisa kortiem, vingrošanas sektoru un skriešanas un riteņbraukšanas celiņiem. Tas saukts par Riteņdārzu *(Radfahrer Garten)*.[10] Pirmais šajā vietā privātu dārzu ierīkojis slavenā

7 Pēc arhitekta Alda Orniņa stāstījuma (24.03.2011.).

8 **Baltinavietis, J.** Dizains Kuldīgā. *Literatūra un Māksla,* 1982, 15. aug., 8.–9. lpp.

9 KNM, Inv. Nr.32303/1. (Buklets "Dizains – Kuldīgai". 1977. 6 lpp.).

10 **Zīverts, A.** *Stāsti par "Vulkāna" vēsturi Kuldīgā*. Kuldīga, 1998. 19. lpp.

ological station with various thermometers, barometers and other equipment.[6]

In the 1948 development plan of the town (Picture **78**, p. 91.), extension of this green area was planned. Two volleyball pitches with wooden floors were constructed between the paths.[7] Semināra parks obtained its present appearance in the 1980's, when creative seminar titled "Design for Kuldīga"[8], in which one of the tasks was to create park's facilities, were held annually in Kuldīga. At the time, according to the draft by Oļģerts Ostenbergs the network of paths was transformed. A sketch for a monument dedicated to the students of the Baltic Teachers' Seminary was made[9], but it was never implemented.

Riteņdārzs (Bicycle Park)

At the beginning of the 20th century, a large sports complex with a football field, tennis courts,

6 **Volanska, A.** Stāsti par parkiem (Tales About Parks). *Kurzemnieks*, 2007, Sept. 25 (No111), p. 9.

7 According to story by the architect Aldis Orniņš (24.03.2011.).

8 **Baltinavietis, J.** Dizains Kuldīgā (Design in Kuldīga). *Literatūra un Māksla* (*Literature and Art*), 1982, Aug. 15, p. 8–9.

9 KDM, Inv. No32303/1. (Booklet „Design – for Kuldīga". 1977, 6 p.).

151. Semināra teritorija ar labiekārtojumu pilsētas 1913. g. un 1927. g. plānā

The territory of the seminary with facilities in the town plan of 1913 and 1927

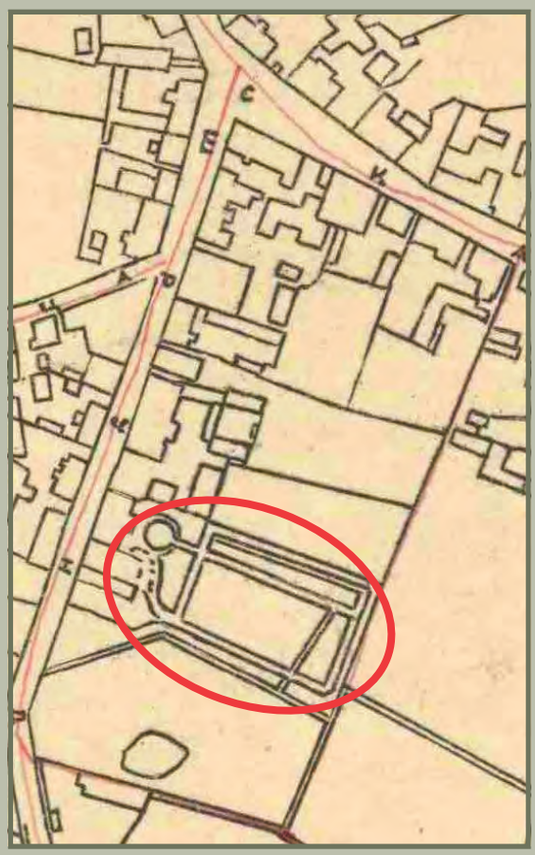

152. Kuldīgas Svētās Dievmātes Patvēruma pareizticīgo baznīca un Baltijas skolotāju semināra ēka 20. gs. sākumā (KNM, Inv. Nr. 5778)

Orthodox Church of the Intercession of the Most Holy Mother of God and the Baltic Teachers' Seminary at the beginning of the 20th century (KDM, Inv. No 5778)

kld.indb 179 12.12.2013. 13:10:08

153. Riteņdārza teritorija 1913. g. pilsētas plānā
The territory of Riteņdārzs in the town plan of 1913

19. gadsimta Latvijas muižu, piļu un pilsētu skatu gravīru zīmētāja V. Z. Štafenhāgena tēvs Ulrihs Štafenhāgens (*Ulrich Stavenhagen*), tādēļ šis dārzs ticis saukts arī par "Ulriha dārzu" (*Ulrichs Garten*).[11] Štafenhāgens pats stādījis kokus, izveidojis dīķīti un uz paugura uzcēlis vairākstāvu paviljonu, kas ieguva "Štafenhāgena villas" nosaukumu.[12] Paviljona augšējo stāvu apjozuši portiki, bet virs piramidālā jumta pacēlusies laterna ar skatu platformu virs tās. Īpašumu vēlāk pārpircis tuvumā esošās sērkociņu fabrikas "Vulkāns" īpašnieks Luijs A. Hiršmans (*Louis A. Hirschmann*). Viņš, būdams liels riteņbraukšanas atbalstītājs, fabrikas darbinieku atpūtai dārzā ierīkojis velodromu (**154**. attēls) un paviljonā iekārtojis Riteņbraucēju klubu (*Radfahren Club Goldingen*).[13] Ēka ir attēlota 1866. gadā publicētajā V. Z. Štafenhāgena gravīrā un redzama arī vairākos 20. gadsimta sākuma attēlos (**155**. attēls).

11 **Volanska, A.** *Kuldīga.* Rīga: Jāņa sēta, 1998., 63. lpp.

12 **Stavenhagen, W. S., Lange, G. G.** *Album kurländischer Ansichten.* Mitau: Selbst verlag des Herausgebers, 1866., S 1–4.

13 Pēc Kuldīgas novada muzeja galvenās krājumu glabātājas Dainas Antoniškas stāstījuma (02.06.2011.).

154. Velodroms Riteņdārzā 20. gs. sākumā (KNP BNDFA)
The velodrome in Riteņdārzs at the beginning of the 20th century (KDM CDDPA)

gymnastics sector, race tracks and bicycle tracks was located in the vicinity of the territory of the factory "Vulkāns" (Volcano), between the present building at Skrundas iela (Skrunda Street) 16 and a railway track (Picture **153**). It was called Riteņdārzs (German *Radfahrer Garten*).[10] Ulrich Stavenhagen, the father of the famous painter of engravings of Latvian estates, castles and towns of the 19th century V. Z. Stavenhagen, was the first person to create a garden. He built also a villa similar to a temple in it. Therefore, the garden was given the name "Ulriha dārzs" (Ulrich's Garden, German *Ulrichs Garten*).[11] Trees in the garden were planted , the pond created and the multilevel pavilion, later named *Villa Stavenhagen,* constructed by V. Z. Stavenhagen himself.[12] The upper floor of the club building was girded with porticos, whereas a lantern with an observation platform above it was located above the pyramidal roof. Later, the property was sold to the owner of the "Vulkāns" safety match factory, Louis A. Hirschmann. As a great supporter of cycling, Hirschmann created

10 **Zīverts, A.** *Stāsti par „Vulkāna" vēsturi Kuldīgā* (*Stories about the History of „Volcano" in Kuldīga*). Kuldīga, 1998, p. 19.

11 **Volanska, A.** *Kuldīga.* Riga: Jāņa sēta, 1998, p. 63.

12 **Stavenhagen, W. S., Lange, G. G.** *Album kurländischer Ansichten.* Mitau: Selbst verlag des Herausgebers, 1866, S. 1–4.

kld.indb 180 12.12.2013. 13:10:12

155. **Riteņdārzs 19. gs. beigās (V. Z. Štafenhāgena gravīra) un Riteņbraucēju kluba nams 20. gs. sākumā (KNP BNDFA)**

Riteņdārzs at the end of the 19th century (V. Z. Stavenhagen's engraving) and the house of the Cyclists' club at the beginning of the 20th century (KDM CDDPA)

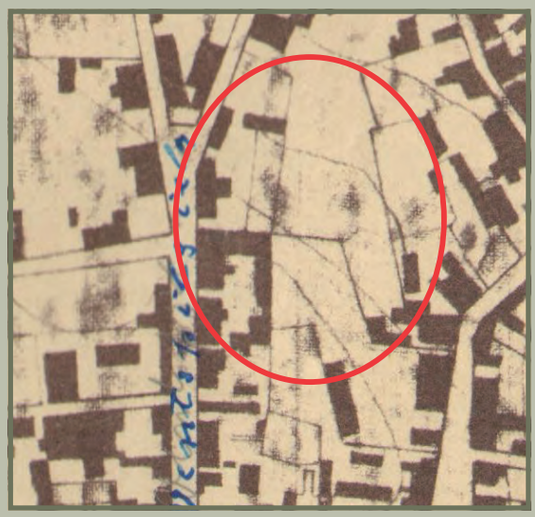
156. **Riteņbraucēju kluba nama vieta mūsdienās (KNP BNDFA)**

The place of the house of Cyclists' club today (KDM CDDPA)

kld.indb 181 12.12.2013. 13:10:20

157. *"Štetl"* kvartāla apbūve 1930. gada Kuldīgas plānā un paredzētās jaunceltnes 1948. gada Kuldīgas pilsētas izbūves projektā

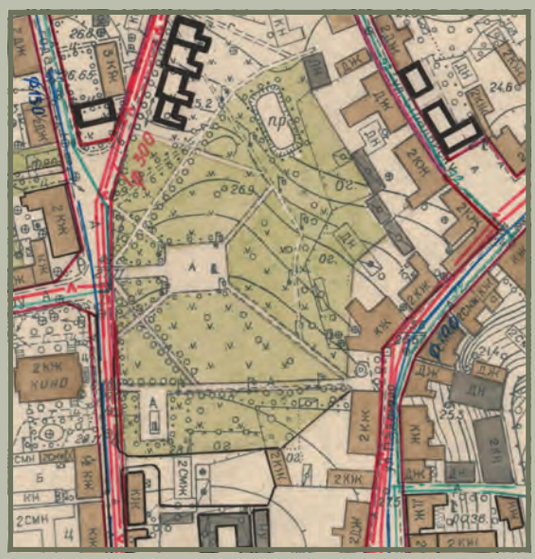
The buildings of the "*Štetl"* block in the Kuldīga plan of 1930 and new buildings planned in the 1948 development plan of the town

158. 1905. gada parka labiekārtojuma projekts. Dz. Driba, 1955 (KNP BNA)

Project for facilities of 1905.gada parks. Dz. Driba, 1955 (KDM CDA)

Pēc kuldīdznieku atmiņām visa Riteņdārza teritorija bijusi nožogota un tajā pastāvīgi strādājis sētnieks un dārznieks. Tur audzēti sveš-zemju koki, krūmi un puķes. Dārzs vienmēr bijis ļaužu pilns. Parka dīķī bijusi apaļa sala ar gulbju mājiņu.[14]

Riteņdārzs darbojies līdz Pirmajam pasaules karam. Pēc kara dārzs panīcis un kluba ēka sabrukusi.[15] Šobrīd atpazīstams Riteņdārza paugurs, kurš apaudzis lieliem kokiem (**156**. attēls). Paugura vienā nogāzē iesniedzas apmēram 2 m gara eja, kuras galā ir aizmūrēta durvju aile. Tā acīmredzot vedusi uz kādreizējo Riteņbraucēju kluba ēkas pagrabu. Mūsdienās tas ir iebrucis.

1905. gada parks

Parks atrodas Otrā pasaules kara laikā sagrauto ēku vietā, kādreizējā ebreju kvartāla *"Štetl"* teritorijā starp tagadējo 1905. gada, Alunāna, Policijas un Baznīcas ielu. 1948. gada Kuldīgas pilsētas izbūves projektā šajā vietā tika paredzētas liela mēroga brīvstāvošas

14 **Zīverts, A.,** Op. cit., 20.–21. lpp.

15 **Zīverts, A.,** Op. cit., 20.–21. lpp.

a velodrome in the garden for the recreation of factory workers (Picture **154**) and transformed the villa located on a hill near the pond into a Cyclists' clubhouse (*Ratfahren Club Goldingen*).[13] The club building is depicted in V. Z. Stavenhagen's engraving "Ulrich's Garden" and can be seen in several pictures from the beginning of the 20th century (Picture **155**).

According to the memories of Kuldīga inhabitants, the whole territory of Riteņdārzs was fenced off, and a street sweeper and a gardener constantly worked there. Exotic trees, bushes and flowers were grown there. The garden was always full of people. There was a round island with a swan's house in the pond of the park.[14]

Riteņdārzs functioned up to World War I. After the war, the garden decayed and the club building collapsed.[15] Nowadays, it is possible to distinguish the hillock of Riteņdārzs, which is overgrown with big trees (Picture **156**). A two metre long passage with a bricked up door

13 According to the story by the keeper of the main collections of the Kuldīga District Museum Daina Antoniška (02.06.2011.).

14 **Zīverts, A.,** Op. cit., p. 20.–21.

15 Ibid.

kld.indb 182 12.12.2013. 13:10:23

celtnes (**157**. attēls), taču tās netika īstenotas. To vietā bez noteikta plāna sastādīti lēti un ātraudzīgi koki un krūmi.[16] 1956. gadā šajā teritorijā tika uzstādīts tēlnieču Līvijas Rezevskas un Lejas Novožeņecas un arhitekta Dzintara Dribas veidotais piemineklis 1905. gada revolucionāriem.[17] Arhitekts Dz. Driba izstrādāja arī visa parka projektu (**158**. attēls), ap pieminekli paredzot pret Smilšu ielu asētu plašāku laukumu, bet parka pārējā daļā – samērā regulāru celiņu tīklu. Tas saglabājies līdz mūsdienām, kaut arī 1973. gadā izstrādātajā Kuldīgas pilsētas ģenerālā plāna un centrālās daļas detaļplānojuma projektā parka teritorijā gar Alunāna ielu bija paredzētas jaunas ēkas (**159**. un **160**. attēls). Parka kaktā pie 1905. gada ielas novietota strūklaka "Meitene ar trauku".

Parka daļā, kas pieguļ ēkai Baznīcas ielā 14, izveidota piemiņas siena. Tas ir veltījums kuldīdzniekiem, kurus 1919. gadā nošāvuši vācu landesvēra karavīri. Parka ziemeļu daļā gar Alunāna ielu saglabājušies augļu koki, kuri acīmredzot auguši sagrauto ēku dārzos.

16 **Volanska, A.** Parks uz ebreju kvartāla drupām. *Kurzemnieks,* 2009, 17. febr. (Nr.20), 9. lpp.

17 **Celmiņš, A., Radovičs, A.** *Kuldīgas rajons* : *Tūrisma maršruti*. Rīga: Avots, 1990., 29. lpp.

Leona Paegles parks

Pilsētas parka statuss ir arī teritorijai, kas atrodas uz dienvidaustrumiem no Leona Paegles ielas. Senāk tas ir bijis privāts zemesgabals, kura īpašniece tajā stādījusi kokus.[18] Tur bijis arī dīķis, kas tagad pārpurvojies. Ir nostāsti, ka drīz pēc Otrā pasaules kara tur it kā bijusi uzstādīta kāda padomju ideoloģiju slavinoša statuja.[19] Citur minēts, ka šī vieta it kā bijusi Šarlotes muižiņas (*Sharlottenruh*) parks,[20] taču Šarlotes muiža, kā to var skaidri nolasīt Kuldīgas 1839. gada plānā (**161**. attēls), atradusies otrpus Dzirnavu ielai (*Grosse Mühlenstr*), samērā atstatu no tagadējā parka.

1948. gada Kuldīgas pilsētas izbūves projektā šī teritorija paredzēta kā parks. Par tādu

18 KNP BNA, **Puķe, I.** Kuldīgas pilsētas Leona Paegles parka apstādījumu rekonstrukcijas projekts (Diplomprojekts. LPSR Lauksaimniecības Ministrijas Latvijas republikāniskās neklātienes Lauksaimniecības tehnikums Daiļdārzniecības specialitāte. Autore I. Puķe,1983. 53 lpp.).

19 Turpat.

20 **Volanska, A.** Sabiedrība. *Kurzemnieks*, 2007., 23. okt. (Nr.123), 9. lpp.

opening at the end runs on one slope of the hillock. Apparently this used to lead to the former cellar of the Cyclists' Club building. Nowadays, it has collapsed.

1905. gada parks (Park of the Year 1905)

The park is located on the site of buildings destroyed during World War II, in the territory of the former Jewish "*Štetl*" between present 1905. gada iela (Street of the Year 1905), Alunāna iela (Alunāns Street), Policijas iela (Police Street) and Baznīcas iela (Church Street). In the 1948 development plan of the town, large-scale freestanding structures were planned in this place (Picture **157**), but yet, this was never implemented. Instead, cheap and fast-growing trees and bushes were planted without any particular plan.[16] In 1956, a monument dedicated to the revolutionaries of the year 1905 created by the sculptresses Līvija Rezevska and Leja Novožeņeca and the architect Dzintars Driba was installed in this territory.[17] Driba developed the project of the whole park (Picture **158**), envisaging a symmetric area around the monument opposite Smilšu iela and a rather regular network of paths in the rest of the park. It has survived to this day, even though the project of the general plan of Kuldīga town and detail planning of the central part, which was developed in 1973, envisaged construction of new buildings in the park's territory along Alunāna iela (Picture **159** and **160**). In the corner of the park, next to 1905. gada iela, a fountain "Girl with a vessel" was installed. A memorial wall was created adjacent to the building at Baznīcas iela 14. It is dedicated to Kuldīga inhabitants who were shot by the soldiers of the German Landeswehr in 1919. In the north part of the park along Alunāna iela, fruit trees grown in gardens of destroyed buildings have survived.

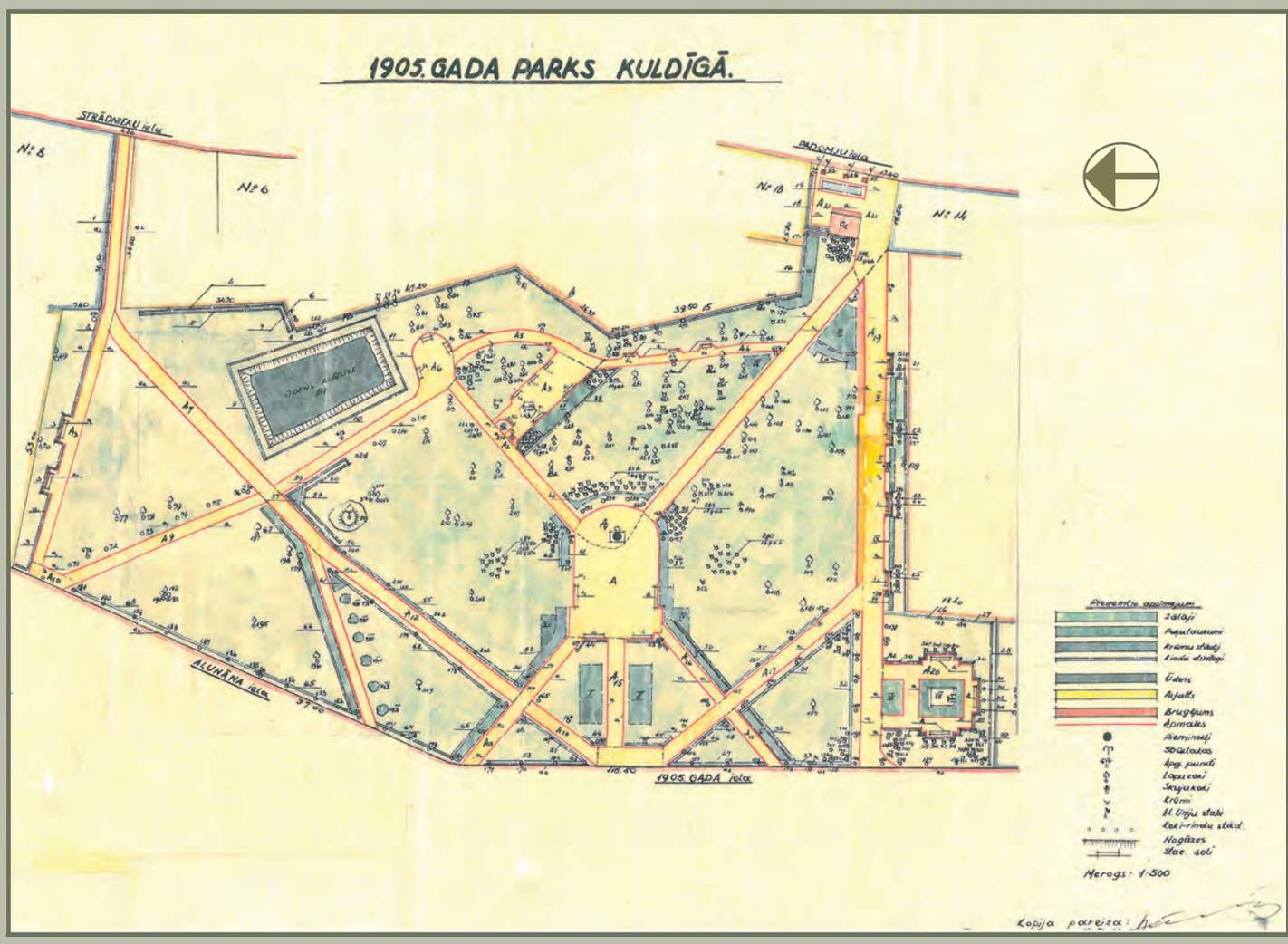
Leona Paegles parks (Leons Paegle Park)

The status of a town park is also awarded to the territory located to the south-east from Leona

16 **Volanska, A.** Parks uz ebreju kvartāla drupām (Park on the Ruins of the Jewish Block). *Kurzemnieks,* 2009, Febr. 17 (No 20), p. 9.

17 **Celmiņš, A., Radovičs, A.** *Kuldīgas rajons*: *Tūrisma maršruti* (*Kuldīga Region: Tourists' Routes*). Riga: Avots, 1990, p. 29.

kld.indb 183 12.12.2013. 13:10:24

159. 1905. gada parks Kuldīgas pilsētas ģenerālā plāna un centrālās daļas detaļplānojuma projektā (KNP BNA)

1905.gada parks in the project of the general plan of Kuldīga town and detail planning of the central part (KDM CDA)

160. 1905. gada parks 1960. gadā (KNP BNDFA)

1905.gada parks in 1960 (KDM CDDPA)

kld.indb 184 12.12.2013. 13:10:26

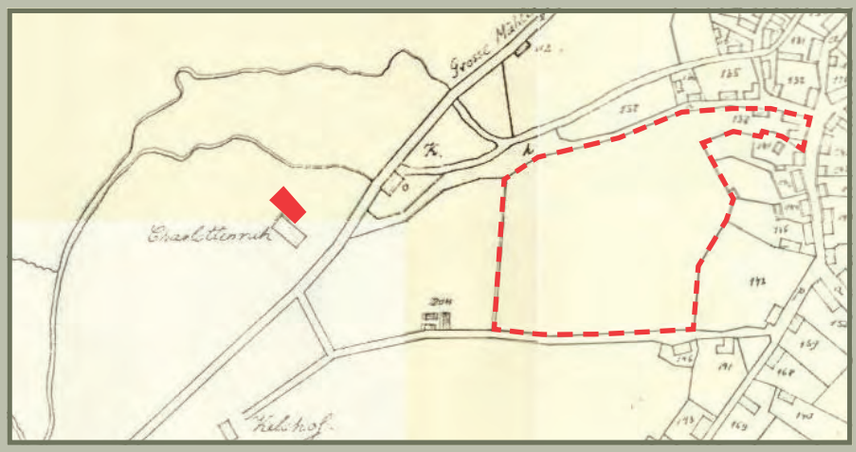
to mēģinājusi izveidot dārzniece Lidija Dēnava (Gulbe). Savās atmiņās viņa teikusi: "Braucu uz Salaspils Botānisko dārzu pēc stādiem, direktors Zvirgzds man ieteica stādījumus veidot trīs zonās: Eiropas, Āzijas un Amerikas augi. Pilsētai naudas bija maz – gadā varēja iestādīt vienu zonu. Kamēr dabūju naudu nākamajai, iepriekšējā jau nolauzta vai izrakta, piemēram, korķa koks. Tagad šajā parkā nav vairs neviena manis stādītā koka."[21] Vēl šodien šī teritorija nav ieguvusi veidota parka pazīmes.

Estrādes parks

Viena no lielākajām organizētajām apzaļumotajām platībām pilsētā ir Estrādes parks. Tas atklāts 1967. gadā, un tad to nosauca par Kuldīgas Kultūras un atpūtas parku. Vēl 20. gadsimta sākumā šajā vietā bijis privāts, nožogots dārzs. 1930. gadā tā teritorijā – Pētera ielā 5 – uzcelta vācu ģimnāzijas ēka. Pēc Otrā pasaules kara te ierīkota dārzniecība ar siltumnīcām. 20. gadsimta sešdesmitajos gados siltumnīcas nojauktas.[22] 1969. gadā uzcelta tagadējā estrāde (arhitekts

21 **Volanska, A.** Kuldīgas parki. *Kurzemnieks,* 2007, 13. nov. (Nr.126), 9. lpp.

22 Pēc arhitekta Alda Orniņa stāstījuma (24.03.2011.).

161. Kuldīgas 1839. g. plāna fragments.
Šarlotes muiža un Leona Paegles parka zemesgabals

A fragment of the Kuldīga plan of 1839.
Šarlotes estate and the land plot of Leona Paegles parks

Paegles iela (Leons Paegle Street). Earlier this was a private land plot, and its owner used to plant trees there.[18] It had a pond, which is now silted up. There are stories that soon after World War II a statue praising Soviet ideology was installed there.[19] Other sources claim that this place was the park of Šarlotes estate (*Sharlottenruh*)[20], but Šarlotes estate, as seen in the Kuldīga plan of 1839 (Picture **161**), used to be located on the other side of Dzirnavu iela (Mills Street), quite far from the present park.

In the development plan of the town of 1948, this territory is planned as a park. The gardener Lidija Dēnava (Gulbe) tried to create it as such. She remembered: "I went to the Botanical garden of Salaspils for plants, and the director Zvirgzds advised me to establish three areas: European, Asian and African plants. The town had little money – only one area could be planted a year. While I was looking for money for the next area, the previous one was already broken or dug out, for example the cork tree. Today, none of the trees planted by me is there."[21] Even today this territory has not acquired any features of a park.

Estrādes parks (Stage Park)

One of the largest green areas of the town is Estrādes parks. It was opened in 1967 under the name the Park of Culture and Recreation of Kuldīga. At the beginning of the 20th century, a private fenced garden used to be located in this place. In 1930, a German gymnasium was erected there at Pētera iela (Peter Street) 5. After World War II, a vegetable farm with greenhouses was constructed. In the 1960's, the greenhouses were demolished.[22] In 1969, the present stage (architect Elmārs Dāmis) was constructed, and then the park obtained its present name. At the time, a network of asphalted paths was created in the territory. Nowadays, it is a public place

18 KNP BNA, **Puķe, I.** Kuldīgas pilsētas Leona Paegles parka apstādījumu rekonstrukcijas projekts (Project of Reconstruction of the Greenery of Leona Paegles parks of Kuldīga town) (Diploma Project. Latvian Republican Open Technical College of Agriculture of the Ministry of Agriculture of LSSR, Specialization of Decorative Gardening. Author I. Puķe, 1983, 53 p.)

19 ibid.

20 **Volanska, A.** Sabiedrība (Society). *Kurzemnieks*, 2007, Oct. 23. (No123), p. 9.

21 **Volanska, A.** Kuldīgas parki (Parks of Kuldīga). *Kurzemnieks,* 2007, Nov. 13. (No126), p. 9.

22 According to story by the architect Aldis Orniņš (24.03.2011.).

4-0KuldigaGN.indd 185 18.12.2013. 9:48:10

Elmārs Dāmis), un tad parks ieguva arī tā pašreizējo nosaukumu. Šajā laikā teritorijā izveidots asfaltētu celiņu tīkls. Mūsdienās tā ir publiska atpūtas vieta, kurā izvietoti arī bērnu spēļu laukumi un skeitparks. Parka vidū atrodas tēlnieces L. Rezevskas 20. gadsimta piecdesmitajos gados veidotā skulptūra "Māte ar bērnu".[23]

Pārventas parks

Ventas labajā krastā tieši iepretim vecpilsētai plešas lielākais no Kuldīgas parkiem – Pārventas parks. Apzaļumota platība šajā vietā iezīmēta jau 1927. gadā izstrādātajā Kuldīgas attīstības plānā (**72**. attēls 81. lpp.), taču vēl piecdesmitajos gados tā bija klaja vieta, kurā šad tad notikuši gadatirgi. Pēc tiem palikusi izmīdīta zeme. Ap šo laiku Pārventā pēc pilsētas Komunistiskās (boļševiku) partijas komitejas rīkojuma sāka stādīt ātraudzīgās papeles. Šo koku audzēšana bija visā Padomju Savienībā izvērsta kampaņa. Sešdesmitajos gados tur stādīti ozoli un liepas. Saskaņā ar projektu, "ko izstrādājis projektēšanas institūta "Latkomunprojekt" galvenais apzaļumošanas speciālists K. Barons", bijis iecerēts izveidot plašu parku, kurā atrastos arī vairākas lielas ēkas.[24] Parka vieta ietilpst īpaši aizsargājamā, 2513 hektārus plašajā dabas liegumā "Ventas ieleja", kas izceļas ar biotopu, aizsargājamo augu un dzīvnieku sugu daudzveidību. Brīnišķīgs skats uz Pārventas parku ir no Ventas kreisā krasta. Īpaši gleznains tas ir rudenī, kad pie vecā tilta sāk sārtoties kļavas. Savukārt no parka paveras vēl iespaidīgāki skati uz rumbu, veco ķieģeļu velvju tiltu un vecpilsētu. Ērtākai šīs panorāmas baudīšanai kalpo skatu tornis, ko 2005.–2006. gadā uzcēla pēc ainavu arhitekta Gunta Kalniņa un būvinženiera Jāņa Pommera projekta. Latvijas arhitektūras 2007. gada labāko darbu skatē šī celtne ieguvusi balvu nominācijā "Ainavas, dārzi, teritorijas apzaļumošana un labiekārtošana un vides dizains".

Kapsētas

Pilsētas apzaļumojumu sistēmā noteikta vieta ir arī kapsētām. Senākā ir Pētera kapsēta, kas atrodas starp tagadējo Pētera un Ventspils ielu. Tā iekārtota jau 14. gadsimtā. Kuldīgas pilsētas

23 Līvija Rezevska [tiešsaiste]. *Latvijas ļaudis. Virtuālā enciklopēdija* [skatīts 23.02.2012.]. http://www.gramata21.lv/users/rezevska_livija

24 **Volanska, A.** Pārventas parks. *Kurzemnieks*, 2009, 21.apr. (Nr. 46), 9. lpp.

for recreation with children's playgrounds and a skateboard park . In the middle of the park, is the sculpture "Mother with a child" created by the sculptress Līvija Rezevska in the 1950's.[23]

Pārventas parks (Park of the Left Bank of Venta)

On the right bank of the Venta, opposite the old town, is the largest of Kuldīga's parks – Pārventas parks. This was already marked as a greened area in the Kuldīga development plan of 1927 (Picture **72** p. 81.), but in the 1950's, it was still an open place which hosted fairs from time to time. After the fairs, the land was left trampled down. At the time, by a decree of the Communist (Bolshevik) Party Committee, planting of quick-growing poplars was started in Pārventa. Growing of these trees was part of a campaign organized across the whole Soviet Union. In the 1960's, oaks and lindens were planted there. In accordance with the project "developed by the chief greening specialist of the design institute "Latkomunprojekt" K. Barons", it was planned to create a large park, in which several large buildings would be situated.[24] The location of the park is included in the specially protected 2,513 hectare nature reserve "Ventas ieleja" (Venta valley), which is distinguished by the diversity of biotopes, species of protected plants and animals. A marvellous view of Pārventas parks opens form the left bank of the Venta. It is particularly picturesque during autumn, when maples near the old bridge start to redden. Even more impressive views of the rapid, old brick arch bridge and the old town are opened up from the park. An observation tower constructed in 2005–2006 according to a project by landscape architect Guntis Krastiņš and civil engineer Jānis Pommers allows convenient enjoyment of the view. In the 2007 competition of the best works of Latvian architecture, this structure was awarded the prize in the nomination "Landscapes, gardens, territory greening and improvement and environment design".

23 Līvija Rezevska [online]. *Latvijas ļaudis. Virtuālā enciklopēdija* (*People of Latvia. Virtual Encyclopedia*) [cited 23.02.2012.]. http://www.gramata21.lv/users/rezevska_livija

24 **Volanska, A.** Pārventas parks (Pārventa Park). *Kurzemnieks*, 2009, Apr. 21 (No 46), p. 9.

kld.indb 186 12.12.2013. 13:10:26

1797. gada plānā pie kapsētas jau iezīmēta Pētera iela, gar kuru sāka veidoties apbūve. 19. gadsimta pirmajā pusē kapsēta slēgta. Šajā vietā joprojām saglabājies Pētera kapličas zvanu tornis, kas celts 1782. gadā.[25] Zvanu tornis tagad atrodas starp dzīvojamām ēkām. 2009. gadā celtne atjaunota.

Vieni no senākajiem kapiem, kuri joprojām pilda savu funkciju, ir Annas kapi. Tie atrodas starp Jelgavas un Annas ielu. Savukārt Vecie kapi, kas atrodas starp Ēdoles, Parka un Liepājas ielu, šodien ir slēgti. Tajos apglabāti pilsētas visu tautību iedzīvotāji, bet katrai tautībai bija savs nogabals.[26] 1978. gadā izstrādāts un apstiprināts Kuldīgas pilsētas parku labiekārtošanas projekts, saskaņā ar kuru kapsētas vietā jāizveido "klusās atpūtas parks ar funkcionāli nepieciešamiem caurstaigāšanas celiņiem".[27] Projektā paredzēts ar dolomīta akmeņiem apmūrēt dīķa krastus, uzcelt memoriālu sienu un publiskās tualetes, izveidot bērnu rotaļu laukumu, uzstādīt celiņu apgaismes ķermeņus un izvietot citus labiekārtojuma elementus. No visa paredzētā tika izveidoti celiņi un novākta lielākā daļa no kapu pieminekļiem un sētiņām. Kapsētas krievu un vācu daļā saglabājušies vairāki valsts aizsargājamo objektu sarakstā iekļauti mākslas pieminekļi – tēlniecības darbi un kaltas vai lietas sētiņas ap apbedījumu vietām. Tie visi pārvietoti bijušās kapsētas ziemeļrietumu daļā pie Nomales ielas un dienvidaustrumu daļā pie Liepājas ielas. Izbūvēti arī jauni celiņi, taču labiekārtota parka veidolu Vecie kapi nav ieguvuši.

25 KNP BNA, Pētera ielas 1a Zvanu torņa apsekošana: remonta un restaurācijas rekomendācijas (autori B. Eglāja, D. Lēvalde un J. Zviedrāns). Rīga, 2003., 10 lpp.

26 **Volanska, A.** Kuldīgas veco kapu parks. *Kurzemnieks*, 2009, 6. janv. un 3. febr. (Nr.2 un 14), 9. lpp.

27 KNP BNA, Kuldīgas pilsētas parka labiekārtošanas kapitālais remonts : Tehniskais darba projekts. Komunālprojekts. Rīga, 1978. 30 lpp.

Cemeteries

Cemeteries are granted a special place in the greening system of the town. The oldest is Pētera kapsēta (Peter's Cemetery) located between the present Pētera iela and Ventspils iela (Ventspils Street). It was created as early as the 14th century. In the Kuldīga town plan of 1797, Pētera iela and the buildings along it were marked near the cemetery. In the first half of the 19th century, the cemetery was closed. In this place, the bell tower of Peter's chapel (built in 1782) is still present.[25] The bell tower is currently located between residential buildings. In 2009, the structure was renovated.

Annas kapi (Anna's Cemetery) is one of the oldest still operating cemeteries. It is located between Jelgavas iela (Jelgava Street) and Annas iela (Anna Street). Vecie kapi (Old Cemetery) located between Ēdoles iela (Edole Street), Parka iela (Park Street) and Liepājas iela is currently closed. Inhabitants of all nationalities are buried there, but each nationality had its own section.[26] In 1978, the park improvement project of Kuldīga town was developed and approved. In accordance with this project the cemetery had to be replaced with a "quiet recreation park with functionally necessary paths".[27] The project called for lining the banks of the pond with dolomite stones, constructing a memorial wall and public toilets, creating a children's playground, and installing path lighting and other facilities. Only the paths were created and most of the gravestones and fences were removed. In the Russian and German section of the cemetery, several art monuments included in the list of state protected objects – sculptures and forged or cast fences around the burial places – survived. . All of these were moved to the north-west part of the former cemetery next to Nomales iela (Suburb Street) and to the south-east part next to Liepājas iela. New paths were also created, but Vecie kapi did not become a well-equipped park.

25 KDM CDA, Inspection of the Bell Tower at Pētera iela 1a: recommendations for repair and restoration (authors B. Eglāja, D. Lēvalde and J. Zviedrāns). Riga, 2003, 10 p.

26 **Volanska, A.** Kuldīgas veco kapu parks (*The Park of the Old Cemetery of Kuldīga*). *Kurzemnieks*, 2009, Jan. 6 and Febr. 3 (No 2 and 14), p. 9.

27 KDM CDA, General repair of the utilities of Kuldīga town park : Technical work project. Komunālprojekts (Communal Project). Riga, 1978. 30 p.

kld.indb 187 12.12.2013. 13:10:27

kld.in.db 188 12.12.2015. 13:10:47

Satiksmes ceļi un transports Kuldīgā

Roads and Transport in Kuldīga

Andris Biedriņš,

Jana Jākobsone

Kuldīga. Tilts pār Ventu (M. Rubeņa foto. 2005)

Kuldīga. Bridge over Venta (Photo by M. Rubenis. 2005)

Kld.indb 189 13.12.2013. 15:10:18

Kuldīga jau 13. gadsimta vidū kļuva par svarīgu Kurzemes administratīvā un militārā spēka, vēlāk arī tirdzniecības centru. To veicināja izdevīgais ģeogrāfiskais stāvoklis līdzās nozīmīgajam Ventas ūdensceļam un senākajam sauszemes tranzītceļam no Rīgas cauri Kandavai, Sabilei, Rendai, Kuldīgai un Aizputei[1] uz Karalaučiem (tagad – Kaļiņingradu). Šo ceļu ordenis izmantoja galvenokārt militāriem mērķiem, tādēļ to sauca par kara ceļu (*Heerstrasse*). Ceļojums no Liepājas caur Kuldīgu līdz Rīgai aizņēma astoņas dienas.[2] 1415. gadā pilsētu sanāksmē Valmierā Livonijas ordeņa pilsētas pieņēma lēmumu liegt ievest preces no Prūsijas un noteica uz šī ceļa tirdzniecības aizliegumu, kuru atcēla tikai 1465. gadā.[3]

Līdz ar šo tranzītceļu kopš 14. gadsimta sāka veidoties arī citi galvenie zemesceļi, kuri noteica Kuldīgas pilsētas plānojuma struktūras attīstību. No Kalnamiesta kā vissenāk apdzīvotās vietas pakāpeniski tika būvēti ceļi arī uz senkuršu pilskalnu ar apmetni, Ventspili, Alsungu un Skrundu, taču tie šajā laikā bija daudz nenozīmīgāki.[4] Dokumentos vissenāk, 1355. gadā, minēti divi ceļi – uz Aizputi un Ventspili. Abi sākās pie Ventas brasliem lejpus rumbas.[5] Šie uz Rīgu, Skrundu, Aizputi, Alsungu un Ventspili orientētie ceļu virzieni laika gaitā nav būtiski mainījušies un arī mūsdienās ir skaidri nolasāmi pilsētvidē, bet vēl skaidrāk – palūkojoties uz pilsētu no putna lidojuma.

Viduslaikos svarīgi tirdzniecības ceļi bija upes, jo ūdens ceļus nevarēja izpostīt kari. Tāpēc arī Kuldīgai, veidojoties par nozīmīgu tirdzniecības centru, lielāka nozīme nekā zemesceļiem bija Ventas ūdensceļam, kas nodrošināja preču transportu uz Ventspils ostu un tālāk pa jūru uz ārvalstīm. Kopš 14. gadsimta Kuldīga bija Hanzas savienības locekle un Venta – svarīgs senās Hanzas tirdzniecības ceļš Kurzemē. Arī turpmākajos gadsimtos Venta bija Kuldīgai nozīmīgākā transporta artērija, kas pilsētu saistīja ar ārpasauli, jo zemesceļi bija slikti un sauszemes transports mazefektīvs.

1 **Pāvulāns, V.** *Satiksmes ceļi Latvijā XIII–XVII gs.* (LPSR ZA Vēstures institūts). Rīga: Zinātne, 1971. 119. lpp.

2 **Fromhold-Treu, W.** *Die Komturei Goldingen: Versuch einer Rekonstruktion. Kurland*. Vereinigte Kurländische Stiftungen im Auftrag der Kurländischen Ritterschaft. Gröbenzell, 1999, Nr.7, S. 31.

3 **Pāvulāns, V.,** Op. cit., 235. lpp.

4 VKPAI PDC, Inv. Nr.22067, 5907–156. l., Nr.1031 (Kuldīgas pilsētas vēsturiskā centra izpēte. 1984). 140 lpp.

5 **Straubergs, J.** Materiāli Kuldīgas celtniecības vēsturei [publ. saīs.]. *Kurzemnieks,* 1992, 11., 14., 16., 18. un 21. jūlijs (Nr.73–77). Oriģināla manuskripts LNB.

In the middle of the 13th century, Kuldīga became an important administrative, military and later a trade centre of Courland. The growth was facilitated by its geographical location next to the important waterways of the Venta and old transit roads from Riga through Kandava, Sabile, Renda, Kuldīga and Aizpute[1] to Karalauči (now Kaliningrad). The Order mainly used this road for military purposes, therefore it was called a war road (*Heerstrasse*). A trip from Liepāja through Kuldīga to Rīga used to take eight days.[2] In 1415, at a town meeting in Valmiera, the cities of the Livonian Order prohibited the importing of goods from Prussia and imposed a trade prohibition on this road. It was cancelled only in 1465.[3]

As of the 14th century, other important dirt roads affecting the development of urban structure of Kuldīga started to develop along with the transit road. Roads were gradually constructed from Kalnamiests (Mountain Hamlet), the oldest inhabited place, to the old Curonian castle mound with a settlement, Ventspils, Alsunga and Skrunda, but these roads were of minor importance at the time.[4] Two roads – to Aizpute and Ventspils – are the oldest ones mentioned in the documents in 1355. They started at the fords of the Venta below the Rumba.[5] The directions of the roads towards Riga, Skrunda, Aizpute, Alsunga and Ventspils have not changed in the course of time, and they can still be seen in the town environment nowadays and even more clearly while observing the town from a bird's eye view.

In medieval times, rivers used to be important trade roads, because waterways could not be destroyed in wars. Therefore, in becoming an important trade centre Kuldīga placed great importance on the Venta waterways, which ensured transportation of goods to the port of Ventspils and further to foreign countries by sea. As of the 14th century, Kuldīga was a member of the Hanseatic League, while the Venta was an important

1 **Pāvulāns, V.** *Satiksmes ceļi Latvijā XIII–XVII gs.* (*Traffic Roads in Latvia in XIII–XVII centuries*). (LPSR ZA Vēstures institūts). Riga: Zinātne, 1971, p. 119.

2 **Fromhold-Treu, W.** *Die Komturei Goldingen: Versuch einer Rekonstruktion. Kurland*. Vereinigte Kurländische Stiftungen im Auftrag der Kurländischen Ritterschaft. Gröbenzell, 1999, No.7, S. 31.

3 **Pāvulāns, V.,** Op. cit., p. 235.

4 SIHP MDC, Inv. No.22067, 5907–156. l., No.1031 (Research of the historical centre of the Kuldīga town. 1984). 140 p.

5 **Straubergs, J.** Materiāli Kuldīgas celtniecības vēsturei [publ. saīs.] (Materials on construction history of Kuldīga). *Kurzemnieks,* 1992, July 11, 14, 16, 18 and 21 (No.73–77). Original manuscript stored in NLL.

kld.indb 190 12.12.2013. 13:10:48

Pēc saimnieciskās dzīves uzplaukuma Kurzemes hercoga Jēkaba Ketlera (*Jakob von Kettler*, 1610–1682) valdīšanas laikā (1642–1682) Kuldīgas nozīme samazinājās un pievienošana Krievijas impērijai 1795. gadā pārvērta to par ierindas apriņķa pilsētu. 19. un 20. gadsimta mijā, kad daudzviet Latvijas teritorijā strauji attīstījās rūpniecība un uzvaras gājienu bija uzsācis jaunais transporta veids dzelzceļš, Kuldīga ar seklo Ventas ūdensceļu un sliktajiem zemesceļiem pamazām palika nomaļus no galvenajām transporta maģistrālēm. Jūtamus uzlabojumus Kuldīgas saimnieciskās dzīves rosināšanā deva Liepājas–Alsungas–Kuldīgas šauruma dzelzceļa līnijas atklāšana 1935. gadā un Kuldīgas–Skrundas tolaik modernās šosejas izbūve 1936. gadā, kā arī strauja autosatiksmes attīstība 20. gadsimta trīsdesmito gadu otrajā pusē.

Ventas ūdensceļš

Kuldīga nav iedomājama bez Ventas upes un tās gleznainās rumbas, kā arī bez iespaidīgā ķieģeļu mūra tilta un nepabeigtā Ventas rumbas apvedkanāla (saukta arī par hercoga Jēkaba kanālu) upes labajā krastā. Kanāls ir vienīgā taustāmā liecība par mēģinājumiem izveidot kuģojamu Ventas ūdensceļu no Lietuvas līdz Ventspils ostai.

Kā transporta ceļu mezgls un osta Kuldīga tomēr tika uzskatīta par mazostu – laivu un plostu piestātni, jo Kurzemes hercogistē tai nebija tik liela loma kā piejūras ostām.[6] Kuldīgas un Ventas kā transporta artērijas nozīme pieauga Kurzemes un Zemgales hercogvalsts uzplaukuma laikā 17. gadsimtā, kad pa upi transportēja izejvielas un hercogistes daudzo manufaktūru ražojumus. Tad Kuldīgā darbojās arī kuģu būvētava, kur būvēja upes kuģus un laivas.[7] Kuldīga bija arī nozīmīga tranzīttirgus vieta pa Ventu transportētajām lietuviešu precēm (**162**. attēls), tāpēc 17. gadsimta otrajā pusē kā sauszemes tirdzniecības centrs tā pat esot pārspējusi Ventspili.[8]

Ventas izmantošana kuģošanai jau kopš 13. gadsimta saistās ar nebeidzamu cīņu par upes attīrīšanu no akmeņiem un upes padziļināšanu.

6 **Juškevičs, J.** *Kurzemes hercogi un viņu laikmets.* Rīga: Valstspapīru spiestuves izdevums, 1932. 296. lpp.

7 Turpat, 162. lpp.

8 Turpat, 296. lpp.

Hansa trade road in Courland. In the centuries to come, the Venta was the most important transport artery of Kuldīga, which connected the town with the world, because earth roads were bad and land transport was inefficient.

After the prosperity during the reign (1642–1682) of Duke of Courland Jakob Kettler, the significance of Kuldīga decreased, and the annexation to the Russian Empire in 1795 transformed it into an ordinary district town. At the turn of the 19th and 20th century, when industry and a new type of transport – the railroad – started its victorious march, the shallow Venta waterway and bad dirt roads meant that Kuldīga gradually became a backwater. The economic life of Kuldīga was significantly improved by the opening the of the Liepāja-Alsunga-Kuldīga narrow-gauge railway line in 1935 and construction of the then-modern Kuldīga-Skrunda highway in 1936, as well as rapid development of motor traffic in the second half of the 1930's.

The Venta waterway

Kuldīga cannot be imagined without the Venta River and its picturesque waterfall the Ventas Rumba, or without its impressive brick masonry bridge and unfinished bypass channel (also called Duke Jacob's channel) on the right bank of the river. The channel is the only tangible evidence of the efforts to construct a navigable Venta waterway from Lithuania to the port of Ventspils.

As a junction of transport roads and a port, Kuldīga was still considered a small port, a berth for boats and rafts, because it has not so great importance in the Duchy of Courland as the seaside ports.[6] The significance of Kuldīga and the Venta as a transport artery increased during the Duchy of Courland and Semigallia in the 17th century, when raw materials and the products of many manufactories of the Duchy were transported by the river. Back then, a shipyard, where river ships and boats were constructed, operated in Kuldīga as well.[7] Kuldīga was also an important transit market place for Lithuanian goods transported by the Venta (Picture **162**), and in the second half of the 17th century it surpassed Ventspils as a land trade centre.[8]

6 **Juškevičs, J.** *Kurzemes hercogi un viņu laikmets* (*Dukes of Courland and Their Age*). Rīga: Valstspapīru spiestuves izdevums, 1932, p. 296.

7 Ibid., p. 162.

8 Ibid., p. 296.

kld.indb 191 12.12.2013. 13:10:48

Kurzemes un Biržu ūdensceļi hercoga Jēkaba laikā (rekonstruējis autors)

162. Kurzemes un Biržu ūdensceļi hercoga Jēkaba laikā (J. Juškeviča rekonstrukcijas zīmējums)
Courland and Birži waterways during the reign of Duke Jakob (reconstruction drawing by J. Juškevičs)

kld.indb 192 12.12.2013. 13:10:48

Lielākais šķērslis bija Ventas rumba. Ūdenskritums gadsimtu gaitā mainījis savu konfigurāciju, īpaši 13. gadsimtā, kad ordeņa pils celtniecībai tika izmantots upes dolomīts.[9] Tas ir Eiropā par platāko uzskatītais ūdenskritums,[10] kura platums, atkarībā no ūdens līmeņa, ir no 100 līdz 270 m, bet augstums – apmēram 2 m.[11] Ventas rumba ir dabas piemineklis un nozīmīgs Ventas ielejas dabas lieguma objekts. Ir virkne leģendu, ka kuģošanas nodrošināšanas nolūkā bijuši vairāki mēģinājumi iznīcināt šo ūdenskritumu.

Ūdensceļa uzlabošana. Ventas upe sākas Lietuvā un Latvijas teritorijā tek 178 kilometrus. Kuģošanai daudzmaz piemērots ir tikai pēdējais, apmēram 80 km garais lejteces posms no Kuldīgas līdz Ventspilij. Taču arī šajā posmā, lai nodrošinātu satiksmi pat nelieliem upes kuģiem, bija nepieciešama regulāra upes gultnes tīrīšana. Līdz pat 20. gadsimta divdesmitajiem gadiem ziņas par Ventas ūdensceļa uzlabošanu ir fragmentāras. Zināms vien, ka jau hercoga Frīdriha Ketlera (*Friedrich Kettler*, 1569–1642) valdīšanas laikā (1587–1642) bija mēģinājumi padarīt Ventu kuģošanai pieejamu, iztīrot to no akmeņiem un sēkļiem. 17. gadsimta pirmajā pusē Ventspils birģermeistars Jaspers, lai nodrošinātu kuģniecību pa Ventu, esot uzņēmies to iztīrīt, par ko viņam tiktu piešķirtas monopoltiesības kuģošanai. Taču vēl 17. gadsimta četrdesmitajos gados Venta bijusi pilna ar pirmā, 17. gadsimta sākumā bojā gājušā tilta atliekām.[12] 1648. gadā sekoja hercoga Jēkaba mēģinājumi uzlabot kuģniecības apstākļus, iztīrot Ventas gultni no vecā tilta akmeņiem.[13] Šo darbu viņš bija uzdevis kādam franču tehniķim. Tas izcēlis vairākus akmeņus no Ventas, arī vecā Kuldīgas tilta atliekas un tad, kā vēsta nostāsts, ķēries pie rumbas uzspridzināšanas. Tādā veidā hercogs Jēkabs esot iecerējis pagarināt ūdensceļu uz dienvidiem, taču pēc pirmās spridzināšanas netālu esošās Kuldīgas

9 VKPAI PDC, Inv. Nr. 4685-21, 21 lapa. (Apraksti par Kuldīgas vecpilsētu).

10 Kuldīgas pilsētas vēsture [tiešsaiste]. *Kuldīga : Kuldīgas pilsētas Dome* [skatīts 08.02.2010.]. http://www.kuldiga.lv/index.php?cat=110

11 **Eniņš, G.** Vai Rumba ir platākais ūdenskritums Eiropā? *Mājas Viesis*, 2011, 7./20. janvāris (Nr. 1), 26.–29. lpp.

12 LVVA, 7363. fonds, 1. apraksts , 642. lieta, 41.–43. lapa. (Kurzemes Landtāga sēdes protocols).

13 **Hennig, E.** *Geschichte der Stadt Goldingen in Kurland.* Theil 1. Mitau: Gedrukt bei J. F. Steffenhagen und Sohn, 1809. S. 31.

As the Venta was used for navigation, a constant battle for clearing the river of stones and deepening of the river took place as of the 13th century. The greatest obstacle was the Ventas Rumba. In the course of time, the waterfall changed its configuration, particularly in the 13th century, when dolomite was used for the construction of the Order's castle.[9] It is considered to be the widest waterfall in Europe,[10] and its width, depending on the level of water, varies from 100 to 270 m, while the height is approximately 2 m.[11] The Ventas Rumba is a natural monument and an important object of the protected area of the Venta Valley. There are many legends stating that there were several attempts made to destroy this waterfall in order to improve navigation.

Improvement of the waterway. The Venta River begins in Lithuania and its length in the territory of Latvia constitutes 178 kilometres. Only the last section – the 80 km long lower part from Kuldīga to Ventspils – is more or less suitable for navigation. However, even in this section, in order to ensure traffic for small river ships, regular cleaning of the river bed was necessary. Up to the 1920's, information about the improvement of the Venta waterway is fragmentary. It is known that already in the times (1587–1642) of Duke Friedrich Kettler there were attempts made to make the Venta accessible for navigation by cleaning it from stones and fords. In the first half of the 17th century, Ventspils Burgomaster Jasper undertook to clean the Venta in order to ensure navigation, and he would be granted monopoly rights for navigation if he succeeded. However, in the 1640's the Venta was full of the remains of the first bridge destroyed in the 17th century.[12] In 1648, Duke Jacob attempted to improve navigation by cleaning the Venta bed from the stones of the old bridge.[13] He assigned this work to a French technician. He removed several stones from the Venta, as well as the remains of the old Kuldīga

9 SIHP MDC, Inv. No. 4685-21, page 21. (Descriptions of the Old Town of Kuldīga).

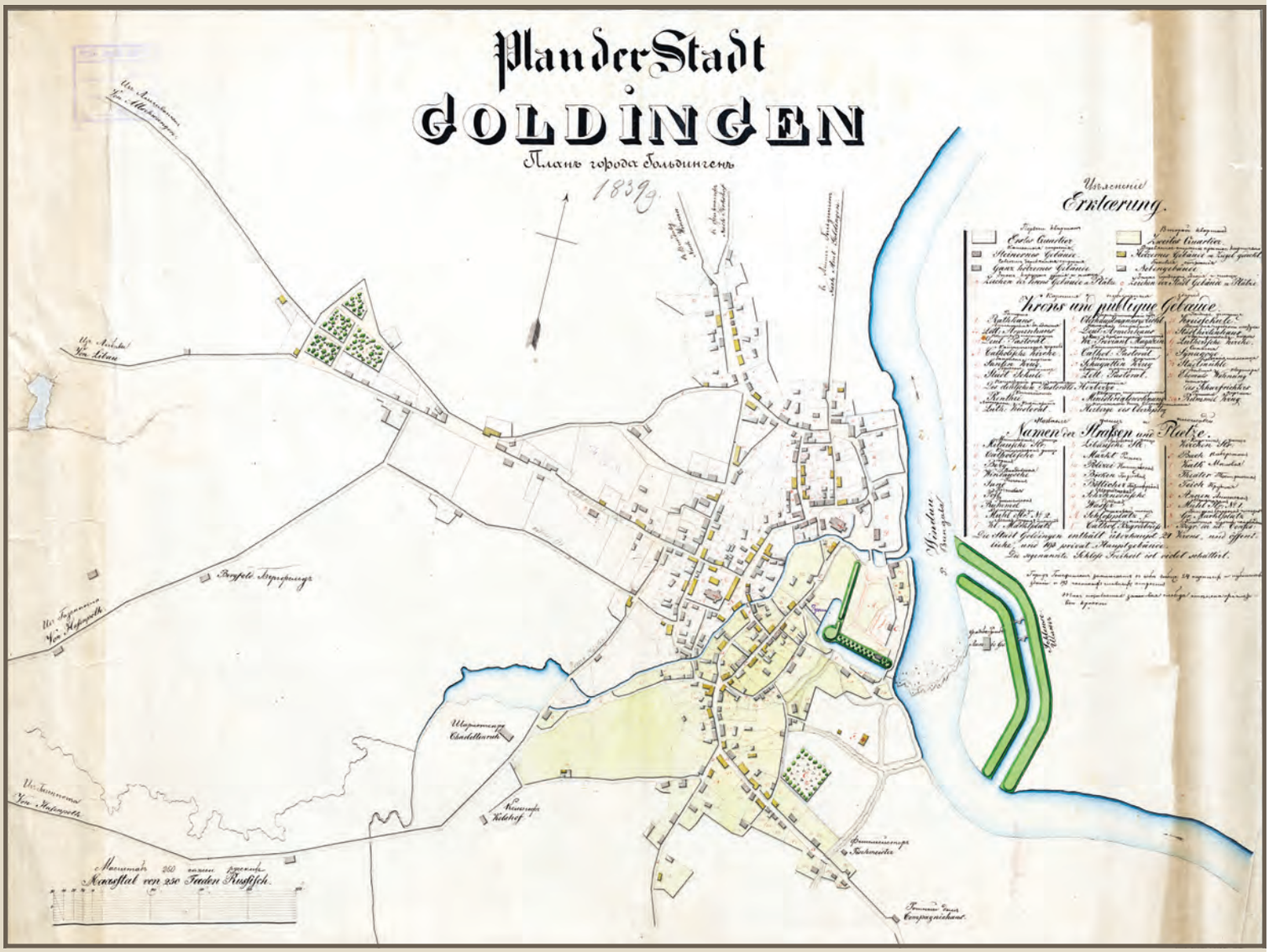
10 History of Kuldīga town [online]. *Kuldīga : Kuldīga Town Council* [cited 08.02.2010.]. http://www.kuldiga.lv/index.php?cat=110

11 **Eniņš, G.** Vai Rumba ir platākais ūdenskritums Eiropā? (Is Rumba the widest waterfall in Europe?). *Mājas Viesis*, 2011, January 7/20 (No 1), p. 26–29.

12 LSHA, fund 7363, description 1, case 642, p. 41–43. (Minutes of the meeting of Courland Landtag).

13 **Hennig, E.** *Geschichte der Stadt Goldingen in Kurland.* Theil 1. Mitau: Gedrukt bei J. F. Steffenhagen und Sohn, 1809. S. 31.

kld.indb 193 12.12.2013. 13:10:49

163. Kuldīgas pilsētas plāns. 1839 (LVVA, 1679. fonds, 162. apraksts, 6725. lieta)
The town plan of Kuldīga. 1839 (LNVM, fund 1679, description 162, case 6725)

kld.indb 194 12.12.2013. 13:11:04

pils sienās parādījušās plaisas, vēstot par šīs ieceres bīstamību.[14] Pēc neveiksmīgās rumbas spridzināšanas ūdensceļa uzlabošanai ticis meklēts cits risinājums – Ventas labajā krastā uzsākta Rumbas apvedkanāla rakšana. Kanāls dotu iespēju kuģot apkārt tagadējai Mārtiņsalai, neskarot Rumbu. Tomēr uzsāktie darbi, līdzīgi kā vairāki citi hercoga Jēkaba projekti, tā arī netika pabeigti.[15]

Pie Ventas rumbas apvedkanāla izveidošanas idejas atgriezās 19. gadsimta sākumā, kad tika izstrādāts projekta priekšlikums par Baltijas, Baltās, Melnās un Kaspijas jūras baseinu savienošanu, lai izveidotu plašu Krievijas iekšējo ūdensceļu tīklu. Kā daļu no šīs grandiozās ieceres 1825. gadā uzsāka Ventas–Nemunas ūdensceļa izveidošanu, paredzot savienot Nemunas pieteku Dubisu ar Ventu un pēdējo padarīt kuģojamu visā Latvijas teritorijā. Šī projekta komerciālais mērķis bija novirzīt pa Nemunu pārvadāto eksporta preču kustību no Prūsijas pilsētas Mēmeles (Klaipēdas) uz Ventspili,[16] kas saimnieciskā ziņā būtu bijis ļoti izdevīgi arī Kuldīgai. Tomēr veicamais darba apjoms un izmaksas izrādījās nesamērojamas ar visai pieticīgo ieguvumu – ūdensceļu varētu izmantot tikai nelieli ūdens transporta līdzekļi, tālab projekta īstenošana 19. gadsimta trīsdesmitajos gados tika pārtraukta. Senākās grafiskās liecības par rumbas apvedkanālu ir no 1829. gada, kad tas attēlots pilsētas plānā. Tāds pats tas attēlots desmit gadus vēlāk izgatavotā plānā (**163**. attēls).

Par kanālu atcerējās Pirmā pasaules kara laikā. Vācieši to esot padziļinājuši un lejas daļā uzbūvējuši akmens mūra dambi[17], kura atliekas joprojām tur redzamas un mulsina pat speciālistus: kādam gan nolūkam šāds pusloka konfigurācijas dambis (**164**. un **165**. attēls) būvēts? Izrādās, nolūks bijis ļoti praktisks – pasargāt no cauri kanālam plūstošajiem palu ūdeņiem un ledus Ventas mūra tilta laidumus, kuri 1915. gadā bija sagrauti, bet kara laikā atjaunoti koka pagaidu konstrukcijās.[18]

14 **Juškevičs, J.,** Op. cit., 284. lpp.

15 **Pāvulāns, V.,** Op. cit., 235 lpp.

16 **Ludvigs, P.** *Mūsu ūdeņi. Stāsts ar attēliem par Baltijas jūru, Latvijas ezeriem un upēm.* Brooklin, N.Y.: Grāmatu Draugs, 1967. 130. lpp.

17 Ventas ūdenskritumu izmantošana. *Latvijas Sargs,* 1921, 9. augusts (Nr. 177).

18 **Lancmanis, Z.** Mūsu dabas un kultūras pieminekļi. *Mūsu Nākotne,* 1922, 1. oktobris (Nr. 19), 544. lpp.

bridge and then, so the story goes, he turned to blowing up the Rumba. Duke Jacob planned to extend the waterway southwards in this way, however, after the first blasting, cracks appeared in the walls of neighbouring Kuldīga Castle, suggesting that the plan was dangerous.[14]After the unsuccessful blowing up of the Rumba, a different solution was sought for the improvement of the waterway, and excavation of bypass channel of Rumba was started on the right bank of the Venta. The channel would provide an opportunity to navigate around the present Mārtiņsala (Martin's Island) without affecting the Rumba. However, these works, like several other projects by Duke Jacob, were never completed.[15]

The idea to create a bypass channel of the Ventas Rumba was once again topical at the beginning of the 19th century, when a proposal was developed for connecting the basins of the Baltic Sea, the White Sea, the Black Sea and the Caspian Sea in order to create a wide network of internal waterways of Russia. In 1825, the creation of the Venta–Nemuna waterway started as a part of this grandiose idea, planning to connect a Nemuna tributary, the Dubisa, with the Venta and make the latter navigable across the whole territory of Latvia. The commercial purpose of this project was to divert the movement of export goods shipped via Nemuna from the Prussian city Memel (Klaipeda) to Ventspils,[16] and it would have been very useful economically for Kuldīga as well. However, the scope of work and expenses turned out to be disproportional to rather modest benefit, since the waterway could be used only by small transport vehicles,so the project was stopped in the 1830's. The oldest visual evidence of the Rumba bypass channel are dated to the year 1829, when it was depicted in the town plan (Inset p. 32). The same can be seen in the plan prepared ten years later (Picture **163**).

The Germans remembered the channel during World War I. They deepened it and constructed a stone masonry dam in its lower part[17]. The remains of the dam can still be seen and they

14 **Juškevičs, J.,** Op. cit., p. 284.

15 **Pāvulāns, V.,** Op. cit., p. 235.

16 **Ludvigs, P.** *Mūsu ūdeņi. Stāsts ar attēliem par Baltijas jūru, Latvijas ezeriem un upēm* (*Our Waters. A Story with Pictures about the Baltic Sea, Latvian Lakes and Rivers*). Brooklin, N.Y.: Grāmatu Draugs, 1967, 130 p.

17 Ventas ūdenskritumu izmantošana (The use of Venta waterfall). *Latvijas Sargs,* 1921, August 9 (No 177).

kld.indb 195 12.12.2013. 13:11:08

164. Ventas Rumbas apvedkanāls (hercoga Jēkaba kanāls) ap 1923. gadu (VKPAI PDC. Attēli no Ventas tilta Kuldīgā uzņēmumu albuma)

The bypass channel of Ventas Rumba (Duke Jakob's channel) in approximately 1923 (SIHP MDC. The pictures from the album of photographs taken from the Venta bridge in Kuldīga)

Dubisas–Ventas kanāla projektu no jauna aktualizēja Lietuvas saimnieciskās aprindas 1939. gadā pēc Klaipēdas ostas zaudēšanas. Dubisas–Ventas kanāla izrakšana un abu upju padziļināšana, viņuprāt, dotu lētu ūdensceļu uz Ventspils ostu, caur kuru tad varētu virzīt Lietuvas koku un labības eksportu.[19] Tomēr šķiet, ka šis plāns bija drīzāk teorētisks prātojums nekā finansiāli pamatots projekts, un, sākoties Otrajam pasaules karam, lietuviešu iecere līdzīgi kā iepriekšējie projekti tika aizmirsta.

Par Ventas ūdensceļa uzturēšanu visaktīvāk rūpējušies 20. gadsimta sākumā. Par to liecina vairākas atsauces uz senākiem jeb tā saucamajiem krievu laikiem Latvijas Jūrniecības departamenta arhīva dokumentos. Līdz Pirmajam pasaules karam kuģošanai pa Ventu izmantotas speciāli piemērotas laivas un pontoni (saukti arī par prāmjiem). Divi tādi prāmji, uz kuriem bijuši novietoti celtņi akmeņu izcelšanai, 1923. gadā atrasti nogrimuši Ventā pie Kuldīgas un kā nederīgi turpmākai lietošanai pārdoti izsolē.[20] Atroda-

19 Lietuvā ierosināts savienot ar kanālu Dubisas un Ventas upes. *Kurzemes Vārds*, 1939, 11. Maijs (Nr. 106).

20 LVVA, 1684. fonds, 1. apraksts, 1043. lieta, 90. lapa.

bewilder even specialists: what was the purpose this semi-circular dam (Pictures **164** and **165**)? It turned out that it was very practical – to protect the Venta masonry bridge spans, which were destroyed in 1915 and restored as a temporary wooden structure during the war, from melt water and ice flowing through the channel.[18]

The project of the Dubisa–Venta channel was restarted by Lithuanian business people in 1939 after losing the port of Klaipeda. In their opinion, the excavation of the Dubisa–Venta channel and deepening of both rivers would ensure a cheap waterway to the port of Ventspils, useful for the export of Lithuanian wood and grain.[19] However, it seems that this plan was a theoretic speculation rather than a financially-substantiated project, and as World War II began, the Lithuanian plan, just as previous projects, was forgotten.

The Venta waterway was well maintained at the beginning of the 20th century. This is testified to by several references to older or the so-

18 **Lancmanis, Z.** Mūsu dabas un kultūras pieminekļi (Our natural and cultural monuments). *Mūsu Nākotne,* 1922, October 1 (No. 19), p. 544.

19 Lietuvā ierosināts savienot ar kanālu Dubisas un Ventas upes (In Lithuania it is suggested to connect Dubisa and Venta rivers with a channel). *Kurzemes Vārds*, 1939, May 11 (No. 106).

kld.indb 196 12.12.2013. 13:11:12

mas arī ziņas, ka īsi pirms kara – 1913. un 1914. gada vasarā – no Ventas tikuši izcelti apmēram 200 lieli akmeņi un līdz ar to "kuģošanas ceļš esot bijis pilnīgi tīrs".[21] Bez tam Ventas ūdensceļa uzlabošanas un upes gultnes regulēšanas nolūkos lejpus Kuldīgai 20. gadsimta sākumā bijuši uzbūvēti vairāki šķērsdambji. Tie nodrošinājuši nepieciešamo dziļumu kuģu ceļā no Kuldīgas uz Ventspili.[22]

Jautājumu par iekšējo ūdensceļu uzlabošanu un efektīvāku izmantošanu visai rosīgi sāka risināt arī pirmajos gados pēc neatkarīgās Latvijas valsts izveidošanas. Jau 1919. gada vasarā notika vairākas jaunizveidotās Ūdens ceļu valdes apspriedes. Vienā no tām referēja pat Tautas padomes loceklis Kārlis Ulmanis. Tika nolemts "nekavējoties stāties pie Ventas kuģniecības apstākļu uzlabošanas no Kuldīgas līdz Ventspilij, ievērojot šā gabala svarīgo nozīmi".[23] Ūdens ceļu valdes izstrādātā darbības programma paredzēja upju kā ūdensceļu radikālu uzlabošanu, tajā skaitā jau pirmajā kārtā – ūdensceļu sakārtošanu Ventā

21 Turpat, 1507. lieta, 7. lapa.

22 Turpat, 2504. lieta, 117. lapa.

23 Turpat, 89. lieta, 15. lapa.

called Russian times in the archive documents of the Maritime Department of Latvia. Until World War I, specifically suited boats and pontoons (also called ferries) were used for navigation via the Venta. Two ferries with hoists for lifting stones were found sunk in the Venta near Kuldīga in 1923, and they were sold at the auction.[20] There is information that shortly before the war,– in the summers of 1913 and 1914,approximately 200 big stones were lifted from the Venta, and thus the "navigation road was completely clean".[21] Apart from this, in order to improve the Venta waterway and regulate the river bed, several crossing dams were built at the beginning of the 20th century. They ensured the necessary depth for shipping from Kuldīga to Ventspils.[22]

Work on the improvement and more efficient use of internal waterways began again during the first years after the establishment of independent state of Latvia. Already in summer 1919, several meetings of the newly-created Waterway Board took place. The member

20 LSHA, fund 1684, description 1, case 1043, page 90.

21 Ibid., case 1507, page 7.

22 Ibid., case 2504, page 117.

160. **Ventas rumbas apvedkanāls (hercoga Jēkaba kanāls) pie Mārtiņsalas (A. Biedriņa foto. 2011)**

The bypass channel of the Ventas Rumba (Duke Jakob's channel) near Mārtiņsala (Photo by A. Biedriņš. 2011)

kld.indb 197 12.12.2013. 13:11:25

no Ventspils līdz Kuldīgai, Lielupē no Emburgas līdz Bauskai, kā arī Gaujā līdz Valmierai. Savukārt kā nākamais uzdevums bija izvirzīts "Ventas uzlabošana no Kuldīgas līdz Skrundai līdz ar aplinkus kanāla būvi Kuldīgā",[24] tādējādi atkal atgriežoties pie 19. gadsimta pirmajā pusē nerealizētā projekta.

20. gadsimta divdesmito gadu sākumā Kurzemes upju izmantošanas nodrošināšanai izveidoja Ventas ūdensceļa rajonu, kurā bez Ventas ietilpa arī Abava un Lielirbe. To pārzināja Ventas ūdensceļu rajona pārzinis, kura kantoris sākotnēji atradās Kuldīgā, bet kopš 1922. gada –Ventspilī. Savukārt Ventas lejteces posmu 12 km garumā līdz ietekai jūrā pārzināja Ventspils ostas valde.[25]

Aktīvāka praktiskā darbība Ventas ūdensceļa uzlabošanā sākās tikai pēc 1925. gada. Togad speciāli satiksmes nodrošināšanai starp Kuldīgu un Ventspili privāta firma uzbūvēja motorkuģi "Piltene". Uzsākot satiksmi, jaunais pārvadātājs vairākkārt atgādināja Jūrniecības departamentam par nepieciešamību uzlabot Ventas ūdensceļu, kas turpmākajos gados arī tika darīts. Vienā no lūgumrakstiem bija uzsvērts: "Izvedot Ventas upes tīrīšanas darbus, Jūrniecības departaments dos iespēju uzturēt kārtēju satiksmi starp Ventspili un tālu no dzelzceļiem atrodošos Kuldīgu, kas attīstīs ne tikai Latvijas kuģniecību, bet arī augstā mērā atvieglinās Kuldīgas rūpniecību un dos iespēju gar Ventas krastiem dzīvojošiem lauciniekiem lēti un ērti nogādāt uz pilsētām savus ražojumus."[26]

20. gadsimta divdesmito gadu otrajā pusē sparīgi iesāktie Ventas upes regulēšanas darbi, kā arī upes attīrīšana no akmeņiem ar spridzināšanas palīdzību vēlākajos gados nedaudz apsīka. Šie darbi atkal plašāk izvērsās tikai īsi pirms Otrā pasaules kara. Lai uzlabotu baļķu pludināšanas un kuģošanas apstākļus Ventā, Jūrniecības departaments 1938.–1939. gadā bija atvēlējis prāvus līdzekļus būnu jeb šķērsdambju būvniecībai augšpus Zlēkām pie Vernastiem un lejpus Zlēkām pie Pabērzu kalna, kā arī plostu ceļa tīrīšanai pie Nīgrandes un plostu stiprināšanas enkurakmeņu izbūvēšanai augšpus Kuldīgas tilta.[27]

24 LVVA, 1684. fonds, 1. apraksts, 89. lieta, 115. lapa.

25 Turpat, 801. lieta, 13. lapa.

26 Turpat, 1507. lieta, 7. lapa.

27 Uzlabos pludināšanas un kuģošanas apstākļus Ventā. *Jaunais Kurzemnieks,* 1939, 14. aprīlis, (Nr. 15).

of the People's Council Kārlis Ulmanis reported at one of them. It was decided "to immediately start improving the Venta navigation conditions from Kuldīga to Ventspils taking into account the great significance of this section".[23] The program developed by the Waterway Board envisaged radical improvement of rivers as waterways, including, already at the first stage arrangement of the waterways in the Venta from Ventspils to Kuldīga, in the Lielupe from Emburga to Bauska, as well as in the Gauja to Valmiera. The next task was "improvements in the Venta from Kuldīga to Skrunda constructing a bypass channel in Kuldīga",[24] thus once again resuming the project not implemented in the first half of the 19th century.

At the beginning of the 1920's, in order to ensure the use of the Kurzeme rivers, the Venta waterway region was created, comprising the Abava and the Lielirbe besides the Venta. It was managed by the Venta waterway region manager, whose office was initially located in Kuldīga, then as of 1922 in Ventspils. The Venta's lower course at the distance of 12 km to the mouth into the sea were managed by the Ventspils Port Board.[25]

More practical activity in the improvement of the Venta waterway started only after 1925. That year, a private company constructed the motor ship "Piltene" to provide transport services between Kuldīga and Ventspils. As the transport services were started, the new manager reminded the Maritime Department again about the need to improve the Venta waterway, which was done during the following years. In one of the petitions it was emphasized: "By performing cleaning works of the Venta river, the Maritime Department will provide an option to maintain regular traffic between Ventspils and Kuldīga located far from railway roads, which will develop not only Latvian navigation, but will also greatly facilitate Kuldīga industry and will allow the countrymen living along the Venta banks to deliver their products to cities cheaply and conveniently."[26]

In the second half of the 1920's, regulation works on the Venta, as well as clearing the river of stones with explosives were started, but in lat-

23 LVVA, fund 1684, description 1, case 89, page 15.

24 Ibid., page 115.

25 Ibid., case 801, page 13.

26 Ibid., case 1507, page 7.

kld.indb 198 12.12.2013. 13:11:25

Ventas rumbas spēkstacijas projekti. Viens no paņēmieniem, kā uzlabot Ventas ūdensceļu pie Kuldīgas, bija uzbūvēt spēkstaciju pie rumbas. Vēsturnieks un arheologs K. Apinis rakstījis: "Ir dibinātas izredzes, ka Kuldīga arī turpmāk neapstāsies savā attīstības gaitā. Viņas ūdenskrituma spēks vēl neizmantots elektriskās strāvas ražošanai, kam nākotnē var būt liela nozīme."[28] Domājams, ka vairāki šādas spēkstacijas projekta varianti bijuši izstrādāti jau 1908.–1909. gadā. Par to netieši liecina 1920. gadā notikusī sarakste starp Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības ministrijas Rūpniecības departamentu un Kuldīgas pilsētas valdi. Departaments elektroenerģijas ražošanas resursu izpētes nolūkos lūdzis pilsētas valdi sameklēt pirms kara izstrādāto projektu dokumentāciju. Kā projekta autori tiek minēta firma AEG, inženieri Gruners un Knolls, kā arī arhitekti Šneiders un G. Pirvics.[29] Projektus pilsētas valde nav atradusi, un nav arī ziņu par Rūpniecības departamenta turpmākajām aktivitātēm par šo projektu, taču jautājums par spēkstacijas būvi laiku pa laikam aktualizējies. Par to publikācijas presē parādījās jau kopš 20. gadsimta divdesmito gadu sākuma. Piemēram, avīzē "Latvijas Sargs" rakstīts: "Pēdējā laikā mūsu presē daudz rakstīts par Daugavas, Gaujas un Amatas upju ūdens spēku izmantošanu. Dibinājās akciju sabiedrības augšminēto plānu realizēšanai. Bet šo plānu ierosinātāji vai nu tīši vai netīši, vai arī nezinādami par Ventas ūdenskritumiem, nepiegriež nekādas vērības, lai šo tik svarīgo ūdens spēku pārvērstu enerģijā... Lielākais Ventas ūdens kritums ir "Rumba" pie Kuldīgas – desmit pēdu augsts. Enerģija, kuru varētu dot šis kritums, aprēķināta vismaz uz 2000 zirgu spēku... Vai valdībai nederētu painteresēties par šo tik svarīgo faktoru mūsu labklājības ziņā un darīt kaut ko, lai Ventas ūdens spēks nestāvētu dīkā?"[30]

Interesi par Ventas ūdens resursu izmantošanu elektroenerģijas ražošanai izrādīja dažas privātpersonas. 1921. gadā inženieris Kārlis Andersons vērsās pie pilsētas valdes ar piedāvājumu dibināt akciju sabiedrību Ventas ūdens spēka pie Kuldīgas izmantošanai, minot arī savas aplēses

28 **Apinis, K.** *Latvijas pilsētu vēsture.* Rīga: A. Gulbis, 1931. 118. lpp.

29 LVVA, 5542. fonds, 3.apraksts, 207. lieta, 3. lapa.

30 Ventas ūdenskritumu izmantošana. *Latvijas Sargs,* 1921, 9. augusts (Nr. 177).

er years they almost ceased. These works were started once again shortly before World War II. In order to improve rafting of logs and navigation conditions in the Venta, in 1938–1939 the Maritime Department granted considerable resources for construction of groynes or cross-dams above Zlēkas near Vernasti and below Zlēkas near Pabērzu kalns (Paberzu mountain), as well as for the cleaning of the raft road near Nīgrande and construction of raft strengthening anchor stones above the Kuldīga bridge.[27]

Power station projects on the Ventas Rumba. One of the methods to improve the Venta waterway near Kuldīga was to construct a power station near the Rumba. The historian and archaeologist K. Apinis wrote: "There is a reason to think that Kuldīga will never stop its development. The power of its waterfall is still not being used for production of electric power, which might have great importance in future."[28] It is considered that several projects for power stations were developed in 1908–1909. This fact is indirectly proven by correspondence between the Industry Department of the Ministry of Trade and Industry of Latvia and the Kuldīga Town Board, which took place in 1920. Aimed at studying the resources of electric power production, the department asked the town Board to find the project documentation developed before the war. The company AEG, engineers Gruner and Knoll, as well as architects Schneider and G. Pirvitz are mentioned as the authors of this project.[29] The town board did not find the projects, and there is also no information about the further activities of the Industry Department in relation to this project, but the issue of construction of the power station was resumed from time to time. Publications in the press appeared already as of the beginning of the 1920's. For example, the newspaper "Latvijas Sargs" (Latvian Guard) wrote: "A lot has been written about the use of water power of the Daugava, the Gauja and the Amata rivers in our press lately. Joint-stock companies for implementation of the aforementioned plans are

27 Uzlabos pludināšanas un kuģošanas apstākļus Ventā (Rafting and navigation conditions in Venta will be improved). *Jaunais Kurzemnieks,* 1939, April 14, (No 15).

28 **Apinis, K.** *Latvijas pilsētu vēsture* (*History of Latvian Cities*). Rīga: A. Gulbis, 1931, p. 118.

29 LSHA, fund 5542, description 3, case 207, page 3.

kld.indb 199 12.12.2013. 13:11:26

par būvniecības izmaksām aptuveni 50 miljonu Latvijas rubļu un ārvalstu kapitāla piesaistīšanas iespējām, uz ko Kuldīgas pilsētas valde atbildēja noraidoši.[31] Savukārt 1923. gada nogalē Zemkopības ministrijas Centrālā zemes ierīcības komiteja nolēma piešķirt Ventas rumbas ūdenskritumu ilggadīgā nomā uz 50 gadiem inženierim J. Legzdiņam, dodot viņam tiesības izmantot Rumbas ūdeni līdz ar valstij piederošo rumbas zemes daļu elektroenerģijas ražošanai un rūpniecības vajadzībām.[32] Kuldīgas pilsētas valde ar zināmām iebildēm nolēma atbalstīt šāda nomas līguma slēgšanu, tomēr pilsētas valdes dokumentos nav norāžu, ka līgums būtu ticis noslēgts un tajā paredzētās darbības uzsāktas.

Doma par rumbas izmantošanu elektroenerģijas ražošanai reālākas aprises ieguva 1935. gadā. Iniciatīvu būvēt Ventas rumbas spēkstaciju izrādīja Liepājas pilsētas valde. Tā no Finanšu ministrijas saņēma atļauju un koncesiju Ventas rumbas izmantošanai un uzsāka spēkstacijas būvniecības priekšdarbus. Tika veikti ģeoloģiskie urbumi, ekonomiskie aprēķini un pat izsludināts iepirkums būvniecībai. Par plānoto spēkstaciju tā laika periodikā lasāms: "Ventas spēkstacija būs pirmais plašākais ūdens spēka izmantošanas veids Latvijā, kur melno ogļu vietā stāsies baltās ogles – mūsu pašu zemes ūdens. (..) Šis Ventas spēkstacijas izbūves projekts, kas tuvojas savam piepildījumam, apsveicams kā ievērojams saimnieciskās dzīves uzplaukuma faktors."[33] Apjomīgais projekts paredzēja aizsprostot Ventu augšpus rumbas, izveidojot uzstādījumu 7 m augstumā un 24 km garumā, kas dotu iespēju ne tikai ražot elektroenerģiju, bet arī padarīt upi kuģojamu augšpus Kuldīgas.[34]

Tomēr jau 1935. gada maijā presē izskanēja speciālistu viedoklis, "ka Rumbas spēkstacijas būve laikam nerealizēsies, jo, vispusīgi apsverot šo jautājumu, pie tagadējām ogļu cenām un untumainā ūdens stāvokļa Ventā, šis pasākums nav 100–procentīgi akceptējama lieta. (..) Arī kilovatstundas izmaksa, sadarbojoties ar Liepājas termisko staciju (un tikai tā tas ir iespējams, jo dažus mēnešus Rumbas spēkstacija varētu strādāt

31 LVVA, 5542. fonds, 3.apraksts, 207. lieta, 12.–14. lapa.

32 Turpat, 227. lieta, 95. lapa.

33 Valdība piekritusi Ventas spēkstacijas būvei. *Jaunais Kurzemnieks,* 1935, 6. marts (Nr. 10).

34 **Ludvigs, P.** Op. cit., 131. lpp.

founded. But the initiators of these plans – either intentionally or unintentionally, or also not knowing about the Venta waterfalls – pay no attention to transform water power into energy... The greatest Venta waterfall is "Rumba" located near Kuldīga – it is ten feet high. The energy, which could be provided by this waterfall, is estimated to be equal to at least 2,000 horsepower... Should not the Board show interest in these so important factors in terms of our welfare and do something in order for the Venta water power not to be idle?"[30]

The interest in use of the Venta's water resources for production of electric power was expressed by different persons. In 1921, the engineer Kārlis Andersons applied to the town Board with a proposal to found a joint-stock company for using Venta water power near Kuldīga, attaching his estimate of the construction costs as 50 million Latvian roubles and indicating the option to attract foreign capital; the Kuldīga Town Board rejected the proposal.[31] Then in late 1923 the Central Land Survey Committee of the Ministry of Agriculture decided to grant the engineer J. Legzdiņš long-term rent of the Ventas Rumba waterfall for 50 years to, providing him the right to use Rumba water along with the part of Rumba land belonging to the state for production of electric power and for industrial needs.[32] The Kuldīga Town Board had objections, but it decided to support the conclusion of this lease agreement, but the documents of the town Board provide no information that the agreement was concluded and the activities planned in it were commenced.

The idea about using Rumba for production of electric power became more tangible in 1935. The initiative to construct a power station on the Ventas Rumba was expressed by the Liepāja City Board. It received a permit and a concession from the Ministry of Finance to use the Ventas Rumba and began preliminary works for construction of the power station. Geological drill holes and economic estimates were made, and the procurement competition for construction was announced. The following

30 Ventas ūdenskritumu izmantošana (The use of Venta waterfalls). *Latvijas Sargs,* 1921, August 9 (No. 177).

31 LVVA, fund 5542, description 3, case 207, page 12–14.

32 LVVA, fund 5542, description 3, case 227, page 95.

kld.indb 200 12.12.2013. 13:11:26

vienīgi 6 stundas dienā, bet pārējās 18 stundas būtu jāuzkrāj ūdens), ir dārgāka nekā tā iznāktu, paplašinot Liepājas termisko staciju. Turpretim kapitāla ieguldījums rumbas izbūvē ir 5 reizes lielāks."[35] Cik strauji jautājums par Rumbas spēkstacijas būvniecību bija parādījies, tikpat ātri tas arī pieklusa. Projekta īstenošana tika atlikta uz tālāku nākotni, atzīstot, ka pie tās, iespējams, varētu atgriezties tikai pēc Ķeguma spēkstacijas pabeigšanas.

Ventas kuģīšu satiksme un baļķu pludināšana. Venta Kuldīgai aizvien nesusi saimniecisku labumu. Galvenais no tiem, līdz ar zivju zveju un kuģošanu, bija baļķu pludināšana, kas īpaši izvērsās kopš 19. gadsimta nogales. Baļķus un arī jau daļēji apstrādātus kokmateriālus pludināja gan sasietus plostos, gan vaļējā veidā. Tas vēl 20. gadsimta divdesmitajos un trīsdesmitajos gados bija viens no visplašāk izmantotajiem koku transportēšanas veidiem pa Ventu. Pludināšanas ceļi no Lietuvas robežas līdz Kuldīgai attēloti kādā nedatētā kartē (**166**. attēls). Tajā norādīti šķēršļi pludināšanai – rumbas, krāces, saliņas, akmeņaini un smilšaini sēkļi, kā arī vietas, kur ir ūdensdzirnavas.

Kokmateriālus sagatavoja galvenokārt meža masīvos augšpus Kuldīgas un pa upi pludināja uz Kuldīgas un Ventspils uzņēmumiem, kā arī uz Ventspils ostu eksportam. Līdz Kuldīgai kokus parasti pludināja vaļēji, un virs rumbas nereti veidojās baļķu sastrēgumi (**167**. attēls). Lai atrisinātu šo problēmu, 20. gadsimta sākumā ir bijis nodoms "uzspridzināt ar dinamīta palīdzību vēsturisko Kuldīgas rumbu jeb krāci tādā apmērā, lai rastos pietiekoši plats kanāls plostu pludināšanai. Tāpat padziļinājumus izdarīšot citur, kur tas vajadzīgs".[36]

Plostus pludināja visu navigācijas periodu, bet visvairāk pavasaros un rudeņos, kad upē bija augstāks ūdens līmenis. Tā kā plosti netika pāri ūdenskritumam, tad pie Kuldīgas tos sadalīja un baļķus vaļējā veidā laida pāri Ventas rumbai.[37] Daļa no kokmateriāliem tika uzkrāta Ventā pie Kuldīgas, lai tos izmantotu vietējām, galvenokārt fabrikas "Vulkāns", vajadzībām. Finiera ražošanai

35 Saimnieciskās dzīves veidošanas darbs. *Latvijas Kareivis*, 1935, 26. maijs (Nr. 118).

36 Par Ventas padziļināšanu. *Kurzemnieks,* 1911, 16. jūlijs (Nr. 28).

37 LVVA, 5542. fonds, 3.apraksts, 227. lieta, 60. lapa.

can be read in periodicals of that time: "The Venta power station will be the first to provide the widest use of water power in Latvia, where black coal will be replaced by white coal – the water of our own country. (..) The project of Venta power station construction approaching its implementation is celebrated as a significant factor of economic prosperity."[33] The project planned to block the Venta upwards from Rumba, creating a 7 m high and 24 km long hydraulic head, which would allow not only the production of electric power, but also make the river navigable upstream of Kuldīga.[34]

However, in May 1935, the press published an opinion of specialists "that the construction of the Rumba power station will, probably not be implemented, because considering the issue exhaustively, at current coal prices and changing water energy in the Venta this activity is not a 100% acceptable case. (..) Moreover, when cooperating with the Liepāja thermal station (and it is possible only in this way, because during several months the Rumba power station would be able to operate only six hours a day, whereas during the remaining 18 hours the water would have to be collected), the cost of a kilowatt-hour is higher than it would be if the Liepāja thermal station was expanded. But the capital investment into Rumba construction is five times greater."[35] The issue about the construction of the Rumba power station was soon forgotten. Implementation of the project was postponed, admitting that it was possible to return to it only after finishing the Ķegums power station.

Ship traffic and log rafting in Venta River. The Venta river has always been an economic advantage for Kuldīga. Along with fishing and navigation, log rafting was undertaken widely from the end of the 19th century. The logs and also partially processed wooden materials were rafted in floats tied together and in a loose way. It was one of the most widely used types of wood transportation via the Venta in the 1920's and

33 Valdība piekritusi Ventas spēkstacijas būvei (The government agreed to the construction of Venta power station). *Jaunais Kurzemnieks,* 1935, March 6 (No. 10).

34 **Ludvigs, P.,** Op. cit., p. 131.

35 Saimnieciskās dzīves veidošanas darbs (The work of creation of economic life). *Latvijas Kareivis*, 1935, May 26 (No 118).

kld.indb 201 12.12.2013. 13:11:26

166. **Ventas upe no Lietuvas līdz Kuldīgai. Pludināšanas karte. Gads nav uzrādīts (Inas Celitānes privātkolekcija)**
The Venta River from Lithuania to Kuldīga. A rafting map. Year not specified (from private collection of Ina Celitāne)

167. **Baļķu pludināšana Ventā pie rumbas 20. gs. sākumā (KNP BNDFA)**
Log rafting in the Venta near Rumba at the beginning of the 20th century (KDM CDDPA)

kld.indb 202 12.12.2013. 13:11:42

domātos bērza baļķus saņēma pirms ūdenskrituma, kur upes ielokā bija nožogots aploks jeb tā saucamais ūdensdārzs baļķu uzglabāšanai (**168**. attēls). Nosaukums "ūdensdārzs" darbinieku algu sarakstos lietots vēl 20. gadsimta piecdesmitajos gados. Ūdensdārzu apkalpoja fabrikas "Vulkāns" darbinieki – pēc profesijas enkurnieki. Viņi pieņēma baļķus, ievadīja tos aplokos un nogremdēja vairākās kārtās.[38] Tādā veidā kokmateriāli tika ne tikai uzglabāti, bet arī attiecīgi izmērcēti atbilstoši finiera ražošanas tehnoloģijas vajadzībām.

Baļķu pludināšana ne vienmēr noritēja raiti – to traucēja ne tikai sēres un bieži vien izveidojušies vaļēju baļķu vai plostu sastrēgumi, bet arī zvejnieku uzbūvētie tači, kas dažviet aizšķērsoja upi visā platumā. Pludināšana bija apgrūtināta vētrainā laikā, kad upes lejteces daļā stiprā vēja dēļ straume nespēja plostus virzīt uz priekšu. Tad izlīdzēja Ventspils ostas tvaikoņīši, kuri plostus aizvilka no Zlēkām līdz Ventspilij. Lielu uzplaukumu baļķu pludināšana sasniedza divdesmito gadu beigās – ar to nodarbojās gan privāti uzņēmumi, gan atsevišķas valsts institūcijas, kurām bija nepieciešami kokmateriāli. Lai saskaņotu koku pludināšanā ieinteresēto daudzo pušu intereses, 1928. gadā kokrūpnieki un koku pludināšanas ekspeditoru firmas izveidoja speciālu privātu komisiju. Tā izstrādāja vispārējos vaļēju koku pludināšanas noteikumus pa Ventu un tās pietekām.[39] Tie ierobežoja satiksmi traucējošo vaļējo koku pludināšanu un nedaudz uzlaboja stāvokli 20. gadsimta trīsdesmitajos gados, kad koku pludināšanas ziņā Venta ieņēma vienu no pirmajām vietām starp Latvijas upēm: ik gadu pa Ventu aizpludināja vidēji ap 100 000 kubikmetru kokmateriālu.[40]

Līdz ar baļķu pludināšanu otrs saimnieciski nozīmīgākais Ventas izmantošanas veids bija kuģniecība, kas, par spīti sērēm, akmeņiem un citiem traucēkļiem, aizvien notikusi upes posmā no Kuldīgas līdz Ventspilij, bet senākos laikos, kad upe bijusi dziļāka – arī augšpus Kuldīgas. 19. un 20. gadsimta mijā un arī vēlākajos gados satiksmi lejteces posmā uzturēja tvaikoņīši ar nelielu iegrimi. Tolaik maršrutā Kuldīga–Ventspils un atpakaļ kursēja tvaikonis "Sarja".

38 **Zīverts, A.** *Stāsti par "Vulkāna" vēsturi Kuldīgā*. Atmiņas. B. v.: Fabrikas "Vulkāns" izdevums, b. g. 36. lpp.

39 LVVA, 1684. fonds, 1. apraksts, 2077. lieta, 147.–151. lapa.

40 Venta svarīgs ūdensceļš. *Jaunais Kurzemnieks*, 1939, 15. februāris, (Nr. 7).

1930's. Rafting roads from Lithuanian border to Kuldīga are depicted on a map without a date (Picture **166**). It shows obstacles for rafting such as rapids, shoots, islets, rocky and sandy fords, as well as places with watermills.

Wooden materials were mainly manufactured in woodlands upstream of Kuldīga, and they were rafted on the river to enterprises in Kuldīga and Ventpils, as well as to Ventspils port for export. Up to Kuldīga, the trees were usually rafted in a loose way, and log jams often formed above the Rumba (Picture **167**). In order to solve this issue, at the beginning of the 20th century there was an intention "to blow up the historical Kuldīga Rumba or a shoot with the help of dynamite so as to create a sufficiently wide channel for rafting floats. Likewise, other places will be made deeper if necessary."[36]

Floats were rafted during the whole navigation period, but mostly in spring and summer, when the river had the highest water level. Since the floats did not get over the waterfall, they were untied near Kuldīga, and the logs were loosely rafted across Ventas Rumba.[37] Some wooden materials were piled in the Venta near Kuldīga in order to use them for local needs, mainly for the needs of the factory "Vulkāns" (Volcano). Birch logs intended for veneer production were received before the Rumba waterfall, where there was a fenced enclosure or the so-called water garden located in the river bend for storage of logs (Picture **168**). The term "water garden" was still used in payroll lists in the 1950's. The water garden was maintained by the workers of the factory "Vulkāns", anchor men by profession. They accepted the logs, directed them into enclosures and sank them in several layers.[38] Thus, wooden materials were not only stored, but also appropriately drenched according to the needs of veneer production technology.

Log rafting did not always go well, as it was hindered not only by the sandbanks and jams caused by loose logs or floats, but also by the weirs built by fishermen, which crossed the river

36 Par Ventas padziļināšanu (About deepening of Venta). *Kurzemnieks,* 1911, July 16 (No. 28).

37 LVVA, fund 5542, description 3, case 227, page 60.

38 **Zīverts, A.** *Stāsti par „Vulkāna" vēsturi Kuldīgā : Atmiņas* (*Stories about the history of "Vulkāns" in Kuldīga :* Memories). N. p.: Fabrikas „Vulkāns" izdevums, n. d., p. 36.

kld.indb 203 12.12.2013. 13:11:43

168. Ūdensdārzs Ventā 20. gs. sākumā (KNP BNDFA)
The Water garden in the Venta at the beginning of the 20th century (KDM CDDPA)

169. Motorkuģis "Piltene" piestātnē pie Kuldīgas ap 1925. gadu (KNM)
The motor ship "Piltene" at a berth near Kuldīga around 1925 (KDM)

170. Kuldīgas–Ventspils kuģīša piestātne pie Virkas muižas 20. gadsimta trīsdesmitajos gados (KNM, Inv. Nr. 12.040)
The berth of Kuldīga-Ventspils ship near the Virka estate in the 1930's (KDM, Inv. No. 12.040)

Zināms, ka biļetes cena bijusi 1,20 rubļu pirmajā klasē un 0,80 rubļu otrajā klasē. Uz kuģīša darbojusies arī bufete.[41]

Kuģīšu satiksme bija atkarīga ne vien no laika apstākļiem, bet arī no savstarpējās konkurences par ūdensceļa izmantošanu ar baļķu pludinātājiem, jo šie divi Ventas izmantošanas veidi – kuģošana un baļķu pludināšana – bija grūti apvienojami. 1912. gada periodikā rakstīts: "(..) tvaikoņīši nebrauca ilgi, jo koku tirgotāji un pludinātāji pasteidzās samaksāt tvaikoņīšu īpašniekam vairākus tūkstošus, lai beidz braukšanu. Lieta tā, ka, ja reiz brauc tvaikoņīši, tad koki jāpludina plostos sasieti, caur ko tirgotājiem ceļas dažā ziņā neērtības. Tamdēļ arī tagad paredzams, ka kuģīši uzsāks gan braucienus, bet turpinās gaitu tik ilgi, līdz koku pludinātāji būs samaksājuši zināmu summu tvaikoņīšu īpašniekam par labu."[42]

Par kuģīšu satiksmi Ventā pēc Pirmā pasaules kara ir visai fragmentāra informācija. Kuldīgas pilsētas valdes 1919. gada sarakstes dokumentos minēts, ka satiksmi starp Ventspili un Kuldī-

41 **Hollman, H.** *Kurländisches Verkehrs- und Adressbuch 1898/1899*. B. v.: 1899. 78 S.

42 Tvaikoņīšu satiksme. *Kurzemnieks,* 1912, 16. marts, (Nr. 11).

along the whole of its width in some places. Rafting was hindered during windy weather, when the flow in the lower part of the river was unable to move floats forward due to strong wind. Then steamboats of the Ventspils port came to help by dragging floats from Zlēkas to Ventspils. Log rafting faced its greatest prosperity at the end of the 1920's when private enterprises and some state institutions, which needed wooden materials, were occupied with it. In order to align the interests of various parties interested in log rafting, in 1928 wood manufacturers and log rafting expeditor companies founded a special private commission. It developed general provisions for rafting of loose logs via the Venta and its tributaries.[39] They limited rafting of loose logs that hindered the traffic and slightly improved the condition in the 1930's, when the Venta was one of the leaders among the rivers of Latvia in terms of log rafting: approximately 100,000 cubic meters of wooden materials were rafted via the Venta each year.[40]

39 LSHA, fund 1684, description 1, case 2077, page 147–151.

40 Venta svarīgs ūdensceļš (Venta Important Waterway). *Jaunais Kurzemnieks*, 1939, February 15 (No 7).

kld.indb 204 12.12.2013. 13:11:47

gu tolaik uzturējuši tvaikoņiši "Sarja", "Armien" un "Abava", kā arī motorlaiva "Atwas", kas varēja uzņemt ne vairāk kā 250 pudu (apmēram 4100 kilogramu) preču un 20 personas.[43]

Sākot ar 1921. gadu, vairākus gadus satiksmi starp Ventspili un Kuldīgu, bet vasaras vidū, kad ūdens līmenis bija zemāks, starp Ventspili un Zlēkām uzturēja tvaikonis "Oļegs", taču tas baļķu pludināšanas dēļ nevarēja nodrošināt kaut cik regulāru satiksmi. Šo tvaikonīti nereti izmantoja arī plostu aizvilkšanai uz Ventspili.[44] Satiksme regulārāka kļuva, sākot ar 1925. gada augustu, kad privātā sabiedrība "J. Markau un biedri" uzsāka preču un pasažieru pārvadājumus ar jaunuzbūvēto motorkuģi "Piltene".[45] Kuģis bija būvēts Rīgas kuģu būvētavā "Strauch un Krumin" speciāli Ventas seklā ūdensceļa vajadzībām.[46] 24,10 metrus garais un ar 40 zirgspēku motoru aprīkotais motorkuģis (**169**. attēls) varēja pārvadāt ap 70 tonnu kravas un 103 pasažierus.[47]

Līdz ar jaunā motorkuģa satiksmes atklāšanu kļuva aktuāls jautājums par kuģīša piestātni pie Kuldīgas. Ventas sēkļu un stāvo krastu dēļ pie pašas Kuldīgas centrālās daļas pat pavisam nelieliem kuģīšiem bija grūti piebraukt un apgriezties. Tāpēc pirms Pirmā pasaules kara kuģu piestātne bija ierīkota pie Virkas muižas ūdensdzirnavām, kas bija vienīgā piemērotā vieta kravu pārkraušanai un no kurienes gāja ceļš uz pilsētu. Šajā vietā nav stipras straumes un upes dziļums un platums bija pietiekams, lai kuģi varētu apgriezties (**170**. attēls). Taču arī tur izveidojās sēklis, tādēļ šo pieturvietu jau divdesmito gadu vidū ne vienmēr bija iespējams izmantot.[48] Kuģa "Piltene" īpašnieki vairākkārt vērsās pie Jūrniecības departamenta ar lūgumu veikt šajā vietā upes gultnes padziļināšanu. Tas tika izdarīts 1927. gadā,[49] un ūdens transporta pakalpojumi atkal kļuva ērtāki.

1928. gada regulārās kuģu satiksmes sarakstā minētas 18 līnijas pa iekšējiem ūdensceļiem. Kuģa "Piltene" apkalpotā līnija Ventspils–Kuldīga bija vienīgā Ventas upē. "Piltene" bija arī vienīgais

43 LVVA, 1684. fonds, 1. apraksts, 89. lieta, 155. lapa.

44 Turpat, 802. lieta, 29. un 125.–126. lapa.

45 Turpat, 1790. lieta, 25. lapa.

46 Turpat, 1507. lieta, 7. lapa.

47 Turpat, 3266. lieta, 2. lapa.

48 Turpat, 1516. lieta, 165. lapa.

49 Turpat, 1790. lieta, 25. lapa.

Apart from log rafting, another economically important type of use of the Venta was navigation, which, in spite of sandbanks, stones and other obstacles, occurred in the section from Kuldīga to Ventspils, and in earlier times when the river was deeper upstream of Kuldīga. At the turn of the 19th and 20th century, as well as in later years, the traffic in he lower section was maintained by steamboats of small draught. The steamboat "Sarja" used to run between Kuldīga and Ventspils and back. The price for a ticket in first class was 1.20 roubles and 0.80 in second class. The little ship used to have a refreshment bar as well.[41]

Ship traffic depended not only on the weather conditions, but also on competition with log rafters for the use of waterway, because navigation and log rafting were difficult to combine. The periodicals of 1912 wrote: "(..) steamboats did not run for a long time, because wood traders and rafters hurried up to pay several thousands to steamboat owners in order to stop sailing. The fact is that, if the steamboats sail, the trees have to be rafted in floats being tied together, thus, causing inconveniences for traders. Therefore, it is now expected that the ships will resume their trips, but they will continue to run until tree rafters would have paid a certain sum in favour of steamboat owners."[42]

Information about the steamboat traffic in the Venta after World War I is fragmentary. Correspondence of the Kuldīga Town Board of 1919 indicate that the traffic between Ventpils and Kudlīga was at the time maintained by steamboats "Sarja", "Armien" and "Abava", as well as a motor boat "Atwas", which could accept not more than 250 poods (approximately 4,100 kilograms) of goods and 20 persons.[43]

Starting from 1921, the traffic between Ventspils and Kuldīga and between Ventspils and Zlēkas in the middle of summer, when the water level was lower was for many years ensured by the steamboat "Oļegs" (Oleg); however, due to log rafting it could not ensure regular traffic. This steamboat was often used for

41 **Hollman, H.** *Kurländisches Verkehrs- und Adressbuch 1898/1899*. N. p., 1899, 78 S.

42 Tvaikonīšu satiksme (Traffic of steamboats). *Kurzemnieks,* 1912, March 16, (No 11).

43 LSHA, fund 1684, description 1, case 89, page 155.

kld.indb 205 12.12.2013. 13:11:47

kuģis šajā līnijā. Tas izbrauca no Ventspils pirmdienās, trešdienās un piektdienās plkst. 8.00, bet no Kuldīgas – otrdienās, ceturtdienās un sestdienās plkst. 9.00, attiecīgi pienākot Kuldīgā plkst. 17.30 un Ventspilī – plkst. 17.00. Maršrutā kuģītim bija 12 piestātnes – Celma ķieģeļu ceplis, Diedriha alus darītava, Vārve, Lēči, Zūras, Landze, Tekas, Legzdiene, Zlēkas, Abava, Maņģene un Ķimale.[50]

Dažkārt sausās vasarās, kad Ventā ūdens līmenis stipri nokritās, kuģošana visā maršruta garumā nebija iespējama. Tad "Piltene" uzturēja satiksmi starp Ventspili un Zlēkām, bet no Zlēkām līdz Kuldīgai kuģniecības sabiedrība nodrošināja satiksmi ar autobusu. Piemēram, 1926. gada 17. jūnija sabiedrības izplatītajā paziņojumā teikts: "Motorkuģis "Piltene" līdz turpmākajam paziņojumam uzturēs kārtējo pasažieru un preču satiksmi, izņemot svētdienas, katru dienu starp Ventspili un Zlēkām. Starp Zlēkām un Kuldīgu pasažieru satiksme pagaidām tiks uzturēta ar automobiļiem, kuri ties no Kuldīgas plkst. 12 dienā (no "Metropol" viesnīcas), pēc vienas stundas pienāks Zlēkās (pie Dobekroga) un pēc pasažieru uzņemšanas no kuģa "Piltene" nekavējoši izbrauks atpakaļ uz Kuldīgu. Braukšanas maksa ar auto Ls 2."[51] "Piltenes" sabojāšanās gadījumā satiksmi nācās uz laiku pārtraukt. Bieži vien bojājumus kuģītim radīja pa upi pludinātie baļķi. Reiz "no vaļējā veidā pludinātiem kokiem tika salauzti kuģa galvenā velve un spārni",[52] par ko "Piltenes" īpašnieki sūdzējās Ventas ūdensceļa pārzinim.

Kuldīgai kuģa satiksme ar Ventspili saimnieciskā ziņā bija visai svarīga, jo ar to pārvadāja ne vien pasažierus, bet no Ventspils transportēja arī kuldīdzniekiem nepieciešamās preces – dzelzs izstrādājumus, mašīnu daļas, petroleju, benzīnu, koloniālpreces, drēbes, kaņepājus, mēbeles, ādas, vilnu, miltus, cukuru un siļķes. Savukārt pretējā virzienā kuģītis veda galvenokārt kuldīdznieku ražojumus – sērkociņus, finieri, ziepes, mēbeles, tukšas mucas, kastes, maisus, ādas, linsēklas, kaļķus, kartupeļus un stutmalku. Kravu klāstā parasti lielākais īpatsvars bija fabrikas "Vulkāns" produkcijai. Atsevišķos mēnešos tika pārvadāts ap 12 000 kg sērkociņu.[53]

50 LVVA, 1684. fonds, 1. apraksts, 2077. lieta, 271. lapa.

51 Turpat, 1654. lieta, 97. lapa.

52 Turpat, 170. lapa.

53 Turpat, 1652. lieta.

dragging floats to Ventspils.[44] The traffic became more regular as of August 1925, when the private company "J. Markau un biedri" (J. Makau & Partners) started shipping goods and passengers using the newly-constructed motor ship "Piltene".[45] The ship was constructed at the Riga shipyard "Strauch un Krumin" for the needs of the shallow waterway of the Venta.[46] The 24.10 meter long motor ship equipped with a 40 horsepower engine (Picture **169**) could ship around 70 tons of cargo and 103 passengers.[47]

Along with the opening of new motor ship traffic, the question about the ship berth near Kuldīga came up. Due to the fords and steep banks of Venta, even the smallest ships had difficulties to get moored and turn around near the central part of Kuldīga. Therefore, before World War I a ship berth was built near the watermill of the Virka estate, which was the only place for transhipment of cargos and the only place from where there was a road to the town. The river is calm in this place, and its depth and width was sufficient for the ships to be able to turn around (Picture **170**). However, a ford formed there, therefore, this stop was no longer to be used already in the middle of the 1920's.[48] The owners of the ship "Piltene" applied several times to the Maritime Department with a request to make the river deeper in this place. This was done in 1927,[49] and the water transport services once again became more convenient.

The list of regular ship traffic of 1928 provides information on 18 internal waterways lines. The Ventspils-Kuldīga line serviced by the ship "Piltene" was the only one in the Venta River. "Piltene" was the only ship in this line. It ran from Ventspils on Mondays, Wednesdays and Fridays at 8.00 AM, and from Kuldīga on Tuesdays, Thursdays and Saturdays at 9.00, respectively arriving at Kuldīga at 17.30 and at Ventspils at 17.00. Along the route, the ship had 12 berths Celms brick-kiln, Diedrihs brewery, Vārve, Lēči,

44 LSHA, fund 1684, description 1, case 802, page 29 and 125–126.

45 Ibid., case 1790, page 25.

46 Ibid., case 1507, page 7.

47 Ibid., case 3266, page 2.

48 Ibid., case 1516, page 165.

49 Ibid., case 1790, page 25.

kld.indb 206 12.12.2013. 13:11:47

Lai labāk apkalpotu savus klientus, kuģniecības sabiedrība "J. Markau un biedri" Kuldīgā, Baznīcas ielā 9, bija atvērusi savu ekspedīciju. Divdesmito gadu nogalē preču un pasažieru pārvadājumi pa upi starp Ventspili un Kuldīgu strauji pieauga: 1925. gadā kuģītis bija pārvadājis 2031 pasažieri, bet 1928. gadā to skaits bija jau 6785.[54] Kuģniecības sabiedrība brīžiem nespēja pārvadāt arī visas pieteiktās kravas, tāpēc plānoja iegādāties vēl vienu kuģi.[55] Tomēr jau trīsdesmito gadu sākumā ekonomiskā situācija pasliktinājās un otrs kuģis tā arī netika sagādāts. Tiesa, 1934. gada 28. aprīlī ventspilnieks A. Bickis uzsāka regulārus reisus maršrutā Ventspils–Piltene ar kuģi "Abava", kurš bija mazāks par "Pilteni" un varēja pārvadāt ne vairāk kā 5 tonnas kravas un 50 pasažieru. Abi kuģīši vēl 1939. gadā bija reģistrēti Ventspils ostā[56] un, domājams, turpināja pārvadājumus līdz pat Otrajam pasaules karam vai pat vēl kara gados.

Kopš 20. gadsimta trīsdesmitajiem gadiem, kad Latvijā sāka plašāk attīstīties tūrisms un ļaudis tika aicināti apceļot dzimto zemi, arvien

54 *Kuģniecības gada grāmata 1930./1931. gadam.* Rīga: 1931. 253. lpp.

55 LVVA, 1684. fonds, 1. apraksts, 1790. lieta, 25. lapa.

56 Turpat, 3266. lieta, 2. lapa.

171. Kuģīšu piestātnes vieta pie Virkas muižas (A. Biedriņa foto. 2011)
The place of the ship berth near the Virka estate (Photo by A. Biedriņš. 2011)

Zūras, Landze, Tekas, Legzdiene, Zlēkas, Abava, Maņģene and Ķimale.[50]

During dry summers, the water level in the Venta significantly decreased, and it was impossible to navigate the whole route . Then "Piltene" maintained traffic between Ventspils and Zlēkas, whereas, from Zlēkas to Kuldīga the navigation company ran buses. For example, the notification distributed by the company on June 17, 1926 said: "Motor ship "Piltene" will maintain regular passenger and goods traffic every day, except Sundays, between Ventspils and Zlēkas until further notifications. Passenger traffic between Zlēkas and Kuldīga will be temporarily maintained by automobiles, which will depart from Kuldīga at 12 o'clock (from "Metropol" hotel), it will arrive at Zlēkas (Dobekrogs) in an hour, and after receiving passengers from the ship "Piltene" it will immediately depart back to Kuldīga. The toll for auto is Ls 2."[51] When "Piltene" could not travel due to damage, the traffic had to be stopped. Often the ship was damaged by the logs rafted downriver. "Loosely-rafted trees once broke down the main vault and wings of the ship",[52] "Piltene's" owners complained about this to the Venta waterway manager.

Ship traffic with Ventspils was important for Kuldīga in terms of economics, because it not only shipped passengers, but also transported goods necessary for Kuldīga's inhabitants from Ventspils including iron products, machine parts, petroleum, gas, colonial goods, clothes, hemp, furniture, leather, wool, flour, sugar and herring. When sailing in the opposite direction, the little ship mostly transported products made by Kuldīga's inhabitants such as matches, veneer, soap, furniture, empty barrels, boxes, sacks, leather, flax-seed, lime, potatoes and props. Products of the "Vulkāns" factory were most frequently transported items. Approximately 12,000 kg of matches were transported during some months.[53]

In order to service its clients better, the navigation company "J. Markau un biedri" opened its own expedition in Kuldīga, at Baznīcas iela (Church Street) 9. At the end of the 1920's, goods and passenger shipments via the river between

50 LSHA, fund 1684, description 1, case 2077, page 271.

51 Ibid., case 1654, page 97.

52 Ibid., page 170.

53 Ibid., case 1652.

kld.indb 207 12.12.2013. 13:11:53

vairāk ekskursantu ieradās apskatīt vēsturisko Kuldīgas pilsētu. Tālākam ceļojumam uz Ventspili ceļotāji nereti kā transporta līdzekli izmantoja arī Ventas kuģīti. Lai piesaistītu šo pasažieru kategoriju, ekskursantiem bija samazināts braukšanas tarifs.[57] Pazīstamais dabas zinību skolotājs, ekskursiju maršrutu sastādītājs un publicists Jēkabs Delle (1875–1950) raksturojis braucienu ar kuģīti pa Ventu kā rāmu, patīkamu vizināšanos, kaut arī ceļā no Kuldīgas uz Ventspili bijis jāpavada 9–10 stundas, bet atpakaļceļā – pat 12–15 stundas.[58] Par savulaik rosīgo un saimnieciski nozīmīgo kuģīšu satiksmi starp Ventspili un Kuldīgu mūsdienās ir saglabājies visai maz liecību. Viena no tām ir vēl labi pamanāmās kuģīšu piestātnes pāļu paliekas Ventā pie Virkas muižas (**171**. attēls).

Kuldīgas ceļi un tilti

Jau Ordeņa laikā ap Kuldīgu veidojās ceļi. Lai apietu dabiskos šķēršļus, lielākoties tie bija ļoti līkumaini, bet pavasaros un rudeņos daudzviet neizbraucami. 15. gadsimtā Kuldīgas–Aizputes virzienā jau bija izveidojies samērā biezs zemes ceļu tīkls.[59] Pateicoties Kurzemes un Zemgales hercogvalsts saimnieciskajām aktivitātēm, 17. gadsimtā sāka vairāk rūpēties par ceļu uzturēšanu un labošanu. Ceļu uzturēšanas darbus pārzināja muižniecība, kura visu labošanas darbu izpildīšanu uzlika zemniekiem klaušu kārtā.[60] Lielāko uzmanību pievērsa ceļiem, kurus izmantoja militārām vajadzībām vai pasta satiksmes nodrošināšanai, jo no pasta sūtījumu piegādes ātruma bija atkarīgi daudzi saimnieciskie darījumi. Tāpēc 1685. gadā hercogs Frīdrihs Kazimirs Ketlers (*Friedrich Casimir von Kettler*, 1650–1698) Kurzemē izveidoja jaunu, patstāvīgu pastu, kas veiksmīgi konkurēja ar līdz tam izmantoto zviedru pastu, jo darbojās daudz operatīvāk. Kurzemes pasts izmantoja labākus zirgus, turklāt "pavasaros pie pārplūdušām upēm Kurzemes pasts bija ierīkojis pretējos krastos stabus ar pāri upei nostieptām virvēm, ar kuru palīdzību pasta vēstules ātri pārvilka pāri, turpre-

57 **Sviestiņš, J.** *Ventspils : Vadonis pa Ventspili un apkārtni.* Ventspils: 1934. 53. lpp.

58 **Delle, J.** *Venta un Abava*. Rīga: Valters un Rapa, 1932. 30. lpp.

59 **Pāvulāns, V.,** Op. cit., 120. lpp.

60 **Melnalksnis, J.** Zemes ceļi un to nozīme valsts dzīvē. *Ceļš un Satiksme,* 1939, Nr. 5, 53.–54. lpp.

Ventspils and Kuldīga rapidly increased: In 1925, the number of passengers reached 2,031, and in 1928 reached 6,785.[54] The navigation company was sometimes incapable of shipping all the cargos requested, therefore it planned to purchase another ship.[55] However, at the beginning of the 1930's the economic situation worsened and the second ship was never purchased. However, on April 28, 1934 the owner A. Bickis started regular trips along the route Ventpils–Piltene with the ship "Abava", which was smaller than "Piltene" and could ship not more than five tons of cargos and 50 passengers. Both ships were registered in the Ventspils port in 1939[56] and, most likely it continued shipments even up to World War II or even during the war.

As of the 1930's, when tourism in Latvia increased and people were invited to travel across their native land, more and more tourists came to see the historical town of Kuldīga. The travellers often used the Venta ship for further travel to Ventspils. In order to attract this category of passengers, the toll for tourists was decreased.[57] The famous natural studies teacher, compiler of excursion routes and publicist Jēkabs Delle described the trip with a ship via the Venta as a calm and pleasant ride, even though he had to spend 9–10 hours on the way from Kuldīga to Ventspils and 12–15 hours on his way back.[58] Rather little evidence has been preserved about the economically significant traffic between Ventspils and Kuldīga up to this day. One of them is the remains of the ship berth in Venta near the Virka estate (Picture **171**).

Kuldīga's roads and bridges

Roads around Kuldīga started to develop already in the times of the Order. In order to pass around natural obstacles, these roads were curved, but during spring and autumn they were impassable in some places. In the 15th century, a rather dense network of earth roads was formed

54 *Kuģniecības gada grāmata 1930./1931. gadam* (*Year Book of Navigation for Year 1930/1931*). Rīga: 1931, p. 253.

55 LSHA, fund 1684, description 1, case 1790, page 25.

56 Ibid., case 3266, page 2 .

57 **Sviestiņš, J.** *Ventspils : Vadonis pa Ventspili un apkārtni* (*Ventspils : A Guide of Ventspils and Surroundings*). Ventspils, 1934, p. 53.

58 **Delle, J.** *Venta un Abava* (*Venta and Abava*). Rīga: Valters un Rapa, 1932, p. 30.

kld.indb 208 12.12.2013. 13:11:53

tī zviedru pastniekiem nācās ilgi gaidīt, lai kāds viņus pārceltu pāri. Tādējādi Kurzemes pasts pienāca Jelgavā 20 stundas ātrāk, bet Lībekā (un tālāk Eiropā) – pat četras dienas ātrāk nekā zviedru pasts".[61]

Ne tikai pasta dienestam, bet arī pārējiem ceļotājiem upju pārvarēšana pat vasarās sagādāja diezgan lielas problēmas. Ceļu izmantošanā visai parasta bijusi prakse, ka ceļa līniju novadīja līdz brasliem un "atstāja ceļotājiem pašiem izšķirt, vai izbrist cauri, vai tuvākajā mežā nocirst vajadzīgo materiālu plostam un pārcelties pāri upei".[62] Kuldīgā pārceltuve pār Ventu bijusi pie Putnu muižas (tagad Vienības ielā 46), kas atrodas augšpus rumbas.[63] Arī citviet Ventas šķērsošanai izmantoti brasli vai ierīkotas pārceltuves.

Tilti pāri upēm bija retums – tie "visi bija no koka, visvienkāršākās konstrukcijas un nepārsniedza 10 m garumā. Apgabalos, kur ceļu tīkls nebija tik svarīgs kā upju straume, tiltus uzskatīja gandrīz vairāk par traucēkli kuģniecībā un plostošanā nekā par satiksmei nepieciešamiem".[64] Tomēr Kuldīga bija izņēmums: šeit jau 15. gadsimta sākumā bija tilts pāri Ventai.[65]

Ventas krasti pie Kuldīgas savienoti ar tiltu acīmredzot jau pirms 15. gadsimta, jo 1438. gada 9. augustā Kuldīgas komturs ziņojis, ka sagruvušā tilta vietā pāri Ventai "ir uzcelts jauns – no paša pamata".[66] Tas bijis koka tilts uz akmens balstiem. Ceļš uz pilsētu pār to gājis cauri priekšpilij. Tilta posms pie pils bijis paceļams.[67]

Ir vairākas versijas par šī tilta likteni. Viena vēsta, ka tas nodedzis 1615. gada pilsētas ugunsgrēkā.[68] Saskaņā ar otru versiju 1615. gada Jaungada dienā tilta daļu iznesusi straume. Hercogs Vilhelms licis to tūlīt pat atjaunot, tomēr 20. martā tiltu atkal iznesuši

61 **Teivens, A.** *Latvijas lauku krogi un ceļi.* Rīga: Māksla, 1995. 56. lpp.

62 **Juškevičs, J.** Op. cit., 511. lpp.

63 VKPAI PDC, Inv. Nr.22067, 5907–156. I., Nr.1031. (Kuldīgas pilsētas vēsturiskā centra izpēte). 1984. 140 lpp.

64 Turpat.

65 **Celmiņš, A.** *Kuldīga.* Rīga: Liesma, 1980. 35. lpp.

66 **Hennig, E.** Op. cit., S. 14.

67 Livonijas ordeņa pils un tās teritorija Kuldīgas vēsturē, 1242–2005 [tiešsaiste]. *Kuldīgas novada muzejs* [skatīts 17.02.2010.]. http://vecabiblio.kuldiga.lv/faili/File/KNM/LV/index_files/ page0001.htm 112

68 VKPAI PDC, Inv. Nr.22067, 5907–156. I., Nr.1031. (Kuldīgas pilsētas vēsturiskā centra izpēte). 1984. 140 lpp.

in the direction Kuldīga–Aizpute.[59] Thanks to the economic activities of the Duchy of Courland and Semigallia, in the 17th century more attention was paid to maintenance and repair of roads. Road maintenance works were supervised by the nobility, which imposed the fulfilment of all repair works on farmers as corvee.[60] The greatest attention was paid to roads, which were used for military needs or provision of postal service, because many economic transactions depended on the speed of postal package delivery. Therefore, in 1685, Duke Friedrich Casimir von Kettler created in Courland a new permanent post, which successfully competed with the Swedish post used until then, because it operated faster. Courland post used the best horses, moreover, "in spring near the flooded rivers the Courland post installed poles on the opposite banks with ropes stretched across the river; with the help of these ropes postal letters were quickly dragged across the river, whereas, the Swedish postmen had to wait for a long time in order for someone to carry them across. Thus, the Courland post arrived at Jelgava 20 hours earlier, but at Lübeck (and further in Europe) even four days earlier than the Swedish post".[61]

Crossing the river caused great problems not only to the postal service, but also to other travellers even during summer. Quite simple methods were used: a road was directed to fords and "let travellers decide themselves whether to ford across or to cut materials necessary for floats in the nearest forest and to travel across the river."[62] In Kuldīga, the crossing over the Venta was located near Putnu estate (now at Vienības iela (Unity Street) 46), which was situated upstream of Rumba.[63] Likewise, in other places, fords or equipped crossings were used for crossing the Venta.

Bridges across the river were rare – they "were all made of wood using the simplest structures and did not exceed 10 m in length. In regions where road network was less important than river flow, bridges were consid-

59 **Pāvulāns, V.** Op. cit., 120. lpp.

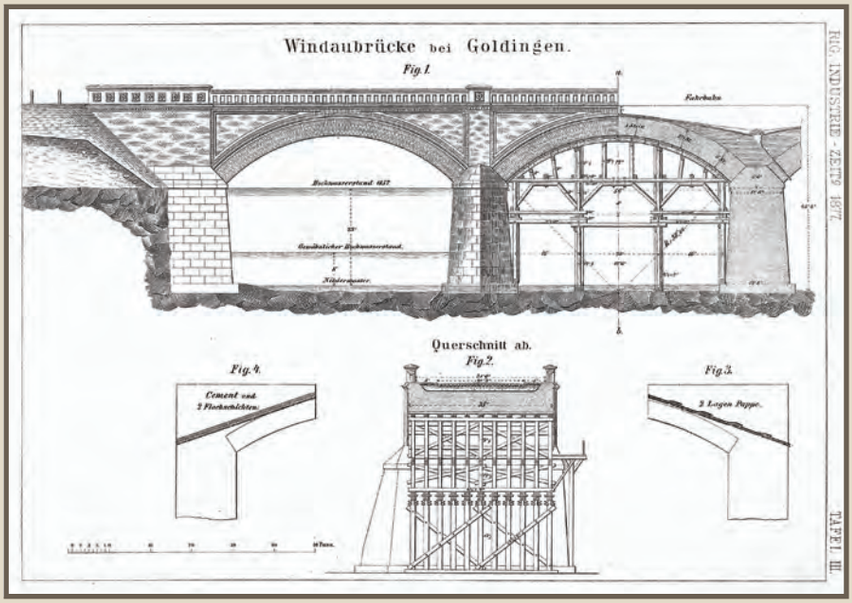
60 **Melnalksnis, J.** Zemes ceļi un to nozīme valsts dzīvē (Earth Roads and their Significance in the State Life). *Ceļš un Satiksme* (*Road and Traffic*), 1939, No. 5, p. 53–54.

61 **Teivens, A.** *Latvijas lauku krogi un ceļi* (*Latvian country taverns and roads*). Rīga: Māksla, 1995, p. 56.

62 **Juškevičs, J.,** Op. cit., p. 511.

63 SIHP MDC, Inv. No.22067, 5907– p. 156, No.1031. (Investigation of Kuldīga city historical centre). 1984. 140 p.

kld.indb 209 12.12.2013. 13:11:53

172. Mūra tilts pār Ventu Kuldīgā. F. Staprāni un O. Dīce, 1873. Projekta rasējumu fragments. (*Rigasche Industrie Zeitung,* 1877, No 5, Tafel III)

The masonry bridge across the Venta in Kuldīga. F.Stapprani and O.Dietze, 1873. A fragment of project drawings. (*Rigasche Industrie Zeitung,* 1877, No 5, Tafel III)

palu ūdeņi. No tā palikuši tikai mūrētie balsti.[69] Pilsēta dzīvojusi bez tilta veselus 259 gadus. 19. gadsimta sākumā bijis projekts jauna tilta celšanai, bet tas palicis neīstenots.

Mūra tilts pār Ventu. 19. gadsimta Kuldīgas saimnieciskajā dzīvē aizvien pieauga zemesceļa uz Rīgu nozīme. Nokļūšanu uz to ievērojami apgrūtināja Ventas šķērsošana, kas bija iespējama pa upes braslu vai izmantojot pārceltuvi. Kuldīgas pilsētas valde jau sen bija domājusi par pastāvīga tilta būvniecību pāri Ventai, kaut arī Kurzemes guberņas pārvalde par to neizrādīja nekādu ieinteresētību. Uz iespējamo tiltu orientēta ir bijusi arī pilsētas ielu izbūve jau kopš 19. gadsimta sākuma. 1797. gada pilsētas plānā (**19**. attēls 38. lpp.) Baznīcas iela beidzas pie Svētās Katrīnas baznīcas, bet 1829. gada plānā[70] redzams, ka tā jau izbūvēta pāri Alekšupītes tiltam pie pils dzirnavu dīķa. Savukārt 19. gadsimta septiņdesmito gadu sākumā

69 Livonijas ordeņa pils un tās teritorija Kuldīgas vēsturē, 1242–2005 [tiešsaiste]. *Kuldīgas novada muzejs* [skatīts 17.02.2010.]. http://vecabiblio.kuldiga.lv/faili/File/KNM/LV/index_files/ page0001.htm 112

70 LVVA, 1679. fonds, 162. apraksts, 6723. lieta. (Kuldīgas pilsētas plāns, 1829).

ered more like an obstacle for navigation and rafting, rather than structures necessary for traffic."[64] But Kuldīga was an exception, as already at the beginning of the 15th century a bridge across the Venta was built there.[65]

The banks of the Venta near Kuldīga were connected with a bridge already before the 15th century, because on August 9, 1438 Kuldīga Komtur reported that "a new bridge – from scratch" was built to replace the collapsed bridge across the Venta.[66] It was a wooden bridge on stone piers. The road to the town ran across it through the castle-front. The bridge section near the castle could be lifted up.[67]

There are several versions of the fate of this bridge. One version says that it burnt down during a fire of 1615.[68] According to the second version, a part of the bridge was destroyed by the ice flow on the New Year's Day of 1615. Duke Wilhelm ordered to immediately restore it; however, on March 20 the bridge was once again destroyed by high water. Only the stone piers have survived.[69] The town had been without the bridge for 259 years. At the beginning of the 19th century, there was a project for construction of a new bridge, but it was never implemented.

The masonry bridge across the Venta. The role of the earth road to Riga in the economic life of Kuldīga increased in the 19th century. Getting to Riga was difficult because people had to cross the Venta, which was possible by using river fords or an overpass. The Kuldīga Town Board had long planned construction of a permanent bridge across the Venta, even though the Courland Province Board showed no interest in it. As of the beginning of the 19th century, the streets were built taking into account the possible construction of the bridge. In the town plan

64 Ibid.

65 **Celmiņš, A.** *Kuldīga.* Rīga: Liesma, 1980. p. 35.

66 **Hennig, E.,** Op. cit., S. 14.

67 Livonijas ordeņa pils un tās teritorija Kuldīgas vesture 1242–2005 (Livonian Order' s castle and its territory in the history of Kuldīga 1242-2005) [online]. *Kuldīga district museum* [cited 17.02.2010.]. http://vecabiblio.kuldiga.lv/faili/File/KNM/LV/index_files/ page0001.htm 112

68 SIHP MDC, Inv. Nr.22067, 5907–156. I., Nr.1031. (Investigation of Kuldīga city historical centre). 1984. 140 lpp.

69 Livonijas ordeņa pils un tās teritorija Kuldīgas vesture 1242–2005 (Livonian Order' s castle and its territory in the history of Kuldīga 1242-2005) [online] ...

kld.indb 210 12.12.2013. 13:11:56

(**26**. attēls 44. lpp.) Baznīcas iela stiepjas līdz pat Ventas kreisajam krastam. Labajā krastā tilts bija iecerēts pāri nepabeigtajam Ventas Rumbas apvedkanālam, un tā tas arī tika uzbūvēts.

1872. gadā tikuši veikti tilta būves priekšdarbi, kas apliecināja, ka jau senāk iecerētā vieta ir vispiemērotākā, jošeit upes pamatni veido 7–8 pēdas biezs kaļķakmens slānis, kas ir stingrs pamats tilta balstiem. Tā ir arī šaurākā vieta upē, tādējādi tilts un arī attālums līdz ceļam uz Rīgu iznāk īsāks. Tilta inženiertehnisko projektu (**172**. attēls) izstrādāja Rīgas Politehnikuma absolvents, inženieris Frīdrihs Staprāni (*Friedrich Stapprani*, 1837–?),[71] bet arhitektūras un pilsētbūvnieciskā risinājuma autors un, iespējams, arī būvuzņēmējs bija arhitekts Oto Dīce (*Otto Dietze*, 1832–1890).

Tilta veidolu lielā mērā noteica ekonomiskie apsvērumi: būvei vajadzēja būt iespējami lētai, izmantojot vietējos materiālus. Tā kā Kuldīgas apkārtne bija bagāta ar akmeņiem, tika pieņemts lēmums būvēt ķieģeļu velvju tiltu uz

71 **Stapprani, F.** Die Windaubrucke bei Goldingen. *Rigasche Industrie Zeitung* (Organ des technischen Vereins zu Riga). 1877, No 5, S. 49–53.

173. Mūra tilts pār Ventu Kuldīgā. Tilta būvniecība. I. Gessau fotogrāfija (LM, Berči būvprojektu arhīvs)

The masonry bridge across the Venta in Kuldīga. Bridge construction. Photograph by I.Gessau (LM, Bertschy archive of construction projects)

of 1797 (Picture **19**, p. 38), Baznīcas iela ended at St. Catherine's Church, whereas, in the plan of 1829[70] it was already constructed across the Alekšupīte (Aleksis River) bridge near the castle mill pond. At the beginning of the 1870's (Picture **26**, p. 44), Baznīcas iela stretched to the left bank of the Venta. On the right bank, a bridge was planned over the unfinished Ventas Rumba bypass channel, but it was never built.

In 1872, preliminary construction works were started. Here, the river foundation is formed by a 7–8 feet thick limestone layer, which is a strong base for bridge piers. It is the narrowest place in the river, therefore, the bridge and the distance to the road to Riga was the shortest. The engineering and technical project of the bridge (Picture **172**) was developed by the graduate of Riga Polytechnic Institute, engineer Friedrich Stapprani,[71] while the architect Otto Dietze was the author of the architectural and planning solution and, possibly, the contractor as well.

70 LSHA, fund 1679, description 162, case 6723. (Kuldīga town plan, 1829).

71 **Stapprani, F.** Die Windaubrucke bei Goldingen. *Rigasche Industrie Zeitung* (Organ des technischen Vereins zu Riga). 1877, No 5, S. 49–53.

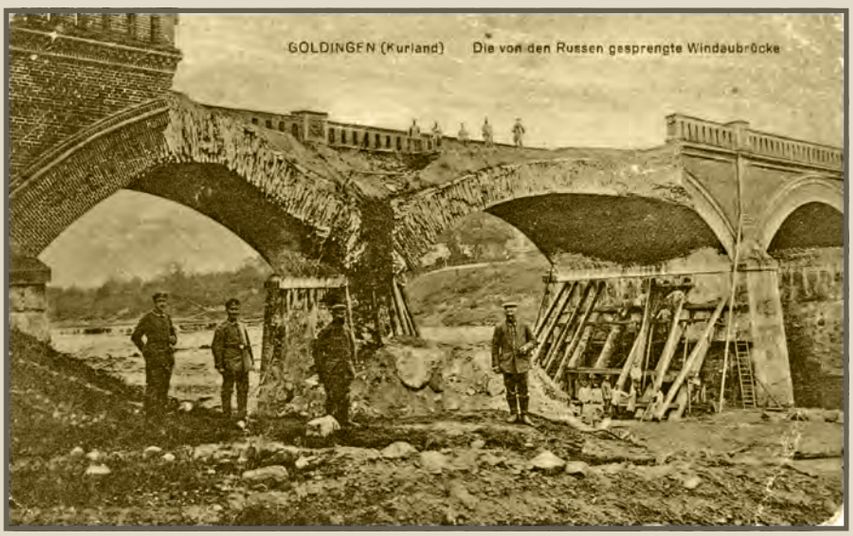

174. Mūra tilts pār Ventu Kuldīgā. I. Gessau fotogrāfija. (LM, Berči būvprojektu arhīvs)

The masonry bridge across the Venta in Kuldīga. Photograph by I.Gessau (LM, Bertschy archive of construction projects)

kld.indb 211 12.12.2013. 13:12:03

175. Mūra tilts pār Ventu Kuldīgā pēc uzspridzināšanas 1915. gadā (KNM, Inv. Nr.8269 un Inv. Nr.4559)

The masonry bridge across the Venta in Kuldīga after being blown up in 1915 (KDM, Inv. No.8269 and Inv. No.4559)

akmens mūra balstiem. Masīvie balsti, kuriem augštecē ir ledgriežņu forma, mūrēti portlandcementa javā no vietējiem kaļķakmeņiem un apšūti ar granīta blokiem. Īpašu vērību pievērsa ķieģeļu un javas kvalitātei, kā arī virsbūves hidroizolācijai. Saistvielu ķīmiskai analīzei piesaistīja Rīgas Politehnikuma docentu Maksimiliānu Glāzenapu (1845–1923). Tas deva iespēju noteikt, kāds kaļķis un cements ir visatbilstošākais.

Tilta būvniecību sāka 1873. gada pavasarī. Līdz rudenim darbi bija tiktāl pabeigti, ka varēja uzsākt balstu apšūšanu, kā arī tilta velvju veidošanu. 164 m garās inženierbūves celtniecības darbus pabeidza 1874. gada 2. novembrī, svinīgi atklājot satiksmi pār jauno tiltu (**173**. un **174**. attēls). Jūsmīgs apraksts par iespaidīgo būvi publicēts laikrakstā "Latviešu Avīzes": "Tiltam ir 8 vareni pīlāri no kaltiem akmeņiem, pāri tiem 7 velves ir celtas 50 pēdu augstumā. (..) Gar malām iet skunstīgi mūrētas lēnes. (..) Lai arī naktī pār tiltu ejot vai braucot, var labi redzēt, ir iemūrēti 6 dzelža lukturstabi katris ar divu roku vējlukturiem. (..) Un vēl tilta galā par paliekamu piemiņu 2 marmora tāfeles tika at-

---

The image of the bridge was mostly determined by economic considerations: the structure had to be as cheap as possible and local materials had to be used. Since the surroundings of Kuldīga were rich in stones, the decision was made to build a brick bridge with arches supported by stone masonry piers. The massive piers, which were shaped like ice-cutters upstream of the bridge, were built of Portland cement mortar made of local limestone and coated with granite blocks. Particular attention was paid to the quality of bricks and mortar, as well as to insulation of the superstructure. The associate professor of the Riga Polytechnic, Maximilian Glasenapp, was hired for chemical analysis of cement and lime. This allowed determining which one is the most suitable.

Construction of the bridge was started in spring 1873. By autumn, the works were completed so far that it was possible to start coating of piers, as well as construction of the bridge vaults. Construction works of the 164 m long structure were finished on November 2, 1874, and an opening ceremony for the new bridge was held (Pictures **173** and **174**). An enthusiastic description of the impressive structure was published in the

kld.indb 212 12.12.2013. 13:12:04

176. Mūra tilts pār Ventu Kuldīgā. Tilta pagaidu koka laidums ap 1923. gadu. (VKPAI PDC, Ventas tilta Kuldīgā uzņēmumu albums)

The masonry bridge across the Venta in Kuldīga. The temporary wooden span of the bridge around 1923. (SIHP MDC, Album of photos of the Venta bridge in Kuldīga)

177. Mūra tilts pār Ventu Kuldīgā. Balstu betonēšana 1923. gadā. (VKPAI PDC, Ventas tilta Kuldīgā uzņēmumu albums)

The masonry bridge across the Venta in Kuldīga. Concreting of piers in 1923. (SIHP MDC, Album of photos of the Venta bridge in Kuldīga)

178. Mūra tilts pār Ventu Kuldīgā. Ķieģeļu velvju atjaunošana 2007. gadā. (KNP BNDFA)

The masonry bridge across the Venta in Kuldīga. Restoration of brick vaults in 2007. (KDM CDDPA)

kld.indb 213 12.12.2013. 13:12:08

179. Mūra tilts pār Ventu Kuldīgā naktī
The masonry bridge across the Venta in Kuldīga at night

180. Mūra tilts pār Ventu Kuldīgā
(A. Biedriņa foto. 2011)
The masonry bridge across the Venta in Kuldīga
(Photo by A. Biedriņš. 2011)

kld.indb 214 12.12.2013. 13:12:26

klātas, no kurām tā viena visām nākamām paaudzēm pasludinās tilta izgādātāja P. v. Lilienfelda vārdu, otra atkal tos arhitektus un būves meistarus."[72]

Pēc tilta nodošanas lietošanā ievērojami uzlabojās satiksme Rīgas virzienā. 19. gadsimta beigās no Kuldīgas uz Tukumu trīs reizes nedēļā brauca diližansi. Savukārt maršrutā Kuldīga–Liepāja un Kuldīga–Ventspils diližanss kursēja tikai divas reizes nedēļā.[73] Tilts bija uzbūvēts ļoti kvalitatīvi un bija vienīgais pār Ventu Kuldīgā līdz pat 1988. gadam, kad Kuldīgas apvedceļā uzbūvēja jauno – sešu laidumu dzelzsbetona siju tiltu.[74] Tomēr mūra tilts savā gandrīz pusotru gadsimtu garajā mūžā piedzīvojis arī sāpīgus brīžus. Pirmā pasaules kara laikā, 1915. gadā, krievu armija atkāpjoties divus tilta laidumus pie labā krasta uzspridzināja (**175**. attēls). 1916. gadā vācu karaspēks sagrauto posmu aizvietoja ar pagaidu koka konstrukcijām (**176**. attēls). 1926. gadā pēc Latvijas Universitātes profesora Pāvila Pāvulāna (1883–1956) izstrādāta projekta tilts atjaunots sākotnējā izskatā, bet dzelzsbetona konstrukcijās (**177**. attēls). Lai betona velves vizuāli neatšķirtos no senajām ķieģeļu velvēm, tās nokrāsoja sarkanas.[75]

1958. gadā tilta braucamās daļas iesegums – apaļā akmens bruģis – pārklāts ar asfaltu. 1972. gadā uzstādīti senatnīgas formas lukturi, kuri atjaunoti 2005. gadā.[76] 2007.–2008. gadā Kuldīgas novada pašvaldība īstenoja projektu "Vecā Ventas tilta restaurācija un atraktīvas tūrisma teritorijas izveide Kuldīgas sirdī". Senais ķieģeļu velvju tilts tika atjaunots tuvu sākotnējam izskatam (**178**. un **180**. attēls) pēc inženiera, RTU profesora Aināra Paeglīša izstrādāta projekta. Tilta margās pilsētas pusē atjaunotas arī abas piemiņas plāksnes, kas vēsta par tilta būvētājiem, bet ietvē pie upes labā krasta iestrādātas plāksnes latviešu un angļu valodā par tilta atjaunošanas darbu atbalstītājiem, projek-

72 Kuldīgas jaunais tilts. *Latviešu Avīzes*. 1874, 13. (25.) novembris (Nr. 46), 364.–365. lpp.

73 *Kurlandisches Verkers- und Adressbuch für 1892/93.* Riga: A. W. Kröger, 1892. S. 163.

74 **Gulbis, O.** Top jaunais Ventas tilts. *Latvijas autotransports un ceļi. Sērija "Autoceļi",* 1987, Nr. 2, 11. lpp.

75 **Klētnieks, J., Salcevičs, R**. *Tilti Latvijā.* Rīga: Vizuālais elements, 2004. 11. lpp.

76 **Dambīte-Damberga, I.** Kuldīgas velvju tilta atjaunošana – taustāms rezultāts Kuldīgas Domes mērķim saglabāt vecpilsētas unikālās vērtības [tiešsaiste]. *Kuldīga : Kuldīgas pilsētas Dome* [skatīts 07.07.2011.]. http://www.kuldiga.lv/?art_id=606

newspaper "Latviešu Avīzes" (Latvian Newspapers): "The bridge has eight mighty pillars made of forged stones, seven vaults are constructed over them at the height of 50 feet. (..) Decorative railing is placed along the sides. (..) There are six iron lantern posts with two hand hurricane lanterns each to light up the bridge during the night. (..) And at the end of the bridge there are two marble boards with inscriptions, one of them will inform of the name of the bridge developer P. v. Lilienfeld to all next generations, the other – the names of its architects and builders."[72]

After commissioning of the bridge, traffic in the direction of Riga improved significantly. At the end of the 19th century, coaches used to run from Kuldīga to Tukums three times a week. On the route Kuldīga–Liepāja and Kuldīga–Ventspils the coach ran only two times a week.[73] The bridge was built very qualitatively and was the only bridge across the Venta in Kuldīga up to 1988, when a new six-span beam bridge made of reinforced concrete was constructed on the Kuldīga bypass road.[74] However, the masonry bridge experienced painful moments over its almost half a century long life. During World War I, in 1915, the retreating Russian army blew up two bridge spans on the right bank (Picture **175**). In 1916, the German army replaced the demolished section with temporary wooden structures (Picture **176**). In 1926, the initial appearance of the bridge was restored, but using reinforced concrete structures according to a project developed by the professor of the University of Latvia Pāvils Pāvulāns (Picture **177**). The concrete vaults were painted in red so as not to differ from the old vaults in terms of visual appearance.[75]

In 1958, the deck of the bridge, cobblestone pavement, was covered with asphalt. In 1972, lanterns of old-fashioned shapes were installed, and they were restored in 2005.[76] In 2007–2008, Kuldī-

72 Kuldīgas jaunais tilts (New bridge of Kuldīga). *Latviešu Avīzes* (*Latvian Newspapers*), 1874, November 13 (25) (No. 46), p. 364–365.

73 *Kurlandisches Verkers- und Adressbuch für 1892/93.* Riga: A. W. Kröger, 1892. S. 163.

74 **Gulbis, O.** Top jaunais Ventas tilts (New Venta bridge is under construction). *Latvijas autotransports un ceļi. Sērija „Autoceļi"* (*Latvian motor transport and roads. Series "Motor roads"*), 1987, No. 2, p. 11.

75 **Klētnieks, J., Salcevičs, R**. *Tilti Latvijā* (*Bridges in Latvia*). Rīga: Vizuālais elements, 2004, p. 11.

76 **Dambīte-Damberga, I.** Kuldīgas velvju tilta atjaunošana – taustāms rezultāts Kuldīgas Domes mērķim saglabāt vecpilsētas unikālās vērtības (Restoration of Kuldīga vault bridge – tangible result for the aim of the Kuldīga Council to preserve unique values of the old town) [online]. *Kuldīga : Kuldīga Town Council* [cited 07.07.2011.]. http://www.kuldiga.lv/?art_id=606

kld.indb 215 12.12.2013. 13:12:30

181. Mūra tilts pār Alekšupīti Kalna ielā. 19. gs. nogale. (A. Biedriņa foto. 2011)
The masonry bridge across the Alekšupīte at Kalna iela. Late 19th century. (Photo by A. Biedriņš. 2011)

182. Mūra tilts pār Alekšupīti Pasta ielā. 17. gs., 19. gs. nogale (A. Biedriņa foto. 2011)
The masonry bridge across the Alekšupīte in Pasta iela. 17th century, late 19th century (Photo by A. Biedriņš. 2011)

tētājiem un būvētājiem. Diennakts tumšajās stundās tilts tiek izteiksmīgi izgaismots (**179**. attēls). Projekta realizācijas laikā labiekārtots arī Ventas upes kreisais krasts – izveidoti laukumi, no kuriem paveras skats uz Ventas Rumbu un tiltu, un jaunas kāpnes, pa kurām var ērti piekļūt pie Rumbas.

Alekšupītes tilti. Kuldīgai īpašu savdabību piešķir vietām paugurainais reljefs un Alekšupīte – strauts, kas tek cauri pilsētas centrālajai daļai. Tās krasti daudzviet ir nostiprināti ar mūriem, kuri ir gan upītei tieši pieguļošo ēku pamati, gan cokolstāvu sienas. Vietās, kur Alekšupīti šķērsoja ielas vai gājēju takas, izveidoti tiltiņi, laipas un noejas pie upes. Vairāki tilti attēloti jau 1797. gadā tapušajā Kuldīgas plānā (**19**. attēls 38. lpp.). Mūsdienās pilsētas centrālajā daļā upīti šķērso deviņi tilti, tai skaitā pieci mūra. Visi šie pieci kultūrvēsturiskie Alekšupītes tilti joprojām tiek aktīvi izmantoti.

Jādomā, ka laipas un koka konstrukcijas tiltiņi pāri Alekšupītei bijuši jau viduslaikos. Vienu no tiem – pagriežamo tiltu satiksmei starp pilsētu un pili pie tagadējās Kalna ielas piemin arī

ga District Municipality implemented the project "Restoration of the old Venta bridge and development of attractive tourism territory in the heart of Kuldīga". The old brick arch bridge was restored to resemble its initial appearance (Pictures **178** and **180**) according to a project developed by engineer and Riga Technical University professor Ainārs Paeglītis. Both memorial tablets describing the builders of the bridge were restored in the bridge railing from the side of the town, whereas, in the pavement near the right bank of the river special flagstones were installed containing inscriptions in Latvian and English about the supporters of the bridge restoration works, its designers and builders. During the dark hours of the day, the bridge is illuminated (Picture **179**). During the implementation of the project, the right bank of the Venta was also landscaped; areas with a view of the Ventas Rumba and the bridge, as well as new stairs to conveniently reach the Rumba, have been created.

Bridges of the Alekšupīte. Hills and the Alekšupīte – a stream, which flows through the central part of the town – impart special charm to Kuldīga. The banks of the Alekšupīte are in many

kld.indb 216 12.12.2013. 13:12:34

Kurzemes hercogu laika vēstures pētnieks Jānis Juškevičs.[77] Acīmredzot tas atradies Kalna ielas galā pie Svētās Katrīnas evaņģēliski luteriskās baznīcas, jo Kalna iela ir galvenā iela, kas no Kalnamiesta veda uz Pils miestu. 1797. gada pilsētas plānā šajā vietā iezīmētais tilts pār Alekšupīti visdrīzāk bijis būvēts koka konstrukcijās, kas balstītas uz laukakmens mūriem upes krastos. Tilts, kas saglabājies līdz mūsdienām (**181**. attēls) un tagad atvēlēts tikai gājējiem, uzbūvēts no jauna mūra konstrukcijā 19. gadsimta nogalē, iespējams, izmantojot arī senākā koka tilta krasta balstus. Tilta ķieģeļu velve veidota no sarkaniem dedzinātiem māla ķieģeļiem. Braucamās daļas laukakmeņu segums atjaunots samērā nesen, papildinot to ar betona plāksnīšu ietvi.[78]

Otra vieta, kur bijis viens no senākajiem tiltiem pār Alekšupīti, ir Pasta ielā līdzās vecajam Kuldīgas rātsnamam. Tilts tur acīmredzot uzcelts līdz ar pilsētas daļu apvienošanu un jau-

77 **Juškevičs, J.** Op. cit., 364. lpp.

78 KNP BNA, Kuldīgas pilsētas vēsturiskā centra Alekšupītes tiltu, pieguļošās teritorijas un rekonstruējamo ielu teritoriju arhitektoniski mākslinieciskā izpēte. (Rokraksts; autori J. Zviedrāns un K. Veinberga). Grobiņa, 2011, 18.–20. lapa.

places fastened with masonry walls, which are both the foundation of buildings directly adjacent to the river and walls of the socle storeys. In places, where the Alekšupīte crossed streets or pedestrian paths, small bridges, foot-bridges and descents to the river were created. Several bridges were depicted already in the Kuldīga plan of 1797 (Picture **19**, p. 38). Nowadays, in the central part of the town, the small river is crossed by nine bridges, including five masonry ones. All five bridges of the Alekšupīte with cultural and historical significance are still used.

The foot-bridges and wooden bridges across the Alekšupīte most likely existed already in medieval times. One of them, a turning bridge for traffic between the town and the castle near the present Kalna iela (Mountain Street), is also mentioned by the researcher of the history of the Duchy of Courland, Jānis Juškevičs.[77] Apparently, it used to be situated at the end of Kalna iela near St. Catherine's Evangelic Lutheran Church, because Kalna iela is the main street, which leads from Kalnamiests (Mountain hamlet) to Pilsmiests (Town hamlet). In the town plan of 1797, a bridge across the Ale-

77 **Juškevičs, J.,** Op. cit., 364. lpp.

183. Mūra tilts pār Alekšupīti Baznīcas ielā. Ap 1874. gadu (A. Biedriņa foto. 2011)

The masonry bridge across the Alekšupīte in Baznīcas iela. Around 1874 (Photo by A. Biedriņš. 2011)

kld.indb 217 12.12.2013. 13:12:46

184. Mūra tilts pār Alekšupīti Raiņa ielā. 19. gs. nogale (A. Biedriņa foto. 2011)
The masonry bridge across the Alekšupīte in Raiņa iela. Late 19th century (Photo by A. Biedriņš. 2011)

nā pilsētas centra izveidi 17. gadsimta sākumā. 1797. gada pilsētas plānā tas iezīmēts šaurāks nekā pašreizējais. Veicot izpēti, konstatēts, ka tilta konstrukciju veido trīs atšķirīgos periodos būvētas daļas. Tilta vidusdaļā var redzēt no dolomītakmens kvadriem būvētas velves paliekas. Velves balsti upītes krastos mūrēti kaļķa javā no lieliem laukakmeņiem. Tilta šī daļa varētu būt būvēta 17. gadsimtā, tādēļ Alekšupītes tilts Pasta ielā uzskatāms par vecāko mūra tiltu Kuldīgā. Vēlāk tas paplašināts. Šķiet, ka tilta vaigos redzamie, no sarkaniem māla ķieģeļiem mūrētie arhivolti (**182**. attēls), tāpat kā tilts Kalna ielā, tapuši 19. gadsimta nogalē.[79]

Lielākais un arhitektoniski izteiksmīgākais tilts pār Alekšupīti atrodas Baznīcas ielā (**183**. attēls). Tas uzbūvēts pēc Kuldīgas pils vārtu torņa un dzirnavu sabrukšanas 18. gadsimta pirmajā ceturksnī. Tāpat kā pārējie Alekšupītes tilti, 1797. gada pilsētas plānā arī šis iezīmēts ievērojami šaurāks. Acīmredzot tas bijis koka. 1829. gada pilsētas plānā šajā vietā jau

79 KNP BNA, Kuldīgas pilsētas vēsturiskā centra Alekšupītes tiltu, pieguļošās teritorijas un rekonstruējamo ielu teritoriju arhitektoniski māksliniecisķā izpēte. (Rokraksts; autori J. Zviedrāns un K. Veinberga). Grobiņa, 2011,, 16.–17. lapa.

kšupīte marked in this place was most likely built using wooden structures supported by boulder masonry walls on river banks. The bridge, which remained to this day (Picture **181**) and is currently accessible only to pedestrians, was built anew in masonry structure at the end of the 19th century, possibly, using abutments of an older wooden bridge. The brick vault of the bridge was made of red burnt clay bricks. The boulder deck of the roadway was restored not so long ago, supplementing it with pavement made of concrete slabs.[78]

The second place where one of the oldest bridges across the Alekšupīte used to stand is located in Pasta iela (Post Street) next to the old Kuldīga Town Hall. The bridge was obviously built there when the town parts were united and the new town centre was established at the beginning of the 17th century. In the town plan of 1797, it is narrower than the present one. While performing research, it was established that the bridge structure consists of three parts constructed in different periods. In the middle part of the bridge, there are the remains of the vault built from dolomite stone ashlars. The vault abutments on the river banks are built from big boulders in lime mortar. This part of the bridge might have been constructed in the 17th century, therefore, the Alekšupīte bridge in Pasta iela is considered to be the oldest masonry bridge in Kuldīga. Later it was extended. It seems that the archivolts built of red clay bricks in façade walls of the bridge (Picture **182**) were built in the late 19th century, like the bridge in Kalna iela.[79]

The largest and architecturally most expressive bridge across the Alekšupīte is located in Baznīcas iela (Picture **183**). It was built after the collapse of the gate tower and mill of the Kuldīga castle in the first quarter of the 18th century. Like other bridges of the Alekšupīte, this one is marked in the town plan of 1797 as being significantly narrower. Apparently, it was made of wood. In the town plan of 1829, a wide bridge across the mill pond can already be seen in this place. The present bridge was built along with the masonry bridge across the Venta or a bit later.[80] The archi-

78 KDM CDA, Architecturally artistic study of Alekšupīte bridges, adjacent territory and reconstructed territories of the historical centre of Kuldīga town. (Manuscript; authors J. Zviedrāns and K. Veinberga). Grobiņa, 2011, p. 18–20.

79 Ibid., p. 16–17.

80 Ibid., p. 20.

kld.indb 218 12.12.2013. 13:12:48

redzams plats tilts pār dzirnavu dīķi. Pašreizējais tilts būvēts vienlaicīgi ar mūra tiltu pār Ventu vai nedaudz vēlāk.[80] Abu tiltu arhitektūrai ir zināma līdzība. Sevišķi līdzīgas ir masīvās margas, kas mūrētas no sarkaniem māla ķieģeļiem, starp kuriem ir dekoratīvi dolomītakmens ielaidumi. Arī virspusē margas apšūtas ar dolomītakmens plāksnēm. Lielākā daļa no tām gan zudusi un aizvietota ar betona lējumu. Nav saglabājies arī brauktuves bruģis un ar liela izmēra dolomītplāksnēm iesegtās ietves.

Vēl divi mūra tilti pār Alekšupīti ir Raiņa ielā (**184**. attēls) un Skolas ielā (**185**. attēls). Tilts Raiņa ielā saskatāms jau 1797. gada pilsētas plānā, tikai, tāpat kā Kalna, Pasta un Baznīcas ielā, tad bijis ievērojami šaurāks. Domājams, tas bijis koka. Tagadējais mūra tilts tapis 19. gadsimta nogalē, acīmredzot ap to pašu laiku, kad tilts Skolas ielā, kura atvērta lietošanai 1889. gadā (skat. 47. un 50. lpp.). Abi tilti gan konstruktīvi, gan vizuāli ir līdzīgi Pasta ielas tiltam. To konstrukcija ir no sarkaniem māla ķieģeļiem mūrēta cilindriska velve ar arhivoltiem tilta vaigos. Arī margas šiem tiltiem ir līdzīgas.

80 Turpat, 20. lapa.

tecture of both bridges has a certain similarity, especially the massive railing built of red clay bricks with decorative dolomite stone insets. In the superstructure, the railing is also coated with dolomite stone panels. Most of them were lost and replaced with concrete casting. The roadway paving and pavement of large-sized dolomite slabs have not survived.

Two masonry bridges across the Alekšupīte are located in Raiņa iela (Rainis Street) (Picture **184**) and Skolas iela (School Street; Picture **185**). The bridge in Raiņa iela was in the town plan of 1797, only it was significantly narrower, just like bridges in Kalna iela, Pasta iela and Baznīcas iela. It could have been made of wood. The present masonry bridge was built in the late 19th century, around the same time as the bridge in Skolas iela, which was opened for use in 1889 (see p. 47). Both bridges were similar to the bridge in Pasta iela in terms structure and visual image. They are barrelvault bridges built of red clay bricks with archivolts in façade walls. The railings of these bridges are also similar. They are made of wooden beam or metal pipe fastened between the frustum-like granite posts.

185. Mūra tilts pār Alekšupīti Skolas ielā. 19. gs. nogale (A. Biedriņa foto. 2011)
The masonry bridge across the Alekšupīte in Skolas iela. The late 19th century (Photo by A. Biedriņš. 2011)

kld.indb 219 12.12.2013. 13:12:57

Tās ir koka brusas vai metāla caurules, kas iestiprinātas starp nošķelta konusa formas granīta stabiņiem.

2013. gadā starp tiltiem Raiņa ielā un Pasta ielā, pie Kuldīgas jaunā Rātsnama Alekšupīte pēc arhitektes Diānas Zalānes projekta nosegta ar smagnēju konstrukciju, kura domāta kā gājēju tilts.

Kuldīgas–Skrundas šosejas būvniecība un autotransports

Iebraucot Kuldīgā pa Jelgavas ielu, tās labajā pusē pie krustojuma ar Rūpniecības ielu uzmanību piesaista piemineklis ar reljefā veidotu lāpstu un uzrakstu "Kuldīgas–Skrundas šoseja būvēta 1928–1936" (**186**. attēls). Padomju varas gados šis piemineklis tika sabojāts. Zudušo uzrakstu un pašu pieminekli atjaunoja tikai 1997. gadā.[81] Notikums, kas iemūžināts šajā piemiņas zīmē – jaunās šosejas būvniecības pabeigšana – bija nozīmīgs ieguldījums Kuldīgas apkārtnes un arī pašas pilsētas ceļu tīkla pilnveidošanā.

81 **Grīniņa, I.** Piemineklis atgūst sākotnējo izskatu. *Kurzemnieks.* 1997, 19. jūlijs.

20. gadsimta divdesmitajos gados zemesceļu stāvokļa dēļ tieša autosatiksme no Kuldīgas uz lielākajiem centriem – Ventspili, Liepāju vai Rīgu – bija apgrūtināta. Satiksme galvenokārt tika organizēta uz tuvākajām dzelzceļa stacijām – Stendi vai Skrundu, no kurienes tālāk varēja ērti nokļūt ar vilcienu. Valsts atbalstīja jaunas šosejas būvniecību, un kuldīdzniekiem bija jāizšķiras starp šiem diviem virzieniem. Šoseju un zemes ceļu departamenta valde, kas lēma par jaunās šosejas projektēšanu un būvniecību, 1926. gada nogalē vērsās pie Kuldīgas pilsētas un apriņķa valdes ar saviem apsvērumiem par Kuldīgas–Skrundas virziena priekšrocībām. Tajā teikts: "Lai gan ceļš caur Stendi uz Rīgu, no kurienes galvenā kārtā tiek vestas preces uz Kuldīgu ir par (..) 36 km īsāks nekā caur Skrundu, tad tomēr ņemot vērā, ka preces jāved lielāku gabalu pa zemes ceļu, pārvadāšanas izdevumi ir vienādi. Sakarā ar pēdējo un, ņemot vērā, ka šosejas gabals īsāks, valde ieskata, ka šoseja būtu būvējama uz Skrundu."[82] Kuldīdznieki atbalstīja šo priekšlikumu, un 1927. gada pavasarī tika veikti Kuldīgas–

82 LVVA, 1531. fonds, 2. apraksts, 1131. lieta, 4. lapa.

In 2013, Alekšupīte between bridges in Raiņa iela and Pasta iela, next to the new Rātsnams (Town Hall) according to a project by architect Diāna Zalāne is covered with ponderous structure intended to be a pedestrian bridge.

Construction of the Kuldīga-Skrunda highway and motor transport.

On the entry to Kuldīga via Jelgavas iela, on the right side of it, near the crossing with Rūpniecības iela (Industry Street), a monument with a spade made in relief and the inscription "Kuldīga–Skrunda highway built in 1928–1936" attracts one's attention (Picture **186**). During the Soviet times this monument was ruined. The lost inscription and the monument itself were restored only in 1997.[81] The event, which is immortalized in this memorial sign was an important investment in the improvement of the road network of Kuldīga and its surroundings.

In the 1920's, direct motor traffic from Kuldīga to the biggest centres – Ventspils, Liepāja or Riga – was obstructed due to the condition of earth roads. The traffic was mostly to the nearest railway stations Stende or Skrunda, from where it was possible to conveniently travel further by train. The state supported the construction of a new highway, and the inhabitants of Kuldīga had to choose between these two directions. In the end of 1926, the Highway and Earth Road Department Board that had the authority to decide on designing and construction of a new highway, applied to the Kuldīga City and Region Board stating the advantages of Kuldīga-Skrunda direction. It wrote: "Even though the road through Stende to Riga, from which the goods are mostly transported to Kuldīga, is by (..) 36 km shorter than the road through Skrunda, yet, taking into account that the goods have to be transported by earth road in a longer section, the transportation costs are the same. In relation to the latter and taking into account that the highway section will be shorter, the board considers that the highway should be constructed to Skrunda."[82] The inhabitants of Kuldīga supported this proposal, and in spring 1927, the Kuldīga–Skrunda high-

81 **Grīniņa, I.** Piemineklis atgūst sākotnējo izskatu (The monument regains its initial appearance). *Kurzemnieks.* 1997, July 19.

82 LSHA, fund 1531, description 2, case 1131, page 4.

kld.indb 220 12.12.2013. 13:12:57

Skrundas šosejas trasēšanas darbi. No trim izpētītajiem variantiem izvēlējās ceļu pa Ventas ieleju no Skrundas caur Raņķiem, Geriem, Rimzatciemu un Kaltiņiem līdz Kuldīgai, apejot Snēpeles kalnājus, pa kuriem līkumoja vecais Kuldīgas–Skrundas ceļš.[83] Viens no jaunās šosejas projekta autoriem Šoseju un zemesceļu departamenta vecākais inženieris K. Tomels rakstīja, ka tā būs moderna 10 m plata šoseja ar maziem kāpumiem un slaidām līknēm, kas piemērota ērtai automobiļu kustībai.[84]

1928. gadā tika uzsākti būvdarbi. 6. jūnijā steidzamības kārtībā pieņēma Likumu par zemes atsavināšanu Kuldīgas–Skrundas šosejas jaunbūves vajadzībām.[85] Šosejas būvdarbus bija paredzēts nobeigt trīs gadu laikā, tomēr dažādu apstākļu, galvenokārt ierobežoto finanšu dēļ, būvniecība ievilkās 8 gadus. Šoseju atklāja 1936. gada 6. septembrī – tieši gadu pēc Kuldīgas–Alsungas–Liepājas dzelzceļa līnijas nodošanas ekspluatācijā.

83 Turpat, 134. lapa.

84 Turpat, 134. lapa.

85 Likums par zemes atsavināšanu Kuldīgas–Skrundas šosejas jaunbūves vajadzībām. *Valdības Vēstnesis*. 1928, 9. jūnijs (Nr. 127).

186. Piemiņas stabs Kuldīgas–Skrundas šosejas būvniecībai Jelgavas ielā. 1936. g. (A. Biedriņa foto. 2011)

The memorial dedicated to the construction of the Kuldīga-Skrunda highway in Jelgavas iela. 1936 (Photo by A. Biedriņš. 2011)

187. Kuldīgas–Skrundas šosejas atklāšana 1936. gadā (KNM)

Opening of Kuldīga–Skrunda highway in 1936 (KDM)

way tracing works were performed. The road across the Venta valley from Skrunda through Raņķi, Geri, Rimzatciems and Kaltiņi to Kuldīga bypassing Snēpele hills, by which the old Kuldīga–Skrunda road ran, was selected out of three variants.[83] One of the authors of the new highway project, the senior engineer of the Highway and Earth Road Department, K. Tomels wrote that it would be a modern 10 m wide highway with small ascents and smooth curves ensuring convenient movement of vehicles.[84]

In 1928, construction works began. On June 6, a Law "On land alienation for the needs of new construction of the Kuldīga–Skrunda highway" was passed on an expedited basis.[85] Highway construction works were planned to be finished in three years' time; however, due to certain circumstances, mainly due to limited funding, the construction dragged on for eight years. The highway was opened on September 6, 1936, a year after commissioning of the Kuldīga-Alsunga-

83 Ibid., page 134.

84 Ibid., page 134.

85 Law "On land alienation for the needs of new construction of the Kuldīga-Skrunda highway". *Valdības Vēstnesis* (*Government Messenger*). 1928, June 9 (No. 127).

kld.indb 221 12.12.2013. 13:13:02

Svinīgā atklāšanas ceremonija sākās Skrundā un bija saistīta ar piemiņas brīdi pie Kalpaka pieminekļa, no kurienes pašvaldību un valsts amatpersonas ar finanšu ministru Ludvigu Ēķi (1892–1943) priekšgalā pa jauno šoseju devās uz Kuldīgu. Uz Kuldīgas pagasta robežas bija uzcelti goda vārti ar uzrakstu "Labi ceļi – tautas kultūras veicinātāji" (**187**. attēls). Pie tiem turpinājās ceremonija, kurā runāja L. Ēķis. Viņš uzsvēra, ka Kuldīga, kas labu ceļu trūkuma dēļ ilgu laiku bijusi šķirta no pārējiem apgabaliem, tagad nostiprināsies saimnieciskā ziņā, piebilzdams: "Lai šis jaunais ceļš ir par pamatu tālākai labklājībai."[86] Līdz ar Kuldīgas–Skrundas šoseju atklāja arī no jauna izbūvēto šosejas turpinājumu pilsētā – 15. maija ielu. Tās segums bija būvēts pēc vismodernākajām prasībām, un tā bija piemērota pat 12 tonnas smagu auto kustībai.[87]

Satiksmes jautājumi Kuldīgā tika risināti kompleksi: Kuldīgas–Skrundas šosejas turpinājums pilsētā pieveda tuvu jaunajai dzelzceļa stacijai. Tas bija ērti gan pasažieriem, gan preču un kravu piegādātājiem.

Labi ceļi veicināja auto satiksmes straujāku attīstību. 1925. gadā Latvijā bija reģistrēti tikai 1256 automobiļi, bet 1938. gadā to bija jau 6687.[88] Divdesmitajos gados no Kuldīgas uz vairākām vietām varēja nokļūt arī ar autobusiem. Svarīgākie maršruti bija uz Aizputes un Stendes staciju. Kāda reklāma 1924. gadā vēstīja, ka "no Kuldīgas uz Stendi satiksmi nodrošina "Kuldīgas 1. auto satiksme", garantēta vilciena nenokavēšana!"[89] Tajā pašā gadā sabiedrība "Auto" atklāja autobusu satiksmi no Kuldīgas uz Ventspili. Tiesa gan, autobusi šajā maršrutā gāja tikai divas reizes nedēļā.[90] Trīsdesmito gadu otrajā pusē autobusu satiksme no Kuldīgas dažādos virzienos bija ievērojami uzlabojusies. Uz Skrundu, Saldu, Stendi un Ventspili regulāru autobusu satiksmi katru dienu nodrošināja uzņēmums "Kuldīgas

86 Kuldīgas - Skrundas šosejas atklāšanas svinības. *Latvijas Kareivis*, 1936, 8. septembris (Nr. 203).

87 Nobeigta garākās šosejas būve Latvijā. *Jaunais Kurzemnieks*, 1936, 2. septembris (Nr. 36).

88 **Silenieks, A.** Šoseju un zemes ceļu departamenta 20 gadi (atmiņas). *Ceļš un Satiksme*. 1939, Nr. 15, 181. lpp.

89 *Kuldīgas Vēstnesis*, 1924, 8. augusts (Nr. 32).

90 *Kuldīgas Vēstnesis,* 1924, 15. augusts (Nr.33).

Liepāja railway line. The opening ceremony started in Skrunda, and it included a commemoration ceremony at the Kalpaks' monument, from where the officials of the municipality and state lead by the Minister of Finance Ludvigs Ēķis set out for Kuldīga by the new highway. At the border of Kuldīga parish a symbolic gate with an inscription "Good roads promote the culture of the people" was erected (Picture **187**). The ceremony, during which Ēķis held a speech, continued at the gates. He emphasized that Kuldīga, which was long separated from other districts due to lack of good roads, would now gain strength, adding: "Let this road become the foundation of welfare."[86] 15. maija iela (15th of May Street), the passage of the newly-constructed highway in the town, was opened along with the Kuldīga–Skrunda highway. Its deck was constructed according to the latest requirements, and it was suitable for movement of cars of 12 tons.[87]

Traffic issues in Kuldīga were resolved in a complex way. The Kuldīga–Skrunda highway continued in the town close to the new railway station. It was convenient for passenger carriers and goods and cargo carriers.

The roads stimulated rapid development of motor traffic. In 1925, only 1,256 cars were registered in Latvia, whereas, in 1938, their number was already 6,687.[88] In the 1930's, it was possible to travel from Kuldīga to several places by bus as well. The most important routes lead to Aizpute station and Stende station. An advertisement of 1924 stated that "the traffic from Kuldīga to Stende is ensured by "Kuldīga 1st motor traffic", not being late for the train is guaranteed!"[89] The same year, the company "Auto" started bus traffic from Kuldīga to Ventspils. However, the buses on this route ran only two times a week.[90] In the second half of the 1930's, bus traffic from Kuldīga in different directions had significantly improved. Daily bus services to Skrunda, Saldus,

86 Kuldīgas - Skrundas šosejas atklāšanas svinības (Celebration of the Kuldīga-Skrunda highway opening). *Latvijas Kareivis* (*Latvian Soldier*). 1936, September 8 (No. 203).

87 Nobeigta garākās šosejas būve Latvijā (Construction of the longest highway in Latvia is finished). *Jaunais Kurzemnieks.*1936, September 2 (No. 36).

88 **Silenieks, A.** Šoseju un zemes ceļa departamenta 20 gadi (atmiņas) (20 years of the Highway and Earth Road Department (Memories)). *Ceļš un Satiksme* (*Road and Traffic*), 1939, No 15, p. 181.

89 *Kuldīgas Vēstnesis* (*Kuldīga Messenger*), 1924, August 8 (No. 32).

90 *Kuldīgas Vēstnesis* (*Kuldīga Messenger*), 1924, August 15 (No.33).

kld.indb 222 12.12.2013. 13:13:03

satiksme".[91] Vēlāk tā bija sabiedrība "V. Bergholds un biedri".[92]

Divdesmitajos gados pašā pilsētā vēl nebija "publikai pieejošu satiksmes līdzekļu", tā kādā vēstulē pilsētas valdei apgalvojis uzņēmējs Krišus Mednieks, lūgdams viņam izdot "ģenerālkoncesiju satiksmes uzturēšanai Kuldīgas pilsētā un viņas apkārtnē ar zirgiem un viegliem automobiļiem".[93] Kopš 1935. gada pēc Kuldīgas–Alsungas–Liepājas dzelzceļa atklāšanas ievērojamu ieguldījumu pilsētas un piepilsētas autotransporta pakalpojumu nodrošināšanā deva Latvijas Dzelzceļu virsvaldes organizētās bagāžas un preču piegādes no un uz stacijām.[94]

Dzelzceļš Kuldīgā

19. gadsimtā dzelzceļš bija varens stimuls ražošanas uzplaukumam un urbanizācijai. Tas veicināja arī iedzīvotāju migrāciju no laukiem uz strauji augošajiem rūpniecības centriem, kas veidojās pie dzelzceļiem. Latvijas teritorijā straujāka dzelzceļu būvniecība sākās pēc 1860. gada. Par nozīmīgiem dzelzceļa mezgliem kļuva Rīga un Daugavpils. Pēc tam, kad 1870. gadā dzelzceļa tīkls sasniedza Liepāju, tajā kā sēnes pēc lietus radās desmitiem rūpnīcu un fabriku, bet 19. un 20. gadsimta mijā dzelzceļš nodrošināja strauju izaugsmi Ventspils ostai. Savukārt vairākās Kurzemes mazpilsētās, tostarp Kuldīgā, no kurienes bija tālu līdz tuvākajām dzelzceļa stacijām Stendē, Aizputē vai Skrundā, saimnieciskā dzīve turpināja snauduļot.

Dzelzceļš kā dzīvības artērija bija nepieciešams arī Kuldīgai. Idejas par dzelzceļa būvi virmojušas gaisā jau 19. gadsimtā un konkretizējušās ap Pirmā pasaules kara laiku, taču vēl 20. gadsimta divdesmito un trīsdesmito gadu mijā Kuldīgas pilsētas valde valsts pārvaldes institūcijām norādījusi uz ceļu slikto stāvokli un apgrūtinošo satiksmi pilsētas apkārtnē: "Kuldīga kā apriņķa pilsēta ar apmēram vairāk nekā 7000 iedz. ar visām valsts, pašvaldības, saimnieciskām iestādēm un samērā ļoti plaši attīstītu rūpniecību, tirdzniecību un plašo lauksaimniecību

91 *Jaunais Kurzemnieks,* 1936, 13. maijs (Nr. 20).

92 *1940. g. vasaras vilcienu, autobusu, tramvaju, kuģu liniju saraksts.* Rīga: Leta, 1940. 120.–121. lpp.

93 LVVA, 5542. fonds, 3. apraksts, 153. lieta, 44. lapa.

94 *Jaunais Kurzemnieks,* 1936, 11. novembris (Nr. 46).

Stende and Ventspils was provided by the enterprise "Kuldīgas satiksme" (Kuldīga traffic).[91] Later, it was provided by the company "V. Bergholds un biedri" (V.Bergholds & Partners).[92]

In the 1920's, the town itself still had no "traffic means available for the public", as stated by the entrepreneur Kiršus Mednieks in one of his letters to the town board, requesting to issue "general concession for maintenance of traffic in Kuldīga town and its surroundings with horses and cars" to him.[93] As of 1935, after the opening of the Kuldīga–Alsunga–Liepāja railway, luggage and goods delivery organized by the Railway Central Board resulted in significant investments into town and suburban transport services.[94]

Railway in Kuldīga

In the 19th century, the railway was a great stimulus for prosperity and urbanization. It facilitated the migration of inhabitants from the countryside to the rapidly growing industrial centres, which appeared near the railways. The most rapid construction of railways in the territory of Latvia started after 1860. Riga and Daugavpils became important railway units. After the railway network reached Liepāja in 1870, dozens of plants and factories sprouted around it like mushrooms after the rain, and at the turn of the 19th and 20th century the railway ensured rapid growth of the Ventspils port. By contrast, in many small towns of Kurzeme including Kuldīga, located far from the nearest railway stations in Stende, Aizpute and Skrunda, economic life continued to drowse.

The railway as a life artery was necessary for Kuldīga as well. Ideas about construction of a railway were raised in the 19th century, and they were elaborated in details around World War I. In the late 1920's and early 1930's, the Kuldīga Town Board informed state institutions about the bad condition of the roads which hindered traffic in town surroundings: "Kuldīga as a district town with more than 7,000 inhabitants with all state, municipal and economic institutions and with widely developed industry,

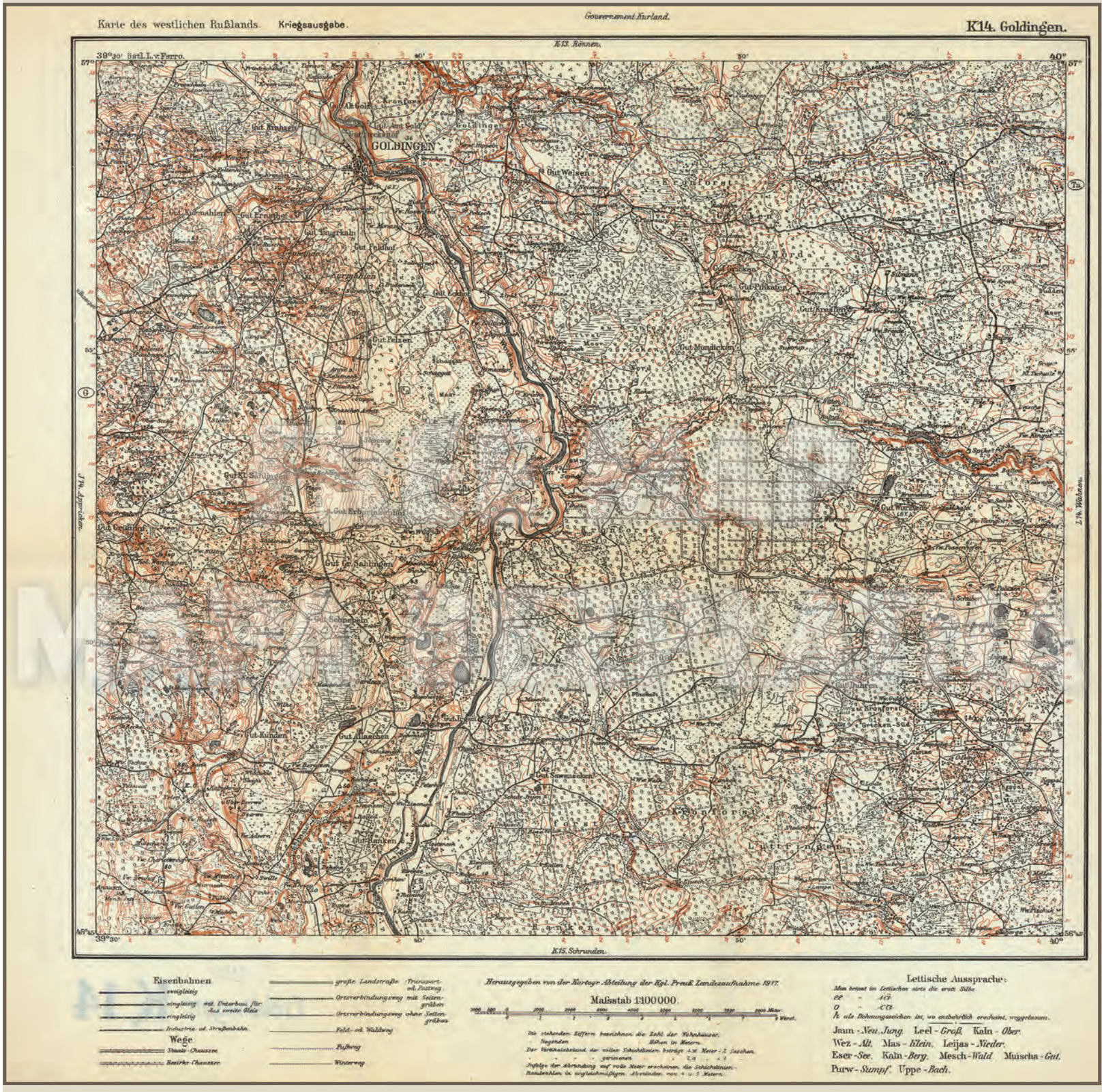
91 *Jaunais Kurzemnieks,* 1936, May 13 (No. 20).

92 *1940. g. vasaras vilcienu, autobusu, tramvaju, kuģu liniju saraksts* (*Schedule of train, bus, tram and ship lines of summer 1940*). Rīga: Leta, 1940. p. 120-121.

93 LVVA, fund 5542, description 3, case 153, page 44.

94 *Jaunais Kurzemnieks,* 1936, November 11 (No. 46).

kld.indb 223 12.12.2013. 13:13:03

188. Krievijas rietumdaļas karte. Kara laika izdevums. 1917
Map of the western part of Russia. Publication during World War I. 1917

kld.indb 224 12.12.2013. 13:13:11

pilsētas apkārtnē ir pilnīgi atgriezta kā neviena cita tāda pilsēta Latvijā no visiem lielākiem vai mazākiem satiksmes centriem. (..) ir laikmeti (rudeņos un pavasaros), kad jāpārtrauc uz vairākām nedēļām pat pasažieru satiksme uz Rīgu, nerunājot nemaz par precēm un citiem ražojumiem. (..) Lai sasniegtu tuvāko dzelzceļa staciju, ir jāmēro lieli attālumi un, ceļā pošoties sliktākos gada laikos, ir jāuzņemas vārda pilnā nozīmē liels risks."[95] Lai nokļūtu ar autobusu no Kuldīgas līdz Stendei, bijis nepieciešamas 3, bet ziemā un sliktos laika apstākļos – pat 7 stundas.

Pārvadājumu lielās izmaksas palielināja kuldīdzniekiem nepieciešamo preču cenas un sadārdzināja saražoto produkciju. Viens no nozīmīgākajiem Kuldīgas uzņēmumiem – sērkociņu fabrika "Vulkāns" par savas 1925. gadā saražotās produkcijas – 66 655 kastu ar sērkociņiem – transportēšanu līdz Stendei izdeva Ls 29 806,38, bet par izejvielu piegādi – Ls 80 000.[96]

Dzelzceļa līniju projekti. Iespēja būvēt dzelzceļu uz Kuldīgu tika izskatīta jau 19. gadsimta otrajā pusē. 1874. gadā parādījās ideja būvēt dzelzceļa līniju no Ventspils caur Kuldīgu līdz Rīgas–Jelgavas dzelzceļam.[97] 20. gadsimta sākumā Maskavas–Ventspils–Ribinskas dzelzceļu sabiedrība ierosināja platsliežu dzelzceļa atzara būvniecību no Ventspils līdz Kuldīgai. Savukārt Liepājas–Aizputes dzelzceļa sabiedrība 1913. gadā pat saņēma atļauju būvēt šaursliežu dzelzceļa līnijas pagarinājumu no Aizputes līdz Kuldīgai. Būvdarbus bija plānots sākt 1914. gada vasarā.[98] Vai būvdarbi tiešām uzsākti, trūkst ziņu, taču projektētā dzelzceļa līnija iezīmēta 1917. gadā publicētajā Pirmā pasaules kara laika kartē (**188**. attēls).[99] Šķiet, ka Pirmais pasaules karš projekta īstenošanu pilnīgi pārtraucis, jo 1918. gadā vietējā laikrakstā lasāms: "Atkal jauns dzelzceļa būves projekts. Bet diemžēl par dzelzceļu tiek plānots un spriests jau vairākus gadu desmitus, tikai vienmēr projekti paliek

95 LVVA, 5542. fonds, 3. apraksts, 153. lieta, 8.–10. lapa.

96 Turpat.

97 *Latviešu Avīzes*, 1874, 13.(25.) novembris, (Nr. 46).

98 Aizputes–Kuldīgas šaursliežu dzelzceļš. *Kurzemnieks,* 1913, 30. augusts (Nr. 35).

99 Karte des westlichen Rußlands. Kriegsaugabe (Krievijas rietumdaļas karte. Karalaika izdevums). Herausgegeben der Kartogr. Abteilung der Kgl. Preuß. Landesaufnahme, 1917.

trade and agriculture in the town surroundings is completely cut off from larger or smaller traffic centres like no other town in Latvia . (..) there are periods (in autumn and spring), when even the traffic to Riga had to be stopped for several weeks, not to mention goods and other products. (..) In order to reach the nearest railway station, great distances have to be covered and a great risk has to be undertaken when getting ready for a trip if the weather is bad."[95] In order to get from Kuldīga to Stende by bus, three hours were needed, –and up to seven hours during the winter and in bad weather conditions.

High transportation costs increased the price for goods necessary for the inhabitants of Kuldīga and raised the cost of manufactured products. One of the most important enterprises of Kuldīga, the safety matches factory "Vulkāns" paid LVL 29,806.38 for transportation of its products – 66,655 boxes with matches – manufactured in 1925 to Stende and LVL 80,000 for purchase of raw materials.[96]

95 LSHA, fund 5542, description 3, case 153, page 8–10.

96 Ibid.

Railway line projects. The option to build a railway to Kuldīga was considered already in the second half of the 19th century. In 1874, an idea to build a railway line from Ventspils through Kuldīga to the Riga–Jelgava railway appeared.[97] At the beginning of the 20th century, the association of Maskava–Ventspils–Ribinsk railways suggested constructing a wide gauge railway branch from Ventspils to Kuldīga. In 1913, the association of the Liepāja–Aizpute railway even received a permit to construct a passage of the narrow gauge railway line from Aizpute to Kuldīga. Construction works were planned to be started in summer 1914.[98] There is no information about whether work actually started, but the designed railway line is marked on a map of World War I published in 1917 (Picture **188**).[99] It seems that World War I completely stopped the implementation of the project, because the following could be read

97 *Latviešu Avīzes* (*Latvian Newspapers*), 1874, November 13 (25), (No. 46).

98 Aizputes–Kuldīgas šaursliežu dzelzceļš (Narrow-gauge Aizpute–Kuldīga railway). *Kurzemnieks,* 1913, August 30 (No. 35).

99 *Karte des westlichen Rußlands. Kriegsaugabe.* (Map of the western part of Russia. Publication during World War I.) Herausgegeben der Kartogr. Abteilung der Kgl. Preuß. Landesaufnahme, 1917.

kld.indb 225 12.12.2013. 13:13:14

189. Dzelzceļa celtniecības darbi Kuldīgā. (KNM, Inv. nr. 16.4581)
Railway construction works in Kuldīga. (KDM, Inv. no. 16.4581)

uz papīra."[100] 1931. gadā Liepājas–Aizputes dzelzceļa sabiedrība atjaunoja tiesības būvēt dzelzceļu līdz Kuldīgai un arī tālāk līdz Tukumam,[101] taču finansiālu problēmu dēļ iecere atkal netika īstenota.

1923. gadā tika atjaunota ideja būvēt dzelzceļu no Ventspils līdz Kuldīgai. Ventspils pilsētas dome pieņēma lēmumu "pilnvarot pilsētas valdi izgādāt koncesiju uz Ventspils–Kuldīgas šaursliežu dzelzceļa izbūvi".[102] 1924. gadā to atbalstīja arī Kuldīgas pilsētas valdes speciāli izveidota komisija, norādot, ka "atzīst Ventspils–Kuldīgas dzelzceļa būvniecību par apsveicamu un tamdēļ nolemj ieteikt pilsētas domei piedalīties akcionāru sabiedrībā ar tik lielām naudas zumam, cik to atvēl pilsētas līdzekļi".[103] Šī priekšlikuma sakarā Satiksmes ministrijai adresētā ventspilnieku memorandā norādīts: "Kuldīga no Ventspils ir tikai 55 kilometrus atstatu, bet visi produkti tur ir par 20–40% lētāki nekā Ventspilī. Bagātais Kuldīgas

100 Sapulce dzelzceļa būves lietā. *Kurzemnieks,* 1918, Nr. 16.

101 **Altbergs, T., Augustāne, K., Pētersone, I.** *Dzelzceļi Latvijā.* Rīga: Jumava, 2009. 166. lpp.

102 LVVA, 5542. fonds, 3. apraksts, 227. lieta, 129. lapa.

103 Turpat, 97. lapa.

in a local newspaper in 1918: "Once more new railway construction project. But, unfortunately, the railway has been planned and discussed for decades already, but the projects always remain on paper."[100] In 1931, the association of the Liepāja–Aizpute railway restored the right to construct the railway to Kuldīga and also further, to Tukums,[101] but once again the idea was not implemented due to financial issues.

In 1923, the idea to construct a railway from Ventspils to Kuldīga was restored. The Ventspils City Council carried out a decision "To authorize the city board to obtain a concession for construction of Ventspils–Kuldīga narrow gauge railway".[102] In 1924, it was supported by the specially founded commission of Kuldīga town, noting that "it welcomes construction of Ventspils–Kuldīga railway and, therefore, it decides to recommend the city council to participate in the joint-stock company with as large sums of money as it is possible using the funding of the town".[103] In relation to this proposal, a memorandum of inhabitants of Ventspils addressed to the Ministry of Transport states: "Kuldīga is located at a distance of only 55 kilometres from Ventspils, but all products there are by 20–40% cheaper than in Ventspils. Rich agricultural region of Kuldīga has no traffic roads and local inhabitants have to pay extremely high fees for transportation of their products. Whereas, by connecting Kuldīga with Ventspils via a railway line, we would give the former a straighter and closer exit to the port city and at the same time would supply Ventspils with products. (..)The aforementioned railway will also be of particular importance for rich regions of Ēdole, Zlēkas and others being always cut off from all sides due to surrounding sandy roads."[104] Apparently, this initiative was also abandoned. The first success of the Kuldīga railway issue was made in the second half of the 1920's.

100 Sapulce dzelzceļa būves lietā (Meeting on the case of railway construction). *Kurzemnieks,* 1918, No 16.

101 **Altbergs, T., Augustāne, K., Pētersone, I.** *Dzelzceļi Latvijā* (*Railways in Latvia*). Rīga: Jumava, 2009, p. 166.

102 LSHA, fund 5542, description 3, case 227, p. 129.

The **Liepāja–Alsunga–Kuldīga railway.** On June 14, 1928, a law on the restoration

103 Ibid., p. 97.

104 Ibid., p. 128.

kld.indb 226 12.12.2013. 13:13:16

lauksaimniecības rajons ir bez kādiem satiksmes ceļiem un vietējiem iedzīvotājiem ir jāmaksā ārkārtīgi lielas nodevas par savu ražojumu transportu. Savienojot turpretim Kuldīgu ar Ventspili ar dzelzceļa līniju, mēs dotu pirmajai taisnāko un tuvāko izeju uz ostas pilsētu un reizē apgādātu Ventspili ar viņai nepieciešamiem produktiem. (..) Bez Kuldīgas apkārtnes minētam dzelzceļam būtu sevišķi liela nozīme priekš bagātiem Ēdoles, Zlēku un citiem apvidiem, kuri, pateicoties apkārtnes smilšainajiem ceļiem, gandrīz ir nogriezti no visām pusēm."[104] Arī šī ierosme acīmredzot palika bez praktiskas tālākvirzības. Pirmie panākumi Kuldīgas dzelzceļa jautājuma risināšanā iezīmējās divdesmito gadu otrajā pusē.

Liepājas–Alsungas–Kuldīgas dzelzceļš. 1928. gada 14. jūnijā tika izdots likums par Liepājas–Ziemupes–Pāvilostas–Alšvangas 600 mm šaursliežu dzelzceļa atjaunošanu.[105] Sākās izpētes darbi un tika veiktas korekcijas sākotnējā projekta priekšlikumā – izmainīja ne tikai līnijas iepriekš paredzēto maršrutu, bet arī jaunbūvējamā sliežu ceļa platumu. 1929. gadā pieņēma galīgo lēmumu būvēt 750 mm platu Liepājas–Alsungas dzelzceļa līniju, kura ietu caur Vērgali, Pāvilostu un Pievīķiem. 69 km garās līnijas būvdarbi tika iesākti 1929. gada 1. martā un pabeigti 1932. gada 14. augustā, kad to svinīgi nodeva ekspluatācijā.[106]

Dzelzceļu bija plānots tūlīt pat būvēt tālāk no Alsungas līdz Kuldīgai, taču vēl 1932. gada rudenī nekādi darbi nenotika. 1932. gada 16. novembrī, nobažījusies par iespējamo nākotni, Kuldīgas pilsētas dome noturēja apspriedi dzelzceļa būvniecības jautājumā. 58 organizāciju pārstāvji vienojās par nepieciešamību "vērsties pie valsts augstākajām iestādēm, lai dzelzceļa būves darbi tikti uzsākti drīzāk".[107] Nav zināms, cik lielā mērā šīs aktivitātes ietekmēja būvdarbu virzību, taču 1933. gada 27. martā starpresoru apspriedē pieņemts un vēlāk apstiprināts dzelzceļa posma Alsunga–Kuldīga maršruts, kas atšķirībā no sākotnējās ieceres gāja caur Ēdoli.[108]

104 Turpat, 128. lapa.

105 *Valdības Vēstnesis,* 1928, 14. jūnijs (Nr. 131).

106 *Latvijas dzelzceļi 1918–1938* (Dzelzceļu virsvalde). Rīga: Valsts dzelzceļu izdevniecība, 1938. 469. lpp.

107 Kurzemnieki kategoriski prasa dzelzceļu. *Jaunais Kurzemnieks,* 1932, 23. novembris (Nr. 22).

108 *Latvijas dzelzceļi 1918–1938* (Dzelzceļu virsvalde). Rīga: Valsts dzelzceļu izdevniecība, 1938. 471. lpp.

of Liepāja–Ziemupe–Pāvilosta–Alšvanga 600 mm narrow gauge railway was issued.[105] Research works were started and corrections in the initial project proposal were made so that not only was the previously planned route of the line changed, but so was the width of the newly-constructed gauge road. In 1929, a final decision was made to construct the 750 mm wide Liepāja–Alsunga railway line, which would run through Vērgale, Pāvilosta and Pievīķi. The construction of the 69 km long line was started on March 1, 1929 and finished on August 14, 1932, when it was put into operation after an official ceremony.[106]

It was planned to continue construction from Alsunga to Kuldīga, but no work took place in autumn 1932. On November 16, 1932, the Kuldīga Town Council being concerned about the future, held a discussion on the issue of railway construction. Representatives of 58 organizations agreed on the necessity "to escalate the issue to the highest level in order for the railway construction works to begin as soon as possible".[107] It is not known how much these activities affected the progress of construction works, however, on March 27, 1933 at the interdepartmental discussion the Alsunga–Kuldīga route of the railway section, which as opposed to the initial idea went through Ēdole, was accepted and later approved.[108] The same spring, the Railway Central Board started the construction, which took place rather fast, and finished it in two years (Picture **189**). A gauge road branch from Kuldīga to the safety match factory "Vulkāns" was also constructed.

On September 1, 1935, a 29 km land section of the Alsunga–Kuldīga railway was commissioned by the Minister of Transport Bernhards Einbergs for general use (Picture **190**). Consecration of the new railway occurred along with the opening of the second Song Festival

105 *Valdības Vēstnesis* (*Government Messenger*), 1928, June 14 (No. 131).

106 *Latvijas dzelzceļi 1918–1938* (Dzelzceļu virsvalde) (*Latvian railways 1918-1938* (Central Railway Office)). Rīga: Valsts dzelzceļu izdevniecība, 1938, p. 469.

107 Kurzemnieki kategoriski prasa dzelzceļu (Inhabitants of Kurzeme flatly ask for the railway). *Jaunais Kurzemnieks,* 1932, November 23 (No 22).

108 *Latvijas dzelzceļi 1918–1938* (Dzelzceļu virsvalde) (*Latvian railways 1918-1938* (Central Railway Office)). Rīga: Valsts dzelzceļu izdevniecība, 1938, p. 471.

kld.indb 227 12.12.2013. 13:13:16

190. Pirmā vilciena ierašanās Kuldīgā, 1935. g. (KNM, Inv. nr. 7329)
The first arrival of the train at Kuldīga, 1935 (KDM, Inv. no. 7329)

191. Motorvilciens Liepājas stacijā ap 1940. gadu (LDzVM, bez Inv.nr.)
A train at Liepāja station in approximately 1940 (LDzVM, without Inv.no.)

Tā paša gada pavasarī Dzelzceļu virsvalde uzsāka būvniecību, kas ritēja samērā raiti, un pēc 2 gadiem to pabeidza (**189**. attēls). Tika uzbūvēts arī sliežu ceļa atzarojums no Kuldīgas stacijas uz sērkociņu fabriku "Vulkāns".

1935. gada 1. septembrī 29 km garo Alsungas–Kuldīgas dzelzceļa posmu satiksmes ministrs Bernhards Einbergs (1893–1945) svinīgi nodeva vispārējai lietošanai (**190**. attēls). Jaunā dzelzceļa iesvētīšana notika kopā ar Kuldīgas novada otro dziesmu svētku atklāšanu, tādējādi pulcinot īpaši daudz viesu. Visas 101 km garās Liepājas–Alsungas–Kuldīgas dzelzceļa līnijas būvniecība valstij izmaksāja gandrīz 4 miljonus latu.[109]

Sākot ar 1935. gadu, dzelzceļa līnijā Liepāja–Alsunga–Kuldīga regulāri kursēja divi pāri preču–pasažieru vilcienu. 1936. gadā pirmais vilciens no Kuldīgas atgāja 2.29 naktī un ieradās Liepājā 6.20, bet atpakaļceļā devās 6.40, sasniedzot Kuldīgu pēc nepilnām 3,5 stundām – 9.58. Vakara vilciens ceļā pavadīja gandrīz četras stundas, jo pusstundu nācās gaidīt uz 3 km garā Kursas–Pāvilostas atzarojuma vilciena

109 Turpat, 477. lpp.

of Kuldīga District, thus ensuring many guests. The construction of the whole 101 km long Liepāja–Alsunga–Kuldīga railway line cost the state almost 4 million lats .[109]

As of 1935, two pairs of goods-passenger trains regularly ran on the Liepāja–Alsunga–Kuldīga railway line. In 1936, the first train departed from Kuldīga at 2.29 AM and arrived at Liepāja at 6.20, then it departed for its return trip at 6.40, reaching Kuldīga in less than 3.5 hours at 9.58. The evening train spent almost four hours on the rails, because it had to wait half an hour for the train passengers of the 3 km long Kursa–Pāvilosta branch-line.[110] In later years, the train schedule was edited, and the trip time never exceeded 3.5 hours for both morning and evening trips.

In order to improve traffic via narrow gauge railways, in autumn 1938 three 750 mm narrow gauge railway trains were constructed in main workshops of Liepāja railway (Picture **191**), one

109 Ibid., p. 477.

110 *1936./37. g. ziemas vilcienu, autobusu, tramvaju un kuģu līniju saraksts no 1936. g. 15. X–1937. g. 15. V.* (*Schedule of train, bus, tram and ship lines of 1936/37 from 1936 15 X – 1937 15 V*). Rīga: Leta, 1936, p. 38.

kld.indb 228 12.12.2013. 13:13:18

pasažieriem.[110] Vēlākajos gados vilcienu saraksts tika koriģēts, un braukšanas laiks gan rīta, gan vakara reisos nepārsniedza 3,5 stundas.

Lai uzlabotu satiksmi šaursliežu dzelzceļos, 1938. gada rudenī Liepājas dzelzceļa galvenajās darbnīcās uzbūvēja trīs 750 mm šaursliežu dzelzceļa motorvilcienus (**191**. attēls), no kuriem viens tika izmēģināts un pēc tam nodots ekspluatācijā Liepājas–Alsungas–Kuldīgas līnijā.[111] Tas gandrīz par stundu saīsināja braukšanas laiku – motorvilciens izgāja no Kuldīgas 5.18 un ieradās Liepājā tieši 8.00.[112] Liepājā būvētie motorvilcieni jeb mūsdienu izpratnē dīzeļvilcieni bija ekonomiski, vienkārši ekspluatācijā un ar izciliem tehniskajiem rādītājiem. Dzelzceļu vēstures pētnieks Toms Altbergs (1965) raksta, ka "kādā no izmēģinājumu braucieniem dīzeļvilciens sasniedza ātrumu 80 km/h, kas Latvijas 750 mm šaursliežu dzelzceļos acīmredzot paliks nepārspēts. Regulārajā ekspluatācijā līnijās Liepāja–Aizpute un Liepāja–Kuldīga šī tipa vilcienu maksimālais ātrums tika noteikts 55 km/h, bet līnijā Liepāja–Rucava – 45 km/h".[113]

Kuldīgas–Liepājas dzelzceļa līnijas atklāšana bija ārkārtīgi nozīmīgs notikums Kuldīgas saimnieciskās dzīves attīstībā, jo dzelzceļš nodrošināja ne tikai tiešu satiksmi ar Kurzemes lielāko ostas pilsētu Liepāju, bet arī deva iespēju Kuldīgas apkārtnes zemniekiem ērti nogādāt savu produkciju pilsētā. Pie Kuldīgas stacijas tās priekšnieka tiešā pārziņā darbojās valsts dzelzceļu transporta kantoris, kas piedāvāja dažādus transporta papildu pakalpojumus, tajā skaitā pārvadāt "ekspres- un preču sūtījumus no Stendes stacijas uz Kuldīgu un otrādi, un Kuldīgas tuvākā apkārtnē", kā arī "pienākušo preču un ekspressūtījumu piegādāšanu saņēmējiem vai pēc sūtījuma rīkotāja aizrādījumiem arī citām personām".[114] Ar šī kantora starpniecību bija iespējams veikt arī sūtījumu apdrošināšanu Eiropas preču un bagāžas sūtījumu apdrošināšanas akciju sabied-

110 *1936./37. g. ziemas vilcienu, autobusu, tramvaju un kuģu līniju saraksts no 1936. g. 15. X–1937. g. 15. V.* Rīga: Leta, 1936. 38. lpp.

111 Motorvagoni mūsu dzelzceļu satiksmē. *Kurzemes Vārds*, 1939, 10. augusts (Nr. 178), 6. lpp.

112 *Vilcienu saraksts 1940./41.* Rīga: Latvijas Valsts dzelzceļi, 1940. 96. lpp.

113 **Altbergs, T.** *Latvijas dzelzceļu lokomotīves*. Rīga: Latvijas Dzelzceļnieku biedrība, 2005. 111. lpp.

114 *Jaunais Kurzemnieks,* 1936., Nr.46, 11. novembris

of which was tested and then commissioned for the Liepāja–Alsunga–Kuldīga line.[111] This shortened the trip by almost an hour, with the motor train departed from Kuldīga at 5.18 AM and arrived at Liepāja at 8.00.[112] The motor (or diesel) trains constructed in Liepāja were economic, simple to use and had excellent technical capacity. The railway historian Toms Altbergs writes that "during one of the test trips a diesel train reached the speed of 80 km/h, which apparently will remain undefeated for 750 mm narrow gauge railways of Latvia. The maximum speed of this type of train during regular exploitation on the Liepāja–Aizpute and Liepāja–Kuldīga lines was set at 55 km/h, and on the Liepāja–Rucava line at 45 km/h".[113]

The opening of the Kuldīga–Liepāja railway line was extremely important for the development of Kuldīga economic life, because the railway not only ensured direct traffic with the greatest port city of Kurzeme, Liepāja, but also provided an option for farmers of Kuldīga's surroundings to conveniently deliver their products to the town. A state railway transport office operated near the Kuldīga station under the direct management of its head; the office offered different additional transport services, including to deliver "express packages and other packages from Stende station to Kuldīga and back, and to closest surroundings of Kuldīga", as well as "delivery of incoming goods and express packages to receivers or to other person according to the directions of the sender as well".[114] The office also offered insurance of packages at the European goods and luggage package insurance joint-stock company, thus, guaranteeing safety of the packages during transportation and storage.

The Liepāja–Alsunga–Kuldīga ceased its existence as a unified railway during the final stage of World War II, in autumn 1944, when the German army reconstructed the Liepāja–Alsunga section into a wide gauge railway and extended it from Alsunga to Ventspils for military purposes.

111 Motorvagoni mūsu dzelzceļu satiksmē (Motor carriages in our railway traffic). *Kurzemes Vārds* (*Kurzeme Word*), 1939, August 10 (No. 178), p. 6.

112 *Vilcienu saraksts 1940./41* (*Train schedule of 1940/41*). Rīga: Latvijas Valsts dzelzceļi, 1940, p. 96.

113 **Altbergs, T.** *Latvijas dzelzceļu lokomotīves* (*Latvian railway locomotives*). Rīga: Latvijas Dzelzceļnieku biedrība, 2005, p. 111.

114 *Jaunais Kurzemnieks,* 1936, No 46, November 11

kld.indb 229 12.12.2013. 13:13:18

192. Dzelzceļa līnija no Kuldīgas Tukuma virzienā 1940. gada kartē (*Latvijas ceļu karte. Rīga: Šoseju un zemes ceļu departaments, 1940. 7. karte*)

The railway line from Kuldīga in the direction of Tukums on a map of 1940 (Latvijas ceļu karte (The road map of Latvia). Rīga: Šoseju un zemes ceļu departaments, 1940, map No 7)

rībā, tādējādi garantējot sūtījumu drošību pārvadāšanas un uzglabāšanas laikā.

Liepājas–Alsungas–Kuldīgas līnija kā vienots dzelzceļš beidza pastāvēt Otrā pasaules kara noslēguma posmā – 1944. gada rudenī, kad vācu armija militāriem nolūkiem dzelzceļa Liepājas–Alsungas posmu pārbūvēja par platsliežu dzelzceļu un pagarināja to no Alsungas līdz Ventspilij. Domājams, ka pēc līnijas pārbūves līdz pat kara beigām turpināja kursēt arī šaursliežu vilciens no Liepājas uz Kuldīgu, jo atsevišķos attēlos redzams platsliežu dzelzceļam pa vidu saglabātais šaurais sliežu ceļš. Karam beidzoties, Liepājas–Ventspils dzelzceļa līnija vēlreiz tika pārbūvēta, nu jau 1520 mm jeb tā sauktajā krievu platumā. To galvenokārt izmantoja pasažieru pārvadājumiem. Izolācijā nonākušā Kuldīgas–Alsungas šaursliežu dzelzceļa posmā satiksmi atjaunoja 1945. gada 7. jūlijā.[115] Šis dzelzceļš turpināja pasažieru pārvadājumus līdz 1963. gadam, bet kravas pārvadājumus – pat līdz 1974. gadam, nodrošinot transporta pakalpojumus Kuldīgas kokapstrā-

115 Dzelzceļa satiksme Kurzemē. *Padomju Kuldīga*, 1945, Nr. 16, 4. jūlijs

Most likely, after the reconstruction of the line a narrow gauge train continued to run from Liepāja to Kuldīga up to the very end of the war, because in certain pictures it is possible to see the narrow gauge road preserved in the middle of the wide gauge railway. As the war ended, the Liepāja–Ventspils railway line was once again reconstructed and its width was 1520 mm (the so-called Russian width). It was mostly used for passenger transportation. Traffic in the isolated Kuldīga–Alsunga narrow gauge railway section was restored on July 7, 1945.[115] This railway continued passenger transportation and cargo transportation up to 1963 and 1974 respectively, providing transport services to the Kuldīga wood-processing enterprise “Vulkāns”.[116] Its route is still marked in the town plan near Lauku iela (Rural Street), Alsungas iela and Stacijas iela (Station Street).

In 1939, the construction of a wide gauge railway, which would connect Kuldīga and

115 Dzelzceļa satiksme Kurzemē (Railway traffic in Kurzeme). *Padomju Kuldīga* (*Soviet Kuldīga*), 1945, No. 16, July 4

116 **Altbergs, T., Augustāne, K., Pētersone, I.** *Dzelzceļi Latvijā* (*Railways in Latvia*). Rīga: Jumava, 2009. p. 172–173.

kld.indb 230 12.12.2013. 13:13:20

des uzņēmumam "Vulkāns."[116] Tā trasi vēl tagad pilsētas plānā iezīmē Lauku, Alsungas un Stacijas iela.

1939. gadā sāka būvēt arī platsliežu dzelzceļu, kas Kuldīgu savienotu ar Tukumu. No stacijas Tukums II Kuldīgas virzienā paguva uzbūvēt ap 8 km sliežu ceļa un dažus tiltus.[117] Būvniecību pārtrauca Otrais pasaules karš. Uzbūvēto dzelzceļa uzbērumu vēl tagad var redzēt, braucot pa Rīgas–Ventspils šoseju. Šī līnija jau iezīmēta arī 1940. gadā publicētajā Latvijas ceļu kartē (**192**. attēls).[118]

Kuldīgas dzelzceļa stacija. No Liepājas–Alsungas–Kuldīgas dzelzceļa līnijas mūsdienās saglabājušās vien atsevišķas staciju ēkas. Lielākā un modernākā no tām ir Kuldīgas stacijas ēka, kura atrodas Stacijas ielā 2. Jau sākot ar 1933. gadu, tika aktīvi spriests par vietas izvēli jaunajai stacijai. Bija variants stacijas ēku celt pļavās pie Aizputes ceļa, taču tas prasīja daudz līdzekļu pievedceļu būvniecībai. Tika izskatīta arī iespēja staciju novietot Putnudārzā pie Skrundas šosejas, taču tad stacija atrastos pārāk tālu no pilsētas centra. Pēc diskusijām tika pieņemts lēmums staciju celt rajonā starp skolu un pagasta namu[119], tādējādi apmēram piecsimt metru tuvāk pilsētas centram un arī netālu no Kuldīgas–Skrundas šosejas. Šī vieta būtu ērta arī iecerētās dzelzceļa līnijas uz Tukumu vai Stendi apkalpošanai.

Staciju uzcēla 1936. gadā (**447**. attēls 431. lpp), un tā bija viena no sava laika ievērojamākajām publiskajām ēkām Kuldīgā. Tā ienesa pilsētā ne tikai saimniecisku rosību, bet arī jaunas vēsmas arhitektūrā.

116 **Altbergs, T., Augustāne, K., Pētersone, I.** *Dzelzceļi Latvijā*. Rīga: Jumava, 2009. 172.–173. lpp.

117 **Altbergs, T., Augustāne, K., Pētersone, I.** Op. cit., 171. lpp.

118 *Latvijas ceļu karte.* Rīga: Satiksmes ministrija. Šoseju un zemes ceļu departaments, 1940., 7.,12. un 16. karte

119 Dzelzceļa budžeta komisijas vērojumi Kurzemē. *Latvijas Kareivis*, 1933, 26. septembris, 1. lpp.

Tukums, was started. Approximately 8 km of gauge and several bridges were built from Tukums II to Kuldīga.[117] The construction had ceased by World War II. Constructed railway embankment can still be seen when driving Rīga–Ventspils highway. This line was already marked in the road map of Latvia published in 1940 (Picture **192**).[118]

Kuldīga railway station. Only some station buildings of the Liepāja–Alsunga–Kuldīga railway line have survived up to this day. The largest and most modern of them is the Kuldīga station building located at Stacijas iela (Station Street) 2 Discussions about the location of the new station began in 1933. One option was to build a station in the meadows by the road to Aizpute, but this would have incurred the added expense of building an access road. Another proposal was to have the station in Putnu dārzs by the Skrunda highway, but this would be too far from the town centre. It was finally decided to have the station built between the school and the district hall[119],about 500 metres closer to the current town and not far from the Kuldīga-Skrunda highway. This site would also be convenient for servicing the planned railway line to Tukums or Stende.

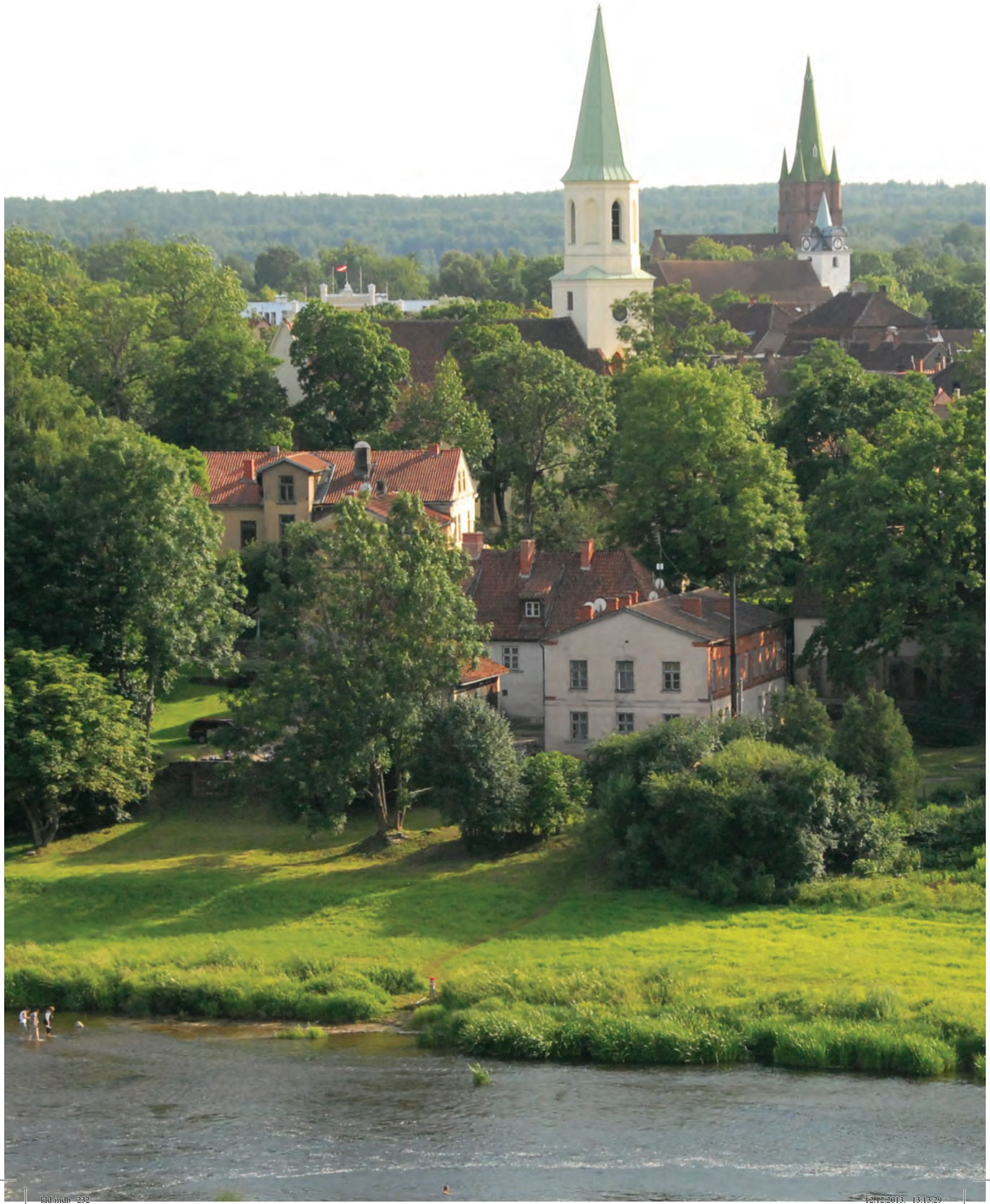
Completed in 1936 (Picture **447**, p. 431), the station was one of the most significant public buildings of its time in Kuldīga. It rejuvenated commerce in the town and introduced new architectural trends.

117 **Altbergs, T., Augustāne, K., Pētersone, I.** Op. cit., p.171.

118 *Latvijas ceļu karte* (*Road map of Latvia*). Rīga: Satiksmes ministrija. Šoseju un zemesceļu departments, 1940., map 7,12 and 16

119 Dzelzceļa budžeta komisijas vērojumi Kurzemē (Observations of Railway Budget Commission in Kurzeme). *Latvijas Kareivis*, 1933, 26. septembris, p. 1.

kld.indb 231 12.12.2013. 13:13:20

Kuldīgas arhitektūra. Kulta celtnes

The Architecture of Kuldīga. Ecclesiastic buildings

Jānis Zilgalvis

Skats uz Kuldīgu
no Ventas labā krasta
(M. Rubeņa foto. 2011)

Kuldīga from the right
bank of Venta River
(Photo by M. Rubenis. 2011)

Kuldīgas dievnami ir pilsētas rota. To arhitektūrā atspoguļojas dažādi stili, sākot no gotikas un beidzot ar eklektismu un tā formāli stilistiskajiem novirzieniem. Laika gaitā šo celtņu uzplaukums mijies ar postu – gan pašu cilvēku, gan ugunsnelaimju radītu, taču vienmēr liela ir bijusi pilsētnieku vēlme redzēt savus dievnamus staltus un sakoptus. Pēdējos gadu desmitos šī vēlme lielā mērā ir piepildījusies un stāvoklis turpina uzlaboties. Katram dievnamam – baznīcai, sinagogai vai lūgšanu namam – ir sava vēsture. Tā stāsta ne tikai par pašām celtnēm, bet arī par iekārtas priekšmetiem tajās un par pilsētnieku un dievnamu cēlāju vēlmēm un varēšanu padarīt tos krāšņus un bagātus.

Svētās Katrīnas luterāņu baznīca

Vissenākā vēsture ir Svētās Katrīnas luterāņu baznīcai, kas rakstītajos avotos minēta jau 13. gs. Sākumā tā bijusi koka un laika gaitā vairākas reizes labota vai celta no jauna. 1566. gada vizitācijas dokumentos baznīca dēvēta par mazu koka kapelu.[1] 1567. gadā pēc Kurzemes hercoga Gotharda Ketlera rīkojuma celta jauna baznīca ar diviem torņiem. Arī tā bija koka celtne. 1606. gada vizitācijā norādīts, ka baznīca atkal ir sabrukuma stāvoklī.[2] 1615. gadā Kuldīgā izcēlās ugunsgrēks, kas skāra arī baznīcu. Nodega abi torņi, izkusa zvani, bet baznīcas telpni izdevās paglābt no liesmām, un tā palika neskarta. Drīz vien Lībekā pasūtīti jauni zvani un meklēti līdzekļi torņa būvei. 1632. gadā draudze nolēma ugunsgrēkā izpostīto ērģeļu vietā būvēt jaunas.[3]

Par tagadējās mūra baznīcas precīzu celšanas laiku nav dokumentāri pamatotu ziņu. Dažādi autori nosauc dažādus gadskaitļus – 1624[4], 1645[5], 1649[6], 1651–1655[7] u. c. Agrākie no šiem gada skaitļiem parasti tiek attiecināti uz baznīcas

1 **Kallmeyer, T.** *Die evangelischen Kirchen und Prediger Kurlands*. Mitau: J. F. Steffenhagen und Sohn,1890. S. 96.

2 Turpat, 96. lpp.

3 VKPAI PDC, Arhitektūras piemineklis Kuldīgas Katrīnas baznīca. Vēsturiska izziņa, izraksti no literatūras un arhīvu materiāliem. Autors T. Vītola. Rīga, 1962, 3. lpp.

4 **Volanska, A.** *Kuldīga*. Rīga: Apgāds Jāņa sēta, 1998. 13. lpp.

5 **Чантурия, В., Минкявичюс, Й., Васильев, Ю., Алттоа, К.** *Белоруссия. Литва. Латвия. Эстония : Справочник – путеводитель*. Москва: Искусство, 1986, стр. 409.

6 **Vipers, B.** *Latvijas māksla baroka laikmetā*. Rīga: Valters un Rapa, 1937. 31. lpp.

7 **Чантурия, В., Минкявичюс, Й., Васильев, Ю., Алттоа, К.** Op.cit.

Kuldīga's ecclesiastic buildings are the jewels of the town. Styles ranging from Gothic to Eclecticism and all its formally stylistic deviations are reflected in their architecture. In the course of time, these buildings saw both prosperity and calamity caused by both people and fires; but the willingness of the townsfolk to see their temples lofty and neat was always great. Over the last decades this desire has asserted itself once again, and conditions continue to improve. Each sacral building – church, synagogue or oratory – has its own history. It tells a story not only about the buildings themselves, but also about the furnishings in them and the ambition of the inhabitants and builders to make them magnificent and opulent.

St. Catherine's Lutheran Church

First mentioned in written sources in the 13th century, St. Catherine's Lutheran Church is the oldest in Kuldīga. Initially it was made of wood and in the course of time it was altered or constructed anew several times. In visitation documents of 1566, the church is called a little wooden chapel[1]. In 1567, by the decree of the Duke of Courland, Godthartt Kettler, a new church with two towers was built. It was a wooden structure as well. In visitation of 1606, it is noted that the church is once again in a state of falling down[2]. In 1615, a fire, which also affected the church, started in Kuldīga. Both towers burnt down, bells melted, but the premises of the church were saved from fire, and they remained untouched. Soon after, new bells were ordered in Lübeck and resources were found for the construction of the tower. In 1632, the parish decided to construct a new organ to replace the one destroyed by the fire[3].

There is no documentary evidence on the exact time of construction of the present masonry church. Different authors name different years – 1624[4], 1645[5],

1 **Kallmeyer, T.** *Die evangelischen Kirchen und Prediger Kurlands*. Mitau: J. F. Steffenhagen und Sohn,1890. S. 96.

2 Ibid., 96. lpp.

3 SIHP MDC, Arhitektūras piemineklis Kuldīgas Katrīnas baznīca. Vēsturiska izziņa, izraksti no literatūras un arhīvu materiāliem. Autors T. Vītola (Architectural Monument Catherine's Church of Kuldīga. Historical certificate, extracts from literature and archive materials. Author T. Vītola). Rīga, 1962, p. 3.

4 **Volanska, A.** *Kuldīga*. Rīga: Apgāds Jāņa sēta, 1998, p. 13.

5 **Чантурия, В., Минкявичюс, Й., Васильев, Ю., Алттоа, К.** *Белоруссия. Литва. Латвия. Эстония : Справочник – путеводитель*. Москва: Искусство, 1986, стр. 409.

kld.indb 234 12.12.2013. 13:13:30

mūra torņa celtniecību, taču dažkārt minēts, ka arī citas tagadējā dievnama mūra daļas, kas veidotas gotiskās formās, tostarp perspektīviskais portāls dienvidu sienā, tapušas jau 17. gs. sākumā – 1606. gadā.[8] Kā arguments tiek minēts fakts, ka 16. un 17. gs. mijā Rietumeiropas mākslā neilgu laiku atkal jaušama aizraušanās ar viduslaiku formām. Šo parādību dēvē par pēcgotiku (vāciski *Nachgotik*), un tā faktiski saglabājās cauri visiem jauno laiku stiliem līdz pat eklektisma stilā izplatītajai neogotikai. Virs baznīcas dienvidu portāla atrodas apaļa niša, kurā ievietots medaljons ar Svētās Katrīnas cilni. Šo medaljonu kā Kuldīgas ģerboni 1791. gadā kalis J. A. Kohs. Domājams, ka šis medaljons ir kāda agrāka darinājuma kopija[9] (**193**., **194**. attēls).

Visticamāk, ka tagadējo mūra baznīcu sāka celt 1655. gadā pēc hercoga Jēkaba rīkojuma. Celtniecības darbus pienācīgi pabeigt neļāva zviedru iebrukums Kurzemē. Kara laikā tika nolaupīti baznīcas piederumi un altāra detaļas. Postījumi skāra arī kapenes. Jaunais dievnams dur-

8 **Чантурия, В., Минкявичюс, Й., Васильев, Ю., Алттоа, К.** Op. cit.

9 **Rusmanis, S., Vīks, I.** *Kurzeme*. Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1993. 106. lpp.

193. Svētās Katrīnas luterāņu baznīca. 1659., 1866. O. Dīce (J. Zilgalvja foto. 2008)
St. Catherine's Lutheran Church. 1659., 1866. O. Dietze (Photo by J. Zilgalvis. 2008)

1649[6], 1651-1655[7] etc. The earliest of these usually refer to the construction of the stone tower of the church; however, it is sometimes specified that other parts of the masonry walls of the present church shaped in Gothic forms, including a perspective portal in the southern wall, were constructed already in the early 17th century – in 1606[8]. The fact that at the turn of the 16th and 17th century the passion for medieval forms was once again felt in western European art is mentioned as one of the arguments. This phenomenon is called the Post-Gothic (German *Nachgotik*) and it actually lasted up to the Neo-Gothic widespread in Eclecticism. Above the southern portal of the church, a round niche is located, in which a medallion with the tab of St. Catherine is placed. This medallion was forged by J. A. Koch in 1791 as the coat of arms of Kuldīga. It is assumed that this medallion is a copy of some older artefact[9] (Pictures **193** and **194**).

6 **Vipers, B.** *Latvijas māksla baroka laikmetā* (*Latvian Art in the Age of Baroque*). Riga: Valters un Rapa, 1937, p. 31.

7 **Чантурия, В., Минкявичюс, Й., Васильев, Ю., Алттоа, К.,** Op.cit.

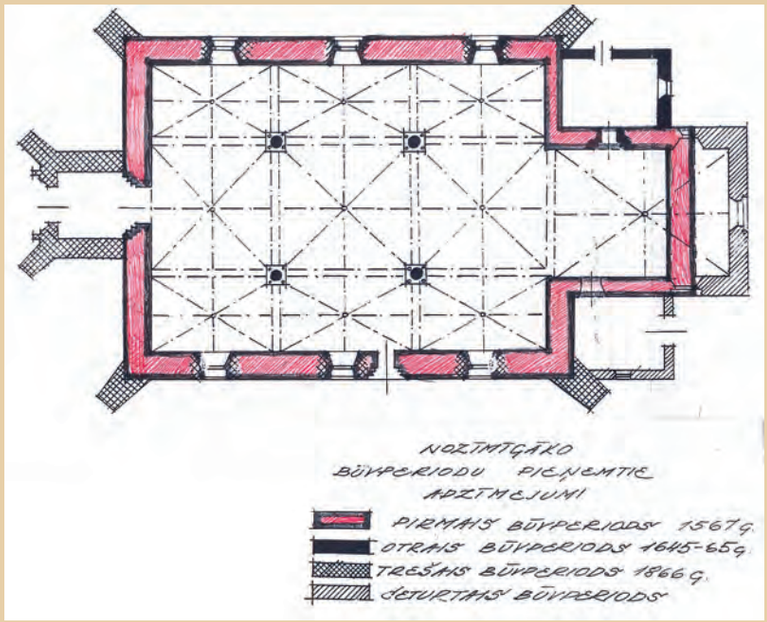
8 **Чантурия, В., Минкявичюс, Й., Васильев, Ю., Алттоа, К.,** Op. cit.

9 **Rusmanis, S., Vīks, I.** *Kurzeme*. Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1993, p. 106.

194. Baznīcas sānu portāls (J. Zilgalvja foto. 2008.)
Side portal of the church (Photo by J. Zilgalvis. 2008)

kld.indb 235 12.12.2013. 13:13:40

195. Svētās Katrīnas luterāņu baznīcas plāns ar būvperiodu rekonstrukciju. T. Vītola, ap 1960. gadu (VKPAI PDC, lieta *Kuldīgas Katrīnas baznīca*)

Plan of St. Catherine's Lutheran Church. Evolution of construction history. Reconstruction by T. Vītola, 1960's (SIHP MDC, case *Kuldīgas Katrīnas baznīca*)

vis vēra tikai 1665. gadā. Drīz, jau 1669. gadā, baznīca izdegusi, taču altāri un kanceli izdevies izglābt. Pēc ugunsnelaimes draudze dievnamu atjaunojusi trīs gados. Zvanu tornī uzstādīts arī jauns pulkstenis. 1748. gadā baznīca remontēta un tornis ieguvis jaunu teltsveida jumtu, kas vēl redzams vienā no pazīstamākajiem Kuldīgas senajiem attēliem – V. Z. Štafenhāgena (*W. S. Stavenhagen*) gravīrā.[10] 1866. gadā baznīca pārveidota pēc arhitekta Oto Dīces (*O. Dietze*) projekta. Tad dievnams ieguva vairāk gotisku vaibstu: tika uzcelta torņa tagadējā slaidā smaile, bet kontrforsi draudzes telpas (telpnes) stūros tika vainagoti ar dekoratīviem tornīšiem – pinakļiem. Šāda luterāņu baznīcu "gotizācija" ir plaša parādība visā 19. gadsimta arhitektūrā, un šai ziņā Svētās Katrīnas baznīca ir tipisks piemērs. Baznīcas jaunais tornis bija ieguvums, jo tas bija redzams iztālēm un kļuva par orientieri pilsētvidē un vienu no apkārtējās ainavas dominantēm. 20. gs. trīsdesmitajos gados ap baznīcu vēl bija dēļu žogs ar vārtiem un pie baznīcas – pieminekļi un krusti tur apbedītajiem mācītājiem.

10 **Stavenhagen, W. S**. *Album Kurländischer Ansichten*. Mitau: im Selbstverlag des Herausgebers, 1866.

Most likely, the construction of the present masonry church was commenced in 1655 by decree of Duke Jakob. The Swedish invasion of Kurzeme prevented the construction works from being properly finished. During the war, church possessions and altar parts were stolen, and the crypt was also devastated. The new church was opened in 1665, then in 1669 it burnt down again, but the altar and pulpit were saved. After the fire, the parish restored it for three years. A new clock was installed in the bell tower. In 1748, the church was renovated and the tower obtained a new tent roof, which can be seen in one of the most famous pictures of Kuldīga, an engraving by W. S. Stavenhagen[10]. In 1866, the church was changed according to the project of Otto Dietze. It acquired many Gothic features; the present slender spire of the tower was built, and the buttresses in the corners of parish room were crowned with decorative turrets – pinnacles. This "gothification" of Lutheran churches was a common phenomenon in all architecture of the 19th century, and St. Catherine's Church is a typical example of this. The new tower could be seen from far away, and it became a landmark in the town and one of the dominant features of the surrounding landscape. In the 1930's, the church still had a board fence with gates around it and monuments and crosses for deceased priests nearby.

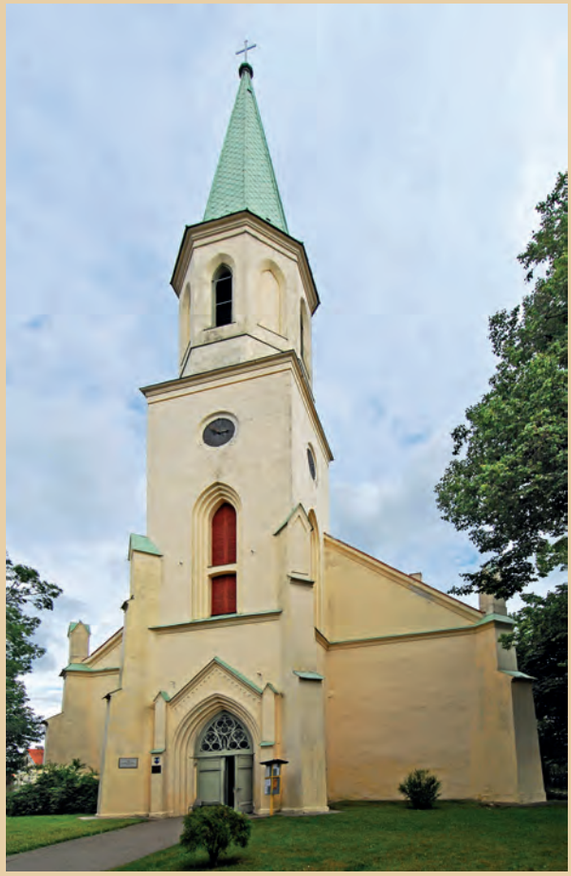
After the emigration of the Baltic Germans in 1939, the German parish of the church ceased to exist, while the Latvian congregation had already moved to St. Anne's Church, constructed in 1904. After the Second World War, a warehouse was constructed in the church. It remained until the end of the 1960's, when the building was handed to the Kuldīga Museum of Art and Local History. In 1967-1968, the church was restored under the management of Tatjana Vītola. Separate restoration works were performed later as well. An exhibition devoted to the history of the region was arranged in the church, and concerts were also held there. Vītola showed her vision of construction history of the edifice. It is depicted in the church plan, in which separate construction periods are graphically illustrated (Picture **195**). This interpretation of construction history is based on

10 **Stavenhagen, W. S**. *Album Kurländischer Ansichten*. Mitau: im Selbstverlag des Herausgebers, 1866.

kld.indb 236 12.12.2013. 13:13:41

Pēc vācbaltu izceļošanas 1939. gadā baznīcas vācu draudze beidza pastāvēt, bet latviešu draudze līdz tam bija pārgājusi uz 1904. gadā pabeigto Svētās Annas baznīcu. Pēc Otrā pasaules kara baznīcā ierīkota noliktava, kas tur atradās līdz 20. gs. sešdesmito gadu beigām, kad ēka nodota Kuldīgas mākslas un novadpētniecības muzejam. 1967.–1968. gadā dievnams restaurēts arhitektes Tatjanas Vītolas vadībā. Atsevišķi atjaunošanas darbi veikti arī vēlāk. Telpnē tika ierīkota novada vēsturei veltīta ekspozīcija, tur notika arī koncerti. T. Vītola devusi savu dievnama būvvēstures redzējumu. Tas atainots baznīcas plānā, kurā atšķirīgā grafikā parādīti atsevišķie būvperiodi (**195**. attēls). Šis būvvēstures interpretējums pamatots gan uz dievnama praktiskās izpētes materiāliem, gan vairākiem hipotētiskiem pieņēmumiem. 1989. gadā baznīcā atsākās dievkalpojumi, bet 1990. gadā luterāņu draudze, nu jau latviešu, atguva dievnamu savā īpašumā.

Baznīca (**196**., **197**. attēls.) ir trīs jomu halle ar taisnstūrainu altāra apsīdu, kurai abās pusēs piebūvēti ģērbkambari (sakristejas). No draudzes telpas apjoma izvirzītā, apakšējā stāvā

196. Svētās Katrīnas luterāņu baznīcas rietumu fasāde (J. Krastiņa foto. 2013)
St. Catherine's Lutheran Church. West facade (Photo by J Krastiņš. 2013)

both the materials of practical study of the church and several hypothetical assumptions. In 1989, divine services were resumed in the church, and in 1990, the Lutheran parish, this time Latvian, regained the church as its property.

The church (Pictures **196** and **197**) is a three-aisled hall with rectangular altar apse constructed with vestries (sacristies) on both sides. The quadratic on the ground floor tower is projected from the main volume of the church. The upper floor of the tower is octagonal and is crowned with a pyramidal spire. There are buttresses at the corners of the tower and the parish room. The main entrance is emphasized with a Neo-gothic perspective portal, which has buttresses on both sides and is crowned with a wimperg motive marked with a simple cornice. The entrance door leaves and the transom window are also shaped in Gothic forms. The entrance from the porch to the parish room also has an expressive perspective portal made of red bricks. Gothic shapes – initial Post-Gothic interleaves with layered Neo-Gothic of the 19th century – dominates the external image of the church; however, the shape of the octagonal upper floor of the

197. Svētās Katrīnas luterāņu baznīcas ziemeļu fasāde (J. Zilgalvja foto. 2011)
St. Catherine's Lutheran Church. North facade (Photo by J. Zilgalvis. 2009)

6-1KuldigaB.indd 237 18.12.2013. 9:48:59

198. Svētās Katrīnas luterāņu baznīcas draudzes telpa 1974. gadā (VKPAI PDC, lieta *Kuldīgas Katrīnas baznīca*)

St. Catherine's Lutheran Church. Parish room in 1974 (SIHP MDC, case Kuldīgas Katrīnas baznīca)

plānā kvadrātiskā torņa augšējais stāvs ir astoņstūrains, un to vainago piramidāla smaile. Torņa un draudzes telpas stūros ir kontrforsi. Galvenā ieeja uzsvērta ar neogotisku perspektīvisko portālu, kuru abās pusēs ietver kontrforsi un vainago ar vienkāršu dzegu iezīmēts vimperga motīvs. Gotiskās formās veidotas arī ieejas durvju vērtnes un logs virs durvīm. Izteiksmīgs, no sarkanajiem ķieģeļiem veidots perspektīviskais portāls ir arī ieejai no priekštelpas draudzes telpā. Gotiskās formas, sākotnējai pēcgotikai mijkārtojoties ar 19. gadsimtā uzslāņoto neogotiku, dominē baznīcas ārējā tēlā, taču torņa astoņstūrainā augšējā stāva veidols ir renesanses vēlās fāzes manierisma atskaņa: līdzīga konfigurācija ir, piemēram, Neretas baznīcas tornim (1584–1593).

Baznīcas iekštelpā – gan tās arhitektoniskajā risinājumā, gan iekārtas priekšmetos – pilnīgi valda renesanse un manierisms. Draudzes telpas vidusjomu no sānu jomiem atdala druknu toskāniskā ordera kolonnu arkāde (**198**., **199**. attēls). Kolonnām ir augsti postamenti, bet to stāvu lejasdaļas apjož frīzes, kurās mijkārtoti gludi medaljoni un stilizēti briljanta rus-

199. Svētās Katrīnas luterāņu baznīca draudzes telpa. (J. Krastiņa foto. 2009)

St. Catherine's Lutheran Church. Parish room. (Photo by J. Krastiņš. 2009)

tower is a Mannerism reverberation of the late Renaissance, a configuration similar to, for instance, the tower of Nereta Church (1584–1593).

The inner room of the church – both in terms of architectural solution and furnishings – is ruled by the Renaissance and Mannerism. The nave is separated from the aisles by the arcades on columns of Tuscan order (Pictures **198** and **199**). The columns have high pedestals, while their lower parts are belted with friezes, in which smooth medallions and stylized diamond rustics are interleaved. All rustic facets are decorated with angel heads. The corners of the plinths of two columns closest to the entrance are decorated with stylized vases, the forms of which associate with a bunch of grapes or reversed cones (Picture **200**).

The nave and aisles are covered with ribbed groined vaults. The altar apse, which is separated from the parish room by a pointed transverse arch, is also covered with a groined vault. All vaults have additional ribs forming a quadripartite vault in the nave and sexapartite vaults in the aisles. The keystones of the vaults are made as round medallions.

kld.indb 238 12.12.2013. 13:13:52

ti. Visas rustu fasetes greznotas ar eņģeļu galviņām. Divu abpus ieejai tuvāko kolonnu bāzu plintas stūros rotātas ar stilizētām vāzēm, kuru formas asociējas ar vīnogu ķekariem vai apvērstiem čiekuriem (**200**. attēls).

Jomi pārsegti ribotām krusta velvēm. Arī altāra apsīda, kuru no draudzes telpas atdala smailloka šķirējarka, pārsegta ar krusta velvi. Visām velvēm ir papildu ribas, vidusjomā veidojot astoņdaļīgas, bet sānu jomos – sešdaļīgas velves. Velvju cekulos ir apaļi medaljoni.

Draudzes telpas pārsegumu velves, to ribas, kā arī arku sofīti bijuši daudzkrāsaini, taču vēlāk nokrāsoti vienā tonī. Velvju virsmas bijušas zilas ar dzeltenām zvaigznītēm, tādējādi radot ilūziju par debess jumu. Savukārt arku sofītus rotājušas stilizētas sarkanīgas sirdis. Domājams, ka šie dekoratīvie krāsojumi tapuši 19. gadsimta beigās vai 20. gadsimta sākumā. Informāciju par velvju un arku sākotnējo izskatu sniedz mūsdienu atsegumi, kas vislabāk ieraugāmi no ērģeļu luktas. Baznīcas iekštelpu izskatu pirms dekoratīvā noformējuma pārkrāsošanas aprakstījis mākslas vēsturnieks B. Vipers.[11] Arī kolonnu lejasdaļu de-

11 **Vipers, B.,** Op. cit., 33. lpp.

200. Svētās Katrīnas luterāņu baznīcas draudzes telpas kolonnas bāze (J. Zilgalvja foto. 2011)

St. Catherine's Lutheran Church. Column base in the parish room (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

The vaults, ribs, as well as the arch soffits of the parish room used to be multi-coloured, but they were later painted monochrome. The vault surfaces used to be blue with little yellow stars, thus, creating an illusion of the firmament. The arch soffits, in turn, were decorated with stylized reddish hearts. It is assumed that this decorative paintwork was created in the late 19th century or early 20th century. The information on the initial appearance of the vaults and arches is provided by contemporary outcrops, which can be best observed from the organ loft. The appearance of the inner space of the church before the repainting was described by the art historian B. Vipers[11]. The decor of the columns' lower parts also used to be polychrome, but such paintwork appeared there earlier than that on the ceiling.

The furnishings of St. Catherine's Church are rich and artistically valuable. They were studied by the art historian Elita Grosmane in the wider context of Latvian and European art[12].

11 **Vipers, B.,** Op. cit., p. 33.

12 **Grosmane, E.** *Kurzemes baroka tēlniecība 1660–1740* (*Baroque Sculpture of Courland 1660–1740*). Rīga: Jumava, 2002, 288 p.

The interior of the church was destroyed during the Swedish invasion. In 1659, the town council decided to order new furnishings. Ventspils wood-carver, Nicolaus Söffrens Sr., assisted by the carpenter Englein Thiessen, was selected for this work. The furnishings were completed in 1663[13]. After the fire of 1669, the altar and the pulpit were the only furnishings retained. Restoration of the church was entrusted to the carpenters Jacob Rump and Johan George Rossbach, who were assigned to install the altar and the pulpit[14]. By other accounts, these works were performed by the carpenters Walter Wulff and Valentin Rossbach[15]. In any case, the altar and pulpit are still in the church, and they are decorated with the wood-carvings of N. Söffrens Sr., which are currently his only known works. Other master craftsmen also participated in the restoration works of the church and its furnishings, for example, carpenter Hinrich from Kuldīga, carpenter Arendt, bricklayer

13 **Hennig, E.** *Geschichte der Stadt Goldingen in Kurland.* Mitau: J. F. Steffenhagen und Sohn, 1809, Bd. I, S. 240.

14 **Grosmane, E.** Op. cit., p. 60.

15 **Campe, P.** *Lexikon Liv- und Kurländischer Baumeister, Bauhandwerker und Baugestalter von 1400–1850.* Stockholm, 1951, Bd. I., S. 86.

kld.indb 239 12.12.2013. 13:13:57

201. Svētās Katrīnas luterāņu baznīcas altāra retabls. 1659–1663. N. Sefrenss vecākais (J. Zilgalvja foto. 2011)
St. Catherine's Lutheran Church. Altar. 1659–1663. N. Söffrens Sr. (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

202. Svētās Katrīnas luterāņu baznīcas kancele. 1659.-1663., N. Sefrenss vecākais (J. Zilgalvja foto. 2011)
St. Catherine's Lutheran Church. Pulpit. 1659.-1663. N. Söffrens Sr. (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

kori bijuši polihromi, taču tur šāds krāsojums bijis agrāk nekā pārsegumā.

Bagāta un mākslinieciski augstvērtīga ir Svētās Katrīnas baznīcas iekārta. To plašā Latvijas un Eiropas mākslas kontekstā pētījusi mākslas zinātniece Elita Grosmane.[12]

Zviedru iebrukuma laikā baznīcas interjers tika izpostīts. 1659. gadā pilsētas rāte nolēma pasūtīt jaunus iekārtas priekšmetus. Šim darbam tika izraudzīts Ventspils koktēlnieks Nikolaus Sefrenss vecākais (*N. Söffrens*), kuram palīdzējis galdnieks Engleins Tīsens (*E. Thiessen*). Iekārtas izgatavošana pabeigta 1663. gadā.[13] Pēc 1669. gada ugunsgrēka no šīs iekārtas pāri palika tikai altāris un kancele. Baznīcas atjaunošanu uzticēja galdniekiem Jakobam Rumpam (*J. Rump*) un Johanam Georgam Rosbaham (*J. G. Rossbach*), kuriem likts uzstādīt atpakaļ altāri un kanceli.[14] Pēc citām ziņām šos darbus veikuši galdnieki Valters Vulfs (*W. Wulff*) un Valentins Rosbahs

12 **Grosmane, E.** *Kurzemes baroka tēlniecība : 1660–1740.* Rīga: Jumava, 2002. 288 lpp.

13 **Hennig, E.** *Geschichte der Stadt Goldingen in Kurland*. Mitau: J. F. Steffenhagen und Sohn, 1809. Bd. I, S. 240.

14 **Grosmane, E.,** Op. cit., 60. lpp.

Hans Boddecker, carpenter Matiass Bullersen, as well as Latvian carpenter Viļums Buks, who received a coat from the church in 1670 for his diligent work during the restoration of the damaged church roof and rafters[16].

The lower part of the architectural composition of the altar retable has a predella. Two storeys and a crowing part are located above it (Picture **201**). This type of compositional structure is typical for Kurzeme art of the 1660's and 1670's, which was the final period of Mannerism. Initially, the altar was polychrome, in rather contrasting shades, but after the fire it was painted white, while the details were gilded.

The central part of the predella contains the small painting "Holy Communion", which was created in the last quarter of the 17th century by Jakob Orttloff Graubitz, the court painter of the Duke of Courland, Friedrich Casimir. In 1689, he also painted "The Last Judgment", which was located above the sacristy doors but was removed from the church in 1808[17]. Another two stories from the Bible painted approximately in

16 **Campe, P.,** Op. cit., Bd. 1, S. 68., 86.

17 **Campe, P.,** Op. cit., Bd. 1, S. 56.

kld.indb 240 12.12.2013. 13:14:05

(*V. Rossbach*).[15] Tā vai citādi, taču altāris un kancele baznīcā atrodas joprojām, un tos rotā N. Sefrensa vecākā kokgriezumi, kas ir vienīgie pagaidām zināmie viņa darbi. Baznīcas un tās iekārtas atjaunošanā piedalījās arī citi meistari, piemēram, galdnieks Hinrihs (*Hinrich*) no Kuldīgas, galdnieks Ārendts, mūrnieks Hanss Bodekers (*H. Boddecker*), namdaris Matiass Bullersens (*M. Bullersen*), kā arī latviešu namdaris Viļums Buks, kurš 1670. gadā saņēmis no baznīcas svārkus par to, ka cītīgi strādājis, atjaunojot cietušās baznīcas jumtu un spāres.[16]

Altāra retabla arhitektoniskās kompozīcijas apakšējā daļā ir predella, virs tās paceļas divi stāvi un vainagojošā daļa (**201**. attēls). Šāds uzbūves veids ir raksturīgs Kurzemes 17. gs. sešdesmito un septiņdesmito gadu mākslai, kas bija manierisma beigu posms. Sākotnēji altāris bija polihroms, turklāt visai kontrastējošos toņos, taču pēc ugunsgrēka nokrāsots balts, bet detaļas apzeltītas.

Predellas centrālajā daļā ir neliela glezna "Svētais Vakarēdiens", kuru 17. gs. pēdējā ceturksnī gleznojis Kurzemes hercoga Frīdriha Kazimira galma gleznotājs Jakobs Ortlofs Graubics (*Jacob Ortlof Graubitz*). 1689. gadā viņš gleznojis arī "Pastaro tiesu", kas atradusies virs sakristejas durvīm, bet 1808. gadā no baznīcas izvākta.[17] Abpus "Svētajam Vakarēdienam" predellā atradušies vēl divi ap 1667. gadu[18] (pēc citām ziņām ap 1672. gadu[19]) gleznoti Bībeles sižeti, kas nav saglabājušies. Domājams, ka arī to autors bijis J. O. Graubics. "Sākot ar miniatūrapmēriem, ar materiālu un spilgtu, raibu krāsu tehniku un beidzot ar tipiem un kompozīciju – viss liecina par dienvidvācu (Augsburgas) skolas tradīcijām agrā baroka laikmetā."[20]

Altāra pirmajā stāvā uz augstiem postamentiem novietotas četras gludas kolonnas ar korintiskiem kapiteļiem. Tās balsta krepētu antablementu. Vidusdaļā, kas ir platāka, savulaik atra-

15 **Campe, P.** *Lexikon Liv- und Kurländischer Baumeister, Bauhandwerker und Baugestalter von 1400 –1850.* Stockholm: 1951. Bd. I., S. 86.

16 **Campe, P.,** Op. cit., Bd. 1, S. 68., 86.

17 **Campe, P.,** Op. cit., Bd. 1, S. 56.

18 **Mašnovskis, V.** *Latvijas luterāņu baznīcas. Vēsture, arhitektūra, māksla un memoriālā kultūra*. Rīga: Due, 2006. 2. sējums, 321. lpp.

19 **Vipers, B.,** Op. cit., 240. lpp.

20 Turpat.

1667[18] (by other accounts, approximately in 1672[19]) were located in the predella on both sides of the "Holy Communion", but they have not survived to this day. It is assumed that their author was J. O. Graubitz. "Starting from miniature sizes, materials and bright colour technique and ending with stamps and compositions – everything points at the traditions of the Southern German (Augsburg) School in the early Baroque era."[20]

On the first storey of the retable, there are four smooth columns with Corinthian capitals based on high pedestals. They support the entablature. The middle part, which is wider, used to contain the sculptural composition "The Crucified" created by N. Söffrens Sr., but now holds the altarpiece "Christ's Road to Golgotha", created by the artist Friedrich Gotlib Spehr in 1851. As the writing on the back of the painting says, it was presented by the widow of the town burgomaster (mayor) Paul, Johanna, born Schwangk. There are two sculptures standing in the narrowest side parts of the first storey of the altar – Moses with the Commandment Tablet on the right and Aaron on the left. This sculpture did not survive to this day, and in 1998, it was created anew (wood-carver Jānis Freijs). It perfectly matches the work by Söffrens Sr.

The upper storey tectonics of the altar retable is similar to the first floor, only the scale is smaller and the columns are standing on the socles. The initial relief in the widest middle part did not survive to this day. It is replaced by the painting "Christ and the Holy Sacrament" created by F. G. Spehr in 1851. There are four sculptures of the evangelists – John, Matthew, Mark and Luke – located on both sides of the painting between the columns and in strapwork ornament lace on either side of the altar.

The retable is crowned with the sculpture "Salvator mundi". Its support is decorated with the seraph. The sides of the retable on both storeys, as well as the crowning are decorated with the luxurious strapwork ornament lace. On the first level, it has mascarons as well. They deco-

18 **Mašnovskis, V.** *Latvijas luterāņu baznīcas : Vēsture, arhitektūra, māksla un memoriālā kultūra* (Lutheran Churches of Latvia : History, Architecture, Art and Commemoratove Culture). Rīga: Due, 2006, Volume 2, p. 321.

19 **Vipers, B.,** Op. cit., p. 240.

20 Ibid.

kld.indb 241 12.12.2013. 13:14:05

203. Svētās Katrīnas luterāņu baznīcas kanceli balstošā figūra (J. Zilgalvja foto. 2011)
St. Catherine's Lutheran Church. The figure supporting the pulpit (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

204. Svētās Katrīnas luterāņu baznīcas ērģeļu lukta (J. Zilgalvja foto. 2011)
St. Catherine's Lutheran Church. Organ loft (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

dusies N. Sefrensa vecākā darināta skulpturāla kompozīcija "Krustā sistais", bet tagad šeit novietota altārglezna "Kristus Golgatas ceļš", kuru 1851. gadā gleznojis mākslinieks Frīdrihs Gotlībs Špērs (*F. G. Spehr*). Kā vēsta uzraksts gleznas aizmugurē, to dāvinājusi pilsētas birģermeistara Paula (*Paul*) atraitne Johanna, dzim. Švanka (*J. Schwangk*). Altāra pirmā stāva šaurākajās sānu daļās stāv skulptūras: pa labi Mozus ar baušļu galdiņu, pa kreisi – Ārons. Šī skulptūra nebija saglabājusies un 1998. gadā izgatavota no jauna (koktēlnieks Jānis Freijs). Tā veiksmīgi ierakstās Sefrensa vecākā radītajā mākslas darbā.

Altāra retabla augšstāva tektonika ir līdzīga pirmajam stāvam, tikai mērogs ir sīkāks, un kolonnas stāv uz cokoliem. Arī šeit platākajā vidusdaļā nav saglabājies sākotnējais cilnis. Tā vietā atrodas glezna "Kristus un Vissvētais sakraments", ko 1851. gadā gleznojis F. G. Špērs. Abpus gleznai starp kolonnām un auss skrimstalas ornamentu mežģīnēs altāra sānos stāv četras evaņģēlistu – Jāņa, Mateja, Marka un Lūkasa – skulptūras.

Retablu vaiņago skulptūra "Salvator mundi". Tās balstu grezno zēravs. Retabla sānus abos

rate the entablature crepes of both floors. Sculptural decorations of the altar retable organically blended into the tectonic structure of the whole artistic composition.

The true symphony of sculptural work is the pulpit (Picture **202**). The uniform parapet of the pulpit and the stair flight has rhythmically-ordered columns crowned with Ionic capitals. They are supported by consoles, which are decorated with angel heads in front and with strapwork ornaments in both sides. Gilded sculptures of Apostles are placed between the columns. The support of the pulpit is shaped in the form of an angel, who holds a dish similar to the pillow above his head (Picture **203**). A bit later, at the turn of the 17th and 18th century, the pulpit canopy, which, obviously, is no longer the work of N. Soffrens Sr., was constructed; however, it is assumed that it was also created in the workshop of Ventspils wood-carvers. This fact is certified by the structure and ornamental motives of the canopy. Above the profiled base of the canopy, the fronds of volutes and acanthus form a cap, on top of which the Archangel Michael, who is fighting the dragon, stands. In comparison to

kld.indb 242 12.12.2013. 13:14:14

stāvos un arī vainagojumu rotā greznas auss skrimstalas ornamentu mežģīnes. Pirmajā stāvā tajās ieausti arī maskaroni. Tie rotā arī abu stāvu antablementa krepējumus. Altāra retabla skulpturālie rotājumi organiski ieauguši visas mākslinieciskās kompozīcijas tektoniskajā uzbūvē.

Īsta tēlniecības darbu simfonija ir baznīcas kancele (**202**. attēls). Viengabalaini risinātajā kanceles un uzejas kāpņu parapetā ritmiski kārtotas joniskiem kapiteļiem vainagotas kolonnas. Tās balstās uz konsolēm, kuru priekšpuses rotātas ar eņģeļu galviņām, bet sāni – ar auss skrimstalas ornamentiem. Starp kolonnām ievietotas zeltītas apustuļu skulptūras. Kanceles balsts veidots kā eņģeļa figūra, kas virs galvas tur spilvenam līdzīgu trauku (**203**. attēls). Nedaudz vēlāk, 17. un 18. gadsimta mijā, darināts kanceles jumtiņš, kas acīmredzot vairs nav N. Sefrensa vecākā darbs, taču, domājams, arī tapis Ventspils koktēlnieku darbnīcā. Par to liecina jumtiņa konstruktīvā uzbūve un ornamentālie motīvi. Virs jumtiņa profilētās pamatnes volūtu un akanta lapu zari veido cepuri, uz kuras stāv erceņģelis Miķelis, kas cīnās ar pūķi. Atšķirībā no manieristiskajiem altāra retabla un kanceles parapeta skulpturālajiem

205. Svētās Katrīnas luterāņu baznīcas ērģeļu prospekts. 1716. K. Raneus jaunākais (J. Zilgalvja foto. 2011)

St. Catherine's Lutheran Church. The prospect of the organ. 1716. C Rhanäus Jr. (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

206. Svētās Katrīnas luterāņu baznīcas ērģeļu prospekta dekoratīvā detaļa (J. Zilgalvja foto. 2011)

St. Catherine's Lutheran Church. Decorative detail of the prospect of the organ (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

mannerist sculptures of the altar retable and the pulpit, the acanthus leaves of the canopy are baroquely lush and brushy.

At the western end of the church hall, an organ loft is located (Picture **204**). It rests on paired columns having high pedestals. In its middle part, the parapet of the loft has a baroquely curvaceous projection. Panels are rhythmically arranged in the parapet. In the projected middle part, small columns on consoles are placed between them. Side columns are paired emphasizing the tectonic expression of the columns supporting the loft. Panels are decorated with the images of Apostles. It is assumed that these paintings are the works of J. O. Graubitz. Several Apostles wear the clothes of that time; therefore, it is possible that the most wealthy town inhabitants of that time (17th century) acted as models for them.

It is not known what has happened to the old organ of the church. In 1716, a new organ made by Cornelius Rhanäus Jr. was installed there[21]. By other accounts, "the master craftsman Gabriel Julius Moosengel, one of the offspring of the

21 **Mašnovskis, V.,** Op. cit., Volume 2, p. 324.

kld.indb 243 12.12.2013. 13:14:22

veidojumiem, kanceles jumtiņa akanta lapas ir barokāli sulīgas un kuplas.

Baznīcas draudzes telpas rietumu galā stiepjas ērģeļu lukta (**204**. attēls). To balsta sapārotas kolonnas uz augstiem postamentiem. Vidusdaļā luktas parapetam ir barokāli vijīgs izvirzījums. Parapetā ritmiski kārtoti pildiņi. Izvirzītajā vidusdaļā starp tiem ievietotas nelielas kolonnas uz konsolēm. Malējās kolonnas ir sapārotas, uzsverot luktas balstkolonnu tektonisko izteiksmi. Pildiņi apgleznoti ar apustuļu tēliem. Domājams, ka šie gleznojumi ir J. O. Graubica darbs. Vairākiem apustuļiem ir visai laicīgi tērpi, tāpēc, iespējams, ka par modeļiem kalpojuši tālaika (17. gs.) turīgākie pilsētas iedzīvotāji.

Nav zināms, kas noticis ar baznīcas senākajām ērģelēm. 1716. gadā tur esot uzstādītas jaunas Kornēlija Raneusa (*C. Rhanäus*) jaunākā darinātas ērģeles.[21] Pēc citām ziņām "kādu laiku Kurzemē uzturējies no Kēnigsbergas iebraukušais meistars Gabriels Jūliuss Mozengels (*G. J. Moosengel*), slavenā prūšu karaļa galma ērģeļbūvētāja Johana Jozua Mozengela (1663–1731) viena no atvasēm, kas apmetās uz dzīvi Kuldīgā. Viņš strādājis pie Saldus, Kuldīgas Svētās Katrīnas, Valtaiķu un Sabiles baznīcas ērģelēm".[22]

Ērģeļu prospektu, kā norāda mākslas vēsturnieki, 1691.–1694. gadā sadarbībā ar ērģeļbūvētāju Erasmu izgatavojis kokgriezējs Frīdrihs Falks (*F. Falk*).[23] (**205**.un **206**. attēls.) Ērģeļu prospekts sastāv no pieciem stabuļu torņiem. Vidējais ir lielāks. Visi torņi paceļas virs akanta lapu vijumiem bagātīgi dekorētas, izlocītas frīzes, kuras izvirzītās daļas balstītas uz konsolēm. Atkarībā no torņu lieluma, tās veidotas kā lielākas vai mazākas eņģeļu galvas, bet vidējo torni balsta stilizētu volūtu saišķis. Sulīgi akanta lapu vijumi apjož arī prospekta malas un lielākos stabuļu torņus. Torņu dzegas ir barokāli izlocītas. Virs torņiem paceļas stilizētu volūtu saišķi. Volūtu formas ir tādas pašas kā vidējā torņa balstā. Volūtu saišķus vainago eņģeļu figūras. Svētās Katrīnas baznīcas ērģeļu prospekts ir izcils sava laika mākslas piemineklis. Ērģeles, kas tagad slēpjas aiz tā, ir ievērojami jaunākas: tās būvētas 1882. gadā Vilhelma Zauera firmā

21 **Mašnovskis, V.,** Op. cit., 2. sējums, 324. lpp.

22 **Grosmane, E.,** Op. cit., 43. lpp.

23 **Grosmane, E.,** Op. cit., 196. lpp.

famous organ-makers, Johann Josua Moosengel of the Prussian King's court, who settled in Kuldīga, came from Koenigsberg and stayed in Kurzeme for some time. He worked on the organs of Saldus Church, St. Catherine's Church, Valtaiķi Church and Sabile Church" [22].

As art historians point out, the prospect of the organ (Pictures **205** and **206**) was created by the wood-carver Friedrich Falk in 1681–1694 in cooperation with the organ-maker Erasmus.[23] The prospect of the organ consists of five pipe towers. The middle tower is the biggest. The towers are located above a frieze splendidly decorated with acanthus leaves; the projected parts of the frieze rest on consoles. Depending on the size of the towers, they are shaped as bigger or smaller angel heads, while the middle tower rests on a stylized bunch of volutes. Lush winds of acanthus leaves girdle the sides of the prospect and the biggest pipe towers. The tower cornices are baroque bent. Above the towers are stylized bunches of volutes. The volute shapes are similar to ones in the base of the middle tower. The bunches of volutes are crowned with angel figures. The organ prospect of St. Catherine's Church is a splendid art monument of its time. The organ, which is currently behind it, is considerably newer, constructed in 1882 by the firm of Wilhelm Sauer "W. Sauer", renovated in 1969 and restored in 1998[24].

The church pews are quietly decorated with elegant wood carvings. Their ends are crowned with modillions. The chandeliers were lost in the 1970's, as can be seen from photographs of that time. The present chandeliers were made anew in 1990 and were presented to the church by parishioner Ilmārs Linde. In 1992, the altar enclosure was restored according to the example depicted in old photographs.

In 1801, a memorial plaque devoted to the turn of the century was installed in the church. A message was written in German in white letters on the wooden background for future generations about how the end of the 18th century and the beginning of the 19th century was celebrated in the town and the church. The celebrations started at midnight by ringing out the old centu-

22 **Grosmane, E.,** Op. cit., p. 43.

23 **Grosmane, E.,** Op. cit., p. 196.

24 **Mašnovskis, V.,** Op. cit., Volume 2, p. 324.

kld.indb 244 12.12.2013. 13:14:22

"W. Sauer", remontētas 1969. gadā un atjaunotas 1998. gadā.[24]

Atturīgi elegantiem kokgriezumiem rotāti ir baznīcas soli. To galus vainago modiljoni. 20. gs. septiņdesmitajos gados, kā redzams tā laika fotoattēlos, bija zuduši kroņlukturi. Tagadējos kroņlukturus 1990. gadā izgatavoja no jauna un uzdāvināja baznīcai draudzes loceklis Ilmārs Linde. 1992. gadā pēc senos fotoattēlos redzamā parauga atjaunota arī altāra sētiņa.

1801. gadā baznīcā uzstādīta gadsimtu mijai veltīta piemiņas plāksne. Uz koka pamatnes ar baltiem burtiem vācu valodā rakstītas ziņas nākamajām paaudzēm par to, kā tika atzīmētas 18. gs. beigas un 19. gs. sākums šajā pilsētā un baznīcā. Svinības sākušās pusnaktī, veco gadsimtu aizvadot ar 12 zvana sitieniem un jauno gadsimtu piesakot ar 12 lielgabalu šāvieniem. Pēc dievkalpojuma pilsētas muzikanti gājuši pa ielām un spēlējuši melodiju "Nu pateiksimies Dievam". 1900. gada decembrī piemiņas plāksni atjaunojis gleznotājs Ferdinands Kučinskis.

Uz dievkalpojumiem aicināja vairāki baznīcas zvani. Vecākie no tiem gājuši bojā ugunsgrēkos vai laika gaitā pārlieti. 1692. gadā Rīgas zvanu lējējs Gerhards Meijers (*G. Meyer*) izgatavojis jaunu zvanu, kurš tornī atrodas vēl šodien (padomju laikā zvans stāvēja pie Kuldīgas novada muzeja), taču baznīcēnus uz dievkalpojumiem aicina cits – 1889. gadā liets zvans. 2004. gadā, sadarbojoties "Apvienotajiem Kurzemes fondiem" un draudzei, baznīcā uzstādīta piemiņas plāksne hercogam Jēkabam, kurš 1610. gada 7. novembrī kristīts Svētās Katrīnas baznīcā.

Sena vēsture ir Kuldīgas luterāņu draudzes īpašumiem, kuri dalījās divās daļās – latviešu un vācu Svētās Katrīnas draudzei piederīgajos. Vācu luterāņu mācītāja māja jeb pastorāts sākumā atradies netālu no Svētās Katrīnas baznīcas. Tā palīgceltnes bijušas vietā, kur vēlāk uzbūvēts apriņķa tiesas nams. 1650. gada vizitācijas protokolos minēts, ka ēkas ir vecas un pussabrukušas. 1669. gadā vācu draudzes mācītājs pat apmeties latviešu draudzes pastorāta mājā, jo ugunsgrēks bija izpostījis daudzus pilsētas namus. 1722. gadā ugunsgrēkā gājusi bojā arī ēka, kuru draudzes vajadzībām bija nopircis Kurzemes hercogs Ferdinands Ketlers, un pēc desmit gadiem hercogs iegādājis jaunu. Laika gaitā tā nolietojusies, un 1740. gadā notikusi

24 **Mašnovskis, V.,** Op. cit., 2. sējums, 324. lpp.

ry with 12 bell strokes and celebrating the new century with 12 cannon shots. After the divine service, the town musicians walked down the streets playing the melody "Let us Thank God". The memorial plaque was renewed by the painter Ferdinand Kuchinsky in December 1900.

Several church bells used to call to the services. The oldest of them were destroyed by fires or were re-cast over the course of time. In 1692, Riga bell founder Gerhard Meyer made a new bell, which is still located in the tower (during the Soviet times, the bell stood near the Kuldīga District Museum); however, congregation is called to services by a different bell cast in 1889. In 2004, in cooperation with the "United Kurzeme Fund" and the parish, a memorial plaque for Duke Jakob, who was baptized in the St. Catherine's Church on November 7, 1610, was installed in the church.

Kurzeme's Lutheran parish possessions, which were divided into two parts – those belonging to the Latvian parish and those belonging to the German parish of St. Catherine's Church – have a long history. The house of the German Lutheran priest or pastorate was initially located not far from the St. Catherine's Church. Its subsidiary buildings were located where later the district courthouse was built. In visitation protocols of 1650, it is noted that the buildings are old and ramshackle. In 1669, the German parish priest settled in a house of the Latvian parish pastorate after the fire had destroyed many town houses. In 1722, the building, which was bought by the Duke of Courland Ferdinand Kettler for the needs of the parish, was also destroyed by fire, and ten years later the Duke bought a new one. In the course of time it deteriorated, and in 1740, a change of plots occurred, with the German pastorate moved to a new home at Kalna iela (Hill Street) 5[25]. The pastorate never changed its address again. It is mentioned in this place both in the list of Kuldīga houses of 1829[26] and in the list of town house owners[27], as well as in the list of house ownerships of 1912[28].

In 1800, the Kuldīga town magistrate informed the Kurzeme Chamber Board about the German pastorate that "at each end of the building there

25 **Hennig, E.,** Op. cit., T. 1, S. 212, 213.

26 LSHA, fund 795, description 2, case 909.

27 Ibid., case 910.

28 **Richter, A.** *1912 Balische Verkehrs- und Adressbücher. Band 2 : Kurland*. Riga: Selbstverlag des Herausgebers, 1912, S. 96.

kld.indb 245 12.12.2013. 13:14:22

zemesgabalu maiņa – vācu pastorāts pārvietots uz jaunu mājvietu Kalna ielā 5.[25] Kopš tā laika pastorāts savu adresi vairs nav mainījis. Šajā vietā tas minēts gan 1829. gada Kuldīgas māju sarakstā[26] un pilsētas māju īpašnieku sarakstā,[27] gan 1912. gada namīpašumu sarakstā.[28]

Par vācu pastorāta ēku 1800. gadā Kuldīgas pilsētas maģistrāts ziņojis Kurzemes kamerālvaldei, ka ēkas "katrā galā ir divas istabas un trīs kambari. Jumts vēl ir labs, un tam nepieciešama tikai maza izlabošana. Priekšējais mūris uz ielas pusi ir izmircis. Ievērojama daļa no pamatsijām ir satrunējusi un izbrukusi. Visas grīdas ir nosēdušās, un krāsnis vienā galā ir pavisam nelietojamas. Celtne kopumā ir tik sliktā stāvoklī, ka bez remonta nav izmantojama. Pastorāta palīgceltnes sastāv no klēts, ērberģa un darbnīcas. Tās visas atrodas tik sliktā stāvoklī, ka ļoti nepieciešams remonts. Vācu pastorāts un palīgceltnes atrodas uz kopīgas novietnes, ir no koka un segtas ar dakstiņiem".[29] Ēka pārbūvētā veidā saglabājusies līdz mūsu dienām, un tai ir raksturīgas Kurzemes mazpilsētu dzīvojamo ēku iezīmes (**207**. attēls). 1901. gadā izdarīta namīpašuma inventarizācija.[30] Tad izgatavots zemesgabala situācijas plāns, kurā redzama mācītāja māja ar vairākām nelielām piebūvītēm pagalma pusē, malkas šķūnis, klēts, veļas māja, diakonāts, kalte (*Trockenboden*) ar malkas šķūni un kalpa dzīvoklis atsevišķā mājiņā. Zemesgabalā atzīmēti arī atsevišķi ar žogiem nodalīti pagalmi un vingrotava (**208**. attēls). Lielāki remontdarbi mācītāja mājā veikti 1911. gadā. Tā laika dokumentos minēts, ka ēka ir koka un apmesta. Remontdarbu tāmē paredzēts, ka sienas un griesti krāsojami ar līmes krāsām, "bez mustura", tikai ar vienu lentveida līniju. Šo laiku pārveidojumus uzraudzījis būvvadītājs K. Jākobsons (*C. Jacobson*).[31]

Kuldīgas Svētās Katrīnas vācu draudzes pastorātam piederēja arī vairākas zemnieku sētas.

25 **Hennig, E.,** Op. cit., T. 1, S. 212, 213.

26 LVVA, 795. fonds, 2. apraksts, 909. lieta.

27 Turpat, 910. lieta.

28 **Richter, A.** *1912 Balische Verkehrs- und Adressbücher. Band 2 : Kurland*. Riga: Selbstverlag des Herausgebers, 1912. S. 96.

29 VKPAI PDC. *Kuldīgas pilsētas vēsturiskais centrs : Pirmsprojekta izpēte* (Manuskripts. Autors I. Dimbira). Rīga, 1984. 77. lpp.

30 LVVA, 657. fonds, 1. apraksts, 431. lieta, 3. lapa.

31 Turpat, 451. lieta.

are two rooms and three chambers. The roof is still good and it needs just a small improvement. The front masonry wall facing the street is sopping. A significant part of the main beams are rotten and faulty. All the floors are sagging, and the stoves at one end are completely deteriorated. In general, the building is in such a bad condition that it cannot be used without being renovated. Subsidiary buildings of the pastorate consist of a barn, a hostel and a workshop. All of them are in such a bad condition that renovation is urgently required. The German pastorate and subsidiary buildings are located on a joint site, are made of wood and are covered with tiles"[29]. The building has survived in its rebuilt form to this day, and it incorporates characteristic features of the residential buildings of Kurzeme's small towns (Picture **207**). In 1901, stock-taking of the house ownership was performed[30]. After that, the situation plan of the plot was prepared, on which the priest's house with several small extensions from the side of the yard, a woodshed, a barn, a linen house, a diaconate, a dry-house (*Trockenboden*) with a woodshed and a servant's flat in a separate small house were noted (Picture **208**). Separate fenced-off courtyards and a gymnasium are also marked on the plot. The biggest renovation works in the priest's house were performed in 1911. In documents of that time, it is noted that the building is wooden and plastered. In the estimate of renovation works, it is planned that the walls and ceilings are to be painted with clearcoles, "without a pattern", with only one ribbon-like line. The transformations of that time were supervised by C. Jacobsohn[31].

The St. Catherine's German parish pastorate of Kuldīga owned several farmsteads as well. In the documents of 1901, the following Germanized names are fixed – *Lohde*, *Dabbar*, *Straidse* and others, by which it is possible to reconstruct their contemporary names. *Lohde* consisted of *Dizsais Lohde* and *Masais Lohde*, whereas *Dabbar* – from *Kalna Dabbar* and *Lejas Dabbar*, but *Straidse* – from *Walke Straidse* and *Pekka Straidse*. It is still possible to find both Valku and Peku houses in the Pelču rural district. According to the meas-

29 SIHP MDC, Kuldīgas pilsētas vēsturiskais centrs : Pirmsprojekta izpēte (Historical Centre of Kuldīga Town : Investigation Study). Manuscript. Author I. Dimbira. Riga, 1984, p. 77.

30 LSHA, fund 657, description 1, case 431, page 3.

31 LSHA, fund 637, description 1, case 451.

kld.indb 246 12.12.2013. 13:14:22

1901. gada dokumentos fiksēti šo sētu vāciskotie vārdi – *Lohde*, *Dabbar*, *Straidse* un citi, pēc kuriem var mēģināt rekonstruēt to mūsdienu nosaukumus. *Lohde* sastāvēja no *Dizsais Lohde* un *Masais Lohde*, savukārt *Dabbar* no *Kalna Dabbar* un *Lejas Dabbar*, bet *Straidse* – no *Walke Straidse* un *Pekka Straidse*. Pelču pagastā arī šodien var atrast gan Valku, gan Peku mājas. Šīs zemnieku sētas pēc tā laika mēriem atradās 11 verstu attālumā no Kuldīgas.[32] Arhīvu dokumentos arī minēts, konkrēti kādas ēkas atradās katrā sētā. Piemēram, *Lohde* sētā, kas saukta arī par *Lohdeneek*, bija dzīvojamā māja, lopu kūts, stallis ar klēti, cūku kūts ar aitu kūti, rija un pirts.[33]

1913. gadā vācu draudzes nekustamajiem īpašumiem noteikta arī vērtība. Šie dokumenti liecina, ka draudzei piederējis arī zemesgabals Ventspils ielā. Uz tā atradusies ar kārniņu jumtu segta mūra ēka, kurā bijušas četras istabas, divas priekštelpas un virtuve. Pagalmā atradies mūra šķūnis ar kārniņu jumtu un divām

32 Turpat, 431. lieta, 20. lapa.

33 Turpat, 22. lapa.

207. Vācu draudzes mācītājmāja Kalna ielā 5 (J. Krastiņš foto. 2011)
Priest's house of the German parish at Kalna iela 5 (Photo by J. Krastiņš. 2011)

ures of that time, these farmsteads were located 11 versts (1 verst = 1.0668 km) from Kuldīga[32]. In the archive documents, it is specified what buildings were located in each farmstead. For example, the *Lohde* farmstead, which was also known as *Lohdeneek*, had a living house, a cattle-shed, a stable with a shed, a pigsty with a sheep-shed, a threshing barn and a bath-house[33].

In 1913, the value of the German parish's immovable properties was determined. These documents certify that the parish also owned a plot in Ventspils iela. A masonry building with tile roof, which had four rooms, two anterooms and a kitchen, was located there. A masonry shed with tile roof and two separate premises was located in the courtyard[34]. This property was, most likely, the residential building shown in Kuldīga plans of 1829 and 1839.

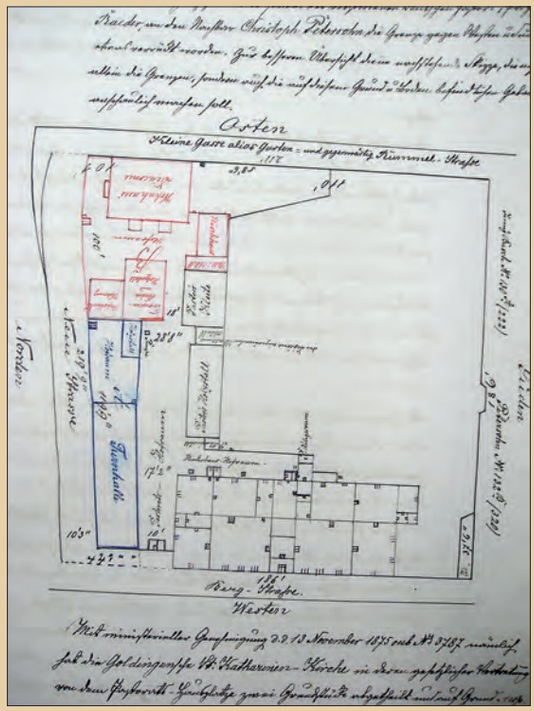
Information about the Latvian parish priest's houses of the St. Catherine's Church dates from as early as the 17th century[35]. Initially, the loca-

32 LSHA, fund 657, description 1, case 431, page 20.

33 Ibid., page 22.

34 Ibid., case 444.

35 **Hennig, E.,** Op. Cit., T. 1., S. 214., 215.

208. Vācu draudzes pastorāta situācijas plāns. 1901 (LVVA, 637. fonds, 1. apaksts, 431. lieta)
Situation plan of 1901 of the German parish pastorate (LSHA, fund 637, description 1, case 431)

kld.indb 247 12.12.2013. 13:14:29

209. Vācu draudzes māja Baznīcas ielā 31/33 (J. Zilgalvja foto. 2011)
Parish house at Baznīcas iela 31/33 (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

atsevišķām telpām.[34] Šis īpašums droši vien bijis 1829. un 1839. gada Kuldīgas plānos uzrādītais ērberģis.

Jau no 17. gadsimta saglabājušās ziņas par Svētās Katrīnas baznīcas latviešu draudzes mācītājmājām.[35] Sākumā pastorāta atrašanās vieta vairākkārt mainījusies. 1829. gadā tas atradies Kalna ielā netālu no vācu mācītājmājas, bet vēl agrāk – 1797. gadā – citā pilsētas rajonā. 1839. gada Kuldīgas plānā tas uzrādīts Kalna ielā 14. Tur latviešu draudzes pastorāts atradies arī 1912. gadā.[36] Šī ēka, kas celta ap 1800. gadu, ir saglabājusies līdz mūsu dienām. Tagad tā pieder Svētās Annas luterāņu baznīcas draudzei.

Pie Svētās Katrīnas baznīcas, Baznīcas ielā 31/33, līdz mūsu dienām saglabājusies neliela vienstāva ēka (**209**. attēls). Tā veiksmīgi restaurēta 1993.–1995. gadā un šodien priecē ar savu sakoptību. Šajā vietā 1797. gada Kuldīgas pilsētas plānā iezīmēta zvaniķa māja jeb dzīvoklis. Tagadējā ēka, kuru šodien sauc par vācu draudzes māju, celta 19. gadsimta pirmajā ce-

34 Turpat, 444. lieta.

35 **Hennig, E.,** Op. Cit., T. 1., S. 214., 215.

36 **Richter, A.**, Op. Cit., S. 96.

210. Svētās Trīsvienības Romas katoļu baznīca. Dienvidu fasāde (J. Krastiņa foto. 2009)
Holy Trinity Roman Catholic Church. South facade (Photo by J. Krastiņa. 2009)

tion of the pastorate changed several times. In 1829, it was located in Kalna iela not far from the German priest's house, but earlier – in 1797 – it was in a different region of the town. In Kuldīga plan of 1839, it is shown at Kalna iela 14. The Latvian parish pastorate was located there in 1912 as well[36]. This building was built approximately in 1800 and has survived to this day. It currently belongs to the parish of St. Anne's Lutheran Church.

Near St. Catherine's Church, at Baznīcas iela 31/33, a small one-storey building has survived to this day (Picture **209**). It was successfully reconstructed in 1993–1995, and it delights with its neatness today. In Kuldīga's town plan of 1797, a bell-ringer's house or flat is marked in this place. The present building, which nowadays is called the German parish house, was built in the first quarter of the 19th century. It was inherited by the Latvian parish. A mantel-chimney has remained in the building. There is a nice garden near one end of the building behind the high stone fence. It is a peculiar oasis in the town, where one can enjoy the rural peace among the densely growing plants.

36 **Richter, A.**, Op. Cit., S. 96.

kld.indb 248 12.12.2013. 13:14:35

turksnī. To pārmantojusi latviešu draudze. Ēkā saglabājies apvalkdūmenis. Pie ēkas viena gala aiz augsta mūra žoga iekopts jauks dārzs. Tā ir savdabīga oāze pilsētas centrā, kur stādījumu ieskāvumā baudāms lauku miers un atslēgtība no trokšņainās pilsētas dzīves.

Svētās Trīsvienības Romas katoļu baznīca

Nodibinoties nomināli Polijai pakļautajai Kurzemes un Zemgales hercogistei, visi nedaudzie katoļu dievnami un zemes īpašumi tika nodoti luterāņiem. Tas radīja neapmierinātību katoļos, kuri ar Polijas atbalstu sāka nostiprināt savas pozīcijas. 1632. gadā, kad Polijas seims atzina Jēkabu Ketleru par hercogu, Kurzeme ieguva lielāku autonomiju, taču par to katoļu ticībai bija jādod tādas pašas tiesības kā luterticībai un jāuzceļ divas jaunas mūra baznīcas. Vienu no tām – Kuldīgā. Ilgi tika meklēta vieta jaunā dievnama būvei, līdz atrada zemesgabalu pie tirgus, kvartālā starp tagadējām Liepājas, Baznīcas, Tirgus un Raiņa ielām. Tas apmierināja katoļu pusi. Šeit nācās nojaukt jau esošas būves. 1641. gadā tika apstiprinātas katoļu draudzes īpašumtiesības uz zemesgabalu un uz-

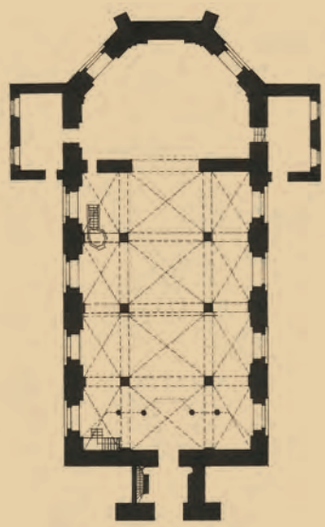
Holy Trinity Roman Catholic Church

After the creation of the Duchy of Courland and Semigallia (nominally subordinated to Poland), all Catholic sanctuaries and land were transferred to the Lutherans. This caused discontent among the Catholics, who began to strengthen their positions with the help of Poland. In 1632, when the Parliament of Poland declared Jakob Kettler the Duke, Kurzeme obtained greater autonomy; however, in return the Catholic faith had to be granted with the same rights as those of the Lutherans and two new masonry churches had to be built. One of them was in Kuldīga. A place for the new church was long searched for until a plot was found near the market, in the block between the present Liepājas iela, Baznīcas iela, Tirgus iela and Raiņa. It satisfied the Catholic party. The existing buildings had to be demolished. In 1641, the property rights of the Catholic parish to the plot were approved and construction of the church (Pictures **210**, **211** and **212**) was commenced. Household buildings – a stable, a coach-house and a barn – were built along with the church. The church was consecrated in 1649 in honour of the Holy Trinity.

211. Svētās Trīsvienības **Romas k**atoļu baznīca. 1641–1649, 1746 (J. Krastiņa foto. 2013)

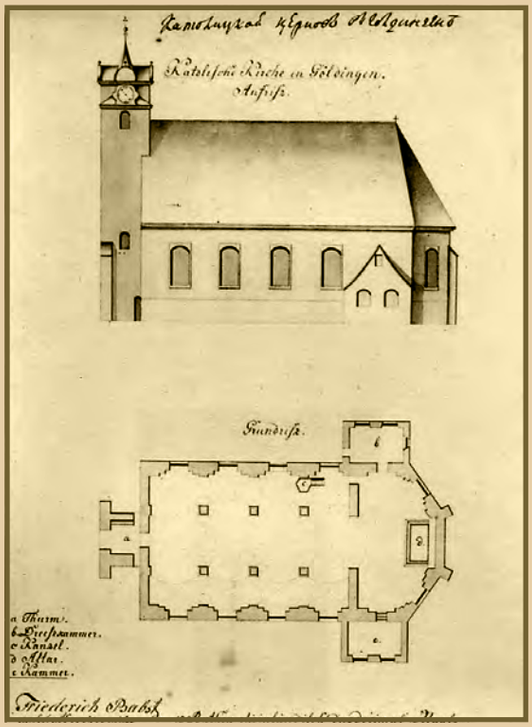
Holy Trinity Roman Catholic Church. 1641–1649, 1746 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

212. Svētās Trīsvienības Romas katoļu baznīcas plāns (J. Zilgalvja zīmējums)

Ground floor plan of the Holy Trinity Roman Catholic Church (Drawing by J. Zilgalvis)

kld.indb 249 12.12.2013. 13:14:41

213. Svētās Trīsvienības Romas katoļu baznīca. Baznīcas uzmērījums. 19. gs. otrā puse. F. Babsts (KVVAS, 1399. fonds, 1. apraksts, 440. lieta)
Measurment drawing of the Holy Trinity Roman Catholic Church. Second half of the 19th century. F. Babst (RSHAS, fund 1399, description 1, case 440)

214. Svētās Trīsvienības Romas katoļu baznīca. Draudzes telpa (J. Krastiņa foto. 2009)
Holy Trinity Roman Catholic Church. Parish room (Photo by J. Krastiņš. 2009)

sākta baznīcas (**210.**, **211**. un **212**. attēls) celtniecība. Reizē ar baznīcu celtas arī saimniecības ēkas – stallis, ratnīca un klēts. Baznīca iesvētīta 1649. gadā Vissvētās Trīsvienības godam.

Saimniecisko rosību hercogistē pārtrauca poļu – zviedru karš (1653–1667), kad zviedru karaspēks izlaupīja Kuldīgu. Tad, droši vien tāpat kā luterāņu baznīca, cieta arī katoļu dievnams.

1736. gadā baznīcai bija nepieciešams remonts. Tajā aizliedza noturēt dievkalpojumus, jo draudēja pārseguma velvju sabrukšana. 1739. gadā to apstiprināja arī Livonijas bīskapa ģenerālvikārs Jāzeps Genners (*J. Gönner*). Dievkalpojumus noturēja nevis baznīcā, bet mācītāja mājā. Šajā gadā par Kurzemes sufragānu tika iecelts Jans Korvin-Kosakovskis, (*Korvin-Kosakowski, Jan*), kurš savu darbību iesāka ar īpašumu pārraudzīšanu. Kuldīgas baznīcas remontam nolēma izmantot līdzekļus, ko ieguva no Rendas muižas. 1743. gada 3. aprīlī baznīcu vizitējis Inflantijas un Piltenes bīskaps Jāzeps Dominiks Puzina (*J. D. Puzyna*). Aktā teikts, ka baznīcas remonts līdzinoties jaunbūvei – pat sienas tiekot taisītas no jauna. No 1739. līdz 1742. gadam atjaunošanas darbus vadījis arhitekts un hercogistes būvdirektors

Economic activity in the Duchy was interrupted by the Polish-Swedish War (1653–1667), when the Swedish army plundered Kuldīga. The Catholic church suffered just as much as the Lutheran Church.

In 1736, the church required renovations. Divine services were forbidden in it, as the worshippers' lives were threatened by the breakdown of the vaults. In 1739, the renovations were approved by the Bishop of Livonia, Vicar-General, Joseph Gönner. Divine services were held in the priest's house instead of the church. That year Jan Korvin-Kosakowski was appointed as the Suffragan of Kurzeme. He decided to use the resources obtained from the Renda Estate for the repair of the Kuldīga church. On April 3, 1743 the church was visited by the Bishop of Inflantia and Piltene Józef Dominik Puzyna. In the act, it is stated that the renovation of the church resembled the new construction – even the walls were built anew. From 1739 to 1742, the renovation works were conducted by the architect and the construction director of the Duchy from Jelgava, Johan Christof Barnickel

kld.indb 250 12.12.2013. 13:14:43

no Jelgavas Johans Kristofs Barnikels (*J. Ch. Barnickel* arī *Parnickel*).[37] Viņš nodarbojās ar baznīcu būvniecību visā Kurzemē. Svētās Trīsvienības baznīcas atjaunošana pabeigta 1746. gadā, un tā izmaksājusi 3871 dālderi.[38] Kopš tā laika baznīcas izskats vairs nav mainījies. Tāda tā redzama arī 19. gs. otrās puses uzmērījumā, ko veicis apriņķa mērnieks Frīderihs Babsts. Uzmērījumā attēlota sānu fasāde un plāns[39] (**213**. attēls).

Baznīca celta no laukakmeņiem un ķieģeļiem un apmesta ar kaļķu javu. Draudzes telpas poligonālajam altārgalam simetriski abās pusēs piebūvētas sakristejas. Atbilstoši tradicionālajai Kurzemes baznīcu telpiskajai uzbūvei draudzes telpas pretējam galam piebūvēts zvanu tornis. To vainago barokāls jumts ar nelielu smaili un uz visām četrām pusēm pavērstām izbūvēm ar pulksteni. Torņa un altārgala sienas atbalsta kontrforsi. Torņa pirmajā stāvā izbūvētas kāpnes uz augšējiem stāviem un simetriski izveidotas nišas svētītā ūdens traukiem. Trīsjomu draudzes telpa pārsegta ar krusta velvēm, kuras balsta seši pīlāri (**214**. attēls). Nelielas kāpnes draudzes telpas stūrī ved uz luktu. Grīda sākotnēji bijusi iesegta ar dēļiem, kas laika gaitā nomainīti ar betonu. Zem altāra telpas atrodas kripta ar ieeju no ārpuses. Zem baznīcas grīdas atradušies apbedījumi. Tie savulaik bijuši arī pagalmā, taču pēc 1772. gada Krievijas valdības rīkojuma pie pilsētu baznīcām un arī pašās baznīcās apbedīšana pārtraukta.

Baznīcas iekštelpu arhitektoniskā apdare ir samērā vienkārša. Tā kalpo kā fons krāšņajai baznīcas iekārtai. Tā darināta dažādos laika posmos un atspoguļo dažādu stilu iezīmes.

Tagadējo klasicisma stilā veidoto galveno altāri 1818. gadā baznīcai dāvinājis Krievijas cars Aleksandrs I un 1820. gadā apgleznojis Kuldīgas gleznotājs J. H. Štemmans (*J. H. Stemmann*).[40] To apliecina arī altāra retabla labās puses kolonnas aizmugurē redzamais uzraksts latīņu valodā "*Hoec Altare cedivicavit ALEXSANDER Primus Imperator Totius Rassiae, Anno 1818 Pro eo tempore Parochus erat Joann Kaminski Deputatus Causarium spiritualium*" un otras kolonnas aizmugurē

37 **Campe, P.,** Op. cit., Bd. 1., 260. lpp.

38 VKPAI PDC, Kuldīgas Sv. Trīsvienības Romas katoļu baznīca Manuskripts. Autors D. Nasteviča. Ap 2005. 20. lpp.

39 KVVAS, 1399. fonds, 1. apraksts, 440. lieta.

40 **Campe, P.**, Op. cit, Bd. 2., S. 401.

(also *Parnickel*)[37]. He constructed churches across the whole of Kurzeme. The renovations were finished in 1746, and costed 3,871 thalers[38]. The appearance of the church has not changed ever since. This is how it can be observed in the survey of the second half of the 19th century, which was performed by the district surveyor Friedrich Babst. The side facade and plan are shown in the measurment drawing[39] (Picture **213**).

The church was constructed from boulders and bricks and was plastered with lime mortar. The polygonal altar end of the parish room has symmetrically-built sacristies on both sides. According to the traditional spatial structure of Kurzeme churches, the opposite end of the parish room has a bell tower attached to it. It is crowned with a Baroque roof with a small spire and with gables pointing in all four directions with a clock. The walls of the tower and the altar end are supported by the buttresses. Stairs leading to the upper floors are constructed on the first floor of the tower, and niches for holy water vessels are symmetrically arranged. The three-aisle parish room is covered with groined vaults, which are supported by six pillars (Picture **214**). Small stairs in the corner of the parish room lead to the loft. The floor was initially covered with boards, which were later replaced with concrete. Under the altar room, there is a crypt with an entrance from outside. Under the church floor, burials used to be located. They used to be located in the courtyard as well; yet, by a Decree of the Russian government of 1772, burials near city churches and in the churches themselves were discontinued.

The architectural finishing of the inner premises of the church is rather simple. It serves as a background for the church furnishings. They were created in various periods and reflect the features of different styles.

The present main altar created in Classicism was presented to the church by the Russian Tsar Alexander I in 1818 and painted by the Kuldīga artist J. H. Stemmann in 1820[40]. This fact is certi-

37 **Campe, P.,** Op. cit., Bd. 1., p. 260.

38 SIHP MDC *Kuldīgas Sv. Trīsvienības Romas katoļu baznīca* (Holy Trinity Roman Catholic Church of Kuldīga) (Manuscript. Author D. Nasteviča**).** Ap 2005. p. 20.

39 RSHAS, fund 1399, description 1, case 440.

40 **Campe, P.**, Op. cit, Bd. 2., S. 401.

kld.indb 251 12.12.2013. 13:14:44

215. Svētās Trīsvienības Romas katoļu baznīca. Centrālais altāris.
18. gs., 1818–1820 (J. Zilgalvja foto. 2011)
Holy Trinity Roman Catholic Church. Central altar.
18 century., 1818–1820 (Photo by J. Zilgalvis 2011)

redzamais uzraksts "*Hoc Altare pinxit J. H. Stemman Anno 1820*".

Altāra retablam ir divi stāvi (**215**. attēls). Pirmajā stāvā četras korintiskas kolonnas balsta bagātīgi profilētu, krepētu antablementu. Starp vidējām kolonnām atrodas altārglezna "Svētā Trīsvienība" (1853, F. G. Špērs). To nedaudz aizsedz virs menzas novietotais tabernākuls. Starp altāra retabla vidējām un uz priekšu izvirzītajām malējām kolonnām ir brīvas telpas. Tajās zem antablementa iekārti festoni, bet apakšējā daļā uz postamentiem novietotas Kristus un Mozus skulptūras. Tās šeit atceļojušas no iepriekšējā, 18. gadsimta altāra un varbūt ir nedaudz par sīku tagadējam altārim. Abi tēli, kurus sedz bagātīgi krokoti tērpi, ir naturāli izkrāsoti. Virs antablementa uz malējo kolonnu asīm stāv vēl divas pilnskulptūras.

Altāra otrais stāvs ir kompozicionāli līdzīgs, bet krietni mazāks. Tā vidū starp diviem pilastriem ir glezna, bet galos – kolonnas. Virs gleznas paceļas trīsstūra frontons, kuru vainago lode un krusts.

Altāri ir arī abu sānu jomu austrumu galos. Abi šie altāri zināmā mērā atgādina Liepājas Svētās Trīsvienības baznīcas vareno paraugu, taču par to tapšanu un autoriem vēstures pētnieku domas

fied by the writing in Latin on the back of the column on the right side of the altar retable "*Hoec Altare cedivicavit ALEXSANDER Primus Imperator Totius Rassiae, Anno 1818 Pro eo tempore Parochus erat Joann Kaminski Deputatus Causarium spiritualium*", while on the back of the second column is written "*Hoc Altare pinxit J. H. Stemman Anno 1820*".

The altar retable has two floors (Picture **215**). On the first floor, four Corinthian columns support splendidly-profiled crepe entablature. Between the middle columns, there is the altarpiece "The Holy Trinity" (1853, F. G. Spehr). It is slightly blocked by the tabernacle placed atop of the mensa. Between the middle columns and side columns forward of the altar retable there are open spaces. In these spaces, festoons are hung under the entablature, while in the lower part, the sculptures of Christ and Moses are installed on the pedestals. They were brought here from the previous altar of the 18th century and they might be a little too small for the present altar. Both sculptures, which are covered with richly gathered clothes, are naturally painted. Another two sol-

kld.indb 252 12.12.2013. 13:14:49

dalās. Kardināls Julians Vaivods norāda, ka kreisās puses sānu joma altāri 1776. gadā darinājis kuldīdznieks Nikolajs Pēteris Riess un 1777. gadā to nokrāsojis un apzeltījis daiļkrāsotājs Andrejs Jurevičs. Abu šo darbu izmaksas sedzis ķieģeļu dedzinātājs Matiass Krakovskis.[41] Altāra barokālās kompozīcijas sānos ir Svētā Joahima un Svētās Annas skulptūras, bet centrā – niša, kurā novietota Madonna jeb Dievmāte ar Jēzus bērniņu uz labās rokas un valdnieces zizli kreisajā rokā (**216**. attēls). Tēla slaido figūru sedz garš, balts tērps un zils, krokots apmetnis. Dievmātei galvā ir zeltīts kronis ar septiņiem zariem. Seja ir apgarota un daiļa, bet acu skatiens – mierīgs, lejupvērsts. Par šīs centrālās skulptūras izcelsmi izteikti dažādi minējumi. Piemēram, minēts, ka tā tapusi 14. gadsimtā un pārvietota no ordeņa pils kapelas uz Svētās Katrīnas baznīcu, bet pēc tam dāvināta jaunceltajai katoļu baznīcai. Tas gan vairāk skan pēc leģendas, kurai nav dokumentāru pierādījumu. Nav arī ziņu, vai šī Dievmāte ar bērnu bijusi kāda altāra sastāvdaļa vai vienkārši brīvstāvoša skulptūra. Visbiežāk kā tēla darināšanas laiks minēts 16. gadsimta sākums. Tas ir ticamāk, jo koka struktūra ir samērā svaiga un uz skulptūras nav daudz pārkrāsojumu slāņu. Skulptūra ir Rietumeiropas sakrālajā mākslā izplatītiem Dievmātes tēliem līdzīgs vēlīnās gotikas mākslas darbs, kas, iespējams, tapis, izmantojot kādu senāku paraugu. Var arī tikai minēt, vai to darinājis kāds vietējais meistars vai arī tas ievests no ārzemēm.

Labās puses sānu altāris (**217**. attēls), kā to norāda J. Vaivods, darināts 1778. gadā, un arī tā autors ir N. P. Riess. Šī altāra arhitektoniskā uzbūve un kompozīcija ir ļoti līdzīga kreisās puses altārim. Pamanāmākā atšķirība ir kompozīcijas centrā. Šeit tajā ir glezna "Jēzus sirds", kurā attēlots Kristus ar eņģeli (1853, T. V. Grēbe). Kompozīcijas sānos novietotas Svētās Marijas Magdalēnas un Svētā Jāņa skulptūras. Atšķirīgas ir arī atsevišķas rokoko formās veidotās detaļas.

Izteikti arī citi pieņēmumi par abu sānu altāru iespējamiem autoriem. Piemēram, ņemot vērā formālo pazīmju līdzību ar vairāku citu baznīcu iekārtu kokgriezumiem, Kuldīgas Svētās Trīsvienības katoļu baznīcas sānu altārus, kā arī ērģeļu prospektu un altārtelpas barjeru jeb altārsētiņu

41 **Vaivods, J.** *Katoļu baznīcas vēsture Latvijā. Baznīcas vēsture Kurzemē 19. un 20. gadsimtos*. Rīga: Rīgas metropolijas kūrija,1994. 77. lpp.

id sculptures are standing on the axes of the side columns above the entablature.

The second floor of the altar is similar in terms of composition, but is a lot smaller. In the middle of it is a painting located between the two pilasters, while on the sides of it are columns. A triangular pediment crowned with a sphere and a cross is located above the painting.

There are altars at the eastern ends of both aisles as well. Both these altars somewhat resemble the mighty Holy Trinity Church of Liepaja, but the opinions of historians about its construction and authors differ. Cardinal Julians Vaivods states that the altars of the left side aisle were created by an inhabitant of Kuldīga, Nikolai Peter Riess in 1776 and they were painted and gilded by the painter Andrejs Jurevičs in 1777. The expenses for both of these works were covered by brick maker Matiass Krakowski[41]. Sculptures of St. Joachim and St. Anne are placed on either side of the altar's baroque compositions, while in the centre a niche, in which Madonna – Virgin Mary with baby Jesus in the right hand and a ruler's mace in the left hand is placed (Pictures **216**). The slim body of the sculpture is covered with a long, white garment and a blue gathered cloak. Madonna has a gilded crown with seven points on her head. The face is spiritualized and beautiful, while the look is calm and directed downwards. There are several theories about the origin of this central sculpture. For example, it is suggested that it was created in the 14th century and displaced from the chapel of the Order's Castle to St. Catherine's Church, but after that it was presented to the newly-constructed Catholic Church. But this sounds more like a legend, which has no documentary evidence. There is also no information about whether the Madonna was a part of some other altar or it is simply a free-standing sculpture. The beginning of the 16th century is most often named as the time of the sculpture's creation. This is more believable, since the wooden sculpture is rather fresh and does not have many layers of repainting. The sculpture is a work of art of late Gothic, which is similar to Madonna statues widespread in the sacral art of the Western Europe and which,

41 **Vaivods, J.** *Katoļu baznīcas vēsture Latvijā. Baznīcas vēsture Kurzemē 19. un 20. gadsimtos* (*History of the Catholic Church in Latvia. History of the Church in Courland in the 19th and 20th Century*). Rīga: Rīgas metropolijas kūrija,1994, p. 77.

kld.indb 253 12.12.2013. 13:14:49

216. Svētās Trīsvienības Romas katoļu baznīca. Kreisās puses sānu altāris. 1776? (J. Zilgalvja foto. 2011)
Holy Trinity Roman Catholic Church. Left side altar. 1776? (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

varētu būt darinājis tēlnieks Jozefs Slavičeks (*Joseph Slawitzek*).[42]

Baroka stila mākslas darbs ir arī baznīcas kancele (**218**. attēls). Tā tapusi 17. gadsimta beigās un līdz 18. gadsimta otrajai pusei vairākkārt papildināta ar dažādām detaļām. Kanceli balsta drukna vīta kolonna. Mazākas vītas kolonniņas ritmiski savirknētas uz kanceles kāpņu parapeta un uzsver pašas kanceles parapeta šķautnes. Kanceles parapeta pildiņi starp šīm kolonniņām rotāti ar evaņģēlistu tēliem (**219**. attēls). Secīgi no labās uz kreiso pusi tie ir Svētais Jānis ar ērgli, Svētais Markus ar lauvu, Svētais Matejs ar eņģeli un Svētais Lukass ar vērsi. Pildiņā starp Svēto Marku un Svēto Mateju attēlota atvērta grāmata ar uzrakstu "Wer von Gott ist, der höret Gottes Wort". Tas ir citāts no Jāņa evaņģēlija vācu valodā, kas latviski nozīmē: "Kas no Dieva ir, tas dzird Dieva vārdus." Evaņģēlistu tēlus, pēc I. Lancmaņa domām, 18. gs. pirmajā ceturksnī darinājis Liepājas koktēlnieks Joahims Kreicfelds.[43] Savukārt E. Grosmane atturas nosaukt konkrētu per-

42 **Lancmanis, I.** *Liepāja no baroka līdz klasicismam*. Rīga: Zinātne, 1983. 108.–109. lpp.

43 Turpat, 48.–53. lpp.

possibly, was created by using an older example. One can only guess whether it was created by a local craftsman or was brought from abroad.

The right side altar (Picture **217**), as pointed out by J. Vaivods, was created in 1778 and its author also is N. P. Riess. The architecture and composition of this altar is rather similar to the left side altar. The difference can be observed in the centre of the composition. Here it has a painting "Jesus' Heart", in which Christ with an angel is depicted (1853, T. V .Grebe). On the sides of the compositions the sculptures of St. Mary Magdalene and St. John are placed. Separate parts created in Rococo shapes are also different.

There are also other versions about the possible authors of both side altars. For example, taking into account the formal similarity of features with wood carvings of many other church furnishings, the side altars of the Hole Trinity Catholic Church of Kuldīga, as well as the organ prospect and the barrier of altar room or altar enclosure might have been created by the sculptor Joseph Slawitzek[42].

The church pulpit is also a work of art in Baroque style (Picture **218**). It was created at the end of the 17th century and was supplemented with different details several times till the second half of the 18th century. The pulpit is supported by a sturdy, twisted column. The smaller twisted columns are rhythmically strung on the parapet of pulpit stairs and emphasize the edges of the very pulpit parapet. Panels of the pulpit parapet between these little columns are decorated with the images of evangelists (Picture **219**). In order from right to left, those are St. John with an eagle, St. Mark with a lion, St. Matthew with an angel and St. Luke with an ox. An open book with the writing *"Wer von Gott ist, der höret Gottes Wort"* is depicted on the fielded panel between St. Mark and St. Matthew. It is a quote from the Gospel of John in German, which means "He who is of God hears the words of God". The images of evangelists, in the opinion of I. Lancmanis, were created by the Liepaja wood-carver Joachim Kreutzfeldt in the first quarter of the 18th century[43], but E. Grosmane refuses to name

42 **Lancmanis, I.** *Liepāja no baroka līdz klasicismam* (*Liepāja from Baroque to Classicism*). Rīga: Zinātne, 1983, p. 108–109.

43 Ibid., p. 48–53.

kld.indb 254 12.12.2013. 13:14:53

sonu un piemin tikai Kuldīgas–Liepājas darbnīcu un tās veikumu.[44] Viņa norāda, ka evaņģēlistu tēliem līdzīgas mākslinieciskās un konstruktīvās iezīmes, kas nav raksturīgas baroka sakrālajai tēlniecībai, konstatējamas arī Usmas baznīcas altāra retablā (1705), [45] piebilstot, ka Kuldīgas–Liepājas darbnīcas veikums ir arī Kristus biste, kas atrodas Kuldīgas novada muzejā.[46]

Virs kanceles ir jumtiņš. Tas izceļ kopējās kompozīcijas stilistisko un mākslinieciskо viengabalainību. Jumtiņu ar kanceli vizuāli sasaista vītām kolonniņām ietverts panelis uz baznīcas sienas. Zem jumtiņa malas virknēti zvaniņveida piekari, bet virs jumtiņa paceļas augšdaļā savienotu stilizētu volūtu saišķis, kuru vainago krustveida dekors.

Ērģeļu lukta, domājams, darināta 18. gs. pirmajā ceturksnī (**220**. attēls). Četru kolonnu balstītās luktas vidusdaļā ir plānā trapecveidīgs izvirzījums. Uz luktas parapeta ritmiski kārtotas vītas kolonniņas ar joniskiem kapitelīšiem, kuru manierīgi arhaiskās formas ir tādas pašas kā kanceles

44 **Grosmane, E.** Op. Cit., 165. lpp.

45 Turpat, 168. lpp.

46 Kuldīgas novada muzejs. Inv. Nr. 479.

any particular person and notes only the Kuldīga-Liepāja workshop and its work[44]. She specifies that similar artistic and structural features, which are not typical for Baroque sacral sculpture, can be found with the images of evangelists in the altar retable (1705) of Usma Church as well[45], noting that the Christ bust located in the Kuldīga District Museum is also a work of the Kuldīga-Liepāja workshop[46].

Above of the pulpit is the canopy. It emphasizes the stylistic and artistic wholeness of the composition. The canopy is visually connected with the pulpit by a panel held by twisted little columns on the church wall. Under the canopy edge, bell-like pendants are placed; while on top of the roof there is a bunch of stylized volutes connected together in the upper part, which is crowned with a cross-like decor.

The organ loft (Picture **220**) was presumably created in the first quarter of the 18th century. In the middle part of the loft, supported by four columns, is a trapezium-shaped projec-

44 **Grosmane, E.,** Op. Cit., p. 165.

45 Ibid., p. 168.

46 KDM. Inv. No 479.

217. Svētās Trīsvienības Romas katoļu baznīca. Labās puses sānu altāris. 1778? (J. Zilgalvja foto. 2011)

Holy Trinity Roman Catholic Church. Right side altar. 1778? (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

218. Svētās Trīsvienības Romas katoļu baznīcas kancele. 17.–18. gs. (J. Zilgalvja foto. 2011)

Holy Trinity Roman Catholic Church. Pulpit. 17–18 century (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

kld.indb 255 12.12.2013. 13:15:05

219. Svētās Trīsvienības Romas katoļu baznīca. Evaņģēlistu tēli uz kanceles parapeta (J. Zilgalvja foto. 2011)
Holy Trinity Roman Catholic Church. Images of evangelists on the pulpit (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

220. Svētās Trīsvienības Romas katoļu baznīcas ērģeļu lukta un prospekts (J. Zilgalvja foto. 2011)
Holy Trinity Roman Catholic Church. Organ loft (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

221. Svētās Trīsvienības Romas katoļu baznīcas ērģeļu prospekta fragments (J. Zilgalvja foto. 2011)
Holy Trinity Roman Catholic Church. Seraph in the organ prospect (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

kolonniņām. Zem trim vidējām kolonniņām luktas izvirzītajā daļā piekārti skulpturāli čiekuri.

Baznīcas tagadējās ērģeles būvētas 1897. gadā. Iepriekšējās darinājis vai nu G. J. Mozengels vai arī K. Raneus. Šo meistaru vārdi zināmi sakarā ar darbiem Kuldīgas Svētajā Katrīnas baznīcā. Trauksmaini dinamiskās formās veidotais ērģeļu prospekts tapis 18. gs. sešdesmitajos un septiņdesmitajos gados. Prospekta stabuļu torņu cokoldaļas balsta sulīgi zēravi (**221**. attēls). Šīs figurālās tēlniecības darbu iespējamais autors ir Jozefs Slavičeks (*J. Slawitzek*).[47]

Savdabīgs baznīcas iekārtas priekšmets ir biktssols (**222**. attēls). Tā fasādes virsma ir apgleznota, kas ir reti sastopams apdares paņēmiens starp šī veida baznīcu iekārtas priekšmetiem. Biktssols ir trīsdaļīgs ar nedaudz izvirzītu vidusdaļu. Fasādi vainago barokālas kontūras zelminis. Uz centrālās daļas durtiņām uzgleznots pildiņš ar ģerboni un uzrakstu "P.S.C. Anno. 1691. den. 18 Septemb.", kas norāda uz biktssola tapšanas laiku. Frīzu joslu savukārt rotā citāts no Jāņa evaņģēlija: "Nehmt hin Den Heiligen Geist, Velchen Ihr die Sund Vergebt Deren Sind

47 **Lancmanis, I.,** Op. cit., 111. lpp.

tion. Twisted little columns with Ionic capitals, the affectedly archaic forms of which are similar to the ones of the pulpit columns, are rhythmically arranged on the loft parapet. Under the three middle columns in the projected part of the loft, the sculptural cones are hung.

The present organ of the church was built in 1897. The previous one was created by either G. J. Moosengel or K. Rhanaus. The names of these craftsmen are known in relation to their works in St. Catherine's Church of Kuldīga. The organ prospect shaped in impetuously dynamic shapes was created in the 1760's and 1770's. The socle parts of the prospect's pipe towers are supported by lush seraphs (Picture **221**). A possible author of these figurative sculpture works is Joseph Slawitzek[47].

The confessional booth is an original element of the church furnishings (Picture **222**). The surface of its facade is painted, which is a rarely-encountered method of finishing among this type of church furnishing. The confessional consists of three parts with a slightly projected middle one. The facade is crowned with

47 **Lancmanis, I.,** Op. cit., p. 111.

kld.indb 256 12.12.2013. 13:15:18

Sie Vergeben. Johann. Am 20 Vers 22.” Tas nozīmē: “Ņemiet Svēto Garu! Kam jūs grēkus piedosit, tiem tie būs piedoti. Jānis, 20. nod., 22.” Zelmiņa centrā attēlots Kristus, kura sejas vaibstos saskatāma zināma portretiska līdzība ar hercogu Jēkabu – dievnama celtniecības atbalstītāju. Virs Kristus, zelmiņa augšdaļā attēlots Svētā Gara simbols – lidojošs balodis. Zelmiņa malas apvij augļu un ziedu vītnes, labajā pusē redzama čūskas apjozta sirds, bet kreisajā – līdzīga čūska, virs kuras krustojas zobens ar lauru.

Baznīcēnu soli, visticamāk, tapuši 18. gadsimta beigās. To durtiņām bijušas slēdzenes, kas pie vidējā celiņa dažviet vēl saglabājušās. Par sēdvietām bija jāmaksā, un maksātājs ar atslēgu kabatā varēja būt drošs, ka viņa vieta nebūs aizņemta.

Spožs rokoko lietišķās mākslas darbs baznīcā ir roku mazgājamā ierīce jeb liturģisko priekšmetu skapis–kumode, kas tapusi, iespējams, 1781. gadā (**223**. attēls). Tā atrodas sakristejā, šodien ir balti krāsota un ar zeltītām (bronzētām) detaļām. Rokoko stila ornamentālā valoda sevišķi spēcīgi skan kumodes virsējā daļā. To vainago zelminis ar trim izliektām dzegām, kas sakārtotas viena virs otras, un spēcīgu

222. Svētās Trīsvienības Romas katoļu baznīcas biktssols. 1691 (J. Zilgalvja foto. 2011)

Holy Trinity Roman Catholic Church. Confessional booth. 1691 (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

a gable of baroque contour. A panel with a coat of arms and text “P.S.C. Anno. 1691. den. 18 Septemb.”, which specifies the time of creation of the confessional, is painted on the door of the central part. The frieze area, in turn, is decorated with a quote from the Gospel of John “*Nehmt hin Den Heiligen Geist, Velchen Ihr die Sund Vergebt Deren Sind Sie Vergeben. Johann. Am 20 Vers 22”.* It means: “Receive the Holy Spirit! Whose sins you forgive, are forgiven them. John, 20:22.” Christ, in whose features one can notice a certain similarity with Duke Jakob, a supporter of the church’s construction, is depicted in the centre of the gable. Above Christ, in the upper part of the gable, the symbol of the Holy Spirit, a flying dove, is depicted. The gable edges are entwined with a wreath of fruits and flowers, on the right side a heart girded by snake can be observed, and on the left a similar snake with a sword and a laurel crossed above it.

The pews were probably created at the end of the 18th century. Their doors used to have locks, which have survived in some parts of the middle path. The places had to be paid for, and

223. Svētās Trīsvienības Romas katoļu baznīca. Liturģisko priekšmetu kumode. 18. gs. otrā puse (J. Zilgalvja foto. 2011)

Holy Trinity Roman Catholic Church. Chest of drawers for liturgical items. 18 century (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

kld.indb 257 12.12.2013. 13:15:25

224. Svētās Trīsvienības Romas katoļu baznīca. Kristāmtrauka pamatne. 19. gs. sākums (J. Zilgalvja foto. 2011)
Holy Trinity Roman Catholic Church. Chest for baptismal font. Early 19 century (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

225. Svētās Trīsvienības Romas katoļu baznīca. Skulptūra *Lieldienu Kristus.* 18.–19. gs. (J. Zilgalvja foto. 2011)
Holy Trinity Roman Catholic Church. Sculpture *Easter Christ* (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

rokaju centrā. Sānus rotā auss skrimstalas tipa kokgriezumi, bet uz visām durtiņām un atvilktnītēm ir asimetriskas rokoko vinjetes, kas imitē pildiņu kontūras.

Klasicisma stila formu paraugs ir kristāmtrauka lāde, kas darināta 19. gadsimta sākumā (**224**. attēls). Tā ir retums Latvijas sakrālajā mākslā. Lādes vāku rotā antīkas izteiksmes vāze, bet sānus – nokarenu akanta lapu dekors.

Baznīcas liturģisko priekšmetu kolekcijā viens no vērtīgākajiem mākslas darbiem ir krucifikss, kas tapis 18. gadsimtā un atrodas draudzes mājā. Tā pamatnē ir rokoko kokgriezums, bet pats Kristus tēls un lidojošs eņģelis krusta galā darināts no bronzas. 18. gadsimta pirmajā pusē izgatavota daļēji apzeltītā sudraba monstrance, kuras apaļās, profilētās pēdas virspusē iegravēti burti "L. D.". Augšdaļas centrā ir iestiklots, pērļu virknes apjozts lodziņš. Monstranci vainago divi eņģeļi, kas balsta karaļa kroni un krustu. 17. gadsimta otrās puses mākslas darbs ir ciborija kauss. Tas izgatavots no sudraba un apzeltīts. Kausa apaļās pēdas virspusi rotā palmešu virkne. Smalki profilēts ir kāts, bet modusu rotā trīs rolverka kartušas ar maskām.

the payer with a key in his pocket could be confident that his place would not be taken.

The brilliant work of Rococo applied arts is a hand-washing device or a chest of drawers for liturgical items, which was created, presumably, in 1781 (Picture **223**). It is located in the sacristy, and is white-coloured with gilded (bronzed) parts. The ornamental language of the Rococo style can be particularly clearly observed in the upper part of the chest of drawers. It is crowned with three curved cornices, which are sequenced one above another, with a mighty rocaille in the centre. It is decorated with carved strapwork from the sides, while all doors and drawers have asymmetrical Rococo vignettes, which imitate the contours of panels.

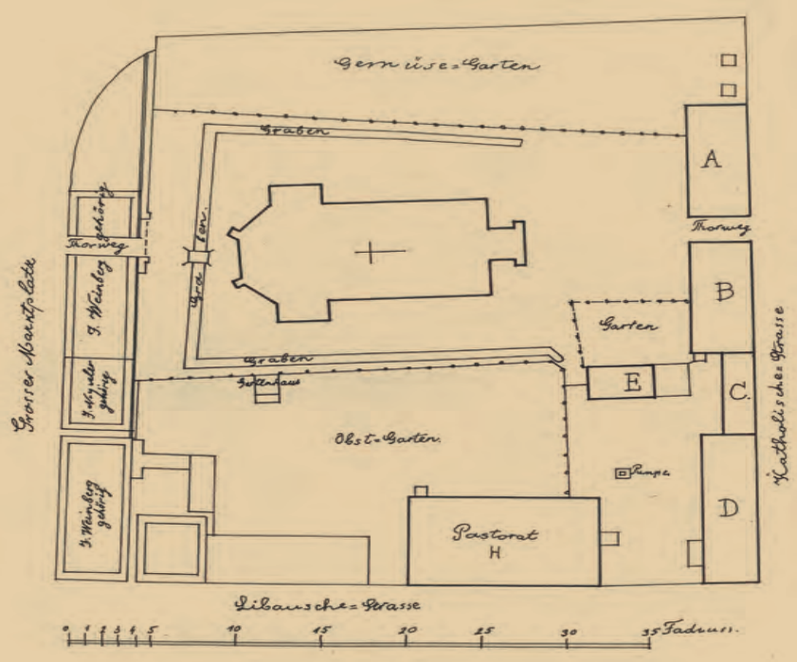
The chest for baptismal font created in the beginning of the 19th century is an example of Classicism (Picture **224**). This is a rarity in the sacral art of Latvia. The lid of the chest is decorated with an antique vase, while the sides have decor of dropping acanthus leaves.

One of the most valuable works of art in the church's collection of liturgical items is the crucifix, which was created in the 18th century

kld.indb 258 12.12.2013. 13:15:35

17. gadsimta nogalē un 18. gadsimtā izgatavoti vēl četri kausi, kas iekļauti Valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā. Uz altāra atrodas seši svečturi, kas datēti ar 1787. gadu, bet sakristejā ir četras sienas svečturu pamatnes ar atstarotājiem. Tās izgatavotas 17. un 18. gadsimta mijā.

Altārtelpā atrodas skulptūra "Lieldienu Kristus" (18./19. gs.). (**225**. attēls.) Profesionāli meistarīgi veidotā Kristus figūra stāv uz gaiši zilas lodveida pamatnes. Kristus labā roka ir pacelta, bet ar kreiso viņš tur karogu. Ievērības cienīga ir glezna "Svētais Kazimirs" (18. gs.), kaut arī tās kompozīcija ir samērā vienkārša: uz abstrakta fona izceļas stāvoša figūra, kura atbilstoši tradicionālai ikonogrāfijai tērpta karaliskai dzimtai piederīgas personas tērpā – valdnieka apmetnī ar sermuliņādas apdari. Svētajam Kazimiram rokās ir viņa tradicionālie atribūti – krucifikss un lilijas zars. Senie griestu lukturi (1700, 1814) pagaidām novietoti telpā virs sakristejas. Baznīcai bijuši trīs zvani. Tagad draudzi uz dievkalpojumiem aicina bronzas zvans, kuru 1762. gadā izlējis Ernesto Frideriko Fehters (*E. F. Fechter*).

226. Katoļu draudzes plebānijas situācijas plāns. A – ķestera māja, B – ērģelnieka māja, C – cūku un sīko mājlopu kūts, D – zirgu stallis ar ratnīcu, E – ērberģis, H – mācītāja dzīvojamā māja. 1873.–1874 (VKPAI PDC, Lieta *Kuldīgas katoļu plebānija*)

Catholic pastorate yard. Situation plan. A – sexton's house, B – organist's house, C – pigsty and cattle-shed for small domestic animals, D – horse stable with a coach-house E – hostel, H – priest's residential house. 1873-1874 (SIHP MDC, Case *Kuldīgas katoļu plebānija*)

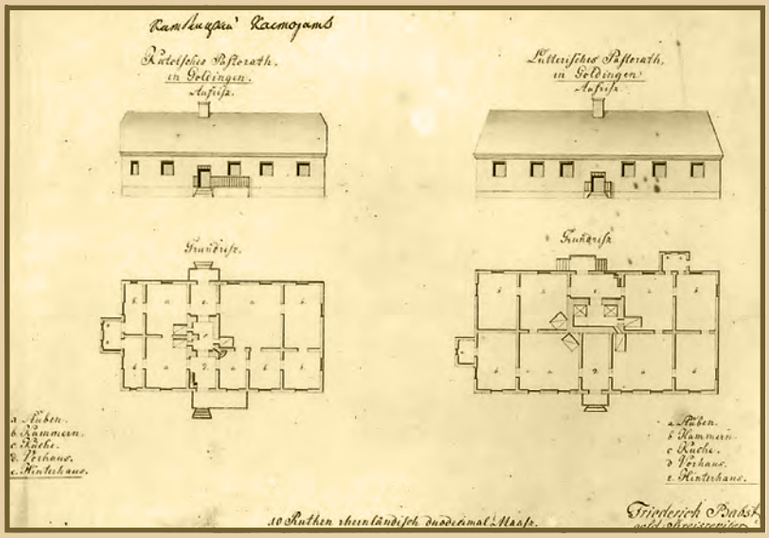
and is located in the parish house. Its base has Rococo wood carvings, but the Christ image itself and the flying angel on the top of the cross are made of bronze. In the first half of the 18th century, a partially gilded silver monstrance was created; the upper part of its round profiled leg has the engraved letters "L. D.". In the centre of the upper part, there is a small glass window surrounded by jewels. The monstrance is crowned with two angels, which support the king's crown and the cross.

The ciborium is a work of art of the second half of the 17th century. It is made of silver and is gilded. The upper part of the round leg of the cup is decorated with a string of palmettes. The handle is finely profiled, but the nodus on it is decorated with three scrollwork cartouches with masks. In the late 17th century and 18th century, another four cups, which are included in the list of state protected cultural monuments, were created. The altar holds six candlesticks dated 1787, while four bases of wall candlesticks with reflectors are in the sacristy. They were created at the turn of the 17th and 18th centuries.

In the altar room is the sculpture "Easter Christ" (18th/19th cent.; Picture **225**). This professionally and skilfully created Christ figure stands on a light-blue ball-shaped base. Christ's right hand is raised, while his left hand holds a flag. The painting "St. Casimir" (18th cent.) is worth noticing, even though its composition is rather simple. Against an abstract background a standing figure stands out, according to traditional iconography it wears the clothes of a person belonging to the family – the ruler's cloak with finishing of ermine skin. St. Casimir is holding his traditional attributes of a crucifix and lily spray. Old ceiling lanterns (1700, 1814) are currently placed above the sacristy. The church used to have three bells. Now, the parish is called to divine services by a bronze bell, which was casted by Ernesto Frideriko Fechter in 1762.

The Catholic parish used to own most of the buildings in the block where the Holy Trinity Church was located. In the course of time, the built-up environment has changed, but some of the oldest buildings can still be clearly observed in the town environment

kld.indb 259 12.12.2013. 13:15:35

227. Katoļu un luterāņu pastorāti (KVVAS, 1399. fonds, 1. apraksts, 441. lieta)
Catholic and Lutheran pastorates (RSHAS, fund 1399, description 1, case 441)

228. Katoļu draudzes mācītājmāja Liepājas ielā 4. 1856.
Skati no ielas un pagalma (J. Zilgalvja foto. 2011)
Priest's house of the Catholic parish at Liepājas iela 4. 1856.
Views from the street and courtyard (Photo by J. Zilgalvis 2011)

Katoļu draudzei piederēja lielākā daļa ēku kvartālā, kurā atrodas Svētās Trīsvienības baznīca. Apbūve laika gaitā izmainījusies, taču dažas no pašām senākajām ēkām pilsētas audumā diezgan skaidri nolasāmas vēl mūsdienās. Pilsētas 1797. gada plānā katoļu draudzei piederošajā zemesgabalā redzamas četras koka ēkas, no kurām viena ir brīvstāvoša ēka pagalmā, domājams, mācītājmāja, otra – ērģelnieka un ķestera māja tagadējā Raiņa ielā, trešā – stallis ar ratnīcu Liepājas ielas stūrī, bet ceturtā ir kāda neliela ēka pie Liepājas ielas. 1813. gada plānā redzama tā pati ķestera un ērģelnieka māja, kā arī mācītājmāja. 1829. gadā situācija nav mainījusies, bet ir nākusi klāt neliela celtne staļļa galā, kas vēlāk uzrādīta kā cūku kūts. Arī 1839. gada plānā nav notikušas jūtamas pārmaiņas, bet 1873.–1874. gada plānā jau redzams kaut kas cits (**226**. attēls). Gar Raiņa ielu gan joprojām savā vietā atrodas ērģelnieka un ķestera māja, taču pirmā no tām ir pagarināta un savienota ar stalli – tātad ir likvidēta cūku kūts, kas atradusies starp ērģelnieka māju un stalli. Pagalmā vairs nav brīvstāvošās ēkas. Tur parādījies jauns ērberģis, bet pie Liepājas ielas (Liepājas ielā 4) – jauna mācītājmāja. Konkrētu tās celšanas

today. According to the town plan of 1797, the Catholic parish used to own four wooden buildings marked in the plot. One of these was a free-standing building in a courtyard, presumably, a priest's house, the second was the organist's and sexton's house in present Raiņa iela, the third was a stable with a coach-house at the corner of Liepājas iela, and the fourth was a small building near Liepājas iela. In the plan of 1813, the same sexton's and organist's house as well as a priest's house can be observed. In 1829, the situation did not change, but a small building at the end of the stable, which was later marked as a pigsty, was added. No significant changes were made in the plan of 1839, but in the plan of 1873–1874 something different could be seen (Picture **226**). Along Raiņa iela there is still the organist's and sexton's house, but the former has been extended and connected with the stable, thus the pigsty, which was situated between the organist's house and the stable, was liquidated. There are no free-standing buildings in the courtyard anymore. A new hostel appeared there, while a new priest's

kld.indb 260 12.12.2013. 13:15:45

laiku, gan nenorādot avotus, minējis J. Vaivods: "Vienstāva mūra ēka ar jumta izbūvi celta 1856. gadā dekāna Landsberga laikā."[48] Ja šis datējums ir precīzs, tad starp 1856. un 1873. gadu ir tapis plāns, kurā skaidri redzama Svētās Trīsvienības baznīcas kvartāla tālaika apbūve.[49]

Kvartāla austrumu malu, kas pavērsta pret seno Lielā tirgus laukumu, aizņēmušas privātpersonām piederošas ēkas, bet pārējā daļā bija mācītājmāja jeb plebānija, ķestera un ērģelnieka māja ar vārtu telpu jeb caurbrauktuvi starp tām, ērberģis, zirgu stallis ar ratnīcu, kā arī tam galā piebūvētā cūku un sīko mājlopu kūts. Baznīcu no trim pusēm apņēmis grāvis. Altārgala pusē tiltiņš pāri tam vedis uz vārtu telpu (*Thorweg*), kas bijusi ēkā tagadējā Baznīcas ielā 2/4. Cauri tai varēja nokļūt tieši tirgus laukumā. Pie mācītājmājas (Liepājas ielā 4) atradies iežogots augļu dārzs ar dārza mājiņu (*Gartenhaus*) tajā, bet gar Tirgus ielu – sakņu dārzs, kas arī bijis iežogots. Galvenā ieeja kvartālā bija no Raiņa (tolaik Katoļu) ielas cauri vārtu telpai ērģelnieka un ķestera mājā. No turienes iepretim pavērās skats uz ieeju dievnamā, bet pa kreisi – uz dārzu ar ērberģi un tālāk uz augļu dārzu un mācītājmāju.

Mācītājmājas senākais attēls ir Kuldīgas apriņķa mērnieka Frīderiha Babsta (*F. Babst*) 19. gadsimtā veikts uzmērījums[50] (**227**. attēls). Vienstāva ēkai uz vidēji augsta cokola bijis pusvalma jumts, tas ir, divslīpju jumts, kura gali daļēji nošļaupti. Ēkas centrā atradies apvalkdūmenis, abpus kuram grupētas deviņas telpas. Četras no tām bijušas neapkurināmas. Pie ieejas ielas pusē izbūvētas nelielas kāpnes, bet pagalma pusē – terase. Ēkas ārējais veidols bijis raksturīgs gan lauku mācītājmājām, gan mazpilsētu apbūvei.

Mācītājmāja nedaudz pārbūvētā veidā (**228**. attēls) ir saglabājusies līdz mūsu dienām. Salīdzinot ar F. Babsta zīmējumu, ir mainījies jumts – tā gali nav nošļaupti un fasādes ir simetriskas, bet ieejas halli no ielas puses izgaismo raksturīgie nelielie logi durvju ailas abās pusēs. 2002. gadā ēka bija neapdzīvota un nonākusi pavisam kritiskā stāvoklī. Taču 2005. gadā tika izstrādāts atjaunošanas projekts (arhitekte Diāna Zalāne). Tas ir sekmīgi īstenots. Senajā ēkā tagad ierīkots klosteris.

48 **Vaivods, J.,** Op. cit., 75. lpp.

49 VKPAI PDC, lieta *Kuldīgas katoļu mācītājmāja*

50 KVVAS. 1399. fonds,1. apraksts, 441. lieta.

house appeared near Liepājas iela (Liepājas iela 4). The exact time of its construction was suggested by J. Vaivods, but without specifying the sources: "A one-storey masonry building with an attic was built in 1856 in the times of Dean Landsberg. [48]" If this date is correct, then the plan in which the buildings in the Holy Trinity Church's block can be clearly seen was developed between 1856 and 1873[49].

The eastern edge of the block which faced old Grand Market Square was occupied by buildings belonging to private persons, while the rest of the territory was occupied by the priest's house or vicarage, sexton's and organist's house with a passage between them, a hostel, a horse stable with a coach-house, as well as a pigsty and a cattle-shed for smaller domestic animals built next to it. The church was surrounded by a ditch from three sides. At the altar end, a little bridge lead to a passage, which used to be in a building at present Baznīcas iela 2/4. One could get directly to the market square through it. Near the priest's house (at Liepājas iela 4) a fenced fruit garden with a garden house (*Gartenhaus*) was located, while along Tirgus iela there was a vegetable garden, which was also fenced. The main entrance to the block was located on the side of Raiņa iela (Katoļu iela *(Catholic Street)* at the time) through the passage in the organist's and sexton's house. That place overlooked the entrance into the cathedral on the opposite side, while on the left was a garden with a hostel and further on a fruit garden and a priest's house.

The oldest image of the priest's house is a measurment drawing performed by Kuldīga district surveyor Friedrich Babst in the 19th century[50] (Picture **227**). The single-storey building with medium-high socle had a semi-hipped roof. In the centre of the building was a mantel-chimney, around which nine rooms were grouped. Four of them were not heated. Near the entrance, from the side of the street, small stairs were built, and from the side of the courtyard there was a terrace. The external appearance of the building was typ-

48 **Vaivods, J.,** Op. cit., p. 75.

49 SIHP MDC, case *Catholic priest's house of Kuldīga*

50 RSHAS, fund 1399, description 1, case 441.

kld.indb 261 12.12.2013. 13:15:45

229. Katoļu draudzes ērģelnieka un ķestera māja Raiņa ielā 4 un 6. Ap 1796. g. (J. Zilgalvja foto. 2011)

Catholic parish sexton's and organist's house at Raiņa iela 4 and 6 (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

230. Katoļu draudzes ēģelnieka un ķestera māju uzmērījums. 1– priekšnams, 2 – virtuve, 3 – ērģelnieka dzīvoklis, 4 – malkas novietne, 5 – caurbrauktuve, 6 – ķestera dzīvoklis, 7 – skolas telpa, 8 – guļamistabas. (VKPAI PDC, lieta *Kuldīgas katoļu plebānija*)

Catholic parish organist's house and sexton's house measurment drawing. 1 – hallway, 2 – kitchen, 3 – organist's flat, 4 – woodshed, 5 – passage, 6 – sexton's flat, 7 – school room, 8 – bedrooms. (SIHP MDC, case *Kuldīgas katoļu plebānija*)

Sākotnējo veidolu tikpat kā nav mainījusi ērģelnieka un ķestera māja (**229**. un **230**. attēls). Tagad tā sadalīta divās daļās – Raiņa ielā 4 un 6. 1796. gada ziņojumā tā minēta kā jauna un liela.[51] Abu ar kopīgu jumtu pārsegto koka ēku garums tiešām bijis iespaidīgs. Neparasts un rets ir arī risinājums ar vārtu telpu jeb caurbrauktuvi starp abām ēkām. Ēkas bija daudzfunkcionālas. Ērģelnieka mājas vienā galā bija malkas novietne, bet blakus ķestera dzīvoklim – skolas telpas. Abām ēkām bija senais trīsdalījuma plānojums ar apvalkdūmeni centrā. Tajā atradās virtuve, kurā varēja nokļūt no priekšnama. Apvalkdūmeņi bija visās kvartālā esošajās draudzes ēkās, arī ērberģī, kurš nav saglabājies. Savu senatnīgo šarmu vairāk saglabājusi ķestera māja, kas nav apmesta. Durvis ar skujiņā uznaglotiem gropētiem dēļiem, sešrūšu logi ar slēģiem un iežogotie košumdārziņi mājas galā un pagalmā rada romantisku un idillisku noskaņu mūsdienu Kuldīgas pilsētvidē.

Vairs nav saglabājusies dārza mājiņa, kas atradās mācītājmājas augļu dārzā un tikusi dēvēta arī par paviljonu vai kapliču (**231**. attēls). To var redzēt vien fotoattēlos, kurus 1949. gadā uzņē-

51 LVVA, 97. fonds,1. apraksts, 5. lieta.

ical for both rural priest's houses and small town structures.

The priest's house (Picture **228**) has remained in slightly rebuilt shape to this day. In comparison to the drawing of Babst, the roof is no longer semi-hipped and the facades are symmetrical, moreover, the hall from the side of the street is illuminated by non-typical windows on both sides of the door opening. In 2002, the building was not inhabited and was in a very bad condition. But in 2005, a restoration project was developed (architect Diāna Zalāne) and successfully implemented. The old building currently houses a monastery.

The organist's and sexton's house has not changed its initial image greatly (Picture **229** and **230**). Currently, it is divided in two parts, at Raiņa iela 4 and 6. In a message of 1796, it is mentioned as a new and big house[51]. The length of both wooden houses covered with a joint roof was truly impressive. The solution with the passage between two buildings is also unusual. The buildings were multi-functional. The organist's house had a woodshed at one

51 LSHA, fund 97, description 1, case 5.

kld.indb 262 12.12.2013. 13:15:49

mis P. Saulītis.[52] Šīs nelielās ēciņas galveno fasādi rotāja gludas kolonnas ar korintiskiem kapiteļiem, bet frontona centrā bija uzkrāsots rozes logs. Tagad dārza mājiņa ir trūkstošs ķēdes posms apkārtējā kultūrvēsturiskajā vidē.

Vissvētās Dievmātes Patvēruma pareizticīgo baznīca

Pareizticīgo dievnamiem Latvijā un it īpaši Kurzemē nav sena vēsture. To tapšana cieši saistīta ar cariskās Krievijas valdības vispārējo politiku. 19. gs. trīsdesmitajos gados Krievijas pareizticīgo baznīca uzsāka mēģinājumus garīgi iekarot Baltiju un to pamazām pārkrievot. Pareizticīgo baznīcas augstākā institūcija Svētā Sinode tika pārvērsta par ministrijai līdzīgu pārvaldes institūciju. Krievu tirgotājus, ierēdņus un karavīrus Vidzemē aprūpēja 1836. gadā dibinātais Pleskavas eparhijas Rīgas vikariāts, kura bīskaps bija priesteris Irinarhs. Kurzeme sākumā bija pakļauta Polockas eparhijai, bet 1850. gadā to iekļāva Rīgas bīskapijā.[53] Šajā laikā Baltijā bija tikai 18 pareizticīgo baznīcu, un tās pašas

52 VKPAI PDC, lieta *Kuldīgas katoļu baznīca*.

53 **Švābe, A.** *Latvijas vēsture. 1800 – 1914.* Rīga: Avots,1991. 189. lpp.

231. Dārza mājiņa. (Foto P. Saulītis. 1949 (VKPAI PDC Lieta *Kuldīgas katoļu plebānija*)
Garden house. (Photo by P. Saulītis). 1949 (SIHP MDC Case *Kuldīgas katoļu plebānija*)

end, while school rooms were located near the sexton's flat. Both buildings had old, tripartite planning with a mantel-chimney in the centre. It had a kitchen, which was accessible through the hallway. There were mantel-chimneys in all parish buildings of the block, just as in the hostel, which did not survive to this day. The sexton's house, which was not plastered, kept its old chic more. Doors with grooved boards, six-pane windows with shutters and fenced flower gardens at the end of the house and in the courtyard create a romantic and idyllic mood in contemporary Kuldīga .

The garden house, which was located in the fruit garden of the priest's house and was called a pavilion or chapel (Picture **231**), has not survived to this day. It can be observed only in photographs taken by P. Saulītis in 1949[52]. The main facade of this small building was decorated with smooth columns with Corinthian capitals, while the pediment had a coloured rose windows in the centre. Now the garden house is a missing link in the culture-historical surrounding environment.

52 SIHP MDC, case *Catholic Church of Kuldīga*.

The Orthodox Church of Intercession of Our Most Holy Lady

The history of Orthodox churches in Latvia and particularly in Kurzeme is rather short. Their construction is closely connected to the general policy of the tsarist Russian government. In 1830's, the Russian Orthodox Church began its attempts to spiritually conquer and gradually Russify the Baltic. The highest institution of the Orthodox Church, the Saint Synod was transformed into an administrative institution similar to a ministry. Russian merchants, officials and soldiers were tended by the Riga Vicariate of Pskov Diocese founded in 1836, the bishop of which was the priest Irinarch. In the beginning, Kurzeme was subordinated to the Polotsk Diocese, but in 1850 it was included in the Riga Bishopric[53]. At that time, there were only 18 Orthodox churches in Kurzeme, and these were mostly situated in the cities. In 1835–1837, as well as in 1840, famine broke out in several Latvian districts due to poor harvests. Farmers hoped for the tsar's help. Rumours about opportunities to

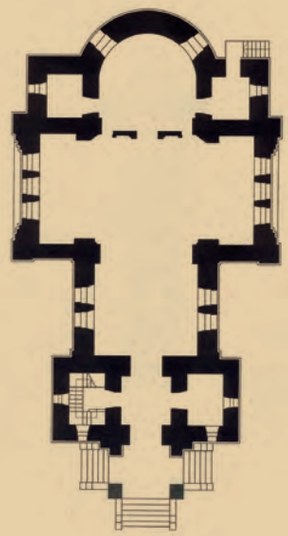
53 **Švābe, A.** *Latvijas vēsture, 1800–1914* (*History of Latvia 1800–1914*). Rīga: Avots,1991. p. 189.

kld.indb 263 12.12.2013. 13:15:49

232. Vissvētās Dievmātes Patvēruma pareizticīgo baznīca. 1870.–1871. I. Bulanovs (J. Krastiņa foto. 2009)

The Orthodox Church of Intercession of Our Most Holy Lady. 1870–1871. I. Bulanov (Photo by J. Krastiņš. 2009)

234. Vissvētās Dievmātes Patvēruma pareizticīgo baznīca. Plāns (M. Zilgalvja zīmējums)

The Orthodox Church of Intercession of Our Most Holy Lady Plan (Drawing by J. Zilgalvis)

galvenokārt atradās pilsētās. 1835.–1837. gadā, kā arī 1840. gadā neražas dēļ vairākos Latvijas novados sākās bads. Zemnieki cerēja uz ķeizara palīdzību. Izcēlās baumas par iespējām pārcelties uz Krievijas auglīgākajiem apgabaliem. 1841. gadā Rīgā sāka ierasties pirmie pretendenti izceļošanai. Tie tika sodīti, bet pārējie aicināti neticēt nepamatotajām ziņām. Zemes tīkotāji devās pie pareizticīgo bīskapa. Tur viņus uzklausīja, un pamazām radās pārliecība, ka ķeizara ticībā pārgājušie varēs izbraukt. Tikmēr, protestējot pret valdības aizliegumiem un sodiem, Vidzemē aizsākās nemieri. Muižniecība par to cēloni uzskatīja pareizticīgo priesteru darbību, kuri izmantoja nemierus misijas mērķiem. Taču tas neaizkavēja pareizticības izplatīšanu. Viena no sekmīgākajām aktivitātēm bija hernhūtiešu kustības pārņemšana savā paspārnē, tāpat arī ķeizara atļaujas saņemšana, lai Rīgas latvieši varētu pāriet pareizticībā. Luterāņu baznīcu zemnieki uzskatīja par kungu baznīcu un muižniecības interešu aizstāvi. Savukārt pareizticīgo priesteri tiem likās kā tautas draugi. Tāpēc pāriešana pareizticībā turpinājās, un jau 1845. gada pēdējā ceturksnī Vidzemes (kopā ar Igaunijas

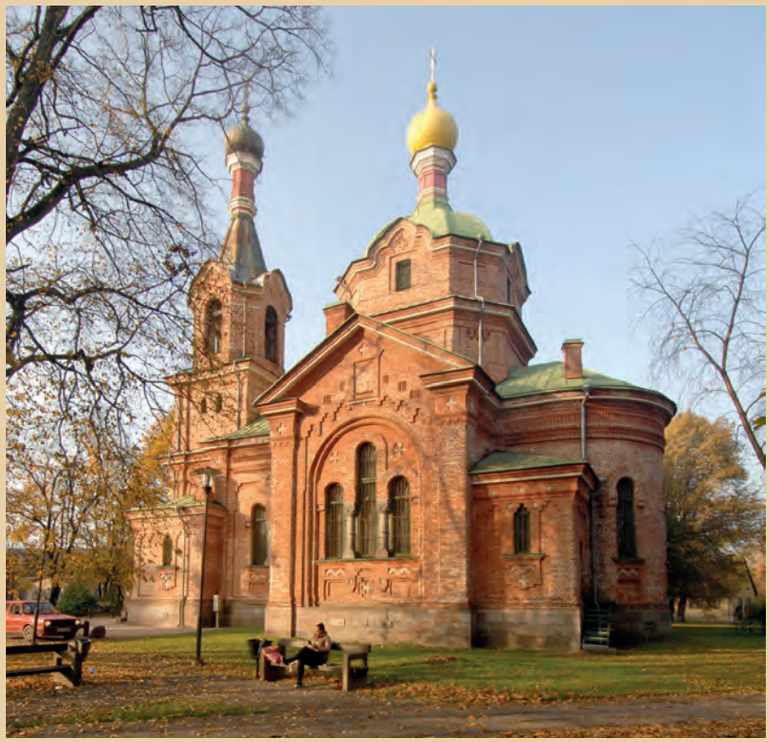
move to more fertile regions of Russia started to appear. In 1841, the first hopefuls for emigration started going to Riga. They were punished, while others were urged not to believe unsubstantiated information. Land claimants went to the Orthodox bishop. Rumours spread that people who accepted the tsar's religion would be able to emigrate. Before then, protests against government restrictions and punishments led to disturbances in Vidzeme. The nobility considered that they were caused by the actions of Orthodox priests, who used disturbances for their missionary purpose. But this did not slow down the spread of Orthodoxy. One of its most successful activities was getting the Herrnhuter movement under its wing, as well as receiving the tsar's permission for the Latvians of Riga to accept Orthodoxy. Farmers considered the Lutheran Church to be the church of the masters and the defender of the nobility's interests, whereas the Orthodox priests seemed to be the friends of people. Therefore, conversion to Orthodoxy continued, and in the last quarter of 1845, the Vidzeme (together with a part of Estonia) Lutheran Church had lost 14,084 souls – 9,520 Estonians and 4,564 Lat-

kld.indb 264 12.12.2013. 13:15:53

daļu) luterāņu baznīca bija zaudējusi 14 084 dvēseles – 9520 igauņus un 4564 latviešus.[54] Ap 1847. gadu pāriešana pareizticībā sāka pierimt, jo jaunradītie pareizticīgie jutās piekrāpti – tie nedabūja ne gaidīto zemi, ne brīvību, ne iespēju izceļot. Tomēr pareizticībā pārgājušo iedzīvotāju skaits bija pieaudzis tiktāl, ka kļuva nepieciešams celt atbilstošas kulta ēkas. 1846. gadā bīskaps Filarets sāka Latvijā veidot 18 pareizticīgo draudzes, katrā ap 1000 dvēseļu. Sinode piešķīra 185 000 rubļu pirmo 25 pareizticīgo baznīcu celtniecībai. Lai paātrinātu šo dievnamu tapšanu, tika pat izdots tipa projekts ar nosaukumu "Kopija no 1846. gadā 14. februārī Visaugstāki (tas ir, Krievijas cara – *autora piezīme*) apstiprinātā projekta koka pareizticīgo baznīcu 250 cilvēkiem celtniecībai Vidzemes guberņā".[55] 1852. gadā masveida pāriešana pareizticībā jau bija beigusies. Kaut arī pareizticīgo skaits vairs nepalielinājās, baznīcu celtniecība turpinājās visu 19. gadsimta otro pusi. Vidzemē tika uzcelta 371, bet Kurzemē – 46 pareizticīgo baznīcas, tostarp Vissvētās Dievmātes Patvēruma

54 **Švābe, A.,** Op. cit., 207. lpp.

55 LVVA, 10. fonds, 1. apraksts, 877. lieta.

233. Vissvētās Dievmātes Patvēruma pareizticīgo baznīca. Skats no dienvidaustrumiem (J. Krastiņa foto. 2013)

The Orthodox Church of Intercession of Our Most Holy Lady View from South East (Photo by J. Krastiņš. 2013)

vians[54]. Around 1847, conversion to Orthodoxy started to slow down, because the newly-created Orthodox believers felt double-crossed when they got neither the land they expected, nor their freedom, nor the possibility to travel. But the number of people converted to Orthodoxy had grown so much that it was necessary to build respective religious buildings. In 1846, Bishop Filareth started to form 18 Orthodox parishes in Latvia, with 1,000 souls each. The Synod granted 185,000 roubles for construction of the first 25 Orthodox churches. In order to accelerate the creation of these churches, a standard project with the name "Copy of the project for construction of wooden Orthodox churches for 250 people in Vidzeme province approved at the Highest Level (i.e., by the Russian Tsar – *author's note*) was issued on February 14, 1846"[55]. In 1852, mass conversion to Orthodoxy had already ended. But though the number of Orthodox believers no longer increased, the construction of churches continued during the whole second half of the 19th century. Three hundred and seventy one Orthodox churches were constructed in Vidzeme and 46 churches in Kurzeme, including the Orthodox Church of Intercession of the Our Most Holy Holy Lady (Picture **232**–**235**). Its foundation-stone was installed in July 1870, and on December 1871 it was consecrated. The church was built according to the project of the architect Ivan Bulanov.

Bulanov was the architect of the Saint Petersburg Orthodox Diocese. In 1866, he graduated from the Saint Petersburg Art Academy, and in the second half of the 19th century he was one of the most prominent architects in that city. He was the author of many projects of tenement houses and private houses, as well as several churches and chapels. More than 30 tenement houses, several public buildings, as well as the private houses of E. T. Osipov and A. N. Rusanov built in 1879 and 1885–1886 respectively, were built according to his projects in Saint Petersburg. In Saint-Petersburg province, I. Bulanov built or reconstructed churches in Yablontsi, Yamburga district (Christ's Resurrection Church, 1872), Tikhvin (Christ's Transfiguration Church, 1872–1883), Opole (1874), Rozhdestveno village,

54 Ibid., p. 207.

55 LSHA, fund 10, description 1, case 877.

kld.indb 265 12.12.2013. 13:15:56

235. Vissvētās Dievmātes Patvēruma pareizticīgo baznīca. Lieveņa kapitelis (J. Zilgalvja foto. 2011)
The Orthodox Church of Intercession of Our Most Holy Lady
The capital of main entrance porch of the church (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

pareizticīgo baznīca Kuldīgā (**232**–**235**. attēls). Tai pamatakmens ielikts 1870. gada jūlijā, bet 1871. gada decembrī tā iesvētīta. Baznīca celta pēc arhitekta Ivana Bulanova projekta.

I. Bulanovs (1830–1893) bija Sanktpēterburgas pareizticīgo baznīcas eparhijas arhitekts. 1866. gadā viņš absolvējis Sanktpēterburgas Mākslas akadēmiju un 19. gadsimta otrajā pusē bija viens no ievērojamākajiem šīs pilsētas arhitektiem. Viņš ir daudzu īres namu un savrupmāju, kā arī dažu baznīcu un kapelu projektu autors. Sanktpēterburgā pēc viņa projektiem uzcelts vairāk nekā 30 īres namu, vairākas publiskās ēkas, kā arī E. T. Osipova un A. N. Rusanova savrupmājas, kas celtas attiecīgi 1879. un 1885.–1886. gadā. Sanktpēterburgas guberņā I. Bulanovs uzcēlis vai pārbūvējis baznīcas Jabloncos, Jamburgas apriņķī (Kristus augšāmcelšanās baznīca, 1872), Tihvinā (Kristus apskaidrošanās baznīca, 1872–1883), Opoļjē (1874), Rožd estveno ciemā, Gatčinas rajonā (Kunga Krusta Pacelšanas baznīca, 1870–1885) u. c.

Baznīca Kuldīgā tapusi, pateicoties Sanktpēterburgas tirgotāja, Kuldīgas goda pilsoņa

Gatchina region (Feast of the Cross Church, 1870–1885) and others.

The church in Kuldīga was created thanks to the material support of the Saint Petersburg merchant, honorary citizen of Kuldīga Ivan Smirnov. This fact is stated in Russian on a marble plate located in the church. The church served a few town inhabitants of Russian nationality, as well as pupils of the Baltic Seminary of Teachers. In the beginning of the 20th century, one of the seminary teachers was the elder of the church, while the seminary director was one of the official representatives of the parish[56].

The architecture of Kuldīga Orthodox Church, just as almost all churches of this confession of that time, followed the principle of formal expression of Eclecticism, selecting from a range of historical styles a language of architectural images and shapes, which seemed to be most suitable for the ideological content of a particular building. In most of Orthodox churches, this meant the so-called Russian-Byzantine Style, which combined the shapes of medieval religious buildings of Russia and the architecture of Byzantium.

56 **Richter, A.**, Op. Cit., S. 94.

It appeared in Russia in the 1830's. One of the first examples of this movement, which affected the further development of the Russian-Byzantine style, was St. Catherine's Church in Tsarskoje Selo (1835–1940) and Annunciation of Lady Mary Church in Saint Petersburg (1842–1849). Both structures were built according to the projects of Konstantin Thon. Sometimes it was attempted to build the Orthodox churches of Eclectic "purely" Russian style by approximating their appearance to the canons of religious buildings of the 17th century. This type of architecture was alien to the cultural environment of Latvia. It was mechanically introduced in order to russify through religion.

Spatial composition of the Kuldīga Orthodox Church mostly corresponds to Orthodox canons. The building has a cruciform plan with a semi-circular apse at one end and a bell tower at the other. The bell tower has several levels and a pyramidal spire, which is crowned by a small onion dome. Similar small dome crowns the dome atop of the parish room of the church. The facades are decorated with profiled cornices, pilasters, stylized arcatures and different

kld.indb 266 12.12.2013. 13:15:59

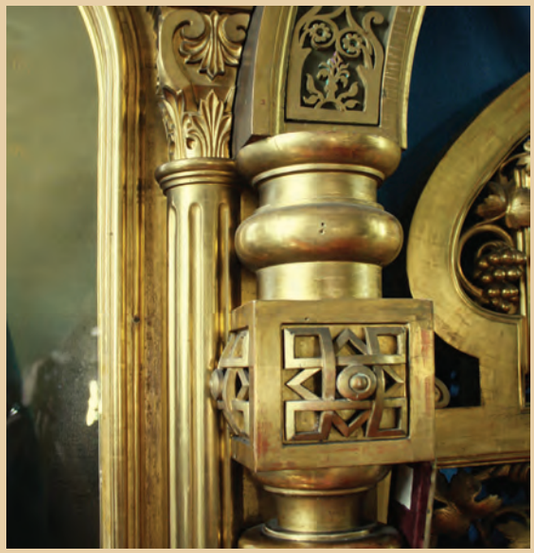
236. Vissvētās Dievmātes Patvēruma pareizticīgo baznīca. Draudzes telpa ar ikonostasu (J. Zilgalvja foto. 2011)

The Orthodox Church of Intercession of Our Most Holy Lady. Parish room with iconostasis (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

kld.indb 267 12.12.2013. 13:16:05

237. Vissvētās Dievmātes Patvēruma pareizticīgo baznīca.
Ikonostasa detaļas
(J. Zilgalvja foto. 2011)
The Orthodox Church of Intercession of Our Most Holy Lady. Details of the iconostasis.
(Photo by J. Zilgalvis. 2011)

238. Mākslinieks akadēmiķis I. Tjurins
(Publicitātes foto)
Artist academician I.Tyurin (Publicity photo)

Ivana Smirnova materiālajam atbalstam. Tas krievu valodā norādīts uz marmora plāksnes, kas atrodas baznīcā. Baznīca kalpoja pilsētas nedaudzajiem krievu tautības iedzīvotājiem, kā arī Baltijas Skolotāju semināra audzēkņiem. 20. gadsimta sākumā viens no semināra skolotājiem bija baznīcas vecākais, bet semināra direktors – viens no draudzes oficiālajiem pārstāvjiem.[56]

Kuldīgas pareizticīgo baznīcas arhitektūrā, tāpat kā gandrīz visos citos šīs konfesijas tālaika dievnamos, atspoguļojās eklektisma formālās izteiksmes princips no vēsturisko stilu arsenāla izvēlēties tādu arhitektonisko tēlu un formu valodu, kas šķita vispiemērotākā konkrētās ēkas idejiskajam saturam. Pareizticīgo baznīcām lielākoties tas bija tā sauktais krievu–bizantiešu stils, kas apvienoja viduslaiku Krievijas kulta celtņu un Bizantijas arhitektūras formas. Krievijā tas parādījās jau 19. gs. trīsdesmitajos gados. Vieni no pirmajiem šī virziena paraugiem, kuri iespaidoja krievu–bizantiešu stila tālāko attīstību, bija Svētās Katrīnas baznīca Carskoje Selo (1835–1940) un Marijas pasludinā-

56 **Richter, A.**, Op. Cit., S. 94.

small gables. The bell tower has the main entrance porch constructed to it with two pear-shaped columns in “Old-Russian style”. Atop of the porch roof, there is a miniature onion dome. The church interior is rich in artistic monuments (Picture **236**). The icons “Archangel Gabriel” (1871), “Evangelist John” (1871), “Evangelist Luke” (1871), “Evangelist Mark” (1871), “Virgin Mary” (1871) and “Evangelist Matthew” (1871), which are located in the so-called king’s gates of the iconostasis, as well as icons with riza “Christ’s Resurrection” (second half of the 18th century) and “St. Nicholas” (approx. 1842) have been included in the list of state significance (Picture **239**). The same status of cultural monuments has been granted to the painting “The Holy Trinity” (1871); the dome paintings, where narrative scenes can be observed in rectangular framings (1871), and volumes of the Gospel with engravings (1710) located opposite the main altar. A whole range of other icons and objects of applied arts located in the church are no less valuable and important.

The wood carvings of the iconostasis, behind which the main altar is located, are dom-

kld.indb 268 12.12.2013. 13:16:16

šanas baznīca Sanktpēterburgā (1842–1849). Abas celtas pēc arhitekta Konstantīna Tona projektiem. Dažkārt eklektisma stila pareizticīgo baznīcas centās veidot "tīri" krieviskas, to izskatu vairāk tuvinot 17. gs. kulta celtņu kanoniem. Latvijas kultūrvidē šāda veida arhitektūra bija sveša. Tā tika mehāniski introducēta ar skaidru mērķi – rusificēt caur reliģiju.

Kuldīgas pareizticīgo baznīcas telpiskā kompozīcija vairāk atbilst ortodoksālajam kanonam. Ēkai ir krustveida plāns ar pusapļa apsīdu vienā un zvanu torni otrā galā. Zvanu tornim ir vairākas pakāpes un piramidāla smaile, kuru vainago mazs sīpolveida kupoliņš. Līdzīgs kupoliņš vainago arī kupolu virs dievnama draudzes telpas. Fasādes dekorētas ar profilētām dzegām, pilastriem, stilizētām arkatūrām un dažādiem zelminīšiem. Zvanu tornim piebūvēts galvenās ieejas lievenis ar divām bumbierveida kolonnām "senkrievu stilā". Arī virs lieveņa jumta paceļas miniatūrs sīpolveida kupoliņš.

Baznīcas interjers ir bagāts ar mākslas pieminekļiem (**236**. attēls). Valsts nozīmes sarakstā ir iekļautas ikonas "Erceņģelis Gabriels" (1871), "Evaņģēlists Jānis" (1871), "Evaņģēlists Lukass"

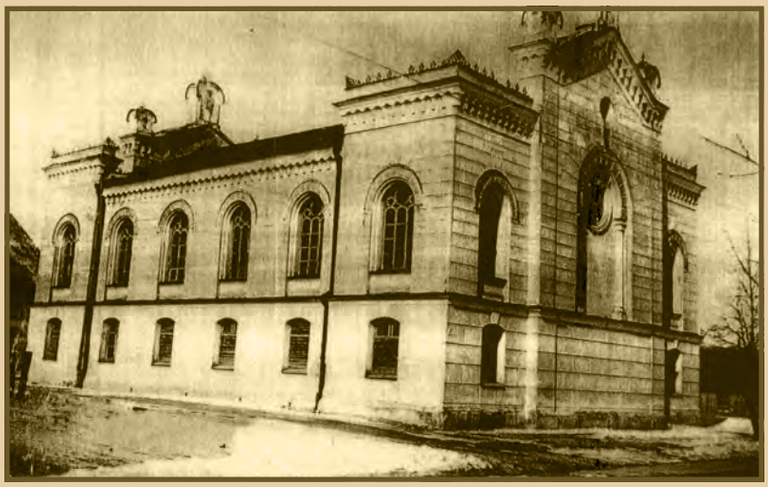
inated by the Russian architectural shapes of the so-called Naryshkin Baroque style (Picture **237**). Freely-chosen ornamental motives and separate architectural details borrowed from a vocabulary of European historic styles are also used. They densely cover both storeys of the iconostasis. Openings of icons are separated from each other by columns. On the first floor, they have fluted upper part and special capitals, which are composed of stylized acanthus leaves and palmettes. The second storey columns are doubled. Their shafts resemble twisted Baroque columns. Instead of imposts above these columns there are seraphs. Completely different columns support the king's gate arch. The surfaces of gate leaves are decorated with wood-carved tabs of vine motives. Above the gates is the Holy Communion painting in the rectangular framing. The author of the icons (1871) located on either side of the gate is artist Ivan Tyurin (Picture **238**). He studied at the Saint Petersburg Academy with A. T. Markov and is a known master of portraiture. He is the author of approximately 200 icons, which decorate the churches of Russian provinces.

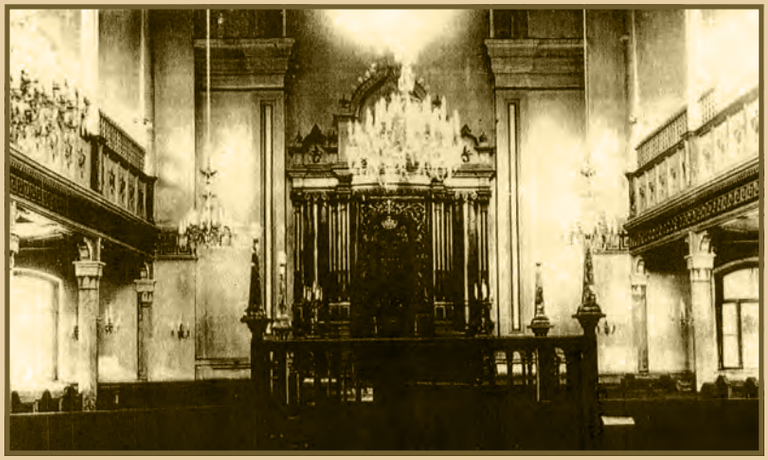
239. Vissvētās Dievmātes Patvēruma pareizticīgo baznīca. Ikonostasa fragmenti. (J. Zilgalvja foto. 2011)

The Orthodox Church of Intercession of Our Most Holy Lady Fragments of iconostasis. (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

kld.indb 269 12.12.2013. 13:16:24

240. Lielā sinagoga. 1875. 20. gs. četrdesmito gadu foto (VKPAI PDC, lieta *Kuldīgas sinagoga*)
Great synagogue. 1875. Photo of 1940s (SIHP MDC, case *Kuldīgas sinagoga*)

241. Lielā sinagogas iekštelpa. 20. gs. sākuma foto (VKPAI PDC, lieta *Kuldīgas sinagoga*)
Parish room of the Great synagogue. Photo of the early 20 century (SIHP MDC, case *Kuldīgas sinagoga*)

242. Lielās sinagogas plāna rekonstrukcija pēc padomju laika pārveidojumiem (J. Zilgalvja zīmējums)
Plan of the Great synagogue after the transformations of Soviet times. Reconstruction (Drawing by J. Zilgalvis)

(1871), "Evaņģēlists Marks" (1871), "Dievmāte" (1871) un "Evaņģēlists Matejs" (1871), kuras atrodas ikonostasa tā sauktajos karaļa vārtos, kā arī ikonas ar rizu "Kristus augšāmcelšanās" (18. gs. otrā puse) un "Svētais Nikolajs" (ap 1842) (**239**. attēls.). Tāds pats kultūras pieminekļu statuss ir arī gleznai "Svētā Trīsvienība" (1871), kupola gleznojumiem, kur taisnstūrveida ierāmējumos redzamas sižetiskas ainas (1871), un evaņģēlija sējumam ar gravīrām (1710), kas atrodas iepretim galvenajam altārim. Ne mazāk vērtīga un nozīmīga ir arī vesela virkne citu ikonu un lietišķās mākslas priekšmetu, kas atrodas baznīcā.

Ikonostasa, aiz kura atrodas galvenais altāris, kokgriezumos dominē krievu tā dēvētā Nariškina baroka arhitektūras formas (**237**. attēls). Lietoti arī brīvi izvēlēti, no Eiropas vēsturisko mākslas stilu izteiksmes līdzekļu klāsta aizgūti ornamentāli motīvi un atsevišķas arhitektoniskas detaļas. Tās vienlīdz blīvi klāj ikonostasa abus stāvus. Ikonu ailas vienu no otras atdala kolonnas. Pirmajā stāvā tām ir kanelūrēta augšdaļa un īpatnēji kapiteļi, kas salikti no stilizētu akanta lapu un palmešu kompozīcijām. Otrā stāva kolonnas ir dubultotas. To stāvi atgādina vītās baroka ko-

In 1861, he obtained the title of academician. I. Tyurin painted the already mentioned "The Holy Trinity" located in the altar room.

Great Synagogue

In the multicultural space of Latvian cities, Jewish temples and educational and cultural institutions have an important historic place. In medieval times, the Jews were persecuted across the whole of Europe. They were forbidden from living in the small state of Livonia as well. But in 1611 the Riga Town Council issued a decree which allowed Jews to carry on trade. As time passed and several restrictions were lifted, Jewish communities formed and flourished in many Latvian cities. Kuldīga was no exception. The first official synagogue was built around 1801, although no information about it has remained. It was probably a wooden building, similar to the synagogue in Jelgava and another built a bit later in Rezēkne, which still stands. In 1850, the first school for Jewish boys was also founded. In 1901, there were three schools operating in the town – the School of Talmud and Torah, the Jewish State or Crown School and a private school for girls.

kld.indb 270 12.12.2013. 13:16:28

lonnas. Arku impostu vietās virs šīm kolonnām ievietoti zēravi. Pilnīgi cita veida kolonnas balsta karaļa vārtu arku. Vārtu vērtņu virsmas rotā kokā griezti vīnogulāju motīvu ciļņi. Taisnstūrainā ierāmējumā virs vārtiem atrodas Svētā Vakarēdiena gleznojums. Abpus vārtiem esošo ikonu (1871) autors ir mākslinieks Ivans Tjurins (**238**. attēls). Viņš mācījies Sanktpēterburgas Mākslas akadēmijā pie A. T. Markova un ir pazīstams portretu gleznieciības meistars. Viņa otai pieder ap 200 ikonu, kuras rotā daudzas Krievijas provinču baznīcas. 1861. gadā viņš ieguvis akadēmiķa nosaukumu. Viņš gleznojis arī jau pieminēto "Svēto Trīsvienību", kas atrodas altārtelpā.

Sinagoga

Latvijas pilsētu kultūrtelpas varavīksnē noteikta vēsturiskā vieta ir arī ebreju dievnamiem, kā arī izglītības un kultūras iestādēm. Viduslaikos visā Eiropā ebreji tika vajāti. Arī Livonijas valstiņā tiem apmešanās bija aizliegta. Taču 1611. gadā Rīgas rāte izdeva rīkojumu, kas atļāva ebrejiem pilsētā nodarboties ar tirdzniecību. Laikam ritot un atceļot dažādus ierobežojumus, daudzās Latvijas pilsētās veidojās un nostiprinājās

In Kuldīga, a cluster of Jewish religious buildings including the Great Synagogue, Small or Women's Synagogue (also called the oratory), and a mortuary have survived to this day. The Great Synagogue at 1905. gada iela 6 (Pictures **240**, **242** and **243**) was built on the initiative of Issai Schabschelowitz in 1875[57]. At that time, there were around 300 members in the parish. The bulk of the Great Synagogue has survived to this day with a slightly transformed appearance. The building was similar to the Great (Choral) Synagogue in Riga, at Gogoļa iela 25 (1868–1871, architect Paul von Hardenack), which was destroyed in 1941. But the typically Neo-Romanesque architecturaly decorative outfit of the facades of the Kuldīga temple was simpler. One can judge its initial appearance from historic photographs.

The building is rectangular in plan. At either ends of both side facades, there are small bay windows, the cornices of which are slightly higher than the ones of the main volume. Bay windows in the middle parts of both end facades are

57 *Latvija : sinagogas un rabīni, 1918–1940 = Latviia : sinagogi i ravviny, 1918–1940 = Latvia : synagogues and rabbis, 1918–1940 = Latviyah : bate keneset e-rabanim, 1918–1940* (author and compiler of the text Rita Bogdanova). Riga: Shamir, 2004, p. 104, 105.

243. Lielā sinagoga pirms (J. Zilgalvja foto. 2005) un pēc atjaunošanas (J. Krastiņa foto. 2013)

Great synagogue before (Photo by J. Zilgalvis. 2005) and after renovation (Photo by J. Krastiņš. 2013)

kld.indb 271 12.12.2013. 13:16:31

ebreju kopienas. Tāda bija arī Kuldīgā. Aptuveni 1801. gadā tika uzcelta pirmā oficiālā sinagoga, par kuru gan ziņas nav saglabājušās. Droši vien tā bija koka ēka, kāda toreiz bija Jelgavā un nedaudz vēlāk tapa arī Rēzeknē, kur tā stāv joprojām. 1850. gadā dibināta arī pirmā skola ebreju zēniem. 1901. gadā pilsētā darbojās jau trīs ebreju skolas – Talmuda un Toras skola, ebreju valsts jeb kroņa skola un privātā meiteņu skola.

Kuldīgā līdz mūsu dienām saglabājies ebreju kulta celtņu puduris, kurā ir Lielā sinagoga, Mazā jeb sieviešu sinagoga, ko dēvē arī par lūgšanu namu, un kapliča. Lielā sinagoga tagadējā 1905. gada ielā 6 tapusi pēc Isaja Šabšeloviča ierosmes 1875. gadā[57] (**240**., **242**. un **243**. attēls). Šajā laikā draudzē bijuši ap 300 locekļu. Līdz mūsu dienām Lielās sinagogas apjoms nonācis nedaudz pārveidotā izskatā. Ēka bijusi līdzīga Lielajai (Horālajai) sinagogai Rīgā, Gogoļa ielā 25 (1868–1871, arhitekts Pauls fon Hardenaks), kas tika iznīcināta 1941. gadā. Tiesa, Kuldīgas dievnama fasāžu tipiski neoromāniskais arhitektoniski dekoratīvais ietērps bija vienkāršāks. Par tā sākotnējo izskatu var spriest pēc vēsturiskajiem fotoattēliem.

Ēka ir plānā taisnstūraina. Abu sānu fasāžu abos galos ir nelieli rizalīti, kuru dzegas ir augstāk par pamatapjoma dzegām. Vēl augstāk paceļas rizalīti abu gala fasāžu vidējās daļās. Rizalītu sienas augšpusē veido parapetu, aiz kura paslēpts ēkas lēzenais divslīpju jumts. Rizalīts ēkas rietumu galā (pret pagalmu) uzsver galveno ieeju, bet austrumu galā (pret 1905. gada ielu) – altāra vietu. Abus gala fasāžu rizalītus vainago vidējā daļā trīsstūraini zelmiņi, uz kuriem uzsēdināti dekoratīvi torniši. Zem visām dzegām stiepjas apaļloka arkatūras, kas zelmiņos ir kāpjošas. Otrā stāva logailas pārsegtas ar apļloka arkām, kurām ir detalizēti izkoptas arhivoltas. Pirmā stāva ailām ir vienkāršas segmenta formas pārsedzes. Katra gala rizalīta centrā ir niša ar rozes logu tajā, bet rizalīta augšdaļā – vēl viens neliels apaļš lodziņš bēniņu izgaismošanai. Ieeju rietumu galā izceļ portāls ar divām kolonnām un apaļloka arku.

Ir saglabājies tikai viens fotoattēls, kurā redzams lūgšanu telpas kopskats 20. gadsimta sākumā (**241**. attēls). Telpas vidū atradās paaugsti-

57 *Latvija : sinagogas un rabīni, 1918–1940 = Latviia : sinagogi i ravviny, 1918–1940 = Latvia : synagogues and rabbis, 1918–1940 = Latviyah : bate keneset e-rabanim, 1918–1940* (teksta autore un sastādītāja Rita Bogdanova). Rīga: Shamir, 2004. 104., 105. lpp.

located even higher. The walls of bay windows form a parapet, behind which the low-pitched gable roof of the building is located. The bay windowsat the western end of the building (facing the courtyard) emphasizes the main entrance, while the bay window at the eastern end (facing 1905.gada iela) hosts the altar place. Both bay windowsof end facades are crowned with triangular in the middle part gables, on which decorative turrets are put. Arcatures with semicircular arches stretch under all cornices, going upward in gables. The second floor window openings are covered with semicircular arches, which have archivolts refined in detail. The first floor openings have simple lintels of segment shape. In the centre of each end bay window there is a niche with a rose window in it, while in the upper part of the bay windows is another small round window for illumination of the attic. The entrance at the western end is emphasized by a portal with two columns and a semicircular arch.

Only one photograph in which the general view of the prayer room in the beginning of the 20th century can be observed has survived to this day (Picture **241**). In the middle of the room, there was a podium – almemar with a desk for reading the Torah. The benches for men were placed along the sides, while the benches for women were near the entrance and in the balconies. The end of the room was decorated by the altar or Aron Kodesh (storage of Torah scrolls). Lofts supported by columns were located along both sides of the room and possibly at the end as well; their railing was particularly luxuriously decorated with meander motives, stars of David and other decorative motives typical of Judaism. The wall surfaces were divided into separate areas by pilasters and richly profiled cornices. Separate ceiling rosettes, and pilasters and some stringcourses on the walls are the only things that remained from the whole decorative finishing and architecture of the prayer room.

After the Second World War, the architecturaly valuable building was used as a storehouse for crops. In 1956–1958, it was rebuilt into a movie theatre. The architectural solution of the facades was also partially changed. A new entrance door was created in the wall of the altar end, the rose window was bricked up

kld.indb 272 12.12.2013. 13:16:31

nājums – bima ar pulti Toras lasīšanai. Gar malām bija izvietoti soli vīriešiem, bet ieejas galā un balkonos – sievietēm. Telpas galu rotāja altāris jeb Aron–Kodeš (Toras tīstokļu glabātava). Gar telpas abām malām un, iespējams, arī galā bija uz kolonnām balstīti balkoni, kuru margas bija īpaši grezni rotātas ar meandra motīvu, Dāvida zvaigznēm un citiem jūdaismam raksturīgiem dekoratīviem motīviem. Sienu virsmas atsevišķos laukumos sadalīja pilastri un bagātīgi profilētas dzegas. Lūgšanu zālē no visas dekoratīvās apdares un arhitektoniskā risinājuma saglabājušās atsevišķas griestu rozetes un pilastri, vietām arī sadalošās dzegas uz sienām.

Pēc Otrā pasaules kara arhitektoniski augstvērtīgo ēku izmantoja kā graudu glabātavu. 1956.–1958. gadā tā tika pārbūvēta par kinoteātri. Tika daļēji izmainīts arī fasāžu arhitektoniskais risinājums. Altārgala sienā izveidoja jaunu ieejas durvju ailu, aizmūrēja rozes logu un nojauca zelmini ar tornīšiem, to aizstājot ar jaunu horizontālu dzegu. Šo darbu laikā tika atrasts dokuments, kurā senebreju valodā aprakstīta sinagogas veidošana. Līdzīgi pārveidoja arī rietumu gala fasādi, vairākas jaunas durvju ailas logu vietā izveidoja arī cokolstāvā un vairākiem logiem segmentveida pārsedzes nomainīja ar taisnām. Kinoteātra projektētājiem nav patikuši arī vēsturiskie logi – tie tika aizstāti ar līdzīgiem, bet vienkāršotiem. Tika noņemti arī smalki izstrādātie metāla rotājumi no jumta malām. Lūgšanu zālē iebūvēja starpstāvu pārsegumu un vairākas kāpņu telpas. Pirmajā stāvā atradās ieejas vestibils, kases, kafejnīca un uzgaidāmā telpa, otrajā – kinozāle, bet virs daļas no tās – tehniskās telpas. 20. gs. deviņdesmitajos gados celtni vairs neizmantoja un tā sāka pārvērsties par graustu. Tad Kuldīgas pilsētas dome pieņēma lēmumu visā sinagogas kompleksā ierīkot Kuldīgas Galveno bibliotēku. Sākās ēku atdzimšana. Tika izstrādāts būvprojekts (2008., arhitektu birojs "Ozola un Bula"), 2010. gada 11. martā uzsākti būvdarbi, un 2011. gada 22. augustā bibliotēkas jaunās telpas vēra durvis apmeklētājiem (**243**.un **244**. attēls).

Senā ēka ārēji atguvusi savu vēsturisko tēlu. Rūpīgi restaurētas visas detaļas, bet zudušās precīzi rekonstruētas. Iekštelpās daļēji saglabāti padomju laika starpstāvu pārsegumi, bet altārgalā telpa atsegta pilnā augstumā. Tāpat saglabāti kasetētie griesti pirmajā stāvā, kā arī

and the gable with turrets was demolished and replaced with a new horizontal cornice. During these works, a document in which the construction of the synagogue was described in old Hebrew was found. The western end facade was similarly changed, several new door openings were created instead of windows in the socle and segment-shaped lintels of several windows were replaced with straight ones. The movie theatre planners did not like the historical windows as well – they were replaced with similar, yet simplified windows. Finely-created metal decorations were removed from roof edges. Inserted floor and several staircases were constructed in the prayer room. The first floor comprised the entrance hall, box-offices, a cafe and a waiting hall, the second floor had the cinema hall, while above a part of it were technical premises. In the 1990's, the building was no longer used and became a shack. Then the Kuldīga Town Council decided to put the Main Library of Kuldīga in the synagogue complex, and revival of the building started. A construction project (2008, bureau of architects "Ozola & Bula") was developed, on March 11, 2010 construction works were started, and on August 22, 2011 the new premises of the library were opened to visitors (Pictures **243** and **244**).

The old building gained back its external historical image. All parts were carefully restored, while those lost were accurately reconstructed. Floors inserted in Soviet times were partially kept in the inner premises, but the room in the altar end was fully uncovered. Similarly, coffered ceilings on the first floor were kept, as well as columns and cornices on the second floor. Historical roof structures, which make the interior mood on the upper floor particularly unusual, were exhibited. New modern stairs with unusual railing designs were created. Everything that could be kept from the historical elements of the synagogue was kept. The altar, which indicates the initial function of the building and serves as a source of information about the sacral traditions of the oldest minority of Latvia for new users of the building, is symbolically marked. The building is an example "for effective and respectful dialogue between the municipality and Jewish community

kld.indb 273 12.12.2013. 13:16:31

244. Lielās sinagogas (tagad Kuldīgas Galvenā bibliotekas) iekšskats (J. Zilgalvja foto. 2011)

Interior view of the Great synagogue (nowadays the Kuldīga Main Library) (Photo by J. Krastiņš. 2012)

245. Lūgšanu nama sienu dekoratīvais krāsojums pirms atjaunošanas (VKPAI PDC, lieta *Kuldīgas sinagoga*)

Wall paintings of the oratory before the renovation (SIHP MDC, case *Kuldīgas sinagoga*)

kolonnas un dzegas otrajā stāvā. Eksponētas ir vēsturiskās jumta konstrukcijas, kas augšstāvā interjera noskaņu padara īpaši savdabīgu. Izveidotas jaunas mūsdienīgas kāpnes ar savdabīgu margu dizainu. Saglabāts ir viss, ko vien varēja saglabāt no vēsturiskajiem sinagogas elementiem. Simboliski iezīmēts altāris, kas liecina par nama sākotnējo funkciju un kalpo ēkas jaunajiem lietotājiem kā izziņas avots par Latvijas senākās minoritātes sakrālajām tradīcijām. Ēka ir piemērs "konstruktīvam un cieņas pilnam dialogam starp pašvaldībām un Latvijas ebreju kopienu ebreju kultūras mantojuma izmantošanā un saglabāšanā".[58]

Atjaunota arī Mazā sinagoga jeb lūgšanu nams, kas atrodas zemesgabala dziļumā. Šajā ēkā Otrā pasaules kara gados tika ierīkotas garāžas, vēlāk arī noliktavas. Kinoteātra laikā bēniņos bijušas darbinieku kopmītnes, dažas telpas izbūvētas arī Kuldīgas mūzikas skolas vajadzībām. Vairāk nekā pusgadsimtu ēka tikusi bezceremoniāli pārveidota un brutāli nodzīvo-

58 Bibliotēkas ēkas mantojums [tiešsaiste]. *Kuldīgas galvenā bibliotēka* [skatīts 22.08.2012.] http://biblio.kuldiga.lv/?id=49&r=Bibliotēkas-ēkas-mantojums

of Latvia regarding the use and preservation of Jewish cultural heritage"[58].

The Small synagogue or oratory located in the depth of the plot was also restored. During the Second World War, this building housed garages and later warehouses. During the era of the movie theatre, dormitories of workers were located in the attic, and several premises were built for the Kuldīga Music School. The building was obtrusively transformed and brutally wasted for more than a half a century, but despite this, several authentic layers of old artistic finishing survived.

Initially, apart from the prayer room, the building may have housed a Jewish elementary school and a ritual bath-house. The building is rectangular in plan, covered with a gable roof of rather impressive size. Rather high window openings covered with semicircular arches are rhythmically arranged in the comparatively simple façade of the building. The arcature, the arch profile of which is similar to the casing profile of the openings, is located above them.

58 Heritage of library building [online]. *Kuldīgas galvenā bibliotēka* [cited 22.08.2012.]. http://biblio.kuldiga.lv/?id=49&r=Bibliotēkas-ēkas-mantojums

kld.indb 274 12.12.2013. 13:16:36

ta, taču, neskatoties uz to, tajā bija saglabājušies vairāki autentiski senākās mākslinieciskās apdares slāņi.

Sākotnēji ēkā bez lūgšanu telpas, iespējams, atradās arī ebreju pamatskola un rituāla pirts. Ēka ir plānā taisnstūraina, pārsegta ar diezgan iespaidīgu izmēru divslīpju jumtu. Tās diezgan vienkāršajā fasādē virknētas samērā augstas, apaļloka arkām pārsegtas logailas. Virs tām stiepjas arkatūra, kuras arku profils ir līdzīgs ailu apmaļu profilam.

Pirms atjaunošanas interjera māksliniece Ingrīda Gaile (arhitektu birojs "Ozola un Bula") veikusi ēkas arhitektoniski mākslinieciskо izpēti.[59] Lūgšanu telpā tika konstatēti četri polihroma dekoratīvā krāsojuma slāņi. Hronoloģiski pirmais bija saglabājies ļoti slikti. Otrajā slānī griestus joslā pa perimetru un griestu ieloci klāj dekoratīvs gleznojums, kas iluzori attēlo dzegas profilu. Tas papildināts ar plakanām ornamentālām joslām – oranžām palmetēm griestu plaknē un stilizētu augu ornamentu frīzi zem ieloces (**245**. attēls).

59 VKPAI PDC, Sinagogas ēku kompleksa pārbūve par Kuldīgas galveno bibliotēku : Arhitektoniski mākslinieciskā izpēte. Manuskripts. Autore I. Gaile. Rīga, 2008. 13. lpp.

246. Lūgšanu nama iekštelpa bēniņu stāvā (J. Krastiņa foto. 2012)
Interior view of the oratory's garret (Photo by J. Krastiņš. 2012)

Before the restoration, the interior designer Ingrīda Gaile (bureau of architects "Ozola & Bula") performed an architectural and artistic investigation of the building[59]. Four layers of polychrome decorative painting were found in the prayer room. The oldest one fared rather badly. In the second layer, the ceiling was covered by decorative painting which illusively depicted the cornice profile along the perimeter and in the area of coving. It was supplemented with a flat ornamental bands – orange palmettes on the ceiling surface and a frieze of stylized fruit ornaments under the coving (Picture **245**). Tie beams were painted on the ceiling. An illusion that they are made from bluish marble was created. In places where these beams seemed to be supported by the walls, pilasters with capitals in golden shades were painted. The ceiling used to have relief rosettes as well. These were lost, but a decorative painting around them was discovered. The third fin-

59 SIHP MDC, Sinagogas ēku kompleksa pārbūve par Kuldīgas galveno bibliotēku : Arhitektoniski mākslinieciskā izpēte (Reconstruction of the Complex of the Synagogue Buildings into the Main Library of Kuldīga : Architecturally Artistic Investigation). Manuscript. Author I. Gaile. Rīga, 2008, p. 13.

247. Lūgšanu nama sienu dekoratīvais krāsojums pēc atjaunošanas (J. Krastiņa foto. 2012)
Wall paintings of the oratory after renovation. (Photo by J. Krastiņš. 2012)

6-1KuldigaB.indd 275 18.12.2013. 9:49:20

Griestos uzgleznotas pārseguma sijas. Radīta ilūzija, ka tās ir no zilgana marmora. Vietās, kur šīs sijas šķietami balstās uz sienām, uzgleznoti pilastri ar kapiteļiem zeltainos toņos. Griestos bijušas arī reljefas rozetes. Tās zudušas, taču bija konstatējams dekoratīvais krāsojums ap tām. Trešajā apdares slānī gan griestos, gan sienās dominē zaļganie toņi. Izmantots tikai plakans ornaments, neatveidojot iluzoras arhitektoniskās detaļas. Griestus rotā stilizētu ziedu un lapu vītne, bet sienas augšējo daļu – plata stilizētu augu un abstrakta ornamenta josla brūnos un zaļganos toņos. Ceturtajā krāsojuma slānī izmantota tikai trafareta tehnika. Atjaunošanas darbu laikā tika atsegti arī lūgšanu telpas balkona malu un solu profilu nospiedumi.

Ēka atguvusi vēsturisko ārējo tēlu, fasāžu arhitektonisko risinājumu un iespēju robežās arī iekštelpu apdari. Lūgšanu telpu atkal izgaismo logu rindas no abām telpas pusēm, balkonu var izmantot dažādām izstādēm un citām kultūras norisēm, bet bēniņos ir semināru telpa, noliktava un citas palīgtelpas. Semināru norisei īpašu noskaņu piešķir telpā eksponētās oriģinālās jumta un zāles pārseguma konstrukcijas (**246**. attēls). Zāles balkonā var aplūkot restaurētu otrās apdares slāni un atsevišķu trešā slāņa fragmentu (**247**. attēls).

Sinagogas kompleksa trešā sastāvdaļa – kapliča – celta aptuveni vienā laikā ar abām pārējām ēkām. Tā ir neliela, vienkārša, plānā taisnstūraina vientelpas ēka ar divslīpju jumtu. Laika gaitā arī šīs celtnītes fasādēs vairākkārt aizmūrētas iepriekšējās un izlauztas jaunas ailas, taču tagad tā līdz ar visu sinagogas kompleksu priekšzīmīgi atjaunota.

Svētās Annas luterāņu baznīca

Viena no Kuldīgas sakrālās arhitektūras rotām ir Svētās Annas luterāņu baznīca. Tas ir jaunākais dievnams pilsētā, tāpēc atrodas nedaudz iesāņus no Kuldīgas vēsturiskā kodola, Dzirnavu ielā 12. 1866. gadā pēc Kuldīgas vācu draudzes enerģiskā mācītāja Reinholda Rēdera (*R. Rehder*) ierosmes sākusies līdzekļu vākšana dievnama celtniecībai, bet Iekšlietu ministrija atļauju būvniecībai devusi tikai 1896. gadā. Tikusi nodibināta baznīcas būves komiteja, kuru kopā ar vietējiem muižniecības pārstāvjiem vadījis toreizējais latviešu draudzes mācītājs

ishing layer on both the ceiling and walls is dominated by bluish shades. Only the flat ornament is used without reproducing illusive architectural details. The ceiling is decorated by a wreath of stylized flowers and leaves, while the upper part of the wall has a wide area of stylized plants and abstract ornaments in brown and bluish shades. Only stencil technique is used on the forth painting layer. During the restoration works, imprints of the balcony sides of the prayer room and bench profiles were uncovered.

To the extent possible, the building regained its historical external image as well as the architecture of the facades and the finishing of the inner premises. The prayer room is once again illuminated by a row of windows on both sides of the room, the balcony can be used for different performances and other cultural events, while the garret houses a seminar room (Picture **246**), a warehouse and other auxiliary premises. The original structures of the roof and hall covering exhibited in the room impart a special mood to seminars. In the hall balcony, one can observe the restored second finishing layer and separate fragment of the third layer (Picture **247**).

The third component of the synagogue complex, the chapel, was built at approximately the same time as the rest of the buildings. It is a small, simple, and rectangular one-room building with a gable roof. Over the course of time, older openings were repeatedly covered and new ones were created in the facades of this building, but now it is finely restored along with the whole synagogue complex.

St. Anne's Lutheran Church

St. Anne's Lutheran Church is one of the jewels of Kuldīga's sacral architecture. It is the newest church in the town, and thus it is located slightly away from the historic centre of Kuldīga, at Dzirnavu iela (Mills Street) 12. In 1866, upon the initiative of the energetic priest of the German parish Reinhold Rehder the collecting of resources for construction of the church started, but the Ministry of the Interior only issued permit for construction only in 1896. A church construction committee, which was headed by the Latvian parish priest of that time Johan

kld.indb 276 12.12.2013. 13:16:43

248. Svētās Annas luterāņu baznīca. 1899 – 1904. V. Neimanis (J. Krastiņa foto. 2012)
St. Anne's Lutheran Church. 1899 – 1904. W. Neumann (Photo by J. Krastiņš. 2012)

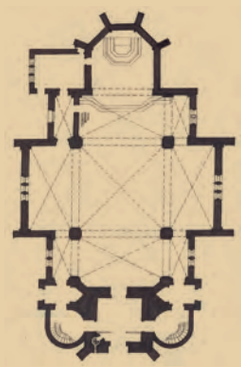
kld.indb 277 12.12.2013. 13:16:44

249. Svētās Annas luterāņu baznīca. 1934. gada foto (VKPAI PDC, Lieta *Kuldīgas Sv. Annas baznīca*)
St. Anne's Lutheran Church. Photograph of 1934 (SIHP MDC, Case *Kuldīgas Sv. Annas baznīca.*)

250. Svētās Annas luterāņu baznīca. 20. gs. trīsdesmito gadu foto (VKPAI PDC, lieta *Kuldīgas Sv. Annas baznīca*)
St. Anne's Lutheran Church. Photograph of the 30-ies of the 20th century (SIHP MDC, Case *Kuldīgas Sv. Annas baznīca)*

251. Svētās Annas luterāņu baznīcas plāns (J. Zilgalvja zīmējums)
St. Anne's Lutheran Church. Plan (Drawing by J. Zilgalvis)

Johans Frīdrihs Freibergs (*J. F. Freiberg*). Baznīcas būvprojektu izstrādājis arhitekts Vilhelms Johans Kārlis Neimanis (*Wilhelm Johann Carl Neumann*). Pamatakmens ielikts 1899. gada oktobrī. Būvdarbus uzraudzījis namdaris E. Jēkabsons un mūrniekmeistars Cauše (arī Gauše). Celtniecība ilgusi piecus gadus un izmaksājusi 55 000 rubļu. Tūkstoš sēdvietām paredzētais dievnams iesvētīts 1904. gada 31.oktobrī (**248**.–**253**. attēls).

Trīsjomu baznīcai ir spēcīgi izvērsts šķērsjoms. Centrālā traveja ir ievērojami lielāka par citām. Tāpēc baznīcas plāns nedaudz atgādina grieķu krustu (**251**. attēls). Altārgalā tam pievienota poligonāla apsīda ar ziemeļu pusē piebūvētu sakristeju. Pretējā galā ir tornis, kam simetriski piekļaujas cilindriski kāpņu telpu apjomi. Šīs kāpnes ved uz luktām, kuras stiepjas gan virs sānu jomiem, gan abiem šķērsjoma galiem. Torņa pirmā stāva sienā izbūvētas mazas vītņveida kāpnītes, pa kurām sasniedzams torņa otrais stāvs un no tā – pārējie torņa stāvi. Torņa daļas izveidojums ir neparasts 19. gadsimta otrās puses un 20. gadsimta sākuma baznīcām. Abpus tornim, aiz cilindriskajiem kāpņu apjomiem

Friedrich Freiberg together with the local representatives of the nobility, was founded. The construction project of the church was developed by the architect Wilhelm Johann Carl Neumann. The foundation-stone was installed in October 1899. Construction works were supervised by the carpenter E. Jēkabsons and bricklayer Cauše also Gauše). Construction lasted for five years and costed 55,000 roubles. The church with one thousand seats was consecrated on October 31, 1904 (Picture **248**–**253**).

The three-aisle church has a strongly expanded transept. The crossing is significantly bigger than other bays. Therefore, the church plan slightly resembles the Greek cross (Picture **251**). At the altar end, a polygonal apse with a sacristy constructed to the northern side is attached to it. At the opposite end, there is a tower, to which the cylindrical volumes of staircases symmetrically lean. These stairs lead to the lofts, which are located both above the aisles and the ends of the transept. Small winding stairs that lead to the second floor of the tower and the rest floors of the tower are constructed in the wall of the first floor of the tow-

kld.indb 278 12.12.2013. 13:16:45

atrodas piramidālām smailēm vainagotas izbūves, kurās ir sānu ieejas dievnamā. Šādas ieejas parasti atrodas šķērsjomu galos. Svētās Annas baznīcā aiz sānu ieejām ir nelielas priekštelpas, no kurām var nokļūt gan draudzes telpas sānu jomos, gan kāpņu telpās, kas ved uz luktām. Ar šādu risinājumu panākta arī spēcīga arhitektūras telpiskā izteiksmība. Baznīca ir spilgta liecība tās arhitekta radošumam (**254**. attēls).

Baznīcas ārējam tēlam ir izteikti viduslaicīga noskaņa. Tās arhitektūrā integrēta gan neogotikas, gan neoromānikas formālā izteiksme. Torņa, šķērsjoma un altāra apsīdas apjomu šķautnes atbalsta kontrforsi, kas ir tikpat kā neatņemami arhitektoniskie elementi viduslaiku dievnamos. Torņa augstās smailes pakājē ir četras mazākas smailītes, kas bagātina celtnes izteiksmīgo siluetu. Šādu torņa kompozīciju var sastapt ne vienā vien viduslaiku arhitektūras piemineklī Eiropā, piemēram, Kānas Svētā Etjēna abatijas baznīcā (1065–1077) Francijā, Mārburgas Svētās Elizabetes baznīcā (1235–1283, 14. gs. pirmā puse) Vācijā un citur.[60] Tie visi ir

60 **Major, M.** *Geschichte der Architectur.* Berlin: Henschelverlag, 1984, Bd. 2, S. 235, 355.

252. **Svētās Annas luterāņu baznīcas luktas un ērģeles (J. Zilgalvja foto. 2011)**
Loft and organ of the St. Anne's Lutheran Church (Photo by J. Zilgalvis 2011)

er. The tower part is unusual for churches of the second half of the 19th century and beginning of the 20th century. Structures, which are crowned with pyramidal spires and are the side entrance into the church are located on either side of the tower, behind the cylindrical stair volumes. These entrances are usually situated at the ends of transept. Small anterooms, from which one can get to both aisles of the parish room and staircases that lead to the lofts, are located behind the side entrances in St. Anne's Church. Strong spatial expressiveness of architecture was achieved by this solution. The church is vivid evidence of the creativity of its author (Picture **254**).

The external image of the church has an explicitly medieval mood. Its architecture integrates formal expression of both Neo-Gothic and Neo-Romanesque. The edges of the tower, transept and altar apse are supported by the buttresses, which are almost inherent architectural elements of medieval churches. At the foot of the high spire of the tower are four smaller spires, which enrich the expressive silhouette of the structure. Such tower composi-

253. **Svētās Annas luterāņu baznīcas draudzes telpa (Foto J. Krastiņš. 2011.)**
St. Anne's Lutheran Church. Parish room (Photo by J. Krastiņš. 2011)

kld.indb 279 12.12.2013. 13:16:51

iespaidīgu izmēru dievnami ar diviem torņiem un plastiski piesātinātu fasāžu apdari. Kuldīgas Svētās Annas luterāņu baznīcas tornis nav šo Eiropas paraugu atdarinājums, bet caur sava laika skatījumu interpretēts un radoši pārstrādāts risinājums.

Dievnama draudzes telpa un altārdaļa pārsegta krusta velvēm. Pārsegumu balsta četri vienkārši saišķu pīlāri. Velvju ribas izaug tieši no pīlāru stūru kolonnām. Altāra apsīdu no draudzes telpas atdala triumfa arka.

Viduslaiku stilistikā ieturēti arī vienlaikus ar baznīcas celtniecību tapušie iekārtas priekšmeti. Plašajam dievnamam samērā neliels ir neogotiskais trīsdaļīgais altāra retabls (**255**. attēls). Katru daļu pārsedz smailloka arka, virs kuras paceļas vimpergs. Vimpergu sānus rotā krabji un vainago krusta ziedi. Katru arku no abām pusēm iekļauj pinakļi ar fiālēm. Arī tās vainago krusta ziedi. Vidējā daļa ir platāka, tās priekšā uz drapērijas fona novietots krucifikss. Tas izgatavots no misiņa, bet Kristus tēls ir sudrabots. Krucifiksam ir ažūra sešstūraina pamatne, kas balstās uz sešām bumbām. Uz pamatnes apmales iegravēts dāvinājuma teksts vācu valodā "Für die neuerbaute lettische Kirche in Goldingen gestiftet am Mai 1904 von Martin Korth († Juli 1904) und Frau Lÿda Korth geb. Hühaert..", kam seko citāts no Bībeles. Latviski tas nozīmē: "Jaunuzbūvētajai Kuldīgas latviešu baznīcai, kura nodibināta 1904. gada maijā, no Martina Korta († 1904. gada jūlijā) un Lidas Kort, dzimušas Hīert kundzes." Martins Korts, kurš novēlējis līdzekļus krucifiksa un arī kroņluktura iegādei, bija Kuldīgas miesnieks.

Altāra retabls ir balts, ar bronzētām detaļām. Ar altāra tonālo un stilistisko noskaņu saskaņota ir altāra sētiņa, kas veidota kā smailloka arkāde. 1938. gadā mācītāja Oskara Sakārņa ierosmē tika iecerēta altāra vērienīga pārbūve valstiski nacionālā garā. Ar projektu ticis iepazīstināts mākslinieks Ludolfs Liberts, mākslas vēsturnieks Boriss Vipers un citi.[61] Projekts palicis vienīgi kā iecere. Autentiskie mākslas darbi saglabājušies.

Stilistiski nedaudz atšķirīga ir kancele (**256**. attēls). To apjož kolonnu arkāde, kurā arkas ir segmentveida, bet kolonnu stāvi ir ap-

61 **Asne, S.** *Uzdrikstoties : Kuldīgas Sv. Annas baznīcai 100.* Kuldīga: Kuldīgas Sv. Annas ev. lut. baznīcas draudze, 2004. 62.–63. lpp.

tion can be encountered in many medieval architectural monuments in Europe, for example, Abbey-Church of Saint Etienne (1065–1077) in Caen, France; St. Elizabeth's Church (1235–1283, first half of the 14th century) in Marburg, Germany, and elsewhere[60]. All of these are churches of impressive size with two towers and flexibly saturated finishing of the facades. The tower of Kuldīga's St. Anne's Lutheran Church is not a copy of these European examples, but rather a interpreted and creatively reshaped solution complying with its time.

The nave and the altar part of the church are covered with groined vaults. The vaults are supported by four simple cantoned pillars. Vault ribs outgrow directly from the shafts. The altar apse is separated from the nave by a triumphal arch.

Furnishings produced simultaneously with the construction of the church also maintain the medieval stylistic. The wide church has a comparatively small three-part Neo-Gothic altar retable (Picture **255**). Each part is covered with a pointed arch, atop of which is a wimperg. The wimperg sides are decorated with crabs and finials. Each arch is embraced by pinnacles on either side. They are also crowned with finials. The middle part is wider, and a crucifix is placed in front of it on the background of hangings. It is made of copper; whereas, the Christ's image is covered with silver. The crucifix has an openwork hexagonal base supported by six balls. An endowment text in German is engraved on the edge of the base: "*Für die neuerbaute lettische Kirche in Goldingen gestiftet am Mai 1904 von Martin Korth († Juli 1904) und Frau Lÿda Korth geb. Hühaert.*", followed by a quote from Bible. It means "To the newly-constructed Latvian church of Kuldīga founded in May 1904, from Martin Korth († July 1904) and Lyda Korth, born Hühaert." Martin Korth, who granted resources for purchasing the crucifix and the chandelier, was a butcher of Kuldīga.

The altar retable is white with bronzed parts. The altar fence shaped as an arcade of pointed arches matches the tonal and stylistic mood of the altar. In 1938, upon the initiative of

60 **Major, M.** *Geschichte der Architectur.* Berlin: Henschelverlag, 1984, Bd. 2, S. 235, 355.

kld.indb 280 12.12.2013. 13:16:51

vīti ar barokāla rakstura reljefām lentēm. Kolonnu arkāde, tikai kāpjoša, ir arī kanceles uzejas kāpņu margas, bet šeit arkām ir gotiskā trīslapja forma. Pavisam "gotisks" ir pie pīlāra piestiprinātais kanceles jumtiņš. Tā malu šķautnēs ievietoti pinakļi ar fiālēm un krusta ziediem, bet centrā paceļas pinaklis ar fināli, kuru vainago krusts.

Vienotā stilistiskā noskaņā ar pārējo draudzes telpas iekārtu darināti baznīcēnu soli, kuru galus rotā stilizēti gotiski profilējumi. Centrālajā travejā karājas visai iespaidīgs griestu lukturis. Arī tas darināts gotiskās formās. Luktura kātam ir piestiprināta prizma, savukārt tai – astoņi žuburi, katrs sešām svecēm. Bagātīgi dekorētais lukturis ir pelēki krāsots, vietām bronzēts. Uz tā ir tāds pats veltījuma teksts kā uz krucifiksa pamatnes, bet citāts no Bībeles ir cits.

Draudzes telpu grezno arī vairākas gleznas un rituāla priekšmeti. Vecākā no gleznām ir "Kristus Ģetzemanes dārzā", kuru 1905. gadā uzgleznojis mākslinieks V. Jirgass (*W. Jürgass*). Tajā Kristus savā lūgšanā pirms pēdējā sāpju ceļa attēlots uz tumšas ainavas fona. Starp rituāla priekšmetiem ievērojamākā ir kristāmbļoda jeb kristāmtrauks.

254. Svētās Annas luterāņu baznīcas altārgals (J. Krastiņa foto. 2013)
St. Anne's Lutheran Church. Altar end (Photo by J. Krastiņš. 2013)

the priest Oskars Sakārnis, extensive transformation of the altar in official national style was planned. The artist Ludolfs Liberts, art historian Boriss Vipers and others were acquainted with the project[61]. The project was never implemented. Authentic works of art remained.

The pulpit is somewhat different in terms of style (Picture **256**). It is embraced by an arcade on columns. The arches are segment-shaped, while the column schafts are wound round with Baroque-like relief ribbons. The upward going arcade on columns is also the railing of the pulpit stairs, but here the arches have a Gothic trefoil shape. The pulpit canopy attached to the pillar is completely Gothic. Its edges house pinnacles with flèches and finials, while in the centre stands a pinnacle with a flèche crowned with a cross.

Pews decorated with stylized Gothic profiling from the sides are created in unified stylistic mood with the rest of the furnishings of the parish room. An impressive ceiling lantern is hung in the nave. It is also made in Gothic shapes. A prism is attached to the lantern hand, and eight

61 **Asne, S.** *Uzdrīkstoties : Kuldīgas Sv. Annas baznīcai 100* (*Daring : St.Anne's Church of Kuldīga Celebrates 100th Anniversary*). Kuldīga: Kuldīgas Sv. Annas ev. lut. baznīcas draudze, 2004, p. 62–63.

255. Svētās Annas luterāņu baznīcas altāris (Foto J. Zilgalvis. 2011.)
Altar of the St. Anne's Lutheran Church (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

kld.indb 281 12.12.2013. 13:16:58

256. Svētās Annas luterāņu baznīcas kancele (J. Zilgalvja foto. 2011)
Pulpit of the St. Anne's Lutheran Church (Photo by J. Zilgalvis 2011)

Trauka spogulī ir cilnis "Ādams un Ieva paradīzē", kuru apjož teksts vācu valodā, bet otrā pusē uzraksts "G. W. Mahler D. B. M. gb Heÿl 1789 den 24 Sept.", iespējams, norāda uz šī mākslas darba tapšanas laiku un kādu personu, kas var būt tā autors, dāvinātājs vai kā citādi saistīts ar norādīto datumu. Kristāmbļoda tagad novietota īpašā, tai paredzētā vietā zem daudz vēlāk tapušās J. Audriņa altāra gleznas.

1913. gadā veikta baznīcas inventarizācija un sastādīts detalizēts baznīcas iekārtas un priekšmetu saraksts.[62] Tajā norādīts, ka baznīcā atradies Korta kundzes dāvinātais kroņlukturis ar 48 lampām (**257**. attēls), divi lukturi ar vairākiem žuburiem, kurus bija dāvinājis barons Hāns no Snēpeles muižas, divi sudraba lukturi, kurus dāvinājusi Anna Freiberga, altārdrāna (*Altartuch*) un altārsega (*Altardecke*), divas kristāmbļodas, biķeris, patēna, ciborijs, divas nabagu lādes un pieci upurmaki, bet sakristejā bijuši desmit krēsli, galds, skapis un viena Bībele. Daļa no šīs godības joprojām atrodas baznīcā.

Baznīcas iekārtas pārējās sastāvdaļas lielākoties tapušas starpkaru periodā, tostarp arī

62 LVVA, 637. fonds, 1. apr., 475. lieta, 67. lapa.

257. Svētās Annas luterāņu baznīcas lustra (J. Zilgalvja foto. 2011)
Chandelier of the St. Anne's Lutheran Church (Photo by J. Zilgalvis 2011)

forked branches with six candles each are, in turn, attached to this prism. The richly decorated lantern is coloured grey and is bronzed in some places. It has the same dedication text as the one written on the crucifix base, but the quote from the Bible is different.

The parish room is decorated also with several paintings and liturgical items. The oldest of the paintings is "Christ in Gethsemane Garden" painted by W. Jürgass in 1905. It shows Christ at prayer before the last road of pain against the background of dark landscape. The most noticeable liturgical item is a baptismal bowl or baptismal font. The panel of the bowl houses the tab "Adam and Eve in Eden" embraced by the text in German, while the writing on the other side "*G. W. Mahler D. B. M. gb Heÿl 1789 den 24 Sept.*", may refer to the time of creation of this work of art and a person who could be its author, presenter or someone related to the date specified in some other way. The baptismal bowl is currently placed under the altarpiece of J. Audriņš, which was created much later.

In 1913, stock-taking of the church was performed and a detailed list of church furnishings

kld.indb 282 12.12.2013. 13:17:02

ērģeles. Tās 1927. gadā uzbūvējis igauņu ērģeļbūvētājs Augusts Terkmanis (*A. Terkmann*). Par to vēstī starp pirmo un otro manuāli piestiprināta metāla plāksnīte. Ērģeļu prospekts, tāpat kā altāra retabls, ir trīsdaļīgs. Katru daļu vainago augsti zelmiņi, kuru laukumus aizpilda šauras romāniska rakstura nišas. Zelmiņus no abām pusēm iekļauj pinakļi ar augstām fiālēm, kuras vainago krusta ziedi. Kaut arī ērģeļu prospekts ir nevis 20. gadsimta sākuma, bet jau nākamā stilistiskā perioda produkts, tā dialogs ar altāra retablu ir acīmredzams (**252**. attēls).

1922. gadā baznīcā ierīkots elektriskais apgaismojums. Elektriskie lukturi, kas abās pusēs izgaismo altāra apsīdu, kā arī nelielās lustras zem luktām tapušas 20. gadsimta trīsdesmito gadu nogalē. Šajā laikā, konkrēti 1939. gadā, tapusi dievnama iekštelpu pašreizējā mākslinieciskā apdare, kuras autors ir mākslinieks Jānis Audriņš. Viņa gleznotajās ornamentālajās joslās atspoguļojas tolaik oficiālais latviskuma princips, taču lielā mērā respektēti arī gotisko formu motīvi.

1939. gadā Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas virsvalde izsludināja konkursu dievnama altāra apsīdas vitrāžu skicēm. Šīs sacensības nolūks bija "iegūt zīmējumus, kas mākslinieciski dotu atrisinājumu logu tematiem, iekomponējot tos gotiskajās logu ailēs, raksturīgus mūsu laikmetam, aizrādot uz latvisko momentu".[63] Konkursa rīkotājs bija noteicis, ka vidējā logā jābūt Kristus augšāmcelšanās skatam ar uzrakstu "Valsts prezidenta Dr. K. Ulmaņa dāvāts 1939". Kreisajā sānu logā fonā bija jābūt Kuldīgas pilsētas skatam ar baznīcu, bet priekšplānā – sirmgalvim un jauneklim, kuri Lieldienu rītā dodas uz dievnamu, kā arī uzrakstam "Dāvinājusi Kuldīgas pilsēta 1939". Labajā sānu logā bija paredzēts Kuldīgai raksturīgs skats ar māti un vienu vai vairākiem bērniem un uzrakstu "Kuldīgas lauku pašvaldību dāvāts 1939". Pirmo godalgu ieguva mākslinieks Kārlis Freimanis, otro – mākslinieks Nikolajs Riške, bet trešo – mākslinieks O. Nemme.[64] Neviens no godalgotajiem metiem nav realizēts tiešā veidā. Pirmo divu autoru darbus papildinājis Jēkabs Šķērstēns, un tie izgatavoti Alfreda Kālerta firmā Rīgā.[65] 1944. gadā, kad

63 Kuldīgas baznīcas logu gleznojumu sacensības. *Latvijas Arhitektūra*, 1939, Nr. 4/5, 116. lpp.

64 Turpat, 116. un 117. lpp.

65 *Anna. Kuldīgas ev.-lut. Sv. Annas draudzei 90*. Kuldīga, 1994. 24. lpp.

and items was compiled[62]. It specifies that the church used to have a chandelier with 48 lamps (Picture **257**) presented by Mistress Korth, two lanterns with several forked branches presented by Baron Hahn from the Snēpele estate, two silver lanterns presented by Anna Freiberga, an altar cloth and an altar blanket, two baptismal bowls, a goblet, a paten, a ciborium, two chests for the poor and five purses of offering, while the sacristy had ten chairs, a table, a wardrobe and one Bible. Part of this material is still located in the church.

The other elements of the church furnishings were mostly created during the interwar period, including the organ, constructed in 1927 by the Estonian organ-maker August Terkmann. A metal plate noting this fact is fixed between the first and second manual. The organ prospect, similarly to the altar retable, is tripartite. Each part is crowned with high gables, the area of which is filled by narrow romanesque niches. The gables are embraced on either side by pinnacles with flèches crowned with finials. Even through the organ prospect is not the product of the beginning of the 20th century, but rather of the next stylistic period, its dialogue with the altar retable is obvious (Picture **252**).

In 1922, electric lighting was installed in the church. Electric luminaries, which illuminated the altar apse on both sides, as well as small lustres under the lofts, were created in the late 1930's. In 1939, the present artistic finishing of the church's inner premises, the author of which is Jānis Audriņš, was created. The ornamental areas painted by him reflect the official principle of Latvianness of that time, but the motives of Gothic shapes are also largely respected.

In 1939, the central board of the Latvian Evangelistic Lutheran Church announced a competition for drafts of stained glass of the church's altar apse. The purpose of this competition was "to obtain drawings that would artistically provide the solution for themes of the windows, fitting them into Gothic window openings, characteristic for our century, emphasizing the Latvian feature"[63]. The organizer of the competition

62 LSHA, fund 637, description 1, case 475, page 67.

63 Kuldīgas baznīcas logu gleznojumu sacensības (Competitions of Windows Paintings of Kuldīga Church). *Latvijas Arhitektūra* (Latvian Architecture), 1939, No 4/5, p. 116.

kld.indb 283 12.12.2013. 13:17:02

258. Svētās Annas luterāņu baznīcas vitrāžas (J. Zilgalvja foto. 2006)
Stained-glass of St. Anne's Lutheran Church (Photo by J. Zilgalvis. 2006)

kara fronte tuvojās Kurzemei, draudze nolēma, ka dievnama logu vitrāžas jāpasargā no iespējamās izpostīšanas. Tās tika ieraktas zemē baznīcas dārzā. 1952. gadā papīros ietītās vitrāžas tika atraktas, notīrītas un drīz pēc tam arī atliktas sākotnējās vietās. Pēc to uzstādīšanas mācītājs O. Sakārnis teica: "Lai saulē mirdzošais skaistums ilgi turas."[66] Padomju laikā sākotnējie uzraksti ar dāvinājuma tekstiem, protams, šeit vairs nevarēja būt, tāpēc tos nomainīja ar jauniem – "Jēzus Kristus – patiesība un dzīvība", "Es esmu pie jums ik dienas līdz pasaules galam" un "Jēzus Kristus – pasaules gaisma" (**258**. attēls). 1995. gada aprīlī baznīcas tornī tika uzstādīta vēl viena vitrāža. Tās centrā attēlots balodis – Svētā Gara simbols. Vitrāžas autore ir māksliniece Mārīte Vaišļa.

1939. gadā baznīca ieguvusi vēl veselu virkni iekārtas priekšmetu. Aizsargu pulks uzdāvinājis kroņlukturi, Kuldīgas amatnieki – krēslu Valsts prezidentam, bet Kuldīgas apriņķa tirgotāji un rūpnieki – krēslu arhibīskapam.[67] Pasniegtas

66 **Asne, S.,** Op. cit., 75., 89. lpp.

67 Vērtīgi dāvinājumi Kuldīgas baznīcai. *Jaunākās ziņas*, 1939, 30. oktobris, 10. lpp.

had determined that the middle window should have a scene of Christ's resurrection with the text "Presented by the State President Dr. K. Ulmanis in 1939". The background of the left window should have a view of the town of Kuldīga with a church, while in the foreground should have be old man and a young man going to the church on Easter's morning, as well as the text "Presented by the town of Kuldīga in 1939". The right window was planned to have a view typical for Kuldīga, with a mother and one or several children and the text "Presented by the rural municipalities of Kuldīga in 1939". The first award was granted to the artist Kārlis Freimanis, the second to artist Nikolajs Riške, and the third to the artist H. Nemme[64]. None of the awarded projects was implemented in full. The works of the first two authors were supplemented by Jēkabs Šķērstēns and they were manufactured by the firm of Alfred Kahlert in Riga[65]. In 1944,

64 Kuldīgas baznīcas logu gleznojumu sacensības (Competitions of Windows Paintings of Kuldīga Church). *Latvijas arhitektūra* (Latvian Architecture), 1939, No 4/5, p. 116, 117.

65 *Anna. Kuldīgas ev.- lut. Sv. Annas draudzei 90* (Anna. Evangelic Lutheran St. Anna's Parish of Kuldīga Celebrates 90th Anniversary). Kuldīga: b.izd., 1994. p. 24.

kld.indb 284 12.12.2013. 13:17:03

arī citas dāvanas. Pamazām papildinājusies arī baznīcas gleznu kolekcija. 1939. gadā mākslinieks J. Audriņš uzgleznojis "Jēzu ģimenes lokā", kas rotā J. Audriņa ģimenes altāri. Krietni jaunāka ir glezna "Jēzus un praviete Anna" (1988). Tās autors ir mākslinieks Imants Reinholds. Tā novietota nišā, kurā sākotnēji atradās ieeja nelielā telpā aiz kanceles. Gleznā attēlota aina, kurā Sīmeans un praviete Anna godina tikko dzimušo, gaismas apņemto Jēzus bērniņu. 1999. gadā, Ticības atjaunošanas svētkos, baznīcā tika atklāts un iesvētīts Martina Lutera cilnis, kuru izgatavojis un draudzei dāvinājis mākslinieks Jānis Freijs. Cilnis atrodas torņa pirmā stāva telpā.

1940. gadā uz draudzes telpas sienas uzstādīta piemiņas plāksne Latvijas brīvības cīnītājiem. Plāksnē virs uzraksta "Par Latviju kritušie latviešu vecie strēlnieki un nacionālās armijas karavīri" ir kokā griezts cilnis, bet lejas daļā – varoņu vārdi. Sākotnēji pie piemiņas zīmes atradušies arī atvaļināto karavīru ziedotie svečturi un pilsētas invalīdu biedrības ziedotā urna.

1943. gadā pēc vācu okupācijas varas prasībām tika noņemti baznīcas zvani. Vācieši tos

259. Svētās Annas luterāņu baznīcas draudzes māja (J. Zilgalvja foto. 2011)
Parish house of St. Anne's Lutheran Church (Photo by J. Zilgalvis. 2011)

when the war front was approaching Kurzeme, the parish decided that the stained glass of the church windows had to be protected from possible destruction. It was buried in the ground in the church garden. In 1952, the stained glass wrapped in paper was dug out, cleaned up and put back in its initial place. After its installation the priest O. Sakārnis said: "Let the sparkling beauty live long under the sun"[66]. During the Soviet times, the original texts could not be included, therefore they were replaced with new ones: "Jesus Christ – the truth and life", "I am with you every day till the end of the world" and "Jesus Christ – the light of the world" (Picture **258**). In April 1995, another stained-glass was installed in the church tower. A dove – symbol of the Holy Spirit – is depicted in its centre. The author of the stained glass is Mārīte Vaišļa.

In 1939, the church obtained a whole range of furnishings. Regiment of aizsargi, a Latvian paramilitary organization, presented a chandelier, artisans of Kuldīga gave a chair for the state president, while the merchants and manufacturers of the Kuldīga district provided a chair for the archbishop[67]. Other gifts were presented as well.

The church's collection of paintings gradually increased. In 1939, the artist J. Audriņš painted "Jesus in the bosom of his family", which decorates the altar of J. Audriņš' family. The painting "Jesus and Prophet Anna" (1988) is a lot newer. Its author is the artist Imants Reinholds. It is placed in a niche, which initially housed an entrance into a small room behind the pulpit. The painting depicts a scene in which Simians and the prophet Anna celebrate the new-born baby Jesus embraced by the light. In 1999, during the celebration of the restoration of religion in the church, a tab of Martin Luther, which was created and presented to the parish by the artist Jānis Freijs, was discovered and consecrated. The tab is located in the first floor room of the tower.

In 1940, a memorial plaque to the freedom fighters of Latvia was installed on the wall of the parish room. Above the writing "Latvian old riflemen and national army soldiers fallen for Latvia", the plaque has a wood-carved tab, while in its low-

66 **Asne, S.,** Op. cit., p. 75, 89.

67 Vērtīgi dāvinājumi Kuldīgas baznīcai (Valuable Gifts to Kuldīga Church). *Jaunākās ziņas*, 1939, October 30, p. 10.

kld.indb 285 12.12.2013. 13:17:08

260. Mācītājmāja Kalna ielā 14 (J. Krastiņa foto. 2013)
Priest's house of the St. Anne's Church parish at Kalna iela 14 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

pārkausēja militārām vajadzībām. Šobrīd baznīcā ir divi zvani. Viens atrodas dievnama tornī un aicina draudzi uz dievkalpojumiem, bet otrs, kas 1828. gadā liets Novgorodā, pagaidām netiek izmantots.

Baznīcas pagalmā bez paša dievnama atrodas vairākas tam piederīgās ēkas. 1934. gadā tika iesvētīta jauna kapliča. Tā domāta draudzes locekļu izvadīšanai. Šai laikā baznīcas pagalmu apjoza parasts koka žogs. 1937. gada nogalē tika uzbūvēts jauns metāla žogs ar sarkano ķieģeļu stabiem. Stilistiski tas labi sasaucas ar baznīcu un var pat viest ilūziju, ka ir ar to viena laika darinājums. 20. gs. astoņdesmitajos gados kapliča izremontēta, tajā pašā laikā veicot arī baznīcas sakristejas remontu. 1983. gadā nojauktas vecās krāsnis un ierīkota centrālapkure, telpā aiz kanceles ievietojot katlu.

Pagalmā atrodas arī draudzes māja (**259**. attēls). Kaut gan tās ārējais tēls vedina domāt par senāku izcelsmi, tā ir samērā jauna celtne, kas neticamā veidā uzbūvēta padomju laikā, kad tika izvērsta masīva antireliģiskā propaganda. Mācītāja seno mitekli Kalna ielā 14 pēc Otrā pasaules kara nacionalizēja un noteica nesa-

er part are the names of the heroes. Initially, candlesticks presented by retired soldiers and an urn presented by the town association of the handicapped were located near the memorial plaque.

In 1943, the church bells were removed by order of the German occupation authorities. The Germans re-cast them for military needs. Currently, the church has two bells. One is located in the church tower and calls the parish to divine services, while the other, which was cast in Novgorod in 1828, is temporarily not in use.

Apart from the church itself, several buildings related to it are located in the courtyard of the church. In 1934, the new chapel was consecrated. It is intended for funeral services of parishioners. At that time, the courtyard of the church was surrounded by a simple wooden fence. At the end of the 1937, a new metal fence with red brick posts was constructed. It perfectly matches the church in terms of style and can create an illusion that it was created at the same time as the church. In the 1980's, the chapel was renovated and the renovation of the church sacristy was performed at the same time. In 1983, the old stove was demolished and central heating was installed by placing a boiler in the room behind the pulpit.

The parish house (Picture **259**) is also located in the courtyard. Even though its exterior image makes one think of its old origin, it is a rather new structure, which incredibly was constructed during the Soviet times, when massive anti-religious propaganda was rolled out. The old dwelling of the priest at Kalna iela 14 was nationalized after the Second World War and disproportionally high rent, which was unaffordable for the parish, was determined, not to mention the renovation and other capital investments. In the mid 1950's, the financial condition of the Lutheran Church improved and an idea to build a priest's and guard's house in the courtyard of the church appeared. The project was developed by engineer P. Teikmanis. Construction of the new parish building commenced on June 5, 1955 with the participation of Archbishop Gustavs Tūrss and other representatives of the Lutheran clergy. In the beginning, the construction work advanced rather quickly. Apart from professional craftsmen, the parishioners worked during their free

kld.indb 286 12.12.2013. 13:17:14

mērīgi augstu nomas maksu, kas draudzei nebija pa spēkam, nemaz nerunājot par remontu un citiem kapitālieguldījumiem. Piecdesmito gadu vidū luterāņu baznīcas finansiālais stāvoklis bija uzlabojies un radās ideja celt mācītāja un sarga māju baznīcas pagalmā. Projektu izstrādāja inženieris P. Teikmanis. Jaunās draudzes ēkas celtniecība aizsākās 1955. gada 5. jūnijā, piedaloties arhibīskapam Gustavam Tūram un citiem luterāņu garīdzniecības pārstāvjiem. Būvdarbi sākumā diezgan ātri virzījās uz priekšu. Bez profesionāliem amatniekiem brīvajā laikā strādāja arī draudzes locekļi un palīdzēja viņu ģimenes ar bērniem. Neviens nesūdzējās, ka darbs par grūtu vai nostrādātās stundas par garu. 1958. gadā būvdarbi tika pabeigti.[68] Namā bija dzīvoklis mācītājam un sargam, kā arī lietvedības telpas. 1959. gadā draudze pieprasīja piešķirt tai jauno māju bezmaksas un bezterminā lietošanā.[69] Tomēr 1961. gada 19. janvārī Kuldīgas rajona Darbaļaužu deputātu padomes Izpildu komiteja pieņēma lēmumu, ar kuru ēka tika ieskaitīta pilsētas dzīvokļu fondā un nodota otrās namu pārvaldes pārziņā. Draudzes mājas celtniecības gaita ir rūpīgi dokumentēta un fiksēta fotogrāfijās.

Svētās Annas luterāņu draudzes vēsturiskā mācītājmāja Kalna ielā 14 savu piederību acīmredzot ieguva tad, kad draudze bija atdalījusies no Svētās Katrīnas latviešu draudzes un tika uzcelta Svētās Annas baznīca. Par tās senāko izskatu var spriest pēc Kuldīgas apriņķa revizora Frīderiha Babsta (*F. Babst*) 19. gadsimtā veiktā uzmērījuma, kurā līdz ar vācu pastorātu attēlota arī latviešu (luterāņu) pastorāta vienstāva ēka ar divslīpju jumtu.[70] Tās centrā atradies apvalkdūmenis un pie tā arī galvenā ieeja. No priekštelpas šī dūmeņa otrā pusē ir izeja uz pagalmu.

Ēka acīmredzot celta ap 1800. gadu, un laika gaitā tās ārējais izskats mainījies tikai nedaudz (**260**. un **261**. attēls). No fasādes vidus uz kreiso galu pārcelta ieeja, jumta gali daļēji nošļaupti un parādījusies neliela lukarna. Ēkas tapšanas laika stilistikai atbilst divos pildiņos dalīto ārdurvju vērtņu mākslinieciskais izveidojums,

68 **Asne, S.,** Op. cit., 93. lpp.

69 Turpat, 94. lpp.

70 KVVAS, 1399. fonds, 1. apraksts, 441. lieta. Fotokopija VKPAI PDC. Skat. 227. attēlu 260. lpp.

time and their families helped as well. No one complained that the work was too difficult or the working hours were too long. In 1958, construction works were finished[68]. The house had a flat for the priest and guard, as well as record keeping premises. In 1959, the parish requested to grant it as a new house free-of-charge and with permanent use[69]. However, on January 19, 1961 the Executive Committee of the Council of Working People Deputies of the Kuldīga Region recorded the building in the fund of town flats and was handed to the management of a different house-manager's office. The construction process of the parish house is carefully documented and recorded in photographs.

The historic priest's house of the St. Anne's Lutheran parish at Kalna iela 14 obtained its affiliation after the parish separated itself from the St. Catherine's Latvian parish and the St. Anne's Church was built. One can judge its older appearance by the survey performed by the Kuldīga region auditor Friedrich Babst in the 19th century, in which a one-storey building of the Latvian (Lutheran) pastorate with a gable roof is depicted along with the German (Catholic) pastorate[70]. A chimney was located in the centre of it and the main entrance was situated next to it. On the other side of this chimney an exit from the anteroom to the courtyard is located.

Apparently, the building was built approximately in 1800, and its exterior view changed little over the course of time (Picture **260** and **261**). The entrance was removed from the middle of the facade to its left end, the roof was transformed to semi-hipped, and a small dormer appeared. The artistic shape of the door leaves with two panels matches the stylistics of the time of construction of this building, while the door hinges created in Rococo style come from the older period. In turn, the architectural language of the second half of the 19th century, is reflected in a transom window and in the pattern of muntins of the glazed part of inner doors, in which motives of lancet arches,

68 **Asne, S.,** Op. cit., p. 93.

69 Ibid., p. 94.

70 RSHAS, fund 1399, description 1, case 441. See picture 227, p. 260.

kld.indb 287 12.12.2013. 13:17:14

261. Mācītājmājas galvenā ieeja ar kāpnēm (J. Zilgalvja foto. 2011)
Main entrance of the priest's house with stairs (Photo by J. Zilgalvis 2011)

262. Mācītājmājas priekštelpu durvju vērtņu fragments (J. Zilgalvja foto. 2011)
Fragment of anteroom door leaves of the Priest's house (Photo by J. Zilgalvis 2011)

263. Sienas dekoratīvs krāsojums mācītājmājas augšstāvā (J. Zilgalvja foto. 2011)
Ornamental mural on the priest's house upperfloor (Photo by J. Zilgalvis 2011)

bet rokoko atskaņās veidotās durvju eņģes nāk no senāka celtniecības perioda. Savukārt 19. gs. otrās puses būvmākslas valoda atspoguļojas durvju virsloga un iekšdurvju stiklotās daļas spraišļojumā, kurā izmantots smailarku, četrlapja un arkatūras motīvi (**262**. attēls). Šim laikam raksturīgs ir arī durvju krāsojums, kurš imitē cēlkoku. Acīmredzot 19. gadsimta otrajā pusē notikušas pamatīgas izmaiņas arī iekštelpās. No tā, kas redzams F. Babsta uzmērījumā, saglabājusies ne vairāk kā viena starpsiena un daļa no apvalkdūmeņa vienas sienas. Ne visai sen zudusi savdabīgā, metālā kaltā klauvējamā ierīce ārdurvīs. Mācītājmājas tagadējā priekštelpā uz vienas sienas daļēji saglabājies gleznojums – lielā aplī ierāmēta viduslaiku pilsētas ainava upes vai jūras līča krastā (**316**. attēls 330 lpp.). Pārējās sienas rotā lielu rustu atveidojums. Sižetiskā gleznojuma vidējā daļa iznīcināta, izlaužot jaunu durvju ailu. Senā detalizētā mācītājmājas aprakstā minēts, ka ēkas virtuvē atradies pavards un maizes krāsns, bet zemesgabalā bijis stallis, ratnīca un klēts.[71] Ēkas augšstāvā zem vairākiem vēlākas apdares slā-

71 LVVA, 637. fonds, 1. apraksts, 475. lieta, 68. lpp.

quatrefoil and arcature are used (Picture 274). The door faux wood painting is characteristic for that time as well. Apparently, significant changes in the inner premises took place in the second half of the 19th century. Only one partition and part of one wall of the mantel-chimney remained from what can be seen in the survey of F. Babst. An unusual, metal-wrought knocker of the external door was lost not so long ago. In the present anteroom of the priest's house, a painting of medieval townscape on the bank of river or a bay framed in a big circle partially remained on one wall (Picture **316**, p. 330). The rest of the walls are decorated with copy of big rustics. The middle part of the narrative painting was destroyed by constructing a new door opening. Old detailed description of the priest's house specifies that the kitchen of the building used to have a hearth and a bread oven, while a stable, a coach-house and a barn used to be situated on the plot.[71] Ornamental murals under numerous layers of finish recently are discovered on the upper floor (Picture **263**). The old building is still waiting for its revival.

71 LSHA, fund 637, description 1, case 475, p. 68.

kld.indb 288 12.12.2013. 13:17:18

ņiem nesen atklāti dekoratīvisienu krāsojumi (**263**. attēls). Senā ēka vēl gaida savu atdzimšanu.

Kuldīgas baptistu baznīca

Baptistu draudze Kuldīgā dibināta 1866. gadā. Draudzes dievnams Mucenieku ielā 21 ir neliela sarkanu ķieģeļu ēka ar stāvu divslīpju jumtu (**264**. attēls). Ar lielu apaļloka arku pārsegtā ieeja ēkā atrodas pret Mucenieku ielu pavērstajā gala fasādē. Arku vainago reljefi izmūrēts krusts, bet virs tā zelmini rotā kalēja darināti metāla cipari, kas vēsta par ēkas celšanas gadu – 1892. Pēc 1999. gada ieejai priekšā piebūvēts neliels vējtveris ar skārda jumtu. Ēkas pretējā, altāra galā ir neliela taisnstūrveida apsīda. Sānu fasādēs ritmiski kārtotas Kuldīgas 19. gadsimta arhitektūrai visai raksturīgās lizēnas, bet virs ēkas apjoma stūriem un zelmiņu cekuliem paceļas nelieli pinakļi. Dievnams ar savu mērogu un vienkāršo arhitektūru organiski ierakstās Kuldīgas kultūrvēsturiskajā vidē.

Kuldīga Baptist Church

Kuldīga's Baptist congregation was established in 1866. The parish church at Mucenieku iela 21 is a small, red brick building with a steep gable roof (Picture **264**). Spanned by a large arch, the entrance to the church is at the end facade facing Mucenieku iela. The arch is crowned by a relief cross, while the gable above is decorated with a craftsman's metal numbers representing the year the structure was completed – 1892. A small porch with a corrugated iron roof was built in front of the entrance in 1999. There is a small quadratic apse at the altar end of the building. The side facades have rhythmically arranged lesenes typical of 19th century Kuldīga architecture, while small pinnacles rise above the building's corners and gable top. The scale and simple architecture of the church allow it to organically blend into Kuldīga's cultural and historical environment.

264. **Kuldīgas baptistu baznīca Mucenieku ielā 21. 1892 (J. Krastiņa foto. 2013)**
Kuldīgas Baptist Church, Mucenieku iela 21. 1892 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

kld.indb 289 12.12.2013. 13:17:21

KULDĪGAS TIESA
155
Rātslaukums 0,5
Pilsētas laukums 1,3

Kuldīgas arhitektūra. Dzīvojamās ēkas

The Architecture of Kuldīga. Residental Buildings

Ilmārs Dirveiks,

Jānis Krastiņš

Kuldīga. Kalna iela
(M. Rubeņa foto. 2011)

Kuldīga. Kalna iela
(Photo by M. Rubenis. 2011)

kld.indb 291 12.12.2013. 13:17:51

Dzīvojamās ēkas jebkurā pilsētā veido apbūves lielāko daļu. Kuldīgas seno dzīvojamo ēku arhitektūra ir daudzveidīga un salīdzinoši labi saglabājusies. Ēkām ir daudz oriģinālo detaļu. Kurzemes pilsētu senās koka ēkas līdz šim vispamatīgāk pētījis arhitekts Gunārs Jansons.[1] Viņa darbā lauvas tiesa tikusi Kuldīgai, tomēr vairums ēku joprojām glabā daudz nezināmā par savu izcelsmi, par meistariem, kas tās radījuši, vai noslēpumus zem apdares slāņiem, kas klājušies viens virs otra gadsimtu gaitā. Pilsētas senās ēkas kopā ar tās iemītniekiem dzīvo līdzi laikam, bet šodienai īpašu pievilcību piešķir pagātnes gaisotne.

Senāko laiku ēkas

Kuldīga – pilsēta līdzās ordeņa pilij – viduslaikos attīstījusies samērā mierīgi. 1466. gadā ievērojamus postījumus nodarījis lietuviešu un žemaišu iebrukums.[2] Livonijas pastāvēšanas atlikušajā gadsimtā Kuldīga vairs neuzplauka. Priekšstatu par kuldīdznieku mājokļu izskatu līdz 17. gadsimtam var dot tikai teorētiski spriedumi, kas pamatoti ar arheologu atradumos konstatēto vai rakstītos avotos minēto.

16. gadsimtā tagadējo Latvijas teritoriju apmeklējuši vairāki ceļotāji, savus atmiņas izklāstot epitetiem bagātos aprakstos. Spilgtākos iespaidus atstājis bargais klimats ziemās un karsti piekurinātās istabas koka namos, kuru mazie stikla vai vizlas lodziņi pārklājušies ar ledu.[3] 1661. gadā vairākas apdzīvotas vietas Kurzemē savās skicēs fiksējis Šveices mākslinieks J. R. Šturns (*Johann Rudolph Sturn)*.[4] Lielākajā daļā zīmējumu redzamas vienstāva koka guļbaļķu ēkas ar krusta pakšiem un divslīpju jumtiem, kas iesegti ar dēļiem, lubām, salmiem vai niedrēm. Tādas mājas bija izplatītas laukos gan muižās gan zemnieku viensētās. Zīmējumos redzamas arī ēkas, kuru ārsienas būvētas no guļbaļķiem statņos, pildrežģa vai mūra. Tādas bijušas muižās. Šajos zīmējumos attēloto ēku kopējais veidols un konstrukcijas acīmredzot bijušas pazīstamas jau senāk.[5] Droši vien arī pilsētās vēl

1 **Jansons, G.** Kurzemes pilsētu senās koka ēkas. Rīga: Zinātne, 1982. 183 lpp.

2 **Juškevičs, J.** Kuldīgas vēsturiskā kronika. *Aizsargs*, 1933, Nr.5/6, 248. lpp.

3 **Spekke, A.** *Latvieši un Livonija 16. gs.* Rīga: Zinātne, 1995. 108. lpp.

4 **Cimermanis, S.** Celtnes Latvijā 17. gs. 60. gados (pēc J. R. Šturna ceļojuma albuma skicēm). *Arheoloģija un etnogrāfija.* Rīga: Zinātne, 1979. 13. laid. 30.–44. lpp.

5 Turpat, 16. lpp.

Residential buildings constitute the major part of buildings of any city or town. The architecture of old residential buildings in Kuldīga is diverse and comparatively well-preserved. The buildings have many original details. Up to now, the historic wooden buildings of Kurzeme cities have been most profoundly studied by the architect Gunārs Jansons.[1] The lion's share of his work was devoted to Kuldīga, yet much about their origin, the craftsmen who created them, and the secrets beneath the finishing layers which have covered each other over the centuries remains unknown. The ancient buildings of the town, along with their inhabitants, change over the course of time, but it is the atmosphere of the past that imparts special attraction to the present time.

The oldest buildings in Kuldīga

In medieval times, Kuldīga – the town next to the Order's castle – developed rather slowly. In 1466, the invasion of the Lithuanians and Zhemaitians devastated the territory.[2] During the last century of the existence of Livonia, Kuldīga no longer prospered. Ideas about the appearance of the dwellings of Kuldīga inhabitants up to the 17th century are made only on the basis of theoretical assumptions substantiated by archaeological findings or written sources.

In the 16th century, many travellers visited the present territory of Latvia, and their memories are rich in epithets. The severe climate in winter and hot-heated rooms of wooden houses with their small glass or mica windows covered with ice left a lasting impression.[3] In 1661, several inhabited places of Courland were immortalised in drafts by the Swedish painter Johann Rudolph Sturn.[4] In most of the drawings, single storey wooden horizontal log houses with cross corners and gable roof covered with boards, splints or reed can be seen. Such houses were widespread in the countryside. In the drawings, there are also half-timber and masonry buildings, as well as buildings with external walls made of horizontal logs in stanchions. These were found in estates. The overall

1 **Jansons, G.** *Kurzemes pilsētu senās koka ēkas* (Ancient Wooden Buildings of Kurzeme Cities). Rīga: Zinātne, 1982. 183 p.

2 **Juškēvičs, J.** Kuldīgas vēsturiskā kronika (*Historic Chronicle of Kuldīga*). *Aizsargs*, 1933, No 5/6, p. 248.

3 **Spekke, A.** *Latvieši un Livonija 16. gs.* (Latvians and Livonia in the 16th century). Rīga: Zinātne, 1995. p. 108.

4 **Cimermanis, S.** Celtnes Latvijā 17. gs. 60. gados (pēc J. R. Šturna ceļojuma albuma skicēm) (Structures in Latvia in the 1660's (according to the drafts of travel album of J.R.Sturn)). *Arheoloģija un etnogrāfija* (Archaeology and Ethnography). Rīga: Zinātne, 1979. 13th issue. p. 30-44.

kld.indb 292 12.12.2013. 13:17:51

16. gadsimtā būvēja šādas guļbaļķu ēkas ar krusta pakšiem, baļķu zelmiņiem, dūmistabām un maziem lodziņiem. Kādā 16. gadsimta otrās puses aprakstā minēts arī, ka „(..) gandrīz visas ziemeļu pilis ir taisītas no lielu baļķu savienojumiem; baļķus nostrādā līdzeni, piemēro un saliek kopā tādā veidā, ka tie rada gludas sienas".[6] Šāds novērojums liecina, ka vismaz nozīmīgāko būvju un, visticamāk, arī apdzīvoto vietu un pilsētu dzīvojamo ēku sienu konstrukcijas veidotas no tēstiem baļķiem. Arī Vidzemē, piemēram, Cēsu pilsētas zemes gabalu 1672., 1679. un 1684. gada aprakstos māju stūri apzīmēti ar vārdu „Norken", kas nozīmē guļbūves krusta pakšus.[7] Arī dažās 17. gadsimta Latvijas pilsētu panorāmās attēlotas guļbūves ar gludiem pakšiem un divslīpju jumtiem. Tādas, piemēram, varētu būt laikā starp 1701. un 1705. gadu izgatavotajos Jelgavas, Bauskas un Liepājas skatos redzamās ēkas.[8]

Dažas 17. gadsimtā celtas koka ēkas vēl saglabājušās Liepājā (Kungu ielā 24, Bāriņu ielā 17 u. c.) un Ventspilī (Tirgus laukumā 1). To sienas būvētas no tēstiem baļķiem, kas stūros savienoti nenosegtiem gludiem pakšiem. Dzīvojamo māju centrā parasti bija apvalkdūmenis jeb manteļskurstenis, kurā uz pavarda gatavoja ēdienu. Plāna shēma ar virtuvi centrā dzīvojamo māju būvniecībā saglabājās līdz pat 19. gadsimta beigām. Ja zem ēkām bija pagrabi, tad tajos parasti varēja nokļūt no kādas telpas caur lūku grīdā. Tādi bijuši gan vairākās Liepājas senākajās dzīvojamās mājās, gan 17. gadsimta muižu ēkās, kur ieeja pagrabā dažviet bijusi pat no galvenās viesistabas, piemēram, Bramberģē.

Kurzemes hercogistes laiks, kad hercogs Vilhelms Ketlers kādreizējā ordeņa pilī iekārtoja savu rezidenci, atnesa Kuldīgai jaunu uzplaukumu. Ekonomiskā rosība atspoguļojās arī būvniecībā. Kuldīga veidojās par Kurzemes amatniecības centru. Ir zināmi daudzi amatnieki, kuri 17. gadsimtā ienāca Kuldīgā, ienesdami šeit arī katrs sev zināmos ēku detaļu un konstruktīvu mezglu risinājumus. Dokumentos, kuros minēta

6 **Spekke, A.**, Op.cit., 124. lpp.

7 **Caune, M**. Celtniecība Cēsīs Zviedru laikā. *Latvijas vēstures institūta žurnāls*. Rīga: Zinātne, 1992, Nr. 3, 42. lpp.; **Malvess, A.** *Tehniskā vārdnīca būvvielām, būvdarbiem un konstrukcijām*. Rīga, 1931. 393. lpp.

8 **Broce, J. K.** *Zīmējumi un apraksti. 4. sējums : Latvijas mazās pilsētas un lauki.* Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2007. 384. un 385. lpp.

appearance and structures of the buildings in the pictures were apparently known already earlier.[5] Most likely, the horizontal log houses with cross corners, log gables, chimney-less cabins and small windows were also built in the towns in the 16th century. A description of the second half of the 16th century also says "(..) almost all northern castles are constructed from joints of big logs; the logs are smoothed, adjusted and put together in a way as to create smooth walls (..)".[6] This observation testifies that the walls of at least the most important buildings and, most likely, of the residential buildings of inhabited places and towns were constructed from cut logs. In Vidzeme too, for instance, in the descriptions of the land plots of the town of Cēsis of 1672, 1679 and 1684, the corners of the houses are named "Norken", which means cross corners of the log structure.[7] Certain panoramas of Latvian towns of the 17th century depict log structures with even corners and gable roofs. Such structures, for instance, might be the buildings depicted in the views of Jelgava, Bauska and Liepāja created between 1701 and 1705.[8]

Some wooden buildings constructed in the 17th century have still survived in Liepāja, at Kungu iela (Master Street) 24, Bāriņu iela (Orphan Street) 17, etc., and in Ventspils, at Tirgus laukums (Market Square) 1. Their walls are built of cut logs connected with uncovered even corners. In the centre of the residential buildings there was a mantel-chimney for making food on the hearth. The layout with a kitchen in the centre of residential buildings was used up to the end of the 19th century. If the buildings had cellars under them, these cellars could be usually reached from some room through a hatch in the floor. Such cellars were found in several old residential buildings of Liepāja and estate buildings of the 17th century in which the entrance to the cellars were in the main saloon, for example in Bramberģe manor.

Kuldīga prospered within the Duchy of Courland, when Duke Wilhelm Kettler established his residence in the former Order's castle, and

5 Ibid., p. 16.

6 **Spekke, A.** Op.cit., p. 124.

7 **Caune, M**. Celtniecība Cēsīs Zviedru laikā (Construction in Cēsis during Swedish Times). *Latvijas vēstures institūta žurnāls* (Magazine of the Latvian Institue of History). Riga: Zinātne, 1992, No 3, p. 42; **Malvess, A.** *Tehniskā vārdnīca būvvielām, būvdarbiem un konstrukcijām* (Technical Dictionary for Construction Substances, Construction Works and Structures). Rīga, 1931. p. 393.

8 **Broce, J. K.** *Zīmējumi un apraksti. 4. sējums : Latvijas mazās pilsētas un lauki* (Drawings and Descriptions. Volume 4: Small Towns and Countryside of Latvia). Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2007. p. 384 and 385.

kld.indb 293 12.12.2013. 13:17:51

265. Vēja rādītājs no ēkas Baznīcas ielā 7. 1670 un 1742. V. Fromholda-Treija zīmējums (KNM, Inv. Nr. 5391)

The weather-vane of the building at Baznīcas iela 7. 1670 and 1742. Drawing by W. Fromhold-Treu (KDM, Inv. No 5391)

pilsoņa jeb namnieka tiesību iegūšana, nereti norādīta arī personas agrākā mītnes vieta. Piemēram, 1639. gadā par Kuldīgas pilsoni kļuva stiklinieks Hanss Pīpers (*Hanss Piper*) no Vācijas pilsētas Lībekas, bet 1679. gadā Kuldīgā sāka darbību namdaru meistars Lorencs Šmīds (*Lorentz Schmied*) no Zviedrijas dienvidu provinces Ēlandes.[9] Amatnieku apvienību jeb cunftu kārtība noteica, ka tās biedriem jābūt vācu tautības. Tā kā Polijas–Zviedrijas kara (1600–1629) laikā daudz vāciešu Kurzemi pameta, hercogs Frīdrihs nodibināja vairākus nevācu amatus, tai skaitā jumiķus, mūrniekus un namdarus.[10] Tie darbojās laikā, kurā Kuldīga pēc statusa bija vienlīdzīga ar Jelgavu. Tikai 1642. gadā, kad sākās hercoga Jēkaba valdīšanas laiks, Jelgava kļuva Kurzemes hercogistes vienīgā galvaspilsēta.[11]

Kuldīgas apbūvi postīja gan militārie konflikti, gan ugunsnelaimes. Lieli ugunsgrēki notika 1615.

9 **Campe, P.** *Lexikon Liv – und Kurländischer Baumeister, Bauhandwerker und Baugestalter von 1400–1850*. Bd. 2. Stocholm, 1957. S. 79.

10 **Antoniška, D.** Kuldīga kā Kurzemes hercogistes galvaspilsēta 1596–1616. *Latvijas vēstures institūta žurnāls*. Rīga: Zinātne, 1993, Nr. 4(9), 152. lpp.

11 **Kvaskova, V.** Sadzīves reglamentācija Kurzemes un Zemgales hercogistes policijas nolikumos. *Ventspils muzeja raksti. V.* Rīga: Ventspils muzejs, 2006. 89. lpp.

economic growth was reflected in construction. Kuldīga became the centre of Courland craftsmanship. Many craftsmen came to Kuldīga in the 17th century, introducing their own solutions of building details and structural junctions. In the documents regarding allocation of a citizen's or house owner's rights, the former place of residence of the person was often indicated. For example, in 1639 the glass-cutter Hans Piper from Lubeck, Germany became a citizen of Kuldīga, whereas in 1679 the carpenter Lorentz Schmied from the southern Swedish province of Oland began his work in Kuldīga.9 According to the rules of the associations of craftsmen or guilds, their members had to be of German nationality. Since during the Polish-Swedish War (1600–1629) many Germans had left Courland, Duke Friedrich introduced several non-German professions, including roofers, bricklayers and carpenters.[10] They worked during the time when Kuldīga was equal to Jelgava in terms of status. Only in 1642, when Duke Jakob began his reign, did Jelgava become the sole capital of the Duchy of Courland.[11]

The buildings of Kuldīga were destroyed in military conflicts and fires. Extensive fires took place in 1615 and 1669.[12] Every now and then the number of inhabitants was decreased by epidemics. They broke out due to poor sanitary and hygienic conditions. Domestic animals were kept in the town. Latrines were constructed next to the residential buildings or directly by the external wall irrespective of the distance to open wells. The town dwellers did not feel shy about using the Alekšupīte (Aleksis River) to get rid of waste. The town was particularly heavily affected by the plague three times,[13] when many residential buildings lost their owners and collapsed as there were no new owners. Thus, the oldest buildings of Kuldīga have practically not survived to this day.

Nowadays, it is impossible to accurately tell which residential building of Kuldīga is the oldest.

9 **Campe, P.** *Lexikon Liv- und Kurländischer Baumeister, Bauhandwerker und Baugestalter von 1400–1850*. Bd. 2. Stocholm, 1957. S. 79.

10 **Antoniška, D.** Kuldīga kā Kurzemes hercogistes galvaspilsēta 1596–1616 (Kuldīga as the Capital of the Duchy of Courland). *Latvijas vēstures institūta žurnāls* (Magazine of the Latvian Institute of History). Rīga: Zinātne, 1993, No 4(9), p. 152.

11 **Kvaskova, V.** Sadzīves reglamentācija Kurzemes un Zemgales hercogistes policijas nolikumos (Social Regulation in the Police Statutes of the Duchy of Courland and Semigallia). *Ventspils muzeja raksti. V.* (*Article of Ventspils Museum. V.*) Rīga: Ventspils muzejs, 2006. p. 89.

12 **Juškēvičs, J.** Kuldīgas vēsturiskā kronika (*Historic Chronicle of Kuldīga*). *Aizsargs*, 1933, No 8, p. 362, 363.

13 Ibid., p. 362.

kld.indb 294 12.12.2013. 13:17:52

un 1669. gadā.[12] Iedzīvotāju rindas laiku pa laikam retināja epidēmijas. To uzliesmojumus veicināja sanitāri higiēniskie apstākļi. Pilsētā tika turēti mājlopi. Atejas būvēja blakus dzīvojamām mājām vai tieši pie ārsienas, īpaši nerūpējoties par drošiem attālumiem līdz vaļējām akām. Alekšupīti pilsētnieki nekautrējās izmantot, lai atbrīvotos no atkritumiem. Sevišķi smagi pilsētu trīs reizes skāra mēris,[13] pēc kura daudzas dzīvojamās ēkas palika bez apsaimniekotājiem un, nesagaidot jaunu īpašnieku, vienkārši sabruka. Tādēļ senākā Kuldīgas apbūve līdz mūsdienām tikpat kā nav saglabājusies.

Kura Kuldīgas dzīvojamā ēka uzskatāma par pašu senāko, šobrīd precīzi pateikt nevar. „Senākās Kuldīgas koka dzīvojamās mājas" gods kādreiz tika piešķirts ēkai Rātslaukumā, Baznīcas ielā 7. To rotāji s skaists vēja rādītājs ar mītiskā mājas sarga vienradža siluetu, īpašuma zīmi un gadskaitli „1670", kas vēlāk papildināts arī ar gada skaitli „1742" (**265**. attēls). Kopš 1956. gada vērtīgais priekšmets glabājas Kuldīgas novada

12 **Juškevičs J.** Kuldīgas vēsturiskā kronika. *Aizsargs,* 1933, Nr. 8, 362., 363. lpp.

13 Turpat, 362. lpp.

266. Ēka Liepājas ielā 1 (J. Krastiņa foto. 2013)
The building at Liepājas iela 1 (Photo by J. Kratiņš. 2013)

The honour of "the oldest wooden residential building of Kuldīga" was once awarded to the building in Rātslaukums (Town Hall Square), at Baznīcas iela (Church Street) 7. It was decorated with a beautiful weather-vane with the silhouette of a mythical house guard, a unicorn, a property sign and the year "1670", with the year "1742" added later (Picture **265**). As of 1956, this valuable object has been kept in the Kuldīga District Museum. The weather-vane's flag is made of copper tinplate attached to an iron frame. Similar copper tinplate was used for the details added in 1742 as well. Among many weather-vanes of the 17th–18th century found in Riga and Kurzeme and studied in the 1930's by the Baltic German regional ethnographer Walfrid Fromhold Treu the sample found in Kuldīga is the only one to have such a composition of materials.[14]

The building is indeed a typical example of an old residential house of Kuldīga, but it no longer has the above-ground structures of the 17th century. Likewise, in the present cellar, only some parts of the foundation of, possibly, even older structure can be seen. The building, apparently, was constructed completely anew in 1742, and the weather-vane came along as a souvenir from the previous structure.

Another, probably even older two-storey masonry building is located at the opposite end of Rātslaukums, at Liepājas iela (Liepaja Street) 1 (Picture **266**). Its facade is decorated with a rather intriguing relief with the inscription of the year "1632"on it. On both sides of it there are decorative metal anchors, which were often used in the 17th century for connecting ceiling joists with walls, but these anchors are located above the present level of the ceiling. The position of the relief on the same level with the anchors is unusual, too. It is possible that all these elements were walled in the house facade in the 19th century or even during later reconstructions, but it is also probable that there is something left in the building behind its walls from one of the oldest residential houses in Kuldīga.

The finishing of the interiors of the older residential buildings was rather simple. The floors in the hallways and mantel-chimneys were covered with bricks, or simple limestone floors were

14 **Fromhold-Treu, W.** *Rigasche und kurländische Wetterfahnen des XVII. und XVIII. Jahrhunderts: Nach der Natur gezeichnet 1931–1939.* Kurland (Langenhagen), 1998, Nr. 6, S. 5–36.

kld.indb 295 12.12.2013. 13:17:55

muzejā. Vēja rādītāja karodziņš izgatavots no vara skārda, kas piestiprināts dzelzs rāmim. Līdzīgs vara skārds izmantots arī 1742. gada papildinājumiem. Starp daudziem Rīgas un Kurzemes 17.–18. gadsimtā izgatavotajiem vējrādītājiem, kurus 20. gadsimta trīsdesmitajos gados pētījis vācbaltiešu novadpētnieks Valfrīds Fromholds-Treijs, Kuldīgas paraugs ir vienīgais ar šādu materiālu salikumu.[14]

Ēka tiešām ir tipisks Kuldīgas senas dzīvojamās ēkas paraugs, taču tajā virs zemes 17. gadsimta konstrukciju nav. Arī pašreizējā pagrabā redzamas tikai kādas, iespējams, vēl senākas celtnes pamatu atsevišķas daļas. Ēka acīmredzot celta gandrīz pilnīgi no jauna 1742. gadā, un vēja rādītājs atnācis līdzi kā suvenīrs no iepriekšējās celtnes.

It kā vēl senāka divstāvu mūra ēka atrodas Rātslaukuma pretējā malā, Liepājas ielā 1 (**266**. attēls). Tās fasādi rotā intriģējošs cilnis ar gada skaitli „1632". Abpus tam redzami dekoratīvi metāla enkuri, kādus 17. gadsimtā nereti lietoja pārseguma siju sasaistīšanai ar sienām, taču šie enkuri atrodas virs pašreizējā pārseguma līmeņa. Neparasta ir arī ciļņa atrašanās vienā līmenī ar enkuriem. Iespējams, ka visi šie elementi ēkas fasādē iemūrēti 19. gadsimtā vai arī vēlāk veikto kapitālo pārbūvju laikā, tomēr nav izslēgts, ka ēkā arī aiz tās sienām glabājas kaut kas no vienas no senākajām dzīvojamajām ēkām Kuldīgā.

Samērā vienkārša bija senāko dzīvojamo ēku iekštelpu apdare. Priekšnamos un apvalkdūmeņos grīdas iesedza ar ķieģeļiem vai vienkāršu kaļķu klonu. Istabās bija dēļu grīdas, bet griestos virs pārseguma sijām dēļus parasti lika pamīšus divās kārtās jeb tā sauktajā trinītī. Dažreiz virs sijām veidoja gludu dēļu klāju. 17. gadsimta otrajā pusē parādījās apgleznotas sienas un griesti. Tādi atrasti Rīgas, Ventspils un, visvairāk, Liepājas dzīvojamajās ēkās. Izplatīts bija akanta lapas ornaments, retāk – figurālas kompozīcijas.[15] Iespējams, ka arī Kuldīgā zem vēlāku laiku apdares slāņiem slēpjas viens otrs sienu vai griestu gleznojums un „(..) ar laiku tādus varbūt atklās zem

14 **Fromhold-Treu, W.** *Rigasche und kurländische Wetterfahnen des XVII. und XVIII. Jahrhunderts: Nach der Natur gezeichnet 1931–1939.* Kurland (Langenhagen), 1998, Nr. 6, S. 5–36.

15 **Lancmane, I.** Jelgavas mākslinieki un glezniecība 17.–18. gadsimtā. *Senā Jelgava*. Rīga: Neputns, 2010. 123. lpp.

used. The rooms had wooden floors, while the boards in the ceilings above the joists were usually laid in turns in two layers or in the so-called huckaback. Smooth board covering was sometimes put above the joists. In the second half of the 17th century, painted walls and ceilings appeared. These are found in residential buildings in Riga, Ventspils and most of all Liepāja. Acanthus leaf ornament was widespread, figural compositions were found rarely.[15] It is possible that in Kuldīga some wall or ceiling paintings are hidden beneath the layers of later finishing and "...eventually these paintings might be uncovered beneath the plastering and layers of paintwork".[16] This was once written about the buildings of Liepāja by art historian Imants Lancmanis, and his prediction came true.

The stoves had great importance in the layout of the premises. They were usually grouped around the mantel-chimney located in the centre of the building. In the largest and richest masonry houses, a small room – a heating chamber – was sometimes located next to the stove. In the 17th century, these were present in castles and manor-houses of estates. Several findings by archaeologists give an idea of the appearance of the stoves located in simple residential houses. Most of the remains of the stoves available in the collection of the Kuldīga Museum were found in the territory of the castle. It is possible that the houses of the richest owners also used to have green or black glazed tile stoves typical of the Renaissance and the Baroque. Green ornamental baroque tiles of stoves were found in summer 2004 during restoration of the hotel "Metropole" at Baznīcas iela 11,[17] as well as at Liepājas iela 1.[18] The stove tiles were manufactured in Kuldīga. Products of the Kuldīga castle brick-kiln were not only used for the needs of the town, but also supplied to surrounding estates. For example, in 1689, Kuldīga craftsmen manufactured tiles for new stoves of the Griķi estate.[19]

15 **Lancmane, I.** Jelgavas mākslinieki un glezniecība 17.–18. gadsimtā (Jelgava Artists and Painting in the 17th-18th Century). *Senā Jelgava* (*Ancient Jelgava*). Rīga: Neputns, 2010. p. 123.

16 **Lancmanis, I.** *Liepāja no baroka līdz klasicismam* (*Liepāja from Baroque to Classicism*). Rīga: Zinātne, 1983, p. 46.

17 *Kurzemnieks*, 2004., No 55., p. 3.

18 **Svarāne, D.** *Arheologu pētījumi Latvijā 1998. un 1999. gadā* (*Archaeologists' Researches in Latvia in 1998 and 1999*). Rīga: Vēstures institūta apgāds, 2000, p. 246–247.

19 **Lancmanis, I.,** Op. cit, p. 62.

kld.indb 296 12.12.2013. 13:17:55

apmetuma un krāsojuma kārtām".[16] Savulaik tā par senajām Liepājas ēkām rakstīja mākslas zinātnieks Imants Lancmanis, un viņa pareģojums ir piepildījies.

Telpu iekārtojumā liela nozīme bija krāsnīm. Tās parasti grupēja ap ēkas centrā esošo apvalkdūmeni. Lielākajās un lepnākajās mūra mājās blakus krāsnij varēja būt arī neliela telpa – kurināšanas kamera. 17. gadsimtā tādas bija pilīs un muižu kungu namos. Par vienkāršās dzīvojamās mājās bijušo krāšņu izskatu var spriest pēc atsevišķiem arheologu atradumiem. Lielākā daļa no Kuldīgas muzeja krājumā esošajām krāšņu atliekām atrasta pils teritorijā. Iespējams, ka arī bagātāko namnieku mājās bija renesanses un baroka laikmetam raksturīgās zaļi vai melni glazētu podiņu krāsnis. Zaļi ornamentāli baroka krāšņu podiņi atrasti 2004. gada vasarā, veicot viesnīcas „Metropole" Baznīcas ielā 11 atjaunošanas darbus,[17] kā arī Liepājas ielā 1.[18] Krāšņu podiņus izgatavoja turpat Kuldīgā. Kuldīgas pils cepļa produkciju izmantoja ne tikai pilsētas vajadzībām, bet piegādāja arī apkārtnes muižām. Piemēram, 1689. gadā Kuldīgas meistari izgatavojuši podiņus jaunajām Griķu muižas krāsnīm.[19]

Viena no uzskatāmākajām seno laiku liecībām ir ēku ieejas durvis. 17. gadsimtā visizplatītākās bija dēļu un šķērsdzītņu konstrukcijā izgatavotās tā sauktās galdnieku durvis. To vērtnes, tāpat kā tolaik logiem, iekāra virās, kuras piestiprinātas tieši sienu konstrukcijas elementiem – statņiem, kuri veido ailu malas. Durvju vērtnēm bija divas dēļu kārtas. Parasti virsū bija uznagloti „skujiņā" likti profilēti dēļi, uz kuru virsmas izcēlās naglu galvu raksts. Šādas durvis plaši lietotas arī tautas celtniecībā.[20] Iespējams, ka šī veida durvju vērtne Kuldīgas Svētās Katrīnas baznīcas dienvidu ieejā, lai arī pārveidota, saglabājusies kopš dievnama atjaunošanas 17. gadsimta otrajā pusē (**194**. attēls 235. lpp.). Konstruktīvi līdzīgas durvis bijušas arī Raiņa ielā 6, kā arī saimniecības ēkās Ventspils ielā 33, Baznīcas ielā 5 un Baznīcas ielā 17. V. Fromholds-Treijs uzzīmējis

16 **Lancmanis, I.** *Liepāja no baroka līdz klasicismam*. Rīga: Zinātne, 1983. 46. lpp.

17 *Kurzemnieks*, 2004., Nr.55., 3. lpp.

18 **Svarāne, D.** *Arheologu pētījumi Latvijā 1998. un 1999. gadā*. Rīga: Vēstures institūta apgāds, 2000. 246.–247.lpp.

19 **Lancmanis, I.** Op. cit, 62. lpp.

20 **Bērziņš, O.** *Latviešu zemnieku māju arhitektūra*. Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1958. 39.–45. lpp.

Some of the most vivid signs of olden times are the entrance doors of the buildings. In the 17th century, the most widespread doors were so-called carpenter's doors manufactured of boards and ledges. Their leaves, like the leaves of the windows of that time, were hung on hinges fixed directly to the structural elements of the walls i.e. stanchions which formed the jambs of the openings. The door leaves had two layers of boards. The outer layer was made of profiled boards, which were nailed in the shape of herringbone and had a pattern of nail heads on their surface. Such doors were widely used in construction by ordinary people as well.[20] It is possible that the leaf of such type of doors in the south entrance of St. Catherine's Church, though transformed, has survived since the renovation of the church in the second half of the 17th century (Picture **194** p. 235). The doors of similar structure used to be at Raiņa iela (Rainis Street) 6, as well as in household buildings at Ventspils iela (Ventspils Street) 33, Baznīcas iela 5 and Baznīcas iela 17. W. Fromhold-Treu painted the door of the second half of the 18th century of the so-called Stavenhagen's house at Baznīcas iela 17 (Picture **267**).[21] It stands out with a particularly beautiful composition of boards in a rhombic pattern with fine fittings. It is possible that originally it was the door of the main entrance of the house, but later it was moved to one of the cellar openings in the courtyard, and the upper and the lower sides of the leaf were sewed off. Another typical photograph of this type of doors has survived (Picture **268**).

Tenths of old doors of Kuldīga are kept in the Kuldīga District Museum. The collection includes what is probably the oldest artistically decorated leaf of a street door in Latvia (Picture **269**).[22] Art historians Ojārs Spārītis and Imants Lancmanis assume that it was produced in the second quarter of the 17th century. The leaf was found in the cellar of a building in Kalna iela (Mountain Street) and it ended up in the town museum in 1937 as a donation of the German Society of Kuldīga. The leaf has a heavy, 38 cm wide oak structure made of boards and ledges. From the side of the facade, its surface has two pilasters carved in wood

20 **Bērziņš, O.** *Latviešu zemnieku māju arhitektūra* (*Architecture of Latvian Farmers' Houses*). Riga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1958, p. 39–45.

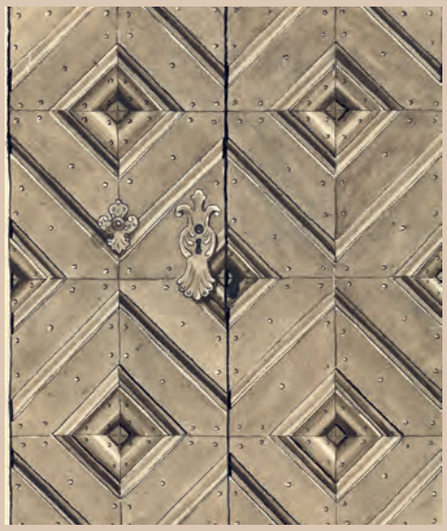
21 KDM, Inv. No 1912

22 KDM, Inv. No 15. 817.

kld.indb 297 12.12.2013. 13:17:55

267. Ārdurvis Baznīcas ielā 17. 18. gs. otrā puse. V. Fromholda-Treija zīmējums (KNM)

The street door at Baznīcas iela 17. Second half of the 18th century. Drawing by W. Fromhold-Treu (KDM)

268. Kāda Kuldīgas nama ārdurvis. 18. gs. beigas (BCB, Inv. Nr. 0421)

The street door of a house in Kuldīga. End of the 18th century (BCL, Inv. No 0421)

269. Ārdurvis. 17. gs. otrais ceturksnis (KNM Inv. Nr. 15. 817)

The street door. Second quarter of the 17th century (KDM Inv. No 15. 817)

18. gadsimta otrās puses durvis no tā sauktā Štafenhāgena nama Baznīcas ielā 17 (**267**. attēls).[21] Tās izceļas ar īpaši skaistu dēļu salikumu rombiskā rakstā un smalkiem apkalumiem. Iespējams, ka sākotnēji tās bijušas nama galvenās ieejas durvis, bet vēlāk, pārvietojot uz vienu no pagrabstāva ailām pagalma pusē, vērtņu augšdaļa un apakšdaļa apzāģēta. Saglabājusies arī vēl viena raksturīga šī tipa ārdurvju fotogrāfija (**268**. attēls).

Vairāki desmiti Kuldīgas senāko durvju glabājas Kuldīgas novada muzejā. Starp tām ir Latvijā, šķiet, senākā mākslinieciski dekorētā ārdurvju vērtne (**269**. attēls).[22] Mākslas zinātnieki Ojārs Spārītis un Imants Lancmanis vērtē, ka tā izgatavota 17. gadsimta otrajā ceturksnī. Vērtne atrasta kādas Kalna ielas mājas pagrabā un pilsētas muzejā nonākusi 1937. gadā kā Kuldīgas vācu sabiedrības kases dāvinājums. Vērtnei ir smaga, līdz 38 cm platu ozolkoka dēļu un šķērsdzītņu konstrukcija. Tās virsmai fasādes pusē uznagloti divi kokā griezti pilastri, kuri balsta arku. Virs arkas paceļas atika, kuras kontūru veido auss

21 KNM, Inv. Nr. 1912

22 KNM Inv. Nr. 15. 817.

supporting the arch. Atop of the arch rises an attic, the contour of which is formed by the motives of scrollwork ornaments. This decor is typical for the period of the late Renaissance or Mannerism, and its analogues are found in many fittings, finishing panels and inner doors of Latvian churches of that time. The details are rather simple, but they were created by a skilful carpenter. Decorative expressivity is enhanced by nail heads, which organically blend into artistic composition. The door was initially painted in the so-called "Swedish" red colour, but later in dark green colour.[23]

Iron fittings for windows and doors were still rather expensive in the 17th century. Persons who prepared stock-taking descriptions of the buildings could forget to mention a whole room, while iron parts were recorded down to the tiniest detail. To keep the buildings warm, the windows were small, and to decrease the need for iron products, they were made so that they could not be opened. The wealthiest citizens could afford to pit window glass into a led frame. Kuldīga was quite modern from this point of view, particularly during the reign of Duke Jakob, when the Duchy of Courland had

23 **Jansons, G.** Mēra laika durvis (Ancient Doors). *Māksla*, 1971, No 4, p. 25.

kld.indb 298 12.12.2013. 13:17:58

skrimstalas motīvi. Šis dekors ir raksturīgs vēlās renesanses jeb manierisma periodam, un tam analogi atrodami vairākās Latvijas tā laika baznīcu iekārtās, apdares paneļos un iekšdurvīs. Detaļas ir samērā vienkāršas, bet tās veidojusi prasmīga galdnieka roka. Dekoratīvo izteiksmību kāpina arī naglu galvas, kas organiski iekļautas mākslinieciskajā kompozīcijā. Durvis sākotnēji bijušas krāsotas tā sauktajā „zviedru" sarkanajā, bet vēlāk – tumši zaļā krāsā.[23]

Logu un durvju no dzelzs izgatavotie aprīkojuma elementi 17. gadsimtā bija vēl visai dārgi. Ēku inventarizāciju aprakstos to sastādītāji varēja aizmirst pieminēt pat kādu istabu, bet dzelzs detaļas tika uzskaitītas līdz pēdējam sīkumam. Lai ēkās ilgāk saglabātos siltums, logus veidoja nelielus, bet, lai samazinātu nepieciešamību pēc dzelzs izstrādājumiem – neveramus. Turīgākie pilsoņi varēja atļauties logos stiklu likt svina ietvaros. Jādomā, šajā ziņā Kuldīga bija pietiekami moderna, īpaši hercoga Jēkaba laikā, kad Kurzemes hercogistei bija pašai savas stikla manufaktūras. Gan siltuma ekonomijas, gan drošības apsvērumu dēļ logus no ārpuses aprīkoja ar slēģiem.

23 **Jansons, G.** Mēra laika durvis. *Māksla*, 1971, Nr. 4, 25. lpp.

18. gadsimta Kuldīga

18. gadsimts ir pēdējais Kurzemes hercogistes pastāvēšanas vēsturē. Tas sākās ar Ziemeļu karu un tam sekojošo mēri, kas iedragāja Kuldīgas ekonomisko attīstību. Pilsēta nonāca Jelgavas, Ventspils un Liepājas ēnā. Tajā vairs nebija ordeņa un pirmo Kurzemes hercogu laiku varenības. Tomēr pilsētā joprojām dzīvoja un saimniekoja cilvēki. Viņi turpināja pārveidot vecos un celt arī jaunus mājokļus. Lielākā daļa no šodien Kuldīgā esošajām senākajām dzīvojamajām ēkām ir celtas tieši 18. gadsimtā – laikā, kad pilsēta pakāpeniski atguvās pēc Ziemeļu kara.

Vienā no senākajiem Kuldīgas attēliem, kas zīmēts 1729. gadā (**5**. attēls 17. lpp.), gandrīz visām ēkām redzami augsti divslīpju jumti un trīsstūraini zelmiņi. Kuldīgas pilsētas skatos, kas tapuši 18. gadsimta otrajā pusē, ir jau vairāk ēku ar galos daļēji nošļauptiem jeb nepilna valma jumtiem. Tie līdz ar mansarda tipa jumtiem Latvijas arhitektūrā bija 18. gadsimta jaunievedums.

Salīdzinot pilsētas mūsdienu plānu ar senāko zināmo, 1797. gadā zīmēto plānu (**19**. attēls 38. lpp.), var noteikt apmēram 30 ēkas vai to daļas, kas saglabājušās kopš tā laika. Ēku pagrabos

its own glass manufactories. Due to heat economy and safety considerations, windows were equipped with shutters from the outside.

Kuldīga in the 18th century

The 18th century is the last in the history of the Duchy of Courland. It began with the Great Northern War and subsequent plague, which undermined the economic development of Kuldīga. The town ended up in the shadow of Jelgava, Ventspils and Liepāja, and it no longer had the might of the times of the Order and the first Duke of Courland. But people still lived and took care of their households in the town, and they continued to transform old dwellings and build new ones. Most of the older residential buildings present in Kuldīga nowadays were constructed in the 18th century, as the town gradually recovered from the Northern War.

In one of the oldest pictures of Kuldīga, which was painted in 1729 (Picture **5**, p. 17), almost all buildings had high gable roofs and triangular gables. In the views of Kuldīga which were created in the second half of the 18th century, there were more buildings with semi-hipped roofs. These, along with mansard-type roofs, were novelties of the 18th century in Latvian architecture.

Comparing contemporary town plan and the oldest one known, drawn in 1797 (Picture **19**, p. 38.), it is possible to find approximately 30 buildings or their parts that have survived from that time. It may even be possible to find older parts of these structures in the cellars of the buildings or above-ground structures rebuilt several times. The time of the construction of the building can be estimated if any parts of the more or less accurately dated wall or roof structures or fragments of the interior finishing are found.

The 18th century in Latvia is the time of the Baroque, when the most famous monuments of this style, including Rundāle Palace and Jelgava Palace, were created. However, most of the buildings constructed at that time in provincial towns and Kuldīga are simple, low and rectangular buildings with weighty roofs. In the very centre of the town, the most typical example of such buildings is found on Raiņa iela, along the whole length of the straight section of which similar single storey buildings were constructed. At Raiņa iela 4 and 6, the houses of a saxton

kld.indb 299 12.12.2013. 13:17:58

vai daudzkārt pārbūvētajās virszemes konstrukcijās, iespējams, var atrast vēl senākas šo celtņu daļas. Atrodot atsevišķas vairāk vai mazāk precīzi datējamas sienu vai jumta konstrukciju detaļas vai interjera apdares fragmentus, var noteikt ēku celšanas laiku.

18. gadsimts Latvijā ir baroka laiks, kad tapa lepnākie šī stila pieminekļi, tostarp Rundāles un Jelgavas pils. Lielākā daļa no mazpilsētās un arī Kuldīgā tolaik uzceltā tomēr ir vienkāršas, zemas, plānā taisnstūrainas ēkas ar smagnējiem jumtiem. Pilsētas pašā centrā raksturīgākais šādas apbūves piemērs ir Raiņa iela, kuras taisnā posma visā garumā ilgākā laikā celti līdzīgi vienstāva apjomi. Raiņa ielā 4 un 6 gandrīz nepārveidotā izskatā saglabājušās zem viena jumta apvienotās, 18. gadsimtā celtās katoļu draudzes ķestera un ērģelnieka mājas (**229**. attēls 262. lpp.).

Joprojām dominēja koka ēkas. Rets 18. gadsimta mūra ēkas piemērs ir ārēji vienkāršā vienstāva celtne ar stāvo kārniņu jumtu Pils ielā 4 (**270**. attēls). Tā redzama visos senākajos Kuldīgas skatu zīmējumos, kas tapuši, sākot ar 18. gadsimta otro pusi, un pārstāv vienkāršāko un senāko dzīvojamās mājas veidu, kas 17. un 18. gadsimtā mazpilsētu apbūvē bija visai izplatīts. Ēkai ir trīsdaļīgs plāns ar apvalkdūmeni centrā. Šo ēku 1735. gadā, izmantojot pilsdrupu akmeņus, cēlis rātes algots ordeņa pils teritorijas sargs.[24] Apvalkdūmenis un tā augšējā daļa, tā sauktā „pudele", samūrēta no lielajiem viduslaiku ķieģeļiem, kas arī ņemti no pils paliekām.[25] E. Hennigs norādījis, ka akmeņi no pils mūriem izmantoti kā būvmateriāls lielākajā daļā „jaunākajos laikos" celtajos pilsētas mūra namos.[26] Atkārtoti izmantoti dolomīta akmens kvadri atrodami, piemēram, 19. gadsimta sākumā celtajās ēkās Kalna ielā 6, Jelgavas ielā 2 un Baznīcas ielā 36.

Raksturīga Kuldīgas dzīvojamā ēka ar apvalkdūmeni centrā ir arī Upes ielā 1.[27] Līdz mūsdienām saglabājies pavisam nedaudz ēku ar tik vienkāršu un skaidru plānu kā šai. Vairāk atrodami piemēri ar paplašinātu trīsdaļīgu plānu, kurā

24 **Hennig, E.** *Geschichte der Stadt Goldingen in Kurland* (Kurländische Sammlungen. Herausgegeben von Ernst Hennig). Mitau: J. F. Steffenhagen, 1809. Ersten Bandes, erster Theil., S. 88.

25 VKPAI PDC, Ēka Kuldīgā, Pils ielā 4 : Arhitektoniski mākslinieciskā inventarizācija (autori V.Strupule un J. Zviedrāns). Rīga, 2005.

26 **Hennig E.**, Op. cit., S. 90.

27 **Jansons, G.** Kurzemes pilsētu senās koka ēkas. Rīga: Zinātne, 1982. 50. lpp.

and an organist of the Catholic parish built in the 18th century and joined under one roof have been preserved with almost unchanged appearance (Picture **229**, p. 262.).

Wooden buildings still dominated. A rare example of a masonry building of the 18th century is an outwardly simple single storey structure with steep tile roof at Pils iela (Castle Street) 4 (Picture **270**). It can be seen in all older drawings of Kuldīga starting from the second half of the 18th century. It represents the simplest and the oldest type of a residential house, which was rather widespread in the provincial towns in the 17th and 18th century. The building has a tripartite plan with a mantel-chimney in the centre. This residential house was built in 1735 from the stones of the castle ruins by a guard of the Order's castle who was employed by the town council.[24] The mantel-chimney and its upper part, the so-called "bottle", are built of big medieval bricks, brought from the castle remains.[25] E. Hennig indicated that the stones from the castle walls were used as construction material in most of the masonry houses of the town built in "modern times".[26] Ashlars of reused dolomite stone can be found, for instance, in the buildings constructed at the beginning of the 19th century at Kalna iela 6, Jelgavas iela 2 and Baznīcas iela 36.

Another typical Kuldīga residential building with a mantel-chimney in the centre is located at Upes iela (River Street) 1.[27] Few buildings with such a simple and clear plan as this one have survived to this day. Examples with extended tripartite plans, in which the kitchen is slightly moved away from the geometric centre of the building, are found more often, such as the houses at Baznīcas iela 17 and Ventspils iela 7.

Wooden buildings were mostly log structures with even corners. Facades were often decorated with casings around the window and door openings and pilaster-shape boards nailed on the corners of the buildings. Often these boards were corrugated. Covering of corners protected the

24 **Hennig, E.** *Geschichte der Stadt Goldingen in Kurland* (Kurländische Sammlungen. Herausgegeben von Ernst Hennig). Mitau: Steffenhagen, 1809. Ersten Bandes, erster Theil., S. 88.

25 SIHP MDC, Building in Kuldīga, at Pils iela 4: Architecturally artistic investigation (authors V. Strupule and J. Zviedrāns). Riga, 2005.

26 **Hennig E.**, Op. cit., S. 90.

27 **Jansons, G.** *Kurzemes pilsētu senās koka ēkas* (*Ancient Wooden Buildings of Kurzeme Cities*). Rīga: Zinātne, 1982. p. 50

kld.indb 300 12.12.2013. 13:17:58

virtuve nedaudz novirzīta no mājas ģeometriskā centra. Tādas, piemēram, ir ēkas Baznīcas ielā 17 un Ventspils ielā 7.

Koka ēkas galvenokārt bija guļbūves gludajos pakšos. Fasādes dažkārt rotāja, ierāmējot ailu apmales un uznaglojot pilastru formas nosegdēļus stūriem. Nereti šie dēļi bija rievoti. Pakšu nosegšana kalpoja arī baļķu galu aizsardzībai pret nokrišņu ūdens iedarbību, tomēr kvalitatīvi celta ēka varēja labi saglabāties arī bez segtiem pakšiem. Nereti, noņemot stūru dēļus pētījumu vai pārbūvju laikā, uz pakšiem atklājas fasādes sākotnējais krāsojums.

18. gadsimtā guļbūves konstrukciju sāka kombinēt ar pildrežģi. Parasti pildrežģa konstrukcijā veidoja zelmiņus ēkas galos. Vēlāk daudzas pildrežģa konstrukcijas aizsegtas ar krāsojumu, dēļu apšuvumu vai apmetumu, kā tas izdarīts, piemēram, Baznīcas ielā 14.

Raksturīga 18. gadsimta būve ir dzīvojamā ēka Jelgavas ielā 15 (**271**. attēls). Tās gala zelmiņos ir oriģinālais pildrežģis. Pret ielu pavērsto, vēlāk apmesto garenfasādi vainago izteiksmīgi profilēta koka dzega. Līdzīgas bagātīgi profilētas jumta dzegas, kas bija raksturīgas 18. gadsimtā,

270. Dzīvojamā māja Pils ielā 4. 1735 (J. Krastiņa foto. 2013)
Residential house at Pils iela 4. 1735 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

271. Dzīvojamā ēka Jelgavas ielā 15. 18. gs. otrā puse (Z. Bikšes foto. 2009)
Residential building at Jelgavas iela 15. Second half of the 18th century (Photo by Z. Bikše. 2009)

272. Dzīvojamā ēka Kalna ielā 15. 18. gs. otrā puse (J. Krastiņa foto. 2013)
Residential building at Kalna iela 15. Second half of the 18th century (Photo by J. Krastiņš. 2013)

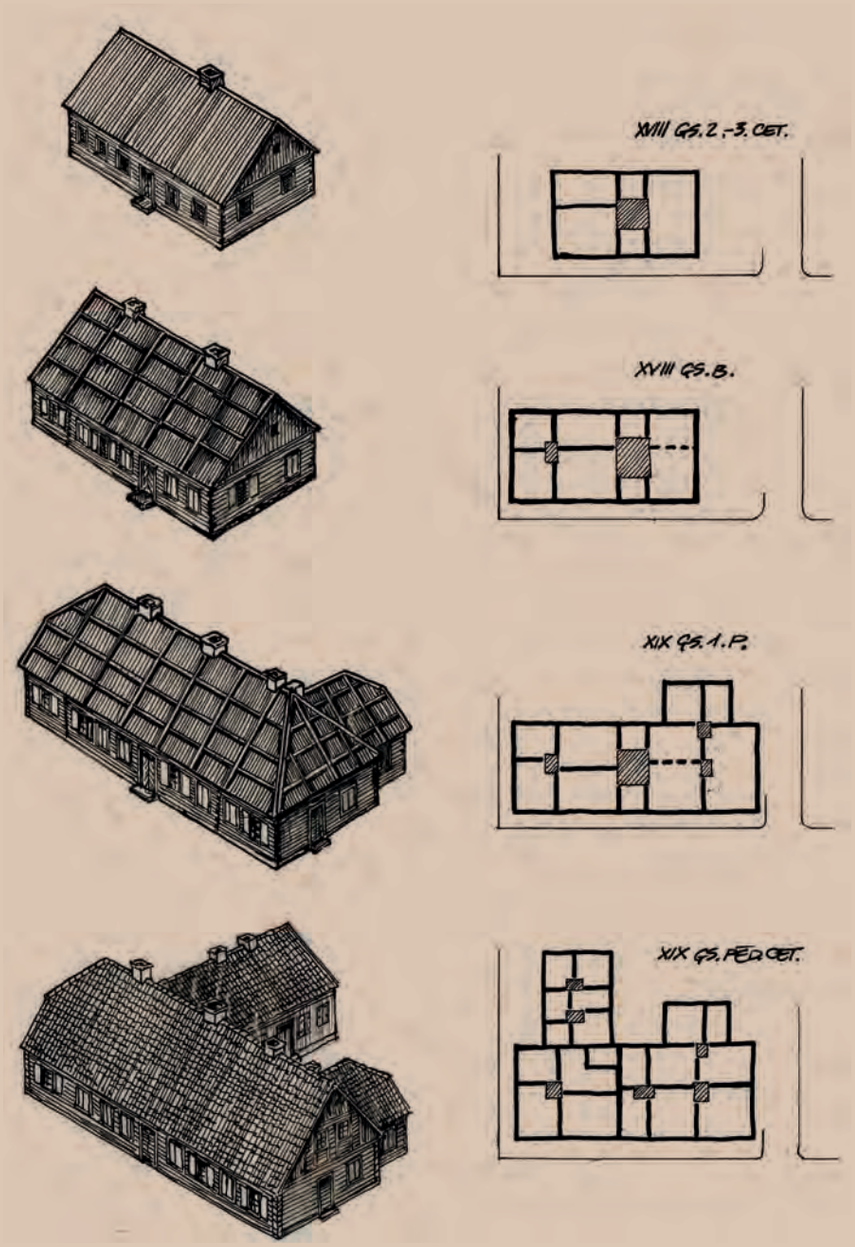
ends of the logs from precipitation, but a qualitatively constructed building could preserve itself well without the covered corners as well. Often when removing corner boards during research or renovation, original painting of the facade was uncovered on the corners.

In the 18th century, the combining of log and half-timber structure began. In half-timber structures, gables were usually created at either end of the building. Later, many half-timber structures were covered with paint work, board panelling or plastering, for example, at Baznīcas iela 14.

A typical 18th century structure is the residential building at Jelgavas iela 15 (Picture **271**). It has original half-timber gables. The longitudinal facade that faces the street was later plastered and is crowned with a wooden cornice with an expressive profile. Similar richly profiled cornices, which were typical in the 18th century, have survived after several transformations at Jelgavas iela 2 and Baznīcas iela 34 as well. A half-timber gable has also been preserved at Ventspils iela 7 and 23.

The residential house at Kalna iela 15 (Picture **272**) has a similar composition; it is a rectangular, single storey building with a high semi-hipped

kld.indb 301 12.12.2013. 13:18:03

273. Dzīvojamās ēkas Liepājas ielā 10 apjoma un plāna evolūcijas rekonstrukcija (I. Dirveika zīmējums. 1992)

Reconstruction of the residential building at Liepājas iela 10 and evolution of its plan (Drawing by I. Dirveiks. 1992)

pēc vēlākām pārbūvēm saglabājušās arī Jelgavas ielā 2 un Baznīcas ielā 34. Pildrežģis zelmiņos saglabājies ir arī Ventspils ielā 7 un 23.

Līdzīga apjoma kompozīcija – plānā taisnstūraina vienstāva ēka ar augstu pusvalma jumtu – ir dzīvojamajai mājai Kalna ielā 15 (**272**. attēls). Tā ir viena no retajām Kuldīgas ēkām, kam saglabājies neliels ieejas lievenis, uz kuru ved kāpnes. Tāds ir arī ēkai Kalna ielā 14, kas pretējā ielas pusē uzcelta vēlāk, 19. gadsimta pašā sākumā. Ielas reljefa dēļ šādi lieveņi bijuši vairākām Kuldīgas ēkām, bet lielākoties vēlāk nojaukti. Ēkas zelminis apšūts ar trinītī liktiem dēļiem, kuru apakšgalus noslēdz „ūdens" dēlis – savdabīga starpdzega, kas aizsargā no nokrišņiem pirmā stāva sienu.

Līdzīgi kā Kalna ielā 15 ar dēļiem apšūti zelmiņi ir arī ēkai Liepājas ielā 12. Tā šajā ielā bijusi viena no mazākajām ēkām. 19. gadsimta septiņdesmitajos gados tai blakus, Dzirnavu ielā, uzcelts mūra apjoms ar lēzenu jumtu, taču tas nav iespaidojis senās ēkas vizuālo izteiksmību. Zelmiņu dēļu apšuvuma kvalitāte bieži vien bija galdnieku darba līmenī. Zelminī Ventspils ielā 6, piemēram, ar kaltām naglām piestiprināti trinītī likti ēvelēti dēļi, kuriem ir smalks profilējums. Nereti

roof. It is one of the rare buildings of Kuldīga which has preserved small entrance porch with stairs. Such a porch can be found at the building at Kalna iela 14 built on the opposite side of the street later, at the very beginning of the 19th century. Due to the street relief, such porches had many buildings of Kuldīga, but most of them were later demolished. The gable of the building is covered in huckaback, the toes of boards having been finished with a "water" board, a peculiar stringcourse that protects the wall of the first storey from precipitation.

Like at Kalna iela 15, the building at Liepājas iela 12 also had gables panelled with boards. It was one of the smallest buildings on this street. In the 1870's, a masonry building with a flat roof was constructed next to it, on Dzirnavu iela, but it did not affect the visual expressiveness of the old building. The quality of board panelling of the gables was often like the quality of a carpenter's work. In the gable at Ventspils iela 6, for example, fine profiled planed boards are attached in huckaback with forged nails. Attention was often paid to such small elements as consoles, which support a "water" board; these were found with the

kld.indb 302 12.12.2013. 13:18:04

pievērsta uzmanība pat tik sīkiem elementiem kā konsolēm, kas balsta „ūdens" dēli: tām sastopamas dažādi profilētas formas.[28] Bieži vien horizontāli likts slīps dēlis bija arī zelmiņos virs jumta istabas logiem, tos aizsargājot no lietus.

Līdzās ēkai Liepājas ielā 12 bijusi līdzīga ēka Liepājas ielā 10. Arī tā 18. gadsimtā bijusi pavisam neliela, taču tikusi paplašināta vismaz 4 reizes, beigās iegūstot divus pagalma pusē piebūvētus spārnus (**273**. attēls).[29] 1992. gadā veiktā ēkas izpēte uzskatāmi atklāj, cik sarežģītas ir Kuldīgas senākās celtnes, kurās sākotnējais kodols paslēpts starp vēlākiem papildinājumiem un pārveidojumiem. 20. gadsimta beigās šī Kuldīgas arhitektūras rota tika nojaukta.

18. gadsimtā dzīvojamās telpas sāka iekārtot arī jumta stāvos. Izgaismoto telpu platību varēja palielināt, jumtu vidusdaļā izbūvējot mezonīnus. Vairākas 18. gadsimtā celtas ēkas ar mezonīniem saglabājušās Liepājā un Tukumā, bet Kuldīgā tās ir retums. Baznīcas ielā 29, iespējams, ir saglabājusies mezonīna apakšējā daļa. Toties ar izteiksmīgu mezonīnu vainagotā dzīvojamā ēka Baznīcas ielā 7 ir viena no vislabāk pamanāmajām un arhitektoniski izteiksmīgākajām celtnēm pilsētas Rātslaukuma telpā (**90**. attēls 112. lpp. un **274**. attēls). Tiesa, arī šis mezonīns nav radies 18. gadsimtā, bet ir vēlāks uzslāņojums. Pati ēka, kurā iebūvētas atsevišķas konstrukcijas no iepriekšējām celtnēm, acīmredzot tapusi 1742. gadā, uz ko norāda datējums vējrādītājā (**265**. attēls 294. lpp.). Tā bijusi tipiska baroka stila ēka ar mansarda jumtu. Tās pagrabs ar apvalkdūmeņa telpu un maizes krāsni izveidots starp senāk celtas septiņpadsmitā gadsimta ēkas pamatiem. Ēka ir guļbūve statņos. Šķautņainie statņi, kas aptver ailas, ir biezāki par sienas guļbaļķiem un no ārpuses nosedz baļķu galus. Šo konstrukciju var labi redzēt ēkas gala fasādēs. Zelmiņi šajās fasādēs apšūti ar vertikāli liktiem dēļiem. 19. gadsimta pirmajā pusē ēku skārušas klasicisma pārbūves. Izveidots mezonīns ar izteikti lēzenu frontonu, kuru iekļauj dzegas ar dentikuliem un vizuāli balsta slaidi, gludi pilastri ar stilizētiem kapiteļiem. 20. gadsimta astoņdesmitajos gados ēka atjaunota pēc arhitektes Tatjanas Vītolas 1976. gadā izstrādāta projekta (skat. 113., 114. lpp.).

28 **Jansons, G.,** Op. cit., 100.–101. lpp.

29 VKPAI PDC, Ēkas Kuldīgā, Liepājas ielā 10 arhitektoniski mākslinieciskā izpēte (autori I. Dirveiks un J. Zviedrāns). Rīga, 1992.

profiles of different shapes.[28] Horizontal sloping boards were often installed in gables above the windows of attic rooms or garrets to protect them from rainwater.

Next to the building at Liepājas iela 12, a similar residential house used to be situated at Liepājas iela 10. It was also rather small in the 18th century, but it was extended at least four times and finally got two wings from the side of the courtyard (Picture **273**).[29] Investigation of the buildings performed in 1992 vividly reveals how complicated the oldest structures of Kuldīga are, with their initial core hidden among later additions and transformations. This landmark of Kuldīga architecture was demolished at the end of the 20th century.

In the 18th century, construction of residential premises in garret floors was started. The illuminated area of the premises could be extended by building mezzanines in the middle part of the roofs. Several buildings with mezzanines constructed in the 18th century have survived in Liepāja and Tukums, but in Kuldīga they are rare. At Baznīcas iela 29, for example, an upper part of the mezzanine has been preserved. Nonetheless, a residential building crowned with a mezzanine at Baznīcas iela 7 is one of the most noticeable and architecturally most expressive structures in Rātslaukums (Town Hall Square; Picture **90**, p. 112, and Picture **274**). However, this mezzanine was not built in the 18th century; it rather appeared later. In the building, some structures of the previous buildings were preserved, and apparently it was constructed in 1742, as evidenced by the date in the weather-vane (Picture **265** p. 294). It was a typical building of the Baroque style with a mansard roof. Its cellar with the mantel-chimney room and bread stove was built on building foundations from 1670 or even earlier. The building is a log structure in stanchions. Ridged stanchions around openings are thicker than the horizontal logs of the walls, and they cover the ends of the logs from outside. This structure can be well observed in the side facades of the building. gables in these facades are panelled with vertically placed boards. In the first half of the 19th century, the house was modified in the Classicism

28 **Jansons, G.,** Op. cit., p. 100–101.

29 SIHP MDC, Buildings in Kuldīga, at Liepājas iela 10. Architectural artistic investigation (authors V. Strupule and J. Zviedrāns). Riga, 1992.

kld.indb 303 12.12.2013. 13:18:04

274. Dzīvojamā ēka Baznīcas ielā 7 (attēlā pa kreisi). 18.–19. gs (J. Krastiņa foto. 2012)
Residential building at Baznīcas iela 7 (on the left in the picture). 18th-19th century (Photo by J. Krastiņš. 2012)

style. A mezzanine having explicitly flat pediment surrounded by cornices with denticles and visually supported by slim, smooth pilasters with stylized capitals was constructed. In the 1980's, the building was restored according to a project developed by the architect Tatjana Vītola in 1976 (see p. 113 and 114).

Close by, at Baznīcas iela 10 is another architectural monument of the Baroque, a half timber residential building with expressive mansard roof (Picture **275**). It seems that it was built in the first half of the 18th century, and it is an older still "alive" two-storey building of this structural type in Latvian towns. In Kurzeme and Zemgale, this type of construction has old and rich traditions;[30] but half timber buildings of such a scale have not survived in any other place. The house is built on a high socle and had tripartite layout with a mantel-chimney in the centre. Some legends tell that the "Duke's drugstore", which was also called court drugstore, was located here.[31] In the course of time, the building was plastered and outbuildings were constructed, but in 1983 it was restored and got the shape close to the original under the supervision of Gunārs Jansons (Picture **91** and **92** p. 112).

One of the most popular sightseeing objects is a residential building at Baznīcas iela 17. Mentioned in various tales, it is known as the house of Burgomaster Stavenhagen (Picture **276**). Based on a story about the short stay of the Swedish King Charles XII in this place in 1702, a view that the house was built already in the 17th century has taken root. However, having assessed the roof structure of the building, several doors, iron forging and other details, the assumption was made that it was built in the third quarter of the 18th century.[32] The mantel-chimney of the building is also well preserved.

The legend about the stay of the Swedish King in Kuldīga has an explanation. It was not unusual for a high ranking person to stay in the house of a respected citizen of the subordinate town during military operations. A few years earlier,

30 **Jansons, G.** Par seno pilsētu koka apbūvi (On Wooden Built-up areas of Ancient Cities). *Arhitektūra un pilsētbūvniecība Latvijas PSR* (*Architecture and Urbanism in Latvian SSR*). Rīga: Zinātne, 1971, p. 149.

31 **Volanska, A.** *Kuldīga*. Rīga: Jāņa sēta, 1998. p. 27.

32 SIHP MDC, Buildings at Baznīcas iela 17, Architectural artistic investigation (author J. Zviedrāns). Rīga, 2000.

kld.indb 304 12.12.2013. 13:18:07

Netālu, Baznīcas ielā 10, paceļas vēl viens baroka laika būvmākslas piemineklis – pildrežģa dzīvojamā ēka ar izteiksmīgu mansarda jumtu (**275**. attēls). Tā, šķiet, celta 18. gadsimta pirmajā pusē un Latvijas pilsētās ir senākā vēl "dzīvā" šīs konstrukcijas divstāvu ēka. Kurzemē un Zemgalē šim būvveidam ir senas un pietiekami bagātas tradīcijas,[30] taču citur tāda mēroga pildrežģa ēkas vairs nav saglabājušās. Uz augsta cokolstāva būvētajai celtnei bijis trīsdaļīgais plānojums ar apvalkdūmeni centrā. Saskaņā ar dažādiem nostāstiem ēkā atradusies "hercoga aptieka", kas saukta arī par galma aptieku.[31] Laika gaitā ēka tikusi apmesta un apaugusi ar piebūvēm, bet 1983. gadā arhitekta Gunāra Jansona vadībā tā atjaunota sākotnējam izskatam tuvā veidolā (**91**. un **92**. attēls 113. lpp.).

Viens no populārākajiem Kuldīgas apskates objektiem ir dažādām teiksmām apvītā dzīvojamā ēka Baznīcas ielā 17, kas pazīstama arī kā birģermeistara Štafenhāgena nams (**276**. attēls). Pamatojoties uz nostāstu par Zviedrijas karaļa Kārļa XII īslaicīgu uzturēšanos šajā vietā 1702. gadā, sabiedrībā nostiprinājies uzskats, ka nams celts jau 17. gadsimtā. Tomēr, izvērtējot ēkas jumta konstrukciju, vairākas durvis, dzelzs kalumus un citas detaļas, izteikts pieņēmums, ka tā celta 18. gadsimta trešajā ceturksnī.[32] Ēkā ir arī labi saglabājies apvalkdūmenis.

Leģendai par Zviedrijas karaļa atrašanos Kuldīgā ir noteikts skaidrojums. Pati par sevi augstdzimušas personas apmešanās kādā karadarbības laikā pakļautas pilsētas cienījama pilsoņa namā nav nekas neparasts. Pāris gadus iepriekš Kārlis XII, būdams Liepājā, jau bija pieņēmis birģermeistara Joahima Šrēdera uzaicinājumu apmesties tikko uzceltajā namā Kungu ielā 33.[33] 19. gadsimta sākumā ēka Kuldīgā, Baznīcas ielā 17 piederēja birģermeistaram Ernestam Kristianam Štafenhāgenam *(Ernst Christian Stavenhagen, 1765–?)*, kura personā

30 **Jansons, G.** Par seno pilsētu koka apbūvi. *Arhitektūra un pilsētbūvniecība Latvijas PSR*. Rīga: Zinātne, 1971. 149. lpp.

31 **Volanska, A.** *Kuldīga*. Rīga: Jāņa sēta, 1998. 27. lpp.

32 VKPAI PDC, Ēkas Baznīcas ielā 17 arhitektoniski mākslinieciskā inventarizācija (autors J. Zviedrāns). Rīga, 2000.

33 **Lancmanis I.** *Liepāja no baroka līdz klasicismam*. Rīga: Zinātne, 1987. 30. lpp.

Charles XII being in Liepāja had already accepted the invitation of Burgomaster Joachim Schröder to stay in a newly-built house at Kungu iela 33.[33] At the beginning of the 19th century, the building in Kuldīga at Baznīcas iela 17 belonged to Burgomaster Ernst Christian Stavehagen (1765-?), who like the teacher Ernst Hennig was interested in the history of the town. Hennig remembered with affection sorting and reading ancient documents in the Burgomaster's house.[34] It is possible that he heard from the owner of the house a story of the Swedish king, which later was included in his book about the history of the town.[35] It is assumed that the building was constructed by the father of E. C. Stavehagen, and the story was someone's childhood memory, in which it was not important whether the events took place in this or some other building.

In the hallway of the Stavehagen's house was a unique piece of furniture, a 1.3 m high, 1 m deep and 2.13 m long wardrobe made in

33 **Lancmanis, I.** *Liepāja no baroka līdz klasicismam* (*Liepāja from Baroque to Classicism*). Rīga: Zinātne, 1987, p. 30

34 **Hennig E.**, Op. cit., S. 3.

35 Ibid, S. 86.

275. Ēka Baznīcas ielā 10. 18. gs. (J. Krastiņa foto. 2013)
Building at Baznīcas iela 10. 18th century (Photo by J. Krastiņš. 2013)

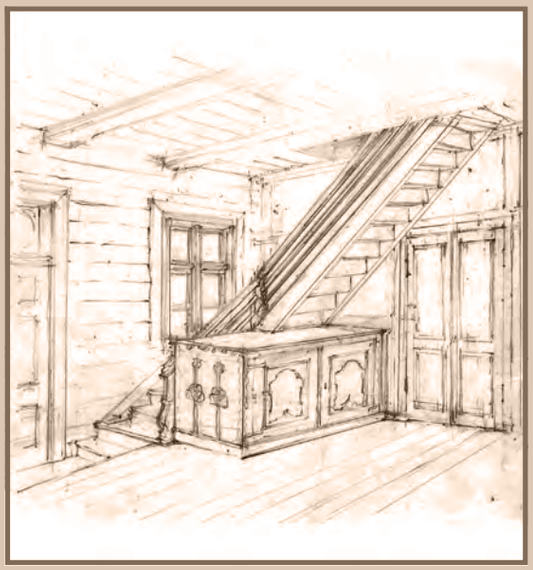
kld.indb 305 12.12.2013. 13:18:08

276. Dzīvojamā ēka Baznīcas ielā 17 (J. Krastiņa foto. 2013)
Residential building at Baznīcas iela 17 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

277. Dzīvojamās ēkas Baznīcas ielā 17 priekšnams ar lādes izskata skapi pēc restaurācijas 2011. gadā
Hallway of the residential building at Baznīcas iela 17 with the chest-like wardrobe after the restoration in 2011

278. Dzīvojamās ēkas Baznīcas ielā 17 priekšnams 19. gs. otrajā pusē. Rekonstrukcija (I. Dirveika zīmējums. 2012)
Hallway of the residential building at Baznīcas iela 17 in the second half of the 19th century. Reconstruction (Drawing by I. Dirveiks. 2012)

Kuldīgas skolotājs Ernsts Hennigs (*Ernst Hennig*) atrada domubiedru savai interesei par pilsētas vēsturi. E. Hennigs ar pateicību atcerējās, kā birģermeistara mājā viņi šķirojuši un lasījuši senus dokumentus.[34] Iespējams, ka tieši tad viņš dzirdējis no mājas saimnieka nostāstu par zviedru karali, ko vēlāk iekļāvis savā grāmatā par pilsētas vēsturi.[35] Domājams, ka ēku cēlis E. K. Štafenhāgena tēvs, un nostāsts varētu būt bijis kāda bērnības atmiņa, kurā vairs nav nozīmes, kur īsti risinājušies notikumi – tieši šajā vai kādā citā ēkā.

Štafenhāgena mājas priekšnamā atrodas unikāla mēbele – 1,3 metrus augsts, metru dziļš un 2,13 metrus garš skapis, kas izgatavots lādes izskatā. Šodien šī mēbele ir uzskates līdzeklis visai populārai pasakai par zviedru karaļa it kā atstātu naudas lādi. Asociācijas ar lādi rada apkalumu forma un rokturi galos (**277**. attēls), taču masīvajai priedes koka mēbelei ir divvērtņu pildiņu durvis kā jebkuram parastam skapim. Pazemā skapja durvju lietošana nav pārāk ērta. Iespējams, ka mēbelei bi-

34 **Hennig E.**, Op. cit., S. 3.

35 **Hennig E.**, Op. cit., S. 86.

the shape of a chest. Nowadays, this piece of furniture is the star of a popular tale about a money chest supposedly left by the Swedish king. Associations with a chest arise from the shape of the fittings and the handles in the ends (Picture **277**), but the massive pine wood object has two-leaved panel doors like any ordinary wardrobe. It is not very convenient to use the low wardrobe doors. It may have had a socle or legs. Perhaps it was used for storage of less important things or, most likely, it was intended for transportation of goods in a cart. The shape of the wardrobe testifies that it was manufactured in the third quarter of the 18th century, around the same time the building was constructed. Initially its hallway was wider, while the wardrobe was painted green and was located next to the side wall of the hallway. In the first half of the 19th century, stairs were built in the hallway, and in the second third of the century, the hallway was once again reconstructed, and the wardrobe was repaired, changing several details. It was re-painted in brown and built in into the present place under the new stairs (Picture **278**). In 2011, this unique piece of fur-

kld.indb 306 12.12.2013. 13:18:14

jis cokols vai kājas. Varbūt tā tikusi izmantota mazāk svarīgu lietu glabāšanai vai, kas ir visticamāk, bijusi domāta priekšmetu pārvadāšanai pajūgā. Skapja forma liecina, ka tas izgatavots 18. gadsimta trešajā ceturksnī, droši vien ap to pašu laiku, kad celta ēka. Tās priekšnams sākumā bijis platāks, bet skapis bijis zaļi krāsots un atradies pie priekšnama sānu sienas. 19. gadsimta pirmajā pusē priekšnamā iebūvētas kāpnes, bet gadsimta otrajā trešdaļā priekšnams vēlreiz pārbūvēts un skapis krietni remontēts, nomainot vairākas detaļas. Tas pārkrāsots brūns un iebūvēts pašreizējā vietā zem jaunajām kāpnēm (**278**. attēls). 2011. gadā unikālā mēbele un viss priekšnams restaurēts, saglabājot arī 20. gadsimta sākumā iebūvēto vējtvera sienu.[36]

18. gadsimta dzīvojamo ēku arhitektoniskā apdare bija visai vienkārša, tāpēc liela nozīme bija fasāžu krāsojumam. Zināmu priekšstatu par to devuši atsevišķi pētījumi. Baznīcas ielā 34 fasāžu pamattonis bijis balts, Pasta ielā 3 – oranžs, Baznīcas ielā 22 – rozā, bet Kalna ielā 2 fasādes bijušas melni darvotas.[37] Ēka Upes ielā 1 bijusi tā sauktajā zviedru tumši sarkanajā krāsā.[38] Šī krāsojuma uzskatāms piemērs ir atjaunotā noliktavas ēka Liepājas ielā 3 (**93**. attēls 114. lpp.).

No seniem dokumentiem izriet, ka 18. gadsimtā ēku fasāžu krāsojumā iecienīti bijuši dažādi ornamenti, lapu vītņu gleznojumi, marmorējumi un ķieģeļu mūra imitācijas. Īpaši populāras šādi apdarinātas fasādes bijušas hercogistes galvaspilsētā Jelgavā.[39] Tur kādam cepuru taisītāja namam bijis sarkanbrūns fasāžu pamattonis, trīs pelēki un četri zili slēģi, kā arī zaļas un zeltītas noteku caurules. Kādai ēkai ap logiem un durvīm uzgleznoti akantu vijumi.[40] Arī Liepājā 18. gadsimta septiņdesmitajos gados bijušas mājas, kas krāsotas tā, „it kā būtu no ķieģeļiem...".[41]

36 VKPAI PDC, Štafenhāgena nama skapja –„lādes" konservācijas darbu pase. Kuldīga, Baznīcas iela 17 (autori I. Jekševica un I. Poriete). Rīga, 2011.

37 VKPAI PDC, Kuldīgas pilsētas vēsturiskā centra apbūves inventarizācija (autori Z. Bikše, D. Lēvalde un L. Lūse). Rīga, 2009. 30. lpp.

38 **Jansons, G.** Kurzemes pilsētu senās koka ēkas. Rīga: Zinātne, 1982. 125. lpp.

39 **Banķiere, M.** Stikla ražošana un izplatība Latvijā 17.–18. gs. *Materiāli feodālisma posma Latvijas mākslas vēsturei.* 2. laid. Rīga: Zinātne, 1987. 126. lpp.

40 **Lancmane, I.** Jelgavas mākslinieki un glezniecība 17.–18. gadsimtā. *Senā Jelgava.* Rīga: Neputns, 2010. 129. lpp.

41 **Lancmanis, I.,** Op. cit., 27. lpp.

niture and the hallway was restored, preserving the wind porch wall built at the beginning of the 20th century.[36]

The architectural finishing of the residential buildings of the 18th century was rather simple, but the paintwork of the facades was of great importance. At Baznīcas iela 34, the main shade of the facades was white, at Pasta iela 3 orange, at Baznīcas iela 22 pink, while at Kalna iela 2 they were black tarred.[37] The building at Upes iela 1 was painted in the so-called Swedish dark red colour.[38] A vivid example of such paintwork is a restored warehouse building at Liepājas iela 3 (Picture **93** p. 114).

Various old documents state that in the 18th century different ornaments, paintings of leaf garlands, marbleizing and imitation of brick masonry were common. Facades finished this way were particularly popular in the capital of the Duchy, Jelgava.[39] There, one hat maker's house had puce facades, three grey shutters and four blue shutters, as well as green and gilded drain pipes. Some building had acanthi twines painted around windows and doors.[40] Likewise in Liepāja, in the 1770's there were houses, which were painted "as if they were made of bricks...".[41] Apparently, Kuldīga at the time also endeavoured not to fall behind this decorative colourfulness so typical of Baroque aesthetics.

The most important parts of building facades are the windows. In the 18th century, window openings were rectangular, while earlier they were made as squares or horizontally placed rectangles. Wooden bars were used instead of led for fastening glazing. Often, windows were decorated with beautiful fittings (Picture **279**). In Kuldīga, just as in other towns, the leaves of widely-used casement

36 SIHP MDC, Passport of conservation works of the wardrobe-"chest" of the Stavenhagen's house. Kuldīga, Baznīcas iela 17 (authors I. Jekševica andn I. Poriete). Riga, 2011.

37 SIHP MDC, Invesdtigation of the built-up area of the historical centre of the Kuldīga town (authors Z. Bikše, D. Lēvalde and L.Lūse). Rīga, 2009, p. 30.

38 **Jansons, G.** *Kurzemes pilsētu senās koka ēkas* (Ancient Wooden Buildings of Kurzeme Cities). Rīga: Zinātne, 1982. p. 125.

39 **Banķiere, M.** Stikla ražošana un izplatība Latvijā 17.–18. gs. (Glass Production and Spread in Latvia in the 17th-18th Century). *Materiāli feodālisma posma Latvijas mākslas vēsturei* (*Materials on the History of Latvian Arts of the Feudalism Period*). 2nd issue. Rīga: Zinātne, 1987, p. 126.

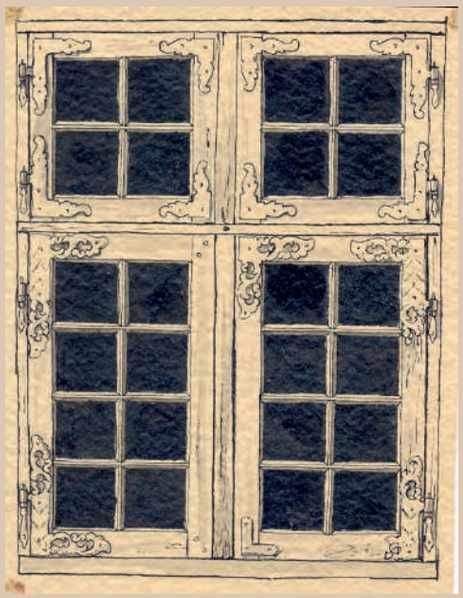
40 **Lancmane, I.** Jelgavas mākslinieki un glezniecība 17.–18. gadsimtā (Jelgava Artists and Painting in the 17th-18th Century). *Senā Jelgava* (*Ancient Jelgava*). Rīga: Neputns, 2010, p. 129.

41 **Lancmanis, I.,** Op. cit, p. 27.

kld.indb 307 12.12.2013. 13:18:14

279. **Logs Kalna ielā 9. 18. gs. otrā puse (ēka nav saglabājusies). V. Fromholda-Treija zīmējums (KNM, Inv. Nr. 1929)**

Window at Kalna iela 9. Second half of the 18th century (the building has not survived) Drawing by W. Fromhold-Treu. (KDM, Inv. No 1929)

280. **Kuldīgas logu viras un stūrenis. 18. gs. otrā puse (AIG kolekcija)**

Hinges and batter rule of Kuldīga windows. Second half of the 18th century (AIG collection)

281. **Loga slēģi Pasta ielā 5. 18. gs (Z. Bikšes foto. 2009)**

Window shutters at Pasta iela 5. The 18th century (Photo by Z. Bikše. 2009)

Droši vien arī Kuldīga tolaik centās neatpalikt no šīs – baroka estētikai tik raksturīgās dekoratīvās krāsainības.

Ēku nozīmīgākā daļa to fasādēs ir logi. 18. gadsimtā logailas veidoja vertikāla taisnstūra formā, nevis kā iepriekš – kvadrātiskas vai pat guleniska taisnstūra veidā. Iestiklojuma iestiprināšanai svina dzīslu vietā sāka lietot koka spraišļus. Nereti logus dekorēja ar skaistiem apkalumiem (**279**. attēls). Kuldīgā, tāpat kā citās pilsētās, plaši lietoto groplogu vērtnes bijušas iekārtas gravētās un ar alvu klātās virās (**280**. attēls). Dārgos dzelzs izstrādājumus izmantoja atkārtoti vairākās paaudzēs. Tādēļ 18. gadsimta logu apkalumi nereti atrodami arī 19. gadsimtā celtās dzīvojamās un saimniecības ēkās, piemēram, Policijas ielā 4 un Rumbas ielā 7. Sens 18. gadsimta sīkrūšu logs ar slēģiem saglabājies arī ēkā Alekšupītes krastā, Pasta ielā 5, kaut pati ēka ievērojami pārbūvēta 20. gadsimta beigās (**281**. attēls).

Kuldīga var lepoties ar daudz greznām dzīvojamo ēku ārdurvīm, taču 18. gadsimta pirmās puses baroka stila ārdurvis pilsētā vairs nav redzamas. Vienas 18. gadsimta otrās puses rokoko stila ārdurvis kopš 20. gadsimta vidus gla-

windows were hung in engraved and tin-covered hinges (Picture **280**). Expensive iron items were reused over several generations. Therefore, forgings of the windows of the 18th century are often found in residential and household buildings constructed in the 19th century, for example at Policijas iela (Police Street) 4 and Rumbas iela (Rapid Street) 7. An old window with fine pines, and shutters from the 18th century has been preserved in a house on the bank of the Alekšupīte, at Pasta iela 5, even though the building was significantly rebuilt at the end of the 20th century (Picture **281**).

Kuldīga can be proud of the many luxuriant entrance doors of its residential buildings, but Baroque entrance doors from the first half of the 18th century can no longer be found in the town. One of the doors of the Rococo style of the second half of the 18th century has been kept in the Kuldīga District Museum as of the middle of the 20th century (Picture **282**). It was spotted by W. Fromhold-Treu in a courtyard building at Kalna iela 15.[42] This door has preserved one of its handles, which is a rather rare detail. It is usually an oval or round door-knob with a dec-

42 KNM, Inv. No 1921.

kld.indb 308 12.12.2013. 13:18:20

bājas Kuldīgas novada muzejā (**282**. attēls). Pagalma ēkā Kalna ielā 15 tās savulaik bija ievērojis V. Fromholds-Treijs.[42] Šīm durvīm saglabājies viens no tverekļiem, kas ir visai reta detaļa. Parasti tas ir vērtnes vidū piestiprināts ovāls vai apaļš rokturis ar dekoratīvu pamatnes plāksnīti. Baroka vēlās fāzes rokoko formu valoda atspoguļojas arī vairākos durvju apkalumos, kas glabājas Kuldīgas novada muzejā. Tāds, piemēram, ir slēdzenes rokturis un nosegplāksnīte no ēkas Raiņa ielā 5 (**283**. attēls).

Zināmas arī tikai dažas 18. gadsimtā tapušas iekšdurvis, un arī tās sen vairs neatrodas sākotnējās vietās. Senākās zināmās iekšdurvis atrodas Liepājas ielā 1 (**284**. attēls), kur tās, acīmredzot no kādas citas vietas, „pārceļojušas" uz bēniņu kāpņu telpu. Šo durvju vērtnes pildiņš krāsots pelēks, bet apkārtējais rāmis – sarkans. Arī šīm durvīm saglabājies tvereklis. Līdzīga vērtne atrodas ēkā Ventspils ielā 2. Pa kādai savrup iebūvētai 18. gadsimta beigu divu pildiņu iekšdurvju vērtnei ir ēkās Baznīcas 14, Policijas ielā 4 un Kalna ielā 15.[43] 18. gadsimta otrajā pusē izgatavotas iekšdurvis

42 KNM, Inv. Nr. 1921.

43 KNM, Nr. 7881-30. (Kuldīgas pilsētas inventarizācijas piezīmes).

282. Ārdurvis no ēkas Kalna ielā 15. 18. gs. pēdējais ceturksnis (KNM)

Street door of the building at Kalna iela 15. Last quarter of the 18th century (KDM)

283. Durvju slēdzenes rokturis un nosegplāksnīte no ēkas Raiņa ielā 5. 18. gs. pēdējais ceturksnis (KNM)

Door lock handle and cover plate of the building at Raiņa iela 5. Last quarter of the 18th century (KDM)

orative base plate attached in the middle of a leaf. The peculiarities of the Rococo shapes of the late phase of the Baroque are reflected in many fittings of the doors stored in the Kuldīga District Museum. One of them, for example, is a lock handle and a cover plate from the building at Raiņa iela 5 (Picture **283**).

Only few inner doors made in the 18th century are known, and they were removed from their original place long ago. The oldest known inner door is located at Liepājas iela 1 (Picture **284**), which was apparently moved to the attic staircase from another place. The panel of this door leaf is painted grey, whereas its frame is painted red. The handle of the door has been preserved as well. Similar leaf is located in the building at Ventspils iela 2. The buildings at Baznīcas iela 14, Policijas iela 4 and Kalna iela 15 have an aloof built leaf of inner door made of two panels from the end of the 18th century.[43] Inner doors manufactured in the second half of the 18th century still function in the buildings constructed in the 19th century at Kaļķu iela 4, Baznīcas iela 17 and Kalna iela 15.

43 KDM, No 7881-30. (Investigation notes of the Kuldīga town).

284. Iekšdurvju vērtne Liepājas ielā 1. 18. gadsimta pirmā puse (J. Zviedrāna foto. 2003)

Leaf of the inner door at Liepājas iela 1. First half of the 18th century (Photo by J. Zviedrāns. 2003)

kld.indb 309 12.12.2013. 13:18:28

285. **Ārdurvis Jelgavas ielā 17. 18. gs. beigas (KNM, Inv. Nr. 1913)**

Picture 294. Street door at Jelgavas iela 17. End of the 18th century. (KDM, Inv. No 1913)

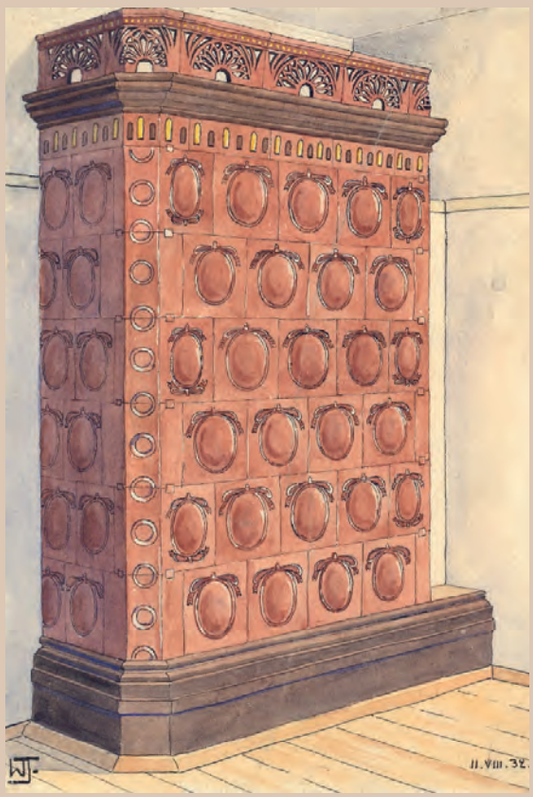

joprojām kalpo jau 19. gadsimtā celtajās ēkās Kaļķu ielā 4, Baznīcas ielā 17 un Kalna ielā 15.

18. gadsimta beigās uzplauka klasicisma stils, un tas strauji izplatījās arī mazpilsētu apbūvē, vispirms atspoguļodamies ēku durvju formās. Tās jūtami ietekmēja gan Rīgas, gan apkārtējo muižu jauncelto kungu namu arhitektūra. Līdzīgas tā laika durvis atrodamas „kā Kuldīgā, tā arī Cēsīs, Limbažos un citur".[44] Kuldīgā jaunā stila ienākšanu veicināja arī Tilzītes meistara Johana Fr. Konrāda kļūšana par pilsoni 1774. gadā un viņa darbnīcas atvēršana.[45] Daudzās klasicisma stila durvis liecina, ka šai laikā celts arī daudz jaunu ēku. Savukārt daudzu senāku ēku dēļu ārdurvis jau šķita pārāk vienkāršas, un tās aizvietoja ar jaunām, vairāk atbilstošām sava laika stilistikai. Virkne ārdurvju dekorētas ar raksturīgām klasicisma detaļām – stilizētiem orderu elementiem un rozetēm vai ciļņiem lauru vainagu formā. Spilgtākais paraugs no Jelgavas ielas 17, kas

44 **Zilgalvis, J.** Durvju vērtņu dekoratīvās formas Latvijas PSR mazpilsētās no 17. gs. līdz 19. gs. *Latvijas PSR arhitektūra un pilsētbūvniecība*. Rīga, Zinātne, 1987. 144. lpp.

45 KNM, Kuldīgas arhitektūras detaļas un mākslas pieminekļi (I. Lancmaņa referāta konspekts). 1970. gada 22. maijs, 2. lpp.

286. **Krāsns Baznīcas ielā 34 (V. Fromholda-Treija zīmējums)**

Stove at Baznīcas iela 34 (Drawing by W. Fromhold-Treu)

At the end of the 18th century, the style of Classicism prospered, and it rapidly spread in buildings of provincial towns, reflected in the shapes of building doors. The architecture of newly-constructed manor houses of Riga and surrounding estates had an impact on them. Similar doors of that time are found in "Kuldīga and Cēsis, as well as in Limbaži and elsewhere".[44] The advance of the new style in Kuldīga was promoted by Tilsit craftsman Johan Fr. Conrad, who became a citizen and opened his workshop in 1774.[45] Many doors of the Classicism style testify that many new buildings were built at that time. The street board doors of many older buildings seemed to be too simple, and they were replaced with new ones which were appropriate to the stylistics of that time. A range of entrance doors were decorated with typical details of Classicism, such as stylized order elements and rosettes or reliefs in the shape of laurel wreaths. The brightest exam-

44 **Zilgalvis, J.** Durvju vērtņu dekoratīvās formas Latvijas PSR mazpilsētās no 17. gs. līdz 19. gs. (Decorative Shapes of Door Leaves in Provincial Towns of Latvian SSR from the 17th to the 19th Century) *Arhitektūra un pilsētbūvniecība Latvijas PSR* (*Architecture and Urbanism in Latvian SSR*). Rīga, Zinātne, 1987, p. 144.

45 KDM, Kuldīga architecture details and art monuments (Summary of I. Lancmanis' report). 22 May 1970, p. 2.

kld.indb 310 12.12.2013. 13:18:29

izgatavots ap 18. gadsimta beigām, glabājas Kuldīgas novada muzejā (**285**. attēls).

Viena no pamanāmākajām seno ēku iekštelpu rotām ir mākslinieciski veidotas glazētu podiņu krāsnis. 18. gadsimtā raksturīgi bija podiņi, kuru fasādes centrā ir ierāmēts un reljefi izcelts vai iedziļināts laukums jeb spogulis. 18. gadsimta sākumā šo spoguļu kontūru parasti veidoja sarežģīta barokāla līnija, kuras forma bija diezgan līdzīga reljefu kontūrai uz durvju pildiņiem, bet gadsimta nogalē izplatījās pērlītēm vai lentēm apņemti ovāli spoguļi. Šādu klasicisma stila krāsni, kas atradusies Baznīcas ielā 34, 1932. gadā uzzīmējis V. Fromholds-Treijs (**286**. attēls).[46] Klasicisma stila podiņu sildmūris bijis arī ēkā Jelgavas ielā 17.[47] Šodien Kuldīgā šādus podiņus lielākoties var atrast vairs tikai arheoloģiskajos izrakumos vai ēku bēniņos.

Dzīvojamās ēkas 19. gs. pirmajā pusē

19. gadsimta pirmā puse arhitektūrā ir vēlā klasicisma jeb ampīra laiks. Tomēr joprojām dzīvas bija baroka tradīcijas. Ventspils, Liepājas, Jelgavas un Skrundas ielā ir nami, kas celti 19. gadsimta pirmajās desmitgadēs, bet ar saviem augstajiem mansarda jumtiem un arī vienu otru detaļu neatšķiras no baroka laika celtnēm. Daudzas senākas ēkas tika pārveidotas. Ventspils ielā 2 aiz vertikālu dēļu apšuvuma skatam pazuda pildrežģa zelmiņi. Citas ēkas paplašināja, tām uzcēla piebūves vai izmainīja jumta formu. Jelgavas ielā 15 un Ventspils ielā 17 dažas koka sienas nomainīja ar mūra.

Vienīgās dokumentārās liecības par ēku celšanas aptuveno laiku ir pilsētas 1797., 1802.,[48] 1813.,[49] 1829. un 1839. gada plāni (**19**. attēls 38. lpp., ielīme 32. lpp. u.c.). Salīdzinot tos, var konstatēt, ka ap 30% no Kuldīgas vēsturiskās apbūves veido 19. gadsimta pirmajā pusē celtās ēkas.[50]

Raksturīga 19. gadsimta sākuma celtne ir dzirnavu ēka ar dzirnavnieka dzīvokli Baznīcas

46 KNM, Inv. Nr. 1942.

47 VKPAI PDC, Ēka Kuldīgā, Sarkanarmijas (tag. Jelgavas – I. D.) ielā 17. 1. sējums. Fotofiksācija (autors V. Šaicāns). Rīga, 1985.

48 KVJKFA, 1293. fonds, 168. apraksts, 5. lieta (reprodukcija VKPAI PDC, fotonegatīvs Nr. 80206).

49 KVJKFA, 3. fonds, 23. apraksts, 3058. lieta, 1. lapa (reprodukcija VKPAI PDC, Kuldīga : Vispārējais materiāls. Foto, skices. Lieta Nr. 08-04-III-24-1022, 27. lpp.).

50 VKPAI PDC, Kuldīgas pilsētas vēsturiskā centra apbūves inventarizācija (autori Z. Bikše, D. Lēvalde un L. Lūse). Rīga, 2009. 20. lpp.

ple from Jelgavas iela 17, which was made approximately at the end of the 18th century, is kept in the Kuldīga District Museum (Picture **285**).

One of the most noticeable decorations in the interior of old buildings are decorative glazed tile stoves. Tiles with a framed area or a panel projected or countersank in the centre of the facade were typical in the 18th century. At the beginning of the 18th century, the contour of these panels was usually formed by a complex baroque line, the shape of which was rather similar to the relief contour of the panels of the doors, whereas at the end of the century oval panels embraced with pearls or ribbons became widespread. Such Classicism stoves found at Baznīcas iela 34 were drawn by W. Fromhold-Treu in 1932 (Picture **286**).[46] A tile heater of Classicism style was located in the building at Jelgavas iela 17 as well.[47] Nowadays, in Kuldīga such tiles can be mostly found only during archaeological excavations or in attics.

Residential buildings in the first half of the 19th century

The first half of the 19th century in architecture is the period of late Classicism or the Empire style. However, the Baroque traditions were still alive. In Ventspils iela, Liepājas iela, Jelgavas iela and Skrundas iela there are houses constructed in the first decades of the 19th century, but their high mansard roofs and other details very much resemble the structures of the Baroque period. Many older buildings were transformed. At Ventspils iela 2, half timber gables were covered with vertical board panelling. Other buildings were extended; they had outbuildings constructed or the shape of their roofs changed. At Jelgavas iela 15 and Ventspils iela 17, several wooden walls were replaced with masonry ones.

The only documentary evidence about the approximate time of construction of the buildings is the town plans of 1797, 1802,[48] 1813,[49]1829 and 1839 (Picture **19**, p. 38, and

46 KDM, Inv. No 1942.

47 SIHP MDC, Building in Kuldīga, at Sarkanarmijas (now Jelgavas iela - I.D.) iela (Red Army Street) 17. Volume 1. Photo fixation (author V. Šaicāns). Rīga, 1985.

48 KVJKFA, fund 1293, description 168, case 5 (reproduction VKPAI PDC, negative file No 80206).

49 KVJKFA, fund 3, description 23, case 3058, page 1 (reproduction VKPAI PDC, Kuldīga: General material. Photo, drafts. Case No 08-04-III-24-1022, p. 27.).

kld.indb 311 12.12.2013. 13:18:29

287. Dzirnavu un dzīvojamā ēka Baznīcas ielā 36. 1809 (J. Krastiņa foto. 2013)
Mill and the residential building at Baznīcas iela 36. 1809 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

288. Dzīvojamā ēka Jelgavas ielā 1. 1802–1813 (J. Krastiņa foto. 2013)
Residential building at Jelgavas iela 1. 1802-1813 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

ielā 36 (**287**. attēls). Valsts aizsargājamo nekustamo kultūras pieminekļu sarakstā minēts, ka tā celta 1807. gadā,[51] bet zināmā mērā celtne atgādina pusgadsimtu senāku Kurzemes muižu kungu namu. Platā un smagnējā vienstāva ēka ar mezonīnu un mansarda jumtu, kam gali nošļaupti, ir it kā pieplakusi zemei. Ēkai ir tradicionālais trīsdaļīgais plānojums ar apvalkdūmeni centrā, raksturīgie nelielu sīkrūšu logi un augsts mezonīna zelminis. Mezonīna jumta kore ir vienā līmeni ar galvenā jumta kori.

Baroka atskaņu piemērs ir arī dzīvojamā ēka Jelgavas ielā 1 (**288**. attēls), kas celta starp 1802. un 1813. gadu. Tā ir guļbūve gludajos pakšos uz augsta cokolstāva, kas mūrēts no akmeņiem un ķieģeļiem. Pildrežģa zelmiņi vēlāk apšūti ar dēļiem. Mansarda jumta gali ir nošļaupti. Acīmredzot līdzīga bijusi arī ēka iepretim, Jelgavas ielā 2, taču tā ievērojami pārbūvēta, zaudējot daudz vēsturisko detaļu.

Ir saglabājies kādas Kuldīgas vienstāva mājas plānu un fasādes zīmējums, kas izgatavots

51 Valsts aizsargājamo nekustamo kultūras pieminekļu saraksts [tiešsaiste]. *Valsts Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija* [skatīts 01.05.2013]. http://www.mantojums.lv/?cat=742&lang=lv&KS=OK. (Valsts aizsardzības Nr. 6352)

inset p. 32, etc.). Comparison of the plans indicates that approximately 30% of historical buildings of Kuldīga were constructed in the first half of the 19th century.[50]

A typical structure from the beginning of the 19th century is the mill building with miller's apartment at Baznīcas iela 36 (Picture **287**). In the list of state protected immovable cultural monuments, it is mentioned that it was built in 1807,[51] but the structure to a certain extent resembles a manor-house of Kurzeme estates, which is half a century older. The wide and weighty single storey building with a mezzanine and a mansard semi-hipped roof looks as if flattened against the ground. The building has traditional tripartite planning with a mantel-chimney in the centre, typical windows with fine panes and a high mezzanine pediment. The ridge of the mezzanine roof is located at the same level with the ridge of the main roof.

50 SIHP MDC, Invesdtigation of the built-up area of the historical centre of the Kuldīga town (authors Z. Bikše, D. Lēvalde and L.Lūse). Rīga, 2009, p. 20

51 In the list of state protected immovable cultural monuments [online]. *State Inspectorate for Heritage Protection* [cited 01.05.2013]. http://www.mantojums.lv/?cat=742&lang=lv&KS=OK. (State protection No 6352)

6-2KuldigaB.indd 312 18.12.2013. 9:51:54

1839. gadā (**289**. attēls). Norādīts, ka tā ir augsta ranga virsnieka – pulka komandiera – mājoklis (*Quartierhaus für den Regiments shef*).[52] Fasādes zīmējumā ierakstīts, ka jumts iesegts ar kārniņiem. Ieeja ēkā ir no lieveņa, uz kuru ved kāpnes. Lievenis balstīts uz divām masīvām kolonnām. Pagalma pusē ir piebūve divām atejām. Ēkas trīsdaļīgā plāna centrā ir apvalkdūmenis, kam piebloķētas blakus istabu krāsnis. Telpu sarakstā uzskaitīts priekšnams ar kāpnēm uz bēniņiem, „aiznams" (*hinterhaus*), istabas, gala istabas, blakus istabas un virtuve. Pagrabā paredzēts dzīvoklis kalpotājiem. Tajā ir priekšnams, istaba, kambaris, aukstais kambaris, pagrabs, „aiznams" un virtuve. Visticamāk, ka 1839. gadā izgatavotais zīmējums ir bijis nevis jaunbūves projekts, bet gan jau esošas ēkas uzmērījums. Zīmējumā attēlotās ēkas pazīmes diezgan precīzi atbilst ēkai Baznīcas ielā 28, kas celta laikā starp 1802. un 1813. gadu. Mūsdienās šajā vietā ir vecās ēkas kopija, kas būvēta 1972. gadā (**95**. attēls 116. lpp.).

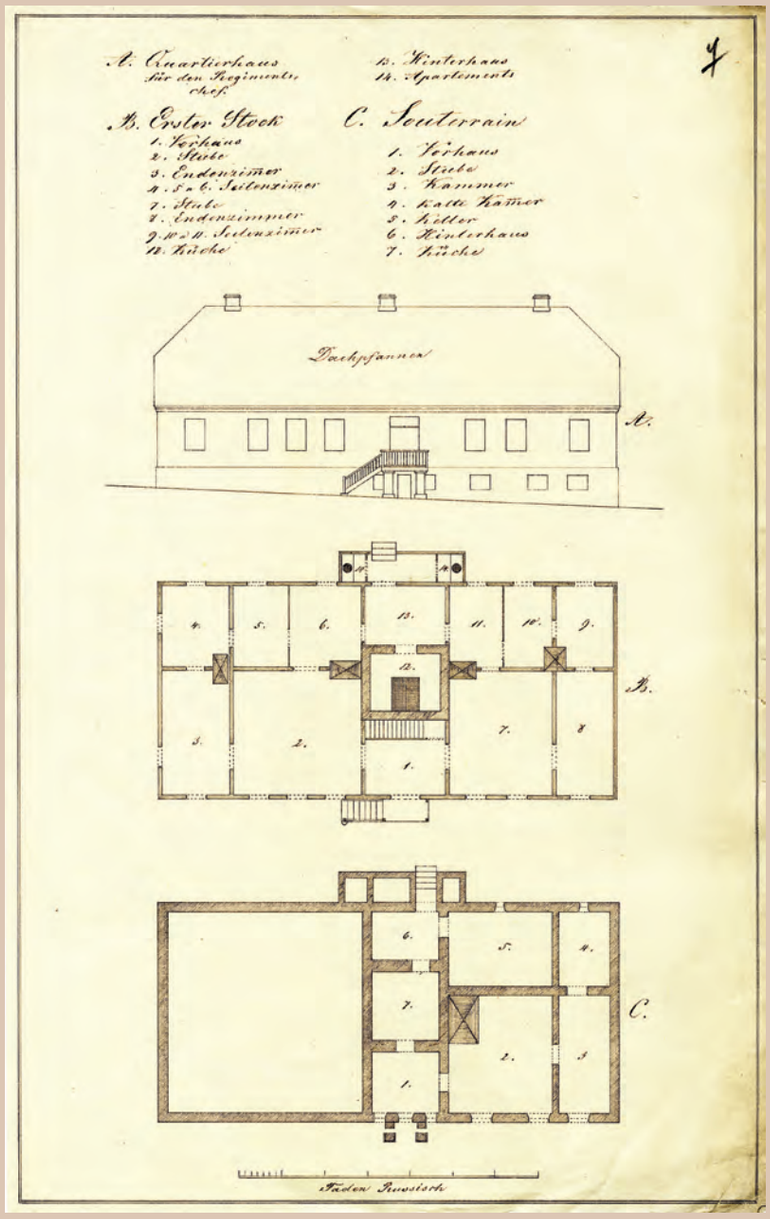
Koka mājas parasti uzcēla gada laikā, bet ārsienu apšūšanu, iekšsienu apmešanu un citus

52 LVVA, 795. fonds, 2. apraksts, 839. lieta, 7., 8. lapa..

Another example of Baroque repercussion is the residential building at Jelgavas iela 1 (Picture **288**), which was constructed between 1802 and 1813. It is a log structure with even corners on a high socle, which is built in stones and bricks. Half timber gables were later panelled with boards. The ends of the mansard roof are beveled. Apparently, the building located on the opposite side at Jelgavas iela 2 was similar, but it was significantly rebuilt, losing a lot of historical details.

A drawing of plans and a facade of a single storey house in Kuldīga created in 1839 has been preserved (Picture **289**)[52]. It says that it is a dwelling of a high-ranking officer, a regimental commander (Quartierhaus für den Regiments shef). The facade drawing explains that the roof is covered with tiles. The entrance into the building is from the porch with stairs. The porch rests on two massive columns. An outbuilding for two latrines is from the side of the courtyard. A mantel-chimney, to which a stove of the neighbouring rooms is built, is located in the centre of the tripartite layout of the building.

52 LSHA, fund 795, description 2, case 839, page 7, 8.

289. Dzīvojamās ēkas uzmērījums. 1839 (LVVA)
Measurment drawing of the residential building. 1839 (LSHA)

kld.indb 313 12.12.2013. 13:18:37

290. Ēka Jelgavas ielā 33. 19. gs. četrdesmitie gadi (J. Krastiņa foto. 2013)
Building at Jelgavas iela 33. 1840's (Photo by J. Krastiņš. 2013)

apdares darbus veica nākamajā gadā vai pat vēlāk, kad ēka bija pienācīgi „nosēdusies", jo svaigi baļķi guļbūvēs žūstot rūk diezgan ilgi. Arī mūra mājas nepilna gada laikā parasti pabeidza pusbūvē, bet nākamajā gadā veica visus apdares darbus. Pusbūve nozīmē, ka ēkai ir uzmūrētas visas sienas, iebūvēti pārsegumi un uzlikts jumts. Arhitekta paraksts uz ēkas projekta nozīmēja arī obligātu būvdarbu uzraudzību.[53]

19. gadsimta pirmajā pusē pilsētas apbūve sāka izplesties gar galvenajiem ceļiem. Šajā laikā dažas ēkas uzcēla jau attālāk no vēsturiskā centra. Tādas, piemēram, ir dzīvojamās ēkas Skrundas ielā 19 un Jelgavas ielā 42. Līdz mūsdienām abas šīs koka ēkas gan nonākušas pārveidotā izskatā – tās vēlāk apmestas. Nomainīti arī logi un ārdurvis. Arī ēka pagalmā Jelgavas ielā 33, kas celta 19. gadsimta četrdesmitajos gados un no transporta trokšņiem un garāmgājēju skatieniem paslēpusies dārza zaļumos, pirmajā skatienā īpašu uzmanību nesaista: tai ir parastas apmestas ārsienas un viļņotā mākslīgā šīfera jumts (**290**. attēls). Taču zem apmetuma ir guļbaļķu sienas, ieejas durvis ir tikpat

53 LVVA, 97. fonds, 1. apraksts, 1800. lieta, 89. lpp.

A hallway with stairs to the attic, a "back annex" (hinterhaus), rooms, corner rooms, neighbouring rooms and kitchen are included in the list of premises. An apartment in the cellar is intended for servants. It has a hallway, a room, a chamber, a cold chamber, a cellar, a "back annex" and a kitchen. Apparently, the drawing was not a project for a new building, but rather a measurment drawing of the already existing one. The features of the building depicted in the drawing rather accurately resemble the house at Baznīcas iela 28, which was built between 1802 and 1813. Nowadays, there is a replica constructed in 1972 of an old building (Picture **95** p. 116).

Wooden houses were usually built within a year, but panelling of external walls, plastering of internal walls and other finishing work were performed the following year or even later, when the building had properly "sunk", because fresh logs shrink while drying and this takes quite a long time. Likewise, masonry houses were usually constructed "in raw" in less than one year; all finishing work was performed the following year. "In raw" means that the building had all walls built, all decks constructed and a roof installed. The architect's signature on the project of the building meant that supervision of construction work was mandatory.[53]

In the first half of the 19th century, buildings were erected along the main roads of the town. Several of these were constructed quite far from the historical centre, for example, the buildings at Skrundas iela19 and Jelgavas iela 42. Up to this day, the image of both wooden residential houses has been transformed, as they were later plastered. Windows and entrance door were also replaced. The building in the courtyard at Jelgavas iela 33 constructed in the 1840's is hidden in the garden from transport noise and the eyes of passers-by and thus does not attract attention at first; it has ordinary plastered walls and a wavy artificial slate roof (Picture **290**). However, under the plaster there are walls of horizontal logs, the entrance door is just as lofty as with many other street houses, and inside the house it feels like time stopped more than a century ago. The building has preserved its original layout with two small apartments with separate kitchens in the centre of the house and latrines constructed in

53 LSHA, fund 97, description 1, case 1800, p. 89.

kld.indb 314 12.12.2013. 13:18:40

lepnas kā daudzām ielas mājām, bet iekštelpās laiks, šķiet, apstājies pirms vairāk nekā gadsimta. Ēkā saglabājies sākotnējais plānojums ar diviem nelieliem dzīvokļiem, kuriem ir atsevišķas virtuves mājas centrā un piebūvē izvietotas atejas. Priekšnama griestus veido virs sijām „trinītī" likti dēļi. Ēkā vēl ir autentiskās iekšdurvis un citi iekārtas un apdares elementi.

Savdabīga pagalma ēka ir Liepājas ielā 3a (**291**. attēls), kas celta ap 1830. gadu. No ielas šaurā spraugā starp atjaunoto noliktavu Liepājas ielā 3 (**93**. attēls 114. lpp.) un kaimiņu namu Liepājas ielā 5 var pamanīt tikai ēkas gala fasādi. Pirmais stāvs, kurā bijusi ratnīca un neliels pagrabs, ir mūra, bet augšējais stāvs, kurš, šķiet, jau sākotnēji paredzēts dzīvokļiem, ir statņu būve. Virs pirmā stāva tā veido pārkari, kura balstīta uz brīvstāvošiem stabiem. Gleznaino skatu uz ēku savos zīmējumos fiksējis arī Kuldīgas vēstures vērīgais pētnieks V. Fromholds-Treijs.

Joprojām visvairāk cēla koka ēkas, kurām zelmiņus nereti veidoja pildrežģa konstrukcijā. Tāds, bijis, piemēram, piebūvei pagalmā pie ēkas Baznīcas ielā 29 (**292**. attēls), kas celta 19. gadsimta sākumā, bet 20. gadsimta septiņdesmitajos

an outbuilding. The ceiling of the hallway is made of boards laid in huckaback above the joists. The building still has authentic inner doors and other equipment and finishing elements.

A peculiar courtyard building is located at Liepājas iela 3a (Picture **291**), which was constructed in approximately 1830. From the street, through a narrow gap between the restored warehouse at Liepājas iela 3 (Picture **93**, p. 114) and a neighbouring house at Liepājas iela 5, only the gable facade of the building is seen. The first storey, in which a coach-house and a small cellar were located, is masonry, while the upper storey, which seems to be initially intended for apartments, is a stanchion structure. Above the first storey, the facade forms an overlapping structure resting on free-standing posts. The picturesque view of the building was depicted in a drawing by the prominent historian of Kuldīga W. Fromhold-Treu.

Wooden houses with half timber gables were still mostly built in this period. One of them was found, for example, in an outbuilding in the courtyard next to the building at Baznīcas iela 29 (Picture **292**), constructed at the beginning of the 19th century and demolished in the 1970's. How-

291. Dzīvojamā ēka ar saimniecības stāvu Liepājas ielā 3a. Ap 1830. gadu. Pagalma skats un skats no ielas (BCB)

Residential building with a household storey at Liepājas iela 3a. Approx. 1830. The courtyard view and the view from the street (BCL)

kld.indb 315 12.12.2013. 13:18:42

gados nojaukta. Toties ēkas Skrundas ielā 8 un Rumbas ielā 7 (**293**. attēls) šādi zelmiņi grezno joprojām. Arī Rumbas ielas izteiksmīgo zelmini savos zīmējumos fiksējis V. Fromholds-Treijs.[54]

Senāks, jau 18. gadsimtā tapis pildrežģa zelminis kopā ar sienu konstrukcijām ir „ieaudzis" tipiskā 19. gadsimta pirmās puses klasicisma celtnē – dzīvojamajā ēkā Baznīcas ielā 14 (**294**. attēls), kas piederēja Rendas baronam Osten–Sakenam.[55] Ēkas fasādes vidusdaļā paceļas mezonīns, kuru toskāniskā ordera pilastri sasaista vienotā mākslinieciskā kompozīcijā ar apakšējo stāvu. Mezonīna frontonu apjož dzegas ar dentikuliem, bet frontona timpānā ir pusapļa formas logs ar vēdekļveida spraišļojumu. Ieeju un logailas abpus tai rotā dzegas fragmenta formas sandriki, kurus balsta modiljoni. Ēkā saglabājušās arī raksturīgas klasicisma stila krāsnis (**318**. attēls 331. lpp.). Ēkas arhitektūras majestātiskais tēls atgādina klasicisma stila muižas kungu māju, bet mākslinieciskā kompozīcija lielā mērā atbilst arī tajā laikā izplatītai „paraugfasādes" shēmai.

54 KNM, Inv. Nr. 1937

55 **Antoniška, D.** Ēkas Baznīcas ielā 12, 14 un 16. Kleina un Gēbela nams [Kuldīgas dārgumi]. *Kurzemnieks*, 2004, 16. martā (Nr. 32), 9. lpp.

Būvēšana pēc „paraugfasādēm" kļuva obligāta pēc 1811. gada, kad tika „visaugtāki (tas ir, Krievijas cara – I. D.) apstiprināta" un likuma spēku ieguva instrukcija „Par noteikumiem, pilsētās ceļot privātās mājas" (*О правилах при производстве в городах частных строений*). Saskaņā ar to jaunceļamo ēku fasādēm bija jāatbilst noteiktam tipa zīmējumam. Vairāk nekā 250 šādu ēku fasāžu zīmējumus bija izstrādājuši Sanktpēterburgas arhitekti V. Geste, L. Ruska un V. Stasovs, un tos publicēja vairākos albumos, kurus Krievijas Iekšlietu ministrija izplatīja vispārējai lietošanai. Katrai pilsētai regulāri bija jāiesniedz pārskati par to, kādu un cik no jauna uzcelto ēku fasādes atbilst apstiprinātajiem zīmējumiem. 19. gadsimta trīsdesmito gadu beigās „paraugfasādes" jau bija morāli novecojušas. To izmantošanu arī vairs neuzskatīja par obligātu, jo kopš 1832. gada ar pilsētu apbūves jautājumiem Krievijā nodarbojās ne vairs Iekšlietu ministrija, bet cita institūcija – jaunizveidotā Satiksmes ceļu un publisko ēku galvenā pārvalde (*Главное управление путей сообщения и публичных зданий*). 1849. gada 31. decembrī Baltijas ģenerālgubernators izdeva rīkojumu, ka turpmāk pār-

ever, the houses at Skrundas iela 8 and Rumbas iela 7 (Picture **293**) are still decorated with such gables. The expressive gable of the building in Rumbas iela was depicted in drawings by W. Fromhold-Treu.[54]

In the residential building at Baznīcas iela 14 (Picture **294**), which belonged to Renda baron, Osten-Sakens.[55], an earlier half timber gable constructed in the 18th century has, along with the wall structures, "grown into" a typical Classicism structure of the first half of the 19th century. A mezzanine, the Tuscan order pilasters of which are bonded into a unified artistic composition with a lower storey, rises in the middle of the facade of the building. The pediment of the mezzanine is embraced by cornices with dentils, but the tympanum of the pediment has a semi-circular window with fan-shaped strutting. The entrance and window openings are decorated by the pediments of cornice fragment shape supported by the modillions. The house also features typical Classicism stoves (Picture **318**, p. 331). The majestic architecture of the building resembles a manor-house of a Classicism estate, whereas the artistic composition to a great extent follows the scheme of a "sample facade" common at the time.

Construction according to "sample facades" was mandatory after 1811, when it was "approved at the highest level" (i.e. by the Russian tsar – I.D.), and the instruction "On regulations for building private houses in cities" (О правилах при производстве в городах частных строений) became effective. In accordance with these, the facades of newly-constructed buildings had to comply with certain type of drawing. More than 250 drawings of such building facades were developed by Saint-Petersburg architects V. Geste, L. Rusca and V. Stasov; they were published in several albums distributed by the Russian Ministry of Interior Affairs for general use. Each city regularly reported on the number, types and compliance of the facades of newly constructed buildings to the approved drawings. At the end of the 1830's, the "sample facades" became obsolete. Their use was no longer mandatory, because

54 KDM, Inv. No 1937

55 **Antoniška, D.** Ēkas Baznīcas ielā 12, 14, un 16. Kleina un Gēbela nams [Kuldīgas dārgumi] (Buildings at Baznīcas iela 12, 14 and 16. House of Kleins and Gebels [Kuldīga Treasures]). *Kurzemnieks*, 2004., 16 March (No 32), p. 9.

kld.indb 316 12.12.2013. 13:18:43

skatus par ēkām, kas celtas atbilstoši „paraugfasāžu" zīmējumiem, nav jāiesūta. 1850. gada 5. janvārī šo dokumentu nolasīja Rīgā, Ķemerejas tiesā,[56] un līdz ar to „paraugfasāžu" laikmets noslēdzās ne tikai *de facto*, bet arī *de jure*.

Būvniecība pēc „paraugfasādēm" tomēr neizbēgami ievilka noteiktus vaibstus visu pilsētu sejās. Viena no visizplatītākajām „paraugfasāžu" shēmām bija vienstāva ēka ar trīs vai vairāk logu mezonīnu, kuru vainago frontons. Zem tā visā fasādes augstumā varēja pacelties arī lielā ordera pilastri, taču Kuldīgā 19. gadsimta pirmajā pusē bija tikai dažas ēkas ar mezonīniem. Šajā laikā lēni, bet pakāpeniski pieauga mūra ēku skaits. Kuldīgas ordeņa pilsdrupas jau bija nojauktas, un gatavi akmeņi mūra ēku būvniecībai vairs nebija viegli pieejami. Būvmateriāla ieguvei atkal sāka izmantot Ventu, izlaužot akmeni no upes gultnes. Šī nodarbe atspoguļota jelgavnieka Karla Jakoba Reinholda Minkeldes (*Karl Jakob Reinhold Minckelde,*1790–1858) ap 1830. gadu izgatavotajā litogrāfijā.[57] Tajā redzama Kuldīga no Ventas labā krasta. Priekšplānā ir Mārtiņsala, kuras piekraste

56 LVVA, 1382. fonds, 2. apraksts, 127. lieta, 18. lapa.

57 LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, Inv. Nr. R 23988

as of 1832 in Russia the issues of construction of cities were not dealt with by the Ministry of Interior Affairs, but rather by a different institution – the newly founded Main Board of Road Traffic and Public Buildings (Главное управление путей сообщения и публичных зданий). On December 31, 1849, the Baltic Governor-General issued an order that reviews did not have to be submitted for buildings which were constructed according to the "sample facade" drawings.. On January 5, 1850, this document was read in Riga, in Court for construction and administrative affairs (Kämmereigericht),[56] and with this the age of the "sample facades" ended not only de facto, but also de jure.

Nonetheless, construction according to the "sample facades" inevitably added certain features to the townscape everywhere. One of the most widespread schemes for "sample facade" was a single storey building with three or more window mezzanine crowned by a pediment. Sometimes there were large order pilasters along the whole facade, but in Kuldīga there were only a few buildings with mezzanines in the first half

56 LSHA, fund 1382, description 2, case 127, page 18.

292. Piebūve Baznīcas ielā 29. 19. gs. pirmā puse (VKPAI PDC, negatīvs Nr. 6629, 20. gs. septiņdesmito gadu foto)

Outbuilding at Baznīcas iela 29. First half of the 19th century (VKPAI PDC, negative file No 6629, photo of the 1970's)

293. Zelminis Rumbas ielā 7. 19. gs. pirmā puse (Z. Bikšes foto. 2009)

Pediment at Rumbas iela 7. First half of the 19th century (Photo by Z. Bikše. 2009)

294. Ēka Baznīcas ielā 14. 18. gs., 19. gs. pirmā puse (J. Krastiņa foto. 2013)

Building at Baznīcas iela 14. 18th century, first half of the 19th century (Photo by J. Krastiņš. 2013)

kld.indb 317 12.12.2013. 13:18:48

295. Kuldīga ap 1830. gadu. K. J. R . Minkeldes litogrāfija (LNB, Inv. Nr. R 23988)
Kuldīga around 1830. Lithograph by K. J. R. Minckelde (NLL, Inv. No R 23988)

of the 19th century. At the time, the number of masonry houses gradually increased. The Order's castle ruins of Kuldīga had been already demolished, and its stones were no longer available for construction of masonry buildings. The Venta was used to obtain construction materials by breaking stones from the river bed. This is depicted in a lithograph by Jelgava inhabitant Karl Jakob Reinhold Minckelde from approximately 1830.[57] The lithograph shows Kuldīga from the right bank of the Venta. In the foreground, Mārtiņsala (Martins Island) is depicted, and its foreshore is covered with numerous stone ashlars (Picture **295**). In 1836, the Kurzeme Province Board discussed the issue concerning stone breaking in the Venta river bed, as it was concerned about damage caused to the river banks.[58]

One of the oldest masonry buildings is a rather simple single storey residential house at Jelgavas iela 27. The building has hipped roof rarely encountered in Kuldīga, which imparts a monumentally weighty image of the building (Picture **296**). The facade proportions and shallow bay window in the middle of the facade comply with one of the layouts of the "sample facades". Characteristic touches of Classicism are the leaves of the entrance door and an elegant muntin patten of transom window. The building has a rather archaic hallway ceiling constructed of wooden beams and boards. A large pointed arch in the attic supports the joint of two flue pipes and a chimney rising above the roof.

Some drawings of the "sample facades" included the colouristics of the buildings. They mostly proposed yellow prime-shade of the facade, black or dark grey socle, white relief details and green or red roofs. Light greenish, grey or light blue prime-shades were recommended for painting the facades. Yellow shades of different intensity were used most commonly, as was established during investigations of the colouristics of the Kuldīga buildings.[59] At the very beginning of the 19th century, red paint typical of the Baroque was used the most. For example, the facades of the residential building at Jelgavas iela 1

57 NLL Department of Rare Books and Manuscripts, Inv. No R 23988

58 LSHA, fund 472, description 11, case 1815, p. 14.

59 SIHP MDC, Invesdtigation of the built-up area of the historical centre of the Kuldīga town (authors Z. Bikše, D. Lēvalde and L. Lūse). Rīga, 2009, p. 31 and 32.

kld.indb 318 12.12.2013. 13:18:49

noklāta ar neskaitāmiem akmens kvadriem (**295**. attēls). 1836. gadā Kurzemes guberņas valdes sarakstē apspriests jautājums par akmens laušanu Ventas upes gultnē, jo bija arī bažas par kaitējumu upes krastiem.[58]

Viena no senākajām mūra ēkām ir ārēji it kā necilā vienstāva dzīvojamā ēka Jelgavas ielā 27. Ēkai ir Kuldīgā maz sastopamais četrslīpju jeb valma jumts, kas tai piešķir monumentāli smagnēju izskatu (**296**. attēls). Fasādes proporcijas un seklais rizalīts fasādes vidējā daļā atbilst vienai no „paraugfasāžu" shēmām. Raksturīgs klasicisma zīmols ir ieejas durvju vērtnes un eleganti spraišļotais virslogs. Ēkā ir diezgan arhaiski, krāsotu koka siju un dēļu konstrukcijā veidoti priekšnama griesti. Bēniņos apjomīga smailloka arka balsta divu dūmkanālu savienojumu un dūmeni, kas paceļas virs jumta.

Dažos „paraugfasāžu" zīmējumos bija dota arī ēku koloristika. Lielākoties piedāvāts dzeltens fasādes pamattonis, melns vai tumši pelēks cokols, baltas reljefās detaļas un zaļi vai sarkani jumti. Fasāžu krāsošanai ieteikti arī gaiši zaļgani, pelēki vai gaiši zili pamattoņi. Visvairāk tika izmantoti dažādas intensitātes dzeltenie toņi, kas konstatēts arī Kuldīgas ēku koloristikas izpētē.[59] 19. gadsimta pašā sākumā tomēr vairāk izmantoja barokam raksturīgo sarkano krāsojumu. Šādi bijušas krāsotas, piemēram, dzīvojamās ēkas Jelgavas ielā 1 fasādes, bet mūra cokols tai „bijis gaišā silti baltā tonī".[60]

Ar savu izteiksmīgo sarkano toni uzmanību joprojām saista labi uzturētā dzīvojamā ēka Liepājas ielā 17 (**297**. attēls). Šeit ēka bijusi jau 18. gadsimtā, bet tās vietā acīmredzot 19. gadsimta otrajā ceturksnī uzcelta tagadējā koka guļbūve. Ēkai ir tipiskas ampīra stilistikā veidotas ieejas durvis un laternu konsoles abpus ieejai. Kādā 20. gadsimta divdesmitajos gados uzņemtā ēkas sānskata fotoattēlā redzams, ka logu rūtis ir sfēriski izliektas uz ārpusi. Šādi iestikloti logi kļuva populāri 19. gadsimta otrajā ceturksnī un bijuši gan Jelgavā, gan Rīgā.[61]

58 LVVA, 472. fonds, 11. apraksts, 1815. lieta, 14. lp.

59 VKPAI PDC, Kuldīgas pilsētas vēsturiskā centra apbūves inventarizācija (autori Z. Bikše, D. Lēvalde un L. Lūse). Rīga, 2009. 31. un 32. lpp.

60 AIG arhīvs. Nr. 1942 : Kuldīgas namu fasāžu inventarizācija (autori Z. Bikše, D. Lēvalde un L. Lūse). Rīga, 2009. (Anketa ēkai Jelgavas ielā 1).

61 **Slavietis, E.** Manas bērnības Rīga. *Senā Rīga 5 : Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2005. 356.–391. lpp.

were painted in this colour, whereas its masonry socle "was of light, warm white shade".[60]

The well-maintained residential building at Liepājas iela 17 still attracts attention due to its expressive red shade (Picture **297**). A building has been there already in the 18th century, but in the second quarter of the 19th century the present wooden log structure was built in its place. The building has an entrance door created in typical Empire style and lantern consoles on either side of the entrance. A photograph of the building side-view taken in the 1920's shows that the window panes are spherically curved outwards. This type of window glazing became popular in the second quarter of the 19th century and could be found in Jelgava and Riga.[61]

Kuldīga was also known for the polychromy of facades, which gave the impression of relief decor of different shades. Facades of this type are found with the courtyard building at Baznīcas iela 17,

60 AIG Archive. No 1942: Invesdtigation of the facades of Kuldīga houses (authors Z. Bikše, D. Lēvalde and L. Lūse). Rīga, 2009. (Questionnaire for the building at Jelgavas iela 1).

61 **Slavietis, E.** Manas bērnības Rīga (Riga of My Childhood). *Senā Rīga 5 : Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē* (*Ancient Riga 5 : Studies in Archaeology and History of the City*). Rīga: Vēstures institūta apgāds, 2005, p. 356-391.

296. Ēka Jelgavas ielā 27. 19. gs. divdesmitie gadi (J. Krastiņa foto. 2013)
Building at Jelgavas iela 27. 1820's (Photo by J. Krastiņš. 2013)

kld.indb 319 12.12.2013. 13:18:51

297. Ēka Liepājas ielā 17. 19. gs. divdesmitie gadi (J. Krastiņa foto. 2009)
Building at Liepājas iela 17. 1820's (Photo by J. Krastiņš. 2009)

Kuldīgā bijusi pazīstama arī fasāžu polihromija, kurā ar dažādām toņu variācijām panāk reljefa dekora iespaidu. Šādi apdarinātas fasādes ir pagalma ēkai Baznīcas ielā 17, kas celta 19. gadsimta otrajā ceturksnī. Sārtais sienas pamattonis kontrastē ar balti uzkrāsotajiem stūra rustiem, bet logu apmales izceltas ar sarkanbrūnām kontūrām.

19. gadsimta pirmajā pusē celta arī ēka Baznīcas ielā 4. Gadsimta trešajā ceturksnī blakus uzcelta kaimiņu ēka Baznīcas ielā 2. Tā ir garāka, un cauri tai sākumā vedusi tieša ieeja kvartāla iekštelpā, kur atrodas Svētās Trīsvienības katoļu baznīca. Ieeja, kuras vietu viegli ieraudzīt fasādē, atradusies tieši pretim baznīcas altāra apsīdai (**226**. attēls 259. lpp.). Abas ēkas no rietumu puses veido telpisko ietvaru Rātslaukumam jeb senajam tirgus laukumam (**298**. attēls). Ēku atrašanās vieta noteikusi arī funkciju: pirmais stāvs atvēlēts tirgotavām. Augšstāvā bijuši dzīvokļi vai viesnīca. Tas, ceļot ēku Baznīcas ielā 4, licis izvēlēties iebraucamās vietas (*гостинный двор*) „paraugfasādes" shēmu, kas, tiesa, diezgan brīvi interpretēta, bet precīzi ievērota abu stāvu augstumu attiecībā, ailu ritmā un dentikuliem rotātās starpdzegas, kas stiepjas virs pirmā stāva, izvei-

298. Ēka Baznīcas ielā 2 un 4 (J. Krastiņa foto. 2013)
Building at Baznīcas iela 2 and 4 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

constructed in the second quarter of the 19th century. The rosy prime-shade of the wall contrasts with white coloured corner rustics, while puce contour highlights the window casings.

The residential building at Baznīcas iela 4 was also constructed in the first half of the 19th century. In the third quarter of the century, the neighbouring building at Baznīcas iela 2 was constructed next to it. Initially there was an entrance directly into the building block where the Holy Trinity Catholic Church is situated. The entrance used to be directly opposite the altar apse of the church, and it can still be easily seen in the facade (Picture **226**, p. 259). The buildings mark off Rātslaukums or ancient market square from the west (Picture **298**). The location of the buildings also influenced their function; the first storey was allocated for stores, while the upper storey used to house apartments or a hotel. Due to this the pattern of the "sample facade" of a resting-place (гостинный двор) was chosen for the building at Baznīcas iela 4, which was rather freely interpreted, yet accurately complied with the proportion of the heights of floors, rhythm of openings and shape of the stringcourse, which

6-2KuldigaB.indd 320 18.12.2013. 9:52:47

dojumā. Šīs fasādes arhitektūra gandrīz identiski atkārtota Baznīcas ielā 2.

Fragmentāri apsekojumi dažiem pētniekiem devuši iemeslu domāt, ka ēkas pirmajā stāvā bijis pret laukumu atvērts portiks.[62] Tāds portiks ir bijis, piemēram, „Krievu sētai" Rīgā, Turgeņeva ielā, kuru, izmantojot „paraugfasāžu" shēmu, uzcēla 1818. gadā.[63] „Krievu sētas" vietā kopš 1958. gada paceļas Latvijas Zinātņu akadēmijas augstceltne. Jelgavā savukārt bijuši veikalu ēkām priekšā piebūvēti kolonnu portiki.[64] Šīs celtnes bija raksturīgi impēriskās arhitektūras prasībām atbilstoši klasicisma laika produkti. Ēkas Kuldīgā Baznīcas ielā 2 un 4 arhitektūra ir zināmā mērā līdzīga, taču daudz pieticīgāka.

Paraugfasāžu lietošanu tiešā un nepastarpinātā veidā noteikti kavēja iesakņojušās celtniecības tradīcijas un vietējās īpatnības. Pat guberņas administratīvajā centrā Jelgavā arhitektiem nereti bija krietni jānopūlas, lai saskaņotu projektus „visaugstākajā" līmenī.[65] Arhitektūras vēsturē pazīstamajam Kurzemes guberņas arhitektam Heinriham Eduardam Dihtam (*Heinrich Eduard Dicht*) amata pienākumi lika sekot gan Jelgavas, gan, domājams, arī Kuldīgas tirgus laukuma apbūvei. Tāpēc iespējams, ka ēkas Baznīcas ielā 7 (skat. 304. lpp.) 19. gadsimta pirmajā pusē veiktā pārbūve notikusi ar H. E. Dihta līdzdalību. Visai uzkrītoša ir ēkas mezonīna frontona līdzība ar arhitektam hipotētiski piedēvēto Jaunauces pils frontonu.[66] Pārveidojumi tuvināja ēkas tēlu paraugfasāžu shēmai un sasaucās ar Rātslaukuma pretējā pusē esošās garās veikalu ēkas raksturīgo klasicisma formās veidoto starpdzegu.

Mazpilsētās praktizējošu arhitektu tikpat kā nebija, tāpēc „kroņa" dienestā esošie guberņas arhitekti izpildīja arī privātos pasūtījumus. Lai tiktu galā ar daudzajiem darbiem, H. E. Dihts 1819. gadā prasīja sev par palīgu apstiprināt zīmētāju Vilhelmu Leopoldu, maksājot viņam 450 rubļu algu gadā. Šī prasība netika apmierināta,

62 VKPAI PDC, Kuldīga, Baznīcas iela 2/4 : Arhitektoniski mākslinieciskā apsekošana (autori D. Lēvalde un J. Zviedrāns). Rīga, 1998.

63 **Васильев, Ю.** *Классицизм в архитектуре Риги : Очерк истории планировки и застройки Риги в конце XVIII–начале XIX в.* Рига: Издательство Академии наук Латвийской ССР, 1961. Стр. 301.

64 **Lancmanis, I.** Klasicisms Jelgavas arhitektūrā. *Senā Jelgava*. Rīga: Neputns, 2010. 224. un 225. lpp.

65 Turpat, 225., 230. lpp.

66 **Spārītis, O.** Dažas Mēdemu dzimtas projektu kolekcijas rosinātas pārdomas Latvijas klasicisma arhitektūras jautājumos. *Elejas pils*. Rīga: Rundāles pils muzejs, 1992. 114. lpp.

was decorated with dentiles and stretched above the first storey. Almost identical facade architecture was used at Baznīcas iela 2.

Fragmentary inspections have led some researchers to think that the first storey of the building used to have an open portico facing the square.[62] Such a portico, for example, could be found in Riga's "Russian yard", Turgeņeva iela (Turgenev Street), which was built in 1818 using the "sample facade" pattern.[63] As of 1958, the highrise building of the Latvian Academy of Science rises in place of "Russian yard". In Jelgava, column porticos were built next to the store houses.[64] These buildings were typical products of the Classicism period following the requirements of Empire style architecture. The architecture of the buildings in Kuldīga, at Baznīcas iela 2 and 4, is similar to a certain extent, but it is more modest.

Established traditions and local peculiarities delayed direct and immediate use of the "sample facades". Even in the administrative centre of the province, Jelgava, architects often had to make a lot of effort to gain approval for projects at "the highest" level.[65] Heinrich Eduard Dicht, a well-known architect of Kurzeme Government had the duty of monitoring construction of buildings in the market square of Jelgava and, perhaps, Kuldīga. Therefore, it is possible that H. E. Dicht participated in the reconstruction of the building at Baznīcas iela 7 (see p. 304) in the first half of the 19th century. The similarity of the mezzanine pediment of the building and that of Jaunauce Manor palace, the latter being hypothetically considered the work of this architect, is rather striking.[66] The transformations made the house look like a "sample facade" and had something in common with the stringcourse of the long building of stores located on

62 SIHP MDC, Kuldīga, Baznīcas iela 2/4: Architectural artistic investigation (authors D. Lēvalde and J. Zviedrāns). Rīga, 1998.

63 **Васильев, Ю.** *Классицизм в архитектуре Риги : Очерк истории планировки и застройки Риги в конце XVIII–начале XIX в.* (Classicism in Riga Architecture). Рига: Издательство Академии наук Латвийской ССР, 1961. Стр. 301.

64 **Lancmanis, I.** Klasicisms Jelgavas arhitektūrā (Classicism in Jelgava Architecture). *Senā Jelgava* (*Ancient Jelgava*). Rīga: Neputns, 2010, p. 224 and 225.

65 Ibid., p. 225, 230.

66 **Spārītis, O.** Dažas Mēdemu dzimtas projektu kolekcijas rosinātas pārdomas Latvijas klasicisma arhitektūras jautājumos (Some Thoughts Triggered by the Medemi Family's Collection of Projects on Issues of Classicism Architecture of Latvia). *Elejas pils* (*Eleja Castle*). Rīga: Rundāles pils muzejs,1992, p. 114.

kld.indb 321 12.12.2013. 13:18:54

299. Saimniecības ēkas pagalmā Baznīcas ielā 7a. 19. gs. vidus (BCB)
Courtyard of the household building at Baznīcas iela 7a
Middle of the 19th century. (BCL)

300. Atslēgas cauruma nosegplāksnīte saimniecības ēkas durvīs Skrundas ielā 19. 19. gs. trīsdesmitie gadi (I. Dirveika foto. 2011)
Cover plate of the keyhole in the door of the household building at Skrundas iela 19. 1830's
(Photo by I. Dirveiks. 2011)

un H. E. Dihts dienestu pameta.[67] Guberņas valde atteikumu pamatoja ar to, ka guberņu arhitektiem īpaši zīmētāji neesot paredzēti un Kurzemes guberņa nebūšot izņēmums.[68]

Lielākajā daļā „paraugfasāžu" zīmējumu redzami lēzeni jumti. To ieklāšanai nepieciešamais skārds tolaik bija samērā dārgs. Gan lēzenie jumti, gan fasāžu apdares plastika Baltijas klimatiskajos apstākļos turklāt bija izaicinājums un zināms risks, tāpēc jau 19. gadsimta sākumā izpelnījās kritiku: „Visi ārējie greznojumi, piemēram, kolonādes, kas visā lepnumā greznojas pie jaunajām ēkām, ir pakļauti sniega un mitruma iespaidam, jo šīs ēkas stāv brīvi un itāļu jumti tās nespēj pasargāt."[69] Arī kolonnu portiki pilsētu apbūvē nebija lietderīgi[70].

67 **Lancmanis, I.** Der kurländishe Gouvernementsarchitekt Heinrich Eduard Dicht. *Studien zur Kunstgeschichte in Estland und Lettland* (Hamburger Gespräche 1992 und 1993). Heft 14. Kiel: Herausgegeben von Lars Olof Larsson, 1995. S. 138.

68 LVVA, 97. fonds, 1. apraksts, 1800. lieta, 94. lpp.

69 **Derschau, E. v., Keyserlingk, P. E. v.** *Beschreibung der Provinz Kurland : Nach Anleitung des unter Allerhöchsten Schutz Seiner Kaiserlichen Majestät von Einer freien ökonomischen Gesellschaft zu St. Petersburg im Jahr 1802 angefertigten Entwurfs***.** Mitau: J. F. Steffengahen und Sohn, 1805. S. 259 –260.

70 **Zilgalvis, J.** Paraugfasādes un Latvijas pilsētu koka dzīvojamēku arhitektūra 19. gadsimtā. *Latvijas Zinātņu akadēmijas vēstis. A.* 1995, Nr.5/6 (574/575), 74. un 75. lpp.

the opposite side of Rātslaukums. This stringcouse is shaped in typical forms of Classicism.

There were almost no architects who worked in provincial towns; therefore, the province architects of the "crown" service performed private orders as well. In order to handle all orders, in 1819 H. E. Dicht asked to approve the draftsman Wilhelm Leopold as his assistant, paying him a salary of 450 roubles a year. This petition was not satisfied, and H. E. Dicht left the service.[67] The Province Board substantiated its rejection by explaining that special draftsmen were not provided for the Gouvernements architects, and Kurzeme Province would not be an exception.[68]

In most of the "sample facade" drawings, low-pitched roofs can be seen. The tin required for roofing was rather expensive at the time. The low-pitched roofs and sculptural finishing of the facades were a challenge and a risk in Baltic climatic conditions, therefore from the be-

67 **Lancmanis, I.** Der kurländishe Gouvernementsarchitekt Heinrich Eduard Dicht. *Studien zur Kunstgeschichte in Estland und Lettland* (Hamburger Gespräche 1992 und 1993). Heft 14. Kiel: Herausgegeben von Lars Olof Larsson, 1995. S. 138.

68 LSHA, fund 97, description 1, case 1800, p. 94.

kld.indb 322 12.12.2013. 13:18:57

Latvijas pilsētu, tostarp Kuldīgas arhitektūra 19. gadsimta pirmajā pusē, kad valdīja stingri mākslas kanoni, saglabāja senāko laiku labākās tradīcijas un savu tāpatību, kuras daļa ir arī izteiksmīgie kārniņu jumti.

Katras dzīvojamās ēkas zemesgabala apbūves neatņemama sastāvdaļa ir saimniecības ēkas pagalmos. Mūsdienās tās izmanto kā malkas šķūņus, noliktavas un garāžas, bet 19. gadsimtā tās bija ratnīcas, staļļi un kūtis. Tieši senās saimniecības ēkas Kuldīgas pilsētvidei piešķir īpašu šarmu, kaut izteiktu kāda konkrēta arhitektūras stila formālo pazīmju tām tikpat kā nav. Lielākā daļa ēku ir divstāvu, koka, bet daudzām pirmā stāva sienas ir neapmests sarkanu ķieģeļu mūris. Gandrīz visām ir divslīpju jumti, un otrais stāvs veidots ar pārkari vai ar galeriju, no kuras var piekļūt atsevišķiem nodalījumiem (**299**. attēls). Iespējams, ka saimniecības ēkas ar galerijām radās 19. gadsimta otrajā pusē reizē ar īres dzīvokļu attīstību, nodrošinot atsevišķu saimniecības telpu visu dzīvokļu iemītniekiem. Droši vien otrā stāva pārkare bez galerijas ir senāks būveids, kura saknes sniedzas Ziemeļeiropas tautu celtniecības tradīcijās.

301. Ārdurvis Kalna ielā 13. 19. gs. otrais ceturksnis (J. Krastiņa foto. 2010)
Street door at Kalna iela 13. Second quarter of the 19th century (Photo by J. Krastiņš. 2010)

ginning of the 19th century they received some criticism: "All external decorations, for instance, colonnades, which adorn the new buildings, are subject to snow and rain impact, because these buildings stand freely, and Italian roofs are incapable of protecting them."[69] The column porticos of town buildings were useless as well.[70] In the first half of the 19th century, when strict art standards ruled, the architecture of Latvian towns, including Kuldīga, retained the best traditions of older times and their identity, part of which is expressive tile roofs.

Household buildings in courtyards were an inherent part of the land plot of each residential house. Nowadays, they are used as woodsheds, warehouses and garages, but in the 19th century they were coach houses, stables and cattle-sheds. These old household buildings impart a special charm to the townscape of Kuldīga, even though they have almost no formal features of any particular style of architecture. Most of the buildings are two-storey wooden structures, but in many of them the walls of the first storey are un-plastered, red brick masonry. Almost all of the buildings have a gable roof, and the second storey is projected or has a gallery, from which individual apartments can be accessed (Picture **299**). Possibly, the household buildings with galleries were constructed in the second half of the 19th century along with the development of rental apartments, when there was a necessity to ensure a separate household room for the inhabitants of all apartments. Apparently, projected second storey without the gallery is an older pattern, the roots of which should be looked for in the construction traditions of Western Europe.

One of the most interesting and oldest household buildings in Kuldīga, even though significantly transformed, is located in a courtyard at Skrundas iela 19. It was most likely built in the 1820's as a log structure of impressive size with even corners. A stable, a cattle-shed and a woodshed are combined under one roof there.

69 **Derschau, E. v., Keyserlingk, P. E. v.** *Beschreibung der Provinz Kurland : Nach Anleitung des unter Allerhöchsten Schutz Seiner Kaiserlichen Majestät von Einer freien ökonomischen Gesellschaft zu St. Petersburg im Jahr 1802 angefertigten Entwurfs*. Mitau: J. F. Steffengahen und Sohn, 1805. S. 259 –260.

70 **Zilgalvis, J.** Paraugfasādes un Latvijas pilsētu koka dzīvojamēku arhitektūra 19. gadsimtā (Sample Facades and Architecture of Residential Wooden Buildings of Latvian Cities in the 19th Century). *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A* (*Proceedengs of the Latvian Academy of Sciences. A*). 1995, No5/6 (574/575), p. 74 and 75.

kld.indb 323 12.12.2013. 13:19:00

302. Ārdurvis Liepājas ielā 17. 19. gs. otrais ceturksnis (VKPAI PDC)
Street door at Liepājas iela 17. Second quarter of the 19th century (SIHP MDC)

Viena no interesantākajām un senākajām Kuldīgas saimniecības ēkām, kaut ievērojami pārveidota, atrodas pagalmā Skrundas ielā 19. Tā, visticamāk, celta 19. gadsimta divdesmitajos gados kā iespaidīgu izmēru guļbūve gludajos pakšos. Te zem viena jumta apvienots stallis, kūts un šķūnis. Mūsdienās ēkas vienā galā iekārtots dzīvoklis, pārveidota jumta forma un mainīts fasādes kopskats. Par ēkas piederību vēlā klasicisma laikam liecina vien oriģinālās panaivi stilizētās atslēgas caurumu nosegplāksnītes (**300**. attēls). Mazās, reljefi spiestās skārda plāksnītēs atveidota ampīra stila vāze. Sienās izzāģēti šaurām spraugām līdzīgi mazi lodziņi, kuros, montējot baļķu sienu, iestrādāti dzelzs režģi.

Pagalmā Policijas ielā 4 savukārt ir 19. gadsimta pirmajā ceturksnī celts mūra šķūnis. Tas gan nonācis kritiskā stāvoklī, taču tajā joprojām ir kādas sen zudušas 18. gadsimta otrās puses ēkas barokālie logu apkalumi.

Sava laika arhitektūras stila formālas izpausmes daudz uzskatāmāk nekā ēku apjomos atklājas apdares un iekārtas detaļās. Kuldīgā ir īpaši daudz vēlā klasicisma jeb ampīra stila durvju. Tās ir savdabīgs pilsētas vēstures zīmols. Ampī-

Nowadays, an apartment has been created in one part of the building, the shape of the roof has been transformed, and the general image of the facade has been modified. Affiliation of the building to the period of late Classicism is testified only by the original and rather naively stylized cover plates of the keyholes (Picture **300**). An Empire style vase is made of small tin plates pressed in relief. The walls have small windows sawed similar to narrow splits, and iron grids were installed during assembly of the log wall.

A masonry shed was built in the courtyard at Policijas iela 4 in the first quarter of the 19th century. It has ended up in a critical condition, yet it still features Baroque window fittings of the lost building of the second half of the 18th century.

Formal expressions of the architectural style of that time are more vividly revealed in finishing and furniture details than in the buildings themselves. Kuldīga, in particular, has many doors of late Classicism or Empire style. They are a peculiar brand of town history. The Empire style doors are characterized by strict composition usually divided into several levels by horizontal, explicit relief mouldings, in which rosettes, relief rhombi or some other geometric shapes were placed on panels. Such doors are found, for example, at Jelgavas iela 2, Kalna iela 14, Kalna iela 13 (the lower part of it was added at the end of the 19th century after demolition of the porch, Picture **301**) and elsewhere. A rare example is the door of the building at Liepājas iela 17, the upper panels of which used to have lion heads (Picture **302**).

Transom windows with muntins of a rather complicated pattern are typical of Empire style doors. Their manufacture required great artisanal skill. Many carpenters used to work in the town. Several family workshops operated as well. The most famous ones were Reimanis, Ginters and Rozenbergs.[71] The last workshop of the Reimanis family was located at Kalna iela 23.[72] It seems that craftsmen competed against each other by creating as complicated as possible muntin compositions of transom windows. In the transom windows at Liepājas iela 16 and Mucenieku iela (Barrel Maker Street) 1, which seem to be creat-

71 KNM, Kuldīga architecture details and art monuments (Summary of I. Lancmanis' report). May 22, 1970 p. 2.

72 **Grīniņa, I.** Ēka Jelgavas ielā 13: Galdnieka darbnīca [Kuldīgas dārgumi] (Building at Jelgavas iela 13: Carpenter's Workshop [Kuldīga Treasures]). *Kurzemnieks,* 2007, March 19.

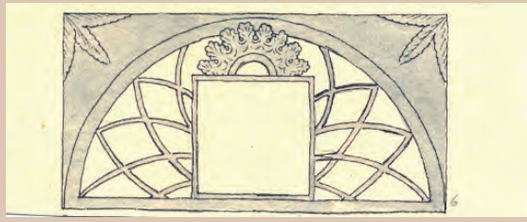
kld.indb 324 12.12.2013. 13:19:01

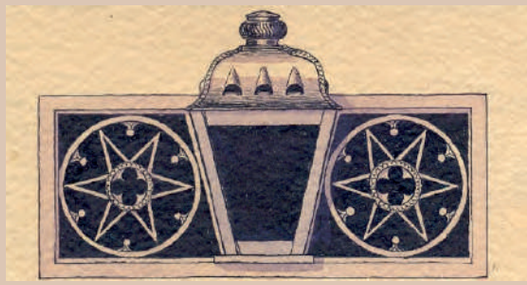
ra durvīm raksturīga stingra, parasti ar horizontālām, izteikti reljefām joslām vairākos līmeņos sadalīta kompozīcija, kurā uz pildiņu spoguļiem uzstrādātas rozetes, reljefi rombi vai kādas citas ģeometriskas figūras. Šādas durvis ir, piemēram, Jelgavas ielā 2, Kalna ielā 14, Kalna ielā 13 (tām apakšējā daļa pievienota 19. gadsimta beigās pēc lieveņa nojaukšanas, **301**. attēls) un citur. Rets piemērs ir ēkas Liepājas ielā 17 durvis, kuru augšējos pildiņos agrāk bijušas lauvu galvas (**302**. attēls).

Ampīra ārdurvīm raksturīgi ir arī virslogi, kuriem bieži vien ir visai sarežģīta raksta spraišļojumi. To izgatavošana prasīja augstu amatniecisko meistarību. Pilsētā strādāja daudz galdnieku. Darbojās vairākas ģimeņu darbnīcas. Pazīstamākie bija Reimaņi, Ginteri un Rozenbergi.[71] Reimaņu pēdējā darbnīca bijusi Kalna ielā 23.[72] Amatnieki, šķiet, sacentušies, izgatavojot iespējami sarežģītākus virslogu spraišļojumus. Virslogos Liepājas ielā 16 un Mucenieku ielā 1, kas izskatās

71 KNM, Kuldīgas arhitektūras detaļas un mākslas pieminekļi (I. Lancmaņa referāta konspekts). 1970. g. 22. maijs, 2. lpp.

72 **Grīniņa, I.** Ēka Jelgavas ielā 13 : Galdnieka darbnīca (Kuldīgas dārgumi). *Kurzemnieks,* 2007, 19. marts.

303. Ārdurvju virslogi. Kalna ielā 9 (19. gs. pirmā puse) un Kalna ielā 20. 19. gs. vidus. V. Fromholda-Treija zīmējumi (KNM, Inv. Nr. 1961 un 1964).

Transom windowss of outer doors at Kalna iela 9 (first half of the 19th century) and Kalna iela 20 (middle of the 19th century). Drawings by W. Fromhold-Treu (KDM, Inv. No 1961 and 1964).

ed by one and the same craftsman, the muntins form a rhombic grid, whereas at Baznīcas iela 23, Alunāna iela 4, Jelgavas iela 27 and 29, Ventspils iela 37 and Rumbas iela 3/5, they are shaped in curved and straight lines with small rosettes in the crossings. A particularly luxuriant ornamental pattern of transom window is found at Kalna iela 13 (Picture **301**) and Jelgavas iela 24. The fan-shaped compositions typical for the Empire style are in the middle of the windows, while rich cross-bar grids are located around them. At Kalna iela 13, they were created in a vertical pattern, and at Jelgavas iela 24 in a rhombic pattern. Both transom windows were manufactured in the 1840's, when most of the beautiful doors of Kuldīga buildings were created. At Kalna iela 13, a simple wooden entrance portal with wood-carved dropping leaf garlands in the upper part has been retained. A similar portal is found at Kalna iela 15 as well, while an impressive rustic wooden portal was located at Jelgavas iela 17.

In some transom windows, for example at Baznīcas iela 7, 17 and 20, the muntin pattern is repeated in several separate panes. In some places, a place was left in for an oil or gas

304. Ārdurvju virslogi Ventspils ielā 37 un Smilšu ielā 23. 19. gs. trešais ceturksnis (I. Dirveika un J. Krastiņa foto. 2012 un 2010)

Transom windows of outer doors at Ventspils iela 37 and Smilšu iela 23. Third quarter of the 19th century (Photo by I. Dirveiks and J. Krastiņš. 2012 and 2010)

kld.indb 325 12.12.2013. 13:19:02

305. Durvju vira Kuldīga novada muzeja kolekcijā. 17. gs. otrā puse (I. Dirveika foto. 2012)
Door hinge in the collection of the Kuldīga District Museum. Second half of the 17th century (Photo by I. Dirveiks. 2012)

306. Durvju vira Kaļķu ielā 2. 18. gs. beigas (Z. Bikšes foto. 2009)
Door hinge at Kaļķu iela 2. End of the 18th century (Photo by Z. Bikše. 2009)

kā vienas un tās pašas rokas radīti, spraišļi veido rombisku režģi, bet Baznīcas ielā 23, Alunāna ielā 4, Jelgavas ielā 27 un 29, Ventspils ielā 37 un Rumbas ielā 3/5 spraišļojumā ir liektas un taisnas līnijas ar mazām rozetēm krustpunktos. Īpaši grezns virslogu spraišļojuma ornamentālais raksts ir Kalna ielā 13 (**301**. attēls) un Jelgavas ielā 24. Šo virslogu vidusdaļu aizņem ampīram raksturīgās vēdekļveida kompozīcijas, bet abpus tām ir bagāti spraišļu režģi. Kalna ielā 13 tie veidoti vertikālā, bet Jelgavas ielā 24 – rombiskā rakstā. Abi virslogi izgatavoti 19. gadsimta četrdesmitajos gados, kad tapa visvairāk Kuldīgas ēku skaisto ārdurvju. Kalna ielā 13 saglabājies arī vienkāršs, no koka veidots ieejas portāls ar kokgriezumā veidotām nokarenām lapu vītnēm sānu augšdaļās. Līdzīgs portāls ir arī Kalna ielā 15, bet iespaidīgs rustikāls koka portāls bijis Jelgavas ielā 17.

Vairākos virslogos, piemēram, Baznīcas ielā 7, 17 un 20 spraišļojuma raksts atkārtots vairākās atsevišķās rūtīs. Dažviet spraišļojumā atstāta vieta eļļas vai petrolejas gaismeklim (**303**. attēls). Šāds klasicisma perioda virslogs saglabājies Ventspils ielā 23. Sākot ar 19. gadsimta otro

luminaire (Picture **303**). Such a transom window of the Classicism period has been retained at Ventspils iela 23. Starting from the second quarter of the 19th century, Neo-Gothic motives, some kind of tracery appeared in the compositions of transom windows, for example at Baznīcas iela 30 and Liepājas iela 36. The tradition of making classical transom windows was continued in the second half of the 19th century as well (Picture **304**).

The entrance door is the business card of a building and a piece of art, the expressiveness of which is to a great extent determined not only by the shape of leaves, but also by the colour and fittings. In the first half of the 19th century, entrance doors were mostly painted in brownish and greenish shades. The door at Kalna iela 13 used to be olive-green. Around the middle of the century, the most typical shades of Classicism – yellow and ochre – were mostly used, whereas at the end of the century most of the doors were already in yellowish shades. Faux wood painting was mostly preferred in colouring.[73]

73 SIHP MDC, Invesdtigation of the built-up area of the historical centre of the Kuldīga town (authors Z. Bikše and D. Lēvalde). Rīga, 2009.

kld.indb 326 12.12.2013. 13:19:05

ceturksni, virslogu spraišļojumu kompozīcijās parādās neogotiski motīvi, piemēram, Baznīcas ielā 30 un Liepājas ielā 36. Klasisko virslogu darināšanas tradīcija saglabājās arī 19. gadsimta otrajā pusē (**304**. attēls).

Ārdurvis ir ēkas vizītkarte un mākslas darbs, kura izteiksmīgumu lielā mērā nosaka ne tikai vērtņu forma, bet arī krāsa un apkalumi. 19. gadsimta pirmajā pusē ārdurvis visbiežāk krāsoja brūnganos un zaļganos toņos. Durvis Kalna ielā 13 bijušas olīvzaļas. Ap gadsimta vidu vairāk lietoti klasicismam vispārraksturīgie dzeltenie un okera toņi, bet gadsimta beigās jau lielākā daļa ārdurvju bija dzeltenīgos toņos. Lielākoties tika lietots arī tā sauktais āderējums, krāsojumā imitējot koka šķiedras tekstūru.[73]

Ārdurvju apkalumi, kurus lielākoties izgatavoja vietējie kalēji, nereti ir mākslas darbi paši par sevi. To lielākā daļa izgatavota 19. gadsimtā, bet ir daži paraugi, kas tā laika ēkās nonākuši no iepriekšējiem gadsimtiem. Kuldīgas novada muzejā glabājas arī kāda 17. gadsimta otrajā pusē kalta kāšu vira (**305**. attēls). Tā ir ažūra, barokāla raks-

73 VKPAI PDC, Kuldīgas pilsētas vēsturiskā centra apbūves inventarizācija (autori Z. Bikše un D. Lēvalde). Rīga, 2009.

307. **Durvju vira Baznīcas ielā 7. 19. gs. vidus (Z. Bikšes foto. 2009)**
Door hinge at Baznīcas iela 7. Middle of the 19th century (Photo by Z. Bikše. 2009)

308. **Klauveklis Kalna ielā 14 (VKPAI PDC, 1974. g. foto)**
Knocker at Kalna iela 14 (SIHP MDC, photo of 1974)

309. **Slēdzene Jelgavas ielā 16. 19. gs. 1. puse (Z. Bikšes foto. 2009)**
Lock at Jelgavas iela 16. First half of the 19th century (Photo by Z. Bikše. 2009)

The fittings of the street doors were mostly manufactured by local smiths and were often works of art per se. Most of them were manufactured in the 19th century, but there are several examples removed from the buildings from previous centuries. The Kuldīga District Museum stores a hook hinge or paumelle forged in the second half of the 17th century (Picture **305**). It is an openwork baroque pattern plate with engravings. Similar hinges have been found in the Kabile estate. At the end of the 20th century, the door of the building at Baznīcas iela 2/4 still had paumelles, with the "finny" shape of the ends resembling a fish tale. Buck-horn paumelles manufactured at the end of the 18th century were also shaped in lush baroque curvilinear forms. Such hinges have been preserved at Kaļķu iela 2 (Picture **306**), Ventspils iela 2 and Dīķa iela 8. In the middle of the 19th century, more modern barrel or liftoff hinges spread along with paumelles. At Baznīcas iela 7 (Picture **307**), an older fastening method was used for the hinges, with their leafs hammered deep into the door leaf frame and only then fastened with a screw.

Knockers were peculiar fittings of doors. Nowadays, only one has been preserved in its place,

kld.indb 327 12.12.2013. 13:19:09

310. Logs Kalna ielā 15. 19. gs. pirmā puse (Z. Bikšes foto. 2009)

Window at Kalna iela 15. First half of the 19th century (Photo by Z. Bikše. 2009)

311. Iekšdurvis Ventspils ielā 4. 19. gs. otrais ceturksnis (I. Dirveika foto. 2012)

Inner door at Ventspils iela 4. Second quarter of the 19th century (Photo by I. Dirveiks. 2012)

312. Zelmiņa lodziņš Skrundas ielā 12. 19. gs. otrais ceturksnis (I. Dirveika foto. 2011)

Pediment window at Skrundas iela 12. Second quarter of the 19th century (Photo by I. Dirveiks. 2011)

ta plāksne ar gravējumiem. Līdzīgas viras atrastas arī Kabiles muižā. 20. gadsimta beigās ēkas Baznīcas ielā 2/4 durvīm vēl bijušas kāšu viras, kuru „spurainā" galu forma atgādina zivs asti. Sulīgās baroka līklīniju formās veidotas arī tā sauktās āža ragu viras, kas izgatavotas 18. gs. beigās. Tādas saglabājušās Kaļķu ielā 2 (**306**. attēls), Ventspils ielā 2 un Dīķa ielā 8. 19. gadsimta vidū reizē ar kāšu virām izplatījās modernākās stobrviras. Baznīcas ielā 7 (**307**. attēls) lietots senāks šo viru piestiprināšanas veids, iedzenot plāksnīti dziļi vērtnes rāmī un tikai pēc tam pieskrūvējot.

Savdabīgs durvju apkalums bijuši klauvekļi. Šodien savā vietā saglabājies tikai viens no tiem – Kalna ielā 15. Pārējie redzami vairs tikai fotoattēlos (**308**. attēls). Toties joprojām darba kārtībā ir ne viena vien sena, formās izteiksmīga slēdzene ar kaltiem dzelzs rokturiem. Tāda, piemēram, tiek lietota ēkā Jelgavas ielā 16 (**309**. attēls).

19. gadsimta pirmajā pusē sāka arhitektoniski apdarināt arī ēku logailas, tām izveidojot koka apmales. To stūrus parasti uzsvēra ar „klucīšiem", kuru priekšpusi rotā ierāmēts cilnis lēzenas piramīdiņas formā. Apmales rotāja arī ar rievtekām (**310**. attēls). Stila formu valoda

at Kalna iela 15. Others can be seen only in photographs (Picture **308**). Nevertheless, many old locks of expressive shapes and with forged iron handles are still in working condition. One of them, for instance, is used in the building at Jelgavas iela 16 (Picture **309**).

Starting with the first half of the 19th century, window openings were architecturally finished with wooden casings. Their corners were usually emphasized with "little blocks", having framed relief in the shape of a low pitched pyramid in the forefront. The casings were decorated also with flutes (Picture **310**). The shape peculiarities of the style were used for very small architectural elements, for example some small windows in gables. At Skrundas iela 12 and Ventspils iela 14, such windows were of quarter-circle shape and radial glazing-bars (Picture **312**).

High-quality joinery products were also found in the inner doors of buildings. Several inner doors with rather impressive ornamental pattern of muntinSon the glazed part of the leaves are known, for example, at Ventspils iela 4 (Picture **311**). This door was drawn by W. Fromhold-Treu.[74]

74 KDM, Inv. No 1918.

kld.indb 328 12.12.2013. 13:19:15

skāra pavisam nelielus arhitektoniskos elementus, piemēram, dažus mazus lodziņus zelmiņos. Skrundas ielā 12 un Ventspils ielā 14 šādiem lodziņiem ir apļa ceturtdaļas forma un radiāli spraišļi (**312**. attēls).

Augstas kvalitātes būvgaldniecības izstrādājumi bija arī ēku iekšdurvis. Ir zināmas dažas iekšdurvis ar visai iespaidīgu vērtņu iestikloto daļu spraišļojumu, piemēram, Ventspils ielā 4 (**311**. attēls). Šīs durvis zīmējis arī V. Fromholds-Treijs.[74]

19. gadsimta vidū un otrajā pusē kādā Kuldīgas galdniecībā izgatavotas vairākas līdzīgas vējtveru un, iespējams, arī verandu konstrukcijas. Ēkā Kalna ielā 14 pārbūves laikā iebūvēts vējtveris, kam iestiklotās daļas spraišļojumā ir smailloka arkas un „četrlapji" (**313**. attēls). Vērtnes krāsotas gaiši brūnā āderējumā. Formās analogas iestiklotas konstrukcijas izmantotas Jelgavas ielā 1, sadalot otrā stāva priekštelpu (**314**. attēls). Iespējams, ka sākotnēji tās domātas kādai verandai. Droši vien tie paši meistari izgatavojuši arī vējtveri Liepājas ielā 14. Arī visus šos būvgaldniecības mākslas darbus

74 KNM, Inv. Nr. 1918.

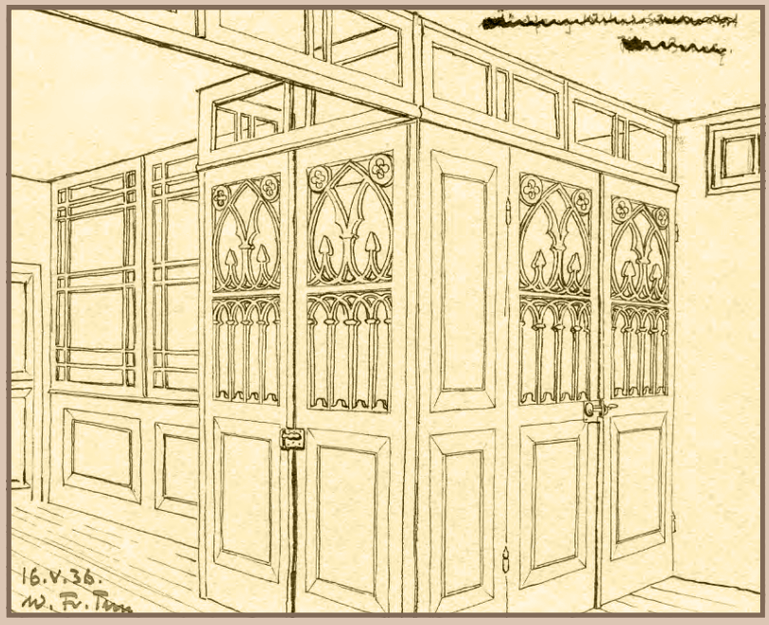

313. Vējtvera durvis Kalna ielā 14. 19. gs. vidus (?) (http://www.ekas.kuldiga.lv/apskats/?id=103&vesture=2)
Wind porch door at Kalna iela 14. Middle of the 19th century (?) (http://www.ekas.kuldiga.lv/apskats/?id=103&vesture=2)

In the middle and the second half of the 19th century, several similar wind porches and, possibly, veranda structures were manufactured at a Kuldīga joinery. In the building at Kalna iela 14, a wind porch with a pointed arch and a "quatrefoil" in the tracery of its glazed part was built during reconstruction (Picture **313**). The leaves were faux wood painted in light brown. Glazed structures of analogue shapes were used at Jelgavas iela 1 to divide the anteroom of the second storey (Picture **314**). It is possible that they were initially intended for a veranda. Apparently, the same craftsmen manufactured the wind porch at Liepājas iela 14 as well. All these works of joinery art were depicted in the drawings by W. Fromhold-Treu from 1933 to 1936.[75]

The inner walls of residential buildings could still have no finishing at all. Sometimes, wooden surfaces were simply painted or covered with painted paper. In the most important premises, the walls were plastered with limestone or clay mortar and were whitewashed. Board ceilings were placed into grooves cut in ceiling joists,

75 KDM, Inv. No 1919, 1925 and 1930.

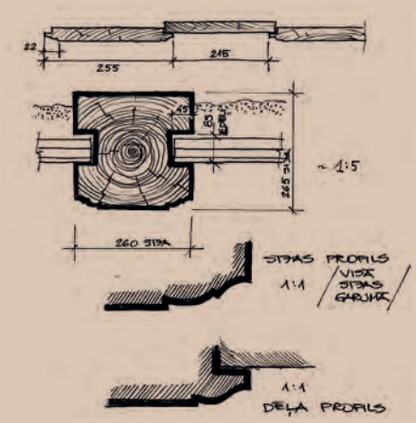

314. Vējtveris Jelgavas ielā 1. V. Fromholda-Treija zīmējums. 1936 (KNM, Inv. Nr. 1930)
Picture 324. Wind porch at Jelgavas iela 1. Drawing by W. Fromhold-Treu. 1936 (KDM, Inv. No 1930)

kld.indb 329 12.12.2013. 13:19:18

315. Siju un dēļu profili ēkā Jelgavas ielā 1 (I. Dirveika zīmējums. 2011)

Profiles of beams and boards at Jelgavas iela 1 (Photo by I. Dirveiks. 2011)

316. Dekoratīvs sienas krāsojums Kalna ielā 14. 19. gs. vidus (J. Krastiņa foto. 2010)

Decorative wall paintwork at Kalna iela 14. Middle of the 19th century (Photo by J. Krastiņš. 2010)

317. Krāsns Baznīcas ielā 10. 19. gs. pirmā puse. V. Fromholda-Treija zīmējums (KNM, Inv. Nr.1940)

Stove at Baznīcas iela 10. First half of the 19th century. Drawing by W. Fromhold-Treu (KNM, Inv. No 1940)

savos zīmējumos no 1933. līdz 1936. gadam fiksējis V. Fromholds-Treijs.[75]

Dzīvojamo ēku iekšsienas joprojām varēja būt bez jebkādas apdares. Dažkārt koka virsmas vienkārši nokrāsoja vai aplīmēja ar krāsotu papīru. Nozīmīgākajās telpās sienas apmeta ar kaļķu vai māla javu un balsināja. Dēļu griestus sāka iestrādāt pārseguma sijās iegrieztās gropēs, bet pašus dēļus profilēt. Šādi griesti, piemēram, ir Baznīcas ielā 17 un Jelgavas ielā 1 (**315**. attēls). Sienu krāsojuma mākslinieciskо līmeni parasti cēla ar trafareta tehnikā izpildītu ornamentālu joslu sienas augšdaļā un tumši tonētu cokoldaļu. Baznīcas ielā 4 dažu iekšsienu krāsojumā imitēta pelēka marmora virsma. Dažkārt uz zila pamattoņa „uzšļakstīti" baltas krāsas triepieni.

Pakāpeniski ieviesās tapetes. Varēja iegādāties dārgākus ārzemju ražojumus, kuriem līdzvērtīgus izgatavoja arī Krievijā. 1832. gadā Kurzemes gubernators informējis guberņas valdi, ka Imperatora augstības Kabineta pakļautībā esošā tapešu fabrika, kas atrodas Carskoje Selo, pēc dažādiem franču paraugiem izgatavo labas papīra tapetes. Tās pārdod 8 aršinas garos ruļļos, kas

75 KNM, Inv. Nr. 1919, 1925 un 1930.

whereas the boards themselves were profiled. Such ceilings, for example, are found at Baznīcas iela 17 and Jelgavas iela 1 (Picture **315**). The artistic level of wall paintwork was usually increased by an ornamental belt created by stencil technique in upper part of the wall and a dark shaded socle part. At Baznīcas iela 4, a grey marble surface is imitated on the paintwork of several walls. Sometimes white colour dabs were "splashed" on the blue wall.

Wallpaper was gradually introduced. It was possible to purchase more expensive foreign products, the equivalents of which were also manufactured in Russia. In 1832, the Governor of Courland informed the Province Board that the wallpaper factory under supervision of the Cabinet of the Emperor's Highness located in Carskoje Selo manufactured good wallpaper according to several French samples. It sold 8 arshin long rolls, which cost from 2 to 15 roubles. Plafonds and "borders" – closing belts – were offered as well.[76]

An unusually luxuriant interior was created in the middle of the 19th century in the build-

76 LSHA, fund 97, description 1, case 1800, p. 99.

kld.indb 330 12.12.2013. 13:19:21

maksā no 2 līdz 15 rubļiem. Piedāvāti arī plafoni un „bordes" – noslēdzošās joslas.[76]

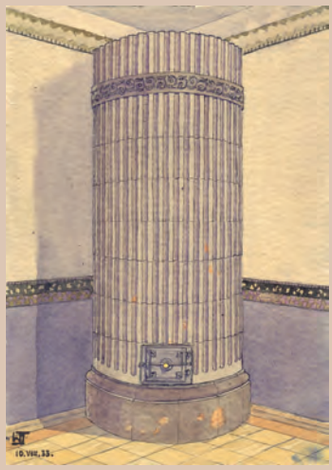
Neparasti grezns interjers 19. gadsimta vidū tapis ēkā Kalna ielā 14. Tur priekšnama sienas dekoratīvajā krāsojumā imitēta rustika, bet sienas vidējā daļā aplis aptver ainavas gleznojumu (**316**. attēls). Kuldīgā zem vēlākiem uzslāņojumiem droši vien slēpjas vēl viena otra šāda veida sienu apdare.

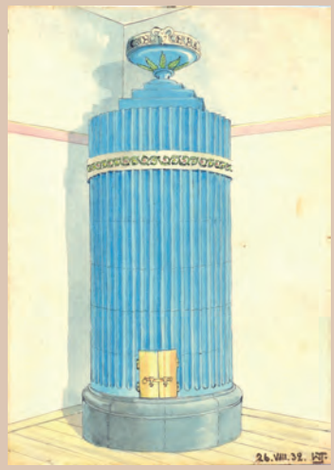
19. gadsimts atstājis konkrētākas nekā iepriekš ziņas un taustāmākas liecības par krāsnīm, kas greznoja lepnāko mājokļu iekštelpas. Dažas skaistas Kuldīgas krāsnis savos zīmējumos fiksējis V. Fromholds-Treijs. Tā ir zaļi glazētu podiņu krāsns ar baltām detaļām, kas bijusi ēkā Baznīcas ielā 10 (**317**. attēls), un divas rievota cilindra formas krāsnis Baznīcas ielā 14 (**318**. attēls). Ventspils ielā 12 kādreizējā ēkas viesistabā ir kamīns, kura fasādi rotā sevišķi bagātīgi, raksturīgās ampīra ornamentālajās formās veidoti ciļņi (**320**. attēls). Tam ļoti līdzīgs kamīns bijis arī Kalna ielā 27. Krāsnīm bieži vien bija greznas durtiņas, no kurām dažas saglabātas Kuldīgas novada muzejā (**319**. attēls).

76 LVVA, 97. fonds, 1. apraksts, 1800. lieta, 99. lapa.

ing at Kalna iela 14. The decorative paintwork of the anteroom imitated rustic, whereas in the middle part of the wall the circle embraces the painting of a landscape (Picture **316**). There might be some other wall finishing of this type hiding under later finishing layers in Kuldīga.

The 19th century left more specific information and more tangible evidence about the stoves which decorated the inner rooms of the richest dwellings. Several beautiful Kuldīga stoves were depicted in the drawings by W. Fromhold-Treu, for example, a green glazed tile stove with white details which used to be in the building at Baznīcas iela 10 (Picture **317**) and two corrugated cylinder-shaped stoves at Baznīcas iela 14 (Picture **318**). A fireplace, the facade of which is decorated with particularly rich reliefs created in ornamental shapes typical of the Empire style, is located in a former living room of the building at Ventspils iela 12 (Picture **320**). A very similar fireplace used to be at Kalna iela 27. The stoves often had luxuriant little doors, several of which have been preserved by the Kuldīga District Museum (Picture **319**).

318. Krāsnis. 19. gs. pirmā puse V. Fromholda-Treija zīmējumi (KNM, Inv. Nr.1941 un 1943)

Stove. First half of the 19th century. Drawings by W. Fromhold-Treu (KNM, Inv. No 1941 and 1943)

319. Krāsns durtiņas Baznīcas ielā 10. 19. gs. pirmā puse (KNM, Inv. Nr.15.805)

Little doors of the fireplace at Baznīcas iela 10. The first half of the 19th century (KDM, Inv. No 15.805)

320. Kamīns Ventspils ielā 12. 19. gs. vidus (I. Dirveika foto. 2012)

Fireplace at Ventspils iela 12. The middle of the 19th century (Photo by I. Dirveiks. 2012)

kld.indb 331 12.12.2013. 13:19:27

321. Dzīvojamā ēka Kaļķu ielā 5. 19. gs. septiņdesmitie gadi. Fasādes pārbūves projekta zīmējums. 1906 (KNM, Inv. Nr. 33.743)

Residential building at Kaļķu iela 5. 1870's. The drawing of the facade reconstruction project. 1906 (KNM, Inv. No 33.743)

322. Īres nams Ventspils ielā 28. 19. gs. beigas (J. Krastiņa foto. 2013)

The apartment house at Ventspils iela 28. The end of the 19th century (Photo by J. Krastiņš. 2013)

Tradīcijas un jauni strāvojumi 19. gadsimta otrajā pusē

19. gadsimta vidū visā Latvijā sākās straujāka pilsētu izaugsme. No nocietinājumu vaļņiem atbrīvojās Rīga, par rūpniecības centru izauga Liepāja, lielpilsētnieciskus vaibstus ieguva Ventspils. No laukiem pilsētās ieplūdušos iedzīvotājus izmitināja īres namos. Tas bija jauns ēku tips gan sociālā, gan arhitektoniski telpiskā plānojuma, gan arī mākslinieciski stilistiskā veidola ziņā.[77] Līdz ar īres namiem dzīvojamo ēku arhitektūrā ienāca jaunais stils – eklektisms. Mazpilsētās paralēli tam turpinājās tradicionālo, koka guļbaļķu konstrukcijās veidoto ēku būvniecība. Kuldīgā joprojām populāras bija dzīvojamās ēkas ar tradicionālo trīsdalījuma plānu. To ārsienas bieži vien veidotas statņu konstrukcijā ar guļšķautņu aizpildījumu, bet fasāžu arhitektūra atspoguļo klasicisma laika „paraugfasāžu" kompozīcijas shēmas.

Šāda arhitektūra un ēkas konstrukcija labi redzama kādā projektā, kas saglabājies Kuldīgas novada muzejā. Tas ir ēkas Kaļķu ielā 5, kas cel-

77 **Krastiņš, J.** *Eklektisms Rīgas arhitektūrā*. Rīga: Zinātne, 1988. 162. lpp.

Traditions and new trends in the second half of the 19th century

In the middle of the 19th century, the towns of Latvia started to grow more rapidly. Fortification ramparts were removed from Riga, Liepāja became an industrial centre, and Ventspils obtained the features of a big city. Inhabitants crowded in from the countryside to the cities, and they were accommodated in apartment houses. This was a new type of buildings in terms of social, architectural and stylistic respect.[77] A new style – Eclecticism – advanced in architecture. Construction of traditional wooden log structures was still continued in provincial towns. Residential buildings with traditional tripartite planning were still popular in Kuldīga. Their external walls were often constructed of stanchion structure combined with logs, whereas the facade architecture reflected the "sample facade" patterns of the Classicism period.

Such architecture and building structure can be seen in a project kept in the Kuldīga District Museum. It is a project for an insignificant

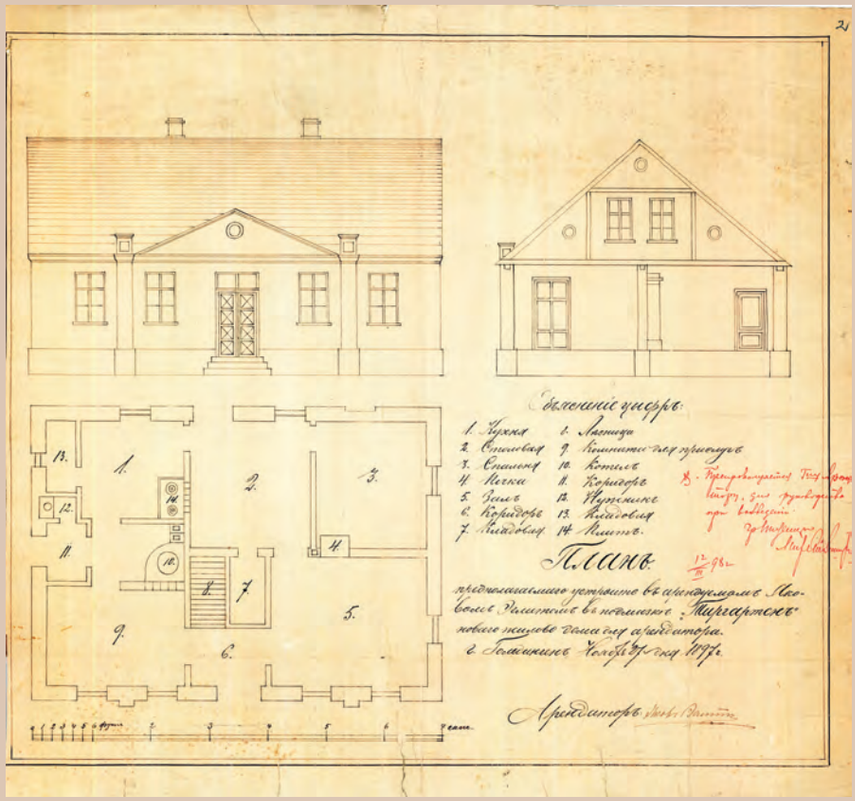
77 **Krastiņš, J.** *Eklektisms Rīgas arhitektūrā* (*Eclecticism in Riga Architecture*). Rīga: Zinātne, 1988, p. 162.

6-2KuldigaB.indd 332 18.12.2013. 9:53:13

ta 19. gadsimta septiņdesmitajos gados, fasādes nelielu pārveidojumu projekts (**321**. attēls).

19. gadsimta otrajā pusē uzcēla vēl vienu otru ēku, kuras centrā bija apvalkdūmenis, taču daudz vairāk to vietā veidoja virtuves, kurām ir izeja arī uz pagalmu, kā, piemēram, Grants ielā 1. Vairākdzīvokļu ēkās centrā parasti izbūvēja no ielas uz pagalmu caurejošu gaiteni, kurā varēja būt arī kāpnes uz augšējo stāvu. Tāds ir Grants ielā 21, Smilšu ielā 23, kā arī pagalma ēkā Ventspils ielā 33. Dažām ēkām gaitenis ir garenvirzienā. Tādās ēkās ieeja ir no gala, kā, piemēram, Liepājas ielā 6. Pagalma pusē parasti piebūvētas labierīcības. Principiāls jaunums dzīvojamo ēku būvniecībā bija pilnus divus stāvus augstas koka mājas. To arhitektūrā visuzskatāmāk atspoguļojas eklektisma stilam raksturīgā piesātinātā un vienmērīgā ritmā veidotā fasāžu kompozīcija (**322**. attēls).

19. gadsimta otrā puse ir laiks, kopš kura dažās dokumentu krātuvēs saglabājušies arī tolaik celto ēku projekti. Ļoti pilnīgs projektu arhīvs ir Rīgā, fragmentārs – Ventspilī un Aizputē, nedaudz materiālu, galvenokārt par arhitektu Berči veikumu, ir Liepājas muzejā, bet par Kuldīgas

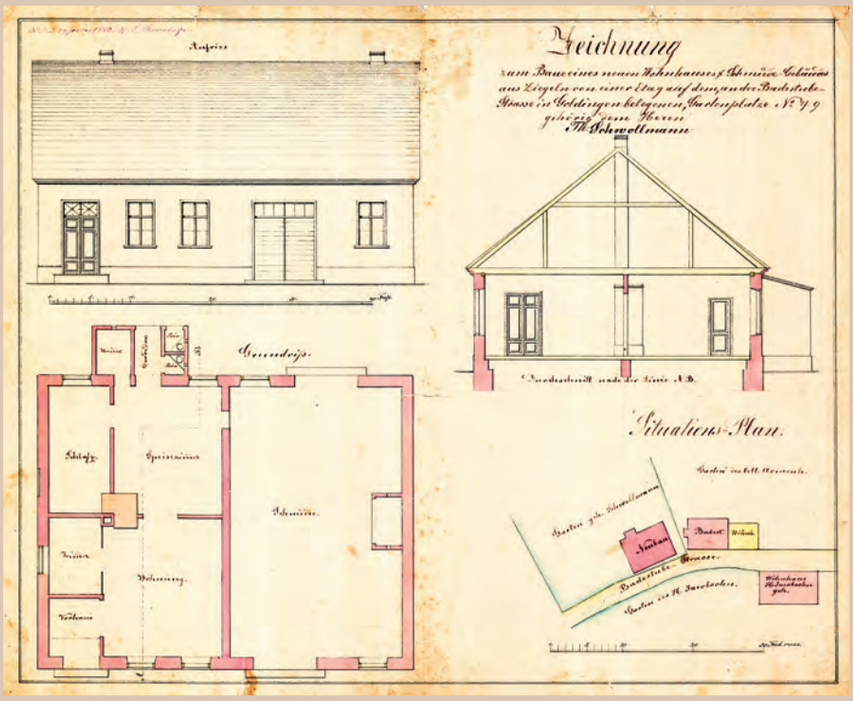
323. Dzīvojamās ēkas projekts. 1897. gads (LVVA, 6828. fonds, 3. apraksts, 533. lieta)
Project of a residential building. 1897 (LVVA, fund 6828, description 3, case 533)

transformation of the facade of the house at Kaļķu iela 5, which was built in the 1870's (Picture **321**).

In the second half of the 19th century, still some buildings with a mantel-chimney in the centrewere constructed, but kitchens, which had an exit to the courtyard, were mostly constructed instead of these mantel-chimneys, for example at Grants iela (Gravel Street) 1. A corridor leading from the street to the courtyard and which could have stairs to the upper storey was usually constructed in the centre of multi-apartment buildings. Such a corridor can be found at Grants iela 21, Smilšu iela 23, as well as in the courtyard house at Ventspils iela 33. Several buildings had their corridor situated lengthwise; such corridors had an entrance from the end, for example, at Liepājas iela 6. Amenities were usually built from the side of the courtyard. Wooden houses of full two storeys were an essential novelty in construction of residential buildings. The most vivid peculiarity of their architecture is the facade composition with typical features of Eclecticism – saturated and evenly rhythmical compositions (Picture **322**).

As of the second half of the 19th century, the projects of the buildings constructed at that time have been preserved in different document storages. The archive of projects in Riga is very rich, whereas the archives in Ventspils and Aizpute are fragmentary, and few materials, mainly on work performed by the architect Bertschy, are stored in the Liepāja Museum, whereas only few findings about Kuldīga buildings are found in the archives. These include some projects of residential buildings developed in the late 19th century. These houses are very small, but they illustrate the functional and artistic features of the architecture of that time well enough. One such house is the residential and bath-house of Jēkabs Eglītis. The construction was planned in the territory of the so-called animal garden belonging to the"crown" estate of Kuldīga, between contemporary Jelgavas iela and Venta River. The project (Picture **323**) was signed on November 27, 1897 by the house owner J. Eglītis. He might have cooperated in designing this building with a specialist more competent in construction matters. The project was approved in March of the following year in Riga by the Administration of Baltic Province Properties.

kld.indb 333 12.12.2013. 13:19:37

324. Dzīvojamās mājas ar smēdi Pirts ielā projekts. V. Z. Štafenhāgens. 1880 (LVVA 795. fonds, 3. apraksts, 193. lieta, 2. lapa)
Project of a residential house with a smithy in Pirts iela. W. S. Stavehagen. 1880 (LVVA, fund 795, description 3, case 193, page 2)

dzīvojamajām ēkām zināmi vien daži savrupi atradumi arhīvos. Tie ir atsevišķi 19. gadsimta nogalē izstrādāti dzīvojamo ēku projekti. Šīs ēkas ir pavisam nelielas, taču pietiekami labi ilustrē raksturīgas tā laika arhitektūras funkcionālās un mākslinieciskās iezīmes. Viena no tādām ir Jēkaba Eglīša dzīvojamā māja un pirts. Tās bija paredzēts celt Kuldīgas „kroņa" muižai piederošajā tā sauktā zvēru dārza teritorijā, kas mūsdienās atrodas starp Jelgavas ielu un Ventu, aiz Annas kapiem. Projektu (**323**. attēls) 1897. gada 27. novembrī parakstījis pats namīpašnieks J. Eglītis. Iespējams, ka viņš, varbūt ar kāda būvniecības lietās zinošāka speciālista palīdzību, pats arī piedalījies šīs ēkas projektēšanā. Projekts saskaņots nākamā gada martā Rīgā, Baltijas guberņu īpašumu pārvaldē.

Gan dzīvojamai mājai, gan pirtij uzzīmēta galvenā fasāde, griezums un plāns, kā arī dots telpu apraksts. Ēciņa ir apmēram 15 metrus gara un 10 metrus dziļa. No parādes priekšnama kāpnes ved uz divām istabām jumta telpā. Pa labi atrodas saimnieka dzīvojamās telpas, bet pa kreisi – saimniecības telpas un istaba kalpotājiem. Saimnieka galā pirmā ir lielā dzī-

The main facade, section and plan are drawn for the residential house and the bath-house, and a description of the premises is provided. The building is small, approximately 15 metres long and 10 metres deep. The stairs lead from the parade anteroom to two rooms in the attic. The residential premises of the owner are located on the right, while the household premises and a room for servants are on the left. The owner's section has a big living room, which is called a hall in the description of the premises, and a dining room with an exit to the garden located behind it; it is possible to access the bedroom from the dining room. The project section shows a higher door with two three-panel leaves intended for the hall, while the rest of the doors are simpler with one two-panel leave. The living room and the bedroom share a stove with separate chimneys, and the dining room is heated by a heater of adjacent kitchen. The second entrance is located in the household premises. The water boiler room can be accessed from there through a small anteroom, the kitchen with a larder – to the left from it, and servants' room – to the right from it. Latrine is also accessible from the household anteroom. The second door of the servants' room leads to the parade anteroom.

The central part of the main facade of the little building is emphasized with pilasters crowned with small turrets. A low pediment rises between them. The entrance door is envisaged similar to the doors popular at the end of the 19th century, having so-called diamond panels, each made as a low pitched pyramid. The gables have three circular windows typical for Kuldīga buildings. The house is a typical dwelling of a wealthy Latvian of that time representing the middle class of the town inhabitants.

The projects of private residential buildings were often drawn by local construction craftsmen or artists. The famous Baltic German sculptor and graphic artist Wilhelm Siegfried Stavenhagen, while living in his native town Kuldīga in his sunset years, prepared a draft project for a small brick residential building (Picture **324**). The newly-constructed building was intended for Theodor Schvollmann, who, apparently, was a blacksmith. The building used to be in Pirts iela (Bath-House Street) currently known by the more poetic name Ziedu iela (Flower

kld.indb 334 12.12.2013. 13:19:48

vojamā istaba, kas telpu aprakstā nosaukta par zāli, aiz tās ir ēdamistaba ar izeju uz dārzu, bet no ēdamistabas var nokļūt guļamistabā. Projekta griezumā redzams, ka zālei paredzētas augstākas durvis, kurām ir divas trīs pildiņu vērtnes, bet pārējās durvis ir vienkāršākas, ar vienu divu pildiņu vērtni. Viesistabai un guļamistabai ir kopēja krāsns ar atsevišķu dūmeni, bet ēdamistabu apsilda sildmūris blakus esošās virtuves sienā. Saimniecības galā ir otra ieeja. No tās caur mazu priekšnamu var nokļūt ūdens vārāmā katla telpā, savukārt no tās pa kreisi – virtuvē ar pieliekamo, bet pa labi – kalpotāju istabā. No saimniecības priekšnama pieejama arī ateja. Kalpotāju istabas otras durvis ved uz parādes priekšnamu.

Ēciņas galvenajā fasādē centrālā daļu uzsvērta pilastriem, kurus vainago nelieli tornīši. Starp tiem paceļas lēzens frontons. Ieejas durvis zīmētas analogi 19. gadsimta beigās populārām ārdurvīm, kurām ir tā sauktie briljanta pildiņi: uz katra no tiem ir lēzenas piramīdas formas cilnis. Zelmiņos ir Kuldīgas ēkās raksturīgie trīs apaļie lodziņi. Ēka ir tipisks tā laika uzņēmīga latvieša, kas pārstāv pilsētnieku vidusšķiru, mājoklis.

Privāto dzīvojamo māju projektus bieži vien zīmēja vietējie būvamatnieki vai mākslinieki. Arī pazīstamais vācbaltiešu tēlnieks un grafiķis Vilhelms Zigfrīds Štafenhāgens (*Wilhelm Siegfried Stavenhagen*) mūža nogalē, dzīvodams savā dzimtajā pilsētā Kuldīgā, izgatavojis projekta skici nelielai ķieģeļu mūra dzīvojamai ēkai (**324**. attēls). Jaunbūve bija paredzēta kādam Teodoram Švolmanam (*Theodor Schvollmann*), kurš acīmredzot bijis kalējs. Ēka atradusies Pirts ielā, kas šodien pazīstama ar daudz poētiskāku nosaukumu – Ziedu iela. Turpat netālu, Ulriha dārzā, atradās paša Štafenhāgena villa.

Štafenhāgena projektētā māja bijusi dzīvojamā ēka ar amatnieka darbnīcu: tajā vienu pusi aizņēmis dzīvoklis, bet otru – smēde. Projektā uzzīmēta ēkas novietne, galvenā fasāde, plāns un griezums. Ieeja dzīvoklī ir fasādes kreisajā pusē. No priekšnama ir ieeja lielajā dzīvojamā istabā, kurai ir logi uz ielu. Tai blakus ēkas galā ir neliela istabiņa, bet pagalma pusē – ēdamistaba, kas acīmredzot vienlaikus bijusi virtuve ar pavardu. Tālāk aiz šīs telpas ir guļamistaba un izeja uz pagalmu, bet blakus tai – pieliekamais un divas ateja (viena no tām pieejama no ārpuses). Nelielas

Street). The Stavehagen's villa was located in the vicinity, in Ulriha dārzs (Ulrich's garden).

The house designed by Stavehagen was a residential building with a craftsman's workshop: one part was occupied by an apartment, and the other by a smithy. The location of the building, main facade, plan and section are shown in the project. The entrance to the apartment is located to the left of the facade. There is an entrance from the anteroom to a large living room, the windows of which face the street. A small room is located next to it at the end of the house, and a dining room, which, apparently, was also a kitchen with a hearth, is located from the side of the courtyard. A bedroom and an exit to the courtyard are located further behind this room, while a larder and two latrines (one of which is accessible from the outside) are located next to it. A small door from the dining room connects the apartment with the smithy, which is a single wide room with a forge at the end wall. The smithy has gates with typical horizontal board panelling of that time from the side of both the street and the courtyard. The entrance door was envisaged to have panel leaves and a bipartite transom with diagonal cross-bars on it.

The services of professional architects were not available to everyone, but documentary sources show that they fulfilled several private orders in Ventspils, Talsi and other towns. Kuldīga was no exception. This is testified by a drawing in a volume of the archive documents.[78] It is a project of an apartment to be constructed in a attic room of the building of the town girls' grammar school, which was drawn in March 1883 by Theodor Seyler, the architect of many manor-houses and castles of Kurzeme estates. Famous architects often designed rather prosaic things, including simple transformations of the premises.

In the second half of the 19th century, late Classicism shapes were still present in the architecture of residential buildings. A number of buildings with more or less accurate patterns of the "sample facades" was created. The most commonplace is a single storey building with a mezzanine. There were also special solutions with two windows in a mezzanine and three pilasters along the whole height of the facade, as, for instance, at Skrundas iela 10 and

78 LSHA, fund 5542, description 3, case 235.

kld.indb 335 12.12.2013. 13:19:48

325. Dzīvojamās ēkas Smilšu ielā 27, 25, 23 un 21 (J. Krastiņa foto. 2013)
The residential buildings at Smilšu iela 27, 25, 23 and 21 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

durvis no ēdamistabas savieno dzīvokli ar smēdi, kas ir viena plaša telpa ar ēzi pie gala sienas. Smēdei gan ielas, gan pagalma pusē ir vārti ar tajā laikā tipisko horizontālu dēļu apšuvumu. Savukārt ieejas durvīm zīmētas pildiņu vērtnes un divdaļīgs virslogs ar diagonāliem spraišļiem.

Mazpilsētās nebija viegli pieejami profesionālu arhitektu pakalpojumi, taču no dokumentāriem avotiem zināms, ka viņi izpildījuši ne vienu vien privātu pasūtījumu Ventspilī, Talsos un citās pilsētās. Jādomā, ka Kuldīga nebija izņēmums. Par to liecina arī kādā arhīva dokumentu sējumā iemaldījusies zīmējuma lapa.[78] Tā ir pilsētas meiteņu ģimnāzijas ēkas jumta telpā izbūvējama dzīvokļa projekts, kuru 1883. martā zīmējis daudzu Kurzemes muižu kungu namu un piļu arhitekts Teodors Zeilers (*Theodor Seyler*). Pazīstami arhitekti nereti projektēja pavisam prozaiskas lietas, tostarp arī vienkāršas telpu pārbūves.

19. gadsimta otrajā pusē dzīvojamo māju arhitektūrā joprojām noturīga bija vēlīnā klasicisma formu izteiksme. Tapa arī virkne ēku, kuru fasādes vairāk vai mazāk precīzi atbilda „paraugfasāžu" kompozīcijas shēmām. Visizplatītākā no

78 LVVA, 5542. fonds, 3. apraksts, 235. lieta.

1905. gada iela 12. An ensemble of buildings with mezzanines was constructed in Smilšu iela (Picture **325**). The residential buildings at Smilšu iela 21, 23 and 25 were constructed in the 1870's. The latter two have classical mezzanines, whereas the building at Smilšu iela 21 despite being smaller in size has a mighty entrance portal constructed as a triumphal arch in the middle part of it. The satiation of details typical of Eclecticism is created along with the architecturally emphasized corners of the small building. Apparently, the building at Smilšu iela 27 was constructed a bit later; it had two entrances and a mezzanine with four windows like the one of the neighbouring house at Smilšu iela 25. The townscape created by these buildings speaks a language of architecture which was new half a century ago, but it blends perfectly into the cultural landscape of the town.

The aspiration of Eclecticism for satiation of details is vividly reflected in the finishing of facades. The smooth walls of Classicism were replaced with rustic, usually imitating masonry walls regardless of the building material used.

6-2KuldigaB.indd 336 18.12.2013. 9:53:52

tām ir vienstāva ēka ar mezonīnu. To vidū ir arī īpatnējie risinājumi ar diviem logiem mezonīnā un trim pilastriem, kas paceļas visā fasādes augstumā, kā, piemēram, Skrundas ielā 10 un 1905. gada ielā 12. Vesels ēku ar mezonīniem ansamblis tapa Smilšu ielā (**325**. attēls). Dzīvojamās ēkas Smilšu ielā 21, 23 un 25 celtas 19. gadsimta septiņdesmitajos gados. Divām pēdējām ir klasiskie mezonīni, bet apjomā mazākajai ēkai Smilšu ielā 21 vidējā daļā ir varens ieejas portāls, kas veidots kā triumfa arka. Kopā ar arhitektoniski uzsvērtajiem ēciņas stūriem tas veido eklektismam tipisko detaļu piesātinājumu. Acīmredzot nedaudz vēlāk uzcelta ēka Smilšu ielā 27, kurai ir divas ieejas un, tāpat kā kaimiņu ēkai Smilšu ielā 25, mezonīns ar četriem logiem. Šo ēku veidotais vides tēls runā arhitektūras valodā, kas bija svaiga vismaz pusgadsimtu agrāk, taču nevainojami ierakstās pilsētas kultūrainavā.

Eklektisma stila tieksme uz detaļu piesātinājumu uzskatāmi atspoguļojas arī fasāžu virsmu apdarē. Klasicisma gludo sienu plakņu vietā nāca rustika, parasti imitējot mūri neatkarīgi no lietotā būvmateriāla. Piemēram, pēc „paraugfasāžu" shēmas būvētā vienstāva mūra ēka ar mezonīnu

326. Dzīvojamā ēka Smilšu ielā 8. 19. gs. otrā puse (J. Krastiņa foto. 2013)
Residential building at Smilšu iela 8. The second half of the 19th century (Photo by J. Krastiņš. 2013)

327. Dzīvojamā ēka Kalna ielā 24. 19. gs. otrā puse (J. Krastiņa foto. 2013)
Residential building at Kalna iela 24. The second half of the 19th century (Photo by J. Krastiņš. 2013)

328. Dzīvojamā ēka Skrundas ielā 10 (J. Krastiņa foto. 2013)
Residential building at Skrundas iela 10 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

For example, the single storey masonry building with a mezzanine built according to the "sample facade" pattern at Smilšu iela 8 is plastered (Picture **326**), but the plastering has grooves creating the impression that the street facade wall is built of stone ashlars. The corners of the building are highlighted with lesenes, which rise in mezzanine corners to the pediment and are shaped as pilasters with stylized capitals in the upper part. The lesenes on the first storey are all rusticated. The cornice type pediments are atop of all openings. Three small circular windows in the end gable are a peculiar local fashion found in many buildings constructed in the second half of the 19th century in Kuldīga.

Many buildings had rusticated facades. One of these is the building at Kalna iela 24, which is easy to notice when entering the town via the Venta Bridge (Picture **327**). The rustic effect is created by sawing off vertical grooves of panelling boards. The openings are decorated by figuratively sawn-off ornamental trims, whereas the facade is crowned with a cornice with filigree dentiles. The same style of carpentery is felt in the facade finishing of the house of Virka

kld.indb 337 12.12.2013. 13:20:02

329. Dzīvojamā ēka Skrundas ielā 14 (J. Krastiņa foto. 2013)
Residential building at Skrundas iela 14. 1870's (Photo by J. Krastiņš. 2013)

330. Dzīvojamā ēka Skrundas ielā 7. 19. gadsimta nogale (J. Krastiņa foto. 2013)
Residential building at Skrundas iela 7. The late 19th century
(Photo by J. Krastiņš. 2013)

Smilšu ielā 8 ir apmesta (**326**. attēls), bet apmetuma virsmā ievilktas vadziņas, radot iespaidu, ka ēkas ielas fasādes siena samūrēta no akmens kvadriem. Būvapjomu stūri izcelti ar lizēnām, kas mezonīna stūros paceļas līdz mezonīna frontonam un izveidoti kā pilastri – ar stilizētiem kapiteļiem augšgalā. Pirmajā stāvā arī visas lizēnas ir rustotas, bet virs visām ailām ir dzegas fragmenta tipa sandriki. Trīs mazie, apaļie lodziņi gala zelminī ir savdabīga vietējā mode, kas Kuldīgā izpaudusies ne vienā vien 19. gadsimta otrajā pusē celtajā ēkā.

Vairākām ēkām fasādes rustojums veidots no koka. Tāda, piemēram, ir ēka Kalna ielā 24, kas labi pamanāma, iebraucot pilsētā pāri Ventas tiltam (**327**. attēls). Rustu efekts panākts, apšuvuma dēļiem izzāģējot vertikālas rievas. Ailas rotā figurāli izzāģētas ornamentālas apmales, bet fasādi vainago dzega ar filigrāni izveidotiem zobiņiem jeb dentikuliem. Tas pats būvgaldnieka rokraksts jūtams Virkas muižas nama un ēkas Skrundas ielā 10 fasāžu apdares elementos.[79] Dzīvojamā ēka Skrundas ielā 10 (**328**. attēls) ir īpaši raksturīgs eklektisma stila piesātināto formu estētikas

79 **Zilgalvis, J.** Eklektisma arhitektūra. 4 : „Vasarnīcu stils". *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A.* 1994, Nr.1(558), 18.–19. lpp.

estate and the building at Skrundas iela 10.[79] The residential building at Skrundas iela 10 (Picture **328**) particularly features the satiated shapes of Eclecticism. Unlike the traditional and slightly weighty buildings of preceding periods, the shape of this single storey house with mezzanine is steeper. The mezzanine has only two windows, and fluted pilasters of giant order rise along the whole height of the middle part. Pilasters of the same type decorate the corners of the building. Pediments are located atop of the windows, while friezes with finely sawn-off denticles are made beneath the cornices. A similar facade composition and architectural details are found in the building at 1905. gada iela 12.

A single storey wooden building constructed in the 1870's is located nearby at Skrundas iela 14 (Picture **329**). At the end of the century, the facades of the building were plastered. Grooves in the plastered surface imitated rustic, thus creating the impression of a masonry house. Fine pilasters divide the facade into sev-

79 **Zilgalvis, J.** Eklektisma arhitektūra. 4 : "Vasarnīcu stils" (Eclecticism Archiecture 4: "Style of Summer Cottages"). *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis* (*Proceedengs of the Latvian Academy of Sciences. A*). 1994, No1(558), p. 18–19.

kld.indb 338 12.12.2013. 13:20:06

atspoguļojums. Atšķirībā no iepriekšējo periodu tradicionālajām, nedaudz smagnējām ēkām, šīs vienstāva ēkas ar mezonīnu apjoms ir it kā izslējies stāvāks, mezonīnā ir tikai divi logi, un visā centrālās daļas augstumā paceļas rievoti lielā ordera pilastri, taču tādi paši rotā arī ēkas stūrus. Virs logiem ir sandriki, bet zem dzegām stiepjas joslas ar smalki izzāģētiem zobiņiem. Līdzīga fasādes kompozīcija un arhitektonisko detaļu izveidojums ir arī ēkai 1905. gada ielā 12.

Nedaudz tālāk, Skrundas ielā 14, ir vienstāva koka ēka, kas celta 19. gadsimta septiņdesmitajos gados (**329**. attēls). Gadsimta nogalē ēkas fasādes apmestas, ielas fasādē ar rustiku radot mūra nama iespaidu. Ar smalki detalizētiem pilastriem fasādes kompozīcija sadalīta vairākos posmos. Apmetumā veidota rustika ir arī ēkām Jelgavas ielā 35, Ventspils ielā 24, Pētera ielā 3 un citur. Tā piešķīra ēkām reprezentablu, parādes raksturu, galvenokārt orientējoties uz ielas fasādi. Ēkai Skrundas ielā 7 apmesta un ar rustiku dekorēta fasāde ir tikai pret Skrundas ielu, bet labi redzamajā gala fasādē, kas pavērsta pret šķērsieliņu (Ziedu ielu), atstāts vienkāršs neapmestu ķieģeļu mūris (**330**. attēls).

331. Dzīvojamā ēka Jelgavas ielā 50. 19. gadsimta otrā puse (J. Krastiņa foto. 2013)
Residential building at Jelgavas iela 50. The second half of the 19th century (Photo by J. Krastiņš. 2013)

eral sections. Rusticated plastering is found with the buildings at Jelgavas iela 35, Vetspils iela 24, Pētera iela (Peter's Street) 3 and elsewhere. It imparted solemn character to the buildings, mainly to the main, street facade. The building at Skrundas iela 7 has only one plastered and rusticated facade and it faces Skrundas street; the end facade is well seen, but facing the cross-street (Ziedu iela) it has a simple un-plastered brick masonry wall (Picture **330**).

Besides rustication, a popular method for enriching architectural finishing of facades in the first half of the 19th century was pilasters or lesenes, the latter being rhythmically arranged in the facade. They are found, for instance, with the buildings at Jelgavas iela 35, 44 and 50, Pils iela 6, 1905. gada iela 14 and 19, Baložu iela 6 and 8 and elsewhere (Pictures **331** and **332**). The rhythm of pilasters with different buildings is rather complicated, but they are always used on either side of the main entrance of the house, thus creating a peculiar motive of the portal.

In several small buildings, the street facade was created larger than the volume located behind it, thus producing a more respectable

332. Dzīvojamā ēka 1905. gada ielā 19. 19. gadsimta otrā puse (J. Krastiņa foto. 2013)
Residential building at 1905. gada iela 19. The second half of the 19th century (Photo by J. Krastiņš. 2013)

kld.indb 339 12.12.2013. 13:20:09

333. Dzīvojamā ēka Baznīcas ielā 15. 19. gadsimta otrā puse (J. Krastiņa foto. 2013)
Residential building at Baznīcas iela 15. The second half of the 19th century (Photo by J. Krastiņš. 2013)

Līdz ar rustiku visai izplatīts fasādes arhitektoniskās apdares bagātināšanas paņēmiens 19. gadsimta otrajā pusē bija fasādē ritmiski kārtoti pilastri vai lizēnas. Tādi ir, piemēram, ēkām Jelgavas iela 35, 44 un 50, Pils ielā 6, 1905. gada ielā 14 un 19, Baložu ielā 6 un 8 un citur (**331**. un **332**. attēls). Pilastru ritms dažām ēkām ir visi sarežģīts, taču pilastri nekur neizpaliek abpus ēkas galvenajai ieejai, veidojot savdabīgu portāla motīvu.

Dažām nelielām ēkām ielas fasāde veidota lielāka nekā aiz tās esošais apjoms, tādējādi panākot reprezentablāku skatu un pienācīgāku vietu starp blakus esošiem namiem. Baznīcas ielā 15 divu stāvu apjoms imitēts tikai ar sienu, kurā izvietoti aklie logi (**333**. attēls). Pavisam vienkāršai vienstāva ēkai 1905. gada ielā 1 gala siena vērsta pret pilsētas galveno – Liepājas – ielu. Ēkas jumta galu aizsedz pakāpjveida zelminis, kam galos ir aklie logi, bet centrālajā daļā – lepns jumta istabas balkons (**36**. attēls 51. lpp.). Šī tipiskās eklektisma stila smalki detalizētajās formās izveidotā kulise palīdz vienu no Kuldīgas senākajām, jau 18. gadsimtā celtajām ēkām ierakstīt Liepājas ielas apbūves ainavā. Līdzīgi veidota gala fasāde ir ēkai Kalna ielā 4 (**334**. attēls).

334. Dzīvojamā ēka Kalna ielā 4. 19. gadsimta otrā puse (J. Krastiņa foto. 2013)
Residential building at Kalna iela 4. The late 19th century (Photo by J. Krastiņš. 2013)

appearance and appropriate status between the neighbouring houses. At Baznīcas iela 15, a two-storey volume is imitated only with the wall, in which blind windows are created (Picture **333**). The end wall of a very simple single storey building at 1905. gada iela 1 faces the main street of the town, Liepājas iela. The end of the roof of the building is curtained with a corbie gable having blind windows at its ends and a rich balcony of the garret in the middle part (Picture **36** p. 51). Due to this screen shaped in fine, detailed forms of Eclecticism, one of the oldest buildings constructed in the 18th century blends into the streetscape of Liepājas iela. A similar gable facade has the building at Kalna iela 4 (Picture **334**).

In the second half of the 19th century, more and more rental houses were constructed in the far ends of land plots. These houses usually have symmetrical planning. They have one entrance that leads to two separate apartments. Their kitchens are built next to each other in the centre of the house. The masonry building of this type in the courtyard at Ventspils iela 33 (Picture **335**) has a middle corridor, brick paved floor, huckaback ceilings and door fittings creating an impres-

kld.indb 340 12.12.2013. 13:20:13

19. gadsimta otrajā pusē aizvien vairāk sāka celt izīrējamas ēkas zemesgabalu dziļumā. Šīm ēkām parasti ir simetrisks plānojums. Tajās ir viena ieeja, kas ved uz diviem atsevišķiem dzīvokļiem. To virtuves sabloķētas mājas centrā. Šāda tipa mūra ēka pagalmā Ventspils ielā 33 (**335**. attēls) ar vidū caurejošo gaiteni, ķieģeļu klona grīdu, trinītī liktajiem griestiem un durvju apkalumiem atstāj īpaša senatnīguma iespaidu. Stalto gala zelmini rotā tipiskie trīs lodziņi. Savukārt arhaiskā paskata ēka pagalmā Skrundas ielā 6 (**336**. attēls) šķita it kā zemei pieplakusi. Spraugas starp nekrāsotajiem ārsienu baļķiem bija aizziestas ar kaļķa javu. Ēkā bija divi dzīvokļi ar atsevišķām ieejām. Ēka nojaukta 2012. gadā ar nolūku pārvietot un rekonstruēt to Dzirnavu ielā.

Turpinājās mode, kas aizsākās jau 19. gadsimta pirmajā pusē, pie ēkām būvēt verandas un segtus lieveņus. Arhitektoniski izteiksmīgas verandas joprojām ir ēkām Skrundas ielā 14, Liepājas ielā 38, Mucenieku ielā 8, Ziedu ielā 2, Kalna ielā 25, Ventspils ielā 12 un citur. 19. gadsimta trešajā ceturksnī celtās ēkas Pētera ielā 3 dienvidu pusē bija bagātīgi ar kokgriezumiem rotāts segts lievenis. Tas nesen nomainīts ar kopiju.

335. Divu dzīvokļu ēka pagalmā Ventspils ielā 33. 19. gs. beigas. Kopskats (J. Krastiņa foto. 2013) un priekšnams (I. Dirveika foto. 2011)

Two-apartment building in the courtyard at Ventspils iela 33. The end of the 19th century. The general view (Photo by J. Krastiņš. 2013) and anteroom. (Photo by I. Dirveiks. 2013)

sion of special antiqueness. The lofty end gable is decorated with the typical three windows. Conversely, the building of archaic view in the courtyard at Skrundas iela 6 (Picture **336**) seemed to flatten against the ground. The gaps between non-painted logs of the external walls were smeared up with limestone mortar. The house had two apartments with separate entrances. The building was demolished in 2012.

The construction of verandas and covered porches next to the buildings was popular from the first half of the 19th century and on. Architecturally expressive verandas are still found at Skrundas iela 14, Liepājas iela 38, Mucenieku iela 8, Ziedu iela 2, Kalna iela 25, Ventspils 12 and elsewhere. The buildings constructed in the third quarter of the 19th century at Pētera iela 3 had a covered porch richly decorated with wood carvings on the south side. It has been recently replaced with a copy. At the beginning of the 20th century, a veranda was constructed next to the house at Rumbas iela 3. The original paintwork of its wooden structure can still be noticed (Picture **337**).

Several verandas were demolished in the 1960's, for example at Policijas iela 8, which was

336. Divu dzīvokļu dzīvojamā māja pagalmā Skrundas ielā 6. 19. gs. nogale Nojaukta 2012. gadā (I. Dirveika foto. 2011)

Two-apartment residential building in the courtyard at Skrundas iela 6. Late 19th century. Demolished in 2012 (Photo by I. Dirveiks. 2011)

kld.indb 341 12.12.2013. 13:20:20

337. Verandas augšdaļa Rumbas ielā 3 (Z. Bikšes foto. 2009)
The upper part of he veranda at Rumbas iela 3 (Photo by Z. Bikše. 2009)

338. Veranda – „tornis" Pils ielā 6 (20. gs. trīsdesmito gadu foto)
The veranda – "tower" at Pils iela 6 (Photo of the 1930's)

339. Ēkas ar verandām Pils ielā 2 un Kalna ielā 27. Skats no tilta (20. gs. sākuma foto)
Buildings with verandas at Pils iela 2 and Kalna iela 27. The view from the bridge (Photo of the beginning of the 20th century)

20. gadsimta sākumā piebūvēta veranda ēkai Rumbas ielā 3. Vēl samanāms tās koka konstrukciju sākotnējais krāsojums (**337**. attēls).

Vairākas verandas nojauktas 20. gadsimta sešdesmitajos gados, piemēram, Policijas ielā 8, kas, iespējams, bija pilsētā viena no lielākajām. Tās stiklojuma spraišļi augšdaļā bijuši gotisku smailloka arku formā. Kādreizējā pilsētas galvas Alfona Gēbela (1847–1914) ģimenes mājai Ventspils ielā 9[80] pazuda pat divas verandas. Savrupa vieta šajā zudumu klāstā ir ēkai Pils ielā 6, kas atrodas ainaviski izcilā vietā Ventas krastā. Ēkas veranda bija vesels trīsstāvu tornis ar terasi uz jumta (**338**. attēls).

Verandas bijušas arī lepnajiem īres namiem Pils ielā 2 un Kalna ielā 27 (**339**. attēls). Abām ēkām skatā no tilta ir arī kompozīcijā līdzīgi trīsstūraini zelmiņi ar četriem dažādu izmēru logiem.

Izteiksmīgā, uz tilta ass novietotā dzīvojamā ēka Kalna ielā 27 (**340**. attēls) acīmredzot celta 19. gadsimta trešajā ceturksnī. Tās arhitektūrā uzskatāmi iezīmējas eklektisma formālās izteiksmes īpatnības: fasādes vienmērīgi piesātinātās,

80 **Antoniška, D.** Gēbelu ģimenes nams. [Kuldīgas dārgumi. 70. stāsts]. *Kurzemnieks,* 2006, Nr.65, 6. jūnijs, 9. lpp.

possibly one of the largest in the town. The ornamental pattern of muntins was of the shape of pointed arches in the upper part. The family house of the former head of the town Alfons Gēbels (1847-1914) at Ventspils iela 9[80] lost both verandas. The loss of the building at Pils iela 6, located in a perfect place on the bank of the Venta in terms of townscape, was a great loss indeed. Its lost veranda was a three-storey tower with a terrace on the roof (Picture **338**).

Verandas used to be in rich apartment houses at Pils iela 2 and Kalna iela 27 (Picture **339**). When viewed from the bridge, both of the buildings have triangular gables similar in composition with four windows of different size.

The expressive residential building located on the bridge axis at Kalna iela 27 (Picture **340**) was constructed in the third quarter of the 19th century. Its architecture features formal peculiarities of Eclecticism.: The middle part of the satiated and rhythmical composition of the facade has an bay window crowned by an almost classical

80 **Antoniška, D.** Gēbelu ģimenes nams. [Kuldīgas dārgumi. 70. stāsts] (House of Gēbeli Family. [Kuldīga Treasures. Story 70]. *Kurzemnieks,*2006, No 65, June 6, p. 9.

kld.indb 342 12.12.2013. 13:20:24

ritmiskās kompozīcijas vidusdaļā ir rizalīts, kuru vainago gandrīz klasisks frontons, taču tas ir ļoti zems, ailas rizalītā izkārtotas tikpat cieši kā sānu spārnos, virs visām ailām ir sulīgi sandriki, bet zem ailām – palodzes, kuras balsta konsoles. Fasādes apdarē bijuši arī sīki plastiski ornamenti ar rozetēm un vītnēm.

Netālu kaimiņos, Kalna ielā 25, gadsimta nogalē uzcelta zvērināta advokāta Alfona Gēbela (1847–1914) ģimenes māja (**341**. attēls). Kopš 1870. gada A. Gēbels strādāja pilsētas domē par sekretāru, bet no 1878. līdz 1885. gadam pildīja arī Kuldīgas pilsētas galvas pienākumus. 1890. gadā nams tika pārdots, un no tā laika līdz pat mūsdienām tas kalpo tieslietu iestādēm. Gēbelu ģimene pārcēlās uz savu iepriekšējo ģimenes īpašumu Bērzu ielā 8 (tagad Ventspils ielā 9). Ēkas ķieģeļu fasāžu samērā atturīgajā arhitektoniskajā apdarē iekļauti vairāki neogotiski elementi: rizalītu ielas fasādes vidusdaļā izceļ četri pinakļi, bet visas logailas rotā tā sauktie uzacs tipa sandriki. Pirmajā stāvā tie ir taisni, bet otrajā – lēzeni izliekti. Šādas formas pārsedzes bija raksturīgas vēlajā gotikā. Celtnes fasāžu arhitektūras formālās pazīmes

340. Dzīvojamā māja Kalna ielā 27 (J. Krastiņa foto. 2013)
The residential house at Kalna iela 27 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

341. A. Gēbela nams Kalna ielā 25. 19. gs. nogale. 20. gs. sākuma pastkarte (BCB) un skats mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)
A. Gēbels house at Kalna iela 25. Late 19th century. A postcard of the beginning of the 20th century (BCB) and the view nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013)

pediment, but it is very low; fenestration on the bay window is just as tightly as in the side wings, all openings are topped with rich pediments, and window sills are supported by consoles. The finishing of the facade used to have fine relief ornaments with rosettes and garlands.

The family house of the sworn lawyer Alfons Gebel was built at the end of the century at Kalna iela 25 (Picture **341**). As of 1870, A. Gebel worked in the town council as a secretary, but from 1878 to 1885 he fulfilled the duties of the head of Kuldīga town. In 1890, the house was sold, and as of that time up to this day it has been serving legal institutions. The family of Gebel moved to its previous property at Bērzu iela (Birch Street) 8 (currently Ventspils iela 9). The rather modest architectural finishing of the brick facade of the building features various Neo-Gothic elements; the bay window in the middle part of street façade has four pinnacles, and all window openings are decorated with the so-called eyebrow-type pediments. On the first storey, they are straight, while on the second storey they are slightly curved. Lintels of such shapes were typical during the late Gothic. The formal features of the facade

kld.indb 343 12.12.2013. 13:20:30

342. Īres nams Pils ailā 2. 19. gs. septiņdesmitie gadi (J. Krastiņa foto. 2013)
The apartment house at Pils iela 2. 1870's (Photo by J. Krastiņš. 2013)

343. Īres nams Kalna ielā 17. 19. gs. nogale (J. Krastiņa foto. 2012)
The apartment house at Kalna iela 17. Late 19th century (Photo by J. Krastiņš. 2012)

ļauj pieņemt, ka ēkas projekta autors varētu būt arhitekts Teodors Zeilers.[81] Ēkas austrumu galā saglabājusies perfektā būvgaldniecības kvalitātē nostrādāta divstāvīga veranda.

Viens no iespaidīgākajiem neogotikas stilistikas piemēriem ir īres nams Pils ielā 2 (**342**. attēls). Tas atrodas sevišķi labi pamanāmā vietā pie Ventas tilta gala. To starp 1875. un 1879. gadu, neilgi pēc tilta uzbūvēšanas, cēlis jurists Armīns Teofils Ādolfijs (1841–1906), kas 1890. gadā kļuva par Kuldīgas pilsētas galvu. Ēka izceļas ar savdabīgu torni būvapjoma stūrī. Mākslinieciskajā izteiksmē tas sasaucas ar 19. gadsimtā populārajiem neogotiskajiem torņiem pie muižu pilīm. Torni vainago dzeguļi, bet augšējā stāva ailu pārsedzes ir gotiskas smailloka arkas. Stilizēti dzeguļi rotā arī blakus esošo gala fasādes zelmini. Ēkas garenfasādē ritmiski kārtoti Kuldīgas šī laika arhitektūrā izplatītie klasisko formu pilastri. Austrumu gala fasādē, kas pavērsta pret Ventu, joprojām rēgojas kādreiz tur bijušās verandas pārsegumu siju gali.

81 **Zilgalvis, J.** Viduslaiku arhitektūras formu izpausmes Kuldīgas 19. gs. otrās puses apbūvē. *Pilsēta. Laikmets. Vide : Rakstu krājums* [Materiāli Latvijas mākslas vēsturei]. Rīga: Neputns, 2007. 126. lpp.

architecture suggest that the author of the building project might be Teodors Zeilers.[81] In the eastern part of the house, a two-storey veranda of perfect joinery quality has survived.

One of the most impressive examples of the Neo-Gothic stylistics is the apartment house at Pils iela 2 (Picture **342**). It is located in a particularly noticeable place next to the end of the Venta Bridge. It was built between 1875 and 1879, shortly after construction of the bridge, by the lawyer Armin Theophil Adolphi, who became the head of Kuldīga town in 1890. The building stands out with a peculiar tower in the corner. In terms of artistic expression, it matches Neo-Gothic towers next to the manor houses that were popular in the 19th century. The tower is crowned by battlement, whereas the lintels of the openings of the upper storey are Gothic pointed arches. Stylized battlement decorates the gable of the end facade as well. Pilasters of classical shapes, widespread in Kuldīga architecture at the time, are rhythmi-

81 **Zilgalvis, J.** Viduslaiku arhitektūras formu izpausmes Kuldīgas 19. gs. otrās puses apbūvē (Expression of Medieval Architectural Shapes in Kuldīga building-up of the Second Half of the 19th Century). *Pilsēta. Laikmets. Vide : Rakstu krājums [Materiāli Latvijas mākslas vēsturei]* (*Town. Age. Environment: Collected Articles [Materials on the History of Latvian Art]*). Rīga: Neputns, 2007, p. 126.

kld.indb 344 12.12.2013. 13:20:34

Ēkai Pils ielā 2 zināmā mērā līdzīga būvapjomu kompozīcija ir īres namam Kalna ielā 17, kas uzcelts 19. gadsimta nogalē (**343**. attēls). Ēkai ir divas kāpņu telpas un Kuldīgas vēsturiskās vides mērogā visai iespaidīgi izmēri. Vēl iespaidīgāks ir četrstāvu tornis stūra daļā. Visu fasāžu arhitektoniskā apdare veidota eklektisma neorenesanses stilistikā, samērā atturīgi lietojot klasiska rakstura pilastrus, starpdzegas, profilētas logailu apmales un dzegas fragmenta formas sandrikus virs otrā stāva logailām.

Starp lielākajām 19. gadsimta pēdējā ceturksnī eklektisma stilā celtajām dzīvojamajām ēkām ir arī divstāvu mūra īres nami Liepājas ielā 26 un Baznīcas ielā 18 (**344**. un **345**. attēls). Abiem ir uzkrītoši līdzīga ielas fasādes kompozīcija ar sekliem rizalītiem, kurus vainago lēzeni frontoni ar apaļu lodziņu centrā. Starp abu ēku pirmo un otro stāvu stiepjas dubulta starpdzega, bet zem galvenās dzegas – frīzei līdzīga josla, kurā savirknēti apaļi bēniņu sienas lodziņi. Abu ēku fasāžu arhitektūrā nav grūti saskatīt zināmu līdzību ar Nogales muižas pils fasāžu kompozīcijas principiem. Šī pils celta 1874. gadā pēc arhitekta T. Zeilera projekta, bet līdzīga formu valoda

cally arranged in the longitudinal facade of the building. In the east end facade facing the Venta, the ends of joists of the veranda once located there still can be seen.

The apartment house at Kalna iela 17, which was built in the late 19th century, has a rather similar shape to the building at Pils iela 2 (Picture **343**). The building has two staircases and a rather impressive size on the scale of the historical environment of Kuldīga. A four-storey tower in the corner is even more impressive. The architectural finishing of all facades is in Neo-renaissance stylistics of Eclectism, rather reservedly using classical pilasters, stringcourses, profiled casings of window openings and pediments in the shape of cornice fragments above the second storey window openings.

The largest residential Eclectic buildings of the last quarter of the 19th century include several two-storey masonry apartment houses at Liepājas iela 26 and Baznīcas iela 18 (Picture **344** and **345**). Both have very similar composition of the street facade with shallow bay windows crowned by low-pitched pediments with a circular window in the centre. A double stringcourse stretch-

344. Īres nams Liepājas ielā 26 (J. Krastiņa foto. 2013)
The apartment house at Liepājas iela 26 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

345. Īres nams Baznīcas ielā 18. 19. gs. otrā puse (J. Krastiņa foto. 2013)
The apartment house at Baznīcas iela 18. The second half of the 19th century (Photo by J. Krastiņš. 2013)

346. Īres nams Jelgavas ielā 18. 19. gs. otrā puse (J. Krastiņa foto. 2013)
The apartment house at Jelgavas iela 18. The second half of the 19th century (Photo by J. Krastiņš. 2013)

kld.indb 345 12.12.2013. 13:20:42

347. Īres nams Baznīcas ielā 3. 19. gadsimta trešais ceturksnis (J. Krastiņa foto. 2013)
The apartment house at Baznīcas iela 3. The third quarter of the 19th century (Photo by J. Krastiņš. 2013)

saskatāma arī citās viņa celtnēs. Tāpēc, jādomā, ka 1883. gadā izstrādātais nelielā dzīvoklīša Pilsētas Meiteņu ģimnāzijas bēniņos pārbūves projekts (336. lpp.) diez vai būs bijis vienīgais šī arhitekta darbs Kuldīgā. Ēkām Liepājas ielā 26 un Baznīcas ielā 18 zināmā mērā līdzīgs ir arī īres nams Jelgavas ielā 18 (**346**. attēls). Pamanāmākā atšķirība ir atikas, kas vainago gala rizalītus.

Eklektisma stila dažādo formālo strāvojumu vidū viens no stila paveidiem bija tā sauktais apaļloka stils (*Rundbogenstil*). Tā formālā pazīme bija ar apaļloka arkām pārsegtas logu un durvju ailas. Apaļloka stils bija vairāk izplatīts publisko ēku arhitektūrā, bet ir arī daži piemēri starp dzīvojamajām ēkām. Zināmā mērā šo strāvojumu pārstāv divstāvu dzīvojamā māja Baznīcas ielā 3, kas celta 19. gadsimta trešajā ceturksnī (**347**. attēls). Harmoniskās proporcijās veidotais ēkas kubiskais apjoms atrodas Alekšupītes krastā starp veco un jauno rātsnamu. Ievērojamas pārbūves notikušas 20. gadsimta otrajā pusē, kad piebūvēts jauns centrālais rizalīts un paaugstināts jumts.

Vēl viens eklektisma formālais paveids bija tā dēvētais ķieģeļu stils. Šī „stila" ēkas uz vispārējā

348. Dzīvojamā ēka Putnu ielā 1. 19. gadsimta nogale 1901 (J. Krastiņa foto. 2013)
The residential building at Putnu iela 1. Late 19th century. 1901 (Photo by J.Krastiņš. 2013)

es between the first and the second storeys of both buildings, while a frieze-like belt with a sequence of circular attic windows is located beneath the main cornice. It is hard to miss a certain similarity with the principles of the facade composition of the Nogale estate castle in the facade architecture of both buildings. This castle was built in 1874 according to a project by architect T. Seyler, and similar shapes can be observed also in other buildings by him. Therefore, it is possible that the reconstruction project of a small apartment (see p. 335) is not the only work of this architect in Kuldīga. The apartment house at Jelgavas iela 18 is rather similar to the buildings at Liepājas iela 26 and Baznīcas iela 18 (Picture **346**). The most noticable difference is attics that crown both bay windows.

One of the stylistic varieties among different formal trends of Eclecticism was the so-called round-arch style (Rundbogenstil). Its formal feature was window and door openings covered with round-arches. The round-arch style was mostly commonplace in the architecture of public buildings, but there are several examples among residential buildings as well. This

kld.indb 346 12.12.2013. 13:20:47

apbūves fona atšķiras ar savām ķieģeļu mūrī veidotajām fasādēm, kurām parasti ir figurāli izmūrētas dzegas vai citas arhitektoniskās detaļas. Dažkārt arhitektoniskajā apdarē izmantotas arī dažādas tonalitātes ķieģeļu kombinācijas. Ķieģeļu stilā 19. gadsimtā vai 20. gadsimta sākumā cēla gandrīz visas rūpnīcu celtnes, bet mazpilsētās šī stilistika ir visai izplatīta dzīvojamo ēku arhitektūrā. Tipiski šīs stilistikas piemēri, uz dzelteno ķieģeļu virsmām ar sarkanajiem ķieģeļiem vizuāli izceļot ēkas apjoma stūrus, ailu pārsedzes un dzegas, ir dzīvojamās ēkas Kaļķu ielā 10 un Putnu ielā 1 (**348**. attēls).

Jauns dzīvojamo ēku tips, kas plašāk ieviesās 19. gadsimtā, bija vasaras atpūtas rezidences jeb villas. Dažas no tām jau sen zudušas, taču turpina dzīvot leģendās. Viena no tādām bija Šarlotes muižiņa (*Charlottenruh*), kas atradās Dzirnavu ielas galā netālu no Alekšupītes dambja.

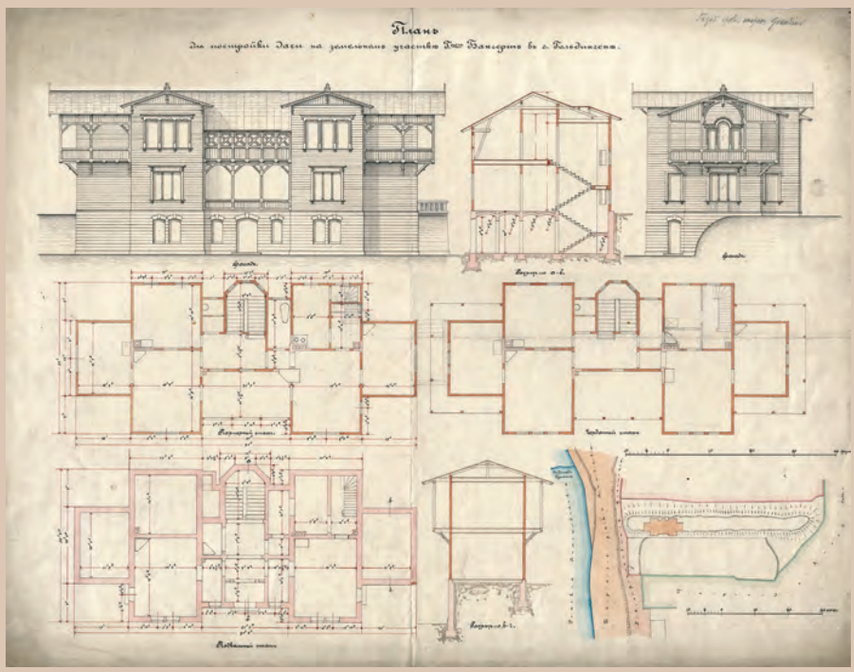
Pilsētvidē labi pamanāma un vēsturē pazīstama ir villa Pils ielā 5, kurā kopš 1939. gada atrodas Kuldīgas novada muzejs (**349**. un **351**. attēls). Divstāvu koka karkasa ēkai ir augsts mūra cokolstāvs un ļoti izteikta apjomu plastika. Katrā garenfasādē tai ir divi spēcīgi izvirzīti rizalīti,

349. Bangerta villa Pils ielā 5. (J. Krastiņa foto. 2010)
Villa Bangert at Pils iela 5. (Photo by J. Krastiņš. 2010)

trend is to a certain extent represented by a two-storey residential house at Baznīcas iela 3, which was built in the third quarter of the 19th century (Picture **347**). This cube-shaped building constructed in harmonious proportions is located on the bank of the Alekšupīte between the old and the new Town Hall. Significant transformations took place in the second half of the 20th century, when a new central bay window was built and the roof was elevated.

Another formal variety of Eclecticism was the so-called brick style. The buildings of this "style" stood out with their facade of brick masonry, which usually had figurative cornices or other architectural details. Sometimes bricks of different shades were used. In the 19th century or at the beginning of the 20th century, practically all factory buildings were built in brick style, whereas in provincial towns this style was rather widespread in the architecture of residential buildings. Typical examples of the style are residential houses at Kaļķu iela 10 and Putnu iela 1; their corners, lintels and cornices are visually emphasized with red bricks on yellow brick surfaces (Picture **348**).

350. Bangerta villas projekts. 20. gs. sākums
(LM, Berči būvprojektu arhīvs, Inv. Nr. 3829)
The project of A. Bangert's villa. The beginning of the 20th century
(LM, Archive of Bertschy construction projects, Inv. No 3829)

kld.indb 347 12.12.2013. 13:20:53

351. Bangerta villa Pils ielā 5 (J. Krastiņa foto. 2013)
The Bangert villa at Pils iela 5 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

bet abus galus otrajā stāvā apjož balkoniem līdzīgas atvērtas galerijas, no kurām paveras skati uz Ventas rumbu un pils parku. Apjoms orientēts austrumu – rietumu virzienā. Villas novietojumu zemesgabalā varēja noteikt vēlme jauno ēku būvēt uz bijušās Kuldīgas pils vaļņa, kur atradās 19. gadsimta otrajā ceturksnī celtas vienstāva mājas pamati. Tā redzama gan Kuldīgas pilsētas plānos, gan kādā senā fotoattēlā.[82]

Līdzīgi kā viena otra Kuldīgas ēka, arī šī ir apvīta leģendām. Plaši tiražēts nostāsts, ka villa atvesta no Parīzes, kur 1900. gadā tur notikušajā pasaules izstādē tā it kā bijusi Krievijas delegācijas administrācijas ēka. Parīzes izstādes celtņu klāstā nevienā līdz šim zināmā dokumentā šādu ēku nav izdevies atpazīt. Tomēr 20. gadsimta pirmajā pusē izstāžu paviljonus ne reizi vien samontēja, tad izjauca, nogādāja izstādē un tur atkal salika kopā, bet vēl pēc tam atkārtoti izmantoja kaut kur citur. Piemēram, 1935. gadā Latvijas paviljonu izstādei Briselē pēc arhitekta Sergeja Antonova meta uzbūvēja Bolderājā, Dzelzceļa virsvaldes koku zāģētavā. Pēc tam to izjauktā veidā

82 **Seraphim, E.** *Malerische Ansichten aus Livland, Estland, Kurland*. Riga-Moskau: J. Deubner, 1901. S. 225.

Summer recreation residences or villas were a new type of residential building that became more commonplace in the 19th century. Some of them have long been lost, but they continue to live in legends. One such villa was Šarlote estate (Charlottenruh) located at the end of Dzirnavu iela (Mill Street) in the vicinity of the Alekšupīte dam.

The villa at Pils iela 5 where the Kuldīga District Museum has been situated as of 1939 is distinguished in the town environment and well-known in history (Picture **349** and **351**). The two-storey wooden building has a high masonry socle and very explicit shape. Each longitudinal facade of the building has two strongly projected bay windows, whereas both ends on the second storey are embraced by balcony-like open galleries overviewing the Ventas Rumba (Venta Rapid) and the castle park. The building is orioented in an east-west direction. Arrangement of the villa on the land plot might have been determined by the desire to construct the new building on the foundation of a previous single storey house built in the place of the former Kuldīga castle rampart in the second quarter of the 19th century. The building is seen in the plans of Kuldīga town and some old photographs.[82]

Like some other Kuldīga buildings, it is also a legendary building. A popular story is that the villa was brought from Paris, where it was an administrative building for the Russian delegation at the world exhibition of 1900. It has been impossible to distinguish such a building in any documents at the Paris exhibition. However, in the first half of the 20th century, the exhibition pavilions were assembled often, then disassembled, transported to the exhibition and once again put together, before being used again in some other place. For example, in 1935 the Latvian pavilion for the exhibition in Brussels was constructed according to a sketch by the architect Sergejs Antonovs in Bolderāja, in a wood sawmill of the Railway Central Board. After this, it was transported disassembled by ship to Antwerp and from there by road to Brussels.[83] After the exhibition, the pavilion was once again disassembled.

82 **Seraphim, E.** *Malerische Ansichten aus Livland, Estland, Kurland*. Riga-Moskau: J. Deubner, 1901. S. 225.

83 Latvijas paviljons Briselē būs četru stāvu mājas augstumā (*Latvian pavilion in Brussels will be at the height of four-storey house*), *Rits*, 1935, January 31, p. 5.

kld.indb 348 12.12.2013. 13:20:55

ar kuģi nogādāja Antverpenē un no turienes pa zemes ceļiem Briselē.[83] Pēc izstādes beigām paviljonu atkal izjauca.

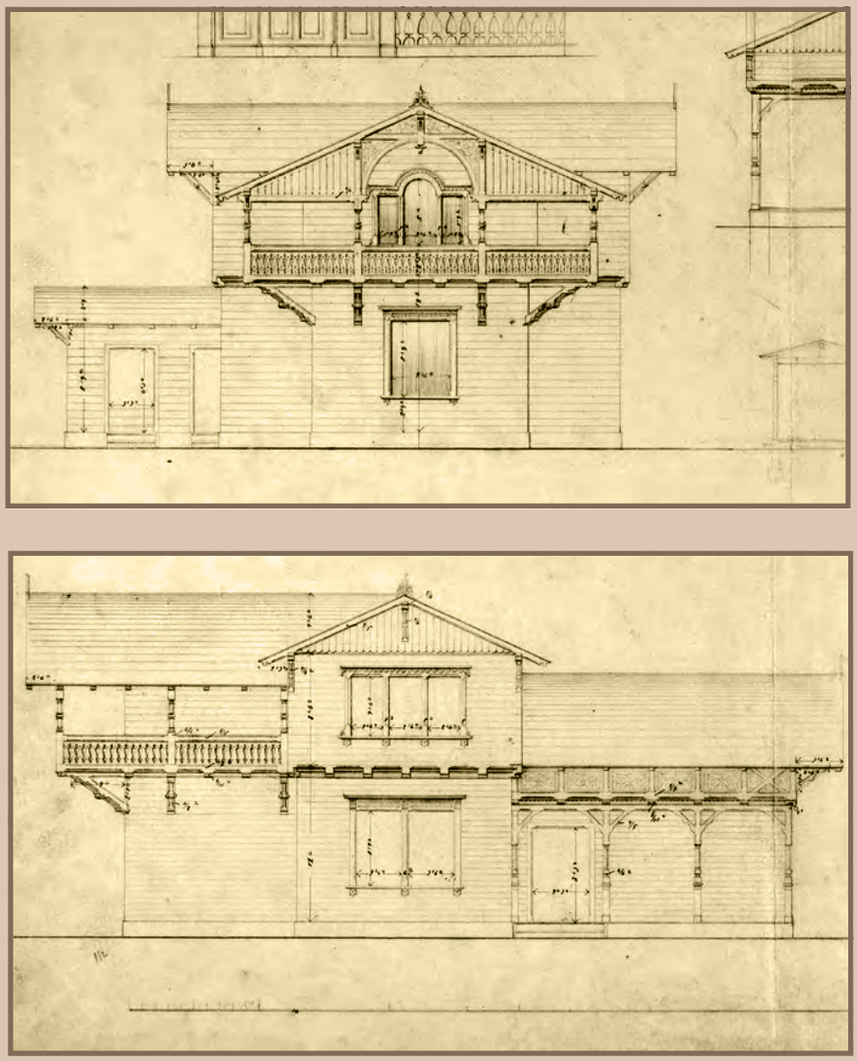
Leģenda par ēkas Kuldīgā, Pils ielā 5 atceļošanu no Parīzes nešķiet īpaši ticama, bet tā ēkai piešķir romantisku auru līdzīgi kā spoku stāsti pilīm. Atsevišķas detaļas tomēr liecina, ka ēka nav būvēta uzreiz no svaigiem kokmateriāliem. 2009. gada remonta laikā zem sienu apšuvuma dēļiem atklāti nepārprotami divi dažādi konstruktīvo elementu marķējumi ar kaltu un zīmuli. Izgatavošanas vietā būvdetaļas acīmredzot marķētas ar zīmuli, bet pēc tam, lai tās pareizi saliktu jaunajā vietā, ar kaltu iegriezti romiešu cipari. Analogi marķējumi atklāti arī blakus esošajā palīgēkā, kas celta nedaudz vēlāk par dzīvojamo māju. Šeit uz būvelementiem savus parakstus un datumu „1900. gada 13. jūlijs" atstājuši Liepājas amatnieki Johans Penke (*Johann Penke*) un J. Tinns (*J. Tinn*).

Liepājas muzejā, arhitektu Berči būvprojektu arhīvā saglabājies arī ēkas projekts (**350**. attēls). Uz tā gan nav ne datējuma, ne autora paraksta.

83 Latvijas paviljons Briselē būs četru stāvu mājas augstumā. *Rīts,* 1935, 31. janvāris, 5. lpp.

The legend about arrival of the building to Pils iela 5, Kuldīga, from Paris does not seem particularly credible, but it imparts a romantic aura like ghost stories do for castles. Nonetheless, some details testify that the building was not constructed from fresh building materials. During renovations in 2009, two explicit chisel and pencil marks were discovered on structural details under the panelling boards of the walls. Details were marked with pencil in the place of their manufacture, and Roman numerals were cut with a chisel in order to correctly put these details together at a new place. Analogue markings were found in the adjacent auxiliary building, which was constructed a bit later than the residential house. Signatures and the date "July 13, 1900" were left on structural elements by the Liepāja craftsmen Johann Penke and J. Tinn.

The project of the building has been preserved in the Liepāja Museum, Archive of construction projects of the architects Bertschy (Picture **350**). However, it has neither dating nor the author's signature on it; only the heading indicates that it is a summer cottage on the land plot of Mistress Bangert. At the beginning

352. H. Demmes villa Liepājā. 1885. P. M. Berči. Fasāžu projekta zīmējumi (LM, Berči būvprojektu arhīvs)

H. Demme's villa in Liepāja. 1885) P. M. Bertschy. The drawings of the facades project (LM, Archive of Bertschy construction projects)

kld.indb 349 12.12.2013. 13:20:58

353. Virkas muiža 20. gs. sākumā (BCB, Inv. Nr. 0421) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)

Virka estate at the beginning of the 20th century (BCL, Inv. No 0421) and nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013)

354. Virkas muiža. Skats no austrumiem (J. Krastiņa foto. 2013)

Virka estate. The view from the east (Photo by J. Krastiņš. 2013)

Vienīgi virsrakstā norādīts, ka tā ir vasarnīca Bangerta kundzes zemesgabalā. 20. gadsimtā sākumā Liepājā pazīstams bija skārda rūpnieks L. Bangerts. Nav izslēgts, ka tieši viņš bijis projekta finansētājs.

Vairākas Bangerta villai līdzīgas ēkas 19. gadsimta astoņdesmitajos gados uzceltas pēc arhitekta Paula Maksa Berči (seniora) projektiem Liepājā. Sevišķi uzkrītoša ir līdzība ar Liepājas būvuzņēmēja Hermana Demmes villu Hika ielā 14, kas projektēta 1885. gadā (**352**. attēls).[84] Augšējā stāva pārkares, ažūri dekoratīvi elementi zelmiņos un citas līdzīgas detaļas bija raksturīgas tā dēvētajām „Šveices stila" mājām, kas kļuva populāras 19. gadsimta sešdesmitajos gados, it īpaši vasarnīcu arhitektūrā. Liepājā, Uliha ielas un Kūrmājas prospekta rajonā šādu stilistiku pat diktēja būvnoteikumi: „Visām dzīvojamajām mājām šajā pilsētas daļā (..) jātiek būvētām kā savrupmājām vasarnīcu stilā."[85] Var tikai minēt, vai Bangerta vil-

84 **Lancmanis, I., Berči, A.** *Bertschy : Arhitekta Paula Maksa Berči un viņa dēlu devums Liepājai*. Rīga: Valters un Rapa, 2011. 226., 227. lpp.

85 Обязательные постановления по строительной части для г. Либавы. *Сборник действующих обязательных постановлений Либавской Городской Думы, изданных в 1879–1911 годах*. Либава, 1912. Стр. 19.

of the 20th century, the tin manufacturer L.Bangerts was well-known in Liepāja, and it is as likely as not that he funded the project.

Several buildings similar to Bangerts' villa were constructed in the 1880's according to projects by the architect Paul Max Bertschy (Senior) in Liepāja. The likeness with the villa of the Liepāja entrepreneur Hermanis Demme at Hika iela 14 designed in 1885 is particularly striking (Picture **352**).[84] The projections of the upper storey, openwork decorative elements in gables and other similar details were typical for the house of the so-called "Swiss style", which became popular in the 1860's, particularly in the architecture of summer cottages. In Liepāja, in the district of Uliha iela and Kūrmājas prospekts, such stylistics were dictated by building regulations: "All residential houses in this part of the town (..) shall be built as private houses in the style of summer cottages."[85] It can only be speculated whether

84 **Lancmanis, I., Berči, A.** *Bertschy : Arhitekta Paula Maksa Berči un viņa dēlu devums Liepājai* (*Bertschy : Contribution of the Architect Paul Max Bertschy and His Sons to Liepāja*). Rīga: Valters un Rapa, 2011, p. 226, 227.

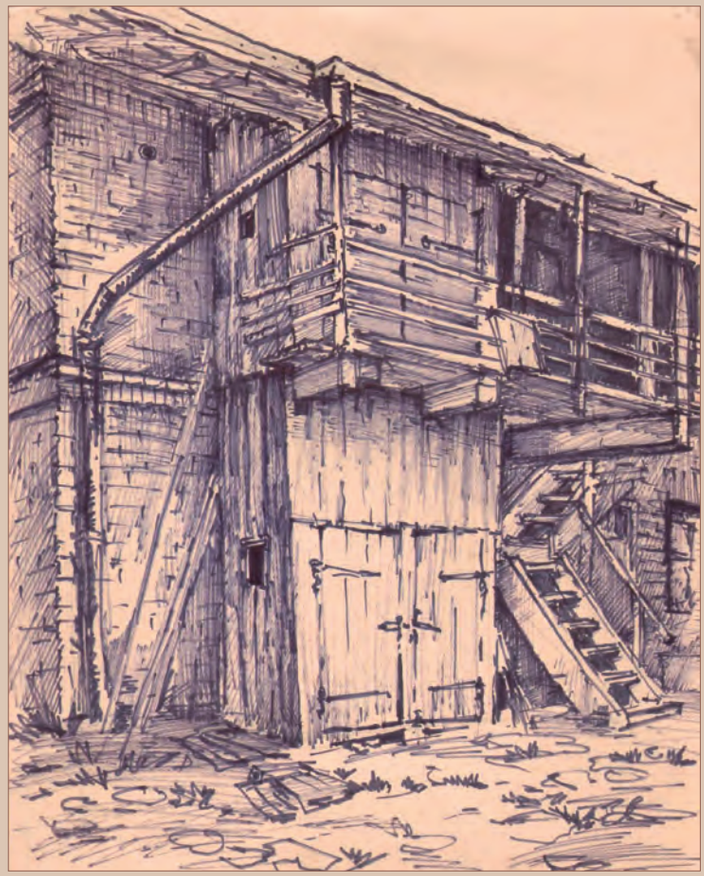
85 Обязательные постановления по строительной части для г. Либавы (Cumpulsory Building Regulations of Liepāja). *Сборник действующих обязательных постановлений Либавской Городской Думы, изданных в 1879–1911 годах*. Либава, 1912. Стр. 19.

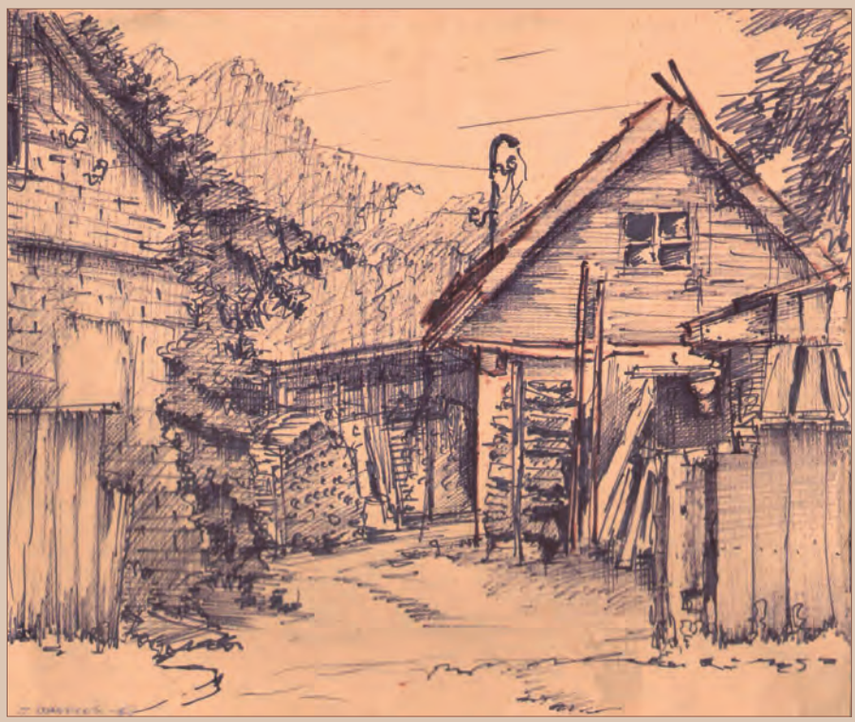
kld.indb 350 12.12.2013. 13:21:04

la tiešām vispirms tikusi uzcelta Liepājā, tad demontēta un pārvesta uz Kuldīgu, taču P. M. Berči radošais rokraksts ēkas arhitektūrā ir nepārprotams. Ap gadsimtu miju arhitektūras projektēšanas lietas Berči būvbirojā sāka pārņemt Maksis Teodors Berči (Berči juniors), un, visticamāk, tieši viņš zīmējis Bangerta villas projektu.

Bangerta villas fasāžu apdarē dekoratīvie koka elementi lietoti visai atturīgi. Māja bijusi komfortabla – ar vannas istabu un atsevišķu tualeti. Saglabājušies daudzi sākotnēji interjera elementi – durvis un logi ar pilniem aprīkojumu komplektiem, greznas, Vācijā izgatavotas krāsnis un kamīni, kā arī augstvērtīgi dekoratīvie krāsojumi.

Vēl viens tipisks „Šveices māju" stilistikas paraugs ir Virkas muižas dzīvojamā ēka (**353**. attēls), kas atrodas Kuldīgas pilsētas ziemeļu nomalē. Muiža piederējusi pazīstamajai Kurzemes muižnieku Firksu dzimtai. Kopš 20. gadsimta otrās pusēs Virkas saimniecība ir cieši saplūdusi ar Kuldīgu. Garenās vienstāva mājas divslīpju jumts segts ar kārniņiem. Galvenajā fasādē izceļas plašs lievenis, virs kura ir apjumta terase. Logu apmales rotā kokgriezumi, kuru izpildījuma maniere atgādina dekoratīvās detaļas ēkas Kalna ielā 24 fasādē.

Bangerts' villa was first built in Liepāja then dismantled and transported to Kuldīga, but the creative style of P. M. Bertschy in the architecture of the building is evident. Around the turn of the century, architectural design at the Bertschy construction bureau were taken over by Max Theodor Bertschy (Bertschy Junior), and, apparently, he drew the project of Bangerts' villa.

Decorative wooden elements were used rather modestly in the facade finishing of Bangerts' villa. The house was comfortable, with a bathroom and a separate toilet. Many original interior elements have survived, including fully equipped doors and windows, luxuriant stoves and fireplaces manufactured in Germany, as well as decorative paintwork of high value.

Another typical example of the "Swiss houses" style is the residential building of Virka estate (Picture **353**) located in a northern suburb of Kuldīga. The estate belonged to the well-known Fircks family of Kurzeme landlords. From the second half of the 20th century, the Virka household tightly merged with Kuldīga. The gable roof of the elongated single storey house is covered with tiles. A wide porch with a covered terrace

355. **Pagalmi Kuldīgā (I. Dirveika studiju skices. 1980)**
Courtyards in Kuldīga (Drawings by I. Dirveiks. 1980)

kld.indb 351 12.12.2013. 13:21:07

356. Akmens no saimniecības ēkas Mārtiņsalas „Krācēs” (I. Dirveika foto. 2011)
Stone from the household building in “Krāces” on Mārtiņsala (Photo by I. Dirveiks. 2011)

Tieši tāda pati ir arī fasādes apšuvuma dēļos imitētā rustika. Terases jumtgalē bijis ornamentāls siluetzāģējums, kas nav saglabājies. 20. gadsimta sākumā pie ēkas abiem aizmugures spārniem piebūvēti jūgendstila formu izjūtā veidoti divstāvu mūra apjomi (**354**. attēls). Tiem ir ļoti augsti četrslīpju jeb valma jumti, kuru kores rotā ornamentāli metāla režģi. Piebūvju fasāžu virsmas uzirdinātas ar lentveida rustiku, bet stūrus rotā briljanta rusti. Dzegu līnijas pārtrauc nelieli erkeri. Katrs no tiem ir liels, tipiskā jūgendstila manierē veidots logs, kas ierakstīts no sarkaniem ķieģeļiem izmūrētā neogotiskā rāmī. Erkerus vainagojušas arī skulpturālas vāzes, kuras tagad zudušas.

19. gadsimta otrajā pusē aizvien intensīvāka apbūve izveidojās zemesgabalu dziļumā. Tur izvietotās saimniecības un nereti arī dzīvojamās vai dažādai izmantošanai domātās ēkas rada Kuldīgas pilsētvidē raksturīgo gleznaino fonu ēkām, kas virknējas gar ielu. Romantiskie pagalmi un dārzi allaž bijusi pievilcīga vide mākslinieciskām studijām (**355**. attēls). Raksturīgākais pagalmu vides elements ir divstāvu šķūnīši ar galeriju otrajā stāvā. Saimniecības ēkas ar galerijām, kuras tagad daudzviet gan zudušas, acīmredzot radās tieši

357. Bijusī saimniecības ēka Pētera ielā 3 (I. Dirveika foto. 2011)
The former household building at Pētera iela 3 (Photo by I. Dirveiks. 2011)

above it stands out in the main facade. The window casings are decorated with wood-carvings resembling the decorative details in the facade of the building at Kalna iela 24. The rustic imitated in the panelling boards of the facade is exactly the same. Ornamental scroll saw woodwork on the terrace gable has not survived. At the beginning of the 20th century, two-storey masonry structures in Art Nouveau shapes were built next to both posterior wings of the building (Picture **354**). They have very high hipped roofs, the ridges of which are decorated with ornamental metal grids. The facade surfaces of extentions are scarified with ribbon rustication, whereas the corners are decorated with diamond rustics. Small bay windows interrupt the cornice lines. Each of these is a large window of typical Art Nouveau manner embraced by Neo-Gothic frame constructed of red bricks. The bay windows used to be crowned with sculptural vases, which have since been lost.

In the second half of the 19th century, more and more buildings were constructed at the far ends of land plots. Household buildings and often residential buildings or buildings intended for other purposes create a typical of Kuldīga pictur-

kld.indb 352 12.12.2013. 13:21:17

19. gadsimta otrajā pusē reizē ar īres dzīvokļu attīstību, nodrošinot atsevišķu saimniecības telpu dzīvojamās ēkas visu dzīvokļu iemītniekiem.

Vienai otrai saimniecības ēkai saglabājušās dažas detaļas, kam ir patiesi muzejiska vērtība. Piemēram, saimniecības ēkas pagalmā Baznīcas ielā 7a zelmiņa lūka aprīkota ar unikālu šautras veida slēģi. 1905. gada ielā 12 ir viena no retajām saimniecības ēkām, kas celta pildrežģa konstrukcijā un joprojām kalpo savam sākotnējam mērķim. Savukārt Mārtiņsalas „Krācēs" no kādas tur kādreiz bijušās saimniecības ēkas pāri palicis cokoldaļas akmens, kurā iekalts gada skaitlis „1888" (**356**. attēls). Vairākas saimniecības ēkas pagalmos pārveidotas, augšējā līmenī ierīkojot dzīvokļus. Tādā, piemēram, ir ēka Pētera ielā 3, kas celta 19. gadsimta sešdesmitajos gados un citu vidū izceļas ar abpusēju otrā stāva pārkari (**357**. attēls). 20. gadsimta divdesmitajos gados augšstāvā izbūvēti dzīvokļi, fasāžu apšuvumu izveidojot *Art Deco* stilistikā ar etnogrāfisku ornamentu motīviem. 20. gadsimta septiņdesmitajos gados ēka vēlreiz atjaunota.[86]

86 VKPAI PDC, Projekts dzīvojamās mājas Kuldīgā, F. Džeržinska ielā nr. 3 restaurācijai- rekonstrukcijai (autors T. Vītola). Rīga, 1969.

358. **Durvis Skrundas ielā 12. 19. gs. otrā puse (I. Dirveika foto. 2011)**
Door at Skrundas iela 12. The second half of the 19th century (Photo by I. Dirveiks. 2011)

esque background for buildings that stretch along the street. Romantic courtyards and gardens have always been an attractive environment for art studios (Picture **355**). The most typical elements of the courtyard environment are two-storey sheds with a gallery on the second storey. Household buildings with galleries, which have been lost in many places, appeared in the second half of the 19th century along with the development of rental apartments to ensure separate household rooms for inhabitants of all apartments of the residential house.

Some household buildings have preserved details of truly museum value. For example, in the courtyard of the household building at Baznīcas iela 7a, a hatch of the gable is equipped with unique sliding shutter. A rare household building built in half timber and still used for its original purpose is located at 1905. gada iela 12. In "Krāces" (Rapids) farmsted of Mārtiņsala (Martins Island), a stone of the socle part with the inscription "1888" has been retained from the household building once located there (Picture **356**). Several household buildings in courtyards were transformed by constructing apartments on the upper level. One

359. **Durvis Tirgus ielā 1. 19. gs. otrā puse (Z. Bikšes foto. 2010)**
Door at Tirgus iela 1. The second half of the 19th century (Photo by Z. Bikše. 2010)

kld.indb 353 12.12.2013. 13:21:22

360. Durvis 1905. gada ielā 14. 19. gs. otrā puse (I. Dirveika foto. 2011)
Door at 1905. gada iela 14. The second half of the 19th century (Photo by I. Dirveiks. 2011)

Katrs laikmets ienes zināmas izmaiņas arhitektūras detaļu izveidojumā. Ēku durvis lielākoties turpināja izgatavot klasicisma stilistikai visai tuvās formās, bet eklektisms ienesa arī jaunas vēsmas. Populāras kļuva durvis, kuru pildiņus aizņem cilnis lēzenas piramīdas formā. Tādas ir, piemēram, durvis Rumbas ielā 7, Liepājas ielā 36, 1905. gada ielā 1, Skrundas ielā 3 un 12, Ventspils ielā 4 un 31, Baznīcas ielā 14 un 30, Tirgus ielā 1 un citur (**358**. un **359**. attēls). 19. gadsimta otrajā pusē izgatavotajām ārdurvīm visbiežāk ir taisnstūraini pildiņi ar izteikti reljefu profilējumu (**360**. attēls). Šādi pildiņi nereti dekorēti ar garenas formas rozetēm līdzīgiem ciļņiem, kā, piemēram, Skrundas ielā 14, 1905. gada ielā 14 (**361**. attēls) un citur.

Kuldīgā visai lēni ieviesās modernās logu konstrukcijas. Līdz pat 19. gadsimta beigām pārsvarā izgatavoja groplogus, kuru iekšējās un ārējās vērtnes atveramas pretējos virzienos. Tāpēc samērā vienkāršas ir gan šo logu aplodas, gan vērtņu rāmja profils. Lietoja arī vienkāršās kāšu viras. Ziemas vērtnes vasarā varēja viegli izcelt.

361. Durvis Baznīcas ielā 1. 19. gs. otrā puse (Z. Bikšes foto. 2010)
Door at Baznīcas iela 1. Late 19th century (Photo by Z. Bikše. 2010)

such building is the house at Pētera iela 3; built in the 1860's. It stands out among other buildings with an projecting second storey (Picture **357**). In the 1920's, two apartments were constructed on the upper storey, creating facade panelling in Art Deco stylistics with motives of ethnographic ornaments. The building was again restored in the 1970's.[86]

Each age introduces certain changes in architectural details. Doors of buildings were mostly manufactured in shapes rather close to Classicism, but Eclecticism introduced new trends as well. The doors having panels with low pitched pyramids on them became popular. Such doors are located, for instance, at Rumbas iela 7, Liepājas iela 36, 1905. gada iela 1, Skrundas iela 3 and 12, Ventspils iela 4 and 31, Baznīcas iela 14 and 30, Tirgus iela 1 and other places (Pictures **358** and **359**). Entrance doors manufactured in the first half of the 19th century often had rectangular panels with explicit relief profiling (Picture **360**). Such panels were often decorated with reliefs

86 SIHP MDC, Project for restoration-reconstruction of the residential building in Kuldīga, at F. Džeržinska iela 3 (author T. Vītola). Riga, 1969.

kld.indb 354 12.12.2013. 13:21:27

Pat salīdzinoši turīga īpašnieka A. Gēbela ģimenes mājā Kalna ielā 25 logi, lai arī ārēji atgādina modernos oderlogus, patiesībā ir vienkārši, uz ārpusi verami groplogi, tikai bez vidusstatņa (**362**. attēls). Otrā stāva logu augšējās daļas uz pusēm dala kokgriezumā veidoti dekoratīva izskata spraišļi. Tas ir Latvijā reti sastopams piemērs, kur šādi spraišļi ir groplogiem. Kalna ielā 25 to iekšpusē ir slēģi un arī ieliekamas ziemas vērtnes, bet palodzēm ir ieliekti izgriezumi, kas nodrošina ērtu piekļūšanu logu vērtnēm. Nesen rūpīgi restaurēti groplogi ēkai Ventspils ielā 10, kam augšējās rūtīs ir radiāls spraišļojums, bet ziemas vērtnes ieliekamas no ārpuses.

Nozīmīgs ēku fasāžu arhitektūras elements ir slēģi. Kuldīgā logu slēģu iekšpusi, kas labi redzama atvērtā stāvoklī, nereti krāsoja vairākos toņos. Raksturīgs ir slēģa vērtnes centrā ar kontūru un gaišāku toni izcelts „spogulis", kura stūri parasti ir noapaļoti. Slēģos Liepājas ielā 25 ar uzkrāsotām ēnām imitēts reljefs. Slēģu augšdaļā parastie dekoratīvie izgriezumi Kuldīgā jau kopš 18. gadsimta lielākoties bija trejlapju formā. Tādi joprojām redzami, piemēram, Kalna ielā 15, bet

362. Logs Kalna ielā 25 (A. Orniņa foto. 2010)
The window at Kalna iela 25 (Photo by A. Orniņš. 2010)

363. Ēkas Liepājas ielā 5 un 14 (J. Krastiņa foto. 2013)
The buildings at Liepājas iela 5 and 14 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

similar to rosettes of elongated shape, for example at Skrundas iela 14, 1905. gada iela 14 (Picture **361**) and elsewhere.

Modern window structures were introduced in Kuldīga rather slowly. Up to the end of the 19th century, casement windows, the inner and outer leaves of which opened in opposite directions, were the most constructed. Therefore, the frame of these windows and the profile of the sash were rather simple. Simple hook hinges were used as well. Winter leaves could be easily taken out during summer.

Even in the family house of the rather wealthy owner A. Gebel at Kalna iela 25, the windows, though externally resembling modern double-sash windows, are in fact simple casement windows opened outwards, only without the middle stanchion (Picture **362**). The upper parts of the second storey windows are divided in half by decorative muntin of wood carving. Muntins of such pattern in casement windows are rare in Latvia. At Kalna iela 25, casement windows have shutters and winter leaves to be removed from the inside, while the window sills have curved cuts which ensure convenient access to

kld.indb 355 12.12.2013. 13:21:38

364. Brāļu Jakobsonu būvmateriālu tirgotava Pasta ielā 5a (J. Krastiņa foto. 2013)
The construction materials store of the Jekabsons brothers at Pasta iela 5a (Photo by J. Krastiņš. 2013)

365. Stūra skava Skrundas iela 6. 19. gs. pēdējais ceturksnis (I. Dirveika foto. 2011)
Corner clamp at Skrundas iela 6. Late 19th century (Photo by I. Dirveiks. 2011)

ēkā Ventspils ielā 18, kura 21. gadsimtā nojaukta, slēģiem bija unikāls izgriezums burta „T" formā. Šai ēkai bija arī skaisti dekorēta dzega.[87]

Eklektisma stila ēku fasādēs bieži vien redzami „aklie" logi. Tos izveidoja vietās, kur tie nebija nepieciešami telpu izgaismošanai, bet kur to prasīja stila mākslinieciskās kompozīcijas principam raksturīgais vienmērīgais ritms. Apmetumā veidoti iluzori logi ir, piemēram, Pils ielā 2, Liepājas ielā 5 un 14 un citur (**363**. attēls).

Šķietami vienkāršo Kuldīgas ēku arhitektoniskajā apdarē atrodams pārsteidzoši bagāts dažādu detaļu klāsts. Dažviet notekcauruļu augšdaļas dekorētas ar skārda mežģīnēm. Viens no efektīgākajiem šādu detaļu piemēriem ir Virkas muižas ēkā. Dažādas formas sastopamas Kuldīgā raksturīgajiem trim lodziņiem ēku trīsstūrveida gala zelmiņos. Visbiežāk, piemēram, Ventspils ielā 24, 1905. gada ielā 19, Annas ielā 5 un citur šie lodziņi ir apaļi, bet tie var būt kombinēti arī ar trīsstūra formas lodziņiem, kā, piemēram, Liepājas ielā 36. Šīs ēkas zelminī redzami arī burta „S" formā veidoti enkuri, ar kuriem pie

87 VKPAI PDC, Kuldīgas 19. gadsimta koka dzīvojamo ēku dekoratīvā apdare (rokraksts, autors G. Bērziņa). Rīga 2003, 46. lpp.

casements. The casement windows at the building at Ventspils iela 10 have been recently carefully restored; the upper panes of these windows have radial muntins, and the winter casements are inserted from the outside.

An important element of facade architecture is shutters. In Kuldīga, the inner side of window shutters was often painted in several shades, as it could be well-seen when opened. A round cornered panel with a contour and of lighter shade in the centre of the shutter leaf is typical. The shutters at Liepājas iela 25 have imitation of a relief due to painted shadows. As of the 18th century, ordinary decorative cuts in the upper part of the shutters in Kuldīga were mostly of the trefoil shape. Such cuts can be still seen, for instance, at Kalna iela 15, whereas the shutters of the building at Ventspils iela 18 demolished in the 21st century had a unique T-shaped cut. The house also had a beautifully decorated cornice.[87]

Blind windows are typical of the facades of Eclectic-style buildings. They were constructed

87 SIHP MDC, Decorative finishing of Kuldīga wooden residential buildings of the 19th century (manuscript, author G. Bērziņa. Riga, 2003. p. 46.

kld.indb 356 12.12.2013. 13:21:42

zelmiņa sienas stiprinātas jumta konstrukcijas. Īpaši daudz šādu enkuru ir pagalma ēkas Pasta ielā 5a gala fasādē (**364**. attēls). Šī ēka celta 19. gadsimta trešajā ceturksnī. Vēl 20. gadsimta sākumā tajā atradās saimniecības preču veikals, kas piederēja brāļiem Jakobsoniem. Viņu firma, kā to var izlasīt sludinājumos, dibināta 1835. gadā.[88] Veikalā varēja iegādāties arī dažādas kaltas būvdetaļas. Viena no tādām ir teju vai katrā Kuldīgas koka ēkas stūrī redzamā slokšņdzelzs skava (**365**. attēls), kas nodrošina sienu konstrukciju stabilitāti. Šādas skavas lietotas arī sinagogas 1905. gada ielā 6 jumta konstrukcijās.

Ap 19. gadsimta vidu sāka izplatīties dažādu dekoratīvu čugunā atlietu detaļu izmantošana. Arī Kuldīgas ēkās ir daži šādi izstrādājumi.[89] Ēkas Baznīcas ielā 9 fasādē izceļas neogotiskā stilistikā veidotas balkona margas, kas ir čuguna lējums. Joprojām saglabājušās gaismekļu čuguna konsoles Liepājas ielā 17.

Ēku detaļu risinājumu daudzveidībā ir arī šķietami necili konstruktīvie elementi, kas izveidoti

88 *Kuldīgas Māju kalendārs 1914. gadam*. Kuldīga: Apgāds „Kurzemieks", 1913.

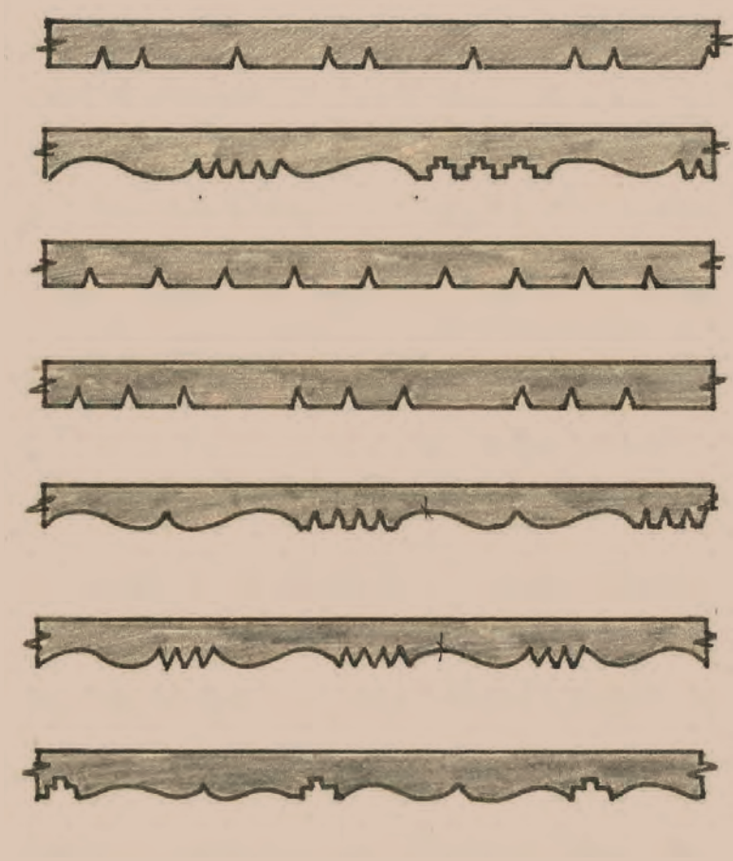
89 **Anteins, A.** Čuguna mežģīnes Kuldīgā. *Padomju Dzimtene*. 1985. 24. oktobris.

to create the rhythm required for artistic composition, even and if they were not necessary to light the premises. Illusory windows in the plastering are found, for instance, at Pils iela 2, Liepājas iela 5 and 14 and other places (Picture **363**).

A surprisingly wide range of details can be found in the architectural finishing of seemingly simple buildings in Kuldīga. In many places, the upper parts of drainpipes were decorated with tin laces. One of the most vivid examples of such details is found in the building of the Virka estate. The composition of three windows typical for Kuldīga can be found of different shapes in the triangular end gables of the buildings. Most often, the windows are circular, for example at Ventspils iela 24, 1905. gada iela 19 and Annas iela 5, but they may be combined with triangular windows, for instance at Liepājas iela 36. In the gable of this building, "S" shape anchors for fastening the roof structures to the gable wall can be seen. Many such anchors are found in the end facade of the building at Pasta iela 5a (Picture **364**). This building was constructed in the third quarter of the 19th century. At the beginning of the 20th century, a household goods

366. Jumta zemseguma „silīte" Ventspils ielā 6 (I. Dirveika foto. 2012)
The "trough" of the roof under-covering at Ventspils iela 6 (Photo by I. Dirveiks. 2012)

367. Kuldīgas jumtu apakšmalu segdēļu formas (I. Dirveika zīmējums. 1992)
The shapes of lower edge boards of Kuldīga roofs (Drawing by I. Dirveiks. 1992)

kld.indb 357 12.12.2013. 13:21:44

368. Dzīvojamā ēka Mucenieku ielā 8. Ziemeļu fasāde (J. Krastiņa foto. 2013)
The residential building at Mucenieku iela 8. North facade (Photo by J. Krastiņš. 2013)

mākslinieciski izteiksmīgās formās. Tādas bieži vien piešķirtas jumtu apakšmalu dēļiem, kuri nosedz spraugu starp jumta ieseguma kārniņiem un zem tiem likto zemsegumu. Šie dēļi vienlaikus nodrošina nepieciešamo vēdināšanu starp abām jumta ieseguma kārtām. Iespējamā ūdens izvadīšanu no zemseguma nodrošina speciālas „silītes" (**366**. attēls). Kuldīgā lietotajiem jumtu apakšmalu dēļiem ir vismaz septiņas dažādas izzāģējumu formas (**367**. attēls).

Vēl viena unikāla detaļa ir atsevišķi no stikla izgatavoti kārniņi, kas šur tur iestrādāti Kuldīgas jumtu segumos. Šādi jumta lodziņi vēl saglabājušies Ventspils ielā 27, Alunāna ielā 4, Dzirnavu ielā 7 un Skrundas ielā 12. Tie Latvijas būvmākslas mantojumā ir liels retums, bet Kuldīgā retumu netrūkst.

Dzīvojamo ēku arhitektūra 20. gadsimtā

20. gadsimta sākumā arhitektūrā ienāca jūgendstils, ar kuru sākās mūsdienu stilu sistēma. Līdz Pirmajam pasaules karam tomēr gandrīz visur Latvijā turpināja celt arī eklektisma stila ēkas. Eklektisma dažādo formālo strāvojumu

store owned by the Jakobsons brothers was situated there. Their firm, as evidenced by advertisements, was founded in 1835.[88] Different forged details were sold in this store. One such detail is a ribbon iron clamp to ensure stability of walls (Picture **365**), which can be found in the corner of almost every wooden building of Kuldīga. Such clamps are also used in the roof structures of the Synagogue at 1905. gada iela 6.

Around the mid-19th century, the use of different decorative cast-iron details became popular. Kuldīga buildings have several such details as well.[89] The cast-iron balcony railing of the Neo-Gothic style stands out in the facade of the building at Baznīcas iela 9. The cast-iron consoles of luminaries have been preserved at Liepājas iela 17.

Seemingly plain structural elements of artistically expressive shapes can also be found in the diversity of building details. Such elements are often found with lower edge boards of the roofs which cover the gap between roof tiles and sub-covering under them. These boards also ensure ventilation between both layers of roofing. Discharge of possible water from the sub-covering is ensured by special "troughs" (Picture **366**). Lower edge boards of the roofs used in Kuldīga have at least seven different shapes of cut-outs (Picture **367**).

Another unique detail is tiles made of glass integrated in some roofs of Kuldīga. Such roof windows have still been preserved at Ventspils iela 27, Alunāna iela 4, Dzirnavu iela 7 and Skrundas iela 12. They are very rarely found in the heritage of Latvian architecture, but Kuldīga is rich in rarities.

Architecture of residential buildings in the 20th century

At the beginning of the 20th century, emerged Art Nouveau having been the first style of the contemporary stylistic system in architecture. Up to World War I, however, eclectic buildings were still built across Latvia. In provincial towns, brick style was still rather commonplace among different formal trends of Eclecticism. Red brick

88 *Kuldīgas Māju kalendārs 1914. gadam* (*Calendar of Kuldīga Houses for 1914*). Kuldīga: Apgāds „Kurzemieks", 1913.

89 **Anteins, A.** Čuguna mežģīnes Kuldīgā (Cast-Iron Laces in Kuldīga). *Padomju Dzimtene*. 1985, October 24.

kld.indb 358 12.12.2013. 13:21:47

klāstā mazpilsētās visai izplatīts joprojām bija ķieģeļu stils. Visai populāras bija sarkanu ķieģeļu ēkas, kurām dažas arhitektoniskās apdares detaļas veidotas gaišā apmetumā, kā, piemēram, ēkā Policijas ielā 1 (**35**. attēls 51. lpp.), kas pārbūvēta pēc ugunsgrēka 1906. gadā.[90]

Raksturīgs „ķieģeļu stila" piemērs ir ēka ar vairākiem dzīvokļiem un verandām abās garenfasādēs Mucenieku ielā 8 (**368**. attēls). Šī ēka, kuras gala fasāde orientēta pret ielu, ir piebūvēta senākai koka dzīvojamajai ēkai, kas zemesgabala dziļumā uzcelta 19. gadsimta otrajā trešdaļā. Ielas fasādē izceļas vesela virkne gaišā apmetumā veidotu arhitektoniskās apdares detaļu – starpdzega, logailu apmales, dažādas formas sandriki, kā arī divi ciļņi, kas atgādina plīvojošas lentes vai lidojošus putnus. Zelminī ir arī Kuldīgā tik raksturīgie trīs apaļie lodziņi, tikai šeit viņi ir diezgan iespaidīgu izmēru un ar bagātīgi izveidotām apmalēm. Malējie lodziņi ir akli. Zelminim bijis arī izteiksmīgs siluets, jo virs dzegas pacēlušies pieci pinakļi. Sānu fasādē ir lukarna, kuras frontonu rotā ornamentāls izzāģējums. Tas atgādina ēkas

90 **Antoniška, D.** Viesnīca „Rossija". [Kuldīgas dārgumi. 39. stāsts], *Kurzemnieks*, 2004, 16. novembris (Nr. 134), 9. lpp.

369. Dzīvojamā ēka Mālu ielā 21. 1905 (J. Krastiņa foto. 2013)
The residential building at Mālu iela 21. 1905 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

buildings, several architectural finishing details of which were of light-coloured plastering, were rather popular, for example the building at Policijas iela 1 (Picture **35**, p. 51), which was reconstructed after a fire in 1906.[90]

A typical example of the "brick style" is the building with several apartments and verandas in both longitudinal facades at Mucenieku iela 8 (Picture **368**). This building, the end facade of which faces the street, is built next to an older wooden residential house built in the second third of the 19th century at the far end of the land plot. A range of architectural finishing details of light-coloured plastering stands out in the street facade – the stringcourse, the casings of the window openings, the pediments of different shapes, as well as two reliefs, which resemble fluttering ribbons or flying birds. The gable has three circular windows typical for Kuldīga, but they are of rather impressive size and have a richly ornamented casings. The side windows are blind. The gable end used to have an expressive silhouette,

90 **Antoniška, D.** Viesnīca Rossija [Kuldīgas dārgumi. 39. stāsts] (Hotel Rossija [Kuldīga Treasures. Story 39]), *Kurzemnieks,* 2004, November 16 (No 134), p. 9.

370. Dzīvojamā ēka Jelgavas ielā 12. 1904 (J. Krastiņa foto. 2011)
The residential building at Jelgavas iela 12. 1904 (Photo by J. Krastiņš. 2011)

kld.indb 359 12.12.2013. 13:21:49

371 Dzīvojamā ēka Kaļķu ielā 2. Baznīcas ielas fasādes fragments. 1906 (J. Krastiņa foto. 2013)

The residential building at Kaļķu iela 2. The fragment of the facade of Baznīcas iela. 1906 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

Kalna ielā 24 un Virkas muižas nama fasāžu dekoru. Tam līdzīgs ir arī ēkai Mucenieku ielā 13.

„Ķieģeļu stilam" tuva ir arī dzīvojamās mājas Mālu ielā 21 (**369**. attēls) kopumā neorenesanses stilistikai atbilstošā arhitektūra. Uz apkārtējo visai vienkāršo koka namu fona ar savu spilgto tonalitāti un eklektisko apdares bagātību ēka atgādina pili. Tā gan šķiet nedaudz zemē iegrimusi, jo simts gadu laikā apkārt uzaudzis kultūrslānis. Ēkas galvenajā, pret Mālu ielu pavērstās fasādes vidusdaļā ir mezonīns ar Nīderlandes renesanses tipa zelmini (to vainago neliels frontons), bet fasādes galos ir atikas ar gotisku formu trīs atvērumu jeb triforija ailām, kuras ir aklas. Arī pret Grants ielu pavērsto ēkas gala fasādi vainago renesanses formu zelminis. Tā augšpusi rotā atikās esošajām līdzīga triforija aila, bet virs tās ir ēkas celšanas gada skaitlis „1905". Sienu laukumus zem visām pirmā stāva logailām aizņem gaiši apmesti laukumi jeb spoguļi ar lizēnām abpus tiem, bet virs ailām ir linetes. Tās ierāmētas ar sarežģīta profila arhivoltām, kuru slēgakmeņu virsmu apmetumā iespiestas sīkas ķieģeļu šķembas. Vairākas ailas ir aklas. To virsmā apmetumā imitētas no horizontāliem dēlīšiem veidotas logu aizlaides. Ēkas sa-

with five pinnacles rising above the cornice. The side facade has a dormer, the pediment of which has a decorative cut-out. It resembles the facade decor of the building at Kalna iela 24 and the house of the Virka estate. Similar decor is found in the building at Mucenieku iela 13.

The architecture of the residential house at Mālu iela (Clay Street) 21 (Picture **369**) in general also is close to the "brick style", although it follows the stylistics of Neo-Renaissance as well. Against the background of neighbouring rather simple wooden houses, the building resembles a palace with its bright shades and richness of eclectic finishing. However, it seems to be slightly sunk into the ground, because a cultural layer has grown around it over hundred years. The middle part of the main facade of the building facing Mālu iela has a mezzanine with a gable of the Dutch Renaissance (it is crowned by small pediment), while the ends of the facade have attic storeys with blind tripartite windows of Gothic shape. The end facade of the house facing Grants iela is also crowned by a gable of Renaissance shapes. Its upper part is decorated with a similar tripartite window, and the year of the construction of the building "1905" located above it. The wall area under all window openings of the first storey are plastered or decorated with panels with lesenes on either side of them, while lunettes are located above the openings. They are framed with archivolts of complicated profile having small brick flinders pressed in the plastering of the keystones. Several windows are blind. In their surface, window roller shutters made of horizontal boards are imitated in plastering. The rather simple entrance door of the building speaks the language of late Classicism, and the leaves have rhombic panels decorated with elongated rosettes.

There used to be a veranda at the northern end of the house. The courtyard facades are rather simple, unlike the dazzlingly rich architecture of both street facades. In the 1920's, a single storey extension featuring the same architectural facade plastering details that decorates the building constructed at the beginning of the century was constructed from the side of Grants iela.

The character of architectural finishing, satiation of details and several shapes of the buildings at Mucenieku iela 8 and Mālu iela 21 resemble several houses in Liepāja built according to

kld.indb 360 12.12.2013. 13:21:51

mērā vienkāršās ieejas durvis ir atsauce uz vēlā klasicisma formu valodu: vērtnēm ir rombveida pildiņi, kas rotāti ar izstieptām rozetēm.

Ēkas ziemeļu galā bijusi arī veranda, bet pagalma fasādes, atšķirībā no abu ielu fasāžu arhitektūras žilbinošās bagātības, ir ļoti vienkāršas. Grants ielas pusē 20. gadsimta divdesmitajos gados uzcelta vienstāva piebūve, kuras fasādes apdarē apmetumā atdarinātas tās pašās arhitektoniskās detaļas, kas rotā gadsimta sākumā celto ēku.

Gan ēkas Mucenieku ielā 8, gan Mālu ielā 21 arhitektoniskās apdares raksturs, detaļu piesātinājums un atsevišķu formu izveidojums atgādina vairākas ēkas Liepājā, kas celtas pēc arhitekta Ludviga Melvila projektiem. Ņemot vērā, ka Kuldīgā darbojušies arī citi Liepājas arhitekti, iespējams, ka arī abas šīs ēkas ir L. Melvila darbi.

Gadu agrāk nekā Mālu ielā 21 – 1904. gadā – uzcelta dzīvojamā ēka Jelgavas ielā 12 (**370**. attēls). Ēkas celšanas gada skaitlis romiešu cipariem (MCMIV) izveidots apmetumā cilnī virs galvenās ieejas, kas atrodas Jelgavas un Rumbas ielas stūrī. Virs gada skaitļa stilizēti savīti burti „W" un „Y", kas nozīmē īpašnieka Jāzepa Veisberga iniciāļus. Apmestais pirmais stāvs, kura daļā gar

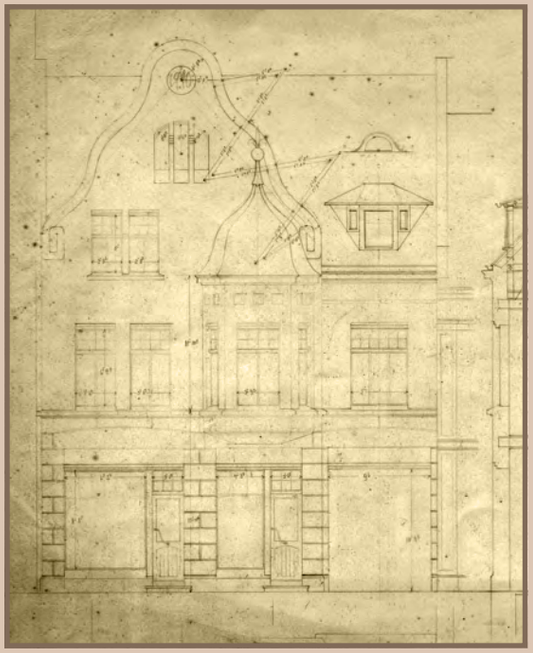
372. Dzīvojamā ēka Pētera ielā 8. 20. gs. sākums (J. Krastiņa foto. 2013)
The residential building at Pētera iela 8. The beginning of the 20th century (Photo by J. Krastiņš. 2013)

projects by Ludwig Melville. Taking into account that other architects of Liepāja worked in Kuldīga as well, it is possible that both of these buildings were the works of Ludwig Melville.

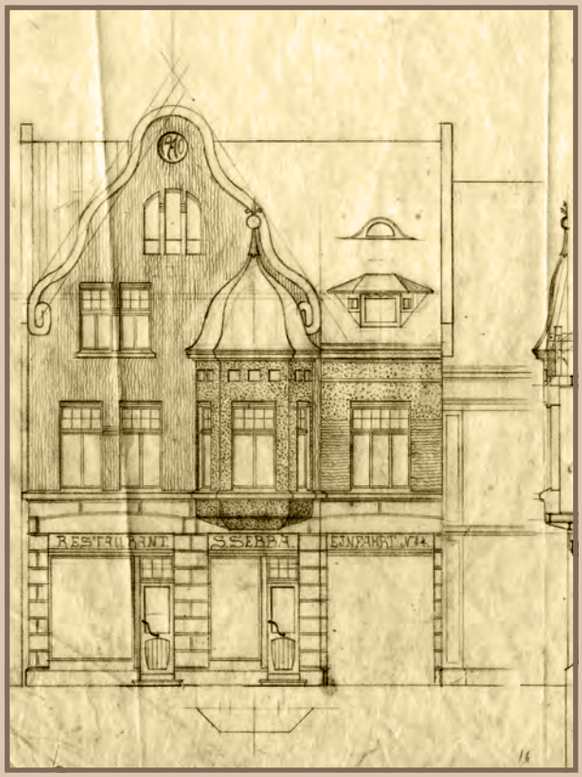
The residential building at Jelgavas iela 12 (Picture **370**) was built a year earlier than the one at Mālu iela 21, in 1904. The year of house construction in Roman numerals (MCMIV) is depicted in the relief plastering above the main entrance located at the corner of Jelgavas iela and Rumbas iela. The letters "W" and "Y," the initials of the owner Jāzeps Veisbergs, are entwined above the year. The plastered first storey along Jelgavas iela, in which a store is located, has been strongly transformed, however the second storey has preserved its authentic finishing, with the casings of window openings and the stringcourse of light-coloured plastering standing out against the background of red bricks. The general Neo-Renaissance image of the building is supplemented by attic storeys equipped with Gothic pinnacles. It seems that the facades of the house at Policijas iela 1 may have been drawn by the architect of this building; in any case, the casings of window openings of the second storey dressed in red bricks are identical in both buildings. Similar shaping of architectural details can be recognized at Liepājas iela 13 (Picture **32**, p. 48).

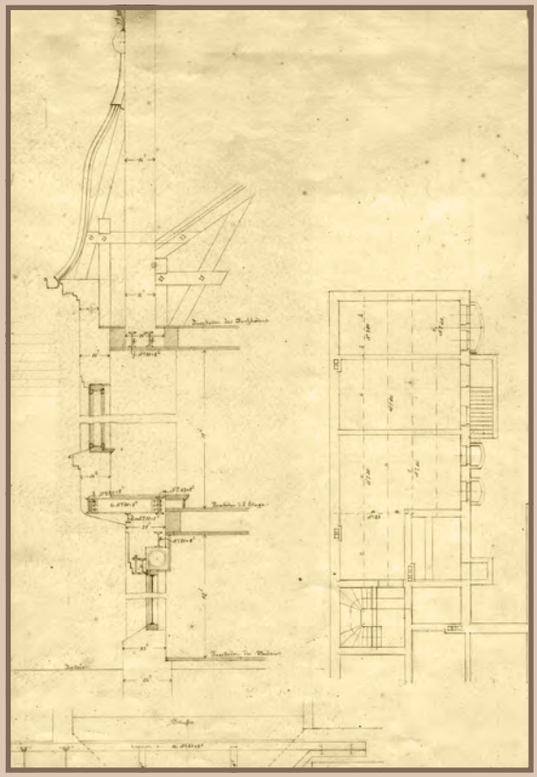
Another architecturally similar building at Kaļķu iela 2 was constructed after 1906 (Picture **34**, p. 50). Its first storey is also plastered, while the second storey has a combination of red and yellow bricks. The end facade facing Baznīcas iela is crowned by an attic storey, while a mezzanine wall rises in the middle of the facade. It is surrounded from both sides by unusually expressive sculptural compositions made of tin – dragon heads spitting out entwined flames forming stylized volutes. The acroterion above the mezzanine pediment is constructed similarly and has Art Nouveau shapes. The pilasters are rhythmically arranged in the facade according to Kuldīga traditions. On the first storey, three flutes, the longest one being located in the middle, are cut in the plastering of the surface of pilasters (Picture **371**). This decorative element is one of the ornamental icons of Art Nouveau. It was particularly widespread in Liepāja architecture at the beginning of the 20th century. In Kuldīga, it can

kld.indb 361 12.12.2013. 13:21:53

373. V. fon Grabes nams Liepājas ielā 9. Kopskats (J. Krastiņa foto. 2012), fasādes skices un ārsienas fragmenta griezums. 1910. M. T. Berči (LM, Inv. Nr. 3829)

W. von Grabbe's house at Liepājas iela 9. General view (Photo by J. Krastiņš. 2012), the elevation sketches and section of the fragment of the external wall. 1910. M. T. Bertschy (LM, Inv. No 3829)

6-2KuldigaB.indd 362 18.12.2013. 9:55:19

Jelgavas ielu atrodas veikals, ir stipri pārveidots, toties otrais stāvs saglabājis autentisko apdari, kurā uz sarkano ķieģeļu fona izceļas gaišā apmetumā veidotas logailu apmales un starpdzega. Ēkas vispārējo neorenesanses tēlu papildina gotiskiem pinakļiem aprīkotas atikas. Šķiet, ka ar šīs ēkas arhitekta roku zīmētas arī ēkas Policijas ielā 1 fasādes. Vismaz sarkanajos ķieģeļos tērptā otrā stāva logailu apmales abām celtnēm ir identiskas. Līdzīgi arhitektoniskās formveides paņēmieni jūtami arī Liepājas ielā 13 (**32**. attēls 48. lpp.).

Nedaudz vēlāk – pēc 1906. gada – uzcelta vēl viena arhitektoniski līdzīga ēka Kaļķu ielā 2 (**34**. attēls 50. lpp.). Arī tās pirmais stāvs ir apmests, bet otrajā sarkanie ķieģeļi kombinēti ar dzelteniem. Pret Baznīcas ielu pavērsto gala fasādi vainago atika, bet tās vidū paceļas mezonīna siena. To no abām pusēm ietver no skārda veidotas, neparasti izteiksmīgas skulpturālas kompozīcijas – pūķu galvas, kas izspļauj stilizētu volūtu veidā savītas liesmas. Līdzīgā tehnikā un jūgendstila formu valodā veidots akrotērijs ir arī virs mezonīna frontona. Atbilstoši Kuldīgas tradīcijām fasādē ritmiski kārtoti pilastri. Pirmajā stāvā pilastru virsmā apmetumā ievilktas trīs

374. F. Hempeles nams Liepājā, Raiņa ielā 1. 1910. M. T. Berči (J. Krastiņa foto. 2012)

F. Hempele's house in Liepāja, at Raiņa iela 1. 1910. M. T. Bertschy (Photo by J. Krastiņš. 2012)

be found in the gable of the building at Liepājas iela 7. At Kaļķu iela 2, several medical treatment institutions were located as of 1940, first a polyclinic and later a health care centre.[91]

As in many other provincial towns of Latvia, Art Nouveau in Kuldīga gradually advanced in the second half of the first decade of the 20th century. Sometimes, for example, at Kaļķu iela 2, it affected only the shapes of some finishing details, but in other cases, the spatial composition of the buildings was Art Nouveau, while the finishing details were still strongly eclectic. An example of such a building is the residential house at Pētera iela 8 (Picture **372**), which was probably built at the beginning of the 20th century even though it is not marked in any of the town plans drawn up to 1948. A hothouse or veranda is built next to the building from the side of the garden. The asymmetrical facade with an entrance bay window at one end complies with the principle of Art Nouveau to develop the image of the building on the basis of functionally convenient planning. The rustication of the socle storey, pediments, stringcourses and other architectural finishing details of the facade are rather eclectic-like, and the division of the upper parts of the windows into small square-like panes is the only formal feature typical of the Art Nouveau period. The lucarnes and the mansard roof of the porch covered with metal scales slightly resemble a remarkable newly-constructed building of that time located close to Kuldīga – Pelči castle (W. Neumann, 1903–1904). During the Soviet times, the building housed the Kuldīga Department of State Safety People's Commissariat, the KGB.

One of the earliest examples of refined Art Nouveau in Kuldīga is the building of the present hotel "Metropole" at Baznīcas iela 11 (Pictures **432**–**435** p. 418 and 419). Its author, architect M. T. Bertschy, designed the apartment house with stores at Liepājas iela 9 in 1910 (Picture 382). The year of the construction of the house seen in the gable of the building is also recorded in the draft projects of the façade, stored along with various sketches of the building details and many other works of both Bertschy architects in the Archive of Bertschy construction projects in Liepāja Museum. The house was

91 **Antoniška, D.** Kaļķu iela, pilsētas teātris un Korta nams (Kaļķu Iela, Town Theatre and Korta House). *Kurzemnieks*, 2005, No 19, p. 9.

kld.indb 363 12.12.2013. 13:22:09

375. Īres nams Liepājas ielā 8. 1913. L. Reinīrs (?). Kopskats (J. Krastiņa foto. 2013) un virsloga režģis (I. Dirveika foto. 2011)

The apartment house at Liepājas iela 8. 1913. L. Reynier(?). General view (Photo by J. Krastiņš. 2013) and transom window tracery (Photo by I. Dirveiks. 2011)

rievtekas, no kurām vidējā ir garāka (**371**. attēls). Šis dekoratīvais elements ir viena no jūgendstila ornamentālajām ikonām. Īpaši izplatīta tā ir Liepājas 20. gadsimta sākuma arhitektūrā. Kuldīgā tā redzama arī ēkas Liepājas ielā 7 zelminī. Kaļķu ielā 2 kopš 1940. gada atradušās vairākas ārstniecības iestādes – sākumā poliklīnika, vēlāk veselības aprūpes centrs.[91]

Jūgendstils Kuldīgā, tāpat kā vairākās citās Latvijas mazpilsētās, pakāpeniski ienāca 20. gadsimta pirmās desmitgades otrajā pusē. Dažkārt, kā, piemēram, Kaļķu ielā 2, tas skāra tikai atsevišķu apdares detaļu formas, bet atsevišķos gadījumos, gluži pretēji, stila telpveides izjūta atspoguļojas ēku apjomu kompozīcijā, kamēr apdares detaļas ir vēl stipri eklektiskas. Tāda, piemēram, ir dzīvojamā ēka Pētera ielā 8 (**372.** attēls), kas, šķiet, celta 20. gadsimta sākumā, kaut līdz pat 1948. gadam tā nav iezīmēta nevienā no zināmajiem pilsētas plāniem. Dārza pusē ēkai piebūvēta oranžērija vai veranda. Asimetriskā fasāde ar ieejas rizalītu vienā galā atbilst jūgendstila principam ēkas veidolu atvasināt no funkcionāli

91 **Antoniška, D.** Kaļķu iela, pilsētas teātris un Korta nams. *Kurzemnieks*, 2005, Nr. 19, 9. lpp.

constructed by the Kuldīga apothecary and house owner Walter Alexander von Grabbe next to his ten year older building at the corner of Liepājas iela and present 1905. gada iela.

The small building is one of the most beautiful Art Nouveau touches to the townscape of Kuldīga. Its facade is created according to the same composition principle as the end of the right side of the facade of the apartment house of F. Hempele in Liepāja, at Raiņa iela 1 (Picture **374**), which was designed by M. T. Bertschy also in 1910: a bay window of trapezoid shape crowned by a baroque roof asymmetrically grows into the gable, which has the contour of a free undulated line. The sides of the gable are framed by a relief belt, the lower end of which interwines with slightly elongated volutes. Gables of a similar silhouette are found with a number of Art Nouveau buildings in Riga constructed between 1907 and 1913. Such buildings were mostly designed by the architect Jānis Alksnis. All windows of upper storeys in the project drawing of W. von Grabbe's house envisage fine quadratic panes in their upper parts typical for Art Nouveau. They have still been retained on

kld.indb 364 12.12.2013. 13:22:13

ērta telpiskā plānojuma. Cokolstāva rustojums, sandriki, starpdzegas un citas fasādes arhitektoniskās apdares detaļas ir diezgan eklektiskas, vienīgi sīkrūšu dalījums logu augšdaļās ir jūgendstila laikam tipiska formālā pazīme. Lukarnas un lieveņa mansarda jumts, kas iesegts ar metāla zvīņām, nedaudz atgādina kaut ko no Kuldīgai tuvējās tā laika ievērojamās jaunbūves – Pelču pils (V. Neimanis, 1903–1904). Padomju laikā ēkā atradās Valsts drošības Tautas komisariāta jeb tā sauktās „čekas" Kuldīgas nodaļa.

Viens no agrākajiem izkopta jūgendstila paraugiem Kuldīgā ir tagadējās viesnīcas „Metropole" ēka Baznīcas ielā 11 (**432**.–**435**. attēls 418. un 419. lpp). Tās autors arhitekts M. T. Berči 1910. gadā izprojektējis arī īres namu ar veikaliem Liepājas ielā 9 (**373**. attēls). Ēkas celšanas gada skaitlis, kas redzams ēkas zelminī, ierakstīts arī fasādes projekta skicēs, kuras kopā ar vairākiem ēkas detaļu uzmetumiem un daudziem citiem abu arhitektu Berči darbiem glabājas Liepājas muzeja Berči būvprojektu arhīvā. Ēku cēla Kuldīgas aptiekārs un namīpašnieks Valters Aleksandrs fon Grabe blakus savai 10 gadus vecajai ēkai Liepājas un tagadējās 1905. gada ielas stūrī.

376. Kaucmindes muižas pils paplašinājums. 1909–1912. L. Reinīrs (Publicitātes foto)
The castle extension of Kaucminde estate. 1909–1912. L. Reynier (Publicity photo)

the second storey. A small store and a restaurant were designed on the first storey according to written information above the shop-window in one of the draft elevation. The doors of the shopping premises are drawn with glazed upper part and typical Art Nouveau panel in the lower part, just as in the facade drawing of the hotel "Metropole" developed in 1909. The doors have not been retained, but the height of the shop-windows has been significantly decreased distorting elegant balance of the architecture of the whole facade. The courtyard facades of the building, as in many places in Kuldīga, are not plastered, but qualitatively made of red bricks.

Not far from W. von Grabbe's house, at Liepājas iela 8 on the corner of Raiņa iela, is an apartment house with stores. It is one of the most impressive buildings in terms of its dimensions and architecture in Kuldīga (Picture **375**). The building was constructed in 1913, and in Kuldīga it is known as Herzberg's house, because its owner was Robert Herzberg. However, in 1912 the land plot belonged to Elisabeth Karpienski, while the store of Robert Herzberg's manufactory and fashion goods was still in the house of Kārlis Kronbergs, a house owner and butcher at Liepājas iela 12.[92] But in 1913, it was already advertised that at Robert Herzberg's in Kuldīga, at Liepājas iela 8 "fashion goods, leather goods, knit coats, wool yarn, umbrellas, shoes, silk clothes, dress trimmings, velvet, collars and cuffs", as well as "St. Petersburg galoshes" can be bought in great variety, moreover, everything is of "first quality".[93]

This house is usually called a two-storey building, but in fact it has three storeys. The largest part of the upper storey is built in a mansard, whereas a cylindrical tower covered with a dome rises in the corner. The first storey is occupied by stores, while the corner part covered with a groined vault under the tower is a room accessible for walkers. There are few such truly big city solutions even in Riga. The arcade of the shop-windows on the first storey slightly resembles typical estate barns with arcade porches. The openwork metal grid of the

92 **Richter, A.** *Baltische Verkehrs- und Adressbücher : Band 2. Kurland.* Riga: Selbstverlag des Herausgebers Adolf Richter, 1912. S. 97, 101 und 102.

93 *Kuldīgas Māju kalendārs 1914. gadam* (*Calendar of Kuldīga Houses for 1914*). Kuldīga: Apgāds „Kurzemieks", 1913.

kld.indb 365 12.12.2013. 13:22:13

377. Kāda iekštelpa Kuldīgā 20. gadsimta sākumā (Publicitātes foto)
An anteroom in Kuldīga at the beginning of the 20th century (Publicity photo)

378. Istaba pilsētas galvas Alfona Gēbela mājā Ventspils ielā 9 1904. gadā (D. Antoniškas personīgais arhīvs)
A room in the house of the head of the town Alfons Gebels at Ventspils iela 9 in 1904 (Personal archive of D. Antoniška)

379. Sienas dekoratīvs krāsojums Baznīcas ielā 11. Ap 1910. gadu (A. Orniņa foto. 2002
Decorative paint work on the wall at Baznīcas iela 11. Approx. 1910 (Photo by A. Orniņš. 2002)

Nelielā ēka ir viens no skaistākajiem jūgendstila pieskārieniem Kuldīgas pilsētvidei. Tās fasāde veidota pēc tāda paša kompozīcijas principa kā F. Hempeles īres nama Liepājā, Raiņa ielā 1 (**374**. attēls), kuru M. T. Berči projektējis tajā pašā 1910. gadā, fasādes labās puses gals: zelminī, kuram ir brīvas viļņveida līnijas kontūra, asimetriski ieaug plānā trapecveidīgs erkers ar barokālu jumtiņu. Zelmiņa sānus ierāmē reljefa josla, kuras apakšgali ievijas nedaudz izstieptās volūtās. Zelmiņi ar līdzīgu siluetu ir veselai virknei jūgendstila ēku Rīgā, kas celtas starp 1907. un 1913. gadu. Visvairāk šādu ēku projektējis arhitekts Jānis Alksnis. Visiem V. fon Grabes nama augšējo stāvu logiem augšdaļās zīmētas jūgendstilam raksturīgās sīkās kvadrātiskās rūtis. Otrajā stāvā tās saglabājušās joprojām. Pirmajā stāvā projektēts veikaliņš un restorāns, kā uzrakstīts virs skatloga vienā no fasādes projekta skicēm. Tirdzniecības telpu durvīm zīmēta iestiklota augšdaļa un raksturīgs jūgendstila pildiņš apakšējā daļā – precīzi tāpat, kā viesnīcas „Metropole" ēkas 1909. gadā izstrādātā projekta fasādes zīmējumā. Durvis nav saglabājušās, bet skatlogu augstums ievērojami samazināts, izkropļojot visas fasādes arhitektūras eleganto līdz-

transom window of the baroque entrance door has an inscription indicating the year of construction - "1913". This is the last gasp of Art Nouveau, since at least in Riga, a counter-reaction could be felt as a retrospective manifestation of Neo-Classicism. Herzberg's house also has cornices, stringcourses and window casings of classical profile, and Neo-Baroque lucarnes, yet the shape and artistic image of the building are a true Art Nouveau product. There are no analogous buildings in provincial towns of Latvia, but some architectural structures similar in shape can be noticed in the manor-houses of the estates constructed at the beginning of the 20th century. The corner tower connected with the mansard roof resembles of the composition of the posterior side of Kaucminde castle extension (1909–1912) and Vadakste estate building (1911–1914), in which cylinder-shaped bay windows stand out (Picture **376**). The dorm ers of the Vadakste estate building are similar to the dormers at Liepājas iela 8. The author of the Kaucminde castle extension and Vadakste estate building is the architect Leo Reynier. He came from Germa-

kld.indb 366 12.12.2013. 13:22:16

svaru. Ēkas pagalma fasādes, kā daudzviet Kuldīgā, ekonomisku apsvērumu dēļ nav apmestas, bet kvalitatīvi mūrētas no sarkaniem ķieģeļiem.

Netālu no V. fon Grabes nama atrodas viena no Kuldīgas vēsturiskajā vidē arhitektoniski un izmēru ziņā iespaidīgākajām celtnēm – īres nams ar veikaliem Liepājas ielā 8, Raiņa ielas stūrī (**375**. attēls). Ēka celta 1913. gadā, un Kuldīgā to pazīst kā Hercberga namu, jo tās īpašnieks bijis Roberts Hercbergs. Tiesa, vēl 1912. gadā zemesgabals piederējis Elizabetei Karpienskai (*Elisabeth Karpienski*), bet Roberta Hercberga manufaktūras un modes preču veikals vēl atradies namīpašnieka un miesnieka Kārļa Kronberga namā Liepājas ielā 12.[92] 1913. gadā jau reklamēts, ka pie Roberta Hercberga Kuldīgā, Liepājas ielā 8 lielā izvēlē dabūjamas „modes preces, kažoku preces, adītas jakas, vilnas dzija, lietussargi, apavi, zīdu drānas, kleišu garnitūras, samts, krāgi un manšetes" , kā arī „Sv. Pēterburgas galošas", turklāt viss esot „pirmās zortes".[93]

92 **Richter, A.** *Baltische Verkehrs- und Adressbücher : Band 2. Kurland*. Riga: Selbstverlag des Herausgebers Adolf Richter, 1912. S. 97, 101 und 102.

93 *Kuldīgas Māju kalendārs 1914. gadam*. Kuldīga: Apgāds „Kurzemnieks", 1913.

Šim parasti par divstāvu ēku dēvētajam namam patiesībā ir trīs stāvi. Nama augšējā stāva lielākā daļa izbūvēta mansardā, bet stūrī paceļas ar kupolu apjumts cilindrisks tornis. Pirmo stāvu aizņem veikali, bet ar krusta velvi pārsegtā stūra daļa zem torņa ir gājējiem atklāta telpa. Šādu īsti lielpilsētniecisku risinājumu nav daudz pat Rīgā. Skatlogu arkāde pirmajā stāvā nedaudz atgādina raksturīgās muižu klētis ar arkāžu lieveņiem. Barokālo ieejas durvju virsloga ažūrajā metāla režģī ieausts celšanas gada skaitlis „1913". Tas ir jūgendstila pēdējā uzviļņojuma laiks, kaut arī tad, vismaz Rīgā, jau jūtama pretreakcija retrospektīvā neoklasicisma izskatā. Arī Hercberga namam ir gan klasiska profila dzegas, stapdzegas un ailu apmales, gan neobarokālas lukarnas, taču ēkas telpiskais veidols un mākslinieciskais tēls ir īsts jūgendstila produkts. Latvijas mazpilsētu apbūvē tam tiešu analogu nav, taču atsevišķi formu valodā līdzīgi arhitektoniski veidojumi pamanāmi vairākos 20. gadsimta sākumā tapušos muižu kungu namos. Stūra tornis sasaistījumā ar mansarda jumtu atgādina gan Kaucmindes pils paplašinājuma (1909–1912), gan Vadakstes muižas ēkas (1911–1914) aizmugures puses apjomu

ny and settled in Jelgava. The architect worked in many places across Kurzeme, including Kazdanga, Rudbārži and Turlava. Therefore, it is very probable that the building in Kuldīga, at Liepājas iela 8 is his work.

During the period between the wars, a pharmacy was on the first storey of the wing of the house facing Raiņa iela (Katoļu iela (Catholic Street) back then), while in the second half of the 20th century the popular cafe "Staburadze" was established in the building. Thus the old spirit of the place was restored: in 1899, a wooden house located there housed the beer pub of J. Liepiņš.[94] Herzberg's house, though having lost some details such as the decorative iron railing of the balcony, has generally well preserved the architectural quality of the beginning of the 20th century.

Rich houses had rich apartments as well. The idea about their visual image and fittings is provided only by some old photographs (Picture **377** and **378**). At the beginning of the 20th century, residential premises were traditionally satiated with furniture and decorative objects of applied arts. The walls were painted dark or covered with dark wallpaper. Art Nouveau ornament belts were painted using stencil technique (Picture **379**). Dark green or violet, sometimes even dark blue or red colours were in fashion. A fuscous general mood was enhanced by curtains, portieres and lambrequins at windows and doors. Different pictures and portraits used to hang on the walls. The decorative paintwork of walls and ceilings has survived in buildings at 1905. gada iela 19, Liepājas iela 1 and other houses.

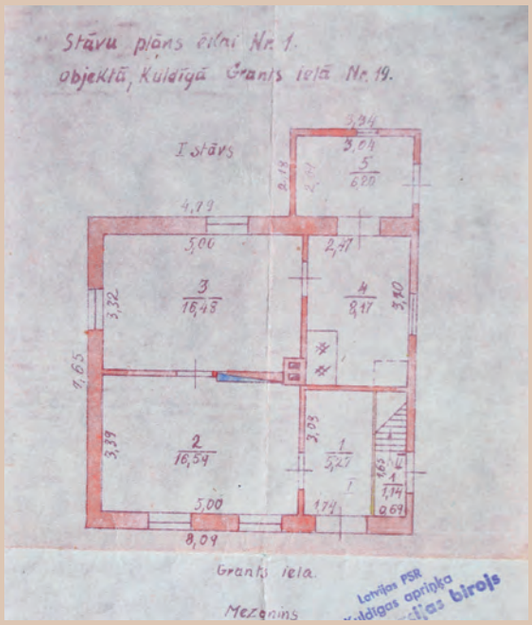
Even though the beginning of the 20th century brought bigger houses in a new style,, small-scale residential buildings of traditional shapes were still built. Small red brick buildings with gable roof were constructed at Grants iela 19, 24 and 25, Piltenes iela 12, Annas iela 8 and other streets (Picture **380**). At Aploku iela (Paddock Street) 7, a gable of such a house was plastered in the 1930's, preserving the inscription "1901".[95] It is known that Indriķis Mazais

94 Liepājas iela 8 No 1. Passport of the object: Historical facts [online]. *Kuldīgas pilsēta* (*Kuldīga town*) [cited 25.03.2013.]. http://www.ekas.kuldiga.lv/apskats/?id=66&vesture=1.

95 Information provided by Ausma Loginova, the granddaughter of the house owner.

kld.indb 367 12.12.2013. 13:22:16

380. Ēka Grants ielā 19. 20. gadsimta sākums. Kopskats (J. Krastiņa foto. 2013) un plāns.

The building at Grants iela 19. Early 20th century. General view (Photo by J. Krastiņš. 2013) and plan.

kompozīciju, kurā izceļas cilindriskas formas rizalīti (**376**. attēls). Vadakstes muižas ēkas lukarnas ir analogas lukarnām Liepājas ielā 8. Gan Kaucmindes pils paplašinājuma, gan Vadakstes muižas ēkas autors ir arhitekts Leo Reinīrs. Viņš bija ieceļojis no Vācijas un apmeties Jelgavā. Arhitekts darbojies daudzviet Kurzemē – arī Kazdangā, Rudbāržos, Turlavā un citur. Tādēļ ir diezgan ticami, ka arī ēka Kuldīgā, Liepājas ielā 8 varētu būt viņa darbs.

Starpkaru periodā ēkas spārna, kas pavērsts pret Raiņa (tolaik Katoļu) ielu, pirmajā stāvā atradās aptieka, bet 20. gadsimta otrajā pusē ēkā iekārtoja populāro kafejnīcu „Staburadze." Tādējādi tika atjaunots vietas senākais gars: 1899. gadā koka namā, kas atradies šajā vietā, esot bijusi J. Liepiņa alus bode.[94] Hercberga nams, kaut zaudējis dažas detaļas, piemēram, dekoratīvas vītnes balkona dzelzs margās, kopumā labi saglabājis 20. gadsimta sākuma arhitektūras kvalitāti.

Lepnajos namos bija arī lepni dzīvokļi. Priekšstatu par to izskatu un aprīkojumu dod vien dažas senas fotogrāfijas (**377**. un **378**. attēls). 20. gad-

94 Liepājas iela 8 nr. 1. Objekta pase : Vēstures fakti [tiešsaiste]. *Kuldīgas pilsēta* (skatīts 25.03.2013.]. http://www.ekas.kuldiga.lv/apskats/?id=66&vesture=1.

constructed a building at Grants iela 19 at the beginning of the 20th century.[96]

All these buildings have their entrances from the street side. A kitchen is located behind a small anteroom, in which stairs to the garret are also located, while the rest of the space is occupied by two rooms. The external walls have air interlay, according to opinion at that time improving the heat resistance of the walls. The end wall, near which the kitchen and the anteroom are situated, has no such insulation. They might have envisaged constructing a semi-detached house. In the corners of the building at Grants iela 24, every second layer of the end wall masonry had bricks protruded out of the wall surface. This would ensure better connection with the wall masonries of possible adjacent building.

Many small residential buildings are in fact slightly bigger, with two symmetrically placed apartments; they are somewhat similar to semi-detached houses, but with only one joint entrance. They have a respectively symmetrical street facade, on the middle axis of which the en-

96 Information provided by Rita Saussērde, the granddaughter of Indriķis Mazais.

kld.indb 368 12.12.2013. 13:22:20

simta sākumā dzīvojamās telpas tradicionāli bija piesātinātas ar mēbelēm un dekoratīviem lietišķās mākslas priekšmetiem. Sienas krāsoja tumšas vai aplīmēja tumšām tapetēm. Trafareta tehnikā uzkrāsoja arī jūgendstila ornamentu joslas (**379**. attēls). Modē bija tumši zaļa vai violeta, dažkārt arī tumši zila vai sarkana krāsa. Tumsnējo kopējo noskaņu veicināja aizkari, portjeras un lambrekeni pie logiem un durvīm. Pie sienām karājās dažādas bildes un portreti. Sienu un griestu dekoratīvi krāsojumi saglabājušies ēkās 1905. gada ielā 19, Liepājas ielā 1 un citur.

Lai gan 20. gadsimta sākums nāca ar jauna stila un plašāka vēriena namiem, turpinājās arī neliela mēroga un tradicionālās formās veidotu dzīvojamo ēciņu celtniecība. Grants ielā 19, 24 un 25, Piltenes ielā 12, Annas ielā 8 un citur uzcēla nelielas sarkanu ķieģeļu ēciņas ar divslīpju jumtu (**380**. attēls). Aploku ielā 7 šādas ēciņas zelminis 20. gadsimta trīsdesmitajos gados apmests, saglabājot gada skaitli „1901".[95] Zināms, ka ēku Grants ielā 19 pagājušā gadsimta sākumā cēlis Indriķis Mazais.[96]

95 Ēkas īpašnieka mazmeitas Ausmas Loginovas sniegtās ziņas.

96 Indriķa Mazā mazmeitas Ritas Saussērdes sniegtās ziņas.

trance door is located, while on either side of this there are two windows. All these buildings have two chimneys – each apartment has its own chimney, but in the gables the windows of the garrets typically have three windows around them, illuminating the spaces under the roof in both sides and small attic above. This type of building was constructed as a masonry and wooden structure of completely identical shape and visual image. Red brick masonry buildings are located, for instance, at Grants iela 3 and 9, Mucenieku iela 37 Skrundas iela 25 and Ziedu iela 13 (Picture **381**). The buildings at Baložu iela 3, Jelgavas iela 17, Ventspils iela 24 and Mucenieku iela 17 and 23 are plastered (Picture **382**), whereas the examples of typical wooden houses can be found at Grants iela 6 and 21, Mālu iela 14, 16 and 18 and other streets (Picture **383**). At Grants iela 7, the building of this type was significantly transformed, however, its previous size and even some details, including a profiled cornice, can be recognized in its contemporary appearance.

After the establishment of the Republic of Latvia, people started to pay greater attention to the quality of construction and the procedure

381. Ēkas Grants ielā 3 un Mucenieku ielā 37 (J. Krastiņa foto. 2013)
The buildings at Grants iela 3 and Mucenieku iela 37 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

kld.indb 369 12.12.2013. 13:22:23

382. Ēkas Baložu ielā 3 un Mucenieku ielā 23 (J. Krastiņa foto. 2013)
The buildings at Baložu iela 3 and Mucenieku iela 23 (Photo by J. Krastiņš. 2013).

Visām šīm ēciņām ir ieeja no ielas. Aiz neliela priekšnama, kurā ir arī kāpnes uz jumta stāvu, atrodas virtuve, bet visu pārējo aizņem divas istabas. Ārsienās ir gaisa šķirkārta, kas pēc tā laika priekšstatiem uzlabo sienas siltumnoturību. Gala sienai, pie kuras ir virtuve un priekšnams, šādas izolācijas nav. Tas liek domāt, ka tikusi paredzēta iespēja ēkai piebūvēt otru tādu pat apjomu, izveidojot dvīņu ēku. Piemēram, Grants ielā 24 ēkas stūros gala sienas mūra katrā otrajā kārtā atstāti no sienas virsmas izlaisti ķieģeļi. Tas nodrošinātu labāku sasējumu ar iespējamās blakus ēkas sienu mūriem.

Daudzas no nelielajām dzīvojamajām ēkām tiešām ir nedaudz lielākas, ar diviem simetriski izvietotiem dzīvokļiem, kaut kas līdzīgs dvīņu ēkām, tikai ar vienu kopīgu ieeju. Tām ir atbilstoši simetriska ielas fasāde, uz kuras vidusass atrodas ieejas durvis, bet katrā pusē abpus tām – pa diviem logiem. Visām šīm ēkām ir divi dūmeņi – katram dzīvoklim savs, bet zelmiņos jumta istabas logam parasti apkārt ir arī raksturīgie trīs lodziņi, kas no galiem izgaismo pažobeles un nelielos bēniņus. Šis ēku tips pilnīgi vienādā apjoma konfigurācijā un izskatā īstenots gan mūra, gan

for registration and approving of construction projects. In 1923, the Construction Board of the Ministry of the Interior required projects to comply with all “construction and architectural regulations”. At the same time the signature of a “registered expert” on the project was necessary only if this was required by the district board.[97] Yet, there was not much luck with implementation of strict procedures in construction matters. In 1933, A. Bučinskis, a construction inspector, reproached the Kuldīga Town Board that when approving construction projects, it “often acted according its own views without even complying with the regulations that were issued by the Ministry of the Interior and that were mandatory across the whole country. Projects of buildings are approved in which the building deviates from the border for 45 cm; too small distances are allowed between two wooden buildings. Regulations on construction of toilets in towns are not complied with. Technically primitive projects are approved. Even the so-called sample projects of the Mortgage bank are submitted and approved without the situation plan, name of

97 *Valdības Vēstnesis*. 1923, May 3 (No 98), p. 3.

kld.indb 370 12.12.2013. 13:22:29

koka konstrukcijās. Sarkanu ķieģeļu mūra ēkas ir, piemēram, Grants ielā 3 un 9, Mucenieku ielā 37, Skrundas ielā 25 un Ziedu ielā 13 (**381**. attēls). Baložu ielā 3, Jelgavas ielā 17, Ventspils ielā 24 un Mucenieku ielā 17 un 23 tās ir apmestas (**382**. attēls), bet tipisku koka ēciņu piemēri ir Grants ielā 6 un 21, Mālu ielā 14, 16 un 18 un citur (**383**. attēls). Grants ielā 7 šī tipa ēka ievērojami pārveidota, bet aiz mūsdienīgā ietērpa viegli atpazīstams tās senais apjoms un pat dažas detaļas, tostarp profilēta dzega.

Pēc Latvijas Republikas nodibināšanas sāka pievērst lielāku uzmanību gan celtniecības kvalitātei, gan būvprojektu reģistrēšanas un saskaņošanas kārtībai. 1923. gadā Iekšlietu ministrijas Būvniecības pārvalde pieprasīja, lai projekti atbilstu visiem „būvniecības un arhitektūras noteikumiem". Tajā pašā laikā „reģistrēta lietpratēja" paraksts uz projekta bija nepieciešams tikai tad, ja apriņķa valde to pieprasīja.[97] Ar stingras kārtības ieviešanu būvniecības lietās tomēr pārāk labi neveicās. 1933. gadā būvinspektors Ā. Bučinskis ziņojis Kuldīgas pilsētas valdei, ka, apstiprinot būvprojektus, tā „bieži rīkojas pēc

97 *Valdības Vēstnesis*. 1923, 3. maijs (Nr. 98), 3. lp.

the owner and address".[98] To enforce the procedure, in 1935, the Construction Board appointed civil engineer A. Ozols as the construction inspector of Kuldīga District. His duties included approval of construction projects;[99] however, he was no longer in Kuldīga the next year. Projects and cost estimations were signed by the local regional road engineer J. Biezais, because the town board considered that hiring an additional specialist would be too expensive.[100] Compulsory building regulations of Kuldīga approved in 1936 (see p. 103 and 104) still envisaged that an architect, an engineer or a technician registered with the Construction Board was responsible for the quality of construction projects.

No particular new style of art became entrenched in the architecture of the first half of the 1920's. It was a time of peculiar historicism. This could be perceived in the buildings of small towns still in the 1930's. Many houses had a more or less traditional appearance similar

98 LSHA, fund 5542, description 3, case 159, page 8 (Kuldīga Town Board. Correspondence on Construction Issues. April 5, 1932 – January 11, 1937).

99 Ibid., page 51.

100 Ibid., page 86.

383. Ēkas Grants ielā 21 un Mālu ielā 16 (J. Krastiņa foto. 2013)
The buildings at Grants iela 21 and Mālu iela 16 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

kld.indb 371 12.12.2013. 13:22:32

384. Vienģimenes ēka Mālu ielā 7. 20. gs. divdesmitie gadi (J. Krastiņa foto. 2013)
The single family house at Mālu iela 7. 1920's (Photo by J. Krastiņš. 2013)

saviem ieskatiem, nepieturoties pat pie noteikumiem, ko izsludinājusi Iekšlietu ministrija un kas ir obligāti visā valstī. Apstiprināti ēku projekti, kur ēka atkāpjas 45 cm no robežas; pieļauti pārāk tuvi atstatumi starp 2 koka ēkām. Nav ievēroti noteikumi par atejas vietu ierīkošanu pilsētās. Starp apstiprinātiem projektiem tādi, kas tehniskā ziņā primitīvi sastādīti. Apstiprināti pat Hipotēku bankas tā saucamie paraugprojekti, kas iesniegti un apstiprināti bez situācijas plāniem, īpašnieka vārda un adreses".[98] Kārtības nodrošināšanas nolūkā Būvniecības pārvalde 1935. gadā par Kuldīgas apriņķa būvinspektoru norīkoja būvinženieri A. Ozolu. Viņa uzdevumos bija arī būvprojektu apstiprināšana,[99] taču jau nākamajā gadā viņa Kuldīgā vairs nebija. Projektus un izmaksu aprēķinus parakstīja vietējais rajona ceļu inženieris J. Biezais, jo pilsētas valde uzskatīja, ka īpaša speciālista algošana būtu pārāk dārga.[100] 1936. gadā apstiprinātajos Kuldīgas saistošajos būvnoteikumos (skat. 103.

98 LVVA 5542. fonds, 3. apraksts, 159. lieta, 8. lapa (Kuldīgas pilsētas valde. Sarakstīšanās celtniecības jautājumos. 1932. gada 5. aprīlis–1937. gada 11. janvāris).

99 Turpat, 51. lapa.

100 Turpat, 86. lapa.

385. Dzīvojamās ēkas Pļavas ielā 16 un 18. 20. gs. sākums (J. Krastiņa foto. 2013)
The residential buildings at Pļavas iela 16 and 18. The beginning of the 20th century (Photo by J. Krastiņš. 2013)

to the buildings constructed at the beginning of the 20th century or even in the 19th century. One such building, for instance, is a two-storey residential house built in the 1920's at Mālu iela 7. Its mansard roof hardly differs from similar ones, which were constructed at least half a century earlier (Picture **384**). Only the wide window openings point at the time of construction of the building.

In first decades of the 20th century, many buildings were constructed with an artistic image rather close to the "brick style" of the 19th century. They were built of the bricks of Padure and Kaltīķi brick-kilns located near Kuldīga. Small red brick single storey buildings with mezzanines at Pļavas iela (Meadow Street) 16 and 18 (Picture **385**) resemble small town buildings at the end of the 19th century, while several two-storey residential buildings with rental apartments were, supposedly, constructed shortly after World War I. In the facades of the apartment houses at Liepājas iela 53 and 60, red brick lesenes are marked out against a background of yellow bricks, and vice versa at Aizputes iela 18 and Liepājas iela 61, where yellow brick lesenes and figurative stringcourse are laid

kld.indb 372 12.12.2013. 13:22:37

–105. lpp.) tomēr bija noteikts, ka par būvprojektu kvalitāti atbild Būvniecības pārvaldē reģistrēts arhitekts, inženieris vai tehniķis.

20. gadsimta divdesmito gadu pirmās puses arhitektūrā nebija nostabilizējies kāds konkrēts jauns mākslas stils. Tas bija savdabīga historisma laiks. Mazpilsētu apbūvē tas jaušams vēl trīsdesmitajos gados. Daudzām ēkām bija vairāk vai mazāk tradicionāls, 20. gadsimta sākumā vai pat 19. gadsimtā celtajām ēkām līdzīgs veidols. Tāda, piemēram, ir divdesmitajos gados celtā divstāvu dzīvojamā ēka Mālu ielā 7. Tās mansarda jumts neatšķiras no līdzīgiem, kas tapuši vismaz pusgadsimtu agrāk (**384**. attēls). Vienīgi plašās logailas norāda uz ēkas celšanas laiku.

20. gadsimta pirmajās desmitgadēs uzcelts daudz ēku, kuru mākslinieciskais tēls ir samērā tuvs 19. gadsimta „ķieģeļu stilam." Tās celtas, izmantojot no Kuldīgas netālo Padures un Kaltiķu ķieģeļu cepļu produkciju. Nelielās sarkano ķieģeļu vienstāva ēciņas ar mezonīniem Pļavas ielā 16 un 18 (**385**. attēls) vairāk atgādina mazpilsētu apbūvi 19. gadsimta beigās, bet vairākas divstāvu dzīvojamās ēkas ar īres dzīvokļiem, domājams, uzbūvētas neilgi pēc Pirmā pasaules

in the surface of red brick facade (Picture **386**). The first storey of the house at Liepājas iela 60 is plastered, and its window openings have profiled casings with relief keystones. The eclectic image of the building is enhanced by a baroque corner turret, the muntins in the upper parts of the window panes form square diagonals. This principle originates from the range of Art Deco shapes (Picture **387**). At Jelgavas iela 13, the mezzanine wall and the south end gable of the building have interleaved masonry courses of yellow and red bricks. A similar mezzanine wall is found at Mālu iela 20.

It was quite popular for owners themselves to construct dwelling houses. It was stimulated by many handbooks published at that time. A single family house at Piltenes iela 1 was constructed this way (Picture **388**), its architecture vividly reflecting the shapes of the Modern Movement or Functionalism, which flourished in the late 1920's. The building is cubical, and its window openings are arranged in horizontal ribbons. From 1933, this building was constructed little by little by Juris Gailis for his family of five children. The un-plastered foundation of the structure

386. Īres nami Liepājas ielā 61 un 53. 20. gs. sākums (J. Krastiņa foto. 2013)
The apartment house at Liepājas iela 61 and 53. Early 20th century (Photo by J. Krastiņš. 2013)

387. Īres nams Liepājas ielā 60. 20. gs. sākums (J. Krastiņa foto. 2013)
The apartment house at Liepājas iela 60. Early 20th century (Photo by J. Krastiņš. 2013)

6-2KuldigaB.indd 373 18.12.2013. 9:55:58

kara. Īres namu Liepājas ielā 53 un 60 fasādēs uz dzelteno ķieģeļu fona izceltas sarkanu ķieģeļu lizēnas, bet Aizputes ielā 18 un Liepājas ielā 61 – otrādi: sarkano ķieģeļu fasādes virsmā izmūrētas gan dzeltenu ķieģeļu lizēnas, gan figurāla starpdzega (**386**. attēls). Ēkai Liepājas ielā 60 pirmais stāvs ir arī apmests, un logailēm tajā ir profilētas apmales ar reljefi izceltiem slēgakmeņiem. Ēkas eklektisko tēlu pastiprina barokālais stūra tornītis, kura logu augšdaļām spraišļi veido kvadrāta diagonāles. Šis princips nāk no *Art Deco* formu klāsta (**387**. attēls). Jelgavas ielā 13 mezonīna un ēkas dienvidu gala zelmiņa sienā mijkārtotas dzeltenu un sarkanu ķieģeļu mūra kārtas. Līdzīga mezonīna siena ir Mālu ielā 20.

Diezgan populāra bija mājokļu būvniecību pašu spēkiem. To sekmēja daudzas tolaik izdotas rokasgrāmatas. Tā tapusi arī vienģimenes ēka Piltenes ielā 1 (**388**. attēls), kuras arhitektūra uzskatāmi atspoguļo divdesmito gadu nogalē uzplaukušās Modernās kustības jeb funkcionālisma formu valodu. Ēkai ir kubisks būvapjomu salikums un horizontālās lentēs kārtotas logailas. Šo ēku savai piecu bērnu ģimenei kopš 1933. gada pamazām, iespēju robežās cēlis Juris Gailis. Celtnes neapmestie pa-

388. Vienģimenes māja Piltenes ielā 1 un saimniecības ēka. 20. gs. trīsdesmito gadu beigas (J. Krastiņa foto, 2013 un I. Dirveika foto, 2011)

The single family house at Piltenes iela 1 and its household building. The end of the 1930's (Photoes by J. Krastiņš, 2013 and I. Dirveiks, 2011)

was built from shattered granite boulders, with the gaps between them filled with smaller flinders and the corners of the foundation built from silicate bricks. The wall bricks were manufactured onsite from a mixture of sand and cement.[101] Responsibility for the accuracy of the project was undertaken by the construction technician E. Groskaufmans. In 1935, he wrote that a household building in which a laundry and a cattle-shed were located was finished and the foundation for the residential house was ready.[102] Not far from this place, at Piltenes iela 4, a multi-apartment building, which was similar in terms of size, yet architecturally much simpler, was constructed at approximately the same time. At Grants iela 27, the characteristic features of the style of the age are reflected in a very small single family building.

Another canonical example of Functionalism in terms of shapes is the family house of Kuldīga broadcloth factory owner Arthur Winteler at Ziedu iela 15, constructed in the 1930's

101 Information provided by Ausma Loginova, the granddaughter of the house owner Juris Gailis.

102 LSHA, fund 5542, description 3, case 242, page 7.

kld.indb 374 12.12.2013. 13:22:51

mati samūrēti no plēstiem granīta laukakmeņiem, starpas starp tiem pildītas ar mazākām šķembām, bet pamatu stūri mūrēti no silikātķieģeļiem. Sienu ķieģeļi izgatavoti uz vietas no smilšu un cementa maisījuma.[101] Atbildību par projekta pareizību uzņēmies būvtehniķis E. Groskaufmans. 1935. gadā viņš uzrakstījis ziņojumu, ka uzcelta saimniecības ēka, kurā atrodas veļas mazgātava un kūts, bet dzīvojamai mājai gatavi pamati.[102] Netālu, Piltenes ielā 4, ap to pašu laiku tapusi izmēros līdzīga, bet arhitektoniski daudz vienkāršāka vairāku dzīvokļu ēka. Savukārt Grants ielā 27 laikmeta stila iezīmes tikpat raksturīgā veidā atspoguļojas pavisam miniatūrā vienģimenes ēciņā.

Kanonisks funkcionālisma formveides piemērs ir arī Kuldīgas tūku fabrikas īpašnieka Artura Vintelera ģimenes ēka Ziedu ielā 15, kas celta 20. gadsimta trīsdesmitajos gados (**389**. attēls). Tā bija visai moderna un moderni aprīkota. Ēkā jau sākotnēji ierīkota centrālapkure ar katla telpu pagrabā. Apakšējā stāvā ir halle ar kāpnēm, kabinets, ēdamistaba un virtuve. Grīdas iesegtas ar parketu, bet sienas apdarinātas ar koka paneļiem.

101 Ēkas īpašnieka Jura Gaiļa meitas Ausmas Loginovas sniegtās ziņas.

102 LVVA, 5542. fonds, 3. apraksts, 242. lieta, 7. lapa.

389. A. Vintelera vienģimenes māja Ziedu ielā 15. 20. gs. trīsdesmitie gadi. Piebūve – 1964 (J. Krastiņa foto. 2013)

A.Vintelers' single family house at Ziedu iela 15. 1930's. The outbuilding, 1964 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

(Picture **389**). It was rather modern and well-equipped. The building originally had central heating with a boiler room in the cellar. The lower storey houses a hall with stairs, a cabinet, a dining room and a kitchen. The floors are covered with parquetry, whereas, the walls are finished with wooden panels. The bedrooms and household premises were located on the second storey, while several small rooms for servants were constructed in the attic. After World War II, a kindergarten was established in the house; for this purpose an extension was constructed next to the building in 1964, which maintained the historical shape in its architecture. A balcony and a terrace with a fountain in the front used to be located in the place of the present extension.[103] Transformations changed the initial image of A. Vintelers' house, however, the structure of its layout has been well preserved, as have the details of the interior and facade architecture including floors, doors, windows and shutters.

103 KDM CDA, inv. No 69: Building of the PEI "Ābelīte" kindergarten in Kuldīga, at Ziedu iela 15. Architecturally artistic investigation. (Authors J. Zviedrāns and K.Veinberga). 2012.

390. Vienģimenes māja Liepājas ielā 57. 20. gs. trīsdesmitie gadi (J. Krastiņa foto. 2013)

The residential house at Liepājas iela 57. 1930's (Photo by J. Krastiņš. 2013)

kld.indb 375 12.12.2013. 13:22:56

Otrajā stāvā atradās guļamistabas un saimniecības telpas, bet bēniņos izbūvētas vairākas istabiņas kalpotājiem. Pēc Otrā pasaules kara ēkā ierīkots bērnudārzs, kura vajadzībām 1964. gadā pie ēkas uzcelta pamatīga piebūve, tās arhitektūrā uzturot tiešu dialogu ar vēsturisko apjomu. Tagadējās piebūves vietā ēkai bijis balkons un terase ar strūklaku tās priekšā.[103] Pārveidojums izmainījis A. Vintelera mājas sākotnējo tēlu, toties apbrīnojami labi saglabājusies tās plānojuma struktūra, kā arī interjera un fasāžu arhitektūras detaļas – grīdas, durvis, logi un slēģi.

Funkcionālisma stils trīsdesmitajos gados ieguva arī piezemētāku izskatu, ar starpdzegām fasādēs veidojot nevis lentveida logu motīvu, bet uzsverot starpstāvu pārsegumu līmeņus, lietojot klasiskus dzegu profilus un arhitektoniskajā apdarē iekļaujot arī atsevišķas *Art Deco* formas. Izplatīts nelielā mēroga dzīvojamo ēku tips kļuva divstāvu ēkas ar diviem dzīvokļiem – katrā stāvā pa vienam. Tāds piemērs ir ēka Liepāja ielā 57, kas zemesgabala dziļumā paslēpusies aiz zaļumiem (**390**. attēls). Apmestajai koka ēkai, kas celta 1930. gadā, ir kubisks būvķermenis, kam ielas pusē piebūvēta veranda, bet aizmugurē – saimniecisko telpu apjoms. Lieveni sedz jumtiņš, kura balstkonsolēs spraišļi, atbilstoši *Art Deco* estētikai, izkārtoti vēdekļveidīgi. Tās pašas stilistikas produkts ir arī rombiskais lodziņš sānu fasādē. Visas arhitektoniskās apdares detaļas saglabājušās sākotnējā veidā.

1936. gadā Valsts prezidents Kārlis Ulmanis nāca klajā ar uzaicinājumu namsaimniekiem izdaiļot savus namus. Atsaucoties uz to, Kuldīgā tika izveidota īpaša komisija pilsētas galvas Jāņa Dreimaņa vadībā. Tās locekļi un policijas iecirkņa priekšnieks sastādīja sarakstu ar ēkām, kurām nepieciešama ārēja izskata uzlabošana un izsūtīja namīpašniekiem atbilstošus ziņojumus ar norādījumiem, kādi darbi un kādos termiņos veicami. Īpašniekus, kā parasti, ne vienmēr apmierināja pilsētas prasības. Pilsētas valde saņēma ne vienu vien lūgumrakstu atlikt darbu izpildes termiņus. Piemēram, Morica Hercenberga mantinieki, kam piederēja apjomīga koka ēka Jelgavas ielā 11 (nav saglabājusies), lūdza atlikt pieprasīto fasāžu nokrāsošanu uz trīs gadiem, jo

103 KNP BNA, inv. Nr. 69 : PII „Ābelīte" bērnudārza ēka Kuldīgā, Ziedu ielā 15.Arhitektoniski mākslinieciskā inventarizācija un izpēte. (Autori J. Zviedrāns un K. Veinberga). 2012.

In the 1930's, the style of Functionalism became more modest; stringcourses instead of shaping the motif of ribbon fenestration were used to emphasize the levels of floors, classical profiles became popular, and separate Art Deco shapes were introduced in the architectural finishing. Two-storey houses with two apartments – one per storey – became a widespread, small-scale type of residential building. One of such examples is the house at Liepājas iela 57, which has hidden itself in the far end of the land plot behind the greenery (Picture **390**). A plastered wooden building constructed in 1930, it has a cubic shape with a veranda from the side of the street and the space for household premises from behind. Its porch has a canopy with fan-shaped pattern of bars in its supporting consoles according to the aesthetics of Art Deco. The rhombic window in the side facade is a feature of the same stylistics. All details of the architectural finishing have been preserved in their original form.

In 1936, State President Kārlis Ulmanis invited house owners to embellish their houses. In reply to this invitation, a special commission under the management of the head of the town Jānis Dreimanis was founded in Kuldīga. Its members and the head of the police department compiled a list of buildings which required improvement of external image; they sent respective notifications to the house owners indicating the work to be performed and the terms. The house owners, as usual, were not always satisfied with the requirements of the town. The town board received various petitions to postpone the terms for fulfilment of works. For example, the heirs of Moritz Herzenberg, who owned a large wooden building at Jelgavas iela 11 (has not survived), asked to postpone the required painting of facades for three years, because in 1933 a fire broke out in the building and restoration of "one of the biggest wooden buildings in Kuldīga" was implemented with difficulties after borrowing funds for this work. The commission ordered the owner of the house at Jelgavas iela 9, Zina Herzenberg, to immediately repair the windows of the building, but it allowed postponing painting of the facades for one year. In general, Kuldīga's inhabitants, rather successfully fulfilled the order of the Head of State. In July of 1936,

kld.indb 376 12.12.2013. 13:22:57

1933. gadā ēkā esot bijis ugunsgrēks un „viena no lielākajiem koka namiem Kuldīgā" atjaunošana notiekot ar grūtībām, ņemot aizņēmumus. Ēkas Jelgavas ielā 9 īpašniecei Cinai Hercenbergai komisija lika ēkas logus savest kārtībā nekavējoties, bet fasāžu krāsošanu atļāva atlikt uz vienu gadu. Kuldīgas iedzīvotāji kopumā acīmredzot pietiekami veiksmīgi pildīja Vadoņa rīkojumu. Jau 1936. gada jūlijā Tukuma pilsētas valde lūdza Kuldīgas kolēģus „(..) neatteikties paziņot, kādā veidā (..) pilsētā nokārtots jautājums par ēku ārējā izskata izdaiļošanu un priekšmetu novākšanu, kas traucē pilsētas labo izskatu", uz ko saņēma atbildi, ka „namu fasāžu krāsošana, respektīvi, balsināšana panākta ar apskatēm uz vietām un dotajiem norādījumiem namsaimniekiem no komisijā sastāvoša pilsētas valdes, apriņķa priekšnieka un policijas iecirkņa pārstāvja".[104]

20. gadsimta sākums Kuldīgas apbūvē vietām, piemēram, Liepājas ielas sākuma galā, ienesa lielpilsētniecisku raksturu, taču neizjauca tradicionālo mērogu, vēsturiskajam šarmam pievienojot vien papildu nianses. Gadsimta otrā puse daudzu pilsētu vēsturiskajai apbūvei bijusi liktenīga, cērtot tajā grūti dziedējamas vai nedziedējamas brūces. Kuldīgu šis industrializācijas un unifikācijas periods ir vairāk saudzējis nekā izmainījis, pat neskatoties uz to, ka te, tāpat kā Latvijas jebkurā apdzīvotā vietā, izauga pēc tipveida projektiem uzslietu, lielu un vienveidīgu dzīvojamo māju kvartāli. Tā bija būvniecība bez arhitektūras kvalitātes.

21. gadsimtā mājokļu būvniecībā iezīmējušās arī jaunas vēsmas. Ziedu ielā, Dārza ielā un vairākās citās nomaļākajās ieliņās, bet dažviet arī pašā vēsturiskajā centrā, piemēram, Dīķu ielā parādījušās vērienīgi risinātas, komfortablas vienģimenes vai rindu ēkas, kuru arhitektūrā atspoguļojas mūsdienu elpa. Laiks ļaus arī tām ieņemt savu vietu būvmākslas vēsturē. Galvenais vaibsts šīs brīnišķīgās Kurzemes mazpilsētas sejā joprojām ir senākās dzīvojamās ēkas.

104 LVVA, 5542. fonds, 3. apraksts, 157. lieta, 9., 72. un 73. lp.

the Tukums Town Board asked its Kuldīga colleagues "(..) to be so kind and inform us how (..) external embellishing of the buildings took place in the town and how the objects spoiling the image of the town were removed", to which they received a reply that "painting of the house facades, namely, whitewashing was accomplished thanks to on-site inspections and directions given to the house owners by the representative of the town board, district head and police department being the members of the commission."[104]

The beginning of the 20th century introduced the character of a big city in some places of Kuldīga, for example, at the beginning of Liepājas iela; yet, it did not derange traditional scale but added other nuances to historical charm. The second half of the century has been fatal for historical buildings of many towns, as it inflicted wounds which are difficult to cure or are incurable. This period of industrialization and unification spared Kuldīga and did not change it a lot, even despite that here, as in any other place in Latvia, blocks of large, uniform residential houses were erected according to standard projects. This was construction without architectural quality.

New trends appeared in construction of dwellings in the 21st century, Comfortable single family or row houses have been built in Ziedu iela, Dārza iela and other remote streets. Somewhwre also in the historical centre, for example in Dīķu iela architecture of several new spacious and comfortable residential buildings reflect the breath of modern times. They will find their own place in the history of architecture after some time. For now, the old residential buildings are still the main feature of this wonderful Kurzeme town.

104 LSHA, fund 5542, description 3, case 157, p. 9, 72 and 73.

kld.indb 377 12.12.2013. 13:22:57

Kuldīgas arhitektūra. Publiskās ēkas

The Architecture of Kuldīga. Public buildings

Agate Eniņa

Kuldīga. Jaunais Rātslaukums (M. Rubeņa foto. 2011)

Kuldīga. The New Town Hall Square (Photo by M. Rubenis. 2011)

kld.indb 379 12.12.2013. 15:23:02

Sirmajā Kuldīgas pilsētas audumā vairākus mezglus iesējušas nozīmīgas publiskās ēkas. Starp tām ir gan pamatīgi zinību tempļi – semināru, ģimnāziju un skolu nami, gan dižena apjoma sociālās palīdzības iestādes, gan stingri veidoti justīcijas nami. Gadsimtu uzslāņojumi mainījuši gan ēku ārējo veidolu, gan iekštelpu izkārtojumu. Arī vēstures ziņu avoti par senajām ēkām ir skopi. Par ēkām un to arhitektūru nereti runā vairs tikai pati celtne vai iedzīvotāju gaisīgie atmiņu stāsti.

Senākās publiskās ēkas Kuldīgā

Kuldīgas attīstība norisinājusies viļņveidīgi. Kurzemes hercogistes laika (1561–1795) tirdzniecības un ražošanas uzplaukums ļāva līdzekļus novirzīt nozīmīgu publisko ēku celtniecībai. Vēsturnieki norādījuši, ka šajā laikā atjaunotas un celtas baznīcas, skolas, nabagu patversmes, kuģu būvētavas un dažādas citas publiskās un rūpniecības celtnes.[1]

17. gadsimtā Kurzemes hercogistes svarīgākās valsts iestādes bija Augstākā hercoga padome, virssekretariāts, hercoga kanceleja, kā arī vairākas tiesu iestādes un valsts kase jeb rentes kambaris.[2] Rakstītos avotos minēts, ka 18. gadsimtā valsts pārvaldes iestādēm Kuldīgā bijuši arī savi nami, taču saglabājies maz ziņu par konkrētiem 16., 17. un 18. gadsimta laicīgās celtniecības pieminekļiem.

Pilsētas izpildvara rāte darbojās rātsnamā. Eiropas pilsētās rātsnami ir pilsētas autonomijas simboli un savdabīgas vietzīmes. Arī Kuldīgas **vecais Rātsnams** Baznīcas ielā 5 atradās pilsētas pašā sirdī. Pašreizējo izskatu ēka ieguvusi vairāku pārbūvju rezultātā. Saglabājies 1626. gadā izstrādātais Rātsnama būvdarbu izmaksu aprēķins, taču vēl 1653. gadā ēka nav bijusi pabeigta.[3] Sākotnēji Rātsnams bija neliela vienstāva koka guļšķautņu būve uz augsta mūra cokola ar četriem logiem galvenajā fasādē un starp tiem simetriski novietotu ieeju. Zem ēkas izbūvēti vareni velvēti pagrabi, kuros kādu laiku atradies pat Kuldīgas cietums. Rātsnamam bija raksturīgais dzīvojamo māju trīsdaļīgais plānojums, un arī tā arhitektūra bija tuva pilsētas dzīvojamās mājas

1 **Juškevičs, J.** *Kurzemes hercogi un viņu laikmets*. Rīga: Zvaigzne, 1993 (otrais pārstrādātais izdevums), 9. lpp.

2 **Juškevičs, J.** *Kurzemes hercogi un viņu laikmets*. Rīga: A/s Valters un Rapa, 1931, 41. lpp.

3 **Bākule, I.** *Rātsnami Latvijas pilsētās*. Rīga: Zinātne, 2001, 129.–132. lpp.

Several knots in the silvery canvas of Kuldīga's architecture are tied by important public buildings. Massive sanctuaries of science – seminaries, gymnasiums, school buildings, grand social welfare institutions, as well as strictly built houses of justice can be found among them. The centuries have changed not only the external image of the buildings, but also the arrangement of their inner premises. Historical sources of information concerning the ancient buildings are scarce. The buildings and their architecture are often described only by the structure itself or the memories of inhabitants.

The oldest public buildings in Kuldīga

Kuldīga has seen periods of prosperity and decline. Prosperity of trade and production in the times of the Duchy of Courland (1561–1795) allowed construction of important public buildings. Historians indicated that at the time churches, schools, shelters for the poor, shipyards and different other public and industrial structures were restored and constructed.[1]

In the 17th century, the most important governmental institutions of the Duchy of Courland were the Supreme Duke's Council, Senior Secretariat, Duke's Chancellery, as well as several court institutions and the Treasury or Rent Chamber.[2] Written sources indicate that in the 18th century,state administration institutions in Kuldīga used to have their own houses, however, little information has been preserved regarding specific secular construction monuments of the 16th, 17th and 18th century.

Executive power of the town, the town council, had its seat in the town hall. In European towns, town halls are the symbols of autonomy and peculiar landmarks. The Old Rātsnams (Town Hall) of Kuldīga at Baznīcas iela (Church Street) 5 was located in the very heart of the town. The building obtained its current image as a result of several reconstructions. The estimate of the construction work of the Rātsnams developed in 1626 has been preserved, but in 1653 the building still had not been

1 **Juškevičs, J.** *Kurzemes hercogi un viņu laikmets* (*Dukes of Courland and Their Age*). Rīga: Zvaigzne, 1993 (second revised edition), p. 9.

2 **Juškevičs, J.** *Kurzemes hercogi un viņu laikmets* (*Dukes of Courland and Their Age*). Riga: A/s Valters un Rapa, 1931, p. 41.

kld.indb 380 12.12.2013. 13:23:02

tipam. Ēkas centrā izvietotais apvalkdūmenis piekļāvies priekšnamam, no kura varēja nokļūt divās istabās abos ēkas galos. Kopumā rātes telpas bija pieticīgas. Ēkā bija telpa tiesas un rātes sapulču rīkošanai, kā arī atsevišķa istaba rakstvedim. Kuldīgas apbūvei raksturīgo izskatu ēkai piešķīra divslīpju jumts ar daļēji nošļauptiem galiem jeb nepilna valma jumts. Zelmiņi tika apšūti ar stateniski liktiem dēļiem, kuru šuves nosedza ar latām. Izteiksmību kāpināja bagātīgi profilētas dzegas. Vēlāk, šķiet, 19. gadsimta sākumā klasicisma ietekmē nama sienu guļšķautņu stūra savienojumi paslēpti zem dēļiem, kuri šķērsvirzienā iezāģēti, atveidojot mūra ēku arhitektūrā lietotos rustus.

Kuldīgas 1797. gada plānā atzīmēts, ka „rātsnams šī gada pavasarī tika nojaukts, jo tas gribēja pats sabrukt".[4] Ir liecības, ka Rātsnams uzcelts no jauna 1806. gadā.[5] Visticamāk, ka jaunā ēka būvēta uz esošajiem pamatiem. Tā dalīta divās atsevišķās daļās. Viena daļa domāta Ķemerejai (*Kaemmerei*) – rātes tiesu iestādei, kas pārraudzīja būvniecības lietas, bet otra – pašas rātes institūcijām jeb Palātām (*Quartier Commitei*). Katrai daļai bija sava ieeja, apvalkdūmenis un kāpnes uz otro stāvu. 19. gadsimta sākumā tapušo klasiski simetrisko fasāžu izskatu šis Rātsnams saglabājis līdz mūsdienām (**391**. un **392**. attēls).

1847. gada februārī namā plosījies ugunsgrēks.[6] Nākamā gada 9. novembrī Jelgavas pilī, Kurzemes guberņas Būvkomisijā izskatīts Rātsnama atjaunošanas projekts, saskaņā ar kuru virs ēkas kreisā (ziemeļu) spārna paredzēts uzcelt arī otro stāvu, kopumā saglabājot esošo pirmā stāva plānojumu (**393**. attēls). Fasāžu zīmējumos ar sarkanām līnijām veiktas dažas korekcijas, tostarp nosvītrotas ritmiski kārtotās lizēnas, kas šajā laikā bija visai raksturīga Kuldīgas ēku arhitektūras iezīme. Projekta apstiprinājuma uzrakstā norādīts, ka fasādes, kā tās izveidotas ar sarkano krāsu, „pilnībā un visās detaļās atbilst būvmākslas likumiem", un var „atļaut projektēto Kuldīgas Rātsnama paplašinājumu koka konstrukcijās, ievērojot augstāk parādītās fasāžu izmaiņas." Projektu kā „arhitekta palīgs"

4 LVVA, 1679. fonds, 162. apraksts, 6722. lieta.

5 LVVA, 412. fonds, 2. apraksts, 788. lieta, 2. lapa.

6 LVVA, 795. fonds, 2. apraksts, 1953. lieta (Kuldīgas pilsētas Maģistrāts).

finished.[3] Initially, the Rātsnams was a small single storey wooden log structure on high masonry socle with four windows in the main facade and an entrance symmetrically located between them. The mighty vaulted basements, in which Kuldīga prison used to be situated for a period of time, were constructed under the building. Rātsnams had a tripartite planning typical of residential houses, and also its architecture was close to that of a town residential house. The mantel-chimney being in the centre of the building fits close to the hallway, from which two rooms in both ends of the building could be reached. In general, the town council premises were modest. The building had a room for organization of court and meetings of the town council, as well as a separate room for a clerk. The appearance typical for the buildings of Kuldīga was imparted by a half-hipped roof. The gables were coated with upright-placed boards, the seams of which were covered with laths. Expressivity was enhanced by the richly profiled cornices. Later, probably, at the beginning of the 19th century, under the impact of Classicism the corner connections of logs of the house walls were hidden under the boards with horizontal sawed-in belts, which reproduced rustic used in the architecture of masonry buildings.

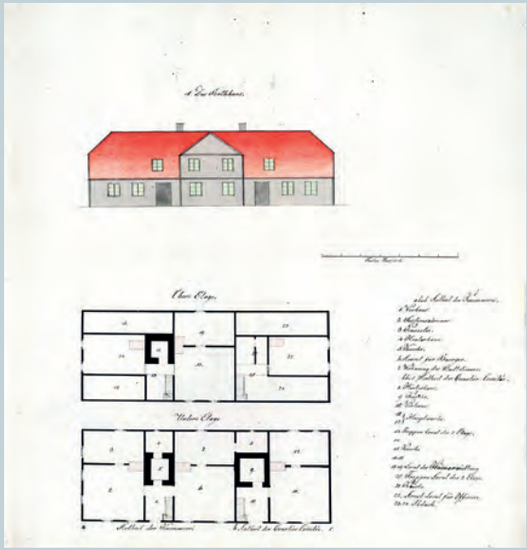
The plan of Kuldīga of 1797 indicates that "the town hall was demolished in spring of this year, because it was about to collapse".[4] There is evidence that Rātsnams was constructed anew in 1806.[5] It is most probable that the new building was constructed on the existing foundation. It was divided into two separate parts. One part was intended for the *Kaemmerei*, the court institution of the town council that managed construction matters, whereas, the second part was for the institutions of the town council or Chambers (*Quartier Commitei*). Each part had its own entrance, chimney and stairs leading to the second storey. Rātsnams has preserved this classically symmetrical appearance of facades created at the beginning of the 19th century to this day (Pictures **391** and **392**).

3 **Bākule, I.** *Rātsnami Latvijas pilsētās* (*Town Halls in Cities of Latvia*). Riga: Zinātne, 2001, p. 129–132.

4 LSHA, fund 1679, description 162, case 6722 .

5 LSHA, fund 412, description 2, case 788, page 2.

kld.indb 381 12.12.2013. 13:23:02

391. Kuldīgas Rātsnama Baznīcas ielā 5 uzmērījums. 1840 (LVVA, 412. fonds, 2. apraksts, 788. lieta)

Measurment drawing of the Kuldīga Rātsnams at Baznīcas iela 5. 1840 (LSHA, fund 412, description 2, case 788)

392. Kuldīgas Rātsnams Baznīcas ielā 5 20. gs. trīsdesmitajos gados (publicitātes foto) un mūsdienās (A. Eniņas foto. 2011)

Kuldīga Rātsnams at Baznīcas iela 5 in the 1930's (publicity photo) and nowadays (Photo by A. Eniņa. 2011)

393. Kuldīgas Rātsnama Baznīcas ielā 5 paplašināšanas projekts 1848. (KVVAS, 218. fonds, 4. apraksts, 2076. lieta)

The project of extension of the Kuldīga Rātsnams at Baznīcas iela 5.1848 (RSHAS, fund 218, description 4, case 2076)

394. Kuldīgas Rātsnama Baznīcas ielā 5 paplašināšanas projekts. 1851 (KVVAS, 218. fonds, 4. apraksts, 2076. lieta)

The project of extension of the Kuldīga Rātsnams at Baznīcas iela 5. 1851 (RSHAS, fund 218, description 4, case 2076)

kld.indb 382 12.12.2013. 13:23:24

(*Architectsgehilfe*) parakstījis Ādolfs Vīnbergs, kurš vēlāk kļuva par Kurzemes guberņas arhitektu, bet apstiprinājuma uzrakstu grezno Kurzemes gubernatora Kristofa Breverna, toreizējā guberņas arhitekta Junkera un citu augstu amatpersonu paraksti. Projekta virzība, kā tas parasti notika Krievijas valdības institūciju garajos gaiteņos, nebija visai ātra. Tikai 1851. gada augustā Krievijas Satiksmes ceļu un publisko ēku galvenajā pārvaldē izskatīts jauns Rātsnama pārbūves projekts (**394**. attēls). Viens no uzrakstiem uz šī projekta liecina, ka tas „sastādīts Projektu un tāmju izskatīšanas departamenta II nodaļā tā projekta vietā, kas iepriekš, 1850. gada 26. aprīlī saņemts no Mākslinieciskо lietu departamenta, bet fasādes nelabā izskata un iekštelpu neērtā izkārtojuma dēļ nodaļā atzīts kā neapmierinošs." Šis „iepriekšējais projekts" nepārprotami ir tas pats, kas 1849. gada 9. novembrī apstiprināts Kurzemes guberņas Būvkomisijā. Jaunais projekts ir stipri līdzīgs, vienīgi apvalkdūmeņa vietā paredzēts izvietot jaunu kāpņu telpu. Projektu „sastādījis un rasējis" brīvmākslinieks Vasīlijs Šestakovs (*Шестаков*), kurš parakstījies kā „vecākais rasētājs". Otrā uzrakstā uz jaunā projekta

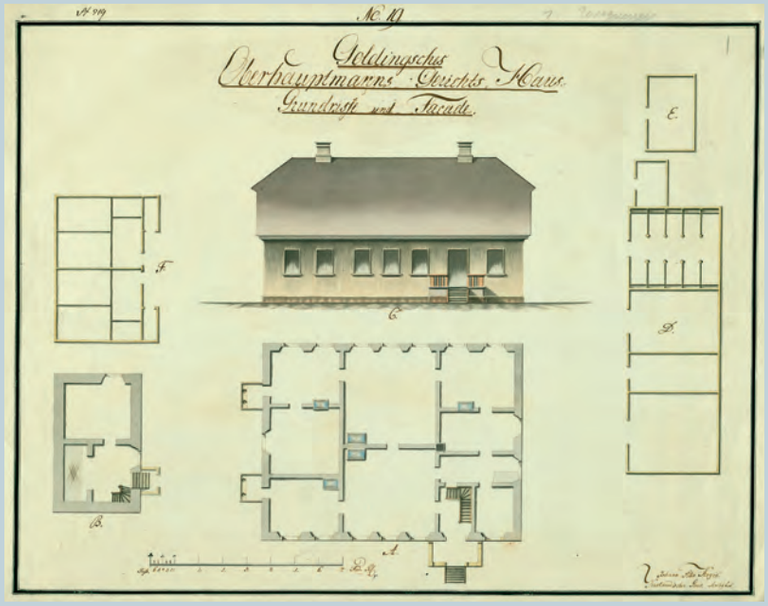

395. Jaunā aptieka Kuldīgas Rātsnamā Baznīcas ielā 5 (KNM, Inv. Nr. 18-992)
The new drug store in the Kuldīga Rātsnams at Baznīcas iela 5 (KDM, Inv. No 18-992)

In February 1847, a fire raged in the house.[6] On November 9, 1848, in Jelgava Palace, the Kurzeme Province Building Committee examined the Rātnsmas restoration project, in accordance with which it was planned to construct a second storey above the building's left (northern) wing, while preserving the overall layout of the first floor (Picture **393**). Some corrections were made with red lines in the façade drawings, including crossing out the rhythmically arranged lesenes which were a typical feature of Kuldīga architecture at the time. The project approval documents indicate that the red coloured facades "fully and in all details comply with the laws of building arts," and "permission may be given for the expansion of the wooden constructions of the Kuldīga Rātsnams, taking into account the above-indicated changes to the façade." The project is signed by Adolf Winberg as the "architect's assistant" (*Architectsgehilfe*), who later became the Courland Province architect, while the approval is crowned by the signatures of Courland Governor Kristoff Brevern, the then government architect Alexander Junker and other important officials. As usual, the project journeyed through the labyrinths of Russian bureaucracy at a leisurely pace. It took until August 1851 for the Russian Main Council for Roads and Public Buildings to consider the new project of the the Town Hall reconstruction (Picture **394**). One of the comments on this project reveals that it was "composed in Section II of the Projects and Estimates Review Department instead of the project previously received on April 26, 1850, from the Department of Artistic Affairs, which was deemed unsatisfactory due to the poor appearance of the façade and the awkward layout of the inner space." This "previous project" was undoubtedly the same one approved by the Courland Building Committee on November 9, 1849. The new project was strikingly similar except for the replacement of the mantel chimney with a new stairwell. The project was "composed and drawn" by freelance artist Vasily Shestakov (*Шестаков*), who signed it as "senior draftsman". A second comment on the new project states that the council "finds it completely satisfactory and corresponding to its aim in both details and in general". However, it soon transpired that the prevailing building regulations in Russia did not permit two-storey

6 LSHA, fund 795, description 2, case 1953 (Kuldīga Town Municipality).

kld.indb 383 12.12.2013. 13:23:24

396. Kuldīgas Virstiesas nams Baznīcas ielā 34. Uzmērījums. J. P. Kriks.19. gs. sākums (KVVAS, 1488. fonds, 2. apraksts, 371. lieta)

The Supreme Court house of Kuldīga at Baznīcas iela 34. Measurment drawing by J. P.Kryck. The early 19th century (RSHAS, fund 1488, description 2, case 371)

397. Kuldīgas Virstiesas nams. 20. gs. sākumā (KNM, Inv. Nr. 32-238) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)

The Supreme Court house of Kuldīga. At the beginning of the 20th century (KNM, Inv. No 32-238) and nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013)

norādīts, ka pārvaldes kopsapulce „atrod to kā detaļās, tā kopskatā kā pilnīgi apmierinošu un savam mērķim atbilstošu". Tomēr drīz vien atklājās, ka saskaņā ar Krievijas tā laika vispārējiem būvnoteikumiem vispār nav atļauts celt divstāvu koka ēkas. Acīmredzot tieši Kuldīgas Rātsnama sakarā 1852. gadā Baltijas ģenerālgubernators Aleksandrs Suvorovs Satiksmes ceļu un publisko ēku galvenās pārvaldes priekšniekam iesniedza lūgumu Kurzemes guberņas pilsētās atļaut būvēt divstāvu un trīsstāvu koka ēkas.[7] A. Suvorova lūgums netika apstiprināts, un arī Rātsnama paplašinājums palika neīstenots. Seno ēku atjaunoja bez būtiskām izmaiņām.

Laika gaitā vecais Rātsnams izmantots dažādām publiskām vajadzībām. Piemēram, no 1923. līdz 1935. gadam ēkā darbojusies aptieka (**395**. attēls). Vēlāk telpas apsaimniekojis kultūras nams un citas iestādes. Mūsdienās vecais Rātsnams, kas organiski iekļaujas Alekšupītes krasta ciešajā apbūvē, ar savu sarkano māla kārniņu jumtu, melni darvotajām guļbaļķu sienām un baltajiem logu rāmjiem piešķir īpašu šarmu visai apkārtējai videi.

7 **Krastiņš J.** *Eklektisms Rīgas arhitektūrā*. Rīga: Zinātne, 1988, 235. lpp.

wooden buildings at all. It is most probable that due to the reconstruction of the Rātsnams of Kuldīga in 1852 the Governor General of the Baltic Provinces Alexander Suvorov submitted a request to the Head of the Main Board of Traffic Roads and Public Buildings to allow constructing two-storey and three-storey wooden buildings in towns of the province of Courland.[7] Suvorov's request did not get approved, construction of two-storey wooden buildings was forbidden entirely, and the project for Rātsnams reconstruction was rejected.

In the course of time, the old Rātsnams was used for different public needs. For example, from 1923 to 1935 there was a drug store in the building (Picture **395**). Later, the premises were managed by the cultural centre and other institutions. Nowadays, the old Rātsnams, naturally blending in the dense building-up of the Alekšupīte (Aleksis river) bank, imparts special charm to the whole surrounding environment with its red clay tile roof, black tarred log walls and white window-frames.

The town council represented executive power, whereas judicial power belonged to the Su-

7 **Krastiņš J.** *Eklektisms Rīgas arhitektūrā* (*Eclecticism in Riga Architecture*). Riga: Zinātne, 1988, p. 235.

kld.indb 384 12.12.2013. 13:23:31

Rāte pilsētā pārstāvēja izpildvaru, bet tiesu vara bija virstiesas (*Oberhauptmanns-Gericht*) pārziņā. To izveidoja 1617. gadā, un tā bija pirmā tiesu instance visiem apriņķa iedzīvotājiem un visām kārtām, tajā skaitā arī muižniecībai. Virstiesu vadīja Kurzemes landtāga ievēlēts priekšsēdētājs, un tās sastāvā bija divi piesēdētāji – vietējie muižnieki. Kuldīgas **Virstiesas nams** tagadējā Baznīcas ielā 34 norādīts jau senākajā zināmajā, 1797. gadā sastādītajā pilsētas kartē (**19**. attēls 38. lpp.).[8] Ēkas stāvoklis aprakstīts vairākās 18. gadsimta beigās un 19. gadsimta sākumā veiktās sarakstēs un materiālos, kas glabājas Latvijas Valsts vēstures arhīvā. Šai plānā gandrīz kvadrātiskajai mūra ēkai ir septiņas ailu asis galvenajā fasādē, un to sedz augsts divslīpju kārniņu jumts ar daļēji nošļauptiem galiem (**396**. un **397**. attēls). Ēkā līdztekus tiesas sēžu zālei atradās virstiesneša (*Oberhauptman*) un tiesneša (*Hauptman*) dzīvokļi. Namu apsildīja ar septiņām melno podiņu krāsnīm.

1826. gadā tiesas nams bija ļoti sliktā tehniskā stāvoklī. 1828. gadā Kurzemes guberņas arhitekts Frīdrihs Augusts Šulcs sastādījis remontdarbu tāmi, kurā kopējās būvdarbu izmaksas aplēstas 5921 rubļa un 89 kapeiku vērtībā.[9] Acīmredzot šo darbu gaitā pārveidota ieeja, tai uzceļot piebūvi ēkas austrumu galā, un jumtā izbūvētas lukarnas. Šādā izskatā ēka saglabājusies līdz mūsdienām. Zemesgabalā atradušās arī vairākas koka palīgēkas – ratnīca, klēts, zirgu stallis un mūra pagrabs. Līdz mūsdienām tās nav saglabājušās. Pašai ēkai nepieciešams pamatīgs remonts, taču ar savu izteiksmīgo jumtu un senās arhitektūras atturīgo pievilcību tā joprojām priecē skatu gleznainajā vietā pie Alekšupītes ietekas Ventā.

17. un 18. gadsimtā vairums publisko ēku Kurzemes hercogistē būvētas no koka baļķiem vai šķautņiem, kas bija pieejamākais celtniecības materiāls. Kuldīgā koka guļšķautņu ēkām raksturīgi izteiksmīgi jumti ar daļēji nošļauptiem galiem. Jumti tika segti ar sarkaniem māla kārniņiem, salmiem vai dēļiem. Līdzās publiskajām telpām ēkās atradās arī attiecīgo amatvīru vai arodu pārstāvju dzīvojamās istabas. Tāpēc publisko ēku plānojuma princips bieži vien bija tāds pats kā dzīvoja-

8 LVVA, 1679. fonds, 162. apraksts, 6722. lieta

9 LVVA, 7430. fonds., 1. apraksts, 382. lieta (Baltijas ģenerālgubernatora Celtniecības daļa).

preme Court (*Oberhauptmanns-Gericht*). It was created in 1617, and it was the first court institution for all district inhabitants and all classes, including the nobility. The Supreme Court was headed by the Chairman appointed by the Courland Provincial Assembly, and it was composed of two assessors from local landlords. The **Supreme Court House** of Kuldīga at the present Baznīcas iela 34 is shown in the oldest known town map compiled in 1797 (Picture **19**, p. 38.).[8] The building is described in correspondence from the end of the 18th century and beginning of the 19th century and in documents kept in the Latvian State Historical Archives. In this plan, the almost quadratic masonry building has seven aperture axes in the main facade, and it is covered with high semi-hipped roof (Pictures **396** and **397**). In the building, apartments of the supreme judge (*Oberhauptman*) and the judge (*Hauptman*) were located along with the court hearing hall. The house was heated by seven black tile stoves.

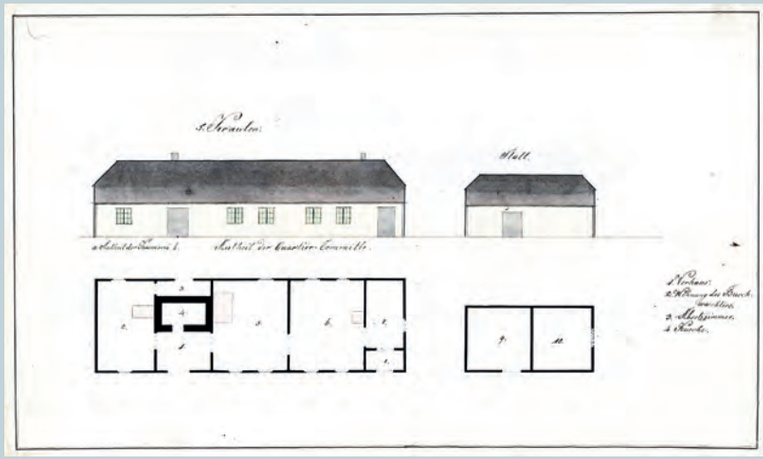
In 1826, the court house was in a very bad technical condition. In 1828, the Courland Government architect Friedrich August Schultz compiled an estimate of repair works, in which the total construction costs had been calculated in the amount of 5,921 roubles and 89 kopecks.[9] The entrance is transformed, an extension is added at the east end of the building and dormers constructed in the roof. The building has kept this appearance to this day. In the land plot, there were also several wooden auxiliary buildings located – a coach-house, a barn, a horse stable and a masonry basement. They have not survived. The building itself requires serious repair; yet, its expressive roof and modest charm of the ancient architecture is still a delight in its picturesque site next to the Alekšupīte estuary into the Venta.

In the 17th and 18th century, most of the public buildings in the Duchy of Courland were constructed of wooden logs, which were the most commonplace construction material. In Kuldīga, wooden buildings made of logs have characteristic expressive half-hipped roofs. The roofs were covered with red clay tiles, straw or boards. Next to the public premises there were residential rooms of respective clerks or craft representatives.

8 LSHA, fund 1679, description 162, case 6722

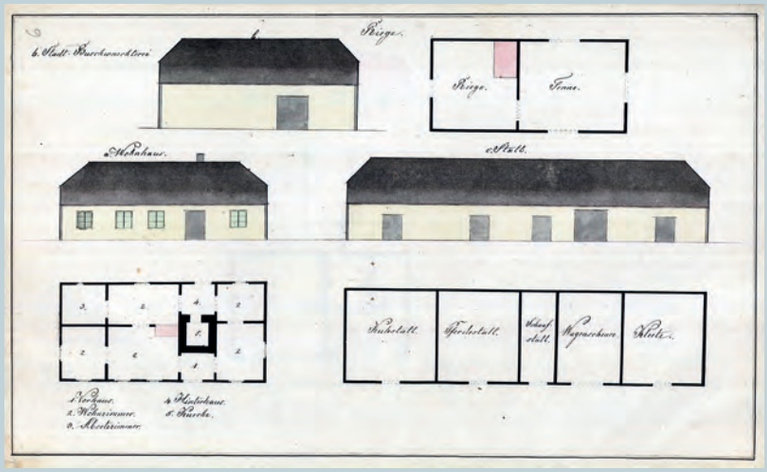
9 LSHA, fund 7430, description 1, case 382 (Construction Department of the Governor General of Baltic Provinces).

kld.indb 385 12.12.2013. 13:23:31

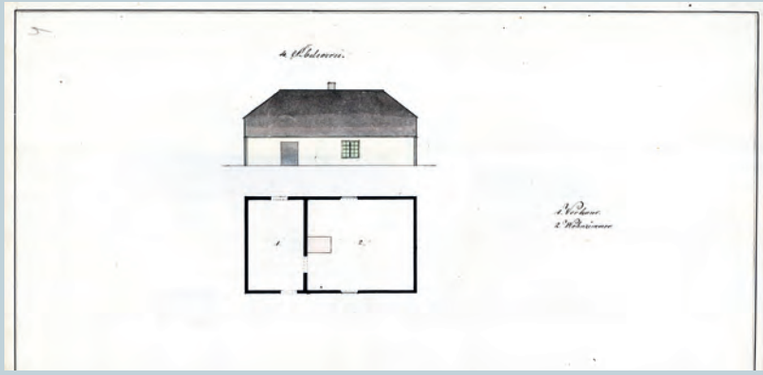
398. Dārznieka māja (Kraulen) ar stalli. Uzmērījums. 1840 (LVVA, 412. fonds., 2. apraksts, 788. lieta)

The gardener's house (Kraulen) with a stable. Measurment drawing. 1840 (LSHA, fund 412, description 2, case 788)

399. Pilsētas stādu audzētāja māja (Stadtbuschwächterei) ar palīgēkām. Uzmērījums. 1840 (LVVA, 412. fonds., 2. apraksts, 788. lieta)

The town plant grower's house (Stadtbuschwächterei) with auxiliary buildings. Measurment drawing. 1840 (LSHA, fund 412, description 2, case 788)

400. Ādu ģērētāja (Abdekerei) māja. Uzmērījums. 1840 (LVVA, 412. fonds., 2. apraksts, 788. lieta)

The leather tanner's (Abdekerei) house. Measurment drawing. 1840 (LSHA, fund 412, description 2, case 788)

majām ēkām. Darba un dzīvojamās telpas izvietoja ap apvalkdūmeni, kas atradās ēkas centrā. Raksturīgie trīsdalījuma plāni ar apvalkdūmeni vidējās daļas centrā sastopami vēl 19. gadsimta pirmajā pusē celtajās Kuldīgas publiskajās ēkās. Tādi ir veselai virknei dažādām ēkām, kuru fasāžu un plānu zīmējumi izgatavoti 1840. gadā un apkopoti skaistā albumiņā, kas saglabājies Kurzemes gubernatora kancelejas dokumentu klāstā.[10] Ne visas no šīm ēkām ir saglabājušās, un arī nav nosakāmas visu to atrašanās vietas.

Acīmredzot jau 18. gadsimtā Kuldīgā celta ēka dārzniekam, bet 19. gadsimtā – pilsētas stādu audzētājam. Abas profesijas bijušas labi ieredzētas pilsētnieku vidū. Par to liecina plašās dzīvojamās un darba telpas. **Dārznieka māja** (*Kraulen*; **398**. attēls) bija sešas asis un divas pēdas gara un trīs asis un trīs pēdas plata (apmēram 13,4 x 7,3 m) vienstāva celtne ar apvalkdūmeni. 1833. gadā tajā veikti remontdarbi, taču jau 1840. gadā tā bijusi sabrukšanas stāvoklī. Apdzīvots bijis vairs tikai viens ēkas spārns. Pilsētas stādu audzētājam jauna māja (*Stadtbuschwäch-*

10 LVVA, 412. fonds., 2. apraksts, 788. lieta (Kurzemes gubernatora kanceleja).

Therefore, the principle of planning of public buildings was often similar to the one of residential houses. Working and residential premises were constructed around the mantel-chimney that was located in the centre of the building. Typical tripartite plans with a mantel-chimney in the centre of the middle part can be found in Kuldīga public buildings constructed in the first half of the 19th century. Such plans are found in a range of different buildings, the drawings of their facades and plans were developed in 1840 and collected in a beautiful album that has been preserved in the collection of the documents of the Chancellery of the Governor of Courland.[10] Not all of these buildings have survived, and the places of their location can hardly be determined.

As early as the 18th century, a building in Kuldīga was constructed for a gardener, and in the 19th century – a town plant grower. Both professions were highly esteemed among the town dwellers, as the large residential and working premises testify. The **Gardener's house** (*Kraulen*; Picture **398**) was a six-axis and two feet long and three-axis

10 LSHA, fund 412, description 2, case 788 (Chancellery of the Governor of Courland).

kld.indb 386 12.12.2013. 13:23:38

terei; **399**. attēls) ar divām palīgēkām uzbūvēta 1829. gadā. Tā bijusi septiņas asis un trīs pēdas gara un trīs asis un trīs pēdas plata (apmēram 15,8 x 7,3 m). Pamati sniegušies vienu pēdu (30 cm) virs zemes. Abas mājas bijušas ar dēļiem apjumtas koka guļšķautņu būves. Abām bijušas visai vienkāršas fasādes, kurās ailes izkārtotas atbilstoši lietišķam telpu dalījumam, kaut 19. gadsimta sākumā ēku fasāžu arhitektūrā izplatījās klasicismam raksturīgā simetrija.

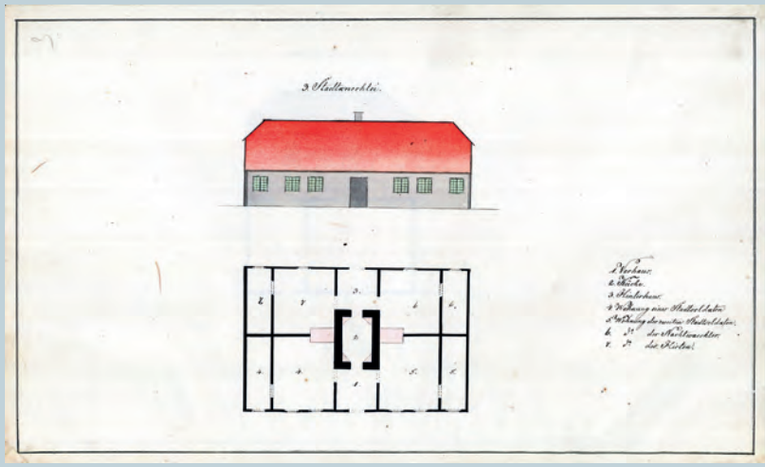
19. gadsimta vidū vēl ne visas profesijas baudīja publisku cieņu. Jau viduslaikos bendes, kaprača vai ādas ģērētāja prestižs bija tāds pats kā ubagiem un prostitūtām.[11] To dzīvojamās un darba telpas parasti atradās ārpus pilsētas centra. Bieži tam bija ne tikai emocionāls, bet arī praktisks iemesls. Daži rūpali radīja neciešamu smaku un netīrību, kļūstot arī par nāvīgu slimību perēkļiem. Visticamāk, ka arī Kuldīgas **ādu ģērētāja māja** (*Abdekerei*; **400**. attēls), kuras uzmērījums saglabājies tajā pašā ēku zīmējumu albumā, atradusies pilsētas nomalē. Tā bijusi pavisam necila celtne ar divām telpām – priekšnamu

11 **Rubenis, A.** *Viduslaiku kultūra Eiropā.* Rīga: Zvaigzne ABC, 1997. 375. lpp.

and three feet wide (approximately 13.4 x 7.3 m) single storey structure with a mantel-chimney. In 1833, it was repaired, but already in 1840 it was at risk of collapsing. Only one wing of the building was inhabited. A new house for the town plant grower (*Stadtbuschwächterei*; Picture **399**) with two auxiliary buildings was constructed in 1829. It was seven-axis and three feet long and three-axis and three feet wide (approximately 15.8 x 7.3 m). The foundation rose one foot (30 cm) above the ground. Both houses were wooden log structures covered with boards. Both of them had rather simple facades, and fenestration corresponded to the the layout of premises, even though at the beginning of the 19th century the symmetry typical for Classicism was commonplace in the architecture of building facades.

In the mid-19th century, not all professions enjoyed public respect. In Medieval times, the prestige of an executioner, a grave-digger or a leather tanner was similar to that of beggars and prostitutes.[11] Their residential and working premises were usually located outside the town

11 **Rubenis, A.** *Viduslaiku kultūra Eiropā* (*Medieval Culture in Europe*). Riga: Zvaigzne ABC, 1997. p. 375.

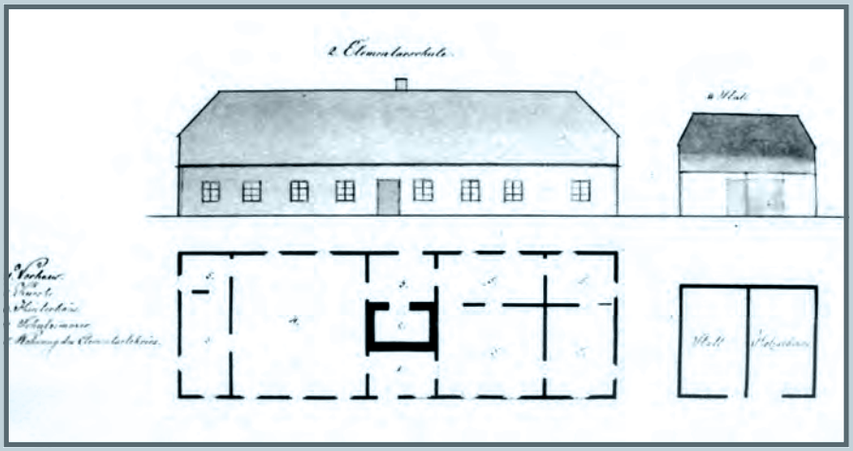

401. Kārtībnieku māja (Stadtknechterei). Uzmērījums. 1840
(LVVA, 412. fonds., 2. apraksts, 788. lieta)
The policemen's house (Stadtknechterei). Measurment drawing. 1840
(LSHA, fund 412, description 2, case 788)

402. Ķestera māja (Küstorat). Uzmērījums. 1840
(LVVA, 412. fonds., 2. apraksts, 788. lieta)
The sexton's house (Küstorat). Measurment drawing. 1840
(LSHA, fund 412, description 2, case 788)

kld.indb 387 12.12.2013. 13:23:43

403. Kuldīgas pamatskola. Uzmērījums. 1840 (LVVA, 412. fonds., 2. apraksts, 788. lieta)
The primary school of Kuldīga. Measurment drawing. 1840 (LSHA, fund 412, description 2, case 788)

un dzīvojamo istabu. Tajā nav bijis arī tradicionālā apvalkdūmeņa, bet tikai viena krāsns.

1820. gadā uzcelts **Kārtībnieku nams** (**401**. attēls). Kārtībnieki (burtiski no vācu *Stadtknecht* – pilsētas kalps) bija zemākā ranga policijas un pilsētas tiesas pārstāvji. Viņu pienākumos ietilpa noziedznieku un kārtības traucētāju aizturēšana, kā arī miera un drošības nodrošināšana uz ielas. Kārtībnieki bija iesaistīti arī nāvessoda izpildes procedūrās. Viņi apkopa un apbedīja sodīto mirstīgās atliekas.

Kārtībnieku nama plāns nedaudz atgādina mūsdienu dvīņu mājas tipu. Ēka sadalīta uz pusēm arī garenvirzienā. Vienu daļu aizņēma Pilsētas Pirmā un Otrā kārtībnieka dzīvokļi, bet otru – telpa arestantu īslaicīgai aizturēšanai un sarga telpas. Centrā atradās caurstaigājams apvalkdūmenis.

Plāna trīsdalījuma princips ievērots arī mūra ēkās. Tāda, piemēram, bija sešas asis un četras pēdas garā un trīs asis un sešas ar pusi pēdas platā (14 x 8,3 m), ar sarkaniem kārniņiem apjumtā **Ķestera māja** (*Küstorat*; **402**. attēls). Tās centrā atradies apvalkdūmenis, taču dzīvojamās istabas apsildītas ar krāsnīm. Ēkai pagalma pusē uz-

404. Kuldīgas Pilsētas četru klašu tirdzniecības skola Kalna ielā 22. 20. gadsimta trīsdesmito gadu foto (KNM, Inv. Nr. 11–708)
The Town Four-Grade Trade School of Kuldīga at Kalna iela 22. Photo of 1930's (KNM, Inv. No 11–708)

centre. There was not only emotional, but also practical reason for this. Different domestic crafts caused unbearable smell and dirt, becoming a hotbed of lethal diseases. It is most probable that the Kuldīga **leather tanner's house** (*Abdekerei*; Picture **400**), the survey of which has been preserved in the same album of building drawings, was located on the outskirts of the town. It was an entirely plain-looking structure with two premises, a hallway and a residential room. It did not have a traditional mantel-chimney, just one stove.

In 1820, a **Policemen's house** was constructed (Picture **401**). Policemen (literally from German *Stadtknecht* – town servant) were the lowest-ranking representatives of the police and town court. Their duties included arresting criminals and troublemakers, as well as ensuring peace and security in the streets. Policemen participated in the fulfilment of the death penalty as well. They managed and buried the remains of the executed.

The plan of the policemen's house slightly resembles a modern semidetached house. The building is divided into half also lengthwise. One

kld.indb 388 12.12.2013. 13:23:45

celta ar lubām apjumta koka piebūve. 1840. gada ziņojumā norādīts, ka ēka bijusi labā stāvoklī. Kuldīgas 1839. gada plānā (**163**. attēls 194. lpp.) luterāņu ķestera māja iezīmēta Alekšupītes krastā, zemesgabalā, kura tagadējā adrese ir Baznīcas ielā 27. Tagad tur esošās ēkas plāna konfigurācija atbilst 1840. gada uzmērījumam.

Vienas no senākajām publiskajām ēkām bija **skolas**. Vairākos rakstu avotos norādīts, ka skola Kuldīgā pastāvējusi jau 16. gadsimta vidū, pirms Kurzemes hercogistes izveidošanās.[12] 17. un 18. gs. mijā tagadējā Kalna ielā 22 uzbūvēta pamatskolas ēka.[13] Tā redzama arī gan Kuldīgas 1797. gadā (**19**. attēls 38. lpp.), gan 1802. gadā sastādītajā plānā, kurā tā norādīta kā „rektorāts" (*Das Rectorath*).[14] Ēkas uzmērījums ir arī Kurzemes gubernatora kancelejas Kuldīgas publisko ēku zīmējumu albumā (**403**. attēls).[15]

12 **Knēts, H.** Daži Kuldīgas novada skolu vēstures jautājumi. *Skolu vēstures izpēte.* Rīga: Zvaigzne, 1988, 6. lpp.

13 VKPAI PDC, Kuldīgas pilsētas vēsturiskais centrs : Pirmsprojekta izpēte (autors I. Dimbira). Rīga, 1984.

14 VKPAI PDC, Nr. 3. I-10.013. Inv. Nr. 14900 III (3299-24). Oriģināls atrodas KVVAS, 3. fonds, 23. apraksts, 3058. lieta, 1. lapa

15 LVVA, 412. fonds., 2. apraksts, 788. lieta (Kurzemes gubernatora kanceleja).

Skolas ēkas pagalmā atradusies neliela palīgceltne – stallis. Abas vienstāva koka ēkas būvētas tautas celtniecībai tuvās formās. Tām bijuši izteiksmīgi divslīpju jumti ar daļēji nošļauptiem galiem. Logi dalīti sešās rūtīs, kas bija izplatīts paņēmiens 18. un 19. gadsimtā.[16] Tāpat kā tipiskās dzīvojamās ēkas, arī skola plānota pēc trīsdalījuma principa. Centrā bija apvalkdūmenis, kam no abām pusēm piekļāvās priekšnams (*Vorhaus*) un sētas nams (*Hinterhaus*). No tiem varēja nokļūt skolas klases istabā un dzīvojamās telpās. Klases istabu, kas bija pati lielākā telpa ēkā, no ielas puses izgaismoja trīs, bet pagalma puses – divi logi. 20. gadsimta sākumā ēkai bijis uzbūvēts otrais stāvs un tajā atradusies Pilsētas četru klašu tirdzniecības skola (**404**. attēls). Līdz mūsdienām šī celtne nav saglabājusies.

Līdz pat 19. gadsimta vidum skolas gan pēc vispārējā plānojuma principa, gan izskatā bija līdzīgas parastām dzīvojamajām mājām un neatšķīrās ar īpašu arhitektonisko veidolu. Skolās piedzīvotais un senāko skolu tēls ieņēmis ievērojamu

16 **Jansons, G.** *Kurzemes pilsētu senās koka ēkas.* Rīga: Zinātne, 1982. 99. lpp.

part was occupied by the apartments of the town's First and Second Policeman, whereas the second had a room for short-term detention of prisoners and guard's premises. A passable mantel-chimney was located in the centre.

The tripartite planning principle is applied to masonry buildings as well. An example of such a house was the six-axis and four feet long and three-axis and six and half feet wide (14 x 8.3 m) **Sexton's house** (*Küstorat*; Picture **402**), covered with red tiles. A mantel-chimney was located in its centre, but the residential rooms were heated by stoves. A wooden lean-to covered with shingles was constructed to the building from the side of the courtyard. A report of 1840 said that the building was in a good condition. In the Kuldīga plan of 1839 (Picture **163** p. 194), the Lutheran sexton's house is marked on the bank of the Alekšupīte, in the land plot, the present address of which is Baznīcas iela 27. The configuration of the building currently located there corresponds to the survey of 1840.

Schools are among the oldest public buildings. Several written sources indicate that a school in Kuldīga existed already in the mid-16th century, before the foundation of the Duchy of Courland.[12] At the turn of the 17th and 18th century, a primary school building was constructed at the present Kalna iela (Mountain Street) 22.[13] It can be seen in the plan of Kuldīga developed in 1797 (Picture **19**, p. 38) and 1802, there it is labelled as a "rector's office" (*Das Rectorath*).[14] Measurment drawing of the building is also included in the album of drawings of the Kuldīga public buildings of the Chancellery of the Governor of Courland (Picture **403**).[15]

There was a small auxiliary building, a stable, in the courtyard of the school building. Both single storey wooden buildings were constructed to a design close to vernacular architecture. They had expressive half-hipped roofs. The windows had six panes, which was a popular method in the 18th

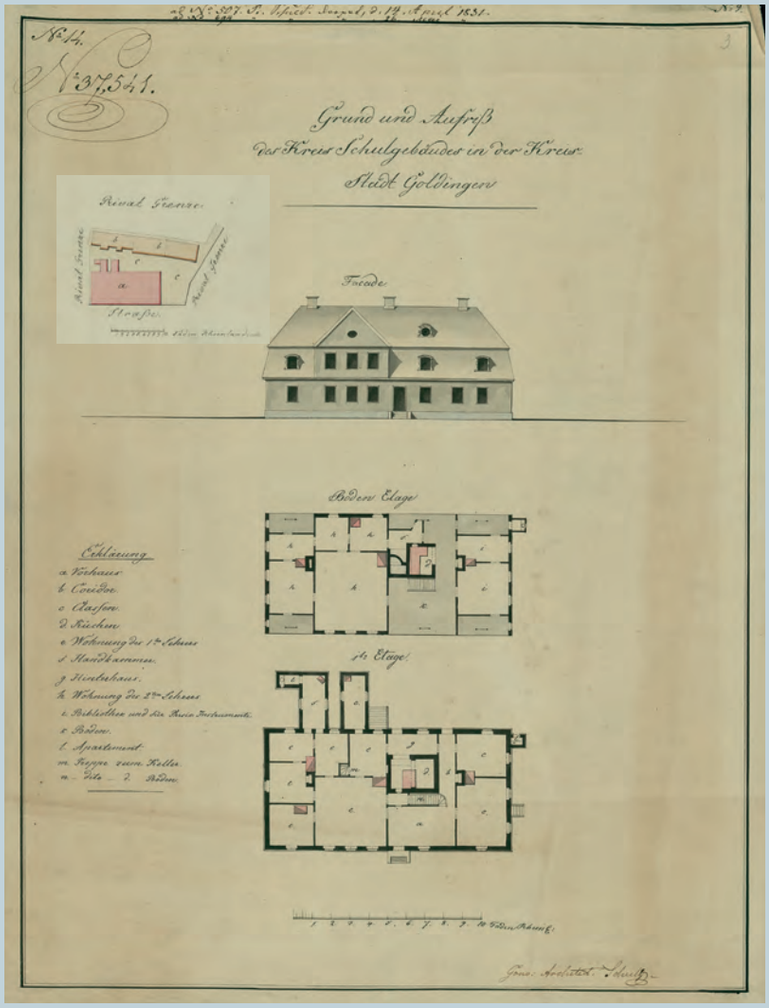
12 **Knēts, H.** Daži Kuldīgas novada skolu vēstures jautājumi (Some Questions About the History of Kuldīga District Schools). *Skolu vēstures izpēte* (*Study of the History of Schools*). Riga: Zvaigzne, 1988, p. 6.

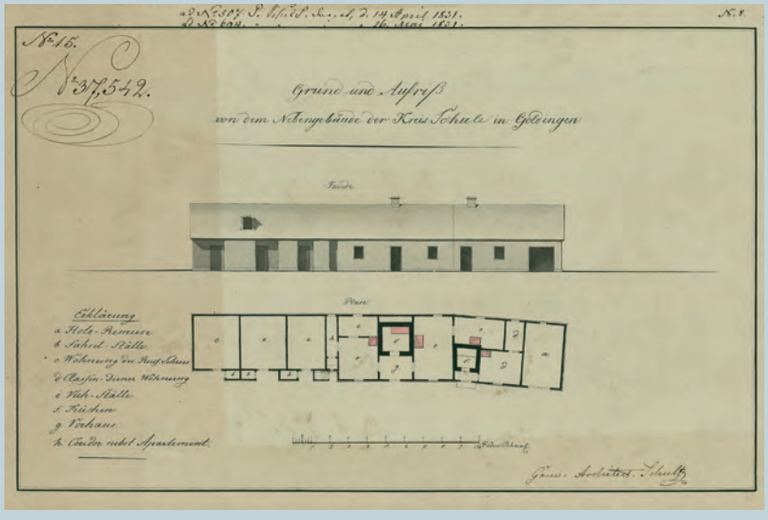
13 SIHP MDC, Historical centre of Kuldīga town: Investigation study (author I. Dimbira). Riga, 1984.

14 SIHP MDC, No 3. I-10.013. Inv. No 14900 III (3299-24). The original is available in RSHAS, fund 3, description 23, case 3059, p. 1.

15 LSHA, fund 412, description 2, case 788 (Chancellery of the Governor of Courland).

kld.indb 389 12.12.2013. 13:23:45

405. Kuldīgas apriņķa skolas un palīgēkas Policijas ielā 4. Novietnes plāna, plāna un fasāžu zīmējumi. 1831. F. A. Šulcs (KVVAS, 733. fonds, 96.apraksts, 23. lieta, 2., 3. un 5. lapa)

Situation plan, plans and elevations of the Kuldīga district school and auxiliary buildings at Policijas iela 4. 1831. F. A. Schultz (RSHAS, fund 733, description 96, case 23., pp. 2, 3 and 5)

vietu Jāņa Jaunsudrabiņa, Jāņa Poruka, Annas Brigaderes un citu latviešu literatūras klasiķu darbos. Literatūrkritiķis Valdemārs Ancītis norādījis, ka J. Poruka stāsts „Kauja pie Knipskas" ir piemineklis skolai. Tā laika skolas uzbūves principi joprojām nav principiāli mainījušies: ir noteikts skolas gaitu sākums un beigas, mācību diena tiek sadalīta stundās, bet skolēni ir grupēti klasēs.

Pēc Kurzemes hercogistes iekļaušanas Krievijas impērijā gan valsts pārvaldi, gan izglītības jomu skāra pārmaiņas. Visas skolas iedalīja četrās kategorijās – draudzes skolās, apriņķa skolās, ģimnāzijās un universitātēs. Kuldīgas tāpat kā visas Kurzemes un Vidzemes izglītības iestādes pārraudzīja Tērbatas skolu apriņķis (*Дерптский Учебный округ*). Kopš 1800. gada risināts jautājums par apriņķa skolas atvēršanu Kuldīgā. 1800. gada 24. martā Ķeizariskā majestāte Krievijas cars atļāva uzsākt būvdarbus, un 1800. gada 11. aprīlī izdota būvatļauja. Tika nolemts skolas vajadzībām īrēt zemesgabalu no Lašupes (*Laschuppen*) muižas īpašnieces, atraitnes Margarētas Gotlības fon Korpfas, dzimušas fon Lēbelas (*Loebell*). Lai samaksātu nomu, tika noteikts, ka Kurzemes kroņa palātai ik gadu atvēlami 250 dāl-

and 19th century.[16] Like typical residential buildings, the school was planned according to the tripartite principle. The centre hosted a mantel-chimney, which had a hallway (*Vorhaus*) and a courtyard house (*Hinterhaus*) located next to it. These led to the school's classroom and residential premises. The classroom, which was the largest room in the building, was illuminated by three windows from the side of the street and two windows from the side of the courtyard. At the beginning of the 20th century, a second storey was constructed to the building, and it hosted the Town Four-Grade Trade School (Picture **404**). This structure has not been preserved to this day.

Up to the mid-19th century, schools were similar to simple residential houses both in terms of general planning principle and in terms of the appearance; they did not have any special architectural image. Bygone days at school and the image of ancient schools has taken a significant place in the works of Jānis Jaunsudrabiņš, Jānis Poruks, Anna Brigadere and other classics of Latvian literature. Literature critic Valdemārs Ancītis

16 **Jansons, G.** *Kurzemes pilsētu senās koka ēkas* (*Ancient Wooden Buildings of Kurzeme Cities*). Riga: Zinātne, 1982, p. 99.

kld.indb 390 12.12.2013. 13:24:02

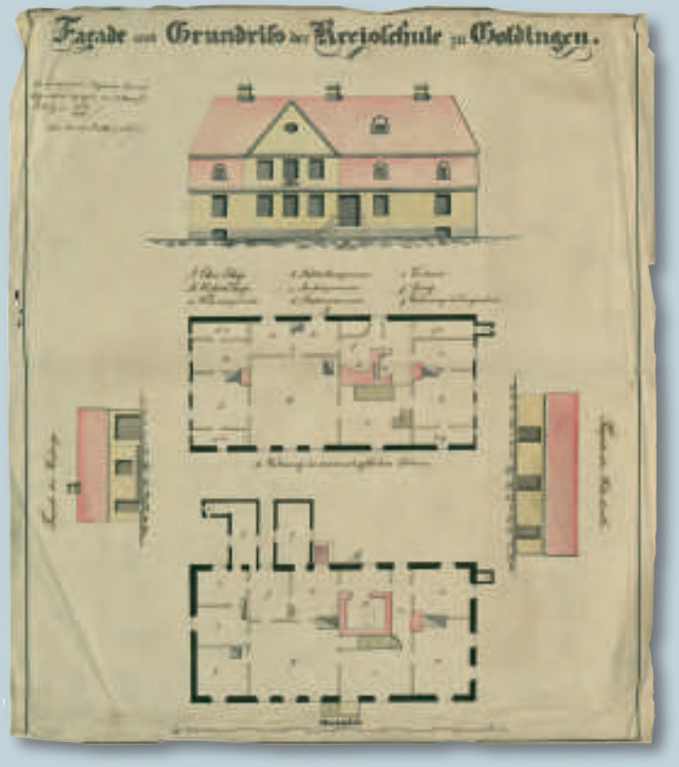
deri un 59 7/10 graši.[17] Taču Kuldīgas apriņķa skolu, kas atradās Policijas ielā 4, atvēra sešus gadus vēlāk – 1806. gada 25. maijā.[18] Vēstures pētnieks Ernsts Hennigs norādījis, ka skolas vajadzībām nopirkta viena no skaistākajām pilsētas mājām.[19] Vairākus gadus skolotājs tajā bijis arī pats E. Hennigs.[20] Pilsētas 1797. gada plānā redzams, ka šajā zemesgabalā atradusies taisnstūra konfigurācijas mūra ēka, kas veidojusi vienotu ansambli ar ielas pretējā pusē perpendikulāri ielai novietoto namiņu Policijas ielā 3 (**15**. attēls 34. lpp.). 19. gadsimta trīsdesmitajos gados skolas ēka jau bijusi sliktā stāvoklī, tai bijis nepieciešams remonts. Šai sakarā 1833. gadā Kurzemes civilgubernators Kristofs Engelbrehts fon Breverns nosūtījis Baltijas ģenerālgubernatoram Karlam Magnusam fon der Pālenam vēstuli ar ziņojumu, ka rīkojums par skolas remontu ir izpildīts, un 1833. gada 25. novembrī

17 LVVA, 472. fonds., 7. apraksts, 1231. lieta. (Kurzemes guberņas Kamerālvalde).

18 **Knēts, H.** Op. cit., 13. lpp.

19 **Hennig, E.** *Geschichte der Stadt Goldingen in Kurland* (Kurländische Sammlungen. Herausgegeben von Ernst Hennig). Mitau: J. F. Steffenhagen, 1809. Ersten Bandes, erster Theil., S. 342. lpp.

20 LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, *Materiāli Kuldīgas celtniecības vēsturei* (J. Strauberga rokraksts). Rīga, 1951, 5. lpp.

406. Kuldīgas apriņķa skolas un palīgēkas Policijas ielā 4 fasāžu un plānu zīmējumi. 1861 (KVVAS, 733. fonds, 96. apraksts, 235. lieta)

Elevations and plans of Kuldīga district school and auxiliary buildings at Policijas iela 4. 1861 (RSHAS, fund 733, description 96, case 235)

indicated that the story by Jānis Poruks "Kauja pie Knipskas" (Battle at Knipska) is a monument dedicated to school. The basic principles time have not changed significantly: there is a fixed beginning and end of learning time, the academic day is divided into hours, and pupils are grouped into classes.

After the Duchy of Courland was included in the Russian Empire, changes affected the state governance and field of education. All schools were divided into four categories – parish schools, district schools, gymnasiums and universities. The educational institutions of Kuldīga, as well as of the whole Courland and Vidzeme were supervised by the Tērbata (Tartu) School District (*Дерптский Учебный округ*). As of 1800, the issue about the opening of a district school in Kuldīga was discussed. On March 24, 1800 His Imperial Majesty, the Tsar of Russia allowed commencing construction works, and on April 11, 1800 a construction permit was issued. It was decided to rent a land plot for the needs of the school from the owner of the Lašupe (*Laschuppen*) estate, the widow Margareta Gottlieb von Korpff, born von Loebell. In order to pay the rent, it was determined that 250 thalers and 59 7/10 groats should be annually allocated to the Crown Chamber of Courland.[17] The district school of Kuldīga located at Policijas iela (Police Street) 4 was opened six years later on May 25, 1806.[18] The historian Ernst Hennig indicated that one of the most beautiful town houses was bought for the needs of the school.[19] E. Hennig himself had been the teacher for several years.[20] The town plan of 1797 shows that on this land plot a masonry building of rectangular configuration was located, forming an ensemble with the house located on the opposite side of the street at Policijas iela 3 (Picture **15** p. 34). In the 1830's, the school building was in a bad condition, and it required repair. Due to this, in 1833 the Civil Governor of Courland Cristoph Engelbreht von Brevern sent to the General Governor of Baltic Provinces Carl Magnus von

17 LSHA, fund 472, description 7, case 1231. (Chamber Board of Courland).

18 **Knēts, H.** Op. cit., p. 13.

19 **Hennig, E.** *Geschichte der Stadt Goldingen in Kurland* (Kurländische Sammlungen. Herausgegeben von Ernst Hennig). Mitau: J. F. Steffenhagen, 1809. Ersten Bandes, erster Theil., S. 342.

20 NLL, Department of Rare Books and Manuscripts *Materials on the History of Construction of Kuldīga* (Manuscript by J. Straubergs). Riga, 1951, p. 5.

kld.indb 391 12.12.2013. 13:24:18

Kurzemes guberņas arhitektam Frīdriham Augustam Šulcam, kurš šos pienākumus pildīja no 1821. līdz 1846. gadam, uzdots sastādīt skolas ēkas plānu.[21]

F. A. Šulca zīmēti skolas un tās palīgēkas plāni un fasādes datēti jau ar 1831. gadu (**405**. attēls).[22] Acīmredzot šie zīmējumi izmantoti, ēkā veicot remontu un tā laikā izbūvējot jaunas krāsnis. Pirmajā stāvā ēkas austrumu galā bijušas divas klases, otrajā stāvā virs tām vienā istabā bijusi bibliotēka, bet otrā – mācības līdzekļu glabātuve. Visu pārējo aizņēmuši divi skolotāju dzīvokļi. Katrā no tiem viena telpa, kurā acīmredzot notikušas arī mācības, bija ievērojami lielāka par klasēm. Palīgēkā pagalmā atradās malkas šķūnis, staļļi, govju kūts, kā arī krievu valodas skolotāja un klašu apkalpotāja dzīvokļi. 1861. gadā Sanktpēterburgas atbildīgajās iestādēs ēkas uzmērījumu iesniedzis arī skolas direktors (**406**. attēls)[23]. Tad ēka attēlota tieši tāda pat kā pirms 30 gadiem – ar izteiksmīgu mansarda jumtu, kuru vizuāli uzirdina lukarnas. Kuldīgas 1879. gada plānā ēka redzama jau ar un pagarinātu spārnu gar Policijas ielu. Iespējams, ka tieši ap šo laiku ēkai zudis barokālais veidols un tās fasāde ieguvusi smagnējās klasiskās formās sakņotu eklektisma stila piesātinājumu. Šādā izskatā skolas ēka saglabājusies līdz mūsdienām (**407**. attēls).

Valsts īpašuma pārvaldes pakļautībā esošo publisko ēku rasējumu izstrāde, kā arī ierēdņu, ēku būvētāju, vietējo būvju komisiju un baznīcas celtniecības fonda pārstāvju izglītošana bija guberņas arhitekta pienākums.[24] Ar to nodarbojās arī F. A. Šulcs. Saglabājušies vairāki viņa parakstīti ēku projektu zīmējumi, remontdarbu tāmes un sarakste ar atbildīgajām institūcijām. Vienā no sarakstēm[25] F. A. Šulcs lūdzis atlīdzināt darba procesā radušos izdevumus, kurus sedzis no „savas kabatas". Piemēram, par rakstāmpapīru vienā mēnesī izdoti 8 rubļi, rakstāmspalvu paliktņiem – 60 kapeikas, tinti – 20 kapeikas un zī-

21 LVVA, 7430. fonds., 1. apraksts, 392. lieta (Baltijas ģenerālgubernatora Celtniecības daļa).

22 KVVAS, 733. fonds, 96. apraksts, 23. lieta, 2., 3. un 5. lapa.

23 KVVAS, 733. fonds, 96. apraksts, 23. lieta, 2., 3. un 5. lapa..

24 LVVA, 7430. fonds., 1. apraksts, 346. lieta (Baltijas ģenerālgubernatora Celtniecības daļa).

25 LVVA, 7430. fonds., 1. apraksts, 329. lieta (Baltijas ģenerālgubernatora Celtniecības daļa).

der Pahlen a letter with a notification that the order on the repair of the school had been fulfilled, and on September 25, 1833 the Courland Government Architect Friedrich August Schultz, who was in this post from 1821 to 1846, was assigned to develop the plan of the school building.[21]

The plans and facades of the school and ancillary building drawn by F. A. Schultz are dated from 1831 (Picture **405**).[22] These drawings were probably used when renovations were made to the building and new furnaces were simultaneously installed. At the eastern end of the building's first floor were two classrooms, while the second floor had one room serving as a library and a second as a storeroom for educational materials. The rest of the space was occupied by two teachers' apartments. In each of these, one room (where apparently teaching also took place) was significantly larger than the classrooms. The ancillary building in the yard contained a firewood shed, stables, a cowshed, as well as apartments for the Russian-language teacher and class servant. In 1861, the school director submitted surveying data for the building to the responsible authorities in St. Petersburg (Picture **406**).[23] In these, the building is depicted exactly as it was 30 years earlier, with an expressive mansard roof visually scarified by dormers. In the Kuldīga plan of 1879, the building had an extended wing along Policijas iela. It is possible that exactly at this time the building lost its baroque image, and its facade obtained eclectic saturation of heavy classical shapes. The school has preserved this image to this day (Picture **407**).

Development of drawings of the public buildings under supervision of the State Property Administration, as well as education of officials, building constructors, representatives of local construction commissions and church construction fund was included in the duties of the province architect.[24] F. A. Schultz also performed these duties. Several building project drawings signed by him, estimates of repair works and

21 LSHA, fund 7430, description 1, case 392 (Construction Division of the Governor General of Baltic Provinces).

22 RSHAS, fund 733, description 96, case 23, p. 2, 3 and 5.

23 RSHAS, fund 733, description 96, case 23, p. 12.

24 LSHA, fund 7430, description 1, case 346 (Construction Division of the Governor General of Baltic Provinces).

kld.indb 392 12.12.2013. 13:24:18

moglaku – 2 rubļi un 30 kapeikas. Tika iegādāts arī rasējamais papīrs un krāsas, ar kurām izkrāsot plānu un fasāžu zīmējumus. Gada laikā arhitekts par kancelejas precēm iztērēja 246 rubļus. Arī arhitekta biroja uzturēšana izmaksāja ievērojamas summas. Septiņus tumšos ziemas mēnešus arhitekts un viņa palīgs strādāja skaliņu gaismā. Skaliņi izmaksāja 84 rubļus. Nepieciešamo malkas daudzumu krāsnīm aprēķināja saskaņā ar 1799. gada 11. jūnijā izdoto „visaugstāko" pavēli. Par malku izdeva 59 rubļus un 50 kapeikas gadā. Arhitekta biroja darbībai bija nepieciešama viena pasta grāmata, viena numuru grāmata un viena darījumu reģistru grāmata. Kopējie biroja izdevumi bija 392 rubļi un 50 kapeikas gadā.

Kurzemes guberņas arhitekts pastāvīgi uzturējās Jelgavā, taču izstrādāja arī vairāku Kuldīgas publisko ēku jaunbūvju un pārbūvju projektus. F. A. Šulcs „(..) pilnā mērā pārstāvēja krievu ampīra arhitektūras izpratni. Šulca stils ir ļoti vienkāršs un skarbs. Stinguma un lietišķības ziņā viņš pat pārspēja „Visaugstāk apstiprināto fasāžu krājuma" paraugus". [26] Šajā laikā Krievijas

26 **Lancmanis, I.** Klasicisms Jelgavas arhitektūrā. *Senā Jelgava.* Rīga: Neputns, 2010, 226. lpp.

correspondence with the responsible institutions have been preserved. In one of the letters[25] F. A. Schultz asked to reimburse expenses incurred during the work, which he had covered "out of his own pocket". For example, 8 roubles were paid for writing paper in one month, 60 kopecks for pen supports 20 kopecks for ink and 2 roubles and 30 kopecks for sealing-wax. He also bought drawing paper and paints for painting the plan and facade drawing. Within a year, the architect spent 246 roubles for stationery. Maintenance of the architect's office cost significant sums as well. During seven dark winter months, the architect and his assistant worked in the light of splinters. Splinters cost 84 roubles. The required amount of firewood for stoves was calculated in accordance to the order of the "highest" level issued on June 11, 1799. 59 roubles and 50 kopecks were spent for firewood a year. One mail-register book, one number book and one register of transactions were necessary for the architect's office. Total office expenses constituted 392 roubles and 50 kopecks a year.

25 Ibid., case 329 (Construction Division of the Governor General of Baltic Provinces).

407. Skats uz Policijas ielu 20. gadsimta sākumā (KNM, Inv. Nr. Plg. 3337) un ēka Policijas ielā 4 mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)

The view of Policijas iela at the beginning of the 20th century (KNM, Inv. No Plg.3337) and the building at Policijas iela 4 nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013)

kld.indb 393 12.12.2013. 13:24:20

impērijā atbilstoši paraugfasāžu zīmējumiem bija jāizstrādā visi publisko ēku projekti. Viens no interesantākajiem projektiem, kuru Kuldīgai izstrādājis F. A. Šulcs, ir **Valsts kases Apriņķa nodaļas ēkas** (*Kreis-Renthey*) jaunbūve tagadējā Pils ielā 1.[27] 1826. gadā šo ielu sauca par Rumbas (*Rummel*) ielu. Tai piekļāvās pils laukums, no kura atsevišķs zemesgabals tika nodalīts Valsts kases ēkai. 19. gs. Valsts kase pildīja mūsdienu Finanšu ministrijas pienākumus un pārzināja visu valsts saimniecību. Tās pārziņā bija rūpniecības uzņēmumu, muižu pārvaldes, tirdzniecības, muitas, kuģniecības, armijas un naudas kaltuves lietas.[28]

Par Valsts kases ēkas būvniecību tāpat kā par katru „kronim" piederošu būvi tika veikta detalizēta, speciāliem noteikumiem atbilstoša lietvedība. Visa veida būvdarbus drīkstēja veikt tikai saskaņā ar apstiprinātu projektu un tāmi. Darbu izpildītājiem bija jābūt meistariem ar „labu veselību un stipru miesasbūvi".[29] Spēcīgiem bija jābūt arī zirgiem, ja tie bija nepieciešami. Bija stingri reglamentēti apakšuzņēmēju (gan vācu, gan krievu valodā rakstītos dokumentos tie dēvēti vienādi – *podradtschiki*) pienākumi, izsoļu izpildes kārtība, tāmju un līgumu noformējums un viss pārējais, kas saistās ar būvniecības procesu.

Valsts kases ēkas būvdarbu izsole notika 1827. gada 18., 22. un 25 augustā. Tā tika izsludināta avīzē „Allgemeines kurländisches Amtsund Intelligenz Blatt".[30] Šajā izsolē līdz ar vairākiem Kuldīgas namīpašniekiem piedalījās arī agrākais Kurzemes guberņas arhitekts Heinrihs Eduards Dihts (*Dicht*)[31], taču viņš nespēja nosolīt zemāko cenu. Pēc atkārtotas izsoles, kas notika 1828. gadā, būvdarbus izdeva Trešās ģildes tirgotājam un rātes loceklim Johanam Šmitam. Šajā gadā ēku arī uzcēla. Tā bija neliela, plānā kvadrātiska būve ar četrslīpju jumtu. Klasiskās formās veidotajā galvenajā fasādē bija tikai divi apaļloka arkām pārsegti logi un blakus tiem – ieejas durvis. Fasādi vainagoja profilēta dzega un neliela atika

27 LVVA, 795. fonds, 2. apraksts, 828. lieta, 12. lapa (Kuldīgas pilsētas Maģistrāts).

28 **Juškēvičs J.** Hecoga Jēkaba laikmets Kurzemē. Rīga: Valstspapīru spiestuve, 1931, 141. lpp.

29 LVVA, 795. fonds, 2. apraksts, 837. lieta, 77. lapa (Kuldīgas pilsētas Maģistrāts).

30 *Allgemeines kurländisches Amts- und Intelligenz Blatt*, 1827, 16. Juli (LVVA, 795. fonds, 2. apraksts, 828. lieta, 12. lapa).

31 LVVA, 795. fonds, 2. apraksts, 828. lieta, 3.–4. lapa.

The Courland Government architect was constantly residing in Jelgava; yet, he also developed new construction and reconstruction projects of several public buildings of Kuldīga. F. A. Schultz "(..) completely represented the understanding of the architecture of Russian Empire style. Schultz's style is very simple and robust. In terms of rigidity and business-like manner, he had even surpassed the examples of the "Collection of Facades" Approved at the Highest Level".[26] At the time, in the Russian Empire all projects of public buildings had to be developed according to the drawings of pattern facades. One of the most interesting projects developed for Kuldīga by F. A. Schultz is a newly-constructed **District Department building of the Treasury** (*Kreis-Renthey*) at the present Pils iela (Castle Street) 1.[27] In 1826, this street was called Rumbas (*Rummel*) iela (Rapid Street). The town square, a separate land plot of which was granted to the Treasury building, was located next to it. The Treasury of the 19th century fulfilled the duties of the modern Ministry of Finance and managed the whole economy of the country. It managed matters of industrial enterprises, estate administration, trade, customs, navigation, the army and the mint.[28]

Detailed record-keeping compliant with special regulations was performed for the construction of the Treasury buildings, as well as for each structure belonging to the crown. All types of construction works were allowed to be performed only in accordance with the approved project and estimate. Workers had to be experts with "good health and a strong body build".[29] Horses, if such were necessary, had to be strong as well. Duties of subcontractors (they were called in both German and Russian *podradtschiki*), procedure of organization of auctions, execution of estimates and contracts, as well as everything else related to the construction process was strictly regulated.

An auction on the Treasury building construction works took place on August 18, 22 and 25, 1827. It was announced in the newspaper "Allge-

26 **Lancmanis, I.** Klasicisms Jelgavas arhitektūrā (Classicism in Jelgava Architecture). *Senā Jelgava* (*Ancient Jelgava*). Rīga: Neputns, 2010, p. 226.

27 LSHA, fund 795, description 2, case 828, page 12 (Kuldīga Town Municipality).

28 **Juškēvičs J.** *Hecoga Jēkaba laikmets Kurzemē* (*The Age of Duke Jacob in Courland*). Riga: Valstspapīru spiestuve, 1931, p. 141.

29 LSHA, fund 795, description 2, case 837, page 77 (Kuldīga town Magistrate).

kld.indb 394 12.12.2013. 13:24:20

virs tās. Logailu palodžu līmenī ēciņu apjoza starpdzega. Ēkā aiz priekšnama bija vēl trīs darba telpas. Samērā grezna bijusi to apdare: sienas apšūtas ar koka paneļiem. Ir saglabājusies to specifikācija.[32]

Jau 1836. gadā ēka bijusi kritiskā stāvoklī.[33] 1836. gada 24. novembrī Kurzemes guberņas valde griezusies pie Pilsētas maģistrāta ar prasību apstiprināt Valsts kases krāšņu pārbūves tāmi, kuru izstrādājis J. Brade.[34] 1838. gadā F. A. Šulcs ziņoja, ka izgatavojis ēkas remontdarbu, kā arī malkas šķūņa jaunbūves plānus un tāmes (**408**. attēls). Remontdarbi tika izdoti vietējam ebreju izcelsmes tirgotājam, pilsonim un namīpašniekam Āronam Jozefam Hercbergam (*Ahron Joseph Herzberg*) par 1043 rubļiem, bet malkas šķūņa būvēšana – J. Šmitam par 883 rubļiem. Lai iegūtu tiesības izpildīt šos darbus, gan Hercbergam, gan Šmitam bija jāiemaksā 100 rubļu „zalog" jeb drošības nauda.[35]

32 LVVA, 97. fonds, 1. apraksts, 256. lieta, 40. lapa (Kurzemes guberņas Būvnodaļa).

33 Turpat, 257. lieta (Kurzemes guberņas Būvnodaļa).

34 Turpat, 256. lieta, 6. lapa.

35 LVVA, 97. fonds, 1. apraksts, 256. lieta, 26. lapa.

meines kurländisches Amts- und Intelligenz Blatt".[30] The former Courland Government architect Heinrich Edward Dicht participated in this auction along with several Kuldīga house owners[31], but yet, he failed to offer the lowest price. After another auction, which took place in 1828, the construction works were assigned to the Third Guild merchant and member of the Town Council Johann Schmidt. The building was constructed that very year. It was a small, quadratic in layout building with a hipped roof. The main facade of classical forms had only two windows covered by semicircular arches and an entrance door next to them. The facade was crowned by a profiled cornice and a small attic above it. At the level of the windowsills, the building was girded around with a stringcourse. The building had three more working premises behind the hallway. Their finishing was rather luxuriant: the walls were coated with wooden panels. Their register has been preserved.[32]

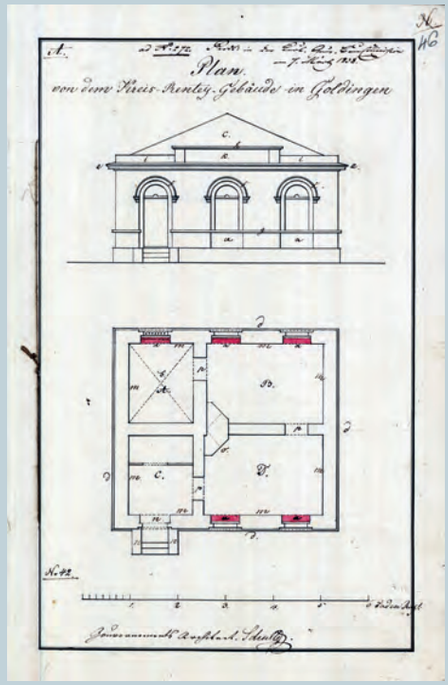
30 *Allgemeines kurländisches Amts- und Intelligenz Blatt*, 1827, 16. Juli (LSHA, fund 795, description 2, case 828, page 12)

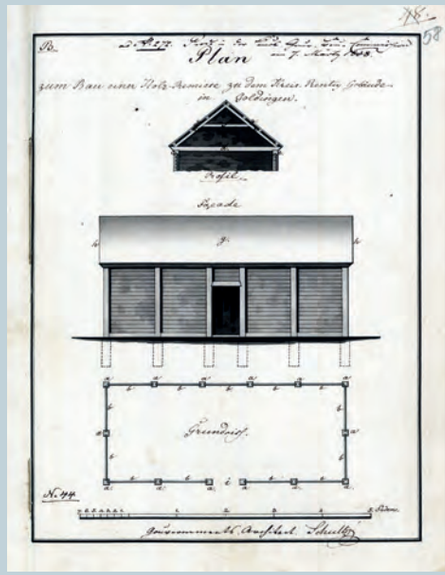
31 LSHA, fund 795, description 2, case 828, page 3-4

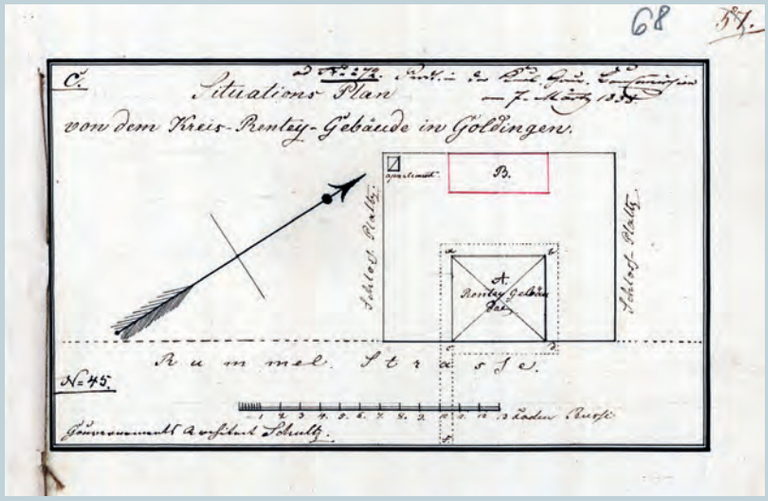
32 LSHA, fund 97, description 1, case 256, page 40 (Construction Department of the Gouvernement of Courland).

408. **Valsts kases Apriņķa nodaļas ēka ar palīgēku Pils ielā 1. Projekts un situācijas plāns. 1838. F. A. Šulcs (LVVA, 795. fonds, 2. apraksts, 837. lieta)**

The District Department building of the Treasury with an auxiliary building at Pils iela 1. Project and situation plan. 1838. F. A. Schultz (LSHA, fund 795, description 2, case 837)

kld.indb 395 12.12.2013. 13:24:28

409. Latvijas Bankas Kuldīgas nodaļas ēka Pils ielā 1 20. gs. divdesmitajos gados (KNM, Inv. Nr. 18-468) un ēka Pils ielā 1 mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)
The building of the Kudīga branch of the Bank of Latvia at Pils iela 1 in the 1920's (KNM, Inv. No 18-468) and the building at Pils iela 1 nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013)

Bez visa tā tika izbūvētas ārējās ūdens notekas un kāpnes. Šos darbus veicis trešās ģildes tirgotājs un rātes loceklis Jozefs Bērents (*Joseph Behrendt*).[36]

Remontdarbi ne tikai Kuldīgas, bet arī Aizputes, Jelgavas un Bārtas Valsts kases namā atkal notikuši no 1845. līdz 1849. gadam. To gaita atspoguļojas Kurzemes guberņas arhitekta palīga Ādolfa Vīnberga sarakstē ar dažādām iestādēm.[37] Kuldīgā remontdarbus veicis tirgotājs Gideons Šmits. 19. gadsimta otrajā pusē ēka ievērojami paplašināta, taču pārbūves projekts nav saglabājies. 20. gadsimta divdesmitajos gados ēkā atradās Latvijas bankas Kuldīgas nodaļa. Pēc Otrā pasaules kara tajā iekārtoti divi dzīvokļi. No 1964. līdz 1968. gadam šajos dzīvokļos mitinājās Freimaņu un Nikolajevu ģimenes. Argita Freimane (tagad Gustafssone) atminējās, ka tad vēl bija saglabājušās gan Šulca darbības laikā iebūvētās krāsnis, gan šķūnis pagalmā. Šķūnī dzīvojuši sikspārņi – lielākais bērnu bieds. Pagalmu aizņēmuši dārziņi ar zemeņu dobēm.

36 LVVA, 97. fonds, 1. apraksts, 256. lieta, 51. un 59. lapa.6. lapa.

37 LVVA, 97. fonds. 1. apraksts, 257. lieta (Kurzemes guberņas Būvnodaļa).

In 1836, the building was in a critical condition.[33] On November 24, 1836 the Board of the province of Courland applied to the Town Magistrate requesting to approve the estimate of reconstruction of the Treasury stoves that was developed by J. Brade.[34] In 1838, F. A. Schultz reported that he had developed plans and estimates of the building repair works and new construction of a woodshed (Picture **408**). The repair works were assigned to the local merchant of Jewish origin, citizen and house owner, Ahron Joseph Herzberg, for 1,043 roubles, and construction of the woodshed to J. Schmidt for 883 roubles. In order to obtain the right to perform these works, Herzberg and Schmidt had to pay 100 roubles of "zalog" or security deposit.[35] External water drains and stairs were constructed. These works were performed by the Third Guild merchant and member of the Town Council Joseph Behrendt.[36]

Repair works took place again in the Treasury houses of not only Kuldīga, but also Aizpute,

33 LSHA, fund 97, description 1, case 257 (Construction Department of the Gouvernement of Courland).

34 LSHA, fund 97, description 1, case 256, page 6.

35 LSHA, fund 97, description 1, case 256, page 26.

36 LSHA, fund 97, description 1, case 256, page 51 and 59, page 6.

kld.indb 396 12.12.2013. 13:24:34

Mūsdienās ēka stipri pārveidota, un tās veidolā grūti saskatīt klasicisma stila atturīgo šarmu, kuru ēka bija saglabājusi vēl 20. gadsimta pirmajā pusē (**409**. attēls).

19. gadsimta pirmajā trešdaļā Kuldīgā tapušas senākās **veselības aprūpes iestāžu ēkas**. 1796. gadā tika nodibināts apriņķa ārsta postenis.[38] 1824. gadā veiktajā pilsētas namīpašnieku uzskaites sarakstā minēts atsevišķs doktoram Hornam (*Horn*) piederošs dzīvojamais nams.[39] Slimniekus ārsts pieņēma savā namā vai apmeklēja mājas vizītēs. 1827. gadā Krievijas cars izdeva pavēli visās Kurzemes guberņas pilsētās izveidot lazaretes, un jau 1835. gadā „kronim" Kuldīgā piederējušas divas nespējnieku patversmes un viena slimnīca.[40] Šajā laikā pilsētas maģistrāta sēdēs bieži izskatītas sūdzības par ārstēšanas izdevumu piedzīšanu no slimniekiem.

1863. gadā Kuldīgā **slimnīca** jeb lazarete bija ierīkota bijušajā rātskundzes Minnas Šmitas

38 **Dziesma, M., Rusmanis, S.** *Kuldīga*. Rīga: Latvijas Enciklopēdija, 1995. 11. lpp.

39 LVVA, 795. fonds, 2. apraksts, 376. lieta, 1. lapa (Kuldīgas pilsētas Maģistrāts).

40 LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, *Materiāli Kuldīgas celtniecības vēsturei* (J. Strauberga rokraksts). Rīga, 1951, 11. lpp.

Jelgava and Bārta from 1845 to 1849. Their progress was reflected in the correspondence of the assistant of the Courland Government Architect Adolf Winberg with different institutions.[37] In Kuldīga, the repair works were performed by the merchant Gideon Schmidt. In the second half of the 19th century, the building was significantly expanded; however, any projects have not been preserved. In the 1920's, the building hosted the Kuldīga branch of the Bank of Latvia. After World War II, two apartments were constructed in it. From 1964 to 1968, the apartments were occupied by the Freimanis and the Nikolaev families. Argita Freimane (now Gustaffsone) remembered that the stove constructed in the period of Schultz's activity and the woodshed in the courtyard had been preserved by that time. Bats – the greatest terror of children – used to live in the woodshed. The courtyard was occupied by gardens with strawberry beds. Nowadays, the building has been drastically transformed, and it is difficult to notice its modest charm of the Classic

37 LSHA, fund 97, description 1, case 257 (Construction Department of the province of Courland).

410. Pilsētas slimnīcas un izolatora ēka Ventspils ielā 5 20. gs. trīsdesmitajos gados (KNM, Inv. Nr. 4541) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)

The building of the town hospital and the quarantine at Ventspils iela 5 in the 1930's (KNM, Inv. No 4541) and nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013)

kld.indb 397 12.12.2013. 13:24:39

411. Nabagmāja Ventspils ielā 10 (J. Krastiņa foto, 2013)
The alms-house at Ventspils iela 10 (Photo by J. Krastiņš, 2013)

namā,[41] kas atradās netālu no Ventas krasta. 18. un 19. gadsimtā privātās dzīvojamās mājas un zemesgabali bieži uz laiku tika izīrētas dažādām sabiedriskajām iestādēm. Par ēkām saņemtā īres maksa kalpoja atraitņu un citu bez pastāvīgiem ienākumiem palikušu augstdzimušu personu iztikas līdzekļu nodrošināšanai. Lazaretes ēkas adrese tagad ir Ventspils ielā 5. Šo vienstāva koka celtni, kas iezīmēta jau Kuldīgas 1797. gada plānā, sedz iespaidīgs kārniņu jumts ar daļēji nošļauptiem galiem. Ēkas galvenajā fasādē ir deviņas ailu asis. Blakus tika izbūvētas vairākas citas celtnes – infekciju nodaļa, sekciju namiņš un telpas psihiski slimajiem. 1879. gadā šī ēku grupa, līdzīgi kā daudzās senajās Kurzemes lauku sētās, izvietojās ap daļēji noslēgtu pagalmu. Izolatora un slimnīcas ēka saglabājusies līdz mūsdienām, taču 20. gadsimta otrajā pusē zaudējusi kādreizējo pievilcību. Vairs nav kārniņu jumta seguma, bet vidusdaļā parādījusies neveiklās proporcijās veidota jumta izbūve un stilistiski neiederīgs lievenis (**410**. attēls).

41 **Antoniška, D.** Kuldīgas vecā slimnīca. *Kurzemnieks*, 2005, 25. februāris (Nr. 19), 9. lpp.

style, which was preserved by the building in the first half of the 20th century (Picture **409**).

In the first third of the 19th century, the oldest **buildings of the health care institutions** were constructed in Kuldīga. In 1796, the position of the district doctor was created.[38] A residential house belonging to a Doctor Horn is mentioned in the list of the town house owners compiled in 1824.[39] The doctor received patients in his house or during home visits. In 1827, the Russian Czar issued an order to create infirmaries in all towns of the province of Courland, and already in 1835, the crown owned two homes for disabled persons and one hospital in Kuldīga.[40] At the time, complaints about the recovery of treatment expenses from the patients were often discussed at the meetings of the Town Magistrate.

In 1863, a **hospital** or infirmary was constructed in Kuldīga in the house of the former town councillor Minna Schmidt,[41] which was located in the vicinity of the Venta bank. In the 18th and 19th centuries, residential houses and land plots were often temporarily leased to different public institutions. The rent was used for provision of means of subsistence to widows and other persons left without permanent income. The address of the infirmary building is currently at Ventspils iela (Ventspils Street) 5. This single storey wooden building, which is depicted in the Kuldīga plan of 1797, is covered with an impressive half-hipped tile roof. The main facade of the building has nine aperture axes. Several other structures were constructed next to it – an infection department, an autopsy house and premises for mentally ill patients. In 1879, this group of buildings, just as in many ancient country estates of Courland, was situated around a partially closed courtyard. The building of quarantine and hospital has been preserved to this day, but in the second half of the 20th century it lost its charm. It has no tile roof, whereas, the roof gable created in clumsy proportions and a

38 **Dziesma, M., Rusmanis, S.** *Kuldīga*. Riga: Latvijas Enciklopēdija, 1995. p. 11.

39 LSHA, fund 795, description 2, case 376, page 1 (Kuldīga town Magistrate).

40 NLL, Department of Rare Books and Manuscripts *Materials on the History of Construction of Kuldīga* (Manuscript by J. Straubergs). Riga, 1951, p. 11.

41 **Antoniška, D.** Kuldīgas vecā slimnīca (Old Hospital of Kuldīga). *Kurzemnieks*, 2005, February 25 (No 19), p. 9.

kld.indb 398 12.12.2013. 13:24:44

18. gs. beigās Kuldīgā bijušas divas nespējnieku patversmes jeb **nabagmājas** (*Armenhaus*), kuras piederēja vietējām baznīcām. Latviešu nabagmāja atradusies tagadējā Ventspils ielā 10, bet vācu – Liepājas ielā 20. Vācu nespējnieku patversme līdz mūsdienām nav saglabājusies. Latviešu nabagmāja Ventspils un Pētera ielas stūrī norādīta jau Kuldīgas 1802. gada plānā. 1828. gadā arhitekts F. A. Šulcs sastādījis šīs ēkas remontdarbu tāmi[42]. „Kronim" piederošu ēku būvniecības vai remontdarbus varēja veikt tikai pēc publiska iepirkuma konkursa jeb izsoles, ko dokumentos vācu valodā dēvēja tāpat kā krieviski – *torgi*. Nabagmājas remontdarbu veikšanu par 1000 rubļiem tikai pēc otrreizējas izsoles izdeva trešās ģildes tirgotājam Johanam Šmitam (*Johan Schmidt*). Nespējnieku patversmes remonts maksāja tieši tikpat, cik Valsts kases ēkas pārbūve. Askētiskās fasādes vidusdaļā ir neliels rizalīts, kuru vainago lēzens klasicisma stila frontons (**411**. attēls). Ēkā joprojām ir kādreizējai izmantošanai vislabāk atbilstošais gaiteņa tipa plānojums.

42 LVVA, 7430. fonds, 1. apraksts, 387. lieta (Baltijas ģenerālgubernatora Celtniecības daļa).

Kādu laiku latviešu nabagmāja atradusies arī Ekarda (*Eckard*) dzīvojamajā mājā, kas 1832. gadā atpirkta un paplašināta nabagmājas vajadzībām. Tā atradusies Otrā pasaules kara laikā izpostītajā kvartālā Mucenieku ielā iepretim tagadējam kultūras centram un līdz mūsdienām nav saglabājusies.

Senākās kultūras iestāžu ēkas ir dažādi biedrību nami un teātri. Visu 19. gadsimtu par savas autonomijas saglabāšanu Krievijas impērijas politiskajā un arī kultūras telpā aktīvi cīnījās vācu muižniecība. Kuldīgā tika dibinātas vairākas vācu biedrības, kuras rosīgi darbojās kultūras jomā. Ar vācisko sabiedrības daļu cieši saistīta jau zudušā Kuldīgas teātra vēsture. 19. gadsimtā A. Alunāna iela Kuldīgā saucās Teātra iela. Visticamāk, ka teātra ēka atradusies tagadējās A. Alunāna un 1905. gada ielas satekā, apmēram tur, kur tagad stāv no silikātķieģeļiem būvētā „miliču māja" (**49**. un **50**. attēls. 61. lpp.). Pilsētas 19. gadsimta plānos šajā vietā norādīta koka ēka, kura plānā veido V burtu. Ielu sateka šaurā leņķī organiski veido publiskai ēkai nepieciešamo priekšlaukumu.

1802. gadā teātra ēku uzbūvēja Jelgavā, bet 1804. gadā – Liepājā. Arī Kuldīgā teātra darbība

stylistically impertinent porch have been constructed in the middle part (Picture **410**).

At the end of the 18th century, Kuldīga had two homes for disabled persons or **alms-houses** (*Armenhaus*), which belonged to the local churches. The Latvian alms-house used to be located at the present Ventspils iela 10, while the German one was at Liepājas iela (Liepaja Street) 20. The German home for disabled persons has not survived to this day. The Latvian alms-house at the corner of Ventspils iela and Pētera iela (Peter's Street) is marked in the Kuldīga plan of 1802. In 1828, the architect F. A. Schultz prepared an estimate of the repair works of this building[42]. Construction or repair works of buildings owned by the "crown" were subject to public procurement procedures or auctions, which in the documents in German were called just like in Russian – *torgi*. Performance of repair works of the alms-house for 1,000 roubles was assigned to the Third Guild merchant Johan Schmidt only after the second auction. The repair of the home for the disabled persons cost as much as the reconstruction of the Treasury house. The middle part of the ascetic facade has a shallow bay window crowned by low classical pediment (Picture **411**). The building still has the corridor type layout that was the most appropriate to its former use.

42 LSHA, fund 7430, description 1, case 387 (Construction Division of the Governor General of Baltic Provinces).

The Latvian alms-house was in the Eckard's residential house for some time; it was bought out in 1832 and expanded for the needs of the alms-house. It used to be located in the block destroyed during World War II in Mucenieku iela (Barrel Maker Street) opposite to the present cultural centre, but it has not survived to this day.

The oldest buildings of cultural institutions are houses of different societies and theatres. The German nobility actively fought for the preservation of its autonomy in the political and cultural space of the Russian Empire during the 19th century. In Kuldīga, several German societies that actively participated in cultural life were founded. The history of the now-lost Kuldīga theatre is closely related to the German community. In the 19th century, A. Alunāna iela (A. Alunāns Street) in Kuldīga was named Teātra iela (Theatre Street). Most probably, the theatre building was located at the joining of the present A. Alunāna iela and 1905. gada iela (Street of the Year 1905), approximately

kld.indb 399 12.12.2013. 13:24:44

412. Vācu biedrības nams Kalna ielā 6 20. gs. trīsdesmitajos gados (KNM) un mūsdienās. Skats no Kalna ielas un „Šillera zāle" skatā no Jelgavas ielas (J. Krastiņa foto. 2013)

The house of the German society at Kalna iela 6 in the 1930's (KDM) and nowadays. The view from Kalna iela, and the view of "Schiller's Hall" from Jelgavas iela (Photo by J. Krastiņš. 2013)

aizsākās tajā pašā laikā: 1804. gadā biedrības „Ressource" namā sācis darboties Vācu amatieru teātris.[43] Nekādu ziņu par ēkas iespējamo izskatu nav. Jelgavā, Liepājā un arī Kuldīgā teātri savu darbību senākajās ēkās pārtrauca telpu sliktā stāvokļa dēļ. Teātri Jelgavā nojauca 1895., bet Liepājā – 1906. gadā. Kuldīgā teātrim 1836. gadā uzcēla jaunu ēku Kaļķu ielā 4, bet tā nodegusi 1906. gada ugunsgrēkā.[44]

Kalna ielā 6 atradās **Vācu amatnieku biedrība**. 18. gadsimta beigās šajā zemesgabalā bija neliela koka ēciņa. 19. gadsimta pirmajā pusē tās vietā parādījies apjomīgs mūra nams. Tas apkārtējā vidē izceļas ar savu augsto mūra cokolu un masīvo mezonīna frontonu. 20. gadsimta sākuma pastkartēs ēkas Kalna ielas fasādē redzamas divas simetriski izvietotas ieejas ar stāvām ārējām kāpnēm, kas piešķirušas tai papildu pievilcību. No 1906. līdz 1909. gadam ēka pārbūvēta un pagalmā, kas piekļaujas Jelgavas ielai, tai piebūvēts skatītāju zāles apjoms. Šo zāli par godu ievērojamajam vācu dzejnie-

43 **Grīniņa, I.** Vācu biedrības nams [Kuldīgas dārgumi]. *Kurzemnieks*, 2006, 18. aprīlis.

44 Turpat.

in the place where the silicate brick "militiamen's house" stands (Picture **49** and **50**, p. 61.). In the town plans of the 19th century, a V shaped wooden building is marked in the plan in this place. Joining of the streets at an acute angle forms a front area necessary for the public building.

In 1802, a theatre building was constructed in Jelgava, and in 1804 in Liepāja. The first theatre opened in Kuldīga in 1804, when the German Amateur Theatre started its activities in the house of the "Ressource" association.[43] There is no information about the possible appearance of the building. In Jelgava, Liepāja and Kuldīga, the theatres stopped operating in the oldest buildings due to bad condition of the premises. In Jelgava, the theatre was demolished in 1895, and in Liepāja in 1906. In Kuldīga, a new building was constructed for the theatre in 1836 at Kaļķu iela (Lime Street) 4, but it burnt down during the fire in 1906.[44]

The German Craftsmen's Association was located at Kalna iela 6. At the end of the 18th cen-

43 **Grīniņa, I.** Vācu biedrības nams [Kuldīgas dārgumi] (House of the German Society [Treasures of Kuldīga]). *Kurzemnieks*, 2006, April 18.

44 Ibid.

kld.indb 400 12.12.2013. 13:24:51

kam, dramaturgam, filozofam un vēsturniekam Frīdriham Šilleram dēvēja par Šillera zāli (*Schillersaal*). Pārveidojumu projekta autors, ievērojamais vācbaltiešu arhitekts Vilhelms Ludvigs Nikolajs Bokslafs (*Bockslaff*) pilnīgi saglabājis ēkas askētisko klasicisma tēlu (**412**. attēls). V. Bokslafs pazīstams kā daudzu publisko ēku jaunbūvju un daudzu Latvijas muižu kungu namu atjaunošanas projektu autors.[45] Vācu biedrības namam arhitekts izbūvējis jumta stāvu, kas harmoniski iekļaujas kopējā fasādes kompozīcijā un netraucē uztvert klasisko mezonīna frontonu. Jaunizbūvētā skatītāju zāle ar skatuvi kalpojusi gan saviesīgu vakaru, gan teātra un kino izrāžu rīkošanai. Zāles apjoma atturīgajā arhitektūrā ieskanas arī jūgendstila motīvi. Plašo logailu trapecveidīgā augšdaļa nedaudz atgādina nacionālā romantisma ievirzi. Divu pilnīgi atšķirīgu laikmetu stili saauguši nedalāmā vienībā.

19. gs. pirmajā pusē publisko ēku arhitektūrā tradicionālo zemnieciski smagnējo, vienkāršo mājas tēlu sāka nomainīt vēsturisko stilu izteiksme. Parādījās mezonīni un klasiski frontoni. Lielākā daļa ēku bija nelielas, bet aizvien vairāk tās cēla mūra konstrukcijās, no koka būvējot tikai palīgceltnes. Vērienīgāki risinājumi tapa, sākot ar 19. gadsimta otro pusi.

Publiskās ēkas Kuldīgā 19. gadsimta otrajā pusē

19. gadsimta vidū strauji pieauga interese par iepriekšējo periodu mākslu. Izvērtās aktīva vēstures un kultūras mantojuma izpēte. Arhitektonisko izteiksmes līdzekļu klāstā ienāca iepriekšējo vēsturisko stilu formu valoda, kuru lietoja, vairāk vai mazāk precīzi atveidojot kāda konkrēta stila izteiksmi (neostili) vai vienlaikus izmantojot vairāku stilu formas, to visu kārtojot fasādēs vienmērīgi piesātinātā ritmā. Tieši ritmiskā kompozīcija ir šī jaunā izvēles stila eklektisma galvenā formālā pazīme. Kuldīgā sāk būvēt lielākas publiskās ēkas. Tie bija divus un pat trīs stāvus augsti mūra nami ar sarežģītu, katrai funkcijai atšķirīgu plānojumu.

Viena no ievērojamākajām publiskajām ēkām, kas celta 19. gadsimta otrajā pusē, ir Kuldīgas jaunais Rātsnams Baznīcas ielā 1. Tiek uzskatīts, ka tā ir pēdējā šīs funkcijas celtne, kas būvēta Latvijas teritorijā.[46] To uzcēla ap 1868. gadu pēc

45 **Krastiņš, J.** *Rīgas arhitektūras meistari*. Rīga: Jumava, 2002. 165. lpp.

46 **Bākule, I.** *Rātsnami Latvijas pilsētās*. Rīga: Zinātne, 2001. 133.–135. lpp.

tury, there was a small wooden building on the land plot. In the first half of the 19th century, it was replaced by a large masonry house. It stood out by its high masonry socle and a massive pediment of the mezzanine. In postcards from the beginning of the 20th century, two symmetrically placed entrances with steep external stairs can be seen in the Kalna iela facade of the building; they imparted additional charm to it. From 1906 to 1909, the building was rebuilt, and the hall was constructed in the courtyard located next to Jelgavas iela (Jelgava Street). This hall was called Schiller's Hall (*Schillersaal*) in honour of the prominent German poet Friedrich Schiller. The author of the extension project, the prominent Baltic German architect Wilhelm Ludwig Nicolai Bockslaff fully preserved ascetic Classicism image of the building (Picture **412**). W. Bockslaff is known as the author of projects of many public buildings and restoration projects of many manor houses in Latvian.[45] The architect had constructed a loft in the attic of the old house of the German society; it harmoniously blended into the general facade composition and did not hinder the perception of the classical mezzanine pediment. Social events, theatre and cinema performances were held in the newly-constructed hall with a stage. Art Nouveau motives can be perceived in the modest architecture of the hall. The tapered upper parts of wide windows slightly resemble the trend of National Romanticism. The styles of two completely different ages have been combined into inseparable unity.

In the first half of the 19th century, historical styles gradually replaced traditional, provincial, simple and heavy architectural image of the house in the architecture of public buildings. Mezzanines and classical pediments appeared. Most of the buildings were small, but masonry structures were used more and more; only auxiliary buildings were made of wood. More extensive solutions were created starting from the second half of the 19th century.

Public buildings in Kuldīga in the second half of the 19th century

In the mid-19th century, interest in the art of previous periods rapidly increased. Historical and cultural heritage was actively studied.

45 **Krastiņš, J.** *Rīgas arhitektūras meistari* (*Masters of Riga Architecture*). Riga: Jumava, 2002. p. 165.

kld.indb 401 12.12.2013. 13:24:51

413. Kuldīgas jaunais Rātsnams Baznīcas ielā 1. 1868. O. Dīce. 20. gs. sākuma pastkarte (KNM, Inv.Nr. 36-707)
The new Town Hall of Kuldīga at Baznīcas iela 1. 1868. O. Dietze. Postcard from the beginning of the 20th century (KNM, Inv.No 36-707)

arhitekta Oto Dīces izstrādāta projekta, jo Kuldīgas rātei 19. gs. piecdesmitajos gados neizdevās saskaņot vecā Rātsnama, kurš bija kļuvis par šauru, pārbūves projektu. Jaunais Rātsnams ir grezнās neogotikas formās būvēta ēka ar simetrisku galveno fasādi (**413**. un **414**. attēls). Tās centrālo rizalītu vainago vēlīnajai angļu gotikai raksturīgie zobinājumi, bet fasādes visu pakāpju stūrus uzsver pinakļi. Virs ieejas durvīm ir rātsnamiem tradicionālais balkons, no kura labi pārredzams senais tirgus laukums. Visi logi pārsegti apaļloka arkām. 19. gadsimta otrajā pusē šāds „apaļloka stils" bija pieņemts kā sava veida standarts daudzu publisko ēku arhitektūrā un visai bieži sastopams arī rātsnamos, it īpaši Vācijā, piemēram, Šverīnē (1835, arhitekts Georgs Ādolfs Demlers), Berlīnē (1861–1869, arhitekts Hermanis Frīdrihs Vēzemanis), Citavā (1840–1845, arhitekts Karls Frīdrihs Šinkels) un citur.[47]

Aiz galvenās ieejas monumentālas kāpnes ved uz otro stāvu, kur vairāku telpu anfilādes vidū atrodas lielā rātes sēžu zāle. Mūsdienās celtne

47 **Zilgalvis, J.** Viduslaiku arhitektūras formu izpausmes Kuldīgas 19. gs. otrās puses apbūvē. *Pilsēta. Laikmets. Vide : Materiāli Latvijas mākslas vēsturei.* Rīga: Neputns, 2007. 132. lpp.

The shapes of the architectural styles of previous periods were introduced, and they were applied more or less accurately in reproducing the shapes of a certain style (neo-styles) or using the shapes of several styles in a single piece of architecture; thus the variety of shapes was arranged in the facades in an evenly saturated rhythm. It was the rhythmical composition that became the new main formal peculiarity of the style of eclecticism. In Kuldīga, construction of larger public buildings started. Those were two- and even three-storey masonry houses with complicated layout that varied by function.

One of the most famous public buildings constructed in the second half of the 19th century is the new Rātsnams (Town Hall) of Kuldīga at Baznīcas iela 1. This is the last building of this function constructed in the territory of Latvia.[46] It was constructed in approximately 1868 according to a project by the architect Otto Detze, because in the 1850's the town council of Kuldīga did not approve of the reconstruction project of the old Rātsnams as it was too narrow. The new Rātsnams is a building constructed in luxuriant Neo-gothic forms with a symmetrical main facade (Pictures **413** and **414**). Its central bay window is crowned by the battlement typical of English Gothic style, whereas the corbiesteps of the facade are emphasized by pinnacles. Above the entrance door, there is a balcony typical for town halls; the old market square was visible from there. All windows are covered by semicircular arches. In the second half of the 19th century, this "Style of the semicircular arch" (German *Rundbogenstil*) was accepted as a kind of a standard in the architecture of many public buildings, and it was rather frequently encountered in town halls as well, particularly in Germany, for example, in Schwerin (1835, architect George Adolf Demmler), Berlin (1861–1869, architect Hermann Friedrich Waesemann), Zittau (1840–1845, architect Carl Friedrich Schinkel) and other places.[47]

46 **Bākule, I.** *Rātsnami Latvijas pilsētās* (*Town Halls in Cities of Latvia*). Riga: Zinātne, 2001, p. 133–135.

47 **Zilgalvis, J.** Viduslaiku arhitektūras formu izpausmes Kuldīgas 19. gs. otrās puses apbūvē (Expression of Shapes of Medieval Architecture in the Building-up of Kuldīga of the Second Half of the 19th Century). *Pilsēta. Laikmets. Vide : Materiāli Latvijas mākslas vēsturei* (*City. Age. Environment : Materials on the History of Latvian Art*). Riga: Neputns, 2007, p. 132.

kld.indb 402 12.12.2013. 13:24:54

atdzimusi. Fasādes ir sakoptas, un pulkstenis linetē virs balkona atkal precīzi rāda laiku. Atjaunotās iekštelpas atguvušas kādreizējo spozmi. Kaut arī ne visi autentiskie sienu gleznojumi ir restaurēti, greznākā un iespaidīgākā telpa ir lielā sēžu zāle (**415**. attēls). Jaunais Rātsnams ir viens no Kuldīgas arhitektūras simboliem.

19. gadsimtā strauji pieauga izglītības nozīme. Arī **izglītības iestāžu ēkas** kļuva reprezentablas. Tikmēr Krievijas impērijas valdība ar izglītības sistēmas palīdzību mēģināja īstenot savu rusifikācijas politiku. 1850. gada 3. janvārī ķeizars Nikolajs I apstiprināja lēmumu par krievu valodas lietošanu visās „kroņa" jeb valdības iestādēs.[48] Vairākus gadu desmitus rīkojums praktiski netika pildīts, taču iezīmējās vācu muižniecības ietekmes noriets un krievu varas nostiprināšanās Baltijā.

Kuldīgā, tāpat kā daudzviet Kurzemē, bija izteikti jūtams vācu aristokrātijas pretspars krievu kundzībai. 1866. gadā tika nodibināta **vācu ģimnāzija**, un tās vajadzībām 1869. gadā uzcelts skolas nams Kalna ielā 19. Ēka atvirzīta no ielas

48 **Vičs, A.** Latviešu skolu vēsture. Ceturtā grāmata : Pārkrievošanas laikmets no1885.–1905. gadam. Rīga: R.L.B. Derīgu grāmatu nodaļa, 1939. 599 lpp.

414. Kuldīgas jaunais Rātsnams Baznīcas ielā 1. 1868. O. Dīce (J. Krastiņa foto. 2013)

The new Town Hall of Kuldīga at Baznīcas iela 1. 1868. O. Dietze (Photo by J. Krastiņš. 2013)

Behind the main entrance, monumental stairs lead to the second storey, where the large conference hall of the town council is located in the middle of the enfilade of several rooms. The building has been refurbished recently. The facades are put in order, and the clock in the support above the balcony once again shows the correct time. The restored premises have regained their old splendour. Though not all of the authentic wall decorations have been restored, the most luxuriant and impressive room is the large conference hall (Picture **415**). The new Rātsnams is one of the symbols of Kuldīga architecture.

In the 19th century, the significance of the education rapidly grew. The **buildings of educational institutions** became more presentable as well. Meanwhile, the government of the Russian Empire tried to implement its Russification policy with the help of the educational system. On January 3, 1850, Emperor Nicholas I approved the decision on the use of Russian language in all "crown" or governmental institutions.[48] For several decades the

48 **Vičs, A.** Latviešu skolu vēsture. Ceturtā grāmata : Pārkrievošanas laikmets no 1885.–1905. gadam (*History of Latvian Schools. Book Four : Russification Period from 1885 to 1905*). Riga: R.L.B. Derīgu grāmatu nodaļa, 1939, 599 p.

415. Kuldīgas jaunā Rātsnama lielā zāle (J. Krastiņa foto. 2010)

The large hall of the new Town Hall of Kuldīga (Photo by J. Krastiņš. 2010)

kld.indb 403 12.12.2013. 13:25:00

416. Kuldīgas vācu ģimnāzija Kalna ielā 19. 1869.
20. gs. sākuma pastkarte (KNM, Inv. Nr.24-352)

The German grammar school of Kuldīga at Kalna iela 19. 1869.
Postcard from the beginning of the 20th century (KNM, Inv. No 24-352)

417. Kuldīgas vācu ģimnāzija Kalna ielā 19. Skats no ielas un Pils parka puses
(J. Krastiņa foto. 2013)

The German grammar school of Kuldīga at Kalna iela 19. The view from the street and from the side of Pils parks (Castle Park) (Photo by J. Krastiņš. 2013)

apbūves līnijas, veidojot priekšdārzu. Senās pastkartēs redzams, ka skolas priekšā bijusi koku rinda (**416**. attēls). Mācību iestādes asociējās ar humānisma idejām, bet, tā kā humānisma laikmeta stils bija renesanse, tad eklektismā tieši mācību iestāžu ēkām bieži vien izvēlējās renesanses formas. Arī tā saukto apaļloka stilu uzskatīja kā mācību iestāžu ēkām „atbilstošu un cienīgu".[49] Vācu ģimnāzijas ēkas arhitektūrā jaušamas abas stilistiskās ievirzes: divstāvu celtne uz paaugstinātā cokola asociējas ar paskarbu Florences palaco tēlu, bet visas ailas, arī izteiksmīgā ieejas lieveņa arkādē, ir pārsegtas ar apaļloka arkām. Ēkas stilistiku var iekļaut arī „ķieģeļu stila" kategorijā, jo vienīgi ailu pārsedzes veidotas no akmens kvadriem, bet ēkas visas sienas ir sarkano ķieģeļu ar figurāli izmūrētu galveno dzegu un starpdzegām palodžu līmeņos (**417**. attēls).

Aiz galvenās ieejas monumentālas kāpnes ved uz otro stāvu, kur vairāku telpu anfilādes vidū atrodas lielā rātes sēžu zāle. No kāpņu telpas uz abām pusēm ved gaiteņi, kuriem piekļau-

49 **Hoffmann, O.** Das Polytechnische Institut. *Riga und seine Bauten* (Herausgegeben vom Rigaschen technischen Verein und vom Rigaschen Architekten-Verein). Riga: Jonck & Poliewsky, 1903, S. 216.

decree was not followed in practice, but the influence of the German nobility declined and Russian power in the Baltic provinces was consolidated.

In Kuldīga, as in many other places of Courland, the counter-action of the German aristocracy to Russian supremacy could be explicitly felt. In 1866, the **German grammar school** was founded, and a school building was constructed for its needs at Kalna iela 19 in 1869. The building is set back from the building line of the street, thus forming an ante-garden. In old postcards, a row of trees is seen in front of the school (Picture **416**). Educational institutions were associated with humanist ideas, but since the style of the humanist age was the Renaissance, Renaissance shapes were rather often chosen for the eclectic architecture of the educational institutions. The so-called style of the semicircular arch was also considered to be "appropriate for and worthy of" the buildings of educational institutions.[49] Both stylistic trends can be felt in the architecture of the German grammar school building. The two-storey structure on an elevated socle is associated with

49 **Hoffmann, O.** Das Polytechnische Institut. *Riga und seine Bauten* (Herausgegeben vom Rigaschen technischen Verein und vom Rigaschen Architekten-Verein). Riga: Jonck & Poliewsky, 1903, S. 216.

kld.indb 404 12.12.2013. 13:25:09

jas klases. Gaiteņi atsevišķos posmos ir no vienas puses izgaismotas galerijas, kas skolu plānojumā Latvijā plašāk ieviesās tikai 19. gadsimta astoņdesmitajos gados. Tādējādi Kuldīgas vācu ģimnāzijas ēka ir visai inovatīvs sava laika skolu arhitektūras paraugs.

Kurzemes muižniecība savā ģimnāzijā Kuldīgā gribēja paturēt vācu mācību valodu un apgalvoja, ka ģimnāzija esot pilnīgi privāta. 1885. gada 28. novembrī Krievijas cars Aleksandrs III lika skolu lietas pārņemt stingrā Izglītības ministrijas kontrolē. Tā kā muižniecība kategoriski iebilda pret krievu valodas pieņemšanu par pamatvalodu, tad 1899. gada 17. novembrī Kuldīgas vācu ģimnāzija tika slēgta.[50] Turpmākos gadus ēkā mitinājušās dažādas mācību iestādes. Mūsdienās tajā atrodas Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmijas Kuldīgas filiāle.

Vairākas ievērojamas skolu ēkas Kuldīgā uzceltas 19. gadsimta otrajā pusē un pēdējā ceturksnī. Vienu no tām – 1905. gada ielā 10 – cēlis vietējais būvuzņēmējs un Latviešu biedrības vadītājs Pēteris Jākobsons. Ēkā (**418**. attēls) sākotnēji atradies Jākobsonu ģimenes dzīvoklis un Lat-

50 **Vičs, A.** Op. cit., 263. lpp.

the rather robust image of Florence palazzos, but all apertures, including the expressive arcade of the entrance porch are covered by semicircular arches. These building may also be included in the category of “brick style”, because only the lintels of the openings are made of stone ashlars, whereas all walls of the building are laid from red bricks with figuratively shaped main cornice and stringcourses at the level of window-sills (Picture **417**).

Behind the entrance of the building, there are stairs that lead to the second storey, where the hall is located. Corridors leading to the classrooms are located in both directions from the staircase. In certain sections, the corridors are galleries illuminated from one side, which were implemented in the plans of schools in Latvia mostly in the 1880’s. Thus, the building of the Kuldīga German grammar school is a rather innovative example of school architecture of its time.

The Courland nobility wanted to preserve the German language in their grammar school in Kuldīga and stated that the grammar school was completely private. On November 28, 1885, Russian Czar Alexander III ordered that school matters be placed under the strict control of the

418. Ēka 1905. gada ielā 10 20. gs. sākuma pastkartē (KNM, Inv.Nr. 14-305) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)

The building at 1905. gada iela 10 in a postcard from the beginning of the 20th century (KNM, Inv.No 14-305) and nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013)

kld.indb 405 12.12.2013. 13:25:15

419. Skolas ēka Jelgavas ielā 62. 1877. 1959. gada foto (publicitātes foto) un skats mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)

The school building at Jelgavas iela 62. 1877. Photo of 1959 (Publicity photo) and nowadays view (Photo by J. Krastiņš. 2013)

viešu biedrības telpas. Ēkas zālē rīkotas balles[51], tajā pulcējušies arī Baltijas skolotāju semināra audzēkņi. Sākotnēji ēka bijusi izteikti simetriska astoņu ailu asu celtne ar uzsvērtu rizalītu vidusdaļā. Rizalītu ritmiski sadala lielā ordera pilastri un vaiņago atika. Piesātinātās neorenesanses eklektisma stila fasādes arhitektoniskās apdares detaļu klāstā ir arī trīsstūraini sandriki virs otrā stāva un dzegas fragmenta tipa sandriki virs pirmā stāva logailām, klasisku profilu starpdzegas un galvenā dzega un profilētas logailu apmales.

1879. gadā namu par 12 500 rubļiem nopirka pilsētas valde un tajā ierīkoja meiteņu skolu. Visticamāk, šajā laikā ēka pagarināta. Piebūves fasādē atkārtota jau esošās ēkas fasādes arhitektūra, vienīgi skatītāju zāles lielie, apaļloka arkām pārsegtie logi otrajā stāvā ienes fasādē zināma svaiguma elpu. Kādu laiku ēkā atradās arī pasts, taču 1911. gadā ēka remontēta[52] un atjaunota skolas vajadzībām. Fasādes apdare saglabājusies tikpat kā neizmainītā veidā līdz mūsdie-

51 **Tomāss, E.** *Baltijas skolotāju seminārs 1870–1919.* Rīga: Bij. Baltijas skolotāju semināra audzēkņu un skolotāju biedrība, 1940. 60. lpp.

52 **Antoniška, D., Volanska, A.** *Kuldīgas kontaktu grāmata*. Kuldīga: Kuldīgas novada Dome, 2010.

Ministry of Education. Since the nobility categorically objected to the acceptance of the Russian language as the main language, on November 17, 1899 the Kuldīga German grammar school was closed.[50] Later, the building was used to host different educational institutions. Nowadays, it hosts the Kuldīga branch of the Riga Teacher Training and Educational Management Academy.

Several remarkable school buildings of Kuldīga were constructed in the second half and in the last quarter of the 19th century. One of these – at 1905. gada iela 10 – was built by the local contractor and the head of the Latvian society Pēteris Jākobsons. Initially, the building (Picture **418**) used to host the apartment of the Jākobsons family and the premises of the Latvian Society. In the hall of the building, balls were held[51], and students of the Baltic Teachers Seminary gathered there. Initially, the building was an explicitly symmetrical eight-axis structure with emphasized bay window in the middle part. The bay window is rhythmically divided by large order pilasters and crowned

50 **Vičs, A.** Op. cit., p. 263.

51 **Tomāss, E.** *Baltijas skolotāju seminārs 1870–1919* (*Baltic Teacher Seminary 1870-1919*). Rīga: Bij. Baltijas skolotāju semināra audzēkņu un skolotāju biedrība, 1940. p. 60.

kld.indb 406 12.12.2013. 13:25:20

nām. Tagad ēkā atrodas Kuldīgas novada Bērnu un jauniešu centrs.

Vēl divas pēc apjoma un arī arhitektūras rakstura līdzīgas skolu ēkas šajā laikā uzceltas tagadējā Jelgavas ielā 62 un Ventspils ielā 16. Jelgavas ielā 62 atradās četrklasīgā Kuldīgas Griķu pagastskola (*Грикен-Гольдингенское волостное училище*) jeb Kalnamuižas skola, kuru par saviem līdzekļiem 1877. gadā uzcēla Kuldīga un tās apkārtējie pagasti (**419**. attēls). Ēka stipri pārbūvēta laikā no 1959. līdz 1967. gadam, un mūsdienās tajā atrodas Kuldīgas 2. vidusskola. Senās skolas fasāde integrēta jaunajā, apjomīgajā celtnē.

Otra skolas ēka Ventspils ielā 16 vairāk saglabājusi sākotnējo arhitektūras tēlu (**420**. attēls). Trīsdesmito gadu nogalē, kad ēkā atradās **Kuldīgas 1. sešklasīgā pamatskola**, pagalmā uzcelta pamatīga piebūve. Otrā pasaules kara laikā ēku aizņēma vācu armija. Tagad tajā atrodas Kuldīgas pamatskola.

19. gadsimta otrās puses skolu ēkas no iepriekšējā periodā celtajām atšķīrās ar izmēriem un funkcijai vairāk atbilstošu, parasti gaiteņa tipa plānojumu. Šīs ēkas vairs nebija fona apbūves

420. Skolas ēka Ventspils ielā 16 20. gs. trīsdesmitajos gados (KNM, inv. Nr. 34-096) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)

The school building at Ventspils iela 16 in the 1930's (KDM, Inv. No 34-096) and nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013)

by an attic storey. Among the details of saturated architectural finishing of the Neo-Renaissance façade, there are also triangular pediments above the windows of the second storey and pediments of cornice fragment type above the windows of the first storey, stringcourses and main cornice of classical profile and profiled window casings.

In 1879, the house was bought for 12,500 roubles by the town Board, and a school for girls was established in it. Most probably, the building was extended at this time. The facade of the extension copies the architecture of the façade of the building, only the big arched windows of the hall on the second storey add certain breath of freshness to the facade. The building hosted the post office for some time, then, in 1911, the building was repaired[52] and restored for the needs of the school. Finishing of the facade has been preserved almost unchanged to this day. Now the building hosts the Centre for Children and Young People of Kuldīga district.

Two more school buildings of similar size and architecture were constructed at that time

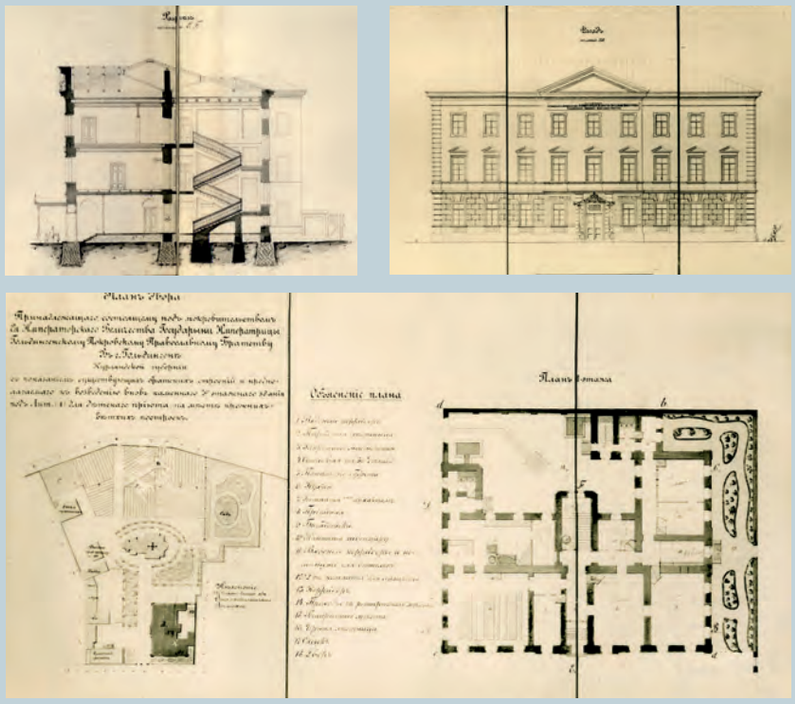

421. Ēka Liepājas ielā 33 (J. Krastiņa foto. 2013)

The building at Liepājas iela 33 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

52 **Antoniška, D., Volanska, A.** *Kuldīgas kontaktu grāmata* (*Book of Kuldīga Contacts*). Kuldīga: Kuldīgas novada Dome, 2010.

kld.indb 407 12.12.2013. 13:25:28

422. Pareizticīgo bērnu patversme Liepājas ielā 31. Projekts. 1877. N. Dormidontovs (KVVAS, 812. fonds, 1. apraksts, 98. lieta)

The Orthodox orphanage at Liepājas iela 31. Project. 1877. N. Dormidontov (LSHA, fund 812, description 1, case 98)

elementi, to veidols kļuva reprezentabls, skaidri atspoguļojot laikmeta arhitektūras stila iezīmes.

19. gadsimta nogalē skolu attīstību Kuldīgā jūtami veicināja pareizticīgo baznīca, kas arī bija viens no Krievijas cara valdības īstenotās Baltijas rusificēšanas instrumentiem. 19. gadsimta otrajā pusē, kad intensīvi apbūvēja Liepājas ielu, vesela kvartāla attīstība saistīta ar pareizticīgo baznīcas darbību.

Kurzemes guberņā tika dibinātas pareizticīgo brālības. Kuldīgas brālībai lielu finansiālu atbalstu sniedza kādreizējais Kuldīgas iedzīvotājs, Pēterburgas tirgotājs Ivans Ivanovičs Smirnovs. Ar viņa atbalstu Liepājas ielā nopirka vienu desetīnu un sešpadsmit kvadrātasis (apmēram 1,1 hektāru) lielu zemesgabalu. Uz tā atradās ēka tagadējā Liepājas ielā 33, kurā tika iekārtotas telpas gan baznīcai, gan skolai. I. Smirnovs piešķīra līdzekļus ēkas paplašināšanai, kā arī baznīcas un trūcīgo **pareizticīgo bērnu patversmes** un tai nepieciešamo palīgbūvju celtniecībai.[53] Pareizticīgo skolā 1887. gadā mācījās 161 skolēns, un tā bija lielākā pareizticīgo draudzes skola Kurzemē.[54]

53 **Tomāss, E.,** Op. cit., 56. lpp.

54 Vičs, A. Op. cit., 559. lpp.

at the present Jelgavas iela 62 and Ventspils iela 16. At Jelgavas iela 62, Four-Grade Kuldīga Griķi Parish School (*Грикен-Гольдингенское волостное училище*) or Kalnamuiža School was constructed in 1877, with the construction work funded by Kuldīga and its neighbouring parishes (Picture **419**). The building was significantly rebuilt from 1959 to 1967, and nowadays it hosts Kuldīga Secondary School No 2. The facade of the old school is integrated into a new, large structure.

The school building at Ventspils iela 16 has preserved more features of its initial architectural image (Picture **420**). At the end of the 1930's, when the building hosted **Kuldīga Six-Grade Primary School No 1**, a massive extension was constructed in the courtyard. During World War II, the building was occupied by the German army. Now it hosts Kuldīga Primary School.

School buildings of the second half of the 19th century differ from the ones constructed during earlier periods in the size and layout; the latter was usually of corridor type and was more functional. These buildings were no longer the background elements of the townscape; their image was respectable, clearly reflecting the features of the architectural style of that age.

At the end of the 19th century, the development of schools in Kuldīga was significantly promoted by the Orthodox Church, as one of the forms of Russification of the Baltic provinces by the Russian government. In the second half of the 19th century, when Liepājas iela was intensively built up, the development of the block was facilitated by the activity of the Orthodox Church.

Orthodox brotherhoods were founded in the province of Courland. Kuldīga brotherhood received great financial support from former Kuldīga inhabitant, Saint-Petersburg merchant Ivan Ivanovich Smirnov. Thanks to his support, a one dessiatine and sixteen quadratic axis (approximately 1.1 hectares) large land plot was purchased in Liepājas iela. The building at Liepājas iela 33 located on the plot was fitted for the school and church. I. Smirnov granted resources for extension of the building, as well as for construction of the church, the **Orthodox orphanage for the poor** and auxiliary buildings necessary for them.[53] In 1887, 161 pupils studied in the Orthodox school,

53 **Tomāss, E.,** Op. cit., p. 56.

6-3KuldigaB.indd 408 18.12.2013. 9:56:48

Savdabīgai ēkai Liepājas ielā 33 ir mūra pirmais stāvs, koka konstrukcijās veidots otrais stāvs un mezonīns (**421**. attēls). Tās arhitektūrā tradicionālā klasicisma paraugfasāžu shēma ieguvusi citas dimensijas un saaugusi ar eklektisma laika izteiksmes līdzekļiem.

Viena no iespaidīgākajām ēkām Kuldīgas centrā ir pareizticīgo bērnu patversme Liepājas ielā 31. Tā uzcelta 1878.–1879. gadā un iesvētīta 1879. gada 22. jūlijā. Patversme ir viena no retajām Kuldīgas sabiedriskajām ēkām, kurai saglabājies būvprojekts (**422**. attēls).[55] To sastādījis Sanktpēterburgas inženieris Nikolajs Dormidontovs. Kuldīgai neraksturīgi lielā, trīs stāvus augstā ēka novietota ar atkāpi no ielas, pret kuru tai pavērsta sānu fasāde (**423**. attēls). Grezni mūra vārti no ielas ved apzaļumotā pagalmā, pret kuru plešas galvenā fasāde. Samērā atturīgi piesātinātajā ēkas fasāžu eklektisma arhitektūrā jaušama no Krievijas galvaspilsētas atvesta pavēsi klasiska stingrība.

1870. gada 2. martā Krievijas Valsts padome piekrita **Baltijas skolotāju seminā**ra dibināšanai. 1870. gada 2. septembrī to atvēra Rīgā. Taču,

55 KVVAS, 812. fonds, 1. apraksts, 98. lieta.

and it was the largest Orthodox parish school in Courland.[54] The first storey of the peculiar building at Liepājas iela 33 is masonry, while the second is a wooden structure with a mezzanine (Picture **421**). The traditional scheme of Classicism pattern facades obtained new dimensions in its architecture and blended with the means of expression of the age of Eclectism.

One of the most impressive buildings in the centre of Kuldīga is the Orthodox orphanage at Liepājas iela 31. It was constructed in 1878–1879 and consecrated on July 22, 1879. The orphanage was one of the public buildings of Kuldīga, the construction project of which has been preserved (Picture **422**).[55] It was developed by the Saint-Petersburg engineer Nikolai Dormidontov. The large three-storey building is atypical for Kuldīga and was constructed with a setback from the street line, and the side facade of the building faces the street (Picture **423**). The splendid masonry gate leads from the street to the greened courtyard, where the main facade is seen. Reserved classical strictness brought

54 Vičs, A. Op. cit., p. 559.

55 KVVAS, fund 812, description 1, case 98.

423. Pareizticīgo bērnu patversme, vēlāk Baltijas skolotāju seminārs Liepājas ielā 31. 1878. N. Dormidontovs. 20. gs. trīsdesmito gadu foto (KNM, Inv. Nr. 4100) un skati mūsdienās (J. Krastiņa foto, 2013)

The Orthodox orphanage, later the Baltic Teachers Seminary at Liepājas iela 31. 1878. N. Dormidontov. Photo of 1930's (KDM, Inv. No 4100) and nowadays (Photo by J. Krastiņš, 2013)

6-3KuldigaB.indd 409 18.12.2013. 9:57:02

424. Arestantu darba nams, vēlāk pasta ēka Liepājas ielā 34. Skats 20. gs. trīsdesmitajos gados (A. Celmiņa foto; KNM, Inv. Nr. 5779) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)

The prisoners' workhouse, later post building at Liepājas iela 34. View from the 1930's (Photo by A. Celmiņš; KNM, Inv. No 5779) and nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013)

sākot ar 1886. gada janvāri, Kuldīgas pareizticīgo patversme ēku izīrēja, un uz to no Rīgas pārcēlās Baltijas skolotāju seminārs. 19. janvārī notikušas krāšņas semināra atklāšanas svinības, kuru vakarā „(..) semināra ēka bijusi iluminēta: tā no iekš- un ārpuses bijusi dekorēta zaļumiem un karogiem, bet logos ievietoti ķeizara un ķeizarienes krūšu tēli, valsts ģerbonis un valdnieku iniciāļi". [56]

Gadu gaitā mainījušies ēkas tiešie saimnieki, bet tā vienmēr ir bijusi un joprojām ir mācību iestāde. 20. gadsimta trīsdesmitajos gados ēkā atradās Kuldīgas Valsts ģimnāzija, pēc 1964. gada – Kuldīgas 78. arodvidusskola, bet tagad – Kuldīgas Tehnoloģiju un tūrisma profesionālā vidusskola.

Netālu no Baltijas skolotāju semināra ēkas ielas pretējā pusē 19. gadsimta septiņdesmitajos gados uzcēla pilnīgi citas funkcijas ēku – **cietumu**. Līdz tam Kuldīgā telpas cietuma vajadzībām tika īrētas, bet tās nebija piemērotas droši apsargātai arestantu turēšanai. Runas par drošu cietuma būvi Kuldīgā norisinājās jau kopš 19. gadsimta divdesmitajiem gadiem. Kuldīgas virstiesa (*Oberhauptmannsgericht*), tiesa (*Hauptmannsgericht*),

56 **Tomāss, E.,** Op. cit., 58. lpp.

from the capital of Russia can be perceived in the modestly saturated Eclectic architecture of the building facades.

On March 2, 1870, the Russian State Council agreed to the foundation of the **Baltic Teachers Seminary**. On September 2, 1870, it was opened in Riga. However, as of January 1886, the building of Kuldīga Orthodox orphanage was leased, and the Baltic Teachers Seminary moved there from Riga. On January 19, grand celebration dedicated to the opening of the seminary took place; in the evening "(..) the building of the seminary was illuminated: it was decorated with flowers and flags from both inside and outside, whereas the busts of the emperor and empress, state coat of arms and initials of the governors were placed in windows".[56]

The owners of the building changed in the course of time, but it has always been and is an educational institution. In the 1930's, the building used to host the Kuldīga State grammar school, after 1964 – Kuldīga Vocational Secondary School No 78, but now – Kuldīga Vocational School of Technology and Tourism.

56 **Tomāss, E.,** Op. cit., p. 58.

kld.indb 410 12.12.2013. 13:25:51

apgabaltiesa (*Kreisgericht*) un Maģistrāts vidēji gadā arestēja 72 personas, neieskaitot izbēgušos, taču cietumam izmantotajās telpās, kas atradās Kaļķu ielā, varēja izvietot ne vairāk kā 40 arestantu.[57] Aizturēto nodarījumi bija ļoti dažādi – sākot ar kontrabandas ceļā ievestu alkoholisko dzērienu tirdzniecību krogus telpās vai neatļautu bēgšanu uz citiem apriņķiem un beidzot ar zādzībām un apsūdzībām slepkavībās.[58] Laikā no 1852. līdz 1870. gadam telpas cietumam nomāja no Kuldīgas ebreju tirgotājas Blūmes Meiersones (*Bluhme Meyerson*).

1869. gadā Kurzemes guberņas valdes jaunākais arhitekts N. Gusēvičs esošo cietuma telpu apskatē konstatējis ievērojamus trūkumus. 1870. gadā viņš izstrādājis cietuma pirmā stāva pārbūves un otrā stāva izbūves projektu. Nav zināms, vai projekts ticis realizēts. Šajā laikā cietums atradies blakus pareizticīgo baznīcai. 1867. gadā tika nolemts no Blūmes Meiersones brāļa Semjuela Tīcnera nomāt malkas laukumu, uz kura varētu celt arestantu darba namu. Pēc

57 LVVA, 7430. fonds, 1. apraksts, 387. lieta (Baltijas ģenerālgubernatora Celtniecības daļa).

58 LVVA, 795. fonds, 2. apraksta lietas (Kuldīgas pilsētas Maģistrāts).

425. Veikalu ēkas Tirgus ielā 2 un Smilšu ielā 29 (J. Krastiņa foto. 2013)
The shop buildings at Tirgus iela 2 and Smilšu iela 29 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

In the vicinity of the Baltic Teachers Seminary, on the opposite side of the street is **a prison** constructed in the 1870's. Up to that time, in Kuldīga the premises for the needs of the prison were leased, but they were inappropriate for safe detention of prisoners. Discussions about construction of a safe prison in Kuldīga took place as early as the 1820's. The Kuldīga Supreme Court (*Oberhauptmannsgericht*), the Court (*Hauptmannsgericht*), the District Court (*Kreisgericht*) and the Magistrate arrested 72 persons a year on average, excluding runaways, but the premises in Kaļķu iela used for detaining arrested people could hold no more than 40 prisoners.[57] The crimes of those arrested were diverse, from selling smuggled alcoholic beverages in taverns or unauthorised escape to other districts to with thefts and murders.[58] From 1852 to 1870, the premises for the prison were rented from the Kuldīga Jewish merchant Bluhme Meyerson.

In 1869, the junior architect of the Courland Government Nikolai Gusewitsch found significant deficiencies during an inspection of the existing prison. In 1870, he developed a project of rebuilding of the first storey of the prison and construction of the second storey. It is not known whether the project was implemented. The prison was situated next to the Orthodox Church. In 1867, it was decided to rent an area for keeping firewood from the brother of Bluhme Meyerson, Semjuel Tiezner and to build a workhouse for the prisoners. After S. Tiezner's death on February 5, 1870, property matters were taken over by his son, the medical doctor Adolf Tiezner.[59] Apparently, the first Kuldīga prison or workhouse of prisoners was constructed on this land plot in the 1870's, at the present building at Liepājas iela 34. It was a simple, red brick, two-storey masonry structure (Picture **424**). The facade facing the street had rhythmically arranged window apertures, which were wider in the central bay-window. The location of the entrance was quite unusual, on the left side of the facade, but this was required by the function of the building. The walls of the entrance porch, bay window and attic storey have horizontal

57 LSHA, fund 7430, description 1, case 387 (Construction Division of the Governor General of Baltic Provinces).

58 LSHA, fund 795, cases of the description 2 (Kuldīga Town Municipality).

59 LSHA, fund 97, description 1, case 467, page 64 (Construction Department of Courland Gouvernement).

kld.indb 411 12.12.2013. 13:25:54

426. Pasta ēka Liepājas ielā 37. 20. gs. sākuma pastkarte (KNM, Inv. Nr. 8068)
The post office building at Liepājas iela 37. A postcard from early 20th century (KNM, Inv. No 8068)

S. Tīcnera nāves 1870. gada 5. februārī īpašuma lietas pārgāja viņa dēla, medicīnas doktora Ādolfa Tīcnera pārziņā.[59] Acīmredzot tieši šajā zemesgabalā 19. gadsimta septiņdesmitajos gados būvēts pirmais Kuldīgas cietums jeb arestantu darba nams – tagadējā ēka Liepājas ielā 34. Tā bija vienkārša sarkano ķieģeļu divstāvu mūra celtne (**424**. attēls). Pret ielu pavērstajā fasādē ritmiski izkārtotas logailas, kas centrālajā rizalītā bija plašākas. Ieeja ēkā samērā neparasti novietota fasādes kreisajā pusē, taču to prasīja ēkas funkcija. Ieejas lieveņa, rizalīta un atikas sienu mūrī figurāli izmūrētās horizontālās joslas asociējas ar rustiku. 1932. gadā pēc arhitekta Dāvida Zariņa projekta ēkā veikti plaši remontdarbi, to pielāgojot Kuldīgas pasta vajadzībām. Mūsdienās ēkā vēl joprojām atrodas pasts, kā arī Kuldīgas primārās veselības aprūpes centrs.

Vēl viens 19. gadsimta nogalē tapis „ķieģeļu stila" piemērs ir nelielā ēciņa Tirgus ielā 2 (**425**. attēls). Sākotnēji tajā bijuši četri **veikaliņi**. Vēl tagad skaidri saskatāmas trīs aizmūrētas durvis. Vienkāršās fasādes virsmu atdzīvina

59 LVVA, 97. fonds, 1. apraksts, 467. lieta, 64. lapa (Kurzemes guberņas Būvnodaļa).

figurative masonry strings resembling rustic. In 1932, extensive repair work was performed in the building according to a project by the architect Dāvids Zariņš, adapting it to the needs of Kuldīga's post office. Nowadays, the building still hosts the post, as well as the primary health care centre of Kuldīga.

Another example of the "brick style" from the end of the 19th century is a small building at Tirgus iela (Market Street) 2 (Picture **425**). Initially there were four small **shops** located in it. Three bricked up doors can still be seen. The surface of the simple facade is refreshed by rhythmically arranged pilasters typical for Kuldīga, small pinnacles, panels framed in a simple profile in the upper part of the attic storey, and a figurative crowning cornice. Nowadays, the building hosts the chancellery of the Holy Trinity Roman Catholic Church of Kuldīga. The building of the shop at Smilšu iela (Sand Street) 29 was architecturally similar, yet significantly smaller and simpler.

On the other side of Liepājas iela, opposite the workhouse of prisoners, rises one of the loftiest Kuldīga Eclectic structures. This is the former **post office building** at Liepājas iela 37, constructed in the 1870's (Picture **426**). It was marked for the first time in Kuldīga plan of 1879 (Picture **27** p. 45). The location of the building at the crossing of the streets is emphasized by a slim four-storey tower, which was used for the needs of the telegraph till 1932. The tower is crowned by battlement of Gothic shapes, and it is similar to the Neo-gothic towers that were popular in the 19th century manor castles. The architecture of the building facades with their string-courses and arched window apertures generally reflects Neo-Renaissance language. Originally, the building had two storeys, and crenelated pinnacles used to rise above the corner rustic imitated in plastering. The structure has a corridor type layout, which was introduced in the architecture of public buildings in the mid-19th century. Respectable working offices faces the street, while the premises of subordinate importance look to the courtyard. In the second half of the 20th century, the building obtained a third storey architecturally shaped close to Eclecticism language (Picture **427**). Now the building is used by Kuldīga Data Collection and Processing Centre of the Central Statistical Bureau of the Republic of Latvia.

kld.indb 412 12.12.2013. 13:25:54

Kuldīgai raksturīgie ritmiski kārtotie pilastri, virs kuriem šeit paceļas nelieli pinakļi, ar vienkāršu profilu ierāmētie „spoguļi" sienas augšdaļā, kas veidota kā atika, un figurāla vainagojošā dzega. Mūsdienās ēkā atrodas Kuldīgas Svētās Trīsvienības Romas katoļu baznīcas kanceleja. Arhitektoniski līdzīga, bet ievērojami mazāka un vienkāršāka ir veikala ēciņa Smilšu ielā 29.

Liepājas ielas otrā pusē, iepretim arestantu darba namam paceļas viena no staltākajām Kuldīgas eklektisma stila celtnēm. Tā ir bijusī **pasta ēka** Liepājas ielā 37, kas celta 19. gadsimta septiņdesmitajos gados (**426**. attēls). Tā pirmoreiz atzīmēta Kuldīgas 1879. gada plānā (**27**. attēls 45. lpp.). Celtnes novietni ielu krustojumā uzsver slaids četru stāvu tornis, kas līdz 1932. gadam, kamēr ēkā atradās pasta kantoris, kalpojis telegrāfa vajadzībām. Torni vainago gotisku formu dzeguļi, un mākslinieciskajā izteiksmē tas sasaucas ar 19. gadsimtā populārajiem neogotiskajiem torņiem pie muižu pilīm. Ēkas fasāžu arhitektūra ar daudzajām starpdzegām un apaļloka arkām pārsegtajām logailām kopumā ieturēta neorenesanses valodā. Ēkai sākotnēji bijuši divi stāvi, un virs apmetumā imitētajiem stūru

427. Ēka Liepājas ielā 37 20. gs. piecdesmitajos gados (KNM, Inv. Nr. 32-076) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2011)

The building at Liepājas iela 37 in the 1930's (KNM, Inv. No 32-076) and nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2011)

At the same time, another building with very similar architectural façade finishing was constructed in the courtyard of the land plot. Its present address is Kalpaka iela (Kalpaka Street) 1. In the 1870's, when this street had not been built yet, other structures seen in 1930's postcards were located in front of the building along the present Kalpaka iela (Picture **428**). The architecturally well-designed facade of the building with profiled stringcourses, rich window suurounds and luxuriant gables is currently difficult to notice, because it is covered up by dense leafage from a row of neglected lindens (Picture **429**). The building was rebuilt or renovated in 1910, as the year on the facade testifies. Up to 2009, the building was used by the Kuldīga town hospital, the oldest structures of which were located on the opposite side of the street.

Kalpaka iela was built at the beginning of the 20th century, when the **hospital building** was constructed on it (Picture **430**). Back then, the street was named in honour of the Romanov dynasty of Russian tsars (Romanov Street, *Романовская улица*). The present address of the building is Kalpaka iela 2/4. The restrained architecture

kld.indb 413 12.12.2013. 13:25:57

428. Ēka Kalpaka ielā 1. 19. gadsimta septiņdesmitie gadi, pārbūve – 1910. 20. gs. trīsdesmito gadu pastkarte (A. Celmiņa foto, KNM, Inv. Nr. 5785)

The building at Kalpaka iela 1. 1870's, reconstruction - 1910. A postcard from the 1930's (Photo by A. Celmiņš; KDM, Inv. No 5785)

429. Ēka Kalpaka ielā 1. Kopskats un fasāžu fragmenti (J. Krastiņa foto. 2013)

The building at Kalpaka iela 1.The general view and facade fragments (Photo by J. Krastiņš. 2013)

rustojumiem pacēlušies dzeguļoti pinakļi. Celtnei ir gaiteņa tipa plānojums, kas publisko ēku arhitektūrā ieviesās 19. gadsimta vidū. No gaiteņa uz ielas pusi kārtoti reprezentatīvie darba kabineti, bet uz sētas pusi – pakārtotas nozīmes telpas. 20. gadsimta otrajā pusē ēkai uzcelts trešais stāvs eklektisma stila fasādei tuvā formu valodā (**427**. attēls). Tagad ēku izmanto Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes Kuldīgas datu savākšanas un apstrādes centrs.

Vienlaicīgi ar pastu zemesgabala pagalmā uzcelta vēl viena ēka ar stipri līdzīgu fasādes arhitektonisko apdari. Tās mūsdienu adrese ir Kalpaka iela 1. 19. gadsimta septiņdesmitajos gados, kad šī iela vēl nebija izveidota, ēkas priekšā uz tagadējās Kalpaka ielas pusi atradās arī citas būves, kuras redzamas vēl 20. gadsimta trīsdesmitajos gados izdotās pastkartēs (**428**. attēls). Ēkas arhitektoniski izkoptā fasāde ar profilētām starpdzegām, bagātām ailu apmalēm un greznajiem zelmiņiem tagad ir grūti pamanāma, jo to aizsedz nekoptu liepu rindas blīva lapotne (**429**. attēls). Ēka atjaunota vai pārbūvēta 1910. gadā, par to liecina gada skaitlis uz fasādes. Līdz 2009. gadam ēku izmantoja

of the hospital facade reflects stylistics of Neo-Classicism, to a certain extent having been the antithesis to Art-Nouveau, came into fashion around 1910. The central bay-window is crowned by a classical pediment, flanked by pinnacles. An auxiliary building is located nearby and is linked with the main building by a masonry gate creating closed front of buildings in a narrow street. Several classical details are used in the finishing of the facades of the gate and the auxiliary building. These include profiled cornices and pinnacles of classical forms above the pilasters. However, they have not been preserved on the gate.

At the end of the 1920's, the hospital building was rebuilt. The project was approved on August 3, 1929 by the Construction Board of the Ministry of the Interior (Picture **431**).[60] The location of the entrance door was changed in the street facade, and a wider entrance lobby and new dormers were constructed in the roof. More significant changes were introduced inside the building. Two stair cases were constructed, and the layout of the building was transformed as the premises intended for treatment of patients were no longer

60 LSHA, fund 6343, description 14, case 176, page 3.

kld.indb 414 12.12.2013. 13:26:01

Kuldīgas pilsētas slimnīca, kuras senākās celtnes atradās ielas pretējā pusē.

Kalpaka iela izveidota 20. gadsimta sākumā, kad tajā tika uzcelta **slimnīcas ēka** (**430**. attēls). Toreiz ielu nosauca Krievijas caru dinastijas Romanovu vārdā (*Романовская улица*). Ēkas mūsdienu adrese ir Kalpaka iela 2/4. Slimnīcas fasādes kopumā atturīgajā arhitektūrā atspoguļojas ap 1910. gadu modē nākušā neoklasicisma stilistika, kas zināmā mērā bija antitēze jūgendstilam. Centrālo rizalītu vainago klasisks trīsstūrveida frontons, kura pamatnes stūrus uzsver pinakļi. Blakus ir palīgēka, kuru ar galveno ēku savieno mūrēti vārti, šaurajā ieliņā veidojot blīvas perimetrālās apbūves ainavu. Arī vārtu un palīgēkas fasādes apdarē izmantotas dažas klasiska rakstura detaļas. Tādas ir profilētās dzegas un klasiskās formās interpretētie pinakļi virs pilastriem. Tiesa, vārtos tie nav saglabājušies.

Divdesmito gadu beigās slimnīcas ēka pārbūvēta. Projektu 1929. gada 3. augustā apstiprinājusi Iekšlietu ministrijas Būvniecības pārvalde (**431**. attēls).[60] Ielas fasādē izmainīta ieejas durvju atrašanās vieta, izveidojot plašāku ieejas vestibilu,

60 LVVA, 6343. fonds, 14. apraksts,176. lieta, 3. lapa.

communicating rooms. Back then, one room accommodated quite a few patients, and ten beds were planned in 38 m^2 wards. Also, the new surgery room, the area of which was 38.5 m^2, is not very large from a modern point of view. In 1937, the hospital had 60 beds. The town employed two doctors, and the total annual budget constituted LVL 83,945.[61] The Department of Pathology and a household building were also rebuilt, but no crucial changes were introduced in their architecture. Nowadays, the buildings of the hospital have been abandoned.

The second half of the 19th century and the Eclecticism of that time left a rich heritage in Kuldīga. The need for large and respectable premises grew. Many important public buildings were constructed, and they are still used according to their initial purpose. The public buildings constructed in the second half of the century were significantly larger than the ones built at the beginning of the century. They added the features of a big city to the townscape.

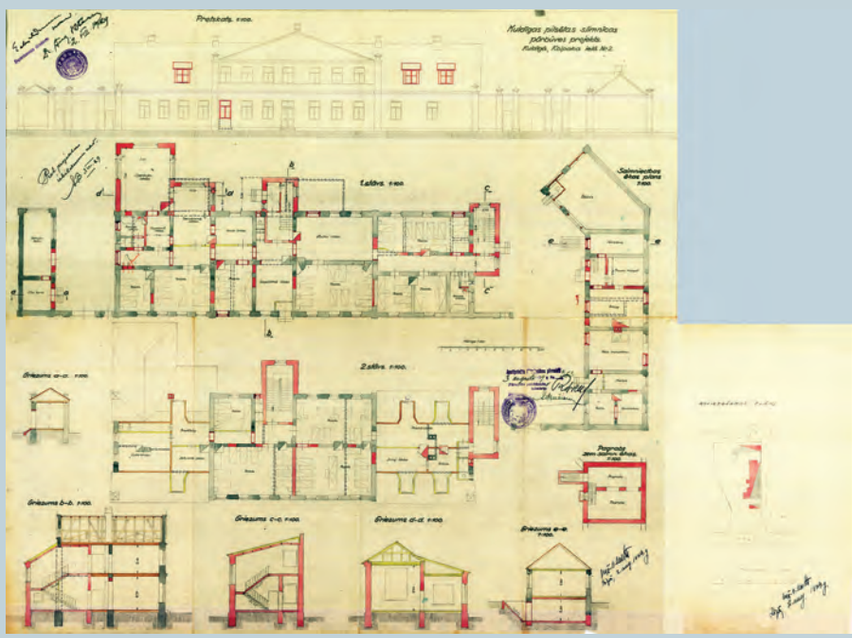
61 **Dreimanis, J.** Kuldīgas pilsētas un apkārtnes lauksaimnieku sadarbība (Cooperation of Farmers of Kuldīga Town and Its Surroundings). *Brīvā Zeme* (*Free Land*), 1937, January 21, p. 24.

430. **Kuldīgas pilsētas slimnīca Kalpaka ielā 2/4. Ap 1910. 20. gs. trīsdesmito gadu foto (KNM, Inv. Nr. 17-776) un skats mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)**

The Kuldīga town hospital at Kalpaka iela 2/4. Approx. 1910. Photo from the 1930's (KDM, Inv. No 17-776) and nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013)

431. **Kuldīgas pilsētas slimnīcas Kalpaka ielā 2/4 pārbūves projekts. Inženieris O. Holts 1929. (LVVA, 6343. fonds, 14. apraksts,176. lieta, 3. lapa.)**

The reconstruction project of the Kuldīga town hospital at Kalpaka iela 2/4. Engineer O. Holts 1929. (LSHA, fund 6343, description 14, case 176, page 3)

kld.indb 415 12.12.2013. 13:26:21

un jumtā izbūvētas jaunas lukarnas. Lielākas pārmaiņas skārušas iekštelpas. Uzceltas divas jaunas kāpņu telpas un plānojums pārveidots tā, lai ārstniecībai paredzētās telpas vairs nebūtu caurstaigājamas. Toreiz vienā telpā izguldīja diezgan daudz slimnieku – 38 m^2 lielajās palātās paredzētas 10 gultasvietas. Arī jaunā operāciju istaba, kuras platība bija 38,5 m^2, mūsdienu skatījumā nav pārāk liela. 1937. gadā slimnīcā bija 60 gultasvietu. Pilsēta algoja divus ārstus, un kopējais gada budžets bija Ls. 83945.[61] Pārbūvēta arī patoloģiskā nodaļa un saimniecības ēka, taču to arhitektūrā būtiskas izmaiņas netika ieviestas. Mūsdienās slimnīcas ēkas ir pamestas.

19. gadsimta otrā puse un tā laika stils eklektisms Kuldīgā atstājis bagātīgu mantojumu. Tad radies daudz nozīmīgu publisko ēku, kuras vēl šodien tiek izmantotas atbilstoši savai sākotnējai funkcijai. Auga nepieciešamība pēc plašām un reprezentatīvām telpām. Cēla publiskās ēkas, kuras bija ievērojami lielākas nekā gadsimta sākumā. Tās pilsētas sejai piešķīra jaunus, lielpilsētnieciskus vaibstus.

61 **Dreimanis, J.** Kuldīgas pilsētas un apkārtnes lauksaimnieku sadarbība. *Brīvā Zeme,* 1937, 21. janvāris, 24. lpp.

Publiskās ēkas Kuldīgā 20. gadsimta sākumā

20. gadsimta sākumā savu uzvaras gājienu arhitektūras un mākslas stilu parādē uzsāka jūgendstils. Tomēr pietiekami stingras pozīcijas, it īpaši tālāk no lielpilsētām, saglabāja eklektisms, daudzviet nemaz netaisoties nokāpt no būvmākslas skatuves.

Raksturīgs 20. gadsimta sākuma eklektisma stila paraugs mazpilsētu arhitektūrā ir Baznīcas ielas apbūve posmā starp Policijas un Kaļķu ielu. Ēka Kaļķu ielā 2 (**34**. un **371**. attēls) būvēta kā dzīvojamā ēka. Tās eklektiskajā fasāžu arhitektūrā ieausti arī daži jūgendstila dekoratīvie elementi (skat. 364. lpp.). Policijas ielā 1 (**35**. attēls 51. lpp.) 19. gadsimta otrajā pusē atradies Dižciltīgo klubs, bet gadsimta nogalē tajā izvietota viesnīca „Rossija." Tā bija pazīstama ar savu pilsētā labāko koncertzāli. 1906. gada ugunsgrēkā tuvākajā apkaimē nodega vairākas mājas. Pēc tam viesnīca atkal atjaunota.[62] Abu ēku gala fasādēs, kas vērstas pret Baznīcas ielu, ir augsti, sarežģīta silueta zelmiņi. Abām ēkām pirmais

62 **Antoniška, D.** Ēka Policijas un Baznīcas ielas stūrī kādreiz bijusi viesnīca. *Kurzemnieks*, 2004, 16. novembris (Nr. 134), 9. lpp.

Public buildings in Kuldīga at the beginning of the 20th century

At the beginning of the 20th century, Art-Nouveau started its victorious march on the stage of architectural and art styles. However, eclecticism maintained a firm position, especially more distantly from big cities, and somewhere did not disappear at all.

A typical example of early 20th century eclecticism in the architecture of provincial towns is Baznīcas iela between Policijas iela and Kaļķu iela. The building at Kaļķu iela 2 (Pictures **34** and **371**) was constructed as a residential building. The eclectic architecture of the facade has several decorative elements of Art-Nouveau (see p. 361). At Policijas iela 1 (Picture **35**, p. 51), the Club of Noblemen was located in the second half of the 19th century, whereas at the end of the century the hotel "Rossija" (Russia) was situated there. It boasted the largest concert hall in town. During the fire of 1906, several houses burnt down in the vicinity. The hotel was restored again.[62] The side facades of the buildings facing Baznīcas iela have high gables of complicated silhouette. The first storey of both buildings is plastered, the second one is constructed in brick masonry, and there are plastered pilasters at the corners of the buildings. The buildings are located remotely and form an artistically homogenious ensemble.

One of the most distinguished buildings on Baznīcas iela is the **hotel and shops** at Baznīcas iela 11 (Picture **434**). It is a true jewel of Art-Nouveau architecture. The building was initially planned as a hotel. Its first project was developed and signed on September 25, 1908 by Max Theodor Bertschy. The shops were planned in the lower storey, but the guest rooms, amenities, a buffet, a kitchen and a dining hall were planned in the upper one. Detailed plans of the building and its cross-section drawing as well as a sketch of the middle part of the facade developed as a shallow bay window have been preserved. The sketch of the bay window, apparently, was developed even earlier at the stage of the development of the project (Picture **432**).

However, the initial intent of the building owner Alexander Brade changed, and on July 30,

62 **Antoniška, D.** Ēka Policijas un Baznīcas ielas stūrī kādreiz bijusi viesnīca (The Building at the Corner of Police Street and Church Street Was Once a Hotel). *Kurzemnieks*, 2004, November 16 (No 134), p. 9.

kld.indb 416 12.12.2013. 13:26:21

stāvs ir apmests, otrais veidots sarkanu ķieģeļu mūrī, bet apjomu stūrus akcentē apmesti pilastri. Abas ēkas, kaut atrodas nedaudz atstatus, veido mākslinieciski viengabalainu ansambli.

Baznīcas ielā viena no pamanāmākajām ēkām ir **veikalu un viesnīcas nams** Baznīcas ielā 11 (**434**. attēls). Tā ir īsta jūgendstila arhitektūras pērle. Ēka jau sākotnēji tikusi paredzēta kā viesnīca. Tās pirmo projektu izstrādājis un 1908. gada 25. septembrī parakstījis arhitekts Maksis Teodors Berči. Apakšējā stāvā bija paredzēti veikali, bet augšējā – viesu telpas, labierīcības, bufete, virtuve un ēdamzāle. Saglabājušies detalizēti izstrādāti ēkas plāni un griezums, kā arī fasādes vidējās daļas, kas veidota kā sekls rizalīts, skice. Tā acīmredzot tapusi jau agrāk, projekta izstrādes laikā (**432**. attēls).

Ēkas īpašnieka Aleksandra Brades sākotnējā iecere tomēr mainījusies, un 1909. gada 30. jūlijā M. T. Berči parakstījis jaunu projektu (**433**. attēls).[63] Apakšējā stāva labās puses spārnā, tāpat kā iepriekšējā projektā, paredzēti veikali, bet kreisajā pusē – telpas bankai. Savukārt augšējā stāvā – divi plaši dzīvokļi ar arhitekta projektētajiem īres namiem raksturīgu plānojumu. Abiem ir lielas, gaišas priekštelpas, piecas istabas, „meitas" istabiņa, virtuve, vannas istaba un tualete. Pagalma pusē projektētas otras, tā sauktās melnās kāpnes, no kurām var nokļūt tieši virtuvēs. Te viss ir kā lielpilsētu lepnākajos īres namos. Tāda vēriena iecere liecina par Kuldīgas labklājības uzplaukumu 20. gadsimta sākumā.

Sākotnējā projektā rizalīta vidusdaļā paredzēta caurbrauktuve no ielas uz pagalmu. 1909. gadā izstrādātajā projektā tā pavirzīta pa labi, centru atstājot kāpņu telpai, bet kopējā mākslinieciskā kompozīcija saglabājusies. Rizalītu vainago iespaidīgs zelminis, kura kontūru veido ieliekti–izliekta līnija. Platas lizēnas, kas paceļas visā otrā stāva un zelmiņa augstumā, sienas plakni ritmiski sadala trīs daļās. Brades nama zelmiņa arhitektūra acīmredzot iespaidojusi M. T. Berči darbu pie P. Mamonova nama arhitekta dzimtajā pilsētā Liepājā, Kuršu ielā 17. Šīs ēkas pirmais projekts apstiprināts Liepājas būvvaldē 1908. gada 16. jūnijā, bet pēc tam vairākas reizes pārveidots, līdz ēka ieguvusi veidolu (**436**. attēls), kas to padara par Brades nama savdabīgu dvīņubrāli.

63 LM, Berči būvprojektu arhīvs, Inv. Nr. 3829.

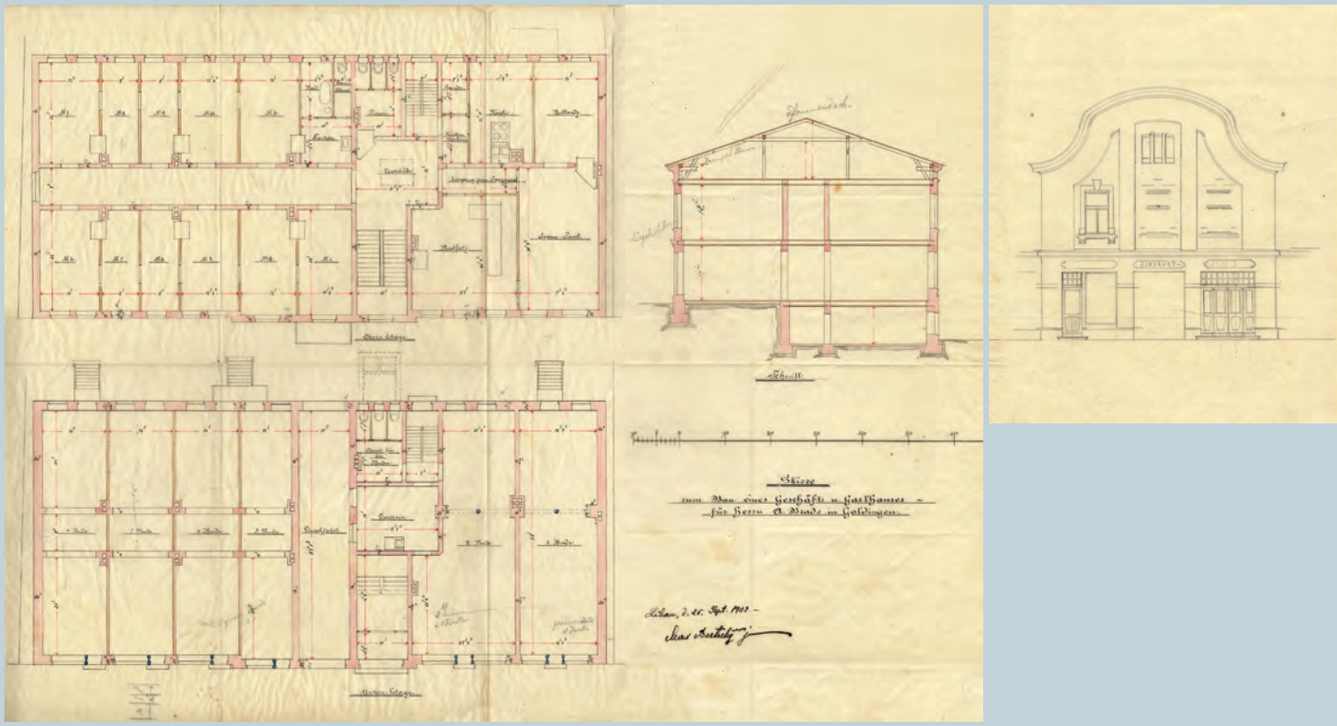
1909 M. T. Bertschy signed a new project (Picture **433**).[63] The shops were envisaged in the right wing of the lower storey as in the earlier project, while the premises for the bank were in the left wing. The upper storey was planned to have two wide apartments with a layout typical for the apartment houses designed by the architect. Both have large, light ante-rooms, five rooms, a room for a maidservant, a kitchen, a bathroom and a toilet. The second, so-called back stairs leading directly to the kitchens were designed from the side of the courtyard. Here, everything is just like in the richest apartment houses. Plans of such scope are evidence of how Kuldīga prospered at the beginning of the 20th century.

In the initial project, a passage from the street to the courtyard was planned in the middle part of the bay-window. In the project developed in 1909, it is moved to the right so that the stair case is in the middle, but the general artistic composition has been preserved. The bay window is crowned by an impressive gable having a curved contour line; wide lesenes, which rise along the whole height of the second storey and a gable, evenly divide the wall into three parts. The architecture of the gable of Brade's house apparently influenced the work of M. T. Bertschy on the house of P. Mamonov in the architect's native town Liepāja, at Kuršu iela (Couronian Street) 17. The first project of this building was approved by the Liepāja Construction Board on June 16, 1908, but after that it was modified several times until the building obtained the image (Picture **436**), which makes it a peculiar twin of Brade's house.

The building was constructed according to a project developed in 1908 as a hotel, in which several modifications had been made. Fenestration of the left side of the building and separate details are the same as in the project of 1909. In September 1911, the owner of the building Brade, asked the Board of the Courland Government for permission to open the hotel "Metropol" with trade premises in the building that belonged to him and had been already constructed. The monumental appearance of the building corresponds to the place well-visible in the town environment opposite to the end of Liepājas iela. Artistic expressivity is enhanced

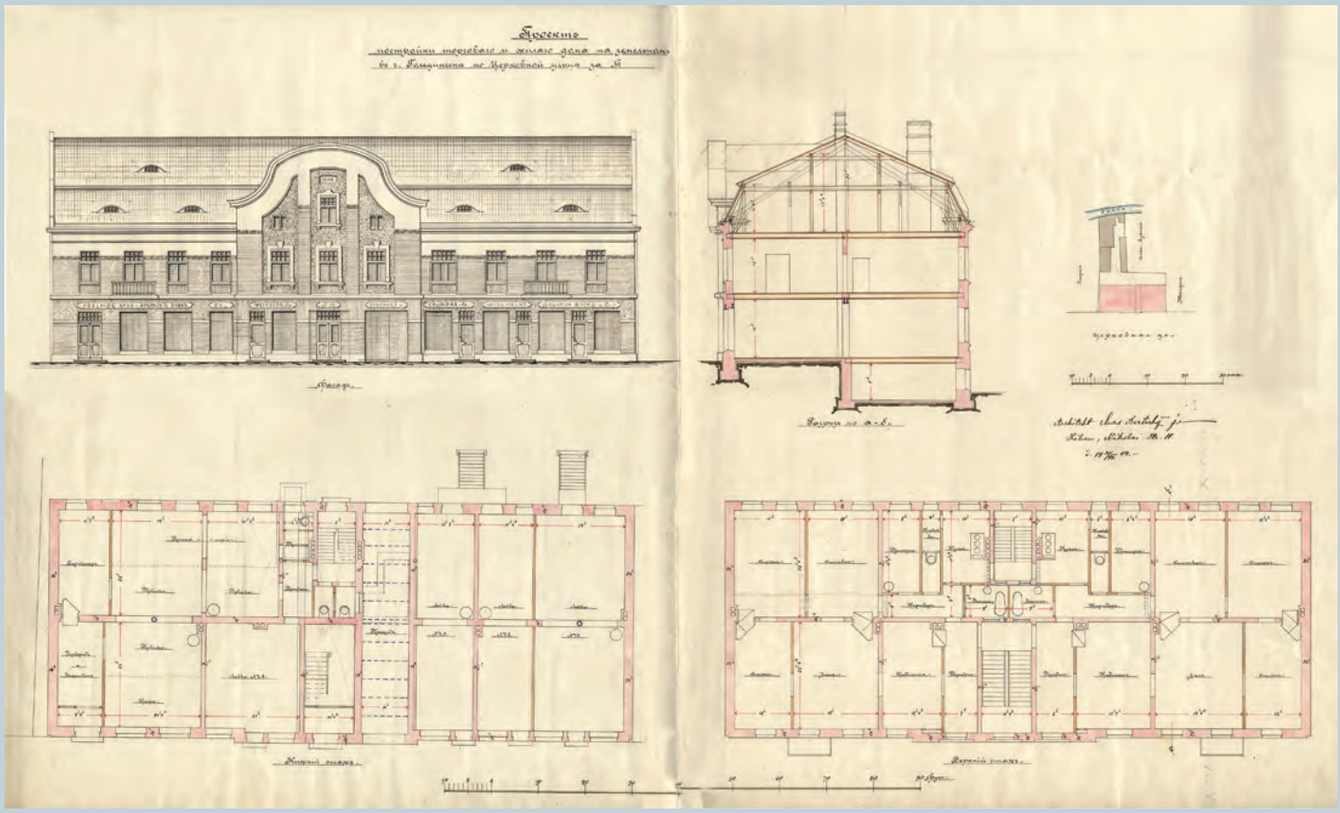
63 LM, Bertschy Archive of Construction Projects, Inv. No 3829.

kld.indb 417 12.12.2013. 13:26:21

432. Viesnīcas Baznīcas ielā 11 projekta plāni, griezums un fasādes fragmenta skice. 1908. M. T. Berči (LM, Berči būvprojektu arhīvs)

Plans, cross-section drawings and facade fragment sketch of the hotel at Baznīcas iela 11. 1908. M. T. Bertschy (LM, Bertschy Archive of Construction Projects)

433. Dzīvojamās ēkas Baznīcas ielā 11 projekta fasāde, griezums, situācijas plāns un stāvu plāni. 1909. M. T. Berči (LM, Berči būvprojektu arhīvs)

Facade, cross-section drawings, location plan and floor plans of the project of the residential building at Baznīcas iela 11. 1909. M. T. Bertschy (LM, Bertschy Archive of Construction Projects)

kld.indb 418 12.12.2013. 13:26:34

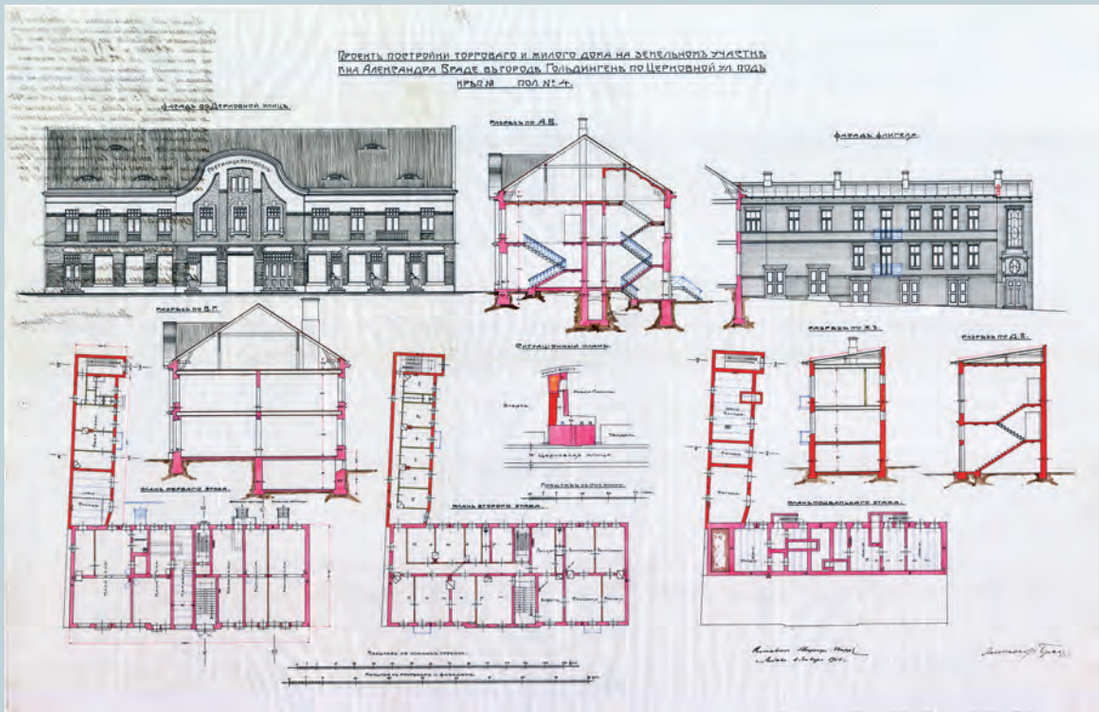

434. **Viesnīca „Metropole" Baznīcas ielā 11. 1908–1911. M. T. Berči. Kopskats 20. gs. trīsdesmitajos gados (KNM, Inv. Nr.12-220), 2001. gadā (J. Krastiņa foto) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2009)**

The Hotel "Metropole" at Baznīcas iela 11. 1908–1911. M. T. Bertschy. Image in 1930's (KNM, Inv. No 12-220), in 2001 (Photo by J. Krastiņš) and nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2009)

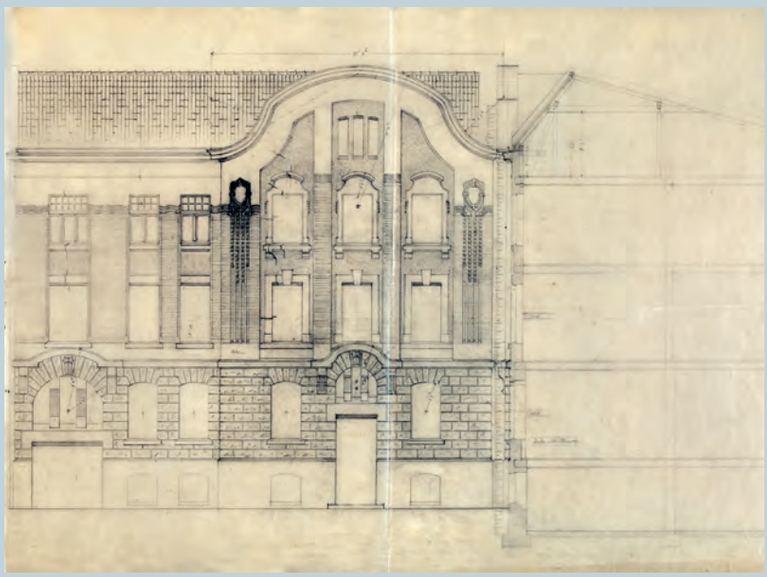

435. **Viesnīcas Baznīcas ielā 11 paplašināšanas projekts. 1914. Č. Karrs (LVVA, 97. fonds., 1. apraksts, 955. lieta, 33. lapa)**

The project of hotel expansion at Baznīcas iela 11. 1914. Ch. Carr (LSHA, fund 97, description 1, case 955, page 33)

kld.indb 419 12.12.2013. 13:27:01

436. P. Mamonova īres nams Liepājā, Kuršu ielā 17. Kopskats (J. Krastiņa foto. 2012) un ar šķērsgriezumu savietota fasādes projekta skice. (LM, Berči būvprojektu arhīvs)

P. Mamonov's apartment house in Liepāja, at Kuršu iela 17. General view (Photo by J. Krastiņš. 2012) and draft project of the facade combined with the cross-section. (LM, Bertschy Archive of Construction Projects)

Ēku tomēr uzcēla kā viesnīcu atbilstoši 1908. gadā izstrādātajam projektam, kurā veiktas vairākas izmaiņas. Ēkas kreisās puses ailu dalījums un atsevišķas detaļas atbilst 1909. gada projektam. 1911. gada septembrī ēkas īpašnieks Aleksandrs Brade lūdzis Kurzemes guberņas valdei atļauju atvērt sev piederošajā un jau uzceltajā ēkā viesnīcu „Metropole" ar tirdzniecības telpām. Ēkas monumentālais izskats atbilst pilsēttelpā labi pārredzamajai vietai iepretim Liepājas ielas galam. Mākslinieciski izteiksmību kāpina dažādi fakturētu apmetuma laukumu saspēle. Gan viesnīcas, gan veikalu ieejas durvis bijušas tipiski jūgendstila būvgaldniecības paraugi. Virslogiem bijis sīkrūšu spraišļojums. Virs veikalu vitrīnām jau projektā paredzētas vietas reklāmām.

1914. gadā Liepājas būvinženieris Čārlzs Karrs izstrādājis projektu viesnīcas papildu spārna jaunbūvei pagalmā (**435**. attēls). Tas apstiprināts 1914. gada 5. martā. Jaunbūves pirmajā stāvā atradās noliktavas, otro aizņēma dzīvoklis, bet trešo – sešas viesnīcas istabas ar kopēju tualetes telpu. Pagalma spārna fasāde nav apmesta. Tās sarkano ķieģeļu virsma bagātina pagalma kolorītu un piešķir videi savdabīgu burvību. 1997. gadā

by plastering of different textures. The entrance doors of the hotel and the shops were typical examples of Art-Nouveau carpentry. The transom windows had small square-like panes. There was also a space for advertisements above the shop windows envisaged in the project.

In 1914, the civil engineer Charles Carr from Liepāja developed a project for a new wing of the hotel in the courtyard (Picture **435**). It was approved on March 5, 1914. There were warehouses on the first storey of the newly-constructed building, an apartment on the second storey, and six hotel rooms with a common toilet room on the third storey. The facade of the courtyard wing is not plastered. Its red brick surface enriches the colouring of the courtyard and imparts peculiar charm to the environment. In 1997, the building burnt down, but in 2004–2006 it was restored according to a project by the architects Valdis Zariņš, Henrijs Sinkevičs and Anna Borisogļebska.

The **Jewish Primary School** at Smilšu iela (Sand Street) 6 (Picture **437**) resembles of the artistic composition of the facades of "Metropole" hotel and P. Mamonov's house. In the

kld.indb 420 12.12.2013. 13:27:06

ēka pilnīgi izdega, bet 2004.–2006. gadā pēc arhitektu Valda Zariņa, Henrija Sinkeviča un Annas Borisogļebskas projekta atjaunota.

Gan „Metropoles" viesnīcas, gan P. Mamonova nama fasāžu mākslinieciskо kompozīciju diezgan tieši atgādina **ebreju pamatskolas ēka** Smilšu ielā 6 (**437**. attēls). Arī šīs ēkas simetriskās fasādes vidusdaļā seklu rizalītu vainago formās izkopts zelminis, kura kontūru veido ieliekti-izliekta līnija, tiesa gan, neorenesanses formām tuvākā veidā. Ēka celta 1914. gadā, kad jūgendstils bija tikko pārsniedzis uzplaukuma zenītu, bet eklektiskās vēsturisko stilu interpretācijas jau iegūlās dziļākos vēstures plauktos. Nelielās divstāvu ēkas līdzsvarotā „ķieģeļu stila" fasāde ar ķieģeļu ēkām neparasti lielajām, ritmiski kārtotajām logailām un cēli svinīgo veidolu labi atbilst skolas raksturam. Iespējams, ka arī šīs ēkas arhitekts bijis M. T. Berči.

1927. gada 7. martā apstiprināts ēkas pārbūves projekts, kuru izstrādājusi arhitekte Zāra Goldberga.[64] Bija paredzēta vairāku apkārtējo koka celtņu nojaukšana, kā arī esošās ēkas remonts

64 LVVA, 6343. fonds, 12. apraksts, 26. lieta, 2. lapa (Iekšlietu ministrijas Būvniecības departaments).

middle part of the symmetrical facade of this building, the shallow bay-window is crowned by a gable having a curved contour, but its shape is closer to the ones of the Neo-Renaissance style. The building was constructed in 1914, when Art-Nouveau had just reached its peak, while eclectic interpretations of historical styles had been already put in the deepest shelves of the history. The balanced "brick style" facade of the small two-storey building with large, evenly arranged window openings being unusual for brick buildings and solemn image is appropriate to the school building. It is possible that the architect of this building was M. T. Bertschy.

On March 7, 1927 the building transformation project developed by the architect Zāra Goldberga was approved.[64] The project envisaged demolition of several wooden structures near the building, as well as repair and extension of the existing building elongating the street facade with three window axes. A luxuriant metal gate and fence were planned to conceal and protect the courtyard of the nearby synagogue from street noise. The total

64 LSHA, fund 6343, description 12, case 26, page 2 (Construction Department of the Ministry of the Interior).

437. Ebreju skolas ēka Smilšu ielā 6 20. gs. trīsdesmitajos gados (KNM, Inv. Nr. 4537) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)

The Jewish school building at Smilšu iela 6 in the 1930's (KNM, Inv. No 4537) and nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013)

kld.indb 421 12.12.2013. 13:27:09

438. Sadraudzīgās biedrības nams Raiņa ielā 21. 1908. A. Vanags. Skats 20. gs. divdesmitajos gados (KNM, Inv. Nr. 5524) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)

The house of the Amicable Society at Raiņa iela 21. 1908. A. Vanags. Image from the 1930's (KDM, Inv. No 5524) and nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013)

439. Sadraudzīgās biedrības nama pārbūves projekts. 1929. Inženieris J. Šmūdze (LVVA, 6343. fonds, 7. apraksts, 59. lieta)

The reconstruction project of the Amicable Society's house.1929. Engineer J. Šmūdze (LSHA, fund 6343, description 7, case 59)

un paplašināšana, ielas fasādi vienā galā pagarinot par trīs logu asīm. Projektā paredzēti arī grezni metāla vārti un žogs, kas vizuāli norobežotu un sargātu no ielas kņadas kaimiņos esošās sinagogas pagalmu. Kopējās būvdarbu izmaksas būtu 52 027 lati un 4 santīmi, taču līdzekļu trūkuma dēļ projekts netika īstenots. Starpkaru periodā ēkā atradās Valsts ebreju pamatskola, tagad – E. Vīgnera Kuldīgas mūzikas skola.

Jau sākot ar 19. gadsimta otro pusi, Kuldīgā uzplauka sabiedriskā un kultūras dzīve. Rosīgi darbojās dažādas biedrības, tika rīkoti kultūras pasākumi un teātra izrādes. 1882. gadā dibināta **Kuldīgas Sadraudzīgā biedrība**, kas 20. gadsimta sākumā kopā ar Lauksaimnieku biedrību savām vajadzībām uzcēla apjomīgu ēku tagadējā Raiņa ielā 21 (**438**. attēls). Biedrības nama projektu 1908. gadā izstrādājis arhitekts Aleksandrs Vanags.[65] Pēc A. Vanaga projektiem Latvijā uzcelta vesela virkne biedrību namu, piemēram, Doles Saviesīgās biedrības nams (ap 1910), Liezēres Labdarības biedrības nams (1908), Seces Lauksaimniecības biedrības nams (1911), Druvas

65 **Kampe, P.** *Aleksandrs Vanags 1873–1919 kā cilvēks un kā celtnieks*. Rīga: J. Pētersons un biedri, 1929. 19. lpp.

construction cost would be 52,027 lats and 4 santims, however, due to the lack of resources the project was never implemented. Between World War I and World War II, the building hosted the State Jewish Primary School, now E. Vīgners Kuldīga Music School.

The social and cultural life prospered in Kuldīga starting from the second half of the 19th century. Different societies were active, and cultural events and theatre performances were held. In 1882, the **Kuldīga Amicable Society** was founded. It constructed a large building at Raiņa iela (Rainis Street) 21 (Picture **438**) at the beginning of the 20th century together with the Farmers' Society. The project of the society's house was developed in 1908 by the architect Aleksandrs Vanags.[65] Many society houses were constructed according to projects by Vanags in Latvia, for example, the Dole Social Society house (approx. 1910), Liezēre Charity Society house (1908), Sece Agricultural Society house (1911), Druva Agricultural Society house (approx. 1914), Rūjiena Social

65 **Kampe, P.** Aleksandrs Vanags 1873–1919 kā cilvēks un kā celtnieks (Aleksandrs Vanags 1873–1919 as a Man and a Builder). Riga: J. Pētersons un biedri, 1929, p. 19.

kld.indb 422 12.12.2013. 13:27:25

Lauksaimniecības biedrības nams (ap 1914), Rūjienas Saviesīgās biedrības nams (1914) un citi, kā arī vairāk nekā 60 daudzstāvu mūra īres namu Rīgā. Arhitekts veicis arī tautas būvvēstures pētījumus. Viņa praktiskajā daiļradē visvairāk pārstāvētais jūgendstila novirziens, likumsakarīgi, bija nacionālais romantisms. Šī īsā, bet spilgtā epizode Latvijas kultūras vēsturē atspoguļoja latviešu arhitektu mēģinājumu radīt īpatnēji latvisku arhitektūras stilu. Pēc 1910. gada A. Vanags vairāk pievērsās neoklasicismam.

Kuldīgas biedrības nama projekts apstiprināts Kurzemes guberņas valdes būvju nodaļā tikai 1914. gada augustā.[66]. Nama fasāžu arhitektūrā jaušamas gan nacionālā romantisma atskaņas, gan neoklasicisma iezīmes. Fasādēs ir gan nacionālajam romantismam raksturīgās logu ailas ar trapecveida augšdaļām, gan ciļņi, kas atgādina etnogrāfiskus rakstus, gan klasiska profila dzegas un pilastri, virs kuriem kādreiz pacēlušies stilizēti pinakļi. Ēkas fasādēs skaidri nolasāms, kurā vietā kāda rakstura telpas atrodas. Ēkas galā, kas piekļaujas Alekšupītei, izceļas virsskatuves apjoms.

66 LVVA, 6343. fonds, 7. apraksts, 59. lieta (Iekšlietu ministrijas Būvniecības departaments).

Jau 20. gadsimta sākumā daudzos Latvijā celtajos latviešu biedrību namos rādīja kino. Arī Kuldīgas nama lielajā zālē 1929. gadā pēc būvinženiera Jāņa Šmūdzes projekta (**439**. attēls) izbūvēta kinematogrāfa telpa,[67] bet ēkas plānojums kopumā palika neizmainīts. Pirmajā stāvā atradās garderobe un bufete, biljarda zāle un krājaizdevu sabiedrības telpas. Bija atsevišķs ekonoma jeb nama pārvaldnieka dzīvoklis. Viena kāpņu telpa veda tieši uz lielo zāli, bet otra – uz viesnīcas istabām. Padomju laikā veiktajās un pavirši izpildītajās pārbūvēs fasāde daudzviet visai robusti izmainīta, iznīcinot daudz sākotnējo apdares detaļu. Tagad ēkā darbojas Kuldīgas pašvaldības aģentūra „Kuldīgas kultūras centrs".

Kinoteātri 20. gadsimta sākumā kultūras dzīvē bija jaunums, kas ātri kļuva visai populārs. Jau pirms Pirmā pasaules kara **kinematogrāfs** Kuldīgā atradies ēkā Kalna ielā 7, kas celta ap 1900. gadu kā vācu vingrotāju biedrības zāle. Kopš 1910. gada šajā ēkā darbojās kinoteātris. Tā bija gara, plānā taisnstūraina vienstāva mūra ēka ar divslīpju jumtu. Aiz priekštelpas ar kasēm

67 Turpat.

Society house (1914) and others, as well as more than 60 multi-storey masonry apartment houses in Riga. The architect also studied vernacular architecture, and so national Romanticism as a trend of Art-Nouveau was most often seen in his works. This short, yet bright episode in the history of Latvian culture reflected an attempt by Latvian architects to create a special Latvian style of architecture. After 1910, Vanags turned more to the Neo-Classicism.

The project of the Kuldīga society house was approved by the Department of Structures of the Board of the Courland Government in August 1914.[66] National Romanticism and Neo-Classicism can be percieved in facades. The facades have window apertures with tappered upper parts typical of national Romanticism and reliefs resembling ethnographic patterns, as well as cornices of classical profile and pilasters, atop of which stylized pinacles used to rise. The facades of the building allow identifying the location and type of the premises inside it. There is a fly loft at the end of the building facing the Alekšupīte.

66 LSHA, fund 6343, description 7, case 59 (Construction Department of the Ministry of the Interior).

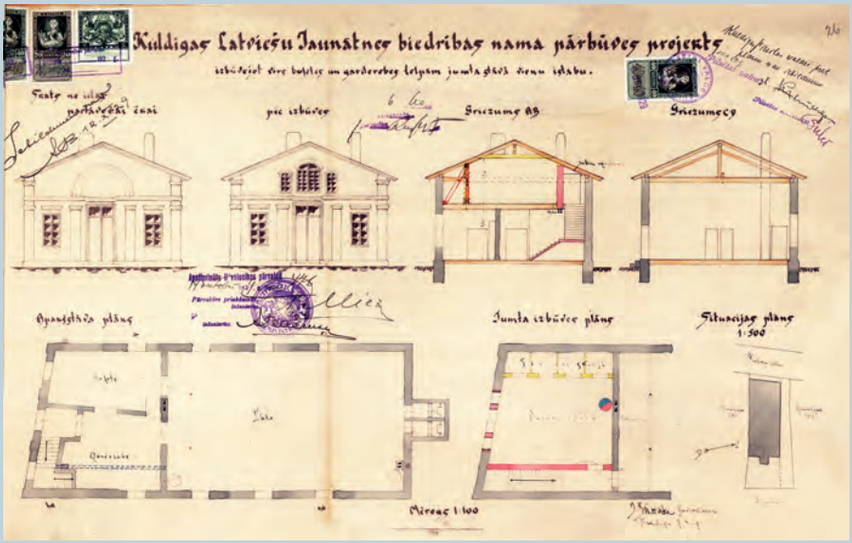
At the beginning of the 20th century, movies were shown in the Latvian society houses constructed in Latvia. Also in the large hall of the Kuldīga house, a cinematograph room was constructed in 1929 according to a project by the civil engineer Jānis Šmūdze (Picture **439**),[67] but the layout of the building was preserved almost unchanged. A cloakroom and a buffet, a billiards room and the premises of a loan and saving company were located on the first storey. There was an apartment for a housekeeper or house manager. One staircase used to lead directly to the large hall, whereas the second one went to the hotel rooms. During neglectful reconstructions done in Soviet times, the facade was rather robustly changed in many places, destroying a lot of initial finishing details. The Kuldīga Culture Centre is now situated in the building.

Movie theatres were a novelty at the beginning of the 20th century, and their popularity grew fast. Before World War I, the **cinematograph** in Kuldīga was situated in the building at Kalna iela 7, which was constructed in approximately 1900 as a hall of the Society of

67 Ibid.

kld.indb 423 12.12.2013. 13:27:25

440. Kuldīgas Latviešu jaunatnes biedrības nams 20. gadsimta trīsdesmitajos gados (KNM, inv. Nr. 15-657) un nama pārbūves projekts. 1929. J. Šmūdze (LVVA, 6343. fonds, 7. apraksts, 11. lieta)

The house of the Kuldīga Society for Latvian Youth in the 1930's (KDM, Inv. No 15-657) and house reconstruction project. 1929. J. Šmūdze (LSHA, fund 6343, description 7, case 11)

atradās lielā skatītāju zāle. Tajā kopā ar balkonu bija vietas 233 skatītājiem. Ēkai bija simetriska, klasiskās formās komponēta fasāde ar greznām divviru ieejas durvīm centrā. Apjoma stūrus uzsvēra masīvi pilastri.

Pēc Pirmā pasaules kara nama īpašnieki Jānis Baumanis un Žanis Adamsons iecerēja atjaunot kinematogrāfa darbību. 1923. gada 23. februārī viņi nosūtīja Iekšlietu ministrijas Būvniecības departamentam attiecīgu lūgumrakstu, tajā norādot, ka projekcijas aparatūru paredzēts novietot tieši zālē, nevis atsevišķā telpā, tāpēc ka „Kuldīgas gaismas bilžu teātra aparāts ar bogenlampu ir diezgan niecīgs, un viņu nevar ievietot ārpus skatu zāles, jo citādi stari nesasniegtu ekrānu".[68] Kinoteātri šādā veidā atļāva izmantot tikai līdz 1. maijam, jo „pie kinematogrāfu ierīkošanas ir jāpieturas pie agrākās Krievijas noteikumiem, izsludinātiem 1911. gada 12./13. maija Iekšlietu ministrijas cirkulārā, kurā skaidri ir norādīts, kā ir jāierīko aparātu kameras". [69] 1924. un 1925. gada mijā kinematogrāfu „Stars" slēdza.

68 LVVA, 6343. fonds, 7. apraksts, 11. lieta (Iekšlietu ministrijas Būvniecības departaments).

69 Turpat.

German Gymnasts. As of 1910, a movie theatre operated in this building. It was a long, triangular single storey masonry building with a double-pitched roof. Its large hall is situated behind the ante-room with box-offices. It has 233 places for spectators including the balcony. The building used to have a symmetrical facade of classical shape with a luxuriant two-leaved entrance door in the centre. There were massive pilasters at the corners of the building.

After World War I, the owners of the house, Jānis Baumanis and Žanis Adamsons, intended to resume showing films. On February 23, 1923, they sent a petition to the Construction Department of the Ministry of the Interior indicating that the projection equipment was intended to be installed directly in the hall rather than in a separate room, because "the apparatus of Kuldīga theatre of luminous pictures with an arc-lamp is rather tiny and it cannot be placed outside the hall, because otherwise the rays would not reach the screen".[68] It was allowed to use the movie theatre only until May 1, because "when installing a cine-

68 LSHA, fund 6343, description 7, case 11 (Construction Department of the Ministry of the Interior).

kld.indb 424 12.12.2013. 13:27:34

1929. gadā telpas izmantoja Kuldīgas Latviešu jaunatnes biedrība. Būvinženieris G. Zosuls izstrādājis ēkas pārbūves projektu, bet to parakstījis būvinženieris J. Šmūdze. Projektā parādīta ēkas galvenā fasāde pirms un pēc pārbūves. Ēkas otrajā stāvā tika izbūvēta biedrības valdes istaba, tāpēc fasādē izcirstas trīs ar apaļloka arkām pārsegtas logailas (**440**. attēls). 1930. gadā atkal radās vēlme namā demonstrēt kinofilmas, un J. Šmūdzem tika pasūtīts vēl viens projekts – kinematogrāfa ierīkošanai. Tika aizmūrēti logi sānu fasādēs, taču ielas fasādi pārveidojumi vairs neskāra. Līdz mūsdienām ēka nav saglabājusies (**101**. attēls 121. lpp.).

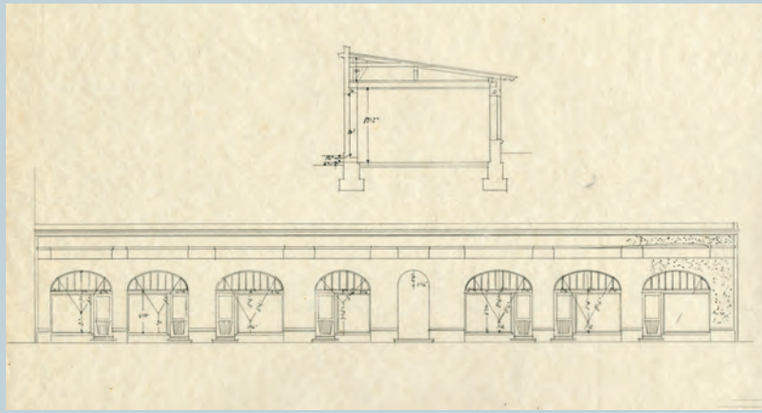
Jau kopš 19. gadsimta jauns ēku tips bija **tirdzniecības nami**. Eiropas daudzās lielpilsētās parādījās varenas celtnes, kurās gar ielām līdzīgām, bet iestiklotiem jumtiem pārsegtām pasāžām jeb galerijām virknējās tirdzniecības iestādes. 20. gadsimta sākumā lielas tirgus halles ieguva Rīga un Liepāja. Parasta parādība kļuva veikali daudzstāvu īres namu pirmajos stāvos. Kuldīgā 19. gadsimtā bija tapušas tirgotavu rindas, kas atradās ēku Baznīcas ielā 2 un 4 apakšstāvā (**298**. attēls 320. lpp.) un Tirgus ielā 2 (**425**. attēls 411. lpp.).

matograph it is necessary to comply with the earlier requirements of Russia announced at the circular of the Ministry of the Interior on May 12/13, 1911 clearly indicating how the cameras had to be equipped".[69] At the turn of 1924 and 1925, the cinematograph "Stars" (Ray) was closed.

In 1929, the premises were used by the Kuldīga Society for Latvian Youth. Civil engineer G. Zosuls developed a building transformation project, but it was signed by the civil engineer J. Šmūdze. The project shows the main facade of the building before and after the construction works. On the second storey of the building, a room of the society's board was constructed, therefore three arched window apertures were cut out in the facade (Picture **440**). In 1930, the intent to demonstrate movies in the house appeared again, and another project for equipment of a cinematograph was ordered to J. Šmūdze. The windows in the side facades were bricked up, while the street facade was not transformed. The building has not survived to this day (Picture **101**, p. 121).

A new type of buildings – **trading houses** – appeared in the 19th century. Mighty shopping

69 Ibid.

441. Tirgotavas 1905. gada ielā 2. Ap 1910. gadu. M. T. Berči. Fasādes zīmējums (LM, Berči būvprojektu arhīvs), kopskats 20. gs. divdesmitajos gados (KNM) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)

The Shops at 1905. gada iela 2. Approx. 1910. M. T. Bertschy. Facade drawing (LM, Bertschy Archive of Construction Projects) and general views in 1920's (KDM) and today (Photo by J. Krastiņš. 2013)

kld.indb 425 12.12.2013. 13:27:46

442. Tirgotavas Liepājas ielā 4. 20. gs. sākums (J. Krastiņa foto. 2013)
The stores at Liepājas iela 4. Early 20th century (Photo by J. Krastiņš. 2013)

443. Veikalu ēkas Liepājas ielā 18 un Ventspils ielā 14 (J. Krastiņa foto. 2013)
The shop buildings at Liepājas iela 18 and Ventspils iela 14 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

Ap 1909. vai 1910. gadu, droši vien ap to pašu laiku, kad aptiekārs V. fon Grabe cēlis savu jauno namu Liepājas ielā 9 (**373**. attēls 362. lpp.), viņš uzcēlis arī atsevišķu veikalu ēku 1905. gada (toreiz Ventspils) ielā 2 (**441**. attēls). Celtnes fasādes zīmējums un griezums glabājas Berči būvprojektu arhīvā. Vienstāva ēkā projektēti septiņi veikaliņi. Katram no tiem vienā lielā, ar arku pārsegtā ailē iebūvēts skatlogs un ieejas durvis. Ailu augšējās daļas tipiskā jūgendstila manierē aizpildītas ar sīkām rūtīm. Durvīm ir iestiklota augšdaļa un raksturīgās jūgendstila formās veidots pildiņš apakšējā daļā. Precīzi tādas pašas durvis M. T. Berči iezīmējis gan viesnīcas „Metropole" ēkas 1909. gadā izstrādātā projekta fasādes zīmējumā, gan V. fon Grabes nama Liepājas ielā 9 fasādes skicēs. Šķiet, ka nav jāuzdod jautājums, kas ir šīs celtnes projekta autors.

Kā tas nereti notiek ar tirdzniecības iestādēm, līdz mūsdienām celtne nonākusi stipri pārveidotā izskatā. Fasādes augstums sarucis, visām ailām arku vietā ir taisnas pārsedzes, un visas elegantās detaļas pazudušas. Vienīgi trīs ieejas palikušas sākotnējās vietās.

passages or galleries similar to streets covered with glass roofs were built in many large European cities. At the beginning of the 20th century, great market halls appeared in Riga and Liepāja. Shops on the first storeys of multi-storey apartment houses became common. In Kuldīga, in the 19th century there were rows of stores on the ground floor at Baznīcas iela 2 and 4 (Picture **298** p. 320.) and at Tirgus iela (Market Street) 2 (Picture **425**, p. 411).

In approximately 1909 or 1910, around the same time the apothecary V. von Grabe built his new house at Liepājas iela 9 (Picture **373** p. 362.), he constructed a shop building at 1905. gada iela (Ventspils iela back then) 2 (Picture **441**). The sketch and cross-section drawing of the facade of the structure is kept in the Bertschy archive of construction projects. The single storey building has seven small shops inside. For each, a shop window and an entrance door was constructed in a big arched aperture. The upper parts of the windows had fine panes typical of Art-Nouveau. The doors had glazed upper part and panels of typical Art-Nouveau shape in the lower part. The same door was

6-3KuldigaB.indd 426 18.12.2013. 9:57:31

20. gadsimta sākumā tapa vēl vairākas tirgotavu ēkas, kurās atradās atsevišķi veikaliņi vai vesela veikalu rinda. Liepājas ielā 4 tradicionālas formas māja ar mezonīnu (**442**. attēls) „izstiepusies" gandrīz tikpat gara kā tirgotavu nams 1905. gada ielā 2. Savukārt Liepājas ielā 18 atsevišķa veikala ēciņa izceļas ar arhitektoniski piesātinātu fasādi. Virs apjoma stūriem paceļas torniši, bet augsto, sarkanajā ķieģelī tērpto zelmini vainago vairākpakāpju atika. Arhitektoniski līdzīga kompozīcija, tikai vienkāršākās formās un izpildījumā, ir veikala namiņam Ventspils ielā 14 (**443**. attēls).

Publiskās ēkas Kuldīgā 20. gadsimta divdesmitajos un trīsdesmitajos gados

Vācu aristokrātijas iedibinātās tradīcijas Kuldīgā turpināja iespaidot kultūras un izglītības attīstību vēl vairākus gadus pēc Latvijas Republikas proklamēšanas. Bijušās vācu ģimnāzijas ēka Kalna ielā 19 tika nacionalizēta, tāpēc 20. gadsimta divdesmito gadu vidū Vācu vecāku savienība par privāti saziedotiem līdzekļiem nolēma celt jaunu **vācu vidusskolas ēku** Pētera ielā 5 (**444**. attēls). Projektu izstrādāja inženieris–arhitekts Arnolds fon Maidelis, un būvvaldē tas apstiprināts 1927. gada 1. septembrī (**445** attēls). Būves vadību uzņēmās inženieris G. Zosuls, taču 1927. gada 28. oktobrī to pārņēma arhitekts Vilhelms Bokslafs.[70] 1928. gadā ēka jau tika nodota lietošanā. Iespaidīgās, ar izteiksmīgu četrslīpju jumtu pārsegtās trīsstāvu mūra celtnes atturīgām līnijām veidotā arhitektūra ir askētiska un tīra. Tā ir mākslinieciski pabeigta būve, taču veidota tā, ka nākotnē varētu tikt paplašināta, kļūstot par pagalma spārnu lielākam, paralēli ielai novietotam būvapjomam. To var labi saskatīt projekta novietnes plānā, tāpēc arī ieeja ir visai neparasti veidota kā lievenis ēkas gala fasādē. Nākotnē paredzētajai ieejai vajadzētu būt daudz reprezentatīvākai un atrasties tuvāk ielai. Gar pietiekami plašiem, no vienas puses izgaismotiem gaiteņiem jeb galerijām virknētas septiņas klašu telpas, bet ēkā nav zāles, kādas parasti bija 20. gadsimta divdesmitajos un trīsdesmitajos gados celtajās skolās. Mūsdienās ēkā atrodas Kuldīgas Mākslas un humanitāro zinību vidusskola.

70 LVVA, 6343. fonds, 12. apraksts, 127. lieta (Iekšlietu ministrijas Būvniecības departaments).

drawn by M. T. Bertschy in the facade drawing of the hotel "Metropole" developed in 1909 and facade sketches of the V. von Grabe's house at Liepājas iela 9. It seems there is no need to ask who the author of this building is.

As often happens with trading institutions, the building has been transformed over the years. The height of the facade has shrunk, all openings have straight lintels instead of arches, and all elegant details have been lost. Only three entrances have been preserved in their original places.

At the beginning of the 20th century, several more store buildings were constructed, and there were individual shops or a range of shops inside them. At Liepājas iela 4, a house of a traditional shape with a mezzanine (Picture **442**) "has stretched" almost as long as the store house at 1905.gada iela 2. The shop house at Liepājas iela 18 stands out with its architecturally embellished facade. There are turrets above the corners of the building, while the high red brick gable is crowned by a multi-level attic storey. The shop house at Ventspils iela 14 (Picture **443**) is of similar architectural composition, only simpler shapes and simpler finishes are used.

Public buildings in Kuldīga in the 1920's and 1930's

The traditions of the German aristocracy continued to influence the development of culture and education in Kuldīga even after the proclamation of the Republic of Latvia. The building of the former German grammar school at Kalna iela 19 was nationalized, therefore in the mid-1920's the Union of German Parents decided to donate money and build a new **German Secondary School** at Pētera iela 5 (Picture **444**). The project was developed by the engineer-architect Arnold von Maydell, and was approved by the Construction Board on September 1, 1927 (Picture **445**). Supervision of construction was undertaken by the engineer G. Zosuls, then on October 28, 1927 it was taken over by the architect Wilhelm Bockslaff.[70] In 1928, the building was put into operation. The architecture of the impressive three-storey masonry building covered with expressive hipped roof is ascetic and clean. It is an artistically finished structure, yet, its structure envisages an option to extend the building so as it became a wing to a building

70 LSHA, fund 6343, description 12, case 127 (Construction Department of the Ministry of the Interior).

kld.indb 427 12.12.2013. 13:27:55

444. Vācu vidusskola Pētera ielā 5. 1927–1928. A. fon Maidelis. Skats 20. gs. trīsdesmitajos gados (KNM, Inv. Nr. 4538) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)

The German Secondary School at Pētera iela 5. 1927-1928. A. von Maydell. View from the 1930's (KDM, Inv. No 4538) and nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013)

20. gadsimta trīsdesmitos gadus Latvijā dēvē par celtniecības laikmetu. Nevienā citā vēstures periodā nav tapis tik daudz jaunu, lielu skolu ēku. Cēla ne tikai par valsts, bet arī privātiem līdzekļiem. Auga nepieciešamība pēc projektu un būvniecības kreditēšanas. Tika dibinātas dažādas krājaizdevu sabiedrības un citas kreditēšanas institūcijas. Paplašinājās arī Latvijas Valsts bankas darbība. Kuldīgā jau divdesmitajos gados **Valsts banka** atvēra filiāli, bet 1930. gadā pēc arhitekta Indriķa Blankenburga projekta tika uzcelta jauna Kuldīgas nodaļas ēka Dzirnavu ielā 5. I. Blankenburgs 1924. gada 20. augustā tika apstiprināts par Izglītības ministrijas Skolu departamenta virsvaldes Tehniskā biroja arhitektu, un turpmākajos gados pēc viņa projektiem Latvijā uzcēla vairāk nekā trīsdesmit skolu un citas publiskās ēkas, tostarp bankas Alūksnē, Jēkabpilī un Cēsīs. Arhitekta radošajam rokrakstam raksturīga vēsturisko formu valodas laikmetīga interpretācija. Visu viņa veidoto banku namu fasādes ir samērā brīva improvizācija par klasisko formu tēmu. Rizalītu fasādes vidējā daļā vainago trīsstūrveida frontons. Kuldīgas bankas ēkas frontonā attēlocated parallel to the street. As can be seen in the plan of the project, due to this the entrance is located rather unusually as a porch at the side facade of the building. In future, the planned entrance would have to be more presentable and to be located closer to the street. There were seven classrooms along wide corridors illuminated from one side, but the building has no hall, which was usually present in schools built in the 1920's and 1930's. Nowadays, the building hosts Kuldīga Secondary School of Art and Humanities.

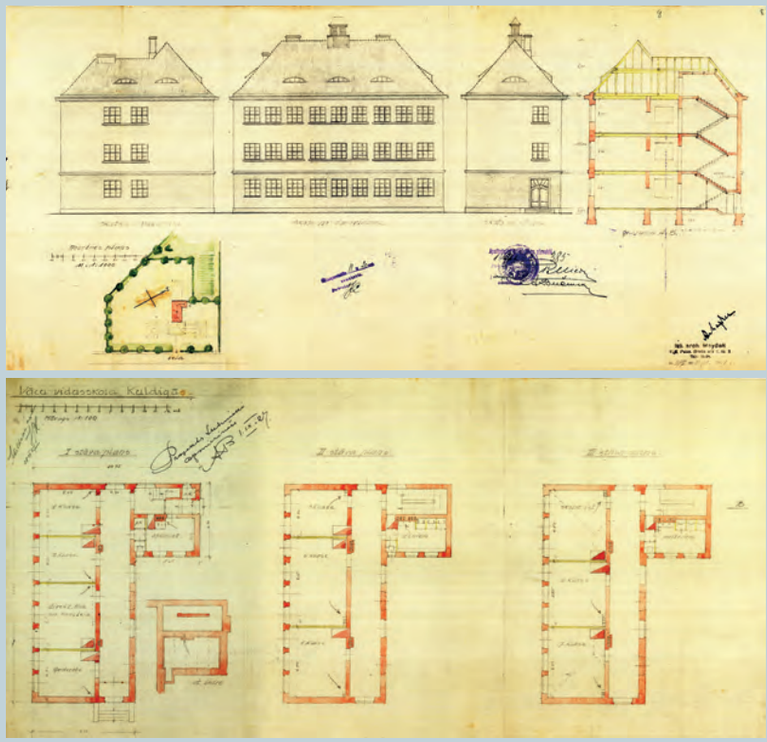
The 1930's in Latvia are called the age of construction. There is no other period in the history of Latvia when so many new, large school buildings were constructed. The construction was financed not only by the State but also by private funds. The need for financing of projects and construction grew. Different loan and saving companies and other credit institutions were founded. The activity of the State Bank of Latvia expanded as well. In Kuldīga, the **State Bank** opened its branch in the 1920's, and in 1930 a new Kuldīga branch was constructed according to a project by the architect Indriķis Blankenburgs at Dzirnavu iela (Mill Street) 5. On August 20, 1924 I. Blankenburgs

kld.indb 428 12.12.2013. 13:28:00

lots kādreizējais pilsētas ģerbonis ar divām zivīm. Ēku apvij smagnējas dzegas, bet apjoma stūrus uzsver apmetumā veidots rustojums. Pretstatā stingri simetriskajai kompozīcijai ieeja ēkā novietota uzsvērti asimetriski. Arhitektūras formu valoda pilda celtnes funkcijai nepieciešamo reprezentācijas misiju (**446**. attēls).

Viena no ievērojamākajām trīsdesmitajos gados uzceltajām publiskajām ēkām Kuldīgā ir **dzelzceļa stacija** Stacijas ielā 2. Tā būvēta pēc būvinženiera Jāņa Šarlova projekta un nodota ekspluatācijā 1936. gada rudenī.[71] Jaunizbūvētais šaursliežu dzelzceļš bija nozīmīga pilsētas saimniecības attīstības artērija, bet stacijas ēka – jauna vēsma pilsētas arhitektoniskajā sejā. Lentveida logi fasādē ir kanonisks modernās kustības jeb funkcionālisma formveides paņēmiens, bet uzsvērtā kompozīcijas simetrija, rizalīta dzegas klasiskais profils un ornamentālie ciļņi atspoguļo pievēršanos nereti par mūžīgām uzskatītajām klasiskajām vērtībām, kas aizvien izteiktāki iezīmējās trīsdesmito gadu otrajā pusē. Latvijas Dzelzceļu virsvaldes darbības pārskatā īpaši uzsvērts,

71 *Latvijas valsts dzelzceļi : 1936./37. gada darbības pārskats.* Rīga: Valsts dzelzceļu izdevniecība, 1937. 32. lpp.

445. Vācu vidusskolas projekts. 1927. A. fon Maidelis (LVVA, 6343. fonds, 12. apraksts, 127. lieta, 8. lapa)
The project of the German Secondary School. 1927. A. von Maydell (LSHA, fund 6343, description 12, case 127, page 8)

was appointed the architect of the Technical Bureau of the Central Office of School Department of the Ministry of Education, and more than thirty schools and other public buildings, including banks in Alūksne, Jēkabpils and Cēsis, were constructed in Latvia according to his projects. The creative style of the architect is characterized by contemporary interpretation of historical language. The facades of all the banks created by him have rather free compositions of classical shapes. The bay-window in the middle part of the façade is crowned by triangular pediment. The former town coat of arms with two fishes is depicted in the tympanum of the Kuldīga bank building. The building has heavy cornices, and corners emphasized by rustic created in plastering. The entrance into the building is located strikingly asymmetrically contrasting with the strictly symmetrical composition of the building. The architectural shapes create the respectful image necessary for the bank building (Picture **446**).

One of the most distinguished public buildings constructed in the 1930's in Kuldīga is the **railway station** at Stacijas iela (Station Street) 2. It was built according to a project by the civil engineer Jānis Šarlovs and put into operation in autumn 1936.[71] The newly-constructed narrow gauge railway was important for the economic development of the town, and the station building was a new trend in the architectural image of the town. Ribbon fenestration is a canonical principle of the Modern movement or functionalism, whereas the emphasized symmetry of the composition, classical profile of the cornice of the bay window and ornamental reliefs reflect a return to the classical values that were often considered eternal and became more and more explicit in the second half of the 1930's. In the report of the Railway Central Office of Latvia, it was emphasized that local construction materials were mostly used in the construction of the building.[72]

The area of the two-storey building (Picture **447**) is 523 m^2, cubic capacity is 4,117 m^3, and its construction cost LVL 89,470. When designing the building, great attention was paid to the reasonable

71 *Latvijas valsts dzelzceļi : 1936./37. gada darbības pārskats* (*Latvian State Railways : Review of the Activity of 1936/37*). Rīga: Valsts dzelzceļu izdevniecība, 1937, p. 32.

72 *Latvijas dzelzceļi 1918–1938* [Dzelzceļu virsvalde] (*Latvian railways 1918-1938* [Railway Central Office]). Rīga: Valsts dzelzceļu izdevniecība, 1938, p. 476.

kld.indb 429 12.12.2013. 13:28:21

446. Bankas ēka Dzirnavu ielā 5. 1930. I. Blankenburgs. Skats 20. gs. trīsdesmitajos gados (KNM, Inv. Nr. Plg 10.288) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)

The building of the bank at Dzirnavu iela 5. 1930. I. Blankenburgs. View of the 1930's (KDM, Inv. No Plg 10.288) and nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013)

ka ēkas celtniecībā izmantoti galvenokārt vietējie būvmateriāli.[72]

Divstāvu ēkas (**447**. attēls) apbūves laukums ir 523 m^2, kubatūra – 4 117 m^3, un tās būvniecība izmaksāja Ls 89 470. Projektējot ēku, liela vērība tika pievērsta stacijas telpu racionālai izmantošanai un modernām labierīcībām. Stacijā bija ierīkota centrālā apkure, automātiskā ūdensapgāde un gaišas darba istabas dzelzceļa darbiniekiem. Ērtības labad darba telpas bija savienotas ar stacijas ēkai cieši līdzās piebūvēto bagāžas noliktavu. Savukārt pasažieru ērtībām bija izbūvēta plaša uzgaidāmā telpa un bufete – tolaik neatņemama dzelzceļa staciju sastāvdaļa. Stacijas teritorijas labiekārtošana, apzaļumošana un pievedceļu būvniecība turpinājās vēlāk – 1938. un 1939. gadā. Lai stacijai ērtāk varētu piekļūt transporta līdzekļi, Satiksmes ministrijas Šoseju un zemes ceļu departaments noorganizēja stacijas pievedceļa ieklāšanu ar plieņakmens šķembām.[73] No 20. gadsimta sešdesmitajiem gadiem līdz 2010. gadam vēsturiskajā stacijas ēkā atra-

72 *Latvijas dzelzceļi 1918–1938* (Dzelzceļu virsvalde). Rīga: Valsts dzelzceļu izdevniecība, 1938. 476. lpp.

73 LVVA, 1531. fonds, 6.apraksts, 62. lieta, 1.–102. lapa.

use of the station premises and modern utilities. The station was equipped with central heating and automatic water supply. There were working rooms for railway workers. For the sake of convenience, the working premises were connected to the luggage warehouse constructed closely to the station building. For the sake of passenger convenience, a waiting room and refreshment bar – an inherent part of railway stations at that time – were constructed. Improvement and greening of the station territory, as well as construction of access roads continued in 1938 and 1939. In order for transport vehicles to have a convenient access to the station, the Highway and Earth Road Department of the Ministry of Transport undertook the construction of station access road using limestone flinders.[73] Kuldīga bus terminal was located in the historical station building from the 1960's to 2010, and as of 2011 the building was acquired by the Kuldīga District Museum. In July 2010, a new **bus terminal** was opened at Adatu iela (Needle Street) 9 (Picture **448**). This 200 square meter building was constructed according to a project developed by the architectural bureau "Ozola &

73 LSHA, fund 1531, description 7, case 62, page 1-102

kld.indb 430 12.12.2013. 13:28:24

dās Kuldīgas autoosta, bet kopš 2011. gada to ir pārņēmis Kuldīgas novada muzejs. 2010. gada jūlijā atklāja jaunu **autoostu** Adatu ielā 9 (**448**. attēls). Divsimt kvadrātmetru lielā ēka būvēta pēc arhitektu biroja "Ozola un Bula" izstrādāta projekta. Jaunās vienstāva celtnes izteiksmība panākta, eksponējot līmētas koka konstrukcijas.

Starpkaru periodā attīstījās arī autotransports un līdz ar to tam nepieciešamā infrastruktūra. 1930. gada 20. janvārī apstiprināts Kuldīgā pirmās benzīna uzpildes stacijas projekts (**450**. attēls), kuru izstrādājis inženieris A. Meijersons (*Meyerson*).[74] Tā atradās Liepājas ielā 26 – pašā pilsētas centrā (**449**. attēls), tieši pretī bijušajai Baltijas skolotāju semināra ēkai. Šo zemesgabalu no īpašnieces Idas Kaprano uz 12 gadiem par 35 latiem mēnesī izīrēja *The Shell Company of Latvia Ltd. London*, kas tur ieraka 3000 litru lielu benzīna tvertni, ierīkoja sūkni un uzcēla kases namiņu. Šai nolūkā koka ēka, kas atradās tieši pie ielas, tika pārvietota zemesgabala dziļumā.

Attīstoties radio, trīsdesmitajos gados Latvijā jau darbojās Rīgas, Madonas un Liepājas ra-

74 LVVA, 6343. fonds, 14. apraksts, 281. lieta (Iekšlietu ministrijas Būvniecības departaments).

447. Kuldīgas dzelzceļa stacijas ēka Stacijas ielā 2. 1936. J. Šarlovs (J. Krastiņa foto, 2013 un A. Biedriņa foto, 2012)

The Kuldīga railway station building at Stacijas iela 2. 1936. J. Šarlovs (Photo by J. Krastiņš, 2013 and by A. Biedriņš, 2012)

448. Autoosta Adatu ielā 9. 2010. "Ozola un Bula" (J. Krastiņa foto. 2012)

The bus terminal at Adatu iela 9. 2010. "Ozola & Bula" (Photo by J. Krastiņš. 2012)

Bula". The new single storey building is expressive due to exposed glued-laminated timber structural elements.

Between World War I and World War II, motor transport and its necessary infrastructure developed as well. On January 20, 1930, the first project of a petrol filling station in Kuldīga (Picture **450**) developed by the engineer A. Meyerson was approved.[74] It was located at Liepājas iela 26 in the very centre of the town (Picture **449**), opposite the Baltic Teachers Seminary. This land plot was leased from Ida Capprano for 12 years for 35 lats a month by *The Shell Company of Latvia Ltd. London*, which buried a petrol tank of 3,000 litres, installed a pump and built a pay house. For this purpose, the wooden building next to the street was moved to the far end of the land plot.

As radio developed, in the 1930's broadcasting stations of Riga, Madona and Liepāja radio started to operate in Latvia. In 1934, the **broadcasting station of Kuldīga radio**[75] was con-

74 LSHA, fund 6343, description 14, case 281 (Construction Department of the Ministry of the Interior).

75 Mūsu jaunās radio stacijas (Our new radio stations). *Rīts* (*Morning*), 1934, September 2, p. 6.

kld.indb 431 12.12.2013. 13:28:28

449. Benzīna uzpildes stacija Liepājas ielā 26 20. gs. trīsdesmitajos gados. (Publicitātes foto)

The petrol filling station at Liepājas iela 26 in the 1930's. (Publicity photo)

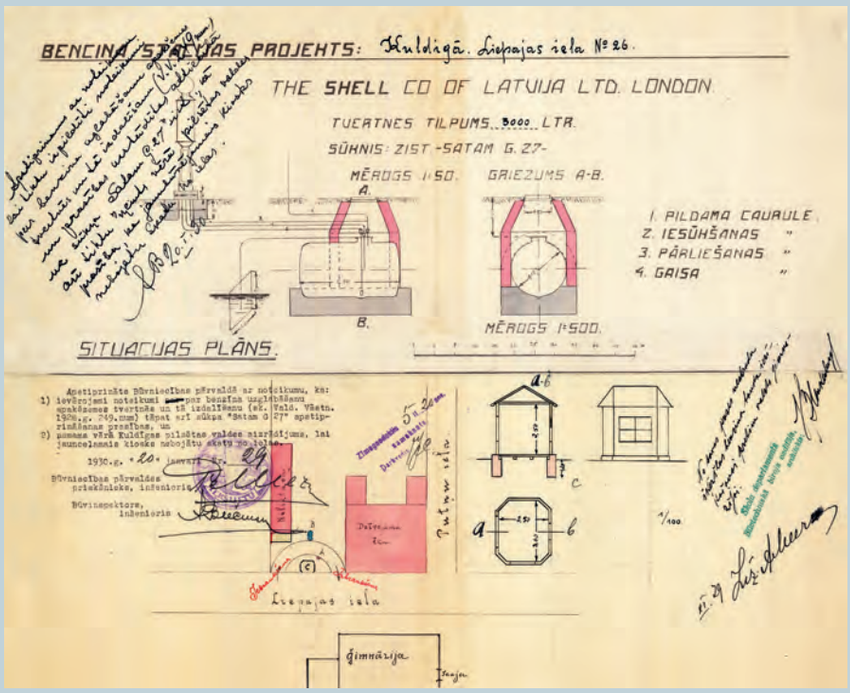
dio raidstacijas. 1934. gadā pēc arhitekta Dāvida Zariņa projekta uzcēla **Kuldīgas radio raidstaciju**.[75] Tā atradās četrus kilometrus no Kuldīgas. Uzcēla 120 metrus augstu raidītāja antenas mastu, kas veidots atsaitēs noenkurotā, režģotā dzelzs konstrukcijā, kā arī radio stacijas divstāvu māju (**451**. attēls). Tā veidota raksturīgās funkcionālisma formās, fasāžu apdarē izspēlējot sarkaniem ķieģeļiem iesegto ailsstarpju un gaiši apmestu virsmu kontrastu. Padomju laikā tapusi piebūve, mēģinot pieskaņoties vēsturiskās ēkas arhitektūrai.

Līdztekus starptautiskā funkcionālisma valodai arhitektūrā turpinājās nacionālās savdabības meklējumi. Viena no tipiskākajām celtnēm, kas atspoguļo šo ievirzi, ir Piena un tūrisma paviljons Pils ielā 4a (**452**. attēls), kas tapis pēc Valsts prezidenta K. Ulmaņa ierosmes. To atklāja 1938. gada 14. maijā.[76] Pilsēta ar šo nelielo celtni ļoti lepojās. Kad 1938. gada 20. jūnijā Kuldīgu apmeklēja Lietuvas pilsētu delegācija[77], paviljons bija viena no pirmajām būvēm, kas tika parādī-

75 Mūsu jaunās radio stacijas. *Rīts,* 1934, 2. septembris, 6. lpp.

76 Tūristu paviljons pie rumbas. *Brīvā Zeme,* 1938, 17. maijs, 6. lpp.

77 Lietuvas viesi senajā hercogu pilsētā – Kuldīgā. *Brīvā Zeme,* 1938, 21. jūnijs, 11. lpp.

450. Benzīna uzpildes stacijas projekts. 1930. (LVVA, 6343. fonds, 14. apraksts, 281. lieta)

The project for the petrol filling station. 1930. (LSHA, fund 6343, description 14, case 281)

structed according to a project by the architect Dāvids Zariņš (Picture **451**). It was located four kilometres from Kuldīga. A 120 meter high transmission antenna mast – a grid iron structure anchored in guywires – as well as the two-storey house of the radio station was built. It was shaped in typical language of functionalism. The red brick areas between apertures contrasted with the light plastered facade. During the Soviet era, an extension was constructed trying to meet the image of the historical building.

Along with international functionalism, the search for national uniqueness continued in architecture. One of the most typical buildings of this trend is the Milk and Tourism Pavilion at Pils iela 4a (Picture **452**) constructed upon the initiative of State President Kārlis Ulmanis. It was opened on May 14, 1938.[76] The town was very proud of this building. When on June 20, 1938 representatives of Lithuanian cities visited Kuldīga[77], the pavilion was one of the first buildings

76 Tūristu paviljons pie rumbas (Tourism Pavilion Near the Rapid). Brīvā Zeme (Free Land), 1938, May 17, p. 6.

77 Lietuvas viesi senajā hercogu pilsētā – Kuldīgā (Lithuanian Guests in Ancient Town of Dukes - Kuldīga). Brīvā Zeme (Free Land), 1938, June 21, p. 11.

kld.indb 432 12.12.2013. 13:28:33

ta viesiem. Ēciņā ap kafejnīcas kiosku izvietotas vietas apmeklētājiem. Visu aptver kolonāde, kas balsta izteiksmīgu, salmiem iesegtu četrslīpju jumtu ar „āzīšiem" kores galos. Kolonnu diametrs vidējā daļā, kuru rotā bumba, ir mazāks. Šī forma ņemta no tautas celtniecības formu klāsta.

Līdzīga rakstura kolonnas ir arī Kuldīgas peldētavas paviljonam (**453**. attēls), kuru atklāja 1939. gadā.[78] Pati peldētava līdz mūsdienām nav saglabājusies, taču nelielais, viesmīlīgais paviljons apmeklējams vēl šodien.

Publiskās ēkas Kuldīgā 20. gadsimta otrajā pusē

Padomju laikā publisko ēku būvniecība izvērsās gar pilsētas galveno – tagadējo Liepājas ielu un ap jau 1937. gadā iekārtoto jauno tirgus, tagadējo Pilsētas laukumu, kuru 1979. gadā nosauca par Oktobra laukumu. Sešdesmitajos gados Liepājas ielā 19 no silikātķieģeļiem uzcēla tiem laikiem raksturīgo tipveida dzīvojamo ēku, kuras pirmo stāvu aizņēma sadzīves pakalpojumu iestāde „Progress" (**47**. attēls 59. lpp.), bet Pilsētas laukumā 7 – no tādiem pašiem būvmateriāliem

78 Kas šovasar jauns Kuldīgā. *Kurzemes Vārds,* 1939, 17. augusts, 1. lpp.

shown to the guests. Places for visitors were arranged around the cafe kiosk, . They are embraced by a colonnade, which supports an expressive hipped straw roof with "small bucks" on either end of the ridge. The diameter of the columns in the middle part decorated by a ball is smaller. This shape was adopted from a range of shapes of vernacular architecture.

Similar columns are also found in the pavilion of the Kuldīga place for swimming (Picture **453**), which was opened in 1939.[78] The place for swimming has not survived to this day, but its small and hospitable pavilion can be still visited today.

Public buildings in Kuldīga in the second half of the 20th century

During the Soviet era, construction of public buildings expanded along the main street of the town covering present Liepājas iela and the new market square, present Pilsētas laukums (Town Square), which was constructed in 1937 and named Oktobra laukums (October Square) in 1979. In the 1960's, a standard silicate brick

78 Kas šovasar jauns Kuldīgā (What's New This Summer in Kuldīga). *Kurzemes Vārds* (*Word of Kurzeme*), 1939, August 17, p. 1.

451. Kuldīgas radio stacija. 1934. D. Zariņš. Ēka būvniecības laikā (Mūsu jaunās radio stacijas. Rīts, 1934, 2. septembris, 6. lpp.) un mūsdienās (A. Eniņas foto. 2012)

Kuldīga radio station. 1934. D. Zariņš. Construction of the building (*Mūsu jaunās radio stacijas* (Our new radio stations). Rīts (Morning), 1934, September 2, p. 6) and nowadays (Photo by A. Eniņa. 2012)

kld.indb 433 12.12.2013. 13:28:36

452. Paviljons Pils ielā 4a. 1936–1938. Skats 20. gs. trīsdesmitajos gados (KNM, Inv. Nr. 36-841) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)

The pavilion at Pils iela 4a. 1936–1938. View from the 1930's (KDM, Inv. No 36-841) and nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013)

453. Kuldīgas peldētavas paviljons 20. gs. trīsdesmitajos gados (KNM, Inv. Nr. 28-811)

The pavilion of the Kuldīga swimming bath in the 1930's (KDM, Inv. No 28-811)

veidotu Modes ateljē ēku (**454**. attēls). Arī tās arhitektūra atspoguļo Hruščova laika „cīņu pret pārmērībām", taču fasādes simetriskajā kompozīcijā joprojām jaušama Staļina „sociālistiskā reālisma" pompozās izteiksmes pēdas. 1960. gadā Pilsētas laukumā 1 pēc arhitektu Jāņa Gintera un Josifa Klackina projekta uzcēla arī universālveikalu (**51.** attēls 62. lpp.). Šīs ēkas apjomu kārtojums un atturīgā, taču pietiekami kvalitatīvā fasāžu apdare ir korekts 20. gadsimta otrās puses modernās kustības piemērs.

Sešdesmito gadu nogalē samērā vienkārša modernās kustības izteiksme nostabilizējās visu to publisko ēku arhitektūrā, kuras drīkstēja un varēja celt pēc tā sauktajiem individuālajiem projektiem, nevis piesaistot vienu vai otru tipveida risinājumu. Tādas bija arī abas ēkas, kuras nostabilizēja Pilsēta laukuma tagadējos telpiskos ietvarus – Komunistiskās partijas Kuldīgas rajona komitejas un Izpildkomitejas nams jeb tā sauktais Padomju nams Pilsētas laukumā 2 (**455**. attēls), kuru uzcēla 1968. gadā, un viesnīca Pilsētas laukumā 6 (1967, arhitekts Kārlis Rubis). Padomju namā atradās arī dzimtsarakstu nodaļa ar laulību zāli, kuru rotā Ludviga Bērziņa darināta vitrāža

residential building typical for that time was constructed at Liepājas iela 19, and the first storey of the building was occupied by the public utility establishment "Progress" (Picture **47** p. 59). At Pilsētas laukums 7 the Fashion atelier building was constructed of the same construction materials (Picture **454**). Its architecture also reflects the "struggle against excesses" characteristic of Khrushchev's times, but traces of the pompous expressions of Stalin's "socialistic realism" can still be perceived in the symmetrical composition of the facade. In 1960, a department store was constructed at Pilsētas laukums 1 according to a project by the architects Jānis Ginters and Josifs Klackins (Picture **51** p. 62). The shape of this building and the restrained but rather qualitative finishing of the facades is a good example of modernism in the second half of the 20th century.

At the end of the 1960's, a rather simple expression of modernism was present in the architecture of public buildings, which were constructed according to the so-called individual projects instead of usual use of standard solutions. Examples are the buildings of Pilsētas laukums including the house of Kuldīga Region Committee and

kld.indb 434 12.12.2013. 13:28:41

„Dzīvības koks." Savukārt viesnīcas vestibilā atradās dekoratīvs veidojums par hercoga Jēkaba tēmu (1972, autori – Ināra Gulbe un R. Rītiņš).

20. gadsimta astoņdesmitajos gados iezīmējās Komunistiskās partijas politiskā kursa pārmaiņu vēsmas, kuras pieļāva latviešu nacionālās patības izpausmju meklējumus būvmākslas jomā. Tas sakrita ar laiku, kad arhitektus visā pasaulē aizrāva jaunās postmodernisma tendences. Bieži postmodernisms tiek definēts kā pretestība padomju ideoloģijas diktātam. Taču jaunais stils bija likumsakarīgas sekas modernās kustības ideoloģiskajai krīzei. Aizvien vairāk uzmanības pievērsa videi kopumā, kas zināmā mērā mainīja attiecības starp tipveida un individuālo projektu izmantošanu būvniecībā. Arī Kuldīgā postmodernisms raksturo vairāku sabiedrisko ēku arhitektūru. Astoņdesmitajos gados pēc arhitekta Alda Orniņa projektiem uzceltas vairākas veikalu ēkas. Deviņdesmito gadu sākumā pasaulē jau jūtams postmodernisma noriets, taču Kuldīgā tā iezīmes saglabājušās būvēs, kas celtas pat 20. gadsimta sākumā. Viena no veikalu ēkām uzcelta Smilšu ielā 24 (2004, arhitekte D. Zalāne). Tā blakus sešdesmito gadu Modes ateljē

Executive Committee of the Communist Party (the so-called Soviet House) at Pilsētas laukums 2 (Picture **455**), constructed in 1968, and the hotel at Pilsētas laukums 6 (1967, architect Kārlis Rubis). The Soviet House also hosted the Registry Office with a marriage hall decorated by the stained glass "Dzīvības koks" (Tree of Life) created by Ludvigs Bērziņš. In the lobby of the hotel, there was a decoration on the theme of the Duke Jakob (1972, authors – Ināra Gulbe and R. Rītiņš).

In the 1980's, the political course of the Communist Party changed, allowing searches for Latvian national identity in architecture. At this time, architects across the whole world were fascinated by Post-Modernism. Often Post-Modernism was defined as opposition to the Soviet ideology. But the new style was also a natural consequence of the ideological crisis of the modernist movement. More and more attention was paid to the environment in general, which to a certain extent changed the proportion of standard and individual projects in construction. In Kuldīga, many public buildings feature the peculiarities of Post-Modernism. In the 1980's, several shop buildings were constructed according to projects by the architect Aldis Orniņš.

454. Modes ateljē ēka Pilsētas laukumā 7 1967. gadā (KNM, Plg. 10.070) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)

The fashion atelier building at Pilsētas laukums 7 in 1967 (KDM, Plg. 10.070) and nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013)

kld.indb 435 12.12.2013. 13:28:44

455. Padomju nama celtniecība Pilsētas laukumā 2 1967. gadā (KNM, Plg. 9220) un ēka mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)

Construction of the Soviet House at Pilsētas laukums 2 in 1967 (KDM, Plg. 9220) and the building nowadays (Photo by J. Krastiņš. 2013)

456. Veikalu ēka Smilšu ielā 24. 2004. D. Zalāne (KNP BNDFA)

The shop at Smilšu iela 24. 2004. D. Zalāne (KDM CDDPA)

namam turpina Pilsētas laukuma apbūves fronti. Celtnei raksturīgs Latvijā tipisko postmodernisma klišeju, tostarp trīsstūraino formu un funkcionālisma kompozīcijas principu apvienojums (**456**. attēls).

Pilsētas laukuma pretējā pusē, Liepājas ielā 48 1993. gadā uzcelta bankas ēka, kas 2003. gadā pēc arhitektes D. Zalānes projekta pilnīgi pārbūvēta par administratīvu ēku. Tās arhitektūrā modernās kustības tradīcijas apvienotas ar Kuldīgā izplatīto koka apdari. Tai ir samērā izteiksmīgi, kubiski apjomu kārtojumi, funkcijai atbilstoša tektonika un uzsvērts ieejas mezgla risinājums (**457**. attēls).

Postmodernisma un funkcionālisma formveides paņēmienu apvienojums jūtams arī Kuldīgas Mākslas un humanitāro zinību vidusskolas ēkā Pētera ielā 10 (2011, arhitektu birojs "Ozola un Bula"). Tā izveidota, pārbūvējot 20. gadsimta sešdesmitajos gados pēc tipveida projekta celtu bērnudārza ēku, kuras sienas apšūtas ar glazētām māla flīzēm brūnā „kafijas ar krējumu" tonī. Smalkas starpdzegas ieskicē lentveida logu motīvu. Izbūvēts jauns trešais stāvs, kurā izvietotas papildu mācību telpas (**458**. attēls). Detaļu valoda, ritms

At the beginning of the 1990's, Post-Modernism declined in the world, but in Kuldīga its peculiarities were still present in buildings constructed at the beginning of the 21st century. One of such buildings are shops (Picture **456**) at Smilšu iela 24 (2004, architect D. Zalāne). Next to the Fashion atelier house of the 1960's, it continues the front of the buildings of Pilsētas laukums. The structure features a combination of Post-Modernist clichés typical in Latvia including triangular shapes, and principles of functionalism.

On the opposite side of Pilsētas laukums, at Liepājas iela 48, a bank building was constructed in 1993. In 2005, it is completely rebuilt as an administrative building to the project by architect D. Zalāne. In the architecture of the building, the traditions of the Modern Movement are combined with wooden finishing commonplace in Kuldīga. It is of a rather expressive, cubic shape, with tectonics compliant to the function and emphasized entrance unit (Picture **457**).

Merging of the language of Post-Modernism and Functionalism can be perceived also in the building of Kuldīga Secondary School of Art and Humanities at Pētera iela 10 (2011, architec-

kld.indb 436 12.12.2013. 13:28:52

un mēroga izjūta ēku veiksmīgi iekļauj gan vides, gan laika kontekstā.

Lielu sabiedrisko ēku celtniecības jomā 20. gadsimta nogalē un 21. gadsimta sākumā Kuldīgas būvvēsturē risinājušies visai nozīmīgi notikumi. 1987. gadā pēc arhitektu Normunda Pavāra un Viktora Valguma projekta sāka būvēt slimnīcas kompleksu Aizputes ielā 22. Veselības aprūpes iestādes no Kalpaka ielas vecajiem namiem uz turieni pārcēla gan tikai vairāk nekā 20 gadus vēlāk. Alekšupītes krasta nogāzē gleznaini izkārtoti atturīgi eleganti palātu apjomi, kuri segti ar izteiksmīgiem četrslīpju jumtiem (**459**. attēls). No 2009. līdz 2011. gadam rehabilitācijas nodaļas ēka pārveidota pēc arhitektes Diānas Zalānes projekta.

Kuldīga ieguvusi arī vairākus jaunus bērnudārzus un sporta būves. 2009.–2011. gadā pēc arhitekta Gunta Kārkliņa un būvinženiera Jēkaba Skrastiņa projekta ievērojami paplašināta pirmsskolas izglītības iestāde „Ābelīte" Ziedu ielā 15. Jauno būvapjomu koši tonētā fasāžu koka apdare raisa dzīvespriecīgu un aicinošu noskaņu (**460**. attēls). Arī savdabīgais, bet korekti līdzsvarotais ailojums lieliski atbilst bērnu iestādes raksturam.

457. Bankas ēka Liepājas ielā 48. 1993. A. Orniņš. Pārbūve – 2005. D. Zalāne (KNP BNDFA)

The bank at Liepājas iela 48. 1993. A. Orniņš. Reconstruction – 2005. D. Zalāne (KDM CDDPA)

458. Skolas ēka Pētera ielā 10. 20. gs. trīsdesmitie gadi. Pārbūve – 2011. "Ozola un Bula" (J. Krastiņa foto. 2013)

The school at Pētera iela 10. 1930's. Reconstruction – 2011."Ozola & Bula" (Photo by J. Krastiņš. 2013)

459. Kuldīgas slimnīca Aizputes ielā 22. 1987. N. Pavārs, V. Valgums. 2009–2011 D. Zalāne. (KNP BNDFA)

Kuldīga Hospital at Aizputes iela 22. 1987.N. Pavārs, V. Valgums. 2009–2011 D. Zalāne. (KDM CDDPA)

tural bureau "Ozola & Bula"). It is shaped transforming a standard kindergarten constructed in 1960's, two lower storeys coating with glazed tiles of brown "coffee and cream" shade. Stringcourses outline the motif of ribbon fenestration. A third storey with additional study rooms was constructed (Picture **458**). The language of the details, their rhythm and sense of the scale successfully integrate the building into the context of both environment and time.

The end of the 20th century and beginning of the 21th century saw some very important events in the history of architecture of Kuldīga. In 1987, construction of the hospital complex at Aizputes iela (Aizpute Street) 22 was started according to a project by the architects Normunds Pavārs and Viktors Valgums. The health care institutions were moved there from the old houses of Kalpaka iela more than 20 years later. Modes and elegant wards covered with expressive hipped roofs are picturesquely arranged on the slope of the Alekšupīte bank (Picture **459**). From 2009 to 2011, the building of the Rehabilitation Department was transformed according to a project by the architect Diāna Zalāne.

kld.indb 437 12.12.2013. 13:29:00

460. Pirmsskolas izglītības iestāde „Ābelīte” Ziedu ielā 15. 2009.–2011. G. Kārkliņš, J. Skrastiņš (J. Krastiņa foto. 2013)

The pre-school educational institution “Ābelīte” at Ziedu iela 15. 2009-2011. G. Kārkliņš, J. Skrastiņš (Photo by J. Krastiņš. 2013)

Kuldīgas pilsētas vieglatlētikas manēža Dzirnavu ielā 13 (2005, projektētājs un būvnieks a/s „RBS SKALS”) ir vienīgā vieglatlētikas manēža Latvijā, kura atbilst starptautiskajiem standartiem un kurā ir iespēja rīkot augstākā līmeņa sacensības. Katru gadu tajā norisinās viens no Latvijas vieglatlētikas entuziastiem un līdzjutējiem nozīmīgākajiem pasākumiem – „Katrīnas kauss”. Tas pulcē Latvijas un tuvāko kaimiņvalstu vieglatlētikas eliti. Manēžas pārseguma konstrukciju veido lēzenas apaļloka kopnes, kas nosaka arī celtnes telpisko veidolu, taču tā neatgādina daudzviet redzētus parastus noliktavu angārus. Piegāztās ārsienas, *High-Tech* apdare un ekspresīvs toņu salikums, kas izceļ galveno ieeju, nosaka celtnes visai laikmetīgo veidolu. Iekštelpām pievilcību un vizuāla komforta sajūtu piešķir plašais stiklojums gala fasādē (**461**. attēls).

Gandrīz vienlaicīgi būvēta ievērojami pieticīgāku izmēru sporta būve Piltenes ielā 23 (2003, arhitekte D. Zalāne). Tā ir Kuldīgas novada sporta skolas halle, aiz kuras atrodas arī skolas mācību telpu apjoms (**461**. attēls). Halles askētisko fasādi atdzīvina pret Piltenes un Gravas ielas stūri orientētās ieejas daļas arhitektoniskais izveidojums.

Kuldīga also obtained several new kindergartens and sports structures. From 2009 to 2011, the pre-school educational institution “Ābelīte” at Ziedu iela (Flower Street) 15 was significantly extended according to a project by the architect Guntis Kārkliņš. The mood of shaded wooden finishing of the facades of new building is cheerful and attractive (Picture **460**). Peculiar, yet accurately balanced fenestration perfectly matches the character of a child care institution.

The track and field hall of Kuldīga town at Dzirnavu iela 13 (2005, designer and constructor JSC “RBS SKALS”) is the only track and field hall in Latvia complying with international standards and able to host competitions at the highest level. Each year, one of the most important events for Latvian track and field enthusiasts and fans – “Katrīnas kauss” (Catherine’s Cup) – is held there. It brings together the track and field elite of Latvia and neighbouring countries. The framework of the building is made of curved trusses, but it does not resemble the ordinary warehouse hangars seen in many places. Inclined external walls, High-tech finishing and expressive combination of shades, which highlights the main entrance, create a

kld.indb 438 12.12.2013. 13:29:03

Mūsdienu lielceltnes, kaut mērogā nav salīdzināmas ar Kuldīgas senāko laiku būvmākslas mantojumu, ir laikmeta pienesums, kas ļauj senajam pilnvērtīgi dzīvot šodien. Kā visur citur, arī Kuldīgā ienākuši visuresošie lielveikali, bet diez' vai kur citur „Maxima" un „Rimi" būtu iekārtojušies aiz vārda tiešajā nozīmē vecu ķieģeļu sienām, kaut pašas sienas ir pavisam jaunas. Arī tā ir attieksme pret visai Latvijai piederošo kultūrvēsturisko mantojumu, kas ļauj lepoties ar padarīto un cerīgi raudzīties rītdienā.

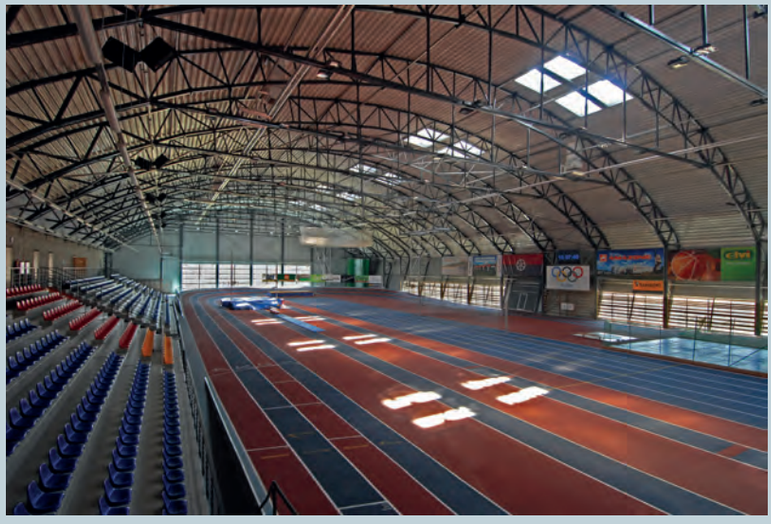
461. Sporta komplekss Piltenes ielā 23. 2003. D. Zalāne (J. Krastiņa foto. 2013)
The sports complex at Piltenes iela 23. 2003. D. Zalāne (Photo by J. Krastiņš. 2013)

contemporary image of the building. Glazing of the end facade imparts attraction and visual comfort to the inner premises (Picture **461**).

Almost at the same time a modest building for sports activities was constructed at Piltenes iela (Piltene Street) 23 (2003, architect D. Zalāne). It is the hall of the Kuldīga district sports school. The school premises are located behind it (Picture **461**). The architecture of the entrance facing the corner of Piltenes iela and Gravas iela (Gully Street) freshens up the ascetic facade of the hall.

Large contemporary buildings, even though they cannot be compared to Kuldīga's architectural heritage of older times in terms of scale, are the contribution of an epoch that allows the old to continue living today. Like everywhere else, omnipresent supermarkets appeared in Kuldīga as well, but hardly anywhere else would "Maxima" and "Rimi" have settled behind literally old brick walls, even though the walls themselves are new. This attitude towards cultural and historical heritage belonging to the whole Latvia combines pride of the past and hope for the future.

461. Kuldīgas pilsētas vieglatlētikas manēža Dzirnavu ielā 13. 2005. A/s „RBS SKALS" (J. Krastiņa foto. 2013)
The Kuldīga town track and field hall at Dzirnavu iela 13. 2005. JSC "RBS SKALS" (Photo by J. Krastiņš. 2013)

kld.indb 439 12.12.2013. 13:29:10

Kuldīgas arhitektūra. Ražošanas ēkas

The Architecture of Kuldīga. Industrial Buildings

Daina Antoniška,

Andris Biedriņš

Kuldīga. Skolas iela. Pa labi – bijušās ziepju fabrikas ēka (M. Rubeņa foto. 2011)

Kuldīga. Skolas iela. Right side – building of the former soap factory (Photo by M. Rubenis. 2011)

Kurzemes un Zemgales hercogvalsts saimnieciskā uzplaukuma laikā – 17. gadsimtā – Kuldīgā veidojās rūpnieciskās ražošanas iedīgļi. Reizē ar amatnieku darbnīcām parādījās manufaktūras tipa uzņēmumi. Raksturīgākās ražotnes bija koku zāģētavas, kālija un ziepju vārītavas, darvas, stikla, ķieģeļu un kaļķu cepļi, pulvera dzirnavas, lina austuves un sedlinieku darbnīcas.[1]

Pēc hercogvalsts sabrukuma saimnieciskās dzīves aktivitāte ievērojami kritās. Tikai 19. gadsimta sākumā Kuldīga pamazām atkopās no iepriekšējā saimnieciskā panīkuma. Tomēr arī vēl šajā laikā pilsēta galvenokārt bija pazīstama tikai kā „plašāka apgabala centrs, kurā darbojās apriņķa administratīvās iestādes, vairākas skolas un kurā labprāt koncentrējās Kurzemes muižniecība".[2] Dzimtbūšanas atcelšana Kurzemē 1817. gadā radīja priekšnoteikumus brīvam darbaspēka tirgum un līdz ar to ražošanas attīstībai pilsētās. Arī Kuldīgā izveidojās atsevišķas nelielas ražotnes, tomēr šajā laikā vēl joprojām vairāk bija nelielu lauksaimniecības produkcijas pārstrādes uzņēmumu, piemēram, labības maltuve pilsētas ūdensdzirnavās tagadējā Dzirnavu ielā 18 un vairākas amatnieku darbnīcas.

Vērienīgāka rūpniecības attīstība Kurzemē sākās 19. gs. otrajā pusē. To veicināja 1863. gada pasu likums, kas atcēla būtiskākos pārvietošanās brīvības ierobežojumus, kā arī 1866. gada likums par amata monopola tiesību atcelšanu.[3] 1864. gada pārskatā par Kurzemes guberņas fabrikām Kuldīgā atzīmētas tikai divas – M. Hiršmana adatu fabrika un Koka skapju izgatavošanas uzņēmums,[4] tomēr turpmākajās desmitgadēs situācija strauji izmainījās. Līdz ar saimnieciskās dzīves aktivizēšanos pieauga iedzīvotāju skaits. 1863. gadā Kuldīgā bija 4601 iedzīvotājs, bet 1897. gadā to bija jau 9462.[5] 1895. gadā Kurzemes guberņā bija

1 **Juškevičs, J.** *Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē.* Rīga: Valstspapīru spiestuves izdevums, 1931. 671. lpp.

2 **Bokalders, J.** Latvijas pilsētas. *Latvijas zeme, daba, tauta : 3. sējums*. Rīga: Valters un Rapa, 1937. 267.–269. lpp.

3 **Jenšs, J.** No Latvijas rūpniecības attīstības vēstures 18 gs. beigās –1860. g. *Vēstures problēmas : 5. sējums.* Rīga: LPSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1962. 279. lpp.

4 LVVA, 416. fonds, 1. apraksts, 17. lieta, 198. lapa

5 **Лудмер, Я. И.** *Справочная книга по Курляндской губернии 1901 года.* Митава: Курляндский губернский статистический комитет, 1901. Стр.13.

The period of prosperity of the Duchy of Courland and Semigallia, the 17th century, was the dawn of industry in Kuldīga. Manufactories appeared along with craftsmen's workshops. The most typical production units were sawmills, potassium salteries and soap-, tar-, glass-, brick- and lime-kilns, powder mills, flax weaving-mills and saddlers' workshops.[1]

After the fall of the Duchy, economic activity declined considerably. Only at the beginning of the 19th century did Kuldīga gradually recover from the economic decline. Yet, during this period, the town was mainly known only as "the centre of a wider region in which district administrative institutions and several schools were located and in which the nobility of Kurzeme was mostly concentrated".[2] Abolition of serfdom in Courland in 1817 was a pre-condition of a free labour market and, hence, industrial development in towns. Several small production units also developed in Kuldīga, and there were many small enterprises processing agricultural products, for example, a flourmill in the town watermill at the present Dzirnavu iela (Mill Street) 18, and several craftsmen's workshops.

The most extensive development of industry in Courland started in the second half of the 19th century. The Passport Law of 1863 annulling crucial restrictions of the freedom of movement, and the Law on Abolition of Craft's Monopoly Right of 1866 were the driving forces.[3] In the report of 1864 on factories of the province of Courland, only two factories in Kuldīga were mentioned – M. Hirschmann's Needle Factory and Wooden Wardrobe Production Enterprise[4] – but the situation rapidly changed over the next decades. As the economy prospered, the number of inhabitants grew along with it. In 1863, there were 4,601 inhabitants in Kuldīga, whereas in 1897 there were 9,462.[5] In 1895, 539 industrial

1 **Juškevičs, J.** *Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē* (*The Age of Duke Jacob in Courland*). Riga: Valstspapīru spiestuves izdevums, 1931, p. 671.

2 **Bokalders, J.** Latvijas pilsētas (Latvian Cities) *Latvijas zeme, daba, tauta* (*Latvian Land, Nature, People*). Volume 3. Rīga: Valters un Rapa, 1937, p. 267–269.

3 **Jenšs, J.** No Latvijas rūpniecības attīstības vēstures 18 gs. beigās –1860. g. (From the History of Development of Latvian Industry in the End of the 18th Century - 1860). *Vēstures problēmas : 5. sējums* (*History Problems : Volume 5*). Rīga: LPSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1962, p. 279.

4 LSHA, fund 416, description 1, case 17, page 198.

5 **Лудмер, Я. И.** *Справочная книга по Курляндской губернии 1901 года.* Митава: Курляндский губернский статистический комитет, 1901. Стр.13.

kld.indb 442 12.12.2013. 13:29:15

reģistrēti 539 rūpnieciskās ražošanas (krievisku *фабрично-завоские*) uzņēmumi, un to apgrozījums bija aptuveni 12 miljoni rubļu gadā. Kuldīga ar savām 12 fabrikām, kuru apgrozījums bija 470 500 rubļu, ieņēma ceturto vietu aiz Liepājas, Jelgavas un Ventspils.[6] Turpmāk notika rūpniecības koncentrācija –1896. gadā Kurzemes guberņā darbojās vairs tikai 385 rūpniecības uzņēmumi, bet to apgrozījums bija jau ap 14 miljoniem rubļu.[7] Savukārt Kuldīga ar apgrozījumu 560 200 rubļu un 516 ražošanā nodarbinātiem strādniekiem[8] jau bija apsteigusi Ventspili un turpmākajos gados nostabilizējās kā trešā lielākā rūpniecības pilsēta Kurzemes guberņā. Tiesa, rūpnieciskā ražošana Kuldīgā, salīdzinot ar Liepāju un Jelgavu, bija krietni pieticīgāka, jo pilsētai nebija tieša dzelzceļa satiksme ar citiem centriem. 19. un 20. gadsimta Kuldīgā pārstrādāja lauksaimniecības produktus, izgatavoja adatas un ziepes, apstrādāja koku, ādas, vilnu, vadmalu un ražoja sērkociņus.

6 LVVA, 416. fonds, 1. apraksts, 17. lieta, 974. lapa.

7 **Степанов, Н. М.** *Промышленность и торговля въ Курляндской губернии.* Статистический очерк. Вып. 3. Митава: Курляндский губернский статистический комитет, 1913. Стр. 18.

8 LVVA, 416. fonds, 1. apraksts, 17. lieta, 974. lapa.

462. Velosipēdu darbnīcas reklāma Baznīcas ielā 22.
The advertisement of the bicycle workshop at Baznīcas iela 22.

manufacturing (Russian *фабрично-заводские*) enterprises were registered in the province of Courland, and their turnover was approximately 12 million roubles a year. Kuldīga had 12 factories with the turnover of 470,500 roubles and took fourth place behind Liepāja, Jelgava and Ventspils.[6] Later further industrial concentration took place, and in 1896, 385 industrial enterprises operated in the province of Courland, with a turnover of approximately 14 million roubles.[7] Kuldīga with turnover of 560,200 roubles and 516 workers employed in the sector of industry[8] had already surpassed Ventspils and later took a stable position as the third biggest industrial town in the province of Courland. However, industrial production in Kuldīga was much more modest compared to Liepāja and Jelgava, , because the town did not have direct railway connections with other towns. In Kuldīga in the 19th and 20th century, agricultural products were processed, needles and soap were produced, wood, leather, wool and broadcloth was made, and safety matches were manufactured.

In 1904, the largest manufacturing enterprise in Kuldīga was Louis Hirschmann's safety match factory "Vulkāns" (Volcano) equipped with a steam engine at the present Jelgavas iela (Jelgava Street) 45. It employed 421 workers. The mechanical engineering and ironworks factory "Vulkāns" with 74 workers was located also there. Ida Hirschmann's needle factory at the present Liepājas iela (Liepaja Street) 30 employed 45 workers. Ludwig Winteler's wool carding-mill and dye-house at the present Dzirnavu iela 18 employed 17 workers, whereas Sussel Jacobsohn needle factory at Kaļķu iela (Lime Street) 5 employed 15 persons.[9]

On the eve of World War I, these production units had grown even more. A stable place among the industrial enterprises of the town was taken by Winteler's mill and wool processing enterprise. In the 1920's, A. Winteler's broadcloth factory developed on this basis. "Vulkāns", employing 588 workers, was one of the leading wood processing enterprises in Courland.[10]

6 LSHA, fund 416, description 1, case 17, page 974.

7 **Степанов, Н. М.** *Промышленность и торговля въ Курляндской губернии.* Статистический очерк. Вып. 3. Митава: Курляндский губернский статистический комитет, 1913. Стр. 18.

8 LSHA, fund 416, description 1, case 17, page 974.

9 LSHA, fund 416, description 1, case 17, page 987.

10 Степанов, Н. М. Op. cit., Стр. 15.

kld.indb 443 12.12.2013. 13:29:16

463. Pilsdzirnavas Baznīcas ielā 36 (A. Biedriņa foto. 2011)
Pilsdzirnavas at Baznīcas iela 36 (Photo by A. Bieriņš. 2011)

1904. gadā lielākais ražošanas uzņēmums Kuldīgā bija ar tvaika dzinēju aprīkotā Luija Hiršmana sērkociņu fabrika „Vulkāns" tagadējā Jelgavas ielā 45. Tajā bija nodarbināts 421 strādnieks. Turpat atradās arī mašīnbūves un čugunlietuves fabrika „Vulkāns" ar 74 strādniekiem. Ida Hiršmana adatu fabrikā, kas atradās tagadējā Liepājas ielā 30, strādāja 45 darbinieki. Ludviga Vintelera vilnas kārstuve un krāsotava tagadējā Dzirnavu ielā 18 nodarbināja 17, bet Zusela Jakobsona ādas fabrika Kaļķu ielā 5 – 15 cilvēkus.[9]

Pirmā pasaules kara priekšvakarā šīs ražotnes bija vēl vairāk izaugušas. Stabilu vietu pilsētas rūpniecībā ieņēma Vintelera dzirnavas un vilnas apstrādes uzņēmums. Divdesmitajos gados no tā izveidojās A. Vintelera tūku fabrika. „Vulkāns" ar 588 strādājošajiem bija viens no vadošajiem kokapstrādes uzņēmumiem visā Kurzemē.[10]

Pēc Pirmā pasaules kara postījumiem Kuldīgas rūpniecība samērā ātri atkopās un pirmās pēckara desmitgades vidū piedzīvoja jau nelielu uzplaukumu. Tam sekoja lejupslīde.

9 LVVA, 416. fonds, 1. apraksts, 17. lieta, 987. lapa.

10 Степанов, Н. М. Op. cit., Стр. 15.

464. Pilsdzirnavas Baznīcas ielā 36. 1968. gada restaurācijas projekta darba zīmējumu fragments (KNP BNA)
Pilsdzirnavas at Baznīcas iela 36. A fragment of draft drawings of the restoration project of 1968 (KDM CDA)

kld.indb 444 12.12.2013. 13:29:30

1927. gada nogalē darbu bija spiesta pārtraukt „Vulkāna" skaliņu izgatavošanas nodaļa,[11] krasi saruka produkcijas noiets, un 1928. gadā draudēja uzņēmuma slēgšana.[12] Ar valsts atbalstu to izdevās novērst. Savukārt adatu fabrikas „Planēta" kustamo mantu nācās izpārdot ūtrupē, un ražošana tika pārcelta uz Rīgu. 1929. gadā ražošanu pilnīgi pārtrauca Goldberga ziepju fabrika. Arī tā tika pārvietota uz Rīgu. Kuldīgā palika tikai divi nozīmīgi rūpniecības uzņēmumi – A. Vintelera tūku fabrika un sērkociņu fabrika „Vulkāns". Tie par spīti ugunsgrēkiem un citām nelaimēm, kā arī īpašnieku un pat sabiedriski ekonomisko iekārtu nomaiņām turpināja strādāt vēl gandrīz gadsimtu.

Ražošanai Kuldīgā ir ne tikai ievērojama vieta pilsētas kultūras vēsturē, bet tā ir atstājusi uzskatāmas pēdas arī kultūrvidē. Tās ir gan senās fabriku ēkas, gan reklāmas zīmējumi uz namu sienām. Piemēram, Rumbas ielā daiļkrāsotavas reklāma ar mucu apveidiem vēsta, ka te veikta audumu krāsošana un ķīmiskā apstrāde. Ļoti izteiksmīga reklāma ir Baznīcas ielā 22 (**462**. attēls). Tur Riharda Šmēlinga (*Richard Shmaeling*) velosipēdu darbnīcā ražoti velosipēdi „Rumba", kas kuldīdznieku atmiņās palikuši kā „vislabākie, jo tie gatavoti no vislabākā materiāla un speciālista – meistara vadībā".[13]

11 *Pēdējā Brīdī,* 1927, 3. decembris (Nr. 226).

12 *Kuldīgas Vēstnesis,* 1928, 20. aprīlis (Nr. 15).

Pilsdzirnavas

Viena no Kuldīgā pašām senākajām ražotnēm, kas, domājams, izveidota jau 13. gadsimtā, ir Pilsdzirnavas jeb Pils ūdensdzirnavas Baznīcas ielā 36 (**287**. attēls 312. lpp. un **463**. attēls). Tās atrodas netālu no Alekšupītes ietekas Ventā – pie upītes vairāk nekā 4 m augstā dabīgā ūdenskrituma.[14] Par dzirnavu senāko darbības posmu ir visai skopa informācija. Dzirnavas redzamas 18. gadsimta nogalē zīmētos Kuldīgas pilsētas panorāmas attēlos (**21**. attēls 40. lpp.).

Publicētajos avotos dzirnavu ēkas celšana visbiežāk tiek datēta ar 1807. gadu, taču pēc citas versijas dzirnavas 1805. gadā esot uzbūvējis dzirnavnieks Angers un vēlāk pārdevis tās

13 **Antoniška, D, Gailāne, N., Gustovskis, A., Marcinkēvičs, A.** *Kuldīga.* Rīga: Nordik, 2005. 96. lpp.

14 **Zalsters, A**. Kuģu būve senajā Kuldīgā. *Padomju Dzimtene,* 1981, 12. decembris (Nr.147).

World War I devastated Kuldīga, but its industry recovered quite fast, and in the middle of the first post-war decade it already experienced prosperity. This was followed by a decline. At the end of 1927, the splinter production department of "Vulkāns" was forced to stop its operations,[11] sales of the products decreased radically, and in 1928 the enterprise was almost closed down.[12] The state supported "Vulkāns" The movable property of the needle factory "Planēta" (Planet) had to be sold at auction, and production was moved to Riga. In 1929, Goldberg's soap factory stopped its production completely. It was also moved to Riga. Only two important industrial enterprises remained in Kuldīga – A. Winteler's broadcloth factory and safety matches factory "Vulkāns". In spite of fires and other disasters, change of owners and of the social and economic order, they continued to work for almost a century.

Industry in Kuldīga has not only a significant place in the history of town culture, but it has also left traces in the cultural environment. There are old factory buildings and advertisement drawings on the walls of houses. For example, at Rumbas iela (Rapid Street) a paint shop's advertisement with the outline of a barrel announced that fabric painting and chemical treatment was performed there. A highly expressive advertisement can be found at Baznīcas iela (Church Street) 22 (Picture **462**). There, Richard Shmaeling's bicycle workshop produced "Rumba" (Rapid) bicycles, which remained in the memories of Kuldīga inhabitants as "the best ones, because they were manufactured from the best material and under the supervision of a specialist – master craftsman".[13]

11 *Pēdējā Brīdī (At the Last Gasp),* 1927, December 3 (No 226).

12 *Kuldīgas Vēstnesis (Courland Messenger),* 1928, April 20 (No 15).

Pilsdzirnavas (Castle Mill)

One of the oldest production units in Kuldīga, which supposedly was developed already in the 13th century, is Pilsdzirnavas or Pils ūdensdzirnavas (Castle Watermill) at Baznīcas iela 36 (Picture **287**, p. 312, and Picture **463**). It is located in the vicinity of the Alekšupīte River's estuary into the Venta, next to the 4 m high natural waterfall of the nullah.[14] There is little information about the

13 **Antoniška, D, Gailāne, N., Gustovskis, A., Marcinkēvičs, A.** *Kuldīga.* Riga: Nordik, 2005. p. 96.

14 **Zalsters, A**. Kuģu būve senajā Kuldīgā *(Ship Construction in Ancient Kuldīga). Padomju Dzimtene (Soviet Homeland),* 1981, December 12 (No 147).

kld.indb 445 12.12.2013. 13:29:31

baronam Verneram fon Bēram, no kura savukārt 1820. gadā dzirnavas atpircis un pārveidojis par papīrdzirnavām šī amata meistars Johans Justs Berliss no Rendas. Kuldīgas papīra izgatavošanas dzirnavas darbojušās no 1820. līdz 1838. gadam. Ir saglabājušies papīra paraugi ar tajos iespiestajām Kuldīgas ūdenszīmēm.[15]

Papīrdzirnavas tomēr bankrotēja, un Pilsdzirnavās tika atjaunota labības malšana. 19. gadsimta beigās uzņēmums nonāca Hiršoviču ģimenes īpašumā, un tās sāka saukt par Hiršoviča ūdensdzirnavām. Dzirnavas, kuras šai ģimenei piederēja līdz pat nacionalizācijai 1940. gadā, tika modernizētas – papildus diviem lielajiem ūdensratiem jaudas nodrošināšanai tika uzstādīts arī petrolejas dzinējs.[16] Mozus Hiršoviča uzņēmuma ziedu laiki bija 20. gadsimta divdesmitie un trīsdesmitie gadi – tad dzirnavās labību pārstrādāja gan rupjā maluma, gan bīdeļmiltos un izgatavoja putraimus un iesalu.[17] Pēc Otrā pasaules kara Pilsdzirnavas nonāca Kuldīgas rajona rūpkombināta īpašumā, un tajās turpinājās labības malšana, bet vēlāk, līdz 20. gadsimta astoņdesmito gadu beigām, šeit darbojās mehāniskās darbnīcas.

Pils ūdensdzirnavu mūra ēka atrodas stāvā nogāzē Alekšupītes labajā krastā, tāpēc pret ielu vērstā fasāde ir vienstāva ar mezonīnu, bet aizmugures fasāde ir divstāvu. Zem ēkas ir arī divos līmeņos sadalīts pagraba stāvs. Dzirnavu melderis Artūrs Kuncītis savā atmiņu stāstījumā aprakstījis Pils ūdensdzirnavu uzbūvi un tehnoloģisko procesu: „Galvenā dzirnavu ēka bija sadalīta trijās daļās. Vienu galu aizņēma dzirnavu mehānismi, bet ēkas vidū atradās labības noliktava, kurā bija 4x4 m lieli apcirkņi. Tajos sabēra no zemniekiem iepirkto labību, kuru samala, un produkciju pārdeva. No Alekšupītes tālākajā ēkas galā atradās meldera dzīvoklis un darbnīca, kurā veica dzirnavu iekārtas remonta darbus. Ūdensdzirnavu ēkas iekštelpas bija izbūvētas trīs stāvos. Galvenās graudu pārstrādei domātās darba mašīnas bija izvietotas pagrabstāvā, kurš ar starpstāvu pārsegumu bija sadalīts divos līmeņos. Sākotnēji dzirnavas darbināja tikai ēkas ārpusē novietotie divi ūdensrati, kuru ārējie diametri bija 22 pēdas un 24 pēdas, bet

15 **Jenšs, J.,** Op. cit., 202.–203. lpp.

16 **Лудмер, Я. И.,** Op. cit., Стр.16.

17 LVVA, 1308. fonds, 12. apraksts, 16349. lieta.

earliest period of its activity. The mill can be seen in Kuldīga town panorama pictures drawn at the end of the 18th century (Picture **21** p. 40.).

In written publications, the construction of the mill building is most often dated to 1807; however, according to another version, in 1805 the mill was constructed by the miller Angers and later sold to Baron Werner von Baehr, from whom in 1820 the mill was purchased and transformed into a paper mill by the master of this craft Johans Justs Berliss from Renda. The paper manufacturing mill of Kuldīga operated from 1820 to 1838. Paper samples with Kuldīga watermarks have been preserved.[15]

Nonetheless, the paper mill went bankrupt, and crop milling was restored at Pilsdzirnavas. At the end of the 19th century, the enterprise was owned by the Hirschowitz family, and people started to call it Hirschowitz's watermill. As the property of this family, the mill facilities were modernized – two large waterwheels and a kerosene engine were installed to proviode power – until they were expropriated in 1940.[16] Mozus Hirschowitz's enterprise prospered in the 1920's and 1930's when the mill processed course-grained flour and fine flour as well as groats and malt.[17] After World War II, Pilsdzirnavas belonged to the Kuldīga region industrial complex, and crop milling continued there, but later, until the end of the 1980's, a mechanical workshop operated there.

The masonry building of Pils ūdensdzirnavas is located on a steep slope on the left bank of the Alekšupīte, therefore the facade facing the street has one storey with a mezzanine, while the rear facade has two storeys. Under the building, there is a basement storey divided into two levels. The miller Artūrs Kuncītis in his story described the building and technological process of Pils ūdensdzirnavas: "The main mill building was divided into three parts. One part was occupied by mill mechanisms, while the crop warehouse having 4x4 m large corn-bins was located in the middle of the building. Grain bought from farmers was poured in them, and the produce was sold. The miller's apartment and workshop where the repair works of mill equipment were performed, were situated in the part of the building being

15 **Jenšs, J.,** Op. cit., p. 202–203.

16 **Лудмер, Я. И.,** Op. cit., Стр.16.

17 LSHA, fund 1308, description 12, case 16349.

kld.indb 446 12.12.2013. 13:29:32

kopš 20. gadsimta trīsdesmitajiem gadiem papildu jaudu nodrošināja arī turbīna un elektromotors. Ūdensrati bija novietoti neparasti augstu virs Alekšupītes normālā ūdens līmeņa – lai dzirnavas varētu darboties arī pavasaros, kad Ventā bija ledus sastrēgumi un paaugstinājās ūdens līmenis. Dzirnavu darbības pēdējā laikā izmantoja vairs tikai vienu ūdensratu – to, kura diametrs 22 pēdas. Ar šo ratu piedzina transmisiju, no kuras darbināja rupjā maluma gaņģi, graudu tīrīšanas mašīnu jeb spicmašīnu, kā arī bīdeļcilindru smalko miltu izgatavošanai."[18]

Pils ūdensdzirnavas bija viens no pirmajiem objektiem Kuldīgā, kurš jau 1949. gadā bija iekļauts arhitektūras pieminekļu sarakstā. Ņemot vērā šī objekta kultūrvēsturisko vērtību, kopš 20. gadsimta sešdesmitajiem gadiem tiek risināts jautājumus par seno dzirnavu restaurēšanu – 1968. gadā izstrādāja darba zīmējumus dzirnavu pārbūvei par muzeju (**464**. attēls), bet 1969. gadā tika sastādīts akts par ēkas atbrīvošanu un restaurācijas uzsākšanu.[19] Šīs ieceres nav īstenotas, un dzirnavu ēkas tehniskais stāvoklis tikai pasliktinājies. Arī unikālā dzirnavu iekārta pamazām tikusi izvazāta. Kopš 2009. gada pakāpeniski tiek veikti šī arhitektūras pieminekļa konservācijas darbi. Pilsdzirnavas kopā ar ūdenskrātuvi, slūžām un tiltu pār Alekšupīti ir viens no gleznainākajiem Kuldīgas nostūriem un vienlaikus piemineklis ūdensspēka izmantošanas laikmetam ražošanā.

A. Vintelera Kuldīgas tūku fabrika

Pie Alekšupītes, bet Pilsdzirnavām pretējā pilsētas malā, atrodas viens no lielākajiem ražošanas ēku kompleksiem Kuldīgā – bijusī Kuldīgas tūku fabrika Dzirnavu ielā 18. Rūpniecības ēku arhitektūrai tipiskās divstāvu sarkano ķieģeļu būves (**465**. attēls) izvietotas gar ielu, kas vienlaikus ir Pilsētas dzirnavu dambis.

Kuldīgas 1797. gada plānā (**19**. attēls 38. lpp.) šajā vietā iezīmēts Dzirnavu dīķis (*Mühlen Teich*) un ūdensdzirnavas, kas, domājams, darbojušās jau 17. gadsimtā. Vēlāk tur iekārtota arī kokzāģētava un vilnas apstrādes fabrika, kura 20. gadsimta divdesmitajos un trīsdesmitajos gados kļuva plašāk pazīstama kā A. Vintelera Kuldīgas

18 VKPAI PDC, lieta Nr. 08-04-111-24-1044 (Pilsdzirnavas Kuldīgā : Pieminekļa pase. Sastādījis Rolands Puriņš 1984.gada 25. janvārī).

19 Turpat.

farther from the Alekšupīte. The premises of the mill building were constructed on three storeys. The machines intended for the main grain processing were placed on the basement storey divided into two levels by the inter-storey covering. Initially, the mill was operated only by two waterwheels located outside the building; their external diameters were 22 feet and 24 feet, however, as of the 1930's, additional power was provided by a turbine and an electromotor. The waterwheels were installed unusually high above the normal water level of the Alekšupīte so that the mill can be operated during spring, when the Venta was blocked by ice and the water level increased. Only one waterwheel having the diameter of 22 feet was used during the last days of mill's operation. This wheel drove gears, which operated course grain mills, a grain cleaning machine, as well as device for milling of fine flour."[18]

Pils ūdensdzirnavas was one of the first objects in Kuldīga included in the list of architectural monuments in 1949. Taking into account the cultural and historical value of this object, the issues concerning the restoration of the ancient mill were discussed from the 1960's onward. In 1968, working drawings for the reconstruction of the mill into a museum (Picture **464**) were developed, but in 1969, the act on clearance of the building and beginning of the restoration was signed.[19] These plans were never implemented, and the technical condition of the mill building got worse. The unique mill equipment was taken away. As of 2009, conservation of this architectural monument has taken place step by step. Pilsdzirnavas, its water reservoir, sluice and the bridge across the Alekšupīte is one of the most picturesque corners of Kuldīga and also a monument to the era when industry used water power.

A. Winteler's Kuldīga broadcloth factory

Next to the Alekšupīte, but on the opposite end of the town from Pilsdzirnavas, one of the largest complexes of manufacturing buildings in Kuldīga, the former Kuldīga broadcloth factory, is located at Dzirnavu iela 18. Red brick structures typical of the architecture of industrial buildings (Picture **465**) are arranged along

18 SIHP MDC, case No 08-04-111-24-1044 (Pilsdzirnavas in Kuldīga: Monument's passport. Drawn up by Rolands Puriņš on January 25, 1984).

19 Ibid.

kld.indb 447 12.12.2013. 13:29:32

465. A. Vintelera Kuldīgas tūku fabrika Dzirnavu ielā 18. 1924. M. T. Berči. Skats 1934. gadā (KNM, Inv. Nr. 15.326) un bijusī austuves ēka mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)

A. Winteler's Kuldīga broadcloth factory at Dzirnavu iela 18. 1924. M. T. Bertschy. View in 1934 (KDM, Inv. No 15.326) and former weaving-mill building today (Photo by J. Krastiņš. 2013)

tūku fabrika. Ūdensdzirnavas sauca par Pilsētas dzirnavām, jo līdz 19. gadsimta sākumam tās piederēja Kuldīgas pilsētai. Ceļš no tām uz pilsētas centru ieguva Dzirnavu ielas nosaukumu.

1814. gadā dzirnavas kopā ar dārzu, pļavu un aramzemes gabalu tika nodotas privātīpašumā ar tiesībām mantot.[20] Turpmākajos gados dzirnavas tika paplašinātas, un 1872. gadā tajās uzstādīja arī vilnas apstrādāšanas iekārtu, tādējādi liekot pamatus Kuldīgas vilnas apstrādes fabrikai.[21] 1877. gadā dzirnavas un fabriku savā īpašumā ieguva Ludvigs Vintelers.[22] Viņa tēvs bijis dzirnavnieks Griezē (tagad Saldus novadā) un 19. gadsimta sešdesmitajos gados pārcēlies uz Kuldīgu, lai strādātu Pilsētas dzirnavās.

19. un 20. gadsimta mijā fabrika tika ievērojami modernizēta: sāka darboties tvaika krāsotava un mazgātava. Tika arī uzstādīta lupatu plucināmā mašīna, ar kuras palīdzību vecas vadmalas un vilnas drānas varēja pārstrādāt par vilnu.[23]

20 LVVA, 795. fonds, 2. apraksts, 723. lieta, lapa bez Nr.

21 LVVA, 1308. fonds, 12. apraksts, 16349. lieta, lapa bez Nr.

22 *Kuldīgas Ziņas,* 1927, 12. oktobris (Nr.41), 2. lpp.

23 *Kuldīgas lauksaimnieku kalendārs „Konsums" 1900. gadam*. Kuldīga: Adolfs Kubašs, 1900.

the street, which is also the dam of the Pilsētas dzirnavas (Town Mill).

In the plan of Kuldīga of 1797 (Picture **19** p. 38.), Dzirnavu dīķis (The Mill Pond, in German *Mühlen Teich*) and the watermill, which supposedly operated already in the 17th century, are marked in this place. Later, a sawmill and a wool processing factory, which became widely known as A. Winteler's Kuldīga broadcloth factory in the 1920's and 1930's, was established there. The watermill was named Pilsētas dzirnavas, because it belonged to Kuldīga town up to the beginning of the 19th century. The road from to it to the town centre got the name Dzirnavu iela.

In 1814, the mill along with the garden, meadow and arable land plot became private property with hereditary rights.[20] In the following years, the mill was expanded, and in 1872 wool processing equipment was installed, thus laying the foundation for the Kuldīga wool processing factory.[21] In 1877, the mill and the factory were bought by Ludwig Winteler.[22] His father was a

20 LSHA, fund 795, description 2, case 723, page without No.

21 LSHA, fund 1308, description 12, case 16349, page without No.

22 *Kuldīgas Ziņas (Kuldīga News),* 1927, October 12 (No41), p. 2.

kld.indb 448 12.12.2013. 13:29:41

1909. gadā lielākā daļa no fabrikas ēkām, mašīnām un izejvielām gāja bojā ugunsgrēkā, neskartu atstājot vien krāsotavu,[24] taču jau 1910. gadā uzņēmums atjaunoja darbību no jauna uzceltā mūra ēkā.[25] 1911. gadā izgatavotā fabrikas situācijas plānā[26] redzams, ka dzirnavu teritorijā starp Lielo Dzirnavu ielu un Mazo Dzirnavu (tagad Leona Paegles) ielu bijušas astoņpadsmit ēkas. Lielākajā mūra ēku grupā pie Lielās Dzirnavu ielas atradās dzirnavas ar turbīnu telpu, kā arī vilnas apstrādes telpas – noliktava un vilnas kāršanas, vērpšanas un aušanas telpas. Koka ēkās sētas pusē bija krāsotava, veltuve un telpas tvaika mašīnai un kurtuvei. Pa kreisi no mūra ēkām atradās pagrabs, bet aiz tā – smēde un dzelzs noliktava. Pie Alekšupītes tās labajā krastā izvietojās kokzāģētava, kuras iekārtu darbināja ar ūdens spēku. Dzirnavu dīķis tolaik bija uzpludināts līdz pat Lielajai Dzirnavu ielai. Zem ielas līmeņa pa darba kanālu ūdeni pievadīja dzirnavu turbīnai, kas atradās šahtā zem ēkas. Lejpus dzirnavām ūdens pa noteces kanālu gar Mazo Dzirnavu ielu nonāca atpakaļ Alekšupītē. Pie Mazās Dzirnavu ielas atradās kokmateriālu krautuve, ratnīca, zirgu stallis un noliktava.

Sākoties Pirmajam pasaules karam, vilnas apstrāde tika pārtraukta, un to atsāka tikai 1918. gadā. Gadu vēlāk – 1919. gadā – Ludvigs Vintelers dzirnavas un vilnas apstrādāšanas fabriku, kā arī kokzāģētavu pilnībā nodeva savam vecākajam dēlam Arturam Vinteleram, kurš tūliņ sācis savest kārtībā sapostīto fabriku un bijušajās labības malšanas telpās izveidojis austuvi. Acīmredzot tas bija iepējams, pateicoties valsts pasūtījumam, jo A. Vintelers esot „saņēmis savās rokās toreizējās pirmās Latvijas armijas apgādāšanu ar audumiem un vilnas dzijām".[27] Par uzņēmuma sadarbību ar armijas struktūrām netieši liecina arī reklāma militāra rakstura izdevumā (**466**. attēls).[28] Fabrikas darbībai attīstoties, 1924. gadā pēc Liepājas arhitekta Makša Teodora Berči izstrādāta projekta (**467**. attēls) sāka celt un 1927. gada oktobrī atklāja jaunu

24 *Goldingenscher Anzeiger,* 1909, 7. Marz (Nr.10).

25 *Goldingenscher Anzeiger,* 1910, 2. Januar (Nr.1).

26 LVVA, 97. fonds, 1. apraksts, 804. lieta, 3. lapa (kopija KNM, Plg 13.415, 9. lpp.).

27 Kuldīgas vilnas audumu fabrika A. Vinteler. *Latvijas tirgotājs.* 1929, 1. aprīlis (Nr. 4), 16. lpp.

28 *Artilērijas apskats,* 1929, 1. novembris (Nr. 9/10).

miller in Grieze (now in Saldus region) and in the 1860's he moved to Kuldīga to work at Pilsētas dzirnavas.

At the turn of the 19th and 20th century, the factory was significantly modernized and a steam dye-house and a laundry started to operate. A cloth scutching machine was installed to process old broadcloths and wool cloths into wool.[23] In 1909, most of factory buildings, machines and raw materials were destroyed by fire, with only the dye-house not damaged,[24] and in 1910 the enterprise restored its operations in a masonry building constructed anew.[25] The factory location plan developed in 1911[26] shows that there were eighteen buildings in the territory of the mill, between Lielā Dzirnavu iela (Big Mill Street) and Mazā Dzirnavu iela (Small Mill Street), currently Leona Paegles iela (Leons Paegle Street). The largest group of masonry buildings next to Lielā Dzirnavu iela included a mill with a turbine room, as well as wool processing premises – a warehouse and wool hanging, spinning and weaving premises. A dye-house, a fulling-mill and premises for steam machines and a furnace were in the wooden buildings on the side of the courtyard. To the left of the masonry buildings was a cellar, and behind it was a smithy and an iron warehouse. A sawmill driven by water power was located on the right bank of the Alekšupīte. Dzirnavu dīķis was filled up to Lielā Dzirnavu iela at that time. The water was supplied via a working channel below the street level to the mill turbine, which was located in a shaft under the building. Below the mill, the water ran back to the Alekšupīte via a drainage channel along Mazā Dzirnavu iela. A timber-yard, a coach-house, a horse stable and a warehouse were located next to Mazā Dzirnavu iela.

As World War I started, wool processing was stopped, and was resumed only in 1918. In 1919, Ludwig Winteler fully transferred the mill and wool processing factory, as well as the sawmill to his elder son Arthur Winteler, who started to restore the ruined factory and constructed

23 *Kuldīgas lauksaimnieku kalendārs „Konsums" 1900. gadam* (*Kuldīga Agricultural Calendar "Konsums" for 1900*). Kuldīga: Adolfs Kubašs, 1900.

24 *Goldingenscher Anzeiger,* 1909, 7. Marz (Nr.10).

25 *Goldingenscher Anzeiger,* 1910, 2. Januar (Nr.1).

26 LSHA, fund 97, description 1, case 804, page 3 (copy in KNM, Plg 13.415, p. 9).

kld.indb 449 12.12.2013. 13:29:42

466 A. Vintelera Kuldīgas tūku fabrikas reklāma (*Artilērijas apskats,* 1929, 1. novembris) un emblēmas skice (LM, Berči būvprojektu arhīvs)

An advertisement of A. Winteler's Kuldīga broadcloth factory (*Artilērijas apskats* (*Artillery Review*), 1929, November 1) and the draft of the emblem (LM, Bertschy Archive of Construction Projects)

fabrikas austuves ēku, kurā izvietoja 45 aušanas mašīnas.[29] 1927. gadā arhitekts pēc A. Vintelera pasūtījuma izprojektēja arī smalkās, tā sauktā Šveices stila formās veidotu baložu mājiņu ar nelielu dīķīti (**468**. attēls), kā arī izstrādāja Kuldīgas tūku fabrikas emblēmas skici.

20. gadsimta divdesmito gadu nogalē tautsaimniecības krīzes dēļ nācās sašaurināt ražošanu un atlaist daļu strādājošo, tomēr turpmākajos gados fabrika atkal uzplauka un dažubrīd nodarbināja pat 300 strādnieku. Fabrikā veica visdažādākos darbus, sākot ar jēlvilnas pārstrādāšanu un beidzot ar augstvērtīgu audumu izgatavošanu.[30] A. Vintelers bija Kuldīgā visai ieredzēts cilvēks. Viņš iesaistījās pilsētas sabiedriskajā dzīvē, rūpējās par sava uzņēmuma strādniekiem un rīkoja svētku pasākumus arī strādnieku bērniem. Ilggadējiem darbiniekiem tika piešķirti lietošanā zemes gabali. Uzņēmējs bijis pretimnākošs arī citiem vietējiem iedzīvotājiem, gan pārdodot uzņēmuma produkciju par vairumtirdzniecības cenu, gan arī dodot iespēju norēķināties par pirkumu natūrā – galvenokārt ar malku. A. Vintelera veikums

29 *Kuldīgas Ziņas,* 1927, 12. oktobris (Nr.41).

30 *Jaunais Kurzemnieks,* 1935, 28.augusts (Nr. 35).

a weaving-mill in the crop milling premises. Apparently, this was possible due to the State procurement, because A. Winteler "took in his hands supplying the first Latvian army with fabrics and wool yarn".[27] A publication in military type is indirect evidence for cooperation with the military establishments (Picture **466**).[28] As the activity of the factory developed, in 1924 the construction of a new weaving-mill building with 45 weaving machines installed was started according to a project developed by Liepāja architect Max Theodor Bertschy (Picture **467**), and it was opened in October 1927.[29] In 1927, on the order of A. Winteler the architect designed a dovecote shaped in fine forms of so-called Swiss style with a small pond (Picture **468**); he also developed a draft of the emblem of Kuldīga broadcloth factory.

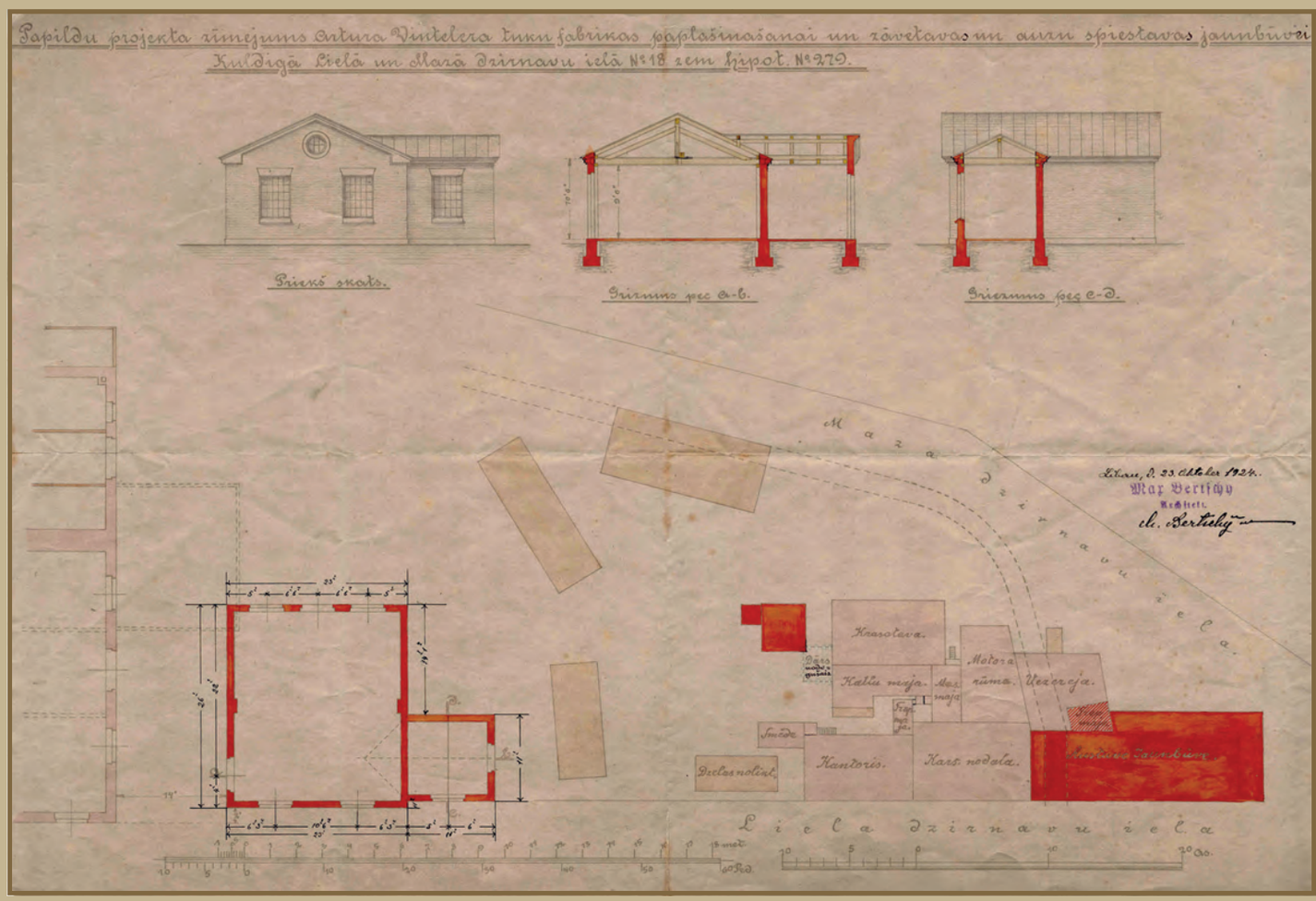
In the 1920's, due to economic crisis production was decreased and some workers dismissed; however, in the ensuing years the factory

27 Kuldīgas vilnas audumu fabrika A. Vinteler (Kuldīga Woold Fabric Factory A.Vinteler). *Latvijas tirgotājs* (*Latvian Merchant*). 1929, April 1 (No 4), p. 16.

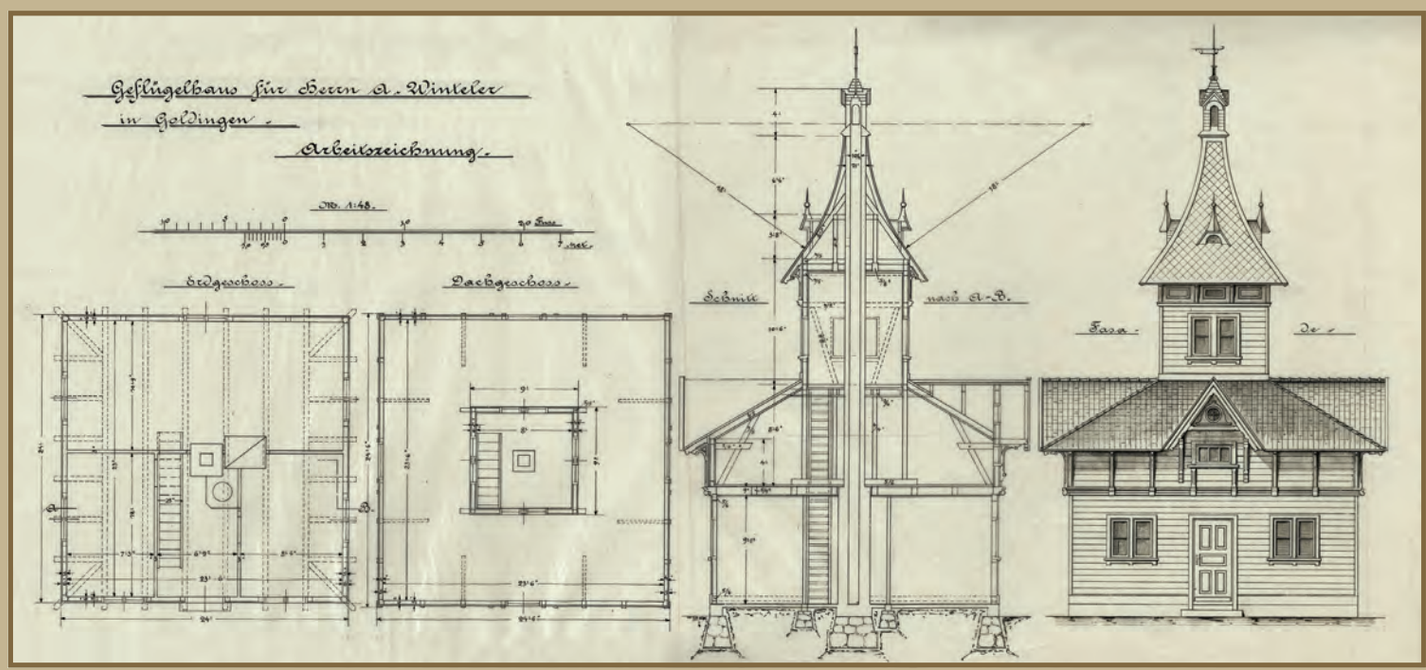
28 *Artilērijas apskats* (*Artillery Review*), 1929, November 1 (No 9/10).

29 *Kuldīgas Ziņas* (*Kuldīga News*), 1927, October 12 (No 41).

kld.indb 450 12.12.2013. 13:29:51

467. A. Vintelera Kuldīgas tūku fabrikas Dzirnavu ielā 18 paplašināšanas projekts. 1924, M. T. Berči (LM, Berči būvprojektu arhīvs)
The project of expansion of A. Winteler's Kuldīga broadcloth factory at Dzirnavu iela 18.1924, M. T. Bertschy (LM, Bertschy Archive of Construction Projects)

468. A. Vintelera baložu mājas projekts. 1927. M. T. Berči (LM, Berči būvprojektu arhīvs)
A. Winteler's dovecote project. 1927. M. T. Bertschy (LM, Bertschy Archive of Construction Projects)

kld.indb 451 12.12.2013. 13:30:02

tika atzinīgi novērtēts, arī atzīmējot fabrikas 60 gadu jubileju: „Pateicoties Vinteleru ģimenes darba mīlestībai un centībai, sākumā nelielais uzņēmums paspējis izveidoties par plašu un moderni ierīkotu rūpniecības uzņēmumu, kas ražo jau eksportam un dod darbu daudziem Kuldīgas strādniekiem."[31] Kuldīgas tūku fabrika Vinteleru ģimenes īpašumā bija līdz 1939. gadam. Tad līdz ar citiem aptuveni 900 vācu izcelsmes Kuldīgas iedzīvotājiem[32] A. Vintelers repatriējās uz Vāciju.[33]

Otrā pasaules kara laikā, kamēr Kuldīgu bija okupējusi vācu armija, tūku fabrika darbojās kā firmas „Ostland Fahzer" filiāle. Par tās direktoru bija iecelts inženieris A. Grīnbergs.[34] Uzņēmums tad nodarbināja ap 150 strādnieku. Kara beigās tika sabombardēta katlumāja, bet strādnieki tūliņ pēc kara beigām to atjaunoja, un 1945. gada rudenī fabrika atsāka darbu.[35] 1964. gadā Kuldīgas tūku fabriku pievienoja firmai „Rīgas Tekstils", bet kopš 1965. gada līdz pat Latvijas neatkarības atjaunošanai uzņēmums bija Rīgas trikotāžas ražošanas apvienības „Māra" sastāvdaļa. Tagad bijušās tūku fabrikas ēkās darbojas šūšanas uzņēmums „Kuldīgas tekstils" un konditorejas un kulinārijas izstrādājumu ražotne „Saules ieleja 3".

Sērkociņu fabrika „Vulkāns"

Kuldīgas rūpniecības simbols un leģenda bija sērkociņu, vēlāk kokapstrādes fabrika „Vulkāns". Mūsdienās slavenā uzņēmuma vietā Jelgavas ielā 45 slejas vien pāris fabrikas dūmeņu (**469**. attēls). Fabrika aizņēma plašu teritoriju kvartālā starp Jelgavas, Stacijas un Skrundas ielu. Vēstures annālēs saglabājušās ziņas par produkcijas augsto kvalitāti, ražošanas iespaidīgajiem apjomiem un eksporta plašo ģeogrāfiju.

Sākums bija visai pieticīgs: 1878. gadā uzņēmējs Luiss A. Hiršmans Kuldīgā atvēra nelielu sērkociņu darbnīcu ar nosaukumu „Vulkāns", kurā sāka izgatavot tā saucamos drošos zviedru sērkociņus. Šos sērkociņus atklāja ķīmiķis un izgudrotājs Gustavs Ēriks Pašs un patentēja tos Zviedrijā 1844. gadā. Līdz tam sērkociņi bie-

31 *Jaunais Kurzemnieks,* 1932, 5. oktobris (Nr.15).

32 *Kurzemes Vārds*, 1940, 13. janvāris (Nr. 9).

33 *Izceļojušo vācu tautības pilsoņu saraksts.* Rīga: Iekšlietu ministrijas Administratīvais departaments, 1940. [Nr. 4490 sarakstā]

34 *Kurzemes Vārds,* 1942, 13. decembris (Nr. 290).

35 KNM, Za Nr. 631, 4. lpp.

prospered again and employed up to 300 workers. The factory was engaged in different activities, starting from processing of raw wool and ending with production of high-quality fabric.[30] A. Vineteler was a highly respected person in Kuldīga. He participated in the social life of the town, took care of the workers of his enterprise and organized festive events for the children of the workers as well. Loyal workers were granted land plots. The entrepreneur also treated other local inhabitants well, – selling the enterprise's products for the wholesale price and providing an opportunity to pay for purchase in kind, mainly with firewood. A. Winteler's accomplishment was appraised during the celebration of the 60th anniversary of the factory: "Thanks to the diligence and assiduity of the Winteler family, a small enterprise has become a large and well equipped industrial enterprise, manufacturing goods for export and offering jobs to many Kuldīga workers."[31] Kuldīga broadcloth factory belonged to the Winteler family up to 1939. Then, A. Winteler along with approximately 900 other Kuldīga inhabitants of German origin[32] were repatriated to Germany.[33]

During World War II, while Kuldīga was occupied by the German army, the cloth factory operated as a branch of the "Ostland Fahzer" company. The engineer A. Grīnbergs was appointed its director.[34] The enterprise employed approximately 150 workers at that time. At the end of the war, the boiler house was bombarded, but the workers restored it shortly after the end of the war, and in autumn 1945 the factory resumed its operation.[35] In 1964, Kuldīga cloth factory was merged with the company "Rīgas Tekstils" (Riga Textile), but from 1965 to the restoration of the independence of Latvia the enterprise was a part of Riga knitted fabric production union "Māra". Now, sewing enterprise "Kuldīgas tekstils" (Kuldīga Textile) and confectionery and cookery production unit "Saules ieleja 3" (Sun Valley 3) are operating in the premises of the former cloth factory.

30 *Jaunais Kurzemnieks (New Kurzemnieks),* 1935, August 28 (No 35).

31 *Jaunais Kurzemnieks* (*New Kurzemnieks*), 1932, October 5 (No 15).

32 *Kurzemes Vārds* (*Word of Courland*), 1940, January 13 (No 9).

33 *Izceļojušo vācu tautības pilsoņu saraksts* (*The List of Emigrating Citizens of German Origin*). Riga: Administrative Department of the Ministry of the Interior, 1940. [No 4490 in the list]

34 *Kurzemes Vārds* (*Word of Courland*), 1942, December 13 (No 290).

35 KDM, Za No 631, p. 4.

kld.indb 452 12.12.2013. 13:30:02

ži aizdegās paši, bet jaunā tehnoloģija garantēja daudz lielāku drošību. 1845. gadā tika nodibināta Jenčēpingas Sērkociņu fabrika. Tās produkcija kļuva par Zviedrijas galveno eksporta preci, ar kuru valsts vārds tika nests visā pasaulē. „Vulkānā" pirmos četrus gadus bija nodarbināti ne vairāk kā 30 strādnieku un ražošana notika nelielās istabiņās īrētā namā[36] Annas ielā 5 (**470**. attēls).[37]

1882. gadā L. A. Hiršmans pārcēla ražošanu uz jaunu fabrikas ēku Jelgavas ielā 45. Ražošana sāka paplašināties, un pieauga fabrikas atpazīstamība. Drīz vien „Vulkāns" pārsteidza savus klientus ar jauninājumu – 1886. gadā fabrikā pirmoreiz Krievijā uzsāka ražot sērkociņus ar sarkanām un dzeltenām galviņām. 1889. gadā fabriku aprīkoja ar tvaika dzinēju un uzstādīja gateri un citas modernas ražošanas iekārtas. Tika izveidota litogrāfijas darbnīca, kas nodrošināja etiķešu iespiešanu. Mehāniskā nodaļa tika pārveidota par atsevišķu uzņēmumu – L. Hiršmana mašīnbūves fabriku un čugunlietuvi „Vulkāns", kurā ne

36 **Bahmane, M.** *Kokapstrādes kombinātam „Vulkāns" – 100 gadu.* Literatūras rādītājs. Rīga: LatZTIZPI, 1979. 8. lpp.

37 KNM, Plg. 4579.

469. Sērkociņu fabrika „Vulkāns" Jelgavas ielā 45. (A. Biedriņa foto. 2011)
The safety matches factory "Vulkāns" at Jelgavas iela 45. (Photo by A. Biedriņš. 2011)

Safety matches factory "Vulkāns"

The symbol and legend of Kuldīga industry was the safety matches factory, later wood processing factory "Vulkāns". Nowadays, one pair of factory chimneys rises in the place of the famous enterprise at Jelgavas iela 45 (Picture **469**). The factory used to occupy a wide territory in the block between Jelgavas iela, Stacijas iela (Station Street) and Skrundas iela (Skrunda Street). The annals of history tell of the high quality of its products, impressive production output and impressive export geography.

The beginnings were modest. In 1878, entrepreneur Louis A. Hirschmann opened a small safety matches workshop in Kuldīga with the name "Vulkāns" (Volcano), which started to produce so-called safe Swedish matches. Safety matches were discovered by the chemist and inventor Gustaf Erik Pasch and patented in Sweden in 1844. Up till then, matches often caught fire themselves, but the new technology guaranteed much greater safety. In 1845, the Jönköping Safety matches factory was founded. Its products became the main export goods of Sweden, by which the name of the country was carried

470. Sērkociņu fabrikas „Vulkāns" pirmā ēka Annas ielā 5.
(**Zīverts, A.** *Stāsti par "Vulkāna" vēsturi Kuldīgā : Atmiņas*. Kuldīga: Fabrikas "Vulkāns" izdevums, bez gada, 6. lpp.)
The first building of the safety matches factory "Vulkāns" at Annas iela 5.
(**Zīverts, A.** *Stāsti par "Vulkāna" vēsturi Kuldīgā : Atmiņas* (*Stories About the History of "Vulkāns" in Kuldīga : Memories*). Kuldīga: Publication of the factory "Vulkāns", n.y, p. 6)

kld.indb 453 12.12.2013. 13:30:10

tikai remontēja, bet arī būvēja jaunas sērkociņu ražošanai nepieciešamās iekārtas un darba mašīnas. Tām bijis labs noiets arī Holandē, Dānijā, Zviedrijā un Norvēģijā.

Pirmā operācija, ko sērkociņu ražošanas procesā 19. gadsimta beigās „Vulkānā" veica ar pašu konstruētajām un būvētajām darba mašīnām, bija baļķu sazāģēšana šķērsvirzienā sērkociņiem nepieciešamā garumā, izmantojot oriģinālas konstrukcijas zāģi. Iegūtās koka ripas pēc tam nostiprināja virpai līdzīgā darbgaldā un ar speciālu nažu palīdzību no tām nolobīja lentes sērkociņu biezumā. Tad šīs koka lentes salika vienu virs otras 40 kārtās un ar speciālas mašīnas palīdzību saskaldīja sērkociņu skaliņos. Sekoja skaliņu žāvēšana un to attīrīšana no putekļiem un mehāniskiem piemaisījumiem. To veica uz vibrējošiem sietiem. Sestā operācija bija skaliņu novietošana vertikāli uz rāmjiem, kam sekoja iemērkšana aizdedzinošajā masā un gatavo sērkociņu žāvēšana. Visbeidzot, devītā operācija bija gatavās produkcijas iepakošana koka kārbiņās. Arī kārbiņas gatavoja ar mehānismu palīdzību. Materiālu kārbiņām sagatavoja līdzīgi kā sērkociņiem – ar lobāmās mašīnas palīdzību. Pēc tam viena mašīna automātiski izgatavoja kārbiņas iekšējo daļu, bet otra – apvalku. 10 stundās abas mašīnas saražoja 35 000 kārbiņu,[38] kurām pēc tam uzlīmēju pašu iespiestās etiķetes ar „Vulkāna" firmas zīmi – brieža attēlu uz meža fona (**471**. attēls). Droši vien šīs zīmes izcelsme saistāma ar fabrikas īpašnieka uzvārdu: *Hirschmann* latviski nozīmē „briežu vīrs."

Uzņēmuma produkcijai bija panākumi dažādās starptautiskās izstādēs: Lielajā Starptautiskajā zinātnes un industrijas izstādē Briselē 1888. gadā „Vulkāna" sērkociņi ieguva zelta medaļu, kā arī guva atzinību citās vietējās un ārvalstu izstādēs. Šajā laikā ražošanas apjoms sasniedza 58 miljonus sērkociņu kārbiņu gadā. 19. gadsimta deviņdesmito gadu vidū „Vulkāns" Krievijas impērijā bija vadošais sērkociņu ražotājs, kas savu produkciju eksportēja arī uz Persiju (tagadējo Irānu), Afganistānu, Ķīnu un Japānu.[39] 1895. gadā L. A. Hiršmans kārtējo reizi paplašināja ražošanu. Viņš nopir-

38 LVVA, 416. fonds, 1. apraksts, 17. lieta, 1050. lapa

39 **Лудмер, Я. И.** *Справочная книга по Курляндской губернии 1896 года*. Митава : [Курляндский губернский статистический комитет], 1896. с. 88

across the world. During the first four years of "Vulkāns", up to 30 workers were employed and the production occurred in small rooms in a rented house[36] at Annas iela (Anna's Street) 5 (Picture **470**).[37]

In 1882, L. A. Hirschmann moved production to a new building of the factory at Jelgavas iela 45. Production started to expand, and the reputation of the factory grew. Soon, "Vulkāns" surprised its clients with a novelty, when in 1886, production of safety matches with red and yellow heads was started for the first time in Russia. In 1889, the factory was equipped with a steam engine and a sawframe, and other modern manufacturing equipment was installed. A lithography workshop for printing of labels was created. The Mechanical Department was transformed into a separate enterprise, L. Hirschmann's machine-building factory and iron foundry "Vulkāns", where new equipment and machines necessary for production of safety matches were not only repaired, but also constructed. They sold well in Holland, Denmark, Sweden and Norway.

The first operation, performed by "Vulkāns" in the process of safety matches production at the end of the 19th century using its own constructed working machines was sawing of logs in cross-direction in length necessary for safety matches. The obtained wooden disks were later fastened onto a workbench similar to a lathe, and ribbons the thickness of safety matches were peeled off using special knives. Then these wooden ribbons were put on top of each other into 40 layers and foliated into safety matches splits with the help of a special machine. Drying of splits and their cleaning of dust and mechanical admixtures followed. This was performed on vibrating sieves. The sixth operation was vertical placement of safety matches on top of frames, which followed by immersion into an incendiary mass and drying of ready safety matches. Finally, the ninth operation was packing the ready products into wooden boxes. The material for the boxes was prepared like the safety matches with the help of

36 **Bahmane, M.** *Kokapstrādes kombinātam „Vulkāns" – 100 gadu* (*Wood Processing Integrated Plant "Vulkāns" Celebrates Its 100th Anniversary*). Bibliography list. Riga: LatZTIZPI, 1979, p. 8.

37 KDM, Plg. 4579.

kld.indb 454 12.12.2013. 13:30:10

ka un modernizēja Liepājas sērkociņu fabriku. 20. gadsimta sākumā „Vulkāns" Kuldīgā bija izaudzis par veselu industrijas pilsētiņu (**472**.–**474**. attēls). 1903. gadā tam piederēja uzņēmumi ne tikai Kuldīgā un Liepājā, bet arī Saldū.

1911. vai 1912. gadā „Vulkāns" kopā ar filiālēm Saldū un Liepājā pārgāja V. A. Lapšina akciju sabiedrības īpašumā un piederēja tai līdz 1923. gada martam. Lielāko uzplaukumu uzņēmums sasniedza 1914. gadā. Tad tas bija aprīkots ar 5 tvaika mašīnām, nodarbināja vairāk nekā 700 strādnieku un gadā saražoja ap 175 miljoniem sērkociņu kārbiņu.[40]

Pirmā pasaules kara laikā „Vulkāna" darbība tika pārtraukta. Pēc ražošanas atsākšanas fabrikas apgrozījums 1920. gadā bija ap 9 miljoni Latvijas rubļu. 1922. gada decembrī tika nodibināts jauns uzņēmums – Latvijas sērkociņu fabriku akciju sabiedrība „Vulkāns". Tas pārņēma fabrikas Kuldīgā, Liepājā un Saldū, kā arī nomāja divas sērkociņu fabrikas Rīgā un vienu Sabilē. Akciju vairākums piederēja zviedru sērkociņu sindikātam „Svenska Tändsticks A/B".[41]

40 **Bahmane, M.** Op. cit., 8. lpp.

41 LVVA, 4595. fonds, 1. apraksts, 541. lieta, 31. lapa.

471. Sērkociņu fabrikas „Vulkāns" sērkociņu etiķete (**Zīverts, A.** *Stāsti par "Vulkāna" vēsturi Kuldīgā : Atmiņas*. Kuldīga: Fabrikas "Vulkāns" izdevums, bez gada, 8. lpp.)
A Safety matches label of the safety matches factory "Vulkāns" (**Zīverts, A.** *Stāsti par "Vulkāna" vēsturi Kuldīgā : Atmiņas* (*Stories About the History of "Vulkāns" in Kuldīga : Memories*). Kuldīga: Publication of the factory "Vulkāns", n.y, p. 8)

a peeling machine. After that, one machine automatically manufactured the inner part of the box, while the second machine made its cover. Within 10 hours both machines manufactured 35,000 boxes,[38] on which printed labels with the "Vulkāns" trade mark of a deer against the background of a forest (Picture **471**) were glued. Apparently, the origin of this sign can be related to the surname of the factory owner: *Hirschmann* means "deer man".

The enterprise's products had success at different international exhibitions, including the Great International Science and Industry Exhibition in Brussels in 1888, where "Vulkāns" safety matches were awarded a gold medal. At that time, production output reached 58 million safety match boxes a year. In the 1890's, "Vulkāns" was the leading safety matches manufacturer in the Russian Empire, exporting to Persia (present Iran), Afghanistan, China and Japan.[39] In 1895, L. A. Hirschmann once again expanded production. He bought and modernized the Liepāja safety matches factory. In the beginning of the 20th century, "Vulkāns" became a whole industrial town in Kuldīga (Pictures **472**–**474**). In 1903, it owned enterprises not only in Kuldīga and Liepāja, but also in Saldus.

In 1911 or 1912, "Vulkāns" along with its branches in Saldus and Liepāja was purchased by W. A. Lapshin's joint-stock company, and it belonged to this company up to March 1923. The enterprise reached its greatest prosperity in 1914. Back then, it was equipped with five steam machines, employed more than 700 workers and manufactured approximately 175 million safety matches boxes a year.[40]

During the First World War, the activity of "Vulkāns" was stopped. After production was resumed, the turnover of the factory in 1920 was approximately 9 million Latvian roubles. In December 1922, a new enterprise was founded, the Latvian joint-stock company of safety matches factories "Vulkāns". It took over factories in Kuldīga, Liepāja and Saldus, as well as rented two safety match factories in Riga and

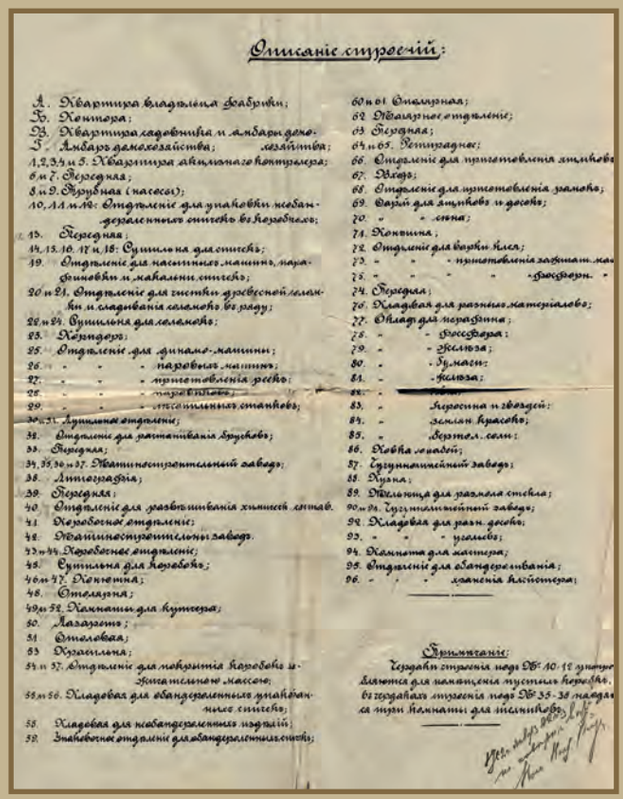
38 LSHA, fund 416, description 1, case 17, page 1050.

39 **Лудмер, Я. И.** *Справочная книга по Курляндской губернии 1896 года*. Митава : [Курляндский губернский статистический комитет], 1896. с. 88.

40 **Bahmane, M.** Op. cit., p. 8.

kld.indb 455 12.12.2013. 13:30:13

472. Sērkociņu fabrikas „Vulkāns" Jelgavas ielā 45 ēku izvietojuma plāns un apraksts. 1902 (LM, Berči būvprojektu arhīvs)
Location plan and description of the safety matches factory "Vulkāns" at Jelgavas iela 45.1902 (LM, Bertschy Archive of Construction Projects)

1928. gadā, krasi samazinoties sērkociņu skaliņu eksportam, izveidojās draudi „Vulkāna" turpmākai pastāvēšanai. Lai glābtu Kuldīgas uzņēmumu un nozari kopumā, Latvijas Republikas Finanšu ministrija noslēdza līgumu ar zviedru sērkociņu sindikātu, nosakot, ka gadījumā, ja vietējo apstākļu dēļ sērkociņu fabrika būtu jāslēdz, tad tās vietā tiks ierīkota finieru fabrika. Zviedri aizdeva Latvijai 30 miljonus latu, par to iegūstot tiesības pārdot Latvijas sērkociņus. Turpmāk Kuldīgas sērkociņu fabrika saņēma ārzemju pasūtījumus tikai caur šo zviedru sindikātu, kuram piederēja ap 200 sērkociņu fabriku dažādās Eiropas valstīs.[42] 1928. gada nogalē tika uzsākta sērkociņu fabrikas pārbūve par finiera fabriku. To sāka ražot 1930. gada maijā.[43] Lai nodrošinātu jauno ražošanas procesu, Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departaments Latvijas sērkociņu fabriku akciju sabiedrībai „Vulkāns" 1929. gadā izdeva atļauju uz valsts fonda zemesgabaliem Ventas malā ierīkot plašu kokzāģētavu.[44]

42 *Kuldīgas Vēstnesis,* 1928, 25. jūnijs (Nr.25).

43 LVVA, 1329. fonds, 4. apraksts, 3016. lieta, 54. lapa

44 LVVA, 4595. fonds, 1. apraksts, 1508. lieta, 119. lapa

one factory in Sabile. Most of the shares belonged to Swedish matches syndicate "Svenska Tändsticks A/B".[41] In 1928, as the export of matches drastically decreased, the further existence of "Vulkāns" was threatened. In order to safeguard the Kuldīga enterprise and the field in general, the Ministry of Finance of the Republic of Latvia concluded an agreement with the Swedish safety matches syndicate, determining that if the safety matches factory had to be closed due to local circumstances, a veneer factory would have to be constructed in its place. The Swedes loaned 30 million lats to Latvia, obtaining the right to sell Latvian safety matches in turn. Later on, the Kuldīga match factory received foreign orders only via this Swedish syndicate, which owned approximately 200 safety matches factories in different European countries.[42] At the end of 1928, reconstruction of the safety matches factory into a veneer factory was started. Production of veneer started in May 1930.[43] In order to

41 LSHA, fund 4595, description 1, case 541, page 31.

42 *Kuldīgas Vēstnesis* (*Courland Messenger*), 1928, June 25 (No 25).

43 LSHA, fund 1329, description 4, case 3016, page 54.

kld.indb 456 12.12.2013. 13:30:26

473. **Sērkociņu fabrika „Vulkāns” Jelgavas ielā 45. Reklāmas zīmējums. 1912 (KNM, Plg. 9029)**
The safety matches factory “Vulkāns” at Jelgavas iela 45. Advertisement drawings 1912 (KNM, Plg. 9029)

474. **Sērkociņu fabrikas „Vulkāns” administrācijas darbinieki pie fabrikas spēkstacijas. 1915 (KNM, 28.267)**
Administrative staff of the safety matches factory „Vulkāns” near the power station of the factory. 1915 (KDM, 28.267)

475. **Finieru fabrika „Vulkāns” 1937. gadā, strādniekiem sagaidot Latvijas sabiedrisko lietu ministru A. Bērziņu un personas, kas viņu pavada (KNM, 24.354)**
Veneer factory „Vulkāns” in 1937, when workers welcome A. Bērziņš, Latvian Social Affairs Minister, with accompanying persons (KDM, 24.354)

kld.indb 457 12.12.2013. 13:30:32

Zviedru paspārnē Kuldīgas uzņēmums 20. gadsimta trīsdesmitajos gados kļuva par vienu no modernākajām finiera ražotnēm Eiropā. Tai bija sava spēkstacija, jaudīga finiera griežamā mašīna un plaša baļķu miecētava jeb „koku dārzs" Ventā augšpus rumbas pie upes kreisā krasta. To sauca arī par „ūdensdārzu" (**168**. attēls 204. lpp.). Pie fabrikas tāpat kā pirms kara darbojās litogrāfijas darbnīca sērkociņu etiķešu iespiešanai. Tika izveidota arī ķīmiskā laboratorija.[45]

1936. gada nogalē „Vulkāna" finieru kaltētavā izcēlās ugunsgrēks, kas bija viens no postošākajiem uzņēmuma vēsturē. Aizgāja bojā ne tikai kaltētava, bet arī materiālu sagatavošanas telpa, galdniecība un citas nodaļas līdz ar visām mašīnām.[46] Neskarta palika tikai spēkstacija, spiestuve, remontdarbnīca un zāģētava, kas atradās Ventas krastā.[47] Trešdaļa no rūpnīcas strādniekiem palika bez darba, bet pārējos bija iespējams nodarbināt tikai trīs dienas nedēļā. Pavīdēja pat doma fabriku neatjaunot, tomēr apspriedēs ar Finanšu ministriju tika panākta vienošanās par finansējumu.[48] 1937. gada pavasarī sākās gruvešu novākšana un gatavošanās būvdarbiem. Jaunas darbmašīnas pasūtīja ārzemēs.[49] Tajā pašā gadā uzņēmums atsāka finiera izgatavošanu un samērā veiksmīgi darbojās (**475**. attēls) līdz pat Otrā pasaules kara sākumam, kad sakarā ar kara izsaukto vispārējo saimniecisko krīzi ražošana saruka gandrīz divkārt. Tā laika periodikā konstatēts: „Fabrika galvenā kārtā ražo saplākšņus un galdnieku plates. Lielākā noņēmēja ir Vācija, bet pa daļai tos noņem arī Zviedrija un Dānija. Ir izredzes atjaunot arī līgumu ar Holandi, bet ar Angliju noslēgtie darījumi anulēti, jo kara dēļ tirdznieciskie sakari iespējami vienīgi Baltijas jūras baseinā."[50]

Pēc padomju okupācijas 1940. gada otrajā pusē fabriku nacionalizēja. Tā turpināja darboties gan vācu okupācijas laikā, gan pēc kara – atjaunotās padomju sistēmas ietvaros. 1960. gadā par Kuldīgas kokapstrādes kombinātu „Vulkāns" nosauktajam uzņēmumam pievienoja Tukuma rūpkombināta mēbeļu cehu un

45 *Kurzemnieks,* 1932, 26. februāris (Nr. 9).

46 *Jaunais Kurzemnieks,* 1936, 25. novembris (Nr. 48).

47 LVVA, 4595. fonds, 1. apraksts, 1508. lieta, 87. lapa.

48 *Jaunais Kurzemnieks,* 1937, 24. februāris (Nr. 8).

49 *Jaunais Kurzemnieks,* 1937, 21. aprīlis (Nr. 16).

50 *Kurzemes Vārds,* 1940, 13. janvāris (Nr. 9).

support the new production process, in 1929 the State Economy Department of the Ministry of Finance issued to the Latvian joint-stock company of safety matches factories "Vulkāns" a permit to construct a wide sawmill in the land plots of the state fund on the banks of the Venta.[44]

Under the Swedish wing, the Kuldīga enterprise became one of the most modern veneer production units in Europe in the 1930's. It had its own specification, powerful veneer cutting machine and wide log tannery or "tree garden" in the Venta upstream from the rapid next to the left bank of the river. It was called a "water garden" (Picture **168** p. 204.). As before the war, a lithography workshop for printing labels operated next to the factory. A chemical laboratory was constructed as well.[45]

At the end of 1936, "Vulkāns'" veneer kiln suffered a fire, which was one of the most devastating in the history of the enterprise. It destroyed not only the kiln, but also the room for preparation of materials, joinery department and other departments with all their machines.[46] A power station, a repair shop and a sawmill located on the bank of Venta remained untouched.[47] A third of the factory workers were left without a job, while the remainder could be employed just three days a week. The idea not to restore the factory was briefly considered, but during discussions with the Ministry of Finance an agreement on funding was achieved.[48] In spring 1937, removal of rubble and preparation for construction works started. New workbenches were ordered abroad.[49] The very same year, the enterprise resumed production of veneer and successfully operated (Picture **475**) up to the beginning of World War II, when production shrunk almost twofold due to the general economic crisis caused by the war. The following was reported in the periodicals of that time: "The factory mostly manufactures plywood and carpenter's boards. The biggest buyer is Germany, but they are partially bought by Sweden and

44 LSHA, fund 4595, description 1, case 1508, page 119.

45 *Kurzemnieks,* 1932, February 26 (No 9).

46 *Jaunais Kurzemnieks* (*New Kurzemnieks*), 1936, November 25 (No 48).

47 LSHA, fund 4595, description 1, case 1508, page 87.

48 *Jaunais Kurzemnieks* (*New Kurzemnieks*), 1937, February 24 (No 8).

49 *Jaunais Kurzemnieks* (*New Kurzemnieks*), 1937, April 21 (No 16).

kld.indb 458 12.12.2013. 13:30:32

mēbeļu ražošanas arteli „Saldus amatnieks”.[51] 1978. gadā, koncentrējot ražošanu atbilstoši tā laika rūpniecības attīstības politikai, izveidoja ražošanas apvienību „Baltija”, kurā līdz ar „Vulkānu” iekļāva Liepājas kokapstrādes kombinātu „Baltija” un Rīgas sērkociņu fabriku „Komēta”.[52]

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas 20. gadsimta deviņdesmitajos gados, zūdot produkcijas galvenajiem noieta tirgiem bijušajā Padomju Savienībā, „Vulkāns” nonāca bankrota priekšā. Kopš 1989. gada tika izmēģinātas visas iespējamās uzņēmuma īpašuma formas – gan kooperatīvs, gan sabiedrība ar ierobežotu atbildību, gan valsts akciju sabiedrība. 1997. gadā tika uzsākta uzņēmuma privatizācija.[53] 2000. gada 29. februāra naktī fabriku izpostīja milzu ugunsgrēks, un tā vairs nespēja atgūties. 2002. gadā Kurzemes apgabaltiesa atzina „Vulkāna” maksātnespēju. 2009. gada 21. decembrī tā pati tiesa pieņēma lēmumu par uzņēmuma bankrota procedūras pabeigšanu un maksātnespējas procesa izbeigšanu.[54] 2010. gada 29. maijā likvidēta akciju sabiedrība „Vulkāns”,[55] un 2012. gadā pabeigta fabrikas atlikušo ēku nojaukšana.

Hermaņa J. Goldberga ziepju fabrika

Hercoga Jēkaba valdīšanas laikā vācu un franču meistari Kurzemē ierīkoja vairākas ziepju vārītavas. Viena no tām bijusi arī Kuldīgā.[56] 19. gadsimta beigās darbojušās jau vairākas ziepju ražotnes. Viena no pazīstamākajām bija ziepju un smaržūdeņu fabrika „Venuss”, kas piederējusi Eduardam Markovicam (*Eduard Markowitz*) un Šolomam Plēnam (*Scholom Plöhn*) un atradusies Ventspils ielā 19 (ēka nav saglabājusies).[57] Fabrika izcēlusies ar īpaši aug-

51 *Latvijas PSR mazā enciklopēdija*. Rīga: Zinātne, 1970. 3. sējums, 719. lpp.

52 Liepājas zonālais valsts arhīvs, 449. fonds, 1 –12. apraksts.

53 **Zīverts, A.** *Stāsti par „Vulkāna” vēsturi Kuldīgā : Atmiņas*. Kuldīga: Fabrikas „Vulkāns” izdevums, bez gada. 167.–179. lpp.

54 Likvidēts maksātnespējīgais Kuldīgas kokapstrādes uzņēmums AS „Vulkāns” [tiešsaiste]. *Meži.lv : Meža ziņas* [skatīts 20.01.2013]. http://mezi.lv/2010/05/likvidets-maksatnespejigais-kuldigas-kokapstrades-uznemums/

55 Vulkāns [tiešsaiste]. Lursoft [skatīts 20.01.2013]. http://company.lursoft.lv/as-vulkans

56 **Grosvalds I., Alksnis U., Zalsters A., Meirovics I**. *Ķīmiskās ražošanas attīstība Latvijā no sendienām līdz 1918. g.* Rīga: RTU izdevniecība, 2008, 54. lpp.

57 **Richter, A.** *Baltische Verkehrs- und Adressbücher : Band 2. Kurland*. Riga: Selbstverlag des Herausgebers Adolf Richter, 1912. S. 106.

Denmark as well. There are plans to restore the agreement with Holland, whereas, agreements with England have been annulled, because due to the war trade ties are possible only in the basin of the Baltic Sea.”[50]

After the Soviet occupation of 1940, the factory was nationalized. It continued to operate both during the German occupation and after the war within the framework of the restored Soviet system. In 1960, the furniture workshop and furniture producer “Saldus amatnieks” (Saldus Craftsman) of the Tukums industrial plant was joined to the enterprise, which was renamed Kuldīga wood processing integrated plant “Vulkāns”.[51] In 1978, while concentrating production according to the industry development policy of that time, the production union “Baltija” (Baltics), which included Liepājas wood processing integrated plant “Baltija” and Riga safety matches factory “Komēta” (Comet) along with “Vulkāns”, was established.[52]

After the restoration of the independence of Latvia, “Vulkāns” faced bankruptcy as the main sales markets in the former Soviet Union disappeared. As of 1989, all possible ownership forms for the enterprise were tried, as a cooperative and a limited liability company, as well as a state joint stock company. In 1997, privatization of the enterprise started.[53] On the night of February 29, 2000 the factory was destroyed by a huge fire, and it was no longer able to recover. In 2002, Kurzeme Regional Court recognized “Vulkāns’” insolvency. On December 21, 2009 the very same court took a decision regarding the termination of bankruptcy proceedings of the enterprise and termination of insolvency proceedings.[54] On May 29, 2010 the joint-stock company “Vulkāns” was liquidated,[55] and in 2012 demolition of the remaining factory buildings was finished.

50 *Kurzemes Vārds* (*Word of Courland*), 1940, January 13 (No 9).

51 *Latvijas PSR mazā enciklopēdija* (*Small Encyclopaedia of Latvian SSR*). Riga: Zinātne, 1970, Volume 3, p. 719.

52 Liepāja Zonal State Archive, fund 449, description 1-12.

53 **Zīverts, A.** *Stāsti par „Vulkāna” vēsturi Kuldīgā : Atmiņas* (*Stories about the History of “Vulkāns” in Kuldīga : Memories*). Kuldīga: Publication of the factory “Vulkāns”, n. y., p. 167-179.

54 Insolvent Kuldīga Wood Processing Enterprise JSC “Vulkāns” Has Been Liquidated [online]. *Meži.lv: Meža ziņas (Meži.lv: Forest News)* [cited 20.01.2013]. http://mezi.lv/2010/05/likvidets-maksatnespejigais-kuldigas-kokapstrades-uznemums/

55 Vulkāns [online]. Lursoft [cited 20.01.2013]. http://company.lursoft.lv/as-vulkans

kld.indb 459 12.12.2013. 13:30:33

476. Goldberga ziepju fabrikas ēka Skolas ielā 2. 1907. Skats 20. gs. trīsdesmitajos gados (KNM, Inv. Nr. 3610) un 1984. gadā (VKPAI PDC lieta Nr. 08-04-111-24-S-4955, neg. Nr. 15100)

Building of Goldberg's soap factory at Skolas iela 2. 1907. View in the 1930's (KDM, Inv. No 3610) and in 1984 (SIHP MDC, case No 08-04-111-24-S-4955, neg. No 15100)

stas kvalitātes un dažādās izstādēs vairākkārt godalgotiem smalkiem ziepju izstrādājumiem.[58] Kuldīgā tā darbojusies līdz Pirmajam pasaules karam, bet pēcāk ražošanu turpinājusi Rīgā.

Otra Hermaņa J. Goldberga ziepju fabrika specializējās augstas kvalitātes saimniecības ziepju ražošanā. Uzņēmums uzsāka darbību 1891. gadā[59] blīvi apdzīvotā pilsētas vietā – Baznīcas ielā 17/19.[60] Zemesgabalā esošo ēku tagadējā adrese ir Skolas ielā 2 (**476**. attēls). Pilsētnieki par šo ražotni bija pamatoti sašutuši, jo tā nepatīkami piesārņoja vidi. Viņi vairākkārt, taču bez panākumiem sūdzējās pilsētas valdei, tomēr ziepju fabrika turpināja darbu un produkcijas pieprasījuma dēļ pat paplašināja ražošanu. Šajā nolūkā 1907. gadā līdzās jau esošajām koka ražošanas ēkām pašā Alekšupītes krastā tika uzcelta jauna mūra fabrikas ēka,[61] kas

58 *Kurzemnieks,* 1912, 20. jūlijs.

59 LVVA, 2278. fonds, 2. apraksts, 182. lieta (Firmas „G.I. Goldbergs, Kuldīgā" ieņēmumu–izdevumu grāmata, kurā pirmais ieraksts datēts ar 1891. gada 16. decembri).

60 *Kuldīgas kalendārs 1929. gadam.* Kuldīga: N. Jevlampjeva grāmatu spiestuve, 1929. 61. lpp.

61 *Latvijas tirdzniecības un rūpniecības adrešu grāmata 1921.* 2. un 3. sējums : Kurzeme un Latgale. Rīga : A/S J. A. Kukurs, 1921.

Hermann J. Goldberg's soap factory

During the reign of Duke Jakob, German and French craftsmen founded several soap works in Courland. One of them was situated in Kuldīga.[56] At the end of the 19th century, several soap factories were operating. One of the most famous was the soap and toilet water factory "Venuss", which belonged to Eduard Markowitz and Scholom Plöhn and was located at Ventspils iela 19 (the building has not remained).[57] The factory stood out with its particularly high-quality fine soap products that were repeatedly awarded prizes at different exhibitions.[58] In Kuldīga, it operated up to the First World War, but later continued its production in Riga.

Hermann J. Goldberg's soap factory specialized in production of high-quality household soap. The enterprise began its activity

56 **Grosvalds I., Alksnis U., Zalsters A., Meirovics I**. *Ķīmiskās ražošanas attīstība Latvijā no sendienām līdz 1918. g.* (*Development of Chemical Production in Latvia From Bygone Days to 1918*). Rīga : RTU izdevniecība, 2008, p. 54.

57 **Richter, A.** *Baltische Verkehrs- und Adressbücher: Band 2. Kurland.* Riga: Selbstverlag des Herausgebers Adolf Richter, 1912. S. 106.

58 *Kurzemnieks,* 1912, July 20.

kld.indb 460 12.12.2013. 13:30:36

saglabājusies līdz mūsdienām. Par to vietējais vācu laikraksts rakstīja: „Monumentāla celtne paceļas pašā pilsētas vidū, Alekšupītes ielejā, tā ir iespiedusies starp mazām koka būdiņām, malkas un siena šķūnīšiem. Tā ir jaunā ziepju fabrika, kurai ir apmēram 60 pēdas augsts skurstenis. Tā kā tas atrodas ielejā, šis skurstenis ir tomēr par zemu, un dūmi no tā nāk kaimiņmāju iedzīvotāju logos... Nav saprotams, kā pilsētas valde 1897. gadā, skatoties no būvnieciskā un arī sanitārā viedokļa, varēja izdot atļauju būvēt ziepju vārītavu, kaut arī mazos apmēros, pilsētas vidū. Mūsu pašreizējos laikos komūna pamatoti daudz izdod pilsētas un sociālai higiēnai. Sanitārā komisija katrā ziņā nav uzdevusi jautājumus ne agrāk, ne šodien. Citās pilsētās fabrikas, kas atrodas pilsētas centrā, tiek nojauktas, lai iedzīvotājus pasargātu no putekļiem, dūmiem un citām nepieņemamām smakām, kā arī no liela trokšņa. Šeit nav tas gadījums. Kuldīgā būtu bijis vieglāk šādus un līdzīgus iekārtojumus būvēt ārpus pilsētas."[62]

62 *Goldingenscher Anzeiger,* 1907, 21. Juli (Nr. 29). Citēts pēc: KNP BNA, Kalna ielas 18 un Skolas ielas 2 gruntsgabalu Kuldīgā vēsturiskā izpēte (autors N. Broks). 2009, 22 lpp.

Pirmā pasaules kara laikā Kuldīgas rūpniecība cieta salīdzinoši maz. Ražošanas iekārtas, atšķirībā no Rīgas, netika evakuētas. Arī Goldberga ziepju fabrika tūlīt pēc kara varēja veiksmīgi izvērst ražošanu un apgrozījuma ziņā jau 1920. gadā bija trešais lielākais Kuldīgas uzņēmums.[63] Ražošana turpināja attīstīties, tomēr 1929. gadā īpašnieks ziepju fabriku pārcēla uz Rīgu.[64] Iemesls tam precīzi atspoguļots kādā lūgumā, kuru fabrikas pilnvarnieks Izidors Goldbergs 1930. gadā rakstījis Latvijas Bankas padomei: „Šī pārvešana stāv sakarā ar mūsu fabrikas ražojuma pieaugšanu vispār un sevišķi ar to apstākli, ka Kuldīgā trūkst attiecīga dzelzceļa satiksme ar attālākiem mūsu ražojumu noņēmējiem, kas savukārt izsauc preču sadārdzināšanu."[65]

20. gadsimta septiņdesmitajos gados bijušās ziepju fabrikas ēkā bija izvietojusies Kuldīgas Remontu un celtniecības pārvalde, bet pēdējās desmitgadēs celtne netiek izmantota. 2011. gada nogalē ugunsgrēks līdz ar

63 LVVA, 5542. fonds, 2. apraksts, 128. lieta, 2. lapa.

64 *Kurzemnieks,* 1930, Nr. 3, 17. janvāris

65 LVVA, 4393. fonds, 1. apraksts, 1. lieta, 23. lapa. Citēts pēc: KNP BNA, Kalna ielas 18 un Skolas ielas 2 gruntsgabalu Kuldīgā vēsturiskā izpēte (autors N. Broks). 2009, 22 lpp.

in 1891[59] in a densely populated part of the town at Baznīcas iela 17/19.[60] The present address of the buildings located in the land plot is Skolas iela (School Street) 2 (Picture **476**). Town dwellers were shocked by this factory, because it polluted the environment unpleasantly. They repeatedly complained to the town board, but the soap factory continued its work and expanded its production due to increase demand. In 1907 a new masonry building, which has remained to this day, was constructed next to the existing wooden manufacturing buildings on the very bank of the Alekš upīte.[61] The local German newspaper wrote: "A monumental structure rises in the very heart of the town, in Alekšupīte valley; it has squeezed itself between small wooden huts, woodsheds and haylofts. It is a new soap factory, which has an approximately 60 feet high chimney. Since it is located in the valley, this chimney is nonetheless too short, and its smoke flows into the windows of neighbouring houses... It is impossible to understand how in 1897 the town board, judging from the point of view of construction and sanitation, could issue a permit to construct a soap-works, even of small size, in the middle of the town. In our current times, the commune spends justifiably a lot on town and social hygiene. The Sanitation Commission has not at any rate asked the question neither earlier, nor today. In other towns, the factories situated in the centre of the town are being demolished in order to protect inhabitants from dust, smoke and other unacceptable smells, as well as from great noise. It is not the case here. In Kuldīga, it would be easier to construct such and similar plants outside the town."[62]

During the First World War, Kuldīga industry suffered comparatively little. Manufacturing equipment, unlike that of Riga, did not get

59 LSHA, fund 2278, description 2, case 182 (Account book of the company "G.I. Goldberg, Kuldīga", in which the first entry is dated to December 16, 1891).

60 *Kuldīgas kalendārs 1929. gadam* (*Kuldīga Calendar for 1929*). Kuldīga: N. Jevlampjeva grāmatu spiestuve, 1929, p. 61.

61 *Latvijas tirdzniecības un rūpniecības adrešu grāmata 1921.* 2. un 3. sējums: Kurzeme un Latgale (*Address Book of Latvian Trade and Industry 1921. Volume 2 and 3: Kurzeme and Latgale*). Rīga: A/S J. A. Kukurs, 1921.

62 *Goldingenscher Anzeiger,* 1907, 21. Juli (Nr. 29). Quoted according to: KDM CDA, Historical study of sites at Kalna iela (Mountain Street) 18 and Skolas iela (Shool Street) 2 in Kuldīga (author N. Broks). 2009, 22 p.

kld.indb 461 12.12.2013. 13:30:36

apkārtējām koka ēkām nopostīja tās jumtu.[66] Tagad ēka ir pamesta (**477**. attēls).

Bijusī ziepju fabrikas ēka ansamblī ar apbūvei cieši piegulošo mūra tiltiņu pāri Alekšupītei ir gan Skolas ielas, gan Alekšupītes krastmalu gleznainās kultūrainavas neatņemama sastāvdaļa. Pret upīti pavērstajā fasādē ar mezonīnu, kuru vainago frontons, atspoguļojas Kuldīgā tradicionālās klasicisma atskaņas, bet Skolas ielas fasāde runā piesātinātā neorenesanses formu valodā. Cilnī zelmiņa augšpusē atveidots ēkas celšanas gada skaitlis 1907. Ļoti greznas bija reljefās eklektisma stila durvis (**478**. attēls).

F. V. Litča degvīna un liķieru fabrika

Viens no Kuldīgā piekoptajiem rūpaliem bijusi spirta ieguve. Sākumā to nelielos daudzumos veica aptiekās, bet rūpnieciskā veidā – sākot ar 17. gadsimtu. Kurzemes hercogistē pie etiķa vārītavām darbojās arī degvīna dedzinātavas, kas saražoja 20 tūkstošus stopu degvīna gadā.[67] Vairāk ziņu par spirta izstrādājumu ražošanu Kuldīgā saglabājies kopš 19.

66 *Kurzemnieks,* 2011, 27. decembris (Nr. 149).

67 **Grosvalds I., Alksnis U., Zalsters A., Meirovics I.,** Op. cit., 54. lpp

evacuated. Goldberg's soap factory could successfully expand its production immediately after the war, and in 1920 it was the third biggest enterprise in Kuldīga in terms of turnover.[63] Production continued to develop, but in 1929 the owner moved the soap factory to Riga.[64] The reason for this is clearly revealed in a petition written by the factory attorney Izidor Goldberg in 1930 to the Council of the Bank of Latvia: "This transfer is related to the increase of produce of our factory in general and to the circumstance that Kuldīga lacks relevant railway traffic with ulterior buyers of our products, which, in turn, causes increase of prices of the products, in particular."[65]

In the 1970's, the building of the former soap factory hosted the Kuldīga Repair and Construction Administration, while during the last decades the structure was not used. At the end of 2011, a fire destroyed its roof along with surrounding

63 LSHA, fund 5542, description 2, case 128, page 2.

64 *Kurzemnieks,* 1930, No 3, January 17.

65 LSHA, fund 4393, description 1, case 1, page 23. Quoted according to: KDM CDA, Historical study of sites at Kalna iela (Mountain Street) 18 and Skolas iela (Shool Street) 2 in Kuldīga (author N. Broks). 2009, 22 p.

477. Goldberga ziepju fabrikas ēka Skolas ielā 2 pirms (A. Biedriņa foto. 2011) un pēc ugunsgrēka (J. Krastiņa foto. 2013)

Building of Goldberg's soap factory at Skolas iela 2 before (Photo by A. Biedriņš. 2011) and after the fire (Photo by J. Krastiņš. 2013)

kld.indb 462 12.12.2013. 13:30:42

gadsimta otrās puses: 1882. gadā pilsētā darbojušās 3 degvīna fabrikas, kurās bijuši nodarbināti 16 strādnieki.[68] Degvīna ražotnes bija nelielas, un tās parasti iekārtoja dzīvojamajās vai saimniecības ēkās. Izņēmums bija 1867. gadā dibinātā F. V. Litča degvīna un liķieru fabrika,[69] kuras vajadzībām tika uzcelta jauna ēka Mucenieku ielā 9. Tā bieži vien attēlota uz produkcijas etiķetēm, tiesa, mākslinieka skatījumā pārveidotā izskatā (**479**. attēls).

Frīdrihs Vilhelms Litčs dzimis Klaipēdā (toreizējā Mēmelē) un, jau būdams vīra gados, ieradies Kuldīgā, kur izveidoja degvīna fabriku, sākotnēji nodarbinot 3–4 strādniekus. Uzplaukumu šis uzņēmums piedzīvoja 19. gadsimta beigās, kad tajā ražotais spirts, degvīns, esences, uzlējumi, balzams, liķieri un zāles „Litča kunga pilieni"[70] bija ieguvuši patērētāju atzinību un pat medaļas vietējo ražojumu izstādēs. Fabrika nodarbināja jau 10 strādniekus.[71]

68 LVVA, 416. fonds, 1. apraksts, 17. lieta, 572. lapa

69 KNM, Inv. Nr. 34.044.

70 KNM, Inv. Nr. 33.347 un 7164.

71 **Лудмер, Я. И.** *Справочная книга по Курляндской губернии 1896 года.* Митава: Курляндский губернский статистический комитет, 1896. Стр. 56

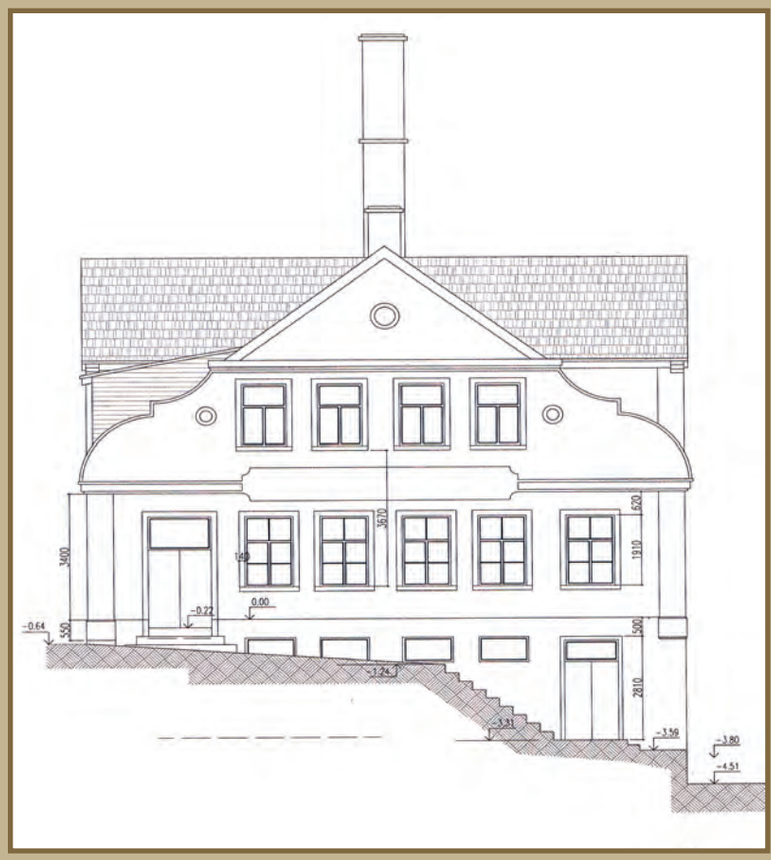
wooden buildings.[66] Now, the building has been abandoned (Picture **477**).

The former soap factory building is an inherent part of the picturesque cultural scenery of both Skolas iela and the Alekšupīte embankment in the ensemble with small masonry bridges across the Alekšupīte located close to the structures. The facade facing the ravine with a mezzanine crowned by a pediment reflects the Classicism traditional in Kuldīga, whereas the Skolas iela facade speaks the saturated language of Neo-Renaissance shapes. In the relief, the year of construction of the building, 1907, is depicted in the upper part of the pediment. A relief door of Eclectic style was highly luxuriant (Picture **478**).

F. W. Litsch's liquor factory

One of the most popular domestic crafts in Kuldīga was production of spirits. At first this was done in small volumes in drug stores, but started on an industrial scale as of the 17th century. In the Duchy of Courland, vinegar breweries had adjacent liquor distilleries which

66 *Kurzemnieks,* 2011, December 27 (No 149).

478. **Goldberga ziepju fabrikas ēka Skolas ielā 2. Ielas fasādes uzmērījums (KNP BNA, Inv. Nr.28) un galvenās ieejas durvis ("Brīnišķīgo projektu biroja" foto. 2003)**

Building of Goldberg's soap factory at Skolas iela 2. Survey of the street facade (KNP BNA, Inv. No 28) and main entrance door (Photo by "Brīnišķīgo projektu birojs". 2003)

kld.indb 463 12.12.2013. 13:30:44

479. Degvīna etiķete ar F. V. Litča fabrikas ēkas attēlu Mucenieku ielā 9. 20. gs. sākums (KNM, Inv. Nr. 33.347)

Liquor label with picture of F. W. Litsch's factory building at Mucenieku iela 9 Beginning of the 20th century. (KDM, Inv. No 33.347)

Litča fabrikas vienstāva mūra ēkas (**480**. attēls) vidējai daļai bija veseli trīs stāvi, ko diktēja ražošanas tehnoloģija. Ēka tomēr labi ierakstījās ielas ainavā un Kuldīgas tradicionālajā apbūves mērogā. Trīsstāvu daļa atgādina apkārtējo vienstāva ēku tipiskos mezonīnus. Tāpat kā daudzām senajām dzīvojamajām ēkām, fabrikas ēkas būvapjomu stūri uzsvērti ar pilastriem un gala zelmini bijuši Kuldīgā visur esošie trīs mazie lodziņi. Šeit tiem bijusi rombiska forma. Ēkas kreisajam galam piebūvēts augsts, plānā kvadrātisks, no sarkaniem ķieģeļiem mūrēts dūmenis, kuru apakšējā daļā apjož figurāli izmūrētas starpdzegas.

Pēc īpašnieka F. V. Litča aiziešanas viņsaulē 1908. gadā viņa fabrika beidza pastāvēt.[72] Fabrikas ēkā iekārtoja pienotavu. Šis izmantošanas veids tur saglabājās gandrīz visa 20. gadsimta garumā. Vispirms tur bija pienotava „Reform", kas ražoja sviestu un apstrādāja medu.[73] Divdesmitajos gados telpās izvietojās 1922. gadā dibinātā Kuldīgas Piensaimnieku sabiedrības pienotava.[74] Tai bija

72 *Goldingenscher Anzeiger,* 1908, 7. Juli (Nr. 27).

73 *Kurzemnieks,* 1911, 12. augusts (Nr. 32).

74 *Kuldīgas kalendārs 1929. gadam.* Kuldīga: Jevlampjeva grāmatu spiestuves apgādībā, 1929. 61. lpp.

manufactured 20 thousands stofs of liquor a year.[67] There is more information on the production of spirit products in Kuldīga from the second half of the 19th century: in 1882, three liquor factories employing 16 workers, operated in the town.[68] Liquor production units were small, and they were usually constructed in residential or household buildings. An exception was F. W. Litsch's liquor factory,[69] which was founded in 1867 and for the needs of which a new building was constructed at Mucenieku iela (Cooper Street) 9. The building was often artistically depicted on the product labels (Picture **479**).

Friedrich Wilhelm Litsch was born in Klaipeda (Memel) and came to Kuldīga as an adult, where he founded a liquor factory, initially employing 3–4 workers. This enterprise had its heyday at the end of the 19th century, when it produced spirits, liquor, essences, infusions, balsam, liqueurs and medical "Mister Litsch's Drops".[70] It gained recognition among customers and was even awarded medals at exhibitions of local products. The factory then employed ten workers.[71]

The middle part of the single-storey masonry building of Litsch's factory (Picture **480**) had three storeys, which were dictated by the production technology. Nonetheless, the building perfectly matched the traditional townscale of Kuldīga. The three-storey part resembles the typical mezzanines of the surrounding one-storey buildings. Like with many old residential buildings, the corners of the volumes of the factory building are emphasized with pilasters and the side gable used to have three small windows across the whole Kuldīga. These windows used to have a rhombic shape here. A high, quadratic-in-plan smoke-stack, which was constructed from red bricks and the lower part of which is embraced by figuratively laid string courses, was constructed next to the left side of the building.

67 **Grosvalds I., Alksnis U., Zalsters A., Meirovics I.,** Op. cit., p. 54.

68 LSHA, fund 416, description 1, case 17, page 572.

69 KDM, Inv. No 34.044.

70 KDM, Inv. No 33.347 and 7164.

71 **Лудмер, Я. И.** *Справочная книга по Курляндской губернии 1896 года.* Митава: Курляндский губернский статистический комитет, 1896. Стр. 56.

kld.indb 464 12.12.2013. 13:30:45

sava noliktava, ledus pagrabs, nojume un laukums. Iekārtu darbināšanai tika izmantota tvaika lokomobile un vēlāk arī 32 ZS elektromotors. Padomju laikā ēkā atradās Kuldīgas pienotava. Tad fabrikas ēka piedzīvoja lielākas izmaiņas: par divām ailu asīm gar ielu pagarināti abi ēkas sānu spārni, dūmenim ieaugot ēkas apjomā, kreisās puses spārnam aizmūrēts viens logs un uzlikts zemāks jumts, labās puses spārnam uzcelts otrais stāvs, bet centrālajai trīsstāvu daļai kreisajā pusē neveikli „pielipināts" neliels apjoms un otrajā un trešajā stāvā aizmūrēti vidējie logi.

Pēdējais īpašnieks, kas ēku izmantoja kā pienotavu, bija uzņēmums „Kurzemes piens".[75] Kopš 2001. gada senā fabrikas ēka pieder Arnolda Pizika uzņēmumam SIA „Metālapstrāde", kurš tajā uzsāka darbu pēc 2004. gadā veiktā remonta.

Adatu fabrika „Planēta"

Kvartālā starp Mucenieku un Adatu ielu, Mucenieku ielā 31, atrodas vairākas no sarkaniem ķieģeļiem būvētas ēkas. Gadu gaitā tās krietni pārveidotas un apaugušas ar vēlāka

75 *Kurzemnieks,* 2006, 17. oktobris (Nr. 121).

480. F. V. Litča degvīna un liķieru fabrikas ēka Mucenieku ielā 9. 20. gs. sākumā (20. gs. sākuma pastkarte) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)

F. W. Litsch's liqour factory building at Mucenieku iela 9. At the beginning of the 20th century (postcard of the beginning of the 20th century) and nowadays. (Photo by J. Krastiņš. 2013)

After the death of the owner F. W. Litsch in 1908, his factory ceased to exist.[72] A dairy plant was constructed in the factory building. This type of use remained throughout most of the 20th century. At first, it hosted the dairy plant "Reform", which produced butter and processed honey.[73] In the 1920's, the premises were occupied by the dairy plant of the Kuldīga Dairy Producers' Association founded in 1922.[74] It had its own warehouse, an ice cellar, a shed and a field. The equipment was driven by a traction machine and later by a 32 HP electromotor. During the Soviet times, the building was occupied by Kuldīga dairy plant. It was then that the factory building experienced the greatest changes. Both of the side wings of the building were extended by two window axes along the street, thus the chimney grew into the volume of the building; the left wing had one window walled up and a lower roof constructed; the right wing had the second storey constructed, while the central three-storey part

72 *Goldingenscher Anzeiger,* 1908, 7. Juli (Nr. 27).

73 *Kurzemnieks,* 1911, August 12 (No 32).

74 *Kuldīgas kalendārs 1929. gadam* (*Kuldīga Calendar for 1929*). Kuldīga: Jevlampjeva grāmatu spiestuves apgādībā, 1929, p. 61.

kld.indb 465 12.12.2013. 13:30:47

481. Kuldīgas adatu fabrikas „Planēta” Mucenieku ielā 31 ēkas reklāmas zīmējumā (*Handelsadressbuch Lettlands 1923/24*. Riga: Ostdienst-Verlag, 1924, S. XCVII) un mūsdienās (J. Krastiņa foto. 2013)

Buildings of Kuldīga needle factory “Planēta” at Mucenieku iela 31 in the advertisement drawing (*Handelsadressbuch Lettlands 1923/24*.Riga: Ostdienst-Verlag, 1924, S. XCVII) and today (Photo by J. Krastiņš. 2013)

laika piebūvēm, taču to vizuālais tēls joprojām ļauj atpazīt šo celtņu sākotnējo funkciju: tā bijusi fabrika. Iespējams, ka fabrikas ēkas celtas 20. gadsimta divdesmitajos gados,[76] un līdz 1929. gadam tajās darbojusies adatu ražotne (**481**. attēls). Tā bija pēctece vairākām senākām adatu izgatavošanas darbnīcām pilsētā. Ēku sākotnējā funkcija saglabājusies vien tuvējās ieliņas nosaukumā, kas radies jau vēlāk.

Adatu ražošanu Kuldīgā sācis no Lietuvas iecelojušais ebrejs Simons Hiršmans. Vispirms viņš kuldīdzniekus apgādājis ar adatām, kas ievestas no Anglijas,[77] bet ap 1860. gadu atvēris pats savu adatu fabriku.[78] Iespējams, ka tā dibināta jau 1854. gadā, taču vienīgais pagaidām zināmais pierādījums tam ir fabrikas pēcteces, uzņēmuma „Planēta” firmas zīmes attēls, kas publicēts laikrakstā „Pēdējā Brīdī” 1930. gadā (**482**. attēls).[79]

76 *Kurzemnieks,* 2006, Nr. 130, 7. novembris.

77 *Kurzemnieks,* 2006, 7. novembris (Nr. 130).

78 **Лудмер, Я. И.** *Справочная книга по Курляндской губернии 1896 года.* Митава: Курляндский губернский статистический комитет, 1896. Стр. 97.

79 *Pēdējā Brīdī,* 1930, 24. oktobris (Nr. 242).

had a small volume “stuck” from the left and had the middle windows of the second and third storey walled up.

The last owner was the enterprise “Kurzemes piens” (Courland Milk), which used the building as a dairy plant,.[75] As of 2001, the old factory building belongs to Arnolds Piziks’ enterprise LLC “Metālapstrāde” (Metal processing), which started its activity there after repairs performed in 2004.

Needle factory “Planēta” (Planet)

Several buildings constructed from red bricks are located in the block between Mucenieku iela and Adatu iela (Needle Street), at Mucenieku iela 31. Over the years, they were significantly transformed and got covered with lean-tos in later periods, yet their appearance still suggests their origins as a factory. It is possible that the factory buildings were constructed in the 1920’s,[76] and up to 1929 a needle production unit operated in them (Picture **481**). This was a descendant of many older needle production

75 *Kurzemnieks,* 2006, October 17 (No 121).

76 *Kurzemnieks,* 2006, No 130, November 7.

kld.indb 466 12.12.2013. 13:30:49

Kuldīgas adatu fabrikas lielākais ražošanas apjoms fiksēts 1882. gadā, kad uzņēmums saražojis produkciju 94 100 rubļu vērtībā un nodarbinājis 270 strādniekus.[80] Lielais strādnieku skaits acīmredzot liecina, ka adatu izgatavošana bijusi roku darbs. 19. gadsimta pēdējā ceturksnī Kuldīgas fabrika bijusi viena no nedaudzajām šīs produkcijas ražotnēm Krievijā, un tā savu produkciju realizējusi galvenokārt Maskavā.[81] 20. gadsimta sākumā, parādoties spēcīgiem konkurentiem citviet Krievijā, S. Hiršmans adatu ražošanu kādu laiku pārtrauca. Fabrikas mūra ēka Liepājas ielā 35 vairākus gadus palika tukša. 1909. gadā to izpostīja ugunsgrēks.[82] Pēc tā ēka nonāca pilsētas valdes īpašumā un 1911. gadā tika pārbūvēta pasta vajadzībām. Ēkas tagadējā adrese ir Liepājas iela 37.

Adatu ražošana tomēr drīz tika atjaunota. Kaļķu ielā 10 darbu sāka adatu fabrika „Meteors". Ražošanas procesu esot izdevies noorganizēt, izmantojot pāri palikušo Hiršmana

80 LVVA, 416. fonds, 1. apraksts, 17.1ieta, 662. lapa.

81 **Лудмер, Я. И.** *Справочная книга по Курляндской губернии 1896 года.* Митава : [Курляндский губернский статистический комитет], 1896. Стр. 97.

82 *Goldingenscher Anzeiger,* 1909, 14. März (No11).

482. A/S Kuldīgas adatu fabrikas „Planēta" firmas zīme reklāmā. 1930 (*Pēdējā Brīdī*, 1930, 24. oktobris)
Trade mark of the JSC Kuldīga needle factory "Planēta" in an advertisement.1930 (*Pēdējā Brīdī (At the Last Gasp),* 1930, October 24)

workshops in the town. The initial function of the buildings remained only in the name of the neighbouring street, which appeared later.

Needle production in Kuldīga was started by the Jew Simon Hirschamnn, who emigrated from Lithuania. At first, he supplied Kuldīga's inhabitants with needles imported from England,[77] but around 1860 he opened his own needle factory.[78] It is possible that it was founded already in 1854, but the only currently known evidence of this is the image of the trade mark of the factory's descendant, the enterprise "Planēta", which was published in the newspaper "Pēdējā Brīdī" (At the Last Moment) in 1930 (Picture **482**).[79]

The biggest production of Kuldīga needle factory was recorded in 1882, when the enterprise produced goods with a value of 94,100 roubles and employed 270 workers.[80] The large number of workers indicates that needles used to be handmade. In the last quarter of the 19th century, the Kuldīga factory was one of the few manufacturers of this product in Russia, and it mainly sold them in Moscow.[81] In the beginning of the 20th century, as strong competitors started to appear in other parts of Russia, S. Hirschmann stopped the production of needles for a certain period of time. The masonry building of the factory at Liepājas iela 35 remained empty for several years. In 1909, it was destroyed by fire.[82] After that, the building ended up in the possession of the state, and in 1911 it was reconstructed for the needs of the post office. The present address of the building is Liepājas iela 37.

Nonetheless, production of needles was soon resumed. The needle factory "Meteors" (Meteor) started its activities at Kaļķu iela 10. Production was organized using remaining equipment from Hirschmann's factory.[83] The great fire of January 1910 decreased output

77 *Kurzemnieks,* 2006, November 7 (No 130).

78 **Лудмер, Я. И.** *Справочная книга по Курляндской губернии 1896 года.* Митава: Курляндский губернский статистический комитет, 1896. Стр. 97.

79 *Pēdējā Brīdī* (*At the Last Gasp*), 1930, October 24 (No 242).

80 LSHA, fund 416, description 1, case 17, page 662.

81 **Лудмер, Я. И.** *Справочная книга по Курляндской губернии 1896 года.* Митава : [Курляндский губернский статистический комитет], 1896. Стр. 97.

82 *Goldingenscher Anzeiger,* 1909, 14. März (No11).

83 *Kurzemnieks,* 2006, November 7 (No 130).

kld.indb 467 12.12.2013. 13:30:49

fabrikas iekārtu.[83] 1910. gada janvārī arī šajā fabrikā izcēlies liels ugunsgrēks, pēc kura ražošanas apjoms ievērojami sarucis.[84] Iespējams, ka saimniecisku apsvērumu dēļ Hiršmans savu uzņēmumu pārveidojis divos citos, jo 1912. gadā Kuldīgā bijušas divas adatu fabrikas – „Meteors", kā arī Levinsona un biedru adatu fabrika, kura atradās Planīcas ielā 8 un kuras īpašnieku vidū minēti arī Hiršmanu ģimenes pārstāvji.[85] Levinsona fabrikas darbība nebija veiksmīga, un uzņēmums parādu dēļ 1913. gadā tika izūtrupēts. Liepājas apgabaltiesas sarīkotajā izsolē fabriku nopirka Liepājas tirgotājs Jakobs Jankels Meiers Švarcs.[86]

Drīz pēc kara – 1921. gadā – J. Švarcs kopā ar Jakobu Hāzi (*Haase*) nodibināja Kuldīgas adatu fabriku „Planēta", kuras adrese bija uzrādīta Rīgā, Aleksandra ielā 18.[87] Fabrikas reklāmā zem nosaukuma lasāma piezīme „Bij. S. un M. Hiršmana un Ko adatu fabrika".[88] 1924. gada sākumā uzņēmums tika pārveidots par akciju sabiedrību „Kuldīgas adatu fabrika «Planēta»". Starp tās dibinātājiem bija arī fabrikas bijušais īpašnieks Jēkabs Švarcs, [89] kurš savu uzņēmumu esot pārdevis šai sabiedrībai par 200 000 latiem. Akciju sabiedrības valde atradās Rīgā, un tās pirmais priekšsēdētājs bija Latvijas Republikas ārlietu ministrs Zigfrīds Anna Meierovics.[90]

Fabrika ražoja visu veidu šujamās, lāpāmās un maisu adatas, kā arī kniepadatas, adāmās, saspraužamās un matu adatas. Izejmateriālus – „tērauda drāti, smirģeli un slīpējamos akmeņus" – ieveda no ārzemēm, bet pārējos materiālus iepirka tepat Latvijā.[91] 1924. gadā uzņēmumā bija nodarbināti vairāk nekā 50 strādājošo,[92] bet jau pēc pāris gadiem darbinieku

83 *Kurzemnieks,* 2006, 7. novembris (Nr. 130).

84 *Kuldīgas Vēstnesis,* 1910, 15. janvāris (Nr. 2).

85 **Richter, A.** *Baltische Verkehrs- und Adressbücher : Band 2. Kurland*. Riga: Selbstverlag des Herausgebers Adolf Richter, 1912. S. 101.

86 *Kurzemnieks,* 1913, 31. maijs (Nr. 22).

87 *Latvijas tirdzniecības un rūpniecības adrešu grāmata 1921. 2. un 3. sējums : Kurzeme un Latgale.* Rīga: A/S J. A. Kukurs, 1921, 1. sējuma papildinājums, VIII lpp.

88 *Handelsadressbuch Lettlands 1923/24.* Riga: Ostdienst Verlag, 1924, S. XCV

89 *Ekonomists,* 1924, 15. maijs (Nr. 10).

90 *Latvijas Tirgotājs,* 1924, 1. jūlijs (Nr. 7).

91 LVVA, 4595. fonds, 1. apraksts, 341.1ieta, 39. lapa.

92 *Valsts Adrešu kalendārs 1924. gadam.* Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde, 1924. 788. lpp.

drastically.[84] It is possible that due to economic reasons Hirschmann transformed his enterprise into two separate firms; in 1912 Kuldīga had two needle factories,"Meteors" and the Levinson's & Co needle factory that used to be located at Planīcas iela (Planica Street) 8, the owners of which included representatives of the Hirschmann family.[85] Levinson's factory was unsuccessful, and the enterprise was sold by auction in 1913 due to debts. At the auction organized by Liepāja Regional Court, the factory was purchased by Liepāja merchant Jacob Jankel Meyer Schwartz.[86]

Shortly after the war, in 1921, Schwartz along with Jacob Haase founded the Kuldīga needle factory "Planēta", the address of which was indicated in Riga, at Aleksandra iela (Alexander Street) 18.[87] In the factory advertisement, under the name the note "Ex. S. and M. Hirschmann's & Co needle factory" can be read.[88] In 1924, the enterprise was transformed into the joint-stock company "Kuldīga needle factory «Planēta»". Former factory owner Schwartz,[89] who sold his enterprise to this company for 200,000 lats, was one of its owners. The board of the joint-stock company was located in Riga, and its first chairman was the Minister of Foreign Affairs of the Republic of Latvia Zigfrīds Anna Meierovics.[90]

The factory produced all types of sowing needles, darning-needles and sack needles, as well as pins, knitting needles, clipping needles and hair needles. Raw materials – "steel wire, emery and grinding stones" – were imported from abroad, while the rest of the materials were bought in Latvia.[91] In 1924, the enterprise employed more than 50 workers,[92] but

84 *Kuldīgas Vēstnesis* (*Kuldīga Messenger*), 1910, January 15 (No 2).

85 **Richter, A.** *Baltische Verkehrs- und Adressbücher: Band 2. Kurland*. Riga: Selbstverlag des Herausgebers Adolf Richter, 1912. S. 101.

86 *Kurzemnieks,* 1913, May 31 (No 22).

87 *Latvijas tirdzniecības un rūpniecības adrešu grāmata 1921.* 2. un 3. sējums: *Kurzeme un Latgale* (*Address Book of Latvian Trade and Industry 1921. Volume 2 and 3: Kurzeme and Latgale*). Riga: A/S J. A. Kukurs, 1921, Supplement of Volume 1, p. VIII.

88 *Handelsadressbuch Lettlands 1923/24.* Riga: Ostdienst Verlag, 1924, S. XCV

89 *Ekonomists* (*Economist*), 1924, May 15 (No 10).

90 *Latvijas tirgotājs* (*Latvian Merchant*), 1924, July 1 (Nr. 7).

91 LSHA, fund 4595, description 1, case 341,page 39.

92 *Valsts Adrešu kalendārs 1924. gadam* (*State Address Calendar for 1924*). Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde, 1924, p. 788.

kld.indb 468 12.12.2013. 13:30:49

skaits bija divkāršojies, un fabrika „Planēta" tika ierindota pie nozīmīgākajiem metālrūpniecības uzņēmumiem Latvijā.[93] Vietējais laikraksts ziņoja, ka finanšu ministrs esot atvēlējis uzņēmumam iegūt nekustamo īpašumu Kuldīgā, Mucenieku ielā, kur fabrika nodomājusi paplašināt savu darbību un uz jaunā zemesgabala būvēt mašīnu ēkas.[94] Pēc nepilna gada tomēr atklājās, ka uzņēmums vairs nav spējīgs nomaksāt strādnieku apdrošināšanas nodokļus, un parādu dēļ 1927. gada janvārī Kuldīgā vairāksolīšanā tika pārdota uzņēmuma kustamā manta – 60 grozu ar adatām un 30 grozu ar saspraužamām adatām.[95] Fabrikas mantas izsoles turpinājās gan Kuldīgā, gan arī Rīgā visu gadu un vēl 1928. gadā. 1929. gadā akciju sabiedrība „Kuldīgas adatu fabrika «Planēta»" pārtrauca darbību Kuldīgā[96] un ražošanu pārcēla uz Rīgu – uz bijušās „Tebelt un Bell" šokolādes fabrikas ēkām Maskavas ielā 247.[97] Gadu gaitā mainījušies fabrikas nosaukumi – tā bijusi „Planēta", „Sarkanā Planēta", „REMFR", „ARTA" un visbeidzot „ARTA-F".[98] Tas ir uzņēmums, kas joprojām darbojas Rīgā, Maskavas ielā 17/19, izgatavo metāla un plastmasas furnitūras apģērbiem, korsešu izstrādājumiem, apaviem un militārām uniformām un uzskata sevi par Kuldīgas adatu fabrikas pēcteci.

93 **Kārkliņš, A.** Mūsu ārējā tirdzniecība. *Ekonomists,* 1926, 1. aprīlis (Nr. 7), 302. lpp.

94 *Kuldīgas Vēstnesis,* 1926, 19. februāris (Nr. 7).

95 *Kuldīgas Vēstnesis,* 1927, 14. janvāris (Nr. 2).

96 *Pēdējā Brīdī,* 1927, 22.novembris (Nr. 216).

97 *Latvis,* 1929, 26. februāris (Nr. 2207).

98 Vēsture [tiešsaiste]. *Art of fastening* [skatīts 15.01.2013]. http://www.arta-f.lv/page/show/vesture

a few years later the number had doubled, as "Planēta" became one of the most important metal processing enterprises in Latvia.[93] Local newspapers reported that the Minister of Finance assigned the enterprise to purchase immovable property in Kuldīga, at Mucenieku iela, where the factory planned to expand its activity, and to build machinery buildings in the new land plot.[94] However, less than a year later it was discovered that the enterprise was no longer capable of paying social insurance taxes for its workers, and due to debts in January 1927 its movable property was auctioned; 60 baskets of needles and 30 baskets of clipping needles were sold.[95] The sale of factory property by auction continued both in Kuldīga and Rīga into 1928. In 1929, the joint-stock company "Kuldīga needle factory «Planēta»" stopped its activity in Kuldīga[96] and moved its production to Riga at the former "Tebelt and Bell" chocolate factory buildings at Maskavas iela (Moscow Street) 247.[97] The name of the factory changed over the years, from "Planēta" to "Sarkanā Planēta" (Red Planet), "REMFR", "ARTA" and finally "ARTA-F".[98] This enterprise is still operating in Riga, at Maskavas iela 17/19, manufacturing metal and plastic accessories for clothes, corsets, shoes and military uniforms, and considers itself to be the descendant of Kuldīga needle factory.

93 **Kārkliņš, A.** Mūsu ārējā tirdzniecība (Our External Trade). *Ekonomists* (*Economist*), 1926, April 1 (No 7), p. 302.

94 *Kuldīgas Vēstnesis* (*Kuldīga Messenger*), 1926, February 19 (No 7).

95 *Kuldīgas Vēstnesis* (*Kuldīga Messenger*), 1927, January 14 (No 2).

96 *Pēdējā Brīdī* (*At the Last Gasp*), 1927, November 22 (No 216).

97 *Latvis* (*Latvian*), 1929, February 26, (No 2207).

98 History [online]. *Art of fastening* [cited 15.01.2013]. http://www.arta-f.lv/page/show/vesture

kld.indb 469 12.12.2013. 13:30:49

kld.indb 470 12.12.2015 15:30:56

Tēlniecība Kuldīgas celtnēs un pilsētvidē

Sculptures in the buildings and town environment of Kuldīga

Ojārs Spārītis

Kuldīga. Pils parks (M. Rubeņa foto. 2013)

Kuldīga. Pils parks (Photo by M. Rubenis. 2013)

kld.indb 471 12.12.2013. 13:30:57

483. Madonnas skulptūra Kuldīgas Svētās Trīsvienības Romas katoļu baznīcā. 16. gs. sākums. (V. Mašnovska foto. 2008)

"Madonna with Child," in the altar of the Holy Trinity Roman Catholic Church. Begining of the 16th century. (Photo by V. Mašnovskis. 2008)

Starp Kuldīgas neparasti daudzajiem dotumiem – senatnes elpu, daudzveidīgo arhitektūru, izcili skaisto apkārtni, kuras vainagojums ir Ventas rumba, pilsētas mājīgajiem pagalmiem, parkiem un dārziem un vēl vairākiem citiem dabas un kultūras slāņiem – noteikta vieta ir arī plastiskās mākslas darbiem. To uzkrājums ir tik iespaidīgs, ka Latvijas un varbūt pat vēl plašākā mērogā Kuldīga var pretendēt uz tēlniecības metropoles godu.

"Madonna ar bērnu"

Viens no pašiem vērtīgākajiem tēlniecības pieminekļiem Kuldīgā ir skulptūra „Madonna ar bērnu" jeb Dievmāte, kas atrodas Kuldīgas Svētās Trīsvienības Romas katoļu baznīcas sānu altārī (**483**. attēls, skat. arī 253. lpp.). Par šo dobto koka skulptūru, kas vairākkārt pārkrāsota, nav saglabājies nekādu rakstisku ziņu, tādēļ pat mākslas vēstures profesionāļu vidū dominē tikai pieņēmumi un hipotētiski spriedumi kā par skulptūras cilmes vietu, varbūtējo autoru, tā arī par tās datējumu. Atzīmējot Kurzemes hercogistes 450. dibināšanas gadadienu, 2011. gada

The works of plastic arts is one more aspect of Kuldīga to be admired alomgside its diverse architecture, perfect surroundings, the Ventas Rumba, cosy courtyards of the town, parks, gardens and many other natural and cultural objects. There are so many works of plastic arts in Kuldīga that Latvia and even Kuldīga can be considered a metropolis of sculpture.

"Madonna with Child"

One of the most valuable sculptures in Kuldīga is "Madonna with Child," located in the altar of the Holy Trinity Roman Catholic Church (Picture **483**; see also page 253). No written information has been preserved about the hollow wooden sculpture repainted several times; therefore, only assumptions and hypothetical judgements about the place of origin of the sculpture, its author and its date are postulated by professional art historians. Celebrating the 450th anniversary of the foundation of the Duchy of Courland, in autumn 2011 a group of prominent German art historians from Kiel and Berlin University came to Latvia. Among them

7-0KuldigaB.indd 472 18.12.2013. 9:58:38

rudenī Latvijā viesojās grupa ievērojamu vācu mākslas vēstures pētnieku no Ķīles un Berlīnes universitātēm. Viņu vidū bija arī Ķīles universitātes profesors Uve Albrehts (*Uwe Albrecht*) – atzīts Ziemeļeiropas viduslaiku sakrālās tēlniecības speciālists un autoritāte gotikas perioda altāru un skulptūru stilistikas, meistaru rokrakstu un datējumu noteikšanā. Rūpīgi apskatot skulptūru, pētnieki secināja, ka krokota apmetņa apņemtais Madonnas augums, kas stāv uz nelielā pusmēness atveida paaugstinājuma, viņas tērpa neaizsegtā kāja, galva ar valdnieces kroni un rokas un šo elementu izgatavošanas un virsmas apstrādes īpatnības pilnīgi atbilst Eiropas vidienes, precīzāk, vācu kultūras reģiona mākslai pirmsreformācijas periodā 16. gadsimta sākumā. Savukārt mazulis Kristus uz Madonnas labās rokas, valdnieces zizlis un kreisās rokas plauksta ir vēlāka laika darinājumi, kas papildinājuši zudumus pirms skulptūras ievietošanas rokoko altārī, kas izgatavots 1777. gadā. Skulptūra „Madonna ar bērnu" ir Kuldīgā laikam gan vienīgais viduslaiku tēlniecības paraugs ar ievērojamu kultūrvēsturisku un simbolisku nozīmi Kurzemes sakrālās mākslas materiālajā mantojumā.

Tēlniecības darbi ēku fasādēs

Kuldīgas plastiskās mākslas piemēru daudzveidībā vienu otru ievērības cienīgu tēlniecības darbu var atrast arī dažu ēku fasādēs. Liepājas ielā ir 1632. gadā celta ēka, kuras fasāde pavērsta pret Rātslaukumu. Starp pirmo un otro stāvu šajā fasādē iemūrēts garens taisnstūra formas smilšakmens cilnis, kura virsmu klāj spilgti zilas krāsas paliekas (**484**. attēls). Cilnī ir trīs savstarpēji saistītas kartušas jeb medaljoni, kuru formas atvasinātas no 16. gadsimta otrās puses nīderlandiešu grafikas paraugos aizgūta rollverka ornamenta motīviem. Ciļņa vidusdaļā vairāku slāņu rollverka elementi aptver datējumu „ANNO 1632". Ovālās formas kartušās abos ciļņa galos iekaltas dažādos leņķos savienotas grafiskas līnijas un iniciāļi. Kreisajā pusē ir iniciāļi „IM", bet labajā – „AG". Tie veido namīpašnieku – vīra un sievas – tā dēvētās mājas zīmes, kas viduslaikos un arī renesanses laikā aizvietoja ģerboņus.

Svētās Katrīnas luterāņu baznīcas dienvidu sienā virs stilizētās gotiskās formās veidota portāla saglabājies apmetumā iedziļinātā apaļā medaljonā vara kaluma tehnikā darināts apaļš medaljons. Tā centrā attēlota Kuldīgas patronese

was Kiel University Professor Uwe Albrecht, an acknowledged specialist of medieval sacral sculpture in Western Europe and an authority in determination of stylistics, craftsmen's style and dating of altars and sculptures of Gothic style. Having carefully studied the sculpture, the researchers concluded that the stature of Madonna wrapped in a mantle and standing on a small semilunar elevation, her uncovered leg, the head with a ruler's crown and hands, as well as the peculiarities of these elements and surface finishing match the art of the central region of Europe, more precisely, the art of German culture in the pre-Reformation period at the beginning of the 16th century. Conversely, the baby Christ on the right hand of Madonna with a ruler's mace and a palm in the left hand are the works of a later period, replacing the lost parts of the sculpture before it was placed in the Rococo altar constructed in 1777. The sculpture "Madonna with Child" is probably the only example of medieval sculptures in Kuldīga having a significant cultural, historic and symbolic meaning in the heritage of the sacral art of Kurzeme.

Sculptures in the facades of buildings

Among the diverse works of figurative art in Kuldīga, some important sculptures may be found in the facades of buildings. A building with its facade facing Rātslaukums (Town Hall Square), is located at Liepājas iela 1. An oblong rectangular sandstone relief, the surface of which is covered with the remains of bright-blue paint, is built in this facade between the first and second storey (Picture **484**). The relief has three interconnected frames or medallions, the shapes of which are similar to the motives of scrollwork ornament adopted from the examples of Dutch graphics of the second half of the 16th century. In the middle part of the relief, the elements of layered scrollwork surround the date "ANNO 1632". In oval-shaped frames at both ends of the relief, there are linked graphic lines and initials carved at different angles. On the left side, there are initials "IM", and on the right side "AG". They form the so-called house marks of the house owners – a husband and wife – which substituted coats of arms in medieval times and during the Renaissance.

kld.indb 473 12.12.2013. 13:31:00

484. Cilnis dzīvojamās ēkas fasādē Liepājas ielā 1, 1632. gads. Valfrīda Fromholda-Treija zīmējums (KNM)

Relief on the façade at Liepājas iela 1. 1632. Drawing by W. Fromhold-Trey (KDM)

485. Svētās Katrīnas no Aleksandrijas cilnis luterāņu Svētās Katrīnas luterāņu baznīcas fasādē. 1791 (I. Jansones foto. 2013)

Relief of Saint Catherine from Alexandria on the façade of St. Catherine's Evangelical Church. 1791 (Photo by I. Jansone. 2013)

un mocekle Svētā Katrīna no Aleksandrijas (**490**. attēls). Pēc visai neskaidrām vēsturiskām ziņām Katrīna ir dzimusi Aleksandrijā dižciltīgā ģimenē un ap 310. gadu atraidījusi imperatora Maksencija precību piedāvājumu, argumentējot to ar savu solījumu palikt mistiskā laulībā ar Kristu. Nepaklausīgo jaunavu imperators Maksencijs lika nonāvēt uz moku rata, kas brīnumainā kārtā salūza gabalos. Tad bendes nonāvēja Katrīnu ar zobenu un nocirta viņai galvu.[1] Mocekļa nāvē bojā gājušo Katrīnu no Aleksandrijas katoļu baznīca iecēla svēto kārtā un kristīgās mākslas darbos Svēto Katrīnu var pazīt pēc zobena, moku rata un mocekles kroņa, kas var arī nebūt. Ar šiem atribūtiem viņa attēlota arī Kuldīgas Svētās Katrīnas baznīcas medaljonā.

Droši vien pirms tagadējā medaljona baznīcas sienā varēja būt kāds cits analoga sižeta un līdzīgi veidots Svētās Katrīnas attēls. Domājams, ka netālu no Vācu ordeņa pils celtās baznīcas nosaukums un cieņas pilnā attieksme pret Svētās Katrīnas leģendu atspoguļo viduslaiku Kuldīgā godinātās katoļu svētās kultu, kurš bija iesakņojies

1 **Duchet-Suchaux, G., Pastoureau, M.** *The Bible and The Saints. Flammarion*, Paris-New-York, 1994, p. 76-77.

A medallion created in copper forging technique and placed in a circle deepened in the plastering survives in the southern wall of St. Catherine's Church above the stylized portal shaped in Gothic forms. Kuldīga's patroness and martyr Saint Catherine from Alexandria is depicted in its centre (Picture **485**). According to rather unclear historical information, Catherine was born in Alexandria into a noble family, and in approximately 310, she rejected the marriage proposal of the Emperor Maxentius, justifying this with her vow to remain in mystic marriage with Christ. The Emperor Maxentius ordered the disobedient maiden be killed on the rack, which miraculously broke into pieces. Then the executioners killed Catherine with a sword and beheaded her.[1] The Catholic Church named Catherine from Alexandria a saint, and Saint Catherine can be recognized in works of sacral art by the sword, rack and martyr's crown, which may also be absent. She is depicted with these attributes in the medallion of St. Catherine's Church of Kuldīga as well.

1 **Duchet-Suchaux, G., Pastoureau, M.** *The Bible and The Saints*. Paris, New-York: Flammarion, 1994, p. 76–77.

kld.indb 474 12.12.2013. 13:31:03

tik spēcīgi, ka pat protestantiskās Kurzemes hercogistes laika teologi uzskatīja par iespējamu ar to samierināties, nevis apkarot. Medaljons, kas saglabājies līdz mūsdienām, darināts 1791. gadā, un tā mākslinieciskajā veidolā atspoguļojas viduslaiku ikonogrāfiskā kompozīcija, bet to papildina laikmetīgas detaļas. Svētā Katrīna attēlota stāvam uz neliela puķēm apauguša paugura, ar moku ratu labajā un zobenu kreisajā rokā. Viņa redzama rokoko modei raksturīgā kleitā ar vaļēju kakla izgriezumu, kura malas rotātas ar rokaju formas mežģīnēm. Mocekles tēlu pa medaljona perimetru apņem četros sektoros sadalīta josla ar punktējuma tehnikā iekaltu tekstu vācu valodā. Tajā vēstīts, ka cilni kalis „visu metālu kalējs" Johans Askānijs Kohs un tas noticis draudzes vecāko Augusta Fridriha Zinna un Paula Mihaela Bekmana darbības laikā.[2]

Memoriālā tēlniecība kapsētās

Pēc tam, kad 1795. gadā Kurzemes hercogisti iekļāva cariskās Krievijas impērijā, uz to tika attiecināti arī visi impērijā noteiktie likumi. To vidū bija arī carienes Katrīnas II 1772. gada 28. decembrī izdotais likums, kas aizliedza apbedījumus ap baznīcām ierīkotajās viduslaiku kapsētās, kā arī baznīcās zem grīdas, 18. gadsimta izskaņā Kuldīgas maģistrāts ierādīja vietu jaunām kapsētām. Kuldīgas vācu luterāņu draudze ieguva teritoriju pilsētas rietumu nomalē pie Liepājas un Ēdoles ielas. Vēl citi luterāņu kapi tika iemērīti nelielā kvartālā starp Parka un Dzintara ielu. Ebreju draudzei ierādīja kapus starp Parka un Nomales ielu, bet Svētās Annas kapus katoļu un luterāņu konfesijai piederīgajiem iemērīja starp Jelgavas, Annas un Mazo Annas ielu un Ventu. 20. gadsimta astoņdesmito gadu sākumā bijušie Vācu un Ebreju kapi ir saplūdināti vienā parka ansamblī, kuram dots vienojošs nosaukums – Vecie kapi.

Vecajos kapos starp lieliem kokiem saglabājušies vairāki krusti, stēlas, postamenti ar urnām, obeliski un dažādu citu formu piemineklī, kas veidoti klasicisma un dažādu eklektisma neostilu formās. To vidū redzams izcili skaists postaments ar tradicionālo nāves, piemiņas un pīšļu simbolu – urnu. Tas 19. gadsimta sākumā izkalts no balta marmora. Uzraksti uz

2 Teksts uz ciļņa: "Fecit Joh. Ascanius Koch Ao 1791 Künstler aller Metaller. August Friedrich Sinn – Kirchen Vorsteher, Paul Michael Baekmann – Vorsteher".

Most likely, another image of Saint Catherine with a similar story and similar shape may have been located in the church wall before the present medallion. It is assumed that the name of the church built in the vicinity of the Teutonic Order's castle and respectful attitude towards the legend of Saint Catherine reflects the cult of the Catholic Saint celebrated in Kuldīga, which was rooted so deeply that even theologians of the Protestant Duchy of Courland accepted it. The medallion, which has survived to this day, was made in 1791, and its artistic image reflects the medieval iconographic composition that is supplemented by contemporary details. Saint Catherine is depicted standing on a small hill covered with flowers, with a rack in her right hand and a sword in her left hand. She can be observed in a dress typical for Rococo fashion with an open neckline, the edges of which are decorated with rocaille-shaped laces. The image of the martyr is surrounded by German text in four sectors carved using the punch technique along the perimeter of the medallion. This text states that the relief was forged by "smith of all metals" Johann Ascanius Koch and it happened during the times of August Friedrich Sinn and Paul Michael Baekmann.[2]

Memorial sculptures in cemeteries

When the Duchy of Courland was annexed to the Russian Empire in 1795, all laws of the empire applied to it as well. These included the law of Tsarina Catherine II of December 28, 1772, which prohibited burials in medieval cemeteries created around churches, as well as in churches under the floor; at the end of the 18th century the Kuldīga Magistrate specified a place for new cemeteries. The German Lutheran parish of Kuldīga obtained a territory in the western suburbs of the town next to Liepājas iela and Ēdoles iela. Another Lutheran cemetery was established in a small block between Parka iela (Park Street) and Dzintara iela (Amber Street). The Jewish community was granted a cemetery between Parka iela and Nomales iela (Suburb Street). Saint Anna's cemetery for

2 Text on relief: "Fecit Joh. Ascanius Koch Ao 1791 Künstler aller Metaller. August Friedrich Sinn – Kirchen Vorsteher, Paul Michael Baekmann – Vorsteher."

kld.indb 475 12.12.2013. 13:31:03

486. Granīta obeliski Vecajos ebreju kapos. 19. gs. beigas (I. Jansones foto. 2013)
Granite obelisks in the Jewish section of the Old Cemetery. Late 19th century (Photo by I. Jansone. 2013)

postamenta skaldnēm vēsta, ka tas veltīts Karolinas Vāgneres, dzimušas Štafenhāgenas (*Stavenhagen*) četriem agri mirušajiem bērniem.[3] Netālu no kapsētas žoga paceļas ap trīs metrus augsts četrskaldņu marmora stabs, kuru vainago urna. Teksts vācu valodā uz staba sāniem liecina, ka to savai 1831. gadā mirušajai mīļotajai sievai veltījis krievu tautības inženieris Voldemārs fon Karatejevs (**487**. attēls).[4] Netālu stāv ar 1827. gadu datēts klasisks obelisks krievu izcelsmes Šarlivanu laulātajam pārim. Obelisku agrāk apjozuši granīta stabi ar ķēdēm. Kapu vecākajā daļā saglabājušies vēl vairāki interesanti tēlniecības paraugi. Luīzei Agatei Kohai (*Koch*, 1775–1845) veltītais piemineklis veidots koka stumbra formā. To rotā dažu zaļojošu dzimtas koka zaru un bezgalības simbola – čūskas – atveids. Ir arī kāda ar alegoriskiem ciļņiem – lauru vainagu un piemiņas liesmu rotāta urna. Savukārt kāds krusta postaments rotāts ar ciltsko-

3 Miršanas secībā: Eduards – 1797, Vilhelms – 1801, Minna – 1803, Friderike – 1805.

4 "Dem Andenken der teuren unvergesslich geliebten Gattin Louise v. Karateeff geb. Groseffsky, geb. 1807, gest. 1831. Gewidmet von ihrem um sie ewig trauernden Gatten Woldemar v. Karateeff, Russ. kaiserl. Ingenieur Capitain".

people of Catholic and Lutheran confession was established between Jelgavas iela (Jelgava Street), Annas iela (Anna's Street), Mazā Annas iela (Small Anna's Street) and the Venta River. At the beginning of the 1980's, the former German and Jewish cemetery was transformed into a public park with the joint name of Vecie kapi (Old Cemetery).

Several crosses, steles, pedestals with urns, obelisks and other monuments in the shapes of Classicism and eclectic trends survive among the big trees in Vecie kapi. An exceptionally beautiful pedestal with a traditional symbol of death, memory and ashes – an urn – is among them. It was cut from white marble at the beginning of the 19th century. Inscriptions on the pedestal state that it is dedicated to four early deceased children of Karolina Vāgnere, born Stavenhagen.[3] An approximately three meters high, four-sided marble post with an urn rises not far from the cemetery fence. The text in German says that it was devoted to his beloved wife deceased in 1831 by the engi-

3 In the order of death: Eduard – 1797, Wilhelm – 1801, Minna – 1803, Friderike – 1805.

kld.indb 476 12.12.2013. 13:31:12

ka un augšāmcelšanās simboliem – ozola stumbru un enkuru. Uzrakstus uz tā vairs nav iespējams izlasīt. Melna granīta krusts koka stumbra formā, kas izkalts 1891. gadā, ir Rozenbergeru dzimtas piemineklis. 1897. gadā granītā kalts iespaidīgu izmēru pareizticīgo krusts mirušajam pulkvedim Joannam Andrejevičam Zolotarjovam. Ir vēl vairāki ilglaicīgos materiālos veidoti kapu pieminekļi.

Pēdējā laikā Kuldīgas pašvaldība un inteliģence sakopusi savas pilsētas kultūras darbinieku atdusas vietas Vecajos kapos. Rūpīgi uzturēts ir dzejniekam Jānim Frīdenberģim-Mieriņam (1868–1894) veltītais melnais granīta obelisks, kā arī 1985. gadā atjaunotais piemineklis Kuldīgā dzīvojušajam un strādājušajam mediķim, literātam, valodniekam un latviešu ortogrāfijas pamatlicējam Jurim Bāram (1808– 1879). Viņa kapa piemineklis ir masīvu formu laukakmens ar smailu augšdaļu, gludu priekšpusi un tai piestiprinātu granīta plāksni ar memoriālo uzrakstu.

Eksotiska nianse Latvijas memoriālajā tēlniecībā ir 19. un 20. gadsimta sākumā darinātie pieminekļi Veco kapu ebreju nodalījumā esošajās apbedījumu vietās (**486**. attēls). To daudzums un teicamā kvalitāte liecina par Kuldīgas ebreju kopienas ievērojamo skaitlisko sastāvu un materiālo labklājību. Senākie pieminekļi darināti tradicionālās noapaļotas granīta vai smilšakmens stēlas formās ar reliģisko simbolu attēliem un ivritā rakstītu memoriālo tekstu. Daudzi pieminekļi darināti, pielāgojoties kristīgo konfesiju apbedījuma tradīcijām. Tie ir obeliski vai pieminekļi, kas atgādina koka stumbrus un kuru formās atspoguļojas eklektisma un jūgendstila iezīmes. To vidū ar saviem iespaidīgajiem izmēriem un grezno dekoratīvo noformējumu izceļas Arona (1904) un Bellas (1907) Hiršmanu kapa piemineklis, kurš veidots kā divu betona balstu ietverta stēla ar uzrakstiem uz granīta plāksnēm.

Bijušie Miera, tagad Annas kapi joprojām ir aktīvi izmantota, bagāta pilsētas memoriālās kultūras zona. Arī šī lielā kapsēta sastāv no katoļu un luterāņu draudžu daļām. Te tiek rūpīgi kopti abu konfesiju kuldīdznieku civilie apbedījumi. Tos rotā akmens un betona pieminekļi, granīta un čuguna krusti, koka stumbrus imitējošas piemiņas zīmes vai grezni kaltas dzelzs

neer of Russian nationality Woldemar von Karateeff (Picture **487**).[4] A classical obelisk dated with the year 1827 and dedicated to the Scharlivans married couple of Russian origin stands a short way off. The obelisk used to be fenced with granite posts with chains. Some more interesting examples of sculpture have survived in the oldest part of the cemetery. A monument dedicated to Luise Agath Koch (1775–1845) was created in the form of a tree trunk. It is decorated with several verdant branches of the family tree and an image of the infinity symbol, a snake. There is also an urn decorated with allegoric reliefs of laurel wreath and memorial flames. A cross pedestal is decorated with the symbols of the genealogical tree and resurrection – an oak trunk and an anchor. The inscriptions are no longer legible. The black granite cross in the form of a tree trunk, which was cut in 1891, is a monument of the Rosenberger family. In 1897, an Orthodox cross of impressive size was cut in granite for the deceased colonel Joann Andrejevich Zolotaryov. There are also several gravestones made of long lasting materials.

Kuldīga Municipality and the town intelligentsia have lately taken care of the graves of cultural workers in Vecie kapi. The black granite obelisk dedicated to the poet Jānis Frīdenberģis-Mieriņš (1868–1894), as well as the monument restored in 1985 and dedicated to Juris Bārs (1808–1879), a doctor, writer, linguist and founder of Latvian orthography who lived and worked in Kuldīga, are maintained. His gravestone is a boulder of massive shapes with a sharp upper part, smooth forefront and a granite plaque with an inscription on it.

The Jewish section of the Vecie kapi is an exotic chapter in the story of the memorial sculptures of Latvia created in the 19th century and at the beginning of the 20th century (Picture **486**). Their number and excellent quality testify to the power and wealth of the Jewish community of Kuldīga. The oldest monuments were created in traditional shapes of rounded granite or sandstone steles with images of religious symbols and memorial text in

4 "Dem Andenken der teuren unvergesslich geliebten Gattin Louise v. Karateeff geb. Groseffsky, geb. 1807, gest. 1831. Gewidmet von ihrem um sie ewig trauernden Gatten Woldemar v. Karateeff, Russ. kaiserl. Ingenieur Capitain."

kld.indb 477 12.12.2013. 13:31:12

491. Vodemāra fon Karatejeva sievas kapa piemineklis Vecajos kapos. Uzstādīts ap 1831. gadu (I. Jansones foto. 2013)

Gravestone of Woldemar von Karateeff's wife in the Old Cemetery. Around 1831. (Photo by I. Jansone. 2013)

sētiņas. Katoļu nodalījumā teicami saglabājusies čuguna lējumā izgatavota stēla 1896. gadā mirušajam poļu izcelsmes kuldīdzniekam Zenonam Kožuhovskim (**488**. attēls). 1897. gadā mirušajai Janīnai Jankovskai no smilšakmens darinātais kapa piemineklis – uz postamenta sēdošs eņģelis – ir papildināts ar P. Plecka dzelzs lietuvē Varšavā darinātu žogu un solu. Arī 1925. gadā mirušajai Annai Plepis piederīgie veltījuši granīta stēlu ar cilnī kaltu eņģeli un krustu.

Annas kapu luterāņu nodalījuma centrā paceļas iespaidīgs septiņus metrus augsts ar 1904. gadu datēts kapsētas iesvētīšanas krusts ar ziedotāju un krusta atjaunotāju uzvārdiem.[5] Kapsētas teritorijā dažādos periodos ir veikti kolektīvie apbedījumi, kuriem nākamās paaudzes ir veltījušas gan pavisam vienkāršus, gan arī smalki izstrādātus piemineklus. Skaistā vietā kapsētas malā netālu no Ventas krasta atrodas taisnās rindās noformētas 1919. gada ziemā vācu landesvēra karavīru nošauto boļševiku atbalstītāju un Kara revolucionārās komitejas dalībnieku kapa vietas.

5 Teksts krusta priekšpusē: „Dāvināts no M. Taube, A. Alksne, J. Dzeišs, E. Briede, J. Barons, I. Vidže, A. Kūos, K. Hofmans". Otrā pusē: „Dib. 1904. Atj.1936".

488. Čuguna stēla Zenonam Kožuhovskim Annas kapos. Uzstādīts ap 1896. gadu (I. Jansones foto. 2013)

Cast iron stele to Zenon Kozhukowski in Anna's Cemetery. Around 1896 (Photo by I. Jansone. 2013)

Hebrew. Many monuments were created with adjustments to the burial traditions of Christian confessions. These are obelisks or monuments which resemble tree trunks and with shapes reflecting the features of Eclecticism and Art-Nouveau. The gravestone of Aron (1904) and Bella (1907) Hirschmann, created as a stele with two concrete supports and inscriptions on granite plaques, stands out with its impressive size and luxuriant decorations.

Annas kapi (Anna's Cemetery) is still an actively used cemetery, and it represents the memorial culture of the town. The large cemetery consists of sections for the Catholic parish and Lutheran parish. Here, the civil burial places of Kuldīga's inhabitants of both confessions are carefully maintained. They are decorated with stone and concrete monuments, granite and cast iron crosses, memorial signs imitating tree trunks or luxuriant wrought iron enclosures. A stele made of cast iron in 1896 for the deceased Kuldīga's inhabitant of Polish origin Zenon Kozhukowski has survived in an excellent condition in the Catholic section (Picture **488**). A gravestone made of sandstone for

kld.indb 478 12.12.2013. 13:31:20

Atkārtotās padomju okupācijas sākuma periodā 1940. gadā vietējie aktīvisti papildināja šo „baltā terora" upuru kapavietas ar tūju stādījumiem un uz postamenta novietotu stēlas formas kapa plāksni no sarkanbrūna granīta. Tajā iekalts uzraksts: „Brīvība ir mūsu alga, un par to mēs arī kritām, biedri! Slava kritušajiem – lāsts slepkavām!". Pieminekļa autors – kuldīdznieks Augusts Brundže.

Pretī Annas kapu galvenajai ieejai 1985. gadā tika izveidots arhitektoniski un mākslinieciski efektīgs memoriāls, kas veltīts II Pasaules kara gados kritušajiem padomju armijas karavīriem. Tas sastāv no trim uz galvenās kompozīcijas ass novietotām daļām – viegli izliektas, zemas betona sienas ar ieejas vārtu stabiem, granīta apmales apņemta paaugstināta zālāja laukuma ar memoriālo uzrakstu[6] un augstas, skatu perspektīvi noslēdzošas betona sienas ar monumentālu granīta skulptūru „Nākotne" centrā (**489**. attēls). Sekojot Teodora Zaļkalna un Emīla Meldera formveides tradīcijām,

6 Uz ieejas vārtu stabiem iekalti gadskitļi „1941–1945". Uz granīta apmales sāniem memoriālais uzraksts krievu valodā "Захоронено 20 жертв фашистского террора" (Apglabāti 20 fašistiskā terora upuri) un uzskaitīti 20 kritušo uzvārdi.

Janina Jankowska deceased in 1897 – an angel sitting on a pedestal – is supplemented by a fence and a bench made in the iron foundry of P. Pletzky in Warsaw. The relatives dedicated a granite stele with an angel and a cross carved in relief to Anna Plepis, deceased in 1925.

In the centre of the Lutheran section of Annas kapi stands an impressive, seven meters high consecration cross dated with the year 1904 and with surnames of donors and cross restorers on it.[5] During different periods, collective burials were performed in the cemetery, and subsequent generations have installed very simple but fine monuments at these places. In a beautiful place in a part of the cemetery not far from the bank of the Venta, there are the straight rows of the graves of Bolshevik supporters and members of the War Revolutionary Committee shot in winter 1919 by the soldiers of the German Landswehr. During the initial period of the Soviet occupation in 1940, local activists planted thuja near the places of burial of these "white terror" victims and installed a

5 Text in the forefront of the cross: "Presented by M. Taube, A. Alksne, J. Dzeišs, E. Briede, J. Barons, I. Vidže, A. Kūos, K. Hofmans." On the other side: "Founded in 1904. Restored in 1936."

489. Memoriāls II Pasaules kara upuriem Annas kapos ar L. Rezevskas skulptūru "Nākotne". 1975 (I. Jansones foto. 2013)

Memorial to victims of World War II in Anna's Cemetery with sculpture "Future" by L. Rezevska. 1975 (Photo by I. Jansone. 2013)

kld.indb 479 12.12.2013. 13:31:32

490. 1905. gada revolūcijas piemineklis. L. Novožeņeca, L. Rezevska. 1956 (I. Jansones foto. 2013)

Monument to the 1905 Revolution. L. Novožeņeca, L. Rezevska. 1956 (Photo by I. Jansone. 2013)

vienā monolītā granīta gabalā iestrādāti divi tēli – māte un bērns. Memoriālā ansambļa tapšanas sākumposmā 1975. gadā izgatavotās skulptūras autore ir kuldīdzniece, tēlniece Līvija Rezevska. Lakoniskie tēli ir pilni apvaldītas ekspresijas un tieši tādēļ īpašu nozīmi iegūst ikviena detaļa. Māte veidota T. Zaļkalna „māmiņu" skulptūru stilistikā: ar lakatiņu apsietā galva ar lejup vērsto skatienu nepārprotami pauž sēras, kā arī piederību noteiktam vienkāršās tautas tipāžam. Mātes labajiem sāniem piekļāvusies meitene ar savu augšup vērsto skatienu pauž zināmu nākotnes apsolījumu, kas ir salīdzināms ar nošauto upuru nepiepildītajiem ideāliem. Memoriālā ansambļa emocionālā izteiksme atbilst padomju laika ideoloģiskajām prasībām mākslas darbu saturā iekļaut noteiktu nākotnes redzējumu, kas pasniegts krietnas patosa devas mērcē. Ar savu humāno valodu un akmens plastikas formās atklāto cilvēcisko sāpju un cerību pretstatu L. Rezevskas veidotā skulptūra ir augstas raudzes mākslas darbs, kurš nav zaudējis savu cilvēcisko pievilcību arī mūsdienās un būtiski bagātina Kuldīgas kultūras mantojumu.

grave plaque of red-brown granite in the shape of stele on the pedestal. The inscription reads: "Freedom is our reward and we died for it, comrades! Glory to the deceased – curse to the murderers!" The author of the monument was an inhabitant of Kuldīga, Augusts Brundže.

In 1985, an architecturally and artistically spectacular memorial dedicated to Soviet army soldiers killed during World War II was created opposite the main entrance of Annas kapi. It consists of three parts joined in a single composition– a slightly curved, low concrete walls with entry gate posts; an elevated lawn field surrounded by a granite border with a memorial inscription;[6] and a parapet with a monumental granite sculpture "Future" in the centre (Picture **489**). Following the traditions of Teodors Zaļkalns and Emīls Melderis, two images – mother and child – were created in one monolithic granite stone. The author of the sculpture, created during the initial period of construction of the memorial ensemble in 1975, was Kuldīga sculptress Līvija

6 The years "1941-1945" are carved into the entry gate posts. Memorial text in Russian on the sides of granite edge "Захоронено 20 жертв фашистского террора" ("20 victims of fascist terror buried") and 20 names of the fallen are listed.

7-0KuldigaB.indd 480 18.12.2013. 9:59:01

Politiskiem darbiniekiem un vēsturiskiem notikumiem veltītie pieminekļi

Pēc Otrā Pasaules kara, kad tika novāktas kara laikā nopostīto ēku drupas, kvartālā starp tagadējo Ausekļa, 1905. gada, Liepājas, Baznīcas un Policijas ielu 20. gadsimta piecdesmitajos gados Kuldīgas pašvaldība izveidoja apzaļumotu vietu, kuru nosauca par 1905. gada parku. Atbilstoši padomju režīma ideoloģiskajām vadlīnijām toreiz tika veicināta ar strādnieku revolucionāro kustību saistītu piemiņas vietu un zīmju izveide. Jaunizveidotā parka malā kā vienu no pirmajiem uzstādīja betonā atlietu pieminekli 1905. gada strādnieku un zemnieku revolucionārajai kustībai (**490**. attēls). To 1956. gadā izveidoja tēlnieces Lea Novožeņeca un Līvija Rezevska.[7] Pieminekļa mākslinieciskajā tēlā atspoguļojas pēckara gadu mākslinieku centieni apgūt padomju propagandas mākslas estētiskās dogmas un emocionālo patosu, tajā pašā laikā saglabājot akadēmiski nevainojamu mākslas darba kompozīciju, proporcijas un detaļas. Uz kubveida postamenta novietota aptuveni septiņus metrus augsta figurāla kompozīcija, kurā atveidots tēvs un dēls, turot augstu paceltu karogu. Vienkāršotā formu valodā traktētas gan apģērba detaļas, gan sejas un pausta paaudžu pēctecības loma revolucionārā cīņas gara saglabāšanā. Postamenta priekšpusē ir lakonisks veltījuma uzraksts „1905". Skarbajā staļinisma laika atmosfērā Latvijas māksliniekiem bija atļauts iedzīvināt pieminekļos nacionālās vēstures epizodes tikai ar ierobežotiem izteiksmes līdzekļiem. Tādējādi 1905. gada pieminekļis Kuldīgā ir sava laika mākslas savdabīgs dokuments, kas atspoguļo nacionāla satura izteiksmes meklējumus režīma atļautajās robežās.

1905. gada parkam piekļaujas zemes gabals, kurš ir saglabājis tā kādreizējā īpašnieka Gotlība vārdu. Pēc nepārbaudītām ziņām vācu landesvēra karavīri Gotlība nama plašajā pagalmā 1919. gada 13. februārī nošāvuši ap 300 Kuldīgas un apkārtnes iedzīvotāju, kuri turēti aizdomās par atbalstu boļševikiem. Viņi visi guldīti Annas kapu nomalē izraktā masu kapā. Atgādinot šo traģisko notikumu Kuldīgas vēsturē, 1976. gadā bijušās Gotlība sētas pagalmā no šūnakmens

7 *Zīmes. Mēs. Pieminēšana. Piektais gads*. Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 2007. 96. lpp.

Rezevska. The laconic images are full of moderate expression; therefore, every detail acquires a special significance. The mother is created in stylistics of "mothers' sculptures" of T. Zaļkalns: head with a kerchief, down-directed look unmistakably expresses mourning, as well as affiliation to a certain type of simple people. A girl next to her mother looking upwards expresses a future promise resembling the unfulfilled ideals of the victims. The emotions expressed by the memorial ensemble follow the ideological requirements of the Soviet times – to represent pathetic future vision in artistic works. The sculpture created by Rezevska is very human and reveals the contrast of human pain and hope, a fine piece of art that has not lost its human attraction even nowadays and significantly enriches the cultural heritage of Kuldīga.

Monuments dedicated to politicians and historic events

In the 1950's, when the ruins of buildings destroyed during the war were cleared away, a greened place – 1905. gada parks (Park of the Year 1905) – was created by the Kuldīga Municipality between the present Ausekļa iela (Auseklis Street), 1905. gada iela (Street of Year 1905), Liepājas iela, Baznīcas iela (Church Street) and Policijas iela (Police Street). Creation of memorial places and signs related to the revolutionary movement of workers was at that time performed according to the ideological guidelines of the Soviet regime. At the edge of the newly-created park, a concrete-cast monument dedicated to the revolutionary movement of workers and farmers of 1905 was one of the first to be installed (Picture **490**). It was created by the sculptresses Lea Novožeņeca and Līvija Rezevska in 1956.[7] The artistic image of the monument reflects post-war efforts by artists to master the aesthetic dogmas and emotional pathos of Soviet arts, while simultaneously preserving academically flawless composition, proportions and details of artistic work. Approximately seven meters high figurative composition placed on a cubical pedestal depicts a father and the son holding a raised flag. The details of the clothes, faces and successive

7 *Zīmes. Mēs. Pieminēšana. Piektais gads. (Signs. We. Commemoration. The Fifth Year).* Riga: LU akadēmiskais apgāds, 2007. p. 96.

kld.indb 481 12.12.2013. 13:31:39

uzmūrēta memoriālā siena ar uzrakstu „1919”. Divi taisnā leņķī savienotie sienas posmi, kurus papildina vara kaluma tehnikā izgatavoti ciļņi (tēlniece Līvija Rezevska), raisa asociācijas ar cilvēku likteņa bezizeju pagalma ierobežotās telpas kaktā, ar Parīzes komunāru eksekūcijas vietu vai arī ar kristīgās mākslas ikonogrāfijā rodamiem sižetiem (**491**. attēls). Vienā no ciļņiem vēsturisko epizodi tēlniece attēlojusi robustās formās veidotā „Lamentatio” (apraudāšana) – Kristus apraudāšanas kompozīcijai līdzīgā motīvā. Tajā vairākas sievietes sēro pie nošautā vīrieša – tēva, dēla vai vīra – zemē guļošā ķermeņa. Otram cilnim tēlnieces dotais nosaukums ir „1919. Nošaušana”.[8] Tā kompozīcija izstrādāta kā agonijas plosītu daudzu vīriešu ķermeņu kamols. Viena upura augums, kas izceļas tā centrā, atgādina Kristu, kurš tiek noņemts no krusta. Ar kristīgo mākslu nepārprotami sabalsotās modernās kompozīcijas pierāda, ka jau 20. gadsimta septiņdesmitajos gados latviešu mākslinieki bija apguvuši Ēzopa valodas meistarību, un, par spīti valdošās ideoloģiskās cenzūras ie-

8 **Celmiņš, A., Radovics, A**. *Kuldīgas rajons.* Rīga: Avots, 1990. 29.–30. lpp.

491 Piemineklis 1919. gada terora upuriem tā sauktajā Gotlība sētā. Cilnis ar kritušo apraudāšanas sižetu. Vara kalums. L. Rezevska. 1976 (I. Jansones foto. 2013)

Monument to the victims of the 1919 terror in the so-called Gottlieb's Courtyard. Relief depicting the mourning for the dead. Forged copper. L. Rezevska. 1976 (Photo by I. Jansone. 2013)

generations preserving the spirit of revolutionary struggle are interpreted in the simplified language of shapes. The forefront of the pedestal holds the laconic inscription “1905”. In the harsh atmosphere of Stalinism, Latvian artists were allowed embodying episodes of national history in monuments using limited means of expression. Thus, the monument to 1905 in Kuldīga is a peculiar document of arts of its time, which reflects the search for the expression of national content within the restrictions set by the regime.

A land plot, which has preserved the name of its former owner Gottlieb, is located next to 1905. gada parks. Allegedly, on February 13, 1919 soldiers of the German Landeswehr shot in the large courtyard of Gottlieb's house approximately 300 inhabitants of Kuldīga and its surroundings suspected of supporting the Bolsheviks. They are all buried at the edge of Annas kapi in a mass grave. Remembering this tragic event in the history of Kuldīga, in 1976 a memorial wall with the inscription “1919” was built of calcareous tufa in the courtyard of the former Gottlieb's courtyard. Two wall sections connect-

kld.indb 482 12.12.2013. 13:31:49

robežojumiem, mākslas tēlos spēja ietvert dziļi cilvēcisku un asociācijām bagātu saturu.

Vēsturniece Vita Zelče, kas pētījusi politisko pieminekļu semiotikas attīstību Latvijā, raksta: „Pieminekļu apkaime bija arī padomju rituālu izrāžu vieta, kurā saskaņā ar valsts oficiālo svētku dienu kalendāru pulcējās Komunistiskās partijas un padomju valsts darbinieki, skolēni, oficiālo pasākumu dalībnieki."[9] Arī Kuldīgas pašvaldība nevarēja apiet ideoloģiskās nodevas, no kurām svarīgākā un lielākā it visur bija boļševiku revolūcijas vadoņu pieminekļi. Tūlīt pēc Staļina nāves daudzviet steidza celt viņa pieminekļus, kuriem režīma politisko apvērsumu dēļ gan nebija ilgs mūžs. Arī Kuldīgas Rātslaukumā kādu brīdi bija uzstādīta arī Staļina skulptūra (**45**. attēls 58. lpp.). Obligātajam Ļeņina piemineklim vietu atrada agrākajā tirgus laukumā, kuru padomju laikā pārdēvēja par Oktobra, bet pēc 1991. gada – par Pilsētas laukumu. To iekļāva padomju laikā celtās pilsētas Izpildkomitejas, Komunistiskās partijas Kuldīgas rajona komitejas, viesnīcas „Kursa" un universālveikala ēkas, kā arī vēsturiskā fona apbūve. 1980. gadā pilsētas administratīvo ēku priekšā laukumā iekoptā zālienā uzstādīja no granīta kaltu Ļeņina pieminekli (**492**. attēls, tēlnieks Ļevs Bukovskis un arhitekti Ermens Bāliņš un Aldis Orniņš). No klintij līdzīgās pamatnes it kā izaugošais boļševiku vadonis bija atveidots sēdus, monumentalizētās, bet vienlaikus moderni stilizētās formās. Ar šādu estētiku tā laika padomju māksla centās sekot līdzi laikmeta gaumes prasībām, atsakoties no 20. gadsimta piecdesmito gadu naturālistiskā un samāksloti pompozā „sociālistiskā reālisma". Trešās atmodas un Latvijas neatkarības atgūšanas laiks rosināja arī kuldīdzniekus atbrīvot pilsētu no padomju totalitārisma simbola un 1991. gada 23. augustā skulptūru demontēja. Tagad tā tiek uzglabāta Kuldīgas Novada muzejā.

Trešās Atmodas laika emocionālā pacēluma vilnis uz kādu brīdi aizrāva daļu kuldīdznieku ar ieceri atgriezties pie starpkaru periodā iecerētā pieminekļa latviešu strēlniekiem, kuram jau 1935. gada vasarā bija ielikti pamati pilsētas slimnīcas dārzā. Tam vajadzēja būt tradicionālu formu obeliskam, kura priekšpusē būtu apaļš

9 **Zelče, V.** Pieminēšana : Piektais gads. *Zīmes. Mēs. Pieminēšana. Piektais gads*. Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 2007. 22. lpp.

ed at a right angle are supplemented by reliefs made in copper forging technique (sculptress Līvija Rezevska), make us think of the deadlock of human fate in the limited space of the courtyard, of the places of corporal punishment of the Paris Communards or of the stories depicted in iconography of sacral art (Picture **491**). In one of the reliefs, the sculptress depicted a historical episode in motives similar to the "Lamentatio", Christ's wail composition shaped in robust forms. It depicts several women mourning over the body of the shot man – father, son or husband – lying on the ground. The name of the second relief given by the sculptress is "1919. Shooting."[8] Its composition was developed as a tangle of many bodies of men torn apart by the agony. The body of one of the victims, which stands out in the centre, resembles Christ being taken off the cross. Modern compositions unmistakably correlated with sacral art prove that in the 1970's Latvian artists mastered the skill of Aesopian language and, in spite of the limitations of ideological censorship, artistic images were able to embody the content, which was deeply humane and rich in associations.

The historian Vita Zelče, who studied the development of the semiotics of political monuments in Latvia, writes: "The vicinity of monuments was a place of Soviet ritual performances, in which the officials of the Communist Party and Soviets, students and participants of formal events gathered according to the calendar of official public holidays."[9] Likewise, Kuldīga Municipality was unable to avoid ideological duties, the most important of which was monuments to leaders of the Bolshevik Revolution. Immediately after Stalin's death, there was a rushto build monuments to him,. Stalin's statue stood for some time on the Rātslaukms of Kuldīga (Picture **45**, p. 58). The site of the mandatory Lenin monument was in the former market square, which was renamed Oktobra laukums (October Square) during the Soviet times, and after the 1991 Pilsētas laukums (Town Square). It was surrounded by the buildings of the Town Executive

8 **Celmiņš, A., Radovics, A**. *Kuldīgas rajons*. (*Kuldīga Region*). Riga: Avots, 1990. p. 29-30.

9 **Zelče, V.** Pieminēšana : Piektais gads (Commemoration : The Fifth Year). *Zīmes. Mēs. Pieminēšana. Piektais gads*. (*Signs. We. Commemoration. The Fifth Year*). Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 2007. p. 22.

kld.indb 483 12.12.2013. 13:31:50

492. Ļeņina piemineklis Oktobra laukumā. Ļ. Bukovskis, A.Orniņš, E. Bāliņš. 1980 (KNM plg. 6467)
Monument to Lenin in October Square. Ļ. Bukovskis, A.Orniņš, E. Bāliņš. 1980 (KDM plg. 6467)

medaljons ar uzrakstu. Taču ziedojumu vākšana, kas bija aizsākusies 1989./1990. gada ziemā, palika bez sekmēm. Iespējams, ka speciālā aicinājuma izdevumā publicētais obeliska attēls[10] jau vairs nešķita atbilstošs 20. gadsimta beigu mākslinieciskajām prasībām pat neskatoties uz to, ka nolūks bija godināt cīnītājus, kas atdevuši dzīvību par Latvijas valsts neatkarību.

Viens no memoriālo mākslas darbu veidiem ir plāksnes, kuras uzstāda ēku fasādēs vai iekštelpās. Tās mēdz uzskatīt par informatīvi lietišķiem darinājumiem un tādēļ nereti veido kā vienkāršus teksta pārcēlumus uz akmens vai metāla. Tomēr arī šajā žanrā var būt oriģināli un mākslinieciski augstvērtīgi darbi. Kuldīgas mākslas vidi bagātina Kurzemes un Zemgales hercogam Jēkabam Ketleram veltīta piemiņas zīme, kas atrodas Svētās Katrīnas luterāņu baznīcā (**493**. attēls). Pēc Kurzemes bruņniecības pasūtījuma 2004. gadā to izgatavojis tēlnieks Viktors Suškēvičs. Zīme atgādina par Kurzemes hercogistes izveidošanos un tās uzplaukumu, kas savu zenītu sasniedza Kuldīgā dzimušā hercoga Jēkaba laikā. Zīme ir balta Kararas marmo-

10 *Strēlnieku piemineklis Kuldīgā*. Kuldīgas tipogrāfija, 1990, 28. februārī.

Committee, the Kuldīga Region Committee of the Communist Party, hotel “Kursa” and a department store built during the Soviet times, as well as buildings of historical background. In 1980, a Lenin monument cut in granite (sculptor Ļevs Bukovskis and architects Ermens Bāliņš and Aldis Orniņš) was installed in front of the town administrative buildings on the lawn created in the square (Picture **492**). The leader of the Bolsheviks, as if growing out of the base similar to a rock, was created in a sitting position in monumentalized, yet contemporarily stylized shapes. Soviet arts of that time endeavoured to keep up with the tastes of the century by using such aesthetics and rejecting the naturalist and artificially pompous “socialist realism” of the 1950’s. The time of the Third Awakening and restoration of independence of Latvia encouraged the inhabitants of Kuldīga to free the town from this symbol of Soviet totalitarianism, and on August 23, 1991 the Lenin monument was dismantled. It is currently kept in the Kuldīga District Museum.

The wave of emotions during the Third Awakening period inspired some of Kuldīga’s inhabitants to install a monument dedicated to the Latvian Riflemen, which was planned during the inter-war period and the foundation of which was installed in the garden of the town hospital in the summer of 1935. It should have had an obelisk of a traditional shape with a medallion and an inscription in the forefront. However, the collection of donations which was started in winter 1989/1990 was unsuccessful. It is possible that the picture of the obelisk published in a special edition[10] inviting donations no longer seemed to be compliant with the artistic requirements of the end of the 20th century, even to celebrate fighters for the independence of Latvia.

One of the types of memorial artistic works is plaques, which are installed on the facades of the buildings or inside them. They are considered to be informative applied works and therefore, they are often created by transferring the text onto stone or metal. However, it is still possible to create original and artistically valuable works in this genre as well. The artis-

10 *Strēlnieku piemineklis Kuldīgā*. (*Riflemen’s Monument in Kuldīga*). Printing-house of Kuldīga, on February 28, 1990.

kld.indb 484 12.12.2013. 13:31:53

ra plāksne ar uzrakstiem latviešu un vācu valodā. Tie norāda uz faktu, ka hercogs Jēkabs ir kristīts Svētās Katrīnas baznīcā.[11] Plāksnei piestiprinātais bronzas cilnis ir pēc 17. gadsimta trešajā ceturksnī tapušas gleznas darināts hercoga portrets.[12] Tajā viņa seja pavērsta trīs ceturtdaļu pagriezienā, bet stāvs tērpts parādes bruņās.

17. gadsimtā Kuldīga bija nozīmīgs Kurzemes saimnieciskās un politiskās dzīves centrs. Atzīmējot šo faktu, 2013. gada 27. aprīlī, kad atmostas daba un pāri Ventas rumbai lec vimbas, Liepājas ielas galā pie puķu tirdziņa atklāja piemineklī hercogam Jēkabam, kuru tā autori tēlnieks Gļebs Panteļejevs un arhitekts Andris Veidemanis kautrīgi dēvē par „vides objektu" (**494**. attēls). Šis memoriālais veidojums Kuldīgas senatnīgajā vidē ar mūsdienu mākslas līdzekļiem cauri laikmetu prizmai iedzīvina vēsturiskas personības vietu. Pieminekļa veidolā izmantota

11 Teksts latviešu valodā: „Kurzemes un Zemgales hercogs Jēkabs kristīts Sv. Katrīnas baznīcā 1610. gada 7. novembrī". Teksts vācu valodā: „Herzog Jakob von Kurland und Semgallen getauft in der Hl. Katharinenkirche am 7. November 1610".

12 **Juškēvičs, J.** *Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē.* Rīga: Valstspapīru spiestuves izdevums, 1931. Attēls uz ielīmes pirms titullapas.

tic environment of Kuldīga is enriched by the memorial sign dedicated to the Duke of Courland and Semigallia Jakob Kettler located in St. Catherine's Church (Picture **493**). It was created by the sculptor Viktors Suškēvičs in 2004 according to the order of Courland knighthood. The sign reminds us of the foundation of the Duchy of Courland and its prosperity, which reached its peak during the times of Duke Jakob, who was born in Kuldīga. The sign is a white plaque made of Ca rrara marble with inscriptions in Latvian and German. It points out that Duke Jakob was baptized in St. Catherine's Church.11 The bronze relief attached to the plaque is a portrait of the Duke created according to the painting of the third quarter of the 17th century.[12] His face in it is turned in three-fourths turning, whereas the figure is dressed in parade armour.

11 Text in Latvian: "Kurzemes un Zemgales hercogs Jēkabs kristīts Sv. Katrīnas baznīcā 1610. gada 7. novembrī." (Duke of Courland and Semigallia, Jacob was baptized in St.Catherine's Church on November 7, 1610). Text in German: "Herzog Jakob von Kurland und Semgallen getauft in der Hl. Katharinenkirche am 7. November 1610."

12 **Juškēvičs, J.** *Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē.* (*The Age of Duke Jacob in Courland*). Rīga: Valstspapīru spiestuves izdevums, 1931. The picture on inset before the title-page.

493. **Hercoga Jēkaba piemiņas plāksnes portretmedaljons Svētās Katrīnas luterāņu baznīcā. V. Suškēvičs. 2004 (I. Jansones foto. 2013)**

Duke Jacob's portrait on commemorative plaque in St. Catherine's Evangelical Church. V. Suškēvičs. 2004. (Photo by I. Jansone. 2013)

494. **Hercoga Jēkaba piemineklis Liepājas ielā. G. Panteļejevs, A. Veidemanis. 2013 (O. Spārīša foto. 2013)**

Monument to Duke Jakob in Liepājas iela. G. Panteļejevs, A. Veidemanis. 2013 (Photo by O. Spārītis. 2013)

kld.indb 485 12.12.2013. 13:32:00

20. un 21. gadsimta mijas mākslā sastopamā „laika mašīnas" stilistika. Tā it kā ļauj ilustrēt divu laikmetu robežu un tajā filozofiski projicēt vēsturiska lūzuma faktu vai atspulgu par personību, kas izraisījusi šo lūzumu. Hercoga Jēkaba piemineklī apskatei eksponētās divas puses liecina par autoru vēlēšanos ļaut skatītājiem pārdzīvot lēcienu no pagātnes uz mūsdienām. Viena puse, kas darināta no rūsināta čuguna, simbolizē Kurzemes hercogistes dzelzs lietuvju un manufaktūru uzplaukumu hercoga Jēkaba saimnieciskās politikas panākumu laikmetā. Savukārt no slīpēta un lakota alumīnija lējuma viļņiem laukā "kāpjošā" hercoga stāvs otrā pusē simbolizē vēsturiskas personības mitoloģizētās slavas dzīvotspēju arī 21. gadsimta cilvēka apziņā.

Dekoratīvā tēlniecība

Mūsdienu pilsētu publiskajā ārtelpā samērā nozīmīga vieta ir dekoratīviem mākslas darbiem – skulptūrām, instalācijām un citiem objektiem. Kuldīgā kaut kas līdzīgs parādījies jau drīz pēc Otrā pasaules kara. Tas ir no mūsdienu viedokļa kuriozs tēlniecības darbs, kas ticis uzstādīts tagadējā Pilsētas laukumā (**53**. attēls 63. lpp). Ap 1950. gadu to kāds fotoamatieris ir iemūžinājis fotoattēlā, kas saglabājies Kuldīgas novada muzejā.[13] Attēlā redzama staļinisma periodam raksturīga, PSRS Mākslas fonda darbnīcās tiražēta statuja – garos plīvojošos brunčos tērpts alegorisku sievietes tēls ar draudzīgam sveicienam paceltu roku un krūtīm piespiestu ziedu pušķi. Ar šādiem politiskajam kičam raksturīgiem darbiem, kuros nebija ne miņas no vietējās kultūras iezīmēm, par mākslu atbildīgās institūcijas pirmajos padomju gados „bagātināja" okupēto zemju pilsētu un apdzīvoto vietu parkus, skvērus un pat ceļu malas. Kuldīgas pilsētvidē ienākot profesionālu Latvijas tēlnieku darinātiem mākslas darbiem, ģipsī atlietā bezpersoniskā statuja tika novākta.

Līdz Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanai Kuldīgas pilsētvide nebija īpaši bagāta ar dekoratīvo tēlniecību. Vienīgi galveno politisko rituālu vietās atradās oficiālajai ideoloģijai atbilstoši memoriālie veidojumi un pieminekļi. Kopš 20. gadsimta sešdesmitajiem gadiem, kad Kuldīgā sāka attīstīt apstādījumus, pilsētas

13 Kuldīgas Novada muzejs. Uzskaites No. KNM Plg 4474.

In the 17th century, Kuldīga was an important centre of economic and political life in Courland. Noting this fact, on April 27, 2013, when nature awakes and vimbas jump over the Ventas Rumba, a monument dedicated to Duke Jacob was opened at the end of Liepājas iela next to the flower market, which is modestly called "an environment object" by its authors, sculptor Gļebs Panteļejevs and architect Andris Veidemanis,. This memorial monument (Picture **494**) uses modern artistic means in the olden environment of Kuldīga to embody the historical significance of this prominent person. "Time machine" stylistics encountered in the arts of the turn of the 20th and 21th century were used to create the monument. It seemingly allows an illustration of the border of two centuries and philosophically projects facts of historic significance or reflections of a personality who was present in events of historic significance. Two sides of the monument of Duke Jakob show the wish of the authors to allow spectators to experience a jump from the past to nowadays. One side made of russet cast iron symbolizes the prosperity of iron foundries and manufactories of the Duchy of Courland during the age of Duke Jakob. The Duke's figure "rising" out of the waves of polished and varnished aluminium on the other side represents the viability of mythological glory of the historic personality in the mind of 21th century humanity.

Decorative sculpture

Decorative artistic works – sculptures, installations and other objects – have quite an important place in the public external space of modern cities. Something similar appeared in Kuldīga soon after World War II. A work of figurative arts installed in the present Pilsētas laukums is curious from the modern point of view (Picture **53**, p. 63). Around 1950, some amateur photographer immortalized it in a photograph, which has been preserved in the Kuldīga District Museum.[13] A statue that was replicated in the workshops of the Arts Fund of the USSR and was typical for the period of Stalinism is seen in the picture – an allegoric image of a woman dressed in a long fluttering skirt with a hand raised in friendly welcome and a bunch

13 Kuldīga district museum. Record No. KNM Plg 4474.

kld.indb 486 12.12.2013. 13:32:00

parkus un citas apzaļumotās vietas pakāpeniski piepildīja kuldīdznieces Līvijas Rezevskas tēlniecības darbi. Pirmais savu vietu atrada *Art Deco* stilistikai tuvā izteiksmē darinātais bronzas pliknis – romantiska sēdoša meitene ar krūzi rokās (**495**. attēls). Tas atrodas uz postamenta pie taisnstūra formas baseina 1905. gada parkā. Šī kuldīdznieku iemīļotā skulptūra ieguvusi atbilstoši sirsnīgu iesauku – Anniņa.

Tai tūlīt sekoja akadēmiski nevainojami veidotā vijolnieces Lindas Rubenes pilna auguma skulptūra ar instrumentu rokās (**496**. attēls). Šī skulptūra, kas darināta 1951. gadā kā tēlnieces diplomdarbs, novietota pie Kuldīgas Novada muzeja ēkas. Pagājušā gadsimta piecdesmitajos gados L. Rezevska veidojusi arī sirsnīgas emocionalitātes piestrāvoto un ar klasisku Madonnas kompozīciju salīdzināmo skulptūru „Māte ar bērnu". Tā novietota plašajā 1967. gadā atklātajā Kultūras un atpūtas parkā.

20. gadsimta septiņdesmitajos gados izvērsās L. Rezevskas un Kuldīgas pašvaldības sadarbība, ierīkojot skulptūru dārza Pils parkā. Par savu nodomu tēlniece ir izteikusies: „Esmu vienīgā sieviete Eiropā, varbūt pat pasaulē, kas

495. Dekoratīva skulptūra „Meitene ar krūzi".
L. Rezevska. 20. gs. piecdesmitie gadi (KNM)
Decorative sculpture "Girl with a Jug".
L. Rezevska. 1950s (KDM)

of flowers pressed to her chest. Parks, squares and even roadsides of the cities and populated places of occupied lands were "enriched" with such works of typical political kitsch, which had not a single trace of local culture features, by the institutions responsible for arts during the first Soviet years. As the works of art created by professional Latvian sculptors advanced in the town environment of Kuldīga, this impersonal statue made of plaster was removed.

Before the restoration of independence of Latvia, Kuldīga was not rich in decorative sculptures. Only the commemorative sculptures and monuments compliant with the official ideology were located in the main places of political rituals. From the 1960's, the town parks and other greened places were gradually filled with sculptures by Līvija Rezevska, who resided in Kuldīga. One of the first to find its place was a bronze nude created in almost Art Deco style, "Girl with a water vessel" – a romantic girl sitting with a jug in her hands (Picture **495**). It is located on a pedestal next to the rectangular pool in 1905. gada parks (Park of the Year 1905). This sculpture was adored by Kuldīga's inhabitants

496. Vijolniece Linda Rubene. Diplomdarbs, bronza. L. Rezevska. 1951 (I. Jansones foto. 2013)
Violinist Linda Rubene. Diploma project, bronze. L. Rezevska. 1951 (Photo by I. Jansone. 2013)

7-0KuldigaB.indd 487 18.12.2013. 10:00:10

izveidojusi veselu skulptūrdārzu viena pati. Visu savu dzīvi esmu likusi uz mākslas altāra."[14] Parkā izvietoti 22 tēlnieces darbi – atsevišķas skulptūras un skulptūru grupas. Bronzā, granītā, vara kalumā un akmens masā darināto tēlniecības darbu formās un saturā atspoguļojas vesels Latvijas mākslas stilistisko meklējumu un atradumu laikmets. L. Rezevskas darbu tēmas atklāj viņas dzīves gudrību un poētiski vispārināto, idealizēto skatījumu uz vērtībām, kas mākslinieckei kā savas nācijas vēstures traģēdiju lieciniecei bijušas svarīgas. Viena no galvenajām ir cilvēka tēma, kura aptver vīrieša un sievietes sociālās lomas, jaunības un vecuma, ģimenes piepildījuma un individuālo jūtu pasaules problemātiku. Cilvēka ķermeņa formu daiļums atklājas gan ģeometriski vispārinātās, gan maigi noapaļotās bronzas un granīta skulptūrās „Ilgas" (1978), „Pārdomas" (1976; **497**. attēls), „Divi" (1975) un „Mīlestība" (1979; **498**. attēls).

L. Rezevskas daiļradē īpaši nozīmīga un apzināti kopta ir ģimenes tēma. Tā risināta spēka, maiguma un lirisma piepildītos vairākfigūru tēlniecības darbos „Māte ar bērniem" (1970), „Ave Sol" (1978) un „Ģimene" (1974). Virkne skulptūru veltīta jaunībai, spēkam un dailei. Starp tām ar granīta skulptūru „Bārenīte" (1987) ieskanas līdzcietības motīvs. Tas sabalsojas ar Gustava Šķiltera folkloristiski iekrāsotās skulptūras „Maziņš biju – neredzēju" (1903) ilustrāciju bāreņa traģiskajam liktenim, taču L. Rezevskas interpretācijā guļošā bāra bērna maigais un neaizsargātais augums raisa ar mīlestību piepildītas emocijas. Bērnībai un jaunībai ir savs loģiskais noslēgums. To tēlniece atspoguļojusi „māmiņas" tēlos, kas rodami gan latviešu literatūrā, gan tēlniecības vecmeistara T. Zaļkalna daiļradē. Šāds darbs ir gan sirsnības cauraustais vara kalums „Kukažiņa" (1970), gan skarbos pārbaudījumos rūdītās mātes skulptūra „Latviešu sieviete" (1963). Obeliskam līdzīgais, ar plecu lakatu apņemtais sievietes stāvs raisa virkni daiļrunīgu asociāciju ar vecākās paaudzes latviešu sievietes mūžu, kurā pārciests pasaules karš, izsūtījums un citas traģēdijas. Apbrīnojama ir tēlnieces drosme padomju varas un ideoloģisko žņaugu atmosfērā radīt mākslas darbu, kas raisa Latvijas iedzīvotāju vairākumam tik saprotamas izjūtas.

14 **Dziesma, M., Rusmanis, S.** *Kuldīga.* Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1995. 20. lpp.

and is warm-heartedly named Anniņa (Little Anna). It was soon followed by the academically flawless, full-sized sculpture of the violinist Linda Rubene with an instrument in her hands (Picture **496**). This sculpture created in 1951 as a Diploma Project by the sculptress is located next to the building of the Kuldīga District Museum. In the 1950's, Rezevska created the sculpture "Mother and Child" which is full of sincere emotionality and can be compared to the classical compositions of the Madonna. It is located in the Culture and Recreation Park (now Estrādes parks), which was opened in 1967.

In the 1970's, cooperation between Rezevska and Kuldīga Municipality continued, and a garden of sculptures in Pils parks (Castle Park) was created. The sculptress said about her intention: "I am the only woman in Europe, maybe even in the world, who has created a whole garden of sculptures by herself. I have put my life on the altar of art."[14] There are 22 works by the sculptress in the park, both individual sculptures and groups. The shapes and content of the works made of bronze, granite, copper forging and stone mass reflect a whole century of stylistic search discovery in the Latvian art. The themes of Rezevska's works reveal her life wisdom and poetically generalized and idealized vision of values, which were important for the artist as a witness of the tragedies of her nation's history.

One of the main themes of the artistic works of Rezevska is the theme of a man encompassing the social roles of a man and a woman, problems of youth and old age, family and individual feelings. The beauty of the human body is shown in the geometrically generalized and gently rounded bronze and granite sculptures "Desire" (1978), "Meditation" (1976; Picture **497**), "Two" (1975) and "Love" (1979; Picture **498**). The theme of family is particularly important and deliberately maintained in the works of Rezevska. It is presented in sculpture groups full of strength, gentleness and lyricism "Mother with Children" (1970), "Ave Sol" (1978) and "Family" (1974). A range of sculptures is devoted to youth, strength and beauty. Among them, is the sculpture "Orphan" (1987)

14 **Dziesma, M., Rusmanis, S.** *Kuldīga.* Riga: Latvijas enciklopēdija, 1995. p. 20.

kld.indb 488 12.12.2013. 13:32:11

Granīta skulptūra „Raiņa Vizbulīte” (1982) poētiski personificē jaunības nevainības un sirdsskaidrības ētiskos ideālus. Stalti atveidotais sievietes stāvs skulptūrā „Uz dziesmu svētkiem” (1984) vēsta par sievietes lomu tautas muzikālo tradīciju un garīgā mantojuma pēctecības nodrošināšanā. Savukārt vīrieša spēka ilustrācija skulptūrā „Raiņa Indulis un Uģis” (1983) vēsta par sašķeltas sabiedrības ilgām pēc spēcīgas personības – varoņa, kurš spēj gan uzupurēties, gan just līdzi vājākajam. Raiņa dramaturģija, literatūra un folklora, kā arī sadzīvē kopto tautas tradīciju vitālais gars atspoguļojas skulptūrās „Koklētājs” (1975), „Stabulētājs” (1976; **499**. attēls), „Tautas muzikants” (1977) un „Spēlmanītis Tots” (1987). Šajos liriskajos mākslas darbos tēlniece atveidojusi mūziķus kā tautas sapņu un ilgu paudējus.

Sevišķi spēcīga simboliskā izteiksme ir no viena akmens gabala izkaltajai sešu tēlu grupai „Suitu sievas” (**500**. attēls). Tajā par dzīvu leģendu kļuvušo Alsungas folkloras dziedātāju dažādos augumus apņem ar lielām saktām saspraustas villaines, bet stilizētie seju vaibsti pauž īsti kurzemniecisku spītu un nesalaužamu

497. Pārdomas. Granīts. L. Rezevska. 1976 (O. Spārīša foto. 2012)
Meditation. Granite. L. Rezevska. 1976 (Photo by O. Spārītis. 2013)

expressing compassion. It illustrates the tragic fate of an orphan like in the sculpture of Gustavs Šķilters “I was small – I did not see” (1903) made in folkloristic manner, yet, in the interpretation of Rezeveska, the gentle and unprotected figure of the orphan causes emotions filled with love. Childhood and youth have their own logical ending. The sculptress depicted it in images of the mother, which can be found in Latvian literature and the works of the old master of sculpture T. Zaļkalns. Such an example is a copper forging full of sincerity “Kukažiņa” (1970) and a sculpture of a mother having experienced suffering – “Latvian woman” (1963). There is a figure of a woman embraced by the shoulder kerchief arousing associations with the life of Latvian women in earlier periods during which world war, deportation and other tragedies were experienced. The sculptress had enough courage to create a piece of art full of feeling appealing to most of the people in Latvia in the atmosphere of Soviet power and ideological repressions.

The granite sculpture “Rainis Anemone” (1982) poetically personifies ethic ideals of the

kld.indb 489 12.12.2013. 13:32:15

498. Mīlestība. Granīts. L. Rezevska. 1979 (J. Krastiņa foto. 2013)
Love. Granite. L. Rezevska. 1979 (Photo by J. Krastiņš. 2013)

pretestības garu. Šo dziedātāju sociāli aktīvā loma ieguva īpašu nozīmi un svaru tradicionālajos novada kultūras svētkos, Teātra dienās, Mākslas dienās, Dziesmu svētkos un citos plaša mēroga publiskos pasākumos. Suitu sievu improvizētajos dziesmu tekstos ievītajā ironijā un izsmieklā, pret kuru bezspēcīga bija padomju režīma morāle un cenzūra, dzima nevardarbīgās pretestības gars. 20. gadsimta astoņdesmitajos gados ar savu vitālo humoru tas ne tikai uzjautrināja, bet arī mācīja pārvarēt mazdūšību un bailes. Suitu sievu dziedāšana uzlādēja sabiedrību aktīvai rīcībai un tuvināja Trešo atmodu. Tādējādi L. Rezevskas tēlniecības garīgais un dokumentālais vēstījums tālu pārsniedz kādas grupas portreta vai atsevišķa dekoratīvās tēlniecības darba nozīmi.

***

Spītējot laika zobam, daudz vērtīga no tā tēlotājas mākslas mantojuma, ko daudzu gadsimtu gaitā sarūpējuši gan amatnieki, gan profesionālie mākslinieki, joprojām grezno pilsētu. Ievērojamais tēlniecības darbu klāsts ir ne tikai pilsētas dekoratīvā un garīgi uzlādējošā rota, bet arī naudas izteiksmē mērāma vērtība. Tā ir

innocence of youth and clarity of heart. The stately figure of a woman in the sculpture “To the Song Festival” (1984) represents the role of women in the people’s music traditions and spiritual heritage. Conversely, the illustration of man’s strength in the sculpture “Indulis and Uģis of Rainis” (1983) represents the desire of a divided society for a strong personality, a hero, able both to sacrifice himself and to sympathize with the weak. Rainis’ drama, literature and folklore, as well the vital spirit of national traditions is reflected in the sculptures “Kokle player” (1975), “Piper” (1976; Picture **499**), “People’s Musician” (1977) and “Player Tots” (1987). In these lyrical works of art, the sculptress has depicted musicians as a mouthpiece of the people’s dreams and longing.

The group of six images cut in a single piece of stone called “Suitu Wives” (1980) has a particular symbolic meaning (Picture **500**). It depicts living legends, Alsunga folklore singers dressed in woollen shawls pinned with large fibulas, and their stylized facial features express the truly powerful and unbreakable resistance of Kurzeme. The socially active role of these singers had a special significance and weight in traditional cultural celebrations of the district like Theatre Days, Art Days, Song Festivals and other large scale public events. The irony and jokes of the improvised song lyrics of the Suitu Wives, against which the censorship of the Soviet regime was powerless, gave birth to the spirit of nonviolent resistance. In the 1980’s, they not only amused with their vital humour, but also taught people to overcome despair and fear. The singing of the Suitu Wives called society to action and brought the Third Awakening closer. Thus, the spiritual and documentary message of Rezevska’s sculpture far exceeds the significance of any group portrait or individual work of decorative sculpture.

***

In spite of the passage of time, many pieces of plastic art created by amateurs and professional artists over many centuries still adorn the town. The impressive range of sculptures not only decorates the town and enriches it spiritually, but is an asset that can be measured in money. It is the skill of stone-cutters and the talent of artists embodied in valuable

kld.indb 490 12.12.2013. 13:32:21

vērtīgos materiālos iemiesota akmeņkaļu meistarība un mākslinieku talants. Tomēr nevērīga attieksme, vandālisms un klimatiskie apstākļi var nest gan morālus, gan materiālus zaudējumus. Tēlniecība prasa regulāru aprūpi, kopšanu un nereti arī profesionālu restaurāciju. Gaumīgi un kvalitatīvi izstrādātie informācijas stendi pie tēlnieces L. Rezevskas skulptūru dārza Pils parkā ir teicams paraugs, kā līdzīgā veidā par mākslinieciski savdabīgākajiem pieminekļiem vai ievērojamākajiem apbedījumiem var informēt arī Veco, Annas un Jāņakalna kapu apmeklētājus. Ar parkos, laukumos un kapsētās izvietotajiem dekoratīvās tēlniecības darbiem Kuldīga ir viena no bagātākajām Latvijas pilsētām.

499. Stabulētājs. Bronza. L. Rezevska. 1976 (I. Jansones foto. 2013)
A piper. Bronze. L. Rezevska. 1976 (Photo by I. Jansone. 2013)

materials. However, careless attitudes, vandalism and climatic conditions can cause losses. The sculptures require regular care, maintenance and, often enough, professional restoration. Good quality information stands next to the garden of the sculptures by Rezevska in Pils parks as an excellent example of how to inform visitors to Vecie kapi, Annas kapi and Jāņakalna kapi about the artistically interesting monuments or most remarkable burials. Kuldīga is one of the richest towns of Latvia due to the decorative works of plastic art placed in its parks, squares and cemeteries.

500. Suitu sievas. Granīts. L. Rezevska. 1980 (I. Jansones foto. 2013)
(O. Spārīša foto. 2012)
Suiti singers. Granite. L. Rezevska. 1980 (Photo by I. Jansone. 2013)

kld.indb 491 12.12.2013. 13:32:31

NOBEIGUMA VIETĀ: KULDĪGA ŠODIEN UN RĪT

Kuldīgas vecpilsēta Ventas senlejā ir izaicinājuma priekšā – starptautiski tikt atzītai par vietu, kurai ir īpaši liela vērtība visas cilvēces kultūras un dabas mantojumā, par vietu, kas iekļauta UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā. Kuldīga, kurā cieši savijas Eiropas vēsturisko stilu atspulgi, vietējās būvmākslas īpatnības un neatkārtojamas, gadsimtu gaitā nemainīgi saglabājušās sadzīviskās tradīcijas, ir saņēmusi Eiropas mantojuma zīmi. Ievērojot to, ka „Kuldīgas pilsētvide ir vienlaikus arhitektūras ansambļa, tai skaitā Alekšupītes krastu apbūves un Ventas tilta ar tā novietni, un izcilas ainavas – Ventas senlejas un Ventas ūdenskrituma – simbiozes paraugs”[1], tā ir iekļauta UNESCO Pasaules mantojuma Latvijas nacionālajā sarakstā. Kuldīgas restaurācijas centram par zinātnieku un restauratoru darbu, veicinot iedzīvotāju izpratni par kultūras mantojumu, ir piešķirta Eiropas Savienības kultūras mantojuma balva – „Europa Nostra”. Kuldīgas pilsēta Ventas senlejā ir tikusi arī atzīta par Eiropas izcilāko tūristu galamērķi Eiropas Komisijas projekta „European Destinations of Excellence” ietvaros.

Kuldīga ir mana dzimtā pilsēta, esmu šeit dzimusi, augusi, tad neilgu laiku to atstājusi un pēc tam atgriezusies, lai koptu pilsētas vērtības un saglabātu tās šarmu mūsu bērniem un mazbērniem. Viduslaiku ielu tīkls, dakstiņu jumti, cēlais sarkano ķieģeļu tilts ar septiņām velvēm, koka ēkas un prasmīgu amatnieku darinātās durvis ar filigrānajiem lodziņiem virs tām, dažādu konfesiju baznīcu torņi, Pilsētas dārzs Ordeņa pils vietā, platākais Eiropā ūdenskritums Ventas rumba un nami, kas savirknējušies gar Alekšupīti, saplūst aizraujošā ainavā Ventas upes krastā.

Kuldīgas vēsture ir pilna dažādiem līkločiem. Cilvēki šeit dzīvojuši jau sirmā senatnē.

1 Latvijas nacionālais saraksts [tiešsaiste]. UNESCO *Latvijas Nacionālā komisija* [skatīts 27.09.2013.]. http://www.unesco.lv/lv/kultura/pasaules-mantojums/latvijas-nacionalais-saraksts/latvijas-nacionalais-saraksts-1/

CONCLUSION: KULDĪGA TODAY AND TOMORROW

Kuldīga's old town faces a big challenge – to become internationally recognised as a place of great cultural and natural importance to all of humanity, by gaining inscription on the UNESCO World Heritage list. Kuldīga, where historic European styles are closely intertwined with unique local architecture and lifestyle traditions unchanged for centuries, has received the badge of European heritage. Taking into account that "Kuldīga's urban environment is an example of symbiosis between an architectural ensemble – including the structures on the banks of the Alekšupīte and the Venta Bridge – and outstanding landscapes – the Venta River Valley and the Venta Waterfall"1, it has been included in Latvia's national UNESCO World Heritage list. The Kuldīga Restoration Centre has been awarded the European Union cultural heritage award "Europa Nostra" for researchers and restorers work with residents in furthering understanding of cultural heritage issues. The town of Kuldīga in the Venta River Valley has also been judged Europe's top travel destination under the European Commission project "European Destinations of Excellence".

Kuldīga is my home. I was born and grew up here, moved away for a little while before coming back to look after the town's assets and preserve its charm for our children and grandchildren. The medieval street network, tiled roofs, grand red-brick bridge with seven vaults, wooden houses with doors made by skilful artisans and fine windows above them, steeples of churches of several confessions, the City Garden where the Order Castle once stood, Europe's widest waterfall the Ventas rumba, and houses winding along with the Alekšupīte, merge into a breath taking landscape on the banks of the Venta River.

Kuldīga's history has had many twists and turns. Humans have inhabited the place since ancient times, and roots of the contemporary town reach down to the 11th century. The town

1 Latvijas nacionālais saraksts [tiešsaiste]. UNESCO *Latvijas Nacionālā komisija* [skatīts 27.09.2013.]. http://www.unesco.lv/lv/kultura/pasaules-mantojums/latvijas-nacionalais-saraksts/latvijas-nacionalais-saraksts-1/

kld.indb 492 12.12.2013. 13:32:31

Mūsdienu apbūves pirmsākumi meklējami 11. gadsimtā. Pilsēta augusi un veidojusies zem dažādām, varām. To ietekmējusi kuršu, vācu, zviedru, krievu, ebreju un citas kultūras, kuru ietekmes jūtamas pilsētā ik uz soļa. Te ir ebreju tirgotāju kvartāls ar Sinagogu un ebreju skolu, latviešu amatnieku meistarīgi darinātās koka ēkas ar skaistām durvīm, krievu un vācu arhitektu projektētās dzīvojamās un publiskās ēkas un luterāņu, katoļu, pareizticīgo un citu konfesiju baznīcas. Kuldīgā savijas cilvēku radītās un dabas vērtības, radot unikālu kultūrvēsturiskas mazpilsētas sajūtu.

Šodienas Kuldīgas plānošanas prioritāte ir pilsētvides vēsturiskās savdabības saglabāšana un atjaunošana. Tās nozīmi jau bija sapratusi arī okupācijas laika vara. Vēl no bērnības atceros savas mammas, ģeogrāfijas skolotājas, stāstu par to, ka Kuldīga ir Republikas nozīmes pilsētbūvniecības piemineklis. Kuldīga salīdzinoši maz tika postīta Pirmā un Otrā pasaules kara laikā. Mūsdienu pilsēta ir pilna ar vēstures liecībām un unikālām mākslas vērtībām. Laika ritējums tomēr ir atstājis pēdas vēsturiskajās ēkās, tās ir cietušas arī ugunsgrēkos. Pagājušā gadsimta sešdesmitajos gados iedomātā progresa vārdā apaļā akmens bruģis daudzās ielās tika pārklāts ar asfaltu.

Mūsu uzdevums ir ļaut vecpilsētai atkal uzplaukt. Ir liels izaicinājums visu veidot un saglabāt tā, lai ik uz soļa justu unikālo Kuldīgas vecpilsētas auru. Pēdējos gados Kuldīgas vecpilsētas attīstībā ir ieguldīti vairāki miljoni latu. Asfaltētās ielas iegūst jaunu seju – tās atgriežas vēsturiskajos līmeņos un tiek iesegtas, pamatojoties uz rūpīgu izpēti un kopēju koncepciju. Pilsētā veikti arheoloģiskie pētījumi. Atjaunots vecais Ventas tilts un vēsturiskais jaunais Rātsnams. Sinagoga un lūgšanu nams no drupām pārtapuši par Kuldīgas Galveno bibliotēku un Mākslas namu. Augsta līmeņa restaurācija veikta Bangerta villā – tagadējā Kuldīgas novada muzejā. Par iecienītu viesnīcu kļuvusi pēc ugunsgrēka atjaunotā „Metropole". Restaurācijas centrs veic nozīmīgu darbu ar iedzīvotājiem mantojuma saglabāšanas laboratorijās un senajiem logiem veltītajās akcijās. Pilsētvidei atgriezti vairāki desmiti restaurētu durvju komplektu. Ar tradicionāliem paņēmieniem un materiāliem atjaunotas vairāku ēku fasādes un verandas. Pārdomāti tiek veikts ikviens

grew and developed under various masters. It has been influenced by Curonian, German, Swedish, Russian, Jewish and other cultures, a diversity that can be felt everywhere in the townscape. Here you will find a Jewish merchants' quarter with a synagogue and Jewish school, magnificent wooden houses with beautiful doors made by Latvian craftsmen, residential and public buildings designed by Russian and German architects and churches belonging to the Lutherans, Catholics, Orthodox and other confessions. Kuldīga brings together manmade and natural treasures, creating a unique, historic atmosphere.

Today's planning priority in Kuldīga is preserving and restoring the town's historic uniqueness. The significance of this was already understood by Soviet occupying power. I have childhood memories of my mother, a geography teacher, telling me that Kuldīga was an Urban Building Monument of Republican Significance. Kuldīga survived relatively unscathed by both world wars. Today, the town is full of historical evidence and one-of-a-kind art. However, time has left its mark on the historic buildings, and they have suffered from fires as well. Moreover, in the 1960's, on many streets the round cobblestones were replaced with asphalt in the name of so-called "progress."

Our mission is to help the old town to bloom again. The challenge is to create and preserve so that the unforgettable aura of Kuldīga's old town is felt at every step. In recent years, several million euros have been invested in developing Kuldīga's old town. Asphalted streets are getting a facelift as they return to historic levels and are recovered after careful research as part of a development plan. Archaeological studies have been performed. The old Venta Bridge and the historic New Town Hall have been restored. The synagogue and prayer house have been brought back from ruin and are now the Kuldīga Main Library and House of Arts. Bangert's Villa has undergone a top quality restoration and today houses the Kuldīga District Museum. Restored after a fire, the Hotel Metropole is once again a fine place to stay. In its laboratories and through campaigns to preserve old windows, the Restoration Centre is doing tremendous work with local people to preserve heritage. Several

kld.indb 493 12.12.2013. 13:32:32

darbs – no ēku un ielu sakopšanas līdz durvju rokturu salabošanai un vecpilsētā iederīgu puķu stādījumu izveidei.

Kuldīgas vecpilsētu vēlamies redzēt nevis kā muzeju, bet kā dzīvu un iedzīvotājiem un viesiem draudzīgu vietu. Tāpēc vecpilsētas ēkas pašvaldība apzināti piemēro publiskām vajadzībām. Te atrodas dome, bibliotēka, muzejs, tūrisma informācijas centrs un kultūras iestādes. Tuvākajos gados taps peldbaseins. Vecpilsēta ir pateicīga vide mākslinieku darbnīcām, saietiem, koncertiem un tirdziņiem. Par tradīciju kļuvis Pilsētas festivāls, kas ir viena no labākajām nedēļas nogales pavadīšanas iespējām Latvijā, hercoga Jēkaba gadatirgus, pavasara palu šovs „Lido zivis!" un daudzi citi publiski pasākumi.

Paveikts daudz, bet vēl daudz darāmā. Svarīgi, lai mēs būtu uz pareizā ceļa, lai Kuldīgas vecpilsēta Ventas senlejā būtu cienīga kļūt par pasaules Kultūras un dabas mantojuma vietu. Mēs esam gatavi šim ceļam savas pilsētas, tās vērtību un savu cilvēku vārdā.

Pirmo reizi Kuldīgas vēsturē top trīs apjomīgi pētījumi par Kuldīgas arhitektūru un pilsētvidi, dabas vērtībām un cilvēkiem. Šobrīd Jūsu rokās ir pirmā grāmata "Kuldīgas arhitektūra un pilsētbūvniecība". Tā ir solis ceļā un pierādījums Kuldīgas unikālajām vērtībām. Divu gadu garumā habilitētā arhitektūras doktora, profesora Jāņa Krastiņa vadībā veikts pamatīgs izpētes darbs. Tā autori ir Latvijā atzīti zinātnieki arhitektūrā, plānošanā, vēsturē un arheoloģijā. Vēlos teikt viņiem lielu paldies par pētījumu, kas slāni pa slānim atklāj Kuldīgas vecpilsētas vērtības.

Inga Bērziņa

---

dozen restored door ensembles have been returned to the town environment. Numerous facades and verandas have been restored using traditional techniques and materials. Every job, from sprucing up buildings and streets to restoring door handles and creating appropriate flowerbeds, has been done with care.

We don't want to see Kuldīga's old town become a museum; no, we want it to be a living place that is friendly to locals and visitors alike. Therefore, the municipality is consciously adapting the old town's buildings for public needs. The town council, library, museum, tourism information centre and cultural institutions are all here. A swimming pool is planned for the next few years. The old town is also a great venue for artists' workshops, gatherings, concerts and markets. The Town Festival – one of the best ways to spend a weekend in Latvia – Duke Jakob's Fair, the spring thaw show "Flying Fish!" and many other public events have become established traditions.

Much has been achieved, but a lot of work remains to be done. The important thing is that we are on the right track to make Kuldīga's old town in the Venta River Valley worthy of being a world heritage site. And we are doing all we can to follow this path on behalf of the town, its values and its people.

For the first time in Kuldīga's history, three extensive studies of Kuldīga's architecture and urban environment, natural assets and people are on the way. You have in your hands the first book "Kuldīga: Architecture and Urbanism". This is evidence of Kuldīga's unique assets. Over two years, extensive research has been carried out under the leadership of Professor Jānis Krastiņš. The book's authors include respected Latvian researchers in architecture, planning, history and archaeology. I want to express my gratitude to them for their research, which reveals Kuldīga's old town, layer by layer.

Inga Bērziņa

kld.indb 494 12.12.2013. 13:32:36

SPECIĀLO TERMINU VĀRDNĪCA

TEKSTĀ MINĒTĀS CELTNES

PERSONU RĀDĪTĀJS

GRĀMATAS AUTORI

GLOSSARY

INDEX OF BUILDINGS

INDEX OF PERSONS

AUTHORS OF THE BOOK

Kuldīga. Tilts pār Ventu
(M. Rubeņa foto. 2011)
Kuldīga. The bridge across the Venta River
(Photo by M. Rubenis. 2011)

kld.mdb 495 12.12.2013. 13:32:42

GRĀMATĀ LIETOTIE AVOTU SAĪSINĀJUMI

AIG – Arhitektoniskās izpētes grupa, SIA
BCB – Baltijas Centrālā bibliotēka
KNM – Kuldīgas novada muzejs
KNP BNDFA – Kuldīgas novada pašvaldības Būvniecības nodaļas digitālais foto arhīvs
KNP BNA – Kuldīgas novada pašvaldības Būvniecības nodaļas arhīvs
KVJKFA – Krievijas Valsts jūras kara flotes arhīvs (Sanktpēterburgā)
KVVAS – Krievijas Valsts Vēstures arhīvs Sanktpēterburgā
LM – Liepājas Muzejs
LNB – Latvijas Nacionālā bibliotēka
LNVM – Latvijas Nacionālais vēstures muzejs
LUAB – Latvijas Universitātes Akadēmiskā bibliotēka
LVVA – Latvijas Valsts vēstures arhīvs
LVI – Latvijas Zinātņu akadēmijas Latvijas Vēstures institūts
VKPAI PDC – Valsts Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Pieminekļu dokumentācijas centrs

ABBREVIATIONS

AIG – Architectural Investigations Group, Ltd.
BCL – Baltic Central Library
KDM CDDPA – Kuldīga District Municipality Construction Department Digital Photo Archives
KDM –Kuldīga District Museum
KDM CDA – Kuldīga District Municipality Construction Department Archives
LM – Liepāja Museum
LNHM – Latvian National History Museum
LSHA – Latvian State Historical Archives
NLL – National Library of Latvia
RSHAS – Russian State Historical Archives in Saint-Petersburg
RSMA – Russian State Marine Archives (in Saint-Petersburg)
SIHP MDC – State Inspection for Heritage Protection, Monument Documentation Centre
ULAL – University of Latvia Academic Library
LHI – Institute of Latvian History of Latvian Academy of Sciences
KDM –Kuldīga District Museum

kld.indb 496 12.12.2013. 13:32:42

SPECIĀLO TERMINU VĀRDNĪCA

Āderējums – krāsojums, ar kuru atdarināta koka tekstūra.

Aila – atvērums sienā logiem vai durvīm. Var būt arī bez aizpildījuma.

Ampīrs – vēlā *klasicisma* perioda mākslas stils 19. gs. sākumā. Raksturīgas monumentālas, vispārinātas, atturīgas un pasausas formas.

Akants – dienvidu augs (latīniski *Acanthus spinosus*), kura lapas atgādina dadžu vai magoņu lapas. Arhitektūrā – dekoratīvs cilnis stilizētu akanta lapu veidā.

Akrotērijs – skulpturāls rotājums virs *dzegas*. Klasiskajā arhitektūrā virs *frontona* stūriem.

Altāris – dievnama centrālā svētvieta. Seno kristiešu baznīcās atradās pirms *apsīdas*. Vēlāk atvirzīts apsīdas dziļumā. Altāra galvenā sastāvdaļa ir virsma vai galds (*mensa*), kas iesvētīts simboliska svētā vakarēdiena noturēšanai. Ap 6. gs. altāriem sāka veidot virsbūvi, ko vēlāk ietvēra ar *retablu*.

Ampīrs – *klasicisma* stila vēlā fāze 19. gadsimtā.

Anfilāde – telpu virknes durvjailu kārtojums uz vienas ass, nodrošinot skatu caur visām telpām.

Antablements – ordera vainagojošā horizontālā daļa.

Antresols – nepilna augstuma starpstāvs. Arī mēbeles augšējā daļa.

Apaļloks – nemainīga rādiusa loks, parasti puse no riņķa līnijas. Terminu lieto *arkas* formas apzīmēšanai.

Aploda – durvju un loga ārējais ietvars, kurā iestiprina vērtnes.

Apsīda – plānā noapaļota vai daudzstūraina niša telpā. Kulta celtnēs parasti veido altārgala noslēgumu. Celtnes apjomā parādās kā izliekts rizalīts.

Apvalkdūmenis jeb *manteļskurstenis*, arī dižais skurstenis – liels skurstenis, kas paceļas visā ēkas augstumā un augšdaļā piltuvveidīgi sašaurinās.

Arhitrāvs – nesošā sija. *Orderī antablementa* [3; apzīmējumus skat. attēlā *Doriskais orderis* vai *Joniskais orderis*] apakšējā sastāvdaļa [7].

Arhivolta – *arkas* arhitektoniski uzsvērtā fasādes daļa, parasti profilēta.

Arka – lokveida pārsegums starp balstiem vai virs ailas.

Arkāde – vienādu *arku* virkne.

Arkatūra – nelielu, no sienas plaknes reljefi izvirzītu dekoratīvu *arku* virkne.

Art Deco – mākslinieciski stilistisks novirziens, kas attīstījās 20. gs. divdesmitajos gados, galvenokārt arhitektūrā un dekoratīvi lietišķajās mākslās. Apzīmējums nācis no dekoratīvo mākslu izstādes Parīzē 1925. gadā. Raksturīgas lielākoties šķautnainas un eksaltētas ģeometriskas formas.

Atika – vertikāla siena virs galvenās *dzegas*. Parasti uz tās izvieto memoriālus uzrakstus (piemēram, romiešu triumfa arkās). Atikā var būt arī logi telpu izgaismošanai.

Auss skrimstalas ornaments – *manierisma* stila ornaments plastiski savītu, auss gliemežnīcai līdzīgu liekumu veidā. Arī *rolverks*.

Āva – kara cirvis.

Baldahīns – dekoratīvs pārsegums, kas balstīts uz nelielām *kolonnām*.

Baroks – mākslas stils, kas izplatījās no 17. gs. pirmās puses līdz 18. gs. vidum. Radās Itālijā. Raksturīgas monumentālas, dinamiskas, mīksti plastiskas un greznas formas.

Bāze – *kolonnas* [2; apzīmējumus skat. attēlā *Joniskais orderis*] vai *pilastra* arhitektoniski izveidota pēda [4].

Bazilika – vairākjomu celtne, kuras vidējais *joms* ir augstāks par sānu jomiem, un, pateicoties augstumu starpībai, vidējā joma sienu augšdaļā ir logi telpas izgaismošanai.

Bebrastes tipa kārniņi – vienkāršākais plakanu *kārniņu* veids. Liek taisnās, vienai otru pārsedzošās rindās. Sauc arī par mēles tipa kārniņiem.

Biktssols jeb **biktskrēsls** – sols vai krēsls grēksūdzei. Var būt ar baldahīnu. 17. gs. tika radīta slēgta taisnstūrveida bikts kamera.

Bima – katedra *sinagogā*, parasti atrodas sinagogas lūgšanu zāles centrā uz paaugstinājuma. Uz tās dievkalpojuma laikā tiek atritināti svēto rakstu Toras tīstokļi.

Biste – krūšutēls, skulpturāls portrets, kurā cilvēks attēlots līdz pleciem, krūtīm vai jostasvietai.

Briljanta rusts – četrskaldņu cilnis, kas atgādina *rustu*.

Būvplastika – ar arhitektūru saistīti tēlnieciski veidojumi – skulptūras un *ciļņi*.

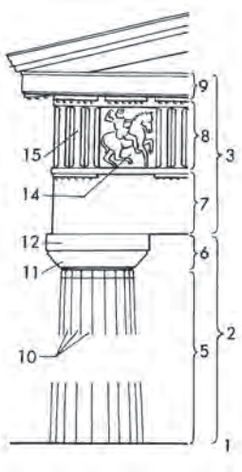
Ciborija altāris – altāris ar pārsegumu vai virsbūvi, kuru balsta kolonnas. Baroka laikā arī telpiski izvērsts altāra *retabls* ar volūtu saišķi noslēgumā.

Ciborija kauss – kausveida trauks ar vāku dievmaižu ievietošanai.

Cilnis – reljefs, ar plakni saistīts tēlniecisks veidojums, kurā skulpturālais tēls ir daļēji izvirzīts no plaknes vai arī iedziļināts tajā.

Cokols – celtnes redzamā, arhitektoniski izceltā pamatne.

kld.indb 497 12.12.2013. 13:32:42

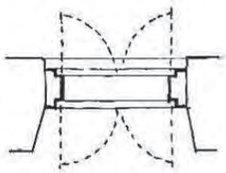

Dentikuli jeb *zobiņi*– nelielu taisnstūra paralēlskaldņa formas izciļņu virkne zem dzegas vai jebkura izvirzījuma no sienas virsmas.

Doriskais orderis – masīvākais un smagnējākais *orderis*. Radās antīkajā Grieķijā. Doriskā ordera *kolonām* [2] nav *bāzes*, to stāvos [5] iegrieztas seklas *rievtekas* jeb *kanelūras* [10]. *Kapiteļi* [6] ir vienkārši, divdaļīgi un sastāv no ehīna [11] un abaka [12]. Trīsdaļīgā *antablementa* [3] *arhitrāvs* [7] ir gluds, *frīzē* [8] mijkārtotas dekoratīvas rievotas plāksnes jeb *triglifi* [15] un parasti skulpturāliem ciļņiem rotātas metopas [14] (**skat. attēlu**).

Drapērija – dekoratīvs, sakrokots audums. Izmanto logu vai durvju ailu dekorēšanai un tamlīdzīgi.

Dvīņu ēka jeb **dvīņu māja** – dzīvojamā ēka, kas sastāv no diviem sabloķētiem dzīvokļiem. To plāni parasti veido savstarpēju spoguļattēlu.

Dzega – josla, kas vainago sienu un pasargā to no nokrišņiem. Klasiskajos orderos *antablementa* augšējais noslēgums. Var būt arī horizontāla josla, kas sadala sienu.

Dzeguļi – robots *parapets*, parasti sienu augšdaļa viduslaiku cietokšņos. Zemākos posmus izmantoja šaušanai, bet aiz augstākajiem slēpās cietokšņa aizstāvji.

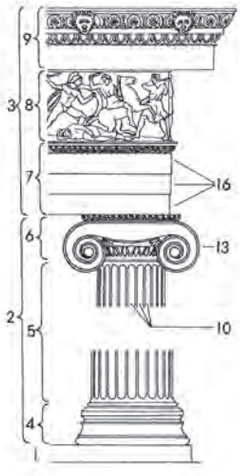
Dzeguļots stūris – skat. *pakši.*

Eklektisms – 19. gs. otrās puses mākslas stils. Arhitektūrā plaši izmantoja visu vēsturisko stilu formas. Eklektismam raksturīgs vienmērīgs kompozīcijas ritms, plastiskās apdares piesātinātība un visu arhitektoniski mākslinieciskо elementu līdzvērtīga nozīme.

Ērģeļu prospekts – ērģeļu redzamā priekšpuse, kurā stabules ievietotas reljefiem kokgriezumiem un citiem dekoratīviem veidojumiem rotātā ierāmējumā.

Fahverks – skat. *pildrežģis.*

Fasete – viena no ģeometriska daudzskaldņu ķermeņa, piemēram, slīpēta dārgakmens vai *briljanta rusta* skaldnēm.

Festons – skulpturāls cilnis galos iekārtas ziedu un lapu vijas veidā (**skat. attēlu**).

Fiale – slaids piramidāls tornītis, kas paceļas virs *pinakļa* gotiskajā arhitektūrā. Parasti vainago *krusta zieds*.

Frīze – horizontāla ornamentāli dekoratīva josla. Klasiskā ordera *antablementā* atrodas zem *dzegas.*

Frontons – fasādes elements trīsstūra, riņķa segmenta vai citā formā. Pa visu perimetru to apjož *dzegas*. Radies orderu arhitektūrā kā divslīpju jumtgale (skat. *zelminis*).

Galerija – gara, šaura telpa ar logu rindu vienā garensienā. Šī siena var būt arī aizstāta ar vertikāliem balstiem.

Gludie pakši – skat. *pakši.*

Gotika – viduslaiku mākslas stils no 12. gs. beigām līdz 15. gs. Raksturīgs kompozīcijas vertikālisms, ribotas *velves* un smailloka *arkas*, vēlajā gotikā – arī citas konfigurācijas ailu pārsedzes. Spilgtākā izpausme ir kulta celtnēs. Profānbūvēs plaši izmanto *pildrežģi.*

Groplogs – dubults vai vienkārtas logs, kurā vērtnes ievietotas vienkāršās *aplodas* gropēs. Vienkārtas groplogu vērtnes veras uz iekšu vai āru. Dubultu groplogu vērtnes veras uz pretējām pusēm (**skat. attēlu**).

Guļbūve – celtne, kuras sienas veido līmeniski cits virs cita likti apaļkoki vai šķautņi, savienoti *pakšos* vai statņos.

Halles tipa baznīca – kulta celtne, kurai, atšķirībā no *bazilikas*, ir vienāda augstuma *jomi.*

High-tech – „augstā tehnoloģija" jeb haiteks. Mākslinieciskas paņēmiens, kas balstīts uz ļoti precīzi izgatavotu apdares elementu izmantošanu, izmantojot metālu, stiklu, plastmasas vai citus modernos materiālus.

Historisms – iepriekšējo vēsturisko periodu un mākslas stilu izteiksmes līdzekļu lietojums. Vācijā ilgu laiku ar šo terminu apzīmēja *eklektismu*.

Ikona – svētbilde, kurā attēlotas svētas personas vai baznīcas vēsturē svēti notikumi. Pielūgsmes objekts kristīgajā, galvenokārt pareizticīgo baznīcā.

Ikonostass – svētbilžu siena ar durvīm. Pareizticīgo baznīcā nodala altārdaļu no dievlūdzēju telpas.

Imposts – arhitektonisks elements starp *arku* un tās balstkonstrukciju.

Interkolumnijs – atstarpe starp *kolonnām*.

Joms – ar balstu (stabu, kolonnu) rindu nošķirta telpas daļa.

Joniskais orderis – formās izsmalcināts *orderis*, kas izceļas ar slaidām proporcijām. *Kolonnām* [2] ir *bāze* [4], bet to stāvos [5] iegrieztas dziļas *rievtekas* jeb *kanelūras* [10]. *Kapiteļiem* [6] raksturīgas divgalu *volūtas* [13]. *Arhitrāvs* [7] sadalīts horizontālās joslās – fascijās. *Frīzi* [8] parasti rotā vienlaidus skulpturālu ciļņu josla. (**skat. attēlu**).

Jūgendstils – mākslas stils 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā. Arhitektūrā ievadīja mūsdienu stilu sistēmu, kuras pamatā ir celtnes funkcionāli tehniskās substances (būvprogrammas

8-8KuldigaB.indd 498 18.12.2013. 10:01:07

un tai atbilstoša telpiskā plānojuma, izmantoto būvmateriālu un konstruktīvā risinājuma) mākslinieciski izteiksmīgs veidols. Plaši lietoja saspriegti vijīgu līniju, augu vai ģeometriskus ornamentus.

Jumtgale – skat. *zelminis*.

Kancele – paaugstināta vieta svētrunām kristiešu baznīcās. Virs kanceles korpusa parasti ir jumtiņš.

Kanelūra – *rievteka*, vertikāla grope. Visbiežāk pilastra vai kolonnas virsmā (skat. arī *Doriskais orders*, *Joniskais orders*).

Kapela – neliela kristiešu lūgšanu telpa vai baznīca. Nosaukums cēlies 7. gs. no Tūras (*Tours*) svētā Mārtiņa mēteļa glabāšanas telpas „Cappella" valdnieka pilī Parīzē (latīniski *capa* = mētelis).

Kapitelis – vertikālu balstu (kolonnas, pilastru, staba) arhitektoniski izveidots vainagojums.

Karkass – konstruktīvs skelets jeb režģis, ko veido savā starpā savienoti vertikāli, horizontāli, kā arī slīpi elementi.

Kārniņi – no keramikas, dabīga vai mākslīga akmens, metāla, stikla vai cita izturīga materiāla izgatavotas neliela izmēra plātnītes jumtu iesegšanai. Var būt ar plakanu vai liektu virsmu.

Kartuša – dekoratīva kompozīcija vairoga vai tīstokļa veidā ar bagātīgu ornamentālu ierāmējumu (**skat. attēlu**).

Kasetējums – griestu arhitektoniskais izveidojums ar virsmā regulāri izkārtotiem, parasti kvadrātiskiem iedziļinājumiem.

Kastela – skat. *Konventa nams*.

Klasicisms – mākslas stils, kas attīstījās no 18. gs. vidus līdz 19. gs. pirmajai trešdaļai. Radies Francijā kā pretstats *barokam*. Klasicisma estētiskais ideāls ir antīkā māksla.

Klostera tipa kārniņi – puscilindra formas *kārniņi*, kurus jumta iesegumā liek ieliekti un izliekti mijkārtotās slejās. Sauc arī par mūka un mūķenes tipa kārniņiem.

Kolonna – stabs vai celtnes vertikālais nesošais balsts. *Orderī* – vidējā sastāvdaļa ar apaļu šķērsgriezumu.

Konsole – no sienas plaknes izvirzīts, parasti arhitektoniski izveidots balstelements.

Kontrforss – no sienas plaknes izvirzīts vertikāls balsts, kas uztver velves horizontālo spiedienu. Plaši izmantots gotiskajā arhitektūrā.

Konventa nams – viduslaiku nocietināto piļu plānojuma tips. Raksturīgs apjomu kārtojums ap taisnstūrveida iekšējo pagalmu. Dažkārt sauc arī par *kastelu*.

Kopne – režģota savienotu stieņu konstruktīvā sistēma lielu laidumu pārsegšanai.

Korintiskais orderis – viens no greznākajiem orderiem. No joniskā ordera atšķiras ar greznāku *kapiteli* **(skat. attēlu**).

Krabji – *gotikā* izplatīti, āķveidīgi dekoratīvi elementi, visbiežāk ievītu lapu, pumpuru vai ziedu formā.

Krepējums – krokojums, parasti *antablementa* posmu ritmiski izvirzījumi un iedziļinājumi.

Kripta – telpa zem kristiešu dievnama altārdaļas. Izmanto apbedījumiem.

Krucifikss – krustā sistā Kristus tēls.

Krusta pakši – *guļbūves* stūra savienojums, kurā guļkoku gali izvirzīti ārpus sienas plaknes.

Krusta velve – *velve*, kuras virsmu veido divu vienāda augstuma savstarpēji perpendikulāru puscilindru šķēlums. Krusta velve balstās četros punktos.

Krusta zieds jeb **krusta puķe** – gotikā izplatīts, stilizēta zieda formas dekoratīvs elements, kuram no kāta izvirzīti četri plānā savstarpēji perpendikulāri atzari (tā sauktie *krabji*). Krusta zieda siluets jebkurā skatā veido krustu (**skat. attēlu**).

Kupols – sfēriski izliekts, plānā apaļas vai regulāra daudzstūra formas pārsegums.

Kvadrs – regulāra paralēlskaldņa formā aptēsts akmens. Parasti lieto sienu mūrēšanai.

Lambrekens – dekoratīvs aizkars durvju vai loga *ailas* augšdaļā.

Linete – arkveida aila vai niša, parasti norobežota no apakšas. Arī pusapļa formas laukums virs logiem vai durvīm.

Lielais orderis – *orderis*, kurā *kolonnu* augstums ievērojami pārsniedz *interkolumniju* platumu. Rada monumentālu iespaidu.

Lizēna – plakans izvirzījums sienā šauras vertikālas joslas veidā.

Lubu jumts – ar egļu mizas sloksnēm, pārplēstiem neliela diametra apaļkokiem vai plēstiem dēļiem klāts jumts, kura klājs noslogots ar apaļkoku režģi – tā saukto slogu vai nostiprināts ar līmeniski liktām tapotām kārtīm.

Lukarna – neliela jumta izbūve ar logu.

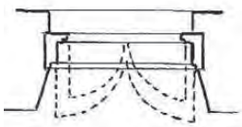
Lukta – balkons ērģelēm vai publikai baznīcā.

Manierisms – stilistisks novirziens renesanses norieta periodā. Parādījās Eiropas mākslas centros 16. gs. Raksturīga eksaltēta, piesātināti dekoratīva un nereti fantastiska izteiksme.

Mansards – lauztas formas jumtā iebūvētas telpas ar jumta apakšējā, stāvākajā plaknē izbūvētiem logiem.

Manteļskurstenis – **s**kat. *apvalkdūmenis*.

kld.indb 499 12.12.2013. 13:32:49

Maskarons – skulpturāls elements cilvēka sejas vai dzīvnieka galvas veidā, bieži ar fantastiski stilizētu noskaņu.

Meandrs – līkumota upes vai ceļa trase. Klasicisma arhitektūrā ģeometriska ornamenta josla, kurā ritmiski atkārtojas taisnā leņķī lauztu, retāk liektu līniju spirāles.

Medaljons – arhitektonisks dekors, kuru veido cilnis, gleznojums vai teksts apaļā vai ovālā ietvarā.

Mensa – *altāra* galds.

Mezonīns – starpstāvs vai nepilns stāvs jumta izbūvē. Parasti atrodas ēkas centrālajā daļā un ir pārsegts ar atsevišķu divslīpju jumtu.

Modiljons – skulpturāli veidota *konsole* zem *dzegas*. Nereti tai ir tikai dekoratīva nozīme.

Monstrance – rituāla piederums katoļu un anglikāņu baznīcās svētā sakramenta izstādīšanai. Parasti veidots uz balsta novietota un ar krustu vainagota saulstaru vainaga formā.

Nacionālais romantisms – viens no *jūgendstila* formālās izteiksmes novirzieniem. Uzplauka kā atsevišķu tautu mēģinājums iemūžināt arhitektūrā savu nacionālo tāpatību. Ziemeļu zemēs nacionālā romantisma celtnēm raksturīga formu smagnējība, atturīgs dekors, monumentāls cēlums un stāvi jumti.

Neobaroks – *eklektisma* paveids, celtņu mākslinieciskajā apdarē izmantojot *baroka* formas.

Neogotika – *eklektisma* paveids, celtņu mākslinieciskajā apdarē izmantojot gotikas formas.

Neoklasicisms – stilistisks mākslas virziens laika posmā starp 1910. gadu un Pirmo pasaules karu. Raksturīga monumentāla izteiksme, atgriežoties pie antīkās arhitektūras un *klasicisma* formu valodas.

Neorenesanse – *eklektisma* paveids, celtņu mākslinieciskajā apdarē izmantojot *renesanses f*ormas.

Neoromānika – *eklektisma* paveids, celtņu mākslinieciskajā apdarē izmantojot *romānikas* formas.

Nepilna valma jumts – galos daļēji nošļaupts jumts, kura gala slīpnes nošķeļ zelmiņu augšdaļas (**skat. attēlu**).

Niša – cilindriskas vai prizmatiskas formas iedziļinājums telpas sienā. Nišā parasti ievieto skulptūru, vāzi vai citu priekšmetu.

Obelisks – šķērsgriezumā taisnstūrains, ar piramīdu vainagots stabs, kas sašaurinās virzienā uz augšu. Bija kulta simbols senajā Ēģiptē. Kopš *renesanses* lieto arī kā neliela izmēra arhitektoniski dekoratīvu detaļu.

Oderlogs – dubults logs, kura vērtnes veramas tikai uz iekšpusi. Iekšējās vērtnes ir lielākas nekā ārējās (**skat. attēlu**).

Orderis – balstu un siju konstruktīvās sistēmas mākslinieciski vispārinājums, kas klasiskā veidā radās senajā Grieķijā. Tā pamatelementi ir pamatne [1; apzīmējumus skat. attēlā *Doriskais orderis* vai *Joniskais orderis*], *kolonnas* [2] vai *pilastri* un *antablements* [3] – vainagojošā horizontālā daļa, kas parasti sastāv no nesošās sijas jeb *arhitrāva* [7], dekoratīvas joslas jeb *frīzes* [8] virs tās un vainagojošās *dzegas* [9], kas ir mākslinieciski izveidota jumta pārkare. Savukārt kolonnu vainago *kapitelis* [6], bet zem kolonnas parasti ir mākslinieciski veidota pēda jeb *bāze* [4]. Pazīstamākie ir *korintiskais*, *joniskais*, *doriskais* un *toskāniskais* orderis.

Pakši – ar iecirtumiem veidoti guļbaļķu krustenisko savienojumi guļbūvēs. *Gludiem pakšiem* vai *dzeguļotiem stūriem* guļbaļķu gali nav izvirzīti ārpus sienas plaknes. Skat. arī *krusta pakši*.

Palisādes – stāvu, augšgalā nosmailinātu apaļkoku ciešs žogs.

Palmete – skulpturāls vai gleznots ornaments stilizētu palmas lapu veidā.

Parapets – ne visai augsta aizsargsiena, kas norobežo jumtu, terasi, kāpnes vai balkonu.

Pastorāts – mācītājmuiža, mācītājmāja vai draudzes locekļu pulcēšanās vieta.

Patēna – trauks dievmaižu pasniegšanai.

Paviljons – neliela, vieglas konstrukcijas celtne vai ēka.

Pēcgotika – gotiskās arhitektūras formu lietojums pēc viduslaikiem – renesanses un baroka periodos.

Perspektīvisks portāls – *portāls*, kura pakāpeniski samazināta *ailas* kontūra pakāpjveidīgi iedziļināta sienā.

Pīlārs – vertikāls, šķērsgriezumā taisnstūrains vai daudzstūrains balsts. Salīdzinot ar *kolonnu*, pīlārs ir masīvāks.

Pilastrs – taisnstūraina šķērsgriezuma vertikāls izvirzījums sienas vai staba virsmā, parasti veidots pēc *ordera kolonnas* uzbūves shēmas.

Pildiņš – plakne, kuru aptver konstruktīvs rāmis. Parasti durvju vērtnes daļa.

Pildrežģis jeb *fahverks* – būvpaņēmiens, kurā ārsienas veido koka *karkasā*, bet laukumus starp karkasa jeb režģa elementiem aizpilda ar citu materiālu, parasti ķieģeļiem, kas var būt neapmesti vai arī apmesti. Karkasa elementi fasādēs veido dekoratīvus rakstus (**skat. attēlu**).

Pinakls – dekoratīvs tornītis virs gotiskas baznīcas kontrforsa, torņa pamatnes stūra vai parapeta.

kld.indb 500 12.12.2013. 13:32:50

Parasti vainagots ar *fiali*. Izplatīta detaļa arī vēlākos periodos.

Pjedestāls jeb **postaments** – arhitektonisks veidojums, pamatne zem skulptūras vai vāzes.

Plafons – ar gleznojumu vai cilni rotāti griesti vai to daļa.

Plebānija – katoļu draudzes mācītāja māja, katoļu mācītājmuiža.

Plinta – plāksne zem *kolonnas*, *pjedestāla*, *postamenta* vai skulptūras.

Portāls – arhitektoniski vai skulpturāli veidota ieeja ēkā.

Portiks – telpa, kurai pārsegumu no vienas puses balsta kolonnu rinda.

Postaments – skat. *pjedestāls*.

Postmodernisms – mākslinieciski stilistisks novirziens, kas izplatījās, sākot ar 20. gs. septiņdesmitajiem gadiem kā reakcija pret 20. gs. otrās puses moderno arhitektūru. Zināmā mērā ir viens no *historisma* paveidiem. Raksturīga kontekstuāla attieksme pret apkārtējo vidi, kā arī ģeometriski vispārinātas formas – lēzeni loki, pakāpjveida ailas u.tml.

Predella – ierāmēta, bieži vien apgleznota plakne *altāra retabla* apakšējā daļā.

Renesanse – humānisma ideju un klasiskās mākslas atdzimšanas laikmeta stils. Radās Itālijā 15. gs. sākumā. Eiropā attīstījās līdz 16. gs. beigām.

Restaurācija – kultūras pieminekļu atjaunošana, izslēdzot hipotētisku izmainīšanu un ievērtējot vēsturiskos uzslāņojumus.

Retabls – *altāra* dekoratīvā augšējā daļa jeb ietvardekors. Var būt novietots uz *mensas* vai piestiprināts pie sienas.

Riba – velvju virsmas šķautņu izcelts profilējums.

Rievteka – skat. *kanelūra*.

Rindu ēka jeb **rindu māja** – dzīvojamā ēka, kas sastāv no sabloķētu dzīvokļu virknes. Katram dzīvoklim ir atsevišķa ieeja un neliels dārzs. Dzīvokļiem parasti ir divi līmeņi.

Riza – mākslinieciski izstrādāts metāla pārklājums, kas sedz *ikonu* vai gleznu, atstājot nenoklātas atsevišķas gleznojuma daļas, lielākos – portreta galvu un rokas. Nereti veidota no dārgmetāla un rotāta pusdārgakmeņiem, dārgakmeņiem, emaljas ielikumiem un tamlīdzīgi. Kaluma reljefā atkārto gleznoto kompozīciju.

Rizalīts – uz priekšu izvirzīta ēkas apjoma daļa, parasti visā ēkas augstumā.

Rokajs – galvenais ornaments *rokoko* stilā. Apvieno spirālveida ievijumus, stilizētus gliemežvākus un *akanta* lapas asimetriskā, fantastiskā kompozīcijā.

Rokoko – mākslas stils vēlā *baroka* periodā no 18. gs. trīsdesmitajiem līdz sešdesmitajiem gadiem. Galveno uzmanību pievērsa izsmalcinātai un virtuozai iekštelpu apdarei. Raksturīgākais ornaments ir *rokajs*.

Rolverks – *manierisma* stilistikai raksturīgs ornamentāls motīvs, kas atgādina izlocītas un satītas metāla loksnes. Parasti izmantots *kartušās*.

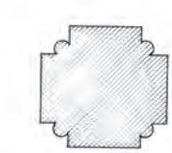
Romānika – viduslaiku mākslas stils no 10. līdz 13. gs. Raksturīgas masīvas formas, smagnējas konstrukcijas, apaļloka *arkas* ailu pārsedzēs un arkatūras sienu plastiskajā apdarē.

Rozes (rozetes) logs – apaļš logs, kura spraišļojumā parasti stilizēts zieda motīvs. Plaši sastopams gotiskos dievnamos.

Rozete – neliels apaļš rotājums, parasti stilizēta zieda veidā.

Rusts – fasādē četrstūrains akmens ar rupji tēstu virsmu, arī šādas virsmas imitācija apmetumā.

Rustika – no *rustiem* veidota virsmas apdare.

Saišķu pīlārs – vertikāls balsts, kura šķērsgriezumu parasti veido krusts ar tā kaktos ierakstītiem trīsceturtdaļapļiem (**skat. attēlu**).

Sakristeja – ģērbkambaris, palīgtelpa baznīcās kulta priekšmetu glabāšanai.

Sandriks – arhitektoniska detaļa virs logu vai durvju *ailām dzegas* fragmenta vai *frontona* veidā.

Slēgakmens jeb **atslēgas akmens** – arhitektoniski izcelts ķīļveidīgs akmens vai cilnis *arkas* cekulā (augstākajā punktā).

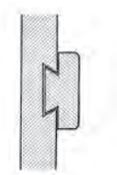
Smailloks – loks ar līnijas lūzumu tā augstākajā punktā jeb cekulā. Terminu lieto *arkas* formas apzīmēšanai. Raksturīgs *gotikā*.

Sofīts – *arkas* vai *arhitrāva* apakšpuse.

Spogulis – gluda (stikla, metāla), gaismu regulāri atstarojoša virsma. Arhitektūrā – ierāmēts laukums uz sienas, griestiem, durvīm vai cita būv elementa.

Stēla – memoriāla plātne ar uzrakstiem vai dekoratīviem rotājumiem – gleznojumiem vai cilņiem. Stēlas augstums parasti ir lielāks nekā platums.

Supraports – ierāmēts laukums virs durvju ailas. Var būt rotāts ar cilni vai gleznojumu.

Šķērsdzītnis – parasti horizontāla koka līste, kas konstruktīvās noturības nolūkā piestiprināta namdaru izgatavotu durvju, logu slēģu vai citu būvelementu aizmugurei. Pienaglo vai iedzen vērtnes dēļos, izmantojot tā saukto "bezdelīgas astes" savienojumu (**skat. attēlu**).

Šķērsjoms jeb **transepts** – telpa perpendikulāri baznīcas garenasij.

kld.indb 501 12.12.2013. 13:32:52

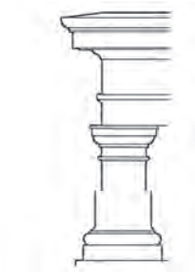

Tabernākuls – neliels dekoratīvs skapītis vai lāde baznīcas *altārī*. Tabernākulā glabā Vissvētāko Sakramentu. Vecajā Derībā pārvietojama svēta pajumte Mozus laikā.

Tektonika – celtnes telpiski konstruktīvās uzbūves atspoguļojums mākslinieciski artikulētā formā.

Timpāns – *frontona* iekšējā, dzegām apjoztā virsma.

Tordējums – metāla vai citu materiālu apdares veids, iekaļot, iespiežot, ieurbjot vai iegravējot sīkus ornamentālus ciļņus.

Toskāniskais orderis – orderis, kas zināmā mērā līdzīgs *doriskajam*, bet ir vienkāršāks formās un detaļās. Izveidots antīkajā Romā. (**skat. attēlu**)

Trafarets – plāksne ar izgriezumiem, pa kuriem uz kādas virsmas uzkrāso ornamentus, burtus, attēlus u. tml.

Transepts – skat. *šķērsjoms*.

Traveja – ar *velvi* pārsegta telpas daļa starp balstiem.

Treljāža – no koka vai cita materiāla līstēm veidots režģis, ko izmanto apstādījumos un apaudzē ar vīteņaugiem. Arī ornamentāli dekoratīvs elements, kas atdarina šādu režģveida konstrukciju.

Triglifs – dekoratīvas rievotas plāksnes [15; apzīmējumus skat. attēlā *Doriskais orderis*], kas ritmiski kārtotas *doriskā ordera antablementa* [3] *frīzē* [8].

Trinītis – horizontāls vai statenisks dēļu segums, kurā spraugas starp dēļiem nosegtas, pirmajai dēļu kārtai uzklājot otru.

Urna – vāzei līdzīgs trauks, parasti ar vāku. Izmanto sadedzinātu pīšļu glabāšanai. Var būt arī dekoratīvs elements.

Valma jumts – plānā taisnstūrains jumts ar slīpiem sāniem, galiem un kori (**skat. attēlu**). *Nepilna valma jumtam* (*hipped gable roof*) gala slīpnes nošķeļ zelmiņu augšdaļas.

Velve – izliektas formas pārsegums. Iekšējais spriegums tajā ir spiede, bet velves balstos jeb pēdās ir horizontāli spēki (balstbīde).

Vīks – ziemeļzemju amatnieku un tirgotāju apmetne agrajos viduslaikos.

Vimpergs – trīsstūra formas dekoratīvs elements virs gotiskām *ailām*, parasti ar ažūru *gotikā* izplatīto ornamentālo formu aizpildījumu.

Virslogs – logs virs ieejas durvīm, parasti ar tām kopējā *ailā*. Izgaismo ēkas ieejas telpu.

Volūta – arhitektoniski dekoratīva detaļa spirālveida ievijuma formā.

Zelminis – jumtgale, ģēvele. Divslīpju jumta noslēdzošā siena, galvenokārt trīsstūra formā. Atšķirībā no *frontona* zelmini neaptver *dzegas* (**skat. attēlu**).

Zēravs – viduslaiku mākslā (tēlniecībā, glezniecībā) izplatīts motīvs – eņģeļa galviņa ar spārniem.

Zobiņi – skat. *dentikuli*

8-8KuldigaB.indd 502 18.12.2013. 10:01:30

GLOSSARY

Acanthus – a Mediterranean plant (*Acanthus spinosus*), the leaves of which resemble a thistle or poppy. In architecture a conventionalized decorative relief in the shape of the leaf of acanthus, as on *Corinthian capitals*.

Acroterion (also acroter or acroterium) – a sculptural adornment above a *cornice*. In classical architecture over the corners of the pediment.

Aisle – any of the longitudinal parts of a church on either side of the *nave,* separated from the latter by a row of *columns* or piers.

Almemar – "the pulpit", an elevated platform in the synagogue, on which the desk for reading the Torah stands.

Altar – the holiest place sited at the east end of the *chancel* in a Christian church and consecrated for celebrating of the Eucharist. Initially an elevated table with a plain top (*mensa*), around the 6th century altars were supplemented with painted or sculpted panels rising behind them.

Apse – recess, generally semicircular or polygonal on plan. It is often a feature terminating the *nave* of a *basilica*, containing the high altar. In the building's exterior it projects as a *bay window.*

Arcade – series of *arches* in the same plane.

Arcature – a series of small, decorative relief *arches,* superimposed on a wall for decoration. Also called a blind arcade.

Arch – a curved form to span an opening.

Archivolt – a decorative *moulding* or band on the face of an *arch*.

Arris – a sharp crease-like edge where two surfaces join, such as found between the *flutes* of a *Doric column.*

Art Deco – fashionable stylistic trend that evolved in the 1920s, basically in architecture and design, also in interior decoration. It took its name from the Exposition International des Arts-Decoratifs in Paris in 1925. The principal characteristics are stepped forms and sharp geometrical patterns.

Art Nouveau – style of art in the late 19th and early 20th century. In architecture it introduced a contemporary system of styles, based on artistically expressive shaping of the useful substance of a building (i.e., building program, spatial layout, structural system and building materials utilised). This style featured asymmetrical compositions, foliage motifs with sinuous flowing lines, intertwining plant forms, curved tendrils or geometric patterns.

Ashlar – masonry consisting of regularly cut and finished stone, laid in mortar in perfect courses. Also thin slabs of similar masonry.

Attic storey – a storey or wall rising above the main entablature.

Baldachin – a permanent canopy over an altar, pulpit, throne etc. Usually supported on columns.

Baluster – an upright support in a *balustrade* in the form of a bar, rod, miniature *column*, stylized vase etc.

Balustrade – row of *balusters* forming some type of railing or *parapet*.

Baptismal font – an article of church furniture or a fixture used for the baptism of children and adults.

Baroque – style of art that evolved in the first half of the 17th and prevailed until the middle of the18th century. Originated in Italy. It is characterized with monumental, dynamic, flowing curvilinear and exuberant forms.

Barrel vault – an elongated or continuos arch-like half-cylinder, spanning the distance between parallel walls. Usually it has a semicircular cross section, but may also be segmental or with a half-ellipse profile. Also called cylindrical vault, tunnel vault, or wagon vault.

Barrel tiles – semi-cylindrical *tiles* laid in alternating columns of convex and concave tiles. Also **called** Mission tiles.

Base – foot of a *column* [2, see picture of *Ionic order*] or *pilaster.*

Basilica – a building with a central *nave* and two or more lower *aisles* on each side of the nave. Windows usually pierce clearstory walls of the nave, rising higher than the roofs of the aisles.

Battlement – a *parapet* with a regular alternation of higher and lower parts (*merlons* and *crenels*).

Bay – a regular structural subdivision of a building.

Bay window – a projection from a house-front with rectangular, circular, segmental, polygonal, etc. plan configuration. A bay window on upper floors, usually supported from below by *corbels* or *brackets*, is *oriel*.

Beaver tail type tiles – the simplest type of flat *tiles*, which are laid in regular overlapping rows. The lower end of the tile usually is rounded.

Blind arcade – see *arcature*.

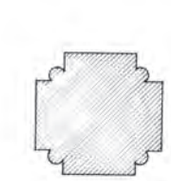
Boulder – a large, naturally rounded stone, lying on the surface of the ground.

Bracket – a support, projecting horizontally from a wall to bear the weight of an overhanging element.

Buttress – a support built into or against the outside of a masonry wall to stabilize a structure,

kld.indb 503 12.12.2013. 13:32:55

usually to counter the outward thrusts of an *arch* or *vault*.

Canopy – a small cantilevered roof over the doorway, pulpit, balcony etc.

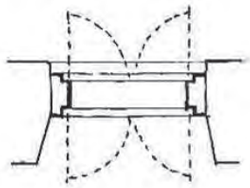
Cantoned pillar – a *compound pillar* clustered with four of more *shafts* in its inner corners. Found in *Gothic* architecture.

Capital – the topmost member crowning the shaft of a *column, pilaster*, or *pier*.

Cartouche – architectural decoration in the form of slightly convex shield, encircled with ornamental *scrollwork*, usually carrying some inscription (**see picture**).

Casement – a window *sash* opening on hinges attached to the upright side of the window frame.

Casement window – a double or single glazed window with *casements* hinged on one side into simple grooves of frame. Casement of single glazed window swings out or in to open. Casements of double glazed window open to opposite directions. (**see picture**).

Casing – a framing or lining around window or door openings, which gives a finished appearance.

Chancel – liturgical eastern part of a church, usually including the space around the *altar* and *choir*.

Chapel – a room or building for Christian worship, mainly a separately dedicated part of a church for private prayer, meditation or small religious services. The name originated in the 7th century from Tours St Martin's coat storage room "Capella" in monarchs castle in Paris (Latin *capa* = coat).

Chapter-house – a room for assemblies or meetings of priests.

Choir – part of a large church east of the *crossing* or liturgical east of the *nave*, often wholly or partially screened. The initial meaning – part of a church, occupied by the singers during the service.

Ciborium – a structure similar in shape to *baldachin*. Also a covered vessel for the host (sacramental bread).

Classicism – style of art that evolved between the mid-18th century and the 1830s. Originated in France as severe, even chilly antithesis of *Baroque*. The aesthetic ideal of Classicism is the antique art. In some areas or by some art historians it is incorrectly called *Neoclassicism*.

Cobble – a naturally rounded stone, smaller than a *boulder*, used for rough paving, walls and foundations.

Coffer – one of a number of recessed, usually square or octagonal *panels* in a surfice of ceiling or *vault*.

Column – rigid, relatively slender vertical structural element, mainly circular in plan. Normally carrying the *entablature*, in classical architecture it consists of a *capital*, shaft and usually also a *base*.

Compound pillar – a pillar with a massive core and four projecting piers, thus having cross shape in section **(see picture)**.

Confessional booth – a bench or cabin in which confessions of penitents are heard.

Convent building – a type of medieval castle with squared inner courtyard encircled around the whole perimeter by buildings with inner premises or fortification walls. In corners usually there are towers.

Corbel – a cantilever, structural projection from the face of a wall, supporting any architectural detail.

Corbie gable – a gable having *corbiesteps*.

Corbiestep – any of a series of step-like projections that terminate a gable above the surface of the roof.

Corinthian order – classical *order* of refined, slender and elegant forms. Originated in ancient Greece. Differs from the *Ionic order* with more elaborately enriched *capitals* **(see picture)**.

Cornice – horizontally moulded projecting, crowning a building. Protects the wall from precipitation. Uppermost member of a classical *entablature*. Also a horizontal band dividing the wall for compositional purposes.

Coving – surface of concave, more or less quarter-cylindrical form between a wall and ceiling.

Crenel – any of the open spaces alternating with the *merlons* of a *battlement*.

Crenelated – having *battlements*.

Crepe – a kind of corrugation, usually rhythmically arranged projections and recessions in an *entablature*.

Crossing – volume formed on the intersection of the *nave* and *transept* in a cruciform church.

Cross vault – see *groined vault*.

Crow-steps – series of steplike projections terminating a masonry *gable* above the surface of the roof. Also called corbie-steps.

Crucifix – an independent image of Jesus on the cross.

Crypt – a chamber beneath the main floor of a church. Used as a burial place

Cupola – the same as *dome*, but usually it means lighter and smaller structures. Also underside or soffit of a dome.

Deck – the structural surface to which flooring or roofing is applied. Also an unroofed platform.

kld.indb 504 12.12.2013. 13:32:57

Dentil – any of a series of closely set small rectangular blocks forming a *moulding* or projecting under the *cornices*, especially of *Ionic* and *Corinthian orders*.

Diamond rustic – a relief with four facets, resembling a precious stone.

Dome – a spherically curved structure, spanning a space of circular, elliptical or regularly polygonal plan. See also *cupola*.

Doric order – the oldest, most massive and heavy *order.* Originated in ancient Greece. *Columns* [2] comprise a baseless shaft [5], cut with *flutes* [10], separated by sharp crease-like edges (*arrises*). *Capitals* [4] are simple, consisting of two parts – echinus [11] and abacus [12]. The *entablature* [3] consists of plain architrave (i.e., lintel) [7], carrying a *frieze* [8] and crowning *cornice* [9]. Frieze is formed of a series of alternating *triglyphs* (flat upright slabs) [15] and metopes [14], often embellished with sculpture in relief **(see picture)**.

Dormer – a projecting structure built out from a sloping roof, with a vertical window and pitched or flat own roof.

Drum – a cylindrical or faceted construction supporting a dome.

Eclecticism – style of art of the second half of the 19th century. In architecture it widely applied forms from all historical styles. It is characteristic of steady compositional rhythm, saturated finish details and balance of all compositional elements.

Empire – the art style of late *Classicism* in the early 19th century. Characteristic of monumental, generalised, reserved and quite bare forms.

Enfilade – an axial arrangement of doorways connecting a series of rooms so as to provide a vista down the entire length of the suite.

Entablature – the horizontal upper part of classical *order,* usually consisting of *architrave, frieze* and *cornice.*

Entresol – a low partial storey immediately over the ground floor (see also *mezzanine*). Also the top part of a cabinet.

Epitaph – memorial tablet or plaque with inscription, also plate with decorative relief or engraving, used in facade decoration.

Facets – flat faces on geometric shapes.

Faux wood painting – imitation of wood texture in a painted finish of a surface.

Fenestration – pattern formed by proportioning and disposition of windows and other openings in a building façade.

Festoon – classical ornament, representing a garland of flowers, fruit and foliage, hanging in a natural catenary (rope-hung) curve from two points **(see picture)**.

Finial – foliated sculptural shape terminating the peak of a spire of *flèche*. Usually resembles a cross **(see picture)**.

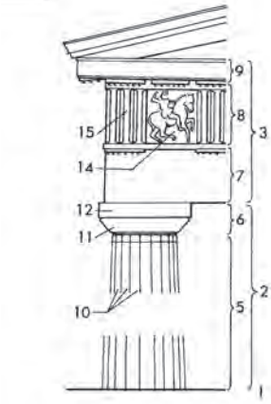
Flèche – relatively small spire, usually terminating *pinnacle*.

Flute – a channel of semicircular, segmental or partially elliptical section.

Framework – skeletal structure of vertical (*posts*) horizontal (*girders*), and inclined (knee braces) elements fitted and joined together to form a building.

Frieze – horizontal, ornamented decorative band. In the *entablature* of classical *order* – the middle part below the *cornice*.

Functionalism – style of modern architecture in the 1920s and 1930s. Formal characteristics are geometric arrangement of building mass, smooth wall surfaces, wide glazing, accentuated horizontality of artistic composition, flat roofs. Known also as Constructivism, Modern Movement, International style, "New Utility", etc.

Gable – wall of a building, closing the end of a pitched roof, generally triangular. In distinction from *pediment,* not encircled by *cornices* **(see picture)**.

Gable roof – a roof sloping downwards in two parts from a central ridge, so as to form a gable at each end .

Gallery – a long, relatively narrow room or *hall*, also a *mezzanine* to accommodate the organ or the public in a church.

Garland – a wreath-like ornament of flowers, leaves, etc.

Garret – a space in a building just beneath the roof and above the uppermost storey of flat-ceilinged rooms, usually with sloping sides or ceilings; sometimes called an attic.

Giant order – classical *order* of architecture**,** the height of the *pilasters* or *columns* of which considerably exceed the distance between them. Also called colossal order.

Girder – principal beam to support a floor or concentrated loads at isolated points along its length.

Gothic – medieval architectural style from the late 12th century until 16th century. Characteristic of the use of rib *vault*, pointed *arches* (in late Gothic – also arches of other configuration or straight *lintels*) and wide, richly decorated fenestration (see *tracery*). Especially exposed in ecclesiastic

kld.indb 505 12.12.2013. 13:32:58

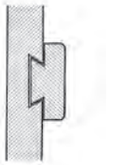
buildings. *Half timber* is widely applied in secular buildings.

Gothic Survival – continuation of Gothic elements in architecture after medieval times, during the Renaissance and Baroque periods.

Groin – one of the curved lines or edges, along which two intersecting vaults meet.

Groined vault – a compound *vault* formed by the perpendicular intersection of two *vaults,* creating *groins* where they join. Also called cross vault.

Gudgeon – a socket for the pintle of a hinge (see *liftoff hinge*).

Half timber – a structural system of timber-framed buildings with spaces between the members of the frame filled with other material, usually with brick, which may or may not be plastered. Frame members form decorative pattern in facades **(see picture)**.

Hall – 1) a large room or building for various public activities; 2) a large, presentable room, usually a lobby or vestibule in residential or public buildings.

Hall-church – ecclesiastic building with *nave* and *aisles* of equal height.

Herm – a statue composed of a head and neck or head and shoulders of a human being (often representing Hermes or Mercury) on a quadrangular shaft slightly tapered downwards.

High-tech – "high technology", stylistic trend, using very precisely executed building finish of metal, glass and other modern materials as means of architectural expression.

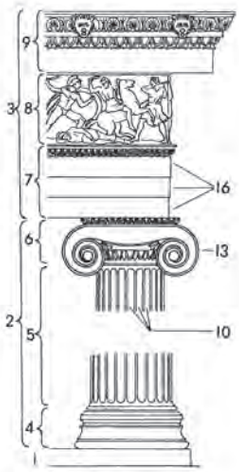
Hipped roof – roof with four slopes joining at hips, and without gables **(see picture)**.

Hipped gable roof – roof with hipped end truncating a gable **(see picture).**

Historicism – application of means of expression of former historical periods and art styles. In Germany for quite a long time this term has been used for denoting *eclecticism*.

Huckaback – board covering in two layers, gaps between the boards of the first layer having been covered with the overlapping second one.

Iconostasis – a screen or partition on which icons are placed between the sanctuary and the *nave* in orthodox churches.

Impost – architectural detail, often moulded, from which an *arch* springs.

Ionic order – classical *order* of refined forms. Originated in ancient Greek colonies. *Columns* [2], more slender in proportion, comprise a *base* [4], shafts [5] cut with *flutes* [10], separated by fillets (narrow parts of the surface of a column left between adjoining flutes) and *capitals* [6], characteristic of *volutes* [13] on either side **(see picture)**.

Jamb – either of the vertical sides of a doorway or window opening.

Keystone – wedge-shaped block at the crown of an *arch*. Usually architecturally accentuated.

Lambrequin – a short ornamental drapery for the top of a window or door.

Lantern – a small superstructure with open or windowed walls crowning a *cupola,* tower or any other part of the building.

Ledge – structural timber placed horizontally on the inner side of a wooden door **(see picture)**.

Lesene – vertical strip resembling a *pilaster*, bur without a *capital* or *base*.

Liftoff hinge – a hinge having a knuckle formed by pin or pintle of lower part of a hinge and *gudgeon* of upper removable part of a hinge.

Lintel – a beam spanning an opening and carrying the wall above it.

Loft – a *gallery* or upper level in a church or hall.

Log structure – type of construction in which walls are formed of straight tree-trunks or beams placed horizontally one on top of another.

Loggia – roofed structure, open on at least one side. Usually within the body of a building.

Lucarne – a *dormer* window in a roof or spire.

Lunette – an area or niche in a plain of a wall formed by an *arch* or *vault*, usually bounded from beneath. Also semicircular blind area above windows or doors.

Mannerism – a stylistic trend in the decline period of *Renaissance.* Appeared in European art centres in 16th century. Characteristic of pompous, saturated and often fantastic decorative expression.

Mantel-chimney – a big chimney rising in the whole height of the building straight above the fireplace and funnelled in upper part.

Mascaron – representation of human or partly human face more or less of fantastic image used as an architectural decoration.

Meander – sinuous trace of river or road. In classical architecture, band-like ornament composed of straight lines joining at right angles or carving.

Medallion – panel or tablet, usually circular or oval bearing painted or relief portrait or figures.

Mensa – upper slab forming the top of an *altar* table in a church.

kld.indb 506 12.12.2013. 13:32:58

Merlon – one of the solid parts between the *crenels* of a *battlement*.

Mezzanine – a low or partial storey immediately above the ground floor or intermediate between two main storeys. Usually located in the central part of the building and is covered with separate ordinary *gable* roof.

Modillion – sculptural *corbel* under the *soffite* of the *cornice*.

Monstrance – the vessel used in Roman Catholic, Old Catholic and Anglican churches to display the consecrated Eucharistic host. Mostly designed in a form of a sunburst on a stand, usually topped by a cross. Also known as ostensorium.

Moulding – any of various projecting or inset long, narrow ornamental surfaces or profiles with uniform cross section. Usually – a slender strip, either horizontal or vertical.

Mullion – vertical *post* between the lights of a window.

Muntin – glazing bar in a window *sash*.

Mural – a picture, painted on or applied directly onto a wall or ceiling.

National Romanticism – one of the formal trends of *Art Nouveau*. Emerged as an attempt by several nations to implement national identity in architecture. In the northern countries, National Romantic buildings are peculiar with weighty shapes, restrained ornamentation, monumentality and steep roofs.

Nave – part of the inner space, separated by a line of vertical supports (*columns*, *piers,* etc.). In particular – the principal or central part of a church usually flanked by *aisles*.

Neo-baroque –a kind of *Eclecticism,* applying *Baroque* forms in the decorative finish of the buildings.

Neoclassicism – a stylistic trend of art in the period between 1910 and 1914. Characteristic of monumental expression, based on the language of the antique architecture or *Classicism*.

Neo-Gothic – a kind of *Eclecticism,* applying *Gothic* forms in the decorative finish of the buildings.

Neo-Renaissance – a kind of *Eclecticism***,** applying *Renaissance* forms in the decorative finish of the buildings.

Neo-Romanesque – a kind of E*clecticism***,** applying *Romanesque* forms in the decorative finish of the buildings.

Niche – semicircular or polygonal in plan recess in a wall, usually to contain a statue, vase or other decorative article.

Obelisk – a tall, four-sided, often monolith shaft, tapering upwards, with a pyramidal top. Originated in ancient Egypt as a sacred symbol of the sun-god Ra. Since *Renaissance* they stand as the centrepieces in several major urban spaces.

Order – artistic composition of post- and beam structural system making up the essential expression of classical architecture, originated in Ancient Greece. Its basic elements include the pedestal [1, see picture of *Ionic order*], *columns* [2] or *pilasters* and *entablature* [3] . Well-known orders are *Corinthian*, *Ionic*, *Doric* and *Tuscan*.

Organ prospect – visible front of an organ encompassing pipes in ornamented surround.

Oriel – a *bay window* on upper floors, usually supported from below by *corbels* or *brackets.*

Palisade – a fence of pales set firmly in the ground.

Palmette – a stylized shape of palm-leaf used as a decorative *relief* or painting in classical architecture.

Pane – one of the divisions of a window or door, consisting of a single unit of glass in a frame.

Panel – a distinct section, portion or division of a wall, ceiling or door, usually rectangular, raised above or sunk below the general plane surface or enclosed by a frame, *mouldings* or paintings.

Pantile – *tile* with an S-shaped profile, allowing adjacent tiles to interlock.

Parapet – a low wall or barrier at the edge of a roof, terrace, stairs, balcony, etc.

Pastorate – the office or manor of a pastor, or place for meeting of the parish members.

Paten – plate for the host in the Eucharist.

Paumelle – a hinge having a single, pivoting joint

Pedestal – architecturally shaped base under a vase or sculpture.

Pediment – low-pitched triangular, semicircular or segmental *gable*, encircled around perimeter by *cornices*. Can be also in the form of cornice fragment. May crown doorways, windows, niches, etc.

Perspective portal – portal having contour of the aperture that is step-like recessed in the wall, each next step having been smaller.

Pier – a vertical supporting structure, such as a section of a wall between two openings or one, from which *arches* spring as in a bridge.

Pilaster – a shallow vertical projection from wall or shaft surface, rectangular on plan; generally it conforms to the *order column* scheme.

Pillar – free-standing *pier*, usually on a rectangular or square plan.

Pine – one of the divisions of a window or door, consisting of a single unit of glass set in a frame.

Pinnacle – decorative turret usually terminating in a pyramid or spire, usually in Gothic architecture.

kld.indb 507 12.12.2013. 13:32:58

Plafond – a ceiling or part of it adorned with painting or relief.

Plinth – a slab under the pedestal, post, column or sculpture.

Pointed arch – an *arch* with a pointed crown.

Porch – a covered place of entrance or vestibule, attached to a building in front of it.

Portal – entrance doorway, emphasised by a stately architectural or sculptural treatment.

Portico – a covered space, where roof from one side is supported by a series of *columns*. Normally attached as a *porch* to a building.

Post – any vertical structural member, especially a timber *column,* supporting a *lintel*.

Post-Modernism – an artistically stylistic trend that spread, starting with the 1970s as a reaction to the Modern Movement or modernism in architecture of the second half of the 20th century. In a way it is one of the subspecies of *historicism.* Characteristic of contextual attitude towards the surrounding environment, as well as of distinct geometrical patterns – low segmental *arches*, stepped openings or square compositions, etc.

Predella – framed face of the lower part of *retable*. May have *panels* depicting events in the lives of Saints.

Pulpit – partially enclosed elevated desk in for a preacher in a church. May have a *canopy*, or *baldachin*, or *ciborium* over.

Rafter – inclined joist in the structure of pitched roofs, supporting the roof-covering.

Rampart – a broad embankment of earth raised as a fortification.

Relief – projection of a figure or sculptured form from the plane background surface.

Renaissance – style of the period of humanist revival of antique classical art. Originated in Italy at the beginning of the 15th century. Evolved in Europe till the end of the 16th century.

Restoration – renewal of the cultural monuments, avoiding hypothetical alterations and taking into account historical layers.

Retaining wall – a wall, constructed to resist the pressure and prevent the slipping of a mass of earth behind it.

Retable – screen to a rear of an *altar* rising up behind of it, often richly decorated.

Rib – any of several arch-like members, supporting the *vault* at the *groins*, defining its distinct surfaces or dividing these surfaces into *panels*.

Rib vault – a *vault,* supported by or decorated with arched *ribs*.

Riza – a metal cover protecting an icon. It is usually made of gilt or silvered metal with repoussé work and is pierced to expose face, hands, and feet of the icon's underlying painting. It is sometimes enameled, filigreed or set with artificial, semi-precious or even precious stones and pearls.

Rocaille – a type of *Rococo* scroll-like ornament. Decorated with pebbles and shells, arranged asymmetrically, notably around frames, suggesting seaweed.

Rococo – art style in late *Baroque* period from the 1730s till 1760s. Originated in France. Distinguished by fanciful, exquisite and refined interior decoration with shellwork, foliage and *rocailles.*

Roll-work – see *Strapwork*.

Romanesque or **Romanic style** – medieval art style of 10th -13th centuries. Characteristic of heavy but distinctly articulated forms and structures, semicircular *arches* spanning openings, as well as *arcatures* in the decoration of walls.

Rose window – circular window with *tracery* that radiates from the centre and forms stylized floral design. Widely used in *Gothic* churches.

Rosette – a round, stylized flower design. *Rosette* is the French diminutive of rose.

Rustic – species of masonry characterized by surfaces artificially roughened or left roughly hewn.

Rustication – a surface formed of *rustic* species. Also imitation of such a surface in plaster.

Sacristy – room in a church, where the clergy are vested and the sacred vessels are kept. Also called vestry.

Sash – fixed or movable, rebated frame of a window forming a window light, set in a larger frame placed in the whole window-opening or aperture. One or more *panes* of glass can be set in a sash.

Saucer dome – a *dome* or low *cupola* having the form of a segment of a sphere.

Scrollwork – any complex ornamental element composed of scroll-like forms. Typical of *Rococo*.

Semicircular arch – an *arch* of constant radius, with its centre on the springing-line.

Semi-detached house – residential house, consisting of two linked flats. Their layouts usually form a mutual mirror image. Each flat has a separate entrance and a small garden. Flats are usually on two levels.

Semi-hipped roof – pitched roof having hipped one or both ends truncating upper part of a gable. Called also half-hipped or hipped gable roof.

Seraph – a type of celestial or heavenly being in medieval art – a winged head of an angel.

Sgraffito – decoration produced by cutting or scratching through a top surface layer of paint or plaster while wet to reveal a ground below of contrasting colour.

kld.indb 508 12.12.2013. 13:32:58

Shaft – 1. body or trunk of a *column*. 2. Slim cylindrical tall element, one or several clustered around a *pier* or *pillar*.

Socle – base-course of a wall.

Soffite – visible underside of an *arch*, *vault*, beam, balcony or any exposed architectural element.

Sopraporta – framed area over the doorway, often with relief or mural. Called also overdoor.

Spandrel – a *panel*-like area in a multistorey building between the sill of a window on one level and the *lintel* of a window immediately below.

Stele – an upright stone slab carved with reliefs, inscriptions and ornament, used as a monument.

Stencil – a thin sheet of material with letters or a design cut from it, used to produce the letters or design on an underlying surface by applying pigment through the cut-out holes in the material.

Strapwork (also *roll-work*) – ornamentation composed of folded, crossed and interlaced bands. Common in Northern-European *Mannerism*.

Stringcourse – a horizontal projecting band or *moulding* on a façade, often moulded to mark a division in the wall.

Stucco – a plaster finish of gypsum, lime and other ingredients, moulded to form architectural details.

Tabernacle – portable cupboard containing Host on an *altar*. Also place of worship distinguished from a church.

Tectonics – reflection of the spatial und structural substance of the building in its artistically articulated shape.

T**ile** – a manufactured piece of ceramic, stone, metal, glass or other hard-wearing material. Generally used for covering roofs, floors, walls, showers, or other objects.

Tracery – an ornamental work of branchlike lines, especially the lacy openwork in the upper part of a *Gothic* window.

Transept – the major transverse part in a church, crossing its main axis at a right angle, usually between the *nave* and *choir*.

Transom – a crosspiece, separating a doorway from a window above it.

Transom window – a window above the *transom* of a doorway.

Trave – a section as of a ceiling, formed by crossbeams. In churches a section of room among the piers and covered with vault.

Triglyph – a flat upright slab [15, see picture of *Doric order*] in the *frieze* [3] of the *Doric order*.

Trim – decoration, mostly the finished woodwork or the like, usually *mouldings* used to border, protect or decorate the edges of openings or surfaces.

Truss – a structural frame, based on the geometrical rigidity of the triangle and composed of linear members subject only to axial tension or compression.

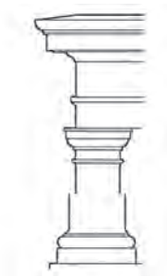
Toreutic work – the art of working metal or other materials by the use of hammering, embossing, engraving or chasing to form minute detailed reliefs.

Trellis – an architectural structure usually made from an open framework or lattice of wood or another material that is normally made to support and display climbing plants. Also ornamental motif resembling such framework structure.

Tunnel vault – see *barrel vault*.

Turret – a small tower, forming part of a bigger structure, usually beginning some distance above the ground level as an addition to the corner of the building.

Tuscan order – the *order*, to some extent resembling the *Doric order*, but lacking its exquisite forms and details. Shafts of *columns* are without *flutes*. Originated in ancient Rome **(see picture)**.

Tympanum – triangular or segmental face of a pediment contained between the horizontal and inclined cornices or horizontal and segmental cornices, often enriched with relief sculpture.

Vault – a curved arched structure, spanning a space. It is constructed so that the materials, of which it is composed, support and keep each other in place.

Vicus – a neighbourhood in ancient Rome. Also craftsmen' and merchants' settlement in Northern countries in early medieval period.

Volute – architecturally decorative detail of spiral or scroll-like form.

Wimperg – German word for a Gothic ornamental *gable* with *tracery* over windows or *portals*.

kld.indb 509 12.12.2013. 13:32:59

TEKSTĀ MINĒTĀS CELTNES

Adrese	Stāvu skaits, būvmateriāls, sākotnējā funkcija	Celšanas laiks, arhitekts	Lpp. teksta
1905. gada ielā 1	1,5 stāvu koka dzīvojamā un veikalu ēka	18. gs., 20. gs. sākums	51, 340, 354
1905. gada ielā 2	1 stāva mūra veikalu ēka	ap 1910, M. T. Berči	425, 426, 427
1905. gada ielā 6	Sinagoga	1875, 1956–1958, 2011, arh. birojs "Ozola un Bula"	271–276, 357
1905. gada ielā 10	2 stāvu mūra skola	19. gs. otrā puse	405
1905. gada ielā 12	1 stāva koka dzīvojamā ēka	19. gs. 3. ceturksnis	337, 339, 353
1905. gada ielā 14	1,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. septiņdesmitie gadi	340, 354
1905. gada ielā 17	3 stāvu mūra dzīvojamā ēka	20. gs. sešdesmitie gadi	61, 62
1905. gada ielā 19	1,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. septiņdesmitie gadi	339, 356, 369
Adatu ielā 9	1 stāva jauktas konstrukcijas autoosta	2010, arhitektu birojs "Ozola un Bula"	431
Aizputes ielā 18	2 stāvu mūra dzīvojamā ēka	20. gadsimta sākums	374
Aizputes ielā 22	3 stāvu mūra slimnīca	1987, N. Pavārs, V. Valgums; 2009–2011, D. Zalāne	437
Alunāna ielā 4	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	19. gs. septiņdesmitie gadi	104, 326, 358
Annas ielā 5	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	19. gs. nogale	356, 453
Annas ielā 8	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	20. gadsimta sākums	369
Aploku ielā 7	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	1901	369
Baložu ielā 3	1 stāva koka dzīvojamā ēka	20. gs. sākums	370, 371
Baložu ielā 6	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	19. gs. nogale	340
Baložu ielā 8	1,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. nogale	340
Baznīcas ielā 1	2 stāvu mūra biroju ēka (Jaunais rātsnams)	1868, O. Dīce	361, 401, 402, 403
Baznīcas 2	2 stāvu koka dzīvojamā ēka ar veikaliem	19. gs. pirmā puse	92, 320, 321, 425
Baznīcas 4	2 stāvu koka dzīvojamā ēka ar veikaliem	19. gs. pirmā puse	92, 320, 321, 425
Baznīcas ielā 3	2 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gadsimta trešais ceturksnis	122, 123, 125, 346
Baznīcas ielā 5	1,5 stāvu koka tirdzniecības un biroju ēka (vecais rātsnams)	17. gs., 1806	92, 94 297, 380, 382, 383
Baznīcas ielā 6	2 stāvu koka dzīvojamā ēka ar veikaliem	19. gs. pirmā puse	36
Baznīcas ielā 7	1 stāva koka dzīvojamā ēka	17. gs. (?), 1742. g., 19. gs. pirmā puse	46, 92, 112–115, 146, 294, 295, 303, 304, 321, 326, 327, 328
Baznīcas ielā 7a	2 stāvu koka saimniecības ēka	19. gs. 3. ceturksnis	322, 353
Baznīcas ielā 9	2 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. 2. ceturksnis.	46, 146, 207, 357
Baznīcas ielā 10	2 stāvu koka dzīvojamā ēka	18. gs. pirmā puse	113, 114, 146, 305, 321, 330, 331
Baznīcas ielā 11	2 stāvu mūra veikalu un viesnīcas nams	1908–1911, M. T. Berči; 1914, Č. Karrs; 2004–2006, V. Zariņš, H. Sinkevičs un A. Borisoglebska	297, 365, 366, 416, 418, 419
Baznīcas ielā 12	2 stāvu koka dzīvojamā ēka	19. gs. 3. ceturksnis.	316
Baznīcas ielā 12b	2 stāvu mūra ēka	20. gs. sešdesmitie gadi	110
Baznīcas ielā 13	1 stāva koka tirdzniecības ēka 1 stāva koka dzīvojamā un tirdzniecības ēka	1899 1948	97, 110
Baznīcas ielā 14	1,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka	18. gs. 3. ceturksnis, 19. gs. pirmā puse	69, 105, 154, 183, 301, 316, 317, 331, 354
Baznīcas ielā 15	1 stāva koka veikalu ēka	18. gs., 20. gs. pirmā puse	340
Baznīcas ielā 16	3 stāvu koka dzīvojamā ēka (nav saglabājusies)	19. gs. pirmā puse	69, 316
Baznīcas ielā 17	1 stāva jauktas konstr. dzīvojamā ēka	18. gs. 3. ceturksnis, 19. gs. 2. ceturksnis	297, 298, 301, 305–307, 310, 320, 326, 330
Baznīcas ielā 18	2 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. nogale	345, 346
Baznīcas ielā 20	2 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. septiņdesmitie gadi	326
Baznīcas ielā 22	1 stāva koka un mūra dzīvojamā ēka	18. gs. nogale, 19. gs. nogale	156, 157, 307, 445
Baznīcas ielā 23	2 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. 3. ceturksnis	321
Baznīcas ielā 27	1 stāva mūra dzīvojamā ēka (Ķestera māja)	19. gs. sākums (?), 19. gs. septiņdesmitie gadi	389
Baznīcas ielā 28	1 stāva koka dzīvojamā ēka 1,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka (rekonstrukcija)	19. gs. sākums 1972–1975	116–119, 313
Baznīcas ielā 29	1,5 stāvu jauktas konstr. dzīvojamā ēka (nav saglabājusies)	18. gs. otrā puse	303, 315, 317
Baznīcas ielā 30	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	19. gs. vidus	327, 354
Baznīcas ielā 32	2 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. nogale	154
Baznīcas ielā 31/33	Svētās Katrīnas luterāņu baznīca	1655; 1866, O. Dīce	234–248
Baznīcas ielā 34	1,5 stāvu mūra Virstiesas nams	18. gs., 19. gadsimta četrdesmitie gadi	41, 302, 307, 310, 311, 384, 385
Baznīcas ielā 36	1,5 stāvu mūra Pils ūdensdzirnavas ar dzīvokli	ap 1807	41, 164, 165, 300, 312, 443–445
Dīķa ielā 8	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	19. gs. divdesmitie gadi	328
Dzirnavu ielā 5	2 stāvu mūra biroju ēka (banka)	1930, I. Blankenburgs	58, 428, 430
Dzirnavu ielā 7	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	19. gs. 3. ceturksnis	358
Dzirnavu ielā 10	1.5 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. 3. ceturksnis	103, 104
Dzirnavu ielā 12	Svētās Annas luterāņu baznīca	1899–1904, V. Neimanis	276–289
Dzirnavu ielā 13	2 stāvu jauktas konstrukcijas sporta celtne	2005, A/S „RBS SKALS"	438
Dzirnavu ielā 18	1–2 stāvu mūra fabrikas ēkas (A. Vintelera tūku fabrika)	1872; 1910; 1927, M. T. Berči	442, 444, 447, 448, 451
Grants ielā 1	1 stāva koka dzīvojamā ēka	19. gs. 3. ceturksnis	333
Grants ielā 3	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	20. gs. sākums	369, 371
Grants ielā 6	1 stāva koka dzīvojamā ēka	20. gadsimta sākums	371
Grants ielā 7	1 stāva koka dzīvojamā ēka	20. gadsimta sākums	371
Grants ielā 9	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	20. gs. sākums	371
Grants ielā 19	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	20. gadsimta sākums	368, 369, 522
Grants ielā 21	1 stāva koka dzīvojamā ēka	20. gs. pirmā puse	333, 371
Grants ielā 24	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	20. gadsimta sākums	369, 370
Grants ielā 25	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	20. gadsimta sākums	369
Grants ielā 27	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	20. gs. trīsdesmitie gadi	375

kld.indb 510 12.12.2013. 13:32:59

Adrese	Stāvu skaits, būvmateriāls, sākotnējā funkcija	Celšanas laiks, arhitekts	Lpp. teksta
Jelgavas ielā 1	1 stāva koka un mūra tirdzniecības un dzīvojamā ēka	19. gs. sākums, 19. gs. otrā puse	312, 319, 329, 330
Jelgavas ielā 2	2 stāvu mūra dzīvojamā ēka	18. gs. otrā puse, 19. gs.	152, 300, 302, 312, 325
Jelgavas ielā 11	1,5 stāvu koka dzīvojamā ēka (nav saglabājusies)	18. gs.	376, 520
Jelgavas ielā 12	2 stāvu mūra dzīvojamā un veikala ēka	1904, L. Melvils (?)	103, 359, 361
Jelgavas ielā 13	1,5 stāvu jaukta materiāla dzīvojamā ēka	19. gs. sākums, 20. gs. pirmā puse	325, 374
Jelgavas ielā 15	1 stāva koka dzīvojamā ēka	18. gs. otrā puse	301, 311
Jelgavas ielā 16	1 stāva koka dzīvojamā ēka	19. gs. 3. ceturksnis	327, 328
Jelgavas ielā 17	1 stāva koka dzīvojamā ēka	18. gs.	310, 311, 326, 371
Jelgavas ielā 18	2 stāvu mūra sabiedriskā ēka	19. gs. 3. ceturksnis	345, 346
Jelgavas ielā 24	2 stāvu mūra dzīvokļu īres nams	19. gs. 3. ceturksnis	326
Jelgavas ielā 27	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	19. gs. divdesmitie gadi	319, 326
Jelgavas ielā 29	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	19. gs. nogale	326
Jelgavas ielā 33	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	19. gs. četrdesmitie gadi	314
Jelgavas ielā 35	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	19. gs. trīsdesmitie gadi	339, 340
Jelgavas ielā 42	1 stāva koka dzīvojamā ēka	19. gs. divdesmitie gadi	314
Jelgavas ielā 44	1 stāva koka dzīvojamā ēka	19. gs. 3. ceturksnis	340
Jelgavas ielā 45	1–3 stāvu mūrs fabrikas ēkas (Sērkociņu fabrika „Vulkāns")	1878, 1882, 1937	444, 452–459
Jelgavas ielā 50	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	19. gs. nogale	339, 340
Jelgavas ielā 62	2 stāvu mūra skola	1877; 1959–1967	406, 407
Kalna ielā 2	2 stāvu koka dzīvojamā ēka	18. gs. nogale (?), 19. gs. otrā puse	150, 307
Kalna ielā 4	1,5 stāvu koka dzīvojamā ēka	19. gs. otrā puse	340
Kalna ielā 5	1 stāva koka dzīvojamā ēka (mācītājmāja) 1 stāva mūra dzīvojamā ēka	18. gs. otrā puse 1975	120, 121, 153, 246, 247
Kalna ielā 6	1,5 stāvu mūra biedrības nams	18. gs. nogale; 1906, V. L. N. Bokslafs	300, 400
Kalna ielā 7	1,5 stāvu mūra sporta celtne (Vācu vingrotāju biedrības zāle; nav saglabājusies) 2 stāvu mūra administratīvā ēka	ap 1900; 1929, G. Zosuls 20.gs. astoņdesmitie gadi	16, 120, 121, 147, 151, 152, 423
Kalna ielā 8	1 stāva koka dzīvojamā ēka (nav saglabājusies) 1,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka (rekonstrukcija)	19. gs. sākums 20.gs. astoņdesmitie gadi	119, 120
Kalna ielā 9	1 stāva koka dzīvojamā ēka (nav saglabājusies) 1,5 stāvu jauktas konstrukcijas dzīvojamā ēka (rekonstrukcija)	18. gs. otrā puse 1984	16, 120, 121, 147, 151, 153, 325
Kalna ielā 11	1,5 stāvu koka dzīvojamā ēka	18. gs., restaurēta 1975	94
Kalna ielā 13	1 stāva koka dzīvojamā ēka	18. gs. otrā puse	323, 325, 326, 327
Kalna ielā 14	1 stāva koka dzīvojamā ēka	19. gs. sākums, 19. gs. 3. ceturksnis	248, 286, 287, 302, 325, 329–331
Kalna ielā 15	1 stāva koka dzīvojamā ēka	18. gs. otrā puse	301, 302, 309, 310, 326, 328, 355
Kalna ielā 17	2,5 stāvu mūra dzīvokļu īres nams	19. gs. nogale	159, 344, 345
Kalna ielā 19	2 stāvu mūra skola (vācu ģimnāzija)	1869	158, 159, 403, 404, 427
Kalna ielā 20	2 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. 3. ceturksnis	325
Kalna ielā 21	1 stāva koka fotodarbnīca 1–1,5 stāvu koka 1.5 stāvu koka dzīvojamā ēka	19. gs. nogale 2003, J. Andersons	51, 130, 131
Kalna ielā 22	2 stāvu koka skola (nav saglabājusies) 1 stāva mūra ēka un ēkas pamati	18. gs., 20. gs. sākums 1987, A. Orniņa	97, 105, 124, 125, 174, 388
Kalna ielā 23	1,5 stāva koka dzīvojamā ēka	1839	92, 158, 325
Kalna ielā 24	1 stāva koka dzīvojamā ēka	19. gs. septiņdesmitie gadi	337, 338, 351, 360
Kalna ielā 25	2 stāvu mūra dzīvojamā ēka, vēlāk Miertiesas nams	ap 1880	83, 341, 343, 355
Kalna ielā 27	2 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. 3. ceturksnis	164, 331, 342, 343
Kalpaka ielā 1	2,5 stāvu mūra biroju ēka	19. gs., 1910	414
Kalpaka ielā 2/4	1,5 stāvu mūra slimnīca	Ap 1910, 1929	415
Kaļķu ielā 2	2 stāva mūra dzīvojamā ēka	20. gs. sākums, L. Melvils (?)	50, 326, 328, 360, 363, 364, 416
Kaļķu ielā 4	teātris (nav saglabājies)	1836	310, 400
Kaļķu ielā 5	1,5 stāvu koka dzīvojamā ēka	19. gs. septiņdesmitie gadi	332, 444
Kaļķu ielā 7	1,5 stāvu koka dzīvojamā ēka 1,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka (rekonstrukcija)	19.gs. nogale 20. gs. septiņdesmitie gadi	118, 119
Kaļķu ielā 10	1,5 stāvu koka dzīvojamā ēka	19. gs. 3. ceturksnis, 20. gs. pirmā puse	347, 467
Kaļķu ielā 11	1 stāva koka dzīvojamā ēka 1,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka (rekonstrukcija)	19. gs. nogale 20. gs. septiņdesmitie gadi	118, 119
Kaļķu ielā 18	vienstāva un divstāvu saimniecības ēkas	20. gs. vidus	97
Kaļķu ielā 21	1 stāva koka dzīvojamā ēka (apmesta)	19. gs. nogale	158
Kaļķu ielā 23	1 stāva koka dzīvojamā ēka (apmūrēta)	19. gs. nogale	158
Liepājas ielā 1	2 stāvu mūra tirdzniecības un biroju nams	1632 (?), 19. gs.	92, 295, 296, 297, 309, 369, 474
Liepājas ielā 3	2 stāvu noliktava, pašlaik sabiedriskā ēka	18. gs.	51, 114, 115, 116, 307, 315
Liepājas ielā 3a	2 stāvu jaukta materiāla saimniecības un dzīvojamā ēka	19. gs. trīsdesmitie gadi, 1880	315
Liepājas ielā 4	1,5 stāvu mūra veikalu un dzīvojamā ēka	20. gs. sākums	260, 261, 426, 427
Liepājas ielā 5	2 stāvu mūra veikalu un dzīvojamā ēka	19. gs. 3. ceturksnis	315, 355, 356
Liepājas ielā 6	1,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. vidus	333
Liepājas ielā 7	2 stāvu mūra veikalu un dzīvojamā ēka	1907	364
Liepājas ielā 8	2,5 stāvu veikalu un dzīvojamā ēka	1913, L. Reinīrs (?)	49, 50, 364, 367, 368
Liepājas ielā 9	2 stāvu mūra veikalu un dzīvojamā ēka 1905. gada ielas stūrī) 2 stāvu mūra veikalu un dzīvojamā ēka	19. gs. nogale 1910, M. T. Berči	48, 50, 362, 365, 426
Liepājas ielā 10	1 stāva koka dzīvojamā ēka (nav saglabājusies)	18. gs. vidus, 19. gs.	68, 302, 303
Liepājas ielā 11	2,5 stāvu mūra veikalu un dzīvojamā ēka	20. gs. sākums	48, 50
Liepājas ielā 12	1 stāva koka un mūra dzīvojamā ēka	18. gs., 19. gs. septiņdesmitie gadi	302, 303, 367
Liepājas ielā 13	2,5 stāvu mūra veikalu un dzīvojamā ēka	20. gs. sākums, L. Melvils (?)	48, 50, 363
Liepājas ielā 14	2 stāvu mūra veikalu un dzīvojamā ēka	19. gs. nogale	158, 329, 355, 356
Liepājas ielā 16	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	19. gs. septiņdesmitie gadi	325

kld.indb 511 12.12.2013. 13:32:59

Adrese	Stāvu skaits, būvmateriāls, sākotnējā funkcija	Celšanas laiks, arhitekts	Lpp. teksta
Liepājas ielā 17	1 stāva koka dzīvojamā ēka	19. gs. 2. ceturksnis	59, 92, 319, 325, 357, 320, 324
Liepājas ielā 18	1 stāva mūra veikala ēka	20. gs. sākums L. Melvils (?)	90, 426, 427
Liepājas ielā 19	1 stāva koka dzīvojamā ēka (nav saglabājusies) 3 stāvu mūra dzīvojamā un tirdzniecības ēka	19. gs. vidus 20. gs. sešdesmitie gadi	59, 60, 92, 433
Liepājas ielā 20	vācu nabagmāja (nav saglabājusies)	18. gs.	399
Liepājas ielā 21	1 stāva koka dzīvojamā ēka (nav saglabājusies)	19. gs. vidus	59, 60
Liepājas ielā 22	1 stāva koka dzīvojamā ēka 1 stāva mūra tirdzniecības ēka	19. gs. otrā puse 1985–1989, H. Krams	126, 127
Liepājas iela 23	1 stāva koka dzīvojamā ēka (nav saglabājusies)	19. gs. vidus	60
Liepājas ielā 25	2 stāvu mūra dzīvojama ēka	19. gs. 3. ceturksnis	355
Liepājas ielā 26	2 stāvu mūra dzīvojamā ēka 1 stāva koka benzīna uzpildes stacijas kiosks (nav saglabājies) Inženiertehniska būve – sakaru tornis	19. gs. nogale 1930, A. Meijersons 20. gs. sešdesmitie gadi	62, 345, 346, 431, 432
Liepājas ielā 31	3 stāvu mūra pareizticīgo bērnu patversme	1877–1879	408, 409
Liepājas ielā 33	2,5 stāvu jauktas konstrukcijas skola	19. gs.	407, 408, 409
Liepājas ielā 34	2 stāvu mūra arestantu darba nams	19. gadsimta septiņdesmitie gadi; 1932, D. Zariņš	410, 412
Liepājas ielā 36	1,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. 3. ceturksnis	327, 354, 356
Liepājas ielā 37	3 stāvu mūra pasts	19. gadsimta septiņdesmitie gadi	412, 413, 467
Liepājas ielā 38	1,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. 3. ceturksnis	341
Liepājas ielā 48	3 stāvu mūra bankas ēka	1993, A. Orniņš; 2005, D. Zalāne	436, 437
Liepājas ielā 53	2 stāvu mūra dzīvojamā ēka	20. gs. divdesmitie gadi	373, 374
Liepājas ielā 57	2 stāvu koka dzīvojamā ēka	20. gs. trīsdesmitie gadi	375
Liepājas ielā 60	2 stāvu mūra dzīvojamā ēka	20. gs. divdesmitie gadi	373, 374
Liepājas ielā 61	2 stāvu mūra dzīvojamā ēka	20. gs. trīsdesmitie gadi	373, 374
Mālu ielā 7	2 stāvu koka dzīvojamā ēka	20. gs. divdesmitie gadi	372, 373
Mālu ielā 14	1 stāva koka dzīvojamā ēka	20. gadsimta sākums	371
Mālu ielā 16	1 stāva koka dzīvojamā ēka	20. gadsimta sākums	371
Mālu ielā 18	1 stāva koka dzīvojamā ēka	20. gadsimta sākums	371
Mālu ielā 20	1,5 stāvu jaukta materiāla dzīvojamā ēka	20. gs. pirmā puse	374
Mālu ielā 21	1,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka	1905, L. Melvils (?)	359, 360, 361
Mucenieku ielā 1	1,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. 3. ceturksnis	325
Mucenieku ielā 8	2 stāvu mūra un koka dzīvojama ēka	19. gs. otrā puse L. Melvils (?)	341, 359, 358, 361
Mucenieku ielā 9	2,5 stāvu mūra fabrikas ēka (F. V. Litča degvīna un liķieru fabrika)	1867., 19. gs. nogale	463, 464, 465
Mucenieku ielā 13	1,5 stāvu koka dzīvojama ēka	20. gs. sākums	360
Mucenieku ielā 17	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	20. gs. sākums	371
Mucenieku ielā 21	Baptistu baznīca	1892 (?)	289
Mucenieku ielā 23	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	20. gs. sākums	370, 370
Mucenieku ielā 31	1 stāva mūra fabrikas ēkas (Adatu fabrika „Planēta")	20. gs. divdesmitie gadi	465, 466
Mucenieku ielā 33	1,5 stāvu koka dzīvojamā ēka (nav saglabājusies) 2 stāvu jauktas konstrukcijas veikala ēka	19. gs. nogale 2007, D. Zalāne	131
Mucenieku ielā 37	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	20. gs. sākums	369, 371
Pasta ielā 3	1 stāva koka dzīvojamā ēka	19. gs. nogale, 20. gs. pirmā puse	66, 68, 307
Pasta ielā 5	1 stāva koka dzīvojamā ēka, pašlaik viesnīca	18. gs.	66, 68, 308
Pasta ielā 5a	2 stāvu saimniecības ēka	19. gs. 3. ceturksnis	356, 357
Pētera iela 1A	koka zvanu tornis	1782, atjaunots 2009, SIA „AIG"	187
Pētera ielā 3	1 stāva mūra dzīvojamā ēka 2 stāvu koka dzīvojamā ēka pagalmā	19. gadsimta 3. ceturksnis 19. gs. sešdesmitie gadi, 20. gs. divdesmitie gadi	339, 341, 352, 353
Pētera ielā 5	3 stāvu mūra skola	1927, A. fon Maidelis	58, 185, 427, 428
Pētera ielā 8	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	20. gs. sākums (?)	361, 364
Pētera ielā 10	2 stāvu mūra bērnudārzs 3 stāvu mūra skola (pārbūve)	20. gs. septiņdesmitie gadi 2011, arhitektu birojs "Ozola un Bula"	436, 437
Pils ielā 1	1,5 stāvu mūra biroju ēka (Valsts kases nodaļa)	1827, F. A. Šulcs	166, 394, 395, 396
Pils ielā 2	2,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. septiņdesmitie gadi	342, 344, 345, 356
Pils ielā 4	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	1735	9, 167, 176, 300, 301
Pils ielā 4A	1 stāva koka kiosks (Piena un tūrisma paviljons)	1938	55, 432, 434
Pils ielā 5	2 stāvu jaukta materiāla dzīvojamā ēka	19. gs. deviņdesmitie gadi	165, 176, 348, 347
Pils ielā 6	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	19. gs. nogale	340, 342, 347, 349
Pilsētas dārzā	Brīvdabas estrāde	1969, E. Dāmis	176, 177
Pilsētas laukumā 1	3 stāvu mūra universālveikals	1960, J. Ginters, J. Klackins	62, 63, 434
Pilsētas laukumā 2	4 stāvu mūra administratīvā ēka	1968	62, 434, 436
Pilsētas laukumā 3	3 stāvu mūra sadzīves pakalpojumu ēka	1963	
Pilsētas laukumā 6	4 stāvu mūra viesnīca	1967, K. Rubis	434
Pilsētas laukumā 7	2 stāvu mūra darījumu ēka (Modes ateljē)	1967	433, 435
Piltenes ielā 1	2,2 stāvu mūra dzīvojamā ēka	20. gs. trīsdesmitie gadi	374, 519
Piltenes ielā 4	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	20. gs. trīsdesmitie gadi	375
Piltenes ielā 12	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	20. gadsimta sākums	369
Piltenes ielā 23	1 stāva jauktas konstrukcijas sporta celtne	2003, D. Zalāne	438, 439
Pļavas ielā 16	1,5 stāvu veikalu un dzīvojamā ēka	20. gs. sākums	372, 373
Pļavas ielā 18	1,5 stāvu veikalu un dzīvojamā ēka	20. gs. sākums	372, 373
Policijas ielā 1	2 stāvu mūra dzīvojamā un biroju ēka (Dižciltīgo klubs)	19. gs., 1906	35, 51, 359, 363, 416
Policijas ielā 3	1,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka (arī policija; nav saglabājusies)	18. gs. nogale	391
Policijas ielā 4	2 stāvu mūra skola 1 stāva mūra saimniecības ēka	18. gs., 19. gs. 3. ceturksnis 19. gs. sākums	156, 157, 308, 309, 324, 390, 391, 393
Policijas ielā 8	1,5 stāvu koka dzīvojamā ēka (apmesta)	19. gs. vidus	342
Policijas ielā 11	1,5 stāvu koka dzīvojamā ēka (apmesta)	19. gs. vidus	154

kld.indb 512 12.12.2013. 13:32:59

Adrese	Stāvu skaits, būvmateriāls, sākotnējā funkcija	Celšanas laiks, arhitekts	Lpp. teksta
Policijas ielā 13	1 stāva koka dzīvojamā ēka 1 stāva mūra dzīvojamā ēka	18. gs. nogale, 19. gs. 20. gs. septiņdesmitie gadi	118, 154
Putnu ielā 1	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	19. gs. nogale	346, 347
Raiņa ielā 2	1 stāva mūra dzīvojmā un tirdzniecības ēka	19. gs. nogale	103
Raiņa ielā 4	1 stāva koka dzīvojamā ēka	18. gs. otrā puse, 19. gs. sākums, F. Babsts (?)	262, 300
Raiņa ielā 5	1 stāva koka dzīvojamā ēka	18. gs. otrā puse, 19. gs. vidus	309
Raiņa ielā 6	1 stāva koka dzīvojamā ēka	18. gs. otrā puse, 19. gs. sākums, F. Babsts (?)	103, 262, 297, 300
Raiņa ielā 6A	Svētās Trīsvienības Romas katoļu baznīca	1649, 1746	249–263
Raiņa ielā 8	1,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. nogale	103
Raiņa ielā 21	3 stāvu mūra biedrības nams	1908, A.Vanags	422
Rumbas ielā 3	1 stāva mūra dzīvojamā māja	19. gs. 3. ceturksnis, 20. gs. sākums	342
Rumbas ielā 3/5	1 stāva koka dzīvojamā ēka (apmesta)	19. gs. vidus	326
Rumbas ielā 6	2 stāvu mūra dzīvojamā ēka	20. gs. sākums	151, 158
Rumbas ielā 7	1 stāva koka dzīvojamā ēka	19. gs. sākums	308, 316, 317, 354
Rumbas ielā 10	1 stāva koka saimniecības ēka (pārbūvēta) 1,5 stāvu mūra medicīnas iestādes ēka	19. gs. nogale 1992, A. Orniņa	128, 129
Rumbas ielā 15	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	20. gs. trīsdesmitie gadi	149, 159
Skolas ielā 2	2,5 stāvu mūra fabrikas ēka (H. J. Goldberga ziepju fabrika)	19. gs. nogale, 1907	50, 83, 460–463
Skolas ielā 6	1 stāva koka saimniecības ēka 1,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. nogale 2000, D. Zalāne	129
Skrundas ielā 3	1,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. nogale	354
Skrundas ielā 6	1 stāva koka divu dzīvokļu ēka (pagalmā)	19. gs. nogale	341, 356
Skrundas ielā 7	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	19. gs. vidus	338, 339
Skrundas ielā 8	1 stāva koka dzīvojamā ēka	19. gs. sākums	316
Skrundas ielā 10	1,5 stāvu koka dzīvojamā ēka	19. gs. 3. ceturksnis	337, 338
Skrundas ielā 12	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	19. gs. vidus	328, 329, 353, 354, 358
Skrundas ielā 14	1 stāva koka dzīvojamā ēka	19. gs. septiņdesmitie gadi	338, 339, 341, 354
Skrundas ielā 16	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	19. gs. septiņdesmitie gadi	179
Skrundas ielā 18	5 stāvu mūra dzīvojamā ēka	20. gs. septiņdesmitie gadi	62
Skrundas ielā 19	1 stāva koka dzīvojamā ēka 1 stāva koka saimniecības ēka	19. gs. 2. ceturksnis 19. gs. 2. ceturksnis	314, 322, 324
Skrundas ielā 25	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	20. gs. sākums	371
Smilšu ielā 5	2 stāvu mūra tirdzniecības ēka	20. gs. otrā puse; pārbūve 2007, V. Bērziņš	125
Smilšu ielā 6	2 stāvu mūra skola	1914, M. T. Berči (?)	421
Smilšu ielā 8	1,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. nogale	337, 338
Smilšu ielā 14	Vissvētās Dievmātes Patvēruma pareizticīgo baznīca	1870–1871, I. Bulanovs	263–271
Smilšu ielā 21	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	19. gs. septiņdesmitie gadi	336, 337
Smilšu ielā 23	1,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. septiņdesmitie gadi	325, 333, 336, 337
Smilšu ielā 24	3 stāvu mūra tirdzniecības ēka	2004, D. Zalāne	435, 436
Smilšu ielā 25	1,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. septiņdesmitie gadi	336, 337
Smilšu ielā 27	1,5 stāvu koka dzīvojamā ēka	19. gs. nogale	336, 337
Smilšu ielā 29	1 stāva mūra veikala ēka	19. gs. nogale	411, 413
Stacijas ielā 2	2 stāvu mūra dzelzceļa stacijas ēka	1936, J. Šarlovs	58, 231, 429, 431
Tirgus ielā 1	1,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. otrā puse	353, 354
Tirgus ielā 2	Svētās Trīsvienības Romas katoļu baznīca	1641–1649, 1746	249–259
Tirgus ielā 2	1 stāva mūra veikalu ēka	19. gs. nogale	411, 412, 425
Upes ielā 1	1 stāva koka dzīvojamā ēka	18. gs.	111, 113, 300, 307
Upes ielā 2	1,5 stāvu mūra ēka (zirgu pasts; ēka pārbūvēt) 1,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. nogale 2000, A.Orniņa	129, 130
Ventspils ielā 2	1 stāva koka dzīvojamā ēka	18. gs.	309, 311, 328
Ventspils ielā 4	1 stāva koka dzīvojamā ēka	19. gs. nogale	328, 329, 354
Ventspils ielā 5	1 stāva koka slimnīca	18. gs.	397, 398
Ventspils ielā 6	1 stāva koka dzīvojamā ēka	18. gs.	302, 357
Ventspils ielā 7	1 stāva koka dzīvojamā ēka	18. gs.	301, 302
Ventspils ielā 9	1,5 stāvu koka dzīvojamā ēka (nav saglabājusies)	18. gs., 19. gs.	342, 343, 366
Ventspils ielā 10	1,5 stāvu mūra latviešu nabagmāja	18. gs.	355, 398, 399
Ventspils ielā 12	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	19. gs. vidus	331, 341
Ventspils ielā 14	1 stāva koka dzīvojamā ēka 1 stāva mūra veikala ēka	19. gs. vidus 20. gs. sākums	329, 426, 427
Ventspils ielā 16	2 stāvu mūra skola	19. gs. nogale; 20. gs. trīsdesmitie gadi	407
Ventspils ielā 17	1 stāva koka dzīvojamā ēka	18. gs.	311
Ventspils ielā 18	1. stāva koka dzīvojamā ēka (nav saglabājusies)	19. gs. otrā puse	356
Ventspils ielā 23	1 stāva koka dzīvojamā ēka 1 stāva koka dzīvojamā un saimniecības ēka pagalmā	18. gs. nogale, 19. gs. pirmā puse 19. gs. 3. ceturksnis	302, 326
Ventspils ielā 24	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	19. gs. nogale	339, 356, 371
Ventspils ielā 27	1 stāva koka dzīvojamā ēka	18. gs. nogale, 19. gs.	358
Ventspils ielā 28	2 stāvu koka dzīvojamā ēka	19. gs. nogale	332
Ventspils ielā 31	2 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. vidus	354
Ventspils ielā 33	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	19. gs. 3. ceturksnis	297, 333, 341
Ventspils ielā 37	1,5 stāvu mūra dzīvojamā ēka	19. gs. 3. ceturksnis	325, 326
Ziedu ielā 2	1 stāva koka dzīvojamā ēka	19. gs. otrā puse	341
Ziedu ielā 13	1 stāva mūra dzīvojamā ēka	20. gs. sākums	371
Ziedu ielā 15	2 stāvu jaukta materiāla dzīvojamā ēka	20. gs. trīsdesmitie gadi	375, 376, 437, 438
"Kuldīgas radio un TV centrs", Pelču pag.	2 stāvu mūra radiostacijas ēka	1934, D. Zariņš	432, 433

kld.indb 513 12.12.2013. 13:32:59

INDEX OF BUILDINGS

Address	Number of floors, material, initial function	Period of construction, architect	Page in text
1905. gada iela 1	1.5 storey wooden residential and commercial building	18th century, early 20th century	51, 340, 354
1905. gada iela 2	1 storey masonry commercial building	Around 1910, M. T. Bertschy	425
1905. gada iela 6	Synagogue	1875, 1956–1958, 2011, arch. Office "Ozola & Bula"	271, 358
1905. gada iela 10	2 storey masonry school	Late 19th century	405, 406
1905. gada iela 12	1 storey wooden residential building	Third quarter 19th century	336, 338, 353
1905. gada iela 14	1.5 storey masonry residential building	1870's	339, 354, 355
1905. gada iela 17	3 storey masonry residential building	1960's	61, 62
1905. gada iela 19	1.5 storey masonry residential building	1870's	339, 357, 367
Adatu iela 9	1 storey mixed construction bus station	2010, architectural Office "Ozola & Bula"	430, 431
Aizputes iela 18	2 storey masonry residential building	Early 20th century	372
Aizputes iela 22	3 storey masonry hospital	1987, N. Pavārs, V. Valgums; 2009–2011, D. Zalāne	437
Alunāna iela 4	1 storey masonry residential building	1870's	325, 328
Annas iela 5	1 storey masonry residential building	End of the 19th century	357, 453, 454
Annas iela 8	1 storey masonry residential building	Early 20th century	367
Aploku iela 7	1 storey masonry residential building	1901	367
Baložu iela 3	1 storey wooden residential building	Early 20th century	369, 370
Baložu iela 6	1 storey masonry residential building	End of the 19th century	339
Baložu iela 8	1.5 storey masonry residential building	End of the 19th century	339
Baznīcas iela 1	2 storey masonry office building (new town hall)	1868, O. Dīce	354, 402, 403
Baznīcas 2	2 storey wooden residential and commercial building	Early 19th century	92, 320, 321, 425
Baznīcas 4	2 storey wooden residential and commercial building	Early 19th century	92, 320, 321, 425
Baznīcas iela 3	2 storey masonry residential building	3rd quarter of the 19th century	122-124, 346, 347
Baznīcas iela 5	1.5 storey wooden commercial and office building (old town hall)	17. gs., 1806	92, 94, 297, 380, 382, 383
Baznīcas iela 6	2 storey wooden residential building with shops	Early 19th century	36
Baznīcas iela 7	1 storey wooden residential building	17. gs. (?), 1742. g., Early 19th century	46, 92, 112-114, 147, 294, 295, 303, 304, 321, 325, 327
Baznīcas iela 7a	2 storey wooden ancillary building	3rd quarter of the 19th century	322, 353
Baznīcas iela 9	2 storey masonry residential building	2nd quarter of the 19th century.	46, 147, 207, 358
Baznīcas iela 10	2 storey wooden residential building	Early 18th century	113, 115, 147, 304, 305, 330, 331
Baznīcas iela 11	2 storey masonry commercial building and hotel	1908–1911, M. T. Bertschy; 1914, Ch. Carr; 2004–2006, V. Zariņš, H. Sinkevičs and A. Borisoglebska	147, 296, 363, 366, 416, 418, 419
Baznīcas iela 12	2 storey wooden residential building	3rd quarter of the 19th century.	316
Baznīcas iela 12b	2 storey masonry building	1960's	110
Baznīcas iela 13	1 storey wooden commercial building 1 storey wooden residential and commercial building	1899 1948	95, 110
Baznīcas iela 14	1.5 storey masonry residential building	3rd quarter of the 18th century, early 19th century	69, 105, 154, 183, 301, 303, 316, 317, 331, 354, 529
Baznīcas iela 15	1 storey wooden commercial building	18th century, early 20th century	340
Baznīcas iela 16	3 storey wooden residential building (not preserved)	Early 19th century	68, 316
Baznīcas iela 17	1 storey mixed construction residential building	3rd quarter of the 18th century, 2nd quarter of the 19th century	276, 297, 298, 300, 304–307, 309, 319, 325, 330,
Baznīcas iela 18	2 storey masonry residential building	End of the 19th century	345, 346
Baznīcas iela 20	2 storey masonry residential building	1870's	325
Baznīcas iela 22	1 storey wood and masonry residential building	End of the 18th century, end of the 19th century	156, 157, 307, 443, 445
Baznīcas iela 23	2 storey masonry residential building	3rd quarter of the 19th century	325
Baznīcas iela 27	1 storey masonry residential building (Verger's house)	Early 19th century (?), 1870's	389
Baznīcas iela 28	1 storey wooden residential building 1.5 storey masonry residential building (reconstruction)	Early 19th century 1972–1975	116, 117, 118, 314
Baznīcas iela 29	1.5 storey mixed construction residential building (not preserved)	Late 18th century	303, 315, 317
Baznīcas iela 30	1 storey masonry residential building	Mid-19th century	326, 354
Baznīcas iela 32	2 storey masonry residential building	End of the 19th century	155
Baznīcas iela 31/33	Svētās Katrīnas Lutheran church	1655; 1866, O. Dīce	
Baznīcas iela 34	1.5 storey masonry courthouse	18th century, 1840's	41, 301, 307, 311, 310, 384, 385
Baznīcas iela 36	1.5 storey masonry Pils ūdensdzirnavas with apartment	Around 1807	41, 163–165, 300, 312, 444, 445
Dīķa iela 8	1 storey masonry residential building	1820's	327
Dzirnavu iela 5	2 storey masonry office building (bank)	1930, I. Blankenburgs	55, 428, 430
Dzirnavu iela 7	1 storey masonry residential building	3rd quarter of the 19th century	358
Dzirnavu iela 10	1.5 storey masonry residential building	3rd quarter of the 19th century	103, 104
Dzirnavu iela 12	Svētās Annas Lutheran church	1899–1904, W. Neumann	276–289
Dzirnavu iela 13	2 storey mixed construction sports structure (Sports hall)	2005, A/S „RBS SKALS"	438, 439
Dzirnavu iela 18	1–2 storey mūrs fabrikas buildings (A. Vintelera tūku fabrika)	1872; 1910; 1927, M. T. Bertschy	442, 443, 447, 448, 451
Grants iela 1	1 storey wooden residential building	3rd quarter of the 19th century	333
Grants iela 3	1 storey masonry residential building	Early 20th century	369
Grants iela 6	1 storey wooden residential building	Early 20th century	369
Grants iela 7	1 storey wooden residential building	Early 20th century	369
Grants iela 9	1 storey masonry residential building	Early 20th century	369
Grants iela 19	1 storey masonry residential building	Early 20th century	367, 388, 528
Grants iela 21	1 storey wooden residential building	Early 20th century	333, 369, 371
Grants iela 24	1 storey masonry residential building	Early 20th century	367, 368
Grants iela 25	1 storey masonry residential building	Early 20th century	367
Grants iela 27	1 storey masonry residential building	1930's	374
Jelgavas iela 1	1 storey masonry and wood commercial and residential building	Early 19th century, Late 19th century	312, 313, 318, 319, 329, 330

kld.indb 514 12.12.2013. 13:33:00

Address	Number of floors, material, initial function	Period of construction, architect	Page in text
Jelgavas iela 2	2 storey masonry residential building	Late 18th century, 19th century	152, 300, 301, 313, 324
Jelgavas iela 11	1.5 storey wooden residential building (not preserved)	18th century	376, 527
Jelgavas iela 12	2 storey masonry commercial and residential building	1904, L. Melville (?)	103, 359, 361
Jelgavas iela 13	1.5 storey mixed materials residential building	Early 19th century, first half of the 20th century	324, 373
Jelgavas iela 15	1 storey wooden residential building	Late 18th century	301, 311
Jelgavas iela 16	1 storey wooden residential building	3rd quarter of the 19th century	327, 328
Jelgavas iela 17	1 storey wooden residential building	18th century	310, 311, 325, 369
Jelgavas iela 18	2 storey masonry public building	3rd quarter of the 19th century	345, 346
Jelgavas iela 24	2 storey masonry apartment building	3rd quarter of the 19th century	325
Jelgavas iela 27	1 storey masonry residential building	1820's	318, 319, 325
Jelgavas iela 29	1 storey masonry residential building	End of the 19th century	325
Jelgavas iela 33	1 storey masonry residential building	1840's	314
Jelgavas iela 35	1 storey masonry residential building	1830's	339
Jelgavas iela 42	1 storey wooden residential building	1820's	314
Jelgavas iela 44	1 storey wooden residential building	3rd quarter of the 19th century	339
Jelgavas iela 45	1–3 storey mūrs fabrikas buildings (Match factory "Vulkāns")	1878, 1882, 1937	443, 452, 453, 456, 457
Jelgavas iela 50	1 storey masonry residential building	End of the 19th century	339
Jelgavas iela 62	2 storey masonry school	1877; 1959–1967	406, 408
Kalna iela 2	2 storey wooden residential building	End of the 18th century (?), Late 19th century	151, 307
Kalna iela 4	1.5 storey wooden residential building	Late 19th century	340
Kalna iela 5	1 storey wooden residential building (vicarage) 1 storey masonry residential building	Late 18th century 1975	119, 120, 154, 245, 247
Kalna iela 6	1.5 storey masonry society house	End of the 18th century; 1906, W. L. N. Bockslaff	300, 400
Kalna iela 7	1.5 storey masonry sports structure (German Gymnastics Society hall; not preserved)	around 1900; 1929, G. Zosuls	17, 119–121, 148, 151, 153
Kalna iela 8	2 storey masonry administrative building 1 storey wooden residential building (not preserved) 1.5 storey masonry residential building (reconstruction)	1980's Early 19th century 1980's	119, 120
Kalna iela 9	1 storey wooden residential building (not preserved)	Late 18th century	17, 19, 120, 148, 151, 153, 308, 325
	1.5 storey mixed construction residential building (reconstruction)	1984	
Kalna iela 11	1.5 storey wooden residential building	18th century, restored 1975	94
Kalna iela 13	1 storey wooden residential building	Late 18th century	323–326
Kalna iela 14	1 storey wooden residential building	Early 19th century, 3rd quarter of the 19th century	248, 286, 287, 302, 324, 329–331
Kalna iela 15	1 storey wooden residential building	Late 18th century	151, 301, 302, 308, 309, 324, 328, 356
Kalna iela 17	2.5 storey masonry apartment building	End of the 19th century	159, 344, 345
Kalna iela 19	2 storey masonry school (German grammar school)	1869	157, 159, 404, 427
Kalna iela 20	2 storey masonry residential building	3rd quarter of the 19th century	325
Kalna iela 21	1 storey wooden photo workshop (not preserved) 1–1.5 storey wooden residential building	End of the 19th century 2003, J. Andersons	51, 130, 131
Kalna iela 22	2 storey wooden school (not preserved) 1 storey masonry building and building foundations	18th century, Early 20th century 1987, A. Orniņa	94, 105, 125, 174, 388, 389
Kalna iela 23	1.5 storey wooden residential building	1839	92, 157, 324
Kalna iela 24	1 storey wooden residential building	1870's	337, 352, 360
Kalna iela 25	2 storey masonry residential building, later Justice House	Around 1880	84, 341, 343, 355
Kalna iela 27	2 storey masonry residential building	3rd quarter of the 19th century	164, 331, 337, 342, 343
Kalpaka iela 1	2.5 storey masonry office building	19th century, 1910	413, 414
Kalpaka iela 2/4	1.5 storey masonry hospital	Around 1910, 1929	413, 415
Kaļķu iela 2	2 storey masonry residential building	Early 20th century, L. Melville(?)	50, 326, 327, 361, 363, 416
Kaļķu iela 4	Theatre (not preserved)	1836	309, 400
Kaļķu iela 5	1.5 storey wooden residential building	1870's	332, 333, 360, 443
Kaļķu iela 7	1.5 storey wooden residential building 1.5 storey masonry residential building(reconstruction)	Late 19th century 1970's	117, 119
Kaļķu iela 10	1.5 storey wooden residential building	3rd quarter of the 19th century, early 20th century	347, 467
Kaļķu iela 11	1 storey wooden residential building 1.5 storey masonry residential building (reconstruction)	End of the 19th century 1970's	117, 119
Kaļķu iela 18	vienstāva un divstāvu saimniecības ēkas	Mid- 20th century	95
Kaļķu iela 21	1 stāva koka dzīvojamā ēka (apmesta)	End of the 19th century	158
Kaļķu iela 23	1 stāva koka dzīvojamā ēka (apmūrēta)	End of the 19th century	158
Liepājas iela 1	2 storey masonry commercial and office building	1632 (?), 19th century	92, 295, 296, 309, 367, 473, 474
Liepājas iela 3	2 storey warehouse, currently a public building	18th century	51, 114, 115, 307, 315
Liepājas iela 3a	2 storey mixed material ancillary un residential building	1830's, 1880	315
Liepājas iela 4	1.5 storey masonry commercial and residential building	Early 20th century	260, 261, 426, 427
Liepājas iela 5	2 storey masonry commercial and residential building	3rd quarter of the 19th century	315, 356
Liepājas iela 6	1.5 storey masonry residential building	Mid-19th century	333
Liepājas iela 7	2 storey masonry commercial and residential building	1907	363
Liepājas iela 8	2.5 storey commercial and residential building	1913, L. Reynier (?)	49, 50, 365–367
Liepājas iela 9	2 storey masonry commercial and residential building 2 storey masonry commercial and residential building	End of the 19th century 1910, M. T. Bertschy	48, 50, 363, 426, 427
Liepājas iela 10	1 storey wooden residential building (not preserved)	Mid-18th century, 19th century	68, 302, 303
Liepājas iela 11	2.5 storey masonry commercial and residential building	Early 20th century	48, 50
Liepājas iela 12	1 storey wooden un masonry residential building	18th century, 1870's	302, 303, 365
Liepājas iela 13	2.5 storey masonry commercial and residential building	Early 20th century, L. Melville(?)	48, 50, 361
Liepājas iela 14	2 storey masonry commercial and residential building	End of the 19th century	158, 329, 356
Liepājas iela 16	1 storey masonry residential building	1870's	158, 324

kld.indb 515 12.12.2013. 13:33:00

Address	Number of floors, material, initial function	Period of construction, architect	Page in text
Liepājas iela 17	1 storey wooden residential building	2nd quarter of the 19th century	59, 92, 319, 324, 358
Liepājas iela 18	1 storey masonry commercial building	Early 20th century L. Melville(?)	88, 426
Liepājas iela 19	1 storey wooden residential building (not preserved) 3 storey masonry commercial and residential building	Mid-19th century 1960's	59, 60, 92, 434
Liepājas iela 20	German poorhouse (not preserved)	18th century	399
Liepājas iela 21	1 storey wooden residential building (not preserved)	Mid-19th century	59, 60
Liepājas iela 22	1 storey wooden residential building 1 storey masonry commercial building	Late 19th century 1985–1989, H. Krams	126, 127
Liepājas iela 23	1 storey wooden residential building (not preserved)	Mid-19th century	60
Liepājas iela 25	2 storey masonry residential building	3rd quarter of the 19th century	356
Liepājas iela 26	2 storey masonry residential building 1 storey wooden petrol station kiosk (not preserved) technical structure – communications tower	End of the 19th century 1930, A. Meyerson 1960's	62, 345, 346, 431, 432
Liepājas iela 31	3 storey masonry Orthodox children's shelter	1878–1879, N. Dormidontov	408, 409
Liepājas iela 33	2.5 storey mixed construction school	19th century	407, 408, 409
Liepājas iela 34	2 storey masonry workhouse for arrestees	1870's; 1932, D. Zariņš	410, 411
Liepājas iela 36	1.5 storey masonry residential building	3rd quarter of the 19th century	326, 354, 356
Liepājas iela 37	3 storey masonry post office	1870's	412, 413, 467
Liepājas iela 38	1.5 storey masonry residential building	3rd quarter of the 19th century	341
Liepājas iela 48	3 storey masonry bank building	1993, A. Orniņš; 2005, D. Zalāne	436, 437
Liepājas iela 53	2 storey masonry residential building	1920's	372
Liepājas iela 57	2 storey wooden residential building	1930's	375, 376
Liepājas iela 60	2 storey masonry residential building	1920's	372, 373
Liepājas iela 61	2 storey masonry residential building	1930's	372
Mālu iela 7	2 storey wooden residential building	1920's	372
Mālu iela 14	1 storey wooden residential building	Early 20th century	369
Mālu iela 16	1 storey wooden residential building	Early 20th century	369, 371
Mālu iela 18	1 storey wooden residential building	Early 20th century	369
Mālu iela 20	1.5 storey mixed material residential building	Early 20th century	373
Mālu iela 21	1.5 storey masonry residential building	1905, L. Melville (?)	359, 360, 361
Mucenieku iela 1	1.5 storey masonry residential building	3rd quarter of the 19th century	324
Mucenieku iela 8	2 storey masonry and wooden residential building	Late 19th century L. Melville(?)	341, 358, 359, 360
Mucenieku iela 9	2.5 storey masonry factory building	1867., End of the 19th century	464, 465
Mucenieku iela 13	1.5 storey wooden residential building	Early 20th century	360
Mucenieku iela 17	1 storey masonry residential building	Early 20th century	369
Mucenieku iela 21	Baptist church	1892 (?)	288, 289
Mucenieku iela 23	1 storey masonry residential building	Early 20th century	369, 370
Mucenieku iela 31	1 storey masonry fabrikas buildings (Adatu fabrika „Planēta")	20. gs. divdesmitie gadi	466
Mucenieku iela 33	1.5 storey wooden residential building (not preserved) 2 storey jauktas konstrukcijas veikala building	End of the 19th century 2007, D. Zalāne	131
Mucenieku iela 37	1 storey masonry residential building	Early 20th century	369
Pasta iela 3	1 storey wooden residential building	End of the 19th century, first half of the 20th centrury	66, 68, 307
Pasta iela 5	1 storey wooden residential building, currently a hotel	18th century	66, 68, 308
Pasta iela 5a	2 storey ancillary building	3rd quarter of the 19th century	356, 357
Pētera iela 1A	Wooden bell tower	1782, restored 2009, SIA "AIG"	187
Pētera iela 3	1 storey masonry residential building	3rd quarter of the 19th century	339, 341, 352, 354
Pētera iela 3	2 storey wooden residential building in courtyard	1870's, 1920's	
Pētera iela 5	3 storey masonry school	1927, A. fon Maidelis	55, 185, 427, 428
Pētera iela 8	1 storey masonry residential building	Early 20th century (?)	361, 363
Pētera iela 10	2 storey masonry kindergarten 3 storey masonry school (reconstructed)	1970's 2011, architectural office "Ozola & Bula"	436, 437
Pils iela 1	1.5 storey masonry office building (State Treasury branch)	1827, F. A. Schultz	167, 394, 395, 396
Pils iela 2	2.5 storey masonry residential building	1870's	344, 345, 357
Pils iela 4	1 storey masonry residential building	1735	167, 176, 300, 301
Pils iela 4A	1 storey wooden kiosks (Dairy and Tourism Pavilion)	1938	55, 432, 434
Pils iela 5	2 storey mixed material residential building	1890's	165, 176, 347, 348, 349
Pils iela 6	1 storey masonry residential building	End of the 19th century	339, 342
Pilsētas dārzs	Open air concert stage	1969, E. Dāmis	176
Pilsētas laukums 1	3 storey masonry department store	1960, J. Ginters, J. Klackins	62, 63, 434
Pilsētas laukums 2	4 storey masonry administrative building	1968	62, 63, 435, 436
Pilsētas laukums 3	3 storey masonry utilities building	1963	
Pilsētas laukums 6	4 storey masonry hotel	1967, K. Rubis	435
Pilsētas laukums 7	2 storey masonry business building (fashion showroom)	1967	434, 435
Piltenes iela 1	2.2 storey masonry residential building	1930's	373, 374
Piltenes iela 4	1 storey masonry residential building	1930's	374
Piltenes iela 12	1 storey masonry residential building	Early 20th century	367
Piltenes iela 23	1 storey mixed construction sports structure	2003, D. Zalāne	439
Pļavas iela 16	1.5 storey residential and commercial building	Early 20th century	372
Pļavas iela 18	1.5 storey residential and commercial building	Early 20th century	372
Policijas iela 1	2 storey masonry residential and office building (Aristocratic Club)	19th century, 1906	36, 51, 359, 361, 416
Policijas iela 3	1.5 storey masonry residential building (also police; not preserved)	End of the 18th century	391
Policijas iela 4	2 storey masonry school 1 storey masonry ancillary building	18th century, 3rd quarter of the 19th century Early 19th century	156, 157, 308, 309, 324, 390, 391, 393
Policijas iela 8	1,5 storey wooden residential building (apmesta)	Mid-19th century	341

kld.indb 516 12.12.2013. 13:33:00

Address	Number of floors, material, initial function	Period of construction, architect	Page in text
Policijas iela 11	1,5 storey wooden residential building (apmesta)	Mid-19th century	155
Policijas iela 13	1 storey wooden residential building 1 storey masonry residential building	End of the 18th century, 19th century 1970's	117
Putnu iela 1	1 storey masonry residential building	End of the 19th century	346, 347
Raiņa iela 2	1 storey masonry residential and commercial building	End of the 19th century	103
Raiņa iela 4	1 storey wooden residential building	Late 18th century, early 19th century, F. Babst (?)	262, 299
Raiņa iela 5	1 storey wooden residential building	Late 18th century, mid-19th century	309
Raiņa iela 6	1 storey wooden residential building	Late 18th century, early 19th century, F. Babst (?)	103, 262, 297, 299
Raiņa iela 6A	Holy Trinity Roman Catholic Church	1649, 1746	249–263
Raiņa iela 8	1.5 storey masonry residential building	End of the 19th century	103
Raiņa iela 21	3 storey masonry society building	1908, A.Vanags	422
Rumbas iela 3	1 storey masonry residential house	3rd quarter of the 19th century, early 20th century	341, 342
Rumbas iela 3/5	1 storey wooden residential building (apmesta)	19. gs. vidus	325
Rumbas iela 6	2 storey masonry residential house	20. gs. sākums	151, 158
Rumbas iela 7	1 storey wooden residential building	Early 19th century	308, 316, 317, 354
Rumbas iela 10	1 storey wooden ancillary building (reconstructed) 1.5 storey masonry medical institution building	End of the 19th century 1992, A. Orniņa	127–129
Rumbas iela 15	1 storey masonry residential house	1930's	150, 159
Skolas iela 2	2.5 storey masonry fabrikas building	End of the 19th century, 1907	47, 50, 84, 460–463,
Skolas iela 6	1 storey wooden ancillary building 1.5 storey masonry residential building	End of the 19th century 2000, D. Zalāne	128, 129
Skrundas iela 3	1.5 storey masonry residential building	End of the 19th century	354
Skrundas iela 6	1 storey wooden two-apartment building (in courtyard)	End of the 19th century	341, 356
Skrundas iela 7	1 storey masonry residential building	Mid-19th century	338, 339
Skrundas iela 8	1 storey wooden residential building	Early 19th century	316
Skrundas iela 10	1.5 storey wooden residential building	3rd quarter of the 19th century	335, 337, 338
Skrundas iela 12	1 storey masonry residential building	Mid-19th century	328, 353, 354, 358
Skrundas iela 14	1 storey wooden residential building	1870's	338, 341, 355
Skrundas iela 16	1 storey masonry residential building	1870's	180
Skrundas iela 18	5 storey masonry residential building	1970's	62
Skrundas iela 19	1 storey wooden residential building 1 storey wooden ancillary building	2nd quarter of the 19th century 2nd quarter of the 19th century	314, 322, 323
Skrundas iela 25	1 storey masonry residential building	Early 20th century	369
Smilšu iela 5	2 storey masonry commercial building	1970's; reconstructed 2007, V. Bērziņš	125
Smilšu iela 6	2 storey masonry school	1914, M. T. Bertschy (?)	420, 421
Smilšu iela 8	1.5 storey masonry residential building	End of the 19th century	337
Smilšu iela 14	Orthodox Church of the Holy Virgin	1870–1871, I. Bulanov	263–270
Smilšu iela 21	1 storey masonry residential building	1870's	336
Smilšu iela 23	1.5 storey masonry residential building	1870's	325, 333, 336
Smilšu iela 24	3 storey masonry commercial building	2004, D. Zalāne	436
Smilšu iela 25	1.5 storey masonry residential building	1870's	336
Smilšu iela 27	1.5 storey wooden residential building	End of the 19th century	336
Smilšu iela 29	1 storey masonry commercial building	End of the 19th century	411, 412
Stacijas iela 2	2 storey masonry railway station building	1936, J. Šarlovs	429, 431
Tirgus iela 1	1.5 storey masonry residential building	Late 19th century	353, 354
Tirgus iela 2	1 storey masonry commercial building	End of the 19th century	411, 412, 426
Upes iela 1	1 storey wooden residential building	18th century.	111, 113, 114, 300, 307
Upes iela 2	1.5 storey masonry building (horse post; building reconstructed) 1.5 storey masonry residential building	End of the 19th century 2000, A.Orniņa	129, 130
Ventspils iela 2	1 storey wooden residential building	18th century	309, 311, 327
Ventspils iela 4	1 storey wooden residential building	End of the 19th century	328, 354
Ventspils iela 5	1 storey wooden hospital	18th century.	397
Ventspils iela 6	1 storey wooden residential building	18th century	302, 357
Ventspils iela 7	1 storey wooden residential building	18th century	300, 301
Ventspils iela 9	1.5 storey wooden residential building (not preserved)	18th century, 19th century	342, 343, 366
Ventspils iela 10	1.5 storey masonry Latvian poorhouse	18th century	356, 398, 399
Ventspils iela 12	1 storey masonry residential building	Mid-19th century	331
Ventspils iela 14	1 storey wooden residential building	Mid-19th century	426
Ventspils iela 14	1 storey masonry commercial building	Early 20th century	328, 426
Ventspils iela 16	2 storey masonry school	End of the 19th century; 1930's	407, 408
Ventspils iela 17	1 storey wooden residential building	18th century	311
Ventspils iela 18	1 storey wooden residential building (not preserved)	Late 19th century	356
Ventspils iela 23	1 storey wooden residential building	Late 18th century, early 19th century	
Ventspils iela 23	1 storey wooden residential and ancillary building in courtyard	3rd quarter 19th century	301, 326
Ventspils iela 24	1 storey masonry residential building	End of the 19th century	356, 369
Ventspils iela 27	1 storey wooden residential building	End of the 18th century, 19th century	358
Ventspils iela 28	2 storey wooden residential building	End of the 19th century	332
Ventspils iela 31	2 storey masonry residential building	Mid-19th century	354
Ventspils iela 33	1 storey masonry residential building	3rd quarter 19th century	297, 333, 340, 341
Ventspils iela 37	1.5 storey masonry residential building	3rd quarter 19th century	325
Ziedu iela 2	1 storey wooden residential building	Late 19th century	341
Ziedu iela 13	1 storey masonry residential building	Early 20th century	369
Ziedu iela 15	2 storey mixed material residential building	1930's	374, 375, 438
"Kuldīga Radio and TV Centre", Pelču Parish	2 storey masonry radio station building	1934, D. Zariņš	432, 433

kld.indb 517 12.12.2013. 13:33:00

PERSONU RĀDĪTĀJS

Ābola, Zinta (1951), vēsturniece **88**

Āboltiņa, Daiga (1975), ģeoloģe **154**

Adamsons, Žanis, namīpašnieks (20. gs. pirmā puse) **424**

Ādolfijs, Teofils Armīns (*Adolphi, Theophil Armin*, 1841–1906), jurists, komunālpolitiķis, Kuldīgas pilsētas galva (1890–1902) **344**

Alberts (*Adalbertus, Albrecht*, 1165–1229), katoļu garīdznieks, Rīgas bīskaps (1201–1229) **10**

Albrehts, Uve (*Albrecht, Uwe,* 1942), mākslas zinātnieks, Ķīles Universitātes profesors **473**

Aleksandrs I (*Александр I*, 1777–1825), Krievijas imperators (1801–1825) **251**

Aleksandrs Severs (*Alexander Severus*, 208–235), Romas imperators (222–235) **134**

Aleksandrs III (*Александр III Александрович*, 1845–1894), Viskrievijas Imperators (1881–189), Polijas cars un Somijas lielkņazs **405**

Alksne, A., kuldīdznieks **478**

Alksnis, Jānis (1869–1939), arhitekts **366**

Alksnis, Uldis (1934), ķīmiķis **459, 462**

Alnas Balduīns (*Balduin von Alna, ?–1243*), katoļu garīdznieks, Romas pāvesta legāts Livonijā (1232–1234) **10, 11**

Altbergs, Toms (1965), dzelzceļa vēstures pētnieks **226, 229, 231**

Altoa, Kaurs (*Alttoa, Kaur; Алттоа*, 1947), arhitektūras vēsturnieks **234**

Ancītis, Valdemārs (1921–2006), rakstnieks, publicists, literatūrzinātnieks **390**

Andersons, Eduards (1920–1989), vēsturnieks **144**

Andersons, Juris (1957), arhitekts **130, 511**

Andersons, Kārlis, inženieris **199,**

Angers, dzirnavnieks un Pilsdzirnavu īpašnieks **445**

Anna I Romanova jeb **Anna Joanovna** (*Анна Иоанновна Романова*, 1693–1740), Kurzemes hercogiene 1711–1730), Krievijas imperatore (1730–1740) **174**

Anteins, Aleksis (1915–2002), metālu tehnoloģiju speciālists, seno metālu pētnieks **142, 357**

Antonijs Pijs (*Antonius Pius*, 86–161), Romas imperators (138–161) **134**

Antoniška, Daina (1954), vēsturniece **24, 35, 72, 180, 294, 316, 342, 359, 364, 366, 398, 406, 416, 445, 441**

Antonovs, Sergejs (1884–1956), arhitekts, mākslinieks, scenogrāfs **348**

Apinis, Kārlis (1904–?), senatnes pētnieks **32, 199**

Ārendts, (*Arendt*), galdnieks **241**

Asaris, Jānis (1960), arheologs **9, 11, 133, 146**

Asne (Ermane)**, Sanita** (1963), skolotāja **280, 284, 287**

Atgāzis, Māris (1935), arheologs **140, 141**

Audriņš, Jānis (1898–1994), mākslinieks **282, 283, 285**

Augustāne, Karīna (1984),vēsturniece **226, 231**

Babsts, Frīderihs (*Babst, Friederich*), mērnieks, Kuldīgas apriņķa revizors (18.gs. beigas) **36, 250, 251, 261, 287, 288, 513**

Bahmane, M., **453, 455**

Bākule, Irēna (1945–2013), arhitekte, arhitektūras vēstures pētniece **26. 35, 380, 401**

Bāliņš, Ermens (1932–1995), arhitekts **483, 484**

Balodis, Francis (1882-1947), arheologs **28**

Baltinavietis, J., žurnālists **179**

Bangerts, L., skārda rūpnieks Liepājā 19. gs. beigās **174, 176, 177, 347, 348, 350, 351, 493**

Banķiere, Maija (1936), restauratore **307**

Barnikels, Johans Kristofs (*Barnickel* arī *Parnickel, Johann*), būvuzraugs **251**

Barons, J., kuldīdzniece **478**

Barons, Kārlis (1912–1996), ainavu arhitekts **74, 186**

Bārs, Juris (1808–1879), mediķis, literāts, valodnieks **477**

Baumanis, Jānis, namīpašnieks (20. gs. pirmā puse) **424**

Bekmanis, Pauls Mihaels (*Baekmann, Paul Michael*), Kuldīgas Svētās Katrīnas draudzes vecākais (18. gs. otrā puse) **475**

Berči, Maksis Teodors (*Bertschy, Max Theodor*, 1871–1935), arhitekts, Paula Makša Berči dēls **351, 362, 363, 365, 366, 417–419, 421, 425, 448, 449, 451, 510, 511, 513,**

Berči, Pauls Maksis (*Bertschy, Paul Max*, 1840–1911), arhitekts, Liepājas pilsētas arhitekts (1871–1902) **349, 350, 354**

Bērents, Jozefs (*Joseph Behrendt*), tirgotājs, Kuldīgas Rātes loceklis (19. gs.) **396**

Bērenss, Pēteris (*Behrens, Peter*, 1868–1940), arhitekts, dizainers **74, 75**

Berliss, Johans Justs, papīrdzirnavu meistars, Kuldīgas papīrdzirnavu īpašnieks (1818–1838) **446**

Bērs, Verners von (*Baehr, Werner von*), barons **446**

Bērtiņš, Atis Gunivaldis (1932), žurnālists **44, 55**

Bērziņš, Alfreds Jēkabs (1899–1977), politiķis, sabiedrisks darbinieks, Latvijas Sabiedrisko lietu ministrs (1937–1940) **457**

Bērziņš, Ludvigs (1929), grafiķis, vitrāžists **434**

Bērziņš, Osvalds (1898–1967), arhitekts **297**

Bērziņš, Viktors (1954), arhitekts **125, 513**

Bēts, Zigurds, vēsturnieks **128**

Biedriņš, Andris, (1949), vēsturnieks **197, 207, 214, 216–219, 221, 431, 441, 443, 453, 462**

Biezais, J., ceļu inženieris Kuldīgā (20. gs. trīsdesmitie gadi) **372**

Bikše, Zanda (1970), arhitekte **100, 120, 301, 307, 308, 311, 317, 319, 326–328, 342, 353, 354**

Bīlenšteins, Augusts (*Bielenstein, August,* 1826–1907), mācītājs, senatnes pētnieks **12, 136**

Biļķins, Vilis (1887–1974), vēsturnieks **11**

Bīnenštams (līdz 1794. gadam Bīnemanis) **Herbords Karls Frīdrihs fon** (*Bienenstamm*, bis 1794 *Bienemann, Herbord Carl Friedrich von*, 1778–1840), ģeogrāfs, lauksaimnieks **33**

Bisenieks, Valdis (1928), tulkotājs, atdzejotājs **134**

Blankenburgs, Indriķis (1887–1944), arhitekts **428, 430, 510**

Bloks, I., **127**

Blūmkvists, Nils (*Blomkvist, Nils,* 1943), vēsturnieks **28**

Blūms, Pēteris (1949), arhitekts **128**

Bodekers, Hanss (*Boddecker, Hanss*), mūrnieks **241**

Bofemels (*Боффемель*), Kuldīgas apriņķa zemes mērnieks (1874) **47**

Bogdanova, Rita **272**

Bokalders, Jānis (1885–1982), ekonomists, ģeogrāfs, statistiķis **74, 78, 242**

Bokslafs, Vilhelms Ludvigs Nikolajs (*Bockslaff, Wilhelm Ludwig Nikolai*, 1858–1945), arhitekts **401, 427**

Borisogļebska, Anna (1978), arhitekte **421, 510**

Botmane, I., žurnāliste **119**

Brade, Aleksandrs (*Brade, Alexander*), uzņēmējs, viesnīcu īpašnieks Kuldīgā (20. gs. sākums) **417**

Brade, J. (*Brade, J.*), namīpašnieks **395**

Brastiņš, Ernests (1892–1942), gleznotājs, senatnes pētnieks **12, 137, 139**

Brencis, Aivars (1947), tehniķis-arhitekts **75**

Breverns, Kristofs Engelbrehts fon (*Brevern, Christoph Engelbrecht von,* 1782–1863), Kurzemes civilgubernators (1827–1853) **43, 383, 391**

kld.indb 518 12.12.2013. 13:33:01

Briede, E., kuldīdzniece 478

Brigadere, Anna (1861–1933), rakstniece 391

Brīlings, A. (*Brieling, A.*), Kuldīgas plāna izgatavotājs (1844) 175

Brīvkalne, Emīlija (1909–1984), arheoloģe 137, 138

Broce, Johans Kristofs *(Broce, Johann Christoph,* 1742–1823), novadpētnieks, gleznotājs 162, 293

Broks, Normunds (1961), arhitekts 50, 83, 461

Brundže, Augusts, akmeņkalis (20. gs.) 478

Bučinskis, Ādams, apriņķa būvinspektors Kuldīgā (20. gs. trīsdesmitie gadi) 371

Bukovskis, Ļevs (1910–1984), tēlnieks 483, 484

Buks, Viļums, namdaris 241

Bula, Andra (1965), arhitekte 273, 275, 431, 436, 437, 510, 512

Bulanovs, Ivans (*Буланов, Иван,* 1830–1893), Pēterburgas pareizticīgo baznīcas eparhijas arhitekts 264, 266, 513

Bullersens, Matias (*Bullersen, Mathias*), namdaris 241

Bunge, Frīdrihs Georgs fon *(Bunge, Friedrich Georg von,* 1802–1897), vēsturnieks, jurists 25, 26

Butāne, Ineta (1965), arhitekte 97

Caune, Andris (1937), arheologs, vēsturnieks 17, 20, 24, 32

Caune, Māra (1939), vēsturniece 293

Cauše (arī Gauše), mūrniekmeistars 278

Celmarauga (Guseva), Maiga (1916–2003), arhitekte 84, 85, 88

Celmiņš, Arvīds (1931), žurnālists, grāmatu izdevējs 24, 25, 54, 72, 94, 124, 178, 183, 482

Celmiņš, Arvīds, ministrs 24, 25, 58, 410, 414, 428

Ceriņa, Aija (1948), bioloģe 154

Ciglis, Jānis (1964), arheologs 140

Cimermanis, Saulvedis (1929), vēsturnieks, etnogrāfs 293

Cinis, Andis(1961), arhitekts 128

Čanturija, Vladimirs (*Чантурия, Владимир,* 1923–1988), arhitekts, arhitektūras vēsturnieks 234

Čoldere, Dace (1947), mākslas zinātniece 88

Dambīte-Damberga, Ilze (1974), filoloģe, Kuldīgas novada Domes izpilddirektore (2013) 215

Dāmis, Elmārs (1922–2002), arhitekts 186, 512

Delle, Jēkabs (1875–1950), skolotājs, publicists 208

Demlers, Georgs Ādolfs (*Demmler, Georg Adolf,* 1804–1886), arhitekts 402

Demme, Hermans, būvuzņēmējs (19. gs. otrā puse) 349, 350

Dēnava (Gulbe), Lidija (1928–2011), dārzniece 185

Denfers, Ahmads fon (*Denffer Ahmad von*, 1949), publicists, tulkotājs 19, 23

Denfers, Johans Eižens fon (*Denffer, Johann Eugen von*, 1734–1801), mākslinieks, Johana Heinriha fon Denfera dēls 19, 22, 174

Denfers, Johans Heinrihs fon (*Denffer, Johann Heinrich von*, 1700–1770), mācītājs un dabaszinātnieks 22

Deršau, Ernests Gothards fon (*Derschau, Ernst Gotthard von*, 1769–pēc 1826), muižas īpašnieks, politisks darbinieks 33, 322

Dīce, Oto (*Dietze, Otto*, 1832–1890), arhitekts, Kurzemes guberņas arhitekts (1863–1872) 210, 211, 235, 236, 402, 403, 510

Dihts, Heinrihs Eduards (*Dicht, Heinrich Eduard*), Kurzemes guberņas arhitekts (1812–1820) 42, 321, 322, 394

Dimbira, Inga (1958), arhitekte 16, 24, 246, 389

Dirveiks, Ilmārs (1960), arhitekts 302, 303, 306, 322, 325, 326, 328, 330, 331, 341, 351–354, 356, 357, 364, 374

Dormidontovs, Nikolajs (*Дормидонтов, Николай Федорович*, 1858–1914), inženieris-majors 408, 409

Drboglavs, Donāts (*Дрбоглав, Донат Александрович*, 1924–2005), vēsturnieks, valodnieks, Maskavas Valsts Lomonosova universitātes docents 142

Dreimanis, Jānis (1888–?), lauksaimnieks, Kuldīgas pilsētas galva (20. gs. trīsdesmitie gadi) 416

Driba, Dzintars (1928–1993), arhitekts 182, 183

Dripe, Jānis (1953), arhitekts 20, 67

Dunsdorfs, Edgars (1904–2002), vēsturnieks 28, 74

Dušē-Sušo, Gastons (*Duchet-Suchaux, Gaston*, 1921–2009), vēsturnieks, paleogrāfijas speciālists 474

Dzeišs, J., kuldīdznieks 478

Dzenis, Agris (1972), vēsturnieks 18

Dziesma, Maija (1946), vēsturniece 397, 488

Eglāja, Baiba (1955), arheologs 120, 187

Eihorns *(Eichhorn),* gleznotājs (17. gs.) 20

Einbergs, Bernhards (1893–1945), valsts un sabiedrisks darbinieks, Latvijas Republikas satiksmes ministrs (1934–1940) 228

Ekards (*Eckard*), namīpašnieks Kuldīgā (19. gs.) 399

Ēķis, Ludvigs (1892–1943), valsts un sabiedrisks darbinieks, Latvijas Republikas finanšu ministrs (1934–1938) 222

Elševics-Šteingarts, K. E. (*Элъшевицъ-Штейнгардтъ, К. Э.*), Kuldīgas pilsētas zemes mērnieks (1874) 47

Engelberts *(Engelbert)*, Kurzemes bīskaps (1234–1242) 11, 136

Eniņa, Agate (1984), arhitekte 382, 433

Eniņš, Guntis Jānis (1933), inženieris, novadpētnieks un dabas pētnieks 193

Erasmus, (*Erasmus*), ērģeļu būvētājs 244

Falks, Frīdrihs (*Falk, Friedrich*), kokgriezējs 244

Fehters, Ernesto Frideriko (*Fechter, Ernesto Friderico*), zvanu lējējs 259

Feldhūns, Ābrams (1915–2009), valodnieks, tulkotājs 10

Feldmanis, A., Veckuldīgas pilskalna pārraugs (20. gs. divdesmitie gadi) 137

Filarets (*Филаретов*, 1824–1882), pareizticīgo garīdznieks 265

Fitinghofs, Arnolds fon *(Vietinghoff, Arnold von),* Kuldīgas komturs (1347–1348) 14

Freiberga, Anna, Kuldīgas latviešu draudzes mācītāja Johana Frīdriha Freiberga sieva 282

Freibergs, I., fotoamatieris 62

Freibergs, Johans Frīdrihs (*Freiberg, Johann Friedrich*, 1833–1918), Kuldīgas latviešu draudzes mācītājs 276

Freijs, Jānis (1944), koktēlnieks 242, 285

Freimanis, Kārlis (1909–?), mākslinieks 283

Frībe, Vilhelms Kristians *(Friebe, Wilhelm Christian,* 1762–1811), vēsturnieks 134

Frīdenberģis-Mieriņš, Jānis (1868–1894), dzejnieks 477

Frodi (*Frotho,* 9. gs.), dāņu vikings 10, 144

Fromholds-Treijs, Valfrīds (*Fromhold-Treu, Walfried,* 1886–1964), novadpētnieks, Kuldīgas vācu pamatskolas direktors 21, 22, 23, 24, 160, 163, 166, 167, 169, 190, 294, 296–298, 308–311, 315, 316, 325, 329–331, 474

Gailāne, Nora (1931), vēsturniece 24, 445

Gaile, Ingrīda (1956), interjera māksliniece 275

Gailis, Juris, Kuldīgas iedzīvotājs (20. gs. trīsdesmitie gadi). Cēlis ēku Piltenes ielā 1 374

Gēbels, Alfons (*Gebel, Alfons*, 1847–1914), advokāts, Kuldīgas pilsētas galva (1878–1885) 316, 342, 343, 355, 366

Gebhardi, Ludvigs Albrehts *(Gebhardi, Ludwig Albrecht,*1735–1802), vēsturnieks 134

Genners, Jāzeps (*Gönner, Joseph*), Livonijas bīskapa ģenerālvikārs 250

Geste, Viljams (*Гесте, Вильям (Василий Иванович)*, 1763–1832), arhitekts 316

Ginters, Jānis (1908–2007), arhitekts 434, 512

Glāzenaps, Maksimiliāns (*Glasenapp, Maximiliam*, 1845–1923), ķīmiķis, profesors 212

Goldberga, Zāra (1894–?), arhitekte 421

kld.indb 519 12.12.2013. 13:33:01

Goldbergs, Hermanis J. (*Goldberg, Hermann J.*), namīpašnieks un ziepju fabrikas īpašnieks (1891–1929) **445, 459–463, 513**

Gotlība, dzimusi **fon Korpfa fon Lēbel, Margarēta (***Gottlieb, geb. Von Korpf von Loebell, Margareth*), apriņķa muižas Lašupes (*Laschuppen*) īpašniece, atraitne (18. gs.) **390**

Gotlībs (*Gottlieb*), namīpašnieks (19. –20. gs. mija) **481, 482**

Grabe, Valters Aleksandrs fon (*Grabbe, Walter Alexander von*), aptiekārs, tirgotājs un namīpašnieks (19. –20. gs. mija) **362, 365, 366**

Grabovskis, Mečislavs *(Grabowski, Mieczyslaw)*, arheologs **161, 162**

Graubics, Jakobs Ortlofs (*Graubitz, Jacob Ortlof,* ?–pirms 1697), gleznotājs **241, 244**

Grāvere, Rita (1947), antropoloģe **134**

Grēbe, T. V. (*Grebe, T. W.*), gleznotājs (19. gs.) **253**

Grēve, Klaus (*Grewe, Klaus*), arheologs **161**

Grīnbergs, A., tūku fabrikas direktors (1941–?) **452**

Grīningens, Dītrihs fon (*Grüningen, Dietrich von*), Livonijas ordeņa mestrs (1249–1254) **17**

Grīniņa, Iveta (1966), žurnāliste **44, 62, 220, 325, 400**

Groskaufmans, E., būvtehniķis Kuldīgā (20. gs. trīsdesmitie gadi) **375**

Grosmane, Elita (1949), mākslas zinātniece **240, 244, 254, 255**

Grosvalds, Ilgars (1927), ķīmiķis, tehnologs, zinātņu vēsturnieks **459, 462**

Gruners (*Gruner*), inženieris **129**

Gulbe, Ināra (1935), metālmāksliniece **435**

Gulbis, Ojārs (1943), būvinženieris **215**

Gusārs, Arvīds (1906–1995), mākslinieks, muzeju darbinieks **134, 136, 137**

Gusēvičs, Nikolajs (1836–1873), būvinženieris, Kurzemes guberņas jaunākais arhitekts **411**

Gustafssone, Argita (1960), zvērināta notāre, kuldīdzniece (1964–1968) **396**

Gustovskis, Artis (1967), tūrisma speciālists **24, 445**

Hadings (*Hadingus,* 9. gs.), dāņu vikings **10, 144**

Hāns (*Hahn*), barons **282**

Hardenaks, Pauls fon (*Hardenack, Paul von,* 1819–1879), arhitekts, Vidzemes guberņas arhitekts (1859–1875) **272**

Hāze, Jakobs (*Haase, Jacob*), adatu fabrikas „Planēta" līdzīpašnieks **468**

Hauka, Evija (1970), žurnāliste **60, 76**

Helmane, Ārija (1950–1994), arhitekte **94**

Hempele, F., namīpašniece (20. gadsimta sākums) **363, 366**

Hennigs, Ernsts (*Hennig, Ernst,* 1771–1815), vēsturnieks, skolotājs **11, 14, 16, 17, 20, 22, 23, 135, 136, 153, 162, 164–166, 174, 193, 209, 240, 246, 248, 300, 306, 391**

Hercbergs, Ārons Jozefs (*Herzberg Ahron Joseph*), tirgotājs, Kuldīgas pilsonis un namzinis (19. gs.) **395**

Hercbergs, Roberts (*Herzberg, Robert*), namīpašnieks (20. gadsimta sākums) **367, 386**

Hercenberga, Cina (*Herzenberg, Zina*)**,** Kuldīgas iedzīvotāja (20. gs. pirmā puse), ēkas Jelgavas ielā 9 īpašniece **377**

Hercenbergs, Morics, Kuldīgas domnieks (20. gs. divdesmitie gadi), ēkas Jelgavas ielā 11 īpašnieks **376**

Herike, Gosvīns fon *(Herike, Goswin von),* Livonijas ordeņa mestrs (1345–1359) **16, 25**

Hinrihs, (*Hinrich*), galdnieks **241**

Hiršmane, Bella (*Hirschmann, Bella*, 1871–1907), kuldīdzniece **477**

Hiršmans, Arons (*Hirschmann, Aron*, 1865–1904), kuldīdznieks **180, 477**

Hiršmans, Ida (*Hirschmann, Ida*), Kuldīgas adatu fabrikas īpašniece (20. gs. sākums) **444**

Hiršmans, Luijs A. (*Hirschmann, Louis A.*), uzņēmējs, Kuldīgas sērkociņu fabrikas „Vulkāns" dibinātājs un īpašnieks (1878–1911) **444, 452–454**

Hiršmans, Mozus (*Hirschmann, Mosus*), uzņēmējs, Kuldīgas adatu fabrikas līdzīpašnieks **442**

Hiršmans, Simons (*Hirschmann, Simon*), uzņēmējs, S. Hiršmana adatu fabrikas dibinātājs un īpašnieks (1864–1900) **466–468**

Hiršovičs, Mozus (*Hirschowitz, Mozus*, 1904–?**),** uzņēmējs, Pils dzirnavu īpašnieks **446**

Hitlers, Ādolfs (*Hitler, Adolf*, 1889–1945), valsts darbinieks, Vācijas kanclers (kopš 1933) un valsts galva (1934–1945) **78**

Hoffmans, Oto Konrāds Ernests (*Hoffmann, Otto Konrad Ernest*, 1866–1919), arhitekts, Rīgas Politehniskā institūta profesors **404**

Hofmans, K., kuldīdznieks **478**

Holts, O., inženieris **415**

Horns (*Horn*), ārsts, namīpašnieks (19. gs.) **397**

Irinarhs (Popovs) (*Попов,* 1790–1877), pareizticīgo un vecticībnieku garīdznieks **263**

Jākobsons, K. (*Jacobson*), būvvadītājs **246**

Jākobsons, Pēteris, būvuzņēmējs, Kuldīgas Latviešu biedrības vadītājs (19. gs. otrā puse) **405**

Jankovska, Janīna (1890–1897), kuldīdzniece **478**

Jansone, Inta (1983), arhitekte **111, 114, 178, 292, 299, 300, 474, 476, 478, 479, 480, 482, 485, 487, 491**

Jansons, Aleksandrs (1916–1991), vēsturnieks, bibliotekārs, novadpētnieks **43**

Jansons, Gunārs (1928–2013), arhitekts **40, 43, 67, 111, 114, 116, 117, 292, 299, 300, 303, 305, 307, 389,**

Jansons, Svens Bertils (*Jansson, Sven Bertil,* 1906–1987), rūnakmeņu pētnieks **144**

Jaunsudrabiņš, Jānis (1877–1962), rakstnieks, dramaturgs, dzejnieks, gleznotājs **390**

Jākobsone, Jana (1981), arhitekte **13, 15, 27, 57, 65, 66, 103, 111, 124**

Jakobsons, Zusels (*Jacobsohn, Sussel*) Kuldīgas ādu fabrikas īpašnieks (20. gs. sākums) **444**

Jēkabsons, E., namdaris **278**

Jēkabsons, Ģirts (1958), arhitekts **88**

Jekševica, Ieva (1979), restauratore **307**

Jenšs, Juris (1900–?), vēsturnieks, arhīvu darbinieks **442, 446**

Jirgass, V. (*Jürgass, W.*), mākslinieks **281**

Junkers, Aleksandrs (*Junker, Alexander*, 1815–pēc 1865), arhitekts, Kurzemes guberņas arhitekts (1847–1851) **383**

Jurevičs, Andrejs, daiļkrāsotājs **253**

Juškevičs, Jānis (1886–1961), rakstnieks, vēsturnieks **14, 24, 25, 32, 33, 72, 191, 192, 195, 209, 217, 292, 380, 442**

Kalējs, Uldis (1980), arheologs **138, 139, 159**

Kālerts, Alfreds (*Kahlert, Alfred*), vitrāžu darbnīcas īpašnieks Rīgā (1900–1939) **283**

Kalmeijers, Teodors (*Kallmeyer, Theodor*, 1809–1859), mācītājs, vēsturnieks **134, 145, 234**

Kalniņš, Guntis (1972), ainavu arhitekts **102, 186**

Kampe, Pauls (*Campe, Paul,* 1885–1960), arhitekts, arhitektūras vēsturnieks **241, 251, 422**

Kapenieks, Pauls, publicists **92**

Kaprano, Ida (*Capprano, Ida*), namīpašniece **431**

Karatejeva, Luīze fon, dzimusi **Grosevska** (*Karateeff Louise von, geb. Groseffsky*, 1807–1831). inženiera Karatejeva sieva **478**

Karatejevs, Voldemārs fon (*Karateeff, Woldemar von*), inženieris, kapteinis **476**

kld.indb 520 12.12.2013. 13:33:01

Kārkliņš, Aleksandrs (1914–2001) tautsaimnieks, publicists **469**

Kārkliņš, Guntis (1964), arhitekts **437, 438**

Kārlis XII (*Charles XII*, 1682–1718), Zviedrijas karalis (1697–1718) **305**

Karpienska, Elizabete (*Karpienski, Elisabeth*), zemes gabala īpašniece (20. gadsimta sākums) **367**

Karrs, Čārlzs (*Carr, Charles*, 1875–?), būvinženieris **418, 419, 510**

Katrīna II (*Екатерина II Великая*, 1729–1796), Krievijas imperatore (1762–1796) **475**

Katrīna no Aleksandrijas (?–310), mocekle, katoļu svētā **474, 475**

Kazakēvičs, Vitauts (*Kazakevičius, Vytautas,* 1951–2005), arheologs **143**

Keizerlings, Pēteris Ernsts fon (*Keyserlingk, Peter Ernst von*, 1773–1829), jurists, rakstnieks **33, 322**

Kenerts, V., žurnālists **110**

Ketlers, Frīdrihs (*Kettler, Friedrich,* 1569–1642), Kurzemes un Zemgales hercogistes līdzvaldnieks (1587–1596), Zemgales hercogs (1596–1616), Kurzemes un Zemgales hercogs (1616–1642) **32, 72, 153, 193, 294**

Ketlers, Frīdrihs Kazimirs (*Kettler, Friedrich Casimir,* 1650–1698), Kurzemes un Zemgales hercogs (1682–1698) **32, 174, 208**

Ketlers, Gothards (*Kettler, Godthartt*, 1517–1587), Livonijas ordeņa mestrs (1559–1562), Kurzemes un Zemgales hercogs (1562–1587) **32, 234**

Ketlers, Jēkabs (*Kettler, Jakob*, 1610–1682), Kurzemes un Zemgales hercogs (1642–1682) **32, 191–193, 195, 196, 235, 245, 249, 257, 294, 299, 435, 459, 484–486, 494**

Ketlers, Vilhelms (*Kettler, Wilhelm*, 1574–1640), Kurzemes un Zemgales hercogistes līdzvaldnieks (1587–1596), Kurzemes hercogs (1596–1616) **32, 209, 293**

Kirpičņikovs, Anatolijs (*Кирпичников, Анатолий Николаевич,* 1929), arheologs **143**

Kleins, Sigismunds (*Klein, Sigismund*), arhitekts - praktikants **46, 316**

Klētnieks, Jānis Oļģerts (1929), ģeodēzists, zinātnes vēsturnieks, Rīgas Tehniskās universitātes docents **215**

Klackins, Josifs (1913–1997), arhitekts **434, 512**

Kļaviņš, Kaspars (1968), vēsturnieks **134**

Knēts, Herberts (1927), pedagogs, novadpētnieks **389, 391**

Knolls, Johans (*Knoll, Johan*), inženieris **199**

Koha, dzimusi **Keterlinga, Luīze Agate** (*Koch,* geb. *Ketterling*, *Luise Agath*, 1775–1845), Kuldīgas iedzīvotāja **476**

Kohs, Johans Askānijs (*Koch, Johann Ascanius*), metālmākslinieks (18. gs. otrā puse) **235, 475**

Konrāds, Johans Fr. (*Conrad, Johann Fr.*), koktēlnieks, Kuldīgas pilsonis (18. gs. otrā puse) **310**

Korta, dzimusi **Hiert, Lida** (*Korth,* geb. *Hühaert, Lÿda,*), Kuldīgas miesnieka sieva **280, 282**

Korts, Martins (*Korth, Martin,* ?–1904), miesnieks Kuldīgā **280**

Korvin-Kosakovskis, Jans, (*Korvin-Kosakowski, Jan*), katoļu garīdznieks **250**

Koškulls, fon (*Koschkull, von*), Kuldīgas apriņķa vietvaldis, virstiesnesis (18. gs.) **20**

Kožuhovskis, Zenons (1834–1896), kuldīdznieks **478**

Krafts, Žanis, publicists **33**

Krakovskis, Matiass (*Krakowski, Matiass*), ķieģeļu izgatavotājs **253**

Krams, Haralds (1933), arhitekts **127, 512**

Krastiņš, Jānis (1943), arhitekts, Rīgas Tehniskās universitātes profesors ***7*, 20, 50, 51, 59, 61, 67, 68, 77, 83, 104, 113, 116, 118, 120–122, 126, 131, 235–238, 247–250, 260, 264, 265, 271–281, 286, 289, 332, 336–350, 355–364, 384, 393, 396–439**

Kreicfelds, Joahims (*Kreutzfeldt, Joachim*), koktēlnieks **254**

Kriks, Johans Pēteris (*Kryck, Johann Peter*, ap 1775–pēc 1840), arhitekts, Kurzemes guberņas arhitekts (līdz 1812) **384**

Kronbergs, Kārlis, miesnieks, namīpašnieks Kuldīgā 20. gadsimta sākumā **367**

Kropotkins, Vladimirs (*Кропоткин Владимир Всеволодович*, 1922–1993), arheologs, numismāts **134**

Kučinskis, Ferdinads, gleznotājs **245**

Kūliņa, Inguna (1964), arhitekte **97**

Kuncītis, Artūrs, Pils dzirnavu melderis (20. gs. otrā puse) **446**

Kūos, A., kuldīdznieks **478**

Kursis, A., vēsturnieks **144**

Kvaskova, Valda (1948), vēsturniece **294**

Lakševics, Teodors (1911–1989), mākslinieks **56, 60**

Lamze, Arnolds (1889–1945), arhitekts **83**

Lancmane Ieva (1943–2004), gleznotāja, restauratore **296, 307**

Lancmanis, Imants (1941), gleznotājs, mākslas zinātnieks **42, 254, 256, 296, 297, 298, 305, 307, 321, 322, 350, 393**

Lancmanis, Zelmārs (1883–1935), pedagogs, novadpētnieks, publicists **195**

Landsbergs, Eduards (*Landsberg, Eduard*), katoļu garīdznieks **261**

Lange, Gustavs Georgs (*Lange, Gustav Georg*, 1812–1843), zīmētājs, grafiķis, grāmatu izdevējs **41, 180**

Lapšins, Vasilijs, uzņēmējs, Kuldīgas sērkociņu fabrikas „Vulkāns" īpašnieks (1911–1927) **455**

Laube, Eižens (1880–1967), arhitekts **58**

Legzdiņš, J., inženieris **200**

Leopolds, Vilhelms (*Leopold, Wilhelm*), zīmētājs **321**

Lēvalde, Daiga (1963), arhitekte **120, 187, 307, 311, 319, 321, 327**

Levinsons, Levinsona un biedru adatu fabrikas īpašnieks **468**

Lēviss of Menārs, Karls (*Löwis of Menar, Karl,* 1855–1930), vēsturnieks, Livonijas piļu pētnieks **18, 22, 41**

Liberts, Ludolfs (1895–1959), gleznotājs **280**

Liepiņš, Jānis, tirgotājs (20. gadsimta pirmā puse) **368**

Liknats (*Liknat,* 11. gs.), zviedru vikings **144**

Lilienfelds, Pauls fon (*Lilienfeld, Paul von,* 1829–1903), valsts un sabiedrisks darbinieks, Kurzemes civilgubernators (1868–1885) **215**

Linde, Ilmārs (1942–2012), Svētās Katrīnas draudzes pērminderis **245**

Litčs, Frīdrihs Vilhelms (*Litsch, Friedrih Wilhelm*, 1840–1908), uzņēmējs, F. V. Litča degvīna un liķieru fabrikas dibinātājs un īpašnieks (1867–1908) **462–465, 512**

Loginova, Ausma, Kuldīgas iedzīvotāja **369, 375**

Lūcijs Vera (*Lucius Aurelius Verus Augustus*, 130–169), Romas imperators (161–169) **134**

Lucilla (*Lucilla,* 150–182), Lūcija Vera sieva **134**

Ludmers, Jakovs (*Лудмер, Яков Иванович*), rakstnieks, statistiķis, ģenealogs **442, 446, 454, 463, 466, 467**

Ludvigs, Pauls (1901–?), tautsaimnieks, zvejniecības speciālists **195, 200**

Lūse, Laura (1981), mākslas zinātniece **307, 311, 319**

Lūsēns, Mārtiņš (1963), arheologs **9, 133, 146, 150–152, 155, 157, 158, 159, 161, 163–167**

Lūsis-Grīnbergs, Gunārs (1932), arhitekts **94**

Luterbergs, Oto (*Lutterberg, Otto von*), Livonijas ordeņa mestrs (1266–1270) **11**

Luters, Martins (*Luther, Martin*, 1483–1546), teologs, sabiedrisks darbinieks, protestantisma dibinātājs, **285**

Ļebedevs, Gļebs (*Лебедев, Глеб Сергеевич*, 1943–2003), arheologs **145**

kld.indb 521 12.12.2013. 13:33:01

Ļeņins, Vladimirs (*Ленин, Владимир Ильич*, 1870–1924), politisks darbinieks, pirmais PSRS vadītājs — **483, 484**

Maidelis fon, Arnolds (*Maydell, Arnold von*, 1884–1945), inženieris-arhitekts — **427–429, 512**

Majors, Mate (*Major, Máté*, 1904–1986), arhitekts, arhitektūras vēsturnieks — **279**

Maksencijs (*Maxentius*, 278–312), Romas imperators (306–312) — **474**

Malvess, Augusts (1878–1951), arhitekts — **293**

Mamonovs, P., namīpašnieks — **417, 420, 421**

Marcinkevičs, A., fotogrāfs — **24**

Markovics, Eduards (*Markowitz, Eduard*), uzņēmējs, ziepju fabrikas „Venus" līdzīpašnieks — **459**

Markovs, A. T. (*Марков, А.Т.*) — **271**

Mašnovskis, Vitolds (1942), žurnālists, arhitektūras un mākslas vēstures pētnieks — **241, 244, 245, 472**

Mazais, Indriķis, Kuldīgas iedzīvotājs (19. un 20. gs. mija). Cēlis ēku Grants ielā 19 — **369**

Mednieks, Krišus, uzņēmējs Kuldīgā — **223**

Meierovics, Zigfrīds Anna (1887–1925), valsts un sabiedriskais darbinieks, Latvijas Republikas ārlietu ministrs (1918–1925), a/s Kuldīgas adatu fabrika „Planēta" valdes priekšsēdētājs — **468**

Meiersone, Blūme (*Meyerson, Bluhme*), tirgotāja (19. gs.) — **411**

Meijers, Gerhards (*Meyer, Gerhard*), zvanu lējējs — **245**

Meijersons, A. (*Meyerson, A.*), inženieris — **431, 512**

Meirovics, Imants (1930), ķīmiķis, Rīgas Tehniskās universitātes profesors — **459, 462**

Melbergs, U., kuldīdznieks, karšu un fotoattēlu kolekcionārs — **53**

Melderis, Emīls (1889–1979), tēlnieks — **479**

Melnalksnis, Jānis (1888–?), būvinženieris, Satiksmes ministrijas Šoseju un zemes ceļu departamenta direktors (1832–1940) — **208**

Melvils, Ludvigs, arhitekts — **361, 511, 512**

Minkelde, Karls Jakobs Reinholds (*Minckelde, Karl Jakob Reinhold*, 1790–1858), mākslinieks — **317, 318**

Minkevičus, Jonass (*Minkevičius, Jonas, Минкявичюс*, 1929), arhitekts, arhitektūras vēsturnieks, Kauņas Tehniskās universitātes profesors — **234**

Mozengels, Gabriels Jūliuss (*Moosengel, Gabriel Julius*), ērģeļu būvētājs — **244, 256**

Mozengels, Johans Jozua (*Moosengel, Johann Josua*, 1663–1731), ērģeļu būvētājs — **244**

Mugurēvičs, Ēvalds (1931), arheologs — **10, 11, 17, 28, 134, 144, 146**

Muižnieks, Vitolds (1975), arheologs — **11**

Nasteviča, Dace (1957), etnomuzikoloģe un ērģeļniece — **251**

Neimanis, Vilhelms Johans Kārlis (*Neumann, Johann Wilhelm Carl*, 1849–1919), arhitekts, mākslas zinātnieks, Daugavpils pilsētas arhitekts (1878–1895) — **278, 365, 510**

Nemme, Otomārs (1891–1947), gleznotājs — **283**

Nikolajevi, Kuldīdznieku ģimeme — **396**

Nikolajevs, Vladimirs (1930–2001), arhitekts — **119**

Nikolajs I (*Николай I Павлович Незабвенный*, 1796–1855), Viskrievijas Imperators (1825–1855), Polijas cars un Somijas Lielkņazs — **403**

Normans, Jans (*Normann, Jan*), fotogrāfs — **13**

Novoženeca, Lea (1921), tēlniece — **183, 480, 481**

Orniņa, Anita (1954), arhitekte — **128, 130511, 513**

Orniņš, Aldis (1951), arhitekts — **13, 15, 27, 29, 37, 49, 76, 97, 110, 114, 115, 117, 118, 125, 127, 128, 129, 130, 176, 179, 185, 355, 366, 435, 437, 483, 484, 512**

Ose, Ieva (1961), arheoloģe, mākslas vēsturniece — **17, 20, 24, 32, 165**

Osipovs, E. T. (*Осипов, Е. Т.*), namīpašnieks — **266**

Ostenbergs, Oļģerts (1925–2012), arhitekts — **179**

Osten–Sakens, barons, ēkas Baznīcas ielā 14 īpašnieks — **316**

Ozola, Vija (1964), arhitekte — **273, 275, 431, 436, 437, 512, 510**

Ozoliņa, Dzintra (1951), zobārste — **129**

Ozols, A., būvinženieris, Kuldīgas apriņķa būvinspektors (20. gs. trīsdesmitie gadi) — **372**

Paeglītis, Ainārs (1954), inženieris, Rīgas Tehniskās universitātes profesors — **215**

Pālens, Karls Magnuss fon der (*Pahlen, Karl Magnus von der*, 1779–1863), brīvkungs, Kavalērijas ģenerālis, Baltijas ģenerālgubernators (1830–1845) — **43, 391**

Panteļejevs, Gļebs (1965), tēlnieks — **485**

Pasturo, Mišels (*Pastoureau, Michel*, 1947), vēsturnieks, heraldikas un krāsu mācības speciālists — **474**

Pašs, Gustavs Ēriks (*Pasch, Gustaf Erik*, 1788–1862), ķīmiķis, izgudrotājs — **452**

Paula, dzim. **Švanka, Johanna** (*Paul,* geb. *Schwangk, Johanna*), Kuldīgas birģermeistara sieva — **242**

Pauls (*Paul*), Kuldīgas birģermeistars (19. gs.) — **242**

Pauluči, Filips (*Paulucci, Filippo*, 1779–1849), marķīzs, Baltijas ģenerālgubernators (1812–1829) — **43**

Paupe, Nikolajs (1939–1994), žurnālists — **112, 116**

Pavārs, Normunds (1944), arhitekts — **437, 510**

Pāvulāns, Pāvils (1883–1956), būvinženieris, Latvijas Universitātes profesors — **215**

Pāvulāns, Vilnis (1938–1994), vēsturnieks — **190, 195, 208**

Pelēkais, Andris (1975–1995), kuldīdznieks — **140**

Penke, Johans (*Penke, Johann*), amatnieks (19. un 20. gs. mija) — **349**

Petersens, Jans (*Petersen, Jan*, 1887–?), arheologs — **143**

Pētersone, Ieva (1969), vēsturniece — **226, 231, 422**

Pipers, Hanss (*Piper, ~~Hansz~~*), stiklinieks no Lībekas (17. gs.) — **294**

Pirvics, G. (*Pirwitz, G.*), arhitekts — **199**

Piziks, Arnolds (1948), uzņēmējs, SIA „Metālapstrāde" īpašnieks — **465**

Plauciņš, Leons (1903–1993), arhitekts — **106**

Pleckis, P. (*Pletzky, P.*), dzelzs lietuves īpašnieks (19. gs. beigas) — **478**

Plēns, Šoloms (*Plöhn, Scholom*), uzņēmējs, ziepju fabrikas „Venus" līdzīpašnieks — **459**

Plepis, Anna (1883–1925), kuldīdzniece — **478**

Poļikovs, Juris (1971), metāla apstrādes meistars — **76**

Pommers, Jānis (1934), būvinženieris — **186**

Poriete, Ieva (1978), restauratore — **307**

Poruks, Jānis (1871–1911), rakstnieks — **390**

Priede, K., publiciste — **92**

Puķe, I. , daiļdārzniece — **183**

Puriņš, Rolands, inženieris — **447**

Puzina, Jāzeps Dominiks (*Puzyna, Józef Dominik*, 1690–1752), Inflantijas un Piltenes katoļu bīskaps — **250**

Radiņš, Arnis (1958), arheologs — **11, 28, 145**

Radovičs, Ainārs (1959), vēsturnieks — **24, 25, 58, 72, 178, 183**

Rainis, īstajā vārdā Jānis Pliekšāns (1865–1929), dzejnieks, dramaturgs, žurnālists, politiķis — **489**

Raneuss, Kornēlijs (*Rhanäus, Cornelius*), ērģeļu būvētājs — **244**

Rautiņš, Jānis, Kuldīgas kinoteātra direktors un Kuldīgas pilsētas padomes Izpildu komitejas priekšsēdētājs (20. gs. sešdesmitie gadi) — **124**

Rēders, Reinholds (*Rehder, Reinhold*), Kuldīgas vācu draudzes mācītājs — **276**

Reinholds, Imants (1942), mākslinieks — **285**

kld.indb 522 12.12.2013. 13:33:02

Reinīrs, Leo (*Reynier, Leo*, 1880–?), arhitekts **364, 365, 368, 511**

Rezevska, Līvija (1926–2004), tēlniece **177, 183, 186, 479–482, 487, 491**

Rezevskis, Kārlis (1871–1939), profesors, inženieris **83**

Riekstiņš, Hugo (1904–1998), arheologs **141**

Riess, Nikolajs Pēteris (*Riess, Nikolai Peter*), kuldīdznieks **253**

Rihters, Aleksandrs (*Richter, Alexander*), vēsturnieks **134, 246, 248, 268, 367, 459, 468**

Rihters, Ādolfs (*Richter, Adolf*), grāmatu izdevējs (20. gs. sākums) **367, 459, 468**

Riške, Nikolajs (1904–1998), mākslinieks **283**

Rītiņš, R., mākslinieks **435**

Rosbahs, Johans Georgs (*Rossbach, Johann Georg*), galdnieks **240**

Rosbahs, Valentins (*Rossbach, Valentin*), galdnieks **240**

Rozenbergeri (*Rosenberger*), kuldīdznieku dzimta **477**

Rubenis, Andris (1951), filozofs, Latvijas Mākslas akadēmijas profesors **387**

Rubenis, Modris (1951), fotogrāfs **71, 79, 109, 133, 173, 189, 233, 291, 379, 441, 471, 495**

Rubis, Kārlis (1902–1990), arhitekts **434**

Rubulis, Kārlis (1886–1942), Kuldīgas apriņķa mērnieks **137, 141**

Rudovska, Maija (1982), mākslas zinātniece **33**

Rumps, Jakobs (*Rump, Jakob*), galdnieks **240**

Rusanovs, A. N. (*Русанов*), namīpašnieks **265**

Ruska, Luidži (*Rusca, Luigi; Руска, Алоизий Иванович*, 1762–1822), arhitekts **316**

Rusmanis, Sigurds (1943), kultūrvēsturnieks, novadpētnieks **32, 55, 74, 130, 235, 397, 488**

Sakārnis, Oskars (1902–1978), mācītājs **284**

Salcevičs, Romvalds (1949), fotogrāfs **215**

Saulītis, Pēteris (1910–2000), arhitekts **263**

Saussērde, Rita (1936), kuldīdzniece **369**

Sefrenss, Nikolaus vecākais, (*Söffrens, Nicolaus der Ältere*, ? –1694), koktēlnieks **240–243**

Serafims, Ernsts (*Seraphim, Ernst*, 1862–1945), vēsturnieks, skolotājs, žurnālists **348**

Silenieks, Aleksandrs Jānis (1886–1956), būvinženieris **222**

Sinkevičs, Henrijs (1963), arhitekts **421, 510**

Skrastiņš, Jēkabs (1972), būvinženieris **437, 438**

Skujenieks, Marģers (1886–1941), sabiedrisks darbinieks, statistiķis, publicists, Latvijas Republikas Ministru prezidents (1926–1928, 1931–1933) **24, 54, 75**

Slavičeks, Jozefs (*Slawitzek*, arī *Slawirzky, Josef*), tēlnieks **254, 256**

Slavietis, Edgars Georgs (1905–1985), arhitekts **319**

Smirnovs, Ivans (*Смирнов, Иван*), tirgotājs, Kuldīgas goda pilsonis (19. gs.) **268, 408**

Sofija (1582–1610), hercogiene, Kurzemes hercoga Jēkaba māte) **32**

Spārītis, Ojārs (1955), mākslas zinātnieks, Latvijas Mākslas akadēmijas profesors **298, 321, 471**

Spekke, Arnolds (1887–1972), filologs, vēsturnieks, diplomāts **28, 292, 293**

Spirģis, Roberts (1975), arheologs **140**

Staļins, īstajā uzvārdā **Džugašvili, Josifs Visarionovičs** (*Сталин, Иосиф Виссарионович*, 1878–1953), PSRS diktators (1922–1953) **60, 434, 483**

Staprāni, Frīdrihs (*Stapprani, Friedrich*,1837–?), inženieris **210, 211**

Stasovs, Vasīlijs (*Стасов, Василий Петрович*, 1769–1848), arhitekts **316**

Stepanovs, N. (*Степанов, Н. М.*), statistiķis **443, 444**

Straubergs, Jānis (1886 –1952), matemātikas skolotājs, kultūrvēsturnieks **14, 25, 26, 28, 32, 33, 43, 44, 47, 190, 391, 397**

Strautmanis, Ivars (1932), arhitekts, Rīgas Tehniskās universitātes profesors **20, 67**

Strupule, Vija (1958), mākslas zinātniece **300**

Stubavs, Ādolfs (1913–1986), arheologs **138**

Suškēvičs, Viktors (1955), tēlnieks **484, 485**

Suvorovs, Aleksandrs (*Суворов, Александр*, 1804–1882), valsts un sabiedrisks darbinieks, Itālijas kņazs, Rimnikas grāfs, Baltijas ģenerālgubernators (1848–1861) **384**

Svarāne, Dagnija (1952), vēsturniece, arheoloģe **143, 297**

Sviestiņš, Jānis (1888–1972), pedagogs, bibliotekārs, publicists, sabiedrisks darbinieks **208**

Šaicāns, Valerijans (1946), fotogrāfs **311**

Šarlivani, krievu izcelsmes laulātais pāris (19. gs. pirmā puse) **476**

Šarlovs, Jānis (1875–1964), būvinženieris **429, 431, 513**

Šabšelovics, Isaja Zālamans (*Schabschelowitz, Issai Salmon*), cepurnieks **272**

Šeflere, Irmtrauta (*Scheffler, Irmtraut*), vēsturniece **72**

Šenhofs, (*Schönhof*) namīpašnieks **47**

Šestakovs, Vasīlijs (*Шестаков, Василий*, 1815–?), brīvmākslinieks **383**

Sičovs, Georgijs (1951), ģeologs **170**

Šillers, Johans Kristofs Frīdrihs fon (*Schiller, Johann Christoph Friedrich von*, 1759–1805), dzejnieks, dramaturgs, filozofs un vēsturnieks **400, 401**

Šinkels, Karls Frīdrihs (*Schinkel, Karl Friedrich*, 1781–1841), arhitekts **402**

Šķērstēns, Jēkabs (1890–1940), mākslinieks, vitrāžists **283**

Šķilters, Gustavs (1874–1954), tēlnieks **488**

Šķipsna, I., fotoamatieris **63**

Šlecers, Augusts Ludvigs fon *(Schlözer, August Ludwig von*, 1735–1809), vēsturnieks **134**

Šmids, Bernhards (*Schmid, Bernhard*, 1872–1947), arhitekts, būvpadomnieks **18**

Šmīds, Lorencs (*Schmied, Lorentz*), namdaru meistars (17. gs.) **294**

Šmita, Minna (*Schmidt, Minna*), namīpašniece, Kuldīgas rātskundze (19. gs.) **397**

Šmits, Gideons (*Schmidt, Gideon*), tirgotājs (19. gs.) **396**

Šmits, Johans (*Schmidt, Johan*), tirgotājs (19. gs.) **394, 395, 399**

Šmūdze, Jānis (?–1935), būvinženieris, Liepājas apriņķa būvinspektors **422, 423, 425**

Šnē, Andris (1973), arheologs, vēsturnieks **28**

Šneiders (*Schneider*), arhitekts **199**

Špērs, Frīdrihs Gotlībs (*Spehr, Friedrich Gottlieb*, 1823–?), gleznotājs **41, 43, 242, 252**

Šrāders, A. fon (*Schrader, A. von*), skata uz Kuldīgu (1809) autors **40**

Šrēders, Joahims (Schröder, Joachim), Liepājas birģermeistars (17. gs. beigas) **305**

Štafenhāgens, Ernests Kristians (*Stavenhagen, Ernst Christian*, 1765–?), Kuldīgas birģermeistars **135, 298, 305**

Štafenhāgens, Ulrihs Gothards (*Stavenhagen, Ulrich Gotthard,* 1769–1854), tirgotājs un Kuldīgas pirmās publiskās bibliotēkas dibinātājs, V. Z. Štafenhāgena tēvs **180**

Štafenhāgens, Vilhelms Zigfrīds (*Stavenhagen, Wilhelm Siegfried*, 1814–1881), tēlnieks, grafiķis, grāmatu izdevējs **41, 180, 181, 236, 335**

Štefenhāgens, Johans Frīdrihs (*Steffenhagen, Johan Friedrich*,1744–1812), grāmatu izdevējs **11, 14, 135, 174, 193, 234, 240, 300, 391**

Štemmans, J. H. (*Stemmann, J. H.*), gleznotājs **251, 252**

Šterns, (*Stern*) namīpašnieks **47**

Šturns, Johans Rūdolfs (*Sturn, Johann Rudolph*, 1605–?), mākslinieks **292**

Šulcs, Frīdrihs Augusts (*Schultz Friedrich August*, 18. gs. beigas–19. gs. vidus), arhitekts, Kurzemes guberņas arhitekts (1821–1846) **385, 390, 392, 394, 395, 399**

kld.indb 523 12.12.2013. 13:33:02

Švābe, Arveds (1888–1959), vēsturnieks, jurists, literāts, Latvijas Universitātes profesors **17, 263, 265**

Švābe, Pāvels (1914–2006), arhitekts **92**

Švarcs, Fīlips (*Schwartz, Philip*), vēsturnieks (19. gs.) **134**

Švarcs, Jakobs (Jēkabs) Jankels Meiers (*Schwartz, Jacob Jankel Meyer*), tirgotājs **468**

Švolmans, Teodors (*Schvollmann, Theodor*), kalējs (19. gs. otrā puse) **335**

Tabaks, Edgars, fotogrāfs **178**

Taube, M., kuldīdznieks **478**

Teikmanis, P., inženieris **287**

Teivens, Arno (1905–1995), arhitekts, arhitektūras vēsturnieks **209**

Terkmanis, Augusts (*Terkmann, August*), ērģeļu būvētājs **283**

Tīcners, Ādolfs (*Tiezner, Adolf*), ārsts, Semjuela Tīcnera dēls **412**

Tīcners, Semjuels (*Tiezner, Semjuel*), tirgotājs (19. gs.) **411, 412**

Tinns, J. (*Tinn, J.*), amatnieks (19. un 20. gs. mija) **349**

Tīsens, Engleins (*Thiessen* arī *Tiessen, Englein*), galdnieks **240**

Tjurins, Ivans (*Тюрин, Иван*, 1824–1904), mākslinieks **268, 271**

Tomāss, Eduards (1889–?), pedagogs, žurnālists **406, 408, 410**

Tomels, K. (1888–1936), būvinženieris **221**

Tons, Konstantins (*Thon* arī *Тон, Константин*, 1794–1881), arhitekts **269**

Tūlse, Armīns (*Tuulse, Armin*, 1907–1977), mākslas zinātnieks, Baltijas viduslaiku piļu pētnieks **18**

Tūrs, Gustavs (arī Turss) (1890–1973), mācītājs, Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas arhibīskaps **287**

Ulmanis, Kārlis (1877–1942), valsts un sabiedrisks darbinieks, Latvijas Valsts un Ministru prezidents (1934–1940) **55, 58, 78, 197, 283, 376, 432**

Urtāns, Juris Tālivaldis (1952), arheologs, kultūrvēsturnieks **88, 146, 170**

Vāgnere, Friderike (*Wagner, Friderike*, 1805–1805), bērns **476**

Vāgnere, Karolina, dzimusi **Štafenhāgena** (*Wagner,* geb. *Stavenhagen*, *Karolina*, 1778–1832), kuldīdzniece **476**

Vāgnere, Minna (*Wagner, Minna*, 1798–1803), bērns **476**

Vāgners, Eduards (*Wagner, Edurd*, 1797–1797), bērns **476**

Vāgners, Vilhelms (*Wagner, Wilhelm*, 1800–1801), bērns **476**

Vaišļa, Mārīte (1958), vitrāžiste **284**

Vaivods, Julians (1895–1990), Romas katoļu baznīcas kardināls **253, 261**

Valdis, īstajā vārdā Voldemārs Zālītis (1865–1934), skolotājs un rakstnieks **178**

Valgums, Viktors (1948), arhitekts **437, 510**

Vanags, Aleksandrs (1873–1919), arhitekts **422, 423, 513**

Vasiļjevs, Juris (*Васильев, Ю.*, 1928–1993), arhitekts un mākslas vēsturnieks **234**

Vaska, Baiba (1950), mākslas zinātniece, ornamentu pētniece **134**

Vasks, Andrejs (1947), arheologs **134, 145**

Vēbers, Hermanis Frīdrihs (*Weber, Hermann Friedrich*, 1761–1833), gleznotājs **19**

Vēbers, K., inženieris **58**

Veidemanis, Andris (1964), arhitekts **485**

Veigants, Johans Georgs (*Weygandt, Johann Georg,* 1680–1740), mākslinieks **18, 22, 35, 72, 164**

Veinberga, Kristīne (1970), arhitekte **50, 217, 218, 376**

Veisbergs, Jāzeps, namīpašnieks (20. gs. sākums) **361**

Vēzemanis, Hermanis Frīdrihs (*Waesemann, Hermann Friedrich*, 1813–1879), arhitekts **402**

Vičs, Andrejs (1879–1943), pedagogs, vēsturnieks, rakstnieks **403, 405, 408**

Vidže, I., kuldīdznieks **478**

Vīks, Ivars (1933–2002), svētvietu un seno zināšanu pētnieks **32, 74, 127, 235**

Vīksna, H., **127**

Vilhelms no Modenas (*Wilhelm von Modena,* 1184–1251), garīdznieks, pāvesta legāts Livonijā **16**

Vīnbergs, Ādolfs (*Winberg, Adolph*, 1816–1895), arhitekts, Kurzemes guberņas arhitekts (1851–1863) **383**

Vintelers, Arturs Hermanis Frīdrihs (*Winteler, Arthur Hermann Friedrich*, 1891–?), uzņēmējs, Ludviga Vintelera dēls, Vintelera tūku fabrikas īpašnieks un vadītājs (1918–1939) **375, 376, 444, 445, 447, 449, 450, 452**

Vintelers, Ludvigs (*Winteler, Ludwig*, 1854–1934), uzņēmējs, Vintelera dzirnavu un tūku fabrikas īpašnieks **444, 448, 449**

Vipers, Boriss (1888–1967), mākslas vēsturnieks **234, 239, 241, 280**

Virse, Ingrīda Līga (1958), arheoloģe **11**

Vītola, Tatjana (1920–2007), arhitekte **67, 113, 234, 236, 237, 303, 353**

Volanska, Alise (1953), mākslas zinātniece **32, 47, 59, 78, 176, 178, 180, 183, 185–187, 234, 305, 406**

Volthūzs fon Herse, Johans (*Wolthus von Herse, Johann*, ?–1472), Livonijas ordeņa mestrs (1470–1471) **162**

Vulfs, Valters (*Wulff, Walter*), galdnieks **160**

Zalāne, Diāna (1970), arhitekte **129, 220, 261, 435, 436–439, 510, 512, 513**

Zalsters, Arturs Eižens (1922–2008), novadpētnieks **36, 72, 445, 459, 462**

Zaļkalns, Teodors (1876–1972), tēlnieks **479, 480, 488**

Zariņš, Dāvids (1892–1980), arhitekts **412, 432, 433, 512, 513**

Zariņš, Valdis (1963), arhitekts **421, 510**

Zass, Gideons Heinrihs fon (*Sass, Gideon Heinrich von*, 1736–1808), muižnieks, Kuldīgas apriņķa vietvaldis, virstiesnesis **22**

Zauers, Vilhelms (*Sauer, Wilhelm,* 1831–1916), ērģeļu būvētājs **244**

Zeilers, Teodors (*Seyler, Theodor*), arhitekts **336**

Zelče, Vita (1965), vēsturniece, Latvijas Universitātes profesore **483**

Zemītis, Guntis (1955), arheologs **145**

Zilgalvis, Jānis (1955), arhitekts, arhitektūras vēsturnieks **233, 235, 237, 239, 240, 242, 248, 249, 252, 254, 255, 256, 257, 258, 260, 262, 264, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 274, 278, 279, 281, 282, 284, 285, 288, 310, 322, 338, 349, 402**

Zinns, Augusts Fridrihs (*Sinn, August Friedrich*), Kuldīgas Svētās Katrīnas draudzes vecākais (18. gs. otrā puse) **475**

Zīverts, Alfrēds (1924–2007), uzņēmējs, sabiedrisks darbinieks **179, 182, 203, 453, 455, 459**

Zolotarjovs, Joanns Andrejevičs (*Золотарев Іоанн Андреевич*, 1838–1897), pulkvedis **477**

Zosuls, G., inženieris, būvuzraugs (20. gs. divdesmitie un trīsdesmitie gadi) **425, 427**

Zunde, Māris (1954), dendrohronologs **149**

Zviedrāns, Juris (1967), vēsturisku ēku pētītājs **50, 187, 217, 218, 300, 303, 305, 309, 321, 376**

Žeiere, Irita (1958), arheoloģe **11**

kld.indb 524 12.12.2013. 13:33:02

INDEX OF PERSONS

Ābola, Zinta (1951), historian	**88**
Āboltiņa, Daiga (1975), geologist	**155**
Adalbertus, Albrecht (1165–1229), Catholic priest, Bishop of Riga (1201–1229)	**10**
Adamsons, Žanis, building owner (early 20th century)	**424**
Adolphi, Theophil Armin (1841–1906), lawyer, politician, Kuldīga town head (1890–1902)	**344**
Albrecht, Uwe (1942), art historian, University of Kiel professor	**473**
Alexander I (*Александр I*, 1777–1825), Russian Czar (1801–1825)	**251**
Alexander Severus (208–235), Roman emperor (222–235)	**134**
Alexander III (*Александр III Александрович*, 1845–1894), Czar of Russia (1881–189), Czar of Poland and Grand Duke of Finland	**405**
Alksne, A., Kuldīga resident	**479**
Alksnis, Jānis (1869–1939), architect	**364**
Alksnis, Uldis (1934), chemist	**460, 464**
Altbergs, Toms (1965), railway historian	**226, 229–231**
Alttoa, Kaur (*Алттоа,* 1947), architecture historian	**234**
Ancītis, Valdemārs (1921–2006), writer, publicists, literature researcher	**390**
Andersons, Eduards (1920–1989), historian	**144**
Andersons, Juris (1957), architect	**130, 515**
Andersons, Kārlis, engineer	**200**
Angers, millwright and owner of castle mill	**446**
Anna I Romanova or **Anna Joanovna** (*Анна Иоанновна Романова*, 1693–1740), Duchess of Kurzeme 1711–1730), Czarina of Russia (1730–1740)	**174**
Anteins, Aleksis (1915–2002), metal technology specialist, ancient metal researcher	**142, 358**
Antoniška, Daina (1954), historian	**24, 25, 35, 72, 182, 294, 316, 342, 359, 363, 366, 398, 407, 416, 445**
Antonius Pius (86–161), Roman emperor (138–161)	**135**
Antonovs, Sergejs (1884–1956), architect, artist, stage designer	**348**
Apinis, Kārlis (1904–?), ancient historian	**32, 199**
Arendt, carpenter	**239**
Asaris, Jānis (1960), archaeologist	**11, 12, 133, 141, 146**
Asne (Ermane)**, Sanita** (1963), teacher	**281, 285, 287**
Atgāzis, Māris (1935), archaeologist	**140, 141**
Audriņš, Jānis (1898–1994), artist	**282, 283, 285**
Augustāne, Karīna (1984), historian	**226, 230, 231**
Babst, Friederich, surveyor, Kuldīga District reviser (late 18th century)	**40, 250, 251, 261, 262, 287, 288, 517**
Baehr, Werner von, baron	**446**
Baekmann, Paul Michael, Kuldīga Svētās Katrīnas congregation elder (late 18th century)	**475**
Bahmane, M.	**454, 455**
Bākule, Irēna (1945–2013), architect, architecture historian	**28, 35, 36, 381, 402**
Balduin von Alna (?–1243), Catholic priest, papal legate in Livonia (1232–1234)	**10, 11**
Bāliņš, Ermens (1932–1995), architect	**484**
Balodis, Francis (1882-1947), archaeologist	**29**
Baltinavietis, J., journalist	
Bangerts, L., tin maker in Liepāja in the late 19th century	**174, 176, 177, 347–351, 493**
Banķiere, Maija (1936), restorer	**307**
Barnickel or Parnickel, Johann, building supervisor	**250**
Barons, J., Kuldīga resident	**479**
Barons, Kārlis (1912–1996), landscape architect	**74, 186**
Bārs, Juris (1808–1879), medic, literary figure, linguist	**477**
Baumanis, Jānis, building owner (early 20th century)	**424**
Behrendt, Joseph, merchant, Kuldīga councilman (19th century)	**396**
Behrens, Peter (1868–1940)), architect, designer	**74, 75**
Berliss, Johans Justs, master papermaker, owner of Kuldīga paper mill (1818–1838)	**446**
Bērtiņš, Atis Gunivaldis (1932), journalist	**55, 58**
Bertschy, Max Theodor (1871–1935), architect, son of Paul Maksis Berči dēls	**351, 362–364, 416–419, 421, 425, 427, 448, 450, 451**
Bertschy, Paul Max (1840–1911), architect, Liepāja city architect (1871–1902)	**349–351, 354, 363**
Bērziņš, Alfreds Jēkabs (1899–1977), politician, public figure, Latvian Social Affairs Minister (1937–1940)	**457**
Bērziņš, Ludvigs (1929), graphic artist, stained glass maker	**435**
Bērziņš, Osvalds (1898–1967), architect	**297**
Bērziņš, Viktors (1954), architect	**125, 517**
Bēts, Zigurds, historian	**127**
Bielenstein, August (1826–1907), pastor, ancient historian	**12, 137**
Biedriņš, Andris (1949) historian	**197, 207, 214, 216–219, 221, 431, 441, 443, 453, 462**
Bienenstamm, until 1794 Bienemann**, Herbord Carl Friedrich von** (1778–1840), geographer, farmer	**33**
Biezais, J., road engineer in Kuldīga (1930's)	**371**
Bikše, Zanda (1970), architect	**100, 120, 301, 307, 308, 312, 317–319, 326–328, 342, 353, 354**
Biļķins, Vilis (1887–1974), historian	**11**
Bisenieks, Valdis (1928), translator, poetry translator	**134**
Blankenburgs, Indriķis (1887–1944), architect	**428, 430, 514**
Bloks, I.,	**127**
Blomkvist, Nils (1943), historian	**29**
Blūms, Pēteris (1949), architect	**127**
Bockslaff, Wilhelm Ludwig Nikolai (1858–1945), architect	**401, 427**
Boddecker, Hanss, bricklayer	**240**
Bofemel (*Боффемель*), Kuldīga District surveyor (1874)	**47**
Bogdanova, R.	**271**
Bokalders, Jānis (1885–1982), ekonomist, geographer, statistiķis	**74, 77, 442**
Borisogļebska, Anna (1978), architect	**420, 514**
Botmane, I., journalist	**119**
Brade, Alexander, businessman, Kuldīga hotel owner (early 20th century)	**416, 417**
Brade, J., building owner	**396**
Brastiņš, Ernests (1892–1942), painter, ancient historian	**14, 137, 139**

kld.indb 525 12.12.2013. 13:33:03

Brencis, Aivars (1947), technician-architect **75**

Brevern, Christoph Engelbrecht von (1782–1863), Kurzeme civil governor (1827–1853) **43, 383, 391**

Briede, E., Kuldīga resident **479**

Brieling, A., creator of Kuldīga plan (1844) **175**

Brigadere, Anna (1861–1933), writer **390**

Brīvkalne, Emīlija (1909–1984), archaeologist **138**

Broce, Johann Christoph (1742–1823), local historian, painter **162, 293**

Broks, Normunds (1961), architect **47, 83, 84, 461, 462**

Brundže, Augusts, stone mason (20. gs.) **480**

Bučinskis, Ādams, district building inspector in Kuldīga (1930's) **370**

Bukovskis, Ļevs (1910–1984), sculptor **484**

Buks, Viļums, carpenter **240**

Bula, Andra (1965), architect **273, 275, 431, 437, 514, 516**

Bulanov, Ivan (*Буланов, Иван* 1830–1893), St Petersburg Orthodox Region architect **264, 517**

Bullersen, Mathias, carpenter **240**

Bunge, Friedrich Georg von (1802–1897), historian, lawyer **26**

Butāne, Ineta (1965), architect **95**

Campe, Paul (also Kampe, 1885–1960), architect, architecture historian **239, 240, 251, 294, 422**

Capprano, Ida, building owner **431**

Carr, Charles, (1875–?), civil engineer **419, 420, 514**

Catherine II (*Екатерина II Великая*, 1729–1796), Russian Czarina (1762–1796) **475**

Catherine of Alexandria (?–310), martyr, Catholic saint **474, 475**

Caune, Andris (1937), archaeologist, historian **18, 22, 25, 32**

Caune, Māra (1939), historian **293**

Cauše (arī Gauše), master bricklayer **278**

Celmarauga (Guseva), Maiga (1916–2003), architect **84, 85, 88**

Celmiņš, Arvīds (1931), journalist, publisher **25, 26, 54, 55, 72, 94, 121, 178, 183, 210, 483**

Celmiņš, Arvīds, public figure **410, 414**

Ceriņa, Aija (1948), biologist **154, 155**

Chanturia, Vladimir (*Чантурия, Владимир* 1923–1988), architect, architecture historian **234, 235**

Ciglis, Jānis (1964), archaeologist **140**

Cimermanis, Saulvedis (1929), historian, ethnographer **292**

Cinis, Andis(1961), architect **127**

Čoldere, Dace (1947), architect **88**

Conrad, Johann Fr. wood carver, Kuldīga citizen (late 18th century) **310**

Dambīte-Damberga, Ilze (1974), linguist, Kuldīga District Municipality Executive Director (2013) **215**

Dāmis, Elmārs (1922–2002), architect **185, 516**

Delle, Jēkabs (1875–1950), teacher, publicists **208**

Demme, Hermans, building contractor (late 19th century) **349, 350**

Demmler, Georg Adolf (1804–1886), architect **402**

Dēnava (Gulbe), Lidija (1928–2011), gardener **185**

Denffer, Ahmad von (1949), publicist, translator **19, 23**

Denffer, Johann Heinrich von (1700–1770), pastor and nature scientist **23**

Denffer, Johann Eugen von (1734–1801), artist, son of Johann Heinrich von Denffer **19, 23, 174**

Derschau, Ernst Gotthard von (1769–after 1826), landlord, political figure **33, 323**

Dicht, Heinrich Eduard (1782–after 1827), Kurzeme Government architect (1812–1820) **42, 43, 322, 323, 395**

Dietze, Otto (1832–1890), architect, Kurzemes Government architect (1863–1872) **210, 211, 236, 402, 403**

Dimbira, Inga (1958), architect **17, 24, 246, 389**

Dirveiks, Ilmārs (1960), architect **302, 303, 306, 322, 325, 326, 328, 330, 331, 341, 351–354, 356, 357, 364, 374**

Dormidontov, Nikolai (*Дормидонтов, Николай Федорович*, 1858–1914), engineer-major **408, 409, 516**

Drboglav, Donat (*Дрбоглав, Донат Александрович*, 1924–2005), historian, linguist, Moscow State Lomonosov University lecturer **142**

Dreimanis, Jānis (1888–?), farmer, Kuldīga town head (1930's) **376, 415**

Driba, Dzintars (1928–1993), architect **182, 183**

Dripe, Jānis (1953), architect **20, 67**

Duchet-Suchaux, Gaston (1921–2009), historian, paleography expert **474**

Dunsdorfs, Edgars (1904–2002), historian **28, 73**

Dzeišs, J., Kuldīga resident **479**

Dzenis, Agris (1972), historian **19**

Dziesma, Maija (1946), historian **398, 488**

Eckard, building owner in Kuldīga (19th century) **399**

Eglāja, Baiba (1955), archaeologist **120, 187**

Eichhorn, painter (17th century) **20**

Einbergs, Bernhards (1893–1945), public figure, Latvian Transport Minister (1934–1940) **227**

Ēķis, Ludvigs (1892–1943), public figure, Latvian finance minister (1934–1938) **222**

Elshevitz-Shteingardt, K. E. (*Элъшевицъ-Штейнгардтъ, К. Э.*), Kuldīga town surveyor (1874) **47**

Engelbert, Bishop of Kurzeme (1234–1242) **11, 136**

Eniņa, Agate (1984), architect **382, 433**

Eniņš, Guntis Jānis (1933), engineer, local historian and nature researcher **193**

Erasmus, organ maker **244**

Falk, Friedrich, wood carver **244**

Fechter, Ernesto Friderico, bell maker **259**

Feldhūns, Ābrams (1915–2009), linguist, translator **10**

Feldmanis, A, overseer of Old Kuldīga hill fort (1920's) **137**

Filareth (*Филаретов*, 1824–1882), Orthodox clergyman **265**

Freiberg, Johann Friedrich (1833–1918), Kuldīga Latvian congregation pastor **278**

Freiberga, Anna, wife of Kuldīga Latvian congregation pastor Johans Frīdrihs Freibergs **283**

Freibergs, I., amateur photographer **62**

Freijs, Jānis (1944), wood carver **241, 285**

Freimanis, Kārlis (1909–?), artist **284**

Frīdenberģis-Mieriņš, Jānis (1868–1894), poet **477**

Friebe, Wilhelm Christian (1762–1811), historian **134**

Fromhold-Treu, Walfried (1886–1964), local historian, Kuldīga German Primary School principal **21–24, 160, 163, 168–170, 190, 294, 295, 297, 298, 308, 310, 311, 315, 316, 328–331, 325, 474**

Frotho (9th century), Danish Viking **10**

Gailāne, Nora (1931), historian **25, 445**

Gaile, Ingrīda (1956), interior artist **275**

kld.indb 526 12.12.2013. 13:33:03

Gailis, Juris, Kuldīga resident (1930's). Constructor of building at Piltenes ielā 1 — **373, 374**

Gebel, Alfons (1847–1914), advocate, Kuldīga town head (1878–1885) — **316, 343, 355, 366**

Gebhardi, Ludwig Albrecht (1735–1802), historian — **134**

Geste, William (*Гесте, Вильям (Василий Иванович)*, 1763–1832), architect — **316**

Ginters, Jānis (1908–2007), architect — **434, 516**

Glasenapp, Maximiliam (1845–1923), chemist, professor — **212**

Goldberg, Hermann J., owner of soap factory (1891–1929) — **445, 460–463**

Goldberga, Zāra (1894–?), architect — **421**

Gönner, Joseph, General Vicar to Bishop of Livonia — **250**

Gottlieb, building owner (19th-20th centuries) — **482**

Gottlieb, nee Von Korpf von Loebell, Margareth, owner of Lašupes (*Laschuppen*) estate, widow (18th century) — **391**

Grabbe, Walter Alexander von, pharmacist, merchant un building owner(19th-20th centuries) — **362, 364, 365**

Grabowski, Mieczyslaw, archaeologist — **161, 162**

Graubitz, Jacob Ortlof (?–before 1697), painter — **240, 241, 243**

Grāvere, Rita (1947), anthropologist — **134**

Grebe, T. W., painter (19th century) — **354**

Grewe, Klaus, archaeologist — **161**

Grīnbergs, A., factory director (1941–?) — **452**

Grīniņa, Iveta (1966), journalist — **55, 62, 220, 324, 400**

Groskaufmans, E., building technician in Kuldīga (1930's) — **374**

Grosmane, Elita (1949), art historian — **239, 244, 254, 255**

Grosvalds, Ilgars (1927), chemist, technologist, science historian — **460, 464**

Gruner, engineer — **199**

Grüningen, Dietrich von, Livonian Order master (1249–1254) — **18**

Gulbe, Ināra (1935), metal artist — **435**

Gulbis, Ojārs (1943), civil engineer — **215**

Gusārs, Arvīds (1906–1995), artist, museum employee — **135–137**

Gusewitsch, Nikolai (1836–1873), civil engineer, Kurzeme Government junior architect — **411**

Gustafssone, Argita (1960), sworn notary, Kuldīga resident (1964–1968) — **397**

Gustovskis, Artis (1967), tourism specialist — **25, 445**

Haase, Jacob, co-owner of needle factory "Planēta" — **468**

Hadingus (9th century), Danish Viking — **10, 144**

Hahn, baron — **283**

Hardenack, Paul von (1819–1879), architect, Vidzeme Government architect (1859–1875) — **271**

Hauka, Evija (1970), journalist — **60, 76**

Helmane, Ārija (1950–1994), architect — **94**

Hempele, F., building owner (early 20th century) — **363, 364**

Hennig, Ernst (1771–1815), historian, teacher — **12, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 135, 136, 153, 161, 164, 166, 174, 193, 210, 239, 245, 247, 300, 305, 391**

Hercberg, Robert, building owner (early 20th century) — **365**

Herzenberg, Zina, Kuldīga resident (early 20th century), owner of building at Jelgavas iela 9 — **376**

Herzenberg, Morirtz, Kuldīga councilman (1920's), owner of building at Jelgavas iela 11 — **376**

Herike, Goswin von, Livonian Order master (1345–1359) — **16, 26**

Herzberg Ahron Joseph, merchant, Kuldīga citizen and building expert (19th century) — **396**

Hinrich, carpenter — **239**

Hirschmann, Aron (1865–1904), Kuldīga resident — **478**

Hirschmann, Bella (1871–1907), Kuldīga resident — **478**

Hirschmann, Ida, owner of Kuldīga needle factory (early 20th century) — **443**

Hirschmann, Louis A., businessman, founder and owner of Kuldīga match factory "Vulkāns" (1878–1911) — **180, 443, 453–455**

Hirschmann, Mosus, businessman, co-owner of Kuldīga needle factory — **442, 468**

Hirschmann, Simon, businessman, founder and owner of S. Hiršman needle factory (1864–1900) — **467, 468**

Hirschowitz, Mozus (1904–?**)**, businessman, owner of castle mill — **446**

Hitler, Adolf (1889–1945), chancellor of Germany (from 1933) head of state (1934–1945) — **78**

Hoffmann, Otto Konrad Ernest (1866–1919), architect, Riga Polytechnic Institute professor — **404**

Hofmans, K., Kuldīga resident — **479**

Holts, O., engineer — **415**

Horn, doctor, building owner (19th century) — **398**

Irinarch (Popov; *Попов,* 1790–1877), Orthodox and Old Believer clergyman — **263**

Jacobsohn, Sussel, owner of Kuldīga needle factory (early 20th century) — **443**

Jacobsohn, C., construction supervisor — **246**

Jākobsone, Jana (1981), architect — **13, 15, 27, 57, 65, 66, 103, 111, 124**

Jākobsons, Pēteris, building contractor, head of Kuldīga Latvian Society (late 19th century) — **406**

Jankowska, Janina (1890–1897), Kuldīga resident — **479**

Jansone, Inta (1983), architect — **178, 474, 476, 478, 479, 480, 482, 485, 487, 491**

Jansons, Aleksandrs (1916–1991), historian, librarian, local historian — **43**

Jansons, Gunārs (1928), architect — **41, 43, 67, 111, 114, 115, 117, 292, 298, 300, 303, 304, 307, 390**

Jansson, Sven Bertil (1906–1987), runes researcher — **144**

Jaunsudrabiņš, Jānis (1877–1962), writer, playwright, poet, painter — **390**

Jēkabsons, E., carpenter — **278**

Jēkabsons, Ģirts (1958), architect — **88**

Jekševica, Ieva (1979), restorer — **307**

Jenšs, Juris (1900–?), archivist — **443, 446**

Junker, Alexander (1815–after 1865), architect, Kurzeme Government architect (1847–1851) — **383**

Jurevičs, Andrejs, master painter — **253**

Jürgass, W., artist — **282**

Juškevičs, Jānis (1886–1961), writer, historian — **16, 24–26, 32, 33, 72, 191, 192, 195, 209, 217, 380, 442**

Kahlert, Alfred, owner of Riga stained glass workshop (1900–1939) — **284**

Kalējs, Uldis (1980), archaeologist — **138, 139, 159**

kld.indb 527 12.12.2013. 13:33:03

Kallmeyer, Theodor (1809–1859), pastor, historian **134, 145,234**

Kalniņš, Guntis (1972), landscape architect **100**

Kapenieks, Pauls, publicist **92**

Karateeff Louise von, nee Groseffsky (1807–1831). Wife of engineer Karatejev **477, 478**

Karateeff, Woldemar von, engineer, captain **477, 478**

Kārkliņš, Aleksandrs (1914–2001) economist, publicist **469**

Kārkliņš, Guntis (1964), architect **438**

Charles XII (1682–1718), Swedish king (1697–1718) **304**

Karpienski, Elisabeth, landowner (early 20th century) **365**

Kazakevičius, Vytautas (1951–2005), archaeologist **143**

Kenerts, V., journalist **110**

Kettler, Friedrich (1569–1642), co-ruler of Duchy of Kurzeme and Zemgale (1587–1596), Duke of Zemgale (1596–1616), Duke of Kurzeme and Zemgale (1616–1642) **32, 72, 153, 193, 294**

Kettler, Friedrich Casimir (1650–1698), Duke of Kurzeme and Zemgale (1682–1698) **174, 209**

Kettler, Godthartt (1517–1587), Livonian Order master (1559–1562), Duke of Kurzeme and Zemgale (1562–1587) **32, 234**

Kettler, Jakob, (1610–1682), Duke of Kurzeme and Zemgale (1642–1682) **32, 191, 236, 245, 249, 257, 294, 298, 435, 460, 485, 486, 494**

Kettler, Wilhelm, (1574–1640), co-ruler of Duchy of Kurzeme and Zemgale (1587–1596), Duke of Kurzeme (1596–1616) **32, 210, 293,**

Keyserlingk, Peter Ernst von (1773–1829), lawyer, writer **33, 323**

Kirpichnikov, Anatoly (*Кирпичников, Анатолий Николаевич,* 1929), archaeologist **143**

Klackins, Josifs (1913–1997), architect **434, 516**

Kļaviņš, Kaspars (1968), historian **134**

Klein, Sigismund, architect-trainee **46, 316**

Klētnieks, Jānis Oļģrts (1929), surveyor, science historian, Riga Technical University assistant professor **215**

Knēts, Herberts (1927), teacher, local historian **389, 391**

Knoll, Johan, engineer **199**

Koch, Johann Ascanius, metal artist (late 18th century) **235, 475**

Koch, nee Ketterling, Luise Agath (1775–1845), Kuldīga resident **477**

Korth, Martin (?–1904), Kuldīg butcher **280**

Korth, nee Hühaert, Lÿda, Kuldīga butcher's wife **283, 283**

Korvin-Kosakowski, Jan, Catholic priest **250**

Koschkull, von, Kuldīga District viceroy, judge (18th century) **22**

Puzyna, Józef Dominik (1690–1752), Catholic Bishop of Inflantia and Piltene **250**

Kozhukowski, Zenon 1834–1896), Kuldīga resident **478**

Krafts, Žanis, publicist **33**

Krakowski, Matiass, brick maker **253**

Krams, Haralds (1933), architect **127, 516**

Krastiņš, Jānis (1943), architect, Riga Technical University professor **7, 20, 50, 51, 59, 61, 67, 68, 77, 83, 104, 113, 116, 118, 120–122, 126, 235–238, 247–250, 260, 264, 265, 271–281, 286, 289, 332, 336–350, 355–364, 384, 393, 396–439**

Kreutzfeldt, Joachim, wood carver **254**

Kronbergs, Kārlis, butcher, building owner in Kuldīga early 20th century **365**

Kropotkin, Vladimir (*Кропоткин Владимир Всеволодович*, 1922–1993*),* archaeologist, numismatist **134**

Kryck, Johann Peter (around 1775–after 1840), architect, Kurzeme Government architect (until 1812) **384**

Ferdinand Kuchinsky, painter **245**

Kūliņa, Inguna (1964), architect **95**

Kuncītis, Artūrs, castle millwright **(**late 20th century) **446**

Kūos, A., Kuldīga resident **479**

Kursis, A., historian **144**

Kvaskova, Valda (1948), historian **294**

Lakševics, Teodors (1911–1989), artist **56, 59**

Lamze, Arnolds (1889–1945), architect **83**

Lancmane Ieva (1943–2004), painter, restorer **296, 307**

Lancmanis, Imants (1941), painter, art historian **43, 254, 256, 296, 297, 305, 307, 310, 321, 322, 324, 350, 394**

Lancmanis, Zelmārs (1883–1935), teacher, local historian, publicist **196**

Landsberg, Eduard, Catholic priest **261**

Lange, Gustav Georg (1812–1843), draftsman, graphic artist, publisher **42, 180**

Lapshin, Wassily, businessman, owner of Kuldīga match factory "Vulkāns" (1911–1927) **455**

Laube, Eižens (1880–1967), architect **55**

Ļebedevs, Gļebs (*Лебедев, Глеб Сергеевич*, 1943–2003), archaeologist **145**

Legzdiņš, J., engineer **200**

Lenin, Vladimir (*Ленин, Владимир Ильич*, 1870–1924), political figure, first leader of the USSR **60, 63, 66, 483, 484**

Leopold, Wilhelm, graphic artist **322**

Lēvalde, Daiga (1963), architect **120, 187, 307, 312, 318, 319, 321, 326**

Levinsons, owner of needle factory **468**

Liberts, Ludolfs (1895–1959), painter **281**

Liepiņš, Jānis, merchant (early 20th century) **367**

Liknat (11th century), Swedish Viking **144**

Lilienfeld, Paul von (1829–1903), public figure, Kurzemes civil governor (1868–1885) **215**

Linde, Ilmārs (1942–2012), Svētās Katrīnas congregation layman **244**

Litsch, Friedrih Wilhelm (1840–1908), businessman, founder and owner of F. V. Litsch vodka and liquor factory (1867–1908) **463–465**

Loginova, Ausma, Kuldīga resident **367, 374**

Löwis von Menar, Karl (1855–1930), historian, Livonian castles researcher **19, 22, 41**

Lucilla (*Lucilla,* 150–182), wife of Lucius **134**

Lucius Aurelius Verus Augustus (130–169), Roman emperor (161–169) **134**

Ludmer, Jakov (*Лудмер, Яков Иванович*), writer, statistician, genealogist **442, 446, 455, 464, 467**

Ludvigs, Pauls (1901–?), economist, fishery specialist **195, 201**

Lūse, Laura (1981), art historian **307, 312, 318, 319**

Lūsēns, Mārtiņš (1963), archaeologist **159, 161**

Lūsis-Grīnbergs, Gunārs (1932), architect **94**

Lutterberg, Otto von, Livonian Order master (1266–1270) **11**

kld.indb 528 12.12.2013. 13:33:03

Major, Máté, (1904–1986), architect, architecture historian 280
Malvess, Augusts (1878–1951), architect 293
Mamonov, P., building owner 417, 420
Marcinkēvičs, A., photographer 25
Markov, A. T. (*Марков, А.Т.*) 269
Markowitz, Eduard, businessman, co-owner of soap factory "Venus" 460
Luther, Martin (1483–1546), theologian, public figure, founder of Protestantism, 285
Mašnovskis, Vitolds (1942), journalist, architecture and art historian 241, 243, 244, 472
Maxentius (278–312), Roman emperor (306–312) 474
Maydell, Arnold von (1884–1945), engineer–architect 427–429
Mazais, Indriķis, Kuldīga resident (19th-20th centuries). Builder of the building at Grants iela 19 367, 368
Mednieks, Krišus, Kuldīga businessman 223
Meierovics, Zigfrīds Anna (1887–1925), public figure, Latvian Foreign Minister (1918–1925), board chairman of a/s Kuldīga needle factory "Planēta" 468
Meirovics, Imants (1930), chemist, Riga Technical University professor 56, 67
Melbergs, U., Kuldīga resident, collector of maps and photographs 53
Melderis, Emīls (1889–1979), sculptor 480
Melnalksnis, Jānis (1888–?), civil engineer, Director of the Transport ministry Department of Highways and Unpaved Roads (1832–1940) 209
Melville, Ludwig, architect 361, 515, 516
Meyer, Gerhard, bell maker 245
Meyerson, A., engineer 431
Meyerson, Bluhme, merchant (19th century) 411, 516
Minckelde, Karl Jakob Reinhold (1790–1858), artist 40, 42, 318
Minkevičius, Jonas, (*Минкявичюс, 1929*), architect, architecture historian, Kaunas Technical University professor 234
Moosengel, Gabriel Julius, organ maker 243, 256
Moosengel, Johann Josua (1663–1731), organ maker 244
Mugurēvičs, Ēvalds (1931), archaeologist 10, 12, 18, 29, 134, 144, 146
Muižnieks, Vitolds (1975), archaeologist 11
Nasteviča, Dace (1957), ethnomusicologist and organ player 251
Nemme, Otomārs (1891–1947), painter 284
Neumann, Johann Wilhelm Carl (1849–1919), architect, art historian, Daugavpils city architect (1878–1895) 278, 363
Nicholas I (*Николай I Павлович Незабвенный*, 1796–1855), Czar of Russia (1825–1855), Czar of Poland and Grand Duke of Finland 403
Nikolajev, Vladimir (1930–2001), architect 119
Nikolajevs, Kuldīga family 396
Normann, Jan, photographer 13
Novožeņeca, Leja (1921), sculptor 183, 480, 481
Orniņa, Anita (1954), architect 125, 128, 130, 515, 517
Orniņš, Aldis (1951), architect 13, 15, 27, 29, 49, 75, 95, 110, 115, 117, 125, 128, 129, 130, 177, 179, 185, 355, 366, 437, 445, 484, 516
Ose, Ieva (1961), archaeologist, art historian 18, 22, 25, 32, 165
Osipov, E. T. (*Осипов, Е. Т.*), building owner 265
Ostenbergs, Oļģerts (1925–2012), architect 179
Osten–Sakens, baron, owner of building at Baznīcas ielā 14 316
Ozola, Vija (1964), architect 273, 275, 430, 436, 437, 514, 516
Ozoliņa, Dzintra (1951), dentist 129
Ozols, A., civil engineer, Kuldīga District building inspector (1930's) 371
Paeglītis, Ainārs (1954), engineer, Riga Technical University professor 216
Pahlen, Karl Magnus von der (1779–1863), freeman, cavalry general, Baltic Governor General (1830–1845) 43, 392
Panteļejevs, Gļebs (1965), sculptor 485, 486
Pasch, Gustaf Erik (1788–1862), chemist, inventor 453
Pastoureau, Michel (1947), historian, specialist in heraldry and colour theory 474
Paul, Kuldīga mayor (19th century) 241
Paul, nee Schwangk, Johanna, wife of Kuldīga mayor 241
Paulucci, Filippo, (1779–1849), marquise, Baltic Governor General (1812–1829) 43
Paupe, Nikolajs (1939–1994), journalist 112, 116
Pavārs, Normunds (1944), architect 437, 514
Pāvulāns, Pāvils (1883–1956), civil engineer, University of Latvia professor 215
Pāvulāns, Vilnis (1938–1994), historian 190, 195, 209
Pelēkais, Andris (1975–1995), Kuldīga resident 140
Penke, Johann, craftsman (19th-20th centuries) 349
Petersen, Jan (1887–?), archaeologist 142
Pētersone, Ieva (1969), historian 226, 230, 231
Piper, Hanss, glazier from Lubeck (17th century) 294
Pirwitz, G., architect 199
Piziks, Arnolds (1948), businessman, owner of SIA "Metālapstrāde" 466
Plauciņš, Leons (1903–1993), architect 106
Plepis, Anna (1883–1925), Kuldīga resident 479
Pletzky, P., owner of steel mill (late 19th century) 479
Plöhn, Scholom, businessman, co-owner of soap factory "Venus" 460
Poļikovs, Juris (1971), master metalworker 75
Pommers, Jānis (1934), civil engineer 186
Poriete, Ieva (1978), restorer 307
Poruks, Jānis (1871–1911), writer 390, 391
Priede, K., publicist 92
Puķe, I. , landscape designer 185
Puriņš, Rolands, engineer 447
Radiņš, Arnis (1958), archaeologist 11, 29, 145
Radovičs, Ainārs (1959), historian 25, 26, 55, 72, 178, 183
Rainis, real name Jānis Pliekšāns (1865–1929), poet, dramaturges, journalist, politician 490
Rautiņš, Jānis, director of Kuldīga cinema and chairman of Kuldīga City Council Executive Committee (1960's) 121
Rehder, Reinhold, Kuldīga German congregation pastor 276
Reinholds, Imants (1942), artist 285
Reynier, Leo (1880–?), architect 364, 365, 366, 515
Rezevska, Līvija (1926–2004), sculptor 177, 183, 479–483, 487–491

kld.indb 529 12.12.2013. 13:33:04

Rezevskis, Kārlis (1871–1939), professor, engineer **83**

Rhanäus, Cornelius, organ maker **243**

Richter, Adolf , book publisher(early 20th century) **365, 460, 468**

Richter, Alexander, historian **134, 245, 248, 266, 365, 460, 468**

Riekstiņš, Hugo (1904–1998), archaeologist **141**

Riess, Nikolai Peter, Kuldīga resident **253, 254**

Riške, Nikolajs (1904–1998), artist **284**

Rītiņš, R., artist **435**

Rosenbergers, Kuldīga family **477**

Rossbach, Johann Georg, carpenter **239**

Rossbach, Valentin, carpenter **239**

Rubenis, Andris (1951), philosopher, Latvian Art Academy professor **387**

Rubenis, Modris (1951), photographer **71, 79, 109, 133, 173, 189, 233, 291, 379, 441, 471, 495**

Rubis, Kārlis (1902–1990), architect **435, 516**

Rubulis, Kārlis (1886–1942), Kuldīga District surveyor **137, 141**

Rudovska, Maija (1982), art historian **33**

Rumps, Jakobs (*Rump, Jakob*), carpenter

Rusanov, A. N. (*Русанов*), building owner **265**

Rusca, Luigi *(Руска, Алоизий Иванович*, 1762–1822), architect **316**

Rusmanis, Sigurds (1943), culture historian, local historian **32, 55, 73, 130, 235, 398, 488**

Šaicāns, Valerijans (1946), photographer **311**

Sakārnis, Oskars (1902–1978), pastor **281, 285**

Salcevičs, Romvalds (1949), photographer **215**

Šarlovs, Jānis (1875–1964), civil engineer **429, 431, 517**

Sass, Gideon Heinrich von (1736–1808), lord of the manor, Kuldīga District potentate, judge **22**

Sauer, Wilhelm (1831–1916), organ maker **244**

Saulītis, Pēteris (1910–2000), architect **263**

Saussērde, Rita (1936), Kuldīga resident **368**

Schabschelowitz, Issai Salmon, hat maker **271**

Scharlivans, married couple of Russian origin (early 19th century) **477**

Scheffler, Irmtraut, historian **72**

Schiller, Johann Christoph Friedrich von (1759–1805), poet, playwright, philosopher and historian **401**

Schinkel, Karl Friedrich (1781–1841), architect **402**

Schlözer, August Ludwig von (1735–1809), historian **134**

Schmid, Bernhard, (1872–1947), architect, construction advisor **19**

Schmidt, Gideon, merchant (19th century) **397**

Schmidt, Johan, merchant (19th century) **395, 396, 398**

Schmidt, Minna, building owner, Kuldīga mayor (19th century) **398**

Schmied, Lorentz, master carpenter (17th century) **294**

Schneider, architect **199**

Schrader, A. von, author of View over Kuldīga (1809) **40**

Schröder, Joachim, Liepāja mayor (late 17th century) **305**

Schultz Friedrich August (around 1800 – after 1847), architect, Kurzeme Government architect (1821–1846) **385, 390, 392–397, 399**

Schvollmann, Theodor, blacksmith (late 19th century) **334**

Schwartz, Jacob Jankel Meyer, merchant **468**

Schwartz, Philip, historian (19th century) **134**

Schönhof, building owner **47**

Seyler, Theodor, architect **335, 346**

Shestakov, Vasily (*Шестаков, Василий*, 1815–?), artist **383**

Seraphim, Ernst (1862–1945), historian, teacher, journalist **348**

Sičovs, Georgijs (1951), geologist **171**

Silenieks, Aleksandrs Jānis (1886–1956), civil engineer **222**

Sinkevičs, Henrijs (1963), architect **420, 540**

Sinn, August Friedrich, Kuldīga Svētās Katrīnas parish elder (late 18th century) **475**

Šķērstēns, Jēkabs (1890–1940), artist, stained glass artist **284**

Šķilters, Gustavs (1874–1954), sculptor **489**

Šķipsna, I., amateur photographer **63**

Skrastiņš, Jēkabs (1972), civil engineer **438**

Skujenieks, Marģers (1886–1941), public figure, statistician, publicist, prime minister of Latvia (1926–1928, 1931–1933) **25, 54, 75**

Slavičeks, Jozefs (*Slawitzek*, also *Slawirzky, Josef*), sculptor **254, 256**

Slavietis, Edgars Georgs (1905–1985), architect **319**

Spārītis, Ojārs (1955), art historian, Latvian Art Academy professor **297, 321, 485, 489**

Smirnov, Ivan (*Смирнов, Иван*), merchant, honorary citizen of Kuldīga (19th century) **266, 488**

Šmūdze, Jānis (?–1935), civil engineer, Liepāja District building inspector **422–425**

Šnē, Andris (1973), archaeologist, historian **19**

Söffrens, Nicolaus der Ältere, (?–1694), wood carver **239–241**

Sofija (1582–1610), duchess, mother of Kurzeme Duke Hacob**)** **32**

Spehr, Friedrich Gottlieb (1823–?), painter **42, 43, 241, 252**

Spekke, Arnolds (1887–1972), phologist, historian, diplomat **28, 292, 293**

Spirģis, Roberts (1975), archaeologist **140**

Stalin, real name **Dzhugasvili**, **Josifs Visarionovičs** (*Сталин*, *Иосиф Виссарионович*, 1878–1953), political figure, Soviet dictator (1922–1953) **60, 434, 482, 483**

Stapprani, Friedrich (1837–?), engineer **210, 211**

Stasov, Vasily (*Стасов, Василий Петрович*, 1769–1848), architect **316**

Stavenhagen, Ernst Christian, (1765–?), Kuldīga mayor **136, 297, 304, 305, 307**

Stavenhagen, Ulrich Gotthard, (1769–1854), merchant and founder of Kuldīga's first public library, father of Wilhelm Siegfried Stavenhagen **180**

Stavenhagen, Wilhelm Siegfried, (1814–1881), sculptor and graphic artist **42, 180, 181, 182, 236, 334**

Steffenhagen, Johan Friedrich (1744–1812), book publisher **12, 16, 135, 174, 193, 234, 239, 300, 391**

Stemmann, J. H., painter **251, 252**

Stepanov, N. (*Степанов, Н. М.*), statistician **443**

Stern, building owner **47**

Straubergs, Jānis (1886 –1952), mathematics teacher, culture historian **16, 26, 28, 32, 33, 43, 44, 46, 190, 391, 398**

Strautmanis, Ivars (1932), architect, Riga Technical University professor **20, 67**

kld.indb 530 12.12.2013. 13:33:04

Strupule, Vija (1958), art historian **300, 303**

Stubavs, Ādolfs (1913–1986), archaeologist **139**

Sturn, Johann Rudolph, (1605–?), artist **292**

Suškēvičs, Viktors (1955), sculptor **485**

Suvorov, Alexander (*Суворов, Александр*, 1804–1882), public figure, Italian duke, Count, Baltic Governor General (1848–1861) **384**

Švābe, Arveds (1888–1959), historian, lawyer, literary figure, University of Latvia professor **17, 263**

Švābe, Pāvels (1914–2006), architect **92**

Svarāne, Dagnija (1952), historian, archaeologist **143, 296**

Sviestiņš, Jānis (1888–1972), teacher, librarian, publicist, public figure **208**

Tabaks, Edgars, photographer **178**

Taube, M., Kuldīga resident **479**

Teikmanis, P., engineer **286**

Teivens, Arno (1905–1995), architect, architecture historian **209**

Terkmann, August, organ maker **283**

Thiessen (also *Tiessen, Englein)*, carpenter **239**

Thon (also *Тон, Константин*, 1794–1881), architect **266**

Tiezner, Adolf, doctor, son of Tiezner, Semjuel **411**

Tiezner, Semjuel, merchant (19th century) **411**

Tinn, J., craftsman (19th-20th centuries) **349**

Tomāss, Eduards (1889–?), teacher, journalist **406, 408, 410**

Tomels, K. (1888–1936), civil engineer **221**

Tūrs, Gustavs (also Turss) (1890–1973), pastor, Latvian Evangelical Lutheran Church archbishop **286**

Tuulse, Armin (1907–1977), art historian, researcher of Baltic medieval castles **19**

Tyurin, Ivan (*Тюрин, Иван*, 1824–1904), artist **268–270**

Ulmanis, Kārlis (1877–1942), public figure, state president and prime minister of Latvia (1934–1940) **55, 58, 78, 198, 284, 376, 432**

Urtāns, Juris Tālivaldis (1952), archaeologist, historian **88, 146, 171**

Vaišļa, Mārīte (1958), stained glass artist **285**

Vaivods, Julians (1895–1990), Catholic cardinal **253, 254, 261**

Valdis, in real name Voldemārs Zālītis (1865–1934), teacher and writer **178**

Valgums, Viktors (1948), architect **437, 514**

Vanags, Aleksandrs (1873–1919), architect **422, 423, 517**

Vasiļjevs, Juris (*Васильев, Ю.,* 1928–1993), architect and art historian **234**

Vaska, Baiba (1950), art historian, researcher of ornaments **134**

Vasks, Andrejs (1947), archaeologist **134, 146**

Vēbers, K., engineer **19, 55**

Veidemanis, Andris (1964), architect **485, 486**

Veinberga, Kristīne (1970), architect **50, 218, 375**

Veisbergs, Jāzeps, building owner (early 20th century) **361**

Vičs, Andrejs (1879–1943), teacher, historian, writer **403, 406, 409**

Vidže, I., Kuldīga resident **479**

Vietinghoff, Arnold von, Kuldīga komtur (1347–1348) **16**

Vīks, Ivars (1933–2002), researcher of holy sites and ancient knowledge **32, 73, 127, 235**

Vīksna, H., **127**

Vipers, Boriss (1888–1967), art historian **235, 239, 241, 281**

Virse, Ingrīda Līga (1958), archaeologist **11**

Vītola, Tatjana (1920–2007), architect **67, 114, 234, 236, 306, 354**

Volanska, Alise (1953), art historian **32, 47, 59, 78, 176, 179, 180, 183, 185–187, 234, 304, 407**

Waesemann, Hermann Friedrich (1813–1879), architect **402**

Wagner, Eduard (1797–1797), child **476**

Wagner, Friderike (1805–1805), child **476**

Wagner, Minna (1798–1803), child **476**

Wagner, nee Stavenhagen, Karolina (1778–1832), Kuldīga resident **476**

Wagner, Wilhelm (1800–1801), child **476**

Weber, Hermann Friedrich (1761–1833), painter **19**

Weygandt, Johann Georg (1680–1740), artist **18, 22, 176**

Wilhelm von Modena (1184–1251), clergyman, papal legate in Livonia **17**

Winberg, Adolph (1816–1895), architect, Kurzeme Government architect (1851–1863) **383, 397**

Winteler, Arthur Hermann Friedrich (1891–?), businessman, son of Ludwig Winteler, owner and director of broadcloth factory (1918–1939) **374, 443, 445, 447, 448, 450, 451, 452**

Winteler, Ludwig (1854–1934), businessman, owner of Vintelers mill broadcloth factory **443, 448, 449**

Wolthus von Herse, Johann, (?–1472), Livonian Order master (1470–1471) **161**

Wulff, Walter, carpenter **239**

Zalāne, Diāna (1970), architect **128, 129, 131, 177, 220, 262, 436, 437, 439, 514, 516, 517**

Zaļkalns, Teodors (1876–1972), sculptor **480, 481, 489**

Zalsters, Arturs Eižens (1922–2008), local historian **40, 72, 445, 460, 464**

Zariņš, Dāvids (1892–1980), architect **412, 432, 433, 516, 517**

Zariņš, Valdis (1963), architect **420, 514**

Žeiere, Irita (1958), archaeologist **11**

Zelče, Vita (1965), historian, University of Latvia professor **483**

Zemītis, Guntis (1955), archaeologist **140, 145**

Zilgalvis, Jānis (1955), architect, architecture historian **235, 237, 239, 240, 242, 243, 248, 249, 252, 254–256, 258, 260, 262, 264, 266–271, 278, 279, 281, 282, 284, 285, 288, 310, 323, 338, 344, 402**

Zīverts, Alfrēds (1924–2007), businessman, public figure **180, 182, 202, 453, 455, 459**

Zolotaryov, Joann Andrejevich (*Золотарев Іоанн Андреевич*, 1838–1897), colonel **477**

Zosuls, G., engineer, construction foreman (1920's and 1930's) **425, 427, 515**

Zunde, Māris (1954), dendrochronologist **150**

Zviedrāns, Juris (1967), historic buildings researcher **50, 187, 218, 300, 303, 304, 309, 321, 375**

kld.indb 531 12.12.2013. 13:33:04

GRĀMATAS AUTORI
AUTHORS OF BOOK

Jānis Krastiņš (1943), Dr. habil. arch., Latvijas Zinātņu akadēmijas (LZA) īstenais loceklis (1994; LZA Lielā medaļa 1998), Rīgas Tehniskās universitātes profesors, Latvijas Arhitektu savienības biedrs (1970). Izstrādājis virkni publisko un dzīvojamo ēku projektu un veicis vēsturisko celtņu izpētes. Publicējis vairāk nekā 680 zinātnisku darbu, tostarp 25 grāmatas par dažādiem arhitektūras vēstures jautājumiem.

Jānis Krastiņš (1943), Dr. habil. arch., Full member of the Latvian Academy of Sciences (1994, holder of Great Madal 1998), Professor of Riga Technical University, member of Latvian Association of Architects.(1970). Have worked out a number of projects of public and residential buildings and carried out investigations of historical structures. Published more than 680 scientific works, among them 25 books on different issues on history of architecture.

Jana Jākobsone (1981), Dr. arch., Kuldīgas novada pašvaldības Būvniecības nodaļas vadītāja un pilsētas arhitekte (kopš 2005), Vecpilsētas un vides komisijas priekšsēdētāja (kopš 2011), vairāku pilsētvides attīstības koncepciju un pētījumu izstrādes vadītāja. Praktizējoša arhitekte birojā SIA „Arho" (no 2001 līdz 2005). Publicējusi vairāk nekā 15 zinātnisku darbu un regulāri uzstājusies ar ziņojumiem zinātniskās konferencēs.

Jana Jākobsone (1981), Dr. arch., is the head of the Kuldīga Regional Municipality Construction Department (since 2005), a town architect, chair of the Kuldīga Old Town and Environment Committee (since 2011), and has directed a number of urban development studies and projects. She has worked as an architect at the architectural firm SIA "Arho" (from 2001 to 2005). She is the author of more than 15 scientific publications and is a regular speaker at conferences.

Jānis Asaris (1960), Mg. hist., Latvijas Arheologu biedrības biedrs (1994), Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Rīgas reģionālās nodaļas vadītājs (kopš 2009). Vadījis arheoloģiskos izrakumus dažādās Kurzemes senvietās. Autors vairāk nekā 120 zinātniskām un populārzinātniskām publikācijām par arheoloģisko pieminekļu izpēti un apzināšanu, kā arī kultūras mantojuma saglabāšanas problēmām.

Jānis Asaris (1960), Mg. hist., member of the Latvian Association of Archaeologists.(1994). Head of the State Cultural Monuments Protection Inspectorate Riga Regional Branch (since 2009). Has led several archaeological expeditions to ancient sites in Kurzeme. Author of over 120 scientific and general publications on archaeological monuments and problems of preserving cultural heritage.

Mārtiņš Lūsēns (1964), Mg. hist., arheologs, Latvijas Arheologu biedrības biedrs (2009). Vadījis izrakumus viduslaiku un jauno laiku pieminekļos visā Latvijā, piedalījies Latvijas zinātniskajā ekspedīcijā Karnakas tempļu kompleksā Ēģiptē (2002). Publicējis vairāk nekā 20 zinātnisku rakstu par dažādiem Latvijas viduslaiku vēstures jautājumiem.

Mārtiņš Lūsēns (1964), Mg. hist., a member of the Latvian Society of Archaeologists (2009). He has supervised archaeological excavations at medieval and later period sites across Latvia, took part in Latvian scientific expedition to the Karnak temple complex in Egypt (2002), and is the author of more than 20 scientific articles about Latvian medieval history.

Andris Biedriņš (1949), vēsturnieks. Specializējies industriālā mantojuma izpētes vēsturē. Strādājis Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijā (1976–2006) un dibinājis Latvijas Industriālā mantojuma fondu (1992). Pārstāv Latviju Starptautiskajā Industriālā mantojuma aizsardzības komitejā (TICCIH). Publicējis vairāk nekā desmit zinātnisku darbu, tostarp trīs grāmatas par tehnoloģiju un industriālā mantojuma vēsturi.

Andris Biedriņš (1949), historian specialising in industrial heritage. He has worked at the State Inspection for Heritage Protection (1976–2006) and is the founder and chairman of the Latvian Industrial Heritage Foundation (1992). He is the Latvian representative of the International Committee for the Conservation of Industrial Heritage (TICCIH). Published more than ten scientific works, including three books in the history of technology and industrial heritage.

8-8KuldigaB.indd 532 18.12.2013. 10:03:59

Jānis Zilgalvis (1955), Dr. arch., Latvijas Zinātņu akadēmijas īstenais loceklis (2012), Rīgas Tehniskās universitātes docents, Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Arhitektūras daļas vadītājs, Latvijas Arhitektu savienības biedrs (1989). Izstrādājis virkni dzīvojamo ēku projektu, veicis vēsturisku celtņu izpētes. Publicējis vairāk nekā 190 zinātnisku un populāri zinātnisku darbu, tostarp 17 grāmatas (atsevišķām līdzautors) par dažādiem arhitektūras vēstures jautājumiem.

Jānis Zilgalvis (1955), Dr. arch., Full member of the Latvian Academy of Sciences (2012), Associate professor of Riga Technical University, head of the State Inspection for Heritage Protection Architecture Department, member of the Latvian Association of Architects.(1989). He is the author of numerous projects for residential buildings and has been an active researcher of historic structures. He has published over 190 scientific works, including 17 books (some as co-author) about architectural history.

Ilmārs Dirveiks (1960), Dr. arch., Rīgas Tehniskās universitātes praktiskais docents, izpētes un projektēšanas biroja „Arhitektoniskā izpētes grupa“ arhitekts un Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas ekspertu padomes loceklis. Veicis daudzu Latvijas vēsturisko dievnamu, piļu, muižu un dzīvojamo ēku būvvēstures pētījumus. Autors vairākām zinātniskām publikācijām par Latvijas arhitektūras vēsturi un kultūras mantojuma saglabāšanas teorētiskiem jautājumiem.

Ilmārs Dirveiks (1960), Dr.arch., is Assistant Professor at Riga Technical University, an architect with the planning and research office “Arhitektoniskā izpētes grupa” and a member of the expert council of the State Inspection for Heritage Protection. He has researched the history of many Latvian churches, castles, estates and residential buildings. He is also the author of numerous scientific publications on Latvian architectural history and theoretical aspects of preserving cultural heritage.

Agate Eniņa (1984), Mg. arch, arhitekte arhitektu birojā „Mark arhitekti“ (2012), Rīgas Tehniskās universitātes Arhitektūras un pilsētplānošanas fakultātes doktorante (2010). Izstrādājusi vairāku publisko un dzīvojamo ēku projektus. Ieguvusi balvas vairākos arhitektūras metu konkursos Latvijā un ārvalstīs. Kopš 2008. gada darbojusies vairākos zinātniski pētnieciskajos projektos kultūras mantojuma aizsardzības jomā. Ir 13 zinātnisku publikāciju autore un nolasījusi 7 ziņojumus konferencēs.

Agate Eniņa (1984), Mgr. arch, is an architect at the architectural firm “Mark arhitekti” (2012) and has been undertaking doctoral studies at the Riga Technical University Faculty of Architecture and Urban Planning. She has participated in several architectural competitions in Latvia and abroad. Since 2008 she has participated in a number of research projects related to heritage protection. Her work has been published in 13 scientific publications and she has presented papers at seven conferences.

Daina Antoniška (1954), Mg. art., ilggadēja Kuldīgas novada muzeja pētnieciskā darba speciāliste (1980), galvenā krājuma glabātāja (2002). Veidojusi izstādes un ekspozīcijas muzejā, kā arī veikusi pētījumus par novada vēsturi dažādos laika posmos. Pēta Kuldīgas sociāli ekonomisko vēsturi un ēku vēsturi (publikācijas laikrakstā „ Kurzemnieks“).

Daina Antoniška (1954), Mg. art., is a senior research expert at the Kuldīga District Museum (1980), and the chief steward of the museum’s collection (2002). She has organised numerous museum exhibitions and has conducted investigations of various periods of the region’s history. She is also a researcher of Kuldīga‘s socioeconomic history and the history of its buildings (published in the newspaper “Kurzemnieks“).

Ojārs Spārītis (1955), Dr. habil. art., Latvijas Zinātņu akadēmijas (LZA) īstenais loceklis (2004, LZA prezidents kopš 2012), Latvijas Mākslas akadēmijas profesors, Rīgas domes Pieminekļu padomes ilggadējs vadītājs. Piedalījies Latvijas kultūras pieminekļu restaurācijas koncepciju izstrādē. Publicējis vairāk nekā 250 zinātnisku darbu, tajā skaitā 13 monogrāfisku pētījumu par Latvijas arhitektūras un mākslas vēstures un teorijas jautājumiem

Ojārs Spārītis (1955), Dr. habil. art., Full member of the Latvian Academy of Sciences (2004, President since 2012), Professor at the Latvian Art Academy, for many years head of the Riga City Council Monuments Commission. Researcher on Latvian religious architecture and art, co-author of the Latvian Cultural Monuments Restoration Concept. Has published over 250 scientific works, including 13 monographs on the history of Latvian architecture and art and related theoretical issues.

Inga Bērziņa (1963), ieguvusi ģeogrāfijas pedagoga diplomu Latvijas Valsts Universitātē (1986), Mg. geogr. (1997). Kuldīgas pilsētas domes priekšsēdētāja (ievēlēta 2007) un Kuldīgas novada domes priekšsēdētāja (ievēlēta 2009 un 2013), kā arī Kurzemes plānošanas reģiona Attīstības padomes priekšsēdētāja (ievēlēta 2013) un Latvijas Pašvaldību savienības valdes locekle (2013).

Inga Bērziņa (1963), Chairperson of Kuldīga District Council Chairperson (elected in 2013 and 2009); before that Chairperson of Kuldīga City Council (elected 2007); Chairperson of Kurzeme Planning Region Development Council (elected 2013); member of the board of the Latvian Municipalities Association (2013); University of Latvia, Master of Geography (1997); State University of Latvia, geographer, geography teacher’s diploma (1986).

kld.indb 533 12.12.2013. 13:33:22

Darbi, kas apliecina vēsturiskā mantojuma saglabāšanu un kvalitatīvu būvniecību

būvējam
projektējam
vadām
ceļam
apsaimniekojam
veidojam

RBSSKALS

www.rbsskals.lv

kld.indb 534 12.12.2013. 13:33:35

Ielu būve, bruģēšana
Labiekārtošanas darbi
Apzaļumošana

"AVA", SIA
Graudu 11, Kuldīga,
LV-3301
Tālr./fakss 63341419
Mob. tālr. 29234105

Kdimdb 535

12.12.2013. 13:33:56